

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA POVIJEST UMJETNOSTI
Ivana Lučića 3

Antun Baće

ARHITEKTURA DUBROVNIKA IZMEĐU DVA SVJETSKA RATA

DOKTORSKI RAD

Zagreb, 2015.

Sveučilište u Zagrebu

FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA POVIJEST UMJETNOSTI
Ivana Lučića 3

Antun Baće

ARHITEKTURA DUBROVNIKA IZMEĐU DVA SVJETSKA RATA

DOKTORSKI RAD

Mentor:
dr. sc. Tomislav Premerl

Zagreb, 2015.

University of Zagreb

FACULTY OF PHILOSOPHY
DEPARTMENT OF ART HISTORY
Ivana Lučića 3

Antun Baće

THE ARCHITECTURE OF DUBROVNIK BETWEEN THE WORLD WARS

DOCTORAL THESIS

Supervisor:
Tomislav Premerl, Ph.D.

Zagreb, 2015.

O mentoru

Dr. sc. Tomislav Premerl rođen je u Zagrebu 1939. godine. Na Arhitektonskome fakultetu Sveučilišta u Zagrebu diplomirao je 1969. godine, a doktorsku disertaciju (Hrvatska moderna arhitektura između dva rata ili nova tradicija) obranio na istom fakultetu 1985. godine.

Još kao student surađuje u Regionalnom zavodu za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu, gdje od 1969. do 1972. godine radi kao arhitekt – konzervator. Od 1972. do 1980. predaje stručne predmete (građevne konstrukcije, projektiranje, likovne umjetnosti) u Građevinskom školskom centru u Zagrebu, a od 1980. do 2004. godine urednik je u Leksikografskom zavodu “Miroslav Krleža”. Od 1995. godine predaje Sakralnu umjetnost na Teološkom studiju Družbe Isusove, a od 2000. i na Filozofskom fakultetu Družbe Isusove u Zagrebu te na doktorskom studiju istog fakulteta. Od 2006. godine predaje i na doktorskom studiju Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu.

Kao projektant izveo je niz rekonstrukcija sakralnih povijesnih građevina: sanaciju i rekonstrukciju drvene kapele u Lijevim Štefankima kraj Pokupskog (1977.-1981.), uređenje svetišta franjevačke crkve Velike Gospe u Makarskoj (1984.-1989.), uređenje unutrašnjosti crkve sv. Kvirina u Krku (1985.), uređenje kapelice Majke Božje Lurdske u Portu na Krku (1985.), rekonstrukciju franjevačkog samostana i crkve sv. Marije Magdalene u Portu na Krku (1985., 1997.), uređenje unutrašnjosti crkve sv. Petra u Supetarskoj Dragi na Rabu (1988.), uređenje svetišta crkve Kuzme i Damjana u Poljicama na Krku (1986.), uređenje svetišta u župnoj crkvi sv. Antuna Padovanskog u Tučepima Gornjim (1996.), rekonstrukciju kule, zida cinktora i ulaza u dvorište pavlinskog samostana u Veternici (2005.).

Iz projektantskog opusa sakralnih novogradnji izdvajaju se crkva sv. Ane kao dogradnja barokne župne crkve sv. Mihovila u Gornjem Prekrižju kraj Krašića (1966.), crkva i pastoralni centar sv. Pavla Apostola u Retkovcu u Zagrebu (1987.-1998.), crkva sv. Križa u Hižakovcu kraj Gornje Stubice (2003.), crkva i pastoralni centar sv. Benedikta u Mičevcu kraj Zagreba (2001.-2012.), kapela Majke Božje Lurdske u Čulincu u Zagrebu. (2002.-2007.), svetište Majke Božje od Puta na Grohotu (2008.-2009.).

Objavljuje članke, kritike, studije i eseje s područja teorije i povijesti arhitekture, likovnih umjetnosti, arhitektonske i likovne kritike, teorije i prakse zaštite spomenika kulture, autor je knjiga: Hrvatska moderna arhitektura između dva rata: Nova tradicija, 1989. (drugo dopunjeno izdanje, 1990.); Nastajanje u suncu: esej o makedonskoj arhitekturi s putovanja ljeta 1962., 2002.; Zagreb grad moderne arhitekture, 2003.; Prepoznavanje arhitekture, 2005.

Od 1970. godine do 1977. godine član je uredništva časopisa “Arhitektura”, a od 1977. do 1980. godine član uredništva časopisa “Čovjek i prostor”, kojemu je 1981. i 1982. te ponovno 1987. do 1990. godine glavni i odgovorni urednik. Član je uredništva znanstvenog časopisa “Prostor”.

Zahvale

Mentoru, dr. sc. Tomislavu Premerlu, zahvaljujem na podršci i povjerenju pri odabiru teme radnje, pomoći u njenom oblikovanju, brojnim savjetima i sugestijama te na svesrdnom poticanju u radu.

Kolegi i prijatelju, Ivanu Viđenu zahvaljujem na ustupanju brojnih nepubliciranih podataka i materijala, što držim rijetkim primjerom istinske znanstvene nesebičnosti. Zahvaljujem mu i na sugestijama koje su usmjeravale, no i znatno proširile područje istraživanja te konačno na pažljivom iščitavanju i korekcijama teksta.

Prijatelju i marnom arhivistu Državnog arhiva u Dubrovniku, Nikši Selmaniju zahvaljujem na pomoći u pronalaženju i obradi raznorodne arhivske građe te na razgovorima koji su pomogli njenom sveobuhvatnijem sagledavanju i razumijevanju.

Zahvaljujem svim kolegama iz Konzervatorskog odjela u Dubrovniku, a posebno Zehri Laznibat, Maji Nodari i Sanji Radović, na podršci, savjetima i sugestijama.

Susretljivošću dr. sc. Hele Vukadin u Muzeju grada Zagreba, mr. sc. Dubravke Kisić u Hrvatskom muzeju arhitekture, dr. sc. Nataše Jakšić na Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu omogućen mi je uvid u ostavštine arhitekata Mladena Kauzlarića, Lavoslava Horvata i Juraja Denzlera, na čemu im iskreno zahvaljujem.

Đivu Dražiću i Ivani Selmani zahvaljujem na omogućenom uvidu u bogatu ostavštinu arhitekta Joza Dražića, a gđi Mari Dražić-Šoletić na pruženim brojnim podacima o arhitektovu životu i radu.

Zahvaljujem i Heleni Puhari i Luciji Vuković na uvidu u dokumentaciju Muzeja i galerija Konavala te prijateljskoj pomoći u terenskom istraživanju.

Neizmjernu zahvalnost dugujem pokojnima, kolegici Patriciji Veramenti i profesoru dr. sc. Ivu Marojeviću, što su me potaknuli na istraživanje arhitekture Dubrovnika 20. stoljeća, te još i više, u pruženom uzoru istinske posvećenosti razumijevanju i zaštiti baštine.

Naposljetku, hvala mojoj obitelji - Ivani, Martinu i Margariti, na podršci, strpljenju i razumijevanju.

Sažetak

Radnjom se nastoji steći uvid u arhitektonsku produkciju i urbani razvoj Dubrovnika i njegove uže okolice (od Cavtata na istoku, do Trstenog na zapadu, uključivši i Elafitske otoke) tijekom razdoblja između dva svjetska rata (1918.-1941.). U obradu su uključene i godine Drugog svjetskog rata (1941.-1944.), koje se neposredno vezuju za razmatrano razdoblje, a u političkom, društvenom i kulturnom smislu predstavljaju njegov konačni završetak.

Osnovni arhivski izvor za poznavanje međuratne izgradnje Dubrovnika predstavlja Zbirka građevinskih planova Općine Dubrovnik (1837.-1957.) Državnog arhiva u Dubrovniku. Građa ove zbirke sadrži dokumentaciju vezanu za nadzor građevinske djelatnosti na području nadležnosti Općine dubrovačke te je poslužila kao osnova za ubiciranje i terensko istraživanje izvedenih građevina i njihovu daljnju obradu. Uz spomenutu zbirku, arhivska istraživanja obuhvatila su i druge relevantne serije i zbirke pohranjene u Državnom arhivu u Dubrovniku, a istražene su i ostavštine pojedinih arhitekata djelatnih tijekom međuraća u Dubrovniku, pohranjene u drugim institucijama i privatnim zbirkama. Za provjeru i nadopunu prikupljenih podataka i dokumentacije, obrađena je relevantna stručna literatura, dostupna fotografska građa, te obimna produkcija međuratnog lokalnog tiska.

Iako su još početkom međuratnog razdoblja u lokalnim intelektualnim krugovima postavljeni jasni ciljevi gospodarskog i kulturnog prosperiteta Dubrovnika, temeljeni na razvoju turizma, političke okolnosti - česte izmjene općinske uprave, kao i izostanak potpore središnje državne vlasti - priječile su razvoj grada kao regionalnog središta. Loša povezanost s ostatkom države te brojni komunalni problemi, razlozi su zbog kojih je urbani razvoj Dubrovnika, unatoč određenom gospodarskom napretku, tekao usporeno.

Ukupni broj novogradnji u Dubrovniku i okolici tijekom međuratnog razdoblja može se procijeniti na nešto manje od šest stotina građevina. Punu dominaciju ima izgradnja namijenjena individualnom stanovanju, a razmjerno velik udjel u cjelokupnoj građevinskoj djelatnosti zauzima izgradnja hotela i pansiona.

Tijekom međuratnog razdoblja gradsko područje širi se na prostore Gruža i Lapada, dotadašnjih prigradskih zona. Značajnija urbanizacija odvija se i na području Ploča, a nova izgradnja prisutna je i na prostoru Pila, Konala i Boninova, da tada najgušće izgrađenih predgrađa. Zahvaljujući naglom razvoju turističke djelatnosti i pojedina naselja dubrovačke okolice, poput Kupara, Srebrenog i Lopuda, doživljavaju preobrazbu.

Urbani razvoj Dubrovnika u međuratnom razdoblju određen je u prvom redu nepostojanjem prostorno – planske regulative, pa iako je nova izgradnja nadzirana od strane općinskih vlasti, širenje grada se u velikoj mjeri odvija stihijski. Pokušaji regulacije novih gradskih zona, poput uvale Sumartin u Lapadu, ili postojećih, poput Pila i Ploča, ostaju neostvareni.

U Dubrovniku međuratnog razdoblja mali je broj stalno nastanjenih arhitekata i građevinskih inženjera, a većina ih je zaposlena u tehničkim službama područne uprave. Zahvaljujući okolnostima u kojima je zahtjevnijim naručiteljima izbor arhitekata u lokalnoj sredini bio sužen, otvarao se prostor projektantima iz drugih, većih sredina tadašnje države, a u određenim, doduše rijetkim slučajevima i onima iz europskih metropola.

Arhitekturu prvog poratnog desetljeća u Dubrovniku obilježava dominacija prežitaka neostilske morfologije i za lokalnu sredinu uvriježenih prostorno-organizacijskih shema. Kod arhitekta Iva Ćurlice vidna su nastojanja da se na prostorno – oblikovnom planu dosegne viša razina kvalitete stanovanja, a kod arhitekata Ivana Ivačića i Fridriha Valente i težnja za pročišćavanjem oblikovnog izraza. Duh novog doba očitava se i prihvaćanjem artdecoovske estetike u djelima Ivana Meštrovića i Alfreda Kellera.

Presudnu ulogu u promjenama što ih dubrovačka arhitektura doživljava od početka četvrtog desetljeća 20. stoljeća imao je likovni kritičar i publicist Kosta Strajnić. Zaposlivši se 1928. godine kao pomoćnik dubrovačkog konzervatora Marka Murata, Strajnić će svojim napisima i uz pomoć osobnih kontakata u lokalnoj sredini promovirati suvremenu arhitekturu.

Uspješna provedba javnog natječaja i izvedba preuređenja i proširenja „Općinske kavane“ (1931.-1934.) inaugurirali su modernu arhitekturu u Dubrovniku i ujedno dokazali da ona može korespondirati s vrijednim povijesnim okruženjem. Upravo je ovo pitanje bilo ključno u polemici koju je Strajnić vodio s urednikom „Novog doba“ don Vinkom Brajevićem, krajem 1930. i početkom naredne godine. Izneseni Brajevićevi stavovi u mnogome su odredili arhitekturu narednog razdoblja, a mogu se sažeti u definiciji „prostornog kontekstualiziranja“ nove izgradnje u vrijednim povijesnim i prirodnim okruženjima hrvatske priobalne regije. Naime, većina arhitekata koji tijekom tridesetih godina 20. stoljeća projektiraju za Dubrovnik, nastojati će, manje ili više uspješno, svoja ostvarenja prilagoditi zatečenim vrijednostima. Čak će i stvaralaštvo arhitekta Nikole Dobrovića, radikalnog u primjeni modernističkih načela, počevši od „Grand hotela“ na Lopudu (1934.-1937.) biti prožeto svjesnim uvažavanjem zatečenih vrijednosti, no ujedno i kritičkim preispitivanjem modernističke doktrine.

Jak lokalni povijesni supstrat znao je prouzrokovati i nesporazume, odnosno pokušaje predoslovnog preuzimanja tradicijskih i stilskih elemenata. Slučaj je to s većinom rješenja koje su za Dubrovnik izradili Jože Plečnik i njegovi učenici, kao i projektima beogradskih

arhitekata Bogdana Nestorovića i Vojina Simeonovića, a u drugoj polovici tridesetih, kada jača monumentalizam pod utjecajem totalitarnih režima, i s pojedinim rješenjima Lavoslava Horvata i Harolda Bilinića.

No upravo su pripadnici zagrebačkog kruga arhitekata, poput Mladena Kauzlarića i Stjepana Gomboša, Drage Galića, Bele Auera, pa i spomenuti Lavoslav Horvat i Harold Bilinić, prepoznavši dublje, strukturne kvalitete dubrovačke graditeljske baštine, pojedinim svojim projektima i realizacijama uspjeli postići visoku razinu interakcije između modernističkih postulata i uvažavanja lokalnog konteksta.

Da su kvalitetna arhitektonska ostvarenja moguća i ako se kreće od drugačijih postavki, svjedoči primjer Joza Dražića, jedinog školovanog arhitekta koji je ponikao, te tijekom razdoblja tridesetih godina stalno radio u dubrovačkoj sredini. Nezainteresiran za stroge principe modernizma, no senzibilan za naslijeđene vrijednosti, Dražić oblikuje uspjele prostorne cjeline, koje prema potrebi, odnosno traženju naručitelja zaodijeva u ruho bogato povijesnim reminiscencijama ili ogoljeva do modernističkog minimalizma.

Projektantske koncepcije tijekom međuraća gotovo su uvijek praćene vrsnim zanatskim opredmećenjem, a što se može zahvaliti visokim standardima graditeljske struke i otvorenoj kompetitivnosti temeljenoj prvenstveno na kriteriju kvalitete izvedbe. No građevinski poduzetnici mlade generacije, poput Vilima Doršnera, Uga Vernazze, Rikarda Trostmana, Draga Pogačića, Vinka Karlovca i Ante Bijelića, osim što redovito uspijevaju kvalitetno realizirati zamisli školovanih arhitekata, često se i sami upuštaju u rješavanje projektnih zadataka. Iako njihova djela na koncepcijskoj i prostorno – organizacijskoj razini nužno zaostaju za onima visokoškolovanih projekatana, svojom pojavnošću nerijetko ravnopravno grade sliku novog urbanog pejzaža.

Cjelokupan korpus dubrovačke arhitekture nastale u razdoblju između dvaju svjetskih ratova može se promatrati kao neprekinuti dijalog između povijesnog nasljeđa i suvremenosti, u kojemu kvalitetu arhitektonskog ostvarenja određuju kompetencija i sposobnosti pojedinog autora – inventivnost, senzibilitet, te razina do koje u istraživanju prostornog konteksta uspijeva doprijeti. Dubrovačka sredina, pritisnuta brojnim ograničenjima i provincijskim položajem, tijekom međuratnog razdoblja ipak je imala snage za prihvaćanje novih poticaja u arhitekturi, koje su donosili mahom mladi, često i još neafirmirani autori.

Ključne riječi

Dubrovnik, moderna arhitektura, arhitektura između dva svjetska rata, arhitektonski regionalizam, modernitet i tradicija, arhitektura i kontekst, urbanizam

Summary

Aims and objectives of this doctoral dissertation are an overview of the architectural production and urban development of the city of Dubrovnik in the interwar period (1918-1941). The rural and suburban territories of the city - from Cavtat to Trsteno together with the Elafiti archipelago - are also included. The period of the Second World War (1941-1944) is also included in this research because it represents an entity linked to the previous period in cultural, social and political sense and is its conclusion.

The principal archive source for the research into architecture in interwar Dubrovnik is *The Collection of Blueprints and Drawings of Dubrovnik Municipality* (Zbirka građevinskih planova Općine Dubrovnik) as preserved in the Dubrovnik State Archive (Državni arhiv u Dubrovniku). A detailed research of this collection was the basis for locating and study of the edifices of the period. In addition to the aforementioned collection, the research of the topic demanded a thorough study of other collections and series in the same archive as well as legacies of various architects that are kept in other institutions and private collections. For verification and appendices to the research extensive scientific literature and photographs as well as numerous articles in the local newspapers were also reviewed.

The entire 19th century was a period of stagnation in Dubrovnik, which was result of the transformation from former independent city-state into a city on the southern margins of the Habsburg Empire. Economic growth at the turn of the 20th century followed by construction activities, stopped at the outbreak the First World War. The hopes of the improvement of the city's status, fostered by the new state (The Kingdom of the Serbs, Croats and Slovenes, after 1929 The Kingdom of Yugoslavia) were quickly abandoned. With the end of the First World War the local *intelligentsia* laid out plans and ideas for economic and cultural development of the city, mostly based on the growth of tourist industry. However, political circumstances, for the most part - frequent changes in local administration and a lack of support on national level - thwarted Dubrovnik's development into a larger regional center. Unsatisfactory traffic system and an array of municipal infrastructure problems, such as insufficient water and electricity supply, unsatisfactory maintenance of the streets and roads, not enough flats for the lower classes, were the problems that the local administration, dependent mostly on its own human and economic resources, was not able to solve. Those are the main reasons for

varying and unequal urban development of Dubrovnik during that period in spite of a moderate economic growth.

The total number of new buildings in Dubrovnik and its area in the interwar period can be estimated somewhere around six hundred. The majority of private buildings were built for residence and the relatively large portion of new buildings were hotels and lodgings. During this period the city spread out towards the areas of Gruž and Lapad, previously rural and suburban zones. The Lapad Peninsula has been rapidly urbanised since the end of the 1920s with the domination of the buildings made for tourism purposes. The area of Gruž, with its trade port, passenger port and a railway station, became the city's new transportation and economic centre with adjacent working class suburbs. This urbanisation also included the Ploče area, previously sparsely populated although very close to the city; the same process can be seen on Pile, Kono and Boninovo areas that had already been densely built in previous centuries. Thanks to tourism a lot of areas in the countryside (e.g. Kupari, Srebreno and Lopud) started their transformation into modern settlements.

The urban evolution of Dubrovnik in the interwar period is primarily characterised by absence of general urbanistic plans. Construction activities, although supervised by the local authorities, were done in a non-methodical and uninhibited manner. The efforts to make a resolute plan for some of the city's new areas such as the Sumartin Bay in Lapad or old ones such as Ploče quarter, were fruitless. Among the ideas for the regulatory plans there's a plan for the Sumartin Bay in Lapad made by the German architect Werner Schürmann that can be highly appraised for its respect for local idiosyncrasies and principles of urban gardening. In interwar Dubrovnik there was a small number of professional architects and engineers most of whom were employed by the city's government. Thanks to circumstances leading to lack of local architects there was a lot of space for other architects from the larger national centres - primarily from Zagreb, but also from Ljubljana, Sarajevo, Belgrade and Split - as well as those from European capitals.

Architecture of the first post-war decade in Dubrovnik is characterised by the domination of neo-style (historicistic) morphology and typical spatial schemes. However, in some cases efforts to reach higher standard of the housing are noteworthy. These are especially evident in the work of architect Ivo Ćurlića (1873-1936), whose works, although morphologically with the historicistic signs, with their's spatial schemes and interaction with gardens announces forthcoming modernistic discourse. Towards the third decade of the century the simplification of the style can be seen. Architect Ivan Ivačić (1888-1978) in his work minimalizes historicistic recollections and tries to dynamise the spatial schemes and elevation of his

buildings. Architect Fridrih Valenta (1895-1940) approaches the facades more traditionally, but minimizes decorations and has more free-flowing attitude in the way of spatial scheme. The spirit of the new time in art and architecture manifested itself in the works of Ivan Meštrović (1883-1962) and Alfred Keller (1875.-1945.), both of whom accept the aesthetics of the Art Deco style.

During the 1930s there is a major change in approach towards architecture in Dubrovnik, in which a crucial role belongs to the art critic and publicist Kosta Strajnić (1887-1977). Employed in 1928 as assistant to local monument conservator Marko Murat (1864-1944), Strajnić would indefatigably promote the modern architecture in Dubrovnik in his writing as well as with his personal contacts with important architects.

Successful implementation of the public tenders for reconstruction and extension of the City Café (Gradska kavana) in 1931-1934 introduced modern architecture to Dubrovnik and proved that it can be easily combined with notable historical ambience. This was the key question of modern vs. old in a public polemics that Strajnić exchanged in 1931 in the newspapers *Novo doba* (The New Age) with its editor rev. Vinko Brajević (1888-1967). The stance of rev. Brajević can be briefly defined as „areal/environmental context“ of the new architecture in valuable historical and natural settings of Croatian littoral. All architects who would work in Dubrovnik and its area in 1930s would try to adjust their design to local setting. It can be seen in the works of architect Nikola Dobrović (1897-1967), whose decade-long work in Dubrovnik represents one of the major successes of Kosta Strajnić's campaigns. Although radical in implementing the principles of the new architecture of Le Corbusier, Dobrović would always research environmental context and local building characteristics. By doing so, he would be disputing the modernistic doctrine as well.

Strong and predominant local heritage had a tendency to cause some misunderstandings and attempts at literal takeover of the elements of building tradition. The results can be defined as "historicistic revisionism“ that can be seen in the works made in Dubrovnik by Slovenian architect Jože Plečnik (1872-1957) and his students. A similar case happened with the Belgrade architects Bogdan Nestorović (1901-1975) and Vojin Simeonović (1900-1978), as well as with some projects of architects Lavoslav Horvat (1901-1989) and Harold Bilinić (1894-1984) from Zagreb. One can only speculate that it is the distant result of monumentalism in architecture arisen with the strengthening of the totalitarian regimes of the 1930s.

However, the young architects from Zagreb, such as Mladen Kauzlarić (1896-1971), Stjepan Gomboš (1895-1975), Drago Galić (1907-1992), Bela Auer (1899-1975), as well as

aforementioned Lavoslav Horvat i Harold Bilinić, were the very ones who in their projects reached the right amount of interaction between modernistic principles and local historical context. Their undoubtful artistic sensibility combined with good education and practice resulted in the impeccable stand of the architects role in the human society. Thanks to that, they never saw their breaking away from the modernistic principles (e.g. white plastered facades, flat roofs) as breaking away from the intangible dogmas. Due to their education and sensibility they were able to see the deeper qualities of Dubrovnik's architectural heritage and its relations with open and green spaces.

The only Dubrovnik-born younger architect of the time was Jozo Dražić (1903-1980) whose work proves that high-quality architecture is possible even if it is derived from other principles than just the strictly modernistic ones. Uninterested in the principles of modernism but with the great sensibility for the architectural heritage, he was the author of very succesful housing projects. Depending of the wishes from the client/investor architect in his projects Dražić was capable of variations modelled from historical recollections to bare modernism. Architect Budimir Pervan (1910-1982) who in 1937 moved to Dubrovnik from Split often successfully combined traditional elements in a modernistic manner.

Architectural projects of the Interwar period are regularly followed by the remarkably skilful performance of the local craftsmen due to high standards of the profession and healthy competition. Aside from their ability to bring out the ideas of the profesional architects, the local contractors were often the engineers themselves, among others - Vilim Doršner, Ugo Vernazza, Rikard Trostman, Drago Pogačić, Vinko Karlovac and Ante Bijelić. They were usually educated in high schools for construction engineering in Zagreb, Sarajevo or Split and their building ideas were naturally inferior to those of professional artist architects but they were equally successful in creating the new urban environment.

The entire corps of Dubrovnik architecture between the world wars can be seen as the continuing dialogue between heritage and modernity in which the quality of the architectural idea is defined by the architect's competence and ability to explore the local context with his own creative sensibility. In spite of a lot of limitations due to its provincial status, the city of Dubrovnik had the energy to accept new ideas in architecture, often brought in by the young and still not renowned architects.

Key words

Dubrovnik, modern architecture, architecture between the World Wars, architectural regionalism, modernity and tradition, architecture and context, urban planning

Sadržaj

1. Uvod	1
1.1. Dosadašnja istraženost teme	2
1.2. Tradicija i regionalizam - značenje u kontekstu dubrovačke regije	5
2. Urbanizam i arhitektura Dubrovnika od pada Republike do završetka Prvog svjetskog rata (1806.-1918.)	10
2.1. Kulturno - povijesni kontekst	11
2.1.1. Gospodarske i političke okolnosti	11
2.1.2. Kulturni život	13
2.2. Urbani razvoj	15
2.2.1. Demografska kretanja i širenje grada	15
2.2.2. Razvoj infrastrukture	16
2.2.3. Javni prostori i urbana oprema	20
2.2.4. Stručne službe	22
2.2.5. Graditeljska baština	23
2.3. Arhitektura	26
2.3.1. Fortifikacijski krajolik	26
2.3.2. Javne građevine	27
2.3.3. Sakralni i sepulkralni prostori	30
2.3.4. Poslovne i industrijske građevine	34
2.3.5. Stambena arhitektura	38
3. Izgradnja Dubrovnika od 1918. do 1944. godine	47
3.1. Dubrovnik od 1918. do 1944. godine - društveno-politički okvir	48
3.1.1. Demografska kretanja, upravni ustroj i političke okolnosti	48
3.1.2. Gospodarstvo	52
3.1.3. Kulturni život	54
3.2. Urbanizam i komunalna infrastruktura	59
3.2.1. Vizije razvoja	59
3.2.2. Komunalni problemi Dubrovnika	60
3.2.3. Opće karakteristike urbanog razvoja Dubrovnika u međuratnom razdoblju	63
3.2.4. Pitanje regulacijske osnove	64
3.2.5. Pokušaji regulacije pojedinih gradskih predjela	66

3.3. Intenzitet, tematska zastupljenost i područja izgradnje	73
3.3.1. Intenzitet izgradnje	73
3.3.2. Tematska zastupljenost	74
3.3.3. Područja izgradnje	76
3.4. Sudionici, postupak i dinamika građenja	80
3.4.1. Naručitelji	80
3.4.2. Projektanti	80
3.4.3. Izvođači	82
3.4.4. Stručne službe	83
3.4.5. Postupak građenja – pravni okvir	86
3.4.6. Dinamika građenja	86
3.5. Arhitektonski natječaji	87
3.5.1. Javni natječaji	87
3.5.2. Interni natječaji	89
3.6. Društvo „Dub“ i uređenje javnih prostora	91
3.6.1. Djelovanje društva „Dub“	91
3.6.2. Ostali zahvati uređenja i opremanja javnih prostora u Dubrovniku i okolici	93
3.6.3. Grobljanska arhitektura	95
3.7. Odnos prema graditeljskoj baštini	95
3.7.1. Rad Nadleštva za umjetnost i spomenike	95
3.7.2. Značajniji obnoviteljski zahvati	97
3.7.3. Primjeri odnosa prema graditeljskoj baštini i reakcije javnosti	99
3.7.4. Istupi dubrovačkih intelektualaca vezani za zaštitu graditeljske baštine	102
4. Arhitektura Dubrovnika između dva svjetska rata	104
4.1. Ivo Ćurlica i „arhitekti - činovnici“	105
4.1.1. Ivo Ćurlica	106
4.1.2. Stjepan Wulpe	110
4.1.3. Ivan Juričević	111
4.1.4. Ivan Ivačić	113
4.1.5. Fridrih Valenta	120
4.1.6. Petar Osgihjan	126
4.1.7. Damjan Lučić - Roki	129

4.2. Doprinos projekatanata iz drugih sredina tijekom trećeg desetljeća	136
4.2.1. Jiří Stibral i češki graditelji	136
4.2.2. Ivan Meštrović	143
4.2.3. Braća Eduard i Danilo Žagar	145
4.2.4. Ćiril Metod Iveković	148
4.2.5. Aleksander Freudenreich i Pavao Deutch	149
4.2.6. Josip Costaperaria	150
4.2.7. Alfred Keller	151
4.2.8. Borislav Golubović	156
4.2.9. Milan Minić	159
4.2.10. Josip Kodl	159
4.2.11. Valerijan Rieszner	161
4.3. Uloga Koste Strajnića	162
4.3.1. „Za umjetničku aktivnost Dubrovnika“	163
4.3.2. „Dubrovnik bez maske“ i parnica Ivačić - Strajnić	166
4.3.3. „Misli o čuvanju dalmatinske arhitekture“ - kritički doprinos don Vinka Brajevića	167
4.3.4. „Prvi stvarni rezultati naše umjetničke akcije“	172
4.3.5. Kosta Strajnić i „arhitekti - umjetnici“	173
4.3.6. Prema kraju četvrtog desetljeća	174
4.4. Jože Plečnik i njegova škola	176
4.4.1. Jože Plečnik	176
4.4.2. Vinko Glanz	181
4.4.3. Mitja Švigelj	190
4.4.4. Stanislav Rohrman	192
4.4.5. Vladimir Šubic	193
4.5. Zagrebački krug	194
4.5.1. Mladen Kauzlarić i Stjepan Gomboš	194
4.5.2. Drago Galić	210
4.5.3. Lavoslav Horvat i Harold Bilinić	216
4.5.4. Juraj Denzler	226
4.5.5. Zdenko Strižić	234
4.5.6. Jovan Korka	236
4.5.7. Bela Auer	238

4.5.8. Ante Grgić	239
4.5.9. Vjekoslav Faltus	240
4.5.10. Božo Šuperina	241
4.6. Nikola Dobrović	242
4.7. Jozo Dražić i dubrovački projektanti	263
4.7.1. Jozo Dražić	263
4.7.2. Miho Čakelja	279
4.7.3. Božidar Rašica	281
4.7.4. Ugo Vernazza	284
4.7.5. Drago Pogačić	287
4.7.6. Rikard Trostman	295
4.7.7. Vilim Doršner	302
4.7.8. Ante Bijelić	304
4.7.9. Konrad Fleck	307
4.7.10. Vinko Karlovac	310
4.8. Budimir Pervan i splitski krug	312
4.8.1. Budimir Pervan i Tomislav Andrija Žuanić	312
4.8.2. Fabijan Kaliterna	319
4.8.3. Ksenija Grisogono	320
4.8.4. Lovro Perković	321
4.9. Značajnija ostvarenja ostalih jugoslavenskih i inozemnih projektanata tijekom tridesetih godina 20. stoljeća	321
4.9.1. Škodini zavodi	321
4.9.2. Heinrich Lauterbach	324
4.9.3. Georges Appia	326
4.9.4. Poul Nørregaard	327
4.9.5. Bogdan Nestorović	328
4.9.6. Vojin Simeonović	329
4.9.7. Ivan Zdravković	331
4.9.8. Dušan Smiljanić	332
4.9.9. Ivan Pregelj	333
4.9.10. Isidor Reiss	324
4.9.11. Nekoliko značajnijih realizacija nepoznatih projektanata	325
5. Zaključna razmatranja	340

4.1. Opće značajke urbanističkog razvoja, arhitekture i graditeljstva Dubrovnika tijekom međuratnog razdoblja	341
4.2. Arhitektura Dubrovnika trećeg desetljeća 20. stoljeća - prema redukciji stilskih reminiscencija i novim prostornim koncepcijama	344
4.3. Arhitektura Dubrovnika četvrtog desetljeća 20. stoljeća - neprekinuti dijalog modernizma i tradicije	346
6. Literatura i izvori	349
6.1. Literatura	350
6.2. Izvori	380
7. Katalog – projekti i realizacije (1919.-1944.)	381
7.1. Pojašnjenja	382
7.2. Kazalo	384
7.2.1. Projektanti	384
7.2.2. Izvođači	386
7.2.3. Naručitelji	387
7.3. Kataloške jedinice	391
8. Životopis	811

1. UVOD

1.1. DOSADAŠNJA ISTRAŽENOST TEME

Pojedina arhitektonska ostvarenja međuratnog razdoblja na području Dubrovnika i njegove okolice obrađena su u pregledima hrvatske arhitekture 20. stoljeća, tematskim znanstvenim člancima te monografijama pojedinih autora, no sustavna obrada i valorizacija čitavog korpusa dubrovačke međuratne izgradnje u kontekstu hrvatske međuratne arhitekture do sada je izostala.

Jedini pokušaj, da se, barem u najkraćim crtama dađe pregled najvažnijih ostvarenja i glavnih karakteristika arhitekture međuraća u Dubrovniku, poduzeo je Duško Kečkemet 1976. godine u znanstvenom članku „Moderna arhitektura u Dalmaciji“.¹

Izuzev Eme Fiorenini – Škerlj, koja je u svojoj magistarskoj radnji sustavno obradila izgradnju 20. stoljeća na Pločama, izostali su i pokušaji analize urbanizma i graditeljstva prošlog stoljeća za pojedine gradske predjele.²

Pojedina djela Mladena Kauzlerića i Stjepana Gomboša, Drage Galića, Zdenka Strižića te Nikole Dobrovića u Dubrovniku i njegovoj okolici prepoznata su i valorizirana u ključnim pregledima hrvatske arhitekture 20. stoljeća.³

Među arhitektima djelatnim u Dubrovniku između dva svjetska rata najviše je pažnje do sada posvećeno opusu Nikole Dobrovića. Sredinom osamdesetih godina 20. stoljeća njegova je dubrovačka djela u znanstvenim člancima analizirala Marina Oreb Mojaš, a pojedina ostvarenja i aspekte njegova rada kasnije su detaljnije obrađivali Krunoslav Ivanišin i Dubravko Bačić.⁴ U kontekstu arhitektove uloge u genezi i razvoju moderne arhitekture u Srbiji, Dobrovićev dubrovački opus obradilo je usputno više autora (Ljiljana Babić, Marta

¹ DUŠKO KEČKEMET, Moderna arhitektura u Dalmaciji, u: Arhitektura, 156-157, Zagreb, 1976., 65-79

² EMA FIORENINI ŠKERLJ, Izgradnja područja Ploče u Dubrovniku od kraja I. svjetskog rata do danas, magistarski rad, Zagreb, 1979.

³ VLADIMIR POTOČNJAK, Arhitektura u Hrvatskoj 1888.-1938. u: Građevinski vjesnik, 4-5, 1939., 49-79; TOMISLAV PREMERL, Hrvatska moderna arhitektura između dva rata: Nova tradicija, Zagreb, 1989.; Moderna arhitektura u Hrvatskoj, (ur.) Darija Radović - Mahečić, Zagreb, 2007.

⁴ MARINA OREB MOJAŠ, Graditeljska ostvarenja Nikole Dobrovića na dubrovačkom području, u: Arhitektura urbanizam, 93, Beograd, 1985., 4-10; MARINA OREB MOJAŠ, Materijal, simetrija, brod, u: Arhitektura, 186-188, Zagreb, 1983.-1984., 60-63; KRUNOSLAV IVANIŠIN, Arhitektura faustovskih meditacija, u: Čovjek i prostor, 1-2(1997), Zagreb, 1997., 40-42; KRUNOSLAV IVANIŠIN, Nikola Dobrović, Grand hotel na Lopudu, u: Oris, 3, Zagreb, 1999. 126-139; KRUNOSLAV IVANIŠIN, Arhitekt Nikola Dobrović i vizija demokratskog grada, u: Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 24, Zagreb, 2000., 127-139; DUBRAVKO BAČIĆ, Spomenik Viktoru Dyku na Lopudu arhitekta Nikole Dobrovića, u: Prostor, 25, Zagreb, 2003., 45-56; DUBRAVKO BAČIĆ, Nikola Dobrović, Četiri Adonisoava mjeseca, u: Oris, 31, Zagreb, 2005., 142-151

Vukotić Lazar, Ljiljana Blagojević), a u središte znanstvenog interesa postavlja ga Marija Milinković u svojoj magistarskoj radnji.⁵

Tijekom posljednjeg desetljeća doktorskim disertacijama i monografskim izdanjima cjelovito su obrađeni opusi Drage Galića, Jurja Denzlera i Lavoslava Horvata, arhitekata prisutnih u Dubrovniku tijekom tridesetih godina 20. stoljeća.⁶ Rad splitskih arhitekata Budimira Pervana, Lovre Perkovića i Ivana Ivačića u Dubrovniku djelomično je obrađen u doktorskoj disertaciji Roberta Plejića.⁷ Znanstvenim člancima obrađena je i djelatnost u Dubrovniku Mladena Kauzlarića i Stjepana Gomboša, Vinka Glanza te Jože Plečnika, a recentnom revalorizacijom arhitektonskog opusa Alfreda Kellera u Hrvatskoj obuhvaćeni su i njegovi projekti za Dubrovnik.⁸

Iako redovito smatrani inferiornim autorovom kiparskom opusu, arhitektonska ostvarenja i projekti Ivana Meštrovića, pa tako i oni u Dubrovniku i Cavtatu, od nastanka bude neprekinuti interes kritičara i istraživača.⁹

⁵ LJILJANA BABIĆ, Arhitekt Nikola Dobrović, Arhitektura Urbanizam, 43, Beograd, 1967., 22-31; MARTA VUKOTIĆ LAZAR, Beogradsko razdoblje arhitekta Nikole Dobrovića (1945-1967), Beograd, 2002.; LJILJANA BLAGOJEVIĆ, Modernism in Serbia: the elusive margins of Belegarde architecture, 1919-1941, Cambridge, Massachusetts, 2003.; MARIJA MILINKOVIĆ, Kritička praksa arhitekta Nikole Dobrovića: Dubrovački period (1934.-1943.), magistarski rad, Beograd, 2007.

⁶ LJERKA BIONDIĆ, Kritička analiza stambene arhitekture u djelu arhitekta Drage Galića – evolucija i tipologija, doktorski rad, Zagreb, 1996.; ARIJANA ŠTULHOFER., ANDREJ UCHYTIL, ZRINKA BARIŠIĆ, Drago Galić, Zagreb, 1998.; SENA SEKULIĆ GVOZDANOVIĆ, Juraj Denzler, Zagreb, 2000.; NATAŠA JAKŠIĆ, Arhitektonski opus Jurja Denzlera tridesetih godina dvadesetog stoljeća, doktorski rad, Zagreb, 2007.; ZRINKA PALADINO, Lavoslav Horvat: arhitektonsko djelo 1922.-1977., doktorski rad, Zagreb, 2011.; ZRINKA PALADINO, Lavoslav Horvat, Kontekstualni ambijentalizam i moderna, Zagreb, 2013.

⁷ ROBERT PLEJIĆ, Utjecaj praške škole na arhitekturu moderne u Splitu, doktorski rad, Zagreb, 2003.

⁸ ANTUN BAĆE, Arhitekt Vinko Glanz u Dubrovniku, u: Strajničev zbornik, (ur.) Ivan Viđen, Dubrovnik – Zagreb, 2010., 85-100; ANTUN BAĆE, Arhitekti Mladen Kauzlarić i Stjepan Gomboš, u: Peristil, 53, Zagreb, 2010., 105-120; ANDREJ HRAUSKY, JANEZ KOŽELJ, DAMJAN PRELOVŠEK, Plečnik v tujini – Vodnik po arhitekturi, Ljubljana, 1998.; PATRICIJA VERAMENTA, Jože Plečnik – neostvoreni projekt crkve na Gorici, u: Crkva svetoga Vlaha na Gorici, (ur.) Maja Nodari, Zehra Laznibat, Dubrovnik, 2011., 47-48; PATRICIJA VERAMENTA, Kosta Strajnić i oblikovanje spomen-križa na Srđu, u: Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, 48, Zagreb-Dubrovnik, 2010., 363-375; PATRICIJA VERAMENTA, O osnivanju Muzeja Iva Vojnovića, u: Dubrovnik, 4(2009), Dubrovnik, 2009., 262-270; PATRICIJA VERAMENTA, Oblikovanje spomen križa na Srđu, u: Oris, 80, Zagreb, 2013, 230-239; STANKO PIPLOVIĆ, Dalmatinski opus arhitekta Alfreda Kellera, u: Građa i prilozi za povijest Dalmacije, 15, Split, 1999. 271-290; JASENKA KRANJČEVIĆ, Arhitektonsko stvaralaštvo Alfreda Kellera na prostoru Hrvatske, katalog izložbe, Zagreb, 2012.; JASENKA KRANJČEVIĆ, Alfred Keller (1875.-1945.), Arhitektonski projekti na Lošinj i prostoru Hrvatske, katalog izložbe, Mali Lošinj, 2013.

⁹ LUKŠA S ORSANA (ERNEST KATIĆ), Meštrovićev mauzolej u Cavtatu, u: Nova Evropa, 1. studenog 1922., 201-206; KINETON PARKES, Ivan Mestrovic: Architect-Sculptor, u: The Architects' Journal, 2. srpnja 1924., 9-11; ANA DEANOVIĆ, Meštrovićeva arhitektura, u: Čovjek i prostor, 108-109, Zagreb, 1962., 9-10; ANA DEANOVIĆ, Meštrovićevi prostori, u: Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, knjiga 423, Zagreb, 1986., 7-117; NEVEN ŠEGVIĆ, Ivan Meštrović i arhitektura, u: Arhitektura, 186-188, Zagreb, 1984., 2-9; DUŠKO KEČKEMET, Arhitektura Ivana Meštrovića, u: Adrias, Split, 1987., 181-196; IVAN VIĐEN, Ivan Meštrović i Dubrovnik, diplomski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2009., 70-79; SANDRA USKOKOVIĆ, Moderna arhitektura kao kulturna baština Dubrovnika, Zagreb, 2009., 180-184; IRENA KRAŠEVAC, Hrvatsko kiparstvo u doticaju s art décoom, u: Art deco: umjetnost u Hrvatskoj između dva rata, katalog izložbe, (ur.) Miroslav Gašparović, Zagreb, 2011., 119-141; DALIBOR PRANČEVIĆ, Ivan Meštrović u kontekstu ekspresionizma i art décoa, doktorski rad, Zagreb, 2012., 189-198; VINKO SRHOJ, Slavni

Kontinuitet dubrovačke ladanjske arhitekture u razdoblju moderne prepoznat je i obrađen znanstvenim člancima Tomislava Premerla i Darije Radović – Mahečić, a teorijska razmatranja o zaštiti moderne arhitekture Sandre Uskoković potkrijepljena su primjerima s dubrovačkog područja te je kataloški obrađeno dvadesetak od ranije valoriziranih i pravno zaštićenih ostvarenja međuratne arhitekture.¹⁰

Znatna pažnja posvećena je djelatnosti povjesničara umjetnosti, kritičara, konzervatora i javnog radnika Koste Strajnića, ključne osobe za akceptiranje moderne arhitekture na dubrovačkom području, ujedno autora čiji su napisi od presudne važnosti za poznavanje okolnosti u Dubrovniku na prelazu iz trećeg u četvrto desetljeće 20. stoljeća.¹¹

Istraživanje karaktera urbanističkog razvoja Dubrovnika u prvoj polovici 20. stoljeća do sada je u potpunosti izostalo. Određena pažnja posvećena je tadašnjim komunalnim problemima, a širi društveni, gospodarski i politički kontekst također je tek djelomično obrađen.¹² Izuzetak predstavlja proučavanje razvoja turizma, kojemu je izniman doprinos dao povjesničar Ivo Perić te širinom pristupa omogućio uvid i u druge aspekte gospodarskog, društvenog i kulturnog života međuratnog razdoblja.¹³

majstori i nevidljivi pomagači: Meštović i suradnici na mauzoleju obitelji Račić u Cavtatu, u: Majstorske radionice u umjetničkoj baštini Hrvatske, Zbornik radova znanstvenog skupa „Dani Cvita Fiskovića“ održanog 2012. godine, (ur.) Dino Milinović, Ana Marinković, Ana Munk, Zagreb, 2014., 159-198

¹⁰ TOMISLAV PREMERL, Moderna i kontinuitet ladanjske kulture - arhitekture, u: Kultura ladanja, Zbornik radova sa znanstvenih skupova „Dani Cvita Fiskovića“ održanih 2001. i 2002. godine, (ur.) Nada Grujić, Zagreb, 2006., 351-361; DARIJA RADOVIĆ-MAHEČIĆ, Ljetnikovci i vile između dva svjetska rata – i avangarda i tradicija, u: Zbornik radova međunarodnog znanstveno - stručnog skupa Dvorci i ljetnikovci - kulturno nasljeđe kao pokretač gospodarskog razvoja, Varaždin, listopad 2006., (ur.) Mladen Obad Šćitaroci, Zagreb, 2006., 351-361; SANDRA USKOKOVIĆ, Moderna arhitektura kao kulturna baština Dubrovnika, Zagreb, 2009.

¹¹ VINKO SRHOJ, Kosta Strajnić – život i djelo, magistarski rad, Zagreb, 1988.; IVAN VIĐEN, Biografska studija o Kosti Strajniću, u: Kosta Strajnić, Dubrovnik bez maske i polemika s Vinkom Brajevićem o čuvanju dalmatinske arhitekture, (prir.) Ivan Viđen, Zagreb, 2007.; KOSTA STRAJNIĆ, Dubrovnik bez maske, Dubrovnik, 1930.; KOSTA STRAJNIĆ, VINKO BRAJEVIĆ, Misli o čuvanju dalmatinske arhitekture, Split, 1931.

¹² FRANKO MIROŠEVIĆ, Hrvatsko kulturno slavje u Dubrovniku 1926. godine, u: Dubrovački horizonti, 28, Zagreb 1988., 68-75; FRANKO MIROŠEVIĆ, Borba za općinsku samoupravu u južnoj Dalmaciji od 1918. - 1929., u: Radovi Zavoda za hrvatsku povijest, 23, Zagreb, 1990., 149-162; FRANKO MIROŠEVIĆ, Neki komunalni problemi Dubrovnika 1918-1929., u: Dubrovački horizonti, 32, Zagreb, 1992., 196-205; FRANKO MIROŠEVIĆ, Prilike u južnoj Dalmaciji za vrijeme postojanja Države Slovenaca, Hrvata i Srba, u: Radovi Zavoda za hrvatsku povijest, 26, Zagreb, 1993., 263-268; FRANKO MIROŠEVIĆ, Političko opredjeljivanje birača kotara Dubrovnik od 1920. do 1929. godine, u: Anali zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, 49, Zagreb - Dubrovnik, 2011., 227-263; FRANKO MIROŠEVIĆ, Političko opredjeljivanje birača kotara Dubrovnik 1931.-1940., u: Časopis za suvremenu povijest, 1(2011), Zagreb, 2011., 155-182; FRANKO MIROŠEVIĆ, Dubrovnik i dubrovački kotar od Banovine Hrvatske do talijanske reokupacije (od rujna 1939. do rujna 1941.), u: Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru, 53, Zadar, 2011, 243-279; FRANKO MIROŠEVIĆ, Godina razdora i ponora u istočnoj Hercegovini: Velika župa Dubrava od Rimskih ugovora do kraja 1941. godine, u: Anali zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, 51/2, Zagreb - Dubrovnik, 2013., 631-674; MATO KAPOVIĆ, Radnički pokret u Dubrovniku 1874.-1941., Dubrovnik, 1985.

¹³ IVO PERIĆ, Razvitak turizma u Dubrovniku i okolici od pojave parobrodarstva do 1941. godine, Dubrovnik, 1983.

1.2. TRADICIJA I REGIONALIZAM – ZNAČENJE U KONTEKSTU DUBROVAČKE REGIJE

Dosadašnji osvrti na dubrovačku međuratnu arhitekturu gotovo bez iznimke ukazuju na njenu izrazitu referentnost prema tradiciji. Analize, kontekstualizacije i valorizacije, bilo da se odnose na pojedinačna ostvarenja, opuse pojedinih autora, ili generalizirajuću karakterizaciju čitavog arhitektonskog korpusa razdoblja, rijetko će zaobići istaknuti utjecaj prostornog konteksta, jakog povijesnog supstrata, po čemu bi dubrovačka sredina predstavljala specifikum čak i odnosu na druge urbane sredine jadranske Hrvatske. Paradoksalno, ovom diskursu teško izmiču i ostvarenja evidentno zasnovana na postulatima koji negiraju veze s prethodnim razdobljima i graditeljskim tradicijama. Kao primjer spomenimo rana dubrovačka ostvarenja Nikole Dobrovića, dosljedno temeljena na Le Corbusierovim načelima „nove arhitekture“, a kod kojih će dosadašnje interpretacije također lako prepoznati senzibilitet za prostorni kontekst i tradiciju dubrovačke ladanjske izgradnje. Bez namjere da se valjanost većine dosadašnjih interpretacija dovodi u sumnju, potrebno je ipak skrenuti pažnju na učestalo preopćenito i neodređeno korištenje pojma *tradicija*, čime se očito implicira njegova samorazumljivost. No, kako navodno samorazumljivi pojmovi često mogu dovesti do nesporazuma u komunikaciji, tako bi se i analitički postupak oslonjen na takve pojmove mogao, izložen kritičkom aparatu, pokazati površnim. Stoga bi, prije upuštanja u analizu očuvanih artefakata i dostupne arhivske građe, bilo potrebno zapitati se što pojam *tradicija* znači kada se primjenjuje na ostvarenja međuratne dubrovačke arhitekture, odnosno što je mogao značiti u zadanim okvirima vremena i sredine. Naime, kao što bi proizvoljno korištenje termina *tradicija* danas lako moglo odvesti u površne generalizacije, izvjesno je i da su sami autori kod projektiranja i izvedbe lokalnom arhitektonskom nasljeđu pristupali i poimali ga različito, ovisno o vlastitim afinitetima i senzibilitetu. Također, već i površnim uvidom u arhitektonsku produkciju dubrovačkog međuraća, razvidno je da se projektanti služe čitavim nizom različitih interpretacijskih postupaka - od doslovnog preuzimanja arhitektonskih elemenata i stilske dekoracije, korištenja regionalnih građevinskih materijala i tehnika, pa do nastojanja da se bez podražavanja na morfološkoj razini pronikne u dublje prostorne i strukturalne osobitosti arhitekture i graditeljstva lokalne sredine.

No, o ovim složenim pitanjima, mimo očuvanih ostvarenja, u hrvatskim okvirima (kao i okvirima tadašnje države - Jugoslavije) razmjerno je malo svjedočanstava koja bi upućivala na stvaralačke dvojbe autora ili teorijska razmimoilaženja kritičara. Među referentnim

tekstovima svakako je najznačajnija novinska polemika Koste Strajnića, pomoćnika dubrovačkog konzervatora s don Vinkom Brajevićem, urednikom splitskog dnevnika „Novo doba“, o potrebi i mogućnosti uvođenja moderne arhitekture u povijesne ambijente Dalmacije, vođena krajem 1930. i početkom 1931. godine, a nešto kasnije otisnuta kao zasebna publikacija - „Misli o čuvanju dalmatinske arhitekture“.¹⁴ Polemika i publikacija, pobudile su znatan interes u stručnoj i široj javnosti i bez sumnje su od presudne važnosti za bolje razumijevanje arhitektonskog stvaralaštva u Dubrovniku i Dalmaciji tijekom tridesetih godina 20. stoljeća. U polemiku su se tijekom trajanja te narednih godina, nastojali uključiti i drugi intelektualci, prije svega arhitekti, poput Marka Vidakovića, Nika Armande, Nikole Dobrovića, Ernesta Weissmanna i Ivana Ostojića.¹⁵ Kao svojevrsan odjek već zamrle polemike, u godinama pred izbijanje Drugog svjetskog rata javljaju se napisi tada mladog arhitekta i budućeg konzervatora Ivana Zdravkovića, koji u reviji „Umetnički pregled“, jedinoj tiskovini u tadašnjoj državi specijaliziranoj za pitanja likovnosti, objavljuje promišljanja o suvremenoj arhitekturi i mogućnosti njene interakcije s podnebljem i okolinom.¹⁶

Istovrsna promišljanja o arhitektonskoj teoriji i praksi, kasnije označena pojmom regionalizma te ispitivanje uloge što ju je regionalizam imao u formiranju i razvoju modernog pokreta u arhitekturi, zadugo su bila zapostavljena i u europskim okvirima i doživljavana tek kao periferna pojava, tolerirana u najboljem slučaju kao svjedočanstvo pluralizma moderne misli, no znatno češće dovođena u izravnu vezu s totalitarnim režimima i ideologijama. Tek su posljednjih desetljeća uslijedili pokušaji dekonstrukcije ustaljenih historiografskih narativa te sagledavanja znatno složenijeg i heterogenijeg ozračja u kojem se tijekom prvih desetljeća 20. stoljeća formirao modernizam u arhitekturi.¹⁷ Pri tom se za hrvatske okolnosti posebno značajan čini doprinos istraživača koji su ukazali na izrazitu ovisnost razvoja međuratne

¹⁴ KOSTA STRAJNIĆ, VINKO BRAJEVIĆ (bilj. 11)

¹⁵ MARKO VIDA KOVIĆ, Zar moderna arhitektura u Dalmaciji?, u: Arhitektura, 3-4(1933), Ljubljana, 1933., 61-62; NIKO ARMANDA, Arhitektura i kritika, u: Tribuna, 31. listopada 1931., 2-3; NIKO ARMANDA, Dalmacija i moderna arhitektura u: Arhitektura, 7-8, Ljubljana, 1933., 122-123; NIKOLA DOBROVIĆ, U odbranu savremenog graditeljstva, u: Arhitektura, 2(1931), Ljubljana, 1931., 33-36; NIKOLA DOBROVIĆ, Za savremenu ili klasičnu Dalmaciju? u: Jadranska pošta, 225, 7; 226, 7; 227, 7; 228, 7; 229, 7, Split, 1932.; ERNEST WEISSMANN, O polemici Strajnić - Brajević, u: Novo doba, 13. lipnja 1931., 2-3; IVAN OSTOJIĆ, Moderna arhitektura u Dalmaciji, u: Narodna tribuna, 27. prosinca 1933., 1; 3. siječnja 1934., 1-2

¹⁶ IVAN ZDRAVKOVIĆ, Potreba primjene moderne arhitekture u Primorju, u: Građevinski vjesnik, 8, Zagreb, 1940., 89-90; IVAN ZDRAVKOVIĆ, Uticaj podneblja i okoline na novu arhitekturu, u: Umetnički pregled, 1-2(1940), Beograd, 1940., 52-54; IVAN ZDRAVKOVIĆ, Opravdanost pojave moderne arhitekture, Umetnički pregled, 2(1941), Beograd, 1941., 48-50

¹⁷ Vernacular Modernism: Heimat, Globalization, and the Built Environment, (ur.) Maiken Umbach, Bernd-Rüdiger Hüppauf, Stanford, 2005.; Modern Architecture and the Mediterranean: Vernacular Dialogues and Contested Identities, (ur.) Jean-Francois Lejeune, Michelangelo Sabatino, London - New York, 2010.; Regionalism and Modernity, Architecture in Western Europe 1914-1940, (ur.) L. Meganck, L. [Van Santvoort, J. De Maeyer](#), Leuven, 2013.

moderne arhitekture o graditeljskom nasljeđu u zemljama mediteranskog bazena, kao i uvođenje sintagme „Meditranski modernizam“, kojom se nastoji opisati kolektivni, u općim pregledima moderne arhitekture zapostavljeni fenomen.¹⁸ Naime, nasljeđe Mediterana, njegove klasične arhitekture, no i narodnog graditeljstva, kao uostalom i u ranijim povijesnim razdobljima, bilo je iznimno poticajno za brojne tadašnje stvaratelje.¹⁹ Duboki interes za pitanja tradicije i identiteta, važnost klime, geografije, materijala i kulture izražen je u djelima vodećih arhitekata mediteranskih zemalja, poput Josea Luisa Serta u Španjolskoj, Adalberta Libere i Giuseppea Terragnija u Italiji, Dimitrisa Pikionisa u Grčkoj.²⁰ U istom kontekstu čak je i stvaralaštvo pojedinih rodonačelnika modernizma podložno reviziji - spomenimo samo zapostavljeni značaj Le Corbusierove vile Mandrot u Le Pradetu, dovršene 1931. godine (gotovo istovremeno sa vilom Savoye u Poissy, za internacionalni modernizam paradigmatiskim ostvarenjem), kod koje autor do tada načelno nesklon regionalizmu i korištenju vernakularnih arhitektonskih motiva, upotrebljava ziđe od grubo obrađenog kamena.²¹

Koliko su stvaratelji dubrovačke međuratne arhitekture bili upoznati s istovremenim preispitivanjima u širem mediteranskom i europskom okružju, u kojoj su mjeri njihova djela oslonjena na poznavanje referentne literature i arhitektonskih ostvarenja, a koliko su plod stvaralačke intuicije, ostaje, bez svjedočanstava samih autora, nepoznanica. No, važno je naglasiti, da se referiranje na graditeljske tradicije, barem u dubrovačkom slučaju, ne može objasniti isključivo autorskim izborom, jer je vrlo često bilo uvjetovano i vanjskim poticajima, željama naručitelja i traženjima što su ih pred projektante postavljale općinske vlasti i uresno povjerenstvo. Stoga se izvedena djela ne bi smjelo idealizirati kao plod isključivo stvaralačke invencije, jer su ona najčešće rezultat niza kompromisa na koje su autori u izrazito kompetitivnom okružju pristajali. Koliko su autori pri tom uspjeli držati se vlastitih načela i stvoriti koherentna ostvarenja, jedan je od osnovnih zadataka koja bi pred sebe trebala postaviti svaka analiza i interpretacija.

¹⁸ JEAN-FRANCOIS LEJEUNE, MICHELANGELO SABATINO, North versus South, u: *Modern Architecture and the Mediterranean: Vernacular Dialogues and Contested Identities*, (ur.) Jean-Francois Lejeune, Michelangelo Sabatino, London - New York, 2010., 1-12

¹⁹ BENEDETTO GRAVAGNUOLO, From Schinkel to Le Corbusier, *The Myth of the Mediterranean in Modern Architecture*, u: *Modern Architecture and the Mediterranean: Vernacular Dialogues and Contested Identities*, (ur.) Jean-Francois Lejeune, Michelangelo Sabatino, London - New York, 2010., 15-39

²⁰ JEAN-FRANCOIS LEJEUNE, MICHELANGELO SABATINO (bilj. 18), 4

²¹ JEAN-FRANCOIS LEJEUNE, MICHELANGELO SABATINO (bilj. 18), 4; FRANCESCO PASSANTI, *The Vernacular, Modernism and Le Corbusier*, u: *Journal of the Society of Architectural Historians*, 56 (4), Riverside, California, 1997., 438-451

No, vratimo se polaznom pitanju - što pojam *tradicija* može značiti kada se primjenjuje na arhitektonsko nasljeđe dubrovačke regije? Višestoljetni kontinuitet Dubrovačke Republike na svim je razinama čvrsto strukturirao život od Pelješca do Konavala, što se na polju urbanizma i arhitekture ogleda u tri osnovne sastavnice - planiranom, gusto izgrađenom gradskom središtu omeđenom zidinama, manjim urbaniziranim i seoskim naseljima te ladanjskim kompleksima zemljoposjednika. Svaka od triju sastavnica tijekom dugog trajanja Republike je poradi specifičnih društveno-političkih okolnosti i prirodnih datosti razvila posebnosti u odnosu na druge prostore jadranskog i mediteranskog bazena, a koje se mogu očitati kao specifična tradicija dubrovačke regije. No sve tri sastavnice nisu imale jednak utjecaj na urbanizam i arhitekturu Dubrovnika u 19. i 20. stoljeću.

Urbana jezgra trajno je ostala omeđena pojasom zidina, izvan kojih se, zbog niza razloga, nikada nije pomišljalo na blokovsku izgradnju, pa se utjecaji njene izgradnje gotovo isključivo očitavaju na morfološkoj razini. Prije svega se misli na opću suzdržanost u korištenju plastičke dekoracije i plošnom tretiranju zidnog plašta, a zatim i na pokušaje apliciranja ili interpretacije upečatljive mješavine gotičkog i renesansnog stila reprezentativnih javnih palača - Kneževa dvora i Sponze.

Izgradnja seoskih i manjih urbanih naselja dubrovačkog kraja, uslijed društvenih i političkih okolnosti, i sama je u velikoj mjeri prožeta utjecajem arhitekture gradskog središta i ladanjskih posjeda te također nije imala znatnijeg utjecaja na urbanizam i arhitektonsko oblikovanje Dubrovnika 19. i 20. stoljeća.

Konačno, treća sastavnica - ladanjska izgradnja dubrovačke regije, javlja se kao presudna za budući razvoj grada. Naime, još za trajanja Republike, prigradski ljetnikovci strukturiraju izgradnju predgrađa - stambeni i stambeno - gospodarski sklopovi 17. i 18. stoljeća, namijenjeni stalnom stanovanju, svojom prostornom dispozicijom i oblikovanjem nastoje se u što većoj mjeri približiti uzorima - ladanjskim rezidencijama.²² Dominacija stambene izgradnje s naglašenom vrtnom komponentom, nastaviti će se i nakon pada Republike te tijekom 19. i prve polovice 20. stoljeća postati isključivi model urbanog razvoja Dubrovnika. Stoga je, razumljivo, i pažnja međuratnih projekatata prvenstveno bila usmjerena na ovu sastavnicu dubrovačkog arhitektonskog nasljeđa. Snažno prožimanje arhitekture i otvorenih vrtne prostora, artikulacija cjeline posjeda u kojoj arhitektonski elementi vrtne opreme i vegetacija ravnopravno sudjeluju, kao bitno obilježje dubrovačkog ladanja, pružat će

²² KATARINA HORVAT-LEVAJ, Između ljetnikovaca i palača - reprezentativna stambena arhitektura dubrovačkog predgrađa Pila u 18. stoljeću, u: Kultura ladanja, Zbornik radova sa znanstvenih skupova „Dani Cvita Fiskovića“ održanih 2001. i 2002. godine, (ur.) Nada Grujić, Zagreb, 2006., 203-220

možnosti za raznovrsne reinterpretacije. Kvalitete ove sastavnice dubrovačke arhitektonske tradicije posebno će biti sposobni prepoznati i posvojiti autori stasali u ozračju rane moderne, arhitekture koja je i sama, kao jedno od osnovnih načela, proklamirala što neposredniju vezu zatvorenih i otvorenih prostora.

No, dominacija jedne sastavnice dubrovačke tradicije nipošto ne isključuje mogućnosti referiranja na ostale, kao već spomenuto reinterpretiranje (ili doslovno preuzimanje) stila gotičko - renesansnih javnih palača. Konačno, razumljivo je i da pojedini autori importiraju oblikovne elemente i stilske kompozicije koje nemaju uporišta u lokalnoj arhitektonskoj tradiciji, a koje su im se očito činile kompatibilne s povijesnim dubrovačkim okruženjem. Kao primjer spomenimo ovdje monumentalni klasicizam neostvarenog Hotela na Lazaretima Lavoslava Horvata i Harolda Bilinića, ili forme proistekle iz tradicije njemačkog arhitektonskog ekspresionizma kod vile Zimdin - Regenhart Heinricha Lauterbacha, prikladno zaodjevene u lokalne graditeljske materijale. Naravno, ovakvom se postupku ne može unaprijed odreći legitimitet, no pri analizi pojedinačnog ostvarenja važno je ukazati na porijeklo korištenih motiva i pokušati ispitati opravdanost njihove primjene.

**2. URBANIZAM I ARHITEKTURA DUBROVNIKA OD PADA
REPUBLIKE DO ZAVRŠETKA PRVOG SVJETSKOG RATA
(1806.-1918.)**

S namjerom sveobuhvatnijeg sagledavanja dubrovačke arhitekture međuratnog razdoblja, potrebno se u kratkim crtama osvrnuti na razdoblje koje mu je prethodilo i koje ga je u društvenom i urbanističkom pogledu u znatnoj mjeri odredilo. Važno je to i stoga, što su arhitektura i urbanizam ovog razdoblja do sada izmicali sustavnijoj obradi i punoj valorizaciji te se ono, bez obzira na značajne znanstvene doprinose u protekla dva desetljeća, još uvijek može smatrati „mračnim dobom“ povijesti dubrovačke arhitekture.²³

2.1. KULTURNO - POVIJESNI KONTEKST

2.1.1. Gospodarske i političke okolnosti

U osvit 19. stoljeća, Dubrovačka Republika proživljavala je svoj posljednji gospodarski uzlet, praćen kulturnim i umjetničkim preporodom.²⁴ Krhka osnova prosperiteta temeljena na pomorskoj trgovini, potpuno će se urušiti 1806. godine, kada usprkos svim diplomatskim naporima i Dubrovnik zahvaća vrtlog Napoleonskih ratova. Opsada, pljačka i palež ruskih i crnogorskih trupa, uništenje trgovačke flote te osmogodišnja francuska okupacija praćena stalnim kontribucijama, potpuno su iscrpili stanovništvo.²⁵

Nakon što je 1814. godine francusku zamijenila austrijska okupacija te Bečkog kongresa održanog sljedeće godine, kojim je definitivno zapečaćena sudbina Republike, započela je dugotrajna, mučna transformacija višestoljetnog društvenog, političkog i gospodarskog ustroja otežana rigidnom politikom Habsburške monarhije prema hrvatskim zemljama. Sličnu je transformaciju prolazila i crkvena organizacija na dubrovačkome području nakon što je 1828. ukinuta tisućljetna dubrovačka nadbiskupija i osnovana biskupija kojoj su istodobno

²³ VINICIJE B. LUPIS, [O sakralnom graditeljstvu Konavala u 19. stoljeću](#), u: Konavle u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti: zbornik radova sa Znanstvenog skupa Konavle u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti održanog u Cavtatu od 25. do 27. studenog 1996. godine, (ur.) Vladimir Stipetić, Dubrovnik, 1998., 295-311; VINICIJE B. LUPIS, Prilozi poznavanju arhitekture XIX. i početka XX. stoljeća u Boki kotorskoj, u: Croatica Christiana Periodica, 48, Zagreb, 2001., 147-153; VINICIJE B. LUPIS, Lorenzo Vitelleschi i njegovo vrijeme, u: LORENZO [VITELLESCHI](#), Povijesne i statističke bilješke o dubrovačkom okrugu, (prir.) Vinicije B. Lupis, Dubrovnik, 2002., 5-51; VINICIJE B. LUPIS, Dubrovački period djelovanja arhitekta i inženjera Nikole Nisetea, u: Peristil, 46, Zagreb, 2003., 95-104, GORAN VUKOVIĆ, Preobrazba Dubrovnika početkom 19. stoljeća, u: Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 24, Zagreb, 2000., 35-60

²⁴ GORAN VUKOVIĆ, (bilj. 23), 35, GORAN VUKOVIĆ, Dubrovački klasicistički krugovi, u: Adrias, 18, Split, 2012., 35-60, 37

²⁵ VESNA ČUČIĆ, Posljednja kriza Dubrovačke republike, HAZU, Zavod za povijesne znanosti, Matica hrvatska, Dubrovnik, 2003.

pridružena područja obližnjih ukinutih biskupija, korčulanske i stonske.²⁶ Uništeno gospodarstvo, nedostatak kapitala i periferni položaj dubrovačkog područja usporavali su tranzicijske procese. No zadržavši ipak stanovitu važnost u političkom, upravnom i vojno-strategijskom pogledu, Dubrovnik je uz postupno oživljavanje pomorstva i tranzitne trgovine tijekom tridesetih i četrdesetih godina stoljeća i dalje u dalmatinskim okvirima predstavljao važno središte.²⁷

Polagana društvena i gospodarska konsolidacija, temeljena na daljnjem razvoju pomorstva, brodogradnje i trgovine, obilježava i drugu polovicu stoljeća. Godine 1869. osniva se „Dubrovačko pomorsko društvo“, koje će u brodogradilištu u Gružu, tijekom sedamdesetih godina graditi vlastite jedrenjake. Vijek jedrenjaka uskoro je završio, a dubrovački se poduzetnici od početka osamdesetih godina okreću parobrodarstvu. Nova parobrodarska društva uspješno će poslovati sve do izbivanja Prvog svjetskog rata.²⁸ Za razliku od pomorstva i trgovine, industrija će na dubrovačkom području ostati trajno slabo razvijena. Otvaranjem prvog suvremenog hotela – Hotela Imperial 1898. godine, turizam se potvrđuje kao novi, perspektivan vid gospodarske djelatnosti.²⁹

Nakon dugotrajnog razdoblja monarhističkog apsolutizma, kratkotrajnih previranja oko 1848. godine te desetgodišnjeg Bachovog apsolutizma, uvođenje ustava 1860. godine označilo je demokratizaciju političkog života i u Dubrovniku.³⁰ Uvođenje ustavnosti bilo je od iznimne važnosti ne samo za dovršetak narodnog preporoda i početak naredne faze nacionalne integracije, već i za kulturni, gospodarski i politički život.³¹ Narednih će desetljeća mnogi Dubrovčani, poput Đura Pulića (1816.-1883.), Miha Klaića (1829.-1896.), Pera Čingrije (1837.-1921.) te potom Melka Čingrije (1873.-1949.) i Frana Supila (1870.-1917.), imati značajnu ulogu u političkom životu Dalmacije i Hrvatske.³²

²⁶ STJEPAN ĆOSIĆ, Državna uprava u Dalmaciji i crkveni preustroj 1828./1830. godine, *Croatica Christiana Periodica*, 65, Zagreb, 2010., 51-66

²⁷ STJEPAN ĆOSIĆ, Dubrovnik nakon pada Republike (1808.-1848.), *Dubrovnik*, 1999., 357

²⁸ MILJENKO FORETIĆ, O dubrovačkom pomorstvu nakon pada Republike do završetka Prvog svjetskog rata, u: MILJENKO FORETIĆ, *Dubrovnik u povijesnim i kulturnim mijenama*, Dubrovnik, 2007., 262-275

²⁹ IVO PERIĆ, (bilj. 13); MATO KAPOVIĆ, (bilj. 12)

³⁰ STJEPAN ĆOSIĆ, Obilježja i ustroj austrijske vlasti u Dalmaciji u doba apsolutizma, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 40, Zadar, 1998., 349-360

³¹ RADE PETROVIĆ, Nacionalno pitanje u Dalmaciji u XIX. stoljeću (Narodna stranka i nacionalno pitanje, 1860.-1880), *Sarajevo – Zagreb*, 1982.

³² MILJENKO FORETIĆ, Prelazak dubrovačke Općine u narodnjačke ruke, u: MILJENKO FORETIĆ, *Dubrovnik u povijesnim i kulturnim mijenama*, Dubrovnik, 2007., 242-261; IVO PERIĆ, Stranačko – politički odnosi u Dubrovniku krajem 19. i početkom 20. stoljeća, u: *Anali Zavoda za povijesne znanosti istraživačkog centra Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, 26, Dubrovnik, 1988., 175-222., VLAHO BENKOVIĆ, Uloga dubrovačke politike u stvaranju »Novoga kursa« (1903.-1905.), *Dubrovnik*, 2009., IVAN PEDERIN, *Austrijska vlast u Dalmatinskoj politici (1878.-1914.)*, Zadar, 2009.

2.1.2. Kulturni život

Politička, gospodarska i društvena letargija prve polovice 19. stoljeća povremeno je prekidana kulturnim događajima, prvenstveno izdavačkim poduhvatima na polju baštinske književnosti. Poseban su kulturni događaj, s dalekosežnim posljedicama po procese hrvatske nacionalne integracije, bila izdanja starih dubrovačkih pjesnika, posebice djela Ivana Gundulića.³³ Kao i nešto kasniju *Galeriju znamenitih Dubrovčana* (Galleria dei Ragusei Illustri) tiskao ih je dubrovački knjižar Petar Frano Martecchini.³⁴ Prvi moderni dubrovački časopis *Dubrovnik – cviet narodnoga književstva*, iako kratka daha (izašla su samo tri godišta, između 1849. i 1852.), bio je vrlo važan za otvaranje nacionalnih tema i afirmaciju domaće povijesti književnosti.³⁵

Zahvaljujući bogatoj tradiciji Dubrovnik je u hrvatskim okvirima zadržao širi kulturni značaj, o čemu svjedoči djelovanje niza jezikoslovaca, književnika i znanstvenika. Klimu dubrovačkog kulturnog mikrokozmosa 19. stoljeća oslikat će kasnije Josip Bersa u „Dubrovačkim slikama i prilikama“, predstavivši galeriju intelektualaca, koji se, iako često okrenuti nepovratnim zlatnim vremenima dubrovačke prošlosti, svojim djelovanjem opiru provincijalizaciji duha sredine.

Na temelju dubrovačke jezične tradicije i svijesti o kulturnom jedinstvu hrvatskog priobalja, preporodne ideje ilirizma brzo su našle odjeka u Dubrovniku te odatle snažno djelovale i na središte pokreta u Zagrebu. Starija dubrovačka književnost i jezično nasljeđe bili su jedan od glavnih oslonaca preporoda, a veze Dubrovnik i Zagreba učvršćene su brojnim osobnim kontaktima, korespondencijom i posjetima preporodnih vođa.³⁶ Među pripadnike dubrovačkog kulturno-književnog kruga koji su svojim radom dali doprinos preporodnom pokretu ubrajaju se Antun Kaznačić (1784.-1874.), Antun Pasko Kazali (1815.-1894.), Đuro Pulić (1816.-1883.), Mato Vodopić (1816.-1893.), Ivan August Kaznačić (1817.-1883.), Antun Rocci (1818.-1861.), Matija Ban (1818.-1903), Niko Veliki Pucić (1820.-1883.), Medo Pucić (1821.-1882.). Značajan doprinos hrvatskom jezikoslovlju dali su Pero Budmani (1835.-1914.) i Luko Zore (1846.-1906.). Pravnik i političar Konstantin (Kosta) Vojnović (1832.-1903.), otac književnika Iva i Luja, autor je niza zapaženih rasprava iz područja dubrovačke pravne povijesti.

³³ JELENA LAKUŠ, *Izdavačka i tiskarska djelatnost na dalmatinskom prostoru (Zadar, Split i Dubrovnik) u prvoj polovici 19. stoljeća (1815.-1850.)*, Split, 2005.

³⁴ IRENA ARSIĆ, *Dubrovački stampari i izdavači XIX. veka i njihova izdanja*, Beograd, 2005., 117-170

³⁵ KATJA BAKIJA, *Knjiga o »Dubrovniku« (1849.-1852.)*, Zagreb, 2005.

³⁶ STJEPAN ČOSIĆ, (bilj. 27), 357; IVO PERIĆ, *Dubrovnik i Dubrovčani u očima Ivana Kukuljevića Sakcinskog*, u: IVO PERIĆ, *Dubrovačke teme XIX. stoljeća*, Zagreb, 1997., 5-35

Duži boravci u Dubrovniku i njegovoj okolini intelektualaca i umjetnika, poput književnice Ide von Düringsfeld (1853.-1954.), slikara Jaroslava Čermaka (1862.-1865.) i arheologa Artura Evansa (1875.-1882.) te zapisi brojnih putopisaca, buditi će povremeno interes i kod šire europske javnosti za zaboravljenu kulturnu oazu sred balkanske pustoši.³⁷

Važan događaj za kulturnu klimu sredine svakako predstavlja izgradnja nove, suvremene kazališne zgrade, „Bondina teatra“, otvorenog 1865. godine, a koja će odmijeniti provizorno kazalište uređeno 1823. godine.³⁸ No, kazališni život u Dubrovniku 19. stoljeća prvenstveno obilježava diskontinuitet rada domaćih diletantskih društava i povremeni posjeti putujućih, pretežno talijanskih, kazališnih družina, pa je tako posjet Hrvatskog dramatičnog društva iz Zagreba u travnju 1875. godine predstavljao jedan od najznačajnijih kulturnih događaja razdoblja.³⁹

Brižno njegovani kontinuitet pisane riječi u Dubrovniku tijekom 19. stoljeća iznjedrili će pojavu Iva Vojnovića (1857.-1929.), prvog pisca hrvatske Moderne, a tinjajući senzibilitet za likovnost, omogućiti će razvoj iznimnog talenta dvaju slikara poteklih iz dubrovačkog kraja, Vlaha Bukovca (1855.-1922.) i Mata Celestina Medovića (1857.-1920.).

Kraj stoljeća u svakom pogledu ukazuje na okretanje budućnosti. Ključni kulturni i politički događaj razdoblja, značajan za uspostavljanje još čvršćih veza s hrvatskim zemljama te buđenje nove samosvijesti Dubrovnikaca kao kulturne metropole Hrvata, bio je općehrvatski skup povodom otkrivanja Rendićevog spomenika Ivanu Gunduliću 1893. godine.⁴⁰ Oživljavanje urbane samosvijesti tih se godina ogleda i u izraženoj brizi za uređenje i opremanje javnih prostora i građevina, u čemu je posebno značajnu ulogu imalo „Društvo za promicanje interesa Dubrovnikaca“ osnovano 1898. godine.⁴¹

³⁷ IVO PERIĆ, Boravak njemačke književnice Ide Duringsfeld u Dubrovniku, u: Dubrovački horizonti, 35, Zagreb, 1995., 57-63; BRANKO KIRIGIN, Sir Arthur Evans u Dubrovniku (1875.-1882.), u: Arheološka istraživanja u Dubrovniku i dubrovačkom području, zbornik znanstvenog skupa, (ur.) Željko Rapanić, Zagreb, 1988., 217- 225; TRPIMIR MACAN, Jaroslav Čermak u Župi dubrovačkoj, u: Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, 13, Split, 1961., 307-321

³⁸ STJEPAN ĆOSIĆ, (bilj. 27), 308; ADA PAVLIĆ, Prostori za prikazivanje priredbi na području grada Dubrovnik od 15. do kraja 19. stoljeća, magistarski rad, Zagreb, 1986., MILJENKO FORETIĆ, Kazalište u Dubrovniku, Zagreb, 2008.

³⁹ MILJENKO FORETIĆ, (bilj. 39), 10-35

⁴⁰ IVO PERIĆ, Proslava otkrića Gundulićeva spomenika u Dubrovniku 1893. godine, u: IVO PERIĆ, Dubrovačke teme XIX. stoljeća, Zagreb, 1997., 167-192; IVA MILOVAN, NEVIO ŠETIĆ, Dva općehrvatska skupa iz 1890. i 1893. i njihovo nacionalno integracijsko značenje, u: Anali zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, 46, Zagreb - Dubrovnik, 2008., 227-258

⁴¹ MATO MOJAŠ, Stvaralaštvo društva „Dub“ u razvitku Dubrovnikaca, u: Dubrovački horizonti, 25, Zagreb, 1983., 162-173; IVO PERIĆ, (bilj. 13), 83-87; IVAN VIDEN, Crtice iz povijesti društva „Dub“ (s posebnim osvrtom na meteorološki stup na Pilama), u: Dubrovnik, 1(2009), Dubrovnik, 2009., 301-319

2.2. URBANI RAZVOJ

2.2.1. Demografska kretanja i širenje grada

Demografski tranzicijski procesi koji se odvijaju u Europi od kraja 18. stoljeća, za razliku od većine hrvatskih krajeva, odvijaju se istovremeno i na dubrovačkom području, no uslijed gospodarskog sloma i izostanka industrijalizacije, u samom gradskom središtu izostao je demografski rast. Prema popisu stanovništva koji su izvršile francuske vlasti 1807. godine Dubrovnik je s prigradskim naseljima imao 6919 stanovnika. Od tog broja unutar gradskih zidina živjelo je 4510 stanovnika, na Pilama 1185, Pločama 365, Gružu 426, Lapadu 111 te u ostalim naseljima 322 stanovnika.⁴² Sredinom stoljeća, 1857. godine, na približno istom području živio je 6451 stanovnik. U povijesnoj jezgri broj stanovnika se znatno smanjio (3869), a u predgrađima i prigradskim naseljima nešto povećao - Pile imaju 1438 žitelja, Ploče 440, Gruž 477, Lapad 227.⁴³ Stagnacija se dakle proteže i na sredinu stoljeća, a demografski rast, usporedno s procesima gospodarske i sveukupne društvene konsolidacije, javlja se tek pred kraj stoljeća.⁴⁴ No ovaj je prirast stanovništva za pojmove 19. stoljeća prilično neznatan - dovoljno je usporediti ga sa drugim priobalnim hrvatskim gradovima, Splitom i Zadrom, koji su za vrijeme francuske uprave bili nešto manji od Dubrovnika, a čije se stanovništvo do početka Prvog svjetskog rata gotovo učtverostručilo, dok se broj stanovnika Dubrovnika u istom razdoblju nije ni udvostručio.⁴⁵

Tablica 1. Broj stanovnika grada Dubrovnika s prigradskim naseljima (Gruž, Lapad)

godina	1807.	1857.	1869.	1880.	1890.	1900.	1910.
broj stanovnika Dubrovnika	6919	6451	6 032	8 460	8 531	10 671	11 823

izvor: STJEPAN KRIVOŠIĆ, Stanovništvo Dubrovnika i demografske promjene u prošlosti, Dubrovnik, 1990., Državni zavod za statistiku, <http://www.dzs.hr/>

Demografski pokazatelji svjedoče da se za veći dio 19. stoljeća teško može govoriti o širenju grada. Spaljene kuće i posjedi u predgrađima obnavljaju se sporo, a novogradnji je iznimno malo. Dubrovnik je sve do 1886. godine smatran tvrđavom, što je predstavljalo još jednu

⁴² STJEPAN KRIVOŠIĆ, Stanovništvo Dubrovnika i demografske promjene u prošlosti, Dubrovnik, 1990., 22-24

⁴³ Isto, 24-25

⁴⁴ Državni zavod za statistiku, Baze podataka, Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001., <http://www.dzs.hr/>, pristupljeno 8. svibnja 2014.

⁴⁵ DANICA BOŽIĆ - BUŽANČIĆ, Kulturni i društveni život Splita u prvoj polovici XIX stoljeća, u: Dani hvarskog kazališta, 6, Split, 1979, 380-399, 381; VERA GRAOVAC, Populacijski razvoj Zadra, u: Geoadria, 9/1, Zadar, 2004., 51-72, Državni zavod za statistiku, Baze podataka, Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001., <http://www.dzs.hr/>, pristupljeno 8. svibnja 2014.

prepreku uravnoteženom urbanom razvoju.⁴⁶ Naime, za izgradnju u obrambenom pojasu tvrđave, koji je obuhvaćao čitavo tadašnje predgrađe, bilo je potrebno ishoditi i dozvolu vojnih vlasti. One su kasnije mogle zatražiti i uklanjanje građevine, pa iako se ova odredba vjerojatno smatrala formalnošću, ipak je umanjivala sigurnost za veće investicije.⁴⁷ Ubrzana dinamika razvoja osjeća se tek u posljednjim desetljećima 19. i pogotovo početkom 20. stoljeća, no veće novogradnje još uvijek predstavljaju rijetke iznimke, što se ogleda i u pažnji koju im posvećuje tadašnji lokalni tisak.⁴⁸

Povijesna jezgra tijekom 19. stoljeća u potpunosti ima ulogu urbanog središta, u kojemu su uz stanovanje koncentrirane sve upravne, kulturne i vjerske institucije. Stambene potrebe uvjetuju brojne adaptacije, dogradnje i nadogradnje postojećih kuća, a na pojedinim se slobodnim česticama interpoliraju novogradnje. Zbog konfiguracije terena dijelovi povijesne jezgre dostupni su jedino strmim stubišnim ulicama, što znatno otežava uvjete života. Otvaranjem „Buže“, novih gradskih vrata u sjevernom potezu zidina, 1908. godine, nastojalo se poboljšati veze stanara predjela Pelina s predgrađima.⁴⁹

Izuzev gušće naseljenog predjela Pila, ostala su gradska predgrađa - Ploče, Konali i Boninovo rjeđe izgrađeni, s dominantnim vrtim arealima. Gruž i Lapad još se smatraju prigradskim zonama, raspršene su izgradnje, bez čvršće strukturiranih naselja. Tijekom razdoblja postupno se stvaraju infrastrukturni preduvjeti za integraciju ovih zona u gradsku cjelinu, no usporeni gospodarski i demografski rast odgoditi će ovaj proces za sljedeće, međuratno razdoblje.

2.2.2. Razvoj infrastrukture

Ceste

Značajan infrastrukturni poduhvat iz vremena francuske okupacije predstavlja gradnja ceste kojom će Dubrovnik po prvi put biti kopnom povezan s Dalmacijom. No zbog slabe naseljenosti, gospodarske nerazvijenosti i oštrih carinskih mjera, kao i zbog nebrige za njeno održavanje, cesta je dugoročno bila gotovo beznačajna.⁵⁰ Gotovo sav kopneni trgovački promet odvijao se starim karavanskim putovima prema Bosni, Srbiji, Bugarskoj i Carigradu, a morski promet još će zadugo predstavljati bržu, isplativiju i lagodniju komunikaciju sa širom

⁴⁶ LUKŠA BERITIĆ, *Utvrđenja grada Dubrovnika*, Dubrovnik, 1955., 209

⁴⁷ Na ovom dragocjenom podatku zahvaljujem kolegi, povjesničaru umjetnosti Ivanu Viđenu. Sve do kraja Prvog svjetskog rata dozvola vojnih vlasti za izgradnju bila je potrebna i na velikom dijelu Lapada - u radijusu od 400 klaftera (758,6 m) od zgrade barutane, smještene u unutrašnjosti poluotoka. Državni arhiv u Dubrovniku, Zbirka građevinskih planova Općine Dubrovnik (dalje HR-DADU-292), svež. 57/9, 67/8

⁴⁸ STANKO PIPLOVIĆ, *Javne gradnje u Dubrovniku za austrijske uprave*, u: *Grada i prilozi za povijest Dalmacije*, 18, Split, 2002., 315-392, 321

⁴⁹ Isto, 324

⁵⁰ STJEPAN ČOSIĆ, (bilj. 27), 247

okolicom i svijetom te će se stoga u urbanističkom smislu za Dubrovnik pokazati znatno važnijom trasiranje suvremene kolne prometnice, Gruškog puta, koja će poboljšati vezu grada s Gruškom lukom i omogućiti urbanizaciju prigradskog prostora. Put se od zapadnih gradskih vrata, zadobivši potrebnu širinu u skladu s nazorima novih upravitelja, kroz već formirano predgrađe Pila uspinjao prema Boninovu.⁵¹ Tu je, na najvišoj točki, kraj ostataka ljetnikovca Pozza - Sorgo (koji će uskoro biti transformirani u pravoslavnu crkvu i groblje), oblikovano ovalno proširenje - vidikovac, *Bellavista*, a put će se dalje, napustivši pravac postojećih povijesnih komunikacija prema Lapadu, spustiti najkraćim pravcem do Gruškog zaljeva. Nasipanje močvarnog dna zaljeva, na kojem bi se uredila velika poljana, ostalo je od francuske uprave neostvareno.⁵²

Austrijska će uprava sredinom 19. stoljeća uspostaviti još jedan, s francuskim gotovo paralelan krak ceste od Boninova do Gruškog zaljeva (današnja Ulica Ante Starčevića). Ovaj zahvat, čija je važnost do sada nezamijećena, za lokalne se okvire u urbanističkom smislu može smatrati vizionarskim.

Od 1896. do 1899. probija se cesta oko gradskih zidina. Do tada je sav kolni promet između istočnog predgrađa Ploča (te Župe dubrovačke i Konavala) i zapadnih dijelova grada tekao kroz povijesnu jezgru. Izgradnja ceste, iako je riješila važan prometni problem, bila je zbog uništenja dijela gradskog jarka i statičkog ugrožavanja tvrđave Minčeta izložena kritikama javnosti.⁵³

Na prijelazu stoljeća prepoznat je turistički potencijal poluotoka Lapada i važnost njegova povezivanja s Gradom i Gružem. Od 1896. do 1898. godine gradi se cesta od Gruškog zaljeva do uvale Sumartin u Lapadu, kojom će od 1926. voziti i tramvajska linija. Godine 1900. dovršen je put od Boninova do Lapada preko Gospe od Milosrđa, nazvan Liechtensteinov put, po imenu Ivana II. kneza Liechtensteina (1840.-1929.), koji je za izgradnju donirao značajna sredstva. Posljednjih godina 19. stoljeća gradi se i cesta oko Rijeke dubrovačke, a pred početak Prvog svjetskog rata, 1913. godine, uređuje se i dužobalni put oko lapadskog poluotoka Babina kuka.⁵⁴

⁵¹ Raširenu zabludu, zapravo zanimljiv fenomen brisanja urbane memorije, predstavlja uvjerenje kako put od Pila do Boninova po prvi puta uspostavljaju francuske okupacijske vlasti. Naime brojni grafički prikazi, konačno i katastarska karta iz 1837. godine, ukazuju na ranije postojanje ovog komunikacijskog pravca, koji se na Boninovu račvao u dva odvojka - jedan što vodi prema Lunardovu (danas Ulica Pera Čingrije) i drugi prema Gimanu, te dalje prema Mihajlu (danas Ulica bana Josipa Jelačića). Da se kojim slučajem radilo o novouspostavljenom pravcu, put bi na potezu od Pila do Boninova zasigurno presjekao neku od poprečnih komunikacija, no to nije slučaj - sve bočne ulice uviru potpuno neovisno u ovu, glavnu uzdužnu komunikaciju predjela.

⁵² GORAN VUKOVIĆ, (bilj. 23), 40

⁵³ IVO PERIĆ, (bilj. 13), 78-80

⁵⁴ Isto, 79-80; STANKO PIPLOVIĆ, (bilj. 48), 322-325

Željeznica

Kako je već spomenuto, dolazak uskotračne željeznice 1901. godine u Gruž, važan je događaj za daljnji razvoj dubrovačkog gospodarstva. No, kao gotovo i svaki drugi cilj koji je pred sebe postavila dubrovačka zajednica u 19. i 20. stoljeću, i ovaj je imao iznimno dug put do ostvarenja. Naime, prve inicijative za izgradnju željeznice javljaju se već sredinom 19. stoljeća, kada geostrateške okolnosti nisu ni izbliza bile sazrele za ostvarenje ovog projekta. Tek nakon austrijske okupacije Bosne i Hercegovine 1878. godine, stvoriti će se politički preduvjeti za željezničko povezivanje Dubrovnika s ostatkom države. Dubrovačka općina potaknula je 1880. godine izradu projekta željezničke pruge kojom bi se Gruž povezo s tada još uvijek neizgrađenom dionicom bosansko-hercegovačke pruge Metković - Mostar - Sarajevo. U tu svrhu osnovan je i „Konzorcij za nacrtanje željezničkog puta od Dubrovnika preko Mostara do Sarajeva“ u koji su se uključili ugledni Dubrovčani, no mjerodavne ustanove u Monarhiji odbile su prijedlog, kao i zemaljska vlada u Sarajevu, koja je protežirala razvoj luke u Metkoviću. Za povezivanje Dubrovnika bili su konačno presudniji politički no gospodarski interesi - značaj Boke kotorske kao važne baze austro-ugarske ratne mornarice krajem 19. stoljeća. Odvojak od Uskopja do Gruža, dug 16,5 kilometara vezan je za prugu od Metkovića (Gabele) do Zelenike u Boki kotorskoj, zbog konfiguracije terena i strateških razloga (morala je biti zaklonjena prema moru) iznimno zahtjevne pružne dionice. Projektiranje je započelo 1897., izvedba, sljedeće 1898. godine, a pruga je svečano otvorena 15. srpnja 1901. godine. O karakteru ove uskotračne željeznice, možda dovoljno govori podatak da je većina visokih uzvanika iz Beča na svečanost otvaranja u Dubrovnik doplovila brodom iz Trsta. Ipak, uz sva ograničenja, Gruška se luka zahvaljujući željeznici vremenom pretvorila u glavnu izvoznu luku tereta iz Bosne i Hercegovine, u kojoj je srednjoeuropski kapital osnovao mnogobrojna industrijska poduzeća za iskorištavanje sirovina, osobito drvene građe. Značaj luke dodatno će porasti nakon 1925. godine, kada su uskotračne pruge u zapadnoj Srbiji i Bosni i Hercegovini povezane u jedinstvenu mrežu.⁵⁵

Tramvaj

U prvim desetljećima 19. stoljeća između Dubrovnika i Gruža nije bilo organiziranog javnog prijevoza. Od sredine stoljeća putnici se prevoze kočijama, a od 1899. godine omnibusom, zatvorenim putničkim kolima s konjskom zapregom. Planovi za uspostavu električnog tramvaja koji bi povezo Dubrovnik s Gružem javljaju se sredinom posljednjeg desetljeća 19.

⁵⁵ HELLA KRENEK-REGEL, Uspomene jednog graditelja Dubrovačke željezničke pruge, u: Dubrovački horizonti, 28, Zagreb, 1988., 207-216, 29, Zagreb, 1989., 179-182; HELENA BUNIJEVAC, Vlak za Dubrovnik, u: Hrvatska revija, 3(2009.), Zagreb, 2009., 16-20

stoljeća i vezani su za elektrifikaciju grada, o kojoj se tih godina intenzivno razmišljalo. Općinska je uprava već 1901. godine uputila molbu Ministarstvu željeznica za dozvolu gradnje tramvajske pruge te uskoro dobila pozitivan odgovor, no do realizacije će proteći gotovo čitavo desetljeće. Odbor za gradnju električnog tramvaja osnovan je 1905. godine, a preustrojen 1908. godine, kada je osnovano i dioničko društvo „Dubrovačka električna željeznica“. Odbor je nastojao izbjeći učešće stranog kapitala i uporno pozivao građanstvo na upis dionica te su do sljedeće, 1909. godine, prikupljena potrebna sredstva. Konačna izvedba povjerena je tvrtki Křižik iz Praga, koja je u veljači 1910. započela s realizacijom projekta. Dubrovačka općina je s tvrtkom „Elin“ sklopila ugovor o snabdijevanju tramvaja električnom energijom, a u srpnju 1910. godine, za potrebe izgradnje spremišta tramvaja, *remize*, kupila od državnog erara 3005 m² zemljišta. Za izgradnju spremišta i proširenje puta preko Boninova sklopljen je ugovor s poduzetnikom Karlom Weigmanom. Zgrada spremišta izgrađena je do mjeseca studenog, a krajem godine, 22. prosinca 1910., tramvaj je pušten u promet. U godinama pred izbijanje Prvog svjetskog rata promet tramvaja dosežao je 700 tisuća prevezenih putnika godišnje, što dovoljno govori o važnosti koju će za razvoj grada imati u narednim desetljećima.⁵⁶

Lučke gradnje

Stara gradska luka postupno gubi gospodarsku važnost u odnosu na Grušku luku, no kako se nalazila u neposrednoj blizini središta urbanog života, taj proces teče sporo i tijekom druge polovice 19. stoljeća vrše se značajni radovi na njenom održavanju i uređenju - gradi se kamena obala, dio luke pred vratima Ponte se nasipa, povećava se gat Ribarnica, gradi lukobran Porporela.⁵⁷

Prostorni potencijal Gruškog zaljeva pružao je znatne mogućnosti, no iziskivao i znatna sredstva da bi se obala prilagodila suvremenim lučkim potrebama. Godine 1885. počinje gradnja velikog gata za pristajanje brodova, a od kraja stoljeća, kada postaje izvjesno da će dolazak željeznice dati novi zamah lučkom prometu, radovi na nasipanju i uređenju obale se intenziviraju.⁵⁸ Putnički promet, što se u posljednjim desetljećima 19. stoljeća zahvaljujući redovitijim parobrodarskim linijama sve intenzivnije odvijao preko Gruške luke, biti će poticaj i otvaranju prvih hotela u njenom neposrednom okružju.

⁵⁶ IVO PERIĆ, (bilj. 13), 94-107; NIKO KAPETANIĆ, BOŽO LASIĆ, Dubrovački tramvaj 1910.-1970., Dubrovnik, 2008., 17-28

⁵⁷ ANTUN NIČETIĆ, Povijest dubrovačke luke, Dubrovnik, 1996., 187-192

⁵⁸ STANKO PIPLOVIĆ, (bilj. 48), 330-333

Opskrba vodom i električnom energijom

O vodovodu kojim je graditelj Onofrio di Giordano s 12 kilometara udaljenih izvora u Šumetu 1437. godine doveo vodu u Dubrovnik skrbila je Dubrovačka Republika, a nakon njena ukinuća i okončanja francuske okupacije, brigu je preuzela Dubrovačka općina. Od druge polovine 19. stoljeća, zbog prirasta stanovništva i uvođenja tekuće vode u kuće, počela se osjećati nestašica vode te su izrađeni brojni elaborati i projekti za osuvremenjivanje vodovoda, no oni su najvećim dijelom ostali neostvareni. Godine 1897. na stari je kanal spojen tlačni cjevovod od izvora rijeke Omble, a 1907. i 1910. godine uz trasu vodovoda izgrađene su dvije nove vodospreme. Ovi radovi, iako su predstavljali tek palijativne mjere, poboljšali su donekle opskrbu Gruža i povijesne jezgre vodom te omogućili širenje vodovodne mreže na područje Ploča. Opsežnija rekonstrukcija vodovoda provedena je u godinama nakon završetka Prvog svjetskog rata.⁵⁹

Javna rasvjeta uvodi se u Dubrovniku tek krajem 18. stoljeća. Tijekom 19. stoljeća postupno se rasvjeta uspostavlja i u predgrađima, Pilama i Pločama te Gružu i Lapadu. Od 1870. godine umjesto ulja za rasvjetu se upotrebljava petrolej. U posljednjem desetljeću 19. stoljeća uz sve češće kritike postojećeg sustava javne rasvjete, javljaju se prve inicijative za uvođenjem električne rasvjete. Prvotne ideje o izgradnji hidrocentrale uskoro su napuštene te je 1898. godine sklopljen ugovor s tvrtkom „Gesellschaft fur electrische Industrie“ („Elin“), za izgradnju termoelektrane na Batali. Izgradnja je započela sljedeće, 1899. godine, a početkom lipnja 1901. Dubrovnik je dobio javnu električnu rasvjetu.⁶⁰

2.2.3. Javni prostori i urbana oprema

Zatekavši potpuno definirano gradsko središte, francuske, a potom i austrijske vlasti, morale su za demonstraciju vlastitih urbanotvornih, infrastrukturnih i hortikulturnih postignuća, izaći iz granica zidinama opasanog grada.

Uz sjevernu stranu novouređenog puta prema Gružu, nalazile su se Jamine, veća neizgrađena zaravan. Francuske su je vlasti uredile za vojne vježbe i nazvale Place Clausel, po imenu francuskog generala. Istu je namjenu dugo zadržala i pod austrijskom upravom, poznata pod imenom Placete.⁶¹ Početkom osmog desetljeća 19. stoljeća, prostor je dao urediti i pretvoriti u javni park tadašnji zapovjednik garnizona Stjepan Jovanović, nazvavši ga po imenu svoje zaručnice „Teodorapark“, dok ga je građanstvo uglavnom nazivalo **Teodorina gradina**. Park

⁵⁹ LUKŠA BERITIĆ, Dubrovački vodovod, u: Anali 8-9, Dubrovnik 1962., 99-116; STANKO PIPLOVIĆ, (bilj. 48), 335-336

⁶⁰ IVO PERIĆ, (bilj. 13), 88-90

⁶¹ JOSIP BERSA, Dubrovačke slike i prilike, Zagreb, 1941., 8, GORAN VUKOVIĆ, (bilj. 23), 54

je potom preuzela Općina, koja je 1894. uložila sredstva u njegovo uređenje, da bi ga već sljedeće godine ustupila investitorima gradnje „Grand hotela Imperial“.⁶²

Uređenju prostora Brsalja, prostora na platou Pila, jugoistočno od gradskih vrata, posvetio se inženjerijski časnik, budući podmaršal Bernard Đivov Caboga (1785.-1855.), uredivši 1817. godine prvi javni park s oktogonalnom fontanom. Također, Caboga je od gradskih vrata uz put prema Gružu zasadio bjelogorični drvored.⁶³ Na Brsaljama je 1836. godine podignuta skromna zgrada kavane, koja će se usprkos nebrojenim inicijativama za preuređenjem ili uklanjanjem održati do danas.⁶⁴ Uređenje Brsalja nastaviti će krajem 19. stoljeća „Društvo za promicanje interesa Dubrovnika“.⁶⁵

Zalaganjem grupe uglednih građana, „**Društvo za promicanje interesa Dubrovnika**“ osnovano je 1898. godine sa svrhom „*da promiče blagostanje Dubrovnika, nastojeći osobito oko toga, kako bi se razvila općina, uredile, napravile i uzdržale nasade, šetališta i putovi, potičući na to da se kraj što prije pošumi i podupirući gradnju što većeg broja stanova za strance.*“⁶⁶ Društvo je do početka Prvog svjetskog rata poduzelo niz značajnih akcija među kojima se izdvaja osnivanje **parka Gradac** na gradskom predjelu Pile 1898. godine, uređenje **parka u Posatu** na Pilama 1904. godine te niz drugih zahvata na uređenju i opremanju javnih prostora, poput izgradnje balustrade i postavljanje Amerlingove fontane „Dubravka“ kipara Ivana Rendića na Brsaljama 1900. godine. Društvo se za novčanu pomoć u ostvarivanju svojih planova obraćalo i pokrajinskoj vladi u Zadru te tako 1909. dobilo sredstva za uređenje parka na Ilijinoj glavici, kao i za nastavak izgradnje puta u Lapadu prema uvali Sumartin. Zalaganjem društva i uz suradnju općine i zainteresiranih stanovnika 1913. godine dovršeno je, prema projektu mjernika Petra Osgiana, preuređenje stubišta **Uz Posat**, koje od platoa Pila vodi prema Srednjem Konalu.⁶⁷

Zahvat koji ponajbolje odražava novoprobudenu kulturnu, političku i urbanu samosvijest Dubrovnika kraja 19. stoljeća, podizanje je **spomenika Ivanu Gunduliću** 1893. godine.⁶⁸ Odbor za podignuće spomenika, zajedno s Povjerenstvom za ures, odlučio je da se rad kipara

⁶² IVO PERIĆ, (bilj. 13), 57-58

⁶³ GORAN VUKOVIĆ, (bilj. 23), 54; IVAN VIĐEN, Bernard Caboga (1785.-1855.), u: Dubrovački horizonti, 44, Zagreb, 2005., 78-87; NENAD VEKARIĆ, Vlastela grada Dubrovnika, svezak 4, Odabrane biografije (A-D), Zagreb - Dubrovnik, 2013., 268-270

⁶⁴ JOSIP BERSA, (bilj. 61), 8

⁶⁵ MATO MOJAŠ, Stvaralaštvo društva „Dub“ u razvitku Dubrovnika, u: Dubrovački horizonti, 25, Zagreb, 1983., 162-173; IVO PERIĆ, (bilj. 13), 83-87; IVAN VIĐEN, (bilj. 41)

⁶⁶ Isto

⁶⁷ Isto

⁶⁸ IVO PERIĆ, (bilj. 40); IVA MILOVAN, NEVIO ŠETIĆ, (bilj. 40)

Ivana Rendića postavi na baroknoj Poljani, formiranoj nakon potresa 1667. godine, a koja je potom prozvana Poljanom Ivana Gundulića.⁶⁹

Na prijelazu stoljeća Općinska je uprava zajedno s Povjerenstvom za ures, institucijom koja je u to vrijeme u javnosti uživala znatan ugled, vodila brigu o izgledu grada, načinu oglašavanja dućana i radnji. Vođena je i stalna briga o popločavanju gradskih ulica. Sve gradske ulice nisu bile popločane do pada Dubrovačke Republike pa se tijekom 19. stoljeća na tome i dalje radilo. Najveća pažnja posvećivala se održavanju Place, kojom su sve do potkraj stoljeća prometovale ne samo putničke kočije, već i teretna kola s konjskom zapregom. Nakon što je 1899. godine pušten u promet Put iza Grada, kolni promet Placom nije iščezao, no značajno se smanjio te se 1901. godine prišlo novom, temeljitijem uređenju Place.⁷⁰

U sklopu pripremnih radova za uvođenje tramvaja 1910. godine Općina je, sklopivši ugovor s graditeljem Remize, arhitektom Karlom Weigmannom, dala proširiti cestu preko Boninova.⁷¹ Slijedećih godina uloženi su znatan trud i sredstva na uređenje ove dionice puta prema Gružu i Lapadu, koja je dobila karakter gradske šetnice, atraktivne zbog vizura na pučinu - postavljena je ukrasna ograda od lijevanog željeza, uređen je pločnik, postavljeni stupovi za električnu rasvjetu, a pod cestom, južno, zasađeni nasadi s kaktusima i palmama.⁷²

2.2.4. Stručne službe

Okružni građevinski ured

Godine 1816. pri Okružnom poglavarstvu osnovan je Okružni građevinski ured na čelu s okružnim inženjerom.⁷³ Okruzi Kotor i Dubrovnik sve do 1843. godine, kada se osniva posebni Građevni ured za Kotor, imaju jednog okružnog građevinskog inženjera, „Ingegnere provvisorio Circolare di Ragusa e Cattaro“.⁷⁴ Prvi provizorni inženjer za okruge Kotor i Dubrovnik bio je Lorenzo Vitelleschi. Rođen u Hvaru 1773. godine, Vitelleschi je završio studij matematike, crtanja, slikanja i niskogradnje, vjerojatno na politehnici u Milanu ili Padovi. Pod francuskom upravom radio je kao inženjer u Istri, a od 1811. godine je u Dubrovniku. Kao općinski inženjer u vremenu ustoličenja austrijske uprave, izvodi veliki broj zahvata, uglavnom popravaka i dogradnji javnih zgrada. Godine 1827. sastavio je rukopisno djelo „Notizie storiche e statistiche del Circolo di Ragusa“ s velikim brojem grafičkih priloga, nacрта javnih građevina te veduta Dubrovnika i okolice, kapitalno svjedočanstvo prve

⁶⁹ IVO PERIĆ, (bilj. 13), 81

⁷⁰ Isto, 81-82

⁷¹ Isto, 104

⁷² STANKO PIPLOVIĆ, (bilj. 48), 326-327

⁷³ VINICIJE B. LUPIS, (bilj. 23, 2001.), 148

⁷⁴ Isto

četvrtine 19. stoljeća na dubrovačkom području. Godine 1831. Lorenzo Vitelleschi predaje Ured novom okružnom inženjeru Antoniju Aportiju.⁷⁵

Građevne dozvole za privatnu izgradnju izdavala je općina, a za sve ostale gradnje okružni, odnosno kotarski građevni ured. Okružni građevinski inženjeri vodili su brigu i o uređenju župnih crkava.⁷⁶ Kako u Dubrovniku tijekom 19. stoljeća nije bilo stalno nastanjenih arhitekata - poduzetnika, inženjeri Okružnog ureda u načelu su u lokalnoj sredini prednjačili u pogledu tehničke i arhitektonsko-oblikovne naobrazbe.

U Dubrovniku je od kraja drugog desetljeća 19. stoljeća djelovao i vojni građevini tvrđavni ured. Djelokrug ovog ureda neko se vrijeme protezao na veći dio Kraljevine Dalmacije, a nakon aneksije Bosne i Hercegovine i na područje pod nekadašnjom turskom vlašću.⁷⁷

Općinski inženjer i Povjerenstvo za ures

Od kraja 19. stoljeća općinska su upraviteljstva u službi obično imala inženjera. Tako je u Dubrovniku 1900. godine, na osnovi zaključka Općinskog vijeća od 26. siječnja, otvoren natječaj za stalnoga općinskoga inženjera. Dužnost mu je bila voditi tehničko – građevinsku referadu za sve općinske poslove. U Općini je do tada kao privremeni mjernik radio Petar Mussap, koji je odlukom Općinskog vijeća na sjednici 5. rujna 1901. primljen u stalnu službu.⁷⁸ Godine 1914. naslijedio ga je mjernik Petar Osgihjan.⁷⁹

Kako je već spomenuto u Dubrovniku od kraja 19. stoljeća djeluje i Povjerenstvo za ures, ustrojeno na osnovi Građevnog pravilnika donesenog temeljem Zakona od 15. veljače 1886. godine. Biraloga je Općinsko vijeće, a imalo je 5 članova. U nedostatku urbanističke i građevinske službe pri općinama Povjerenstvo je imalo važnu ulogu u uređivanju naselja - konzultirano je kod svih građevinskih zahvata koji su se odnosili na izgled, izvanjski i unutrašnji ukras javnih zgrada, uređenje zelenih površina, groblja, spomenika i natpisa te planiranja trgova i ulica.⁸⁰

2.2.5. Graditeljska baština

Osnutkom Središnjeg povjerenstva za istraživanje i očuvanje povijesnih i umjetničkih spomenika, sredinom 19. stoljeća organizirana je stručna služba zaštite spomenika za čitavu Austriju. Povjerenstvo je za pojedina područja i pitanja imenovalo konzervatore i dopisnike,

⁷⁵ VINICIJE B. LUPIS, (bilj. 23, 2002.), 9-51

⁷⁶ VINICIJE B. LUPIS, (bilj. 23, 2001.), 151

⁷⁷ VINICIJE B. LUPIS, (bilj. 23, 2002.), 35-36

⁷⁸ STANKO PIPLOVIĆ, (bilj.48), 337-338

⁷⁹ HR-DADU-292, svež. 75

⁸⁰ STANKO PIPLOVIĆ, (bilj. 48), 337-338

čija je služba bila počasna, a mandat trajao pet godina.⁸¹ Prvi dopisnik za Dubrovnik bio je Medo Pucić (1821.-1882.).⁸² Od 1873. do 1877. godine tu je dužnost obavljao Giorgio Marcocchia, okružni inženjer.⁸³ Godine 1877. dubrovačkim konzervatorom imenovan je književnik i kulturni radnik Ivan August Kaznačić (1817.-1883.), ravnatelj dubrovačke bolnice. Za vrijeme njegova mandata svakako je najznačajnija uspješno provedena inicijativa za ponovno postavljanje **Orlandovog stupa** 1879. godine, na što se čekalo još od 1825. godine, kada je stup, navodno, oboren u oluji.⁸⁴ Temeljito restaurirani stup, s novom bazom, nadgradnjom i utorom za jarbol, postavljen je na novoj lokaciji, u središnjoj osi pročelja barokne crkve sv. Vlaha i usmjeren prema sjeveru. Nakon Kaznačića, konzervatorom je 1881. godine imenovan profesor dubrovačke Nautičke škole Josip Gelcich (1849.-1925.), kojemu je mandat konzervatora produžavan više puta, a uz Dubrovački kotar, bio je nadležan i za Korčulu i Kotor. Gelcich se bavio znanstvenim radom, objavio je brojne članke i knjige o prošlosti i spomenicima Dubrovnika i Boke. Značajan je i njegov rad na sređivanju građe dubrovačkog arhiva.⁸⁵ Tijekom Gelcicheve konzervatorske službe, koja se protegnula na više od dva desetljeća, osjeća se jačanje interesa šire javnosti za očuvanje graditeljske baštine, čemu je značajan doprinos dalo i polemičko pisanje tadašnjih lokalnih listova, „Crvene Hrvatske“ i „Dubrovnika“.⁸⁶ U ovom se razdoblju vrše brojni zahvati na održavanju i popravcima zapuštenih spomenika, prije svega brojnih crkava na gradskom i prigradskom području te na najznačajnijim spomenicima javne profane arhitekture Dubrovačke Republike - Kneževu dvoru i palači Sponzi. Pročelje i trijem palače **Sponza** restaurirano je u razdoblju od 1888. do 1892. godine. Projekt je, po svemu sudeći, izradio okružni inženjer Leonardo Benvenuti, pod nadzorom konzervatora Gelcicha, inženjera Dalmatinskog namjesništva Richarda Hanischa te člana Središnjeg povjerenstva Aloisa Hausera.⁸⁷ Stanje pročelja i trijema vjerojatno je zahtijevalo intervenciju, no zahvat je kasnije ipak okarakteriziran nepotrebno radikalnim, pogotovo u dijelu koji se odnosi na izmjenu tri izvorna stupa

⁸¹ Isto, 338; STANKO PIPLOVIĆ, Središnje povjerenstvo za spomenike u Beču i graditeljsko nasljeđe Dalmacije, u: Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske, 28, Zagreb, 2004., 7-34; 7; IVAN VIĐEN, Dubrovački slikar i konzervator Marko Murat, u: Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske, 29-30, Zagreb, 2007., 7-21, 8

⁸² DENIS VOKIĆ, Nekoliko polemičkih navoda vezanih za povijest konzerviranja i restauriranja u Hrvatskoj, u: Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske, 31-32, Zagreb, 2008., 57-72, 70-71

⁸³ STANKO PIPLOVIĆ, (bilj. 48), 339; IVAN VIĐEN, (bilj. 81), 8-9

⁸⁴ Isto; STANISLAVA STOJAN, Ivan August Kaznačić – književnik i kulturni djelatnik, Dubrovnik, 1993., 131-137

⁸⁵ Isto; STJEPAN ĆOSIĆ, Povjesničar Josip Gelcich (1849.-1925.), biobibliografija, u: Dubrovnik, 1(2003), Dubrovnik, 2003., 91-97

⁸⁶ LUKŠA BERITIĆ, O zaštiti spomenika kulture u Dubrovniku kroz stoljeća, u: Zbornik zaštite spomenika kulture, 10, Beograd, 1959., 195-212, 203-205; IVO PERIĆ, (bilj.13), 82

⁸⁷ FRANKO ĆORIĆ, Prilog poznavanju historicističkih intervencija na dubrovačkoj Divoni 1888.-1892., u: Portal, 4, Zagreb, 2013., 37-47

trijema.⁸⁸ Od 1900. godine vrše se radovi na adaptaciji **Kneževa dvora**, gdje je tada bilo smješteno Kotarsko poglavarstvo. U sklopu radova restaurirana su i pročelja građevine, no ni ovaj zahvat nije prošao bez kritika javnosti, koje se doista mogu smatrati opravdane - pojedini kameni blokovi pročelja su u cijelosti ili djelomično preklesani tako da djeluju kao da su zamijenjeni.⁸⁹ Zahvat restauracije pročelja Kneževa dvora, kao negativan primjer odnosa prema spomenicima, u eseju „Smrt dubrovačkih stijena“ (1912.), najznačajnijem tekstu razdoblja koji se bavi odnosom prema graditeljskom nasljeđu Dubrovnika, navodi i povjesničar, književnik i diplomat Lujo Vojnović (1864.-1951.).⁹⁰

Kada je 1903. godine premješten na Pomorsku i trgovačku akademiju u Trstu, Josip Gelcich se zahvalio na dužnosti konzervatora. Zamijenio ga je Josip Posedel (1858.-1938.), ravnatelj dubrovačke gimnazije, profesor filozofije i klasične filologije, koji je dužnost konzervatora obavljao do Prvog svjetskog rata. Godine 1904. uklonjeni su zidovi koji su zatvarali dio **Velike Onofrijeve fontane** i formirali dvorište Arsenala, smještenog u samostanu sv. Klare, a sljedećih je godina fontana popravljana.⁹¹

Projekt za popravak **Gradskog zvonika** podnio je Središnjem povjerenstvu još 1886. godine Josip Gelcich, no zahvatu se tada nije pristupilo.⁹² Loše stanje zvonika podignutog u 15. stoljeću dodatno su pogoršali potresi 1905. godine. Stručno povjerenstvo, na čelu s Josipom Posedelom, utvrdilo je postojanje otklona od vertikale te zaključilo da je nužno razgraditi gornji dio zvonika i ponovno ga sagraditi u izvornom obliku. Ovaj je zaključak potvrdio i arhitekt Dalmatinskog namjesništva Ćiril Metod Iveković, a zatim i Središnje povjerenstvo, pa su radovi razgradnje izvršeni sljedeće 1906. godine. Uklonjena je gornja trećina zvonika, a nad preostalim dijelom izveden provizorni krov.⁹³ No, na rekonstrukciju će se čekati sve do 1929. godine, kada je čitav zvonik u izvornom obliku izgrađen od novog kamena.⁹⁴

⁸⁸ Ne našavši bitna oštećenja kod uklonjenih izvornih kapitela, arhitekt Nikola Dobrović sredinom 20. stoljeća piše: „*Izvorni kapiteli odišu mekoćom i modulacijom geometrijskih, biljnih i ornamentalnih motiva shodno duhu vremena u kojemu su rađeni, dok su kopije stilizirane, pojednostavljene, krute zanatske kreacije u neskladu s duhom humanizma izvornih kapitela.*“ NIKOLA DOBROVIĆ, Urbanistička razmatranja o čuvanju historijskih gradova, u: Zbornik zaštite spomenika kulture, 2, Beograd, 1952., 31-40, prema: DENIS VOKIĆ, (bilj. 82), 66-67

⁸⁹ LUKŠA BERITIĆ, (bilj. 86), 204; DENIS VOKIĆ, (bilj. 82), 65-66

⁹⁰ LUJO VOJNOVIĆ, Smrt dubrovačkih stijena u: LUJO VOJNOVIĆ, Književni časovi, Zagreb, 1912., 153-165

⁹¹ STANKO PIPLOVIĆ, (bilj. 48), 357-358; IVO PERIĆ, (bilj. 13), 82

⁹² STANKO PIPLOVIĆ, (bilj. 81), 11

⁹³ STANKO PIPLOVIĆ, (bilj. 48), 358-360

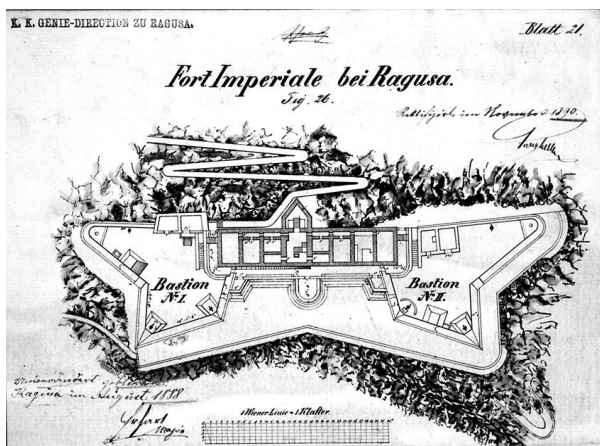
⁹⁴ VINICIJE B. LUPIS, O neorenesansnom gradskom zvoniku u Dubrovniku, u: Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 24, Zagreb, 2000., 85-92

2.3. ARHITEKTURA

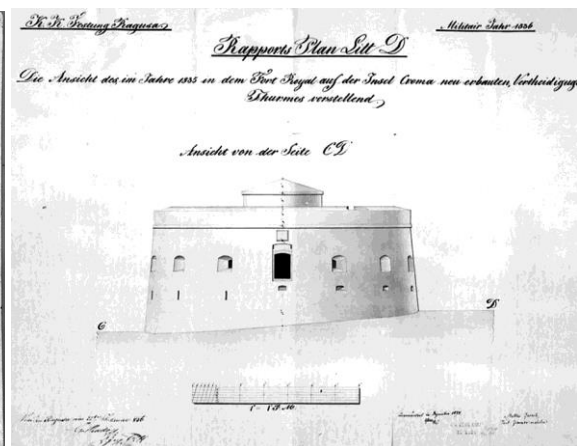
2.3.1. Fortifikacijski krajolik

Po zauzeću Dubrovnika austrijske su vlasti započele s utvrđivanjem, dograđujući i usavršavajući francuske utvrde te podižući nove. Uskoro je oko šireg područja grada, stvoren pojas utvrđenja koji je branio prilaze gradu i Gruškoj luci.

Središnje mjesto u sustavu pojasnog utvrđenja monumentalna je tvrđava Imperial na vrhu masiva Srđa. Izgradnju **Fort Imperiala** (sl.1.) započeli su Francuzi, no konačno ju je uobličila austrijska vojna uprava tijekom 19. stoljeća. Tvrđava se sastoji od središnje dvoetažne obrambene vojarne i dva lateralna, masivna bastiona.⁹⁵ Druga tvrđava po fortifikacijskom značaju u sustavu obrane Dubrovnika je **Fort Royal** na otoku Lokrumu (sl.2). I njena gradnja započela je u vrijeme francuske okupacije, no znatno je usavršena u sljedećim desetljećima, kada se u njenom središtu podiže kula kružnog tlocrta - „Maximilian turm“ (1832.-1833.). Kula nad svođenim katom ima terasu sa sustavom za radijalno pomicanje topova, koji su tako mogli nadzirati čitavu okolinu. Ovaj oblik utvrde, kao dio sustava obrane strateški važnih gradova, razvijen je tijekom četvrtog desetljeća 19. stoljeća na poticaj austrijskog vojskovođe, nadvojvode Maksimilijana Habsburškog (1782.-1863.).⁹⁶

Sl.1. Fort Imperial na Srđu (DADU)

Sl.2. Fort Royal na Lokrumu (DADU)

Uz utvrde austrijska vojska podigla je i niz pratećih građevina, namijenjenih obuci, vježbi i logistici, poput streljane na Srđu, barutane u Lapadu, skladišta s vojnom pekarom na mjestu Velikog arsenala u Gradskoj luci te velikog skladišta kamenog uglja za potrebe ratne

⁹⁵ ZEHRA LAZNIBAT, MAJA NODARI, IVICA ŽILE, Urbanistički plan uređenja Platoa Srđa - konzervatorska dokumentacija, Dubrovnik, 2007., 16-18

⁹⁶ J. E. KAUFMANN, H. W. KAUFMAN, The Forts and Fortifications of Europe 1815-1945 -The Central States: Germany, Austria-Hungary and Czechoslovakia, Barnsley, 2014., 135

mornarice, poznatijeg kao „**Solska baza**“ u Gružu, podignutog vjerojatno sredinom osmog desetljeća 19. stoljeća, u doba što je neposredno prethodilo austro-ugarskoj okupaciji Bosne i Hercegovine.

Osim sustava pojasnih utvrđenja, austrijska vojska i dalje naoružanim drži fortifikacije Dubrovačke Republike, gradske tvrđave i zidine. Tek nakon što je Dubrovnik 1886. godine proglašen otvorenim gradom, zidine se postupno demilitariziraju, a tvrđave Revelin i Sv. Ivan pregrađuju u vojarne.⁹⁷ U starijoj literaturi doba austrijske uprave prikazano je kao razdoblje izrazite degradacije povijesnog fortifikacijskog sklopa.⁹⁸ No s veće povijesne distance sasvim je razvidno da je upravo aktivno korištenje bilo presudno da dubrovačke utvrde i zidine izbjegnu sudbinu brojnih europskih fortifikacijskih sklopova, koji su, izgubivši u 19. stoljeću stratešku ulogu, u skladu s novim urbanističkim nazorima do temelja porušeni ili su, u boljem slučaju, uslijed zapuštenosti pretrpjeli znatno veći stupanj degradacije.

Od 1895. do 1897. godine Općina dubrovačka u Gruškom polju podiže prostrani kompleks **Domobranske pješadijske vojarne**.⁹⁹ Naime, nakon Austro-ugarske nagodbe 1867. godine započela je reorganizacija i modernizacija vojne sile dvojne Monarhije, a novi ustroj uzrokovati će povećanje stalnih posada u cijeloj državi. Zakonskom je odredbom 1879. godine reguliran odnos vojnih i civilnih vlasti po pitanju ukonačivanja vojske, ustanovljene poticajne mjere za izgradnju novih vojarni te utvrđeni higijensko-sanitarni i građevni propisi za njihovu izgradnju.¹⁰⁰ Zgrade dubrovačke vojarne karakterizira strogi utilitarizam s visokim stupnjem redukcije stilskih obilježja, no oblikovanje i organizacija jasno upućuju na funkciju kompleksa.

2.3.2. Javne građevine

Tijekom francuske i u prvim desetljećima austrijske vlasti većina novih upravnih i javnih institucija useljena je u javne zgrade Republike te ispražnjene samostane.¹⁰¹ Okružno poglavarstvo imalo je sjedište u Kneževom dvoru, u nekadašnjem Kolegiju vezanom za isusovački samostan nalazila se vojna bolnica, samostan sv. Klare korišten je kao arsenal,

⁹⁷ LUKŠA BERITIĆ, (bilj. 46), 209

⁹⁸ Isto, 206-218; LUKŠA BERITIĆ, (bilj. 86), 203-205

⁹⁹ HR-DADU-292, svež. 54/37, 57/35, Državni arhiv u Dubrovniku, Nacrtna dokumentacija i spisi Okružnog i Kotarskog građevnog ureda - privremeni popis (dalje HR-DADU-OGU), svež. 4

¹⁰⁰ SNJEŠKA KNEŽEVIĆ, K.u.k. vojarne u Zagrebu, u: SNJEŠKA KNEŽEVIĆ, Zagreb: grad - memorija - art, Zagreb, 2011., 61-99, 61-62

¹⁰¹ STANKO PIPLOVIĆ, (bilj. 48), 318-319

samostan sv. Marije od Kaštela kao vojarna, u samostanu sv. Katarine smještena je gimnazija. Javna bolnica naslijedila je zgradu *Domus Christi*.¹⁰²

Jedina značajnija javna novogradnja prve polovice 19. stoljeća je zgrada **Lučke uprave i saniteta**, podignuta u Gradskoj luci korištenjem zidnih struktura nekadašnjeg Malog arsenala. Zgradu je kao prizemnicu projektirao Lorenzo Vitelleschi 1830. godine, a izvedena je prema korigiranom nacrtu Direkcije javnih građevina u Zadru. Godine 1841. dograđen joj je kat prema projektu inženjera Francesca Borianija.¹⁰³ Dobro proporcionirana, suzdržanog klasicističkog oblikovanja, zgrada se uklopila u okružje Gradske luke.

Projekt novog **Lazareta** na lapadskoj strani Gruškog zaljeva, na mjestu ljetnikovca Giorgi, koji se od 1830. godine koristi u istu svrhu, bio je ambiciozno zamišljen.¹⁰⁴ Nekoliko varijanti izradio je inženjer Vitelleschi, a tijekom tridesetih godina ovim je projektom bio zaokupljen njegov nasljednik Antonio Aporti, no do realizacije konačno ipak nije došlo.

U gradskom središtu najznačajniji arhitektonski zahvat razdoblja, koji će kasnije, u duhu protuaustrijskog raspoloženja, zadobiti izrazito negativne konotacije, iako bi zapravo trebao simbolizirati demokratizaciju političkog života Monarhije, izgradnja je **Općinske zgrade s kazalištem - „Bondinim teatrom“** (1862.-1865.) (sl.3.) prema projektu arhitekata Miha Klaića i Emila Vechietta, na mjestu u požaru 1817. godine stradale gotičko – renesansne Vijećnice.¹⁰⁵ Reprezentativno neorenesansno kulisno pročelje nove Općinske zgrade podignuto je u liniji pročelja stare Vijećnice, a prema središtu grada, Placi, zaklonilo je raznorodne sadržaje udomljene u novoformiranom sklopu.¹⁰⁶ Zbog navodne neintegritanosti i predimenzioniranosti, tijekom druge polovice 20. stoljeća arhitektonsko oblikovanje Općinske zgrade redovito je kritizirano, pa se čak planirala rekonstrukcija „izvornog pročelja“,¹⁰⁷ no danas ju je, s funkcionalnog i estetskog gledišta, moguće valorizirati kao iznimno uspješan

¹⁰² STJEPAN ĆOSIĆ, (bilj. 27), 188

¹⁰³ VINICIJE B. LUPIS, (bilj. 23, 2002.), 48-50

¹⁰⁴ HR-DADU-OGU, svež. 1; GORAN VUKOVIĆ, (bilj. 23), 47

¹⁰⁵ Za izgradnju kazališta zaslužan je Luko Marin-Orsatov Bonda (1815.-1878.). ADA PAVLIĆ, (bilj. 38), 82; MILJENKO FORETIĆ, (bilj. 38), 12-15; NENAD VEKARIĆ, (bilj. 63), 206

¹⁰⁶ Središnji portal pročelja vodi na stubište kojim se pristupa u prostore općinske uprave smještene na prvom i drugom katu zgrade. Sjeverno od središnjeg ulaza, dio prizemlja iskorišten je za smještaj Općinske kavane, otvorene sedamdesetih godina 19. stoljeća. Krajnji sjeverni portal pročelja vodio je u hodnik iz kojega se pristupalo u uski prolaz prema zgradi vojnog skladišta i pekare. Južno od središnjeg ulaza, dio prizemlja zauzelo je predvorje kazališta. Kazalište se, okomito položeno na Općinsku zgradu, kao zaseban volumen – krilo, pruža prema istoku, zauzevši slobodni prostor nekadašnjeg fontika i južne lađe Velikog arsenala Dubrovačke Republike. Konačno, na krajnjem južnom dijelu, pročelje je obuhvatilo i prostoriju još od 15. stoljeća funkcionalno povezanu s Kneževim dvorom, tzv. Raguzinu, u kojoj se nalazio arhiv Republike.

¹⁰⁷ SLAVOMIR BENIĆ, Tragom zaboravljene dubrovačke Vijećnice, u: Beritićev zbornik, Dubrovnik, 1960., 89-105; SLAVOMIR BENIĆ, ZDESLAV PERKOVIĆ, SRĐAN ŠEGVIĆ, Rekonstrukcija grupe objekata između Zvonika i Kneževa dvora u Dubrovniku, elaborat, Dubrovnik, 1982., MPL (MARIJA PLANIĆ LONČARIĆ), Sklop: Skupština općine Dubrovnik, Kazalište „Marin Držić“, Kavana, kino, izložbeni prostori, u: Obnova Dubrovnika 1979-1989, (ur.) Snješka Knežević, Dubrovnik, 1989., 80-83.

primjer objedinjavanja raznorodnih, za funkcioniranje gradskog središta vitalnih - upravnih, kulturnih i društvenih sadržaja.

Sl.3. Općinska zgrada s kazalištem

Sl.4. Državna bolnica na Pilama (DADU)

U razdoblju od 1886. do 1888. godine sagrađena je prema projektu arhitekta Kune Waidmanna **Državna bolnica na Boninovu** (sl.4). Dvokatnica sa suterenskom etažom strogo funkcionalne organizacije, u skladu sa higijenskim i zdravstvenim standardima vremena, suzdržane je vanjštine, no vrlo solidne izvedbe.¹⁰⁸

Srodan oblikovni pristup i razina izvedbe susreću se i kod zgrade **Ženske učiteljske škole - Preparandije** kraj parka Gradac (1900.-1901.), još jednog dubrovačkog ostvarenja Kune Waidmanna.¹⁰⁹ Četiri troetažna krila organizirana su oko unutrašnjeg dvorišta, artikuliranog primjenom klasičnih redova, a koje reprezentativnošću nadmašuje mirno komponirano glavno pročelje.

Nešto skromniji zahvat predstavlja izgradnja **Pučke kuhinje** u Ulici za Rokom u povijesnoj jezgri, koju 1906. godine podiže Javna dobrotvornost.¹¹⁰ Položena uz nekadašnju gradsku bolnicu, „*Domus Christi*“, s kojom je povezana na svim etažama, zgrada Pučke kuhinje također je oblikovana u duhu neorenesanse, no suzdržanijeg je plasticiteta i arhitektonske raščlambe.

Najvjerojatnije na prijelazu stoljeća podignuta je i **Općinska zgrada u Mokošici** (sl.5.), nevelika prizemnica smještena na samoj obali Rijeke dubrovačke, možda najdosljedniji iskaz historicističkog neoklasicizma na dubrovačkom području.¹¹¹

¹⁰⁸ Građevinske radove izvodila je tvrtka Meneghello iz Kotora, a voditelj radova bio je Waidmannov suradnik, inženjer Dragutin Bauda. DARJA RADOVIĆ-MAHEČIĆ, Prilog poznavanju opusa Kune Waidmanna, u: Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 23, Zagreb, 1999., 163-176; STANKO PIPLOVIĆ, (bilj. 42), 372-373

¹⁰⁹ STANKO PIPLOVIĆ, (bilj. 48), 364

¹¹⁰ HR-DADU-292, svež. 64/42

¹¹¹ HR-DADU-OGU, svež. 12/9

Tijekom 19. stoljeća gimnazijska nastava održavala se u nekadašnjem samostanu sv. Katarine, u koji su još francuske vlasti bile smjestile licej.¹¹² Nova **Gimnazija na Pločama** (sl.6), započeta 1912., u potpunosti je dovršena tek 1927. godine. Visoke zanatske izvedbe i nenametljivog arhitektonskog oblikovanja, dobro odvođenog u odnosu na funkciju i značaj ustanove, zgrada smještam na prostoru nekadašnjeg Tabora, nedaleko Vrata od Ploča i tvrđave Revelin, snažnim četveroetažnim volumenom u vizurama konkurira korpusu gradskih zidina i unosi novo mjerilo izgradnje na predjel Ploča, koje će sljedećih desetljeća nastojati slijediti hotelska i stambena izgradnja.¹¹³

Sl.5. Općinska zgrada u Mokošici

Sl.6. Gimnazija na Pločama (DADU)

2.3.3. Sakralni i sepulkralni prostori

Devetnaesto je stoljeće na širem dubrovačkom području, a pogotovo unutar gradskih zidina, naslijedilo gustu mrežu sakralne izgradnje. Veliki broj manjih crkava je za vrijeme francuske okupacije desakraliziran i korišten u različite svrhe, najčešće kao skladišta za potrebe vojske, a renesansna crkva sv. Sebastijana čak je preuređena u zatvor. Sličnu su sudbinu doživjeli i brojni samostani - isusovački samostan u čijem se sklopu nalazio „*Collegium Ragusinum*“ pretvoren je u vojnu bolnicu, samostan sv. Katarine u vojarnu, samostan sv. Klare u arsenal. Austrijska uprava u nedostatku prikladnijih prostora za smještaj vojnih i civilnih institucija zadugo će zadržati ovakvo stanje.

Obnova i izgradnja sakralnih građevina prati opću dinamiku razdoblja - tijekom prve polovice stoljeća vrše se uglavnom popravci i obnove postojećih crkava, dok se prema kraju stoljeća izvodi sve više novogradnji.

Oblikovanje sakralnih gradnji prve polovice 19. stoljeća obilježiti će klasicizam. Prvom dubrovačkom okružnom inženjeru Lorenzu Vitelleschiju pripisuje se preuređenje i dogradnja

¹¹² STJEPAN ĆOSIĆ, (bilj. 27), 195-196

¹¹³ HR-DADU-292, svež. 67/16, 70b, 70c; HR-DADU-OGU, svež. 14, 15; STANKO PIPLOVIĆ, (bilj. 42), 365-366

trijema **župne crkve sv. Stjepana u Velikom Zatonu** (1823.) te dogradnja **župne crkve Gospe od Orašca** (1827.).¹¹⁴

Prema Vitelleschijevu projektu dovršena je 1837. godine i pravoslavna grobljanska **crkva sv. Mihajla na Boninovu** (sl.7.), u izvedbi znatno reduciranog klasicističkog oblikovnog vokabulara, podignuta korištenjem zidnih struktura 1806. godine spaljene ladanjske kuće.¹¹⁵

Dosljedno klasicističko oblikovanje primijenio je okružni inženjer Nikola Niseteo kod **župne crkve u Kliševu** (1844.),¹¹⁶ kao i nepoznati projektant **crkve Sv. Vinka Paulskog** (sl.8.) nastale sredinom stoljeća. Ova crkva, podignuta u sklopu kompleksa sestara Službenica Milosrđa, među sakralnim građevinama dubrovačkog 19. stoljeća izdvaja se centralnim tlocrtom, oktogonom upisanim u kvadratni korpus. Početkom 20. stoljeća dograđen joj je brod, a klasicističko pročelje „preseljeno“ sjevernije.¹¹⁷

Gradnja **crkve sv. Vlaha na Gorici** 1855. godine, na mjestu starije ruševne crkve, predstavlja u dubrovačkim okvirima stilsku prekretnicu.¹¹⁸ Kao i kod **župne crkve sv. Nikole u Čilipima**, nastale gotovo istovremeno,¹¹⁹ te nešto kasnije **crkve sv. Vlaha u Stonu** (1868.) inženjera Ferdinanda Mayera, ispoljavaju se obilježja *Rundbogenstila*, ranog historicizma s dominantnim romaničkim stilskim reminiscencijama. Sličan oblikovni pristup primjenjivan je u sakralnoj arhitekturi dubrovačkog područja i narednih desetljeća; 1878. godine dovršena je župna **crkva sv. Vlaha u Janjini**, a godine 1882., koristeći zidne strukture ruševne ladanjske kuće Altesti, inženjeri Melkior Boccabianca i Luigi Cervellini podižu grobnu **kapelu sv. Križa na Boninovu**.¹²⁰

Eklektizam, temeljen na oblikovnim elementima romaničke, bizantske i maurske provenijencije obilježava i najambiciozniju sakralnu gradnju 19. stoljeća u Dubrovniku, **pravoslavnu crkvu sv. Blagovještenja** (1870.-1877.) (sl.9.). Sagrađena prema projektu splitskog arhitekta Emila Vecchiettija, u skladu s odredbama i kanonima za gradnju inovjernih bogomolja na prostoru Austro-ugarske monarhije, iako impostacijom i oblikovnošću ne korespondira s arhitekturom povijesne jezgre Dubrovnika, u čijem se

¹¹⁴ Goran VUKOVIĆ, (bilj. 23), 48-50; VINICIJE B. LUPIS, (bilj. 23, 2002.), 42

¹¹⁵ IVAN VIDEN, Crkva Svetog arhandela Mihajla na Boninovu, u: Kultura Srba u Dubrovniku 1790 – 2010, katalog izložbe, (prir.) Goran Spaić, Jelica Reljić, Miroslav Perišić, Dubrovnik – Beograd, 2012., 52-58; BRANKO ČOLOVIĆ, Arhitektura Crkve Svetoga Blagovještenja u gradu, u: Kultura Srba u Dubrovniku 1790 – 2010, katalog izložbe, (prir.) Goran Spaić, Jelica Reljić, Miroslav Perišić, Dubrovnik – Beograd, 2012., 72-75

¹¹⁶ VINICIJE B. LUPIS, (bilj. 23, 2003.), 99

¹¹⁷ HR-DADU-292, svež. 64/53

¹¹⁸ Crkva svetoga Vlaha na Gorici, (ur.) Maja Nodari, Zehra Laznibat, Dubrovnik, 2011.

¹¹⁹ VINICIJE B. LUPIS, (bilj. 23, 1998.), 80-82

¹²⁰ HR-DADU-292, svež. 37/10

strogom središtu zatekla, crkva predstavlja primjer vrhunske zanatske izvedbe, kako u obradi kamenih pročelja, tako i opremi interijera.¹²¹

Sl.7. Sv. Mihajlo na Boninovu

Sl.8. Sv. Vinko Paulski na Pilama

Sl.9. Sv. Blagovještenje

Pročišćeni neostilski vokabular s jakim autorskim pečatom obilježava ostvarenja arhitekta Ćirila Metoda Ivekovića, koji krajem razdoblja projektira više župnih crkava u široj dubrovačkoj okolini - **sv. Trojstvo u Majkovima** (1904.), **sv. Spas u Vitaljini** (1911.), **sv. Anu na Brgatu** (1912.-1914.).¹²²

Tijekom 19. stoljeća vrše se i značajniji zahvati na postojećim crkvama, njihovom održavanju i opremanju, pri čemu je, razumljivo, posebna pažnja pridavana baroknoj prvostolnici dovršenoj 1713. godine. Naime, pitanje njenog svetišta u 18. stoljeću nije bilo riješeno na zadovoljavajući način, a nedostajali su i brojni drugi elementi opreme. Za vrijeme biskupovanja agilnog Josipa Marčelića (1847.-1928., dubrovački biskup od 1894. do 1928.) u Katedrali je izniman opus ostvario Marin Radica (1863.-1904.), u nacionalnim okvirima neshvatljivo zanemareni umjetnik, autor 12 kamenih kipova na pročeljima, skulptorski oblikovane drvene propovjedaonice te niza drugih elemenata opreme unutrašnjosti.¹²³ Konačno uređenje svetišta Katedrale dovršeno je 1913. godine, kada je prema nacrtu arhitekta

¹²¹ IVAN VIDEN, Crkva Svetoga Blagovještenja u gradu, u: *Kultura Srba u Dubrovniku 1790 – 2010*, katalog izložbe, (prir.) Goran Spaić, Jelica Reljić, Miroslav Perišić, Dubrovnik – Beograd, 2012., 59-71

¹²² SLAVICA MARKOVIĆ, Ćiril Metod Iveković, arhitekt i konzervator, Zagreb, 1992.; VINICIJE B. LUPIS, Župna crkva sv. Ane na Brgatu – još jedno djelo hrvatskog arhitekta Ćirila Ivekovića, u: *Dubrovački horizonti*, 44, Zagreb, 2005., 38-45

¹²³ VINICIJE B. LUPIS, Pabirci za korčulansko XIX. i XX. stoljeće, u: *Godišnjak grada Korčule*, 1, Korčula, 1996., 128-137; IVAN VIDEN, Katedrala od pada Dubrovačke Republike do Drugoga svjetskog rata, u: *Katedrala Gospe Velike u Dubrovniku*, (ur.) Katarina Horvat – Levaj, Dubrovnik – Zagreb, 2014., 443-475, 460-464

Iva Ćurlice, uz korekcije Središnjeg povjerenstva, izveden veliki mramorni retabl za Ticijanov poliptipih.¹²⁴

Uz Općinsku zgradu s kazalištem i pravoslavnu crkvu sv. Blagovještenja arhitekta Emila Vecchiettija, izgradnja **Biskupskog sjemeništa** predstavlja najambiciozniji zahvat interpoliranja nove arhitekture u prostore povijesne jezgre Dubrovnika. Dvokatna zgrada podignuta je 1851. godine u Sarakinoj ulici, u dijelu bloka koji je nakon stradanja u potresu 1667. godine služio kao vrtna površina. Za uspostavu male pristupne placete te oblikovanje reprezentativnog sjevernog pročelja, kojim u potpunosti dominira suzdržani klasicistički rječnik, zahvatom je korigiran pravac ulice. U unutrašnjosti prostrano četverokrako stubište s monumentalnim dorskim stupovima, nasljeđuje dubrovačku baroknu tradiciju reprezentativnih vertikalnih komunikacija.¹²⁵ Krajem stoljeća (1897.-1899.) Sjemenište je prema projektu Josipa Vancaša znatno prošireno. Dogradnjom na južnoj strani u potpunosti je negirana susjedna renesansna palača s atrijem, adaptirane su i druge građevine unutar bloka, a novoformiranom sklopu nadograđen je treći kat, čija bogata arhitektonska raščlamba u odnosu na niže etaže priziva rješenja dubrovačkih renesansnih palača.¹²⁶

Nevelika zgrada **Crkvinarstva Stolne crkve** podignuta 1904. godine na poljani sučelice Katedrali, također se oslanja na klasični rječnik arhitekture, prilagodivši se tako susjednoj, znatno monumentalnijoj palači obitelji Sorokočević, koja se od sredine 19. stoljeća koristi kao palača dubrovačkog biskupa.¹²⁷

Formiranje sepulkralnog kompleksa Boninovo

Kada je sredinom 1808. godine, francuska okupacijska uprava, donijela odluku kojom se iz zdravstvenih razloga zabranjuje ukapanje u crkvama i samostanima, u gradskoj okolini uz postojeće sakralne sklopove nastaju veća otvorena groblja. Nije teško pretpostaviti da se potreba za formiranjem dovoljno prostranog gradskog groblja na primjerenom udaljenosti od središta grada kao komunalni problem nametnula već u prvim desetljećima austrijske uprave. Groblje uz crkvu sv. Mihajlu u Lapadu, zbog svoje udaljenosti nije bilo pogodno da zauzme mjesto središnjeg gradskog groblja, dok ono na Dančama zbog konfiguracije terena nije pružalo mogućnost znatnijeg širenja. Nakon što pravoslavna crkvena općina tridesetih godina 19. stoljeća uređuje **Pravoslavno groblje na Boninovu**, unutar nekadašnjeg kompleksa

¹²⁴ IVAN VIDEN, (bilj. 123), 457-459

¹²⁵ KATARINA HORVAT-LEVAJ, Od baroknog klasicizma do neoklasicizma: stilsko-tipološke transformacije arhitekture Dubrovnika između 1780. i 1900. godine, u: Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 24, Zagreb, 2000., 61-72, 67-68. Autorica zahvat iz sredine 19. stoljeća pogrešno pripisuje Josipu Vancašu, koji je građevinu proširio i nadgradio 1897.-1899. godine.

¹²⁶ HR-DADU-292, svež. 55/2; HR-DADU-OGU, svež. 36/34, 42/92, 51/183, 61/286, 65/325

¹²⁷ KATARINA HORVAT-LEVAJ, (bilj. 125), 61-72, 70

ljetnikovca obitelji Pozza - Sorgo, stvoren je model izgradnje i pronađena prikladna lokacija koja će udovoljiti navedenim zahtjevima.¹²⁸ Početkom šezdesetih godina 19. stoljeća, iako kapela i ostali sadržaji potrebni za funkcioniranje groblja nisu postojali, vrtni prostor obližnjeg ljetnikovca Altesti, stradao u pustošenju ruskih i crnogorskih četa 1806. godine, počinje se koristiti za grobišne svrhe katoličkog pučanstva.¹²⁹ **Katoličko groblje na Boninovu** karakterizira oblikovna ujednačenost grobnica, većinom skromnih arhitektonskih i skulptorskih nastojanja, što je vjerojatno odraz baštinjenog stava dubrovačkog stanovništva o neprikladnosti samopromocije. Volumenom i arhitektonskim oblikovanjem ističu se tek kapele obitelji Dabrović (1887.) i Colombani (kraj 19.st.), a skulptorskom monumentalnošću grobnica obitelji Federika Glavića (1905.), đenovškog kipara Achillea Canesse.¹³⁰ Nešto dalje, prema sjeverozapadu, početkom 20. stoljeća (1910.-1911.) uređeno je i neveliko **Židovsko groblje**, na koje su preneseni grobovi sa starog groblja smještenog sjeverno od povijesne jezgre.¹³¹

2.3.4. Poslovne i industrijske građevine

O industrijalizaciji 19. stoljeća u dubrovačkim se okvirima ne može govoriti, jer prevladavaju skromni manufakturni pogoni, koji proizvodnjom uglavnom nastoje zadovoljiti potrebe lokalnog tržišta.

Najznačajniji industrijski kompleks na širem Dubrovačkom području je „**Parna tvornica keramičkih proizvoda**“, koju su 1889. godine su u Kugarima u Župi dubrovačkoj osnovali Bernard Henrikov Caboga i Niko Srinčić. Parna ciglana krajem 19. i početkom 20. stoljeća imala je proizvodnju od 40 000 tona godišnje, a različiti tipovi kupe, opeke te dekorativni keramički proizvodi bili su većinom namijenjeni izvozu.¹³² No, kvalitetni keramički proizvodi historicističkoga oblikovanja iz ove ciglane, prvenstveno vrtna galanterija, imali su velikoga udjela u uređenju dubrovačkih kuća i vrtova toga vremena. Kompleks ciglane, koji je u

¹²⁸ Ukopi na pravoslavnom groblju vrše se od 1837. godine. Na groblju se nalazi niz kvalitetnih nadgrobnih spomenika, od klasicističkih (Škuljević, Opuić), historicističkih (Aleksić, Kovačević), do modernističkih (Milišić, Berdović). I za pravoslavno dubrovačko groblje, kao i za katoličko, vrijedi konstatacija o izrazitoj suzdržanosti i ujednačenosti opreme grobnica. IVAN VIĐEN, Groblja, nadgrobnji spomenici i kapele, u: Kultura Srba u Dubrovniku 1790 – 2010, katalog izložbe, (priv.) Goran Spaić, Jelica Reljić, Miroslav Perišić, Dubrovnik – Beograd, 2012. 282-303.

¹²⁹ Među najstarijim grobnicama koje se mogu datirati temeljem očuvanih izvornih natpisa svrstavaju se grobnice obitelji Šapro (1860.), grob Angea de Gaudeau di Carneaux (1861.), grobnica obitelji Flori (1861.), dječji grob Giuseppina Neumeyera (186?), grobnica obitelji Vuletić (1863.).

¹³⁰ PATRICIJA VERAMENTA, Grobnica obitelji Federika Glavića na Boninovu, u: Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, 50, Zagreb-Dubrovnik, 2012., 339-363

¹³¹ VESNA MIOVIĆ, Židovski geto u Dubrovačkoj Republici, Dubrovnik, 2005., 185-199; ZUSIA EFRON: Jevrejski nadgrobnji spomenici u Dubrovniku, Zbornik Jevrejskog historijskog muzeja 1 (Studije i građa o dubrovačkim Jevrejima), Beograd, 1971., str. 337-339.

¹³² MATO KAPOVIĆ, bilj. 12, 50

godinama nakon Prvog svjetskog rata postupno transformiran u turističko odmaralište, u arhitektonskom pogledu obilježavala je stoga utilitarnost.

Na užem gradskom području jedini značajniji zahvat predstavlja izgradnja **Duhanskog ureda** 1896. godine (sl.10.).¹³³ Kompleksom smještenim na prostranoj parceli uz sjeverni rub Gruškog polja dominira reprezentativna dvokatna upravna zgrada, iza koje se na stražnjem dijelu parcele paralelno pruža skromnije oblikovana zgrada skladišta, također dvokatnica, izduženog pravokutnog tlocrta. Glavno pročelje upravne zgrade, građeno kombinacijom kamena i opeke te vidljivom kanatnom konstrukcijom u zabatu središnjeg rizalita, neostilska je interpretacija kasne renesanse europskog sjevera.

Sl.10. Upravna zgrada Duhanskog ureda u Gružu

Sl.11. Upravna zgrada „DEŽ“ u Gružu (DADU)

Među malobrojnim poslovnim novogradnjama **Upravna zgrada “Dubrovačke električne željeznice”** (sl.11.), sagrađena 1913. godine prema projektu praškog arhitekta Václava Vítězslava Chytrýa izdvaja se iz korpusa dubrovačke secesijske arhitekture dubljim poimanjem stila. Naime, dok se kod većine dubrovačkih ostvarenja secesijska obilježja uglavnom ispoljavaju na zaodijevanju pročelja konfekcijskom dekoracijom, arhitekt Chytrý ovom zgradom unosi novo, slobodnije koncipirano tlocrtno rješenje, koje u elevaciji prati visinsko diferenciranje volumena i razlamanje krovnih ploha. Korištenje dekorativnih elemenata krajnje je suzdržano, svedeno na primjenu dvaju jednostavnih razdjelnih vijenaca.

Industrija stranaca

Prva prenoćišta javljaju se u Dubrovniku tek od sredine 19. stoljeća, a svega nekoliko desetljeća kasnije investicije u hotelsku izgradnju nadmašiti će ulaganja u druge gospodarske grane.¹³⁴

¹³³ STANKO PIPLOVIĆ, (bilj. 48), 366-367

¹³⁴ IVO PERIĆ, (bilj. 13), 40-44

Smješten neposredno uz pristanište u Gruškoj luci, **hotel „Petka“** (sl.12.), otvoren 1880. godine, prva je novogradnja namjenski podignuta za hotelsku svrhu u Dubrovniku. Za vrijeme nastanka iznimno velika građevina, s glavnim trokatnim i tri dvokatna krila organizirana oko središnjeg pravokutnog dvorišta, hotel se utilitarnim oblikovanjem u potpunosti oslanjao na dubrovačku graditeljsku tradiciju - zidni plašt artikulirali su razdjelni vijenci, a otvori su imali jednostavne kamene okvire.¹³⁵ Ova značajna investicija domaćeg poduzetnika Andra Puljizevića, u dosadašnjim je pregledima razvoja dubrovačkog turizma potpuno zapostavljena u odnosu na „**Grand hotel Imperial**“ na Pilama (sl.13.), čija se izgradnja općenito smatra početkom suvremenog dubrovačkog hotelijerstva.¹³⁶ Poticaj za podizanje velikog hotela u Dubrovniku dao je 1893. godine barun Viktor Kalchberg, tadašnji predsjednik austrijskog Lloyd. Uskoro osnovano dioničko društvo počelo je s pripremama za gradnju, otkupljena je Teodorina gradina na Pilama, dotadašnji javni nasad i nekoliko okolnih kuća.¹³⁷ Projekt je izradio bečki arhitekt Ludwig Tischler, a gradnja je povjerena zagrebačkoj tvrtki „Pilar, Mally i Bauda“. Hotel je svečano otvoren 1897. godine i u pogledu sadržaja, komfora i tehničkih rješenja doista je hotelsku uslugu u Dubrovniku podigao na višu razinu - uz brojne dvorane namijenjene različitim društvenim sadržajima, prostranu krovnu terasu i brižno njegovani supropski vrt, hotel je imao centralno grijanje, vlastitu električnu centralu te manji parobrod kojim su za posjetitelje organizirani izleti u dubrovačku okolicu.¹³⁸ Unutar Tischlerovog bogatog opusa, obilježenog dosljednom primjenom povijesnih stilova, hotel Imperial izdvaja se neuobičajenim eklekticismom. Očito je arhitekt projektirajući za udaljenu provinciju sebi dopustio veću slobodu, no kod radova namijenjenih strogoj bečkoj publici. Pri tom, detalji poput vitkih željeznih stupova koji pridržavaju terasu trećeg kata, daju naslutiti Tischlerov interes za nova strujanja u arhitekturi, pa iako je hotel Imperial dimenzijama i oblikovanjem ostao trajno alieniziran u okruženju dubrovačkog povijesnog predgrađa, kao arhitektonskom ostvarenju poklonjeno mu je do sada premalo pažnje. Godine 1905. hotelu je dograđen treći kat, a 1913. i zgrada depandanse. Zanimljivo je spomenuti da je dvije godine ranije rješenje za depandansu izradio Jan Kotera, no njegov projekt nije realiziran.¹³⁹

Neposredno pred izbijanje Svjetskog rata u Dubrovniku se podižu dvije, dimenzijama značajne hotelske novogradnje, obje, što se doima gotovo kao simbolička gesta raskida s

¹³⁵ Hotel je stradao u savezničkom bombardiranju tijekom Drugog svjetskog rata.

¹³⁶ IVO PERIĆ, (bilj. 13), 54-65; LUKŠA LUCIANOVIC, Povijest dubrovačkog hotelijerstva (od prvih prenoćišta u Dubrovačkoj Republici do modernih pansiona i hotela uoči Domovinskog rata), Dubrovnik, 2014., 23-25

¹³⁷ IVO PERIĆ, (bilj. 13), 54-65

¹³⁸ Isto

¹³⁹ HR-DADU-292, svež. 52/25, 63/15, 64/54, 69/41, 74/5

prošlim vremenima, zatirući tragove starijih građevina. Nazvan po svom vlasniku, turističkom poduzetniku Robertu Odaku, **hotel „Odak“** (sl.14.) podignut je 1913. godine nad ostacima drevne crkve sv. Lazara, nekadašnjeg središta bratovštine imućnih dubrovačkih trgovaca.¹⁴⁰ Uz zgradu Gimnazije i najamnu zgradu Banac, započete gotovo istovremeno, hotel unosi novo mjerilo u izgradnju gradskog predjela Ploča, sada i ispod glavne komunikacije predjela, Puta Frana Supila. Asimetrična kompozicija četveroetažne zgrade, sa zapadnim ugaonim rizalitom, naglašenim krovnim zabatima, upućuje na namjeru naknadnog proširenja građevine prema istoku te postizanje simetrije sa središnjim i nasuprotnim ugaonim rizalitom.

Sl.12. Hotel „Petka“ u Gružu (DADU)

Sl.13. „Grand hotel Imperial“ na Pilama (DADU)

Sl.14. Hotel „Odak“ na Pločama

Sl.15. „Grand hotel Lapad“ u Lapadu (DADU)

Hotel „Weisses Schloss“, zbog negodovanja javnosti uskoro preimenovan u „Bijeli dvorac“, a nakon rata u „**Grand hotel Lapad**“ (sl.15.), otvoren je 1914. godine. Gradnju hotela u kompleksu ljetnikovca ranije zvanog „Mleci“ ili „Mala Venecija“, jednog od najjosebujnijih primjera dubrovačke ladanjske izgradnje, poduzeo je bečki industrijalac i veleposjednik Wilhelm Lerch. Dvokatni hotel s visinski naglašenim ugaonim i središnjim rizalitom položen je na stražnjem dijelu parcele, južno od nekadašnje ladanjske kuće, koju je vlasnik u skladu s

¹⁴⁰ LUKŠA BERITIĆ, Ubikacija nestalih građevinskih spomenika u Dubrovniku II, Dubrovnik, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, 12., 1960., 61-84, 69-70

dominantnim oblikovnim motivom hotela - šiljastolučnim prozorima prvog kata, također „gotizirao“.¹⁴¹

2.3.5. Stambena arhitektura

Borbe oko Dubrovnika 1806. godine ostavile su neizbrisiv trag na dubrovačku okolicu. Pljačka i palež, u kojima su prednjačile crnogorske postrojbe, uz prešutno odobravanje ruskih saveznika, trajali su od kraja svibnja do početka srpnja, kada francuskoj vojsci u opkoljenom Gradu, stiže pojačanje. Spaljene ruševine ladanjskih i stambeno - gospodarskih sklopova u dubrovačkim predgrađima, Pilama, Pločama i Konalima te Gružu i Lapadu primjećuju se na brojnim likovnim prikazima i ranim fotografijama 19. stoljeća, a popisi ratnih šteta za širu okolicu gotovo ocrtavaju pravac kretanja vojno-pljačkaškog pohoda.¹⁴²

Obnova, u okolnostima sveopće krize prve polovice 19. stoljeća, bila je vrlo spora. O rijetkoj izgrađenosti predgrađa i prigradskih zona Gruža i Lapada, obnovi razrušenih posjeda i malobrojnim novogradnjama u prve tri četvrtine 19. stoljeća ponajbolje svjedoči prva katastarska karta iz 1837. godine te njena reambulacija 1878. godine.

Individualno stanovanje

Kratkotrajno i nestabilno razdoblje francuske uprave u stambenoj izgradnji nije moglo ostaviti značajnijeg traga. O visokim ambicijama rijetkih pojedinaca koje ovo turbulentno razdoblje nije pokolebalo, svjedoči tek neostvareni **projekt za rekonstrukciju ljetnikovca u Trstenom** (sl.16.), što ga je 1810. godine za Pala Bassegli Gozze izradio francuski arhitekt Martin Pierre Gauthier. Raskošno zdanje oblikovano kombinacijom klasicističkih i renesansnih elemenata uokoljeno je pažljivo oblikovanim vrtnim prostorom s nizom pratećih građevina, a od postojećeg inventara starog ladanjskog sklopa u novu koncepciju uklopila bi se jedino velika barokna fontana.¹⁴³

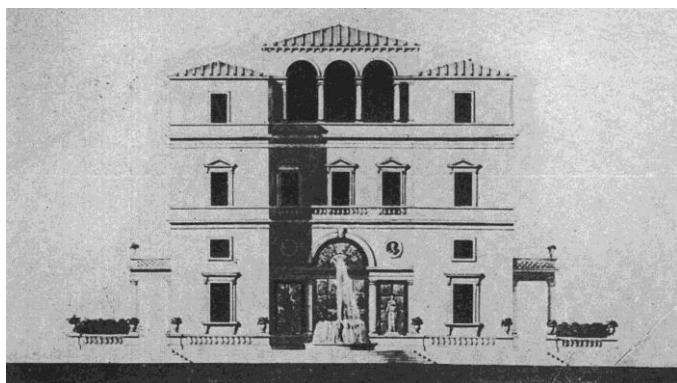
Do ostvarenja koje će se ambicijama približiti prethodno spomenutom, Dubrovnik će čekati pola stoljeća. Realizaciju projekta potaknut će tragedija izazvana nesretnim slučajem, a spletom sudbine potpuno dovršenje onemogućiti druga, osobna tragedija, uzrokovana nerealnim političkim ambicijama. Nakon komemoracije stradaloj posadi ratnog broda „Triton“, kojoj je prisustvovao u svojstvu zapovjednika Habsburške mornarice, nadvojvoda Maksimilijan Ferdinand (1832.-1867.), godine 1859. kupuje otok Lokrum i započinje

¹⁴¹ TOMISLAV KULJIŠ, „Mleci” na Lapadu, ljetnikovac Paska Frana Sorokočevića, Dubrovnik, 2002.

¹⁴² NIKO KAPETANIĆ, NENAD VEKARIĆ, Ratna šteta u Župi dubrovačkoj 1806. godine, Zbornik Župe dubrovačke, 3, Dubrovnik, 2000., 61-92

¹⁴³ NIKOLA DOBROVIĆ, Dubrovački dvorci, Beograd, 1946., sl. pril. 93-98; GORAN VUKOVIĆ, (bilj. 23), 41

transformaciju ruševnog sklopa benediktinskog samostana. Na uređenju nove rezidencije radit će više arhitekata, a Maksimilijan projekte za Lokrum naručuje i u Meksiku, posljednje godine svog života.¹⁴⁴ **Maksimilijanov ljetnikovac** (sl.17.) podignut je na mjestu srušenog dijela istočnog krila benediktinskog samostana, stradalog u potresu 1667. godine. Vezavši se za u potresu preživjeli južni dio krila, dominantnom neogotičkom morfologijom i rastvorenošću volumena novogradnja kontrastira introvertiranoj ranorenesansnoj samostanskoj zgradi. Ostala ruševna krila i klaustar te ostaci samostanske crkve uklopljeni su u romantičarsku koncepciju cjeline, no da je izvedeni ljetnikovac mogao biti tek manji dio zamašnije rekonstrukcije sklopa, svjedoče nacrti arhitekata Franza Xavera Segenschmida i Juliusa Hofmanna.¹⁴⁵ Arhitektura Maksimilijanovog lokrumskog projekta neće imati značajnijeg utjecaja na dubrovačku sredinu, no hortikulturni aspekt zahvata biti će iznimno poticajan. O tome svjedoče fascinantni višedesetljetni pothvati što su ih na vlastitim posjedima poduzeli grof Baldo Bassegli – Gozze u Trstenom i barun Augusto Mayneri na Lopudu, oba izraženo obojena romantičarskim duhom.¹⁴⁶ I u užem gradskom arealu u drugoj polovici stoljeća obnavlja se interes za vrtnu arhitekturu, o čemu ponajbolje svjedoči temeljita rekonstrukcija vrta ljetnikovca Crijević - Pucić na Pilama, koja zatečene elemente manirističke vrtne kamene plastike koristi za ostvarenje nove prostorne koncepcije, nimalo inferiorne izvornoj.

Sl.16. M. P. Gauthier, Projekt za ljetnikovac u Trstenom (Dobrović, 1946.)

Sl.17. Maksimilijanov ljetnikovac na Lokrumu (DADU)

¹⁴⁴ ŽELJKA ČORAK, Lokrum u srednjoj Evropi, u: Otok Lokrum, zbornik radova sa Simpozija održanog od 8 – 11.9.1987. u Dubrovniku, (ur.) Milan Meštrović, Zagreb, 1989., 207-211, 209; NIKOLINA KAPOVIĆ, Vrtovi u sklopu Maksimilijanovog ljetnikovca na otoku Lokrumu, u: Kultura ladanja, Zbornik radova sa znanstvenih skupova „Dani Cvita Fiskovića“ održanih 2001. i 2002. godine, (ur.) Nada Grujić, Zagreb, 2006., 271-280; MILJENKO FORETIĆ, Maksimilijan Habsburški i Dubrovnik, u: MILJENKO FORETIĆ, Dubrovnik u povijesnim i kulturnim mijenama, Dubrovnik, 2007., 344-368

¹⁴⁵ Isto

¹⁴⁶ BRUNO ŠIŠIĆ, Povijesni karakter i oblikovna obilježja perivoja Đorđić-Mayneri na otoku Lopudu, u: Zbornik Dubrovačkog Primorja i otoka, 6, Dubrovnik, 1997., 28-35

Srpska pravoslavna zajednica, iako malobrojna, tijekom 19. stoljeća, zahvaljujući nizu sposobnih pojedinaca, mahom uspješnih trgovaca, postala je značajnim čimbenikom dubrovačkog građanskog društva. **Vila Bošković-Konstantinović** (sl.18.), koju su na elitnoj lokaciji na Pilama, uz Teodorinu gradinu, jedini tadašnji javni nasad, 1865. godine podigli imućni trgovci, braća Božo i Niko Bošković, izuzevši Maksimilijanovu lokrumsku rezidenciju, najreprezentativniji je primjer stambene arhitekture svog vremena, koji se oblikovnom koncepcijom i kvalitetom izvedbe potpuno izdvaja iz prosjeka lokalne sredine. Iako se radi o najvećoj privatnoj gradnji u Dubrovniku 19. stoljeća, oblikovanje vanjštine vile, provedeno suzdržanim neorenesansnim vokabularom, nastoji odmjerenošću nasljedovati duh dubrovačke reprezentativne stambene izgradnje prošlih epoha.¹⁴⁷ No radi se o potpuno izdvojenom slučaju te projektantu kojeg su naručitelji potražili izvan Dubrovnika, vjerojatno u Trstu. O uobičajenim, znatno skromnijim dometima vremena, svjedoče primjeri poput **vile Natali** na Boninovu (sl.19.), podignute 1880. godine, kod koje se nastojanje da se zdanju priskrbe gotičke stilske reminiscencije svodi tek na upotrebu šiljastolučnih otvora pročelja.¹⁴⁸ Posljednje godine 19. stoljeća u Dubrovniku obilježava podizanje niza reprezentativnih stambenih građevina, mahom smještenih na elitnim lokacijama uz glavne gradske prometnice, na Pilama i Boninovu te Pločama, s dominantnim renesansnim i klasicističkim stilskim obilježjima, znalački prilagođenim regionalnim graditeljskim osobitostima.

Kuću Svilokos, sagrađenu na Pločama 1897. godine uz Ulicu Frana Supila, karakterizira suzdržanost izraza, odmjerjenost i racionalnost, potpuno u duhu renesansnih i baroknih dubrovačkih ostvarenja stambene izgradnje.¹⁴⁹ Znatno elokventnije u izražavanju stilske pripadnosti i isticanju reprezentativnosti su obližnja **vila Colombani - Martecchini** (1897.-1899.) te **vila „Sunčanica“** (1898.-1899.) na Pilama (sl.20.), čijim pročeljem dominira velika *serliana*.¹⁵⁰ Oblikovanjem volumena i primijenjenom klasicističkom morfologijom među istovremenim dubrovačkim ostvarenjima izdvaja se **vila obitelji Đivanović**, također podignuta na Pilama, unutar prostranog renesansnog vrta, na mjestu stare ladanjske kuće, čije oblikovanje i komfor očito nisu više mogli zadovoljiti zahtjeve vremena. Da takvi zahvati i ukus novih investitora nisu jednodušno pozdravljeni u lokalnoj sredini, svjedoči **vila Mitrović** (1899.-1900.) (sl.21.), podignuta prema projektu tršćanskog graditelja Giovanija Moscoa na

¹⁴⁷ IVAN VIDEN, Bošković, u: Kultura Srba u Dubrovniku 1790 – 2010, katalog izložbe, Dubrovnik – Beograd, 2012., (prir.) Goran Spaić, Jelica Reljić, Miroslav Perišić, 205-212, 206

¹⁴⁸ HR-DADU-292, svež. 35/6, 36/8

¹⁴⁹ HR-DADU-292, svež. 53/8

¹⁵⁰ HR-DADU-292, svež. 54/29, 55/9

lapadskoj strani Gruškog zaljeva, na mjestu do temelja srušenog renesansnog ljetnikovaca.¹⁵¹ U hrvatsku ju je književnost kao primjer skorojevićkog razmetanja i bešćutnosti novog doba prema baštinjenim vrijednostima uveo Ivo Vojnović.¹⁵² No Vojnovićev umjetnički legitiman melankolični pasatizam, sasvim pristao književnoj moderni, zasjenio je pogled na arhitektonsko djelo, kojemu se uz bogatstvo kulturoloških konotacija, ne može odreći suvislost oblikovne koncepcije. Raskošna **palača Stjepović u Luci Šipanskoj i obližnja vila „Katino“**, u vlasništvu iste obitelji, po svoj su prilici djelo istog projektanta.

Sl.18. Vila Bošković – Konstatinović na Pilama

Sl.19. Vila Natali na Boninovu (DADU)

Sl.20. Vila „Sunčanica“ na Pilama

Sl.21. Vila Mitrović u Lapadu

Još uvijek dominantan neostilski govor, no s primjetnim oslobađanjem i umnožavanjem dekorativnih elemenata, što nagovještava secesijski senzibilitet primjetan je kod **Vile „Dubravke“** (1902.) obitelji Glavić na Pilama (sl.22.) te nešto skromnije **vile Njirić** na Gimanu (sl.23.), kod koje o tome svjedoče i primijenjeni materijali - završno žbukana pročelja i detalji arhitektonske plastike izvedeni u cementu.

¹⁵¹ HR-DADU-292, svež. 57/9

¹⁵² IVO VOJNOVIĆ, Dubrovačka trilogija, Osijek, 1918, 80, 97, 121

Odjeci secesije u Dubrovniku većinom se očitavaju kao periferna pojava, uglavnom prisutna kod oblikovanja stolarske i kovinske građevne opreme te opremi interijera, dok je arhitektonskih ostvarenja s prevladavajućom secesijskom morfologijom vrlo malo. **Kuća Kipre - Sandri** (sl.24.) podignuta 1911. godine uz put između Gruža i Dubrovnika (danas Ulica Ante Starčevića), raznolikošću i bogatstvom dekoracije pročelja izdvaja se među dubrovačkim secesijskim ostvarenjima.¹⁵³ Suzdržanija primjena dekoracije, no očita težnja za uspostavljanjem slobodnijih tlocrtnih i prostornih rješenja vidljiva je kod **kuće Rendić - Miočević** (1912.), također smještene uz Ulicu Ante Starčevića (sl.25.).¹⁵⁴

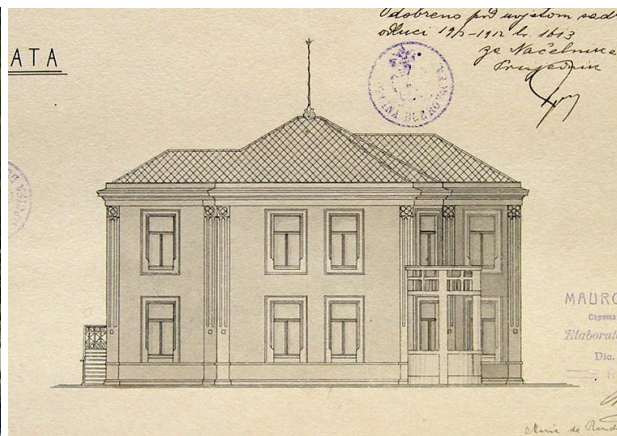
Sl.22. Vila „Dubravka“ na Pilama

Sl.23. Vila Njirić u Lapadu

Sl.24. Kuća Kipre – Sandri u Gružu

Sl.25. Mauro Capursi (?), Kuća Rendić – Miočević, nacrt pročelja (DADU)

Da je u Dubrovniku u prvom desetljeću 20. stoljeća historicizam znatno vitalniji od secesije svjedoči **vila „Aurora“ u Trstenom**, sagrađena 1908. godine prema projektu Ćirila Metoda

¹⁵³ HR-DADU-292, svež. 70/8

¹⁵⁴ HR-DADU-292, svež. 71/4

Ivekovića za dalmatinskog namjesnika Nika Nardellija (1857.-1925.).¹⁵⁵ Razvedenog obrisa, s altanom oblikovanom poput kule, vila se svrstava među malobrojna dubrovačka ostvarenja neogotičkog stilskog izraza, možda i jedini primjer reprezentativne stambene izgradnje kod kojega se očitava utjecaj Maksimilijanovog lokrumskog zdanja.

Vila Čingrija (1914.) na Boninovu (sl.26.), koju je za uglednog dubrovačkog pravnika i političara dr. Melka Činigriju (1873.-1949.) projektirao slabo poznati inženjer Đuro Malešević, oblikovana je u duhu egzotizma.¹⁵⁶ Doduše, orijentalne reminiscencije očituju se jedino kod oblikovanja otvora, dok se ostalim oblikovnim elementima vanjštine građevina ne izdvaja iz ustaljenih okvira lokalne graditeljske produkcije. No, za dubrovačku sredinu značajnu novost predstavlja dispozicija unutrašnjosti, slobodnije asimetrične organizacije, kod koje središnje mjesto zauzima reprezentativni *hall* s otvorenim stubištem i galerijom kata. Naime, kod reprezentativnih novogradnji krajem 19. i početkom 20. stoljeća, poput spomenute vile Colombani - Martecchini ili vile Sunčanice još je uvijek živa dubrovačka kasnobarokna tradicija organizacije prostora sa središnjim predvorjem i trokrakim stubištem položenim uz začelni zid te parom lateralno položenih soba.¹⁵⁷ Rješenje primijenjeno kod vile Čingrija imati će odjeka kod brojnih primjera reprezentativnog stanovanja u Dubrovniku međuratnog razdoblja. Uz, za lokalne prilike inovativnu prostornu koncepciju, značajan doseg ostvaren je i oblikovanjem vrtnog areala, vješto položenog na uskom pojasu što ga sa sjeverne strane određuje križište cesta prema Gružu, Lapadu i Gradu, a s južne visoke i strme morske hridi. Oslonjen na dubrovačke romantičarske hortikulturno - arhitektonske inscenacije 19. stoljeća, arhitekt Ivo Ćurlića, kojemu se ovaj zahvat može pripisati, opremio je vrtne prostore nizom sekundarno ugrađenih elemenata arhitektonske plastike.

Dvije manje obiteljske vile podignute prije početka Prvog svjetskog rata, **vilu Bona** (1911.) u uvali Sumartin u Lapadu te **vilu Bayer** (1913.) na Boninovu, karakterizira visoki stupanj redukcije dekorativnih elemenata, no one neće imati utjecaja na poslijeratnu izgradnju Dubrovnika, kod koje će još čitavo desetljeće prevladavati rješenja prožeta stilskim reminiscencijama.¹⁵⁸

Da je sve do početka Prvog svjetskog rata u Dubrovniku živa tradicija prigradske kuće razvijena prije pada Republike svjedoči **kuća Zadjelović - Milovčević** (sl.27.), sagrađena po

¹⁵⁵ SLAVICA MARKOVIĆ, (bilj. 122), 84-93; IVO PERIĆ, Dubrovčanin Niko Nardelli kao austrijski namjesnik u Dalmaciji, u: Anali Zavoda za povijesne znanosti istraživačkog centra Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, 24-25, 1987, 235-260, 258-259

¹⁵⁶ HR-DADU-292, svež. 74/17

¹⁵⁷ O tipologiji dubrovačke stambene barokne arhitekture vidi: KATARINA HORVAT-LEVAJ, Barokne palače u Dubrovniku, Zagreb, 2001.; KATARINA HORVAT-LEVAJ, (bilj. 22)

¹⁵⁸ HR-DADU-292, svež. 67/8, 71/49

projektu općinskog mjernika Petra Osgiana 1913. godine. Smještena u Gružu, iza posjeda „Dubrovačke električne željeznice“, artikulacijom pročelja i oblikovanjem vrtnog prostora oslanja se u potpunosti na rješenja ranijih stoljeća, a duh vremena ocrtava se tek u zanatskim detaljima opreme kuće i vrta.¹⁵⁹

Sl.26. Vila Čingrija na Boninovu

Sl.27. Kuća Zadjelović – Milovčević u Gružu

Stambene zgrade

Izgradnja većih stambenih zgrada sve do kraja Drugog svjetskog rata u Dubrovniku bit će iznimno rijetka. Potencijalni investitori već će se od početka 20. stoljeća usmjeriti izgradnji hotela i pansiona, kao unosnijem izvoru prihoda, pa će unatoč potražnji ponuda najamnih stanova biti deficitarna.

Povijesna jezgra, kao gradsko središte, investitorima je zasigurno bila najprivlačnija zona za podizanje najamnih novogradnji, no prostorne mogućnosti bile su krajnje ograničene. **Kuća Vuletić** podiže se 1892. godine na neizgrađenoj parceli u Ulici kneza Damjana Jude, a **stambeno - društvena zgrada „Hrvatske radničke zadruge“** (1912.) u Kovačkoj ulici 4 nastaje adaptacijom i nadogradnjom manje stambene kuće. Obje oblikovane bez ambicija za postizanjem reprezentativnosti, prilagodile su se uličnim nizovima.¹⁶⁰

Podignuta na Pločama 1883. godine, na mjestu ruševne crkve sv. Antuna, nekadašnjeg sjedišta bratovštine Antunina, imućnih dubrovačkih pučana, **Kuća Alaga (kasnije Račić)** oblikovno slijedi tipologiju prigradskih kuća 18. stoljeća, no dimenzijama se prilagođava funkciji višestambene zgrade.¹⁶¹

Sklop zgrada („Vila Šipan“, „Vila Roma“, „Vila Ružica“) s najamnim stanovima u Ulici Ante Starčevića, projektirao je i sagradio na svom zemljištu građevinski poduzetnik Vicko

¹⁵⁹ HR-DADU-292, svež. 71/51

¹⁶⁰ HR-DADU-292, svež. 49/4 i 70/11; KATARINA HORVAT-LEVAJ, (bilj. 125), 70

¹⁶¹ HR-DADU-292, svež. 35/1, 61/21

Capursi u prvom desetljeću 20. stoljeća, kao dio uličnog poteza koji se tih godina počeo formirati duž ceste trasirane sredinom 19. stoljeća. Od 1910. godine ovom će cestom voziti i tramvaj, što će potaknuti njenu daljnju urbanizaciju. „Vila Šipan“ podignuta je 1904. godine, „Vila Roma“ (sl.28.) 1906., kao i „Vila Ružica“, koja je isprva zamišljena kao pomoćna zgrada, a dograđena je i preoblikovana 1920. godine. Sukcesivno s izgradnjom vila može se pratiti i promjena ukusa; dok je „Vila Šipan“ oblikovana u duhu historicizma, „Vila Roma“ bogato je dekorirana secesijskom ornamentikom, a kod „Vile Ružice“ upotreba dekoracije je znatno suzdržanija. Česte izmjene korisnika i vlasnika uvjetovale su prilagodbe u vidu dogradnji i izmjena prostorne dispozicije, još u prvim desetljećima nakon nastanka.¹⁶²

Sl.28. „Vila Roma“

Sl.29. Kuća Banac na Pločama

U godinama pred početak Prvog svjetskog rata potrebe smještaja vojske u Dubrovniku su porasle, jer je u Dubrovnik 1910. godine premješteno Zapovjedništvo 16. zbor, pa su se za stanove časnika, časničkih obitelji i urede tražili dodatni prostori.¹⁶³ Situaciju su iskoristili pojedini poduzetnici poput Vicka Capursija, koji je „Vilu Romu“ unajmio za vojnu bolnicu. Nakon protesta općinske uprave, koja je smještaj bolnice na ovome mjestu smatrala štetnim za razvoj grada, vila je preuređena za časničku menzu.¹⁶⁴ Iste su okolnosti vjerojatno na ulaganje potakle i Boža Banca, koji na Pločama podiže najveću stambenu građevinu razdoblja, pred završetak gradnje 1913. godine prilagođenu smještaju uredskih prostora Zbora. Položena neposredno uz cestu, **stambena zgrada Banac** (sl.29.) narušila je niz izgradnje uz sjevernu stranu Puta Frana Supila - kuća impostiranih na terasama s visokim podzidom prema cesti. Projekt koji 1910. godine potpisuju arhitekt Eneja Nikolić i graditelj Mihovil Šegvić tijekom izvedbe doživio je više izmjena, a u konačnom rješenju udjela je

¹⁶² HR-DADU-292, svež. 77/24, 84/11, 84/12

¹⁶³ STANKO PIPLOVIĆ, (bilj. 48), 371-372

¹⁶⁴ Isto, 372

vjerojatno imao i graditelj Baldo Mišković.¹⁶⁵ Voluminoznu trokatnicu reprezentativnog kamenog pročelja s odmjerenom primjenom secesijske dekoracije, dimenzijama će nadmašiti tek stambeno - poslovna zgrada „Dubrovačke paroplovidbe“ na Batali, sagrađena pred sam početak Drugog svjetskog rata.

¹⁶⁵ HR-DADU-292, svež. 68/2, 73/6, 73/8, 73/9

3. IZGRADNJA DUBROVNIKA OD 1918. DO 1944. GODINE

3.1. DUBROVNIK OD 1918. DO 1944. GODINE - DRUŠTVENO-POLITIČKI OKVIR

3.1.1. Demografska kretanja, upravni ustroj i političke okolnosti

Proglašenjem Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca 1. prosinca 1918. godine upravni ustroj dubrovačkog područja nije se promijenio u odnosu na razdoblje Austro - ugarske monarhije. Kotar Dubrovnik nalazio se u sastavu pokrajine Dalmacije i u Dubrovačkom okrugu.¹⁶⁶ Početkom 1922. godine formirana je Dubrovačka oblast na čelu s velikim županom, a u čijem su se sastavu uz Dubrovački, nalazili kotari Korčula, Makarska i Metković. U sastavu kotara (sreza) Dubrovnik bile su općine Dubrovnik, Cavtat, Lopud, Mljet, Slano, Ston, Šipan, Rijeka dubrovačka i Zaton.¹⁶⁷ Po uspostavi banovina 1929. godine, kada Dubrovnik ulazi u sastav Zetske banovine sa sjedištem na Cetinju, Kotaru Dubrovnik pripojene su pelješke općine Orebić, Kuna, Janjina i Trpanj. Godine 1939. Dubrovnik ulazi u sastav Banovine Hrvatske, a Dubrovačkim kotarom obuhvaćene su općine Dubrovnik, Janjina, Konavle (Cavtat), Kuna, Lopud, Mljet, Slano, Ston, Šipan, Trpanj, Zaton i Pelješac (Orebić).¹⁶⁸

Dubrovačka je općina, uz uže gradsko područje - povijesnu jezgru s predgrađima (Pile, Ploče, Konali, Boninovo), Gruž i Lapad te selo Bosanku na platou Srđa, obuhvaćala i prostrano, pretežno ruralno područje Župe dubrovačke, a od kraja 1930. godine i područje dotadašnje općine Rijeka dubrovačka.¹⁶⁹

Na gradskom području Dubrovnika (uključujući Gruž i Lapad) prema popisima stanovništva 1921. godine živjelo je 10 425 stanovnika, 1931. godine 14 137 stanovnika, a 1948. godine 15 288 stanovnika.¹⁷⁰ Trend relativno sporog demografskog rasta, koji obilježava 19. stoljeće u Dubrovniku, nastavljen je i u međuratnom razdoblju te Dubrovnik u tom pogledu i dalje sve više zaostaje za većim hrvatskim urbanim središtima.

Pri kraju Prvog svjetskog rata, od ljeta 1918. godine, osnivaju se na svim južnoslavenskim područjima Monarhije u rasulu narodna vijeća, a nedugo potom i vrhovno Narodno vijeće Slovenaca, Hrvata i Srba, sa sjedištem u Zagrebu, koje je 29. listopada 1918. godine proglasilo Državu Slovenaca, Hrvata i Srba. U svim općinskim središtima djelovali su odbori Narodnog vijeća kao politička i upravna tijela. Na čelu općinskog odbora Narodnog vijeća u Dubrovniku bio je Pero Čingrija. Proglašenjem Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca 1. prosinca 1918. godine, općinski odbori Narodnog vijeća nastavili su djelovati, a u siječnju

¹⁶⁶ FRANKO MIROŠEVIĆ, (bilj. 12, 2011a), 227

¹⁶⁷ MATO KAPOVIĆ, (bilj. 12), 109-110

¹⁶⁸ FRANKO MIROŠEVIĆ, (bilj. 12, 2011c), 243

¹⁶⁹ ***Pripojenje Rijeke Dubrovačke općini Dubrovnik, u: Narodna svijest, 17. prosinca 1930., 5

¹⁷⁰ MIRKO KOSTRENCIĆ, Naselja i stanovništvo SR Hrvatske 1857-1971, Zagreb, 1979., 219

1919. godine, po nalogu Zemaljske vlade za Dalmaciju, općinski poslovi u Dubrovniku povjereni su predratnoj općinskoj upravi na čelu s Melkom Čingijom. Ta je uprava u ožujku 1920. godine podnijela ostavku, a rukovođenje općinskim poslovima povjereno je Otmaru Nonveilleru, kao administrativnom općinskom upravitelju - komesaru.¹⁷¹ Naime, Dalmacija je bila jedina pokrajina u Hrvatskoj gdje nakon formiranja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca 1918. godine nisu provedeni općinski izbori. Umjesto izabраниh općinskih vijeća koja bi birala općinsku upravu, izvršno tijelo u dalmatinskim općinama bili su općinski upravitelji - komesari, imenovani od Ministarstva unutarnjih poslova i odani režimu. Postojanje komesarske vlasti u Dalmaciji bilo je suprotno odredbama Vidovdanskog ustava i parlamentarnoj demokraciji koju je ustav proklamirao. U svibnju 1922. godine donesen je Zakon o izborima u općinskim zastupstvima u Dalmaciji, no na provedbu izbora trebalo je čekati još pune četiri godine. Prvi znakovi popuštanja uslijedili su 1924. godine kada je dotadašnju vladu Nikole Pašića i Svetozara Pribićevića zamijenila vlada Ljubomira Davidovića. Hrvatska republikanska seljačka stranka (HRSS) prihvatila je mjesta u novoj vladi, od koje se očekivalo da će uskoro provesti izbore u Dalmaciji. Za vrijeme Davidovićeve vlade u Dubrovniku je smijenjen dotadašnji općinski komesar Otmar Nonveiller i umjesto njega postavljen Niko Koprivica, član HRSS. Koprivica se na mjestu komesara zadržao kratko, jer ga je nova vlada Nikole Pašića opozvala i za komesara postavila Antuna Drobca, člana Narodne radikalne stranke (NRS). No, nakon izbora za narodnu skupštinu 1925. godine i potpisivanja sporazuma između HRSS i NRS, u studenom iste godine Niko Koprivica ponovno je imenovan općinskim upraviteljem.¹⁷²

Početakom 1926. godine konačno je donesena odluka o provedbi općinskih izbora, koji su i održani u svibnju iste godine. Na općinskim izborima, kao i na ranijim izborima za Narodnu skupštinu 1925. godine, u Dubrovniku je pobijedila Hrvatska seljačka stranka (HSS), a za načelnika je izabran dr. Miho Škvrce. Nova općinska uprava uhvatila se u koštac s brojnim komunalnim problemima, ostvarivši pri tom i značajne rezultate, no već sredinom 1928. godine morala je odstupiti.¹⁷³ Naime, veliki župan Dubrovačke oblasti razriješio je dužnosti četiri člana općinske uprave, među njima i načelnika Škvrca, navodno zato što članovi nekih općinskih službi nisu prisustvovali svečanostima na Vidovdan i što povodom Vidovdana nije istaknuta državna zastava na zgradi općine. Odlukom Ministarstva unutarnjih poslova, u listopadu 1928. godine ponovno je imenovan općinski komesar, Petar Brili, zaposlenik

¹⁷¹ IVO PERIĆ, (bilj. 13), 133

¹⁷² FRANKO MIROŠEVIĆ, (bilj. 12, 1990.), 149-154

¹⁷³ Isto, 159-160; FRANKO MIROŠEVIĆ, (bilj. 12, 1992.)

Financijske direkcije u Dubrovniku. Novi izbori najavljeni za prosinac iste godine bili su odgođeni, navodno zbog nepravilnosti u poslovanju općine, koje je trebalo istražiti.¹⁷⁴

Nakon atentata na zastupnike HSS-a u Narodnoj skupštini 20. lipnja 1928. godine, kriza u državi dodatno se razbuktala, zaoštrivši političke suprotnosti između unitarista s jedne i federalista s druge strane. Da bi izbjegao daljnje zaoštavanje političkih suprotnosti, kralj Aleksandar pokušava riješiti krizu uvođenjem apsolutističke vlasti poznate pod imenom Šestojanuarska diktatura (6. siječnja 1929.). Službeni naziv države promijenjen je u Kraljevina Jugoslavija, a novim ustrojem ne priznaju se postojeće nacije (hrvatska, slovenska, srpska). Država je podijeljena na devet banovina kojima je hrvatski teritorij potpuno dezintegriran. Područje kotara Dubrovnik, pripalo je Zetskoj banovini sa središtem na Cetinju.¹⁷⁵ Uspostavom diktature obustavljen je i rad političkih stranaka te razriješene sve dotadašnje općinske uprave i imenovane nove, sklone režimu. Novo dubrovačko općinsko vijeće i općinska uprava, na čelu s načelnikom, dr. Mićom Mičićem započeli su s radom u veljači 1929. godine.¹⁷⁶

Zbog neostvarenih rezultata koji su se očekivali od monarhističke diktature i zbog pogoršanja ekonomske situacije, 1931. godine počele su pripreme za osnivanje nove stranke čiju bi jezgru sačinjavale pristalice vlade. Jugoslavenska radikalna seljačka demokracija (JRSD) osnovana je u kolovozu 1932., a od srpnja 1933. djeluje pod imenom Jugoslavenska nacionalna stranka (JNS). U Dubrovniku je mjesna organizacija JRSD-a osnovana neposredno nakon osnivanja središnje stranke u Beogradu, a vodili su je raniji veliki župan, dr. Stijepo Knežević i općinski načelnik, dr. Miće Mičić. Zahvaljujući praznini koja je nastala u stranačkoj djelatnosti, vladinim mjerama na provođenju agrarne reforme te agitacijom članova, JRSD je uspjela ostvariti određeni utjecaj u dubrovačkom kotaru.¹⁷⁷

Atentat na kralja Aleksandra u listopadu 1934. godine u Marseilleu naznačio je početak sloma diktature. Budući da je kraljević Petar bio maloljetan, po oktroyanom Ustavu u njegovo je ime vladalo tročlano Namjesništvo, u kojem je odlučujuću riječ imao knez Pavle Karađorđević, bratić kralja Aleksandra. Novi kurs u državnoj politici doveo je do održavanja višestranačkih izbora za Narodnu skupštinu u svibnju 1935. godine.¹⁷⁸

¹⁷⁴ FRANKO MIROŠEVIĆ, (bilj. 12, 1990.), 160

¹⁷⁵ Čak je i Lujo Vojnović, inače izrazito unitaristički orijentiran, u Senatu Kraljevine Jugoslavije 1938. godine ukazivao na neprimjereni administrativni položaj Dubrovnika i tražio njegovo izdvajanje iz Zetske banovine. STJEPAN ČOSIĆ, ZORAN GRIJAK, Figure politike - Lujo Vojnović i Robert William Seton-Watson, Zagreb, 2012., 133

¹⁷⁶ ***Ciljevi naše nove komunalne politike, u: Dubrovačka tribuna, 12. veljače 1929., 1

¹⁷⁷ FRANKO MIROŠEVIĆ, (bilj. 12, 2011b), 161

¹⁷⁸ Isto, 163

Godine 1936. istekao je mandat općinskim vijećnicima izabranima 1933. godine, kada je bilo moguće glasovati samo za listu pristalica vlade, čiju je kandidaturu unaprijed odobrio šestojanuarski režim. Općinski izbori održani u studenom 1936. godine izmijenili su dotadašnju strukturu vlasti – umjesto unitarista, vlast u općinama dubrovačkog kotara preuzeli su predstavnici HSS-a.¹⁷⁹

Dubrovački općinski načelnik, postavljen nakon uvođenja Šestojanuarske diktature, dr. Miće Mičić dao je ostavku krajem 1934. godine, a zamijenio ga je donučelnik, kapetan Ivo Hagjija. Krajem siječnja 1936. godine raspuštena je dotadašnja općinska uprava i imenovana nova, s načelnikom dr. Ruđerom Bracanovićem iz redova HSS-a.¹⁸⁰

Hrvatsko pitanje bilo je nesumnjivo glavno političko pitanje države. Kako se od sredine 1930-ih godina destabiliziraju međunarodni odnosi, knez Pavle nastojao je što prije riješiti unutrašnje stanje u državi. Zato je početkom 1939. predsjedništvo vlade povjerio Dragiši Cvetkoviću, s namjerom da se što prije ostvari sporazum s Vlatkom Mačekom i HSS-om. Tako je 26. kolovoza 1939. godine i ostvaren sporazum Cvetković - Maček. Istoga dana knez Pavle potpisao je uredbu o uspostavi Banovine Hrvatske, nastale spajanjem dviju dotadašnjih banovina - Savske i Primorske, kojima su pridruženi kotarevi s natpolovičnim hrvatskim stanovništvom - Travnik, Fojnica, Brčko, Gradačac, Derventa, Šid, Ilok i Dubrovnik.

Tijekom kratkotrajnog postojanja Banovine Hrvatske na mjestu općinskog povjerenika u Dubrovniku izmijenilo se više osoba - u rujnu 1939. godine dužnost povjerenika je od inženjera Damjana Lučića - Rokija preuzeo Božidar Jambriček, dotadašnji kotarski poglavar.¹⁸¹ Već u svibnju 1940. godine ban Ivan Šubašić razriješio je dužnosti Jambričeka, a na mjesto gradonačelnika imenovan je dr. Josip Baljkas.¹⁸² Uspostavom Banovine Hrvatske i provođenjem reorganizacije i transformacije lokalne vlasti dolazi do smjene velikog broja osoba na istaknutim mjestima u upravi, sudstvu, prosvjeti i drugim ustanovama.¹⁸³

Sile Osovine započinju 6. travnja 1941. godine napad na Kraljevinu Jugoslaviju. Četiri dana kasnije proglašena je Nezavisna država Hrvatska (NDH), a 17. travnja motorizirane njemačke i talijanske trupe ulaze u Dubrovnik. Rimskim ugovorima, potpisanim 18. svibnja 1941. godine Dubrovnik je ušao u sastav NDH, formirana je Velika župa Dubrava, sa sjedištem u Dubrovniku i s oblasnim kotarevima Dubrovnik, Bileća, Čapljina, Gacko, Ravno, Stolac i

¹⁷⁹ Isto, 169

¹⁸⁰ ***Nova općinska uprava, u: Narodna svijest, 31. siječnja 1936., 2

¹⁸¹ ***Povjerenik gradske općine, u: Narodna svijest, 27. rujna 1939., 3

¹⁸² FRANKO MIROŠEVIĆ, (bilj. 12, 2011b), 178-179; ***Imenovano je Općinsko vijeće Dubrovnika, u: Dubrava, 11. svibnja 1940., 1

¹⁸³ FRANKO MIROŠEVIĆ, (bilj. 12, 2011b), 180; ***Druga sjednica općinskog vijeća, u: Dubrava, 15. lipnja 1940., 2; TONKO BARČOT, Ispostava banske vlasti Banovine Hrvatske u Splitu 1939.-1941., u: Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru, 48, Zadar, 2006., 667-702

Trebinje. Pelješac je bio zasebna kotarska oblast sa središtem u Janjini, a istočni dio Konavala anektiran je Italiji. Iako je formalno bio u sastavu NDH, u Dubrovniku se zadržalo talijansko zapovjedništvo i vojne jedinice. Predratna općinska vlast nastavila je djelovati na čelu s gradonačelnikom Josipom Baljkasom. Odmah po proglašenju NDH ustaše započinju sa zločinima nad nehrvatskim stanovništvom i političkim neistomišljenicima.¹⁸⁴ Po kapitulaciji Italije u Dubrovnik ulazi njemačka vojska. Tijekom 1943. i 1944. godine saveznički zrakoplovi u više su navrata izvršili bombardiranja Dubrovnika i okolice u kojima je smrtno stradalo preko šezdeset civila i prouzročena velika materijalna šteta.¹⁸⁵

Dr. Ivo Karlović bio je gradonačelnik do listopada 1944. godine, kada ga zamjenjuje dr. Niko Koprivica, koji je sredinom dvadesetih godina u dva navrata vršio dužnost općinskog upravitelja, a u razdoblju od 1926. do 1928. godine i dužnost donaćelnika.¹⁸⁶

Ulazak partizanskih trupa 18. listopada 1944. godine označiti će definitivni kraj jednog razdoblja u povijesti Dubrovnika te početak novog, temeljenog na potpuno izmijenjenim društvenim i političkim odnosima. Svega tjedan kasnije, gradonačelnik dr. Niko Koprivica, njegov prethodnik dr. Ivo Karlović te podnačelnik Frano Vojvodić pogubljeni su bez sudskog procesa zajedno s dvadeset drugih građana na otočiću Daksa kraj Dubrovnika.¹⁸⁷

3.3.2. Gospodarstvo

Nerazvijena dubrovačka predratna industrija nastavila je stagnirati i tijekom međuratnog razdoblja. Razvoj je otežavala slaba prometna povezanost Dubrovnika i izostanak državne pomoći, a ulaganja kapitala bila su usmjerena na unosnije pomorstvo, trgovinu i turizam. Pogoni za proizvodnju tjestenine, boja, namještaja, vina, ulja, ribe, soli, duhana, likera, leda i električne energije uglavnom su podmirivali potrebe lokalnog tržišta i šire okolice, dok je izvoz bio ograničen.¹⁸⁸

Stanovništvo gradske okolice još je najvećim dijelom usmjereno poljoprivredi, kao i u čitavoj Dalmaciji, ekstenzivnog i neracionalnog karaktera. Vinogradarstvo i maslinarstvo tradicionalno su bile glavne poljoprivredne kulture, uz manju proizvodnju voća i povrća, a dio stanovništva bavio se i ribarstvom, stočarstvom, uzgojem duhana, buhača i prodajom drva. Tijekom dvadesetih godina seosko stanovništvo dubrovačke okolice je uslijed klimatskih

¹⁸⁴ MATO JAKŠIĆ, Dubrovnik 1941., Beograd, 1966.; VESNA DELIĆ GOZZE, Od Jaroslava do Jasenovca - Josip Berner i Dubrovnik, katalog izložbe, Dubrovnik, 2005.; FRANKO MIROŠEVIĆ, (bilj. 12, 2011c), 270-274; FRANKO MIROŠEVIĆ, (bilj. 12, 2013), 635-639

¹⁸⁵ JOŠKO RADICA, Sve naše Dakse, Dubrovnik, 2003., 714

¹⁸⁶ AUGUSTIN FRANIĆ, Dr. Niko Koprivica gradonačelnik Dubrovnika, žrtva i mučenik sa Dakse, Dubrovnik, 2008., 17-18

¹⁸⁷ JOŠKO RADICA, (bilj. 185), 253-254

¹⁸⁸ MATO KAPOVIĆ, (bilj. 12), 121-123

nepogoda, bolesti loze te kriza na tržištu u više navrata bilo na pragu gladi.¹⁸⁹ Agrarna reforma, provedena tek 1931. godine, donekle je poboljšala materijalni položaj seoskog stanovništva, na čiju su situaciju dodatno nepovoljno djelovale okolnosti svjetske ekonomske krize.¹⁹⁰

Za razliku od slabo razvijenih industrije i poljoprivrede, u razvoju pomorstva i turizma Dubrovnik je u tadašnjoj državi prednjačio.

Nakon zastoja koji su prouzročile posljedice Velikog rata, od sredine dvadesetih godina razvoj turizma ponovno uzima zamah. Bitni preduvjet za napredak dubrovačkog turizma bilo je uspostavljanje dobrih kopnenih, pomorskih i zračnih veza. Zahvaljujući „Jadranskoj plovidbi“ i „Dubrovačkoj parobrodarskoj plovidbi“, uspostavljene su brze pruge od Trsta do Kotora. Stariji brodovi na brzim putničkim prugama preuređeni su, a novosagrađeni su raspolagali s putničkim kabinama. Za vrijeme ljetne turističke sezone 1937. godine Dubrovnik je bio sedmično povezan 27 puta sa Splitom, 14 sa Sušakom, 6 s Trstom i 12 puta s Venecijom. Osim jugoslavenskih i talijanski su brodovi održavali veze između Ankone i Barija i hrvatskih luka. Nasuprot pomorskom putničkom prometu, koji se postupno prilagođavao novim zahtjevima, neudobne i spore željeznice te loše ceste otežavale su kopnene veze s unutrašnjošću zemlje i svijetom. Od 1936. godine preko aerodroma u Grudi, u konavoskom polju, za vrijeme ljetne sezone, uspostavljene su zračne veze sa Sarajevom, Beogradom, Zagrebom, Splitom, Bečem, Brnom, Budimpeštom i Pragom. Tijekom 1938. godine bila su tri, a 1939. godine pet letova dnevno.¹⁹¹

Pred početak Drugog svjetskog rata, 1938. godine u Dubrovniku i bližoj okolici radi već preko sedamdeset hotela, pansiona i svratišta. Iste godine grad je posjetilo 17 080 domaćih i 40 970 stranih gostiju s 473 511 noćenja te ostvaren devizni promet u visini od 2 000 000 dolara.¹⁹²

Dubrovački brodovlasnici i dioničari okupljeni oko dva najjača pomorska društva u tadašnjoj državi, „Jugoslavenskog Lloyda“ i „Dubrovačke parobrodarske plovidbe“, krajem četvrtog desetljeća 20. stoljeća kontroliraju preko 50% ukupne tonaže jugoslavenskih brodova.¹⁹³ Uz trgovačku flotu pomorska društva od početka tridesetih godina nastoje proširiti svoju

¹⁸⁹ Isto, 123-131

¹⁹⁰ FRANKO MIROŠEVIĆ, (bilj. 12., 2011b), 158-159

¹⁹¹ MATO KAPOVIĆ, (bilj. 12), 156; MARIO RAGUŽ, KATE BAGOJE, U gnijezdu ljepote, Dubrovnik, 2008., 74-76, 90-92

¹⁹² IVO PERIĆ, (bilj. 13), 189-195; MATO KAPOVIĆ, (bilj. 12), 159

¹⁹³ MATO KAPOVIĆ, (bilj. 12), 138; ***Nova pregnuća dubrovačkog pomorstva, u: Dubrava, na Uskrs 1935., 11-16; ZDRAVKA JELASKA MARIJAN, Nastanak parobrodarskog društva Jugoslavenski Lloyd i poslovanje društava čijim je združivanjem nastalo, u: Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, 42, Zagreb - Dubrovnik, 2004., 231-272

djelatnost nabavkom i uređenjem putničkih parobroda. „Dubrovačka parobrodarska plovidba“ 1932. godine pušta u promet novosagrađeni i dotad najveći putnički parobrod za jadransku obalnu plovidbu „Kralj Aleksandar I.“, a „Jugoslavenski Lloyd“ za kružna turistička putovanja Mediteranom kupuje i preuređuje parobrode „Kraljica Marija“ i „Princesa Olga“ te luksuznu jahtu „Tiha“.¹⁹⁴ Krajem razdoblja, kada izbijanje novog rata sve više utječe na opadanje putničkog prometa, brodarska društva prodaju putničke parobrode te se nastoje preusmjeriti na hotelijerstvo - „Dubrovačka plovidba“ kupuje 1939. godine zagrebački hotel „Milinov“ i preimenuje ga u hotel „Dubrovnik“, a „Jugoslavenski Lloyd“ iste godine rekonstruira hotel „Excelsior“ u Dubrovniku.¹⁹⁵

Značajne prihode dubrovačko gospodarstvo ostvarivalo je i u veletrgovini i trgovini, pri čemu je ključni značaj imala Gruška luka, no njen je razvoj, prvenstveno zbog karaktera uskotračne željeznice kojom je bila povezana s unutrašnjošću države, bio usporen.

3.1.3. Kultura, umjetnost, prosvjeta i sport

Za razliku od predratnog razdoblja kazališni život u Dubrovniku tijekom međuraća obilježava kontinuitet rada domaćih amaterskih kazališnih družina. Od 1923. do 1926. djeluje Dubrovačka diletantska pozorišna družina, a od 1924. pa sve do 1944. godine i Dubrovačko kazališno društvo.¹⁹⁶ Godine 1934. Društvo je proslavilo desetgodišnjicu postojanja izvedbom svoje stote predstave - *frančezarije* „Ilija Kulaš“, dubrovačke prerade Molierove komedije „Građanin plemić“.¹⁹⁷ Društvo je postupno zadobilo poluprofesionalno obilježje, posebno uspješno izvodi djela dubrovačkih dramatičara te gostuje u mjestima šire dubrovačke okolice, a 1936. godine s Vojnovićevim „Ekvinocijem“ zapaženo nastupa u Zagrebu i Sarajevu.¹⁹⁸ Među kazališnim gostovanjima posebno je značajno bilo gostovanje Zetskog banovinskog pozorišta u studenom i prosincu 1931. godine, koje je među ostalim izvelo Krležinu „Gospodu Glembajevu“ i Ibsenove „Sablasti“.¹⁹⁹ Početkom razdoblja javilo se i nastojanje za osnivanjem stalne operne družine, mahom sastavljene od ruskih izbjeglica, no ova je inicijativa bila kratkog daha.²⁰⁰

¹⁹⁴ ĐIVO BAŠIĆ, Lloydovi slikopisi Kružna putovanja putničkih parobroda Jugoslavenskog Lloyd 1930-ih godina (Mediteran kakav je bio 1930-ih godina), u: Pomorski zbornik, 47-48, Rijeka, 2013., 269-302; MARIJA BENIĆ PENAVALA, Pomorske djelatnosti na dubrovačkom području između dva svjetska rata, u: Naše more, 5-6(2005.), Dubrovnik, 2005., 235-247

¹⁹⁵ MARIJA BENIĆ PENAVALA, (bilj. 194), 242

¹⁹⁶ MILJENKO FORETIĆ, (bilj. 38), 96-109

¹⁹⁷ IVO PERIĆ, (bilj. 13), 195

¹⁹⁸ MILJENKO FORETIĆ, (bilj. 38), 102-103

¹⁹⁹ IVO PERIĆ, (bilj. 13), 166

²⁰⁰ Isto, 165-166

Nastojanje da se oformi simfonijski orkestar javlja se već u prvim poratnim godinama, a početkom 1925. Dubrovačka filharmonija započela je s kontinuiranim radom. Prvi joj je dirigent bio Tadeusz Sygietyński (1896.-1955.), dirigent varšavske opere i filharmonije, koji se tada liječio u Dubrovniku. Od 1926. godine Filharmoniju će voditi češki dirigent i kompozitor Josef Vlach Vruticki (1897.-1977.), koji će predanim radom obilježiti dubrovačku glazbu međuratnog razdoblja. Vruticki će uz Filharmoniju voditi i Kurorkestar te pjevačke zborove. U Dubrovniku se krajem 1926. godine stalno nastanio i Ludomir Michał Rogowski (1881.-1954.), poljski kompozitor i dirigent.²⁰¹ Uz vrlo aktivno djelovanje Filharmonije te Lječilišnog orkestra ili Kurorkestra, osnovanog odlukom Općinskog vijeća 1933. godine, kojeg su sačinjavali profesionalni glazbenici, a čiji je rad bio financiran kroz boravišnu taksu, u Dubrovniku su bila relativno česta i gostovanja orkestara s područja tadašnje države. Među zapaženim gostovanjima bilježi se posjet Zagrebačke opere 1925. godine pod ravnanjem Krešimira Baranovića i Milana Sachsa te trodnevno gostovanje Zagrebačke filharmonije u kolovozu 1936. godine. Najznačajniji glazbeni događaj u Dubrovniku između dva svjetska rata bio je četverodnevni festival u travnju 1938. godine, koji je trebao biti „*uvod u instituciju stalnih festivala*“, a na kojemu su sudjelovali violinist Zlatko Baloković, klavirist Naum Sluzny, simfonijski orkestar Kraljeve grade i Zagrebačka filharmonija.²⁰²

Uz Dubrovačko kazališno društvo, Dubrovačku filharmoniju i Kurorkestar, tijekom međuraća u Dubrovniku djeluju brojna kulturna društva poput pjevačkih društava „Gundulić“, „Sloga“, „Dubrava“ i „Zora“, zatim Društva za razvitak Dubrovnika i okolice (Dub), Češke besede, Jadranske straže, Židovskog kulturnog društva, Talijanskog kulturnog društva.²⁰³

Generacija preporodnog dubrovačkog kulturno-književnog kruga ugasila se smirajem 19. stoljeća, vremenu kojeg će obilježiti puna afirmacija Iva Vojnovića (1857.-1929.), jednog od rodonačelnika hrvatske književne moderne i svakako njenog najznačajnijeg dramatičara. Vojnovićevo djelo za dubrovačku sredinu nema samo književni značaj, već će utjecati i na kolektivni identitet zajednice i njen odnos prema prošlosti. O odnosu Dubrovčana prema Vojnoviću i njegovu djelu dovoljno govori činjenica da je novotrasirana cesta kroz Lapad, prozvana po književniku još za njegova života. Iovov brat, Lujo Vojnović (1864.-1951.), također je iskazao spisateljski talent, no njegova su malobrojna književna ostvarenja („Dubrovačke elegije“, 1898.; „Književni časovi“, 1912.) ostala u sjeni počesto kontraverzne

²⁰¹ Isto, 156-157

²⁰² Isto, 156, 197

²⁰³ MATO KAPOVIĆ, (bilj. 12), 166

političke i historiografske djelatnosti.²⁰⁴ Opčinjen dubrovačkom prošlošću i vojnovičevskom poetikom, Ernest Katić ml. (1883.–1955.), usprkos ambicijama, svojim književnim ostvarenjima nije uspio nadići okvire lokalne sredine.²⁰⁵ Slijed velikih hrvatskih jezikoslovaca rođenih u Dubrovniku, Pera Budmanija i Luka Zore, nastavit će Milan Rešetar (1860.-1942.). Za razliku od književnosti, glazbe i kazališta, likovne umjetnosti u predratnom su razdoblju manje privlačile interes javnosti. Malobrojni dubrovački i gostujući slikari svoje su radove najčešće izlagali u izlozima dućana, a prva veća izložba, otvorena na Uskrs 1908. godine u Općinskoj vijećnici, bila je vrlo slabo posjećena.²⁰⁶ Nakon završetka rata dubrovački slikarski krug postaje brojniji, a izložbe češće. U Dubrovnik se 1919. godine vraća Marko Murat (1864.-1944.), imenovan dubrovačkim konzervatorom. Stalno nastanjen u Zagrebu, u rodnom gradu povremeno boravi Marko Rašica (1883.-1963.), a nakon studija u Pragu dolaze Niko Miljan (1891.-1962.) i Stjepan Baković (1890.-1960.). Ignjat Job (1895.-1936.) u Dubrovnik će nakon završetka Prvog svjetskog rata rijetko navraćati. Do odlaska na zagrebačku Akademiju 1922. godine u Dubrovniku je i mladi Andrija Maurović (1901.-1981.). Djeluju i slikarice Dome Suhor (1854.-1940.), Flora Jakšić (1856. - 1943.), Zinaida Bandur (1885.-1946.). Brojni umjetnici iz zemlje i inozemstva kraće ili duže vrijeme borave u Dubrovniku, a neki se i trajno nastanjuju, poput Johanna Seitzza (1887.-1967.), Alekseja Hanzena (1874.-1937.), Atanazija Popovića (1885.-1948.), Viktora Jagša (1894.-1943.). Konačno, 1928. godine u Dubrovnik se doseljava i Kosta Strajnić (1887.-1977.), povjesničar umjetnosti i kritičar, koji će, okupivši oko sebe niz mladih slikara - Gabra Rajčevića (1912.-1943.), Ivana Ettorea (1911.-1938.), Božidara Rašicu (1912.-1992.), Josipa Collonu (1911.-2001.), Iva Dulčića (1916.-1975), Antuna Maslu (1919.-1967.), postati središnja figura dubrovačkog umjetničkog kruga.²⁰⁷

Osim u izlozima pojedinih radnji, tijekom međuraća umjetnici su mogli izlagati i u nešto prikladnijim prostorima - dvorani Ženske narodne udruge, Salonu Weiss, Oficirskom domu,

²⁰⁴ STJEPAN ĆOSIĆ, ZORAN GRIJAK, (bilj. 175)

²⁰⁵ Ernest Katić (Dubrovnik, 1883. – Dubrovnik, 1955.) završio je studij prava doktoratom 1906. godine u Grazu. U Financijskom ravnateljstvu u Zadru stekao je naslov nadsavjetnika, a od 1924. godine radi kao odvjetnik u Dubrovniku. Autor je više dramskih tekstova (*Jakobinka*, 1914., *Izvan ograda*, 1928., *Vlastela u progonstvu*, 1928, *Ljubav na Prijekome*, 1935., *Petka*, 1940., *Cvijeta Zuzori*, 1941.). U periodici objavljuje priloge o dubrovačkoj kulturnoj povijesti i osvrtu. Služio se pseudonimom *Lukša s Orsana*. K. Po. (KLARA PRANJKO), Katić, Ernest, u: Hrvatski biografski leksikon, Kam – Ko, Zagreb, 2009., 173., IVAN VIDEN, Junak sjećanja – izložba o Ernestu Katiću (katalog), Kazalište Marina Držića, Dubrovnik, 2010.

²⁰⁶ SANJA ŽAJA VRBICA, Likovna kritika i izložbe u Dubrovniku 1876. – 1978., magistarski rad, Dubrovnik, 1999., 18-20

²⁰⁷ ANTUN KARAMAN, Kolorizam dubrovačkog slikarskog kruga, Zagreb, 2007.; SANJA ŽAJA VRBICA, (bilj. 206), 40-41

dvorani kavane „Dubravka“, galerij dr. Feigla, atelijeru Flore Jakšić - „Florinom domu“.²⁰⁸ Uređenjem Turističkog doma u palači Sponza 1936. godine, Dubrovnik je dobio prostor u kome je bilo moguće organizirati i veće izložbe. Prvu značajnu izložbu u novouređenom prostoru organizirao je Kosta Strajnić u proljeće 1937. godine. „Izložba karikature i satiričkog muzeja“, prema pisanju lokalnog tiska, bila je iznimno uspjela i dobro posjećena.²⁰⁹ Zalaganjem društva „Dub“ održana je u palači Sponzi u veljači 1940., izložba „historijskih i umjetničkih slika“.²¹⁰ Uspjeh izložbe u Sponzi potaknuo je društvo „Dub“ da nastavi s organizacijom izložbi - neposredno pred izbijanje Drugog svjetskog rata otvorena je u Sponzi i Kneževu dvoru velika izložba „Dubrovačko pomorstvo kroz vjekove“, koja je trebala biti i poticaj stvaranju pomorskog muzeja.²¹¹

Prve dagerotipije izrađuju se u Dubrovniku još u drugoj polovici petog desetljeća 19. stoljeća, i to zahvaljujući entuzijazmu domaćih pionira fotografije, Josipa Betondića i Antuna Drobca, a do kraja 19. stoljeća u Dubrovniku je evidentirano dvadeset djelatnih fotografa. I u međuratnom razdoblju djeluje u Dubrovniku veći broj fotografa i fotografskih atelijera. Značajne opuse dokumentarne fotografije ostavili su Josip Berner, Jovo i Ljubo Tošović, Felix Laforest, Miho Ercegović.²¹² U Dubrovnik se s diplomom prestižne škole Höhere Graphische Bundes Lehr und Veruchsanstalt, i to sa specijalizacijom fotografije, 1932. godine iz Beča vraća Erna Gozze, rođena Bayer (1911.-2013.). Od 1935. do 1939. godine u Dubrovniku fotografski atelijer drži Đuro Griesbach (1911.- 1999.), koji je tijekom svog boravka ostvario i zapažene cikluse umjetničke fotografije.²¹³ Njegovi se umjetnički radovi, kao i oni Erne Gozze, oslanjaju na praksu nove objektivnosti (Neue Sachlichkeit).²¹⁴

Nakon završetka Prvog svjetskog rata u Dubrovniku nastavljaju s radom Gimnazija, Učiteljska, Pomorska, Trgovačka, Vojno-pomorska, Poludržavna ženska zanatska škola i Visoko dominikansko učilište, a tijekom prvog poratnog desetljeća otvaraju se Franjevačka gimnazija, Zanatsko-trgovačka škola, Ženska škola Sestara milosrdnica i Talijanska osnovna

²⁰⁸ SANJA ŽAJA VRBICA, (bilj. 206), 40-42

²⁰⁹ ***Izložba karikatura u Sponzi, u: Narodna svijest, 25. ožujka 1937., 7; ***Sjajan uspjeh izložbe u Sponzi, u: Narodna svijest, 14. travnja 1937., 3; FRANO DULIBIĆ, Strajnićeve neostvoreni muzej satire u Dubrovniku, u: Strajnićeve zbornik, (ur.) Ivan Viđen, Dubrovnik – Zagreb, 2009., 149-158

²¹⁰ Izložba historijskih i umjetničkih slika, katalog izložbe, Dubrovnik, 1940.; SANJA ŽAJA VRBICA, (bilj. 206), 42

²¹¹ Izložba Dubrovačko pomorstvo kroz vjekove, katalog izložbe, Dubrovnik, 1941.; IVO PERIĆ, (bilj. 13), 199-201; ĐIVO BAŠIĆ, Izložba "Dubrovačko pomorstvo kroz vjekove" 1941. godine (2.2.-1.4.1941.), u: Zbornik Dubrovačkih muzeja, 1, Dubrovnik, 2004., 209-236

²¹² MARIJA TONKOVIĆ, ANTUN MARAČIĆ, Dubrovački svjetlopis, katalog izložbe, Dubrovnik, 2001., 3-16; VESNA DELIĆ GOZZE, (bilj. 184)

²¹³ MARIJA TONKOVIĆ, ANTUN MARAČIĆ, (bilj. 212), 16-17

²¹⁴ BRANKA HLEVNJAK, „Nova stvarnost“ u djelu Đure Griesbacha, rani radovi 1927-1939., u: Peristil, 41, Zagreb, 1998., 123-146

škola. Djeluje i nekoliko dječjih zabavišta.²¹⁵ Godine 1925. „Narodna svijest“ upozorava na opće loše stanje školskih zgrada.²¹⁶ Sljedeće 1926. konačno je dovršena zgrada Gimnazije na Pločama, podignuta još prije početka Prvog svjetskog rata. Primjerenim smještajem mogla se pohvaliti i Ženska učiteljska škola, *Preparandija*, u zgradi namjenski sagrađenoj 1900. godine na Pilama. No školu su mučili drugi problemi - nakon što je u Trebinju otvorena učiteljska škola, sredinom 1930-ih godina škola je bila pred gašenjem.²¹⁷ Planovima za izgradnju Trgovačko – pomorske akademije, iako su sredstva zavještana još 1919. godine ustanovljenjem Zaklade Račić, ozbiljnije se pristupilo tek u godinama Drugog svjetskog rata, kada je više varijanti projekta izradio arhitekt Juraj Denzler, no do realizacije u ratnim okolnostima ipak nije došlo.²¹⁸

Popularizacija organiziranog bavljenja sportom tijekom prvih desetljeća 20. stoljeća nije zaobišla ni Dubrovnik. Pred početak Drugog svjetskog rata aktivno je djelovalo više sportskih društava - jedriličarski klub „Argosy“, plivački klubovi „Jug“, „Kantafig“ i „Dubrovački plivački klub“, veslački klub „Neptun“, nogometni klubovi „Gošk“, „Građanski“ i „Velebit“, planinarsko društvo „Orjen“, koje na istoimenoj crnogorskoj planini 1931. godine podiže planinarski dom.²¹⁹ Igra se i tenis – uređeno je više teniskih igrališta - Iza Grada, u Lapadu i u Kuparima.²²⁰

Između dvaju svjetskih ratova u Dubrovniku je izlazio veliki broj tjednih listova, no kontinuitetom izlaženja kroz čitavo razdoblje, mogla se pohvaliti jedino „Narodna svijest“ (1919.-1941.). Većina ih je uspjela opstati znatno kraće vrijeme, a među one koji su kvalitetom, sadržajnošću i nazorima mogli značajnije utjecati na javno mnijenje treba ubrojiti „Rad“ (1919.-1922.), „Dubrovački list“ (1924.-1927.), „Dubrovačku tribunu“ („Tribunu“) (1929.-1937.), „Dubravu“ („Hrvatsku Dubravu“) (1933.-1937., 1939.-1941.).²²¹

²¹⁵ MATO KAPOVIĆ, (bilj. 12), 166; ZVONKO DŽANKIĆ, Dominikansko učilište u Dubrovniku (1886.-1967.), Zagreb, 2007.

²¹⁶ ***Naše školske zgrade, u: Narodna svijest, 28. srpnja 1925., 2

²¹⁷ ***Pitanje naše preparandije, u: Narodna svijest, 13. rujna 1933., 3; ***Za preparandiju, u: Narodna svijest, 20. rujna 1933., 3; ***Osuđena na smrt, u: Dubrava, 1. travnja 1935., 1; ***Dubrovačka preparandija osugjena na smrt, u: Narodna svijest, 4. rujna 1935., 1; ***Za našu preparandiju, u: Narodna svijest, 16. listopada 1935., 3; ***Što je sa Preparandijom?, u: Narodna svijest, 2. rujna 1936., 3

²¹⁸ Državni arhiv u Dubrovniku, Zaklada pomorsko-trgovačke akademije „Ivo Račić“ Dubrovnik, nerazvrstani spisi (dalje HR-DADU-184), „Zapisnik sjednice Upravnog odbora Zaklade: Pomorsko trgovačka akademija Ivo Račić u Dubrovniku održane dne 7. prosinca 1942. god.“

²¹⁹ IVO PERIĆ, (bilj. 13), 197; ***Gradnja planinarske kuće na Orjenu, u: Narodna svijest, 26. kolovoza 1931., 4

²²⁰ IVO PERIĆ, (bilj. 13), 197

²²¹ IVO PERIĆ, Pregled razvoja dubrovačke periodike između dva svjetska rata, u: Anali Zavoda za povijesne znanosti istraživačkog centra Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, 19-20, Dubrovnik, 1982., 291-467

3.2. URBANIZAM I KOMUNALNA INFRASTRUKTURA

3.2.1. Vizije razvoja

Po stvaranju nove države krajem 1918. godine u dubrovačkim intelektualnim krugovima javlja se nada o mogućem gospodarskom i kulturnom napretku koji će Dubrovniku barem djelomično vratiti nekadašnji značaj. Takve težnje ponajbolje su izražene u tekstu „Obnova Dubrovnika“, koji je početkom 1920. godine u nekoliko nastavaka kao uvodnik objavljivan u lokalnom tjedniku „Rad“ - „*Treba da smo na čistu s tim da Dubrovnik ne može da postane isključivo trgovačko-industrijsko mjesto i da računamo već sada samo sa skromnim napretkom u tom pogledu. I obratno, mi možemo da Dubrovnik i okolicu pretvorimo u rivijeru, koja će privući mase stranaca i velika bogatstva na korist svih građana i seljaka.*“²²² Gospodarski napredak omogućio bi Dubrovniku da se i dalje razvija kao kulturno središte, sveučilišni grad koji bi privlačio znanstvenike i umjetnike.²²³ Vizija gospodarskog i kulturnog razvoja zahtijevala je i novu koncepciju urbane organizacije, a koja bi obuhvaćala prostrano područje od Stona do Konavala: „*Trasirajući plan Velikog Dubrovnika treba imati pred očima sav teritorij stare dubrovačke republike, naročito rivijeru od konavoskih stijena do „boka falsih“, i onda opredijeliti podesna mjesta: 1). za trgovačku luku i pristanište, željezničke stanice, stovarišta i t. d. (Gruž i Rijeka, od glavnog mosta do Batahovine); 2). za fabrike i za radničke stanove (gornja Rijeka i šumetska uvala); 3). za kupališne hotele i vile (sve pjeskovite zatone zaštićene od vjetrova a poglavito Lapad i Srebrno); 4). za škole: srednje, akademije, konservatorij (Gospa od Milosrgja); 5). za grobišta (ravnina pod Žarkovicom; 6). za bolnice (negdje izvan grada); 7). za gradski centar (amfiteatralna udolina oko gruškog polja).*“²²⁴ Zanimljivo je spomenuti da, iako ovaj plan daleko nadilazi mogućnosti međuratnog razdoblja, urbani razvoj Dubrovnika u glavnim crtama sve do danas slijedi tada izložena načela.

Početni optimizam vrlo brzo je ustupio mjesto nezadovoljstvu, kako lokalnom upravom, tako i središnjim vlastima koje Dubrovniku očito nisu namijenile ulogu regionalnog središta; umjesto osnivanja novih - znanstvenih, kulturnih i upravnih institucija, u Dubrovniku se

²²² ***Obnova Dubrovnika III, u: Rad, 7. veljače 1920., 1

²²³ „*Megjutim, za danas, resimirajmo, Dubrovnik treba da bude – kulturno središte. Tome cilju su podregjena sredstva, trgovina i industrija, a obe ove podregjene su glavnom sredstvu za ekonomsko blagostanje najširih slojeva pučanstva, industriji stranaca.*“ ***Obnova Dubrovnika II, u: Rad, 24. siječnja 1920., 1.; ***Dubrovnik umetničko naselje, u: Rad, 15. listopada 1921., 1

²²⁴ ***Obnova Dubrovnika II, u: Rad, 24. siječnja 1920., 1

postupno gase i postojeće.²²⁵ Uspoređujući stanje Dubrovnika s napredovanjem drugih, većih jugoslavenskih gradova u uvodniku tjednika „Dubrovački list“ iz listopada 1924. godine se zaključuje: „*A Dubrovnik? Okrenimo se oko sebe, promislimo malo o tome... Naš grad ne samo nije se nikako razvijao u ovom poratnom vremenu u pravilnom razmjeru sa uvjetima, koje je zato imao, nego šta više u nas se nije krenulo s mrtve tačke ni u najvitalnijim pitanjima, bez kojih se ne može ni zamisliti opstanak modernog grada. I danas su na dnevnom redu ista pitanja, koja su bila i nazad deset godina. Krivi su tome razni uzroci, koji su bili izvan našeg uticaja, ali je krivine mnogo i u nama samim.*“²²⁶

3.2.2. Komunalni problemi Dubrovnika

Od samog početka međuratnog razdoblja, dijelom zbog priliva novog stanovništva, a dijelom zbog visokih cijena najamnih stanova, u Dubrovniku je sve naglašeniji problem nedostatka stambenog prostora.²²⁷ Naime, prvenstveno zbog orijentacije ulagača na turizam, u ovom razdoblju gotovo potpuno izostaje izgradnja većih najamnih zgrada. „*Od godine 1914. t.j. od početka rata do danas nije se u Dubrovniku izgradila niti jedna stanbena zgrada, a nema izgleda da će se uopće u dogledno vrijeme išta graditi. Dok su svi veći gradovi u našoj državi već izgradili i grade na tisuće stanbenih zgrada, dotle se u Dubrovniku „još niko i ne miče!“ U starom Dubrovniku ima jako malo pristojnih stanova za najamnike, a i ti će kroz nekoliko godina postati neuporabljivi, ako još potraje ovakova nemarnost, jer se staro ne popravlja a novo se ne gradi.*“ piše „Dubrovački list“ 1926. godine.²²⁸ U takvim okolnostima stanari su često bili prisiljeni unajmljivati neprimjerene prostore. U lokalnom se tisku spominju izuzetno loši stambeni uvjeti unutar povijesne jezgre, na predjelima Pelina, Pustijerne i Sv. Marije, koje su uglavnom napučivali siromašniji slojevi stanovništva. O tome 1922. godine govori dr. Vlaho Poljanić: „*Dosta je poviriti u kuće ispod sv. Marije, ispod Minčete i Pelina. Kad si ušao u jedan takav stan, počme te probijati vlažna studenica, a zapahuje te pljesnivi neki smrad, te se sav naježiš u isto doba. Uokolo sebe smotriš djecu u raznim stepenima anemije,*

²²⁵ ***„Ukidanje Upravnog Suda za Dalmaciju i Crnu Goru u Dubrovniku“, u: Dubrovački list, 21. studenog 1927.; 2, ***Ukidanje dubrovačke oblasti, u: Dubrovački list, 16. travnja 1928., 3; ***Spajanje Dubrovačke i Splitske Oblasti – Idemo li u Split?“, u: Narodna svijest, 19. travnja 1928., 1; ***Za čast i ugled Dubrovnika, u: Narodna svijest, 11. listopada 1928., 2; ***Kulturna degradacija Dubrovnika, u: Dubrava, 7. studenog 1935., 4.

²²⁶ ***Napredak naših gradova, u: Dubrovački list, 24. listopada 1924., 1

²²⁷ ***Gradimo radničke stanove, u: Rad, 16. ožujka 1922., 1; DR. V. POLJANIĆ (VLAHO POLJANIĆ), „Stambeno pitanje u Dubrovniku“, u: Rad, 6. travnja 1922., 2 - „*A što bi nastalo do 10 godina, ako se ne bude ništa gradilo ni popravljalo? Stambeno pitanje kuca za sada još polagano, ali će dobro početi da svojim udarcima razbija vrata. Red je da se mičemo dok smo na vrijeme.*“; ***Nit se gradi nit se nadograđuje, u: Narodna svijest, 29. svibnja 1923., 3; ***„Nit se gradi, nit nadograđuje“, u: Narodna svijest, 12. lipnja 1923., 2; ***Pitanje radničkih stanova, u: Narodna svijest, 8. studenog 1928., 1

²²⁸ ***Činovnički stanovi, u: Dubrovački list, 13. rujna 1926., 2

rakitisa, skrofuloze i tuberkuloze, a njihove roditelje blijede, turobne i mrzovoljne. Obuzimlje te samilost pri tome, ali prevlagjuje želja da se što prije trsiš i izletiš iz te tavnne tavnice, gdje izbija memla od kamena.“²²⁹ Iako se u tisku još početkom dvadesetih godina ukazuje na potrebu socijalne izgradnje, općinske vlasti po tom pitanju nisu poduzele ništa sve do kraja međuraća - „Iznad Gruža i na još ponekim mjestima grade se u Dubrovniku daščare za stalno stanovanje. Niče cijeli jedan jedan novi drveni grad. Stvara se i kod nas tipična velegradska periferija. Prekinimo s time. To nije socijalno. Nek ragje općina ili država gradi jeftine radničke stanove. Sramota je za kulturni Dubrovnik, da dvije obitelji stanuju u Dubrovniku u pravoj pravcatoj pećini“ piše 1939. godine dr. Vinko Foretić.²³⁰ Razvoj luke, a donekle i skromne industrije, uvjetovao je nagli prirast stanovništva Gruža i to uglavnom siromašnog radništva. Komunalna infrastruktura Gruža bila je izrazito loša, a higijenski standardi niski.²³¹ Za luku je bio vezan i veliki broj sezonskih radnika, koji su najčešće noćili na otvorenom. Pitanje njihova smještaja pokušalo se ublažiti izgradnjom Radničkog doma (1927.-1930.), no kapacitet mu već u doba izgradnje nije ni približno mogao zadovoljiti stvarne potrebe.²³² Rješenju problema ponovno se pristupilo tek 1940. godine, planovima za izgradnju Burze rada u Gružu, što je osujetio početak Drugog svjetskog rata.²³³ Po izbijanju rata, već u kolovozu 1941. godine, Ministarstvo prometa i javnih radova Nezavisne države Hrvatske osiguralo je zemljište za izgradnju „Hrvatskih radničkih obiteljskih domova“ iznad Domobranske vojarne u Gružu, no nije poznato da se projekt približio realizaciji.²³⁴ Uz manjak stambenih prostora, Dubrovnik tijekom međuratnog razdoblja muči i nedostatna opskrba vodom i strujom.²³⁵

Problem opskrbe Dubrovnikom vodom javlja se još u 19. stoljeću, a zbog porasta stanovništva i uvođenja vode u kuće, naročito je naglašen od početka 20. stoljeća. Voda je sa izvora u Šumetu udaljenih 8 km do grada dolazila vodovodom izgrađenim u 15. stoljeću a koji je bio u vrlo lošem stanju, pa su gubici bili veliki. Voda se crpila i s izvora Omble sisaljkama, koje su

²²⁹ DR. V. POLJANIĆ (VLAHO POLJANIĆ), (bilj. 227), 2; O kontrastu turističkog Dubrovnik i bijede njegovih siromašnih stanovnika govori i „Dubrovačka kulisa“ Miroslava Krležu, posvećena slikaru Petru Dobroviću, a koju iz „Savremenika“ u veljači 1931. godine prenosi lokalni tjednik „Tribuna“: „(...) / u izbama sivim umiru djeca od gladi i tuberkuloze. / O kako su teška ljetna jutro pod Minčetom u sjeni / gdje ljudi srću kaplju zraka ko ribe u blatnoj vodi / (...)“ MIROSLAV KRLEŽA, Dubrovačka kulisa, u: Tribuna, 12. veljače 1931., 4

²³⁰ VINKO FORETIĆ, Građevni razvitak novog Dubrovnik, u: Narodna svijest, 5. travnja 1939., 3

²³¹ ***Očajne zdravstvene i socijalne prilike u Gružu i unapređenje turizma, u: Narodna svijest, 19. lipnja 1936., 1

²³² ***Socijalne ustanove u Gružu, u: Narodna svijest, 19. kolovoza 1936., 1-2. U Gružu je tijekom 1930-ih godina djelovala i pučka kuhinja „Trpeza sv. Vlaha“ osnovana inicijativom dubrovačkog biskupa Josipa Marije Carevića i uzdržavana dobrovoljnim priložima.

²³³ HR-DADU-292, svež. 154/2

²³⁴ HR-DADU-292, svež. 154/12

²³⁵ FRANKO MIROŠEVIĆ, (bilj. 12, 1992.)

bile u privatnom vlasništvu, vodila do vodovoda, no to je poskupljivalo njenu cijenu. U prvim desetljećima 20. stoljeća izrađen je čitav niz elaborata i projekata za rekonstrukciju vodovoda, no provedeni su tek manji zahvati, pa je stanje, pogotovo u ljetnim mjesecima, bilo nezadovoljavajuće. Tek 1928. godine, kada je Općina izgradila vlastitu crpnu stanicu na izvoru Omble i provela novi tlačni cjevovod do starog vodovodnog kanala, stanje opskrbe se privremeno riješilo, ali je cijena vode i dalje bila visoka.²³⁶ Kako su potrebe tijekom tridesetih godina ponovno narasle, 1941. godine izrađen je novi projekt za rekonstrukciju vodovoda, no zbog početka rata nije realiziran.²³⁷

I opskrba strujom bila je otežana zbog malog kapaciteta termoelektrane na Batali, a cijena struje u Dubrovniku bila je visoka u odnosu na druge gradove. Krajem dvadesetih godina dubrovačka općina uspjela je donekle riješiti opskrbu investiranjem u nova postrojenja i mrežu, no cijena električne energije i dalje je ostala visoka.²³⁸

Navedeni problemi, uz slabu prometnu povezanost s ostatkom države, kao i vlastitom okolicom, otežavali su razvoj Dubrovnika, pa je nezadovoljstvo situacijom u prvoj polovici dvadesetih godina stalno raslo.²³⁹ Za nerješavanje problema optuživao se komesarijat, imenovano općinsko upraviteljstvo.²⁴⁰ Doista, u kratkom razdoblju između općinskih izbora 1926. godine i uvođenja diktature početkom 1929. godine, nova općinska uprava poduzela je značajne mjere, poput izgradnje više novih prometnica te djelomičnog rješenja pitanja opskrbe vodom i strujom.²⁴¹ Nove političke okolnosti 1929. godine te skoro izbijanje svjetske ekonomske krize usporili su najavljeni zamah, pa tijekom čitavog četvrtog desetljeća nema značajnijeg investiranja u komunalnu infrastrukturu, a urbani razvoj prepušten je diktatu kapitala. Financijskih sredstava, no čini se još i više političke snage i smjelosti, redovito je nedostajalo i kod rješavanja pitanja pojedinih mikrolokacija važnih za funkcioniranje gradskog središta, poput regulacije trga pred Katedralom, izgradnje tržnice u Gradskoj luci, obalne šetnice do Lazareta, izmjешtanja klaonice, reguliranja platoa Pila i Ploča.

²³⁶ ***Cijena vode mora se sniziti, u: Narodna svijest, 2. kolovoza 1928., 1. Prema navodu, cijena kubnog metra vode iznosila je u Sarajevu 1 dinar, u Zagrebu i Beogradu 2 dinara, a u Dubrovniku 7 dinara.

²³⁷ FRANKO MIROŠEVIĆ, (bilj. 12, 1992.), 201-202; LUKŠA BERITIĆ, (bilj. 59), 108-114

²³⁸ FRANKO MIROŠEVIĆ, (bilj. 12, 1992.), 202-203

²³⁹ ***Stvorimo našu rivijeru, u: Rad, 27. kolovoza 1921., 1

²⁴⁰ „Dosta je da se spomenu samo dva lokalna problema: voda i svijetlo, jer su svi drugi s njima u bližoj i daljoj vezi. Komu su samo i površno poznate sve trzavice, koje izazivlju ovi problemi, ko zna koliko je poteškoća u njihovom rješavanju, lako će razumjeti i da ih se pod upravom komesara ne može pravilno riješavati i da njihovo rješavanje ne trpi odlaganja. (...) I zato: dosta nam je komesarijata! Iz redova našeg gragjanstva, zbog ugroženih vitalnih interesa ovog grada, treba da se podigne odlučan zahtjev za povratkom pune i zakonske općinske samouprave.“ MATIJA VIDOVIĆ, Komesarijat i općinski problemi, u: Dubrovački list, 31. listopada 1924., 1

²⁴¹ FRANKO MIROŠEVIĆ, (bilj. 12, 1992.), 196-205

Određeni pomak osjeća se tek nakon uspostave Banovine Hrvatske, kada konačno započinje izrada generalne regulacijske osnove grada.²⁴² Ipak, jedini ostvareni ambiciozniji zahvat je izgradnja tzv. Carinskog puta, koji je Grušku luku novom trasom povezao s Pločama, no i za njegovo potpuno dovršenje trebati će pričekati završetak Drugog svjetskog rata.²⁴³

3.2.3. Opće karakteristike urbanog razvoja Dubrovnika u međuratnom razdoblju

Urbani razvoj Dubrovnika u razdoblju između dva svjetska rata slijedi obilježja izgradnje prethodnog stoljeća, kada se stalno stanovanje, sve više napuštajući okvire utvrđenog grada, postupno širi na predjele Ploča, Pila, Boninova i triju Konala, preuzevši pri tom matricu i tipologiju ladanjske izgradnje.

No sada se građevne parcele zbog izgrađenosti postojećih predgrađa i spekulacije zemljištem znatno usitnjavaju, a izgradnja sada prati nove cestovne pravce prema Gružu i Lapadu. Naime, krajem trećeg desetljeća uspostavljeno je nekoliko novih komunikacija, koje su omogućile da se do tada prigradske zone Lapada i Gruža postupno integriraju u jedinstvenu gradsku cjelinu. Wilsonov put (danas Ulica Vladimira Nazora) trebao je povezati Gruž s Pločama trasom koja bi pratila pružanje ulice Srednji kono, a s namjerom da se rastereti promet preko Boninova. Krajem dvadesetih godina završen je samo prvi dio ceste, od Gruža do Ilijine glavice, tako da kolni promet prema Pločama ovom cestom nije bio moguć sve do kraja Drugog svjetskog rata, odnosno dovršenja tzv. Carinskog puta. Dovršen 1929. godine, Vojnovićev put uz sjevernu stranu Gospina polja poboljšao je i ubrzao komunikaciju s poluotokom Lapadom, jednako kao i nova tramvajska linija, puštena u promet 1928. godine, koja je vodila do uvala Sumartin.²⁴⁴ Zone uz spomenute prometnice te uvala Sumartin postaju atraktivni za novu izgradnju, iako će područja bliža Gradu još uvijek imati prednost za izgradnju kuća i vila namijenjenih stalnom stanovanju. Izgradnja u novim gradskim zonama naravno nije u svim slučajevima pratila infrastrukturne zahvate, već je nerijetko bilo i obrnuto, što je kasnije znatno otežavalo uspostavu odgovarajućih kolnih prometnica.²⁴⁵

²⁴² ***Pred izradom regulacionog plana Dubrovnika, u: Dubrava, 2. ožujka 1940., 3

²⁴³ ***Pred gradnjom puta od Konala, u: Dubrava, 13. siječnja 1940., 4; ***Treća licitacija za gradnju puta preko Konala, u: Dubrava, Na sv. Vlaha 1940., 3; ***Četvrta licitacija za put od Konala“, u: Dubrava, 9. ožujka 1940., 3; ***Odobren je povišeni proračun za gradnju puta preko Konala, 6. travnja 1940., 3; ***Opet nije uspjela licitacija za put preko Konala, u: Dubrava, 1. lipnja 1940., 4; ***Druga sjednica općinskog vijeća, u: Dubrava, 15. lipnja 1940.; ***Napokon!, u: Narodna svijest, 7. kolovoza 1940., 3; ***Put preko Konala, u: Narodna svijest, 4. rujna 1940., 3; ***Put preko Konala, u: Dubrava, 1. studenog 1940., 3; ***Djela osvjetljavaju putove novih generacija, O svetom Vlahu 1941., 23

²⁴⁴ FRANKO MIROŠEVIĆ, (bilj. 12, 1992.), 198-201

²⁴⁵ Primjer takvog slučaja je Ulica bana Josipa Jelačića na Montovjerni na Lapadu gdje su se vlasnici kuća morali odreći dijela zemljišta kako bi se omogućila uspostava kolne prometnice. HR-DADU-292, svež. 140/2

3.2.4. Pitanje regulacijske osnove

Izostanak prostorno – planskih propisa predstavlja ključnu odrednicu međuratnog urbanog razvoja Dubrovnika. Rješenje ovog pitanja, kao jednog od temeljnih preduvjeta za razvoj Dubrovnika, traži se još od prve polovice dvadesetih godina, no očito je donošenje regulacijske osnove za sve općinske uprave predstavljalo složen zadatak, koji je redovito odgađan.²⁴⁶ Postupak nisu ubrzale ni zakonske odredbe, jer stupanjem na snagu jedinstvenog jugoslavenskog Građevinskog zakona 1931. godine za gradove je bilo predviđeno donošenje regulacijske osnove u roku od šest godina, a ozbiljnije pripreme za njenu izradu u Dubrovniku su započele tek 1940. godine.²⁴⁷ Do donošenja Građevinskog zakona Kraljevine Jugoslavije 1931. godine za reguliranje izgradnje primjenjivani su propisi Građevnog pravilnika za Dalmaciju iz 1886. godine. Iako je Općina, kroz rad Tehničkog odjela te Uresnog povjerenstva, nadzirala građevinsku djelatnost, pridržavajući se spomenutih zakonskih akata, urbani razvoj Dubrovnika u ovom razdoblju ipak je u znatnoj mjeri stihijski, što će ostaviti nemale posljedice i na njegov kasniji razvoj.

Čini se da šira javnost, kao ni različiti sastavi gradske uprave, nisu bili osobito senzibilizirani za narav problema, a u nedostatku većeg broja stalno nastanjenih inženjera i arhitekata, na problem su ukazivali prvenstveno dubrovački intelektualci, poput pravnika Matije Vidoevića, povjesničara umjetnosti Koste Strajnića te povjesničara Vinka Foretića. U artikulaciji problema posebno je eksplicitan Kosta Strajnić, koji 1933. godine piše: „*Da bi se ubuduće moglo s uspjehom spriječiti (...) nagrdjivanje Dubrovnika i okoline, nadležni bi faktori trebali preduzeti najenergičnije mjere kako bi općina što prije došla do generalnog regulacijskog plana u kojemu bi bile tačno utvrđene zone za stambene kuće, vile, garaže, radionice, vrtove i parkove. Jedino izrada generalnog plana može biti garancija da se naš grad ispravno, racionalno i estetski izgrađuje. Tako dugo dok ne budemo imali taj plan, Dubrovnik, Gruž i Lapad bit će stalno ugrožavani da postanu u arhitektonskom pogledu žrtva kako nesposobnosti kojekakvih projektanata, tako i neupućenosti općine, njenog gradjevnog odbora i njenih tehničkih organa.*“²⁴⁸ Krajem tridesetih godina o urbanizmu i nužnosti

²⁴⁶ ***Napredak naših gradova, u: Dubrovački list, 24. listopada 1924., 1; ***Proširenje grada i novi putevi, u: Dubrovački list, 3. travnja 1926, 1; STJEPAN GOMBOŠ, Arhitektonski i urbanistički principi izgradnje Dubrovnika, u: Dubrovačka tribuna, Uskrs 1933, 3; KOSTA STRAJNIĆ, Neukusne garaže na Gruškom putu, u: Novosti, 26. kolovoza 1933., 9; VINKO FORETIĆ, (bilj. 230), 3; VINKO FORETIĆ, Kulturni problemi Dubrovnika u obnovljenoj Hrvatskoj, u: Dubrava, 10. veljače 1940, 2, 17. veljače 1940., 2; VINKO FORETIĆ, Vegetacija kao važni činilac dubrovačkog urbanizma, u: Dubrava, 4. veljače 1941., 19

²⁴⁷ Građevinski zakon, Beograd, 1931., 10; ***Problemi grada i kotara u stankama pripremanog proračuna Banovine hrvatske, u: Dubrava, 2. ožujka 1940., 3; ***Pred izradom regulacionog plana Dubrovnika“, u: Dubrava, 2. ožujka 1940., 3; ***Što su radili predstavnici Općine u Zagrebu?“, u: Dubrava, 6. srpnja 1940., 2; ***Oko vrtno-arhitektonskog regulacionog plana Dubrovnika“, u: Narodna svijest, 28. kolovoza 1940., 5.

²⁴⁸ KOSTA STRAJNIĆ, (bilj. 246), 9

donošenja regulacijske osnove piše i Vinko Foretić. Vođen vizijom Dubrovnika kao vrtnog grada, što prepoznaje kao bitnu karakteristiku i kvalitetu njegovog razvoja u 19. i prvim desetljećima 20. stoljeća, posebno inzistira na očuvanju zelenih površina i otvorenih širokih vidika - „*Dubrovniku kao jedinom našem većem gradu na otvorenoj pučini treba sačuvati njegove divne otvorene vidike. U tome se strašno griješi. Najbolji primjer: Ploče i put od vile Čingrije prema Gospi od Milosrgja. I na Pločama i na tom putu stvara se zatvorena ulica. Mnoga svjetska turistička mjesta na to itekako paze. Dubrovačka općina kao gradjevna vlast na to ne pazi.*“²⁴⁹ „*Dubrovnik odavna čeka svoj regulacioni plan kao goruću potrebu, i ako ga je po građevinskom zakonu već morao da dobije. No nije dosta, da se izradi bilo kakav regulacioni plan, već to mora biti uistinu plan dobar, koji treba da odgovara jednom ovako lijepom gradu velike kulturne tradicije. Arhitekt urbanist morat će pri izradi da povede računa o dvjema vrlo važnim stvarima: o potrebi da se novi Dubrovnik razvija kao vrtni grad sa što više zelenila i o tome da sačuva svoje lijepe otvorene i široke vidike. (...) Održanje karakterističnih površina zelenila u Dubrovniku jest imperativ urbanističke politike. To traže mnogostruki estetski, turistički, klimatski i zdravstveni razlozi.*“²⁵⁰

Kako je već spomenuto, pripreme za izradu regulacijske osnove Dubrovnika konačno su započele početkom 1940. godine.²⁵¹ Općinska uprava je kod izrade podloge za raspis međunarodnog natječaja za regulacijski plan Dubrovnika, konzultirala profesora zagrebačkog Tehničkog fakulteta dr. Stjepana Horvata.²⁵² U sklopu izrade podloge, namjeravalo se pristupiti i snimanju spomeničke baštine, što je trebao provesti profesor Tehničkog fakulteta u Zagrebu Juraj Denzler sa svojim studentima.²⁵³ Općina je iste godine pristupila i pripremama za izradu „*vrtno-arhitektonskog regulacionog plana Dubrovnika*“, odnosno izradi

²⁴⁹ VINKO FORETIĆ, (bilj. 230), 3

²⁵⁰ VINKO FORETIĆ, (bilj. 246, 1941.), 19

²⁵¹ ***Problemi grada i kotara u stavkama pripremanog proračuna Banovine hrvatske, u: Dubrava, 2. ožujka 1940., 3; ***Pred izradom regulacionog plana Dubrovnika“, u: Dubrava, 2. ožujka 1940., 3; ***Što su radili predstavnici Općine u Zagrebu?, u: Dubrava, 6. srpnja 1940., 2; ***Oko vrtno-arhitektonskog regulacionog plana Dubrovnika, u: Narodna svijest, 28. kolovoza 1940., 5.

²⁵² ***Pred izradom regulacionog plana Dubrovnika, u: Dubrava, 2. ožujka 1940., 3. „*Prošlih dana boravio je u Dubrovniku profesor tehničkog fakulteta Hrvatskog sveučilišta u Zagrebu g. dr. Stjepan Horvat. Njegov dolazak u vezi je sa pripremama za izradu definitivnog regulacionog plana grada i gradske okolice.*“ Duško Kečkemet pozivajući se na ovaj novinski članak i vjerojatno držeći da se radi o lapsusu, kao izrađivača urbanističkog plana navodi arhitekta Lavoslava Horvata (DUŠKO KEČKEMET, /bilj. 1/, 77), što preuzimaju i drugi autori. No zapravo se radi o dr. Stjepanu Horvatu (1895.-1985.), tadašnjem profesoru geodezije na Tehničkom fakultetu u Zagrebu. R (REDAKCIJA), Horvat, Stjepan (Esteban), u: Hrvatski biografski leksikon, Gn - H, Zagreb, 2002., 661-662. Potvrdu ove tvrdnje daje drugi članak u istom broju časopisa Dubrava: „*Regulacionom planu Dubrovnika mjerodavni faktori posvećuju osobitu pažnju. Tako je ovih dana u te svrhe boravio u gradu g. prof. Horvat geodezijski stručnjak kako bi u Zagrebu stavio konkretne predloge za predradnje regulacionog plana kojemu se poslu odmah pristupa a nakon toga slijedi internacionalni natječaj.*“ ***Problemi grada i kotara u stavkama pripremanog proračuna Banovine hrvatske, u: Dubrava, 2. ožujka 1940., 3.

²⁵³ ***Problemi grada i kotara u stavkama pripremanog proračuna Banovine hrvatske, u: Dubrava, 2. ožujka 1940., 3

dokumentacije za hortikulturno uređenje pojedinih javnih površina te je stoga angažirala arhitekta Smiljana Klaića, tadašnjeg upravitelja zagrebačke gradske vrtlarije.²⁵⁴

3.2.5. Pokušaji regulacije gradskih predjela

Tijekom razdoblja, a u nedostatku opće regulacijske osnove bilo je više pokušaja da se bar pojedini dijelovi grada, ključni za njegovo funkcioniranje kao turističkog središta, urbanistički osmisle i reguliraju. Ovi se pokušaji uglavnom odnose na pristupne zone središtu grada te pojedine lokacije unutar gradske jezgre i predstavljaju isključivo mikrourbanističke zahvate, dok se jedini pokušaj regulacije šireg gradskog područja odnosi na zonu uz lapadsku uvalu Sumartin.

Uvala Sumartin u Lapadu

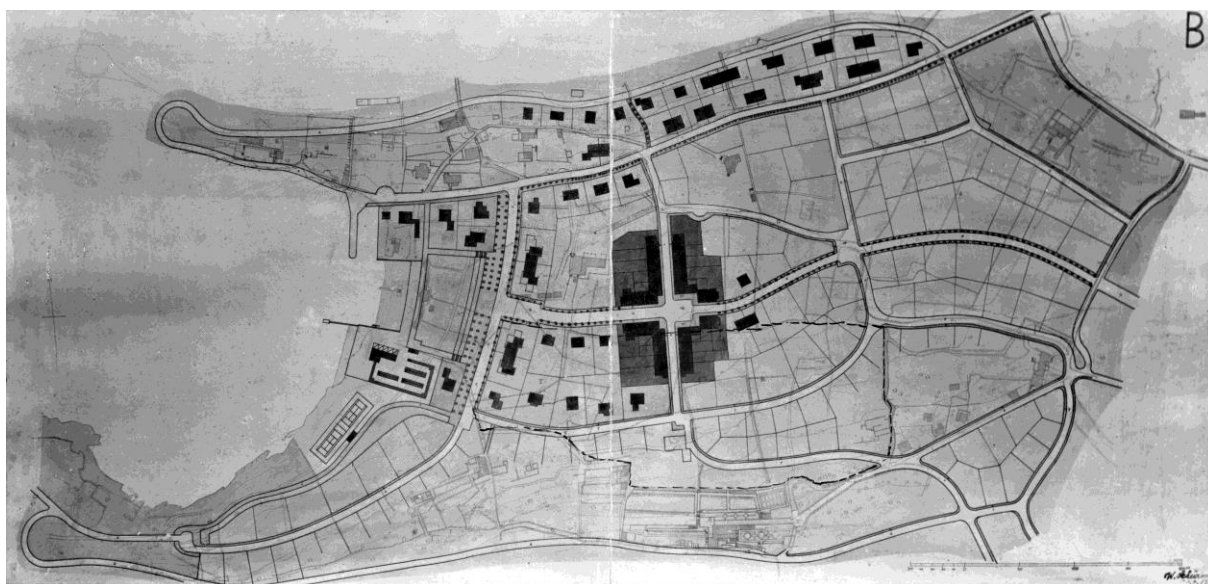
U zabačenoj lapadskoj uvali Sumartin, zaklonjenoj šumovitim padinama Petke i Babina kuka, početkom 20. stoljeća nalazi se tek nekoliko ruševnih ladanjskih zdanja. Kada u drugoj polovici dvadesetih godina do uvale doseže odvojak tramvajske pruge i novi Vojnovičev put, u pitomim maslinicima što se od morske obale blago uspinju prema unutrašnjosti poluotoka ubrzo niču vile, pansioni i hoteli. Svjesno privlačnosti koju će za ulagače lokacija imati, općinsko upraviteljstvo usporedo s trasiranjem novih prometnih pravaca naručuje i izradu regulacijskog plana predjela. Plan je dovršen krajem 1926. godine, a izradio ga je njemački arhitekt Werner Schürmann, čije je rješenje za regulacijski plan Splita na međunarodnom natječaju 1924. godine osvojilo drugu nagradu i bilo izabrano za daljnju razradu.²⁵⁵ Iz članka u lokalnom tisku, doznaje se da su „*Radnje oko regulacionog plana Lapada bile duge, budući je trebalo da se naprave predradnje mjerenja terena, a to je trajalo tri mjeseca. Mjerenje su vršili gg. ing. Juričević i ing. Botić. Na temelju ovih podataka o terenu napravljen je regulacioni plan, koji je veoma racionalno i ukusno izveden, obzirom na moderne zahtjeve kupališta i ljetovališta. Jedino bi prigovorili, da je kupalište po ovom planu suženo.*“²⁵⁶

²⁵⁴ „G. arh. Klaić došao je k nama na poziv općine, da pregleda naše parkove i nasade, te da izradi potrebne nacрте i radnje za jedan vrtno-arhitektonski regulacioni plan Dubrovnika. (...) Općina mu je odmah sada povjerila detaljnu izradnju vrtno-arhitektonskih planova za Brsalje i prostor pred sv. Jakobom.“ ***Oko vrtno-arhitektonskog regulacionog plana Dubrovnika, u: Narodna svijest, 28. kolovoza 1940., 5.

²⁵⁵ Tijekom 1925. godine Schürmann boravi u Splitu i zajedno s mjesnim odborom razrađuje konačni Regulacijski plan grada, koji je Općinsko vijeće usvojilo 1926. godine. STANKO PIPLOVIĆ, Urbanistički razvitak Splita između dva svjetska rata, u: Zbornik I. kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti, (ur.) Milan Pelc, Zagreb, 2004., 145-152, 145; VEDRAN DUPLANČIĆ, Obalni pojas grada Splita u urbanističkim planovima, projektima i studijama u razdoblju od 1914. do 1941. godine, u: Prostor, 27, Zagreb, 2004., 111-121, 114-115.

²⁵⁶ ***Regulacioni plan Lapada, u: Dubrovački list, 27. studenog 1926., 3

Zahvaljujući pronađenoj fotografiji jednog od nacрта (sl.30.), može se iščitati obuhvat, sustav prometnica, prijedlog parcelacije te okvirni model izgradnje Schürmannove osnove.²⁵⁷

Sl.30. Werner Schürmann, Plan regulacije uvale Sumartin (DADU)

Planom je obuhvaćen središnji dio uvale Sumartin te unutrašnjost poluotoka Lapada. Prostorom dominira osmišljena mreža prometne infrastrukture - novi cestovni pravci nastoje se organski uklopiti i povezati s postojećima, izbjegavajući strogu ortogonalnost. Iz unutrašnjosti poluotoka vode prema obali uzdužne komunikacije te se spajaju na postojeći Massarykov put, koji graniči s kupališnom zonom. Paralelno s Massarykovim putem, prema istoku, planirana je uspostava još nekoliko poprečnih poveznica. Položena u središnjoj osi kupališta, glavna uzdužna komunikacija, cesta s drvoredom, teče valovito, a na mjestu gdje se sječe s poprečnom ulicom formiran je pravokutni trg, središnja točka čitavog prostora, i jedino mjesto uz koje je planirana izgradnja većih volumena. Izuzev prostora središnjeg trga, parcelacija i model izgradnje prilagođeni su karakteru dubrovačkih vrtnih predgrađa. Uvaživši osobitosti i kvalitete lokalnog urbanog razvoja, Schürmann ih nastoji uklopiti u osmišljen sustav blizak doktrini vrtnog urbanizma.

Sredinom 1926. godine, nešto prije dovršetka regulacijske osnove Lapada, održani su u Dubrovniku dugoiščekivani općinski izbori, a o razlozima zbog kojih novoizabrano gradsko vijeće nije razmatralo izrađeni plan moglo bi se tek nagađati. No iako plan nije nikada službeno usvojen, zanimljivo je da općinske vlasti još sredinom tridesetih godina prilikom

²⁵⁷ HR-DADU-292, svež. 127/5

izdavanja građevinskih dozvola vode računa o položaju novogradnji u odnosu na planirane komunikacije.²⁵⁸

Najveći gubitak uslijed neprihvatanja Schürmannove osnove svakako predstavlja izostanak planske izgradnje prometnica. Prostorne resurse uvale Sumartin kvantiteta izgradnje međuratnog razdoblja nije mogla ni približno iscrpiti, no toj izgradnji često zamjerala stilska neujednačenost, o čemu 1939. godine piše i Vinko Foretić: „*Turistički razvitak dovodi do toga, da se uokolo te uvale grade hoteli, pensioni, vile, kupališta. No treba paziti, da arhitektonska izgradnja jedne takove uvale podade nama jedan tako lijepi gragjevni kompleks, koji će nam potpuno adekvatno nadoknaditi to, što smo izgubili onaku sugestivnu tihu i osamljenu uvalu. Tu se mora imati dakle jedinstveni jedan plan. Mi pak vidimo, da se arhitektonska izgradnja Vale od Lapada vrši bez pravog plana i sistema. Nabacuju se zgrade svih mogućih stilova, koje ne mogu nikako da nam dadu jednu jedinstvenu cjelinu.*“²⁵⁹

Ploče

Istočno povijesno predgrađe Dubrovnika, Ploče, gotovo sve do kraja 19. stoljeća zadržava fizionomiju završne točke karavanskog puta, s Taborom i Lazaretima, namijenjenim boravku i karanteni ljudi, životinja i robe, koji dolaze s istoka. Nakon okupacije Bosne i Hercegovine 1878. godine ovaj prostor gubi svoju stoljetnu funkciju i postaje prikladan za novu izgradnju. Od 1910. godine na Taboru se gradi voluminozna zgrada Gimnazije, okolni prostor postupno zauzima stambena izgradnja, a na mjestu Lazareta, planira se gradnja velikog hotela. Istočno uz Lazarete, nalazila se komunalna klaonica, smještena na ovu lokaciju u vrijeme francuske uprave.²⁶⁰ Vjerojatno po nagovoru Koste Strajnića, projekte za regulaciju Ploča izradili su prvo Vinko Glanz, a zatim i Nikola Dobrović.²⁶¹ Očuvani dijelovi projekta Plečnikova učenika i suradnika Vinka Glanza, koji je izradio 1929. godine, za vrijeme kratkotrajnog službovanja u dubrovačkoj općinskoj upravi, odnose se tek na arhitektonsku artikulaciju preostalog neizgrađenog prostora Tabora, nevelike površine zapadno do zgrade Gimnazije koja je bila namijenjena stajalištu autobusa i drugih vozila te zapravo nema šire urbanističke pretenzije. Dobrovićev projekt znatno je ambiciozniji; uz širenje platoa pred Vratima od

²⁵⁸ Investitoru Hinku Kranjcu u dozvoli izgradnje ogradnog zida 27. travnja 1934. godine uvjetuje se da će na „*dijelu dvorišta preko kojeg je projektovana trasa budućeg puta po regulacijom planu (...) na zahtjev općine, u svako doba, na svoj trošak porušiti ogradni zid i povući se za četiri metra od ivice puta (...)*“. HR-DADU-292, svež. 114/2

²⁵⁹ VINKO FORETIĆ, (bilj. 230), 3

²⁶⁰ Iako se tijekom čitavog međuratnog razdoblja preseljenje klaonice iz središta grada na njegovu periferiju smatra jednim od najnužnijih komunalnih zahvata, ono je ostvareno tek nakon Drugog svjetskog rata.

²⁶¹ ***I Uresno povjerenstvo tuži..., u: Tribuna, 19. rujna 1930., 3-5, 4; MARIJA MILINKOVIĆ, (bilj. 5), 33-34, 38

Ploča, nove regulacije prometa te uspostave dužobalne šetnice od Gradske luke do kupališta na Pločama, predviđa i izgradnju hotela na mjestu klaonice i *glasije*.

Regulacijom Ploča bavili su se nešto kasnije, 1937. godine i arhitekti Lavoslav Horvat i Harold Bilinić u sklopu izrade projekta za gradnju hotela na mjestu Lazareta.²⁶² Horvatovo i Bilinićevo rješenje predviđa uklanjanje svih građevina zapadno od planiranog hotela; klaonice, dvaju kuća na *glasiji* i kuće Duper te stvaranja prostranog, terasasto organiziranog platoa pred vanjskim mostom od Ploča, koji se prema istoku pruža do zgrade Gimnazije i ulaznog atrija novog hotela.

Koliko je poznato, gradska uprava nije razmatrala ni jedno od spomenutih rješenja.

Pile

Prostor platoa Pila, glavnog pristupa povijesnoj jezgri Dubrovnika, tijekom čitavog 20. stoljeća doživljava se kao nedovoljno artikuliran prostor. Znatne napore na njegovom uređenju i „poljepšanju“ uložilo je „Društvo za promicanje interesa Dubrovnika“, podizanjem fontane „Dubravka“ (1900.) na Brsaljama, izgradnjom balustrade prema moru (1900.) te postavljanjem meteorološkog paviljona na početku stubišta uz Posat (1927.).²⁶³ Dok su ovi zahvati imali široku potporu građanstva, sve arhitektonske intervencije koje su u znatnijoj mjeri trebale utjecati na fizionomiju Pila uz zagovornike su imale i kritičare te su na koncu ostale neostvarene. Krajem dvadesetih godina javila se zamisao o gradnji velikog *kursalona* zapadno uz palaču Pucić, na sjevernoj strani platoa. Projekt je izradio arhitekt Alfred Keller, a zatim na poticaj Koste Strajnića i arhitekti Nikola Dobrović te Vinko Glanz.²⁶⁴ Strajnićevo pisanje o problemu *kursalona* na Pilama u publikaciji „Dubrovnik bez maske“, bilo je povod uredniku „Novog doba“, Vinku Brajeviću za pokretanje novinske polemike, kasnije objavljene pod naslovom „Misli o čuvanju dalmatinske arhitekture“.²⁶⁵

Dugotrajne polemike vodile su se i oko preoblikovanja kavane Dubravka, sagrađene 1836. godine na platou Brsalja, neposredno uz most i gradska vrata od Pila. Iako popularna, zbog „neuglednosti“ te položaja kojim zaklanja vizure na jugozapadni potez gradskih zidina, pitanje preuređenja, odnosno uklanjanja kavane aktualno je od kraja dvadesetih godina 20. stoljeća, kada su projekte za njeno preoblikovanje izradili splitski arhitekt Ivan Ivačić te Jože

²⁶² ZRINKA PALADINO, (bilj. 6, 2011.), 479; ZRINKA PALADINO, Desetljetni opus graditelja Lavoslava Horvata i Harolda Bilinića za dubrovačkog investitora Božu Banca, u: Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 35, Zagreb, 2011., 237-254, 247; ZRINKA PALADINO, (bilj. 6, 2013.), 52-53

²⁶³ IVO PERIĆ, (bilj. 13), 83-87; IVAN VIDEN, (bilj. 41)

²⁶⁴ KOSTA STRAJNIĆ, (bilj. 11), 21; NIKOLA DOBROVIĆ, Kursalon na Pilama u Dubrovniku, u: Arhitektura, 3(1931), Ljubljana, 1931., 74-76

²⁶⁵ VINKO BRAJEVIĆ, KOSTA STRAJNIĆ, (bilj. 11)

Plečnik.²⁶⁶ Od zahvata se tada odustalo, a vlasnik kavane ponovno je pokrenuo pitanje preoblikovanja 1936. godine, kada je projekt izradio arhitekt Jozo Dražić. Projekt je ocijenjen kao funkcionalno i oblikovno neuspjao te su se vlasnik i općinska uprava posredno obratili arhitektima Kauzlariću i Gombošu za izradu idejnog rješenja. Arhitekti su predvidjeli uklanjanje kavane s platoa i izvedbu podzemnih etaža, što nije prihvaćeno, pa je sljedeće, 1938. godine arhitekt Jozo Dražić izradio novi projekt, koji je kao „*najuspjeliji od svih do tada ponuđenih*“, prihvatio Građevinski odbor i Banovinska uprava na Cetinju, no ipak nije realiziran.²⁶⁷

Arhitekti Kauzlarić i Gomboš 1940. godine ponovno su se bavili pitanjem regulacije Pila, sada u vezi s gradnjom kavane braće Rusko.²⁶⁸ Naime, nakon negativnih reakcija u lokalnom tisku općinske vlasti obustavljaju započetu gradnju kavane, smještene na samom početku Puta od Gruža (tada Ulica XIII novembra, danas Branitelja Dubrovnika), s arkadama koje bi dosezale do ruba kolnika, stvarajući pješački pasaż.²⁶⁹ Nastojeći obraniti vlastito arhitektonsko rješenje, tijekom žalbenog postupka, u studenom 1940. godine, arhitekti su predstavili „*Studiju za regulaciju Puta XIII novembra i Šetališta kralja Aleksandra*“, dakle čitavog platoa Pila s Brsaljama i današnje Ulice branitelja Dubrovnika do kompleksa Bolnice. Projektom se predlaže izgradnja jednokatnica ili „*niskih dvokatnica*“ s arkadama u prizemlju na sjevernoj strani platoa, umjesto postojećeg niza zgrada od palače Pucić (tada hotel „Pošta“) do vrta hotela „Imperial“. Početak ulice bi se proširio sa sjeverne strane, oduzevši dio vrta hotelu „Imperial“, dok bi se južna strana ulice ujednačila izvedbom arkada poput onih na kavani obitelji Rusko.²⁷⁰

Povijesna jezgra

Povijesna jezgra Dubrovnika, kao dovršena gradska struktura prepoznatog arhitektonsko-urbanističkog i povijesnog značaja, nije u međuratnom razdoblju pružala povoda za veće urbanističke nedoumice. Tek je nekoliko točaka, poput poljane pred Katedralom i sjevernog dijela Gradske luke, koje su u mikrourbanističkom smislu doživljavane kao estetski i funkcionalno nedefinirane zone.

Kapetan Frano Romano Dubrovačkoj je općini 1893. godine oporučno ostavio kuću na poljani pred Katedralom s nadom da će je Općina, u svrhu uređenja ovog prostora, dati porušiti. Nakon smrti oporukom utvrđenih korisnika i zastoja uslijed Prvog svjetskog rata pitanje

²⁶⁶ KOSTA STRAJNIĆ, (bilj. 11), 23-26. U tekstu se spominju i dva projekta neimenovanih autora.

²⁶⁷ Muzej grada Zagreba, Arhiv Mladena Kauzlarića (dalje MGZ-MK); HR-DADU-292, svež. 131/1

²⁶⁸ HR-DADU-292, svež. 151/1

²⁶⁹ Isto. ***Novogradnja na Pilama, u: *Dubrava*, 13. travnja 1940., 2; ***Pitanje novogradnje na Pilama, u: *Narodna svijest*, 18. travnja 1940.

²⁷⁰ Isto.

rušenja kuće aktualiziralo se sredinom dvadesetih godina 20. stoljeća. Nadležstvo za umjetnost i spomenike u svibnju 1925. godine donijelo je rješenje kojim rušenje zabranjuje. Naime, konzervator Marko Murat kuću je smatrao važnom zbog njene slikovitosti, ali i starosti, jer je datira u 13./14. stoljeće.²⁷¹ Iako se u kući nalazila općinska ambulanta, Općina, očito pod pritiskom dijela javnosti, nije odustajala od svoje namjere, pa je Ministarstvo prosvjete u suradnji s Ministarstvom građevina imenovalo 1929. godine tročlano povjerenstvo u koje je bio uključen Jože Plečnik. Kako je Plečnik inzistirao da se prije konačne odluke izradi plan regulacije čitavog trga, općinska uprava je u listopadu 1930. godine za izradu projekta angažirala Vinka Glanza. Početkom 1931. godine, Glanz je dostavio dvije varijante rješenja regulacije poljane i prilaza Pustijerni nakon uklanjanja kuće Romano. Prvom varijantom arhitekt je predložio otvaranje kolonade u razini prizemlja kuća koje nadsvođuju Ulicu od Pustijerne i izvedbu monumentalnog prilaznog stubišta. Drugom varijantom, predviđeno je nasipanje čitavog prostora južno uz katedralu, da bi se visinom približno dosegula razina Ulice od Pustijerne. Obje varijante iziskivale su zamašne građevinske radove i financijska sredstva, pa je Glanz u svibnju iste godine prvu varijantu modificirao, davši joj skromniji oblik. Početkom 1937. godine Općina se ponovno obraća konzervatoru Kostu Strajniću za mišljenje o rušenju kuće i mogućem privremenom uređenju, jer sredstava za izvedbu Glanzovog projekta nije bilo. Radovi oko uklanjanja kuće završeni su u rujnu 1937. godine, a privremeno rješenje pristupnog stubišta za Pustijernu vremenom je postalo trajno.²⁷²

Još 1909. godine dubrovački zastupnici u Dalmatinskom saboru zahtijevali su proširenje obale i uređenje sjevernog dijela Gradske luke kako bi se udovoljilo „(...) *sve većim potrebama trgovačkog prometa i saobraćaja stranaca*“.²⁷³ Izbijanje Prvog svjetskog rata onemogućilo je izvedbu već izrađenog projekta, a ponovni interes za uspostavu obalnog puta koji bi Gradsku luku povezao s Pločama javio se krajem dvadesetih godina te ponovno 1934. godine, kada se Općina o tom pitanju konzultira s arhitektima Kauzlarićem i Gombošem.²⁷⁴ Tom se prigodom od narudžbe projekta odustalo, no vrlo skoro, već krajem 1936. godine, Općina je od istih arhitekata naručila idejni projekt obalnog puta, sada u vezi s planiranom izgradnjom hotela na mjestu Lazareta.²⁷⁵ Naime, u jeku pregovora o ustupanju Lazareta „Jugoslavenskom Lloyd“²⁷⁵, odnosno brodovlasniku Božu Bancu, obalni put dobio je na

²⁷¹ HR-DADU-292, svež. 130/11

²⁷² Isto; ***Plokata pred Katedralom, u: Narodna svijest, 22. rujna 1937., 3; ANTUN BAČE, (bilj. 8, 2010.a), 92-95

²⁷³ ANTUN NIČETIĆ, (bilj. 57), 189

²⁷⁴ Prvi projekt puta izradio je 1913. ili 1914. godine ing. Ilija Musladin zaposlenik Direkcije pomorskog saobraćaja. Općina je 1927. godine od Direkcije pomorskog saobraćaja u Splitu zatražila projekt, no on se izgleda, tijekom rata zagubio. DADU, Obalni put, nerazvrstani spis

²⁷⁵ HR-DADU-292, svež. 121/15

važnosti kao pješačka poveznica novog hotela s gradskim središtem.²⁷⁶ Banac se pak, na interno provedenom natječaju za oblikovanje hotela priklonio rješenju Lavoslava Horvata i Harolda Bilinića, pa Kauzlarić i Gomboš, čiji projekt nije prihvaćen, u dopisu gradonačelniku pomalo razočarano javljaju kako će dovršiti „*osnovu puta po svom najboljem znanju bez vezanja puta sa hotelom kojega projekt ne poznajemo.*“²⁷⁷ Iz očuvanog prostornog prikaza puta razvidno je da arhitekti nastoje u potpunosti očuvati prirodnu obalu, vodeći trasu puta dijelom kroz predziđe gradskih zidina te dalje kroz Posat, uz Revelin, do prostora tadašnje Klaonice (prikazane kao park) i planiranog hotela u Lazaretima. Odvojci, jedan ispod Vanjskog mosta od Ploča te stubište smješteno između Klaonice i Lazareta, povezali bi put s Pločama. Početku projektiranog puta na Ribarnici se prepriječila zgrada Lučke kapetanije, pa je arhitekti zamjenjuju manjom prizemnicom paviljonskog tipa.²⁷⁸ Kako su pregovori s „Lloydom“ o kupnji Lazareta neslavno završili, ponovno se odustalo i od izgradnje obalnog puta. Općina je pitanje izgradnje ponovno pokrenula u drugoj polovici 1942. godine; sada je put trebalo svečano otvoriti prigodom obilježavanja druge godišnjice uspostave Nezavisne države Hrvatske.²⁷⁹ Projekt je izradio inženjer Josip Ježov zaposlenik Gradskog tehničkog odsjeka.²⁸⁰ Rješenjem je predviđena izgradnja zidane obale od zgrade Lučke kapetanije do tadašnje klaonice pred Lazaretima, gdje bi se obala s cestom na Pločama povezala stubištem. Nakon primjedbi kako bi se izvedbom zidane obale pogoršale maritimne karakteristike luke, projekt je u travnju 1943. korigiran, no do izvedbe ponovno nije došlo, vjerojatno zbog ratnih okolnosti.²⁸¹

Gradska uprava i javnost bili su svjesni i loših stambenih uvjeta u pojedinim dijelovima jezgre, no rješavanju tog problema nije se pristupalo.²⁸²

²⁷⁶ Brodovlasnik Božo Banac (Dubrovnik, 1883. - New York, 1945.) nakon školovanja u Dubrovniku i inozemstvu nastanio se u Londonu. Zastupao je strana i domaća broderska društva, među njima i Atlantsku plovidbu „Ivo Račić“, koje je bio i suvlasnik. Podržavajući veze s iseljenicima u Južnoj Americi (Nikolom Mihanovićem, Paskom Baburicom i Franom Petrinovićem) inicirao je osnivanje Jugoslavensko – američke plovidbe 1924. godine. Njegovim nastojanjem to se društvo fuzioniralo s Atlantskom plovidbom „Ivo Račić“ te je tako krajem 1928. godine utemeljeno parobrodarsko društvo Jugoslavenski Lloyd a.d., sa sjedištem u Zagrebu i Splitu, koje je pod Bančevom upravom uspješno poslovalo do II. svjetskog rata. Sudjelovao je i u radu drugih broderskih poduzeća, a 1936. godine postao je, kao prvi strani brodovlasnik, stalnim članom glavnog odbora londonskog Lloyd's Register of Shipping. Za vrijeme Drugog svjetskog rata dao je saveznicima na raspolaganje svoje brodove. V.F. (VINKO FORETIĆ), Banac, Božo, u: Hrvatski biografski leksikon, A-Bi, Zagreb, 1983.

²⁷⁷ MGZ-MK

²⁷⁸ Isto

²⁷⁹ DADU, Obalni put, nerazvrstani spis.

²⁸⁰ Josip (Josif) V. Ježov rođen je u Rusiji 1895., a umro u Dubrovniku 1977. godine.

²⁸¹ Isto

²⁸² DR. V. POLJANIĆ (VLAHO POLJANIĆ), (bilj. 227), 2

3.3. INTENZITET, TEMATSKA ZASTUPLJENOST I PODRUČJA IZGRADNJE

3.3.1. Intenzitet izgradnje

Osnovni arhivski izvor za poznavanje međuratne izgradnje Dubrovnika predstavlja Zbirka građevinskih planova Općine Dubrovnik (1837.-1957.) Državnog arhiva u Dubrovniku. Izdvojena iz fonda Općine Dubrovnik, građa ove zbirke sadrži dokumentaciju vezanu za postupke izdavanja građevinskih i uporabnih dozvola te nadzora građenja na području nadležnosti Općine. Za razdoblje od 1919. do 1944. godine arhivsko gradivo ove zbirke organizirano je u 87 svežnjeva i sadrži oko 1800 spisa. Iako dokumentacija nije cjelovita, i sadržajno ne obuhvaća čitavo, radnjom razmatrano područje (nedostaje dokumentacija za dio Dubrovačkog primorja od Zatona do Dubravice te za otok Šipan) predstavlja reprezentativni uzorak, na temelju kojega je moguće donijeti općenite zaključke o intenzitetu izgradnje. Korekciju u razmatranju predstavlja sačuvana evidencija o izvođenju odobrenih gradnji i izdanim uporabnim dozvolama, vođena od strane Tehničkog odjela Općine dubrovačke za razdoblje od 1920. do 1944. godine, temeljem čega se može dobiti približno točan podatak o ukupnom broju izvedenih novogradnji u Dubrovniku i okolici, kao i uvid u oscilacije intenziteta gradnje za pojedina razdoblja.²⁸³

Prema ovoj evidenciji na području Općine Dubrovnik u razdoblju od 1920. do 1944. godine izvedeno je 530 novogradnji, ne računajući pomoćne zgrade, a ukupno je izdano 1040 dozvola za razne građevinske zahvate. Od razdoblja potpune stagnacije u godinama nakon Prvog svjetskog rata intenzitet izgradnje postupno raste i doseže vrhunac krajem dvadesetih godina, da bi nakon naglog opadanja u godinama svjetske ekonomske krize istu razinu dosegao krajem tridesetih godina i opet naglo opao po izbijanju Drugog svjetskog rata. U godinama najснаžnijeg uzleta, u Dubrovniku i okolici gradilo se pedesetak novogradnji godišnje, dok je u vremenima stagnacije, nakon Prvog svjetskog rata i tijekom Drugog svjetskog rata broj opadao ispod deset gradnji. U godinama 1933. i 1934., u kojima su se najviše osjećale posljedice svjetske ekonomske krize izvodilo se svega po petnaestak novih građevina godišnje.

²⁸³ HR-DADU-292, svež. 208/2, „Dozvole za izradu stabilnih građevina“. Iako je evidencija uredno vođena, čini se da su podaci za dubrovačku okolicu, pogotovo otoke Lopud i Koločep necjeloviti, kao i za gradnje poduzimane tijekom Drugog svjetskog rata.

Tablica 2. Izvedene novogradnje - prema godini izdavanja građevinske dozvole*

Godina	Dubrovnik**	Gruž	Lapad	Župa Dubrovačka	Rijeka dubrovačka	Otoci (Koločep i Lopud)	Ukupno
1920.	-	1	3	-	-	-	4
1921.	2	2	1	1	-	-	6
1922.	3	1	4	-	-	-	8
1923.	5	3	6	-	-	-	14
1924.	2	3	2	1	-	-	8
1925.	3	1	1	-	-	-	5
1926.	5	6	2	-	-	-	13
1927.	6	3	5	-	-	-	14
1928.	12	17	13	1	-	-	43
1929.	12	14	16	4	-	-	46
1930.	14	9	5	4	-	1	33
1931.	12	9	8	2	1	-	32
1932.	12	17	5	3	1	-	38
1933.	7	2	4	1	-	-	14
1934.	5	9	5	-	-	-	19
1935.	10	7	6	2	-	1	26
1936.	6	8	11	3	-	-	28
1937.	16	10	14	4	1	1	46
1938.	11	3	18	-	2	2	36
1939.	20	7	18	1	2	-	48
1940.	5	7	11	-	-	1	24
1941.	10	2	6	-	-	-	18
1942.	4	2	1	-	-	-	7
1943.	-	-	-	-	-	-	-
1944.	-	-	-	-	-	-	-
Ukupno (1920.-44.)	182	143	165	27	7	6	530

* Podaci u tablici temeljeni su na evidenciji „Dozvole za izradu stabilnih građevina“, HR-DADU-292, svež. 208/2

** Podaci se odnose na katastarsku općinu Dubrovnik, koja uz povijesnu jezgru Dubrovnika obuhvaća područje Ploča, Pila, Konala i Boninova

3.3.2. Tematska zastupljenost

U Dubrovniku međuratnog razdoblja punu dominaciju ima izgradnja namijenjena individualnom stanovanju, u širokom rasponu od reprezentativnih vila, među kojima se izdvaja ona Boža Banca na Pločama (Lavoslav Horvat i Harold Bilinić, 1937.-1939.), s više od 900 m² zatvorenog stambenog prostora, do vrlo skromnih prizemnica, kakve se najčešće grade na području Gruža. Česta je i izgradnja dvojnih kuća te manjih stambenih zgrada do četiri stana.

Izgradnja većih stambenih građevina, s više od šest stanova je rijetka. Jedina stambena zgrada većih dimenzija podignuta u ovom razdoblju, zgrada „Dubrovačke parobrodarske plovidbe“ -

„Ragusea“ na Batali, građena je u dvije faze i ukupno je imala 26 stambenih jedinica, no i ona je u potpunosti dovršena tek nakon Drugog svjetskog rata.²⁸⁴

Na poluotoku Lapadu, dubrovačkoj okolici, Župi dubrovačkoj i Zatonu te na otocima, Koločepu i Lopudu grade se kuće za odmor, no ova izgradnja, gotovo redovito visoke oblikovne kvalitete, ipak ne uzima većeg maha.

Razmjerno velik udjel u cjelokupnoj građevinskoj djelatnosti zauzima izgradnja hotela i pansiona, a kao osobitost obalnog grada s razvijenim turizmom javlja se i gradnja kupališnih zgrada. Kapaciteti građevina namijenjenih turizmu pružaju također širok raspon, od velikog turističkog kompleksa u Kuparima (Jiri Stibral, 1920.-1925.) sa 190 soba, većih hotela poput hotela „Grand“ na Lopudu (Nikola Dobrović, 1934.-1936.) i hotela „Excelsior“ (Zdenko Stržić, 1938.-1939.), do malih pansiona kakvi su „Vila Roxy“ (Drago Galić, 1934.) sa svega osam soba.

Novogradnja uredskih i poslovnih prostora iznimno je rijetka, dok među građevinama namijenjenim industriji prevladavaju skladišta i manji pogoni. Od poslovnih zgrada reprezentativnošću se izdvaja palača „Narodne banke“ na Pilama (Bogdan Nestorović, 1936.). Među industrijskim poduhvatima značajna je djelatnost „Prvog dalmatinskog trgovačkog društva“, koje na svojem posjedu u Gružu tijekom dvadesetih i tridesetih godina formira industrijski kompleks namijenjen ekstrakciji sulfurnog ulja iz komina.²⁸⁵

Tijekom čitavog međuratnog razdoblja podignuto je tek nekoliko javnih, socijalnih i zdravstvenih ustanova. Radnički dom u Gružu (1927.-1930.) bio je oblikovno skromna građevina, koja smještajnim kapacitetom nije mogla ni približno zadovoljiti tadašnje potrebe.²⁸⁶ Monumentalna zgrada Okružnog ureda za osiguranje radnika (Bela Auer, 1936.-1938.) najveća je javna građevina razdoblja, a od zdravstvenih ustanova može se izdvojiti nevelika, no suvremeno koncipirana Đačka poliklinika na Pločama (Fridrih Valenta, 1928.-1930.).²⁸⁷

U međuratnom razdoblju u Dubrovniku i okolici podizanje novih sakralnih građevina predstavlja također rijetkost. Najaktivniji su kapucini Gospe od Milosrđa, koji od 1929. do 1936. godine podižu novu samostansku zgradu, a u dva navrata planiraju i izgradnju monumentalnog zvonika.²⁸⁸ Među rijetkim ostvarenim projektima u dubrovačkoj okolici

²⁸⁴ HR-DADU-292, svež. 145/14, 146/1

²⁸⁵ HR-DADU-292, svež. 85/22, 85/26, 85/56, 87/29, 87/31, 87/35, 88/35, 89/19, 91/14, 94/22, 98/8, 98/15, 99a/5, 99a/41, 100/41, 101/4, 103/35, 104/3, 126/17, 129/8, 152/5, 153/9, 157/3

²⁸⁶ HR-DADU-292, svež. 96/1; ***Socijalne ustanove u Gružu, u: Narodna svijest, 19. kolovoza 1936., 1-2

²⁸⁷ HR-DADU-292, svež. 123/2, 134/6; HR-DADU-OGU, svež. 17/13, 17/14, 53/208, 60/275

²⁸⁸ HR-DADU-292, svež. 95/21, 110/34, 116/15

izdvaja se izgradnja mauzoleja obitelji Račić u Cavtatu (Ivan Meštrović, 1920.-1922.) te gradnja zvonika uz župnu crkvu sv. Ilara u Mlinima (Dušan Smiljanić, 1935.).²⁸⁹

3.3.3. Područja izgradnje

Grad Dubrovnik

Tijekom međuratnog razdoblja gradsko područje ubrzano se širi na prostore Gruža i Lapada ili kako se tada naziva ovo područje - Dubrovnik 2. Zbog udaljenosti od Grada i slabe cestovne povezanosti uz rijetke ladanjske i stambeno-gospodarske komplekse do početka 20. stoljeća područje Lapada bilo je slabo nastanjeno.²⁹⁰ Gruški zaljev, sa svojom gustom ladanjskom izgradnjom, brodogradilištem te lukom koja od 19. stoljeća zbog svojih prostornih mogućnosti postupno istiskuje staru gradsku luku, bio je nešto gušće naseljen, a zbog navedenog i predodređen da se počne razvijati kao novo gradsko gospodarsko središte.²⁹¹ U Gružu je uz luku i već spomenutu električnu centralu, koncentrirana i skromna industrija Dubrovnika – tu su skladišta duhana, tvornica boja i lakova, tvornica ulja.

Tridesetih godina grade se u Gružu brojne obiteljske kuće. Naručitelji su uglavnom pomorci i obrtnici, skromnijih financijskih mogućnosti te u izgradnji uglavnom prevladavaju prizemnice, a mnogo rjeđe katnice. Ove kuće izvode dubrovački zidarski majstori po shematiziranim projektima, jednostavne prostorne organizacije i niske higijenske razine. Najveća koncentracija ovakve izgradnje je u zapadnom dijelu Gruža, iznad same luke, dok prema istoku (današnje ulice A. G. Matoša, Tina Ujevića i Šipčine) kuće imaju nešto reprezentativniji karakter.

Izgradnja na području Lapada usmjerena je značajnim dijelom na turističke sadržaje – hotele i pansionere, kupališne zgrade te vile za odmor. Najjači intenzitet izgradnje ove vrste je na području uvale Sumartin, dok stambena izgradnja dominira na području Montovjerne (Ulica bana Josipa Jelačića) i Vojnovićevog puta, dijelova Lapada koji su bliži Gradu i Gružu.

Značajnija urbanizacija odvija se i na području Ploča, predjela koji je usprkos neposrednoj blizini grada do 20. stoljeća rijetko nastanjen te su mogućnosti izgradnje bile veće nego na već dosta gusto izgrađenom području Pila i Konala. Atraktivnost položaja je uz izgradnju obiteljskih kuća uvjetovala i rezidencijalnu izgradnju te gradnju hotela i pansiona.

²⁸⁹ IVAN VIDEN, Ivan Meštrović i Dubrovnik, diplomski rad, Zagreb, 2009., 70-79; HR-DADU-292, svež. 118/11

²⁹⁰ Prema popisu stanovništva Lapad je 1900. godine imao 290 stanovnika. Državni zavod za statistiku, Baze podataka, Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001., Stanovništvo – Bivša naselja, <http://www.dzs.hr/>

²⁹¹ Gruž je 1900. godine imao 1529 stanovnika. Državni zavod za statistiku, Baze podataka, Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001., Stanovništvo – Bivša naselja, <http://www.dzs.hr/>

Gradi se i na prostoru Pila, najgušće izgrađenom gradskom predgrađu te na području triju Konala. Uz cestu što od Pila vodi prema Gružu, na Boninovu, na preostalim slobodnim parcelama grade se reprezentativne obiteljske vile (Ucović, Mičić, Svilokos, Rusko).

Treba dodati da se i u povijesnoj gradskoj jezgri u ovom razdoblju znatno građevinski intervenira. Radi se o brojnim nadogradnjama te adaptacijama stambenih i poslovnih prostora.

Gradska okolica

Pojedina naselja dubrovačke okolice, poput Kupara, Srebrenog i Lopuda, u međuratnom razdoblju doživjela su temeljitu preobrazbu, prvenstveno zahvaljujući naglom razvoju turističke djelatnosti. Većina ostalih naselja, ostaju nedotaknuta novom gospodarskom granom i uglavnom stagniraju, oslanjajući se i dalje na tradicionalne izvore prihoda, poljoprivredu, ribarstvo i pomorstvo, pa je i broj novogradnji zanemariv, a one kvalitetnije najčešće su vile za odmor.

Cavtat

Urbana struktura Cavtata nije u međuratnom razdoblju doživjela znatnije promjene. Dva najznačajnija zahvata vezana su za rubne zone naselja, na vrhu poluotoka Rata staru kapelu sv. Roka odmijenio je početkom dvadesetih godina mauzolej obitelji Račić Ivana Meštrovića, a uz cestu prema poluotoku Sustjepanu 1928. godine brodovlasnik Božo Banac po projektu Lavoslava Horvata podiže monumentalni ljetnikovac, koji iako oblikovno suzdržan, u cavtatsko okružje unosi novo mjerilo izgradnje.²⁹²

Župa dubrovačka

Kroz 19. stoljeće Župa dubrovačka zadržala je karakter izrazito ruralnog područja. Prometna povezanost s Dubrovnikom bila je slaba, makadamskom cestom kroz Župsko polje.²⁹³ Početak razvoja modernog turizma u Dubrovniku koncem 19. stoljeća, odrazio se ubrzo i na Župu dubrovačku. Pitome pješćane uvale Kupara i Srebrenog, s rijetkom okolnom izgradnjom, postaju pogodne za razvoj sve popularnijeg kupališnog turizma. Oko 1900. godine uvedeni su povremeni izleti iz Dubrovnika za Srebreno manjim parobrodima, a uskoro, 1912. godine, osnovano je „Dubrovačko kupališno i hotelsko društvo“ s.o.j. u Pragu i s češkim kapitalom kupilo terene u Kuparima i Srebrenom.²⁹⁴ Odmah po završetku Prvog svjetskog rata Društvo nastavlja s ulaganjima, 1919. godine kupuje zgrade Cabogine ciglane u

²⁹² IVAN VIĐEN, (bilj. 289), 70-79; DUŠKO KEČKEMET, (bilj. 1), 78; TOMISLAV PREMERL, (bilj. 10), 353-354

²⁹³ ANTUN KOBAŠIĆ, Socio – ekonomske promjene u Župi dubrovačkoj i utjecaj turizma (tijekom 20. stoljeća), u: Zbornik Župe dubrovačke, 2, Dubrovnik, 1996., 153-172, 156

²⁹⁴ Isto, 158

Kuparima i sljedeće, 1920. godine otvora prvi hotel.²⁹⁵ Kompleks nekadašnje ciglane postupno se tijekom dvadesetih godina 20. stoljeća preobražava u elitno odmaralište, a u Srebrenom Društvo podiže prostranu kupališnu zgradu.²⁹⁶ Neostvorena vizija daljnjeg razvoja Srebrenog, „Projekt lazni Srebrno“, arhitekta Jiříja Stibrála, objavljena je u publikaciji „Zlata knjiga slovanske riviere“ iz 1926. godine, gdje je čitav zapadni dio uvale (tada uglavnom u vlasništvu „Dubrovačkog kupališnog i hotelskog društva“), napučen vilama i hotelima.²⁹⁷ No, procvat turizma nakon Prvog svjetskog rata ipak je postupno u potpunosti preobrazio karakter uvale Srebreno; gotovo pusta uvala s tek nekolicinom skromnijih ladanjskih i stambenih sklopova kroz dva desetljeća transformirana je u turističku i izletničku destinaciju. Na južnom kraju uvale, početkom dvadesetih godina gradi se lukobran i zidana obala, što omogućuje sigurno pristajanje manjih parobroda, a do kraja tridesetih godina u središnjem dijelu uvale, uz pješčanu plažu formira se obalni niz, uglavnom ugostiteljstvu namijenjenih zgrada, terasa i vrtnih prostora.

U Kuparima je od 1934. djelovala podružnica društva „Dub“, a 1936. godine u Mlinima se osniva „Društvo za unapređenje turizma“ (za Mline, Srebreno i Kupare). Krajem tridesetih godina 20. stoljeća na području Župe (uglavnom u Kuparima i Srebrenom) devet je hotela i pansiona s oko 300 soba i tridesetak ugostiteljskih radnji.²⁹⁸

Rijeka dubrovačka i Zaton

Područje Rijeke dubrovačke i Zatona, zbog loše cestovne povezanosti, tijekom međuratnog razdoblja nije doživjelo značajnije promjene. U potpunosti je zadržan ruralni karakter povijesnih naselja, uokoljenih kultiviranim krajolikom. Izdvojiti se može tek naselje Zaton Mali, u kojem se podiže nekoliko suvremeno koncipiranih vila za odmor.

Elafiti

Među elafitskim otocima, najznatniju preobrazbu doživjeti će Lopud. Od početka 20. stoljeća, uvođenjem redovitijih parobrodarski linija koje Lopud povezuju s Dubrovnikom i Stonom, ostvariti će se preduvjeti za razvoj turizma, koji će od kraja trećeg desetljeća imati sve značajniju ulogu i bitno utjecati na strukturu lopudskog naselja.²⁹⁹ Otvaraju se tada jedan za drugim hoteli „Glavović“ (1927.), „Kristić“ (1928.), „Pracat“ (1929.), „Kuljevan“ (1932.), a 1936. godine i hotel „Grand“, u to vrijeme jedan od najvećih hotela na dubrovačkom području. Procvatu turizma, koji je Lopud uz Dubrovnik i Kupare, svrstao u najposjećenija

²⁹⁵ Isto, 164; HR-DADU-292, svež. 84/9

²⁹⁶ ANTUN KOBAŠIĆ, Osamdeset godina organiziranog turizma u Župi dubrovačkoj, u: Zbornik Župe dubrovačke, 3, Dubrovnik, 2000., 161-187, 165; HR-DADU-292, svež. 85/18

²⁹⁷ NIKO KAPETANIĆ, Župa dubrovačka na starim razglednicama 1989-1944, Srebreno, 2008., 198

²⁹⁸ ANTUN KOBAŠIĆ, (bilj. 293), 159

²⁹⁹ IVO PERIĆ, (bilj. 13), 108-109

odredišta dubrovačke regije, prethodila su nastojanja za uređenjem i urbanizacijom mjesta, a što je omogućeno prvenstveno dobrohotnošću lopudskog iseljenika Iva Kuljevana (1850.-1928.).³⁰⁰ Sredinom dvadesetih godina gradi se tako nova Općinska i školska zgrada (1922.), zatim zgrada ribarnice i mesnice te uređuje dužobalna šetnica do vrha Benešinog rata.³⁰¹

Izgradnjom, za tadašnje pojmove značajnih smještajnih kapaciteta, u strukturu naselja unosi se novo mjerilo izgradnje, bilo da nove građevine zaposjedaju preostale slobodne parcele ili preoblikuju i negiraju starije. Tako će nova školska i općinska zgrada i hotel „Kuljevan“ upotpuniti obalni niz prema Franjevačkom samostanu, kao i hotel „Glavović“ u središnjem dijelu naselja, ne izazvavši pri tom veće prostorne konflikte. S druge pak strane izgradnja hotela „Pracat“ na mjestu drevne crkve Gospe od Napuća i radikalna nadogradnja ladanjske kuće Jakšić iz 18. stoljeća za potrebe hotela „Kristić“, unijet će disharmoniju u vizurama naselja. No, da je i u ovom vremenu, usprkos općoj želji za modernizacijom i napretkom bilo moguće voditi brigu o zatečenim vrijednostima i njihovoj nadgradnji, svjedoči primjer hotela „Grand“, kojeg je arhitekt Nikola Dobrović, promišljenim pozicioniranjem u dubini vrtne, hortikulturno detaljno osmišljene parcele, uspio podrediti povijesnoj strukturi naselja.

I Koločep je poput Lopuda imao svog dobročinitelja, iseljenika Paska Baburicu (Koločep, 1875. - San Vincente, 1941.), koji je dvadesetih godina 20. stoljeća uložio sredstva u uređenje otoka, izgradnju gata i obalne šetnice u Donjem Čelu.³⁰² Ipak, iako Dubrovniku bliži, otok Koločep nije doživio turističku ekspanziju poput prostranijeg, urbaniziranijeg i pješćanim plažama bogatijeg Lopuda. Tijekom razdoblja u naselju Donje Čelo gradi se nekoliko vila za odmor, a u Gonjem Čelu hotel (1930.), koji je smještajem i dimenzijama trajno narušio sliku naselja.³⁰³

Najveći, no od Dubrovnika najudaljeniji naseljeni elafitski otok, Šipan, tijekom međuratnog razdoblja ostaje gotovo nedotaknut progresom.

³⁰⁰ ***† Ivo Kuljevan, u: Narodna svijest, 3. svibnja 1928, 3

³⁰¹ ***Lopugjani svome dobrotvoru, Svečani doček g. I. Kuljevana, u: Dubrovački list, 7. kolovoza 1926., 1-2

³⁰² A.S.D. (ANĐELKA STIPČEVIĆ-DESPOTOVIĆ), Baburica, Pasko (Baburizza Pascual), Hrvatski biografski leksikon, A – Bi, Zagreb, 1983., 313-314

³⁰³ HR-DADU-292, svež. 101/2

3.4. SUDIONICI, POSTUPAK I DINAMIKA GRAĐENJA

3.4.1. Naručitelji

Socijalna struktura naručitelja iznimno je raznolika i pokriva široki raspon unutar tadašnje društvene strukture. Kreće se od imovinski skromnog sloja dubrovačkih obrtnika i pomoraca do predstavnika krupnog kapitala, veletrgovaca i brodovlasnika, a imovinski i društveni status reflektira se i na izbor lokacije te tipološke odrednice gradnji. Kako dubrovačka rivijera u međuratnom razdoblju postupno poprima ekskluzivni status u jugoslavenskim razmjerima, ona postaje privlačna i političkoj i gospodarskoj eliti tadašnje države, no prometna izoliranost Dubrovnika u odnosu na tuzemna i inozemna središta ipak u većim razmjerima priječi izgradnju kuća za odmor i vila za povremeni boravak. Uz privatne naručitelje kao investitori se javljaju i tvrtke, prvenstveno zainteresirane za ulaganja u turizam, dok stanogradnja te izgradnja industrijskih objekata predstavlja izuzetak. Dubrovačka općina razmjerno rijetko poduzima značajnije građevinske zahvate, najčešće intervenirajući u prometnu infrastrukturu, no i tu se oslanjajući na pomoć zainteresiranog stanovništva te društva „Dub“, koje kao „Društvo za razvitak Dubrovnika i okolice“, nerijetko preuzima inicijativu u rješavanju važnih komunalnih problema. Crkvene institucije kao investitori gradnji također se javljaju iznimno rijetko.

Financijske mogućnosti i status naručitelja osim izbora lokacije i stupnja reprezentativnosti gradnje najčešće utječu i na izbor projektanta. Dok naj imućniji sloj društva često upošljava školovane arhitekate iz drugih, većih sredina, ostali, zavisno o mogućnostima, pribjegavaju projektantskim uslugama ovlaštenih graditelja, inženjera zaposlenih u tehničkim službama te ovlaštenih zidarskih majstora. Iznimaka, koji svjedoče o stupnju samosvijesti i senzibilitetu naručitelja za pitanja arhitektonskog oblikovanja, ima naravno u oba pravca.

3.4.2. Projektanti

U Dubrovniku međuratnog razdoblja mali je broj stalno nastanjenih arhitekata i građevinskih inženjera, a većina ih je zaposlena u tehničkim službama područne uprave. Dvadesetih godina, izuzevši uposlenike tehničkih službi, u Dubrovniku djeluje samo arhitekt Ivo Ćurlica (1873.-1936.), no on kao pripadnik imućnog sloja građanstva nije nastojao razviti širu projektantsku djelatnost, već povremeno projektira za osobne potrebe i uži društveni krug kojem je pripadao.³⁰⁴ Prvi arhitekt koji je u Dubrovniku nastojao opstati isključivo od

³⁰⁴ IVAN VIĐEN, (bilj. 41), 305-306; IVAN VIĐEN, (bilj. 123), 457-459

samostalnog projektantskog rada bio je Nikola Dobrović (1897.–1967.). Diplomiravši arhitekturu na Visokoj tehničkoj školi u Pragu 1923. godine, Dobrović je u češkoj prijestolnici kroz slijedećih desetak godina ostvario relativno zapaženu praksu kojoj je kruna izvedba Jugoslavenskog studentskog doma (1931.–33.).³⁰⁵ Želeći nastaviti karijeru u domovini, tijekom praških godina zapaženo sudjeluje na brojnim arhitektonskim natjecanjima u Jugoslaviji, no usprkos osvojenim nagradama i stečenom statusu jednog od vodećih jugoslavenskih suvremenih arhitekata, prvu realizaciju čeka sve do 1934. godine, kada zahvaljujući posredovanju Koste Strajnića, započinje s izgradnjom hotela „Grand“ na Lopudu. U Dubrovniku će živjeti i raditi slijedećih devet godina i ostvariti niz antologijskih ostvarenja.³⁰⁶ Krajem tridesetih godina, 1937., u Dubrovnik se doseljava još jedan praški đak, Splitsanin Budimir Pervan. Udruživši se s kolegom iz srednjoškolskih dana, graditeljem Tomislavom Andrijom Žuanićem, Pervanu je u godinama preostalim do početka Drugog svjetskog rata uspjelo ostvariti značajnu projektantsku praksu.³⁰⁷

Zahvaljujući okolnostima u kojima je zahtjevnijoj klijenteli izbor arhitekata u lokalnoj sredini bio iznimno sužen, otvarao se određeni prostor projektantima iz drugih, većih sredina, prvenstveno Zagreba, zatim Ljubljane, Sarajeva, Beograda i Splita, a u određenim, doduše rijetkim slučajevima i onima iz europskih metropola. Treba odmah naglasiti da u ukupnom korpusu izgradnje međuratnog Dubrovnika na djelatnost ove grupe arhitekata otpada tek manji dio cjelokupne produkcije, jer izuzev najimućnijeg i najobrazovanijeg sloja, koji status nastoji iskazati i izborom cijenjenih arhitekata, veći dio građanstva pribjegava uslugama „inženjera činovnika“, građevinskih poduzetnika i zidarskih majstora.³⁰⁸ Iako je Strajnićevo nezadovoljstvo njihovim radom donekle opravdano, u opisanim okolnostima razumljivo je da većina stanovništva nije mogla priuštiti usluge „arhitekta – umjetnika“. Među arhitektima i inženjerima zaposlenima u postojećim tehničkim službama izdvajaju se Fridrih Valenta i Jozo Dražić, koji, iako u oblikovnom smislu skloni kompromisima s ukusom i željama naručitelja, često dostižu visoku razinu arhitektonskih ostvarenja. Također, zahvaljujući solidnom srednjoškolskom obrazovanju stečenom u graditeljskim školama u Zagrebu, Splitu i Sarajevu te izvođenjem projekata vodećih arhitekata tadašnje države – Nikole Dobrovića, Mladena

³⁰⁵ MARTA VUKOTIĆ LAZAR, (bilj. 5), 25-37

³⁰⁶ Isto, 37-47

³⁰⁷ ROBERT PLEJIĆ, (bilj. 7), 239

³⁰⁸ „Dosta je pogledati novu općinsku kavanu i Ton-kino, koje su gradili poznati arhitekti Gomboš i Kauzlarić, da se odmah uoči golema razlika između ta dva zagrebačka arhitekta i naših domaćih diletanata koji su nam izgradili (tačnije: upropastili) Ploče, Gruž i Lapad. Dok djela zagrebačkih umjetnika imaju visoko evropsko obilježje i čine čast našoj kulturi, novogradnje naših domaćih zidarskih majstora, graditelja, arhitekata i inženjera činovnika govore o provincijskoj zaostalosti i vrijedjaju ne samo savremene stvaralačke napore nego i stare arhitektonske tradicije naše nacije.“ KOSTA STRAJNIĆ, (bilj. 246), 9

Kauzlarića, Stjepana Gomboša, Drage Galića i drugih, građevinski poduzetnici poput Drage Pogačića, Rikarda Trostmana, Vinka Karlovca i Vilima Doršnera često projektiraju i izvode oblikovno uspjele građevine, uglavnom obilježene prožimanjem tradicionalnih elemenata i modernističke redukcije. Spomenimo da i projekti zidarskih majstora namijenjeni najčešće naručiteljima skromnih financijskih mogućnosti, jednostavnim formama temeljenim na lokalnoj tradiciji prigradske izgradnje, uspijevaju u nekoj mjeri nadoknaditi osmišljene strategije socijalne gradnje.

Konačno, treba naglasiti, kako su u međuratnom razdoblju projektnu dokumentaciju potpisom obavezno ovjeravali ovlaštene izvođači, dok potpis projektanta, iz više razloga često izostaje, pa je stoga utvrđivanje autorstva pojedinih građevina znatno otežano.

3.4.3. Izvođači

Za razliku od nevelikog broja stalno nastanjenih projekatana, u Dubrovniku tijekom dvadesetih i tridesetih godina 20. stoljeća djeluje relativno veliki broj građevinskih poduzetnika, a u građevinarstvu je zaposlen značajan broj radnika. Neposredno nakon Prvog svjetskog rata, 1919. godine, prema sačuvanom popisu gradnji izvršenih te godine, građevinske radove u Dubrovniku izvodilo je sedam poduzetnika. Prema podacima za 1928. godinu u Dubrovačkom kotaru bilo je 36 poslodavaca i 418 radnika u građevinskom obrtu.³⁰⁹ Pred početak Drugog svjetskog rata, 1939. godine, od svibnja do srpnja, trajao je do tada najveći i najorganiziraniji radnički štrajk u Dubrovniku, koji su, zbog najave otkazivanja kolektivnog ugovora, organizirali građevinski radnici. Prema podacima u štrajku je bilo 1200 radnika, što dovoljno govori o udjelu graditeljstva u dubrovačkom gospodarstvu tog vremena (grad Dubrovnik je 1940. godine imao oko 16 000 stanovnika).³¹⁰

Uz stalno nastanjene poduzetnike tridesetih godina u Dubrovniku djeluju i izvođači iz drugih sredina, najčešće u slučajevima kada se radilo o značajnim investicijama. Preuređenje i dogradnju „Gradske kavane“ vodila je tvrtka „Atlant“ iz Beograda, koja je u Dubrovniku tada osnovala svoju podružnicu. Jedan od suvlasnika tvrtke, inženjer Drago Pogačić, nastanio se trajno u Dubrovniku te sredinom tridesetih godina osnovao vlastito građevinsko poduzeće. Za Dubrovnik kao trajno boravište i središte opredijelili su se krajem tridesetih godina i inženjer Venio J. Dryak, poduzetnik iz Zagreba te Tomislav Andrija Žuanić s Hvara. U pojedinim slučajevima radove su izvodili i poduzetnici iz Sarajeva (Mihajlo Blagojević, Stanoje Bikar, Ivan Pregelj), Zagreba („Braća Faltus“) te Beograda („Tunner i Wagner“). Kao zanimljivost

³⁰⁹ MATO KAPOVIĆ, (bilj. 12), 113

³¹⁰ Isto, 344-346

može se spomenuti i djelatnost Paula Nørregaarda, koji se uz dužnost konzula Kraljevine Danske bavio projektiranjem i graditeljstvom.³¹¹

Uz navedene, po brojnosti i kvaliteti izvedbi treba spomenuti rad ovlaštenih graditelja, poduzetnika Rikarda Trostmana, Vinka Karlovca, odnosno „Dubrovačkog građevnog društva“ s.o.j. te Vilima Doršnera.

Pojedini građevinski poduzetnici, ovlaštene zidarski majstori, imali su obrte prijavljene u mjestima dubrovačke okolice, poput Stijepa Kljunka u Majkovima (Dubrovačko primorje), Bara Ivelje u Mlinima (Župa dubrovačka) te Mata Gjurovića u Močićima (Konavle) i svojim su radom uglavnom bili usmjereni na spomenute lokalne sredine iz kojih su i potjecali.

Općenito se može zaključiti kako građevine međuratnog razdoblja u Dubrovniku odlikuje visoka zanatska kvaliteta. Većina gradnji izvodi se tradicionalnim načinom konstrukcije, najčešće s vanjskim licem fasadnih zidova od punog kamena te drvenim međukatnim i krovničnim konstrukcijama, no dubrovački poduzetnici bili su spremni suočiti se i sa zahtjevima suvremenog građenja, o čemu svjedoči hotel „Grand“ na Lopudu, građevina velikih dimenzija izvedena armiranobetonskom skeletnom konstrukcijom, a koju izvodi lokalni poduzetnik Vilim Doršner, doduše uz stalni nadzor projektanta Nikole Dobrovića.³¹²

3.4.4. Stručne službe

Uz redovne obaveze i zadatke u okviru svoje nadležnosti, inženjeri i arhitekti zaposleni u tehničkim službama dubrovačke općine i kotara, u nedostatku arhitektonskih biroa, odnosno trajno nastanjenih arhitekata na dubrovačkom području, pokrivaju znatan dio projektantske produkcije.

Tehnički odjel općine

U Dubrovačkoj općini je kao mjernik još u razdoblju prije Prvog svjetskog rata bio je zaposlen Petar Osgihjan, a od početka dvadesetih godina i inženjer Damjan Lučić - Roki. Njegovim zapošljavanjem formira se Tehnički odjel općine.

Na inzistiranje Koste Strajnića, Općina je 1929. godine zaposlila arhitekta, Plečnikova đaka i suradnika, rođenjem Kotoranina Vinka Glanza. No Glanz je nakon svega nekoliko mjeseci, u kolovozu iste godine, otpušten iz službe, a Strajnić će ovakvo postupanje Općine pripisati zavisti domaćih "*majstora*" i prijetnji koju je Glanzov rad predstavljao njihovim "*unosnim poslovima*". Osim zavidnih "*majstora*", Strajnić za Glanzov neuspjeh okrivljuje i Dubrovčane

³¹¹ HR-DADU-292, svež. 139/5, 140/20

³¹² KRUNOSLAV IVANIŠIN, (bilj. 4, 1999.); KRUNOSLAV IVANIŠIN, (bilj. 4, 2000.); KRUNOSLAV IVANIŠIN, Tehnička, funkcionalna i retorička održivost arhitekture Nikole Dobrovića, u: Strajnićev zbornik, (ur.) Ivan Viden, Dubrovnik – Zagreb, 2010., 103-120

koji "nisu uspjeli cijiniti visoki idealizam ovog darovitog arhitekta i njegove vanredne sposobnosti su namjerno zapostavljali neupućenosti zidarskih majstora, diletantizmu domaćih arhitekata i šablonizmu inženjera-činovnika".³¹³

Početak 1931. godine Općina ponovno zapošljava mladog arhitekta, Joza Dražića, koji je arhitekturu diplomirao u Grazu. Dražić je ujedno jedini rođenjem Dubrovčanin koji je tijekom međuratnog razdoblja studirao arhitekturu i karijeru nastavio u rodnom gradu.³¹⁴ Tijekom čitavog desetljeća Dražić će biti uposlenik Općine, no ujedno će ostvariti i zavidni projektantski opus, uglavnom obiteljskih kuća i vila. Za razliku od Glanza, koji je imao auru „Plečnikova đaka“, Dražić, iako možda nadareniji, čvršće je ukorijenjen u lokalnu sredinu, i u oblikovnom smislu skloniji kompromisima, pa zbog toga vjerojatno nije bio po ukusu Strajniću, koji 1933. godine ponovno piše: „Krajnje je vrijeme da općinski faktori uvide potrebu angažovanja savremeno orijentovanog arhitekta umjetnika koji bi vodio ozbiljnu brigu o arhitekturi novogradnji i budno pazio da se pojedine gradske četvrti ne unakaradjuju građevnim objektima koje samovoljno podižu pojedina lica kojima su lični interesi i profiti daleko preči od javnih i općih... Držimo da ne treba dokazivati što bi za naš grad značilo kada bi u općinskom tehničkom odsjeku djelovao arhitekt umjetnik evropskih kvaliteta.“³¹⁵

Kako je dubrovačka općina tijekom međuratnog razdoblja uglavnom poduzimala skromnije zahvate, orijentirajući se na trasiranje, uređenje i popravke ulica i cesta, održavanje vodovoda i druge manje zahvate na gradskoj infrastrukturi, ni općinski inženjeri i arhitekti nisu imali veće prilike iskazati se. Znatno dio njihove djelatnosti svodio se na vođenje postupaka izdavanja građevnih dozvola te nadzor građenja, a Oshijan, Lučić Roki i Dražić često projektiraju kuće i vile, koje umjesto njih potpisuju građevinski poduzetnici.³¹⁶

³¹³ KOSTA STRAJNIĆ, (bilj. 11), 33; Državni arhiv u Dubrovniku, Općina Dubrovnik (dalje HR-DADU-119), Zapisnici sjednica općinskog vijeća, 1929. godina. Glanz je otpušten iz službe odlukom općinskog upraviteljstva 31. kolovoza 1929. godine. Formalni razlog za otpuštanje bio je vjerojatno taj što prema pravilniku o službenicima Dubrovačke općine, koji je donesen upravo početkom kolovoza 1929. godine, službenikom općine nisu mogle biti osobe starije od 21 godine koje nisu odslužile vojnu obvezu.

³¹⁴ Arhitekti Helen Baldasar (1894.-1952.) i Niko Armanda (1899.-1981.) rođeni su u Gružu, gdje su im očevi radili kao državni službenici, no već u djetinjstvu sele u Split i ostaju trajno vezani za taj grad. ROBERT PLEJJIĆ, (bilj. 7), 170-186; Božidar Rašica (1912.-1992.) tijekom studija arhitekture navodno surađuje s Nikolom Dobrovićem i izvodi više studija za Dubrovnik, no do sada nije utvrđena ni jedna njegova samostalna realizacija u ovom razdoblju. VERA MARIĆ, PETAR SELEM, ZVONKO MAKOVIĆ, *Božidar Rašica*, Zagreb, 2009., 15-22, 345-353; Miho Čakelja (1909.-1977.) nakon završetka studija arhitekture u Beogradu, kraće je vrijeme (1937.-1938.) aktivan u Dubrovniku, da bi karijeru nastavio u Makedoniji.

³¹⁵ KOSTA STRAJNIĆ, (bilj. 246), 9

³¹⁶ ***Ko može praviti nacрте?, u: Tribuna, 29. travnja 1931., 3. „Doznajemo da je Banska Uprava ovih dana izdala naredenje po kojemu se općinski inženjeri van uredovnih satova ne mogu baviti pravljenjem nacрта, jer je to pravo pridržano ovlaštenim javnim inženjerima i drugim strukovnjacima, koji za to imaju zakonsko ovlaštenje.“

Građevinska direkcija / Tehnički odjeljak Sreskog načelstva

Naslijedivši djelatnosti Okružnog građevinskog ureda, nadležnost Građevinske Direkcije, odnosno kasnije Tehničkog odjeljka Sreskog (kotarskog) načelstva, odnosi se prvenstveno na izgradnju i održavanje državnih cesta te podizanje i održavanje školskih, zdravstvenih i vjerskih građevina. Nadležnost Građevinske direkcije je do početka 1925. godine, kada se osniva Građevinska direkcija na Cetinju, obuhvaćala široko područje južne Dalmacije i Crne Gore.³¹⁷ Nakon ukidanja dubrovačke oblasti, odnosno podjele Kraljevine Jugoslavije na banovine, kada Dubrovnik ulazi u sastav Zetske banovine sa sjedištem na Cetinju, umjesto Građevinske direkcije u Dubrovniku se formira Tehnički odjeljak sreskog (kotarskog) načelstva. Područje nadležnosti službe tako se smanjuje, no i dalje uz širu dubrovačku okolicu (Konavle, Primorje, Pelješac, Korčulu) obuhvaća i dio istočne Hercegovine.

Građevinska direkcija, zbog širokog područja nadležnosti te širokog spektra djelatnosti, u odnosu na Tehnički odjel Općine imala je veći broj stručnjaka, arhitekata i inženjera. Početkom dvadesetih, kada je područje nadležnosti bilo najveće, taj se broj kretao oko desetak inženjera raspodijeljenih u različite službeničke razrede.³¹⁸ Zaposlenici Direkcije, kao državni službenici, bili su znatno pokretljiviji u odnosu na zaposlenike gradskih službi, odnosno u skladu s potrebama i napredovanjem u službi češće su podlijegali premještajima, pa ih se većina nije dugo zadržala u Dubrovniku. Također, u odnosu na općinski Tehnički odjel očito je stega u državnoj službi bila jača, pa se čini da je projektantska djelatnost arhitekta i inženjera Direkcije / Tehničkog odjeljka izvan službene dužnosti, pogotovo tijekom tridesetih godina, znatno rjeđa.

Značajniji trag u dubrovačkoj sredini svojim djelovanjem ostavili su ing. Stjepan Wulpe, dugogodišnji upravitelj Direkcije tijekom dvadesetih godina, prvenstveno kao član Uresnog povjerenstva i drugih gradskih institucija. Arhitekt Fridrih Valenta, od sredine dvadesetih godina autor brojnih kvalitetnih ostvarenja, prvenstveno javnih – školskih, sakralnih i zdravstvenih gradnji, u dubrovačkoj okolini i u samom Dubrovniku ostvario je značajan i zaokružen opus. Projekte pojedinih službenika Direkcije / Odjeljka koji kraće borave u Dubrovniku teško je razlučiti i sa sigurnošću atribuirati. Spomenimo i djelatnost dvaju splitskih arhitekta - Ivana Ivačića upravitelja Direkcije krajem dvadesetih godina, najpoznatijeg po projektu hotela „Excelsior“ iz 1929. godine i sudskoj parnici s Kostom

³¹⁷ ***Građevinska Direkcija, u: Dubrovački list, 4. travnja 1925., 3

³¹⁸ U vijestici objavljenoj u tjedniku Rad od 30. travnja 1921. doznaje se da „Unapregjenja kod građevinske direkcije u Dubrovniku usledila su po ministarstvu građevina ovako: za inšpektore u V. raz. čina: Inž. A. Roki, kao šef stručnog odeljenja, Inž. V. Novaković, kao šef općeg odeljenja; za inšpektore u VI raz. čina; Inž. A. Tašoti i Inž. R. Klemenčić; za inženjere u VII raz. čina; Inž. J. Matulović, Inž. L. Štela, Inž. A. Plančić, Inž. I. Musladin, Inž. J. Gašparini i Inž. ?. Grižogono.“

Strajnićem, koju je taj projekt izazvao te Ljuba Biliška šefa Tehničkog odjeljka krajem tridesetih godina, koji projektira vlastitu kuću na Montovjerni u Lapadu.³¹⁹

3.4.6. Postupak građenja – pravni okvir

Za izdavanje građevinskih i uporabnih dozvola, usklađenost sa zakonskim propisima te nadzor građenja, u skladu sa građevinskim zakonom, nadležno je bilo Općinsko poglavarstvo, koje je postupak pratilo putem svog Tehničkog odjela. Za javne građevine bilo je potrebno ishoditi i suglasnost Građevinske direkcije, odnosno od 1929. do 1939. godine Banovinske uprave na Cetinju, a od 1939. Banovinske uprave u Splitu. Banovinska uprava ujedno je bila drugostupanjsko tijelo koje je rješavalo žalbe na odluke Općinskog poglavarstva. O estetskoj strani gradnji brigu je vodilo peteročlano Uresno povjerenstvo, a od donošenja jedinstvenog Građevinskog zakona 1931. godine, tročlani Građevinski odbor. Član Uresnog povjerenstva, odnosno Građevinskog odbora sudjelovao je u očevidu te je temeljem njegovog izvještaja Odbor donosio pismeno očitovanje koje je Općina najčešće uvažavala. Rad Uresnog povjerenstva često je kritizirao Strajnić, zamjerajući mu pristranost, jer su u njegovom sastavu često bili i djelatni arhitekti i poduzetnici.³²⁰ Kritika na rad Povjerenstva bilo je povremeno i s drugih strana.³²¹ O projektima koji su se ticali graditeljske baštine trebalo je stručno mišljenje izdati i Nadleštvo za umjetnost i spomenike. Konzervatori Marko Murat i Kosta Strajnić nastojali su što više proširiti svoj utjecaj na estetsko oblikovanje novogradnji, iako za to nisu imali čvrstog zakonskog oslonca, pa su česte pritužbe konzervatora da ih se u postupcima zaobilazi.³²²

3.4.7. Dinamika građenja

Vremenski raspon od ishoda građevinske dozvole do završetka gradnje, odnosno kolaudacije - dozvole korištenja zgrade, u većini slučajeva ne prelazi godinu dana, a često iznosi i znatno kraće, nerijetko i ispod šest mjeseci. Efikasnost izvođača posebno je uočljiva u

³¹⁹ Inženjer Ljubo Biliško (Kotor, 1885.-Dubrovnik, 1943.) stradao je u savezničkom bombardiranju Dubrovnika. JOŠKO RADICA, (bilj. 185), 505, 740

³²⁰ KOSTA STRAJNIĆ, (bilj. 11), 33-34

³²¹ ***Meteorološki paviljon, Uresno povjerenstvo, u: Dubrovački list, 23. svibnja 1927., 2-3. U članku se kritizira izbor lokacije za postavljanje meteorološkog stupa, a koju je izabralo Uresno povjerenstvo.

³²² Primjer takve pritužbe je dopis upućen Općini 13. ožujka 1934. godine, kada se Kosta Strajnić odbija očitovati o projektu Spomen – križa na Srđu, te se žali na ignoriranje i zaobilaženje konzervatora u postupku izdavanja građevinskih dozvola. Navodi da ga je zato Odbor za podizanje spomenika, odnosno dubrovački biskup, kada je provizorni križ od drva bio postavljen na Srđu, pozvao da izreče svoje mišljenje. Nakon što je Općinska uprava donijela odluku da se uputi dopis Ministarstvu prosvjete koje bi naredilo Nadleštvo za spomenike izdavanje mišljenja o Spomen - križu, "na molbu biskupa" Strajnić se ipak očituje o projektu. HR-DADU-292, svež. 116/2

razdoblju pred izbijanje Drugog svjetskog rata, kada je i intenzitet izgradnje najveći. Za izdavanje građevinske dozvole Gradskom poglavarstvu bilo je u prosjeku potrebno oko mjesec dana od podnošenja zamolbe za gradnju. Čak i kod podizanja velike javne građevine, poput zgrade OUZOR-a na Boninovu, od molbe za izdavanje dozvole do kolaudacije proteklo je svega osamnaest mjeseci.³²³ Naravno, u slučajevima podnošenja žalbi na odluke Gradskog poglavarstva postupak se znao otegnuti i nekoliko godina, no to su bili izdvojeni slučajevi.

3.5. ARHITEKTONSKI NATJEČAJI

3.5.1. Javni natječaji

Skromni broj značajnijih javnih zahvata u međuratnom razdoblju u Dubrovniku uvjetovao je i sužene mogućnosti za raspis natječaja. Poznata je tako provedba tek dvaju javnih natječaja i to za preuređenje i proširenje „Općinske kavane“ 1931. godine te za izgradnju Burze rada 1940. godine.

„Općinska kavana“

Konačnom provedbom ugovora o zamjeni zgrada s Vojnim erarom Kraljevine Jugoslavije, Dubrovačka općina sredinom travnja 1930. godine među ostalim dolazi i u posjed zgrade vojnog skladišta i pekare, velike jednokatnice podignute u prvoj polovici 19. stoljeća na ruševinama Velikog arsenala Dubrovačke Republike.³²⁴ Vojno skladište s pekarom nalazilo se neposredno uz začelje Općinske zgrade, u čijem je sjevernom dijelu prizemlja bila smještena nevelika „Općinska kavana“. Planovi za prenamjenu i preuređenje vojnog skladišta očito su postojali i prije njenog preuzimanja, jer je već krajem 1930. godine, na sjednici Općinskog vijeća održanoj 15. prosinca, odlučeno da se raspiše natječaj za proširenje „Općinske kavane“.³²⁵ Iako natječajna dokumentacija nije očuvana u cijelosti, moguće je rekonstruirati tijek događanja i imenovati glavne protagoniste.³²⁶

U tročlani žiri izabrani su općinski načelnik dr. Miće Mičić te arhitekti Jože Plečnik i Ivo Ćurlića, a kao zamjenici Edo Šen i Hugo Ehrlich. Jože Plečnik se na mjestu u žiriju zahvalio zbog zauzetosti, pa ga je kod raspisivanja natječaja i žiriranja zamijenio Edo Šen. Rok za

³²³ HR-DADU-292, svež. 123/2, 134/6

³²⁴ LUKŠA BERITIĆ, (bilj. 46), 213

³²⁵ HR-DADU-119, Zapisnici sjednica općinskog vijeća, 1930. godina

³²⁶ HR-DADU-292, svež. 106a, 106b; HR-DADU-119, Zapisnici sjednica općinskog vijeća, 1931. godina; KOSTA STRAJNIĆ, Savremena arhitektura Jugoslovena, Nikola Dobrović i njegovo značenje, u: Arhitektura, 4(1932), Ljubljana 1932., 108-113; KOSTA STRAJNIĆ, Prvi stvarni rezultati naše umjetničke akcije, Tribuna, o Uskrsu 1931., 3

predaju radova istekao je 17. veljače 1931. godine, do kada je zaprimljeno deset radova, a žiriranje je provedeno od 3. do 5. ožujka. Prva nagrada nije dodijeljena, dvije druge nagrade osvojili su rad „Molo“ Nikole Dobrovića i „A7“ Mladena Kauzlarića i Stjepana Gomboša, koji je odmah izabran za izvedbu.³²⁷ Treća nagrada dodijeljena je arhitektu Milovanu Kovačeviću, a otkupljen je i rad Dionisa Sunka.³²⁸

Izvedba je započela u ljeto 1931., a kavana je otvorena uoči Feste sv. Vlaha, 1. veljače 1934. godine. Realizacija ovog projekta predstavlja ključni moment u prihvaćanju moderne arhitekture u Dubrovniku, a sami autori u lokalnim okvirima postaju autoriteti koje će Općina tijekom tridesetih godina 20. stoljeća često konzultirati u vezi značajnijih arhitektonskih i urbanističkih problema.

Burza rada

Iako je uspješna provedba natječaja i izvedba „Gradske kavane“ obećavala učestaliju praksu raspisa natječaja, do sljedećeg javnog natječaja u Dubrovniku proteklo je gotovo čitavo desetljeće. Natječaj za „Dom ekspoziture javne burze rada“ u Gružu održan je u drugoj polovici (vjerojatno početkom listopada) 1940. godine.³²⁹ Okolnosti oko raspisa i provedbe mogu se tek djelomično rekonstruirati, jer dokumentacija za sada nije pronađena. Poznat je tek projekt za izvedbu prvonagrađenog Fabijana Kaliterne te natječajni rad Jurja Denzlera, koji je osvojio drugu nagradu.³³⁰ Čini se da je natječaj provela sama ustanova, Javna burza rada Split, dok je Općina dubrovačka osigurala zemljište i sredstva za izgradnju.³³¹ Raspisu natječaja prethodio je izbor najpovoljnije lokacije; Općina je namjeravala Burzi ustupiti vlastito zemljište na Batali, no konačno je odlučeno da se od privatnika, dubrovačkog veletrgovca i posjednika Toma Kostopeča, otkupi zemljište u Gružu, u neposrednoj blizini luke.³³² Građevinska parcela nalazila se ispod „Carinskog puta“ (danas Ulica Andrije Hebranga), prometnice koja je predstavljala novu poveznicu između Gruža i istočnih dijelova grada i čija je izgradnja u to vrijeme upravo započinjala. Po provedbi natječaja od Toma Kostopeča otkupljen i drugi, veći dio zemljišta, koji se od lokacije namijenjene Burzi spušta

³²⁷ HR-DADU-292, svež. 106b, „Zapisnik od ocjenjivačkog suda sastavljen dne 3, 4 i 5 marta 1931. u Općinskom uredu u Dubrovniku“

³²⁸ Isto; HR-DADU-119, Zapisnici sjednica općinskog upraviteljstva, 1931. godina

³²⁹ ***Pred izgradnjom palače Berze Rada, u: Dubrava, 25. svibnja 1940., 2; ***Stručna anketa radi gradnje Burze rada, u: Dubrava, 25. svibnja 1940., 4; ***Gradnja zgrade na Radićevoj obali, u: Narodna svijest, 20. studenog 1940., 3; ***Ekspozitura Javne Berze Rada u Dubrovniku, u: Narodna svijest, 23. prosinca 1940., 10

³³⁰ Nataša Jakšić, (bilj. 6), Katalog, 115

³³¹ ***Pred izgradnjom palače Berze Rada, u: Dubrava, 25. svibnja 1940., 2; ***Stručna anketa radi gradnje Burze rada, u: Dubrava, 25. svibnja 1940., 4; ***Druga sjednica općinskog vijeća, u: Dubrava, 15. lipnja 1940., 2; ***Gradnja zgrade na Radićevoj obali, u: Narodna svijest, 20. studenog 1940., 3; ***Ekspozitura Javne Berze Rada u Dubrovniku, u: Narodna svijest, 23. prosinca 1940., 10

³³² ***Druga sjednica općinskog vijeća, u: Dubrava, 15. lipnja 1940., 2

prema obali. Kaliterna je u projektu razrađenom za izvedbu na ovom prostoru predvidio prostrani trg omeđen trijemovima, namijenjen smještaju tržnice.³³³ Projekt je u siječnju 1941. godine odobrila Banovinska uprava u Splitu, no izbijanje rata osujetilo je izvedbu.³³⁴

3.5.2. Interni natječaji

Iako još 1920. godine tadašnji općinski načelnik dr. Melko Čingrija, sugerira investitorima, Srpskoj centralnoj banci, da za oblikovanje svoje kupališne zgrade na lapadskoj strani Gruškog zaljeva raspišu natječaj, kasnije općinske uprave nisu nalazile za shodno privatnim naručiteljima uvjetovati raspis natječaja, ukoliko bi njihove gradnje značajnije utjecale na artikulaciju pojedinih gradskih prostora.³³⁵ No u rijetkim slučajevima sami naručitelji, svjesni zahtjevnosti projektantskog zadatka te utjecaja koji će građevina imati na gradski okoliš, a prije svega nastojeći izbjeći moguće negativne reakcije javnosti, pribjegavali su provedbi internih natječaja.

Hotel na Lazaretima

Ranije spomenutom razmjenom dobara između Vojnog erara Jugoslavije i Općine dubrovačke, 1930. godine i kompleks Lazareta na Pločama dolazi u posjed Općine.³³⁶ Ovo iznimno arhitektonsko ostvarenje i jedinstveni spomenik zdravstvene kulture podignut u 17. stoljeću, izgubivši izvornu namjenu od kraja 19. stoljeća postupno propada. Kako je u prvoj polovici 20. stoljeća izostala ozbiljnija valorizacija kompleksa, percipiran je isključivo kao utilitarna gradnja, prostor u neposrednoj blizini grada pogodan za interpolaciju novih sadržaja.³³⁷ Planova za preuređenje Lazareta bilo je naime i ranije; 1911. godine Alfred Keller izradio je rješenje za *kursalon* u Lazaretima, a estonski financijer William Zimdin namjeravao je 1930. godine na mjestu Lazareta sagraditi higijenski zavod sa zimskim bazenima, javno šetalište i kupalište.³³⁸

Pregovori Općine s dubrovačkim brodovlasnikom Božom Bancem, odnosno „Jugoslavenskim Lloydom“ a.d., oko preuzimanja Lazareta započeli su u ljeto 1936. godine. U rujnu iste

³³³ HR-DADU-292, svež. 154/2; ***Gradnja zgrade na Radićevoj obali“, u: Narodna svijest, 20. studenog 1940., 3

³³⁴ Isto. Prostor namijenjen Burzi rada kasnije je iskorišten za gradnju Robne kuće „Srđ“.

³³⁵ „Pri rješavanju ovog pitanja pišući je mnijenja da bi bilo umjesno da se osnova za vanjske djelove (fasade, dekoracija krova i.t.d.) jedne na tako izloženom mjestu podignute zgrade, koja će prema projektiranoj konstrukciji nekoliko decenija da potraje, dade izraditi putem natječaja.“ HR-DADU-292, svež. 84/32

³³⁶ LUKŠA BERITIĆ, (bilj. 46), 213

³³⁷ ***Što bi se moglo učiniti s Lazaretom?, u: Narodna svijest, 30. travnja 1930., ***Pitanje starih Lazareta, u: Narodna svijest, 23. srpnja 1930.

³³⁸ HR-DADU-292, svež. 121/15. Zimdin je u ime Dalmatinske rivijere, građevnog i hotelskog društva s.o.j., dao ponudu za Lazarete i 1936. godine, ali ju je Gradsko vijeće odbilo.

godine „Lloyd“ je sastavio ponudu za kupnju Lazareta, izgradnju velikog hotela i izmještanje obližnje klaonice na drugu lokaciju.³³⁹

Pregovori, odnosno sastavljanje nacrtu ugovora, trajalo je do početka 1937. godine kada Banac u ime „Jugoslavenskog Lloyda“ odustaje od kupnje, smatrajući uvjete konačnog kupoprodajnog ugovora odobrenog od Općinskog vijeća nepovoljnima. U podužem otvorenom pismu Rugjeru Bracanoviću, općinskom načelniku, u kojem kronološki opisuje tijek pregovora i obrazlaže razloge odustajanja od kupnje Lazareta, Banac navodi sljedeće: *„Nekoliko dana prije Božića bili su mi u Zagrebu predati svi naručeni projekti. Među njima je bio projekat uvaženih arhitekata Gomboša i Kauzlarića, onda onaj opće poznatog stručnjaka za gradnju hotela g. prof. Kellera iz Beča, te konačno projekat gg, arhitekata Bilinića i Horvata. Ovaj je posljednji izrađen pod nadzorom samog Ivana Meštrovića, te kad smo moji prijatelji i ja upoznali te planove, bili smo prosto ushićeni, a s nama i svi oni, među njima mnogi i vrlo uvaženi stručnjaci, koji su imali prilike da ih ovdje vide. Taj je projekat prihvaćen i poslat u Dubrovnik da ga pogledate i predložite na odobrenje tako da se definitivni ugovor može odmah potpisati i započeti neposredno sa samom gradnjom.“*³⁴⁰

Hotel „Excelsior“

Vrlo je vjerojatno da je Banac, odnosno „Jugoslavenski Lloyd“, pribjegao sličnoj strategiji i kod sljedećeg značajnog projekta, a to je bila temeljita rekonstrukcija hotela „Excelsior“ na Pločama. Prvi pokušaj dogradnje hotela poduzet početkom tridesetih propao je nakon reakcije Koste Strajnića, koja je završila poznatim sudskim procesom, pa je Banac, poučen lošim iskustvom ranijeg vlasnika, 1938. godine oprezno pristupio realizaciji svoje namjere. Izgradnja hotela nije popraćena reakcijama u tisku, pa se stoga ni o okolnostima izbora projekta ne može više doznati. Uz izvedeni projekt Zdenka Stričića, sačuvani su projekti Lavoslava Horvata i Harolda Bilinića, Joza Dražića te dio projekta neutvrđenog autora.³⁴¹

Rezidencijalna stambena izgradnja

³³⁹ HR-DADU-292, svež. 121/15. U pismu općinskom načelniku Ruđeru Bracanoviću 09. listopada 1936. Božo Banac navodi sljedeće: *„Čim sam se povratio u Zagreb, pozabavio sam se odmah pitanjem Lazareta, jer je u ovom poslu vrijeme vrlo bitan elemenat. Stupio sam već u vezu sa ovdašnjim arhitektima, naročito sa g. Gombošom, a i sa g. prof. Kellerom, čije će nam dugo iskustvo i stručno poznavanje predmeta sigurno biti od koristi. Na prvim skicama i općenitim nacrtima se već živo radi i sa naše strane neće ništa biti propušteno da čim prije započne rad na terenu. Posao je međutim velik, a za obe strane, naročito za grad je od ogromne važnosti da se ne izgubi jedna sezona, a to znači da hotel bude dogotovljen svakako za otvorenje o Uskrsu 1939. godine. Kako me svi stručnjaci uvjeravaju, ovaj se termin neće moći postići, ako gradnja ne počne najdalje do konca februara 1937, a i to samo ako se bude najracionalnije štedilo na vremenu.“*

³⁴⁰ Isto; ***Izgradnja hotela na Lazaretima?, u: Hrvatska dubrava, 16. veljače 1937., 5-9

³⁴¹ HR-DADU-292, svež. 135/23; ZRINKA PALADINO, (bilj. 6, 2011.), 53, 468-469; Ostavština Joza Dražića kod obitelji Dražić u Dubrovniku (dalje OJD); HR-DADU-OGU, svež. 42/94, 44/15

Pojedinim dobrostojećim naručiteljima pružala se mogućnost da i kod gradnje privatnih rezidencija zatraže usluge više projekatana. Tako su za vilu Karla Banca u uvali Sumartin u Lapadu 1937. godine idejna rješenja izradili Mladen Kauzlarić i Stjepan Gomboš, Lavoslav Horvat i Harold Bilinić te bečki arhitekti Schöppler i Kornfeld, da bi konačno rješenje potpisali izvođači, zagrebački poduzetnici, inženjeri braća Faltus.³⁴² I dr. Mihajlo Gluščević, gotovo istovremeno gradi svoju vilu udaljenu od Bančeve svega stotinjak metara te također naručuje više projekata - od nepoznatog francuskog arhitekta, zatim beogradskog arhitekta Vojina Simeonovića, Mladena Kauzlarića i Stjepana Gomboša, te konačno Jovana Korke, po čijem je projektu vila i izvedena.³⁴³

Ovakvu je praksu u Dubrovniku, čini se, začela Hedwig Zimdin - Regenhart, bivša supruga ranije spomenutog Williama Zimdina, koja je za svoju vilu u sv. Jakovu 1935. godine također naručila više idejnih rješenja. Poznat je projekt Mladena Kauzlarića i Stjepana Gomboša, a izvedeno rješenje, dugo pripisivano bečkom arhitektu Kornfeldu, izradio je njemački arhitekt Heinrich Lauterbach.³⁴⁴

3.6. DRUŠTVO „DUB“ I UREĐENJE JAVNIH PROSTORA

3.6.1. Djelovanje društva „Dub“

Nakon završetka Prvog svjetskog rata obnovljena je djelatnost „Društva za promicanje interesa Dubrovnika“. Na skupštini održanoj 9. ožujka 1921. godine odlučeno je da se društvo reorganizira na temelju novih pravila i da se nazove „Dub – društvo za razvitak Dubrovnika i okolice“.³⁴⁵ Novčana sredstva potrebna za rad društvo je osiguravalo članarinom,

³⁴² HR-DADU-292, svež. 125/4; HR-DADU-OGU, svež. 13/1; ZRINKA PALADINO, (bilj. 6, 2011.), 54, 457-459; ZRINKA PALADINO (bilj. 6, 2013.), 54; ZRINKA PALADINO, (bilj. 262), 248-249

³⁴³ HR-DADU-292, svež. 126/21; OJD; HAJNA [TUCIĆ](#), Delo arhitekta Vojina Simeonovića između dva svetska rata, u: Nasleđe, 9, Beograd, 2008., 155-178

³⁴⁴ HR-DADU-292, svež. 117/21; HR-DADU-OGU, svež. 50/172, 55/226, 59/260, 63/307, 66/331; EMA FIORENINI ŠKERLJ, (bilj. 2), 44-45. Na projekt Heinricha Lauterbacha, koji se navodi u popisima njegovih ostvarenja, upozorio me povjesničar umjetnosti Ivan Viđen, na čemu mu zahvaljujem.

³⁴⁵ IVO PERIĆ, (bilj. 13), 140-141; ***, „Dub“ Društvo za unapređenje Dubrovnika i okolice, u: Rad, 19. ožujka 1921., 2. Društvo je postavilo sebi sljedeće zadatke: „a) okupljanje stanovnika dubrovačke oblasti, Dubrovčana i prijatelja Dubrovnika u Jugoslaviji i u tugini, da se zainteresuje za napredak Dubrovnika i njegove okolice; b) promicanje industrije stranaca; c) uređenje saobraćajnih sredstava sa pozadinom i preko mora; d) razvijanje, uzdržavanje, nadziranje puteva, vodovoda i rasvjete; e) pošumljavanje okolice, uređivanje parkova, nasada, šetališta, zabavišta; f) poticanje na gradnju stanova, vila, hotela, kupališta, igrališta; g) nadziranje građevne estetike i higijene zgrada i ulica; h) osnivanje čitaonica, biblioteka, muzeja, pozorišta, umjetničkih ateliera, izložbenih paviljona; i) popularizovanje prirodnih ljepota i starina dubrovačkih publikacijama i slikama; j) unapređenje domaćeg, a naročito umjetničkog obrta; k) saragjivanje sa državnim, općinskim vlastima, sa domaćim i stranim društvima na polju kulturnog, i ekonomskog i socijalnog preporoda pučanstva dubrovačke oblasti.“

dobrovoljnim prinosima, prihodima od zabava u korist društva, prihodima vlastitih „*igrališta i zabavišta*“ te iz čiste dobiti „*od rasprodaje društvenih publikacija, slika, cvijeća, umjetničkih predmeta itd.*“³⁴⁶ Uz dubrovačku središnjicu društvo je imalo i podružnice u pojedinim mjestima dubrovačke oblasti.³⁴⁷

Društvo „Dub“ je tijekom 1921. godine nanovo uredilo park Gradac i Bogišićev park, zatim park u Donjem Posatu, podiglo „*aleju paoma*“ uz stubište uz Gornji Posat, postavilo klupe na putu prema Sv. Jakovu, na Porporeli, na Brsaljama, Iza Grada i na Boninovu. Pokrenulo se pitanje uređenja postojećih putova u Lapadu i trasiranja novih, zatim pitanje popravka općinskog vodovoda te izgradnje tramvajske pruge za Lapad.³⁴⁸ Godine 1926. društvo je osnovalo Dubrovački rasadnik sa zadaćom da on služi „nabavci, obnovi i umnožavanju naše bogate južne flore u kojoj Dubrovnik ima svoje posebne čari“. Posebnu pažnju „Dub“ je posvećivao uređenju i održavanju parka Gradac, najvećeg gradskog perivoja. Godine 1929. provedena je opsežna obnova parka, preoblikovan ulaz s novim pristupnim stubištem i ogradom te uređen „Ptičji vrt“.³⁴⁹

Početakom 1927. godine na Pilama, na početku stubišta uz Posat podignuta je meteorološka postaja. Nevelika kamena osmerokutna građevina s piramidalnim krovom na uglovima je imala istaknute pilastre, a na stranicama su bili otvori za meteorološke uređaje. Iako se autorstvo stupa često pripisivalo Ivanu Meštroviću, nacrt je zapravo izradio inženjer Damjan Lučić – Roki, voditelj Tehničkog odjela Općine i član društva „Dub“.³⁵⁰

Među važnije akcije „Duba“ spada i uređenje tvrđave Lovrijenac povodom kongresa PEN-a održanog u Dubrovniku u ljeto 1933. godine. Uz uređenje unutrašnjost zahvat je obuhvatio izvedbu novog prilaznog stubišta te uređenje manjeg perivoja pred ulazom. Troškove uređenja je uz društvo „Dub“ snosila i Općina te Zetska banovina. Kako je tvrđava do 1930. godine bila u posjedu vojnog erara i nedostupna građanstvu, otvaranje je pobudilo veliku pažnju javnosti.³⁵¹

Entuzijazmom i agilnošću u urbanom oplemenjivanju javnih prostora društvo „Dub“ nerijetko je nadoknađivalo neaktivnost i neodlučnost općinske uprave na ovom polju. Društvo je

³⁴⁶ IVO PERIĆ, (bilj. 13), 140-141;

³⁴⁷ Isto; *** „Prvo vijeće „Duba“ i njegovih podružnica, u: Dubrava, o sv. Vlahu 1934., 5. Društvo je početkom 1934. godine imalo podružnice za Koločep, Postranje, Gruž i Lapad, Trstenik, Mline, te Rijeku dubrovačku.

³⁴⁸ IVO PERIĆ, (bilj. 13), 140-141

³⁴⁹ Isto, 162-163; ***Radnje na parku „Gradac“, u: Narodna svijest, 14. kolovoza 1929., 3; ***Gradski „Ptičji Vrt“, u: Narodna svijest, 3. listopada 1929., 3

³⁵⁰ IVAN VIDEN, (bilj. 41), 313-319; ***Meteorološki paviljon. Uresno povjerenstvo, u: Dubrovački list, 23. svibnja 1927., 2-3

³⁵¹ IVAN VIDEN, (bilj. 41), 311-312; STJEPAN GOMBOŠ, Stručno mišljenje o obnovi Lovrijenca, Dubrovačka tribuna, Uskrs 1933., 3

uživalo znatan ugled i njegovi su pothvati praćeni sa zanimanjem i širokom podrškom, a izuzetno rijetko kritikama.³⁵²

3.6.2. Ostali zahvati opremanja i uređenja javnih prostora u Dubrovniku i okolici

Među malobrojnim zahtjevnijim zahvatima koje je dubrovačka općina uspjela realizirati na polju urbanog uređenja izdvaja se izvedba serpentine i podizanje spomenika kralju Petru I. Osloboditelju između unutrašnjih i vanjskih Vrata od Pila. Ovaj je zahvat, vezan uz kult oslobodilačke vojske i vladajuće dinastije Karađorđevića, naravno imao i potporu središnje državne vlasti. Radovi su 1922. godine povjereni Ivanu Meštroviću, koji je u to vrijeme dovršavao mauzolej obitelji Račić u Cavtatu i u Lapadu imao svoj atelijer. Prema kiparovim nacrtima kamenu balustradu, kandelabre i stubište izveo je klesar Pavao Bilinić, a veliki reljef kralja Petra i kip sv. Vlaha smještene nad unutrašnjim gradskim vratima sam Meštrović. Spomenik je otkriven na Dan ujedinjenja, 1. prosinca 1924. godine.³⁵³

Akciju podizanja spomen – križa na vru brda Srđ, „u spomen jubilarne godine otkupljenja Isusa Krista 1933.“, poduzeo je Popovski zbor 1934. godine.³⁵⁴ Prvi nacrt križa izradio je Vlaho Skokandić, vlasnik kamenarskog poduzeća iz Žrnova na Korčuli, no zalaganjem Koste Strajnića u oblikovanje spomenika uključen je Jože Plečnik koji je izradio nekoliko idejnih varijanti, da bi konačno rješenje razradio u suradnji s Vinkom Glanzom.³⁵⁵ Projekt je izgleda odbijen od strane Građevinskog odbora, pa je novo rješenje izradio tehničar Ugo Vernazza, zaposlen u birou graditelja Silvija Sponze.³⁵⁶ Građevna dozvola izdana je u svibnju 1935. godine, a križ je uskoro i postavljen.³⁵⁷

³⁵² KOSTA STRAJNIĆ, (bilj. 11), 18-19. Obračunavajući se sa lokalnim arhitektima, autor oštro kritizira rušenje starog zida prema Dančama, te izgradnju novog zida i monumentalnog pristupnog stubišta parku Gradac. LUKŠA BERITIĆ, (bilj. 46), 214. Autor, doduše sa znatnim vremenskim odmakom, kritizira izvedbu novog pristupnog stubišta tvrđavi Lovrijenac, te tretman unutrašnjosti.

³⁵³ IVAN VIDEN, (bilj. 289), 89-94

³⁵⁴ HR-DADU-292, svež. 116/2; Josip Marija Carević (1883.-1945) – biskup dubrovački, (prir. Želimir Puljić, Mile Vidović), Dubrovnik – Metković, 2002., 235-237, 317-319

³⁵⁵ Isto; PATRICIJA VERAMENTA, (bilj. 8, 2010.), 363-375

³⁵⁶ "Pitanje postavljanja velikog Spomen Križa na Srđu prema zamisli dubrovačkog biskupa dr. Josipa M. Carevića, privodi se kraju. Prvi nacrt Križa koji je bio izrađen od arh. g. Glanza po idejama poznatog slovenskog arhitekta g. Plečnika, nije odobren od građevnog odbora dubrovačke općine. Po nacrtu g. Glanza Križ je imao da bude izrađen iz hrastovog drva, sa kamenim konzolama. Drugi nacrt preuzvišeni biskup dr. Josip Marija Carević povjerio je g. Ugu Vernazzi, mladom i talentovanom našem graditelju. Nacrt g. Uga Vernazze odobren je jednoglasno od strane uresnog povjerenstva u Dubrovniku. Model i projekat o kojemu je riječ, izradio je g. U. Vernazza potpuno besplatno, a model je darovao Biskupskoj Pinakoteci." ***Spomen križ na Srđu, u: Dubrovačka tribuna, 25. prosinca 1934., 5

³⁵⁷ ***Veličanstvena manifestacija dubrovačke duše“, u: Dubrava, 15. lipnja 1935., 1; ***Spomen križ na Srđu, u: Dubrava, 15. lipnja 1935., 3; Častimo te, križu sveti (prigodom podizanja spomen-križa na Srđu 1997.), (prir.) Želimir Puljić, Dubrovnik, 1997.; SS (SONJA SEFEROVIĆ), Silvije Sponza projektant i graditelj križa na Srđu, u: *Dubrovački vjesnik*, 27. rujna 1997. Nedoumice oko autorstva, koje su se pojavile prilikom obnove križa nakon razaranja u srpsko-crnogorskoj agresiji 1991. godine proizišle su iz činjenice da je Silvije Sponza kao

Uz realizirano uređenje prostora između Vrata od Pila kipar Ivan Meštrović u više navrata je kontaktiran u vezi opremanja javnih prostora Dubrovnika. Prvi put na inicijativu društva „Dub“ još 1910. godine vezano za izvedbu Spomen – fontane u Bogišićevom parku na Ilijinoj glavici. Od ove se namjere odustalo zbog nedostatnih financijskih sredstava. Godine 1927. prilikom desetgodišnjice smrti Frana Supila i prijenosa njegovih posmrtnih ostataka iz Londona, kipar je kontaktiran u vezi podizanja spomenika na jednom od gradskih trgova, a razlozi za odustajanje od ove ideje su nepoznati.³⁵⁸

Ideja koja se najviše približila konačnoj realizaciji, jer je sama skulptura izrađena, no ne i postavljena, bila je vezana za spomenik Ruđeru Boškoviću. Kipar se mišlju o izradi ovog spomenika bavio gotovo dva desetljeća. Na brojne nagovore Ernesta Katića, dubrovačkog pravника i pisca, koji su se posebno intenzivirali prilikom obilježavanja 150-te godišnjice znanstvenikove smrti, 1937. godine, tri godine kasnije Meštrović je pristupio i realizaciji.³⁵⁹ O Uskrsu 1940. godine boravio je u Dubrovniku radi izbora lokacije te je odlučeno da se spomenik postavi na poljani pred Isusovačkom crkvom i kolegijem.³⁶⁰ Skulptura je uskoro dovršena i izložena na Prvoj izložbi hrvatskih umjetnika u Zagrebu.³⁶¹ Razlozi za odustajanje od postavljanja spomenika u Dubrovniku ostaju nepoznati, no teško je vjerovati da je presudan bio nedostatak sredstava, jer je kipar sam snosio troškove izrade brončane skulpture, a općina se trebala pobrinuti za dopremu postamenta i postavljanje.³⁶² Očito da podizanje spomenika Boškoviću nije bilo u središtu zanimanja nove općinske uprave, koja se odmah po imenovanju u svibnju 1940. godine okreće rješavanju brojnih socijalnih i komunalnih problema.³⁶³

Primjeri opremanja javnih prostora u naseljima dubrovačke okolice tijekom međuraća doista su rijetki. Tijekom prve polovice dvadesetih godina zahvaljujući donacijama lopudskog iseljenika Iva Kuljevana u Lopudu je izgrađena škola i općinska zgrada, pošta, tržnica, prostrano pristanište, uređena dužobalna šetnica i put do pjeskovite uvale Šunj. Lopudu će ovi

ovlašteni graditelj ovjeravao Vernazzine projekte, isporučio kamen, a vjerojatno i rukovodio izvedbom spomenika.

³⁵⁸ IVAN VIDEN, (bilj. 289), 82-84, 97-99

³⁵⁹ Isto, 104-107

³⁶⁰ ***Kako da se smjesti spomenik Ruđeru Boškoviću?, u: Narodna svijest, 28. ožujka 1940., 3, ***Spomenik Ruđeru Boškoviću“, u: Dubrava, 30. ožujka 1940., 1, ***Granitni postament za spomenik Boškoviću biti će težak 15 tona, u: Dubrava, 6. travnja 1940., 3

³⁶¹ IVAN VIDEN, (bilj. 289), 106

³⁶² ***Spomenik Ruđeru Boškoviću, u: Dubrava, 30. ožujka 1940., 1, ***Granitni postament za spomenik Boškoviću biti će težak 15 tona, u: Dubrava, 6. travnja 1940., 3

³⁶³ ***Imenovano je Općinsko vijeće Dubrovnika, u: Dubrava, 11. svibnja 1940., 1, ***Jedini cilj našega rada bit će dobrobit naše Općine, u: Dubrava, 18. svibnja 1940., 1, ***Općinsko vijeće započelo sretno radom za dobro grada i sela, u: Dubrava, 25. svibnja 1940., 1, ***Dubrovački privrednici o sanaciji dubrovačke općine, u: Dubrava 1. lipnja 1940., 4, ***Druga sjednica općinskog vijeća, u: Dubrava, 15. lipnja 1940., 2, ***Što su radili predstavnici Općine u Zagrebu?, u: Dubrava, 6. srpnja 1940., 2

značajni infrastrukturni zahvati omogućiti da se tijekom iduća dva desetljeća razvija znatno brže u odnosu na druga elafitska naselja, kao i ostala naselja dubrovačke okolice. Uređenjem prostrane šetnice koja obalom vodi do šumovitog Benešinog rata uspostavljena je nova glavna komunikacija unutar naselja, prikladna za razvoj turističkih sadržaja.

Na Lopudu 1936. godine arhitekt Nikola Dobrović, zaposlen na izgradnji hotela „Grand“, projektira i izvodi spomenik češkom književniku i političaru Viktoru Dyku (1877.-1931.). Spomenik je podignut donacijom čehoslovačke vlade, a smješten je u unutrašnjosti otoka, uz srednjovjekovnu crkvicu sv. Leonarda, na mjestu na kojem se put što vodi iz naselja račva prema crkvi i groblju Gospe od Šunja te pješčanoj obali uvale Šunj, na kojoj je Dyk tragično stradao.³⁶⁴

3.6.3. Grobljanska arhitektura

Monumentalne grobne kapele u Dubrovniku i okolici tijekom 19. i prve polovice 20. stoljeća predstavljaju rijetkost, a arhitektonskom i kiparskom oblikovanju grobnica uglavnom se ne pridaje naročiti značaj. Tijekom međuratnog razdoblja suvremenim oblikovnim pristupom izdvaja se tek nekolicina grobnica, prije svih grobnica obitelji Lipanović (1933.) na katoličkom groblju Boninovo, iznimno ostvarenje kipara Frana Kršinića te grobnica obitelji Berdović na pravoslavnom groblju na Boninovu (1940.), djelo arhitekta Nikole Dobrovića.³⁶⁵ Dakako, najznačajnije ostvarenje grobljanske arhitekture ovog razdoblja na širem dubrovačkom području mauzolej je obitelji brodovlasnika Iva Račića, grobna kapela Gospe od Anđela, koju na vrhu poluotoka Rata u Cavtatu, na groblju sv. Roka, od 1920. do 1922. godine projektira i izvodi Ivan Meštrović.

3.7. ODNOS PREMA GRADITELJSKOJ BAŠTINI

3.7.1. Rad Nadleštva za umjetnost i spomenike

Odmah po završetku Prvog svjetskog rata i formiranja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, u proljeće 1919. godine, Ministarstvo prosvjete osnovalo je Nadleštvo za umjetnost i spomenike u Dubrovniku. Za prvog „Konservatora umetničkih i istorijskih spomenika u Dubrovačkom okrugu“ izabran je slikar Marko Murat (Luka Šipanska, 1864. - Dubrovnik, 1944.), ujedno

³⁶⁴ DUBRAVKO BAČIĆ, (bilj. 4, 2003.)

³⁶⁵ NORA MOJAŠ, Elementi dizajna u arhitekturi Nikole Dobrovića, u: *Strajničev zbornik*, (ur.) Ivan Viden, Dubrovnik – Zagreb, 2009., 123-146, 127

idejni začetnik Nadleštva. Murat, nakon što 1893. godine diplomira slikarstvo na akademiji u Münchenu, nastanjuje se trajno u Beogradu, gdje postaje dio umjetničke i intelektualne elite srpske prijestolnice te ostvaruje brojne društvene kontakte, koji će mu kasnije omogućiti osnivanje institucije usmjerene na zaštitu dubrovačke baštine.³⁶⁶ Iste godine, 1. lipnja, stupila su na snagu Pravila Nadleštva za umjetnost i spomenike u Dubrovniku.³⁶⁷ Vlasti Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, odnosno Kraljevine Jugoslavije, sve do kraja postojanja države nisu uspjele donijeti zakon o zaštiti spomenika kulture, a u Dubrovniku nisu iskorištene ni mogućnosti koje je pružao Građevinski zakon iz 1931. godine, kojim je bilo predviđeno donošenje uredbe ili privremenog pravilnika o zgradama i dijelovima naselja umjetničkog i povijesnog značaja. Tako je i rad Nadleštva trajno ostao bez zakonskog utemeljenja, što je zapravo ključna odrednica njegovog djelovanja. Lokalne su vlasti vrlo brzo uvidjele da su mišljenja konzervatora neobvezujuća, pa su ih prihvaćali jedino ukoliko su odgovarali njihovim stavovima i namjerama. Snaga Nadleštva tako se svodila na osobne kontakte, moć uvjeravanja, lobiranja i javna očitovanja, proizišla iz osobnog entuzijazma konzervatora. U takvim okolnostima, slikar Murat, već u sedmom desetljeću života, potražio je pomoć, koju je po preporuci zajedničkog prijatelja, Ivana Meštrovića, uskoro dobio u osobi Koste Strajnića (Križevci, 1887.- Dubrovnik, 1977.).³⁶⁸ Dolazak Strajnića u Dubrovnik 1928. godine, predstavlja jedan od najvažnijih trenutaka za dubrovačku kulturnu povijest 20. stoljeća, no paradoksalno, možda je najmanji utjecaj imao na samu zaštitu spomenika. Naime uloga koju je Strajnić odigrao u formiranju likovne scene, usmjeravajući mlade slikarske talente te promoviranju zasada moderne arhitekture, znatno nadilazi onu koju je imao kao djelatni konzervator. Vrlo brzo uvidjevši nemoć institucije bez odgovarajuće pravne regulative i gotovo nikakvih financijskih sredstava, umjesto stručnog, metodološkog i praktičnog profiliranja na ovom polju, okreće se pitanjima šireg urbanističkog i arhitektonsko – oblikovnog promišljanja prostora grada u transformaciji. Iako je, naravno, i ova aktivnost posredno imala utjecaja na zaštitu baštine, gorljivo nekritično agitiranje za modernu arhitekturu i njene stvaraoce moglo je po spomenike biti jednako pogubno kao i „*umjetnički vandalizam (...) zaostalih građevnih preduzimača, domaćih arhitekata diletanata i*

³⁶⁶ IVAN VIDEN, (bilj. 81), 12-13. U Beogradu je Murat bio jedan od utemeljitelja Umjetničko - zanatske škole (koja će kasnije prerasti u umjetničku akademiju), a o njegovu ugledu u srpskoj prijestolnici, govori i činjenica da je bio profesor crtanja i povijesti umjetnosti princu Aleksandru Karađorđeviću.

³⁶⁷ HR-DADU-292, svež. 136/1; IVAN VIDEN, O pravilniku dubrovačkog Nadleštva za umjetnost i spomenike, u: Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske, 33-34, Zagreb, 2012., 7-14

³⁶⁸ IVAN VIDEN, Marginalije uz prijateljstvo Marka Murata i Koste Strajnića, u: Strajnićev zbornik, (ur.) Ivan Viden, Dubrovnik – Zagreb, 2010., 161-171

birokratskih inženjera činovnika“.³⁶⁹ Dovoljno je, naime, osvrnuti se na nekolicinu neostvarenih projekata, poput Plečnikovog projekta za kavanu „Dubravku“ na Pilama, regulaciju prilaza Pustijerni Vinka Glanza ili Dobrovićev pristup regulaciji predjela Ploča, pa da se rezerviranost Vinka Brajevića prema uvodenju moderne arhitekture u povijesna okruženja, u čuvenoj onodobnoj polemici, čini danas znatno trezvenijom od Strajnićevih stavova.³⁷⁰

Iako se dubrovačkim konzervatorima međuratnog razdoblja ne može spočitati nedostatak entuzijazma, čini se da je on velikim dijelom raspršen na besplodna uvjeravanja lokalnih vlasti, dok su konkretni rezultati uglavnom izostajali. Nedostatak sredstava bio je naravno ograničavajući čimbenik, no izostao je rad na inventarizaciji, kao i na produblivanju znanstvenih spoznaja o spomenicima, za što značajnija sredstva i nisu bila potrebna.

3.7.2. Značajniji obnoviteljski zahvati

Gradski zvonik

Najznačajniji konzervatorski zahvat međuratnog razdoblja u Dubrovniku predstavlja faksimilska rekonstrukcija Gradskog zvonika 1929. godine, poduzeta nakon što je zvonik, podignut u 15. stoljeću, ozbiljno načet snažnim potresima u 19. stoljeću, prijetio padom te je 1906. godine djelomično razložen. Akciju njegovog ponovnog podizanja najviše je zagovarao povjesničar, književnik i diplomat Lujo Vojnović. Sama se akcija za Vojnovića činila kao prigoda oko koje bi se dubrovačko građanstvo moglo ujediniti i pokazati svoju snagu, probuditi osjećaj zajedništva i brige za cjelokupno spomeničko nasljeđe, no sveukupne troškove konačno je preuzeo ugledni iseljenik Pasko Baburica.³⁷¹ Iako je ranije bilo i drugih ideja, Vojnović se, kako sam navodi, zalagao za obnovu zvonika u izvornoj formi, pod geslom obnove zvonika sv. Marka u Veneciji - „*Dove era e come era*“, što je u konačnici i ostvareno, no zvonik je ipak do temelja razložen i ponovno u cijelosti sagrađen novoklesanim kamenom.³⁷² Brončane renesansne skulpture Zelenaca zamijenjene su tada kopijama.³⁷³

³⁶⁹ KOSTA STRAJNIĆ, (bilj. 11), 29

³⁷⁰ VINKO BRAJEVIĆ, KOSTA STRAJNIĆ, (bilj. 11)

³⁷¹ ***G. Pasko Baburica – ponos Dubrovnik, u: Narodna svijest, 29. ožujka 1928., 2

³⁷² LUJO VOJNOVIĆ, ... da se ne iskvaru crte Dubrovnik, u: Dubrovnik, 20. ožujka 1937., 1; LUJO VOJNOVIĆ, Predgovor, u: KOSTA STRAJNIĆ, (bilj. 11), 5-7; VINICIJE B. LUPIS, (bilj. 86); ***Zvonik se počimlje graditi, u: Narodna svijest, 19. srpnja 1928., 3; ***Rušenje gradskog zvonika, u: Narodna svijest, 26. srpnja 1928., 3; ***Radnja oko obnove zvonika, u: Narodna svijest, 4. listopada 1928., 4; ***Prvi kamen obnovljenog zvonika, u: Narodna svijest, 15. studenog 1928., 2; ***Naš zvonik, u: Narodna svijest, 6. prosinca 1928., 3.

³⁷³ HR-DADU-292, svež. 97a; ***Kad će biti završena gradnja zvonika, u: Dubrovačka tribuna, 22. travnja 1929., 3; ***Naš zvonik, u: Dubrovačka tribuna, 7. svibnja 1929., 2; ***Kita na zvoniku, u: Dubrovačka tribuna, 22. svibnja 1929., 3; ***Kad će „Zelenki“, u: Dubrovačka tribuna, 18. lipnja 1929., 1; ***Prosulja ili zvono?, u:

Tvrđava Lovrijenac

Povodom održavanja međunarodnog kongresa PEN-a 1933. godine, obnovljena je tvrđava Lovrijenac. Troškove obnove snosilo je društvo „Dub“, Općina i Zetska banovina, a čin obnove je imao utoliko veće značenje što je tvrđava konačno otvorena javnosti. Naime, i na Lovrijenac je, kao i na brojne druge dubrovačke spomenike, fortifikacije i javne zgrade, sve do 1930. godine polagao pravo vojni erar. Projektna dokumentacija o ovom zahvatu nije očuvana, pa je teško suditi o obimu radova i primijenjenom pristupu, no prema kasnijem pisanju Lukše Beritića, radilo se o uglavnom o uklanjanju pregradnji iz vremena austrijske uprave, pri čemu su napravljene i određene pogreške.³⁷⁴ Program obnove izradio je arhitekt Stjepan Gomboš, projekt razradio inženjer Damjan Lučić – Roki, šef Tehničkog odjela Općine, a radove vodio poduzetnik Stijepo Kovačević.³⁷⁵ Tijekom Drugog svjetskog rata tvrđava je korištena kao zatvor i bila izložena devastacijama.³⁷⁶

Palača Sponza

Za potrebe uređenja Turističkog doma 1936. godine obnovljeno je prizemlje palače Sponza. I Sponza je poput Lovrijenca do 1930. godine bila u posjedu vojnog erara, a do obnove prizemlje se koristilo kao zatvor. Troškove obnove snosila je Općina, koja je Savezu za unapređenje turizma dala u zakup prizemlje palače na deset godina u svrhu osnivanja Turističkog doma. Projekt uređenja povjeren je arhitektu Nikoli Dobroviću, nesumnjivo posredovanjem Koste Strajnića. Projektna dokumentacija nije očuvana, a čini se da je prilikom izvođenja došlo do određenih odstupanja od projekta. Prema vlastitim riječima arhitekt je proveo „*najsavjesniju purifikaciju*“, no ujedno dajući uređenju i prepoznatljivu autorsku notu.³⁷⁷ Iako se za pojedine elemente Dobrovićeva zahvata, poput korekcije razine pločnika atrijsa, može pronaći funkcionalno i estetsko opravdanje, oni ipak odražavaju nedostatne znanstvene spoznaje o prostornom razvoju građevine i nedovoljno poznavanje konzervatorske teorije i prakse.³⁷⁸

Dubrovačka tribuna, 2. srpnja 1929., 1; ***Svečanost obnove zvonika, u: Dubrovačka tribuna, 6. kolovoza 1929., 3.

³⁷⁴ LUKŠA BERITIĆ, (bilj. 46), 214. Prema autoru, prilikom uklanjanja prigradnji iz vremena austrijske uprave, dok je Lovrijenac služio kao vojarna, porušene su i dva izvorna ognjišta za grijanje topovskih kugla. Beritić kritizira i trasiranje novog prilaza tvrđavi.

³⁷⁵ STJEPAN GOMBOŠ, (bilj. 339), 3; IVAN VIĐEN, (bilj. 41), 311-312

³⁷⁶ LUKŠA BERITIĆ, (bilj. 46), 214.; LUKŠA BERITIĆ, (bilj. 86), 207.

³⁷⁷ ***Godišnji izvještaj o radu „Saveza“, u: Dubrovački turizam I, Dubrovnik, 1935., 19-28, 24-25; ***Turistički dom u Sponzi, u: Dubrovački turizam, 2, Dubrovnik, 1936., 39-44

³⁷⁸ Negativne kritike iznosile su se već tijekom zahvata: „Ne znamo ko je sve ove izmjene predložio i izveo ali se čudimo da je to moglo dopustiti Nadleštvo za očuvanje spomenika, Uresno Povjerenstvo pak i sama općina sa toliko inženjera i arhitekata a svima tim ustanovama sigurno je sve ovo dobro bilo poznato.“ ***Naša Sponza (prigodom adaptacije prizemlja), u: Narodna svijest, 13. studenog 1935., 1-2

Ljetnikovac Skočibuha na Boninovu

Izniman slučaj da je obnovu vrijedne povijesne građevine tijekom međuraća poduzela privatna osoba, predstavlja rekonstrukcija ljetnikovca Vica Stjepovića Skočibuhe na Boninovu, koji je, kao i brojni drugi ladanjski sklopovi u dubrovačkim predgrađima, zapaljen u rusko-crnogorskoj opsadi Dubrovnika 1806. godine. No, dok je većina ladanjskih sklopova obnovljena još tijekom 19. stoljeća, Skočibuhin ljetnikovac, bez krovišta i s urušenom lođom kata, obnovu je čekao sve do 1936. godine, kada prelazi u vlasništvo ruskog imigranta, beogradskog draguljara Vasilija Issajeva.

I za ovaj zahvat projektna dokumentacija je tek fragmentarno očuvana, a iz popratnih spisa vidljivo je da se projektu rekonstrukcije usprotivilo Nadleštvo za umjetnost i spomenike.³⁷⁹ Investitor je navodno ljetnikovac namjeravao adaptirati u pansion ili hotel, no nakon intervencija Koste Strajnića, u postupak se uključilo i Ministarstvo prosvjete, pa je projekt nekoliko puta modificiran, a građevina do početka Drugog svjetskog rata konačno obnovljena kao obiteljska vila. Izradu projekta investitor je povjerio arhitektu Jozu Dražiću, koji je proveo konstruktivnu sanaciju, ljetnikovcu vratio izvorni izgled vanjštine te unutrašnjost prilagodio suvremenim zahtjevima. Znatan dio izvorne kamene plastike kuće i vrta bio je prethodnih desetljeća rasprodan i raznesen, pa je pred arhitekta postavljen zahtjevan zadatak njene rekonstrukcije.³⁸⁰

3.7.3. Primjeri odnosa prema graditeljskoj baštini i reakcije javnosti

Da bi se dobio detaljniji uvid u odnos prema spomeničkoj baštini i tadašnjim problemima njene zaštite potrebno je navesti nekoliko zahvata koji su zbog diskutabilnosti zaokupljali stručnjake i širu javnost.

Lazareti na Pločama

Lazareti na Pločama, podignuti u prvoj polovici 17. stoljeća, tijekom 19. stoljeća postupno gube izvornu namjenu stacionara za ljude i robu, a od početka 20. stoljeća javljaju se inicijative za turističku eksploataciju kompleksa, odnosno njegovu temeljitu preobrazbu. Narednih desetljeća naručeni su tako brojni projekti, koje potpisuju renomirani hrvatski i

³⁷⁹ HR-DADU-292, svež. 125/19; OJD

³⁸⁰ FRANO KESTERČANEK, Dubrovački renesansni dvorac XVI. stoljeća u Tri crkve i njegova kronika, u: Anali Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku, 6-7, Dubrovnik, 1959., 405-418, 415-417; NADA GRUJIĆ, Ljetnikovac Vice Stjepovića-Skočibuhe kod Tri crkve u Dubrovniku, u: Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 12-13, Zagreb, 1989., 215-227, 225. Ako se u obzir mogu uzeti zadane okolnosti i vremenski kontekst, autoričin sud o provedenoj rekonstrukciji ljetnikovca čini se ipak prestrog - „Obnovom koja je započela 1938. godine promijenjen je tlocrtni raspored kata i pregrađene prostorije supstrukcije. Najveća šteta nanosena je klesanim dijelovima ljetnikovca: ili su razneseni i ponovljeni ili preklešani uz unošenje dekorativnih motiva koji se na dubrovačkom području nisu koristili.“

inozemni projektanti, a koji pristupom odražavaju potpuni izostanak svijesti o kulturno-povijesnoj i arhitektonskoj vrijednosti Lazareta.³⁸¹ Iako je Nadleštvo za umjetnost i spomenike još 1921. uvrstilo Lazarete u popis važnih spomenika izvan povijesne jezgre, čini se da sve do druge polovice tridesetih godina nije bilo otvorenog suprotstavljanja ideji o izgradnji hotela.³⁸² Sve do tog vremena opstanak Lazareta ovisio je uglavnom o složenim odnosima unutar interesnih skupina, a izgradnji se otvoreno suprotstavlja tek Lujo Vojnović 1937. godine tekstem „Vivisekcija Dubrovnika“ te Vinko Foretić u opširnom i iznimno sadržajnom članku objavljenom u splitskom „Novom dobu“ u travnju 1938. godine „Stari dubrovački lazareti na Pločama“, koji će biti temelj za poslijeratnu zaštitu i obnovu kompleksa.³⁸³

Kapitul samostana Male braće

Uprava samostana je u proljeće 1935. godine započela s radovima preuređenja kapitula koji se od 19. stoljeća koristio kao voštarnica.³⁸⁴ Kako bi se uspostavila prostranija dvorana pogodna za predavanja i predstave, namjera je bila proširiti kapitul prema jugu izvedbom širokog betonskog segmentnog luka umjesto dvaju postojećih kamenih lukova koji su se oslanjali na središnji stupac. Na traženje Nadleštva za umjetnost i spomenike Gradsko poglavarstvo početkom lipnja iste godine, kada je novi luk već bio izveden, donijelo je odluku o obustavi radova i povratku u prvobitno stanje.³⁸⁵ Uprava samostana se na takvu odluku Poglavarstva žalila Banovinskoj upravi na Cetinju. Banovinska uprava je imenovala tročlano povjerenstvo, koje je nakon vještačenja potvrdilo stav Poglavarstva.³⁸⁶ Pozivajući se na građevinski zakon

³⁸¹ ANTUN BAĆE, IVAN VIĐEN, Lazareti na Pločama od pada Dubrovačke Republike do danas (1808.-2013.), u: Prostor, 46, Zagreb, 2013., 326-339. Do sada su pronađeni projekti koje su izradili Alfred Keller (1913. i 1936.), inženjer Frano Linardović (1929.), Stjepan Gomboš i Mladen Kauzlarić (1936.), Lavoslav Horvat i Harold Bilinić (1936.), Georges Appia (oko 1936.).

³⁸² Koncept dopisa Nadleštva za umjetnost i spomenike Općinskom upraviteljstvu od 28. svibnja 1921. sa „Spiskom spomenika“ čuva se u Konzervatorskom odjelu u Dubrovniku.

³⁸³ VINKO FORETIĆ, Stari dubrovački lazareti na Pločama, u: Novo doba, 17. travnja 1938., 6-7. Autor daje kratki povijesni pregled razvoja lazareta u Dubrovniku, te pokušava objasniti negativan stav šire javnosti prema Lazaretima: „*Da bi smo shvatili današnje žalosno stanje lazareta, moramo spomenuti da se istočno tik do njih nalazi klaonica, koja je na ovom mjestu prava nagrada za grad Dubrovnik. Jednodušno je mišljenje svih Dubrovčana, da tu nakazu treba odatle ukloniti. Prisustvo klaonice u blizini historijskih lazareta učinilo je, da su se i oni u očima jednog dijela građanstva tako reć kompromitirali.(...) Lazareti, dovedeni krivnjom općinskih upravljača u ovakovo stanje, postali su u Dubrovniku sinonim nečistoće i neurednosti, te su mnogi skloni njihovu rušenju. Međutim problem je krivo postavljen. Lazarete treba očistiti i urediti, a ne ukloniti.*“

³⁸⁴ HR-DADU-292, svež. 132/6

³⁸⁵ Isto; ***Sakaćenje naših historijskih spomenika, u: Dubrovačka tribuna, svibnja 1935.; ***Inauguracija školske dvorane u Male braće, u: Narodna svijest, 4. prosinca 1935., 3

³⁸⁶ HR-DADU-292, svež. 132/6. Članovi povjerenstva su bili arhitekt Radovan Beljić, šef arhitektonskog odsjeka Banske uprave na Cetinju, arhitekt Fridrih Valenta, tehnički viši pristav Tehničkog odjeljka pri Sreskom načelstvu, te Kosta Strajnić, vršitelj dužnosti šefa Nadleštva za umjetnost i spomenike u Dubrovniku. U zaključku se ipak otvara mogućnost preoblikovanja, odnosno produženja dvorane, na način da se svod produži, a lukovi u svom prvobitnom obliku prizidaju uz začelni zid čime bi „*bili donekle zadovoljeni arheološki i konservatorski principi*“.

Poglavarstvo je krajem godine izreklo kaznu franjevcima od 3000 dinara zbog vršenja radova bez građevinske dozvole, a početkom sljedeće, 1936. godine, i kaznu od 6000 dinara zbog nastavka radova nakon izdane obustave.³⁸⁷ Uprava samostana se na izrečene kazne žalila Banovinskoj upravi, nakon čega je uslijedio dugotrajni postupak utvrđivanja nadležnosti za rješavanje žalbe u kojemu su uz tri odjeljenja Banovinske uprave bila uključena i čak tri državna ministarstva.³⁸⁸ Konačno, u kolovozu 1938. godine Ministarstvo građevina donijelo je zaključak kako su odluke Gradskog poglavarstva o kaznama neutemeljene jer Gradsko poglavarstvo nije donijelo građevinski pravilnik, odnosno uredbu ili privremeni pravilnik o zgradama povijesno-umjetničke važnosti, na temelju kojih bi zakonski utemeljeno donosilo takve odluke. No, pozivajući se na izvještaj Nadleštva za umjetnost i spomenike, zaključeno je da se izvršeni radovi „*ne mogu ni u kom slučaju odobriti*“.³⁸⁹

Trokatnica obitelji Kristović kraj tvrđave Revelin

Gradnju trokatnice s restoranom u prizemlju i garažama u suterenu na Pločama, na povišenom terenu, udaljenom svega tridesetak metara od tvrđave Revelin, nisu uspjele spriječiti žalbe zainteresiranih susjeda, napisi u lokalnom tisku, pa ni protesti konzervatora, koji nije bio uključen u postupak.³⁹⁰ Iako se Građevinski odbor pozivao na načelno stajalište da se u blizini gradskih zidina neće dopuštati gradnja zgrada s više od dva kata, Gradsko poglavarstvo donijelo je odluku prema kojoj se dopušta gradnja dvokatnice, a izgradnja trećeg kata eventualno bi se odobrila naknadno, kada gradnja bude izvedena do završnog vijenca dvokatnice. Ovakvu nesigurnu odluku, praćenu kontradiktornim obrazloženjima, iskoristili su spretni investitori koji su ustrajnim žalbama na odluke Poglavarstva uspjeli od Ispostave Banske vlasti u Splitu ishoditi konačno rješenje o gradnji trokatnice. Postupak je trajao od sredine 1939. godine, do konačne odluke u travnju 1940., a trokatnica je završena početkom 1941. godine.³⁹¹

³⁸⁷ HR-DADU-292, svež. 132/6. Poglavarstvo je krajem 1935. godine izreklo i treću kaznu Franjevačkom samostanu u iznosu od 1000 dinara, ponovno za vršenje radova bez građevinske dozvole, jer su franjevci u međuvremenu na sjevernom zidu crkve otvorili vrata za pristup pjevalištu.

³⁸⁸ HR-DADU-292, svež. 132/6. Tehničko odjeljenje Kraljevske banske uprave na Cetinju prema objašnjenju Općeg odjeljenja uputilo je žalbu na rješavanje Upravnom odjeljenju, koje je odbilo nadležnost i vratilo ga Tehničkom odjeljenju. Tehničko odjeljenje uputilo je predmet i Ministarstvu građevina, koje ga je proslijedilo Vjerskom odjeljenju Ministarstva pravde, a ovo Ministarstvu prosvjete, koje ga je zajedno s izvještajem Nadleštva za umjetnost i spomenike vratilo Ministarstvu građevina.

³⁸⁹ Isto. Da li je postupak nastavljen i nakon očitovanja Ministarstva građevina nije poznato. Rekonstrukcija lukova kapitula izvršena je nakon Drugog svjetskog rata.

³⁹⁰ HR-DADU-292, svež. 136/1; ***Obustavljena gradnja trokatnice na Pločama, u: Dubrava, 17. veljače 1940., 4; ***Još o gradnji trokatnice na Pločama, u: Dubrava, 24. veljače 1940., 4; ***Nagrđivanje Dubrovnika, u: Dubrava, 18. svibnja 1940., 4.

³⁹¹ HR-DADU-292, svež. 136/1

Za razliku od navedenih primjera bilo je i zahvata kod kojih su polemički tonovi u javnosti izostali, odnosno ako ih je i bilo, tadašnji tisak ih ne prenosi. Kod uređenja serpentine između vrata od Pila i postavljanja spomenika kralju Petru (1923.), onemogućili su ih tada neupitni Meštrovićev umjetnički autoritet, a u još većoj mjeri prorežimski program zahvata. I uređenje „Općinske kavane“ u prostorima nekadašnjeg vojnog skladišta (1931.-1934.) popraćeno je uglavnom s odobravanjem, što zbog pažljive pripreme zahvata, koja je uključila i provedbu javnog natječaja, a što zbog naravi prostora smještenog u najužem središtu grada, potpuno degradiranog ranijom neprikladnom namjenom. Izostanak javne polemike donekle začuđuje kod namjeravane izgradnje tržnice i ribarnice u Gradskoj luci (1931.).³⁹²

Iako se u međuratnom razdoblju javlja ideja o potrebi zaštite cjeline povijesne jezgre Dubrovnika, u praksi se ona doživljava kao živo gradsko središte, podložno prilagodbama suvremenim potrebama.³⁹³ Većina značajnijih pothvata, poput izgradnje tržnice i ribarnice u gradskoj luci, radikalne transformacije prilaza Pustijerni te izgradnje dužobalne šetnice do Lazareta u konačnici ipak nije ostvarena, no izvode se zato brojni manji zahvati, ponajviše nadogradnje kuća i adaptacije poslovnih prostora.

3.7.4. Istupi dubrovačkih intelektualaca vezani za zaštitu graditeljske baštine

Uz rad Nadleštva za umjetnost i spomenike, odnosno konzervatora Marka Murata i Koste Strajnića, treba izdvojiti javni angažman nekolicine pojedinaca, koji su tijekom razdoblja nastojali utjecati na sudbinu spomeničke baštine.

Lujo Vojnović

Povjesničar, književnik i diplomat Lujo Vojnović (1864.-1951.), čiji je autoritet u pitanju očuvanja dubrovačkih tradicija, udružen s umjetničkom karizmom brata Iva, neosporan tijekom čitavog međuratnog razdoblja, objavio je nekolicinu značajnih tekstova koji se bave odnosom suvremenosti prema naslijeđenoj baštini. Još 1912. godine u zbirci eseja „Književni časovi“ tekstom „Smrt dubrovačkijeh stijena“ kritizira odnos gradske uprave prema spomenicima prošlosti, a posebno se osvrće na problem upravljanja povijesnim javnim zgradama i fortifikacijama Dubrovnika, koje su tada u vojnom vlasništvu.³⁹⁴ Godine 1937. tekstom „Vivisekcija Dubrovnika“ u beogradskoj „Javnosti“ Vojnović se prvi javno negativno očituje o namjeri podizanja hotela na mjestu Lazareta na Pločama i općenito nekontroliranoj eksploataciji baštine u turističke svrhe, zaključivši „*da Dubrovnik imperativno ište da ga se,*

³⁹² HR-DADU-292, svež. 106/1

³⁹³ KOSTA STRAJNIĆ, (bilj. 11), 28. Autor navodi mišljenje Jože Plečnika o potrebi zaštite spomeničke cjeline Dubrovnika.

³⁹⁴ LUJO VOJNOVIĆ, (bilj. 90)

baš u interesu visokog turizma, štedi“.³⁹⁵ Kao senator u Senatu Kraljevine Jugoslavije u govoru održanom 26. ožujka 1938. godine predlagao je hitno donošenje dva prijeko potrebna baštinska zakona, zakona o muzejima i zakona o čuvanju spomenika, a osvrćući se na stanje baštine u Dubrovniku založio se za urbanističku kontrolu izgradnje.³⁹⁶ Vojnović je bio blizak prijatelj s konzervatorima Markom Muratom i Kostom Strajnićem (kojemu za „Dubrovnik bez maske“ piše predgovor) te ih redovito podržava u radu i nastojanjima.³⁹⁷

Vinko Foretić

Povjesničar i kasniji ravnatelj dubrovačkog arhiva Vinko Foretić (1901.-1986.) krajem tridesetih godina u više navrata putem tiska iznosi mišljenja vezana za odnos prema spomeničkom nasljeđu te o problemima urbanog razvoja suvremenog Dubrovnika. Foretićeve stavovi uvijek su argumentirani, temeljeni na poznavanju povijesnih činjenica, no i na istančanom osjećaju za urbane i arhitektonske vrijednosti dubrovačkog prostora. Visoka kompetencija Foretića posebno je izražena u tada vrlo aktualnom pitanju očuvanja kompleksa Lazareta na Pločama.³⁹⁸

Lukša Beritić

U drugoj polovici tridesetih godina u lokalnom tisku članke vezane za dubrovačku povijest i spomenike počinje objavljivati Lukša Beritić (1889.-1969.), tada još djelatni časnik jugoslavenske ratne mornarice. Umirovljen 1940. godine, tijekom ratnih godina Beritić se potpuno posvećuje znanstvenom radu, prvenstveno istraživanjima u dubrovačkom arhivu, a kao aktivni član društva „Dub“ nastoji spriječiti devastacije spomenika u ratnim okolnostima. Odmah po uspostavi nove vlasti, u prosincu 1944. godine, imenovan je „referentom za mire od grada i spomenike“ u sklopu Tehničkog odjela Narodnooslobodilačkog odbora grada Dubrovnika.³⁹⁹ Ovim imenovanjem započinje nova era u zaštiti dubrovačkih spomenika, koju će obilježiti Beritićev predan konzervatorski rad, praćen objavljivanjem niza antologijskih radova, do danas temeljnih tekstova za poznavanje povijesti dubrovačkog urbanizma i fortifikacijske arhitekture.⁴⁰⁰

³⁹⁵ LUJO VOJNOVIĆ, Vivisekcija Dubrovnika, u: Dubrovnik, 27. veljače 1937., 6. Nepotpisani kritički osvrt na Vojnovićev tekst objavljen je u tjedniku Dubrovnik, 27. veljače 1937., 6, pod naslovom „Vivisekcija Dubrovnika“. Ubrzo je uslijedio i autorov odgovor u istom tjedniku - „... da se ne iskvaru crte Dubrovnika“.

LUJO VOJNOVIĆ, (bilj. 372)

³⁹⁶ STJEPAN ČOSIĆ, ZORAN GRIJAK, (bilj. 175), 133

³⁹⁷ KOSTA STRAJNIĆ, (bilj. 11), 5-7; IVAN VIĐEN, (bilj. 89)

³⁹⁸ VINKO FORETIĆ, (bilj. 383); CVITO FISKOVIĆ, Vinko Foretić u zaštiti spomenika kulture, u: Zbornik radova o Vinku Foretiću, Dubrovnik – Korčula, 1994., 101-108

³⁹⁹ IVAN VIĐEN, Sretni tragač, katalog izložbe, Dubrovnik, 2009.

⁴⁰⁰ Isto

4. ARHITEKTURA DUBROVNIKA IZMEĐU DVA SVJETSKA RATA

4.1. IVO ĆURLICA I „ARHITEKTI - ČINOVNICI“

Kada krajem trećeg desetljeća 20. stoljeća Kosta Strajnić započinje svoju „umjetničku akciju“ tražeći da se svi važniji projekti povjeravaju „arhitektima umjetnicima“, teško je mogao naići na razumijevanje šire javnosti.⁴⁰¹ Naime, dubrovačka sredina, iako se u ekonomskom pogledu već u znatnoj mjeri oslanjala na turističku eksploataciju svoje graditeljske baštine, arhitektonsku struku nije doživljavala kao ravnopravno građansko zanimanje, a još manje kao umjetnički poziv. Dok su geniji Iva Vojnovića, Vlaha Bukovca i Mata Celestina Medovića, barem donekle povratili dignitet i obnovili vitalnost književnosti i slikarstva, u arhitekturi nije bilo sličnog primjera. Gradotvorna i arhitektonska ostavština Dubrovačke Republike poprimila je auru kolektivnog čina, koji je zauvijek zamro zajedno sa sustavom koji ga je iznjedrio.⁴⁰² Idealni poredak ovjekovječen je u kamenju zidina, palača i ljetnikovaca, a suvremenost predstavlja nužnu, pragmatičnim zahtjevima uvjetovanu degradaciju. Postojeće se moglo obnavljati, poput ljetnikovaca spaljenih 1806. godine, dotjerivati pojasevima parkovnog zelenila ili ukrašavati Rendićevim ili Radićinim skulpturama, no nova arhitektura ili infrastruktura, koliko god bili nužni i poželjni, uvijek su ujedno stigmatizirani kao narušavatelji davno uspostavljenog sklada. Duh lamentacija likova Vojnovićeva „Sutona“ - o zvižduku *ferate* koji para snenu eutarhiju Gruškog zaljeva ili novoj vili sagrađenoj na mjestu drevnog ljetnikovca - nepovratno se nadvio na svaku novogradnju, a sredini je nedostajala jaka osobnost koja bi znala emancipirati arhitekturu kao kreativni čin.⁴⁰³

Tijekom dvadesetih godina jedini stalno nastanjeni arhitekt u Dubrovniku, koji nije bio zaposlen u državnim i gradskim institucijama, Ivo Ćurlica, pripadao je sloju imućnog građanstva, pa je, lišen ovisnosti o vlastitom radu projektirao gotovo iz dokolice. Istovremeno, prisutni inženjeri Građevinske direkcije, Tehničkog odjela Općine te građevinski poduzetnici gotovo su u potpunosti zadovoljavali postojeće potrebe pučanstva za arhitektonskim projektima. Izvan lokalnih okvira, i to iznimno, projektante su tražili naručitelji koji su i sami potjecali ili bili u stalnom doticaju s drugim, većim sredinama. Stoga, kada Strajnić zaključuje kako je „*neshvatljivo kako današnji Dubrovčani imaju malo smisla za umjetnost i kako arhitekturi svojih kuća ne posvećuju niti kakvu pažnju*“ jer „*Dok svoja*

⁴⁰¹ KOSTA STRAJNIĆ, Za umjetničku aktivnost Dubrovnika, u: Dubrovnik, 1, Dubrovnik, 1929., 15-16; KOSTA STRAJNIĆ, Za umjetničku arhitekturu novoga Dubrovnika, u: Tribuna, 3. lipnja 1930., 1-2; 11. lipnja 1930., 1-2; 17. lipnja 1930., 1-2; 24. lipnja 1930., 1-2; 16. srpnja 1930., 2

⁴⁰² IVO BANAC, Struktura konzervativne utopije braće Vojnovića, u: Radovi međunarodnog simpozija o djelu Iva Vojnovića, (prir.) Frano Čale, Zagreb, 1981., 19-49; HRVOJE IVANKOVIĆ, Lamentacije o mrtvome Gradu, u: Sarajevske sveske, 21-22, Sarajevo, 2009., 86-112

⁴⁰³ IVO VOJNOVIĆ, (bilj. 152), 97

odijela poručuju u prvoklasnih krojača (...), dok svoje automobile kupuju kod najpriznatijih firmi, dok se brinu da njihova djeca posjeduju uzorito vaspitanje, dok za svoje bolesti konzultuju najveće evropske kapacitete, oni gradnju svojih palača i kuća povjeravaju zaostalim zidarskim majstorima ili najprosječnijim arhitektima“, možda zajedljivo, no ipak dosta precizno ocrtava vladajući odnos stanovništva prema arhitekturi.⁴⁰⁴

U takvim su okolnostima inženjeri zaposleni u Građevinskoj direkciji Kotarskog poglavarstva ili Tehničkom odjelu Općine tijekom dvadesetih godina doista određivali kvalitativne standarde, a alternativni izbor za većinu naručitelja prije su predstavljale projektantske usluge građevinskih poduzetnika, ovlaštenih graditelja i zidarskih majstora, no „*arhitekata – umjetnika*“.

4.1.1. Ivo Ćurlica

Arhitekt Ivo Ćurlica (1873.-1936.) rođen je u Južnoj Americi, u Peruu, u dobrostojećoj iseljeničkoj obitelji.⁴⁰⁵ Nije poznato gdje je studirao arhitekturu. U Dubrovnik, grad svog porijekla, dolazi vjerojatno nekoliko godina prije početka Prvog svjetskog rata. Kao pripadnik imućnog sloja građanstva nije nastojao razviti širu arhitektonsku praksu, već projektira povremeno i uglavnom za potrebe užeg društvenog kruga kojem pripada. Tijekom dvadesetih i tridesetih godina redovito je biran u sastav Povjerenstva za ures, odnosno Građevinskog odbora.⁴⁰⁶

Nekolicina očuvanih projekata i izvedene građevine u Dubrovniku nastali su u arhitektovoj zreloj dobi i svjedoče o arhitektu školovanom i potpuno formiranom u duhu historicizma.⁴⁰⁷

Vila Josipa Učovića (1922.-1923.) - kat. 007

Krajem 1921. godine Ćurlica projektira vilu za dubrovačkog pravника Josipa Učovića (sl.31.).⁴⁰⁸ Vila je smještena na predjelu Boninova, zapadno od gradske jezgre Dubrovnika i njenog povijesnog predgrađa Pila. Boninovo je u doba Dubrovačke Republike bilo područje

⁴⁰⁴ KOSTA STRAJNIĆ, (bilj. 11), 33

⁴⁰⁵ IVAN VIĐEN, (bilj. 41), 305-306; IVAN VIĐEN, (bilj. 123), 457-459

⁴⁰⁶ Prvi se put Ivo Ćurlica javlja u sastavu Povjerenstva za ures 5. ožujka 1912. (HR-DADU-292, svež. 69/11), a posljednji 15. siječnja 1936. godine (HR-DADU-292, svež. 119/8).

⁴⁰⁷ Arhitektu Ćurlici atribuirani su sljedeći projekti: retabl glavnog olara katedrale Gospe Velike (1909.-1913.), ogradni zid kuće Ćurlica – Wolf u uvali Sumartin u Lapadu (1922.), vila Učović na Boninovu (1922.-1923.), grobnica obitelji Učović na općinskom groblju Boninovo (1923.), paviljon terase kuće Ćurlica na Gornjem Konalu (1924.), projekt župne kuće na Mihajlu u Lapadu (1928.), Vila Ćurlica – Wolf u uvali Sumartin u Lapadu (1928.-1930.), ogradni zid i stubište parka Gradac (1929.), svlačionice za tenis za Adu Pitarević na Lapadu (1930.), terasa i lođa ljetnikovca obitelji Podić u Mokošici (nedatirano). Po svemu sudeći, Ćurlica je i autor složenog arhitektonskog programa opreme vrtnih prostora vile Ćingrija na Boninovu (iza 1913.).

⁴⁰⁸ HR-DADU-292, svež. 87/3, 87/17, 88/22, 97/25. Za istog će naručitelja Ćurlica sljedeće, 1923. godine, projektirati i klasicistički osmišljenu grobnicu na obližnjem Općinskom groblju. HR-DADU-292, svež. „grobnice i nadgrobni spomenici“, 16/5

intenzivne ladanjske izgradnje, da bi od početka 19. stoljeća, trasiranjem nove prometnice prema Gružu te uređenjem židovskog, pravoslavnog i općinskog groblja na mjestu nekadašnjih ladanjskih sklopova, postupno bilo inkorporirano u novu gradsku cjelinu Dubrovnika.

Ovu, komunikacijskim pravcima i ladanjskom izgradnjom čvrsto strukturiranu zonu od mora dijeli izrazito strma i teško pristupačna obala. Kaskadnom organizacijom parcele vila prati ustaljenu tipologiju izgradnje reprezentativnog poteza uz glavnu prometnu okosnicu predjela, Puta od Gruža (danas Ulica branitelja Dubrovnika), no promišljenom impostacijom, odmjerenim proporcijama i oblikovanjem, vila znatno nadmašuje okolnu izgradnju.

Smještena na terasi koju visoki podzid završen balustradom odvaja od prometnice, vila ima istaknutu suterensku etažu (u kojoj je smješten zimski vrt) razvedenu polukružnim volumenom na istočnoj strani. Vrtni ulaz nalazi se u bočnoj, stubišnoj ulici, na jugozapadnom uglu posjeda. Kući se pristupa s najniže vrtne terase, otvorenim stubištem koje vodi do terase iznad suterena. Ulaz u kuću smješten je na bočnoj, zapadnoj fasadi, oblikovan u vidu pravokutnog istaka nad kojim je manja terasa. Glavno pročelje oblikovano je reprezentativno, no s naglašenom asimetrijom. Na zapadnoj strani blago je istaknut rizalit, u zoni kata rastvoren velikom triforom šiljastih lukova, dok je istočni kraj pročelja rastvoren ugaonim lođama prizemlja i kata. Iako kod oblikovanja otvora koristi široki dijapazon oblika, s brojnim detaljima arhitektonske plastike, konzolama, balustrima i kapitelima, vanjština vile djeluje odmjereno.

Posebnu kvalitetu predstavlja pomna unutrašnja organizacija, kojom vila daleko nadilazi prosjek vremena i lokalne sredine, svrstavši je uz bok ostvarenja koja će nastajati čitavo desetljeće kasnije, u vremenu kada arhitektura moderne nameće nove standarde uređenja životnog prostora. Iz uskog predvorja smještenog uz bočnu, zapadnu fasadu, pristupa se u prostrani *hall* otvoren prema svim prostorijama prizemlja a reprezentativnim trokrakim stubištem povezan s katom. *Hall* i stubište dobro su osvijetljeni prostranim prozorima začelja. Južno uz *hall* nižu se reprezentativni prostori namijenjeni dnevnom boravku; soba za posjete, salon i blagovaonica, međusobno povezani vratima, i dalje kroz lođu blagovaonice s vrtom, dok su kuhinja i sprema smješteni uz začelje. Stubištem se iz *halla* pristupa u prostrano predvorje kata, oko kojeg su razmještene spavaće sobe i kupaonica. Jednostavna i razložna shema unutrašnje organizacije organski se veže za tradicionalni konstruktivni sustav gradnje te u potpunosti ispunjava zahtjev za funkcionalnošću i reprezentativnošću prostora, u najvećoj mjeri koristeći atraktivnost lokacije s vizurama na otvorenu morsku pučinu. Vila obitelji

Ucović stoji gotovo na samom početku razmatranog razdoblja, no postavljeni visoki oblikovni standardi zadugo neće biti nadmašeni u lokalnoj sredini.⁴⁰⁹

Ni sam arhitekt, unutar malobrojnog dubrovačkog opusa neće se više približiti arhitektonskom dosegu vile Ucović. Ovo zapravo i ne čudi jer se tijekom trećeg desetljeća Ćurlica javlja doista vrlo rijetko, a i tada najčešće rješavajući efemerne projektantske zadatke, poput paviljona terase vlastite kuće na Gornjem Konalu (1924.), grobnice obitelji Ucović (1923.), projekta drvene svlačionice za tenis za Adu Pitarević u Lapadu (1930.) te od strane Koste Strajnića oštro kritiziranog uređenja parka Gradac (1928.).⁴¹⁰ Do kraja dvadesetih godina, kada njegova arhitektonska djelatnost potpuno zamire (možda i pod teretom spomenute kritike), stoji tek jedna značajnija realizacija, a to je izgradnja vlastite vile u Lapadu.⁴¹¹

Sl.31. Vila Ucović na Boninovu

Sl.32. Vila Ćurlica - Wolf u Lapadu prije 1939., OAP

Vila Ćurlica - Wolf (1928.-1930.) - kat. 035

Vila Ćurlica - Wolf u uvali Sumartin (sl.32.) u stručnoj se literaturi spominjala isključivo u kontekstu nadogradnje te uređenja vrtnih terasa, koje je za nasljednicu imanja, Emiliju Wolf – Vuković, 1939. godine projektirao arhitekt Nikola Dobrović. Zanimljivo je da, iako se Dobrovićev zahvat redovito obrađuje u pregledima njegovih dubrovačkih ostvarenja, kući i posjedu na kojoj arhitekt zasniva svoju intervenciju pridavana je vrlo mala pažnja.⁴¹² Radi se

⁴⁰⁹ Zanimljivost predstavlja uvrštavanje vile u katalog izložbe *Historicizam u Hrvatskoj*, gdje je datirana u drugu polovicu 19. stoljeća. *Historicizam u Hrvatskoj*, katalog izložbe, (ur.) Vladimir Maleković, Zagreb, 2000., kat. jed. 321

⁴¹⁰ HR-DADU-292, svež. 91/32, 100/3, „grobnice i nadgrobnici“ 16/5; KOSTA STRAJNIĆ, (bilj. 11), 18-19

⁴¹¹ HR-DADU-292, svež. 98/25

⁴¹² KRUNOSLAV IVANIŠIN, (bilj. 4, 1997.), 42; KRUNOSLAV IVANIŠIN, (bilj. 4, 2000.), 132; MARIJA MILINKOVIĆ, (bilj. 5), 91-98; NORA MOJAŠ, (bilj. 365), 126; SANDRA USKOKOVIĆ, (bilj. 10), 76-80

dakle o ostvarenju jedva desetljeće starijem od same nadogradnje, a autori su se, zahvaljujući skućenim okvirima sredine, zasigurno međusobno i poznavali, iako su u stvaralačkim nazorima predstavljali antipode jedne epohe.

No ni sam Ćurlica svoju gradnju ne zasniva na brisanom prostoru; na obali uvale nalazili su se ostaci starijeg ograđenog posjeda sa stambenim i gospodarskim zgradama. Vila zapravo nasljeđuje temelje starije, manje kuće u jugoistočnom uglu posjeda, koja je u prizemlju imala orsan, spremište za čamce. Prije samog zahvata podizanja vile, Ćurlica 1922. godine rekonstruirao južni ogradni zid vrta, na zapadnom kraju uspostavivši tri visoka šiljatoolučna otvora, kojima kadrira vizure s posjeda prema šumovitim padinama Petke, morskim grebenima i pučini.⁴¹³ Ovaj motiv, kontemplacijskog vrtnog prostora – vidilice, rastvorene moru visokim lukovima, u dubrovačkoj sredini javlja se nešto ranije u vrtu vile obitelji Čingrija, podignute 1913. godine, no nije isključeno da je i njega osmislio Ćurlica, koji je bio obiteljski vezan za investitora, pravnika i političara dr. Melka Čingriju.⁴¹⁴

Vila nasljeđuje i orsan, kojega Ćurlica, u skladu sa shemom često primjenjivanom kod renesansnih dubrovačkih ljetnikovaca preoblikuje u istaknuto bočno krilo, dok glavni volumen kuće polaže okomito. Nad orsanom formira lođu, prema vrtu, odnosno terasi pred glavnim pročeljem, rastvorenu trima širokim arkadama, a zaključenu terasom koja komunicira s katom vile. Eksplicitne reference na dubrovačku ladanjsku tradiciju ipak ne doprinose ukupnom dosegu koji zaostaje za postignućem vile Učović.

Nova župna kuća na Mihajlu (1928.-1930.) - kat. 042

Ćurlica je 1928. godine izradio rješenje za gradnju nove župne kuće Župe sv. Mihajla u Lapadu (sl.33).⁴¹⁵ Župna kuća zamišljena je kao jednostavna katnica pravokutnog tlocrta s četverostrešnim krovom. Prema projektu kuća je trebala biti smještena desetak metara sjeverno od stare kuće i u razini kata biti s njom povezana kamenim mostom koji bi se oslanjao na tri para stupaca. Ova veza, uz ispunjavanje funkcionalnih zahtjeva (koji doduše nisu posve jasni, jer raspored unutrašnjosti i opis funkcija pojedinih prostora nije dat u potpunosti), očito referira na postojeću vezu kata stare župne kuće s pjevalištem crkve, pa bi se njenom uspostavom nova kuća vizualno i fizički čvrsto integrirala u cjelinu parohijalnog kompleksa.

Građevinska dozvola ishodena je sljedeće, 1929. godine, no iz nepoznatog razloga, za projekt izrađen od strane drugog projektanta, vjerojatno općinskog inženjera Damjana Lučića -

⁴¹³ HR-DADU-292, svež. 87/21 i 87/66

⁴¹⁴ HR-DADU-292, svež. 74/17. Projekt vile dr. Melka Čingrija 1913. godine potpisuje inženjer Malešević.

⁴¹⁵ HR-DADU-292, svež. 99b/29

Rokija. Prema ovom projektu nova župna kuća, sličnog oblikovanja vanjštine, no modificiranog tlocrtnog obrisa i unutrašnjeg rasporeda, smješta se nešto sjevernije i nije fizički povezana sa starom kućom i crkvom.⁴¹⁶

Sl.33. Nova župna kuća na Mihajlu u Lapadu

Sl.34. Park Gradac, prilazno stubište

Rekonstrukcija pristupnog platoa parka Gradac (1929.) - kat. 047

Sud o uređenju parka Gradac koji je Kosta Strajnić publicirao u „Dubrovniku bez maske“ zasigurno je pogodio Ćurlicu, pa možda i ne čudi što predstavlja posljednje poznato arhitektovo ostvarenje - „*Arhitektonski radovi, koje je domaći nedaroviti arhitekt projektovao pred parkom: stepenice, ulazna vrata, balustrada i groteskni lukovi sa gotskim zubovima (oni podsjećaju na beznačajne kulise naših putujućih družina, nemilosrdno kvareći najljepši pogled na more) predstavljaju unikum neukusa i neshvaćanja*“.⁴¹⁷ Doista, izvedba četiri visoka luka s kruništem na platou parka, nedaleko tvrđave Lovrijenac, može se usporediti s nevjeshim kazališnim kulisama i predstavlja neuspjelu transpoziciju omiljenog Ćurličina motiva iz intime privatnih vrtova u prostrani javni prostor. Lukovi su kasnije uklonjeni, no ostatak kompozicije, parapetni zid s balustririma i prostrano pristupno stubište očuvali su se do danas, dobro integrirani u parkovnu cjelinu (sl.34.).

4.1.2. Stjepan Wulpe

Ime inženjera Stjepana Wulpea, susreće se u Dubrovniku od 1904. godine.⁴¹⁸ Kada je 1910. godine započela izgradnja nove zgrade Gimnazije na Pločama, pri Građevnom odsjeku Kotarskog poglavarstva ustanovljena je Građevna uprava za gradnju nove gimnazije, a

⁴¹⁶ Isto

⁴¹⁷ KOSTA STRAJNIĆ, (bilj. 11), 19; ***I Uresno povjerenstvo tuži..., u: Tribuna, 19. rujna 1930., 3-5, 4

⁴¹⁸ HR-DADU-292, svež. 60/26

nadinženjer Stjepan Wulpe imenovan je upraviteljem gradnje.⁴¹⁹ Wulpe je dao značajan doprinos izgradnji Gimnazije, koja je bila obustavljena tijekom Svjetskog rata i poraća, da bi tek 1927. godine bila dovršena.⁴²⁰ Na čelu Građevnog odsjeka, a kasnije Građevinske direkcije, Wulpe će se zadržati sve do 1929. godine, kada je uslijed uspostave banovina uslijedila reorganizacija tehničkih službi.⁴²¹ Wulpeovo ime se od 1912. do sredine dvadesetih godina 20. stoljeća redovito spominje i u sastavu Povjerenstva za ures. Njegova projektantska djelatnost u Dubrovniku ograničena je na godine pred izbijanje Prvog svjetskog rata, dok se nakon imenovanja za direktora Građevinske direkcije Wulpe suzdržava od projektiranja za privatne naručitelje.⁴²² Njegov doprinos izgradnji Dubrovnika tijekom trećeg desetljeća stoga je isključivo posredan; kao direktor Građevinske direkcije i član Uresnog povjerenstva predstavljao je autoritet i imao znatnog utjecaja na uspostavu tehničkih i estetskih kriterija građenja.

4.1.3. Ivan Juričević

Izuzev nekolicine potpisanih projekata, podaci o boravku inženjera Ivana Juričevića u Dubrovniku krajnje su šturi.⁴²³ Izvjesno vrijeme bio je zaposlen kao šef pomorske građevinske sekcije, da bi krajem 1926. ili početkom 1927. bio premješten u Split.⁴²⁴

Upravna zgrada „Prvog dalmatinskog trgovačkog društva“ (1922.-1923.) - kat. 010

Arhitekt je upravnu zgradu “Prvog dalmatinskog trgovačkog društva”, projektirao 1922. godine, a izgradnja je dovršena sljedeće, 1923. godine.⁴²⁵ No, izbor Juričevića za projektanta

⁴¹⁹ HR-DADU-292, svež. 70b

⁴²⁰ „G. inž. Stjepan Wulpe nas kao i sve one, koji iz bližega poznaju zapreke sa kojima se je trebao da bori, te njegovo neumorno nastojanje za dokončanje ove zgrade, osobito je zadužio. Poznavajući taj njegov rad, slobodno možemo ustvrditi, da nije bilo njega sigurno zgrada još za dugo vremena ne bi bila gotova.“ ***Nova zgrada Gimnazije, u: Dubrovački list, 1. kolovoza 1927., 2.

⁴²¹ „Na građevinsku direkciju u Dubrovnik dolazi za direktora g. Josip Matulović, inženjer građj. direkcije u Splitu i g. Srećko Juhn, inspektor građj. sekcije u Požegi. Posljednjih dana premješteni su direktor građevinske direkcije u Dubrovniku g. F. Wulpe u Kruševac ...“, ***Premještaji, u: Narodna svijest od 29. prosinca 1928., 3; „G. Ing. Stjepan Wulpe ostaje kao direktor građj. direkcije u Dubrovniku, a g. Ing. Josip Matulović imenovan je za direktora građj. Direkcije u Kruševcu.“ ***Imenovanja, u: Narodna svijest, 24. siječnja 1929., 2. Sredinom 1929. kao Šef Tehničke sekcije potpisuje se ing. Rikard Klemenčić (HR-DADU-292, svež. 99/22)

⁴²² Wulpe u razdoblju od 1905. do 1913. godine potpisuje sljedeće projekte: Kuća Iva i Pava Stjepovića – Dabrovića (1905., HR-DADU-292, svež. 64/28), Kuća Frana Krstinića u Gružu (1910., HR-DADU-292, svež. 69/16), Kuća u sklopu dominikanskog samostana u Gružu i uređenje prostora pred samostanom (1912., HR-DADU-292, svež. 69/11), Rekonstrukcija kuće Franice Jasić u Gružu, Gradnja obalne ceste oko poluotoka Lapada (1912., HR-DADU-292, svež. 72/1), Nadogradnja kuće Save Vuletića na Pilama (1912., HR-DADU-292, svež. 73/13), Nadogradnja kuće Marije Jelić na Pilama (1912., HR-DADU-292, svež. 73/11), Projekt kavane i kinematografa za Antuna Križmana u Gružu (1913., HR-DADU-292, svež. 77/23).

⁴²³ Tijekom boravka u Dubrovniku Juričević potpisuje projekte za Upravnu zgradu „Prvog dalmatinskog trgovačkog društva“ u Gružu (1922.-1923.), pansion „Miramare“ Aristida Vučetića na Lapadu (1923.), popravak kuće Vicka Lujaka na Putu od Gruža (1924.).

⁴²⁴ ***Premještaji i umirovljenja, u: Narodna svijest, 5. siječnja 1927., 4. Krajem trećeg desetljeća 20. stoljeća Ivan Juričević je kao viši savjetnik zaposlen u Pomorsko-građevinskoj sekciji Direkcije pomorskog saobraćaja sa sjedištem u Splitu. STANKO PIPLOVIĆ, Izgradnja Splita između svjetskih ratova, Split, 2008., 17

ima svoju pretpovijest, koju je u kratkim crtama zanimljivo iznijeti, jer svjedoči o tadašnjim odnosima dvaju dubrovačkih tehničkih službi – Tehničkog odjela Općine dubrovačke, koji se tih godina upravo formira te Građevinske direkcije pri Sreskom načelstvu. Naime, nakon što su naručitelji krajem prosinca 1921. podnijeli Općini molbu za građenje poslovne zgrade (autorstvo projekta nije utvrđeno), izvršen je povjerenstveni pregled, na kojemu je općinski mjernik Petar Osglian pismeno ustvrdio da sa „*tehničkog gledišta nama ništa protivna da primijeti*“.⁴²⁶ Općina je, zatim (usprkos negativnom mišljenju konzervatora Marka Murata), odobrila projekt i uputila ga Građevinskoj direkciji, za ishodaenje suglasnosti. Krajem ožujka 1922. Građevinska direkcija očitovala se o projektu, uputivši Općinskoj upravi oštro intoniran dopis u kojemu direktor Stjepan Wulpe upozorava na brojne nedostatke i propuste – konstruktivne i protupožarne, zatim na manjkavosti prostorne organizacije i vanjskog izgleda građevine – „*osnova je sastavljena nestručnjački i vrlo površno*“ (...) „*Arhitektura je konglomerat stilova bez ikakove harmonične veze*“. Wulpe upozorava Općinu da „*svom građevnom uredu naredi, da strogo sve prikazane molbe sa tehničke strane pregleda i ocijeni, a u slučaju da tamošnji tehnički organ to ne bi bio u stanju učiniti, da se u tu svrhu obrati jednom drugom stručnjaku, koji će taj posao savjesno obavljati.*“⁴²⁷

U svibnju 1922. „Prvo dalmatinsko trgovačko društvo“ podnosi nove nacрте, projekt inženjera Juričevića, kojim se, kako navode, vodilo računa o „*izraženim željama u pogledu konstrukcije zgrade i u pogledu vanjskog uresa iste*“ te je u srpnju izdana građevinska dozvola.⁴²⁸

Poslovna zgrada funkcionalno je objedinila potrebe „Prvog dalmatinskog trgovačkog društva“ za upravnim, uredskim i skladišnim prostorima.⁴²⁹ Smještajem je zauzela jugozapadni, rubni dio nekadašnje vrtne parcele ladanjskog posjeda Bassegli – Gozze, formirajući na potezu ranijeg ogradnog zida reprezentativno ulično pročelje. Horizontalno izduženi volumen jednokatnice pružanjem prati usku, pješačku Ulicu S. S. Kranjčevića, da bi se zapadnim dijelom prilagodio uglu nepravilne parcele.

Osim u donjoj zoni, koja je zidana rustičnim kamenim kvadrima, zidna platna uličnih pročelja završno su obrađena glatkom žbukom, dok su detalji arhitektonske plastike (okviri otvora,

⁴²⁵ HR-DADU-292, svež. 87/35, 152/5. Pred početak Drugog svjetskog rata građevinski poduzetnik Vinko Karlovac izradio je projekt za dogradnju zgrade, produživši je za šest prozorskih osi prema istoku. Tijekom rata dogradnja je i ostvarena, dosljedno ponavljajući oblikovanje starijeg dijela.

⁴²⁶ HR-DADU-292, svež. 87/35

⁴²⁷ Isto

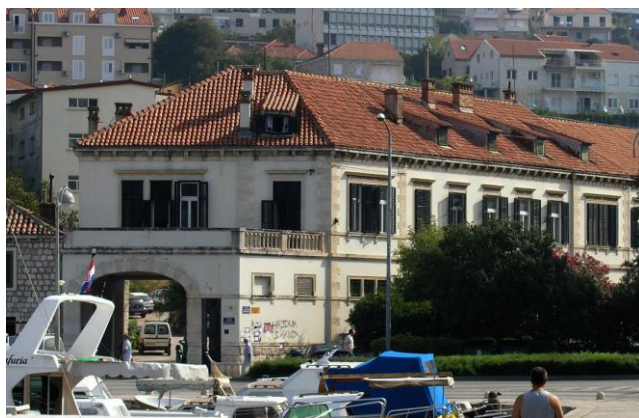
⁴²⁸ Isto

⁴²⁹ „Prvo dalmatinsko trgovačko društvo“ osnovano je 1907. godine i bavilo se agenturnim, komisionarskim i špediterskim poslovima, kupovinom i prodajom robe, te brodarstvom, a od sredine dvadesetih godina počelo se baviti industrijskom proizvodnjom ulja (ekstrakcijom iz komina, pomoću trikloretilena). Uspješnost trgovačkog, te industrijskog poslovanja ogledala se u postupnom izgrađivanju zgrada, skladišta i pogona u sklopu svog posjeda u Gružu.

razdjelni vijenci, konzole) izvedeni kamenom fine obrade. Usko zapadno pročelje u prizemlju je rastvoreno monumentalnim ulaznim portalom, kolnim i pješačkim pristupom zgradi i posjedu, koji se sastojao od središnjeg, širokog lučnog otvora, obrubljenog kvadrima stilizirane rustike, a sa čijih su strana bila uska, visoka vrata namijenjena pješacima.⁴³⁰

Prostrani prolaz – veža smješten je u zapadnom dijelu prizemlja, a istočno se nalaze skladišni prostori kojima se pristupa iz dvorišta. Kameno stubište iz veže vodi u uredske prostorije smještene na katu. U istočnom dijelu kata prostorije se nižu uz dugi, centralno postavljeni hodnik, dok su u zapadnom dijelu postavljene uz obodne zidove i pristupa im se iz hodnika organiziranog oko središnjeg svjetlarnika.

Zgrada “Prvog dalmatinskog trgovačkog društva” (sl.35.), dosljedno oblikovana u duhu historicizma, primjenom stilizirane visokorenesansne morfologije, uvrštava se među rijetke primjere novoizgrađenih poslovnih zgrada međuratnog razdoblja u Dubrovniku.

Sl.35. Zgrada „Prvog dalmatinskog trgovačkog društva“ u Gružu

Sl.36. Kuća Katice Dujmović na Pločama

4.1.4. Ivan Ivačić

Arhitekt Ivan Ivačić (1888. - 1978.), rodom iz Trogira, arhitekturu je studirao u Pragu.⁴³¹ Zaposlen je u Građevinskoj direkciji u Dubrovniku vjerojatno od sredine dvadesetih godina 20. stoljeća. Prema jednoj obavijesti iz lokalnog tiska, 1928. godine obavljao je dužnost šefa Arhitektonskog odsjeka Građevinske direkcije, a bio je i član Uresnog povjerenstva.⁴³² Dubrovački period Ivačićevog djelovanja isključivo je, a dodajmo i nezasluženo, poznat zahvaljujući sukobu i sudskoj tužbi koju je podigao protiv konzervatora Koste Strajnića.

⁴³⁰ Portal je početkom 21. stoljeća preoblikovan, proširen je središnji kolni portal, dok su pješački negirani.

⁴³¹ ROBERT PLEJIĆ, (bilj. 7), 141-144

⁴³² ***Ispiti za građevinske obrte, u: Narodna svijest, 17. svibnja 1928., 4

Sudski proces trajao je tijekom ljeta 1930. godine, no Ivačić je zbog premještaja u Split Dubrovnik napustio već krajem 1929. ili na samom početku 1930. godine.⁴³³

Projektantsku djelatnost Ivana Ivačića teško je razlučiti od one Rikarda Klemenčića i Janka Dolenca, također zaposlenika Građevinske direkcije.⁴³⁴ Sva trojica povremeno potpisuju projekte u postupku ishoda građevinskih dozvola, no zbog sličnosti i preklapanja pojedinih karakterističnih detalja, moglo bi se zaključiti da kod projektiranja ili izrade konačnih nacrtu međusobno surađuju. Znakovito je da u ovoj skupini projekata Kosta Strajnić prilikom izdavanja konzervatorskog mišljenja kritizira upravo one koji su potpisani od strane Ivačića.⁴³⁵ Ovu Strajnićeve nesumnjivu pristranost potaknula je netrpeljivost prema dvostrukoj Ivačićevoj ulozi - kao djelatnog projektanta i člana Uresnog povjerenstva.

Kuća Katice Dujmović (1928.) - kat. 036

Među projektima koji se mogu atribuirati arhitektu Ivačiću kuća Katice Dujmović (sl.36.) izdvaja se krajnjom redukcijom stilskih i tradicijskih oblikovnih obilježja te razrađenom organizacijom unutrašnjosti.⁴³⁶ Prizemnica sa suterenom smještena je na Pločama, uz Put od Bosanke. Kvadratični tlocrt kuće razveden je središnjim rizalitom na sjevernom pročelju te blago uvučenim jugozapadnim uglom, rastvorenim u zoni prizemlja ugaonom lođom. Ulaz je smješten na sjevernoj strani, prema Putu od Bosanke, a iz malenog predvorja, stupa se u

⁴³³ U spisu građevnog zahvata investitorice Line Cerni u Srebrenom (HR-DADU-292, svež. 101/3) čuva se dostavnica koju je Ivačić trebao potpisati 8. siječnja 1930., a na kojoj je upisano - „*premješten*“. Od 1932. Ivačić je šef Arhitektonskog odsjeka Tehničkog odjeljenja Banovinske uprave u Splitu. ROBERT PLEJIĆ, (bilj. 7), 143

⁴³⁴ Inženjer Rikard Klemenčić od početka dvadesetih godina 20. stoljeća zaposlen je u Građevinskoj direkciji u Dubrovniku, a na mjestu upravitelja naslijedio je 1929. godine Stjepana Wulpea. Uspostavom banovina reorganizirana je i građevinska služba, a kako Dubrovnik nije bio središte banovine, nekadašnja Direkcija svedena je na rang Tehničke sekcije (kasnije Tehničkog odjeljka) Sreskog načelstva. Na čelu Tehničke sekcije Klemenčić zadržao se do 1931. godine, kada prelazi u Split, u Tehničko odjeljenje Primorske banovine. Klemenčić tijekom boravka u Dubrovniku potpisuje svega dva, manje značajna projekta, no mogući je autor skupine projekata sličnih obilježja koje potpisuju razni građevinski poduzetnici.

⁴³⁵ U Državnom arhivu u Dubrovniku čuvaju se sljedeći projekti koje je Ivan Ivačić potpisao tijekom boravka u Dubrovniku: nacrt nove mrtvačnice za bolnicu u Dubrovniku (1925., HR-DADU-OGU, svež. 19/13), kuća Bernarda Orlića u Gružu (1926., HR-DADU-292, svež. 94/6), nadogradnja kuće Mare Mirošević – Sorgo u Lapadu (1928., HR-DADU-292, svež. 97/43), nadogradnja kuće Stjepa Kneževića na Pilama (1929., HR-DADU-292, svež. 99b/33), kuća Karla Marinovića u Gružu (1929., HR-DADU-292, svež. 99/22), izgradnja garaže i ogradnog zida vile dr. Melka Čingrije na Boninovu (1929., HR-DADU-292, svež. 99a/38), Vila Odak u Sv. Jakovu (1929., HR-DADU-292, svež. 99b/19), Kuća Artura Lelasa na Lapadu (1929., HR-DADU-292, svež. 101/10), Hotel Excelsior na Pločama (1929., HR-DADU-292, svež. 101/28). Projekt za novogradnju kuće Katice Dujmović na Pločama (1928., HR-DADU-292, svež. 98/40) iako nepotpisan od strane arhitekta, može se pripisati Ivanu Ivačiću temeljem novinskih izvještaja s ponovljenog suđenja u sporu Ivačić - Strajnić. ***Izgradnja Dubrovnika pred sudom, u: Jutarnji list, 11. travnja 1931., 11; ***Izgradnja Dubrovnika pred sudom, u: Jutarnji list, 23. travnja 1931., 13

⁴³⁶ HR-DADU-292, svež. 98/40. Na nacrtima kuće po kojima je ishoda građevinska dozvola potpisan je poduzetnik Mato Matičević, no u novinskim izvještajima s ponovljenog suđenja u parnici Ivačić – Strajnić, kao autor projekta navodi se Ivan Ivačić. Zanimljiv je i kontekst u kojemu se projekt spominje – Ivačić je, navodno, tlocrtno rješenje preuzeo od susjedne kuće Antuna Stanoša, koju je projektirao Josip Kodl. Ivačić je putem tiska demantirao takve insinucije, tvrdeći da je projekt za kuću Dujmović nastao ranije od onog za kuću Stanoš. ***Izgradnja Dubrovnika pred sudom, u: Jutarnji list, 11. travnja 1931., 11; ***Spor arh. Ivačić – K. Strajnić, Izjava g. arch. Ivačić na račun gosp. arch. Kodla, u: Novo doba, 22. travnja 1931., 6.

središnji *hall* oko kojeg su organizirani svi sadržaji kuće. Središnja uzdužna os stana naglašena je u prostornom i vizualnom smislu rastvaranjem *halla* širokim vratima prema blagovaonici te dalje prema balkonu s vizurama na gradsku luku, zidine, Lokrum i pučinu. Servisni sadržaji, praonica i djevojačka soba smješteni su u suterenu, a izmjenama tijekom gradnje tu je uređen i manji, zaseban stan.⁴³⁷

Vila Josipa Kalafatovića (1928.-1929.) - kat. 030

Smještena na izduženoj pravokutnoj vrtnoj parceli koja je izvorno pripadala starijoj građevini, položenoj sjevernije, vila Josipa Kalafatovića (sl.37.) je glavnim pročeljem usmjerena prema jugu i glavnoj prometnici Pila (tadašnjem Putu XIII. novembra, danas Ulici branitelja Dubrovnika). Vrtni portal nalazi se na uglu prometnice i uske stubišne Ulice sv. Andrije, a od portala do kuće, smještene na uzdignutoj vrtnoj terasi vodi kameno stubište.

Jednokatna vila ima „T“ tlocrtnu osnovu s istaknutim stubišnim tijelom na začelju. Nad niskom rustičnom bazom, pročelja kuće građena su pravilnim kamenim klesancima, a artikulirana ugaonom rustikom, jednostavnim razdjelnim te višestruko profiliranim krovnim vijencem. Glavno pročelje simetrično je organizirano s tri vertikalne ose otvora. Pred ulazom u kuću izdiže se podest s balustradom i dva stupca potrijemka nad kojim je terasa kata. Podestu se pristupa dvama stubištima položenim bočno. Glavni ulaz i vrata terase imaju trodijelnu podjelu, dok su prozori pravokutnog formata i imaju jednostavne kamene okvire s naglašenom klupčicom i vijencem.

Simetrična organizacija vanjštine ogleda se i u rasporedu unutrašnjosti; u osi ulaza je predsoblje i dvokrako stubište za kat, a bočno se nalaze dnevne prostorije. Sobe na južnoj strani, uz predvorje, imaju reprezentativni karakter, dok su uz začelje smješteni servisni sadržaji. Na katu se uz središnje predsoblje sa svake strane nalaze po dvije prostorije, tri spavaće sobe i kupaonica.⁴³⁸

Oblikovanje i unutrašnji raspored kuće s naglašenom osnom simetrijom nesumnjivo priziva rješenja reprezentativnog stanovanja dubrovačkih vrtnih predgrađa prethodnog stoljeća. Konzervativna, no suvislo provedena prostorno – oblikovna koncepcija, vjerojatno je potaknuta traženjima naručitelja, a gotovo jedini slobodnije interpretiran element cjeline predstavlja impostacija vrtnog portala u zasječenom uglu parcele te oblikovanje pristupnog stubišta.⁴³⁹

⁴³⁷ HR-DADU-292, svež. 98/40. Nadogradnjom visokog potkrovlja i oblaganjem fasada kamenom, izvorni volumen i oblikovanje danas su potpuno negirani.

⁴³⁸ HR-DADU-292, svež. 97/35, 98/27

⁴³⁹ Visokokvalitetnu kamenu plastiku portala izradio je klesar Mauro Martuci. Na podatku zahvaljujem povjesničaru umjetnosti Ivanu Videnu.

Kuća Gjorgja Zuanića (1929.) - kat. 040

Kuću Gjorgja Zuanića (sl.38.), smještenu na vrtnoj parceli uz šetalište u uvali Sumartin u Lapadu, odlikuje pročišćena oblikovnost lišena povijesnih reminiscencija. Jednokatnici pravokutnog tlocrta pročelja su građena kamenom, a natkrivena je četverostrešnim krovom s pokrovom od kupe kanalice. Glavno, južno pročelje kuće simetrično je organizirano. U središnjoj osi, u zoni prizemlja istaknut je pravokutni volumen nad kojim je balkon kata ograđen željeznom ogradom. Pred ulazom, smještenim na zapadnom pročelju, istaknut je manji trijem, nad kojim je također balkon. Svi otvori imaju jednostavno profilirane kamene okvire. Unutrašnja dispozicija, sa središnjim uzdužnim hodnikom u prizemlju i na katu, je konvencionalna, no razložna.⁴⁴⁰

Sl.37. Vila Kalafatović na Pilama

Sl.38. Kuća Zuanić u Lapadu

Sl.39. Vile Odak i Banac u Sv. Jakovu (vl. I. Viđen)

Sl.40. Vila „Ida“ u Lapadu

Pansion „Vila Odak“ (1929.-1931.) - kat. 045

Nakon što je nakon smrti supruga, uslijed suvlasničkog spora bila prisiljena na sudskoj dražbi prodati Hotel „Odak“, jedan od tada najvećih dubrovačkih hotela, naručiteljica Mina Odak

⁴⁴⁰ HR-DADU-292, svež. 99a/23

odlučila je na predjelu Sv. Jakova podignuti manji pansion, „Vilu Odak“ (sl.39.).⁴⁴¹ Smještena unutar terasasto organiziranog vrta, što se pruža između dvije glavne prometnice predjela, Puta Vlaha Bukovca i Puta Frana Supila, jednokatnica sa suterenskom etažom vanjštinom se doima poput obiteljske vile. To je očito i bila intencija vlasnice, a arhitekt Ivačić razvedenim tlocrtnim obrisom i visinskim diferenciranjem volumena ostvario je asimetričnu, dinamičnu kompoziciju koja je trebala izraziti suzdržanu raskoš, kao i intimitet prostora. Oblikovanje pročelja građenih kamenom usklađeno je s takvim konceptom; povijesne reference su minimalizirane, profilacije kamene plastike jednostavne, a pitoresknost i mediteranski ugođaj naglašavaju lučni nadvoji otvora prizemlja.

Vila Pera Banca (1929.-1930.) - kat. 041

Nedaleko pansiona Mine Odak smještena je i vila Pera Banca (sl.39.), podignuta na mjestu nekadašnje ladanjske kuće, već ranije znatno pregrađene, unutar definiranog, terasasto organiziranog vrtnog sklopa. Vila je za dvije terase izdignuta iznad ceste, Puta Vlaha Bukovca, od koje je dijeli visoki podzid. Jednokatnica izduženog, razvedenog tlocrtnog obrisa, na jugozapadnom je uglu imala visinski naglašen volumen - lođu, dok se na jugoistočnom, zasječenom uglu nalazi poligonalni erker nad kojim je balkon kata. Pred središnjim dijelom glavnog, južnog pročelja položen je ulazni trijem nad kojim je terasa ograđena balustradom. Na začelnoj, sjevernoj strani istaknuti su središnji te ugaoni rizaliti. U unutrašnjosti sobe se nižu uz južnu stranu dok se uz začelje pruža hodnik. Stubište je smješteno u središnjem začelnom rizalitu, a u ugaonim rizalitima servisni sadržaji.⁴⁴²

Projektant je reprezentativnost građevine nastojao ostvariti adiranjem arhitektonskih elemenata poput lođe, trijema i erкера, što je cjelinu preopteretilo povijesnim reminiscencijama.⁴⁴³

Vila „Ida“ (1930.-1931.) - kat. 053

Podignuta uz šetnicu u uvali Sumartin u Lapadu, za investitora Artura Lelasa, oblikovanjem je srodna „Vili Odak“ (sl.40). Arhitekt rizalitim istacima koje prati složena geometrija krovišta nastoji razvesti volumen i dinamizirati kompoziciju. Iako lišeno suvišnih povijesnih reminiscencija, oblikovanje pročelja provedeno je rutinski, bez čvršće koncepcije. Pročelja kuće građena su kamenim klesancima, prozori prizemlja imaju lučne nadvoje, dok su oni na

⁴⁴¹ HR-DADU-292, svež. 99b/19, ***Prodaja Hotela Odak, u: Narodna svijest, 29. kolovoza 1929., 2

⁴⁴² HR-DADU-292, svež. 99/14

⁴⁴³ Nakon Bančeve smrti vilu je od njegove udovice kupio dr. Miše Kolin, upravitelj Zaklade Račić. Vila je nakon Drugog svjetskog rata nacionalizirana i prenamijenjena u dječji dom. Za potrebe dječjeg doma 1975.-1976. godine zgradi je dograđen drugi kat, te potpuno narušen izvorni oblikovni koncept.

katu pravokutni. Na rizalitu južne fasade, usmjerene šetalištu, u zoni kata nalazi se balkon s željeznom ogradom.

Vanjska raščlamba volumena nema čvršće poveznice s organizacijom unutrašnjosti. Raspored je konvencionalan; sobe namijenjene dnevnom boravku redaju se uz glavno pročelje, a od stubišta, sanitarija, ostave i kuhinje razdvaja ih središnji hodnik. Osnovna dispozicija prostora ponavlja se i na katu, gdje su četiri prostrane spavaće sobe usmjerene prema jugu i zapadu.⁴⁴⁴

Projekt rekonstrukcije hotela „Excelsior“ (1929.) - kat. 059

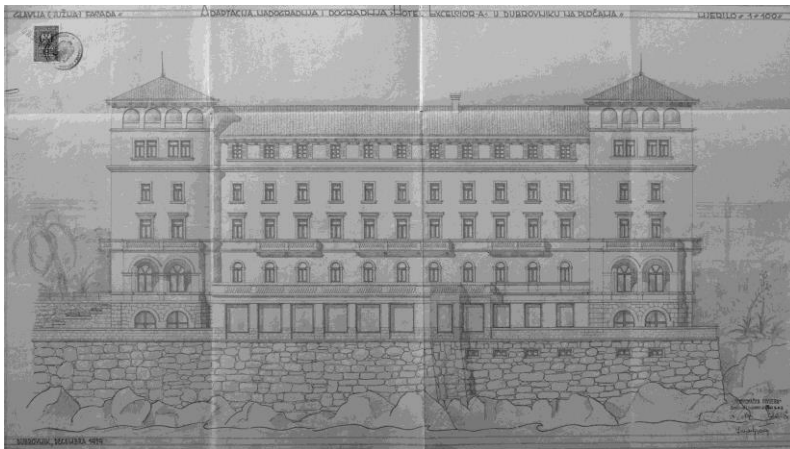
Prihvativši se izrade projekta dogradnje i nadogradnje hotela „Excelsior“ u prosincu 1929. godine, arhitekt Ivan Ivačić nije mogao ni približno predvidjeti posljedice koje će ovaj rutinski obavljen posao posredno imati na razvoj arhitekture u lokalnoj sredini, pa i šire u Dalmaciji. Iako svjestan netrpeljivosti koju je prema njegovoj dvostrukoj ulozi, kao projektanta i člana Uresnog povjerenstva, gajio Kosta Strajnić, vjerojatno nije očekivao tako oštar napad na svoj rad, pogotovo jer je u siječnju 1930. godine, kada pomoćnik dubrovačkog konzervatora iznosi svoje pismeno mišljenje o projektu, već bio trajno napustio Dubrovnik. Sudska tužba i proces koje je zatim pokrenuo, obilježiti će njegovu karijeru negativnim konotacijama, a s druge strane Strajniću nehotice osigurati dovoljno medijske pažnje, kako bi publicistički još uspješnije plasirao svoje ideje.

Hotelska zgrada koju je na Pločama neposredno pred izbijanje Prvog svjetskog rata podigao jedan od pionira suvremenog turizma u Dubrovniku, Robert Odak, gabaritom i smještajem trajno je izmijenila izgled dubrovačkog predgrađa (sl.14.). Na strmom terenu koji se od Puta Frana Supila ruši prema moru, ranije se nalazila crkva sv. Lazara, središte bratovštine imućnih dubrovačkih trgovaca. Na stjenovitoj morskoj obali podignut je visoki kameni podzid i formirana terasa na kojoj je impostirana masivna kamena četverokatnica s ugaonim rizalitom na zapadnoj strani. Pročelja su joj bila artikulirana razdjelnim vijencima, ugaonom rustikom, kamenim balkonima u zoni drugog kata te istaknutom lođom na južnoj strani rizalita. Hotelu se pristupalo sa zapada, šetnicom kroz prostrani terasasti vrt, a mostom u razini potkrovlja bila je direktno povezana s prometnicom, Putom Frana Supila.

Asimetrična kompozicija hotela, ukazuje da je vjerojatno i prema izvornoj zamisli bila predviđena mogućnost naknadnog proširenja građevine prema istoku te postizanje simetrije sa središnjim i nasuprotnim ugaonim rizalitom.

⁴⁴⁴ HR-DADU-292, svež. 101/10

Hotel je na sudskoj dražbi 1929. godine od udovice utemeljitelja i suvlasnika otkupila „Dubrovačka rivijera“, dioničko društvo u kojemu je glavnu riječ imao William Zimdin.⁴⁴⁵ Ambiciozni Zimdin je u vrlo kratkom razdoblju već doživio nekoliko neuspjeha u Dubrovniku; javnost nije sa simpatijama prihvatila podizanje egzotične vile Šeherezade na Pločama, a izgradnja planiranih *kursalona* na Pilama i na Lazaretima, unatoč obećanoj financijskoj podršci dubrovačke općine, zapala je u probleme.⁴⁴⁶ Stoga se imućni investitor usredotočio na proširenje postojećeg hotela, no ponovno se, zajedno s projektantom Ivanom Ivačićem, našao na meti Koste Strajnića.

Sl.41. I. Ivačić, Projekt hotela „Excelsior“, nacrt pročelja, 1929. (DADU)

Projektni zadatak proširenja postojeće zgrade zapravo arhitektu i nije ostavljao previše mogućnosti; Ivačić je središnji trakt produžio za četiri ose otvora te ugaoni rizalit transponirao na istočnu stranu. Uspostavivši simetriju s obzirom na središnju os, nad završnim vijencem predvidio je dogradnju još jedne etaže, a ugaone rizalite visinski naglasio lođama. Na istočni ugaoni rizalit, okomito prema sjeveru, odnosno prema cesti, vezao je kratko začelno krilo. Proširenje hotela, ionako predimenzioniranog i slabo integriranog u okoliš, bilo je naravno upitan zahvat, no Strajnićeve kritike odnosile su se prvenstveno na oblikovanje, koje je znatnim dijelom bilo uvjetovano postojećom zgradom. Pažljivo iščitavajući Strajnićev osvrt, nameće se pitanje je li pomoćnik konzervatora u svom borbenom zanosu, uopće razumio ili želio razumjeti prirodu zahvata, jer među ostalim konstatira: „*Trebalo bi apelovati na „Rivijeru“ da izradu planova svoga velikoga hotela poveri kojem priznatom jugoslovenskom arhitektu. Kada je „Rivijera“ mogla žrtvovati preko 5 miliona dinara samo za kupnju razmerno malenoga hotela „Odak“, treba je uveriti da je u*

⁴⁴⁵ ***Prodaja Hotela Odak, u: Narodna svijest, 29. kolovoza 1929., 2; ***Hotel Odak prešao u ruke društva Riviera, u: Narodna svijest, 5. prosinca 1929., 3

⁴⁴⁶ KOSTA STRAJNIĆ, (bilj. 11), 16-23; ***Jedan osvrt na općinski predračun, u: Narodna svijest, 18. travnja 1929., 2; ***Gradnja novih hotela i kursalona, u: Narodna svijest, 21. svibnja 1930., 3

njezinom sopstvenom interesu da arhitektura novoga hotela bude što više estetična i umetnička.“⁴⁴⁷

Iako je za rješenje Ivana Ivačića početkom travnja 1930. godine ishoda građevinska dozvola, očito pod pritiskom kritika Koste Strajnića, a vjerojatno i dijela javnosti, investitor se odlučio naručiti novo rješenje, koje potpisuje splitski inženjer Žarko Dešković.⁴⁴⁸

Deškovićevo rješenje, koncepcijski je slično Ivačićevu, preuzima dogradnju kata i izvedbu lođa nad ugaonim rizalitima, no predviđa znatno prostraniju dogradnju - na postojeće krilo dogradio bi se središnji rizalit s pet prozorskih osi te dalje prema istoku, u zrcalnoj simetriji, krilo s ugaonim rizalitom jednako postojećemu. Središnji rizalit rastvoren je nizovima lođa s lučnim otvorima pred hotelskim sobama.

Projekt Ivana Ivačića (sl.41.), oslobođen konotacija koje je zadobio tendencioznim publicističkim pisanjem Koste Strajnića, može se opisati kao rutinsko rješenje zasnovano na jasnom, utilitarnom zahtjevu investitora, koji u danom kontekstu i nije pružao veće kreativne slobode. Deškovićevo rješenje predviđalo je znatno masivniju interpolaciju, kojim bi se linija pročelja umjesto 24 produžila gotovo 50 metara, no uvođenjem središnjeg rizalita perforiranog lođama projektant je donekle uspio umanjiti monotoniju pročelja.

Od zahvata se u svakom slučaju privremeno odustalo, iako su tome vjerojatno više kumovale okolnosti velike svjetske ekonomske krize, negoli izrečene kritike pomoćnika konzervatora.⁴⁴⁹

Zahvat, koji su desetljeće kasnije proveli novi vlasnici, predvidio je rušenje postojeće zgrade, pa je autoru novog rješenja, arhitektu Zdenku Stričiću tako pruženo nešto više oblikovne slobode.

1.4.5. Fridrih Valenta

Od sredine dvadesetih godina do iznenadne smrti 1940. godine arhitekt Fridrih Valenta, rođen u Sarajevu 1895. godine, ostvario je u Dubrovniku nevelik, no izniman projektantski opus.⁴⁵⁰

Kao zaposlenik Građevinske direkcije, kasnije Tehničkog odjeljka Sreskog načelstva, izvodi nekoliko javnih građevina, a potpisuje i nekolicinu projekata za privatne naručitelje.⁴⁵¹

⁴⁴⁷ HR-DADU-292, svež. 101/28

⁴⁴⁸ Isto

⁴⁴⁹ Isto. Usprkos neslaganju Načelstva za umjetnost i spomenike, za proširenje hotela Općina je 7. travnja 1930. godine izdala građevinsku dozvolu.

⁴⁵⁰ Fridrih Valenta rođen je u Sarajevu 8. siječnja 1895. (roditelji: Fridrik (Miroslav) Valenta i Marija Kralert), a umro je u Dubrovniku, 6. ožujka 1940. godine, od srčanog udara (*Paralysis cordis*). Pokopan je 8. ožujka 1940. na groblju sv. Mihajla na Lapadu, župnik Đuro Krečak. Osnovni podaci o životu Fridriha Valente upisani su u Matičnoj knjizi umrlih Župe Gruž – Lapad, str. 52, red. br. 9. Podatke je pronašao i ustupio Ivan Viđen, na čemu mu zahvaljujem.

⁴⁵¹ U Dubrovniku i okolici utvrđeni su sljedeći Valentini projekti: Ogradni zid vile Vodnica na Lapadu, Gimana (1926., HR-DADU-292, svež. 97/17), Kapucinski samostan Gospe od Milosrđa, Gospino polje (1927.-29., HR-

Značajan opus ostvario je i u širem dubrovačkom okružju, od Bara u Crnoj Gori, preko Trebinja, do Čapljine u Hercegovini, gdje uglavnom izrađuje projekte za gradnje ili adaptacije javnih zgrada, najčešće školskih ustanova.⁴⁵²

Do početka tridesetih godina i dolaska u Dubrovnik arhitekata Mladena Kauzlarića i Stjepana Gomboša, Drage Galića i Nikole Dobrovića te povratka sa studija Joza Dražića, Valenta se izdvaja projektantskim pristupom - iako uvijek ostaje vjeran tradicionalnoj tektonici, oblikovanju čvrstog, zatvorenog volumena, nastoji se u što većoj mjeri osloboditi stilskih reminiscencija, a prostornu dispoziciju organizirati funkcionalno i protočno. U lokalnim okvirima, gdje su granice između regionalne graditeljske tradicije, stilske arhitekture i moderne često nejasne, racionalan, odmjeran i dosljedan, Valenta predstavlja važnu sponu i nudi barem privid kontinuiranog sazrijevanja i postupnog otvaranja sredine novom senzibilitetu.

Kapucinski samostan Gospe od Milosrđa (1925.-29.) - kat. 024

Projekt za kapucinski samostan Gospe od Milosrđa u Gospinom polju u Lapadu (sl.42.), u velikoj je mjeri određen ranijim rješenjem graditelja Jakova Manole, za koje je 1925. godine ishoda građevinska dozvola.⁴⁵³ Fridrih Valenta imao je zadatak reducirati dimenzije samostanske zgrade, no osim što je dužinu zgrade s 56 smanjio na 42 metra, Valenta je pročistio i oblikovne detalje; ukinuta je ugaona rustika te polukružni nadvojni otvora prizemlja.⁴⁵⁴ Izdužena jednokatnica s visinski naglašenim ugaonim rizalitima građena je kamenom, a otvori imaju jednostavno profilirane natprozornike i prozorske klupice, dok su im bočne strane „usječene“ u ziđe. Ovako oblikovani otvori javljaju se, poput autorovog potpisa, u gotovo svim Valentinim dubrovačkim realizacijama.

DADU-292, svež. 92/4 i 95/21), Vila Zlatni potok Dragoljuba Antonovića (1927., HR-DADU-292, svež. 95/30), Kuća Raše (1928., HR-DADU-292, svež. 98/3), Stanovi i remiza Dubrovačke električne željeznice (1928., HR-DADU-292, svež. 98/17), Đačka Poliklinika na Pločama (1928.-1930.), Hotel Petra Uccelinija na Lopudu (1929., HR-DADU-292, svež. 99b/37), Kuća Ane Goić na Lapadu (1932., HR-DADU-292, svež. 113/9), Skladište i garaža Tehničkog odjeljka sreskog načelstva (1932., HR-DADU-292, svež. 111/1), Dogradnja zgrade Pošte na Pilama (1936.-39., HR-DADU-292, svež. 135/9, HR-DADU-OGU, svež. 12/14-32), Vila Drndarski u Čajkovićima, Rijeka Dubrovačka (1937., HR-DADU-292, svež. 126/4)

⁴⁵² Izvan Dubrovnika Valenta projektira Nadbiskupski dom i crkvu u Baru (1925.), Zetski dom na Cetinju (rekonstrukcija, 1925.), Školu u Dražindolu pokraj Trebinja (1932.), Mušku zanatsku školu u Trebinju (1935.), Osnovnu škola u Divinu u Hercegovini (1935.), Realnu gimnaziju u Trebinju (dogradnja(?), 1937.), Zgrada financijske kontrole u Moluntu (1938.), Vinski podrum zadruge „Dingač“, Potomje (1938.). Nedatirani su projekti za crkvu u Ravnom, Osnovnu i građansku školu u Čapljini, Zgradu sreskog načelstva u Trebinju, Školu u Tulima kraj Trebinja. HR-DADU-OGU, svež. 9/56, 16/14, 17/1, 17/6, 17/12, 17/15, 17/16, 17/23, 17/26, 21/17, 31/1, 41/85

⁴⁵³ Svetište Gospe od Milosrđa u Gospinom polju u Lapadu Kapucinskom je redu 1913. godine povjerio dubrovački biskup Josip Marčelić. Već sljedeće, 1914. godine kapucini traže građevnu dozvolu za izgradnju velike samostanske zgrade na mjestu manje kuće položene jugozapadno uz crkvu, te za dogradnju svetišta. Općina je odobrila projekt koji potpisuje graditelj Baldo Mišković, no početak rata je odgodio radove. Novi projekt izradio je graditelj Jakov Manola 1922. godine. HR-DADU-292, svež. 77/16, 92/4

⁴⁵⁴ HR-DADU-292, svež. 95/21

Sl.42. Kapucinski samostan u Lapadu

Sl.43. Vila „Zlatni potok“ u Sv. Jakovu

Vila „Zlatni potok“ (1927.-1928.) - kat. 025

Iako suzdržane pojavnosti i relativno skromnih dimenzija, vila „Zlatni potok“ (sl.43.), koju je Valenta projektirao za naručitelja Dragoljuba Antonovića, u lokalnim okvirima predstavlja jedno od najznačajnijih ostvarenja individualnog stanovanja trećeg desetljeća.⁴⁵⁵

Smještena u Sv. Jakovu, na kosom terenu iznad Puta Vlaha Bukovca, vila je pravokutnog tlocrta s poligonalnim istakom prizemlja u središnjoj osi glavnog, južnog pročelja. Oblikovanje vanjštine odražava sve za arhitekta karakteristične detalje, od kojih će rijetko odstupati bez obzira na namjenu građevine; bočne strane otvora su bez okvira, dok su kamena prozorska klupica i natprozornik (nadvratnik) istaknuti i jednostavno profilirani. Profilaciju klupice i natprozornika s istaknutim gornjim rubom ponavljaju razdjelni te završni vijenac – krovni kanal, koji je položen na zaobljene konzole i nešto istaknutiji od linije pročelja, no što je uobičajeno u lokalnoj tradiciji. Glatko žbukana zidna platna kontrastiraju kamenim elementima arhitektonske plastike, kao i grublje obrađenom zidu vrtnih terasa. Parapeti terasa ritmizirani su izmjenom punog zida i jednostavnih stupića kvadratnog presjeka. Organizacija glavnog, južnog pročelja, usmjerenog moru i otoku Lokrumu je simetrična, središnji naglasak ima poligonalni istak rastvoren trima prozorima, nad kojim je terasa kata. No ono što vilu izdvaja iz lokalne produkcije kraja dvadesetih godina 20. stoljeća, uz redukciju oblikovnih detalja vanjštine, je i izrazito promišljena, kvalitetna unutrašnja dispozicija. S ulaza, smještenog na zapadnom bočnom pročelju, pristupa se u nevelik *hall* sa stubištem za kat. U osi ulaza je izdvojeni servisni trakt, dok se prostori namijenjeni dnevnom boravku - blagovaonica, salon i radna soba nižu južno, rastvoreni krajoliku. Blagovaonica i salon gotovo su objedinjeni; granica dvaju prostorija naznačena je tek istaknutim pilastrima te zajedno s poligonalnim istakom salona tvore jedinstven prostor. Na katu su uz glavno pročelje

⁴⁵⁵ HR-DADU-292, svež. 95/30

smještene dvije prostrane spavaće sobe, obje s izlazom na terasu, dok su uz začelje smješteni krajnje reducirani hodnik, otvoren prema pristupnom stubištu, garderoba i kupaonica. Stanovanje posluge riješeno je izmještanjem u zasebnu prizemnicu, položenu u sjeverozapadnom uglu posjeda, što na nevelikoj vrtnoj parceli možda i nije predstavljalo najsretniji izbor.⁴⁵⁶

Vila „Miomir“ (1928.-1929.) - kat. 033

Kod vile „Miomir“, obiteljske kuće arhitekta, želja za naglašenijom reprezentativnošću umanjila je jednostavnost i čistoću izričaja dostignutu projektom za vilu „Zlatni potok“.⁴⁵⁷ Jednokatnica sa stambenim potkrovljem, „L“ tlocrtnog oblika, smještena je na uzdignutom položaju iznad uvale Sumartin, na prostranoj, no strmoj vrtnoj parceli, izmaknutoj od glavne lapadske šetnice. Pred glavnim, južnim, simetrično organiziranim pročeljem, dva stupca nose trijem nad kojim je terasa kata. Osim trijema i elementa arhitektonske artikulacije pročelja prisutnih i kod vile „Zlatni potok“, ovdje se javlja i isprekidana ugaona rustika, oblikovni element romantičarske provenijencije.⁴⁵⁸

Đačka poliklinika (1928.-1930.) - kat. 048

Đačka poliklinika na Pločama (sl.44.) svrstava se među malobrojne javne građevine podignute u Dubrovniku tijekom međuratnog razdoblja, pa tim više iznenađuje da je u vremenu kada Kosta Strajnić pažnju šire javnosti nastoji usmjeriti na pitanja urbanizma i arhitekture njen visoki oblikovni doseg prošao potpuno nezamijećeno.⁴⁵⁹ Iako projektna dokumentacija nije pronađena, karakteristični oblikovni detalji neosporno ukazuju na autorstvo Fridriha Valente. Odmjerenih proporcija i samozatajne pojavnosti (primjerene funkciji građevine), koja krije izraženi senzibilitet za prostorni kontekst, u odnosu na istovremena rješenja Vinka Glanza ili Jože Plečnika za javne dubrovačke gradnje, Đačka poliklinika djeluje znatno suvremenije i arhitektonski suvislije.

Smještena u neposrednoj blizini kompleksa Gimnazije, unutar tada još uvijek nedovršenog parka, posljednjeg neizgrađenog prostora nekadašnjeg Tabora, nevelika prizemnica sa suterenom, natkrivena plitkim krovom, kvadratične je tlocrtne osnove sa središnjim rizalitom istaknutim na južnom pročelju. Zona suterena građena je bunjastim kamenim kvadrima, koji se u vidu isprekidane ugaone rustike javljaju i na glatkim ožbukanim zidnim platnima gornje etaže. Prozorski otvori, različitih formata i podjele, oblikovani su istovjetno, s

⁴⁵⁶ Godine 1938. pomoćna je zgrada povezana s vilom i dograđen joj je kat, a 1939. u podzidu terase sagrađena je garaža. Radove je izvodio Anatolij V. Krasnobajev, zidarski majstor. HR-DADU-292, svež. 134/12, 137/17

⁴⁵⁷ HR-DADU-292, svež. 98/3

⁴⁵⁸ Iako u projektnoj dokumentaciji namjena pojedinih prostorija nije eksplicitno definirana, čini se da je kuća bila dijelom namijenjena i iznajmljivanju.

⁴⁵⁹ ***Početak gradnje školske poliklinike, u: Narodna svijest, 19. srpnja 1928., 2

istaknutim kamenim klupčicama i natprozornicima jednostavnog profila, dok su im bočne strane „usječene“ u zide. Unutrašnjošću dominira prostrana čekaonica oko koje su organizirane ambulante, a dvokrako stubište povezuje je s prostorom suterena.

Sl.44. Đačka poliklinika na Pločama

Sl.45. Hotel „Pracat“ na Lopudu

Hotel „Pracat“ (1929.-1930.?) - kat. 043

Hotel projektiran za pomorskog kapetana Petra Uccelinija (sl.45.), četveroetažna zgrada „L“ tlocrtnog oblika, podignuta u središtu lopudskog naselja, na mjestu drevne crkve Gospe od Napuča, zasigurno se ne može smatrati uspješnim primjerom interpolacije novog sadržaja u povijesnu cjelinu. Nastojanje da se visinskim diferenciranjem volumena – izdignutim ugaonim dijelom, koji je prema obali rastvoren lođom s balkonom, pruži vizualni naglasak djeluje pretenciozno i neusklađeno s cjelinom koju odlikuje Valentina uobičajena suzdržanost izričaja.⁴⁶⁰

Vila Ane Goić (1934.-1935.) - kat. 083

Tijekom tridesetih godina Fridrih Valenta za privatne naručitelje projektira rjeđe no u prethodnom desetljeću. Vila za Anu Goić, „*rođenu groficu Trauttmansdorff*“, oblikovno se naslanja na ranija arhitektova rješenja stambene arhitekture, no nastojanje da se elementima poput ulaznog potrijemka nad kojim je terasa te ugaonim lođama prizemlja i kata izbjegne monotonija pročelja i građevini pruži reprezentativni karakter, slično kao i kod hotela Petra Uccelinija nisu pridonijeli skladu cjeline.⁴⁶¹

Rekonstrukcija i dogradnja vile Gjivanović za poštansku zgradu (1936.-1939.) - kat. 111

Za razliku od dva prethodno opisana projekta, koja bi mogla ukazivati na kreativnu stagnaciju, rekonstrukcija i dogradnja vile Gjivanović na Pilama za potrebe smještaja

⁴⁶⁰ HR-DADU-292, svež. 99b/37

⁴⁶¹ HR-DADU-292, svež. 113/9. Vila je u poslijeratnom razdoblju nadograđena, a 2009. godine srušena.

poštanskog ureda (sl.46.) predstavlja virtuozan zahvat kojim se arhitekt u potpunosti podredio oblikovnom govoru klasicizma, a opet iznimno inventivno i funkcionalno zgradu priveo novoj svrsi.⁴⁶²

Suburbani renesansni ljetnikovac, tada u vlasništvu obitelji Gjivanović, porušen je krajem 19. stoljeća i na njegovu mjestu podignuta reprezentativna neoklasicistička novogradnja - visoka dvokatnica pravokutnog tlocrta, simetrično oblikovanog glavnog pročelja sa središnjim uvučenim dijelom te skrivenim krovijem.

Prepoznavši osnovnu intenciju autora, koji dinamizaciju gradi rastvaranjem i uvlačenjem središnjeg dijela pročelja, Valenta se hrabro upustio u prostornu interpretaciju izvorne ideje, dograđivši pred pročeljem razvedeni trakt sa središnjim prizemnim istaknutim volumenom, u kojemu je smještena poštanska dvorana sa šalterima te dva lateralna jednokatna volumena. Središnje mjesto u oblikovanju interijera zauzima dvorana sa šalterima, osvjetljena preko ostakljenog stropa.

Zahvatu se uglavnom prigovaralo negiranje izvornog prostranog vrta nekadašnjeg ljetnikovca sa šetnicama i stuporedima za odrinu koji su se protezali paralelno s ulicom, no Valenta je u zadanim okolnostima kvalitetno osmislio i okoliš zgrade, popločanu terasu omeđenu zaštitnim zelenilom.⁴⁶³

Vila Drndarski (1937.-1940.) - kat. 142

Posljednji projekt koji će prije iznenadne smrti Fridrih Valenta realizirati u Dubrovniku, zapravo njegovoj užoj okolici, je projekt za vilu obitelji Drndarski (sl.47.).⁴⁶⁴

Podignuta u blizini Komolca u Rijeci dubrovačkoj, na mjestu ruševnog stambeno - gospodarskog sklopa, na terenu što se uzdiže od ceste koja prati obalu rijeke, vila okružena prostranim terasastim vrtom morfologijom se izdvaja iz Valentina dubrovačkog opusa. Vlasnik vile, osječki veletrgovac i zaljubljenik u sportsko zrakoplovstvo, Teodor Drndarski pronašao je svoje mjesto u suvremenim razvojem jedva dotaknutom ladanjskom krajoliku, pa je vjerojatno stoga i nastojao da se oblikovanje vile prožme povijesnim referencama.⁴⁶⁵ No oblikovni kompromis vanjštine ne prenosi se na prostornu dispoziciju; u unutrašnjosti je vidljivo karakteristično Valentino nastojanje za pročišćenim i što elementarnijim rasporedom. Gotovo čitavu površinu prizemlja zauzima jedinstveni prostor *halla*, na katu su spavaće sobe i

⁴⁶² HR-DADU-292, svež. 135/9; HR-DADU-OGU, svež. 12/14-32

⁴⁶³ ***Perivoj na Pilama, u: Narodna svijest, 6. listopada 1937., 3

⁴⁶⁴ HR-DADU-292, svež. 126/4

⁴⁶⁵ Želja da se što bolje uklopi u krajolik vidljiva je i u korištenju starog pokrova od kupe kanalice. HR-DADU-292, svež. 126/4, „Opis gradnje“

kupaonica, a pomoćni sadržaji i smještaj posluge izdvojeni su u zasebnu prizemnicu u stražnjem dvorištu.⁴⁶⁶

Terase i stubišta koje kuću povezuju s cestom i obalom rijeke pažljivo su osmišljene i uklopljene u kompoziciju cjeline posjeda, pa se može zaključiti da vila Drndarski predstavlja doista posljednji suvisli pokušaj da se u krajoliku Rijeke dubrovačke nasljeđuje tradicija ladanjske arhitekture.

Sl.46. Zgrada pošte na Pilama

Sl.47. Vila Drndarski kraj Komolca

1.4.6. Petar Osghijan

Inženjer Petar Osghijan javlja se u Dubrovniku u godinama pred izbijanje Prvog svjetskog rata. Od 1914. godine zaposlen je kao općinski mjernik, a u Tehničkom odjelu Općine dubrovačke službovati će do sredine tridesetih godina. Prvih godina djelovanja u Dubrovniku redovito potpisuje projekte, navodeći uz ime titulu arhitekta, iako mu taj naziv stupanj obrazovanja gotovo sigurno nije pružao.⁴⁶⁷ Ostvarenja Petra Osghijana iz trećeg desetljeća 20. stoljeća obilježava izraziti eklekticizam oslonjen na dubrovačka iskustva predratnog razdoblja.

Vila „Orsula“ (1919.-1923.) - kat. 001

Prvi projekt koji se u razmatranom razdoblju može pripisati Osghianu, ujedno, dimenzijama i reprezentativnošću najznačajnije ostvarenje stambene izgradnje u godinama neposredno

⁴⁶⁶ Isto

⁴⁶⁷ U 1912. i 1913. godini Petar Osghijan potpisuje projekte za Stubište uz Posat (1912., HR-DADU-292, svež. 72/2); Javni zahod i pristupno stubište parku u Posatu na Pilama (1912., HR-DADU-292, svež. 76/27); Kuću Petra Kulušića u Ulici Miha Pracata (1912., HR-DADU-292, svež. 75/1); Vilu Iva Milića (kasnije Vila Argentina) na Pločama (1913., HR-DADU-292, svež. 76/20), Projekt javnog kupališta i stubišta na Pločama (1913., HR-DADU-292, svež. 75/16).

nakon završetka Velikog rata, je vila na Pločama podignuta za brodovlasnika Toma Glavića.⁴⁶⁸ Vila je smještena pri sredini kaskadno organizirane vrtne parcele, što se od Puta Frana Supila spušta prema stjenovitoj morskoj obali. Osnovni pravokutni tlocrt razveden je rizalitim istacima na južnom i zapadnom pročelju te trapezoidnim istakom na začelju, na kojemu se u razini kata nalazi glavni ulaz. Uz zapadnu fasadu naslanjalo se prizemno krilo nad kojim se pružala prostrana terasa.

Oblikovanje zasnovano na orijentalnim motivima (potkovičasti nadvoji otvora) nastalo je vjerojatno pod utjecajem vile dr. Melka Čingrije na Boninovu iz 1913. godine i svjedoči o ukusu tada najimućnijeg sloja dubrovačkog građanstva.

Prema projektu za koji je ishoda građevna dozvola i središnji prostor unutrašnjosti - *hall* povezan otvorenim stubištem s galerijom kata, osmišljen je po uzoru na vilu obitelji Čingrija. Tijekom izvedbe od takvog se rješenja odstupilo; prizemlje i kat dobili su središnje dvorane povezane izdvojenim, bočno položenim stubištem.⁴⁶⁹

Godine 1938. prema projektu graditelja Draga Pogačića vili je nadograđen drugi kat, zapadno prizemno krilo izjednačeno je visinom s ostatkom vile, a unutrašnjost preuređena za hotelsku namjenu. Nadogradnja je nastojala voditi računa o oblikovnom jedinstvu građevine, unoseći i nove elemente poput ugaone lođe drugog kata, no ipak se ne može smatrati kvalitativnim doprinosom.⁴⁷⁰

Vila Antuna Pokovića (1921.-1922.) - kat. 004

Nastala dogradnjom manje stambene kuće oštećene u Prvom svjetskom ratu, vila Antuna Pokovića (sl.48.), uglednog dubrovačkog trgovca, također je smještena na Pločama, uz sjevernu stranu Puta Frana Supila.⁴⁷¹ Projektant je postojeću jednokatnicu proširio dogradnjom na južnoj strani, formiravši novo reprezentativno glavno pročelje. Simetrično organizirano, s tri ose otvora, artikulirano središnjim rizalitom, naglašenim završnom atikom, balkonom i dvodijelnim prozorima, pročelje se oblikovanjem naslanja na reprezentativne neoklasicističke dubrovačke gradnje posljednje dekade 19. stoljeća. Vila se dimenzijama i impostacijom skladno uklopila u matricu izgradnje predjela Ploča, no iznenađuje potpuni izostanak arhitektonskog oblikovanja okoliša vile, podzidanih vrtne terasa, koje svojom rustičnošću odudaraju od koncepcije pročelja.

⁴⁶⁸ HR-DADU-292, svež. 83/18

⁴⁶⁹ Isto

⁴⁷⁰ HR-DADU-292, svež. 125/12

⁴⁷¹ HR-DADU-292, svež. 85/6

Sl.48. Vila Antuna Pokovića na Pločama

Sl.49. Hotel „Sumratin“ u Lapadu prije 1935. godine (Lucianović, 2014.)

Hotel „Sumratin“ (1922.) - kat. 008

Podignut uz šetalište u uvali Sumartin u Lapadu za investitora Mata Munitića, hotel je koncipiran kao jednokatnica složene tlocrtnne osnove i simetrične organizacije s obzirom na središnju os – ulaz je smješten na zasječenom uglu dvaju kratkih krila što se pružaju pod pravim kutom, a na začelju je na spoju krila istaknuto stubišno tijelo (sl.49.).⁴⁷² Pokušaj odstupanja od zatvorenog kubičnog volumena ne može se smatrati uspješnim s obzirom na smještaj zgrade u slobodnom, urbanistički nedefiniranom prostoru. Oblikovanje vanjštine provedeno je suzdržanim korištenjem klasicističkog vokabulara, a glavni oblikovni naglasak dan je zoni ulaza – trijemu sa stupcima i pilastrima nad kojim je balkon s balustradom te atika s akroterijima. Elementi arhitektonske plastike izvedeni su u kamenu, dok su zidna platna završno ožbukana. Projektno rješenje doživjelo je izmjene već tijekom izvođenja – naknadno je odobrena izvedba suterenske etaže u kojoj su smješteni servisni sadržaji, uski ulazni prostor u prizemlju preoblikovan je u prostranije predvorje, a na bočnim fasadama pojedine su sobe dobile balkone.⁴⁷³

Tijekom tridesetih godina hotel je u dva navrata proširen – godine 1935. nadograđen je drugi kat i stambeno potkrovlje po projektu poduzetnika Ante Bijelića, a 1939. godine graditelj Rikard Trostman dogradio je južno krilo. Oba su projektanta slijedili izvorno oblikovanje, ritmizirajući fasade rasporedom balkona. Izuzetak predstavlja rastvaranje prizemlja južnog krila širokim kvadratičnim prozorima.⁴⁷⁴

⁴⁷² HR-DADU-292, svež. 87/4

⁴⁷³ Isto

⁴⁷⁴ HR-DADU-292, svež. 117/7, 141/3

1.4.7. Damjan Lučić – Roki

Inženjer Damjan Lučić – Roki (Vis, 1882. - Dubrovnik, 1953.) u Dubrovnik dolazi neposredno nakon završetka Prvog svjetskog rata.⁴⁷⁵ Kraće vrijeme radi kao upravitelj Hidrotehničkog odjeljka Generalne inspekcije voda za Dalmaciju u sklopu Ministarstva poljoprivrede i voda, zatim kao općinski inženjer, a uskoro i šef Tehničkog odjela Općine dubrovačke.⁴⁷⁶ Na ovom će se položaju zadržati sve do kraja međuratnog razdoblja. Kako nakon stupanja u gradsku činovničku službu iznimno rijetko potpisuje projekte, arhitektonsku djelatnost Damjana Lučića – Rokija vrlo je teško razlučiti od one Petra Osghijana, jer dijele sličan crtački duktus, a projekti im oblikovno i prostorno – organizacijski dosežu podjednaku razinu.

Projekt vile Stefija Račića (1922.) - kat. 012

Reprezentativna vila projektirana za dr. Stefija Račića, jednog od upravitelja „Jugoslavenskog Lloyd“ a.d., trebala je zauzeti mjesto skromnog ladanjskog zdanja „Pod Lazarom“, smještenog na strmoj hridi iznad mora, istočno od hotela Excelsior na Pločama.⁴⁷⁷

Posjedu se pristupa sa sjevera, s Puta Frana Supila. Volumen jednokatne vile zadržava čvrstu kubičnu formu (omekšanu jedino plitkim ugaonim rizalitom na glavnom, južnom pročelju), no rastvoren je nizom različitih arhitektonskih elemenata – u sjeverozapadnom dijelu prizemlja nalazi se trijem s arkadama, nad trijemom je ostakljena lođa, a jugozapadni i jugoistočni ugao u zoni kata također su rastvoreni lođama. Kod ostalih otvora korišten je niz različitih oblika; dvodijelni pravokutni prozori, lučni i pravokutni prozori s balustradom.

Smješten u trijemu na zapadnom pročelju, glavni ulaz vodi u prostrani *hall*. Južno uz *hall* nižu se dnevne prostorije, međusobno povezane vratima, a na istočnom kraju nalazi se kuhinja i pomoćne prostorije. Iz halla stubište vodi na galeriju s koje se pristupa u spavaće sobe.⁴⁷⁸

Oblikovanje i prostorna dispozicija vile pod očitim su utjecajem vile Ucović arhitekta Iva Ćurlice, koja se upravo gradila na Boninovu, a čiju reprezentativnost projektant nastoji nadmašiti umnažanjem različitih arhitektonskih elemenata te formiranjem predimenzioniranog *halla*.

Stambeno - poslovna zgrada Marka Krile (Carinarnica) (1923.-1924.) - kat. 014

Dvokatnica pravokutne tlocrtne osnove, s blago konkavno zakrivljenim glavnim, južnim pročeljem, prilagođenim građevnom pravcu, smještena je u Gružu, u prvoj liniji izgradnje

⁴⁷⁵ IVAN VIĐEN, (bilj. 41), 311

⁴⁷⁶ HR-DADU-292, svež. 62

⁴⁷⁷ HR-DADU-292, svež. 87/46. Posjed je ranije vjerojatno pripadao obitelji Saraca, a u kući je od 1878. do 1882. godine živio arheolog Arthur Evans sa suprugom Margareth rod. Freeman. BRANKO KIRIGIN, (bilj. 32), 218

⁴⁷⁸ HR-DADU-292, svež. 87/46

prema luci i željezničkom kolodvoru (sl.50.).⁴⁷⁹ Uz bočne fasade glavnog dvokatnog volumena naslanjaju se uska prizemna krila zaključena terasama.

Građeno kamenom, glavno pročelje zgrade je simetrično organizirano i artikulirano plitkim ugaonim rizalitima te krovnim i razdjelnim vijencima. Rizaliti su naglašeni ugaonom rustikom, otvori nad okvirima imaju friz i vijenac, a prozori prvog kata i trokutne zabate. Otvori su organizirani u devet vertikalnih osi, od kojih je središnja naglašena portalom lučnog nadvoja ulaza u vežu i balkonom prvog kata.

Prostori prizemlja namijenjeni su dućanima i skladištima, a stubište za stanove smješteno je uz vežu -kolni prolaz u stražnje dvorište. Prema projektu, na svakom su se katu nalazila po dva prostrana stana, a naknadnim dopunama projekta i potkrovlje je prilagođeno stanovanju te su u njemu uređena tri stana. Dimenzijama i reprezentativnošću neorenesansnog pročelja najamna zgrada, u koju su uskoro po završetku useljeni carinski uredi, oblikovno je usklađena sa susjednom zgradom istog vlasnika, podignutom 1905. godine, a u kojoj je bio smješten poštanski ured. Balustrade balkona i terasa izrađene su po uzoru na balkon susjednog baroknog ljetnikovca Bobaljević – Pucić. Smještene u prvoj liniji prema luci i željezničkom kolodvoru zgrade su mjerilom i oblikovanjem ponudile parametre za formiranje reprezentativnog niza izgradnje novog prometnog i poslovnog središta grada, no za provedbu takve vizije očito je nedostajalo daljnjeg poduzetničkog interesa, kao i odgovarajuće urbanističke regulative.

Kuća Mata Begovića (1923.) - kat. 015

Jednokatnica ravnog krovišta ima tlocrtnu osnovu nepravilnog četverokuta, a smještena je u Platu u Župi dubrovačkoj, neposredno uz cestu koja iz pravca Dubrovnika vodi prema Konavlima i Cavtatu (sl.51.).⁴⁸⁰ Glavno pročelje, usmjereno prema jugu, paralelno je položeno s pravcem pružanja ceste i simetrično organizirano s tri ose otvora. Pročelje je artikulirano jednostavnim razdjelnim te jače naglašenim, profiliranim završnim vijencem, nad kojim je balustrada krovne terase. U središnjoj osi pročelja nalazi se balkon kata s balustradom i dekoriranim konzolama. Zidni plašt završno je ožbukano, a otvori imaju jednostavne kamene okvire nad kojima su profilirani vijenci.

Čitavu površinu prizemlja zauzima jedinstveni dućanski prostor, a stubište za kat smješteno je u sjeveroistočnom uglu. Stubište vodi u maleno predsoblje kata iz kojeg se pristupa u tri sobe usmjerene prema jugu te zahod, smješten uz začelje. U predsoblje kata može se direktno pristupiti iz stražnjeg dvorišta čiji podzid prati liniju začelja.

⁴⁷⁹ HR-DADU-292, svež. 88/4

⁴⁸⁰ HR-DADU-292, svež. 88/9

Krovnoj terasi pristupa se vanjskim stubištem prislonjenim uz začelje. U izrazito ruralnom predjelu Župe dubrovačke, investitor, povratnik iz Amerike, očito je nastojao svojoj novogradnji dati urbana obilježja. Nakon što je Općinska uprava odbila prvi projekt, koji navodno nije odgovarao „*najelementarnijim propisima arhitekture*“, inženjer Lučić - Roki rutinski je riješio zadatak - koristeći se ustaljenim oblikovnim rječnikom ispunio je traženja investitora, no kuća se iz onodobne lokalne produkcije izdvaja uvođenjem prohodne krovne terase te primjenom armiranobetonskih međukatnih konstrukcija.⁴⁸¹

Sl.50. Carinarnica u Gružu

Sl.51. Kuća Mata Begovića u Platu

Projekt tržnice u Gradskoj luci (1923.) - kat. 020

Namjeru izgradnje tržnice u Gradskoj luci, pred Vratima od Ponte, na prostoru koji je u tu svrhu i nasut početkom 20. stoljeća, općinske su uprave oživljavale u više navrata, da bi je početkom 1930-ih konačno odbacile. Inženjer Lučić - Roki 1923. godine izradio je nekoliko idejnih varijanti.⁴⁸² Kao uzor poslužila mu je postojeća ribarnica na sjevernoj strani platoa Ponte, kamenom građena lođa „L“ tlocrtne forme prislonjena na gradske zidine. Projektant je predvidio izgradnju zamjenske ribarnice (nešto veće korisne površine, no oblikovno inferiorne predlošku), a na suprotnoj, južnoj strani platoa podizanje istovjetno oblikovane tržnice. Objekte su zgrade, dakle, položene uz rubove platoa, naslonjene na gradske zidine, a u središtu kompozicije (gledano iz pravca obale) našao bi se renesansni portal Vrata od Ponte. Zgrade se sastoje od niza odjeljaka, koji se prema natkrivenom ophodu – trijemu sa stuporedom, rastvaraju širokim otvorima lučnog nadvoja. U tri očuvana idejna rješenja projektant varira

⁴⁸¹ Isto

⁴⁸² HR-DADU-292, svež. 89/32

visinski volumen južne zgrade - tržnice, dodavši joj nad odjeljcima prizemlja kat (nepoznate namjene), a u jednoj varijanti i terasu nad trijemom.⁴⁸³

Projektant je zahtjevnom zadatku interpolacije u povijesni prostor luke pristupio rutinski. Suzdržanom primjenom povijesnih reminiscencija, preuzetih s postojeće klasicistički oblikovane lođe, kao i smještajem samih zgrada nastojao je što neprimjetnije uklopiti se u okružje. Osam godina kasnije Mladen Kauzlarić i Stjepan Gomboš istom će zadatku konceptijski i oblikovno pristupiti na potpuno različiti način.

Kuća Luka Pehovca (1923.-1924.) - kat. 016

Jednokatnica pravokutnog tlocrta smještena je na vrtnoj parceli na Pilama, uz glavnu prometnicu predjela, Ulicu branitelja Dubrovnika (sl.52.).⁴⁸⁴ Vrt u kojemu je kuća podignuta izvorno je pripadao baroknom sklopu Magud - Dražić.⁴⁸⁵

Pročelja vile građena su kamenim klesancima fine obrade slaganim u pravilne horizontalne korševe, a svi otvori imaju šiljastolučne nadvoje. Glavno, sjeverno pročelje, usmjereno je prema cesti.

Ulaz u kuću smješten je na sjeveroistočnom uglu i oblikovan je kao ostakljena lođa, nad kojom je terasa kata ograđena kamenom balustradom. Iz ulaznog pretprostora pristupa se u predsoblje sa stubištem za kat koje dijeli prizemlje na dvije funkcionalne cjeline - sjevernu sa sobom za posjete i radnom sobom te južnu s kuhinjom, blagovaonicom i pomoćnim prostorijama. Na katu su oko predsoblja raspoređene spavaće sobe i kupaonica. U potkrovlju su smještene dvije manje sobe, a praonica, spremišta i soba za slugu nalaze se u podrumu.⁴⁸⁶

Korištenjem povijesnih reminiscencija, stiliziranog repertoara neogotičke provenijencije, ostvarena je reprezentativna arhitektonska forma, no treba spomenuti da je interpolacijom negiran prostrani vrt pred baroknom kućom koju je novogradnja potpuno zaklonila.⁴⁸⁷

„Vila Marilda“ (1926.-1929.) - kat. 023

I kod oblikovanja „Vile Marilde“, stambene kuće s dva etažna stana, projektant je posegnuo za gotičkim formama i dosljedno ih primijenivši, uz uvažavanje ustaljenih principa izgradnje dubrovačkih predgrađa, ostvario jedno od solidnijih dijela historicističkog *revivala* dvadesetih godina 20. stoljeća u Dubrovniku (sl.53.).

⁴⁸³ Isto

⁴⁸⁴ HR-DADU-292, svež. 88/24

⁴⁸⁵ BRUNO ŠIŠIĆ, Vrtni prostori povijesnog predgrađa Dubrovnika od Pila do Boninova, Zagreb – Dubrovnik, 2003., 92-94; KATARINA HORVAT-LEVAJ, (bilj. 22), 208-209

⁴⁸⁶ HR-DADU-292, svež. 88/24

⁴⁸⁷ „Zašto se dopušta monstruoznost gradnje jedne kuće na Pilama u gjarдинu da skrīje jednu lijepu villu s fačatom XVIII. vijeka?“ ***Upiti bez odgovora, u: Narodna svijest, 28. kolovoza 1923., 2

Gradnju su započeli investitori Saverio i Giovanni Colonna, a tijekom izvedbe kuća prelazi u vlasništvo obitelji Nutrizio.⁴⁸⁸ Jednokatnica pravokutnog tlocrta natkrta četverostrešnim krovom smještena je na vrtnoj parceli na predjelu Boninova, uz Put od Republike. Zidni plašt kuće završno je ožbukana, a reprezentativno zapadno pročelje usmjereno je prema uskom pristupnom dvorištu i cesti. Pročelje na sjevernoj strani ima plitki rizalit rastvoren pravokutnim dvojnim prozorom prizemlja, a na katu balkonskim vratima oblikovanim kao gotička bifora. Balkon počiva na trima dekoriranim kamenim konzolama, a ograđen je balustradom. Južni dio pročelja rastvoren je portalom šiljastog luka te pravokutnim prozorom prizemlja, u osi kojih su na katu prozori šiljastog luka. Jednostavno profilirani razdjelni vijenci teku u razini balkonske ploče te prozorskih klupčica kata, a pročelje zaključuje višestruko profilirani završni vijenac.

Unutrašnjost kuće podijeljena je na dva etažna stana, slične prostorne organizacije, sa središnjim prostranim predsobljem oko kojeg su raspoređene sobe. Stanu na katu pristupa se vanjskim dvokrakim stubištem položenim uz južnu i istočnu fasadu.⁴⁸⁹

Vila Dioniza Oberstera (1928.-1929.) - kat. 034

Smještena na lapadskoj strani Gruškog zaljeva, uz ribnjak formiran nasipanjem morske obale za potrebe izgradnje dužobalne ceste u 19. stoljeću, obiteljska vila Dioniza Oberstera (sl.54.) ima tri etaže - podrum, prizemlje i visoko potkrovlje.⁴⁹⁰ Osnovni pravokutni tlocrt razveden je istacima na svim pročeljima - sjeveru usmjereno glavno pročelje u središnjoj osi ima visinski naglašen rizalit zaključen zabatom, a rastvoren ostakljenom *verandom* u prizemlju i lođom na katu. Široki lučni nadvoj lođe daje glavni oblikovni naglasak kući. Na začelju, također u središnjoj osi, istaknuto je stubišno tijelo, dok su na bočnim pročeljima istaknuti i krovni zabatima naglašeni ugaoni rizaliti. Kamenom građena pročelja (zona podruma naglašena je rustičnom obradom), rastvorena su otvorima pravokutnog formata s jednostavnim, neprofiliranim kamenim okvirima. Geometrija krovišta, izvedenog s prepustima, prati razvedenu tlocrtnu osnovu.

Simetrična organizacija vanjštine prenosi se i na unutrašnji raspored; s ostakljene verande pristupa se u hodnik na čijem je kraju stubište za kat, a bočno se nalaze po dvije prostorije. Bočno uz stubišno tijelo smješteni su kupaonica i sprema. Identičan raspored ponovljen je i u

⁴⁸⁸ HR-DADU-292, svež. 94/8

⁴⁸⁹ Isto

⁴⁹⁰ HR-DADU-292, svež. 98/22

visokom potkrovlju. U podrumu su smješteni servisni sadržaji - spremišta, praonica i drvarnica.⁴⁹¹

Oblikovnim i konstruktivnim detaljima zone potkrovlja, koje nastoji izmiriti s lokalnom graditeljskom praksom, projektant se najvjerojatnije želio referirati na sjevernjačko podrijetlo naručitelja. Neobičajeno oblikovno rješenje kuće upotpunjavalo je specifično okruženje s ribnjacima i visokim zelenilom.⁴⁹²

Sl.52. Kuća Luka Pehovca na Pilama

Sl.53. „Vila Marilda“ na Boninovu

Sl.54. D. Lučić – Roki, Vila Oberster u Lapadu, nacrt pročelja, 1928. (DADU)

Sl.55. Hotel „Zagreb“ u Lapadu

Radnički dom (1927.-1930.) - kat. 027

Zgrada Radničkog doma nalazila se u Ulici sv. Križa, iznad Gruške luke. Natkrita četverostrešnim krovom, izdužena prizemnica pravokutne osnove uz začelje je imala istaknuta dva manja, niža volumena koji su zgradi davali „U“ tlocrtni oblik.⁴⁹³

⁴⁹¹ Isto

⁴⁹² Provedenom „rekonstrukcijom i dogradnjom“ 2012.-2014. godine, izvorne oblikovne karakteristike vile su u potpunosti negirane.

⁴⁹³ HR-DADU-292, svež. 96/1

Iznad niske kamene baze zidna platna bila su joj ožbukana i dekorirana horizontalnom razdjelnom trakom koja je obrubljivala gornju zonu prozora, a pročelja je zaključivao višestruko profilirani kameni vijenac. Simetrično organizirano, glavno, južno pročelje imalo je pet prozora i središnji blago istaknuti rizalit. Ulaz je bio na začelnoj strani zgrade i vodio je u hodnik pružen između dvije velike zajedničke spavaonice. Kuhinja, tuševi, zahodi i praonica bili su smješteni u volumenima istaknutim na začelju. Ova skromna zgrada, namijenjena prvenstveno noćenju najamnih lučkih radnika, jedina je socijalna gradnja koju je dubrovačka općina uspjela ostvariti u međuratnom razdoblju. Iako je Općina imala problema s financiranjem gradnje, projektant je našao prostora da dekoracijom pročelja pokuša vanjštini, barem u izloženim vizurama, dati notu reprezentativnosti. S druge, pak, strane, funkcionalnosti prostorne dispozicije nije posvetio posebnu pažnju, a površnost u promišljanju cjeline posebno je izražena kod „dogradnji“ uz začelje - nižih istaknutih volumena u kojima su smješteni pomoćni sadržaji.

Hotel „Zagreb“ (1930.-1931.) - kat. 055

Hotelska zgrada razvedenog tlocrtnog obrisa i visinski diferenciranog volumena smještena na vrtnoj parceli uz šetalište što vodi prema uvali Sumartin u Lapadu (sl.55.). Glavno pročelje, usmjereno prema sjeveru, asimetrično je organizirano - os glavnog ulaza izmaknuta je prema zapadu i visinski je naglašena lođom u zoni trećeg kata. Istočni ugao pročelja je zasječen i u zoni prvog kata ima ugaoni balkon. Suprotni sjeverozapadni ugao hotela u zoni drugog kata rastvoren je ostakljenom lođom. Pred ulazom u hotel je istaknut trijem do kojega vodi pristupno stubište. Od trijema prema zapadu pruža se terasa ograđena balustradom, koja pred zapadnim uglom pročelja formira polukružno proširenje. Zidni plašt hotela je završno ožbukana s detaljima arhitektonske plastike naglašenim bijelom bojom.

Iz ulaznog preprostora odvojenog vjetrobranom pristupa se u središnji *vestibul*, u osi kojeg je stubište, dijelom smješteno u poligonalnom rizalitu začelja. Zapadno od *vestibula* smještene su društvene prostorije, a istočno gostinjske sobe organizirane uz središnji hodnik. Na prvom i drugom katu sa stubišta se pristupa u predsoblje, od kojega se prema istoku i zapadu pružaju hodnici između dva niza gostinjskih soba. Na trećem katu nalaze se samo dvije sobe te izlaz na prostranu terasu nad zapadnim dijelom hotela. Istočni dio hotela nad drugim katom ima koso krovništvo. Servisni hotelski sadržaji smješteni su u podrumu.⁴⁹⁴

Nastao početkom 1930-ih godina, hotel „Zagreb“ oblikovan je u duhu prethodnog razdoblja, s dominantnim stilskim reminiscencijama. Asimetrična forma, visinski diferenciran volumen,

⁴⁹⁴ HR-DADU-292, svež. 100/43

pažnja kojom su oblikovani otvoreni prostori terasa te suzdržanost u primjeni dekoracije, ipak ukazuju na nastojanje da se cjelina osmisli na suvremeniji način.

4.2. DOPRINOS PROJEKTANATA IZ DRUGIH SREDINA TIJEKOM TREĆEG DESETLJEĆA

Iako u cjelokupnoj građevinskoj produkciji u Dubrovniku tijekom dvadesetih godina 20. stoljeća projektna rješenja arhitekata i inženjera iz drugih sredina zauzimaju gotovo zanemariv udio, ona u kvalitativnom smislu uglavnom nadilaze lokalni prosjek, koji su svojim projektima uspostavili građevinski poduzetnici te zaposlenici tehničkih službi. U ovoj nevelikoj skupini susreću se imena nekolicine renomiranih autora (Jiří Stibral, Alfred Keller, Ivan Meštrović, Ćiril Metod Iveković), kao i ona gotovo nepoznatih projektanata (Borislav Golubović), no nitko se od njih, ukoliko je i imao takvu namjeru, nije uspio duže vremena profesionalno vezati za Dubrovnik.

4.2.1. Jiří Stibral i češki graditelji

Češki turisti posjećuju Dubrovnik još od druge polovice 19. stoljeća. U Pragu je 1857. godine objavljen putopis Ide von Durigsfeld „Aus Dalmatien“ u kojemu je značajan dio posvećen Dubrovniku i njegovoj okolini.⁴⁹⁵ Od 1862. do 1865. godine u Dubrovniku s obitelji boravi češki slikar Jaroslav Čermak (1830.-1878.). Najveći dio svog boravka Čermak provodi u Župi dubrovačkoj. Stanovao je i radio u Mandaljeni, a u Srebrenom se kupao i ribario.⁴⁹⁶ Objavljeni putopis i boravak cijenjenog slikara zasigurno su utjecali na percepciju Dubrovnika kao teško dostupnog, no iznimno atraktivnog odredišta, a zahvaljujući djelatnosti Češkog turističkog kluba iz Praga, krajem 19. stoljeća dolasci čeških turista sve su organiziraniji.

U Dubrovniku je istovremeno stalno živio i veći broj Čeha, većinom službenika, glazbenika, ugostitelja i zastupnika čeških tvrtki. Nastanjeni Česi u Dubrovniku 1899. godine osnivaju društvo „Češka beseda“. Društvo 1912. godine otvara nove društvene prostorije s čitaonicom i knjižnicom, sudjeluje u kulturnom životu grada, organizira tečajeve učenja češkog jezika.⁴⁹⁷

⁴⁹⁵ IVO PERIĆ, (bilj. 13), 110, IVO PERIĆ, (bilj. 32)

⁴⁹⁶ TRPIMIR MACAN, (bilj. 37)

⁴⁹⁷ IVO PERIĆ, (bilj. 13), 111

U godinama pred izbijanje rata češki arhitekti, inženjeri i građevinski poduzetnici u znatnom su broju prisutni u Dubrovniku. Prilikom uvođenja električnog tramvaja 1910. godine izabrana je ponuda tvrtke František Křížik iz Praga. „*Provedba je povjerena znamenitoj češkoj firmi Křížik, jer je ta ponuda proti četiri jake njemačke bila najbolja i najjeftinija, što su priznali i dva njemačka vještaka, koji su imali da dadu svoje mnijenje o presudama. Nas veseli veoma, što je provedba prvog tramvaja u Dalmaciji dopala baš čeških ruku (...) Većina najuglednijih čeških novina krasnim člancima pozdravlja taj događaj s velikim zadovoljstvom i pozivlje Čehe da putuju na ljetovanje u Dubrovnik mješte u druga tuđa ljetovališta. Nema sumnje da ovo za nas znači veliki napredak – gospodarski i politički.*“ piše o izboru lokalni tisak.⁴⁹⁸ Koncem iste godine tramvaj je pušten u promet, a svi su vozači bili Česi.⁴⁹⁹ I druge radove vezane za uvođenje tramvaja izvodili su praški projektanti i poduzetnici: upravnu zgradu „Dubrovačke električne željeznice“ 1913. godine projektira i izvodi arhitekt Václav V. Chytrý, a izgradnju čekaonica vodi tvrtka B. Hollmann.⁵⁰⁰

Za Dubrovnik istovremeno projektira i Jan Kotěra - godine 1911. čuveni je arhitekt izradio rješenje za dogradnju „Grand hotela Imperial“ na Pilama.⁵⁰¹

U Pragu se 1912. godine osniva „Dubrovačko kupališno i hotelsko društvo“ s o. j., koje uoči Prvog svjetskog rata kupuje zemljišta i nekretnine u Dubrovniku i okolici.⁵⁰²

Veze Dubrovnika s Češkom nisu jednosmjerne. U Pragu od 1903. godine živi i na Umjetničkoj akademiji radi Vlaho Bukovac, koji intenzivno održava veze s rodnim krajem te sudjeluje u inicijativama za jačanje veza između Dubrovnika i Češke.⁵⁰³

Hotelski kompleks u Kuparima (1921.-1924.) - kat. 002, 009, 019

Već krajem prvog svjetskog rata obnavlja se aktivnost Dubrovačkog kupališnog i hotelskog društva. Društvo je iz razdoblja prije rata posjedovalo pansion Marijin dvorac u Lapadu, kao i veliko građevinsko zemljište u Srebrenome.⁵⁰⁴ Tu je Društvo namjeravalo podići „*hospicij za nastradale ratnike iz krugova inteligencije*“ te „*koloniju za mladež*“, no ratne su okolnosti omele izvedbu.⁵⁰⁵ Po završetku Svjetskog rata Društvo nastavlja s ulaganjima, od 1919.

⁴⁹⁸ Isto, 103-104

⁴⁹⁹ Isto, 105

⁵⁰⁰ HR-DADU-292, svež. 74/32, 75/17

⁵⁰¹ HR-DADU-292, svež. 69/41

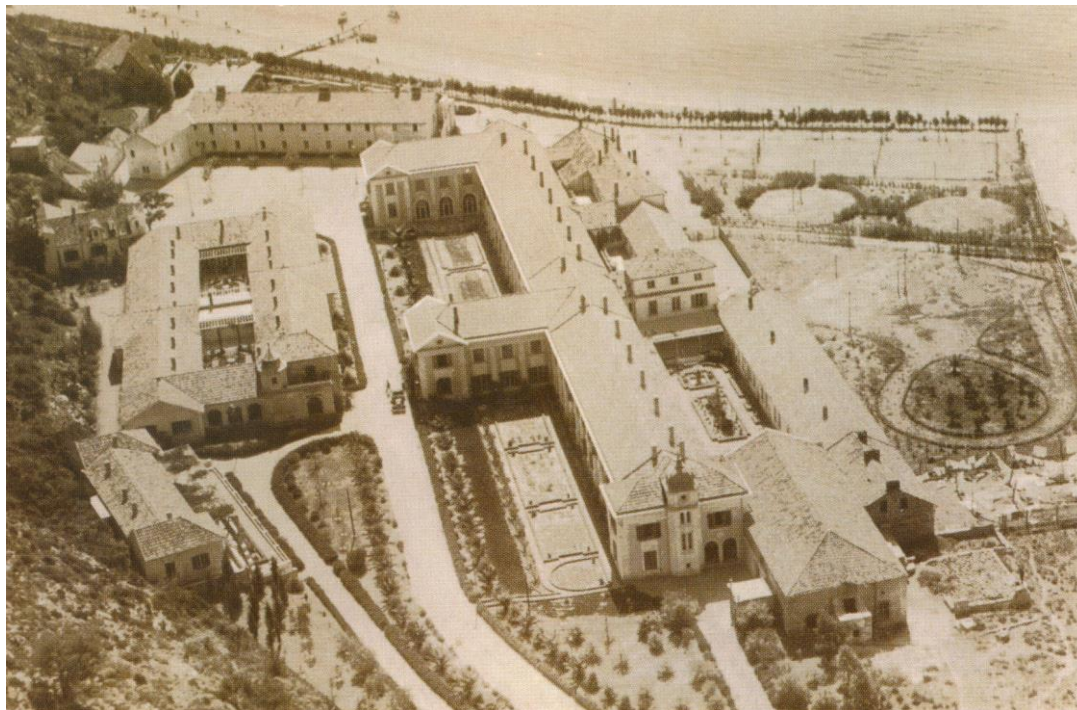
⁵⁰² HR-DADU-R.O. 161 (Rukopisna ostavština obitelji Čingrija), svež. 39; IVO PERIĆ, (bilj. 13), 112.; ADIN LJUCA, Dubrovnik i Jadran u starim češkim igranim filmovima, u: *Dubrovački horizonti*, 44, Zagreb, 2005., 56-64

⁵⁰³ O Bukovčevu praškom razdoblju vidi: VERA KRUŽIĆ UCHYTIL, Vlaho Bukovac, Zagreb, 2005., 129-157. Bukovac je 1917. godine član nadzornog odbora „Dubrovačkog kupališnog i hotelskog društva“. IVO PERIĆ, (bilj. 13), 131

⁵⁰⁴ IVO PERIĆ, (bilj. 13), 131

⁵⁰⁵ Isto, 130; ANTUN KOBAŠIĆ, (bilj. 293), 163

godine postupno preuzima zgrade ciglane grofa Caboge u Kuparima, nedaleko Srebrenog, gdje 1921. godine otvara prvi hotel.⁵⁰⁶ Komplex ciglane u Kuparima postupno će se, tijekom trećeg desetljeća 20. stoljeća, preobraziti u elitno odmaralište (sl.56.).⁵⁰⁷

Sl. 56. Hotelski kompleks u Kuparima 1932. godine (Kapetanić, 2008.)

Prvi hotel, „Pension Kupari“ (kasnije „Štrand – hotel Kupari“) nastao je preuređenjem zgrade koja je već ranije bila prenamijenjena u vojarnu.⁵⁰⁸ Namjera je bila dobiti „*provisorni hotel nižeg reda*“ kako bi Društvo dobilo prostor za „*administrativnu kancelariju, stanove za činovnike, obrtnike i radnike u doba, kada se počnu graditi velike kupališne zgrade u Srebrnom*“.⁵⁰⁹ Smještena nedaleko morske obale, izdužena jednokatnica pravokutnog tlocrta s dva manja aneksa uz uglove začelja, uz minimalne je preinake osposobljena za pružanje hotelskih usluga. U središnjoj osi pročelja izveden je prostrani ulazni trijem sa stupovima, nad krovnim vijencem dodana je atika s imenom hotela, a ritmizacija pročelja postignuta je izvedbom plitkih vertikalnih istaka u žbuci. Projekt preuređenja potpisao je praški „*arhitekt i*

⁵⁰⁶ U Kuparima su se opeke i kupe proizvodile još u ranom srednjem vijeku. Uz romanski naziv naselja Cuppi, već krajem 13. stoljeća upotrebljava se i slavensko ime Crijepi. Industrijsku proizvodnju opeka i crijepa u Kuparima su 1889. godine započeli grof Bernard Caboga i Niko Srinčić. Početkom 20. stoljeća u „Parnoj tvornici keramičkih proizvoda“ proizvodilo se 1 000 000 običnih opeka, 750 000 kupa sistema Marsiglia, 50 000 površnica, 300 000 kupa kanalice, 300 000 šupljih opeka, 100 000 tavela, 100 000 raznog materijala, ornamenata, dimnjaka, statua. MATO KAPOVIĆ, (bilj. 12), 50; HR-DADU-292, svež. 46/15 i 48/5.

⁵⁰⁷ ANTUN KOBAŠIĆ, (bilj. 293), 164

⁵⁰⁸ HR-DADU-292, svež. 84/9

⁵⁰⁹ Isto

graditelj“ **Alois Zima** ([Kněžmost, 1873.](#) – Prag, 1960.).⁵¹⁰ Gradnju je započeo poduzetnik Ivan Molner, a pred kraj izvedbe preuzeo Baldo Mišković, koji će i u buduće izvoditi gradnje Dubrovačkog kupališnog i hotelskog društva.⁵¹¹

Već sljedeće, 1922. godine, u Kuparima se otvara i drugi pansion nastao pregradnjom zgrada ciglane.⁵¹² Dvije izdužene pravokutne paralelno položene prizemnice kosih dvostrešnih krovništa povezane su u novu cjelinu trima veznim traktovima. Uz uspostavu kratkih veznih traktova, zahvatom se minimalno interveniralo u postojeće građevine; zadržano je oblikovanje pročelja, a u unutrašnjosti su uspostavljeni nizovi soba uz duge uzdužne hodnike orijentirane prema unutrašnjem dvorištu. Glavni naglasak zgradi daje novopodignuti jednokatni volumen na prilaznom, jugoistočnom uglu građevine s monumentalnim lučnim portalom, manjom terasom kata i poligonalnim tornjićem. Uz Aloisa Zimu i Balda Miškovića, nacrt potpisuje i arhitekt **Jiří Stibral** (Prag, 1859. – Prag, 1939.). Student, a kasnije i asistent Josefa Ziteka, Stibral je arhitekturu studirao na praškoj Njemačkoj visokoj tehničkoj školi. Dugogodišnji ravnatelj Škole za umjetnost i obrt u Pragu (1886.-1920.), rukovodi brojnim restauracijama u duhu historicizma, projektira novogradnje, oprema interijere.

Stibral će od početka dvadesetih godina 20. stoljeća često boraviti u Kuparima, o čemu svjedoče njegovi slikarski uraci, vedute župskog naselja, kasnije korištene kao motivi za razglednice odmarališta, a preuzeti će i ulogu glavnog projektanta svih gradnji „Dubrovačkog kupališnog i hotelskog društva“. Široke razvojne vizije Društva ili pak Stibrala, osvjedočene su na prikazu Srebrenog u budućnosti, objavljenom u češkom tisku 1926. godine, a otisnutom i kao motiv na razglednicama.⁵¹³

Najambiciozniji zahvat „Dubrovačkog kupališnog i hotelskog društva“ bila je svakako izgradnja „Grand hotela Kupari“, započeta 1923., i dovršena sljedeće 1924. godine.⁵¹⁴ Izvedbom hotela i niza manjih pratećih zgrada uključenih u projekt, nekadašnja tvornica opeka definitivno je transformirana u odmarališni kompleks. Projekte uz Jiříja Stibrala, potpisuju graditelj Alois Zima i arhitekt **Severin Ondřej** (Hořepník, 1889. - Prag, 1964.). Ni ovdje, kao ni u ranijim projektima, naručitelji i projektanti nisu propustili iskoristiti postojeće

⁵¹⁰ <http://www.myheritage.cz/FP/newsItem.php?s=21074571&newsID=6&sourceList=home>, pristupljeno: 22. veljače 2015.

⁵¹¹ HR-DADU-292, svež. 84/9, 87/15, 90/2

⁵¹² HR-DADU-292, svež. 87/15

⁵¹³ Neostvarena vizija daljnjeg razvoja Srebrenog, „Projekt lazni Srebrno“, arhitekta J. Stibrala, objavljena je u publikaciji *Zlata knjiga slovanske riviere (Ročnik I, 1926.)*. ANTUN KOBAŠIĆ, (bilj. 293), 165

⁵¹⁴ HR-DADU-292, svež. 90/2. Građevinska dozvola izdana je u kolovozu 1923. godine, a uporabna dozvola u svibnju 1924. godine. Prema propisima, o higijenskim uvjetima izvedenih zgrada očitovao se općinski liječnik. Zanimljivo je da i službu općinskog liječnika u Župi dubrovačkoj tada vršio Čeh, dr. Vaclav Naprstek, za kojega će kasnije, 1936. godine, arhitekt Nikola Dobrović projektirati vilu u Srebrenom.

građevinske strukture kao osnovu za vlastitu gradnju, čime su, u još uvijek teškim poratnim vremenima, vjerojatno nastojali ostvariti određenu uštedu.⁵¹⁵ Tako je osnovu hotela odredila 120 metara duga prizemnica nekadašnje ciglane, okomito položena u odnosu na obalu kuparske uvale. Ona je zahvatom rekonstrukcije s južne strane povezana s kraćom, paralelno pruženom zgradom. Nad obje prizemnice dograđen je kat, a većoj su na krajevima i u sredini dodani ulazni aneksi. Reprezentativnošću se posebno ističe središnji aneks – *vestibul*, izduženom volumenu glavne zgrade dograđen sa sjeverne strane, čijom unutrašnjošću dominira monumentalno mramorno stubište uokvireno kolonadom toskanskih stupova. Kompleks hotela uključivao je i dvije prizemnice smještene jugozapadno, također rekonstruirane zgrade ciglane, a koje su s opisanim hotelskim zgradama zatvarale prostrano, tropskom vegetacijom ozelenjeno, unutrašnje dvorište i bile namijenjene smještaju osoblja, praonice, skladišta i električne centrale. Dominaciji horizontalnog pružanja volumena u središnjem dijelu kompleksa trebala se suprotstaviti vertikala vodotornja, rekonstruiranog dimnjaka velike kružne peći ciglane, no od ovog se zahvata ipak odustalo. Oblikovanje vanjštine hotela provedeno je u duhu poslijeratnog klasicističkog revivala, apliciranjem stilskih elemenata; reprezentativno sjeverno pročelje horizontalno je raščlanjeno pilastrima velikog reda koji nose gređe, istaknuti volumeni ulaznih aneksa obrubljeni su ugaonom rustikom, portali naglašeni edikulama. Kod oblikovanja začelja i unutrašnjih dvorišta primjetan je opušteniji, utilitarni pristup, bez apliciranja stilskih elemenata, što je više u skladu s vrlo jednostavnom organizacijom unutrašnjosti – dugim hodnicima uz koje se nižu gostinjske sobe.

Iako nastao u ograničavajućim okolnostima poraća, iskorištavanjem zatečenih industrijskih struktura, hotelski kompleks u Kuparima u nacionalnim okvirima predstavlja najcjelovitije proveden projekt turističke izgradnje međuratnog razdoblja.⁵¹⁶ Brižno hortikulturno uređenje okoliša s bujnom tropskom vegetacijom, izgradnja niza sportskih terena, garaže, dućana, restorana i drugih sadržaja, kao i neposredna blizina prostrane plaže, u znatnoj su mjeri zakrili nedostatke prostorne organizacije cjeline.

Kupališna zgrada u Srebrenom (1921.-1922.) - kat. 006

Početkom dvadesetih godina Dubrovačko kupališno i hotelsko dioničarsko društvo, uz formiranje hotelskog kompleksa u Kuparima, imalo je ambiciozne planove za turističku

⁵¹⁵ Isto. Prema navodu iz tehničkog opisa gradnje, za krovništa svih zgrada predviđen je pokrov od „*starih kupa, dobivenih od razbijenih starih kućiština*“, što osim štednje može ukazivati i na prepoznavanje pikturalne kvalitete tradicijskog materijala.

⁵¹⁶ ALEKSANDER LASLO, Scenografija za Poirota: okvir slike vremena, u: Art deco: umjetnost u Hrvatskoj između dva rata, (ur.) Miroslav Gašparović, Zagreb, 2011., 92-117, 114-115

izgradnju u obližnjem Srebrenom. Od namjere se kasnije odustalo, no 1921. godine Društvo je podnijelo molbu za podizanje velike kupališne zgrade (sl.57.) u sjeveroistočnom dijelu uvale Srebreno.⁵¹⁷ Priložene nacрте potpisuju Alois Zima i Jiří Stibral. Dubrovačka općina odobrava gradnju, no priložene nacрте drži „*generalnom osnovom*“ koju je potrebno upotpuniti tehničkim detaljima te stoga Stibral izrađuje dopunjeni nacrt (sada reduciran na jedno, prizemno, krilo planirane zgrade), koji je odobren u kolovozu 1921. godine. Uporabna dozvola zatražena je tek 1932. godine, no prema fotografijama iz dvadesetih godina 20. stoljeća, zgrada u reduciranom obliku (prema drugom Stibralovom nacrtu) nastala je očito već u prvoj polovici trećeg desetljeća.⁵¹⁸

Cesta koja prati pružanje obale i odvaja pjeskovitu plažu od dužobalnog niza građevina pred kupališnom zgradom mijenja pravac, zaobišavši je sa začelne strane, tako da zgrada ostaje u neposrednom dodiru s obalom.⁵¹⁹ Glavni volumen zgrade pravokutne je tlocrtne osnove, a na bočnu se zapadnu fasadu pod oštrim kutom prema jugozapadu nadovezuje usko bočno krilo, na kraju naglašeno peterokutnim paviljonom. Glavni volumen zgrade čine tri niza kupališnih kabina, od kojih je pročelni usmjeren prema plaži, dok su druga dva niza usmjerena na otvoreno unutrašnje dvorište, koje se proteže u smjeru istok - zapad. Krovna armirano – betonska ploča, konzolno je prepuštena pred kabinama formirajući strehu. Kako je zgrada izvorno zamišljena kao jednokatnica, konzolni istak trebao je služiti kao balkon - hodnik za pristup kabinama kata.

Iako predstavlja tek dio u cijelosti neostvarenog projektnog koncepta, stroga utilitarnost, koja se ogleda u potpunom izostanku dekoracije, funkcionalna organizacija te primjena armirano – betonske konstrukcije s pomno razrađenim detaljima, svrstavaju zgradu među najranija očitovanja modernističkih strujanja na dubrovačkom području, a njene tvorce, arhitekta Stibrala i graditelja Zimu, predstavlja u drugom svjetlu; suočeni s namjenom koja ne traži naglašenu reprezentativnost, oni lako odbacuju stilske aplikacije i oblikuju zgradu u suvremenom duhu.

⁵¹⁷ HR-DADU-292, svež. 85/18

⁵¹⁸ Isto. U dopisu za ishodenje uporabne dozvole se navodi: „*Čast nam je izvjestiti ovim naslov, da smo djelomično završili sa izgradnjom kabina u Srebrenome, i zamoliti za kolaudaciju ovoga izgrađenoga dijela kabina, kako bi mogli dobiti dozvolu za uporabu istih. Gradjevnu dozvolu za spomenute kabine smo dobili od cij. naslova pod brojem 2190 od 23. maja 1921., te smo gradnju sukcesivno izvodili. Pošto nam je sada usljed pomanjkanja finansiskih sredstava, momentalno nemoguće završiti sa izgradnjom kabina po odobrenom projektu, to smo slobodni zamoliti cij. naslov da bi odredio kolaudaciju do sada izgrađenoga dijela i odobrio nam uporabu istoga.*“

⁵¹⁹ HR-DADU-292, svež. 85/18. Dubrovačkom kupališnom i hotelskom dioničarskom društvu odobreno je izmiještanje ceste još 1913. godine, a potvrđeno je u sklopu izdavanja građevinske dozvole za kupališnu zgradu 1921. godine.

Sl.57. Kupalište u Srebrenom

Sl.58. Vila s atelijerom Flore Jakšić

Vila s atelijerom Flore Jakšić (1921.-1923.) - kat. 005

Iako njihova nazočnost u Kuparima početkom dvadesetih godina 20. stoljeća nije mogla proći nezamijećeno, čini se da češki projektanti s potencijalnim naručiteljima u Dubrovniku nisu ostvarili kontakte, ili oni nisu urodili suradnjom. Izuzetak predstavlja dubrovačka slikarica i mecena Flora Jakšić.⁵²⁰ Ona je vezu sa Stibralom ostvarila posredno, preko kolege i prijatelja, tada profesora na Umjetničkoj akademiji u Pragu, Vlaha Bukovca.⁵²¹ Teško je utvrditi točne okolnosti oko Stibralova angažmana, no zanimljivo je da je projekt za kuću Flore Jakšić po dataciji raniji od ostalih, od arhitekta potpisanih, projekata za Srebreno i Kupare.⁵²² Vlaho Bukovac bio je član nadzornog odbora „Dubrovačkog kupališnog i hotelskog društva“, stoga ne treba isključiti mogućnost da je njegov zagovor bio ključan za Stibralov angažman na projektima za Kupare i Srebreno.

Očito je da Stibral, koji je kasnije u više navrata boravio u Dubrovniku i Župi dubrovačkoj, vilu Flore Jakšić (sl.58.) projektira u veljači 1921. u Pragu, bez poznavanja zadatosti lokacije.⁵²³ Općinski inženjer Ilija Musladin zatražio je korekciju projekta, a prigovore je izrazio i konzervator Marko Murat, tražeći izmjene u oblikovanju, „*kako bi se bar unekoliko ublažio potpuno njemački karakter nacрта*“.⁵²⁴

⁵²⁰ MARKO RAŠICA, Gospođa Flore iz Vale od Lapada, Dubrovnik, 2(2012.), Dubrovnik, 2012., 9-37

⁵²¹ Muzeji i galerije Konavala, Kuća Bukovac, Arhivska zbirka (dalje MGK-KB-AZ)

⁵²² Projekt za vilu Flore Jakšić datiran je u veljaču 1921. godine. Ovjeren je pečatom i potpisom Aloisa Zime, no komparacijom s ostalim Stibralovim nacrtima, može mu se sa sigurnošću pripisati. Projekt za Kupališnu zgradu u Srebrenome datiran je u ožujak 1921., za zgradu odmarališta Kupari u veljaču 1922., a za „Grand hotel Kupari“ u prosinac 1922. godine.

⁵²³ HR-DADU-292, svež. 85/23. Tako se dogodilo da je veliki prozor atelijera projektiran na glavnoj, južnoj fasadi, za koju je Stibral držao da je usmjerena sjeveru.

⁵²⁴ Isto. Konzervator Murat traži da se planirani erker ukine barem u razini kata, zatim da se snizi i pojednostavi krovšte, te da se fasade izvedu od kamena, po mogućnosti starog „*koji je dobio patinu vremena*“.

Projekt je uskoro korigiran prema traženjima, pa je investitorica u svibnju 1921. dobila dozvolu za gradnju, a dvije godine kasnije i uporabnu dozvolu.⁵²⁵

Nevelika jednokatnica smještena je uz sjevernu stranu šetališta u uvali Sumartin u Lapadu. Okružena je vrtom koji je izvorno pripadao kapetanskoj kući Jakšić, smještenoj sjevernije.

Razvidna je težnja projektanta za uspostavom složenijeg tlocrtnog obrisa i visinski diferenciranog volumena, s obzirom na funkcije pojedinih prostora. Tako je jednokatnom glavnom volumenu pravokutne tlocrtne osnove koji u prizemlju sadrži salon i stubište, a na katu prostrani atelijer, na glavnom, južnom pročelju u zoni prizemlja dodan manji pravokutni istak s pomoćnim prostorijama, koji nosi terasu kata. Uz zapadnu fasadu naslanja se nisko prizemno krilo istaknuto prema stražnjem vrtu, u kojemu se nalazi kuhinja i kupaonica. Vanjština je oblikovana bez stilskih obilježja, raščlamba zidne površine na polja plitkim istacima provedena je samo u zoni kata, fasade završavaju jednostavnim vijencem nad kojima je krovnište pokriveno kupom kanalicom.

Promatrana u kontekstu lokalne sredine prve polovice dvadesetih godina 20. stoljeća, kuća Flore Jakšić odsustvom dekoracije i stilskih obilježja, visinskom i tlocrtnom razvedenošću koja prati organizaciju unutrašnjosti, kao i nenametljivošću prema javnom prostoru šetališta, doima se koncepcijski i oblikovno inovativno, no treba priznati da su izrečene zamjerke i zatražene korekcije na prvo arhitektovo rješenje doista pomogle boljem integriranju kuće u okolni prostor.

4.2.2. Ivan Meštrović

Kako je već ranije spomenuto, osim realiziranih projekata - izvedbe mauzoleja obitelji Račić u Cavtatu i uređenja prostora između Vrata od Pila, Ivan Meštrović (Vrpolje, 1883. - South Bend, 1962.) je u više navrata kontaktiran u vezi opremanja javnih prostora Dubrovnika - prvi put još 1910. godine vezano za izvedbu Spomen – fontane u Bogišićevom parku na Ilijinoj glavici, zatim 1927. godine u vezi podizanja spomenika Franu Supilu te konačno 1940. godine, kada je iz nepoznatih razloga obustavljena inicijativa za postavljanje spomenika Ruđeru Boškoviću na istoimenoj poljani pred Isusovačkom crkvom i kolegijem.⁵²⁶

Grobna kapela Gospe od Anđela - Mauzolej obitelji Račić (1920.-1922.) - kat. 003

Najznačajnije ostvarenje sepulkralne arhitekture međuratnog razdoblja na širem dubrovačkom području mauzolej je obitelji brodovlasnika Iva Račića, kapela Gospe od Anđela (sl.59.),

⁵²⁵ Isto

⁵²⁶ ***Kako da se smjesti spomenik Ruđeru Boškoviću?, u: Narodna svijest, 28. ožujka 1940., 3; ***Spomenik Ruđeru Boškoviću“, u: Dubrava, 30. ožujka 1940., 1; ***Granitni postament za spomenik Boškoviću biti će težak 15 tona, u: Dubrava, 6. travnja 1940., 3

smještena na vrhu poluotoka Rata u Cavtatu, na groblju sv. Roka. Mauzolej je odmijenio srednjovjekovnu grobnu kapelu sv. Roka, porušenu uz blagoslov konzervatora Marka Murata.⁵²⁷

Građena od velikih, pravilno klesanih blokova bračkoga vapnenca, Gospa od Anđela arhitektonski je i simbolički jasno strukturirana građevina - naglašeni centralni oktogonalni prostor natkriven je kupolom i osvjetljen kroz lanternu, a na četiri strane oktogona dodani su krakovi koji formiraju križni tlocrt. Pročelje ulaznog kraka riješeno je po uzoru na hram s antama: u pronaos se pristupa preko nekoliko stuba, između dvije "karijatide", skulpture arhandela. Strop trijema (pronaosa) pokriven je kasetama u kojima su reljefi goluba raširenih krila.

U donjem dijelu zidova središnjeg oktogona smještene su četiri grobne komore, zatvorene jednostavnom pločom s pripadajućim natpisom, na „antički način“.

Iznad grobnica nalaze se visoki likovi četiri arhandela koji smještajem i izduženom pojavom naglašavaju centralitet prostora. Kupola je izvedena kao dvostruka opna, s unutarnjim slojem kamenih blokova na kojima su uklesane kasete s reljefnim prikazima anđela.⁵²⁸

Klasičnu, dosljedno provedenu arhitektonsku koncepciju, Meštrović je nadgradio osobnom spiritualnom umjetničkom vizijom, no koja u oblikovnom smislu ipak ne uspijeva izmaći *artdécoovskom* duhu epohe.⁵²⁹

Stubište i kolni prilaz Između vrata od Pila (1922.-1924.) - kat. 013

Izvedba serpentine i podizanje spomenika kralju Petru I. Osloboditelju između unutrašnjih i vanjskih Vrata od Pila ubraja se među malobrojne zahvate koje je Općina dubrovačka tijekom međuratnog razdoblja uspjela realizirati na polju urbanog uređenja (sl.60).

Prostor među gradskim vratima bio je kao dio fortifikacijskog sklopa do 1921. godine u nadležnosti vojnog erara i kao takav zapušten. Trebalo je porušiti zgradu podignutu za vrijeme austrijske uprave i čitav prostor funkcionalno osmisliti za pješački i kolni promet te oblikovno oplemeniti, stvarajući dostojan okvir za ikonografsko objedinjavanje kulta dubrovačkog sveca - zaštitnika sv. Vlaha s kultom kraljevske dinastije.

Prema kiparovim nacrtima kamenu balustradu, kandelabre i stubište izveo je klesar Pavao Bilinić, a veliki reljef s konjaničkom figurom kralja Petra I. Karađorđevića (uklonjen 1941.

⁵²⁷ IVAN VIDEN, (bilj. 289), 70-79

⁵²⁸ Isto; LIDA ROJE DEPOLO, Gospa od Anđela – Mauzolej obitelji Račić u Cavtatu, u: Ivan Meštrović: Gospa od Anđela – Mauzolej obitelji Račić, Cavtat, 1920.-1922., katalog izložbe, Zagreb, 2008., 12-27; LJILJANA ČERINA, Saznaj tajnu ljubavi, riješit ćeš tajnu smrti, i vjerovat da je život vječan, u: Ivan Meštrović: Gospa od Anđela – Mauzolej obitelji Račić, Cavtat, 1920.-1922., katalog izložbe, Zagreb, 2008., 30-59

⁵²⁹ IRENA KRAŠEVAC, (bilj. 9), 122-123; DALIBOR PRANČEVIĆ, (bilj. 9); VINKO SRHOJ, Ivan Meštrović i politika kao prostor ahistorijskog idealizma, u: Ars Adriatica, 4, Zadar, 2014, 369-384, 376-382

godine) te kip sv. Vlaha u kamenoj niši, smještene nad unutrašnjim gradskim vratima, sam Meštrović.⁵³⁰

S funkcionalnog i estetskog gledišta dobro osmišljenom mikrourbanističkom zahvatu, Meštrović je dao jak osobni oblikovni pečat, izvorno i izrazito ideološki obojen.⁵³¹

Sl.59. Mauzolej obitelji Račić u Cavtatu

Sl.60. Serpentina Između vrata od Pila

4.2.3. Braća Eduard i Danilo Žagar

Eduard Žagar (1875.-1957.) završio je Graditeljsku školu u Zagrebu, a specijalizirao se na Umjetničkoj akademiji u Münchenu. Ispit za ovlaštenog civilnog graditelja položio je u Zadru 1904. godine. Djeluje kao graditelj u Splitu i okolici. Danilo Žagar (1886.-1978.) diplomirao je arhitekturu na Visokoj tehničkoj školi u Pragu 1913. godine. Tijekom studija radi u građevinskoj tvrtci brata Eduarda, 1919. godine zaposlen je u Arhitektonskom atelijeru Ignjata Fischera u Zagrebu, a početkom 1920-ih godina braća osnivaju „Građevno poduzetništvo braća D. E. Žagar i drug, ing. arhitekt i graditelj“ sa sjedištem u Splitu.⁵³²

Dolazak i kratkotrajni pokušaj braće Žagar da u Dubrovniku održe podružnicu svog građevinskog poduzeća vjerojatno je povezan s boravkom i poslovima Ivana Meštrovića u Dubrovniku.⁵³³ U dubrovačkim realizacijama braće Žagar vidljivo je nastojanje da se

⁵³⁰ IVAN VIĐEN, (bilj. 289), 89-94; IRENA KRAŠEVAC (bilj. 9), 123

⁵³¹ VINKO SRHOJ, Ivan Meštrović i politika kao prostor ahistorijskog idealizma, u: *Ars Adriatica*, 4, Zadar, 2014, 369-384, 376-382, 380-381

⁵³² STANKO PIPLOVIĆ, Graditelji braća Žagar, u: *Kulturna baština*, 32, Split, 2005., 325-354; ANA ŠVERKO, KARIN ŠERMAN, Eduard i Danilo Žagar i splitska arhitektura prve polovine 20. stoljeća, u: *Arhitekti braća Žagar iz fundusa Muzeja grada Splita*, katalog izložbe, (ur.) Tea Blagaić - Januška, Split, 2013., 50-72; KARIN ŠERMAN, ANA ŠVERKO, Eduard Žagar i utjecaj srednjoeuropske arhitekture na arhitektonsku sliku Splita na prijelazu 19. i 20. stoljeća, u: *Prostor*, 47, Zagreb, 2014., 28-37

⁵³³ U Dubrovniku braća Žagar potpisuju sljedeće projekte: Kuća Aristida Vučetića u Gospinom polju (1923.-28., HR-DADU-292, svež. 89/2), Kupališne zgrade Srpske banke d.d. Zagreb (1923., HR-DADU-292, svež. 88/10),

oblikovanje oslobodi stilskih reminiscencija, no izostaje snažnija interakcija između projektiranih građevina i mikorolokacija za koje su projektirane.

Pansion „Vila Miramar“ (1923.-1928.) - kat. 018

Prostrani posjed na kojem geometar i publicist Aristid Vučetić podigao pansion, nalazio se na predjelu Gospe od Milosrđa, u Lapadu, između Liechensteinovog puta i stjenovite morske obale.⁵³⁴

Prvi projektant, inženjer Ivan Juričević, pansion je zamislio kao jednokatnicu sa suterenom i stambenim potkrovljem, pravokutne tlocrtne osnove. Glavno pročelje, usmjereno istoku i moru, organizirao je simetrično, s tri ose otvora i blago istaknutim središnjim rizalitom rastvorenim dvojnimi pravokutnim prozorima na svim etažama, a visinski naglašenim mansardom. Vertikalna raščlamba volumena trebala je biti provedena korištenjem različite završne obrade pročelja - suterenska etaža gradila bi se rustično obrađenim nepravilnim kamenom, prizemlje pravilnim klesancima slaganim u korševe, kat i mansarde bi bili ožbukani. Uglovi su naglašeni rustikom, a središnji rizalit u zoni kata imao bi balkon sa željeznom ogradom.⁵³⁵

Nakon što je tvrtki „Braća Žagar“ povjerena izvedba, Danilo Žagar, vjerojatno vođen naručiteljevom željom za uštedom, nešto je pojednostavio oblikovanje pročelja: ukinut je središnji rizalit, a zidna platna završno su ožbukana. Mansarde su zadržane no, umjesto četverostrešnog krova izvedeno je dvostrešno krovništvo sa skošenjima na zabatnim stranama. Tijekom izvedbe niska suterenska etaža je povišena i u središnjoj osi pročelja, prema moru, rastvorena vratima lučnog nadvoja. S glavnog ulaza, smještenog na sjevernoj strani začelja, pristupalo se direktno na odmorište dvokrakog stubišta. U suterenu su bili smješteni kuhinja, blagovaonica i servisni sadržaji, a na katovima i u potkrovlju, organizirane uz središnji hodnik, gostinjske sobe.⁵³⁶

Smještena na iznimno atraktivnom položaju, s pogledom na slikovitu uvalu Danče, otok Lokrum i otvoreno more, okružena prostranim posjedom s bujnom autohtonom vegetacijom, zgrada proporcijama i oblikovanjem nije uspjela ostvariti interakciju s okolišem, već je naglašenim vertikalitetom i neuglednim začeljem narušavala vizure s Liechensteinovog puta (sl.61.).

Kuća Veljka Stanojevića na Konalu (1924., HR-DADU-292, svež. 91/12), Nadogradnja kuće Đura Orlića na Konalu (1925/6., HR-DADU-292, svež. 92/15).

⁵³⁴ Na mjestu zgrade početkom sedamdesetih godina 20. stoljeća podignut je hotel „Libertas“.

⁵³⁵ HR-DADU-292, svež. 89/2

⁵³⁶ Isto

Sl.61. Pansion „Vila Miramar“ oko 1930. godine (Lucianović, 2014.)

Sl.62. Kuća Veljka Stanojevića na Srednjem konalu

Kuća Veljka Stanojevića (1924.) - kat. 022

Kuća beogradskog slikara Veljka Stanojevića (sl.62.), jednokatnica kamenom građenih pročelja, smještena je na vrtnoj parceli uz južnu stranu ulice Srednji kono.⁵³⁷ Pravokutne je tlocrtne osnove sa istaknutim središnjim rizalitima na glavnom, južnom pročelju te na začelju, usmjerenom prema ulici. Rizalit pročelja visinski je naglašeniji i u zoni krovišta tvori mansardu. Pravokutni otvori pročelja organizirani su u tri vertikalne ose, imaju jednostavne kamene okvire, a dimenzijama se posebno ističe prozor mansarde. Iako usmjereno prema ulici, pa prema tome i vizualno izloženije, začelje ima asimetričan raspored različito dimenzioniranih otvora, u potpunosti podređenih unutrašnjem rasporedu i namjeni pojedinih prostorija.

Glavni ulaz, smješten na začelju, vodi u prostrano predvorje, oko kojeg su organizirane sve dnevne prostorije. Trokrako stubište naslonjeno uz sjevernu stranu predvorja vodi na kat, na kojemu se nalaze spavaće sobe, kupaonica i garderoba. Tlocrtni raspored prizemlja, sa središnjim predvorjem ponavlja se na katu. Iz predvorja kata trokrako stubište vodi u prostor potkrovlja, čija namjena nije definirana u nacrtima.⁵³⁸

Kuća je oblikovana bez stilskih reminiscencija, uz zadržavanje regionalnih graditeljskih osobitosti. Arhitekt je nastojao dinamizirati volumen tlocrtnim i visinskim diferenciranjem, no uz zadržavanje osne simetrije koja se prenosi i na unutrašnju dispoziciju. Od primjene stroge

⁵³⁷ HR-DADU-292, svež. 91/12; Veljko Stanojević (Beograd, 1892. - 1967.), godine 1914. godine završava Umjetničko - zanatsku školu, kod profesora Ljubomira Ivanovića i Marka Murata. Od 1920. do 1922. godine studira slikarstvo u Parizu, gdje ostaje do 1930. godine. Jedan je od osnivača grupe „Oblik“. Prvi put je samostalno izlagao 1922. godine u Beogradu, a kasnije na brojnim grupnim i samostalnim izložbama u Jugoslaviji, Evropi i Americi. S. Žić. (STANISLAV ŽIVKOVIĆ), Stanojević, Veljko, u: Enciklopedija likovnih umjetnosti, Port-Ž, Zagreb, 1966., 305-306; VLADIMIR ROZIĆ, Umetnička grupa „Oblik“ 1926-1939, Beograd, 2005., 160

⁵³⁸ HR-DADU-292, svež. 91/12

simetrije izuzeta je jedino začelna fasada, no njeno utilitarno oblikovanje u nesuglasju je s vizualnom izloženošću i funkcijom glavnog pristupa kući.

4.2.4. Ćiril Metod Iveković

Ćiril Metod Iveković (Klanjec, 1864. - Zagreb, 1933.) nakon završene Više obrtne škole u Beču 1884. godine, radi u atelijeru Hermanna Bolléa, a od 1885. i na Obrtnoj školi u Zagrebu. Nakon otkaza na Obrtnoj školi, godine 1886. odlazi pješke u Beč i upisuje studij arhitekture na Akademiji likovnih umjetnosti u klasi Karla Hasenauera. Po završenom studiju 1889. kratko radi u Hasenauerovom atelijeru, a od 1890. godine zapošljava se pri Bosansko - hercegovačkoj zemaljskoj vladi u Sarajevu. Godine 1896. prelazi u Zadar gdje pri dalmatinskom namjesništvu postaje arhitekt za bogoštovne zgrade. U ovom razdoblju projektira veliki broj crkava i javnih zgrada u Dalmaciji, izrađuje i brojne projektne dokumentacije za konzervatorske zahvate. U dubrovačkoj okolici projektira crkve u Majkovima (1904.), Vitaljini (1911.), i na Brgatu (1912.-1914.), a u Trstenome 1908. godine i vilu „Auroru“ za dalmatinskog namjesnika Nika Nardellija. Godine 1920. imenovan je profesorom na Visokoj tehničkoj školi u Zagrebu.⁵³⁹ Koliko je za sada poznato, nakon završetka Prvog svjetskog rata arhitekt se u Dubrovniku javlja samo jednim projektom.

Projekt vile Alekseja Hanzena (1922.) - kat. 011

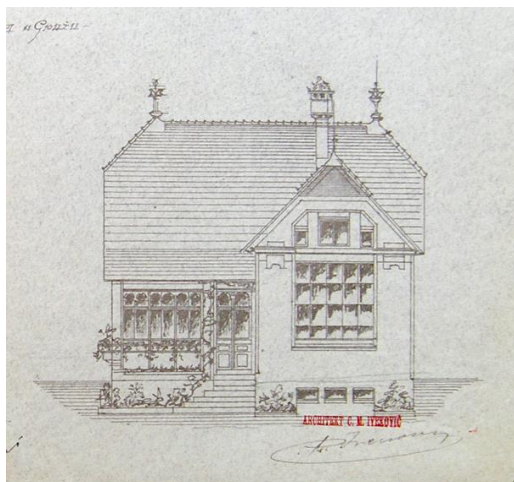
Za naručitelja, dubrovačku filijalu Srpske banke d.d. u Zagrebu, Ćiril Metod Iveković projektirao je 1922. godine vilu s atelijerom za ruskog imigranta, slikara marina Alekseja Hanzena (sl.63.).⁵⁴⁰ Jednokatnica sa suterenom, „L“ tlocrtnog oblika, trebala je biti smještena na vrtnoj parceli na lapadskoj strani Gruškog zaljeva i glavnim pročeljem biti usmjerena moru. Izgradnji se usprotivio konzervator Marko Murat, pozvavši na nepopustljivost i Uresno povjerenstvo. Doista, arhitekt pri projektiranju nije nastojao vilu prilagoditi „okolini i pejzažu“, možda nastojeći arhitektonskim oblikovanjem, kojim dominira strmi krov sa skošenim zabatima i visokim dimnjacima s naglašenim kapama, naglasiti porijeklo korisnika, no i takva bi se koncepcija mogla dovesti u pitanje.

Općinska uprava podržala je stav konzervatora i projekt odbila, pa je novu varijantu, po kojoj je vila sljedeće godine i podignuta, izradio drugi projektant, vjerojatno poduzetnik Baldo

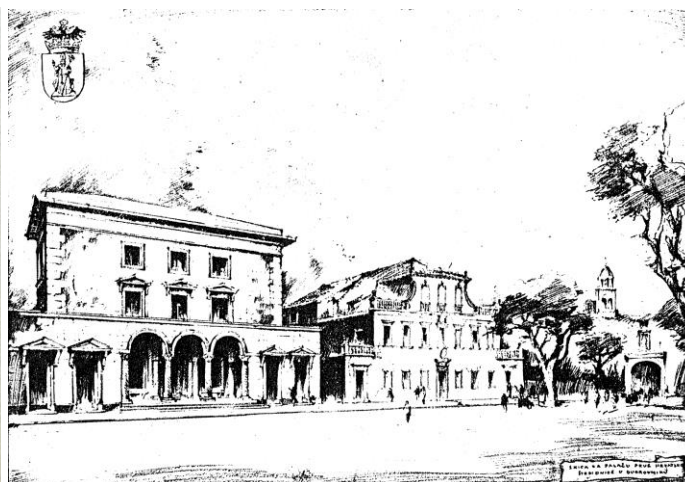
⁵³⁹ SLAVICA MARKOVIĆ, (bilj. 122)

⁵⁴⁰ Aleksej Vasiljevič Hanzen (1876.-1937.) unuk slikara Ivana Ajvazovskog, diplomirao je slikarstvo na Akademiji u Munchenu. Pred Prvi svjetski rat profesor je na Akademiji u Berlinu. U Dubrovniku se nastanjuje 1920. godine i redovito izlaže u Dubrovniku, Zagrebu i Beogradu. ALEKSEJ ARSENJEV, Ruska emigracija u Dubrovniku, u: Ruski emigranti u Hrvatskoj između dva rata (Rubovi, memorija), prir. Irena Lukšić, Zagreb, 2006., 21-83

Musladin. Projektant izvedenog rješenja zadržao je Ivekovićevu dispoziciju prostora, a oblikovanje pročelja donekle prilagodio regionalnim karakteristikama.⁵⁴¹

Sl.63. Č. M. Iveković, Projekt vile A. Hanzena u Lapadu, nacrt pročelja (DADU)

Sl.64. A. Freudenreich, P. Deutch, Projekt palače „Prve hrvatske štedionice“ na Pilama, prostorni prikaz (Spomen-izvještaj, 1933.)

4.2.5. Aleksander Freudenreich i Pavao Deutch

Aleksandar Freudenreich (Zagreb, 1892.-1974.) po završenoj Srednjoj tehničkoj školi 1911. godine zapošljava se u atelijeru arhitekata Lava Kalde i Ivana Štefana, 1919. postaje ovlaštenu graditelj, a arhitekturu diplomira 1930. godine na Likovnoj akademiji kod Drage Iblera. Od 1923. do 1940. godine radi u zajednici s arhitektom Pavlom Deutschom (Zagreb, 1897. – 1948.) koji je Visoku tehničku školu završio u Beču 1921. godine, a doktorirao na Tehničkom fakultetu u Zagrebu. Tijekom suradnje arhitekti izvedu veliki broj obiteljskih vila, stambenih i javnih zgrada.⁵⁴²

Projekt palače „Prve hrvatske štedionice“ (1923.?) - kat. 021

Prva hrvatska štedionica iz Zagreba od 1922. godine namjeravala je na svom zemljištu na Pilama podići stambeno – poslovnu zgradu. Od izgradnje su iz nepoznatog razloga odustali, a 1928. godine građevinsku su parcelu na atraktivnoj lokaciji ustupili novoosnovanom društvu „Dubrovačka rivijera“ za izgradnju *kursalona*.⁵⁴³

Projektna dokumentacija, kao ni dokumentacija vezana za ishođenje građevinske dozvole nisu pronađeni, a uvid u namjere naručitelja i projektanata moguć je temeljem dvaju nacrt -

⁵⁴¹ HR-DADU-292, svež. 87/44, 88/29

⁵⁴² Slike baštine – između dokumentacije i umjetnosti, (ur.) Zlatko Uzelac, katalog izložbe, Zagreb, 2012., 154-156; T.PI. (TOMISLAV PREMERL), Freudenreich, Aleksandar, u: Hrvatska likovna enciklopedija, 2, C – Goth, Zagreb, 2005., 124-125; T.PI. (TOMISLAV PREMERL), Deutsch, Pavao, u: Hrvatska likovna enciklopedija, 2, C – Goth, Zagreb, 2005., 42-43

⁵⁴³ HR-DADU-292, svež. 88/38; Spomen-izvještaj o 40-godišnjici škole. Državna srednja tehnička škola u Zagrebu, Zagreb, 1933.

prostorna prikaza objavljena 1933. godine u „Spomen-izvještaju o 40-godišnjici Državne srednje tehničke škole u Zagrebu“ (sl.64.). Prema nacrtima, koji se okvirno mogu datirati u 1923. godinu, novogradnja neorenesansnih morfoloških obilježja pruža se čitavom dubinom parcele, položene uz baroknu suburbanu vilu Pucić. Krila palače organizirana su oko središnjeg dvorišta oblikovanog kao renesansni atrij.

Glavno pročelje, položeno u istoj liniji s vilom Pucić ima istaknuto prizemlje rastvoreno u središnjem dijelu trijemom, dok je volumen gornjih etaža, prvog i drugog kata, uvučen i završen jakim vijencem nad kojim je plitko krovšte.⁵⁴⁴

Projektom palače „Prve hrvatske štedionice“, možda najambicioznije zamišljenom graditeljskom zahvatu u Dubrovniku trećeg desetljeća 20 stoljeća, projektanti, iako pripadaju mladoj generaciji školovanih arhitekata, ničim ne daju naslutiti odmak od usvojene historicističke prakse.

4.2.6. Josip Costaperaria

Josip Costaperaria (Krapje kod Novske, 1876. – Ljubljana, 1951.) započeo je studij arhitekture na Visokoj tehničkoj školi u Beču, zatim nastavio na Akademiji kod Otta Wagnera. Za Maksa Fabijanija vodi izgradnju Narodnog doma u Trstu i Trgovačkog doma u Gorici. Kao samostalni arhitekt djeluje u Trstu. Nakon Prvog svjetskog rata karijeru uspješno nastavlja u Ljubljani. Arhitekturu diplomira 1927. godine na Akademiji likovnih umjetnosti u Beču kod Clemensa Holzmeistera.⁵⁴⁵

Poslovna zgrada „Jadranske banke“ (1923.) - kat. 017

Stambena kuća s dućanom u prizemlju, smještena na jugoistočnom uglu bloka i glavnim reprezentativnim baroknim pročeljem usmjerena prema Stradunu, zahvatom je adaptirana za potrebe poslovanja „Jadranske banke“. Izmještanjem središnjeg dvokrakog stubišta u krajnji sjeverni dio čestice, formiran je prostrani poslovni prostor u prizemlju, prvi i drugi kat su funkcionalno organizirani za uredske prostorije, a ranije dograđena mansarda preuređena u manji stan. Zahvatom su izvršene manje korekcije otvora u sporednim ulicama.⁵⁴⁶

Povijesna jezgra Dubrovnika kao urbanistički i arhitektonski definirano gradsko središte, nije nudila mogućnost novogradnje poslovnih i upravnih zgrada, pa su tvrtke i javne institucije često bile prisiljene koristiti neadekvatne prostore, odnosno adaptirati ih u skladu s

⁵⁴⁴ Isto

⁵⁴⁵ BOGO ZUPANČIĆ, Josip Costaperaria, Četvrt Vrtača u Ljubljani i blok Šahovnica, u: Oris, 30, Zagreb, 2004.

⁵⁴⁶ HR-DADU-292, svež. 88/34

moogućnostima.⁵⁴⁷ Adaptacija „Jadranske banke“ predstavlja primjer, tijekom dvadesetih godina iznimno rijedak, kada je za takav zahvat investitor odlučio angažirati dokazanog arhitekta suvremenih nazora. Projektni zadatak doduše arhitektu nije pružao odviše slobode za iskazivanje vlastitih sposobnosti, osim možda u oblikovanju opreme, no ona je očuvana tek fragmentarno (ulazna vrata i ograda stubišta u Dropčevoj 1).

4.2.7. Alfred Keller

Arhitekt, slikar i grafičar Alfred Keller (Graz, 1875. - Krems, 1945.) gotovo je tri desetljeća projektantskom djelatnošću bio vezan za hrvatsko priobalje.⁵⁴⁸ Percepcija Kellerovog rada u Hrvatskoj za arhitektova je života bila dvojaka, čašćen je kao „poznati stručnjak za gradnju hotela“ i kritiziran kao „beznačajni bečki arhitekt“.⁵⁴⁹ Kasnije često podcjenjivan i promatran kroz koprenu navodnog kulturnog kolonijalizma, za potpuniju revalorizaciju, sagledavanje njegovog opusa u kontekstu vremena, odnosno istovremene arhitektonske produkcije na Jadranu, ipak je trebalo proći neuobičajeno dugo vremena.⁵⁵⁰ Doista, Keller, ni za života, a ni nakon smrti, nije svrstavan među istaknute predstavnike bečke arhitekture, no njegovo djelovanje ipak znatno nadilazi pejorativnu odrednicu „kulturträgera“, koji je zahvaljujući svojoj nametljivosti projektirao i izveo veći broj građevina diljem Jadrana.⁵⁵¹ Keller je, naime, doista bio zainteresiran za pitanje hotelske izgradnje i uopće izgradnje na Jadranu, o čemu je objavljivao i tekstove u hrvatskom tisku.⁵⁵² Iako se može činiti da ponekad praksom pobija vlastite stavove, opus njegovih kvarnerskih vila i hotela, nastao u razdoblju prije izbijanja

⁵⁴⁷ Tako je 1928. godine Prva hrvatska štedionica iz Zagreba adaptirala za potrebe svoje podružnice u Dubrovniku baroknu palaču Ranjina, dokinuvši pri tom, usprkos protivljenju konzervatora Marka Murata, reprezentativno stubište između prizemlja i prvog kata. HR-DADU-292, svež. 97/46; MAJA NODARI, Dubrovačka služba zaštite spomenika kroz stoljeća, u: Zbornik I. kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti, Zagreb, 2004., 421-424, 422-423

⁵⁴⁸ Alfred Keller studira na Technische Hochschule i Landschaftliche Zeichenakademie u Grazu (1893.-1898.). Od 1899. radi u državnoj graditeljskoj službi u Beču., a od 1908. godine kao samostalni arhitekt. Od 1930. profesor je na Technische Hochschule u Beču, 1935.-6. dekan Arhitektonskog fakulteta u Beču. Autor je više stambenih kuća u Beču i okolici, lječilišta u Grazu i Opavi, hotela, državnih ustanova, zdravstvenih zgrada, industrijskih građevina i škola. Bavi se projektiranjem izložbi, među njima Jadranske izložbe u Beču i austrijskog paviljona na Svjetskoj izložbi u Torontu 1913. godine. Bavi se grafičkim dizajnom plakata i kataloga, sudjeluje na slikarskim izložbama. Na prostoru Hrvatske projektira vile, hotele, pansione, lječilišta, bolnice, te sudjeluje na arhitektonskim i urbanističkim natjecanjima. U periodici (Novo doba, Jugoslavenski turizam) objavljuje članke o problemima hotelske izgradnje i turističkog razvoja u Dalmaciji. D. Kt. (DUŠKO KEČKEMET), Keller, Alfred u: Hrvatski biografski leksikon, 7, Kam – Ko, Zagreb, 2009., 244; JASENKA KRANJČEVIĆ, (bilj. 8, 2012.), 4; JASENKA KRANJČEVIĆ, (bilj. 8, 2013.), 5-6

⁵⁴⁹ ***Izgradnja hotela na Lazaretima?, Hrvatska dubrava, 16. veljače 1937., 5-9; KOSTA STRAJNIĆ, (bilj. 11), 22

⁵⁵⁰ STANKO PIPLOVIĆ, (bilj. 8); JASENKA KRANJČEVIĆ, (bilj. 8, 2012.), JASENKA KRANJČEVIĆ, (bilj. 8, 2013.)

⁵⁵¹ KOSTA STRAJNIĆ, (bilj. 11), 21

⁵⁵² ALFRED KELLER, Izgradnja hotela i zaštita istorijsko-arhitektonskog karaktera dalmatinskih gradova, Jugoslovenski turizam, Split, 1928., 1, 3-4; ALFRED KELLER, Neka aktualna građevna pitanja u Splitu, u: Novo doba, 30. lipnja 1927.

Prvog svjetskog rata, u vremenu kada hrvatskom dominiraju zakašnjeli oblici historicizma i secesije, svjedoči o traženju puta k suvremenom izrazu koji nije lišen senzibiliteta za prostorni kontekst. No ako Kellerova ostvarenja čvrsto uporište i ne nalaze u lokalnoj tradiciji, svakako su obilježena mediteranskim duhom, ili barem doživljajem Mediterana u očima srednjoeuropejca.⁵⁵³ Traženje pikturnih kvaliteta u teksturama primijenjenih materijala - žbuke, kamena i kupe, oblikovanje sjenovitih trijemova, lođa i odrina, izbjegavanje stroge osne simetrije, visinsko i tlocrtno diferenciranje volumena, u vrijeme nastanka svjedoče o visokoj razini pristupa problemu i trebat će gotovo dva desetljeća da ga u tome nadmaše pojedina ostvarenja generacije arhitekata formiranih u duhu modernizma.

Projekt hotela i kursalona na Lazaretima (1911.) - kat. 118

Prvi put Alfred Keller za Dubrovnik projektira još prije izbijanja Prvoga svjetskog rata. Rješenje za hotel i *kursalon* na mjestu Lazareta izrađeno je u sklopu projekta za razvoj turizma u Dalmaciji, koji je potaknulo „Društvo za promicanje narodno - gospodarskih interesa Kraljevine Dalmacije“ (Verein zur Förderung der volkswirtschaftlichen Interessen des Königsreiches Dalmatien). Društvo je osnovano u Beču 1894. godine, a među aktivnostima kojima se nastojalo unaprijediti gospodarstvo Dalmacije bio je i razvoj turizma, i to osnivanjem ili poboljšanjem postojećih lječilišta i hotela. Društvo je 1911. godine angažiralo Kellera za izradu nacrtu pet hotela; što je on u razdoblju od 1911. do 1913. i ostvario. Uz hotele u Splitu, Trogiru, Kotoru te manji hotel okružen vilama na imanju obitelji Gozze u Trstenome, Keller u Dubrovniku projektira hotel i *kursalon* na mjestu Lazareta.⁵⁵⁴

Projektom je predviđeno rušenje postojeće povijesne građevine. Hotelski sadržaji organizirani su oko dva prostrana, hortikulturno opremljena dvorišta, prema moru rastvorena trijemovima s arkadama.⁵⁵⁵ Konceptija je temeljena na slikovitoj projekciji mediteranske arhitekture, s namjerom da se što bolje uklopi u gradsko tkivo. Arhitekt visinski diferencira volumen, gradirajući ga od zapada prema istoku, uz korištenje brojnih arhitektonskih elemenata - terasa, arkatura i lođa, no bez apliciranja dekoracije.⁵⁵⁶

Vila Šeherezada (1927.-1929.) - kat. 038

Jedinu Kellerovu realizaciju u Dubrovniku javnost nije dočekala s odobravanjem. U otvorenom izražavanju nezadovoljstva po običaju je prednjačio Kosta Strajnić: „*Kolika je*

⁵⁵³ JASENKA KRANJČEVIĆ, (bilj. 8, 2012.), JASENKA KRANJČEVIĆ, (bilj. 8, 2013.)

⁵⁵⁴ STANKO PIPLOVIĆ, (bilj. 8), 272-274; IVO PERIĆ, (bilj. 13), 72-74; JERKO ČULIĆ, Način za rješenje problema naših pasivnih krajeva! (Historijat akcija za podizanje hotela u Dalmaciji), u: Jugoslovenski turizam, 2(1928), Split, 1928, 5-7; JASENKA KRANJČEVIĆ, (bilj. 8, 2012.), 11-13; JASENKA KRANJČEVIĆ, (bilj. 8, 2013.), 48-53; FRANKO ĆORIĆ, Zaštita povijesnoga kulturnog krajolika u Dalmaciji početkom 20. stoljeća u: Zbornik 3. kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti, (ur.) Andrej Žmegač, Zagreb, 2012, 39-44

⁵⁵⁵ Isto

⁵⁵⁶ HR-DADU-292, svež. 121/15

arhitektonska sprema ovoga bečlije, najbolje pokazuje Zimdinova vila koja se upravo dovršava. Njezina arhitektura puna je nedostataka i griješaka. Upozorićemo samo na nemoguće stepenice koje vode s puta u vilu, na neukusne portale kamene ograde, na kupolu koja je bez logike i organske veze s arhitekturom, i na terase koje su bez ikakvog pristupa.⁵⁵⁷ Doista, njeno oblikovanje i danas, kao i u Strajnićevo vrijeme, odudara od cjelokupne izgradnje gradskog područja Ploča, no vremenom je ipak stekla „pravo na različitost“, kao jedan od vizualno nezaobilaznih repera gradskog predjela (sl.65.).

Smješten u središtu prostrane vrtne parcele što se od Puta Frana Supila kaskadno spušta prema stjenovitoj morskoj obali, volumen građevine razdijeljen je na tri kubusa; središnji dvokatni, neznatno rizalitno istaknut i natkriven azurnoplavom kupolom te dva bočna jednokatna, nejednakih dimenzija, zaključena terasama. Reprezentativnim južnim pročeljem, rastvorenim nizom različito oblikovanih otvora, dominiraju polifore s vitkim stupićima i polukružnim lukovima na visokim impostima. Obrada arhitektonske plastike i kamenog zidnog plašta - fino obrađenih klesanaca uskih sljubnica, odaje vrhunski zanatski rad, prisutan i na elementima stolarske i bravarske opreme, kao i čitavog uređenja interijera. Hortikulturnom uređenju, kojim su izvorno dominirali raznovrsni egzoti te arhitektonskoj opremi vrta s mnoštvom orijentalnih elemenata, također je posvećena iznimna pažnja.⁵⁵⁸

Među Kellerovim realizacijama na hrvatskom priobalju vila na Pločama predstavlja iznimku, neočekivani iskorak u artdecoovski orijentalizam. Očito je za ovaj oblikovni zaokret u najvećoj mjeri odgovoran naručitelj, estonski financijer William Zimdin, koji je u Dubrovniku prepoznao potencijal turističkog središta, no lokalna se sredina pokazala prilično podozriva prema njegovim zamislima.⁵⁵⁹ Možda je tom neuspjehu pridonijela i ekscentričnost vile Šeherezade, znak koji upozorava da se investitor ne namjerava podrediti mjerilima sredine.

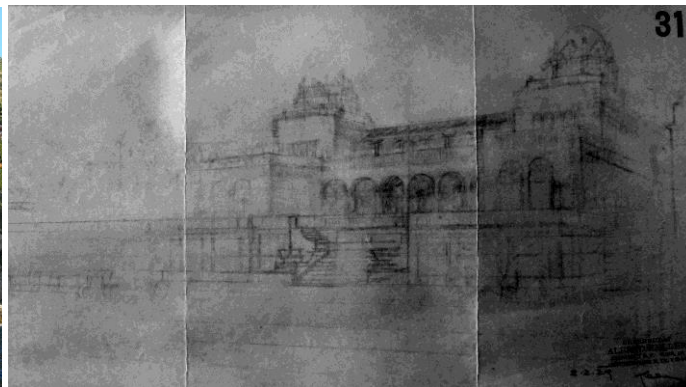
⁵⁵⁷ KOSTA STRAJNIĆ, (bilj. 11), 21

⁵⁵⁸ J.M., Alahovi vrtovi na Jadranu, u: Vreme, 21. lipnja 1939. Nepoznati autor nastojeći dočarati atmosferu raskoši, egzaltirano i uz ponešto pretjerivanja detaljno opisuje gradnju, vrtne nasade i uređenje vile - „(...) *Pored šume tropskih i egzotičnih rastinja, u koju je utonula „Šahrezada“, na četiri velike terase koje se dižu 18 do 20 metara visoko, širi se beskrajni cvetni veo... Nema kista, nema boje koja bi mogla da nam pruži makar i približnu sliku toga carstva ruža. 2400 vrsta, na čelu sa basnoslovnom crnom ružom. (...) Slavni režiser (Max Reinhardt, op.a.) naglasio je posebno, da mu je gostoljubivi gest g. Zimdina pružio mogućnost da upozna i jedan „retki sjaj, koji se graniči sa sjajem i bogatstvom dvorova indijskih maharadža. Svaki pojedini komad u „Šahrezadi“ potiče iz ruku nekog poznatog umetnika, svaki komad za sebe ima neku sabirsku vrednost, kakvu bi mogli poželeći i čuveniji muzeji. Svaki komad bio bi vredan da se posebno opiše.“ Ipak ako zapitate nekog prolaznika ili susednog stanara ko stanuje u toj čarobnoj vili, dobićete uvek isti odgovor: „Niko. Njezin vlasnik, litavski multimiljonar probavi u njoj godišnje po nekoliko dana. „Šahrezada“ je njegov refugium...“ Max Reinhardt ljetovao je u Dubrovniku 1932. godine - „Kad je za njegov dolazak doznao g. V. D. Zimdin, poznati litavski miljonar, odma ga je pozvao u svoju egzotičnu villu „Šeherezadu“ na Pločama. Ova se ponuda neobično dojmila g. Reinhardta, tim više što se lično ne poznaje s litavskim milijonerom.“ ***Max Reinhardt o našem gradu, u: Narodna svijest, 27. srpnja 1932., 3*

⁵⁵⁹ William David Zimdin (Tallinn, 1880.–Santa Barbara, 1951.) bavio se financijama, trgovinom i hotelijerstvom. Tijekom tridesetih godina 20. stoljeća kao vlasnik „Panhans Grand hotela“ preporodio je turizam

Sl.65. Vila Šeherezada na Pločama

Sl.66. A. Keller, Projekt kursalona na Pilama, prostorni prikaz, 1929. (DADU)

Projekti za kursalon na Pilama (1928.-1929.) - kat. 039

Dok je izgradnja vile na Pločama bila u tijeku, u lipnju 1928. godine William Zimdin s grupom uglednih Dubrovčana osniva „Dubrovačku rivijeru, građevno i hotelsko društvo“.⁵⁶⁰ Prvi poduzetnički projekt Društva bila je izgradnja velikog *kursalona* na Pilama, na zemljištu „Prve hrvatske štedionice“, neposredno uz monumentalnu baroknu vilu Pucić. Projekt za *kursalon* izrađen je nešto ranije, u travnju iste, 1928. godine, a uskoro je publiciran u reviji „Jugoslovenski turizam“ (sl.123.).⁵⁶¹ Zauzevši izgradnjom veći dio građevinske parcele Keller je pročelje organizirao kaskadno, s uvučenim središnjim dijelom te trijemom u zoni prizemlja, vjerojatno nastojeći novogradnju donekle podrediti susjednoj baroknoj građevini. Također, poštujući koncepciju starijeg zdanja, arhitekt odustaje od asimetrične organizacije volumena, koju do tada redovito rabi u projektima na hrvatskom priobalju. Ipak, spomenute prilagodbe nisu pridonijele visokom oblikovnom dosegu zgrade, već upravo suprotno; elementi pročelja djeluju nepovezano, gotovo kao suprotnost konceptu barokne subordinacije. Stoga ne čude Strajnićeva nastojanja da upravi Društva ponudi alternativne projekte, prvo Nikole Dobrovića, a zatim i Vinka Glanza, no i sam je arhitekt, možda pod utjecajem kritike ili zahtjeva investitora, nastojao doraditi vlastito rješenje.⁵⁶² Sačuvano je više skica u olovci s varijantnim

u Semmeringu. Po emigriranju u Sjedinjene Američke Države, posvećuje se humanitarnom radu, utemeljitelj je zaklade koja je prerasla u međunarodnu organizaciju Direct Relief International. <http://www.panhans.at/en/about-hotel/>; <http://www.directrelief.org/about/history/>; http://de.wikipedia.org/wiki/William_D._Zimdin, pristupljeno: 22. veljače 2015.

⁵⁶⁰ IVO PERIĆ, (bilj. 13), 154

⁵⁶¹ *** Lječilišni salon u Dubrovniku, u: Jugoslovenski turizam, 4(1928), Split, 1928., 14-15; Keller je u Dubrovniku boravio u veljači 1928. godine, što prenosi lokalni tisak: „Prošlih dana boravio je u našem gradu poznati arhitekt Keller iz Beča, te je došao u doticaj sa mnogim ličnostima u našem gradu. Razgledao je razne objekte za gradnju kursalona. (...) Za gradnju kursalona nabačena je ideja, da se sagradi na Pilama, gdje se je imala graditi zgrada Prve Hrvat. Štedionice.“, *** Akcija za kursalon, u: Narodna svijest, 16. veljače 1928., 3

⁵⁶² KOSTA STRAJNIĆ, (bilj. 11), 20-21; HR-DADU-OGU, svež. 50/171, 67/9, 68/297; *** Gradnja kursalona, u: Narodna svijest, 24. svibnja 1928., 4. Činjenica da je Društvo u svibnju 1928. godine otkupilo i terene smještene zapadno do zemljišta namijenjenog gradnji Kursalona, također je moglo biti razlog prerade projekta. No, prema projektu iz veljače 1929. godine, novootkupljeni teren iskorišten je za gradnju prizemnog krila s

rješenjima te dijelovi detaljno razrađenog projekta iz veljače 1929. godine (sl.66.).⁵⁶³ Iako u koncepciji zadržava kaskadnu organizaciju i osnu simetriju, pročelje u ovoj varijanti djeluje znatno povezanije. Umjesto ranije kolonade trijema koja zakriva čitavu zonu prizemlja s dućanima, u središnjoj osi sada je smješteno prostrano stubište koje vodi na terasu kata, a dućanski izlozi izvučeni su na liniju pročelja. Katovi su organizirani trodijelno, sa središnjim uvučenim dijelom pred kojim su prostrane terase te bočnim istaknutim krilima koja su nad zonom drugog kata zaključena manjim kupolama.⁵⁶⁴ Oblikovno uspjelija no u prvoj varijanti, projektirana zgrada približava se art deco izričaju, manje vodeći računa o lokalnom koloritu. Arhitektu se ne može prigovoriti nezainteresiranost za prostorni kontekst; očita je težnja da se novogradnja uskladi s vilom Pucić te da se na sjevernoj strani platoa Pila uspostavi reprezentativni niz gradnji i tako redefinira urbani karakter najprometnije točke Dubrovnika.

Projekt hotela i kursalona na Lazaretima (1936.) - kat. 118

Za razliku od prethodnog desetljeća, tijekom tridesetih godina 20. stoljeća Keller kao projektant više nije čest gost na hrvatskom priobalju. Posljednji put javlja se 1936. godine, projektom za hotel na Lazaretima, modificiranim rješenjem vlastitog projekta iz 1911. godine.⁵⁶⁵ Ideja o gradnji hotela na mjestu Lazareta tinjala je tada već četvrt stoljeća, a ozbiljnije pokušaje realizacije spriječilo je izbijanje Prvog svjetskog rata, pa zatim velika ekonomska kriza.⁵⁶⁶ U međuvremenu Lazareti su iz vlasništva vojnog erara prešli u gradski posjed. Tadašnji gradonačelnik Rugjer Bracanović, odnosno općinsko vijeće, 1936. godine stupili su u ozbiljne pregovore o preuzimanju Lazareta s brodovlasnikom Božom Bancem i „Jugoslavenskim Lloydom“ a.d.. Banac je proveo interni natječaj te je između tri rada izabran onaj Lavoslava Horvata i Harolda Bilinića. Nezadovoljan uvjetima koje je postavljalo Općinsko vijeće, Banac je početkom 1937. godine odustao od investicije te se posvetio preuzimanju obližnjeg hotela „Excelsior“ i njegovoj rekonstrukciji. Čini se da je u nastaloj situaciji upravo Keller nastojao potaknuti daljnji interes za gradnju hotela na Lazaretima.

trijemom, dućanima i restoranom, koje se oblikovno i funkcionalno potpuno podređuje glavnoj zgradi, a u prostornom prikazu jedva je i naznačeno. Zamašnija izgradnja na tom dijelu vjerojatno je planirana za kasniju fazu.

⁵⁶³ HR-DADU-OGU, svež. 50/171, 67/9, 68/297

⁵⁶⁴ Ugaone kupole arhitekt je godinu dana ranije izveo i na pročelju robne kuće „Kastner & Öhler“ (danas „NAMA“) u Zagrebu. JASENKA KRANJČEVIĆ, (bilj. 8, 2012.), 21; JASENKA KRANJČEVIĆ, (bilj. 8, 2013.), 64-67

⁵⁶⁵ HR-DADU-292, svež. 121/15

⁵⁶⁶ Općina dubrovačka je 1930. godine o ustupanju Lazareta pregovarala s Williamom Zimdinom, koji je kao suvlasnik društva „Dubrovačka rivijera“ već bio u posjedu obližnjeg hotela „Excelsior“, kojeg je namjeravao znatno dograditi, te mu je prostor Lazareta bio zanimljiv za proširenje turističke ponude. Naime, na mjestu Lazareta namjeravao je sagraditi higijenski zavod sa zimskim bazenima, javno šetalište i kupalište. Općina je navodno bila zainteresirana za projekt, no do sklapanja ugovora nije došlo uslijed izbijanja ekonomske krize. HR-DADU-292, svež. 121/15

Početakom 1938. godine izložio je svoj nacrt hotela i navodno Općini dostavio plan amortizacije koji bi se mogao upotrijebiti ako mu se povjeri izvedba.⁵⁶⁷ No, političke okolnosti krajem tridesetih godina bile su sve nesklonije većim ulaganjima u turizam, a protivnici rušenja Lazareta sve glasniji, pa je i ova inicijativa zamrla.⁵⁶⁸

4.2.8. Borislav Golubović

O životu i radu inženjera Borislava Golubovića nisu pronađeni ni osnovni podaci. Sudeći temeljem potpisanih projektnih rješenja, kao projektant i poduzetnik u Dubrovniku djeluje od 1927. do 1929. godine. Prva utvrđena Golubovićeve realizacija u Dubrovniku je vlastita vila (ili, vjerojatnije, pansion) u Lapadu.

Pansion „Argosy“ (1927.) - kat. 026

Pri oblikovanju građevine projektant je posegnuo za ekscentričnim aplikacijama artdecoovske provenijencije, što u lokalnoj sredini predstavlja potpuno izolirani slučaj. Projekt i dokumentacija vezana za ishodenje građevne dozvole nisu pronađeni, pa nije poznato da li je zgrada projektirana za pansion, ili je za tu svrhu prenamijenjena početkom tridesetih godina, kada mijenja vlasnika.⁵⁶⁹ Također, ostaje nepoznat i stav općinskih vlasti, uresnog povjerenstva i konzervatora, koji inače nisu blagonaklono gledali na ovakav tip inovacija, no za odobrenje realizacije vjerojatno je bio presudan položaj građevne parcele, zaklonjen u širim vizurama.

Jednokatnica sa suterenom razvedene tlocrtne osnove smještena je na vrtnoj parceli uz prometnicu što se od obale Gruškog zaljeva uspinje prema unutrašnjosti poluotoka i vodi do uvale Sumartin. Pročelja kuće završno su ožbukana, otvori imaju pravokutne, vertikalno izdužene formate. Rizalit glavnog, istočnog pročelja (iz središnje ose izmaknut prema jugu) u razini prizemlja ima istaknutu polukružnu terasu, a na katu je rastvoren lođom čiju su nadstrešnicu pridržavali jaki, skošeni piloni. Na južnom uglu pročelja u zoni prizemlja bilo je istaknuto valjkasto tijelo manjeg erкера, rastvoreno nizom vertikalno izduženih prozora. Između erкера i rizalita u zoni kata nalazila se terasa ograđena balustradom.⁵⁷⁰

⁵⁶⁷ ***Izložen nacrt Kursalona u Lazaretima, u: Narodna svijest, 12. siječnja 1938., 3; S(AFET) BURINA, Da li će stari dubrovački lazareti biti pretvoreni u moderan hotel ili u studentske ferijalne stanove, u: Politika, 7. veljače 1938., 8

⁵⁶⁸ S(AFET) BURINA, (bilj. 567); VINKO FORETIĆ, (bilj. 383)

⁵⁶⁹ HR-DADU-292, svež. 99a/20, 208/2; LUKŠA LUCIANOVIĆ, (bilj. 136), 62

⁵⁷⁰ Nakon Drugog svjetskog rata unutrašnjost zgrade je podijeljena na više stambenih jedinica, a vanjšina temeljito rekonstruirana. Uklonjen je ugaoni erker i gotovo svi dekorativni elementi, balustrade su zamijenjene punim parapetnim zidovima, skošeni piloni lođe rizalita zamijenjeni su ravnim zidovima.

Vila „Ljubica“ (1928.) - kat. 028

Prostrana vrtna parcela na kojoj je naručilatelj, špediter Dragutin Pamučina, planirao izgradnju vile, smještena je nedaleko uvale Sumartin, u polju što se pruža prema unutrašnjosti poluotoka Lapada. Prvu varijantu projekta inženjer Golubović izradio je u studenom 1927. godine. Visoka prizemnica trebala je biti pravokutnog tlocrta, s manjom pristupnom terasom na jugozapadnom uglu. Otvori pročelja, različitih formata i podijele, svi su bez iznimke upisani u pravokutne okvire s klupčicom i profiliranim vijencem, imaju trolisne gotičke nadvoje te pilastre i stupiće jednostavnih baza i lisnatih glavica. Oblikovni naglasak dan je sjevernom pročelju, s plitkim središnjim rizalitom rastvorenim balkonom i trodijelnim vratima. Nad završnim vijencem sjevernog pročelja diže se atika, u središnjem dijelu oblikovana kao puna ploha s imenom vile, a na bočnim stranama kao balustrada. U unutrašnjosti, svi su sadržaji organizirani oko prostranog središnjeg predsoblja.⁵⁷¹

U siječnju 1928. godine, prihvativši sugestije Uresnog povjerenstva, Golubović je korigirao projektno rješenje te na jugoistočnom uglu formirao „altanu“, kako bi se umanjila izražena horizontalnost volumena.⁵⁷²

Sl.67. Pansion „Argosy“ 1930-ih godina (Lucianović, 2014.) Sl.68. Vila „Ljubica“ prije rušenja 2012. godine

Nakon što je 28. veljače 1928. godine, uz uvjet da se položaj novogradnje uskladi s regulacijskim planom Lapada, izdana građevinska dozvola, investitor je odustao od odobrenog arhitektonskog rješenja i dostavio izmijenjeni projekt za koji je 4. svibnja iste godine izdana nova građevinska dozvola.⁵⁷³ Iako i konačnu, izvedenu varijantu projekta potpisuje inženjer Golubović, ona se komparacijom rukopisa nacрта može pripisati drugom projektantu, vjerojatno arhitektu Ivanu Ivačiću. Njegovo je rješenje pak u znatnoj mjeri

⁵⁷¹ HR-DADU-292, svež. 97/1

⁵⁷² Isto

⁵⁷³ Isto

ovisno o ranijim varijantama u koje su očito bila utkana izričita traženja naručitelja. Ivačić je oblikovno pročistio i tlocrtno sažeo građevinu, nastojeći pomiriti za sredinu potpuno netipičan sraz naglašene stilske morfologije i formata visoke prizemnice te naglasivši osnu simetriju sjevernog i južnog pročelja, koja se prenosi i na organizaciju unutrašnjosti.⁵⁷⁴

Kuća Adolfa Mladića (1928.) - kat. 032

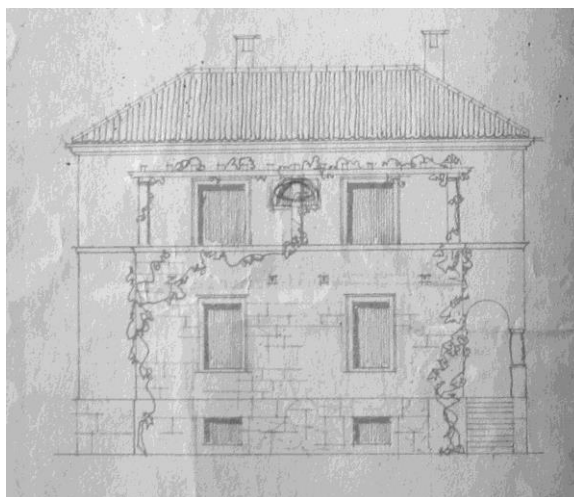
Projektirana za Adolfa Mladića, kapetana bojnog broda u mirovini, jednokatnica pravokutne tlocrtne osnove smještena je na vrtnoj parceli uz šetalište u uvali Sumartin u Lapadu (sl.69.).⁵⁷⁵ Jugozapadni ugao kuće u zoni kata je uvučen i tu formirana pravokutna terasa ogradena balustradom. Dvostrešno krovništvo sa skošenjima na zabatnim stranama prati „L“ tlocrtni oblik kata, pa je i glavno pročelje, usmjereno prema jugu i šetalištu, završeno prekinutim zabatom. Fasadni plašt je završno ožbukano, a rubovi fasada su naglašeni plitko istaknutim trakama. Otvori imaju jednostavne okvire i profilirane vijence.

Prizemlje je izdignuto u odnosu na okolni teren, a do ulaza, smještenog na glavnom pročelju, vodi manje stubište s balustradom. S ulaza, oblikovanog kao trodijelni otvor (dvokrilna vrata i dva uža bočno postavljena prozora) pristupa se u predvorje, ujedno najveću prostoriju prizemlja. Uz predvorje, na jugozapadnom i sjeveroistočnom uglu kuće smještene su dvije dnevne prostorije, a servisni trakt i stubište za kat nalazi se sjeverozapadno. Stubište vodi u maleno predsoblje kata oko kojega je razmješteno pet soba i kupaonica.

Skromnija obiteljska kuća, netipičnog oblikovanja za lokalnu sredinu, svjedoči prvenstveno o različitim projektantskim pristupima krajem trećeg desetljeća 20. stoljeća u Dubrovniku.

Sl.69. Kuća Adolfa Mladića u Lapadu

Sl.70. M. Minić, Vila „Stražilovo“ u Lapadu, nacrt pročelja (DADU)

⁵⁷⁴ Vila je srušena 2012. godine da bi na njenom mjestu bile sagrađene dvije višestambene zgrade.

⁵⁷⁵ HR-DADU-292, svež. 97/36

4.2.9. Milan Minić

Arhitekt i slikar Milan Minić (Prijepolje, 1889. - Beograd, 1961.) arhitekturu je diplomirao 1914. godine na Arhitektonskom odsjeku Tehničkog fakulteta u Beogradu. U razdoblju od 1916. do 1918. godine pohađa École des Beaux-Arts u Parizu. Do 1923. godine zaposlen je u državnoj službi, a zatim vodi vlastitu građevinsku tvrtku.⁵⁷⁶

Vila „Stražilovo“ (1928.-1929.) - kat. 031

Arhitekt je jednodatnicu sa suterenom, smještenu na uskoj, terasasto organiziranoj vrtnoj parceli u današnjoj Ulici Miljenka Bratoša u Lapadu, projektirao za investitora Jovana Cvijića (sl.70.). Pročelja građenih kamenom, natkrivena krovom s kupom kanalicom, kuća ima razvedeni tlocrtni obris - u središnjem dijelu glavnog, istočnog pročelja, istaknut je u zoni suterena i prizemlja volumen nad kojim je prostrana terasa kata, a na začelju, također u središnjoj osi, čitavom visinom kuće istaknuto je stubišno tijelo. Glavno pročelje simetrično je organizirano s dvije vertikalne ose pravokutnih otvora.

Do ulaza s malenim potrijemkom smještenog na sjevernom pročelju uspinje se kameno stubište. S ulaza se pristupa u predsoblje, zapravo uski hodnik, komunikacijsko čvorište prizemlja. Istočno uz hodnik dvije su dnevne prostorije, zapadno kuhinja i zahod s manjim pretprostorom te stubište za kat, a na kraju hodnika blagovaonica. Pretprostor kuhinje stubištem je povezan sa suterenom u kojemu se nalaze servisni sadržaji. Stubište za kat vodi u usko predsoblje iz kojega se pristupa u dvije spavaće sobe između kojih je smještena kupaonica. Obje sobe na istočnoj strani imaju izlaz na terasu.⁵⁷⁷

Beogradski je arhitekt suverenom primjenom regionalnih graditeljskih osobitosti ostvario arhitektonsko djelo samosvojne, za lokalne okvire, inovativne organizacije volumena te razložne prostorne organizacije. Suzdržanost izraza, lišena suvišnih dekorativnih detalja, svjedoči o suvremenim nastojanjima, no ne umanjuje reprezentativnost obiteljske vile.

4.2.10. Josip Kodl

Josip Kodl (Zdice, Češka, 1887. - Split, 1971.) diplomirao je arhitekturu na Češkoj visokoj tehničkoj školi u Pragu 1921 godine. U Pragu upoznaje splitske studente arhitekture te se nakon diplome trajno nastanjuje u Splitu i zapošljava u Tehničkom građevnom odjeljenju

⁵⁷⁶ M. Mra. (MILORAD MACURA), Minić, Milan, u: Enciklopedija likovnih umjetnosti, 3, Inj-Portl, Zagreb, 1964., 474; ALEKSANDAR KADIJEVIĆ, SRĐAN MARKOVIĆ, Milan Minić: arhitekta i slikar, Beograd, 2003.

⁵⁷⁷ HR-DADU-292, svež. 97/11

općine, u Odsjeku za visokogradnje. Tijekom dvadesetih godina izrađuje projekte za brojne općinske gradnje, ali i privatne naručitelje.⁵⁷⁸

Kuća Antuna Stanoša (1929.) - kat. 046

Kamenom građenih pročelja, natkrivena krovom s kupom kanalicom, jednokatna kuća smještena je na nevelikoj vrtnoj parceli na Pločama, uz južnu stranu Puta od Bosanke (sl.71.). Od vrata u ogradnom zidu pristupa se u vrt pred zapadnim pročeljem kuće. Osnovni pravokutni tlocrtni obris kuće razveden je na zapadnoj strani - sjeverni dio pročelja je uvučen, a na mjestu loma u pravcu pružanja, smješten je ulazni podest nad kojim je balkon kata ograđen kamenom balustradom. Dimenzije i smještaj otvora podređeni su orijentaciji kuće, odnosno rastvaranju unutrašnjosti atraktivnim vizurama na more, otok Lokrum i povijesnu jezgru. Tako je jugozapadni ugao kuće na obje stambene etaže rastvoren trima pravokutnim otvorima, a južno pročelje s po još jednim širokim pravokutnim otvorom, od kojih onaj u zoni kata ima balkon s balustradom, položen na dvije dekorirane kamene konzole. Svi otvori imaju kamene okvire jednostavne profilacije s istaknutim vanjskim rubom. Pročelje zaključuje neprofilirani kameni krovni kanal položen na kubične konzolice. Središnje mjesto u organizaciji prizemlja i kata imalo je predvorje - *hall*. Južno od predvorja, široko rastvorene okolišu i vizurama, nalazile su se u prizemlju dvije reprezentativne dnevne prostorije, a na katu prostrane spavaće sobe. Stubište se nalazilo sjeverozapadno, a kuhinja (na katu manja spavaća soba) i pomoćne prostorije sjeveroistočno. Servisni sadržaji smješteni su u podrumu.

Josip Kodl, najavangardniji splitski arhitekt trećeg desetljeća 20. stoljeća, oblikovanje vanjštine kuće pomorskog kapetana Antuna Stanoša prilagodio je regionalnim graditeljskim karakteristikama. U kojoj su mjeri prilagodbe rezultat projektantskog izbora, a koliko su uvjetovane traženjima naručitelja ili Uresnog povjerenstva, teško je suditi bez očuvane projektne dokumentacije. Svjedočenje Josipa Kodla u sudskoj parnici Ivačić - Strajnić, preneseno (točnije rečeno, slobodno interpretirano) u tadašnjem tisku, kako je „*nacrt za kuću g. Stanoša sasvim izmijenjen i upropašten po inž. Ivačiću* (članu Uresnog povjerenstva, op. a.)“, donekle bi mogao objasniti oblikovne kompromise, no detalji poput konzola balkona dekoriranih motivom povijenog lista, zasigurno nisu nastali traženjem građevnih vlasti, već bi se prije mogli pripisati željama investitora, ili udjelu izvođača radova u oblikovanju vanjštine kuće.⁵⁷⁹

⁵⁷⁸ ROBERT PLEJIĆ, (bilj. 7), 159-169

⁵⁷⁹ ***Izgradnja Dubrovnik pred sudom, u: Jutarnji list, 11. travnja 1931., 11; ***Spor arh. Ivačić – K. Strajnić, Izjava g. arch. Ivačić na račun gosp. arch. Kodla, u: Novo doba, 22. travnja 1931., 6.

Sl.71. Kuća Antuna Stanoša na Pločama

Sl.72. Kuća Milana Javora u Lapadu

4.2.11. Valerijan Rieszner

Inženjer Valerijan Rieszner (Bakar, 1876. – Zagreb, 1949.), diplomirao je 1899. na Tehničkoj visokoj školi u Beču, gdje je potom bio i asistent. Od 1900. do 1907. godine radi u građevnim tvrtkama u Beču. Projektirao je i vodio gradnju mosta preko Save i Krke kod Brežica, hidrocentrala na Kupi kraj Ozlja (1907.–1908.), na Orljavi (1911.–1913.) i Zelenom Viru kraj Skrada (1920.–1922.). Izradio je i projekte za vodovod i kanalizaciju Sarajeva, Petrinje i Osijeka. Od 1921. godine predaje na Tehničkoj visokoj školi u Zagrebu (poslije Tehničkom fakultetu), gdje je 1922. postao redovitim profesorom za kolegije vodogradnju te mehaniku tla i temeljenje.⁵⁸⁰

Kuća Milana Javora (1929.-1931.) - kat. 044

Valerijan Rieszner surađivao je i ranije s inženjerom Alfredom Peyerom, odnosno „Građevnim poduzećem A. Peyer i drug“ iz Zagreba, koja je ovjerala projekt kuće špeditera Milana Javora te vjerojatno vodila izgradnju. Tvrtka je od 1927. godine bila angažirana na radovima proširenja Gruške luke, a kao iskusan hidrotehnički inženjer u projekt je vjerojatno bio uključen i Valerijan Rieszner.⁵⁸¹

Jednokatnica pravokutnog tlocrta smještena je na kaskadno organiziranoj vrtnoj parceli na uglu prometnice, Ulice Kardinala Stepinca u Lapadu i stubišne Slanske ulice u Lapadu, iznad uvale Sumartin (sl.72.).⁵⁸²

Prizemlje kuće građeno je kamenim kvadrima grublje obrade, dok je zona kata i visokog potkrovlja završno ožbukana. Glavno pročelje kuće usmjereno je prema jugu i trodijelno komponirano - središnji dio prizemlja istaknut je i nad njim formirana terasa kata. Širinu terase prati plitki istak središnjeg dijela kata te u potkrovlju mansarda. Naglasak središnje

⁵⁸⁰ Rieszner, Valerijan, u: Hrvatska enciklopedija, Pri – Sk, Zagreb, 2007., 342

⁵⁸¹ ***Gradnja obale u Gružu, u: Dubrovački list, 11. travnja 1927., 2

⁵⁸² HR-DADU-292, svež. 99b/14

vertikale pojačavaju i trodijelni otvori kata i mansarde. Bočne zone pročelja u zoni kata obrubljene su blago istaknutim lezenama i rastvorene po jednim prozorom pravokutnog vertikalnog formata. Krovšte kuće izvorno je oblikovano kao dvostrešno sa skošenjima na zabatnim stranama, istočnoj i zapadnoj te središnjom mansardom na južnoj strani.

Od ulaza u prizemlje smještenog na istočnom pročelju pruža se hodnik, koji dijeli dvije dnevne prostorije južno, od kupaonice, sprema i stubišta za kat na sjevernoj strani. Nasuprot ulazu nalazi se kuhinja. Kat ima zaseban ulaz na zapadnom pročelju. Od ulaza čitavom širinom kuće pruža se hodnik i dijeli tri veće sobe usmjerene prema jugu od stubišta, kupaonice te dvije manje sobe smještene u sjeverozapadnom i sjeveroistočnom uglu.⁵⁸³

Kuća Milana Javora prije svega dokumentira pluralizam projektantskih pristupa na prijelazu u četvrto desetljeće 20. stoljeća. Oblikovni detalji (vertikalno izduženi formati otvora, artikulacija pročelja istacima u žbuci) djeluju prije kao secesijski prežitelji, no kao potraga za suvremenijim arhitektonskim izričajem.

4.3. ULOGA KOSTE STRAJNIĆA

Na prijelazu u četvrto desetljeće dvadesetog stoljeća, ključnu ulogu za emancipaciju moderne arhitekture u dubrovačkoj sredini nije imao arhitekt, već povjesničar umjetnosti - likovni kritičar, publicist, konzervator i kulturni radnik, Kosta Strajnić (Križevci, 1887. godine – Dubrovnik, 1977.).

Prve poduke iz slikarstva i povijesti umjetnosti Strajnić je primio od starijeg brata te slikara Izidora Junga u bjelovarskoj gimnaziji. Nakon mature, 1906. godine odlazi u Beč gdje dva semestra pohađa slikarsku školu Heinricha Strehblowa. U Beču upoznaje Ivana Meštrovića što će u mnogome odrediti njegov daljnji rad. Nakon godinu dana, vjerojatno zbog oskudice, vraća se u Zagreb i završava šest semestara u Višoj školi za umjetnost i obrt te se zapošljava kao nastavnik crtanja. U Beč se vraća 1911-12. te ponovno 1916-17. godine, da bi na Institutu za povijest umjetnosti kod Josefa Strzygowskog studirao povijest umjetnosti i estetiku. Od 1910. godine piše likovne kritike, kao zagovornik nacionalnog stila u umjetnosti u godinama pred izbijanje Svjetskog rata vodi oštre polemike s Antunom Gustavom Matošem, Robertom Auerom i Rudolfom Lubynskim. Godine 1916. sudjeluje u osnivanju Proljetnog salona i objavljuje studije „Tomislav Krizman“ i „Umjetnost i žena“. Sabrani eseji o umjetnosti, „Studije“, monografija o Ivanu Meštroviću i fotomonografija „Srpske

⁵⁸³ Isto

zadužbine“ izlaze 1918., a 1920. godine opsežna monografija o Joži Plečniku te manja o kiparu Petru Pallaviciniju. Po završetku Prvog svjetskog rata često kritiziran kao zagovornik nacionalnog stila, Strajnić tijekom trećeg desetljeća 20. stoljeća postupno revidira svoje stavove, usmjerivši se internacionalnim strujanjima u umjetnosti. Tih godina putuje Europom, živi u Parizu i Pragu. Potaknut, po njemu neuspjelom jugoslavenskom prezentacijom na Međunarodnoj izložbi dekorativnih umjetnosti u Parizu 1926. godine, objavljuje publikaciju „Svetosavski hram“ u kojoj kritizira kulturnu politiku tadašnje države.⁵⁸⁴

4.3.1. „Za umjetničku aktivnost Dubrovnika“

U Dubrovnik Strajnić dolazi 1928. godine i zapošljava se kao pomoćnik konzervatora u Nadleštvu za umjetnost i spomenike. Odgovor na pitanje zašto je, želeći se vratiti u domovinu, Kosta Strajnić izabrao upravo Dubrovnik, može se pronaći u ranije uspostavljenim vezama s tadašnjim dubrovačkim konzervatorom Markom Muratom i kiparom Ivanom Meštrovićem. Naime, slikar Murat, već poodmakle životne dobi i narušenog zdravlja, tražio je pomoćnika i zbog toga se obratio svome prijatelju Ivanu Meštroviću, koji je, pak, preporučio Strajnića.⁵⁸⁵ Vjerojatno više od same konzervatorske prakse, s kojom se i nije susreo u dotadašnjoj profesionalnoj karijeri, Strajnića je u Dubrovnik privukla prosvjetiteljska uloga koju mu je namijenio Meštrović. Naime, Strajnić je trebao raditi na formiranju likovne scene i unapređenju kulturne klime te nastojati stvoriti uvjete za otvaranje visoke umjetničke škole, likovne akademije i umjetničke galerije.⁵⁸⁶ Očito su i Meštrović i Strajnić smatrali da bogato nasljeđe i internacionalno ozračje turističkog odredišta, pružaju potencijal da se maleni, provincijski grad preobrati u novo kulturno središte države. Nadalje, Strajnić, zašavši u peto desetljeće života, vjerojatno je tražio i određenu egzistencijalnu sigurnost, koju mu je skromna plaća konzervatora ipak mogla pružiti. Živeći ranije u centrima tadašnje države, Zagrebu i Beogradu, aktivno sudjelujući u kulturnom životu tih gradova, zasigurno je znao ocijeniti prednosti manje sredine, no, kako će se kasnije ispostaviti, podcijenivši njenu zatvorenost i složenu strukturu vladajućih društvenih odnosa. Odmah po dolasku, Strajnić zaista postaje središnja figura likovnog života, organizira predavanja i izložbe, okuplja i usmjerava mlade umjetnike te biva domaćin brojnim intelektualcima i umjetnicima koji posjećuju Dubrovnik. U članku „Za umjetničku aktivnost

⁵⁸⁴ IVAN VIDEN, (bilj. 11), 41-43

⁵⁸⁵ Isto, 45-46

⁵⁸⁶ Isto

Dubrovnik“ objavljenome u prvom broju časopisa „Dubrovnik“, 1929. godine, Strajnić iznosi program „za jedan intesivni kulturni razvitak“, kako bi Dubrovnik osim ugodnog ljetovališta postao i kulturno središte: „Prije svega, Dubrovnik bi morao urediti svoj Arhiv i smjestiti ga u zgradu koja bi odgovarala savremenim potrebama. Zatim, Dubrovnik bi morao imati zgradu za Muzej koji bi obuhvaćao skulptorska i slikarska djela prošlosti. (...) Pored Muzeja, Dubrovnik bi mogao posjedovati i zgradu za Galeriju jugoslovenske savremene umjetnosti. (...) U cilju što jačeg umjetničkog života, u Dubrovniku bi trebalo podići nekoliko ateliera u kojima bi mogli raditi naši najsposobniji umjetnici. Trebalo bi priređivati ekskurzije darovitih đaka umjetničkih škola u Zagrebu i Beogradu. Kada sebi ne možemo dopustiti „prix de Rome“, osnujmo „prix de Dubrovnik“! Kada bi bilo uređenih ateliera, u Dubrovniku bi moglo stalno djelovati nekoliko mladih slikara pod nadzorom jednog svoga učitelja. U vezi sa atelierima, mogla bi se najzad, organizovati jedna škola dekorativnih umjetnosti, po uzoru njemačkih umjetničko obrtničkih škola. (...) Usporedo sa školom mogla bi djelovati i jedna fabrika u kojoj bi se izrađivali predmeti za domaću upotrebu i eksport. (...) Rukovođena jednim sposobnim arhitektom, škola bi vršila blagotvorni uticaj i na arhitekturu savremenog Dubrovnika.“⁵⁸⁷ Prve godine Strajnićeva života u Dubrovniku, 1928. i 1929., godine su izrazitog graditeljskog zamaha te Strajnić kao povjesničar umjetnosti i kritičar, koji je znatan dio svog profesionalnog rada posvetio arhitekturi, nije mogao ne zamijetiti arhitektonske i urbanističke probleme nove izgradnje, kao i kronični manjak visokoobrazovanih projektanata.

Preuzevši postupno od Murata konzervatorska zaduženja, među ostalim i sudjelovanje u postupku izdavanja građevinskih dozvola, Strajnić prvenstveno iskazuje interes za šire promišljanje prostora grada, njegov urbani razvoj i novu izgradnju.⁵⁸⁸ I sam je Murat, autor Pravila Nadleštva za umjetnost i spomenike, široko shvaćao dužnost konzervatora u pitanjima nove izgradnje, o čemu svjedoči članak 14. Pravila: „Konzervator (Odbor za estetiku) nastojće da se u celom okrugu ne podižu zgrade u stilovima koji se ne slažu sa prirodom (podnebljem, pejzažom) i istorijom njegovom, kao što su čisto gotski stil, švajcarske vile, nemački barok i slično.“⁵⁸⁹ Takva se misija preklapala sa zadaćom Uresnog povjerenstva i uskoro je postala izvorište sukoba. Naime, Strajnić je vrlo brzo uočio da pojedini članovi Uresnog povjerenstva, kao i općinski inženjeri, izrađujući projekte o kojima su se kasnije trebali službeno očitovati, zapadaju u prešutno tolerirani sukob interesa. Smatrajući da

⁵⁸⁷ KOSTA STRAJNIĆ, (bilj. 401)

⁵⁸⁸ IVAN VIĐEN, (bilj. 89), 18

⁵⁸⁹ HR-DADU-292, svež. 136/1, „Pravila Nadleštva za umjetnost i spomenike u Dubrovniku“; IVAN VIĐEN, (bilj. 367)

ovakvom praksom lokalni inženjeri mogu u potpunosti monopolizirati projektantsku djelatnost i tako zatvoriti vrata „*arhitektima umjetničkih sposobnosti*“, Strajnić često koristi priliku da se o njihovim projektima negativno očituje. Na Strajnićevom udaru posebno se našao Ivan Ivačić, arhitekt školovan u Pragu, zaposlenik Građevinske direkcije i član Uresnog povjerenstva. Za garažu koju Ivačić u srpnju 1929. godine projektira za dr. Melka Čingriju Strajnić drži da „*ne bi trebala imitirati karakter srednjevekovne tvrđave ili mauzoleja*“, za projekt kuće Mine Odak iz studenog iste godine, smatra da bi „*kompozicija pročelja mogla isticati mekše i mirnije forme*“ te da je „*odviše kruta i tvrda*“.⁵⁹⁰ Ivačić na samom početku 1930. godine trajno napušta Dubrovnik, no Strajnić i dalje kritizira njegove projekte izrađene krajem 1929. godine; za rješenje kuće Artura Lelasa smatra da „*Arhitektura priloženog nacrtu ističe odviše oštre, pravilne i tvrde linije i forme. Silhueta krova nije u vezi sa fasadom i rasporedjajem prozora. Ambijenat Lapada zahtjeva arhitekturu koja bi bila melodioznija, mekša i istančanija. Priloženi nacrt poseduje, na žalost, arhitektonske forme koje odviše podsjećaju na konvencionalne željezničke stanice.*“⁵⁹¹ Konačno, u ožujku 1930. Strajnić za Ivačićev projekt hotela Excelsior izdaje pismeno mišljenje na koje će arhitekt uzvratiti sudskom tužbom za klevetu i uvredu. Među ostalim, Strajnić piše: „*Treba znati da se ovakav posao ne može povjeriti činovniku koji, doduše, poseduje diplomu inženjera arhitekta, ali, na svoju i našu nesreću, nema prirodnog talenta bez kojega je, kako je poznato, nemoguće umetnički stvarati. (...) Svojim banalnim kvalitetama i karakterom koji podseća na birokratski i kasarnski stil, nacrti g. Ivačića nikako ne pristaju u ambijenat mora i pejzaža i neprijatno odskaku od stare harmonične arhitekture našega kraja.*“⁵⁹² Naručitelju Strajnić sugerira raspisivanje javnog natječaja „*na kojemu bi mogli učestvovati najsposobniji jugoslovenski arhitekti*“, a u slučaju da „*se za to nema više vremena*“ preporučuje izradu nacrtu ili barem korekciju fasada kod jednog od „*naših priznatih arhitekata: prof. Josipa Plečnika, prof. Eda Schona, Nikole Dobrovića, Zlatka Neumana, Dragutina Iblera, S. Rohmana, Vinka Glanza, Jana Dubovog.*“⁵⁹³

Strajnićevu netrpeljivost prema projektantskoj djelatnosti članova Uresnog povjerenstva, vjerojatno je dodatno potaknula epizoda s kratkotrajnim boravkom arhitekta Vinka Glanza. Naime, uvaživši apel Nadleštva za umjetnost i spomenike, a vjerojatno i osobna Strajnićeva uvjeravanja, Općinsko je vijeće u travnju 1929. godine, primilo u službu „*arhitekta*

⁵⁹⁰ HR-DADU-292, svež. 99a/38, 100/15

⁵⁹¹ HR-DADU-292, svež. 101/10

⁵⁹² HR-DADU-292, svež. 101/28

⁵⁹³ Isto

umjetnika“, „Plečnikovog đaka“, Vinka Glanza.⁵⁹⁴ Glanz je u službi općinskog arhitekta proveo svega nekoliko mjeseci, jer je po odlasku na odsluženje vojnog roka u ljeto iste godine otpušten. Među projektima koje je Glanz, navodno, „*besplatno izrađivao*“ tijekom službovanja je i projekt kuće Pera Lujaka u Gružu. Općinsko upraviteljstvo, oslonivši se na mišljenje Uresnog povjerenstva, krajem listopada 1929. donosi rješenje kojim odbija gradnju prema podnesenim nacrtima i poziva Lujaka „*da prikaže nove nacрте pročelja zgrade koja bi odgovarala estetičnim i arhitektonskim zahtjevima ovog predjela*“.⁵⁹⁵ Pojedini članovi Uresnog povjerenstva očito su Glanza držali Strajnićevom „*produženom rukom*“, pa su na Strajnićeve kritike odgovorili kritikom Glanzova rada. Dogadanja tijekom 1929. i 1930. godine tako su poprimila obilježja osobnih sukoba.

4.3.2. „Dubrovnik bez maske“ i parnica Ivačić - Strajnić

U lipnju 1930. lokalni tjednik „Tribuna“ počinje u nastavcima objavljivati Strajnićev tekst „Za umjetničku arhitekturu novoga Dubrovnika“, proširenu verziju ranijeg članka „Čuvajmo Dubrovnik“, objavljenog u „Letopisu Matice srpske“.⁵⁹⁶ Ovaj će, pak, tekst, nadopunjen opširnim novinskim izvještajem o sudskoj parnici Strajnić – Ivačić, biti osnova za publikaciju „Dubrovnik bez maske“, objavljenu u listopadu 1930. godine.⁵⁹⁷

Osnovna piščeva teza, kako nova izgradnja Dubrovnika u umjetničkom pogledu ne smije zaostajati za onom prošlih vremena i kako mora biti „*u rukama isključivo arhitekata umjetničkih sposobnosti*“, elaborirana je kroz negativne primjere, a na udaru su se našli projekti „*prosječnog bečkog arhitekta*“ Alfreda Kellera za vilu financijera Zimdina i kursalon na Pilama, uređenje pristupa parku Gradac „*domaćeg nedarovitog arhitekta*“ Iva Ćurlice te projekti „*nedarovitog inženjera – činovnika*“ Ivana Ivačića za hotel „Excelsior“ i kavanu „Dubravku“.⁵⁹⁸ Strajnić opisuje i vlastite napore da naručiteljima ponudi rješenja „*renomiranih domaćih arhitekata*“, Plečnika, Dobrovića i Glanza, koji su propali uslijed „*smicalica domaćih diletanata*“. Opisana je i epizoda s Glanzovim namještenjem, donosi se mišljenje Jože Plečnika, koji smatra „*Da bi se spriječilo ovakvo nagrđivanje Dubrovnika, bilo bi neophodno da se čitav grad zakonom proglasi za MONUMENTUM NATIONALE.*“

⁵⁹⁴ Nakon proglašenja diktature 06. siječnja 1929. raspušteno je općinsko vijeće izabrano na izborima 1926. godine. ***Gradski problemi pred Općin. Vijećem, u: Dubrovačka tribuna, 15. travnja 1929., 1-2; HR-DADU-119, Zapisnici sjednica općinskog vijeća, 1929. godina; KOSTA STRAJNIĆ, (bilj. 11), 30-32

⁵⁹⁵ HR-DADU-292, svež. 99/23; ANTUN BAČE, (bilj. 8, 2010.a), 87-89

⁵⁹⁶ KOSTA STRAJNIĆ, Čuvajmo Dubrovnik, spašavajmo njegov historijski i umjetnički karakter, u: Letopis Matice srpske, 1930., 2, 132-150

⁵⁹⁷ ***Umjetnička kritika pod optužbom, u: Tribuna, 27. kolovoza 1930.; KOSTA STRAJNIĆ, (bilj. 11), 45-73

⁵⁹⁸ KOSTA STRAJNIĆ, (bilj. 11), 19-20

Kritizira se način rada Uresnog povjerenstva, a kritike nije pošteđen ni ukus Dubrovčana za arhitekturu.⁵⁹⁹

U kolovozu 1930. godine, zbog kritika izrečenih o projektu za hotel „Excelsior“ na Pločama, Okružni sud u Dubrovniku je za kazneno djelo uvrede osudio Kostu Strajnića na uvjetnu kaznu od četrnaest dana zatvora.⁶⁰⁰ Novinski izvještaj sa suđenja, objavljen u „Tribuni“, a kasnije pretočen u drugi dio „Dubrovnika bez maske“, detaljno, no prilično subjektivno prenosi događanja - izjave tužitelja i okrivljenika, izlaganja trojice Strajnićevih branitelja, Ivačićevog odvjetnika, pismena mišljenja arhitekata Jože Plečnika i Eda Šena, slikara Petra Dobrovića i Jovana Bijelića.⁶⁰¹

Na presudu Okružnog suda žalili su se i Strajnić i Ivačić, pa ju je apelacioni sud u Splitu uskoro poništio, a u ponovljenom procesu, u studenom 1930. Strajnić je oslobođen krivnje. Ivačić se ponovno žalio, no sud je u još dva navrata, u lipnju i listopadu 1931. godine, odbacio optužbe.⁶⁰² No, to nije bio kraj sudskim procesima; nakon što je Ivačić iskoristio i posljednje pravo žalbe, u ožujku 1932. godine, zbog poglavlja teksta „Za umjetničku arhitekturu novoga Dubrovnika“ s naslovom „Članovi Uresnog Povjerenstva monopolišu izgradnju novog Dubrovnika“ Strajnića su tužili ostali članovi Uresnog povjerenstva.⁶⁰³

4.3.3. „Misli o čuvanju dalmatinske arhitekture“ - kritički doprinos don Vinka Brajevića

Nedugo po objavljivanju „Dubrovnika bez maske“, krajem studenog 1930. godine, započinje zapažena novinska polemika između Strajnića i urednika splitskog dnevnika „Novo doba“, Vinka Brajevića o mogućnosti uvođenja moderne arhitekture u povijesne ambijente Dalmacije, a koja je sljedeće, 1931. godine, s predgovorom don Frane Bulića objavljena kao zasebno izdanje.⁶⁰⁴

Polemiku je započeo Brajević, pozvavši Strajnića da objasni kako je moguće u neposrednoj blizini dubrovačkih zidina zagovarati izgradnju moderne građevine. Naime, Strajnić je kao

⁵⁹⁹ Isto, 33

⁶⁰⁰ Isto, 72-73

⁶⁰¹ Isto, 45-73

⁶⁰² IVAN VIĐEN, (bilj. 11), 57

⁶⁰³ ***Uresno povjerenstvo contra Strajnić, u: „Tribuna“, 1. ožujka 1932., 3

⁶⁰⁴ VINKO BRAJEVIĆ, KOSTA STRAJNIĆ, (bilj. 11); IVAN VIĐEN, (bilj. 11), 57-60. Vinko Brajević (Split, 1888. - Rim, 1967.) osnovnu školu i gimnaziju polazio je u Splitu, a filozofsko - teološki studij u Zadru (1906.-1910.). Do umirovljenja 1924. godine bio je župnik u više dalmatinskih župa. Po umirovljenju posvećuje se novinarstvu, postaje član redakcije splitskog dnevnika „Novo doba“, a od 1927. do 1941. godine je i njegov urednik. U srpnju 1941. zatvoren je i interniran u Italiju. Po završetku rata nastanio se u Rimu, u Zavodu sv. Jeronima, gdje boravi do kraja života. R (REDAKCIJA), Brajević, Vinko, u: Hrvatski biografski leksikon, Bj – C, Zagreb, 1989., 256-257

alternativu Kellerovom rješenju za *kursalon* na Pilama ponudio projekt Nikole Dobrovića, čije kvalitete obrazlaže u „Dubrovniku bez maske“.⁶⁰⁵

„Projekt gosp. Dobrovića predstavlja jednu zgradu u najmodernijem smislu u kome je glavna karakteristika ravna četvorina i koja bi imala da bude uglavnom izgrađena u betonu. Takva jedna zgrada mogla bi vrlo dobro stajati na kojem bilo svjetskom kupalištu, s time da bi jednako odgovarala venecijanskom Lidu, na obali Afrike ili negdje u Južnoj Americi. Taj projekt, makar koliko uspio prema današnjoj tehnici, nema nikakova posla s karakterom starog Dubrovnika, sve kad se i sam moment izgradnje u betonu ne bi direktno kosio s onim vjekovnim jakim kamenjem, koje ondje sa zidina staroga Dubrovnika toliko rječito govori.“ - sudi o projektu Brajević.⁶⁰⁶ Strajnićev odgovor kako „Umjetnička djela uvijek se međusobno podnose i harmoniraju, bez obzira kojem vremenu ili kojem stilu pripadala“ nije zadovoljio Brajevića, koji uzvraća: „Stari stilovi, od antiknoga pa preko romanskoga, gotskoga, renesanse, baroka itd., razvijali su se u stanovitoj vezi jedan između drugoga. Kao da su bili svaki od njih posljedica i daljnji korak onoga prvašnjega, pa zato u njima svima na neki način kao da se osjeća jedna zajednička duša. Naprotiv, mi imamo danas jedan stil, mislimo na onaj skrajnji što ga zastupa g. Dobrović – koji prije svega nije još kazao svoju posljednju riječ, ali koji je u svakom slučaju prekinuo sa svim tradicijama prošlosti i u tom prekidu kao da njegovi korifeji baš i osjećaju ponos svoje originalnosti. (...) Iz svega toga nama je jasno zašto se jedan stil koji posve prekida sa čitavom prošlošću, ne može još nametnuti jednom izgrađenom arhitektonskom miljeu kakav je Dubrovnik, dok u tom istom Dubrovniku može dobro da npr. uz gotsko-renesansni Knežev Dvor stoje barokni Sv. Vlaho i Gospa.“⁶⁰⁷ Brajević ne odriče mogućnost interpoliranja moderne arhitekture u povijesne prostore, no pri tom traži krajnji oprez i njenu kontekstualizaciju: „Nismo ni mi zato, dapače smo odlučno protiv toga da se naprosto kopiraju starinske građevine. (...) Međutim odlučno smo za to da se vodi računa o prošlosti i da se izgrađuju nove zgrade u modernom karakteru, ali u duhu koji se osjeća iz drevne historičke arhitekture.“⁶⁰⁸

Rasprava se uz dubrovačke probleme (izgradnju *kursalona* i rekonstrukciju kavane Dubravke na Pilama) dotaknula i brojnih tada aktualnih pitanja interveniranja u ambijentima dalmatinskih gradova, prije svega Splita - postavljanja Meštrovićeva Grgura Ninskog na Peristilu, natječaja za Biološko – oceanografski institut, natječaja za regulaciju Bačvica.⁶⁰⁹

⁶⁰⁵ VINKO BRAJEVIĆ, KOSTA STRAJNIĆ, (bilj. 11), 9-13

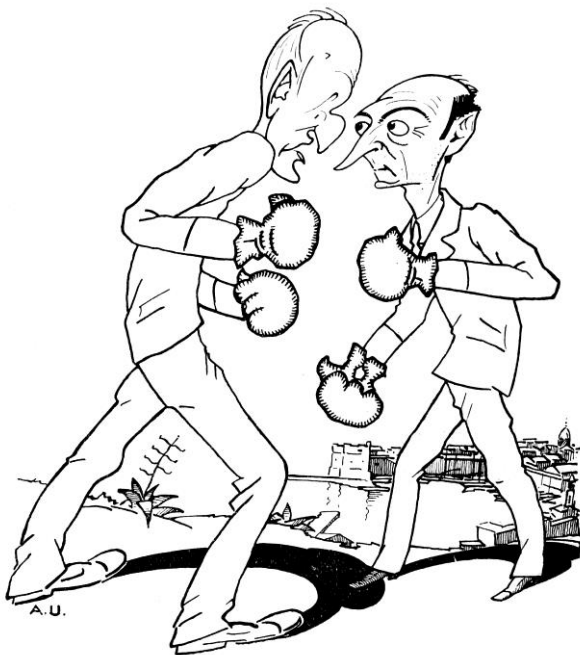
⁶⁰⁶ Isto, 12

⁶⁰⁷ Isto, 15, 20-21

⁶⁰⁸ Isto, 23

⁶⁰⁹ Isto, 15-72

Zanimljiva je i dionica koja se odnosi na tretman kamena u suvremenom graditeljstvu; na Strajnićevu tvrdnju kako je Dobrović na *kursalonu* predvidio „opločenje cijele zgrade kamenim pločama, glatkim i tankim 3 do 4 cm“, Brajević odgovara: „S ovim smatra g. Strajnić da je udovoljeno i ljubiteljima kamena i da svi možemo da budemo zadovoljni. Međutim, kad bi se to doista izvelo, bilo bi mnogo gore nego li kad bi se zgrada naprosto izgradila u betonu. Mi ovdje, koji osjećamo za kamen i za njegovo značenje u arhitekturi, možemo zamisliti oblaganje zidova kamenim pločama samo po hodnicima, kupatilima i slično. (...) Moderna je arhitektura postavila „*Materialechtheit*“, kao jedan od temeljnih principa, a oblaganje kamenim pločama znači baš falsificiranje materijala, jer ovo oblaganje ne postaje nikakvim elementom izgradnje. To je jedino neko ukrašavanje koje je za nas, koji osjećamo za jakost i jedrinu kamena, naprosto neukusno. Izgleda nam kao neki flaster prilijepljen samo privremeno da ga se opet što prije odlijepi!“⁶¹⁰

Sl.73. A. Uvodić, Vinko Brajević i Kosta Strajnić (Novo doba, 1931.)

Strajnić, koji se našao u paradoksalnoj situaciji da kao konzervator zagovara modernu arhitekturu, pri kraju rasprave ipak je bio prisiljen zauzeti nešto defanzivniji stav: „*Nikada nisam tvrdio da u izgradnji Dubrovnika i Splita postoje „dvije jedine mogućnosti: ili neukusno imitiranje starih oblika ili svaki prekid s tradicijom“.* Samo sam zagovarao da novogradnje budu na evropskoj visini i da ih projektiraju arhitekti umjetnici, a ne birokratski inženjeri, umišljeni amateri i ambiciozni diletanti. (...) Svaki grad, ma koliko historijski,

⁶¹⁰ Isto, 35, 45-46

smatra se živim organizmom koji ima pravo da se arhitektonski razvija. Prema tome, on mora imati ambiciju da ide usporedo s općim progresom.“⁶¹¹

Da Strajnić nije bio posve zadovoljan ishodom polemike, odnosno konačnim dojmom koji je mogla ostaviti na čitatelje, svjedoči njen nastavak, nakon što je Brajević početkom travnja 1931. godine najavio izlazak publikacije.⁶¹² Strajnić se naime žalio na jednostranu Brajevićeovu odluku o objavi polemike, kao i navodno podređeni tretman koji je tijekom njenog trajanja imao u odnosu na urednika „Novog doba“, nagovijestivši da će svoje „*autorsko pravo (...) braniti i štiti svim raspoloživim sredstvima.*“⁶¹³ Brajević je smireno i argumentirano odbacivao sve Strajnićeve napade i insinucije, još jednom se dokazavši kao vrsniji polemičar.⁶¹⁴

U polemiku su se kraćim ili dužim priložima u novinama i časopisima nastojali uključiti i drugi intelektualci, prije svih arhitekti, poput Nikole Dobrovića, Nika Armande, Marka Vidakovića, Ernesta Weissmanna te slikara Petra Dobrovića i povjesničara Ivana Ostojića.⁶¹⁵ Dok su Dobrović i Armanda prvenstveno nastojali diskvalificirati Brajevića kao nestručnjaka, Ernest Weissmann (1903.-1985.) kratkim tekstom iz lipnja 1931. godine, „O plemici Strajnić – Brajević“, nastoji objektivno rezimirati dotadašnji tijek polemike, primjetivši da „... *se nažalost pitanje arhitekture tretira jedino s estetskog gledišta, koje stvarno u arhitekturi nema i ne smije da ima primarni karakter, jer estetika u arhitekturi mora da izvire iz funkcije, koju g. Kosta Strajnić, kao umjetnički kritičar ostavlja sasvim po strani. A ono drugo i nije arhitektura, nego stil i podvrgnuto je modi, bilo da se inspiriše mašinom ili starim tradicionalnim duhom Dubrovnika.*“⁶¹⁶ Weissmann također ističe kako je „... *gruba zabuna mišljenje, da se može savremeno graditi samo betonom, željezom i staklom. Savremeno (= moderno) graditi znači racijonalno (t.j. razumno) upotrijebiti u*

⁶¹¹ Isto, 53

⁶¹² ***Misli o čuvanju dalmatinske arhitekture, Polemika Vinko Brajević – Kosta Strajnić, u: Novo doba, 4. travnja 1931., 38

⁶¹³ ***Misli o čuvanju dalmatinske arhitekture, Polemika Vinko Brajević – Kosta Strajnić, u: Novo doba, 14. travnja 1931., 3

⁶¹⁴ ***Misli o čuvanju dalmatinske arhitekture, G. Kosta Strajnić hoće da spriječi izdanje brošure, u: Novo doba, 9. travnja 1931., 6; ***Polemika o arhitekturi u Dubrovniku, Korespodencija Kosta Strajnić – Brajević, u: Jutarnji list, 12. travnja 1931., 12; ***Misli o čuvanju dalmatinske arhitekture, Polemika Vinko Brajević – Kosta Strajnić, u: Novo doba, 14. travnja 1931., 3; ***Polemika o arhitekturi u Dubrovniku“, u: Jutarnji list, 15. travnja 1931., 13; ***Polemika Brajević – Strajnić“, u: Jutarnji list, 17. travnja 1931., 11; ***Polemika Strajnić – Brajević, Ponovna objašnjavanja Koste Strajnića, u: Jutarnji list, 23. travnja 1931., 12-13; ***Misli o čuvanju dalmatin. arhitekture, Odgovor urednika V. Brajevića na „objašnjenja“ g. K. Strajnića u zagrebačkom „Jutarnjem listu“, u: Novo doba, 25. travnja 1931., „Subotnji prilog“, 1-2

⁶¹⁵ NIKOLA DOBROVIĆ, (bilj. 15, 1931.); NIKOLA DOBROVIĆ, (bilj. 15, 1931.); NIKO ARMANDA, (bilj. 15, 1931.); NIKO ARMANDA, (bilj. 15, 1933.); MARKO VIDA KOVIĆ, (bilj. 15); ERNEST WEISSMANN, (bilj. 15); IVAN OSTOJ IĆ, (bilj. 15)

⁶¹⁶ NIKOLA DOBROVIĆ, (bilj. 15, 1931.); NIKOLA DOBROVIĆ, (bilj. 15, 1932.); NIKO ARMANDA, (bilj. 15, 1931.); ERNEST WEISSMANN, (bilj. 15)

gradnji materijal, koji nam stoji na raspoloženju, a nije nikako svrha savremene arhitekture ni da stvara 'simfonije betona i stakla' ni 'himne kamena'.⁶¹⁷ Izgovoreni od strane mladog, suvremeno orijentiranog arhitekta, upravo dokazanog nagrađenim radom na međunarodnom natječaju za Zakladnu bolnicu i kliniku Medicinskog fakulteta na Šalati, ovi će stavovi značajno ići u prilog Brajeviću, tim više što će se Weissmann založiti i za očuvanje integriteta povijesnih cjelina: „Dubrovnik, kakav je danas pretstavlja jedan jedinstveni kulturno-historijski dokumenat i jednu veliku i jedinstvenu turističku atrakciju – a ostat će to, dok bude ovakav i zato ga moramo baš tako i sačuvati. Uvjerenja sam zato, da se stanoviti dijelovi Dubrovnika i svih dalmatinskih gradova moraju proglasiti nacionalnom svojinom obzirom na njihovu kulturno-historijsku vrijednost i da se u tim dijelovima mora zabraniti svaka promjena i gradjenje bilo ono 'u stilu, koji podražava tradiciju' (Plečnikova 'Dubravka') ili 'u stilu najskrajnije arhitektonske ljevice' (Dobrovićev Kursalon). A za druga područja naravno je, da tražimo, kako se to uvijek činilo u starom Dubrovniku, razumnu i savremenu gradnju.“⁶¹⁸

Dvije godine kasnije i arhitekt Marko Vidaković tekstom „Zar moderna arhitektura u Dalmaciji? priklanja se Brajeviću: „Dalmacija, po svom geografskom i ekonomskom položaju, zahtjeva da se kod svakog novog stvaranja uzme u obzir arhitektura sredine, tim prije kada je ova stilski čista, a još više ako je baš zbog toga postala važan privredni činilac svoga žiteljstva“. ⁶¹⁹ Vidaković se zalaže za poznavanje i razumijevanje povijesne arhitekture Dalmacije te za upotrebu lokalnih materijala - „gdjegod je to moguće i ekonomski opravdano, treba u Dalmaciji u prvom redu iz domaćeg materijala stvarati arhitektonska djela u okviru postojeće okoline, a u savremenom duhu.“⁶²⁰ Ubrzo je uslijedio odgovor Nika Armande, koji odražava isključivost avangardnog pristupa: „Svakome tko želi da mu bude jasan put kroz današnju modernu arhitekturu, potrebno je da se oslobodi stranputica sredine. Prave se vrijednosti ambijenta ne gube, ako u njemu vlada duh savremenosti.“, tvrdi splitski arhitekt, a Vidakovićevo nastojanje doživljava kao inzistiranje na „nekomu kompromisu stilske i savremene arhitekture“.⁶²¹

Sljedeće, 1934. godine o problemu će progovoriti i don Ivan Ostojić (1893.-1980.), nastojeći prikazati genezu suvremene arhitekture, naglašavajući pri tom i njen socijalni značaj, no ukazujući i na nepremostive oblikovne i konstruktivne razlike u odnosu na povijesnu

⁶¹⁷ ERNEST WEISSMANN, (bilj. 15)

⁶¹⁸ Isto

⁶¹⁹ M. VIDA KOVIĆ, (bilj. 15)

⁶²⁰ Isto

⁶²¹ N. ARMANDA, (bilj. 15, 1933.)

arhitekturu. „Moramo kazati, da u izgrađenu sredinu naših starih gradova ne može biti mjesta modernoj zgradi, a da ta nova zgrada ne vrijeđa i ne ruši čitavi ugođaj te sredine. Ipak ako se pitamo, kako da gradimo novu zgradu ili imitirajući prošle stilove ili ćemo je graditi po savremenim zahtjevima, kazat ćemo: svaku novu zgradu treba graditi u savremenoj formi, jer ne samo što ti oblici odgovaraju našem savremenom duhu, nego i zato, što je moderna arhitektura uistinu bolja od prošlih, ako ne za drugo, a ono barem zato, što joj je pred očima, kada riješava arhitektonske probleme u prvom redu čovjek, a tek onda sama zgrada i što je na taj način uistinu donjela dragocijenih rješenja.“ zaključuje Ostojić.⁶²²

S povijesne distance, određena Brajevićeva terminološka nesnalaženja, na koja su ukazivali neistomišljenici, čine se znatno manje važnim od suštinskog zahtjeva za opreznim i promišljenim interveniranjem, kontekstualizacijom nove arhitekture uvažavanjem povijesnih vrijednosti i regionalnih posebnosti.⁶²³ S druge, pak, strane, razvidno je da Strajnićeva, često potpuno nekritična adoracija moderne arhitekture i suvremenog arhitekta – umjetnika, pruža brojne zamke, često pogubne po povijesno okružje. No, konačno, može se zaključiti da je polemika Koste Strajnića i Vinka Brajevića imala iznimnu važnost za percepciju problema, kako u široj javnosti, tako i među samim arhitektima. Upravo će izgradnja Dubrovnika tridesetih godina dvadesetog stoljeća ukazati na neizmjereno bogatstvo mogućih pristupa u prilagodbi prostornom kontekstu, no još i više na važnost senzibiliteta, kreativnosti i etičkog stava stvaratelja.

4.3.4. „Prvi stvarni rezultati naše umjetničke akcije“

Dok je rasprava o odnosu nove arhitekture i povijesnog okružja bila u punom jeku, o samom koncu 1930. godine, javila se naznaka da Strajnićevi napori ipak nisu bili uzaludni - na sjednici Općinskog vijeća održanoj 15. prosinca 1930. godine odlučeno je da se raspiše natječaj za proširenje „Općinske kavane“. ⁶²⁴ Strajnićev utjecaj ogleda se i u izboru pojedinih članova žirija – uz općinskog načelnika i dubrovačkog arhitekta Iva Ćurlicu, u žiri je izabran Jože Plečnik, a kao zamjenici Hugo Erlich i Edo Šen. ⁶²⁵ Pojedinci u Općinskom vijeću očito su bili naklonjeni Strajnićevim promišljanjima, prije svih to je mogao biti dr. Matija

⁶²² IVAN OSTOJIĆ, (bilj. 15)

⁶²³ DENIS VOKIĆ, Polemika Strajnić - Brajević i današnja metodologija konzervatorsko - restauratorske struke, u: Strajnićev zbornik, (ur.) Ivan Viđen, Dubrovnik – Zagreb, 2010. 197-209

⁶²⁴ HR-DADU-119, Zapisnici sjednica općinskog vijeća, 1930. godina

⁶²⁵ Isto

Vidoević (1896.-1978.), jedan od Strajnićevih odvjetnika u parnici s Ivačićem.⁶²⁶ U raspravi o opravdanosti raspisa natječaja koja se, a posteriori, povelu na sjednici Općinskog vijeća 21. ožujka 1931. godine pri točki „Odobrenje troškova skopčanih sa radom žiri-a“ vijećnik Vidoević iznosi mišljenje kako je „*konkurs najpravičniji i najpošteniji put za rješavanje ovakvih problema, a moralna je dužnost i Općine da doprinese usavršavanju Jugoslavenske arhitekture.*“⁶²⁷ Gotovo identičnu konstrukciju upotrebljava kasnije Strajnić u članku „Prvi stvarni rezultati naše umjetničke akcije“ te zaključuje kako „*konkurs za općinsku kavanu znači znatan napredak i novu eru u građevnom razvitku Dubrovnika.*“⁶²⁸ Iako izvedba projekta Mladena Kauzlarića i Stjepana Gomboša doista označava početak novog razdoblja u percepciji arhitekture u dubrovačkoj sredini, sljedeći javni natječaj u Dubrovniku raspisati će se tek devet godina kasnije.

4.3.5. Kosta Strajnić i „arhitekti - umjetnici“

Strajnićeva nastojanja da naručitelje usmjeri k „*arhitektima - umjetnicima*“ iako uporna, rijetko su rezultirala realizacijama. Zahvaljujući prijateljskim odnosima, Strajnić je kod Jože Plečnika u više navrata uspio ishoditi izradu alternativnih projektnih rješenja za važnije javne zahvate u Dubrovniku i okolici. Projekte je ponekad izrađivao Plečnik sam (kavana „Dubravka“ na Pilama, idejna rješenja za spomen - križ na Srđu), no rađe je izradu prepuštao svojim suradnicima i studentima - najčešće Vinku Glanzu (*kursalon* na Pilama, nova župna kuća s muzejem Iva Vojnovića u Lapadu, regulacija trga pred Katedralom i prilaza Pustijerni, rekonstrukcija pjevališta i gradnja zvonika crkve Gospe od Milosrđa u Lapadu, razrada rješenja za spomen - križ na Srđu) te u jednom slučaju Mitji Švigelju (gradnja zvonika župne crkve sv. Ilara u Mlinima). Kao što je vidljivo, Strajnićevim nastojanjima najčešće su se odazivale crkvene vlasti, no ni jedan od spomenutih projekata nije realiziran.

Znatno više sreće Kosta Strajnić imao je s angažmanom Nikole Dobrovića te mu se u potpunosti može pripisati zasluga za arhitektov dolazak u Dubrovnik 1934. godine. Dobrovića je Strajnić upoznao dvadesetih godina u Pragu i od tada su održavali prijateljske odnose. Strajnić je pokušao angažirati Dobrovića u Dubrovniku još 1929., kada je njegovo rješenje *kursalona* predstavnicima Dubrovačke rivijere ponudio kao alternativu projektu Alfreda Kellera. Dobrović je zapaženo sudjelovao i na natječaju za preuređenje „Općinske kavane“, s Kauzlarićem i Gombošem podijelio je drugu nagradu, no izvedba je povjerena

⁶²⁶ IVAN VIDEN, Kazalo osoba, Vidoević (Vidojević), Mato (Matija), u: Kosta Strajnić: Dubrovnik bez maske i polemika s Vinkom Brajevićem o čuvanju dalmatinske arhitekture, (prir.) Ivan Viđen, Zagreb, 2007., 261

⁶²⁷ HR-DADU-119, Zapisnici sjednica općinskog vijeća, 1931. godina

⁶²⁸ KOSTA STRAJNIĆ, (bilj. 326, 1931.)

zagrebačkim arhitektima. Konačno, 1931. Strajnić je za izgradnju velikog hotela na Lopudu posredovao između investitora, kapetana Antuna Sesana i Nikole Dobrovića, koji će se, započevši realizaciju 1934. godine, trajno nastaniti u Dubrovniku.⁶²⁹

Strajnić je nesumnjivo imao i odlučujuću ulogu kod izbora Dobrovića za izradu projekta adaptacije dijela palače Sponza 1936. godine. Inicijativu za uređenje Turističkog doma u prizemlju palače pokrenuo je tadašnji predsjednik Saveza za unapređenje turizma, dr. Matija Vidoević, koji je sa Strajnićem bio u prijateljskim odnosima, pa mu je, kao nadležnom konzervatoru, vjerojatno prepustio izbor projektanta.⁶³⁰

4.3.6. Prema kraju četvrtog desetljeća

Tijekom tridesetih godina entuzijazam za pitanja urbanističkog uređenja i nove izgradnje Dubrovnika kod Strajnića ipak postupno slabi. Godine 1933. u članku „Neukusne garaže na Putu od Gruža“, objavljenom u zagrebačkim Novostima, upozorava na nužnost izrade regulacijskog plana Dubrovnika i još jednom oštro kritizira odnos Općine, njene tehničke službe i građevnog odbora prema novoj izgradnji.⁶³¹ No, od tada se s otvorenim kritikama javlja sve rjeđe. Dok se podnaslov „Dubrovnika bez maske“ – „Uzaludni napori i teška razočarenja“ u kontekstu 1930. godine čini više kao egzaltirana fraza, krajem desetljeća, mogao bi odražavati, barem u pitanjima urbanizma i arhitekture, stvarnu Strajnićeovu rezignaciju. No, dok se borba za urbanističko planiranje i mogla smatrati izgubljenom, Strajnić je barem u pogledu arhitekture mogao osjećati određenu zadovoljštinu jer se u drugoj polovici tridesetih „*arhitekti umjetnici*“ ravnopravno javljaju u tržišnoj utakmici. Doduše, utakmica je pokazala i da umjetnička načela često znaju pokleknuti pred zahtjevima tržišta.

Oko vrlo aktualnog pitanja rušenja Lazareta za izgradnju hotela Strajnić se u diskusiju uključio neočekivano kasno, nakon što se najozbiljniji potencijalni ulagač, „Jugoslavenski Lloyd“, povukao iz projekta, no i tada njegovo mišljenje o zahvatu doznajemo posredno, iz članka drugog autora.⁶³² „*Treba na svaki način sprečiti rušenje ovog dragocenog i historijskog spomenika.*“ prenosi njegovo mišljenje Safet Burina u beogradskoj „Politici“, no protiv izgradnje već se ranije javno izjasnio Lujo Vojnović, a nešto kasnije, u travnju 1938.

⁶²⁹ MARTA VUKOTIĆ LAZAR, (bilj. 5), 43-45

⁶³⁰ ***Godišnji izvještaj o radu „Saveza““, Dubrovački turizam, 1, Dubrovnik, 1935., 19-28; ***Turistički dom u Sponzi, Dubrovački turizam, 2, Dubrovnik, 1936., 39-44

⁶³¹ KOSTA STRAJNIĆ, (bilj. 246)

⁶³² S(AFET) BURINA, (bilj. 567)

godine, o problemu Lazareta detaljno će i kompetentno pisati povjesničar Vinko Foretić.⁶³³ U razdoblju prije izbijanja Drugog svjetskog rata, četrnaest godina mlađi Foretić, tekstovima i javnim izlaganjima o pitanjima urbanizma i kulture iskazuje entuzijazam koji, kako se čini, Strajniću sve više nedostaje.

Posljednji put u međuratnom razdoblju Strajnić se u javnim diskusijama javlja u vezi izgradnje kavane obitelji Rusko na Pilama, 1940. godine, kad u članku objavljenom u sarajevskom Jugoslavenskom listu, ustaje u obranu projekta Mladena Kauzlarića i Stjepana Gomboša.⁶³⁴ Odgovor koji je uskoro uslijedio u lokalnom tjedniku Dubrava ocrtava opću klimu i stavove dijela javnosti koji Strajniću očito nisu bili nimalo skloni: „*Naprotiv kulturnu sramotu za Dubrovnik predstavlja doista ovaj Strajnićev članak. Dubrovački konservator starina – mjesto da pozdravi svaki dobronamjerni glas javnosti u vezi s novogradnjama u Dubrovniku, mjesto da javnu kritiku podržava kao budnu pomoćnicu u svom poslu, mjesto da je usmjeri i ozbiljno stručno ispravi ako je skrenula, on piše pamflet pun uvreda sasut na glavu Dubrovčana u čijoj sredini živi, i u ličnoj maniji laskanja veličinama revoltirano želi i hoće da ušutka svaki glas javnosti.(...) Suvremeni Dubrovnik traži i hoće solidnog i agilnog stručnjaka na mjestu konservatora, dobronamjernog savjetnika i suradnika u izgrađivanju novog Dubrovnika, a štetni su mu i nepotrebni ćudljivi kritičari koji bezrazložno sipaju uvrede na dobronamjerne građane ovoga grada (...).*“⁶³⁵

Kao konzervator Strajnić krajem četvrtog desetljeća u nekoliko navrata nije uspio spriječiti zahvate koji su se ticali spomeničke baštine, poput ranije opisane devastacije kapitula samostana Male braće ili izgradnje trokatnice u blizini tvrđave Revelin.⁶³⁶ Nepostojanje zakona o zaštiti spomenika u ovakvim slučajevima otežavalo je konzervatorovo djelovanje, no Dubrovnik nije imao ni uredbu ili pravilnik o zgradama povijesno - umjetničke važnosti, što je Građevinski zakon iz 1931. godine omogućavao.⁶³⁷ Nije poznato je li Strajnić poticao donošenje takvog dokumenta, ili da je kao konzervator pripremao njegov nacrt.

⁶³³ Isto; LUJO VOJNOVIĆ, (bilj. 395); VINKO FORETIĆ, (bilj. 383)

⁶³⁴ ***Jedna arhitektonska afera, u: Jugoslavenski list, 28. travnja 1940., 14

⁶³⁵ ***Mrtve floskule „jalovog“ kritičara Koste Strajnića, u: Dubrava, 4. svibnja 1940., 3

⁶³⁶ HR-DADU-292, svež. 132/6 i 136/1

⁶³⁷ *Građevinski zakon*, Beograd, 1931., 20-21

4.4. JOŽE PLEČNIK I NJEGOVA ŠKOLA

4.4.1. Jože Plečnik

Nakon završene industrijsko – obrtne škole u Grazu za izrađivača pokućstva, Jože Plečnik (Ljubljana, 1872. - Ljubljana, 1957.) godine 1895. upisuje studij arhitekture na Umjetničkoj akademiji u Beču, gdje kao najbolji student u klasi Otta Wagnera diplomira 1898. godine. Dobivši Rimsku stipendiju 1898.-1899. putuje Italijom i Francuskom. Vrativši se u Beč projektira samostalno kuću Zacherl (1903.-1905.), fontanu sv. Karla Boromejskog (1909.), crkvu Svetog Duha u bečkom predgrađu Ottakringu (1910.-1913.). Godine 1911. na poziv kolege Jana Kotěre prihvaća mjesto predavača na Umjetničko – obrtničkoj školi u Pragu. Nakon osnivanja Ljubljanskog sveučilišta, na poziv Ivana Vurnika, 1921. godine preuzima mjesto predavača na arhitektonskom odjelu Tehničkog fakulteta. Istovremeno, na poziv predsjednika Čehoslovačke republike Tomaša G. Masaryka, preuzima dužnost glavnog arhitekta na obnovi Praškog dvorca na Hradčanima. Uz zahvate na Hradčanima Plečnik u Vinohradyma kraj Praga podiže crkvu Srca Isusovog (1928.-1932.), dok u Ljubljani tijekom dvadesetih i tridesetih godina 20. stoljeća, realizira brojna arhitektonska dijela; vlastitu kuću u Trnovu (1923.-1925.), crkvu sv. Franje u Šiški (1925.-1930.), Ljubljanski stadion (1925.-1941.), zgradu Gospodarske komore (1925.-1927.), zgradu osiguranja Vzajemna zavarovalnica (1928.-1930.), Nacionalnu i sveučilišnu biblioteku (1936.-1941.), groblje Žale (1936.-1940.), Ursulinsku gimnaziju (1939.-1941.), kao i niz urbanističkih zahvata.⁶³⁸

Savjetodavna uloga i arbitriranje

Kako je već ranije spomenuto, prisutnost Jože Plečnika u Dubrovniku usko je vezana za djelovanje Koste Strajnića. S Plečnikom je Strajnić održavao prijateljske odnose još iz vremena prije Prvog svjetskog rata, o čemu svjedoči bogata korespondencija.⁶³⁹ Autor prve arhitektove monografije iz 1920. godine, po dolasku u Dubrovnik nastojao je napisima i predavanjima popularizirati Plečnikovo djelo te ga u lokalnim okvirima promovirati kao glavnog jugoslavenskog autoriteta u pitanjima arhitektonskog oblikovanja.

Kada je trebalo donijeti odluku o sudbini kuće Romano na trgu pred Katedralom, Plečnik je izabran u povjerenstvo imenovano od Ministarstva prosvjete te je početkom studenog 1929. godine kratko boravio u Dubrovniku i u društvu Strajnića i Murata obilazio Dubrovnik i

⁶³⁸ PETAR KREČIČ, Arhitekt Jože Plečnik 1872 - 1957; Biografija, u: Jože Plečnik in Ljubljana - arhitekt in njegovo mesto, katalog izložbe, Graz, 2003., 10-22

⁶³⁹ Biblioteka Slovenske akademije znanosti i umjetnosti, Ostavština Koste Strajnića (dalje SAZU). O vezama Jože Plečnika, Ivana Meštrovića i Koste Strajnića vidi: MARJAN MUŠIČ, Plečnik in Meštrović - obdobja sodelovanja in prijateljstva, u: Arhitektura in čas (eseji in razprave), Maribor, 1963., 280.-301

okolice.⁶⁴⁰ Slijedeće je godine Plečnik Strajniću pružio podršku u sporu oko rekonstrukcije hotela „Excelsior“ - kao dokaz obrane na suđenju je pročitano Plečnikovo mišljenje o Ivačićevom projektu.⁶⁴¹

Plečnik je bio izabran i u žiri za preuređenje i proširenje „Općinske kavane“, no zbog zauzetosti zahvalio se na pozivu.⁶⁴²

U Strajnićevim nastojanjima da se u Dubrovniku zaposli arhitekt „*umjetničkih sposobnosti*“ Plečnik je preporučivao pojedine svoje učenike i suradnike, poput Vinka Glanza ili Viktora Lenarčića, a u više je navrata na zamolbu Strajnića izrađivao alternativne nacрте za osjetljive arhitektonske zahvate. Ponekad je projekte izrađivao uz suradnju svojih učenika, ili bi im, češće, u potpunosti prepuštao projektiranje.

Projekt kavane „Dubravka“ (1929.) - kat. 051

Prvi među poznatim projektima koje je Plečnik izradio na zamolbu Koste Strajnića, bio je projekt za rekonstrukciju kavane „Dubravka“ na Pilama (sl.74.). Tadašnji vlasnik namjeravao je srušiti postojeću kavanu i na njenom mjestu podignuti novu, „*oveću kavanu sa hotelom*“.⁶⁴³ Nezadovoljan rješenjem koje je izradio Ivan Ivačić, Strajnić je nastojao nagovoriti naručitelja da potraži drugog projektanta. Ivačić se potom obratio Strajniću za mišljenje o projektu, koji je projekt proslijedio „*profesoru Plečniku sa molbom za potrebne savjete i instrukcije*“.⁶⁴⁴ „*Konstatovavši da je nemoguće korigovati ovako loš projekt, ljubljanski majstor je za kratko vrijeme izradio posve nov projekt sa perspektivom i osnovom, i dragovoljno ga stavio na raspoloženje Nadleštva za Umjetnost i Spomenike.*“⁶⁴⁵ Prema Strajniću, Plečniku je „*blagodareći njegovoj bogodanoj intuiciji i istančanom umjetničkom instiktu*“ uspjelo „*da u projektu ne samo izrazi svoju duboku koncepciju, bogatu fantaziju, nenadmašnu tehničku savršenost, nego (...) da evocira duh starog Dubrovnika i njegov genius loci.*“ No naručitelj se, navodno obeshrabren „*smicalicama domaćih diletanata*“, ipak nije odlučio za Plečnikovo rješenje, pa je do kraja tridesetih godina 20. stoljeća izrađen još čitav niz projekta za rekonstrukciju kavane.⁶⁴⁶

Plečnikov projekt, koji je publiciran kao jedan od slikovnih priloga „Dubrovniku bez maske“, doista nastoji uspostaviti vezu s povijesnim okolišem, no paradoksalno, reminiscencije su ujedno i doslovne i proizvoljne. Okrugla ugaona kulica s kruništem, nizovi lučnih otvora, jako

⁶⁴⁰ PATRICIJA VERAMENTA, (bilj. 8, 2011.)

⁶⁴¹ KOSTA STRAJNIĆ, (bilj. 11), 51

⁶⁴² HR-DADU-292, svež. 106b

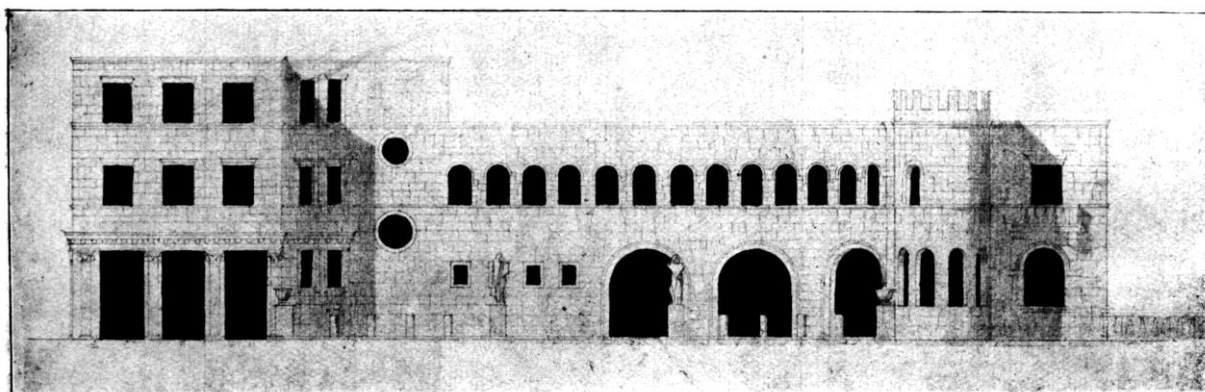
⁶⁴³ KOSTA STRAJNIĆ, (bilj. 11), 23

⁶⁴⁴ Isto, 23-24

⁶⁴⁵ Isto, 24

⁶⁴⁶ Isto, 24-25

konkavno uvlačenje središnjeg dijela pročelja, više od stvarnog dijaloga s arhitekturom dubrovačkih fortifikacija prizivaju pitoresknost romantičnog historicizama. Volumen zgrade iako visinski diferenciran i dinamički pokrenut, za razliku od postojeće kavane zauzima sam rub platoa Brsalja, čime se i fizički jače nameće korpusu zidina. Unutrašnji raspored, ne odveć funkcionalno i oblikovno promišljen, teško uspostavlja vezu s organizacijom fasada i zacrtanom nepravilnom tlocrtnom konturom, pa se Strajnićevom mišljenju, kako se radi o „sjajnom projektu“, djelu „koje je po formi savremeno, a u koncepciji predstavlja simfoniju prožetu najintimnijim specifičnim dubrovačkim akordima“ vrlo teško prikloniti.⁶⁴⁷

Sl.74. J. Plečnik, Projekt za kavanu „Dubravku“ na Pilama, nacrt pročelja, 1929. (Strajnić, 1930.)

Projekt Spomen križ na Srđu (1934.) - kat. 086

I kod podizanja Spomen križa na Srđu, Kosta Strajnić je uspio nagovoriti naručitelje da odustanu od naručenog projekta i da se za izradu nacrt obrate Joži Plečniku. Arhitekt je izradio nekoliko idejnih varijanti, a odabranu je kasnije razradio Vinko Glanz.⁶⁴⁸

Prema prvoj varijanti kameni križ, postavljen na nisko podnožje, trebao je biti visok dvanaest metara. Građen pravokutnim klesancima sлагanim u slobodnom vezu, križ ima kratku antenu na izrazito visokom patibulu. Krajevi antene oslanjaju se na dva zidana stupca jednakog oblikovanja kao i tijelo križa, tvoreći tako trodijelnu kompoziciju. Na sjecištu antene i patibula postavljen je metalni istokračni križ, čije je središte obrubljeno i naglašeno kružnicom, a ploha ziđa oživljena je ukrasnim akcentima – istaknutim kvadratičnim kamenim klesancima. Na patibulu se nalazi, poput supedaneja, konzolno postolje s kipom Bogorodice s Isusom. Detaljima bogatu kompoziciju, upotpunjuju rustični vertikalni kameni monoliti, koji uokolo zidanih stupaca izrastaju iz podnožja i vizualno se vežu za okolni krševiti teren.⁶⁴⁹

⁶⁴⁷ Isto

⁶⁴⁸ PATRICIJA VERAMENTA, (bilj. 8, 2010); ANTUN BAĆE, (bilj. 8, 2010.a), 97-99

⁶⁴⁹ Isto, 365-367

Drugo rješenje spomen obilježja piramidalnog je oblika, također visine oko dvanaest metara. Na kvadratičnoj bazi postavljena je visoka piramida, zidana klesancima u slobodnom vezu. Proporcije i način zidanja piramide srodne su oblikovanju spomenika Žigi Zoisu u Ljubljani, koji je po Plečnikovu projektu podignut 1923. godine. Na vrhu kompozicije nalazi se metalni istokračni križ sa zrakama koje izlaze iz njegova križišta, a u donjoj zoni ziđa piramide usječena je malena niša, u kojoj je smješten kip sjedeće Bogorodice s djetetom.⁶⁵⁰

Uz dvije grafički razrađene varijante Plečnik u pismu upućenom 12. ožujka 1934. godine Strajniću opisuje i treću, s drvenim križem, kojega pridržavaju dvije kamene konzole. U pismu je priložena i mala skica, a ova se ideja Strajniću očigledno najviše svidjela, pa ju je Plečnikov suradnik Vinko Glanz dalje razradio.⁶⁵¹

Čini se da je Plečnik kod izrade skica previdio osnovnu postavku, a to je smještaj obilježja u prostoru. Naime, postavljen na vrhu četiri stotine metara visokog brda, križ se doživljava prvenstveno kao znak u pejzažu, pa bi predložene složene kompozicije potpuno izgubile na čitljivosti.

Projekti i smjernice za rekonstrukciju crkve sv. Vlaha na Gorici (1930-ih)

Drevna zavjetna crkva sv. Vlaha na Gorici u Lapadu, često je stradavala u prirodnim katastrofama te je sredinom 19. stoljeća do temelja porušena i zamijenjena novom crkvom, no i ona je zbog statičkih razloga tridesetih godina 20. stoljeća već bila u vrlo lošem stanju.⁶⁵² Plečnik je crkvu obišao prilikom jednog od svojih posjeta Dubrovniku te dao mišljenje o mogućoj konsolidaciji i proširenju građevine.⁶⁵³

Čini se da je u drugoj polovici tridesetih godina prema Plečnikovu projektu dubrovački brodovlasnik Božo Banac namjeravao financirati rekonstrukciju crkve s velikim zvonikom – svjetionikom, u kojoj bi kao donator bio i pokopan, no nacrti, ukoliko su doista i izrađeni, nisu pronađeni.⁶⁵⁴

Vila „Elita“ (1933.-1936.?) - kat. 079

Smještena u Gustijernici, malenoj uvali na jugozapadnoj strani poluotoka Babin kuk u Lapadu, vila „Elita“ (sl.75.) jedino je izvedeno djelo Jože Plečnika u Dubrovniku. Nacrti za vilu ljubljanskog stomatologa dr. Ivana Verčona izrađeni su 1933., a gradnja je dovršena

⁶⁵⁰ Isto, 367-368

⁶⁵¹ Isto, 369-370

⁶⁵² PATRICIJA VERAMENTA, (bilj. 8, 2011.)

⁶⁵³ „Zamoljen pred 3 godine bio je opće štovani arhitekt Plečnik na licu mjesta te je savjetovao, da bi se crkvice ostavila kao što je sada, jedino u temelje bilo bi uputno postaviti jake blokove cementa, a unaokolo crkve sagraditi potrijemak otvorivši u crkvici prozore, tako da bude obranjena zgrada crkvice kao takova, a pobožni puk da ima više prostora, te uopće svaki putnik odmora ili skloništa, koji se popne da uživa bajni vidik prirode s one visine Dubrovnika.“ ***Crkva Sv. Vlahu na Gorici, u: Dubrava, o sv. Vlahu 1935., 9

⁶⁵⁴ PATRICIJA VERAMENTA, (bilj. 8, 2011.)

1936. godine.⁶⁵⁵ Čini se da je kod projektiranja znatan udio imao Plečnikov dugogodišnji suradnik i asistent Janez Valentinčič, koji je kasnije vjerojatno i nadgledao izvedbu.⁶⁵⁶ Očuvana projektna dokumentacija, u više se pojedinosti razlikuje od izvedene gradnje, koja je opet, poznata tek zahvaljujući fotografijama, jer je vila nakon Drugog svjetskog rata, kada prelazi u društveno vlasništvo i postaje odmaralište, a kasnije depandansa hotela „Neptun“, znatno pregrađena.⁶⁵⁷

Uz začelje vile prolazi cesta koja vodi oko poluotoka, a pred pročeljem s pogledom na pučinu, nalazi se prostrana terasa. Izduženi pravokutni tlocrt vile lomi se na dva mjesta, pa se volumen doima blago zaobljen, prilagodivši se konfiguraciji uvale i trasi ceste. Ulaz je smješten na začelnoj strani na istaknutom okruglom stubišnom tijelu. Plečnikovim, uobičajeno nekonvencionalnim unutrašnjim rasporedom, koji se opire funkcionalnom iščitavanju, ovdje površinom i oblikovanjem dominira zimski vrt, prostrana ostakljena lođa, na vanjštini naglašena stuporedom koji obujmljuje sjeverni dio vile u zoni visokog prizemlja. Prema očuvanoj varijanti projektnog rješenja vila je uz suteran, namijenjen uglavnom pomoćnim sadržajima, trebala imati jednu stambenu etažu i izrazito plitko jednostrešno krovništvo. U razradi projekta ili kod izvedbe, nad reprezentativnim visokim prizemljem dodana je niža potkrovnna etaža, a jednostrešno krovništvo sa završnim krovnom vijencem zamijenjeno je dvostrešnim s dubokim prepustom, strehom.⁶⁵⁸ Vanjska ziđa vile građena su bunjastim kamenom s laganim u slobodnom vezu koji je u izrazitom kontrastu s obradom arhitektonske plastike, fino klesanim okvirima otvora, balustradom terase na jugozapadnom uglu kuće, vitkim toskanskim stupovima.

Samosvojni Plečnikov umjetnički izričaj u vili Eliti odražava se u punini. Elementi klasične arhitekture, kontrastiranje tekstura površina, odstupanja od tlocrtne pravilnosti i uobičajenih prostornih shema, stapaju se u ostvarenje, koje je, kao i čitav arhitektov opus, teško uklopivo

⁶⁵⁵ ANDREJ HRAUSKY, JANEZ KOŽELJ, DAMJAN PRELOVŠEK, (bilj. 8)

⁶⁵⁶ Iz pisma Plečnika Strajniću od 9. studenog 1934. dalo bi se zaključiti da je vilu projektirao Valentinčič, dok je Plečnik izvršio tek nekoliko korekcija, no to svjedočenje moglo bi biti rezultat i poslovične arhitektove skromnosti i nesebične podrške koju je ukazivao svojim studentima. U pismu Plečnik također izražava nezadovoljstvo izmjenama projekta prema traženju investitora. Biblioteka Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Zapuščina Koste Strajnića, R 78/II-15:72

Janez Valentinčič (1904.-1994.). Studij arhitekture završava na Visokoj tehničkoj školi u Ljubljani kod Plečnika 1927. godine. Od 1928. do 1931. nadzire izgradnju Plečnikova Osiguravajućeg zavoda na Miklošičevoj cesti. Od 1931. do 1947. godine Plečnikov je asistent, te sudjeluje u projektiranju i realizaciji njegovih dijela. Od kraja tridesetih godina projektira i samostalno. <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi756262/>, pristupljeno 6. veljače 2015.

⁶⁵⁷ Posljednja, temeljita rekonstrukcija provedena je 2007. godine.

⁶⁵⁸ Nakon Drugog svjetskog rata, kada postaje društveno vlasništvo, kat vile je dograđen, a krovništvo oblikovano kao četverostrešno sa završnim vijencem s konzolama.

u sustave povijesnih i stilskih klasifikacija, već mimo njih svjedoči o mogućem prostoru slobode arhitektonskog stvaranja.

Sl.75. Vila „Elita“ u Lapadu oko 1950. godine

Izuzev upotrebe kamena (koji Plečnik uostalom redovito rabi i u drugim, nemediteranskim okruženjima) autor oblikovno ni u jednom segmentu ne referira na lokalnu sredinu i njenu tradiciju. Ne usteže se ni od korištenja elemenata klasične arhitekture, no u ispitivanju odnosa unutrašnjeg i vanjskog prostora arhitekt ide dalje od većine ortodoksnih modernista. Naime, gotovo trećinu reprezentativnog stambenog kata, koji smješta u razinu ceste, Plečnik ostakljuje, stvarajući transparentnu opnu, pa pogled prolaznika - šetača kroz unutrašnjost zimskog vrta dopire do morske pučine. Za razliku od intimnog, zatvorenog dijela kuće, ovo je prostor čiju kvalitetu vlasnik dijeli s prolaznicima, kao da nudi naknadu za posvajanje nedirnute prirode i otvorenih vizura. Za vlasnika je to pak prostor kontemplacije, sazdan na ponovnom susretu klasične arhitekture, mediteranskog svijetla i krajolika. Ne čudi, stoga, što je ova, najosebujnija sastavnica koncepta vile, u poratnim, izmijenjenim društveno - političkim okolnostima, vjerojatno doživljena kao puka rastrošnost prostora, pa je ostakljenje zamijenio puni kameni zid s prozorima novouspostavljenih soba.

4.4.2. Vinko Glanz

Vinko Glanz (Kotor, 1902. – Ljubljana, 1977.) gimnaziju je završio u Šibeniku, a zatim kratko vrijeme studirao brodogradnju u Zagrebu. Na studij arhitekture navodno ga je

potaknula upravo monografija Koste Strajnića o Joži Plečniku. Studij je upisao 1923. na Tehničkom fakultetu u Ljubljani, a diplomirao je 1927. u klasi Jože Plečnika.⁶⁵⁹

Općinski arhitekt

Zauzimanjem Koste Strajnića Općina dubrovačka je u proljeće 1929. godine zaposlila Vinka Glanza, kao općinskog arhitekta.⁶⁶⁰ U službu je primljen odlukom koju je na svojoj prvoj sjednici, 13. travnja 1929. godine, donijelo novouspostavljeno općinsko vijeće.⁶⁶¹ U „Dubrovniku bez maske“ u poglavlju „Požrtvovni idealizam darovitog Plečnikovog đaka neshvaćen i osujećen“ Strajnić detaljno opisuje kratkotrajnu djelatnost Vinka Glanza kao gradskog arhitekta. Tako je, navodno, nakon „*tri mjeseca vrlo plodna i uspješna*“ Glanz pozvan na odsluženje vojne obveze te ne samo da je njegova molba da mu se za vrijeme dok je u vojsci isplaćuje polovica plaće odbijena, nego je ubrzo i otpušten iz službe. Strajnić ovakvo postupanje Općine pripisuje zavisti domaćih „*majstora*“ i prijetnji koju je Glanzov rad predstavljao njihovim „*unosnim poslovima*“. Naime, prema Strajniću Glanz je izrađivao nacрте privatnicima bez honorara, a besplatno je obavljao i korekture svih predloženih nacрта za novogradnje.⁶⁶²

Glanz je otpušten iz službe odlukom Općinskog upraviteljstva 31. kolovoza 1929. godine.⁶⁶³ Formalni razlog za otpuštanje bio je vjerojatno taj što prema pravilniku o službenicima Dubrovačke općine, koji je donesen upravo početkom kolovoza 1929. godine, službenikom općine nisu mogle biti osobe starije od 21 godine koje nisu odslužile vojnu obvezu. Proučavanjem arhivske građe iz ovog razdoblja, teško se može ući u trag projektima i korekturama koje je Glanz navodno izrađivao.⁶⁶⁴ Očuvana su svega dva arhitektova nacрта te bi se dalo zaključiti da je Strajnić plodove ove Glanzove kratkotrajne epizode, za publicističke potrebe ponešto uveličao.⁶⁶⁵

⁶⁵⁹ B.(BRANKO) BUNIĆ, Vinko Glanz. Prigodom 70. obljetnice života, u: Čovjek i prostor, 7(1972.), Zagreb, 1972., 12; Da. T. (DARJA TOMIĆ), Glanz, Vinko, u: Hrvatski biografski leksikon, E-Gm, Zagreb, 1998., 719-720

⁶⁶⁰ „*U želji da novogradnje budu što više estetičke i u skladu sa starom arhitekturom grada sv. Vlaha, Nadleštvo za Umjetnost i Spomenike obratilo se početkom prošle godine na Općinu sa molbom da se u njezinom građevinskom odjeljenju postavi jedan mladi arhitekt stručne spreme i umjetničkih sposobnosti koji bi vodio brigu o arhitekturi novogradnji i jednovremeno pravio projekte za regulaciju kako cijeloga grada, tako i njegovih pojedinačnih četvrti. U sporazumu s Josipom Plečnikom, našim najvećim arhitektom, nadleštvo je preporučilo mladoga arhitekta Vinka Glanza, darovitoga đaka i vrijednog saradnika čuvenog ljubljanskog profesora.*“ Kosta Strajnić, (bilj. 11), 29

⁶⁶¹ ***Gradski problemi pred Općin. Vijećem, u: Dubrovačka tribuna, 15. travnja 1929., 1-2.

⁶⁶² Kosta Strajnić, (bilj. 11), 31-32

⁶⁶³ HR-DADU-119, Zapisnici sjednica općinskog upraviteljstva, 1929

⁶⁶⁴ U Državnom arhivu u Dubrovniku, u Zbirci građevinskih planova Općine Dubrovnik, iz godine 1929. čuva se više od stotinu projekata za razne građevinske zahvate.

⁶⁶⁵ Radi se o projektu za kuću Lujak u Gružu, koji Strajnić spominje u „Dubrovniku bez maske“, a poslužio je i kao dokazni materijal obrane u postupku koji se vodio protiv Strajnića. Korekture projekata arhitekta Ivana Ivačića za kuću Karla Marinovića u Gružu i nadogradnju kuće Stjepa Kneževića na Pilama, a koje se spominju

Projekt kursalona na Pilama (1929.) i regulacije Tabora (1929.) - kat. 050

Strajnićev navod da je uz Alfreda Kellera i Nikolu Dobrovića i Vinko Glanz izradio projekt za *kursalon* na Pilama zasigurno je vjerodostojan, no nacrti nisu pronađeni.⁶⁶⁶

Projekt regulacije gradskog predjela Ploča, kako ga naziva Strajnić, korišten je kao dokazni materijal obrane u parnici koju je arhitekt Ivačić vodio protiv pomoćnika dubrovačkog konzervatora.⁶⁶⁷ Iz očuvanih fragmenata dalo bi se zaključiti da projekt zapravo nema šire urbanističke pretenzije, već se zapravo radi o uređenju preostalog nevelikog neizgrađenog prostora nekadašnjeg Tabora, smještenog zapadno uz ogradni zid dvorišta Gimnazije, između ceste i kaskada parka Đačke poliklinike.⁶⁶⁸

Iako se radi o jedinoj slobodnoj površini na iznimno frekventnoj gradskoj točki, Glanz je u potpunosti zaokupljen estetskim momentom uređenja prostora, ujednačavanjem i monumentalizacijom sjevernog poteza izgradnje uz skućeni plato pred Mostom od Ploča. U središtu pravokutnog prostora smješta ozelenjenu parkovnu površinu, poput klaustarskog vrta s četiri strane okruženu stuporedima s odrinom. Prema cesti, od zapadnog ugla kuće Duper do ogradnog zida Gimnazije Glanz formira niski podzid sa stuporedom i odrinom. U kompoziciju uključuje i renesansnu česmu „Međed“, ostatak opreme nekadašnjeg Tabora, a od javnih sadržaja uvodi samo omanji javni zahod smješten u podzidu terase parka Poliklinike.⁶⁶⁹

Projekt kuće Lujak (1929.) - kat. 049

Od projekta se očuvao samo nacrt pročelja.⁶⁷⁰ U cijelosti je zato sačuvan raniji, neizvedeni projekt (iz 1914. godine, potpis projektanta je nečitak) za kuću na istoj parceli.⁶⁷¹ Radi se o zgradi s deset najamnih stanova i skladištima u dijelu prizemlja. Vjerojatno se i Glanz držao sličnog programa. Na horizontalno izduženom pročelju dvokatnice s devet vertikalnih osi otvora, Glanz je nastojao izbjeći dojam statičnosti i monotonije koristeći se različitom obradom završne etaže, razdjelnim vijencem, ugaonim balkonima te ritmom malih krovnih prozora. Primjena dekoracije je minimalna; tu su tek jednostavne konzole uz gornje uglove prozora drugog kata, kao interpretacija detalja tradicijskog građenja.

tijekom suđenja u sporu Strajnić – Ivačić nisu pronađene. ***Izgradnja Dubrovnika pred sudom, u: Jutarnji list, 23. travnja 1931., 13

⁶⁶⁶ KOSTA STRAJNIĆ, (bilj. 11), 21

⁶⁶⁷ ***I Uresno povjerenstvo tuži ..., u: Tribuna, 19. rujna 1930., 3-5, 4

⁶⁶⁸ HR-DADU-OGU, svež. 66/332

⁶⁶⁹ Isto

⁶⁷⁰ HR-DADU-292, svež. 99/23

⁶⁷¹ Isto; ANTUN BAĆE, (bilj. 8, 2010.a), 87-89

Sl.76. Kuća Boža Bacelja na Boninovu

Sl.77. Kuća Boža Bacelja na Boninovu

Stambena zgrada Boža Bacelja (1930.-1931.) - kat. 058

Usprkos mučnim okolnostima uslijed kojih je u ljeto 1929. godine trajno napustio Dubrovnik, Glanz se tijekom prve polovice tridesetih godina 20. stoljeća kao projektant u više navrata ponovno javlja u Dubrovniku.

Već iduće, 1930. godine, započinje rad na projektu kuće s najamnim stanovima za Boža Bacelja, upravitelja dubrovačkog gradskog groblja. Ovo je ujedno i jedina utvrđena Glanzova izvedba u Dubrovniku.

Kuća Bacelj nalazi se na Boninovu, neposredno uz ulaz na gradsko groblje (sl.76.-77.). Na mjestu kuće nalazio se ranije ladanjski sklop koji je u 19. stoljeću pripadao Rafu Androviću.⁶⁷² Sklop je vidljiv i na fotografijama Boninova iz drugog i trećeg desetljeća 20. stoljeća; jednokatna ladanjska kuća smještena je na jugozapadnom uglu sklopa, pročelje usmjereno jugu u zoni kata ima četiri simetrično postavljena otvora i veliki kameni balkon. Od kuće prema istoku i sjeveru teče neobično visoki ogradni zid vrta koji dopire gotovo do krovnog vijenca.

Radi se dakle o povijesno slojevitoj gradnji koju je Glanz iskoristio kao polazište za vlastiti projekt; kući je nadgradio drugi kat rastvoren lođom, a uz začelje dogradio izduženo krilo. Projektom je bila predviđena i druga faza, kojom bi se kuća produžila dalje prema sjeveru, sve do ruba posjeda, odnosno ulice Između tri crkve, no to je zbog skore smrti vlasnika ostalo neostvareno.⁶⁷³

Projekt je doživio više izmjena, što željom investitora, a što traženjem Uresnog povjerenstva i općinske uprave, no u konačnici ipak odražava autorovo nastojanje da uspostavi novu cjelinu ne podražavajući morfologiju starije građevine.⁶⁷⁴ Kompoziciju pročelja gradi ritmizacijom

⁶⁷² BRUNO ŠIŠIĆ, (bilj. 485), 147-149

⁶⁷³ ***Javna zahvala povodom smrti Boža Bacelja, u: Dubrava, 3. listopada 1934., 8

⁶⁷⁴ HR-DADU-292, svež. 103/23; ANTUN BAĆE, (bilj. 8, 2010.a), 89-92

kamenih elemenata jednostavne obrade (razdjelni vijenci, natprozornici, kameni kvadri) istaknutih na zaglađenoj površini ružičaste žbuke.

Glanz je intervenirao i u okolni prostor; visoki ogradni zid vrta prema moru snizio je na visinu parapeta te ga oblikovao kao arlu za bilje i na nj postavio stare stupove za odrinu. Pažnja za detalje očituje se i u uređenju betonske hodne plohe prilazne šetnice s crvenkastim poljima obrubljenim svijetlim trakama, kao i u djelomičnom zatvaranju vanjskog stubišta za drugi kat, gdje okulusom i arkadama kadrira detalje okolnog pejzaža.

Može se primijetiti da je Glanz znatno više pažnje posvetio oblikovanju vanjštine no prostornoj organizaciji unutrašnjosti. Neinventivni raspored stanova u kojima se sobe nižu uz središnji, dugi i neosvijetljeni hodnik preradio je u naknadno odobrenom projektu, izgleda, izvođač radova Ante Bijelić.⁶⁷⁵

U rujnu 1931. godine, kad se gradnja bližila završetku, Bacelj podnosi molbu za gradnju tramvajske čekaonice na općinskom zemljištu uz jugozapadni ugao kuće.⁶⁷⁶ Zaobljenog kamenog pročelja, čekaonica u unutrašnjosti ima prostor predviđen za lokal ili trafik. Sa sjevera se na nju naslanja vanjsko stubište za prvi kat kuće, kojim se ujedno pristupa i na terasu iznad čekaonice. Ova nevelika prigradnja predstavlja zanimljivo mikrourbanističko rješenje, koje u sebi pomiruje javne i privatne funkcije, ponovno tematizira odnos novog i starog (ograda terase oblikovanjem i visinom se prilagođava balustradi baroknog balkona), a završnom obradom fasade kontrastira kući.

Projekt župnog dvora u Lapadu s muzejem Iva Vojnovića (1930.) - kat. 060

Nedugo po smrti književnika Iva Vojnovića 30. kolovoza 1929. godine, javila se inicijativa o osnivanju njegova muzeja.⁶⁷⁷ Ubrzo je postignut i konsenzus o lokaciji; za muzej bi se iskoristila stara župna kuća kraj crkve i groblja sv. Mihajla u Lapadu. Naime, uz činjenicu da groblje na Mihajlu predstavlja jedan od ključnih toposa Vojnovićeve poetike, a ujedno i mjesto na kojemu je književnik pokopan, za izgradnju nove župne kuće, neposredno prije Vojnovićeve smrti, u srpnju 1929. godine ishoda je građevinska dozvola.⁶⁷⁸ Rješenje za novu župnu kuću izradio je još 1928. godine arhitekt Ivo Ćurlica, no, iz nepoznatog razloga, građevinska dozvola zatražena je za projekt modificiran od strane drugog projektanta.⁶⁷⁹

⁶⁷⁵ Isto

⁶⁷⁶ Isto, „... pak mi je ista potrebna za veliki broj stanara moje kuće, a osim toga želim da ovakvom gradnjom ukrasim ono zemljište ispred kuće.“ navodi Bacelj u molbi.

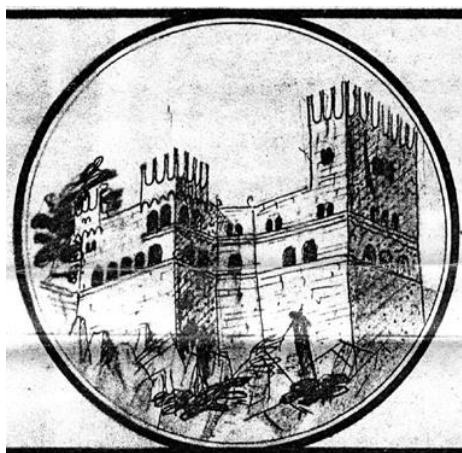
⁶⁷⁷ IVAN VIDEN, Inicijativa za stvaranje Vojnovićeva muzeja, u: Dubrovnik, 4(2009), Dubrovnik, 2009., 271-281

⁶⁷⁸ HR-DADU-292, svež. 99b/29

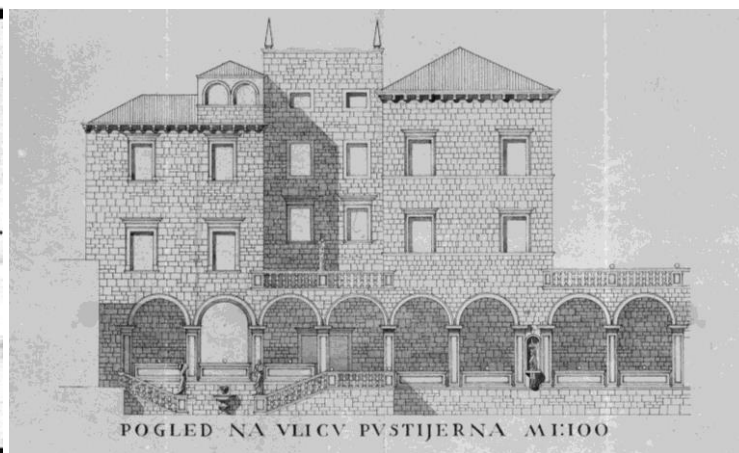
⁶⁷⁹ Isto.

Nezadovoljan rješenjem po kojemu se nova župna kuća trebala graditi, Kosta Strajnić je ponovno zatražio pomoć Jože Plečnika, odnosno pokušao nagovoriti župnika i članove bratimskog vijeća da pričekaju s izgradnjom, obećavši im besplatan projekt cijenjenog slovenskog arhitekta. Ovo je nastojanje podržao i brat preminulog književnika, Lujo Vojnović, no umjesto Plečnika, idejna rješenja konačno je izradio Vinko Glanz i krajem srpnja 1930. godine dostavio ih Strajniću.⁶⁸⁰ No, tada je već bilo prekasno za bilo kakve izmjene, jer je nova župna kuća kolaudirana već 13. lipnja iste godine.⁶⁸¹ Do preuređenja stare župne kuće za potrebe muzeja nikada nije došlo, iako je, čini se, Strajnić i tu nastojao posredovati te je projekt preuređenja izradio arhitekt Nikola Dobrović.⁶⁸²

Glanz je ponudio dvije idejne varijante, prema kojima je novogradnja trebala objediniti potrebe župnog dvora s muzejskom namjenom. Oba rješenja pod izravnim su utjecajem Plečnikova projekta za kavanu Dubravku na Pilama, no dok su kod Plečnika oblikovne reference na dubrovačke zidine (iako proizvoljne) zbog smještaja kavane barem razumljive, nejasno je zašto bi Glanz župnoj kući s muzejom rodonačelnika hrvatske književne moderne, smještenoj u pitomom lapadskom krajoliku, dao jak fortifikacijski naglasak (sl.78.). Repertoar oblika je sličan; tu su kulice, kruništa, trijemovi i lođe s mnoštvom lučnih otvora, a kao i kod Plečnika, razvedeni tlocrtni obrisi teško uspostavljaju vezu sa složenim prostornim dispozicijama.

Sl.78. V. Glanz, Idejno rješenje muzeja I. Vojnovića (SAZU)

Sl.79. V. Glanz, Projekt regulacije prilaza Pustijerni, nacrt pročelja (DADU)

⁶⁸⁰ PATRICIJA VERAMENTA, (bilj 8, 2009.), 266

⁶⁸¹ HR-DADU-292, svež. 99b/29

⁶⁸² PATRICIJA VERAMENTA, (bilj. 8, 2009.), 268

Projekt regulacije trga pred Katedralom i prilaza Pustijerni (1931.) - kat. 068

Sredinom listopada 1930. godine Općina dubrovačka, nastojeći riješiti problem uklanjanja kuće Romano s trga pred Katedralom, po preporuci Nadleštva za umjetnost i spomenike, za izradu projekta obratila se Vinku Glanzu. Glanz je zatražio honorar od 10 000 dinara, što je Općinsko vijeće krajem godine prihvatilo te mu je u siječnju 1931. godine doznačen prvi dio honorara. Općina je Glanza zamolila da prilikom izrade projekta surađuje s Jožom Plečnikom, što je on i prihvatio – „*G. prof. Plečnik će mi na svaki način biti pri ruci uputama.*“⁶⁸³

Glanz je u ožujku dostavio Općini dvije varijante rješenja regulacije trga i prilaza Pustijerni. Prvom varijantom predlaže otvaranje kolonade u razini prizemlja kuća koje nadsvoduju Ulicu od Pustijerne. S trga do kolonade vodi dvokrako stubište. Lijevi krak stubišta bio bi spojen s uskom terasom koja bi se izvela pred sv. Bartulom, nevelikom crkvom smještenom uz Biskupsku palaču, a čiji je glavni portal u ranijim povijesnim mijenama ostao nepovezan s razinom trga. Rješenje je predviđalo bogatu urbanu opremu; manju fontanu, više skulptura, balustrade, a gornje zone kuća nad ulicom bi se preoblikovale, kako bi ih se dovelo u sklad s novoprojektiranom uličnom zonom (sl.79.).

Drugom varijantom, za koju Glanz kaže da je „*s prometne strane praktičnija*“, ali skuplja, predviđalo se nasipanje čitavog prostora južno uz Katedralu, do visine podesta stubišta pred njenim pročeljem, tako da bi se visinom približno dosegula razina Ulice od Pustijerne koja bi prema trgu bila rastvorena dugom kolonadom. Od ove se varijante naravno odustalo, pa je Glanz u svibnju razradio prvu varijantu u nešto skromnijem obliku, smanjivši broj lukova kolonade, skulptura i zadržavši gornje zone kuća kakvim jesu.⁶⁸⁴

Slično Plečniku kod projekta za kavanu na Pilama i Glanz je svojim rješenjima za trg pred Katedralom zapao u neobičan nesporazum sa zadanim prostorom. Nastojeći se prilagoditi povijesnom okružju, arhitekt progovara jezikom historicizma, no to ne znači da vlastitu tvorevinu namjerava podrediti ili decentno uklopiti u okolni prostor, već njenim razvedenim i bogato perforiranim volumenom stvara novi središnji naglasak trga, kojemu bi susjedna barokna pročelja dubrovačke prvostolnice i biskupske palače bila znatno podređena.

Projekti za crkvu Gospe od Milosrđa (1932.-1935.) - kat. 076

Uprava Kapucinskog samostana početkom srpnja 1930. godine podnijela je molbu za rekonstrukciju pjevališta i otvaranje dva prozora na pročelju crkve Gospe od Milosrđa u

⁶⁸³ HR-DADU-292, svež. 130/11; ANTUN BAĆE, (bilj. 8, 2010.a), 92-95

⁶⁸⁴ Isto

Gospinom polju u Lapadu.⁶⁸⁵ U kolovozu iste godine Uresno je povjerenstvo o molbi Kapucina zatražilo mišljenje konzervatora. U dopisu Nadleštva za umjetnost i spomenike koji potpisuje Marko Murat, no stilom i sadržajem odaje učešće Koste Strajnića, navodi se da ovakav zahvat može izvesti „isključivo arhitekt prvoklasnih umjetničkih sposobnosti“ te nabraja arhitekta kojima bi se uprava samostana trebala eventualno obratiti - Plečnik, Šen, Dobrović, Neuman, Ibler, Rohrman, Glanz, Tomažić, Lenarčić, Dubovy, Strižić, Pičman. Kako je u dopisu navedeno, u slučaju da samostan ne raspolaže sredstvima za izradu nacрта kod nabrojanih autora, Nadleštvo za umjetnost i spomenike ishodit će kod prof. Plečnika izradu besplatnih nacрта u njegovoj školi. Krajem godine Općinsko je upraviteljstvo prihvatilo mišljenje Nadleštva za umjetnost i spomenike i o tome u siječnju 1931. godine obavijestilo Kapucine. Nakon više od godinu dana, u ožujku 1932. godine uprava samostana traži dozvolu za „izradbu i preinaku“ prozora na crkvi „prema priloženom nacrtu, koji je izrađen u školi prof. Plečnika u Ljubljani“.⁶⁸⁶ Prema projektu pjevalište bi se izvelo kao drvena konstrukcija, prema crkvenom brodu oslonjena na novosagrađeni zid, u zoni prizemlja rastvoren s dva luka, a u zoni pjevališta, širokim polukružnim lukom s balustradom od kruškolikih kamenih stupića i istaknutom konzolom u središnjoj osi koja bi nosila kip Bogorodice s djetetom. Umjesto otvaranja dva prozora na pročelju, otvorio bi se jedan, lučni prozor na sjevernoj bočnoj fasadi. Projektom su naznačeni detalji prozora s dekoriranom metalnom rešetkom. O projektu se pozitivno očituje Nadleštvo za umjetnost i spomenike te je početkom svibnja 1932. godine izdana građevna dozvola za gradnju pjevališta i otvaranje prozora, a krajem istog mjeseca Općinska uprava odobrila je i gradnju zvonika po naknadno dostavljenom projektu. Nešto ranije o projektu zvonika se u ime Nadleštva za umjetnost i spomenike očitovao Strajnić - „Čast mi je izjaviti da je nacrt zvonika crkve Gospe od Milosrđa u punoj harmoniji s arhitekturom stare crkve. Svojim otmenim proporcijama i linijama, kao i svojom lijepom silhuetom, on će nesumnjivo znatno pridonijeti umjetničkom izgledu sadašnje crkve i, istovremeno, dati cijelom kraju i pejzažu značajan arhitektonski naglasak“.⁶⁸⁷ Zvonik je trebao biti smješten južno od sakristije i biti visok 18 metara, kvadratnog tlocrta, širine 7 metara. Masivno tijelo zvonika trebalo je biti zidano kamenim kvadrima nejednakih veličina u nepravilnom vezu, a rastvoreno u zoni lođe za zvona neobično oblikovanim biforama.

⁶⁸⁵ HR-DADU-292, svež. 100/47; ANTUN BAČE, (bilj. 8, 2010.a), 95-97. Na priloženom nacrtu nepoznatog autora potpisan je Ante Kopic, ovlaštenu zidarski majstor iz Dubrovnika. Prema projektu izvelo bi se novo, prošireno pjevalište od armiranog betona, a drveni stupovi koji ga nose zamijenili bi se kamenim.

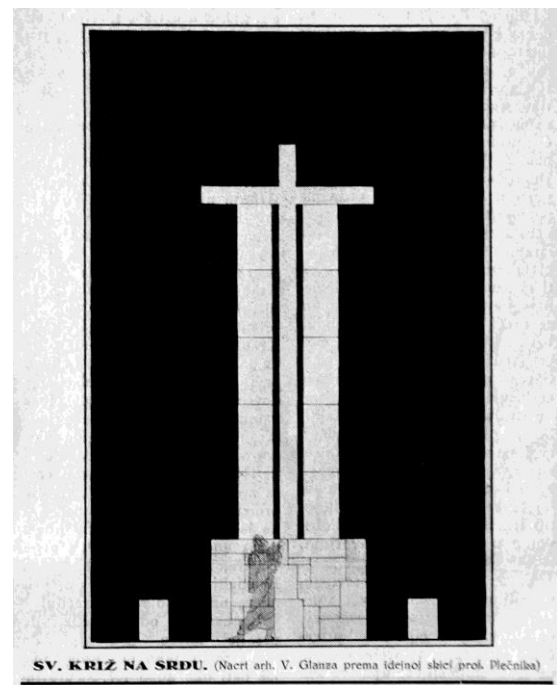
⁶⁸⁶ Isto

⁶⁸⁷ HR-DADU-292, svež. 110/34

Tri godine kasnije, u svibnju 1935. godine Kapucini podnose molbu za odobrenje novog nacrtu zvonika crkve Gospe od Milosrđa, jer ranije odobreni, navodno zbog prevelikih dimenzija, ne odgovara crkvi. „Zato predlažemo izmijenjeni nacrt, izrađen po istom g. arhitektu Glancu“, navodi se u molbi.⁶⁸⁸ Krajem srpnja 1935. godine Kosta Strajnić iznosi mišljenje u kojemu navodi da su Kapucini odustali od gradnje po prvom projektu zbog nedostatka sredstava, a ne dimenzija koje nisu u skladu s crkvom. Iako izražava žaljenje „što se zvonik ne može graditi po ranijem nacrtu, koji po svojoj koncepciji i formama, ima mnogo jači arhitektonski akcent, i (...) monumentalniji izgled“ ne protivi se izvedbi zvonika po izmijenjenom projektu „pošto se isti odlikuje lepim proporcijama, uravnoteženim merama, odmerenim linijama i silhuetom punom retke elegancije i vanredne harmonije“.⁶⁸⁹ Prema novom projektu zvonik bi zadržao raniju visinu, ali bi mu strane bile nešto uže (4,5 m). Prve četiri etaže bile bi rastvorene malim kružnim prozorima, a završna lučnim otvorima za zvona. Pokrivalo bi ga plitko četverostrešno krovništvo. Sredinom kolovoza iste godine izdana je građevna dozvola, no zvonik, vjerojatno zbog nedostatka sredstava, ipak nije sagrađen. Pjevalište također nije rekonstruirano u skladu s odobrenim projektom, a prema Glanzovim nacrtima preoblikovani su okviri dva postojeća prozora nad bočnim portalima crkve i uspostavljen treći prema pjevalištu (sl.80.), no dizajnirana metalna rešetka nije izvedena.

Sl.80. Crkve Gospe od Milosrđa u Lapadu, prozor

Sl.81. J. Plečnik, V. Glanz, Projekt spomen-kriza na Srđu (Dubrava, 1934.)

⁶⁸⁸ HR-DADU-292, svež. 116/15

⁶⁸⁹ Isto

Projekt Spomen križa na Srđu (1934.) - kat. 086

Prema idejnoj skici Jože Plečnika Vinko Glanz razradio je projekt za spomen križ na Srđu (sl.81.).⁶⁹⁰ Spomenik se trebao sastojati od kamenog kvadratičnog postamenta na kojemu bi se podigla dva visoka stupca od hvarskog kamena, koji bi podržavali vodoravnu gredu križa izrađenog od hrastovine. Ukupna visina spomenika prelazila bi osam metara.⁶⁹¹

Građevinski je odbor odbio ovo rješenje, a sredinom 1935. godine križ je podignut prema projektu arhitektonskog tehničara Uga Vernazze.⁶⁹²

Projekt rekonstrukcije ljetnikovca Bettera – Katić u Mlinima (?)

Nekadašnji ladanjski posjed obitelji Bettera smješten je u središnjem dijelu Župskog zaljeva, jugoistočno od Mlina.⁶⁹³ Od 1929. godine posjed je u vlasništvu dubrovačkog pravника i književnika dr. Ernesta Katića mlađeg. Katić je vršio manje popravke ruševnog sklopa, uredio vrtne površine te od Vinka Glanza, vjerojatno u drugoj polovici tridesetih godina, naručio projekt obnove, koji je trebao uključiti i gradnju pansiona.⁶⁹⁴ Projekt je izgubljen, no pojedini detalji opreme unutrašnjosti, danas opet potpuno ruševnog ljetnikovca, ukazuju na mogućnost da je Katić neposredno pred izbijanje Drugog svjetskog rata započeo obnovu prema Glanzovim nacrtima.⁶⁹⁵

4.4.3. Mitja Švigelj

Za razliku od Vinka Glanza, koji će kasnije uspjeti ostvariti respektabilnu projektantsku karijeru, Mitja Švigelj, drugi Plečnikov student koji se javlja u Dubrovniku, sudeći po dostupnim podacima, nije se afirmirao u arhitektonskoj struci.

Projekt zvonika župne crkve sv. Ilara (1931.) - kat. 067

Svečanost polaganja temeljnog kamena zvonika župne crkve sv. Ilara u Mlinima u Župi dubrovačkoj 30. studenog 1930. godine obilježena je u duhu čehoslovačko – jugoslavenskog bratimstva. Naime, kao temeljac položen je darovani kamen zvonika katedrale sv. Vlacava u Olomoucu, a svečanosti su uz dubrovačkog biskupa, bana Zetske banovine i druge uglednike, prisustvovali predstavnici Češke besede u Dubrovniku te pripadnici tada brojne češke kolonije

⁶⁹⁰ Dubrava od 04. kolovoza 1934. na prvoj strani donosi Glanzov nacrt izrađen "prema idejnoj skici prof. Plečnika"

⁶⁹¹ HR-DADU-292, svež. 116/2; ANTUN BAĆE, (bilj. 8, 2010.a), 97-99

⁶⁹² ***Pitanje postavljanja velikog Spomen Križa na Srđu ..., u: Dubrovačka tribuna, 25. prosinca 1934., str. 5

⁶⁹³ Nastanak ljetnikovca može se okvirno datirati u 15-16. stoljeće. Od početka 18. stoljeća ljetnikovac pripada dubrovačkoj antuninskoj obitelji Bettera. Vlasnik ljetnikovca bio je tada Ruđer Bettera, ujak filozofa i znanstvenika Ruđera Boškovića, za kojeg se pretpostavlja da je u više navrata boravio u ljetnikovcu. Godine 1806. posjed je stradao u pljački i paležu Rusa i Crnogoraca. ANTUN BAĆE, IVAN VIĐEN, *Praefatio* za ladanjsku arhitekturu u Župi dubrovačkoj: ljetnikovac Bettera kraj Mlina, u: Peristil 56, 2013., 213-225

⁶⁹⁴ Isto, 221

⁶⁹⁵ Isto, 222

u Župi dubrovačkoj.⁶⁹⁶ Pozivu biskupa nije se odazvao dubrovački konzervator Marko Murat, koji je u pismu isprike izrazio svoje nezadovoljstvo projektom zvonika: „*Po svojim masama, proporcijama i formama projekt ovoga zvonika u pseudoromanskom stilu pristajao bi više uz kakovu srednjovjekovnu tvrgjavu, nego uz skromnu, jednostavnu i poetičnu crkvicu u Mlinima. Stoga mislim da je od potrebe sasvim izmijeniti projekat, a držim da je to još navrijeme, iako se već počelo sa temeljima. Trebalo bi upozoriti braću Čehoslovake da se obrate na jednog svog priznatog arhitekta (prof. Gočar, prof. Janak, arht. Roškot, arht. Mahon, arht. Novotny) da izradi nacrt zvonika i proširenja crkvice. U slučaju da bi to bilo skopčano sa izvjesnim teškoćama naše Nadleštvo je spremno da ishoduje nacrt kod prof. Plečnika ili kojeg drugog našeg odličnog arhitekta.*“⁶⁹⁷ Sugestija je očito prihvaćena, jer Nadleštvo uskoro javlja Joži Plečniku kako „*biskup i meštani Mlina živo žele da se zvonik izgradi bezuslovno po nacrtima vaše škole*“.⁶⁹⁸ Plečniku je Nadleštvo dostavilo nacрте i upute o situaciji gradilišta te je u veljači 1931. godine izrađen nacrt koji potpisuje, tadašnji Plečnikov student, Mitja Švigelj (sl.82.).⁶⁹⁹

Prema projektu zvonik bi bio izmaknut sjeveroistočno od crkve, dijelom se naslanjajući na zid sakristije. Pravokutnog tlocrta, građen klesancima u slobodnom vezu i završen izrazito plitkim krovijem, trebao je biti visok oko 16 metara. Prizemlje je iskorišteno za smještaj kapele koja ima zasebne ulaze, dok se na kat zvonika pristupa vanjskim stubište uz sjevernu i istočnu fasadu. Prvi kat visinom dominira a široko je perforiran po jednim velikim lučnim otvorima na sjevernoj i južnoj fasadi. Spiralno stubište vodi na drugi kat, lođu za zvona, rastvorenu nizom izduženih lučnih otvora. Monumentalan, no dobro proporcioniran u odnosu na crkvu, inventivnog oblikovanja zasnovanog na odnosima punog i praznog, bez primjene dekoracije, može se svrstati među uspjelije projektantske zamisli Plečnikova kruga u Dubrovniku.

Na očuvanom projektu nalazi se pečat Biskupskog ordinarijata, no sudbina projekta, odnosno razlog odustajanja od izvedbe nije poznat. Vjerojatno, kao i u slučaju kapucinskog zvonika, razlog leži u nedostatku sredstava tijekom velike svjetske ekonomske krize, jer je zvonik, izveden prema novom projektu nekoliko godina kasnije, skromnijih dimenzija.⁷⁰⁰

⁶⁹⁶ NIKO KAPETANIĆ, (bilj. 297), 157. Povelju o darovanju kamena s katedrale sv. Vaclava u Olomoucu za kamen temeljac zvonika crkve sv. Ilara su u Čehoslovačkoj potpisali brojni uglednici. Razabiru se potpisi tadašnjeg nadbiskupa Olomouca, dr. Leopolda Prečana (1866.-1947.), te gradonačelnika Praga dr. Karela Baxe (1863. -1938.).

⁶⁹⁷ Konzervatorski odjel u Dubrovniku, Koncepti dopisa Nadleštva za umjetnost i spomenike u Dubrovniku (dalje KOD, Nadleštvo), dopis br. 107 za 1930. godinu.

⁶⁹⁸ KOD, Nadleštvo, fragment koncepta pisma Joži Plečniku, bez oznake

⁶⁹⁹ HR-DADU-OGU, svež. 17/3

⁷⁰⁰ HR-DADU-292, svež. 118/11. Izvedeni zvonik projektirao je sarajevski arhitekt Dušan Smiljanić 1934. godine.

Sl.82. M. Švigelj, Projekt zvonika župne crkve u Mlinima, nacrt pročelja (DADU)

Sl.83. S. Rohrman, Projekt vile „Dubravka“ u Lapadu, nacrt pročelja (Strajnić, 1930.)

Uz Jožu Plečnika i pripadnike njegove arhitektonske škole u Dubrovniku se projektima javljaju i dvojica uglednih slovenskih arhitekata koji su svoj izričaj formirali neovisno o Plečnikovom utjecaju.

4.4.4. Stanislav Rohrman

Stanislav Rohrman (Novo Mesto, 1899. - Ljubljana, 1973.) arhitekturu studira u Pragu (1919.-1922.), Münchenu (1922.-1924.), a zatim u Ljubljani, gdje 1927. godine diplomira kod Ivana Vurnika. Nakon diplome radi u Vurnikovom atelijeru, zatim u građevinskom poduzeću inženjera Franca Tavčara, a od 1931. do kraja Drugog svjetskog rata vodi vlastiti projektantski biro. Početkom četvrtog desetljeća zapaženo sudjeluje na više arhitektonskih natječaja, među značajnijim ostvarenjima razdoblja uvrštavaju se Kolonijalna skladišta (1937.), hotel „Slon“ (1938.) te stambeno - poslovna zgrada Meyer, sve u Ljubljani.⁷⁰¹

Projekti kuće Andra Mitrovića (Vila „Dubravka“) (1930.) - kat. 061

Jedan od primjera kojima Kosta Strajnić u „Dubrovniku bez maske“ ilustrira pristranost Uresnog povjerenstva odbijanje je Rohrmanova projekta za vilu u Lapadu, nakon čega je naručitelj, tadašnji ravnatelj mariborske opere, dirigent i skladatelj Andro Mitrović, navodno „*bio prinuđen da izradu novoga projekta povjeri domaćem arhitektu koji je istovremeno i – član Uresnog Povjerenstva*“.⁷⁰² Reprodukcijske Rührmanovih nacrtu Strajnić donosi u slikovnom prilogu tekstu publikacije (sl.83.).⁷⁰³ Jednokatnica kvadratnog tlocrta s četverostrešnim krovom položena je na prostranu podzidanu terasu. U podzidu je smještena podrumski etaža, na terasu se pristupa širokim stubištem uz istočnu fasadu, dok se uz zapadnu fasadu pruža terasa natkrita pergolom. Ulaz i spiralno stubište smješteni su na začelju

⁷⁰¹ <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi513784/> pristupljeno: 2. veljače 2015.

⁷⁰² KOSTA STRAJNIĆ, (bilj. 11), 34

⁷⁰³ Isto, 84-85

u istaknutom volumenu kružnog oblika. Glavno pročelje, usmjereno prema jugu, u zoni prizemlja rastvoreno je ugaonim pravokutnim prozorima, a na katu trokudnim prozorom s balkonom.⁷⁰⁴ Iako je Rohrman „*morao voditi računa o temeljima koji su bili ranije postavljeni po nacrtu jednog zidarskog majstora*“ zaista se radi o dobro osmišljenoj cjelini odmjerenog oblikovanja.⁷⁰⁵ Očuvana je i druga varijanta projekta iz iste godine, očito pokušaj da se udovolji zahtjevima Uresnog povjerenstva.⁷⁰⁶ Kuća je sada snižena, umjesto kata predviđeno je visoko potkrovlje s dvostrešnim krovom, a podrumna etaža iskorištena je za smještaj kuhinje. Pročelje je preoblikovano, ukinut je i istak stubišnog tijela na začelju, a sve ove izmjene negativno su se odrazile na prostornu kvalitetu i funkcionalnost unutrašnjosti vile.

4.4.5. Vladimir Šubic

Vladimir Šubic (Ljubljana, 1894. – pruga Brčko - Banovići, 1946.) diplomirao je arhitekturu na Njemačkoj visokoj tehničkoj školi u Pragu 1922. godine. Od 1930. do 1945. godine načelnik je građevinskog odjela Mirovinskog zavoda. Najpoznatije Šubicovo ostvarenje je Nebotičnik (1930-33.), trinaesterokatna palača Mirovinskog zavoda u središtu Ljubljane.⁷⁰⁷

Dogradnja pansiona „Vila Natalija“ (1938.) - kat. 139

Smješten na padini iznad uvale Sumartin, dvokatni pansion ljubljanskog Mirovinskog zavoda za službenike proširen je dogradnjom bočnog aneksa. Dograđeni dio oblikovno prati postojeći, s terasom pred sobama prvog kata i balkonima na drugom katu, a uz rizalitni istak, jedini naglasak kojim je arhitekt pokušao umanjiti bezličnost pročelja su polustupovi umetnuti između prozora na katovima novog dijela, no, čini se da je taj detalj u izvedbi odbačen.⁷⁰⁸

Uz realizirani, no doista skromni zahvat uglednog arhitekta, u dubrovačkom se tisku spominjao i Šubicov raniji idejni projekt za gradnju kupališta i zatvorenog bazena, u čiju je izgradnju navodno namjeravao investirati ljubljanski Mirovinski zavod 1934. godine.⁷⁰⁹

⁷⁰⁴ Isto

⁷⁰⁵ Isto

⁷⁰⁶ HR-DADU-292, svež. 140/11

⁷⁰⁷ <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi675130/> pristupljeno: 5. veljače 2015.

⁷⁰⁸ HR-DADU-292, svež. 133/16. Uz Šubicovu nadogradnju na istočnoj strani, pansion je naknadno znatno produžen prema zapadu.

⁷⁰⁹ ***Za unapređenje turizma u Dubrovniku, u: Narodna svijest, 23. svibnja 1934., 3

4.5. ZAGREBAČKI KRUG

Brojnošću i konstantnom prisutnošću tijekom tridesetih godina u Dubrovniku se izdvaja učešće zagrebačkog kruga arhitekata. Dok je u prethodnom desetljeću prisutnost projektanata koji nisu stalno nastanjeni u lokalnoj sredini gotovo zanemariva, pa se i zagrebački arhitekti pojavljuju tek sporadično, poput Aleksandera Freudena i Pavla Deutcha, koji oko 1923. godine projektiraju zgradu Hrvatske narodne štedionice na Pilama, Josipa Costaperarie, koji 1923. projektira nadogradnju zgrade Jadranske banke na Placi, tijekom tridesetih godina za Dubrovnik projektiraju Mladen Kauzlarić i Stjepan Gomboš, Drago Galić, Lavoslav Horvat i Harold Bilinić, Juraj Denzler, Zdenko Stričić, Jovan Korka, Bela Auer i drugi. Pojedini arhitekti, poput Kauzlarića i Gomboša, Galića te Horvata, tijekom četvrtog desetljeća ostvarili su značajne, gotovo zaokružene opuse u dubrovačkoj sredini, dok se drugi, poput Korke ili Auera javljaju s tek po jednim ostvarenjem.

4.5.1. Mladen Kauzlarić i Stjepan Gomboš

Mladen Kauzlarić (Gospić, 1896. - Zagreb, 1971.) Građevnu stručnu školu u Zagrebu završio je 1915. godine. Tijekom ratnih godina i poraća radi u građevinskom poduzeću „Payer i Rieszner“, a od 1921. do 1931. godine u atelijeru Huga Erlicha. Od 1925. do 1931. surađuje s Jurajem Denzlerom na više projekata i natječaja. Godine 1926. upisuje se na Arhitektonski odjel Druge Iblere na Akademiji likovnih umjetnosti, gdje diplomira 1930. godine.⁷¹⁰

Stjepan Gomboš (Sombor, 1895. - Zagreb, 1975.) arhitekturu je diplomirao na Visokoj tehničkoj školi u Budimpešti 1921. godine. Nakon diplome radi kod Rudolfa Lubynskog, a zatim kod Huga Erlicha. U Erlichovom atelijeru upoznaje Mladena Kauzlarića. Dugogodišnju suradnju započinju natječajnim radom za Židovsku bolnicu u Zagrebu (1930.), na kojem dijele treću nagradu.⁷¹¹

„Gradska kavana“ (1931.-1934.) i „Ton kino - kazalište“ (1931.-1932.) - kat. 062, 065

Sredinom travnja 1930. godine, devet godina nakon potpisivanja, konačno je realiziran ugovor o zamjeni dobara između Dubrovačke općine i Vojnog erara Kraljevine Jugoslavije. Eraru je ustupljen kompleks vojarni u Gružu, a Općina je u vlasništvo dobila gradske zidine s

⁷¹⁰ HELA VUKADIN - DORONJGA, 24 sata heroja, Mladen Kauzlarić – ukus međuratnog Zagreba, katalog izložbe, Zagreb, 2003., 10-16; T. Pl. (TOMISLAV PREMERL), Kauzlarić, Mladen, u: Hrvatska likovna enciklopedija, Goti - Koč, Zagreb, 2005., 129

⁷¹¹ T. Pl. (TOMISLAV PREMERL), Gomboš, Stjepan, u: Hrvatska likovna enciklopedija, C - Goth, Zagreb, 2005., 143; ALEKSANDER LASLO, TAMARA BJAŽIĆ KLARIN, Međunarodni natječaj za Židovsku bolnicu u Zagrebu 1930/31., katalog izložbe, Zagreb, 2005.

tvrđavama Lovrijenac, Sv. Ivan i Revelin, žitnicu Rupe, samostan sv. Katarine, palaču Sponzu, Lazarete te zgradu vojnog skladišta i pekare.⁷¹²

Glomazna jednokatnica vojnog skladišta podignuta je u prvoj polovini 19. stoljeća na ruševinama nekadašnjeg Velikog arsenala Dubrovačke Republike. Od Arsenala su preostala tek dva perimetralna zida, sjeverni i istočni, zadržani jer prema Gradskoj luci tvore obrambeni, ophodni potez zidina. U strukturi istočnog zida, prema moru, ocrtavala su se četiri velika zazidana lučna otvora za izvlačenje brodova. Prostor između zidova Arsenala i zgrade skladišta korišten je kao dvorište, a sa zapada i juga skladište je uskim prolazom bilo odijeljeno od Općinske zgrade i kazališta, „Bondina teatra“. I ove su građevine podignute u 19. stoljeću, 1867. godine, po projektu arhitekta Emila Vechietta - Općinska zgrada, odmijenila je ruševnu Vijećnicu, stradalu u požaru još 1817. godine, dok je kazalište zauzelo preostali slobodni prostor nekadašnjeg Arsenala i Fontika. Čitav novonastali sklop prema središtu grada zakriva reprezentativno neorenesansno pročelje Općinske zgrade. U južnom dijelu prizemlja smješteno je predvorje kazališta, dok je u sjevernom dijelu uređena nevelika „Općinska kavana“.⁷¹³

Kad je na sjednici Općinskog vijeća 15. prosinca 1930. godine, odlučeno da se raspiše natječaj za preuređenje „Općinske kavane“, odnosno njeno proširenje na prostor prizemlja bivšeg vojnog skladišta i pekare, arhitekti Kauzlarić i Gomboš su u problematiku planiranog zahvata već bili involvirani. Naime, prije raspisa natječaja, Odbor za kavanu, sastavljen od nekolicine gradskih vijećnika, naručio je od Građevnog poduzetništva „Ing. Ivo Grgić i drug“ iz Zagreba projekt preuređenja i proširenja kavane.⁷¹⁴ Ovo rješenje nije pronađeno, no u dopisu iz prosinca 1930. godine ing. Ivo Grgić navodi da su se „*pri izradi projekta poslužili sa prvoklasnim mlagjim silama, koji su osobito poznati u Zagrebu i uz čiju smo kolaboraciju izveli nekoliko gragjevina u Zagrebu. Dotična gg. arhitekti jesu ovi: Arhitekt Mladen Kauzlarić iz ateljea prof. arh. Ehrlicha i Stjepan Gomboš šef arhitekt iz istog ateljea, te arhitekt Juraj Denzler prvi asistent prof. arh. Ede Šena.*“⁷¹⁵

⁷¹² LUKŠA BERITIĆ, (bilj. 46), 213

⁷¹³ SLAVOMIR BENIĆ, (bilj. 107); SLAVOMIR BENIĆ, ZDESLAV PERKOVIĆ, SRĐAN ŠEGVIĆ, (bilj. 107), MARIJA PLANIĆ LONČARIĆ, (bilj. 107); ADA PAVLIĆ, (bilj. 38);

⁷¹⁴ Tvrтка „Ing. Grgić i drug“ krajem 1930. godine vodila je u Dubrovniku radove na obnovi „Grand hotela Imperial“ na Pilama. ***Grand hotel Imperial, u: Narodna svijest, 1. travnja 1931., 6

⁷¹⁵ HR-DADU-292, svež. 106b, HR-DADU-119, Zapisnici sjednica općinskog vijeća, 1931. godina. Na sjednici općinskog vijeća 21. ožujka 1931. godine pri točki „Odobrenje troškova skopčanih sa radom žiri-a“ ponovno se povela rasprava o opravdanosti raspisa natječaja. Vijećnik dr. Matija Vidoević u raspravi iznosi mišljenje da „(...) raniji nacrt Gomboša nije jednak nacrtu, koji je žiri prihvatio, a osobito je važno da prvi nacrt nije bio dovoljan za raspis licitacije. Veli da su u novi nacrt unesene bitne crte iz nekih drugih nacrtu predloženih u konkursu.“ Vrlo sličnu konstrukciju iznosi i Kosta Strajnić u članku „Prvi stvarni rezultati naše umjetničke akcije“, KOSTA STRAJNIĆ, (bilj. 326, 1931.)

Prva nagrada na natječaju nije dodijeljena. Mladen Kauzlarić i Stjepan Gomboš podijelili su drugu nagradu s Nikolom Dobrovićem, ali je njihov rad „*sa preinakama u smislu posebnih primjedaba i uputa jury-a*“ odmah izabran za izvedbu.⁷¹⁶

Natkrivši prolaz koji je razdvajao dvije zgrade, arhitekti su povezali staru kavanu s prizemljem vojnog skladišta, prostranim nadsvođenim trobrodnom prostorom, koji su oslobodili raznih pregradnji i lučnim otvorima rastvorili prema terasi istočno te uskom prolazu prema kazalištu južno. Tri luka Velikog arsenala ponovno su uspostavljena, odnosno rekonstruirana tijekom izvedbe, dok je četvrti, sjeverni, ostao zatvoren. Prostor nekadašnjeg dvorišta vojnog skladišta, sjeverno, dijelom je iskorišten za smještaj dogradnje s kuhinjom i pomoćnim prostorijama. Žiri je bio mišljenja da „*iako su ove dobro situirane, ne mogu se smatrati bezprikornim riješenjem, jer spomenuta prigradnja oduzima novoj kavani duž cijele jedne fronte zraka i svijetla, i to upravo na mjestu gdje ga može u najvećoj mjeri dobiti*“ te osim toga „*isključuje mogućnost uporabe dvorišta za ljetnu baštu*“. No velika je trobrodna dvorana zato zadržala cjelovitost sa simetrijom svodovlja, a osvjetljenje je omogućeno rastvaranjem na istočnoj i južnoj strani. Za glavni ulaz u kavanu arhitekti su iskoristili postojeći portal nekadašnjeg prolaza između kavane i zgrade skladišta, a za potrebe garderobe i toaleta zauzeli su dio prizemlja susjedne zgrade Glavne straže. Omogućen je i prolaz između Straduna i Gradske luke (iako „*nije bio predviđen u programu*“). Kvalitetu rješenja žiri je prepoznao u tome „*što se nova i stara kafana vanredno lijepo povezuju te čine zajedno jedinstvenu cijelinu*“, a „*Interijeri kavane djeluju, i ako su jednostavni, vrlo otmeno*“.⁷¹⁷

Odmah po žiriranju autori su pozvani da započnu s razradom projekta, odnosno izradom troškovnika radova, kako bi se što prije mogao raspisati natječaj za izvođača. Projekt i troškovnik bili su izrađeni do 1. svibnja, a u srpnju je izabran izvođač, tvrtka „Atlant“ iz Beograda.⁷¹⁸ „Atlantov“ rukovoditelj radova, inženjer Drago Pogačić trajno će se vezati za Dubrovnik i osnovavši vlastitu tvrtku surađivat će i kasnije s arhitektima Kauzlarićem i Gombošem.⁷¹⁹ Radovi su otpočeli već tijekom ljeta 1931., a kavana je, pod novim nazivom „Gradska kavana“, svečano otvorena 1. veljače 1934. godine. Tijekom 1934. godine, kao i sljedećih nekoliko godina, otklanjaju se funkcionalni nedostaci, vrše manji popravci i

⁷¹⁶ HR-DADU-292, svež. 106b, „Zapisnik od ocjenjivačkog suda sastavljen dne 3, 4 i 5 marta 1931. u Općinskom uredu u Dubrovniku“

⁷¹⁷ Isto

⁷¹⁸ HR-DADU-292, svež. 106a, 106b. Ponude su predali i Ivo Grgić i drug iz Zagreba, te ing. Svetomir Lazić iz Beograda.

⁷¹⁹ Uloga Jurja Denzlara „kao opunomoćenika za izvedbu“, prema navodu Sene Sekulić - Gvozdanović, ne nalazi potvrdu u očuvanoj dokumentaciji, vidi: SENA SEKULIĆ - GVOZDANOVIĆ, (bilj. 6), 87

nadopune inventara, kod kojih su arhitekti redovno konzultirani od strane zakupca i Općine dubrovačke, koja sve izmjene strogo nadzire.⁷²⁰

Sl.84., 85. Gradska kavana nakon proširenja i preuređenja (1931.-1934.) (Darja Radović Mahečić, 2007.)

Usporedo s radovima na proširenju „Općinske kavane“ arhitekti su na katu nekadašnjeg vojnog skladišta, dakle iznad novog dijela kavane, projektirali i izveli „Ton kino“. Iako se izvedba „Ton kina“ može smatrati zasebnim projektom, jer nije bila predviđena programom natječaja, a naručitelji su bili privatni poduzetnici a ne Općina, upravo je uređenje kina upotpunilo prostorno rješenje cjeline, jer su pomoćne prostorije kavane, smještene u naizgled nespretnu dvorišnu dogradnju, sada iskorištene za formiranje pristupne terase kata, do koje vode dva simetrično postavljena stubišta. U prostoru kata smješteni su prostrano predvorje i kino dvorana, a svi, pa i najsitniji detalji opreme izvedeni su prema nacrtima arhitekata.

Iako se uređenje „Gradske kavane“ u Dubrovniku redovito spominje kao jedan od ključnih momenata u afirmaciji moderne arhitekture na hrvatskom priobalju, sam zahvat nikada nije u punoj mjeri elaboriran.⁷²¹ Naime, važnost ostvarenja ne počiva toliko u ponovnoj uspostavi zazidanih lukova nekadašnjeg Arsenala, čije jasno čitljive konture arhitekti ponavljaju, koliko

⁷²⁰ HR-DADU-292, svež. 106a, 106b, 115/12, 121/16. Tako se na primjer iz dopisa od 7. studenog 1936. doznaje da je zakupac kavane Karlo Marinović posjetio arhitekta u Zagrebu zbog rješenja pulta, postavljanja okretnih vrata na ulazu i izmjene kokosovih tepiha s vulkaniziranim gumenim. „*Ovu gumu je odobrio g. Gomboš i izabrao sivu boju*“ navodi Marinović u dopisu Općini. U prosincu iste godine izaslanik tehničkog odjela općine, članovi Građevinskog odbora i jedan općinski vijećnik izvršili su očevid radi podneska zakupca kavane i utvrdili da se zahtjevima ne može udovoljiti. „*Pri tome je upozoriti zakupnike kafane da se u buduće ne bave sa predlozima kojim bi se išlo za izmjenama današnjeg nutrašnjeg uređenja i izgleda kafane, u kojem se jedino osjeća pomanjkanje ukrasnog zelenila, koje po drugim svjetskim kafanama, uz malo više brige dobro uspijeva i daje živahnost lokalnu.*“ navodi se u zapisniku očevida.

Dana 18. siječnja 1938. godine Kafansko – hoteljersko društvo s.o.j. moli Poglavarstvo općine dozvolu uklanjanja dvaju ukrasnih bazena s terase kavane zbog nepraktičnosti, kao i zatvaranje dvaju otvora nad bazenima pomičnim platnenim zaklopcima. Već sljedećeg dana arhitekti odgovaraju da se uklanjanje bazena može provesti, ali da se umjesto bazena postave „*nekakvi dekorativni predmeti kao fontana ili slično*“ koji bi ipak „*mogli dati nekakvi čar prostoru*“. Za zatvaranje krovnih otvora predviđaju stakleni krov.

⁷²¹ VLADIMIR POTOČNJAK, (bilj. 3), 55; DUŠKO KEČKEMET, (bilj. 1), 78; TOMISLAV PREMERL, (bilj. 3), 105; ŽELJKA ČORAK, U funkciji znaka, Drago Ibler i hrvatska arhitektura između dva rata, Zagreb, 2000., 131; DARJA RADOVIĆ MAHEČIĆ, Gradska kavana i kino u Velikom arsenalu, u: Moderna arhitektura u Hrvatskoj 1930-ih, (ur.) Darja Radović Mahečić, Zagreb, 2007., 165-168

u inventivno provedenoj reorganizaciji nesređenog aglomerata, objedinivši ga u cjelinu iznimne prostorne vrijednosti i omogućujući visoku razinu funkcionalnosti udomljenim sadržajima (sl.84.,85.).⁷²² Važnije od stvaranja novog zaštitnog znaka u vizuri Grada, rastvaranje je mračnog i samodostatnog interijera 19. stoljeća, čin koji na simboličkoj i doslovnoj razini utjelovljuje duh nove epohe. Prostran i prozračan te opremljen suvremenim namještajem, interijer kavane za dubrovačku sredinu predstavlja ključno mjesto u akceptiranju novog poimanja arhitekture, što će osloboditi put i drugim arhitektima suvremenog pristupa, poput Nikole Dobrovića i Drage Galića, a same Mladena Kauzlarića i Stjepana Gomboša u lokalnim okvirima promovirati u autoritete.

Projekt tržnice u Gradskoj luci (1931.) - kat. 069

Odmah nakon što je njihov prijedlog za proširenje i preuređenje „Gradske kavane“ odabran za izvedbu, arhitekti su uposleni i na projektu Općinske tržnice za prodaju mesa i ribe u Gradskoj luci (sl.86.). Ugovor između Općine dubrovačke i arhitekata potpisan je u ožujku 1931. godine, a nacrti i troškovnici dovršeni su u svibnju iste godine, dakle još tijekom razrade projekta za „Gradsku kavanu“.⁷²³

Prostor pred Vratima od Ponte bio je predviđen za gradnju tržnice još od početka 20. stoljeća, kada se nasipanjem dijela luke dobio pravokutni prostor s tri strane okružen gradskim zidinama, a s četvrte definiran zidanom obalom.⁷²⁴ Arhitekti su tržnicu i ribarnicu zamislili kao dva odvojena kubična volumena položena uz rubove prostora, s obalne strane povezana trijemom, tako da bi se pred Vratima Ponte oblikovao atrijski prostor, „*otvoreno tržište*“.⁷²⁵ Armiranobetonsku skeletnu konstrukciju građevina u donjoj zoni zakriva ispuna obložena kamenom, prema moru zatvorena, a prema atriju rastvorena širokim pravokutnim otvorima, dok između ziđa i krovne ploče kontinuirano teče ostakljenje.

Točni povod za odustajanje od projekta nije poznat, no izvjesnim se čini da je za ovakvu radikalnu transformaciju osjetljivog javnog prostora gradskoj upravi ipak nedostajalo

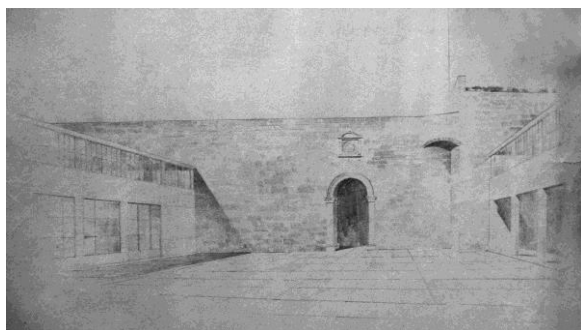
⁷²² ANTUN BAĆE, (bilj.8, 2010.b), 105-108. Nažalost, superiornost stvaralačkog čina postaje očita u neizbježnoj usporedbi s „rekonstrukcijom“ provedenom osamdesetih godina 20. stoljeća (arhitektonski projekt: Petar Kušan, uređenje unutrašnjosti: Julije De Luca), koja dobrim namjerama i razlozima statičke sanacije teško može opravdati poništenje izvornog autorskog rješenja. O zahvatu vidi: *Obnova Dubrovnika 1979.-1989.*, (ur.) Snješka Knežević, Dubrovnik, 1989., 92-99; IVO MAROEVIĆ, *Nesporazumi u obnovi Dubrovnika, Uz obnovu Gradske kavane i bloka Kino – Kazalište*, u: *Čovjek i prostor*, 420, 1988., 8-9; SNJEŠKA KNEŽEVIĆ, *Neprihvaćeni izazov, O interijeru Gradske kavane Julija De Luke*, u: *Čovjek i prostor*, 420, 1988., 10-11. Recentniji zahvati preuređenja kavane očitavaju se isključivo kao daljnje devastacije izvornog prostornog koncepta i detalja arhitektonske opreme.

⁷²³ HR-DADU-292, svež. 106/1; ANTUN BAĆE, (bilj.8, 2010.b), 108-109

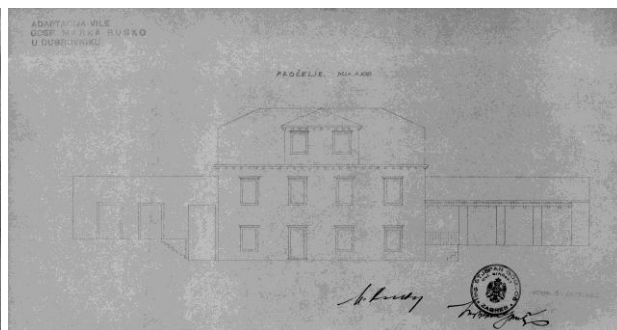
⁷²⁴ ANTUN NIČETIĆ, (bilj. 57), 189

⁷²⁵ HR-DADU-292, svež. 106/1

smjelosti.⁷²⁶ Izuzme li se iz razmatranja upitan odabir lokacije, arhitekti su, nastojeći stvoriti novu prostornu vrijednost u povijesnom okruženju, ponudili rješenje dosljedno svojim uvjerenjima, kojemu bi se tek moglo prigovoriti „naguravanje“ pomoćnih sadržaja u uske dilatacije između projektiranih zgrada i gradskih zidina.

Sl.86. M. Kauzlarić, S. Gomboš, Projekt Gradske tržnice, prostorni prikaz (DADU)

Sl.87. M. Kauzlarić, S. Gomboš, Vila Rusko na Pilama, nacrt pročelja (DADU)

Vila Marka Ruska (1934.) - kat. 084

Neposredno nakon otvaranja „Gradske kavane“ arhitekti preuređuju obiteljsku vilu veletrgovca i brodovlasnika Marka Ruska na Pilama (sl.87.). Nacrti su izrađeni tijekom veljače i ožujka 1934. godine, a uporabna dozvola izdana je već krajem prosinca iste godine.⁷²⁷

Jednokatnica s mansardom smještena je pri vrhu prostranog terasastog vrta što se spušta od ulice Donji Kono prema glavnoj prometnici Pila, Putu od Gruža (danas Ulica branitelja Dubrovnika). Projekt je predvidio temeljito preuređenje i zgrada je „osim malog dijela glavnih zidova, bila sasvim na novo izgrađena.“⁷²⁸ Uz začelje je dograđen izduženi aneks, koji se na zapadnoj strani rastvara u natkriti paviljon - *verandu*, dok u ostalom dijelu udomljuje pomoćne sadržaje. Arhitekti su po svom običaju oblikovali cjelokupni namještaj, a na uređenju pojedinih prostorija radili su i kasnije, 1938. godine.⁷²⁹ Pažljiva razrada funkcionalnih detalja posebno je naglašena u novom, prizemnom krilu, koje obiluje elementima ugradbenog namještaja, a u središnjem dijelu ima i svjetlarnik, malo gospodarsko dvorište.

⁷²⁶ „Kako se doznaje odustalo se je od gradnje već projektovane tržnice, jer ona navodno ne bi odgovarala našim prilikama onako kako odgovara po drugim gradovima (?).“ ***Ko će graditi Općinsku kafanu? u: Tribuna, 16. srpnja 1931., 3

⁷²⁷ HR-DADU-292, svež. 114/17; ANTUN BAĆE, (bilj.8, 2010.b), 109. Radove je izvodio ovlaštteni graditelj Vilim Doršner.

⁷²⁸ Isto

⁷²⁹ MGZ-MK. Usprkos provizornim pregradnjama izvedenim nakon Drugog svjetskog rata, kada je kuća oduzeta vlasnicima i razdijeljena na četiri zasebna stambena prostora, interijer je do danas očuvao čitljiv izvoran raspored a većim je dijelom očuvan i ugradbeni namještaj, izvorna stolarija, te oprema vrta.

Provedeni zahvat, iako kuću potpuno prilagođuje suvremenim potrebama, zadržao je prepoznatljivu pojavnost dubrovačkog prigradskog stambenog sklopa 18. stoljeća. I ovdje su arhitekti, u duhu ispoljenom kod preuređenja „Gradske kavane“, ostvarili visoku razinu prožimanja povijesnih struktura s modernim poimanjem prostora. Posebna pažnja posvećena je vrtu, gdje arhitekti oblikuju nove sadržaje, pažljivo ih integrirajući u zatečeni prostor, tako da je pojedine detalje opreme teško razlučiti od ranijih faza uređenja.⁷³⁰

Projekt obalnog puta Gradska luka - Lazareti (1934., 1937.) - kat. 147

Namjera gradnje obalnog puta uz sjevernu stranu Gradske luke do Ploča prisutna je od početka 20. stoljeća, a 1934. godine o tom se pitanju Općina konzultira s arhitektima Kauzlarićem i Gombošem.⁷³¹ U dopisu iz travnja iste godine arhitekti obrazlažu svoje viđenje problema i trase puta, koji bi zapravo tek manjim dijelom bio u neposrednom kontaktu s obalom; od zgrade Lučke kapetanije (koju bi prema arhitektima trebalo ukloniti) put bi prolazio kroz predziđe uz kule sv. Dominika i sv. Luke, zatim kroz Posat do vanjskog mosta od Ploča, odakle „*ne izgleda mogućim zadržati trasu tik uz morsku obalu, nego se stubama uspeti na visinu ceste, voditi put pred postojećim dućanima i nastaviti iza sadašnje klaonice i iza lazareta (...) te između kupališta i ceste i završiti ga na točki, gdje se gornja cesta proširuje, dakle na terasi uzduž državne ceste između Excelsiora i kupališta.*“⁷³² Arhitekti drže da je izvedba ovog pravca praktičnija i financijski prihvatljivija „*nego izgradnja izričitog obalnog puta*“, a sam put „*kroz neprestanu promjenu slike i vidika privlačivim.*“⁷³³ Ovom se prigodom od narudžbe projekta odustalo, no već krajem 1936. godine, Općina je od arhitekata naručila idejni projekt obalnog puta, sada u vezi s planiranom izgradnjom hotela na mjestu Lazareta.⁷³⁴ Naime, u jeku pregovora o ustupanju Lazareta „Jugoslavenskom Lloyd“⁷³⁵, odnosno brodovlasniku Božu Bancu, obalni put dobio je na važnosti kao pješačka poveznica novog hotela s gradskim središtem. Banac se pak, na interno provedenom natječaju za oblikovanje hotela priklonio rješenju Lavoslava Horvata i Harolda Bilinića, pa Kauzlarić i Gomboš, čiji projekt nije prihvaćen, dopisom obavještavaju gradonačelnika kako će dovršiti „*osnovu puta po svom najboljem znanju bez vezanja puta sa hotelom kojega projekt ne poznajemo.*“⁷³⁵ Od idejnog projekta Mladena Kauzlarića i Stjepana Gomboša očuvan je

⁷³⁰ Naime, kuća i vrt obnavljani su i krajem tridesetih godina 19. stoljeća, nakon stradanja u pljački i paležu Rusa i Crnogoraca po dubrovačkim predgrađima 1806. godine. HR-DADU-292, svež. 1/5

⁷³¹ HR-DADU, „Obalni put“, nerazvrstani spis. Prvi projekt puta izradio je 1913. ili 1914. godine ing. Ilija Musladin zaposlenik Direkcije pomorskog saobraćaja. Općina je 1927. godine od Direkcije pomorskog saobraćaja u Splitu zatražila projekt, no on se izgleda, tijekom rata zagubio.

⁷³² Isto

⁷³³ Isto

⁷³⁴ HR-DADU-292, svež. 121/15; ANTUN BAĆE, (bilj.8, 2010.b), 111-113

⁷³⁵ MGZ-MK

prostorni prikaz Gradske luke do Lazareta iz kojeg je vidljivo da su arhitekti sada razradili svoje ranije ideje. Put bi vodio od Ribarnice u Gradskoj luci, kroz predziđe kula sv. Dominika i sv. Luke, dalje kroz Posat, uz Revelin, do prostora tadašnje Klaonice (prikazane kao park) i planiranog hotela u Lazaretima. Odvojci puta, jedan što vodi ispod Vanjskog mosta od Ploča te stubište smješteno između Klaonice i Lazareta povezuju put s Pločama. Početku puta na Ribarnici prepriječila se zgrada Lučke kapetanije, podignuta u 19. stoljeću na mjestu Malog arsenala, pa je arhitekti zamjenjuju manjom prizemnom zgradom paviljonskog tipa.⁷³⁶

Rješenjem se pokušalo u minimalnoj mjeri izmijeniti prirodni i povijesni karakter obale i novu komunikaciju, lungomare, bez gradnje zidane obale, učiniti što nenametljivijom. Iz očuvanog prostornog prikaza ostaje doduše nejasno kako se rješavaju visinske razlike na dionici puta kroz predziđe te prolaz iz bastiona sv. Luke u Posat.

Projekt vile Zimdin - Regenhart (1935.) - kat. 099

Okolnosti oko angažiranja Mladena Kauzlarića i Stjepana Gomboša na izradi projekta za vilu Hedwig Zimdin - Regenhart nisu pobliže poznate, a ponuđeno rješenje tek je djelomično očuvano (sl.88.).⁷³⁷ Bivši suprug naručiteljice, William Zimdin, podigao je krajem dvadesetih godina 20. stoljeća na Pločama vilu Šeherezadu, po projektu bečkog arhitekta Alfreda Kellera. Eklektičko ostvarenje orijentalnih reminiscencija dočekano je oštrim kritikama, pa je investitorica sada opreznije pristupila projektu i kako se čini, rješenje vile naručila od nekoliko arhitekata. Uz djelomično očuvani projekt Kauzlarića i Gomboša, u literaturi se kao projektant spominje slabije poznati bečki arhitekt Kornfeld, a izvedba je konačno povjerena arhitektu Heinrichu Lauterbachu.⁷³⁸ Izgleda da je ponuđeno rješenje Kauzlarića i Gomboša ipak bilo u znatnom raskoraku s ukusom i željama naručitelja, jer se kasnije izvedena gradnja, uz neosporne kvalitete, svojom pojavnošću s izraženim regionalnim graditeljskim karakteristikama i uklopljenim ekspresionističkim motivima, koncepcijski bitno razlikuje.

Poštujući tipologiju izgradnje na predjelu Ploča i Sv. Jakova, Kauzlarić i Gomboš svoju su vilu impostirali na terasu s visokim podzidom prema cesti. Od prilaznog stubišta, smještenog u uglu parcele, prema kući i dalje uz pročelje vodi duga šetnica sa stuporedom za odrinu. Glavni ulaz uvučen je u stražnjem dijelu kuće, gdje su smještene i pomoćne prostorije, organizirane oko svjetlarnika (zbog konfiguracije terena začelje se naslanja na podzid više terase). Uz pročelje su smješteni salon i dvorana, prema krajoliku rastvoreni širokim

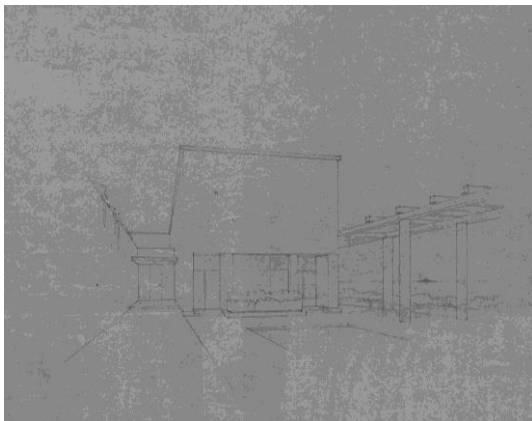
⁷³⁶ Isto

⁷³⁷ HR-DADU-OGU, svež. 66/331; ANTUN BAĆE, (bilj.8, 2010.b), 109. Očuvana su četiri nacrti - tlocrt prizemlja, dva perspektivna prikaza središnje dvorane i pogled na zapadnu fasadu.

⁷³⁸ EMA FIORENINI ŠKERLJ, (bilj. 2), 44-45; <http://spacerempowroclawiu.pl/index.php/wroclawianie/111-heinrich-lauterbach-przedstawiciel-wroclawskiego-modernizmu>, pristupljeno: 26. veljače 2015.

ostakljenjima, a međusobno odijeljeni dvama stupcima i staklenom opnom. Uz pročelje, se nalazi i blagovaonica, potpuno ostakljena prema istaknutoj lođi. Središnje mjesto u organizaciji unutrašnjosti pripada dvorani, koja se visinom proteže kroz dvije etaže, a uključuje stubište za kat i galeriju s koje se pristupa u sobe.

Ovo, najranije poznato rješenje Kauzlarića i Gomboša za reprezentativnu stambenu novogradnju u Dubrovniku ujedno je i najradikalnije u svom modernizmu - prožimanju unutarnjeg i vanjskog prostora i slobodnoj organizaciji tlocrta. Kasniji projekti dubrovačkih vila uglavnom variraju primijenjena prostorna rješenja i arhitektonske elemente, no uvijek u nešto konvencionalnijem obliku. Iako nerealiziran i fragmentarno očuvan, projekt za vilu Zimdin - Regenhart može se svrstati među najzanimljivija rješenja čitavog opusa stambene arhitekture Mladena Kauzlarića i Stjepana Gomboša.

Sl.88. M. Kauzlarić, S. Gomboš, Projekt vile Regenhart, prostorni prikaz (DADU)

Sl.89. M. Kauzlarić, S. Gomboš, Projekt hotela na mjestu Lazareta, fotomontaža (MGZ-MK)

Projekt hotela na Lazaretima (1936.) - kat. 119

Projektno rješenje hotela na Lazaretima, koje su arhitekti ponudili na već više puta spomenutom internom natječaju „Jugoslavenskog Lloyda“, konceptijski je temeljeno na međuodnosima velikih čistih volumena koji uravnoteženje traže u datostima mikrolokacije. Naime, prostor Ploča, istočnog predgrađa povijesne jezgre Dubrovnika na kojem se Lazareti nalaze, doživio je u prvim desetljećima 20. stoljeća korjenite promjene; gradnjom voluminozne Gimnazije (1911-1926.), četverokatne najamne stambene zgrade obitelji Banac (1901.) i hotela Odak (1913.) rahla urbana matrica predgrađa s jednokatnicama i dvokatnicama uokoljenim terasama i vrtovima nepovratno je narušena. Iz fotomontaže (sl.89.) koja hotel predstavlja iz ključne vizure, pogleda iz Gradske luke, vidljivo je da dva izmaknuta kubična volumena hotela svoju impostaciju grade upravo u odnosu na Gimnaziju i najamnu zgradu Banac. Pročelni, obalni zid Lazareta zadržan je kao baza kompozicije - postojeći lom u

pravcu pružanja zida iskorišten je za smještaj veze hotela i obale i korespondira s izmicanjem dvaju krila hotela. Zid je produžen prema zapadu, na prostor tadašnje Klaonice i minimalno je rastvoren - na jednom mjestu trima lukovima, autocitatu obalnog pročelja „Gradske kavane“. Fasada hotela zamišljena je u duhu moderne, bez ustupaka lokalnom koloritu; prizemlje sa širokom ostakljenjima, katovi s nizovima balkonskih lođa hotelskih soba, uvučenih u ravninu zida. Veza s dubrovačkom tradicijom očitava se možda tek u nekoliko razrađenih prostornih prikaza interijera.⁷³⁹

Ukoliko je iz razmatranja uopće moguće isključiti s današnjeg gledišta neshvatljiv odnos prema unikatnoj povijesnoj građevini, projekt Kauzlarića i Gomboša mogao bi se visoko valorizirati u okvirima hotelske izgradnje međuratnog perioda. Dosljedni vlastitom arhitektonskom izričaju, a vjerojatno ohrabreni iskustvom upravo dovršenog Dobrovićeva hotela „Grand“ na Lopudu, arhitekti su, čini se, u potpunosti promašili naručiteljevo poimanje modernosti, uskoro otjelovljeno u obližnjoj vili Banac Lavoslava Horvata i Harolda Bilinića.

Projekt kavane Dubravka na Pilama i regulacija Brsalja (1937.) - kat. 148

Krajem dvadesetih godina 20. stoljeća projekte za preoblikovanje kavane „Dubravka“ na Pilama izradili su arhitekti Ivan Ivačić te Jože Plečnik.⁷⁴⁰ Od zahvata se tada odustalo, a vlasnik kavane Stijepo Ivanović i dalje željan povećanja kapaciteta i sadržaja, ponovno je pokrenuo pitanje preoblikovanja 1936. godine, kada je projekt izradio arhitekt Jozo Dražić. Projekt je ocijenjen kao funkcionalno i oblikovno neuspjelo te su se vlasnik i općinska uprava posredno obratili arhitektima Kauzlariću i Gombošu za izradu idejnog rješenja.⁷⁴¹

Idejno rješenje izrađeno je i odaslano u Dubrovnik u svibnju 1937. godine. Nacrta nisu očuvani, no o koncepciji doznajemo iz popratnog dopisa: „(...) *Na to mjesto zapravo ne spada nikakova gradnja. To mjesto su pluća Dubrovnika. Najidealnije bi bilo, otvoriti potpuno terasu i ničim ne ograničiti vidike na more i bedeme. (...) Mi predlažemo da se*

⁷³⁹ ANTUN BAĆE, (bilj.8, 2010.b), 110-111; ANTUN BAĆE, IVAN VIĐEN, (bilj. 381), 331-332. „U projektu za spomenuti hotel, posebno u detaljima njegova unutrašnjeg vrta (čisti odnos staklenih stijena i kamenih zidova koji reinterpretiraju prostor trijema, bazen kao asocijacija na ribnjak, dijagonala stubišta uz zatvoren niski volumen), izričito suvremenim oblicima (Mladen Kauzlarić, op.a.) iznova je stvorio bogatstvo humanizirane prirode Sorkočevićeva gruškog ljetnikovca. Umjesto pojednostavljene utilitarnosti prolaznog boravišta, turistički je objekt u njegovoj zamisli postao tumač i prijenosnik stoljetne kulture tla na kojemu je izrastao.“ ŽELJKA ČORAK (bilj. 721), 131-132. Autorica donosi i prostorni prikaz unutrašnjeg dvorišta hotela, datiravši ga u 1938. godinu.

⁷⁴⁰ KOSTA STRAJNIĆ (bilj. 11), 23-26. U tekstu se spominju i dva danas izgubljena projekta neimenovanih autora.

⁷⁴¹ ANTUN BAĆE, (bilj. 8, 2010.b), 113. U pismu, koje vjerojatno datira s početka 1937. godine, inženjer Drago Pogačić piše arhitektima: „Zamolio me je g. Roki (tadašnji šef Tehničkog odjela Općine, op.a.) da Vam pišem u stvari gradnje kafane Dubravke. G. Ivanović vlasnik te kafane htio bi znati koliko bi vi tražili za honorar da izradite projekat i kako je Vaše mišljenje „anzeneral“ o tome. Eventualno da izradite samo idejnu skicu. Prilažem ovdje nacрте koje je po svoj prilici radio g. Jozo Dražić i mišljenje Banske uprave o tom projektu.“ MGZ-MK. Mišljenje o Dražićevom projektu je izdano 18. siječnja 1937. godine. HR-DADU-292, svež. 131/1

kavana izgradi ispod nivoa terase, sa otvorenim izgledima u park šančeva i na more. Na samoj terasi izgradio bi se samo silaz u kavanu, te ljetni office za posluživanje na terasi, sa malim dizalom iz officea dolnje kuhinje. (Eventualno bi se u tom sklopu možda moglo izvesti lokal za trafiku ili fotografske potrepeštine). Objekt mora da bude čim manji i ne smije zastirati vidike.(...) Izjavljujemo odmah, da smo spremni izvesti skice, detailni projekt te voditi gradnju kavane samo u slučaju ako se gradnja bude izvodila prema izloženim principima. Da li će paviljon biti izveden na sredini terase ili rubu (što bi bilo vjerojatno urbanistički povoljnije) stvar je detaljnog tlocrtnog i prostornog studija.“⁷⁴²

Ovakva koncepcija nije prihvaćena (vlasnik zacijelo nije bio oduševljen idejom o preseljenju poslovanja u podrumске etaže), pa je sljedeće, 1938. godine arhitekt Jozo Dražić izradio novi projekt, koji je kao „*najuspjeliji od svih do tada ponuđenih*“, prihvatio Građevinski odbor i Banovinska uprava na Cetinju, no ipak nije realiziran.⁷⁴³

Zamisli o purifikaciji platoa Brsalja rušenjem „Dubravke“ i formiranju suterenskih etaža u nasipu *kontraskarpe*, općinske vlasti nisu bile načelno nesklone, no nisu raspolagale sredstvima za otkup kavane.⁷⁴⁴ Ostavši tada neostvarena, ova će ideja ostati aktualna sve do početka 21. stoljeća.⁷⁴⁵

Projekti za vile Mihajla Gluščevića i Karla Banca (1936. - 1937.) - kat. 116, 114

Projekti za dvije vile na južnoj strani uvale Sumartin u Lapadu, nastali u kratkom vremenskom razmaku, koncepcijski su vrlo bliski.

Za vilu poduzetnika Karla Banca očuvane su dvije idejne varijante, jedna datirana u ožujak 1937. godine, dok bi se druga, nedatirana, kronološki mogla odrediti kao nešto ranija.⁷⁴⁶ Ovo rješenje predviđa istaknuti volumen na zapadnom dijelu pročelja, rastvoren širokim prozorom blagovaonice u prizemlju i francuskim prozorom kata. U ravnini s istaknutim dijelom uzduž pročelja teče trijem nad kojim je terasa (sl.90.).

⁷⁴² MGZ-MK. Nacrt uređenja trga na Pilama iz 1937. godine, koji su arhitekti namjeravali izložiti na izložbi Pola vijeka hrvatske umjetnosti, vjerojatno je vezan za zahvat preuređenja kavane Dubravka. Pola vijeka hrvatske umjetnosti 1888-1938., katalog izložbe, (ur.) Tomislav Krizman, Ivo Šrepel, Dragutin Tadijanović, Zagreb, 1938., 208. Rad je naveden u katalogu, no nije bio izložen.

⁷⁴³ HR-DADU-292, svež. 131/1

⁷⁴⁴ Isto. U „Zapisniku naličja“ održanog 26. rujna 1938. godine predstavnik Gradskog tehničkog odsjeka i članovi Građevinskog odbora „izjavljuju da se saglašuju sa ranije iznesenim mišljenjem dubrovačkih građana i kompetentnih stručnih lica prema kojemu bi najidealnije urbanističko rješenje bilo, kada se na tom mjestu nebi nikakova gradjevina zidala, čak što više, kad bi se i danas postojeća zgrada porušila.“

⁷⁴⁵ Programski zadatak posljednjeg javnog natječaja za preuređenje platoa Pila, provedenog 2004. godine, također je predviđao uklanjanje kavane „Dubravka“.

⁷⁴⁶ Jedna skica uređenja blagovaonice vile, koja se ne može izravno povezati s tlocrtnim rasporedom oba rješenja, datirana je u mjesec studeni 1936. godine. MGZ-MK
Karlo Banac, mladi brat Boža Banca, također je bio dioničar „Jugoslavenskog Lloyd“ a.d.

Kod drugog rješenja, iz ožujka 1937., istaknuti volumen blagovaonice i lođe smješten je na istočnoj strani i nosi terasu kata, dok je suprotni ugao pročelja rastvoren trijemom u prizemlju i lođom na katu.

Oba rješenja prostornom organizacijom unutrašnjosti podsjećaju na raniji projekt za vilu Zimdin - Regenhart; ulaz je smješten na bočnoj fasadi, uz začelje, no stubište za kat je sada umjesto u prostoru dvorane smješteno u predvorju. Središnja prostorija prizemlja je dnevni boravak, rastvorena širokim trodijelnim prozorom prema krajoliku uvale Sumartin. Širokim ostakljenjem boravak je povezan s predvorjem, a vizualno je povezan i s blagovaonicom. Ključno mjesto u organizaciji unutrašnjosti ima smještaj kamina, izmaknutog u prostor dnevnog boravka, tako da dijelom zaklanja komunikacijsko čvorište između predvorja, dnevnog boravka i blagovaonice, a dinamičnosti prostorne koncepcije pridonose i denivelacije pojedinih prostorija. Pomoćni sadržaji su izdvojeni i smješteni uz začelje i u podrumu, dok se spavaće sobe i kupaonice nalaze na katu. Kod datiranog rješenja uz začelje se naslanja volumen garaže, koja se zbog terasaste organizacije vrtno parcele nalazi u razini kata.

Izvedena vila, prema projektu koji potpisuje tvrtka „Braća ing. Faltus“ iz Zagreba, ujedno izvođači radova, ima niz sličnosti s oba opisana idejna rješenja (organizacija pročelja s bočnim istakom i terasom nad trijemom, smještaj garaže), no detaljima, poput niza izduženih vertikalnih prozora, odudara od rječnika arhitekata.⁷⁴⁷

Sl.90. M. Kaulzarić, S. Gomboš, Projekt vile Banac u Lapadu, prostorni prikaz (MGZ-MK)

Sl.91. M. Kaulzarić, S. Gomboš, Projekt vile Gluščević u Lapadu, prostorni prikaz (MGZ-MK)

Idejna rješenja za vilu dr. Mihajla Gluščevića u Lapadu (sl.91.), nastala najvjerojatnije u drugoj polovici 1936. ili prvim mjesecima 1937. godine, oblikovanjem volumena i dispozicijom unutrašnjosti bliska su rješenju za vilu Karla Banca datiranog u ožujak 1937.

⁷⁴⁷ HR-DADU-292, svež. 125/4; ANTUN BAĆE, (bilj. 8, 2010.b), 113-115. Godine 1937. Kaulzarić i Gomboš surađivali su s „Braćom ing. Faltus“ na izgradnji vile Schön na Panatovčaku 74 u Zagrebu, te je vjerojatno da su im, možda nesprenni na veće ustupke pred zahtjevima naručitelja, prepustili razradu projekta. O izgradnji vile Schön: HELA VUKADIN - DORONJGA, (bilj. 710), 42-44

godine. Vila se nalazi svega stotinjak metara zapadnije od vile Karla Banca, a izvedena je 1938. godine po projektu Jovana Korke.⁷⁴⁸ Projekt za istu vilu izradio je ranije, u studenom 1936. godine, i beogradski arhitekt Vojin Simeonović.⁷⁴⁹ Oba projekta znatno su monumentalnija i razvedenijih volumena od rješenja Kauzlarića i Gomboša; beogradski arhitekt ponudio je viziju raskošne rezidencije razvedenog tlocrta i elevacije s nizom povijesnih reminiscencija - lođama s lukovima, triforama, i središnjim, kuli nalik zaobljenim volumenom, dok je Korke umjereniji, no i njegova je izvedena vila u usporedbi sa suzdržanošću Kauzlarića i Gomboša monumentalna i masivna, razvedena nizovima arkada i terasama.

Knjižara „Jadran“ (1938.) - kat. 154

Očuvane idejne varijante, skice i nacrti izvedbenih detalja za uređenje knjižare i fotografske radnje Jadran na Stradunu, u vlasništvu Milana Gössla i Miha Ercegovića, svjedoče o iznimno studioznom pristupu arhitekata i kod zahvata manjeg obima (sl.92.). Prvi nacrti, potječu još iz 1934. godine, da bi do realizacije došlo tek 1938. godine.⁷⁵⁰ Knjižara je pregradnjom, odnosno objedinjenjem tri manja dućanska prostora, zauzela širinu čitavog bloka između ulica Žudioske i Boškovićeve. Arhitekti su projektirali čitavu opremu unutrašnjosti, rasporedom i oblikovanjem prilagodivši je funkcionalnom poslovanju, a glavni vizualni naglasak knjižari dao je dugački pult, koji je, prateći L tlocrtni oblik prostora, podcrtao jedinstvo novouspostavljenog interijera.⁷⁵¹

Sl.92. M. Kauzlarić, S. Gomboš, Knjižara Jadran na Placi, prostorni prikaz unutrašnjosti (MGZ-MK)

Sl.93. Vila Rusko na Koločepu

⁷⁴⁸ HR-DADU-292, svež. 126/21. Projekt Jovana Korke datiran je u lipanj 1937. godine.

⁷⁴⁹ OJD

⁷⁵⁰ HR-DADU-292, svež. 132/19; MGZ-MK; ANTUN BAĆE, (bilj. 8, 2010.b), 115

⁷⁵¹ Uređenje interijera knjižare održalo se do početka devedesetih godina 20. stoljeća, kada je u potpunosti negirano.

Vila Rusko na Koločepu (1938.-1939.) - kat. 160

Za obitelj Marka Ruska arhitekti su četiri godine nakon preuređenja obiteljske kuće na Pilama projektirali i vilu na otoku Koločepu (sl.93.), odavna prepoznatu i svrstanu među najznačajnija ostvarenja vila za odmor u hrvatskom međuraću.⁷⁵² Smještena u središtu ograđenog posjeda, vila se nalazi na istaknutom položaju, na vrhu poluotoka Mačus koji s južne strane zatvara uvalu Donjeg Čela. Od ulaza u ogradnom zidu do kuće vodi duga šetnica sa stuporedom za odrinu, popločena oblucima i kamenom. Na suprotnom kraju posjeda, na samom rtu poluotoka smješten je paviljon, oblikovan po uzoru na *pavijune* dubrovačkih renesansnih ljetnikovaca. Sjeveroistočno od kuće, u podzidu vrtne terase nalazi se spremište za čamac, do kojeg je uređen manji pristan.

Jednokatna vila ima „L“ tlocrtni oblik, a s južne joj je strane dodano gospodarsko prizemno krilo nad kojim je prostrana terasa; složeni tlocrtni oblik i prostorna organizacija uvjetovani su funkcionalnom razdiobom sadržaja. Jednokatni volumen rastvoren je u prizemlju ugaonim ulaznim trijemom s polukružnim lukovima, dok na katu dominira balkon na kamenim konzolama, natkriven strehom koja prekida završni vijenac.⁷⁵³ Zide je građeno pravilnim klesancima, svi otvori imaju jednostavne, plošno obrađene kamene okvire, a plitko krovište pokriveno je kupom kanalicom. Uz začelje glavna zgrada i prizemno krilo zatvaraju dvorište – atrij, koji je sa zapada, prema vrtu, definiran dvama stupcima pravokutnog presjeka. Ovaj prostor, uz prilaznu šetnicu vizualno najupečatljiviji dio sklopa, definiran je dopunom projekta, kada je gospodarskom krilu prema zapadu dodana praonica.⁷⁵⁴

Uspoređujući arhitektonsko oblikovanje vile na Koločepu s ranijim neostvarenim projektima za vile Zimdin - Regenhart, Banac i Gluščević uočljivo je jače naslanjanje na lokalnu graditeljsku tradiciju, no ta veza ne umanjuje iznimnu razinu ostvarenja. Reinterpretacijom pojedinih elemenata arhitekture dubrovačkih ljetnikovaca, poput pristupne šetnice, *orsana* i *pavijuna*, pomnim promišljanjem cjeline i odnosom prema okolnom krajoliku, vila Rusko doista svjedoči o kontinuitetu i nadgradnji ladanjske tradicije u duhu moderne.⁷⁵⁵

⁷⁵² NEVEN ŠEGVIĆ, Stvaralačke komponente arhitekture FNRJ, u: Urbanizam i arhitektura, 5-6, 1950., 3-38, 12. Autor među prilogama članku donosi i dvije fotografije vile Rusko.; TOMISLAV PREMERL (bilj. 3), 106; ŽELJKA ČORAK, (bilj. 721), 131; TOMISLAV PREMERL, (bilj. 10), 355-357

⁷⁵³ HR-DADU-292, svež. 133/1; ANTUN BAČE, (bilj. 8, 2010.b), 115. Balkon je prvotno zamišljen kao željezna konstrukcija, no tijekom izvedbe doživio je izmjene, o čemu svjedoči i detalj kamenih konzola koje zadiru u luk prizemlja.

⁷⁵⁴ Isto. Projekt je završen početkom svibnja 1938., a nacrti za praonicu, paviljon i orsan sa svlačionicom u studenom 1938. godine, građevinska dozvola izdana je 15. studenog 1938., a uporabna dozvola 20. studenog 1939. godine.

⁷⁵⁵ TOMISLAV PREMERL (bilj. 10)

Kavana obitelji Rusko i projekt regulacija Pila (1939.-1942.) - kat. 183

Treći projekt Mladena Kauzlarića i Stjepana Gomboša vezan za obitelj Rusko bila je gradnja kavane na Pilama. Na mjestu gdje se trg Brsalje sužava u početak Puta od Gruža (tada Put XIII novembra, danas Ulica branitelja Dubrovnika) arhitekti su projektirali jednokatnicu koja bi pred istočnim i sjevernim pročeljem imala trijem s arkadama, odnosno natkriveni pješački pasaż, jer bi arkade na sjevernoj strani dosezale do ruba kolnika. Zamišljena kao uglovnica koja bi definirala početak ulice i granicu trga, zgrada je trebala u prizemlju imati dućane a na katu kavanu, natkritu ravnim krovom i ostakljenu prema uskoj terasi nad arkadama.⁷⁵⁶

Smještaj građevine na urbanistički vrlo osjetljivoj lokaciji dao je izgradnji obilježja skandala. U kolovozu 1939. godine Stjepan Gomboš je posjetio općinski građevinski ured i izložio plan novogradnje braće dr. Iva i Marka Rusko. Molba za odobrenje gradnje podnesena je u listopadu 1939., a građevna dozvola izdana je početkom ožujka 1940. godine. Radovi su započeli 1. travnja, no nakon negativnih reakcija u lokalnom tisku, sredinom istog mjeseca općinske vlasti ih obustavljaju i nalažu rušenje sagrađenog.⁷⁵⁷ Nakon obustave uslijedila je reakcija autora, a o projektu se pozitivno očitovao i Kosta Strajnić.⁷⁵⁸ Slijedi žalba braće Rusko, novo naličje i vještačenje arhitekta Stjepana Hribara, „šefa *regulacione osnove grada Zagreba*“, koji se navodno također pozitivno očitovao o projektu.⁷⁵⁹

Žalbeni postupak na odluke o obustavi radova i rušenju nastavljen je i nakon početka Drugog svjetskog rata. U travnju 1942. godine izrađeni su novi nacrti, prilagođeni izdanim uputama o regulacijskoj liniji. Projekt potpisuje inženjer Vinko Karlovac, rukovoditelj „Dubrovačkog građevnog društva“ s o.j., koje je izvodilo radove. Građevinska dozvola izdana je početkom srpnja iste godine, no gradnja, očito zbog ratnih okolnosti, nije nastavljena.⁷⁶⁰

U međuvremenu, u studenom 1940. godine, arhitekti su predstavili „Studiju za regulaciju Puta XIII novembra i Šetališta kralja Aleksandra“, dakle čitavog platoa Pila s Brsaljama i današnje

⁷⁵⁶ HR-DADU-292, svež. 151/1, 157/9; ANTUN BAĆE, (bilj. 8, 2010.b), 115-116

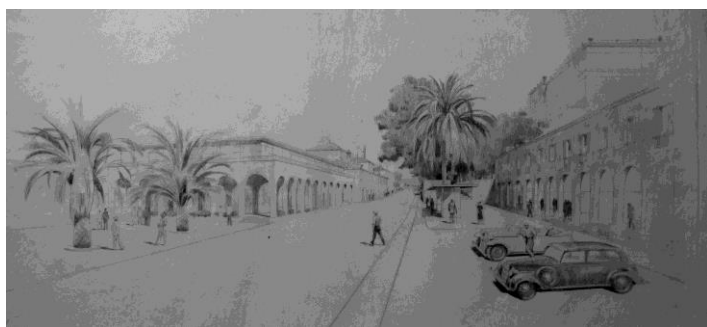
⁷⁵⁷ Isto. Lokalni tjednik „Dubrava“ u broju od 13. travnja 1940. na str. 2. donosi članak „Novogradnja na Pilama“ s podnaslovom „Pogreška se mora i još može ispraviti. – Ko ima za to snage, dostojan je većeg udivljenja“ u kojem se kritizira projekt. „Narodna svijest“ od 18. travnja 1940. na str. 3 donosi članak u kojemu se navodi da je „Pitanje novogradnje na Pilama povodom usmene kritike od strane građana i na prvome mjestu mjesne štampe – dakle javnog mišljenja – uzeto je ponovno u rješavanje“ i dalje da „Projektirana zgrada može da stoji, ali je treba povući tako, da barem ne izlazi iz pravca ostalih zgrada. Dubrovnik ima svoj tip ulica pak mislimo, da se ne može samo kod jedne zgrade postaviti i primijeniti načelo trotoara sa arkadama, kao što je n. pr. u Bologni, gdje sve ulice stare pa i moderne imaju trotoare s arkadama.“

⁷⁵⁸ „Dubrava“ od 27. travnja 1940. na str. 2. donosi ponovno pod naslovom „Novogradnja na Pilama“ znatno pomirljiviji uvod i izjavu arhitekata od 19. travnja 1940. godine. „Jugoslavenski list“ od 28. travnja 1940. na str. 14. člankom „Jedna arhitektonska afera“ staje u obranu projekta, donosi istu izjavu arhitekata (od 19. travnja 1940.), te pozitivno mišljenje konzervatora Koste Strajnića, koji oštro napada odluku o obustavi i rušenju. Uz članak je dan i perspektivni prikaz zgrade.

⁷⁵⁹ HR-DADU-292, svež. 157/9

⁷⁶⁰ Isto. Sagrađene arkade prizemlja porušene su nakon Drugog svjetskog rata, a podrumaska etaža danas se koristi kao noćni klub.

Ulice branitelja Dubrovnika do kompleksa Bolnice. Projektom se predlaže izgradnja jednokatnica ili „niskih dvokatnica“ s arkadama u prizemlju na sjevernoj strani platoa, umjesto postojećeg niza zgrada od palače Pucić (tada hotel Pošta) do vrta hotela Imperial. Početak ulice bi se proširio sa sjeverne strane, oduzevši dio vrta hotelu Imperial, dok bi se južna strana ulice ujednačila izvedbom arkada poput onih na zgradi obitelji Rusko (sl.94.).⁷⁶¹ Kavana obitelji Rusko još jednom potvrđuje inventivnost arhitekata u rješavanju mikrourbanističkih problema i možemo se složiti s mišljenjem da bi „(...) svojim lijepim proporcijama, uravnoteženim masama i harmoničnoj silhueti“ arkade dale „čitavom kraju karakterističan arhitektonski akcenat (...)“.⁷⁶² S druge pak strane predložena urbanistička regulacija Pila predstavlja teško provediv purifikatorski zahvat, na tragu promišljanja začetih oko uklanjanja kavane „Dubravke“, ali ovaj put osmišljen prvenstveno kako bi se opravdao vlastiti arhitektonski projekt. Uniformiranje fasada beskrajnim arkaturama može se promatrati kao odraz duha vremena i promjene ukusa u godinama pred početak Drugog svjetskog rata, no zamijetiti je da i pristup problemu znatno odudara od onoga s početka istog desetljeća, kada arhitekti projektiraju „Gradsku kavanu“ i Općinsku tržnicu. Umjesto stvaranja nove prostorne vrijednosti proizišle iz kreativnog čina temeljenog na istančanom senzibilitetu za zadani kontekst, kod kojeg oblikovanje usko srasta s konstruktivnim i funkcionalnim nužnostima, sada se zahvat temelji na širokoj gesti površinskog apliciranja proizvoljno izabranog motiva.

Sl.94. M. Kauzlarić, S. Gomboš, Projekt regulacije Pila, prostorni prikaz (MGZ-MK)

Sl.95. Vila Mirka Zeca Iza Grada

Vila Mirka Zeca (1940.-1941.) - kat. 194

Za vilu trgovca Mirka Zeca (sl.95.), smještenu sjeverno od povijesne jezgre, ispod tadašnjeg „Carinskog puta“ u izgradnji (danas Ulica Petra Krešimira IV. 8), arhitekti su u veljači 1940.

⁷⁶¹ Isto

⁷⁶² ***Jedna arhitektonska afera, u: Jugoslavenski list, 28. travnja 1940., 14

izradili dvije idejne varijante.⁷⁶³ Varijanta, razrađena u izvedbeno rješenje, oblikovanjem volumena i organizacijom sadržaja slijedi liniju ranijih projekata za reprezentativno stanovanje, no primjetan je otklon prema tradicionalnijem arhitektonskom izrazu. Kubični volumen kuće pred istočnim dijelom pročelja ima istaknut trijem s lučnim otvorima, nad kojim se nalazi lođa, čije krovište nose dva stupa, a uz začelje se naslanja prizemno krilo s pomoćnim sadržajima. Kod oblikovanja otvora izostala su široka ostakljenja, a krovište je, za arhitekta netipično, prilagođeno stambenoj svrsi i na pročelnoj strani rastvoreno krovom prozorom. Raspored unutrašnjosti, iako funkcionalan i organizacijski srodan ranijim projektima, riješen je znatno konvencionalnije.⁷⁶⁴

Iako su prisutne sve karakteristične teme kojima su se arhitekti okupirali i ranije, izvedena građevina proporcijским odnosima i mehaničkim adiranjem pojedinih elemenata bitno zaostaje za neostvarenim projektima dubrovačkih vila, ukazujući možda na određeni zamor tematikom, a vjerojatno i na popuštanje pred zahtjevima naručitelja.

4.5.2. Drago Galić

Nakon završene Tehničke srednje škole u Zagrebu 1926. godine, Drago Galić (Zagreb, 1907. - Zagreb, 1992.) radi kod Huga Erlicha, potom kod Jurja Denzlera i Mladena Kauzlarića, a od 1930. do 1939. godine kod Drage Iblera. Godine 1930. upisuje studij na Odsjeku za arhitekturu Umjetničke akademije u Zagrebu, gdje i diplomira, 1933. godine u klasi Drage Iblera.⁷⁶⁵

Pansion „Vila Roxy“ (1934.) - kat. 082

U Dubrovniku se Drago Galić prvi put javlja 1934. godine projektom za pansion „Vilu Roxy“ na Pločama (sl.96.) investitorice Ilse Brulloph. Projekt je izrađen u veljači, a uporabna dozvola izdana je već u listopadu iste godine.⁷⁶⁶ Gradnju je vodila tvrtka „Atlant“ iz Beograda, koja je početkom godine upravo dovršila izvedbu „Gradske kavane“. Jednokatnica pravokutnog tlocrta na začelju ima istaknuto polukružno stubišno tijelo na koje se prema istoku naslanja terasa u visini kata. Fasade su građene punim kamenom, otvori nemaju naglašene okvire, već su usječeni u zidno platno. Natprozornici i nadvratnici riješeni su kao

⁷⁶³ MGZ-MK; ANTUN BAĆE, (bilj. 8, 2010.b), 116-117

⁷⁶⁴ HR-DADU-292, svež. 145/8. Građevna dozvola izdana je 11. veljače, a uporabna dozvola 18. prosinca 1941. godine. Neuobičajeno za praksu Mladena Kauzlarića i Stjepana Gomboša projekte za ishođenje građevne dozvole ovjerio je samo izvođač radova, ing. Drago Pogačić.

⁷⁶⁵ A. ŠTULHOFER, A. UCHYTIL, Z. BARIŠIĆ, (bilj. 6)

⁷⁶⁶ DADU, GPOD, kutija 113/20

monolitne kamene grede u ravnini zida.⁷⁶⁷ Istaknut je tek završni vijenac – kanal za kišnicu, koji fasade dijeli od plitkog dvostrešnog krovišta pokrivenog kupom kanalicom. Vijenac je izveden bez profilacije i bez uobičajenih zubaca (još uvijek ucrtanih u projektu). Zanimljivo je i rješenje dimnjaka koji su građeni kamenom, a ne kako je uobičajeno opekom i postavljeni su odmah iznad završnog vijenca te doprinose ritmizaciji pročelja. Raspored unutrašnjosti je jednostavan, u skladu s funkcijom pansiona - sobe su orijentirane prema jugu, moru, one na katu rastvorene francuskim prozorima, imaju ugrađene ormare, a hodnik, stubište, kupaonice i ostali prateći sadržaji smješteni su uz začelje. Stroga i krajnje jednostavna utilitarna logika prostorne organizacije primijenjena na „Vili Roxy“ obilježiti će sve arhitektove projekte za pansione i hotele na dubrovačkom području.

Nastala pod očitim utjecajem vile Robić, koju je na Korčuli 1933. godine projektirao Drago Ibler, i na čijoj je izvedbi Galić surađivao, pansion „Vila Roxy“ predstavlja daljnji korak u redukciji i pročišćavanju elemenata tradicijskog građenja kamenom, odnosno prilagođavanju sintakse moderne arhitekture regionalnom izričaju.⁷⁶⁸

Sl.96. Pansion „Vila Roxy“ na Pločama

Sl.97. Pansion Paska Grbića na Pločama

Pansion Paska Grbića (1935.-1936.) - kat. 093

Sljedeće, 1935. godine, Drago Galić projektira pansion za Paska Grbića na Pločama (sl.97), oblikovnim rješenjem i dimenzijama srodan „Vili Roxy“ u čijoj se neposrednoj blizini i nalazi.⁷⁶⁹ Stubište je ovdje riješeno unutar pravokutnog volumena kuće, pročelje (uže za jednu vertikalnu prozorsku osu) je na katu dobilo armiranobetonski balkon s jednostavnom

⁷⁶⁷ Ovaj detalj, vrlo čest kod oblikovanja otvora u drugoj polovici tridesetih godina, kako se čini, u Dubrovniku se prvi put javlja na „Vili Roxy“.

⁷⁶⁸ Izmjene u odnosu na odobreni projekt (krov na prizemnom aneksu uz začelje zamijenjen je ravnom terasom, izmijenjeni su otvori na začelju, a podrumski prostor je umjesto pod aneksom izveden ispod zapadnog dijela glavnog volumena zgrade) nastale tijekom izvedbe, a koje su pridonijele kvaliteti konačnog rješenja, nastale su vjerojatno u suradnji s voditeljem radova, iskusnijim graditeljem Dragom Pogačićem.

⁷⁶⁹ HR-DADU-292, svež. 116/7

željeznom ogradom, koji se proteže čitavom širinom, a umjesto dvostrešnog kuća ima četverostrešno, također vrlo plitko krovište. Dok se kod obližnje „Vile Roxy“ odnos modernističke redukcije i interpretiranje regionalnih posebnosti čita u napetom ekvilibriranju unutar kreativnog procesa, kod pansiona Paska Grbića elementi regionalnog izričaja (upotreba kamena i krovište pokriveno kupom) doimaju se kao nužni ustupak zahtjevima građevinskih vlasti, dodatak elementarnoj kubičnoj formi.⁷⁷⁰

Hotel „Splendid“ (1935.-1936.) - kat. 092

Iste godine arhitekt za investitoricu Maju Jurzynowsku, projektira hotel „Splendid“ u uvali Sumartin (sl.98.).⁷⁷¹ Za razliku od projekata za pansione Roxy i Grbić smještenih na Pločama, u relativnoj blizini povijesne jezgre Dubrovnika, lokacija u lapadskoj uvali nudila je mogućnost slobodnijeg pristupa oblikovanju vanjštine, odbacivanje regionalnih obilježja - fasadnog kamena i kosog krovišta, odnosno mogućnost primjene čistog modernističkog vokabulara.

Projektiran i izveden kao armiranobetonska skeletna konstrukcija, trokatni hotel nalazi se na južnoj strani uvale Sumartin, nedaleko morske obale.⁷⁷² Prateći morfologiju terena, sjeverno, moru usmjereno, pročelje hotela organizirano je kaskadno. Pažnja projektanta usmjerena je prije svega rastvaranju unutrašnjosti, posvajanju vidika te što većoj insolaciji i prozračnosti. Smješteni u prizemlju, hall, salon i restoranska dvorana između vitkih armiranobetonskih nosača imaju ostakljenja na sjevernom te na bočnim pročeljima. Sobe na sjevernoj strani rastvorene su prostranim, trodijelnim balkonskim vratima, dok su one usmjerene jugu, zbog izloženosti suncu i pogledima, suzdržanije fenestrirane. Središnji uzdužni hodnici triju katova, osvijetljeni su na krajevima prozorima što se protežu čitavom visinom etaže. Uslijed kaskadne organizacije, pred sobama na sjevernoj strani formirane su terase, a čitavom širinom južnog pročelja na katovima se pružaju balkoni.

Dovršeni gotovo istovremeno, Dobrovićev hotel „Grand“ na Lopudu i hotel „Splendid“ Drage Galića, označavaju konačnu emancipaciju moderne arhitekture u dubrovačkoj sredini. Nužna usporedba dvaju ostvarenja, na konceptualnoj, prostorno - organizacijskoj i oblikovnoj razini, nedvojbeno bi išla u prilog iskusnijeg, već u potpunosti formiranog arhitekta, no to ne umanjuje značaj i neosporne kvalitete Galićeva hotela.

⁷⁷⁰ Graditelj Rikard Trostman projektirao je 1939. godine nadogradnju drugog kata, koja nije realizirana. HR-DADU-292, svež. 137/5

⁷⁷¹ HR-DADU-292, svež. 116/1

⁷⁷² Isto. Izgradnja je bila povjerena beogradskoj tvrtki „Tunner i Wagner“, specijaliziranoj za armiranobetonske radove.

Sl.98. Hotel „Splendid“ u Lapadu
(Lucianović, 2014.)

Sl.99. Pansion „Vila Miami“ u Lapadu
(Lucianović, 2014.)

Pansion „Vila Miami“ (1936.) - kat. 089

Pansion „Vila Miami“ (sl.99) sagrađena je 1936. godine za Antoniju Stojan u uvali Sumartin u Lapadu, nedaleko hotela „Splendid“.⁷⁷³ Jadnokatnica sa suterenom žbukanih fasada ima jednostrešno krovništvo s jedva primjetnim padom prema začelnoj strani. Glavno pročelje usmjereno je prema sjeveru, morskoj obali i rastvoreno u suterenu plitkim trijemom sa stupcima pravokutnog presjeka, a na dvjema gornjim etažama širokim balkonskim vratima gostinjskih soba. Konzolno istaknuti balkoni s jednostavnom željeznom ogradom kontinuiraju čitavom širinom pročelja. Na istočnom dijelu začelja istaknut je kubični volumen u kojem su smješteni predvorje i stubište. Sve sobe u prizemlju i katu orijentirane su prema sjeveru, a uz začelje se pružaju hodnici. Servisni sadržaji nalaze se u suterenu.

Smještena na padini šumovite Petke, nedaleko morske obale pitome lapadske uvale, „Vila Miami“, za razliku od obližnjeg hotela „Splendid“, kod kojega kaskadno pročelje ublažuje odnos trokatnog volumena i konfiguracije terena, potpuno je autistična prema okolišu. Kubična forma čiju elementarnost naglašavaju gotovo potpuno zatvorene bočne fasade, može se smatrati eksperimentom kontrastiranja čiste stereometrijske forme i pejzaža, no svojevremeno je zasigurno pružala čvrste argumente svim lokalnim protivnicima moderne arhitekture.⁷⁷⁴

Kuća Mata Jakšića (1936.-1938.) - kat. 107

Prepoznata i valorizirana kao jedno od najznačajnijih ostvarenja međuratne arhitekture na Jadranu, kuća pravника Mata Jakšića (sl.100.) predstavlja treći autorov projekt u uvali

⁷⁷³ HR-DADU-292, svež. 118/12, 129/1

⁷⁷⁴ Prema projektu Draga Pogačića, 1937. godine dograđena je veranda uz začelje. Nakon Drugog svjetskog rata pansion je adaptiran i postupno integriran u veći hotelski kompleks, te su mu danas izvorni volumen i oblikovanje nerazpoznatljivi.

Sumartin, ostvaren u kratkom vremenskom razmaku, no koncepcijski potpuno različit od prethodnih (hotela „Splendid“ i pansiona „Vile Miami“).⁷⁷⁵ Čini se gotovo nevjerojatno da isti projektant potpisuje djelo koje predstavlja potpuni antipod prethodnom, a koje je k tome smješteno u izravnom vizualnom kontaktu. Dvije zgrade smještene na suprotnim stranama uvale svjedoče o dvama krajnostima koje moderna arhitektura može zauzeti u odnosu na graditeljsku tradiciju i prostorni kontekst, a da istovremeno ne odstupa od svojih osnovnih načela.

Kuća Jakšić smještena je na sjevernoj strani uvale, uz obalni put - šetalište koje vodi oko poluotoka Babina kuka. Kuća je podignuta na temeljima manje građevine, po svemu sudeći pomoćne zgrade, unutar ograđenog, kaskadno organiziranog vrtnog posjeda. Glavna zgrada, obiteljska kuća Jakšić, vjerojatno nastala u 18. stoljeću, nalazi se u središtu posjeda, dok je pomoćna građevina smještena jugoistočno, u uglu vrta, uz stubište koje vodi od ulaza u ogradnom zidu. Sudeći po katastarskoj karti posjed je sredinom 19. stoljeća, kada se i podiže pomoćna zgrada, temeljito rekonstruiran.

Novopodignuta kuća, iako nešto veća od porušene, zadržala je karakter pomoćne zgrade, relativno skromnih dimenzija. Pravokutnog tlocrta, okomito položenog na trasu ceste i liniju obale, kuća ima dvije etaže - suteran s manjom terasom pred južnim pročeljem, koja doseže do ogradnog zida te prizemlje, koje je zahvaljujući terasastoj organizaciji posjeda izdignuto, i doživljava se kao kat. U suteranu su izvorno bili smješteni prostrana soba, sa zasebnim ulazom s istočne strane te kupaonica. Soba je na južnoj strani širokim vratima rastvorena prema terasi natkritoj odrinom. U stražnjem dijelu suterana, sa zasebnim ulazom i stubištem za kat, smješteni su kuhinja i djevojačka soba. Na katu (zapravo prizemlju) kojemu se pristupa sa stubišta uz zapadnu fasadu, su predvorje, kupaonica, jedna manja te jedna prostrana soba, koja se ostakljenom lođom rastvara pejzažu uvale Sumartin.⁷⁷⁶

Kuća je građena opekom, ožbukanih fasada, natkrivena plitkim četverostrešnim krovom, pokrivenim „starom“ (kako se izričito navodi u tehničkom opisu) kupom kanalicom. Krovnište je izvedeno s prepustom, detaljom koji se u dubrovačkoj ladanjskoj tradiciji češće

⁷⁷⁵ „Tiho i povučeno izrasla na padini nad lapadskom uvalom, koristeći i dopunjujući stari kameni zid ispred sebe kao svoj cjelovit zaštitni i oblikovni, ona svoje 'pravo na vidik' ostvaruje potezom prozora koji kontinuirano teku uzduž glavne fasade cijeloga prvoga kata, obuhvatajući i uglove; no razmjeri su i razdjelje tih otvora takvi da oni umjesto neutralnog 'rasvjetnog mehanizma' postaju intimni element rekreiranja atmosfere starog dubrovačkog ljetnikovca. Interijeri te vile, sa stropom spuštenim prema rubovima, njezina mala terasa s pergolom i ugrađenom kamenom klupom, dijelovi su jednoga od najtoplijih i u detaljima najbrižljivijih ambijenata naše međuratne arhitekture“, ŽELJKA ČORAK, (bilj. 721), 131

⁷⁷⁶ HR-DADU-292, svež. 122/6

upotrebljava za natkrivanje vidikovaca - *pavijuna*, no stambenih prostora, što dodatno naglašava karakter zgrade i intenciju autora.⁷⁷⁷

Sl.100. Kuća Mata Jakšića u Lapadu

Sl.101. Pansion „Vila Florida“ (Lucianović, 2014.)

Pansion „Vila Florida“ (1939.) - kat. 168

Kasnih tridesetih Drago Galić se u Dubrovniku javlja još jednom, kada krajem 1938. godine za investitoricu Anku Stojan projektira pansion „Vila Florida“ (sl.101.) (kasnije u sastavu hotela „Bellevue“).⁷⁷⁸ Pansion se nalazi na Putu Iva Vojnovića u Lapadu, na vrhu litice iznad nevelike pješćane uvale. Prostorna koncepcija preuzeta je gotovo u potpunosti od ranijeg arhitektova rješenja za pansion „Vilu Miami“ u uvali Sumartin, što ne čudi, jer su vlasnice dvaju pansiona bile sestre. Jednokatnica sa suterenom „L“ tlocrtne osnove ima na začelju istaknut manji volumen u kojemu su smješteni predvorje, stubište i sanitarije, a glavni je korpus zgrade namijenjen gostinjskim sobama usmjerenim prema moru (u suterenu su servisni sadržaji i blagovaonica), dok se uz začelje pružaju hodnici. Prema izvornom rješenju, hotel je u razini prizemlja na zapadnoj strani trebao imati aneks u kojemu bi se nalazile kuhinja te blagovaonica rastvorena prema moru trima lučnim otvorima, no tijekom izvedbe se od toga odustalo, pa su ovi sadržaji umjesto gostinjskih soba smješteni u suterenu. Uz ovu izmjenu, graditelj Pogačić, povećao je i nagib dvostrešnog krovništva, prilagodivši ga mikrolokaciji izloženoj snažnom vjetru. Arhitekt je ponovno primijenio i armiranobetonske balkone pružene čitavom širinom glavnog, južnog pročelja, prema kojima se sobe rastvaraju širokim balkonskim vratima. No, kod „Vile Florida“ linija pročelja je za širinu balkona uvučena u odnosu na zidove bočnih fasada i rub krovništva, formiravši tako nad balkonom kata

⁷⁷⁷ Sve agresivnija izgradnja u uvali Sumartin (započeta upravo u međuratnom razdoblju) narušila je izvorni odnos kuće i šireg okoliša, no ujedno naglasila dojam samozatajnosti, imanentan autorovoj koncepciji.

⁷⁷⁸ HR-DADU-292, svež. 135/26

strehu. Vanjski zidovi hotela građeni su od kamena, dok je međukatna konstrukcija armiranobetonska.

Smješten na negostoljubljivoj lokaciji, što svjedoči o beskompromisnom duhu tadašnjih turističkih poduzetnika, pansion je zaklonio otvorene vizure s ceste na pučinu, pa u urbanističkom smislu predstavlja upitan zahvat. No, kao arhitektonsko ostvarenje pansion „Vila Florida“ može se opisati kao sinteza svih dotadašnjih arhitektonskih dubrovačkih iskustava, pokušaj da se stroga utilitarnost uvjetovana suvremenom hotelskom funkcijom izmiri s regionalnim graditeljskim osobitostima.⁷⁷⁹

4.5.3. Lavoslav Horvat i Harold Bilinić

Lavoslav Horvat (Varaždinske Toplice, 1901. – Novi Marof, 1989.) Državnu srednju tehničku školu završava u Zagrebu 1922. godine, nakon čega se zapošljava u atelijeru Rudolfa Lubynskog u Zagrebu. Godine 1926. upisuje se na Odjel za arhitekturu Akademije za likovne umjetnosti, gdje diplomira 1930. Od 1932. do 1936. živi i radi u Splitu, nakon čega se vraća u Zagreb.⁷⁸⁰

Harold Bilinić (Split, 1894.- Split, 1984.) arhitektonski odsjek Više obrtne škole završio je u Trstu, a studij arhitekture 1922. godine u Firenci na Accademia di Belle Arti. Nakon studija radio je u Gradskom građevnom odjelu u Zagrebu, a od 1926. do 1932. godine živio je i radio u Buenos Airesu. Po povratku iz Argentine, ponovno je radio u Gradskom građevnom odjelu u Zagrebu, a neko vrijeme ima vlastiti atelijer. Od 1922. surađuje s Ivanom Meštrovićem.⁷⁸¹

Vila Boža Banca u Cavtatu (1928.?) - kat. 037

Prvo ostvarenje Lavoslava Horvata na dubrovačkom području vila je brodovlasnika Boža Banca u Cavtatu (sl.102.), podignuta krajem dvadesetih godina 20. stoljeća. Projektna dokumentacija nije pronađena te stoga dataciju i autorstvo ipak treba uzeti sa zadržkom.

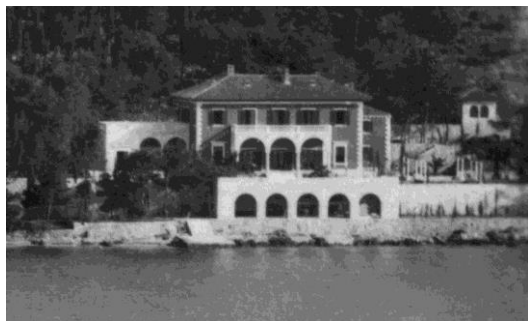
Građevina razvedene tlocrtne forme smještena je na vrtnoj parceli jugoistočno od povijesne jezgre Cavtata, uz dužobalni put koji vodi prema šumovitom poluotoku Sustjepanu. Osnovni jednokatni kubični volumen vile natkrit plitkim četverostrešnim krovom potpuno je ovisan o klasicističkom govoru, a uvjetno prihvaćeno moderno obilježje progovara kroz adiranje pomoćnih elemenata (trijemova, terasa, vidikovca, vrtnih prostora) koji tvore složenu dinamičnu cjelinu, sagledivu u potpunosti isključivo kroz kretanje. Stoga glavnu

⁷⁷⁹ Pansion je nakon Drugog svjetskog rata u više navrata adaptiran, uglavnom zadržavši prepoznatljive karakteristike, da bi konačno početkom 21. stoljeća nestao u bezličnoj masi novog predimenzioniranog hotela.

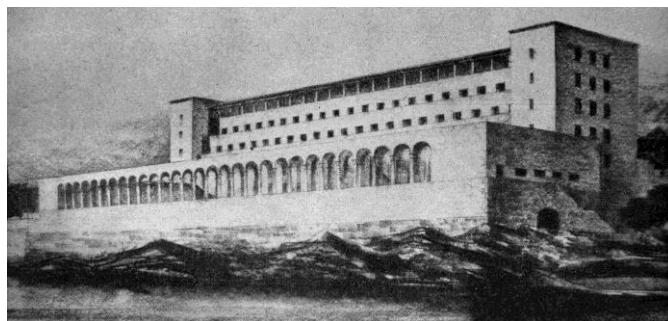
⁷⁸⁰ Arhitekti članovi JAZU, Drago Galić (ur.), Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, 437, Zagreb, 1991., 68-73

⁷⁸¹ T. Pl. (TOMISLAV PREMERL), Bilinić, Harold, u: Hrvatski biografski leksikon, A – Bi, Zagreb, 1983., 765-766

karakteristiku cjeline predstavlja napetost između dvaju krajnosti – klasicističke statičnosti kompozicije i dinamizma imanentnog modernoj arhitekturi. No komponiranje različitim volumenima, asimetrija i dinamizam osim u arhitekturi moderne prisutni su i u ostvarenjima dubrovačke renesansne ladanjske izgradnje, pa je interpretacija prostorne koncepcije, odnosno određenje njenog izvorišta, otežano. Isti problem ponovno će se javiti kod vile na Pločama desetljeće kasnije.

Sl.102. Vila Banac u Cavtatu

Sl.103. L. Horvat, H. Bilinić, Projekt hotela na Lazaretima, prostorni prikaz (Dubrava, 1937.)

Projekt hotela na Lazaretima (1936.) - kat. 117

Nakon izvedbe vile u Cavtatu, do ponovnog angažmana Lavoslava Horvata u dubrovačkoj sredini proteklo je punih osam godina, a vezan je za istog investitora, Boža Banca. Ranije su opisane okolnosti oko neuspjelog pokušaja izgradnje suvremenog hotela na mjestu Lazareta na Pločama te provedbe internog natječaja na kojemu je izabran projekt Lavoslava Horvata i Harolda Bilinića (sl.103.), izrađen uz navodno mentorstvo Ivana Meštrovića.⁷⁸²

Izraziti monumentalizam, često prisutan u Horvatovim ostvarenjima, ovdje je zasigurno prenaplašen, uzme li se u obzir namjena zgrade. Naručitelju se ovakav pristup vjerojatno činio najprikladnijim u osjetljivim okolnostima gdje je zgradu trebalo interpolirati u neposrednu blizinu povijesne jezgre, a druga dva prijedloga, dosljedni modernizam Kauzlarića i Gomboša te pitoreskni historicizam od ranije ozloglašeng Kellera, čine se kao pažljivo izabrani antipodi, koji su samo trebali potvrditi ispravnost izbora. Zagovaratelji projekta tvrdili su da *„glavne linije ove monumentalne gradnje harmoniziraju sa gradskim mirima i masivnim*

⁷⁸² HR-DADU-292, svež. 121/15; Hrvatski muzej arhitekture Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Arhiv Lavoslava Horvata (dalje HMA-HAZU-LH); ***Kao pjesma lijepo budućnosti, u: Hrvatska dubrava, 1. veljače 1937., 3; ***Izgradnja hotela na Lazaretima?, u: Hrvatska dubrava, 16. veljače 1937., 5-9; ZRINKA PALADINO (bilj. 6, 2011.), 479; ZRINKA PALADINO (bilj. 6, 2013.), 52-53; ZRINKA PALADINO, (bilj. 262), 246-247; ANTUN BAĆE, IVAN VIĐEN, (bilj. 381), 331-332

tvrđavama na ulazu u grad“ i pridonose „cjelokupnom vrlo slikovitom izgledu sljubljene slike grada i Ploča.“⁷⁸³

Za razliku od školskog klasicizma cavtatske vile ili kasnijeg pozivanja na gotičko – renesansnu morfologiju kod vile na Pločama, koji uporište crpe u lokalnoj sredini ili joj barem nisu strani, monumentalni klasicizam hotela na Lazaretima ponajviše podsjeća na istovremena traženja pojedinih talijanskih arhitekata diktirana zahtjevima fašističkog režima.

U istom duhu, širokim potezom raščišćavanja okolnog prostora, od zgrade hotela do ulaza u povijesnu jezgru, riješena je i okolina hotela.

Sl.104. L. Horvat, H. Bilinić, Projekt vile Pitarević-Banac u Lapadu, nacrt pročelja (HMA-HAZU-LH)

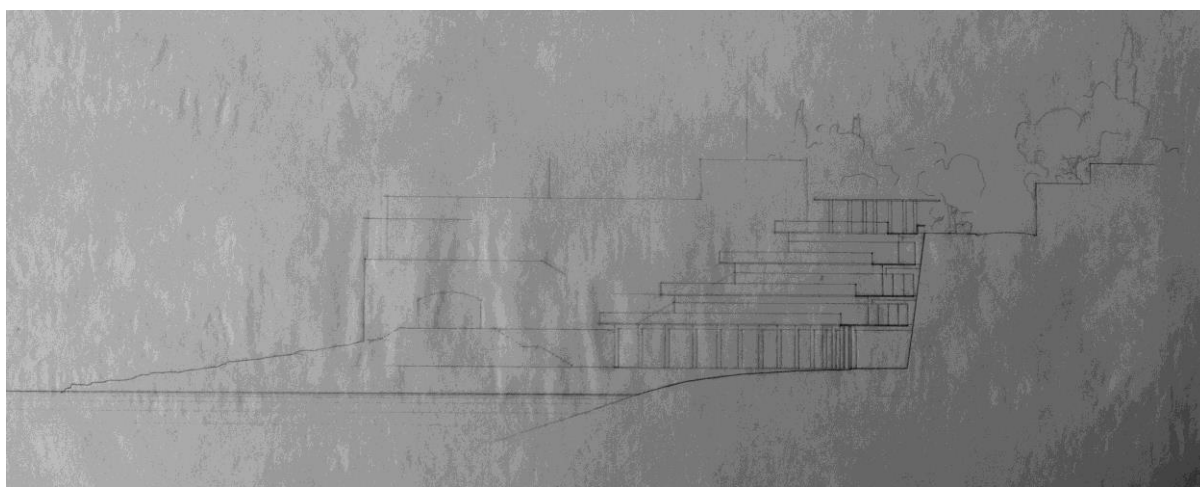
Projekt vile Ade Pitarević - Karla Banca (1936.) - kat. 113

Za Adu Banac, udanu Pitarević, arhitekti su, najvjerojatnije tijekom 1936. godine izradili niz varijanti idejnog rješenja vile u uvali Sumartin (sl.104.).⁷⁸⁴ Zemljište je od sestre uskoro otkupio Karlo, mlađi brat Boža Banca, koji je 1937. godine nastavio razvijati projekt, no po svemu sudeći s drugim arhitektima - Kauzlarićem i Gombošem, zatim slabo poznatim bečkim arhitektima Schöpplerom i Kornfeldom te konačno, vjerojatno i s izvođačima radova, „Braćom Faltus“ iz Zagreba.

⁷⁸³ ***Kao pjesma lijepe budućnosti... u: Hrvatska dubrava, 1. veljače 1937., 3. Zanimljivo je i viđenje arhitekta Nevena Šegvića gotovo pet desetljeća kasnije: „Treba navesti da su tada Lazareti bili u ruševnom stanju, potpuno nesanimirani i da je bilo govora i o njihovu uklanjanju. Međutim, tlocrt, njihova kontura, bila je inspirativna. To je svakako odvažan pristup takvu zadatku. Preuzevši osnovnu tlocrtnu ideju i razradivši je u novu zamisao velikog hotela, koji nosi u sebi sve bitne elemente u našem prostoru ostvarene arhitekture, dakle cijelo jezično bogatstvo te arhitekture. Tu su arkade, predvorje, loggia, elementi dubrovačkih ljetnikovaca još do danas nedovoljno istraženi, a kojih vrijednosti superiorno nadilaze mnoge današnje realizacije.“ Autor se ipak ograđuje zaključkom kako bi „Ostvarenjem tog projekta vjerojatno (...) nastala kolizija sa svom dubrovačkom aglomeracijom.“ Neven Šegvić, Ivan Meštrović i arhitektura, u: Arhitektura, 186-187-188, Zagreb, 1983.-1984., 2-9, 8

⁷⁸⁴ HMA-HAZU-LH; ZRINKA PALADINO (bilj. 6, 2011.), 54, 457-460; ZRINKA PALADINO (bilj. 6, 2013.), 54; ZRINKA PALADINO, (bilj. 262), 248-249. Autorica, na osnovi očuvanih idejnih skica i izvedeno rješenje pripisuje Lavoslavu Horvatu, no takva je atribucija neutemeljena.

Jednokatna vila pravokutne tlocrtne osnove, natkrivena četverostrešnim krovom, smještena je na strmom terenu na južnoj strani uvale, nedaleko morske obale. Varijacije idejnog rješenja uglavnom se odnose na raspored otvora, smještaj trijema u prizemlju i lođe kata, raspored unutrašnjosti te oblikovanje stražnjeg pomoćnog krila. Zanimljivo je usporediti Horvatova rješenja s kasnijim prijedlozima Kauzlarića i Gomboša, koji iako slično tretiraju volumen vile, također koristeći elemente poput trijema i lođe, djeluju znatno inventivnije i suvremenije, prije svega zbog protočne prostorne dispozicije te snažnijeg prožimanja otvorenih i zatvorenih prostora.

Sl.105. L. Horvat, H. Bilinić, Projekt zgrade kupališta na Pločama, presjek (HMA-HAZU-LH)

Projekt kupališta na Pločama (1937.) - kat. 151

Javno gradsko kupalište Banje smješteno je na Pločama, istočno od kompleksa Lazareta. Za vrijeme austrijske uprave kupalište je koristila isključivo vojska, a za njene potrebe krajem 19. stoljeća podignut je neugledni kupališni sklop s kabinama, u nekoliko navrata dograđivan i nadograđivan. U doba kada se intenzivno razmišljalo o izgradnji luksuznog hotela na Lazaretima, obližnji kupališni sklop se vjerojatno doimao oblikovno i funkcionalno zastarjelo, pa su se općinske vlasti nakratko zainteresirale za mogućnost izgradnje zamjenske, suvremeno koncipirane građevine.

Iako smještajem neposredno vezana uz planirani hotel, kupališna zgrada na Pločama, istočno od Lazareta, arhitekta Lavoslava Horvata predstavlja u potpuno drugom svjetlu (sl.105.).⁷⁸⁵ Na položaju donekle zaklonjenom Lazaretima, odnosno planiranim hotelom, projektant se umjesto na oblikovni dijalog s povijesnom cjelinom usmjerio na svladavanje zahtjevne

⁷⁸⁵ HMA-HAZU-LH; ZRINKA PALADINO (bilj. 6, 2011.), 53, 439-440; ZRINKA PALADINO (bilj. 6, 2013.), 52; ZRINKA PALADINO, (bilj. 262), 247. Prema napisu u lokalnom tisku, naručitelj projekta bila je Općina dubrovačka. Projekt je bio javno izložen početkom svibnja 1937. godine, a izgradnju se namjeravalo financirati podizanjem zajma. ***Nacrt novog općinskog kupališta, u: Dubrovnik, 8. svibnja 1937., 4

konfiguracije terena i rješavanje mikrourbanističkih problema. Naime, u uskom pojasu što ga s jedne strane određuje potrebni slobodni prostor plaže, a s druge znatna visinska razlika do Puta Frana Supila, glavne prometnice predjela Ploča, arhitekt je, prilagođavajući se pružanju plitke uvale uspio smjestiti brojne potrebne sadržaje te povezati dvije visinske razine. Kaskadno organiziranu armiranobetonsku konstrukciju nose vitki stupovi uvučeni iza prepusta terasa. U razini ceste položena je najviša, krovna terasa, formirajući tako proširenje skućene prometnice, ozelenjeni vidikovac povezan s plažom dvama otvorenim stubištima. Suvremeno koncipirano, lišeno povijesnih reminiscencija, inventivno i funkcionalno opravdano, rješenje kupališne zgrade na Pločama može se svrstati među najzanimljivije nerealizirane projekte međuratne arhitekture u Dubrovniku.

Palača Boža Banca na Pločama (1937.-1939.) - kat. 124

Zasigurno najmonumentalnija građevina izvorno namijenjena individualnom stanovanju u Hrvatskoj 20. stoljeća, palača obitelji Banac na Pločama (sl.106.), složeno je i višeznačno ostvarenje, kako u arhitektonsko oblikovnom, tako i u širem kulturno - fenomenološkom kontekstu.

Kamena trokatnica složene tlocrtne osnove smještena je na gradskom predjelu Ploče, na mjestu ladanjskog sklopa koji je izgradnjom palače u potpunosti negiran.⁷⁸⁶ Prateći tipologiju izgradnje uz sjevernu stranu Puta Frana Supila, palača je od ceste ograđena visokim ogradnim zidom. Kroz portal u ogradnom zidu pristupa se u atrij, širokim lučnim ostakljenim otvorom povezan s predvorjem, a dvokrakim otvorenim stubištem i s prostranom terasom kata. Uz pročelje u razini prvog kata pruža se nadsvođeni trijem s kolonadom skulptorski obrađenih stupova povezanih polukružnim lukovima. Trijem na zapadu vodi do kapelice, a na jugoistočnoj strani završava *vidilicom*. Nad trijemom je terasa drugog kata kojoj se unutrašnjost palače rastvara prostranim središnjim trodijelnim vratima šiljastih lukova – triforom te s po dvoja užih bočnih vrata, također šiljastih lučnih nadvoja. Na razdjelnom vijencu trećeg kata položen je niz od devet pravokutnih prozora, a nad završnim vijencem plitko četverostrešno krovnište pokriveno je kupom kanalicom. Uz začelje je smješteno dvorište te terasasto organizirani vrtni prostor s visokim zelenilom.⁷⁸⁷

Unutrašnjost uz reprezentativne sobe i dvorane, među kojima se oblikovanjem ističu predvorje, visinom pruženo kroz dvije etaže te središnja dvorana drugog kata, prostranom triforom rastvorena krajoliku, sadrži i čitav niz prostora namijenjenih servisnim sadržajima.

⁷⁸⁶ Prostrani ograđeni sklop s kućom, kapelom, pomoćnim zgradama i vrtom vidljiv je na starijim fotografijama Ploča i arhivskim katastarskim kartama.

⁷⁸⁷ DADU, GPOD, kutija 131/2, 140/5, 141/5; HMA-HAZU-LH. U vrtu se nalazila mala elektrana, a uz sjeverno pročelje naknadno je projektirano i izvedeno dizalo.

Očuvani su brojni detalji izvorne opreme interijera, visoke umjetničke i zanatske razine izvedbe; željezne ograde stubišta, stolarija otvora, namještaj i drvene oplata radne sobe vlasnika.⁷⁸⁸

Iako se redovito svrstava među najznačajnija ostvarenja moderne arhitekture u hrvatskom priobalju, morfologijom se palača u potpunosti naslanja na mješoviti gotičko - renesansni stil Dubrovnika, izravno referirajući na njegova najznačajnija i najreprezentativnija ostvarenja, poput palače Divone i ljetnikovca Petra Sorkočevića, pa bi je se na morfološkoj razini s punim pravom moglo interpretirati i kao posljednje ostvarenje historicističke arhitekture. Tordirana tijela stupova trijema, skulptorski obrađeni kapiteli, profilacije arkada, prozora i vijenaca doslovno su prenošeni ili varirani elementi povijesnih spomenika, bez interpretativnog odmaka od predložka kakav se nerijetko susreće i kod jasno deklariranih dijela historicizma.⁷⁸⁹

Sl.106. Palača Boža Banca na Pločama

No, ako bi se morfološka razina i zanemarila, nameće se pitanje porijekla prostorno - oblikovne koncepcije, koja je najčešće, uz činjenicu da građevina nastaje u zenitu moderne te da njeni autori generacijski i formativno pripadaju krugu modernih arhitekata, i bila argument za svrstavanje unutar korpusa moderne arhitekture. No, upravo je porijeklo prostorne koncepcije dvojbeno i dvoznačno. Naime, svi argumenti za ovakvu interpretaciju - prožimanje

⁷⁸⁸ Rasvjetna tijela, ograde stubišta i drugu opremu od kovanog željeza dizajnirala je kiparica Greta Turković (1896.-1978.). SANJA ŽAJA VRBICA, Umjetnička galerija Dubrovnik u palači Banac, u: Zbornik radova 2. kongresa hrvatskih muzealaca, (ur.) Jasna Galjer, Zagreb, 2013., 87-94

⁷⁸⁹ Vrsno klesani kapiteli trijema djelo su kipara Vanje Radauša (1906.-1975). Isto, 90-91

unutrašnjih i vanjskih prostora, asimetrija, dinamizam prostornog koncepta - svojstveni su i izravnim povijesnim uzorima, dubrovačkim ljetnikovcima, prije svega onome Petra Sorkočevića u Lapadu. Naravno, na ovoj razini postoji određeni odmak od uzora, no on je uvjetovan prilagođavanju potrebama suvremenog stanovanja, a ujedno i dimenzijama građevine, koje značajno nadilaze i najraskošnija ostvarenja dubrovačke ladanjske izgradnje ranijih stoljeća.

Stoga, jedini argument za obranu moderniteta palače Banac može biti upravo svjesni izbor uzora, senzibilitet za prepoznavanje prostornih vrijednosti povijesne arhitekture i pokušaj njihove nadgradnje. No, pitanje je koliko se zasluge za izbor predložka mogu pripisati samim autorima, jer je izvjesno da ni doslovno oponašanje arhitektonskih detalja prošlih epoha nije bilo prvi izbor projekatanta. Znatno vjerojatnijom se čini pretpostavka da je sam naručitelj odigrao važnu ulogu u koncipiranju arhitektonsko oblikovnog programa.

Uz nesumnjive prostorne kvalitete pojedinih dijelova i mnoštva iznimnih vizura koje se kretanjem otvaraju, naročito unutar otvorenih i poluotvorenih dijelova kompleksa – dvorišta, predvorja i uspona na terasu, potrebno je upozoriti i na izrazitu konvencionalnost i gotovo afunkcionalnost unutrašnjosti palače, kojoj kao da znatno bolje pristaje današnja galerijska, no izvorna stambena namjena.⁷⁹⁰ Jedini do danas očuvani izvorno opremljeni dio interijera, radni kabinet vlasnika, predstavlja izuzetak od izrečene tvrdnje, no on djeluje gotovo kao kuća unutar kuće – prema okolini i ostatku unutrašnjosti introvertirani prostor s ugrađenim polukatom proporcioniran je prema mjeri korisnika, njegovim stvarnim životnim i radnim navikama.

Palača obitelji Banac kompleksno je arhitektonsko djelo, podložno različitim pristupima i interpretacijama, koji nadilaze uobičajeni diskurs o kontinuitetu tradicije i modernitetu, no kao takvo, otvoreno i samosvojno, bogato značenjima, s pravom se može svrstati među nezaobilazna ostvarenja nacionalne arhitekture 20. stoljeća.

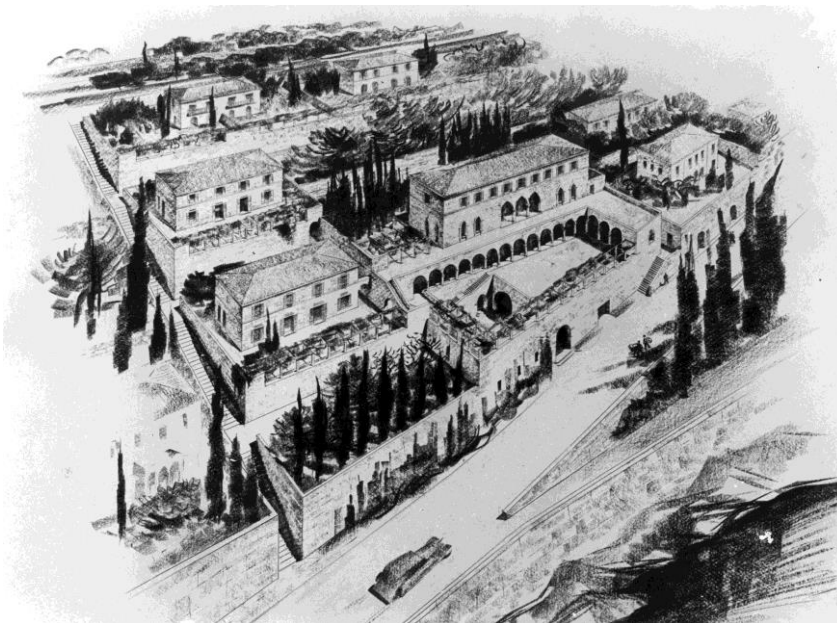
Projekt regulacije posjeda Boža Banca (1937.-1939.) - kat. 180

Vjerojatno tijekom razrade projekta za palaču Banac, nastaje projekt regulacije šireg posjeda obitelji na Pločama (sl.107.).⁷⁹¹ Projektom je bilo predviđeno uklanjanje masivne

⁷⁹⁰ Nedugo nakon završetka Drugog svjetskog rata, 1950. godine, vila je ustupljena potrebama Umjetničke galerije Dubrovnik, čiji bogati fundus čuva i prezentira do danas. Prenamjenom za galerijske potrebe građevina nije pretrpjela veće izmjene, a recentni zahvati provedeni s ciljem poboljšanja i osuvremenjivanja muzejsko - galerijske djelatnosti poštivali su u potpunosti zatečenu oblikovnost prostora.

⁷⁹¹ HMA-HAZU-LH; Ostavština Ade Pitarević, vlasništvo Lepe Šimleša Jovanović (dalje OAP); Pola vijeka hrvatske umjetnosti 1888.-1938., katalog izložbe, (ur.) Tomislav Krizman, Ivo Šrepel, Dragutin Tadijanović, Zagreb, 1938., 132; ZRINKA PALADINO, (bilj. 6, 2011.), 41-42, 422-424; ZRINKA PALADINO (bilj. 6, 2013.), 42-43; ZRINKA PALADINO, (bilj. 262), 239-240

četverokatnice jugozapadno od vile, tada najveće stambene najamne zgrade u Dubrovniku.⁷⁹² Na njenom mjestu podigla bi se jednokatna stambeno – poslovna građevina ravnog krovišta, što bi omogućilo otvaranje vizura iz palače prema povijesnoj jezgri.⁷⁹³ Zapadno i sjeverno od palače podigle bi se četiri dvojne jednokatnice četverostrešnog krovišta, okružene manjim vrtnim površinama i terasama s pergolom, a vjerojatno namijenjene boravku šire Bančeve obitelji i suradnika. Za pristup kućama bila je predviđena uspostava vertikalne, stubišne ulice uz zapadni rub posjeda, a koja bi povezala dvije glavne prometnice predjela, Put Frana Supila južno i novi tzv. Carinski put (danas Ulica Petra Krešimira IV.) sjeverno, čija je izvedba tada još bila u pripremi. Izvedbu ovog opsežnog plana, urbanistički promišljenog, no u potpunosti podređenog funkcioniranju i „otvaranju vidika“ središnje palače, pomutilo je skoro izbijanje Drugog svjetskog rata.⁷⁹⁴ Korištenje tradicijskih oblikovnih elementa pri ovakvoj subordinaciji okoliša, još više naglašava rasap na simboličkoj razini, jer predstavlja postupak potpuno stran dubrovačkoj tradiciji strukturiranja urbanog prostora.

Sl.107. L. Horvat, H. Bilinić, Projekt regulacije posjeda obitelji Banac na Pločama, prostorni prikaz (OAP)

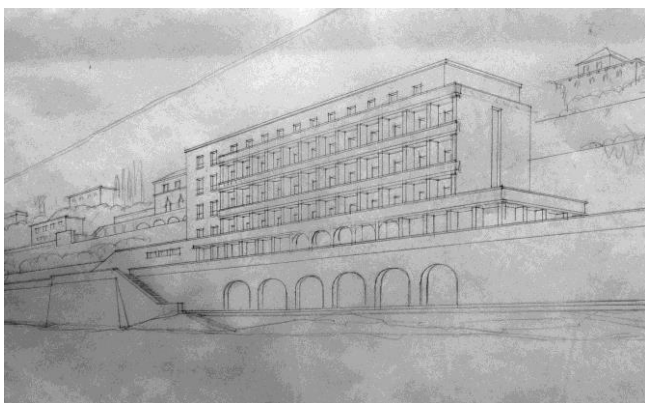
⁷⁹² Najamnu zgradu podigao je 1910.-1913. otac Boža Banca, Božo Banac stariji. HR-DADU-292, svež. 68/2, 73/6, 73/8, 73/9

⁷⁹³ Ova je građevina prikazana na prostornom prikazu koji se čuva u Hrvatskom muzeju arhitekture. Prikaz očuvan u ostavštini Ade Pitarević identičan je onom publiciranom u katalogu izložbe Pola vijeka hrvatske umjetnosti i na njemu je umjesto jednokatnice ravnog krovišta prikazano vrtno polje s visokim zelenilom. HMA-HAZU-LH; OAP; Pola vijeka hrvatske umjetnosti 1888.-1938., katalog izložbe, (ur.) Tomislav Krizman, Ivo Šrepel, Dragutin Tadijanović, Zagreb, 1938., 132

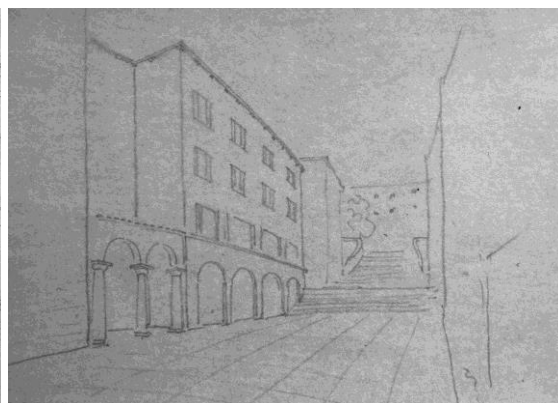
⁷⁹⁴ ZRINKA PALADINO, (bilj. 6, 2011.), 41-42, 422-424; ZRINKA PALADINO (bilj. 6, 2013.), 42-43; ZRINKA PALADINO, (bilj. 262), 239-240. Autorica kuću na adresi Sunčana 2, smještenu zapadno od vile Banac, pripisuje Lavoslavu Horvatu, odnosno drži je dijelom projekta regulacije posjeda Banac, no radi se zapravo o pomoćnoj zgradi najamne četverokatnice, koja je podignuta još prije početka Prvog svjetskog rata. HR-DADU-292, svež. 73/6

Projekt rekonstrukcije hotela „Excelsior“ (1938.) - kat. 165

Nakon neuspjelog pokušaja kupnje Lazareta i izgradnje velikog suvremenog hotela na njihovom mjestu, „Jugoslavenski Lloyd“, odnosno Božo Banac, 1938. godine preuzima hotel „Excelsior“, ranije „Odak“, hotel podignut 1913. godine istočno od Lazareta i kupališta na Pločama. Rekonstrukciju hotela namjeravao je poduzeti i raniji vlasnik, „Dubrovačka rivijera“, 1930. godine, kada je predloženi projekt izazvao poznati sukob Ivačić – Strajnić.⁷⁹⁵ Rekonstrukcija, odnosno izgradnja zamjenske građevine većih dimenzija, poduzeta krajem tridesetih godina očito nije izazvala većeg odjeka u javnosti, pa su i okolnosti oko izbora projektanta slabije poznate. Očuvano je nekoliko idejnih projekata za izgradnju novog hotela, koje su izradili različiti projektanti te se može pretpostaviti da je i ovdje naručitelj proveo svojevrsni interni natječaj, poput onoga za gradnju hotela na Lazaretima.⁷⁹⁶ Uspoređujući predloženo rješenje Lavoslava Horvata (sl.108.) s ranijim projektom za hotel na Lazaretima, kao i s izvedenim hotelom Zdenka Stržića, može se govoriti o značajnom iskoraku projektanta prema suvremenijem tretiranju volumena, prije svega u redukciji stilskih reminiscencija. Moguće je prepoznati i stanoviti utjecaj projekta Kauzlarića i Gomboša za hotel na Lazaretima u tretmanu pročelja, kontrapunktiranju površina rastvorenih balkonskim lođama i zatvorenih zidnih površina.

Sl.108. L. Horvat, H. Bilinić, Projekt hotela Excelsior na Pločama, prostorni prikaz (HMA-HAZU-LH)

Sl.109. L. Horvat, Pojekt rekonstrukcije palače Bona, prostorni prikaz (DADU)

Projekt rekonstrukcije palače Bona (oko 1940.?) - kat. 192

Za dubrovačkog posjednika Toma Kostopeča Lavoslav Horvat izradio je više idejnih varijanti rekonstrukcije nekadašnje palače obitelji Bona u povijesnoj jezgri Dubrovnika (sl.109).⁷⁹⁷

⁷⁹⁵ KOSTA STRAJNIĆ, (bilj. 11), 43-73

⁷⁹⁶ Poznati su nacrti dubrovačkog arhitekta Joza Dražića, prostorni prikaz hotela nepoznatog projektanta, prijedlog Lavoslava Horvata i izvedeno rješenje Zdenka Stržića. HR-DADU-292, svež. 135/23; HR-DADU-OGU, svež. 42/94, 44/15; OJD; ZRINKA PALADINO, (bilj. 6, 2011.), 53, 468-469

⁷⁹⁷ ZRINKA PALADINO, (bilj. 6, 2011.), 491; HR-DADU-292, svež. 208

Visokorenesansna palača s atrijem dio je nepravilnog, srednjovjekovnog bloka omeđenog Gundulićevom i Bunićevom poljanom te ulicama Androvićevom i Uz Jezuite, a u potresu 1667. godine znatno je oštećena, zatim okrnjena izvedbom novog baroknog stubišta isusovačkog kompleksa te kasnije tek djelomično obnovljena.⁷⁹⁸

Projektni zadatak predvidio je uređenje zatvorene tržnice u prizemlju i polukatu te formiranje četiri stana na prvom i drugom katu, dogradnjom nedostajućih dijelova volumena i negiranjem ostataka atrija. Predloženim rješenjima varira se tlocrtni raspored tržnice i stanova te izgled rekonstruiranog pročelja prema ulici Uz jezuite. Pročelje bi se u zoni prizemlja (i polukata) rastvorilo arkadama, dok se stupovi renesansnog atrija zadržavaju na izvornom položaju tek u jednoj od varijanti.

U složenim i ograničavajućim okolnostima, koje su s jedne strane odredile težnje naručitelja za maksimalnom eksploatacijom prostora, a s druge potreba prilagođavanja povijesnom okružju, vidljivo je ipak nesnalaženje projektanta u interpretaciji tipičnih karakteristika dubrovačke arhitekture te nedostatna inventivnost u korištenju postojećih vrijednih arhitektonskih struktura.

Idejna rješenja nisu datirana, a okolnosti odustajanja od realizacije nisu poznate, no moglo bi se pretpostaviti da je postupak ishodaenja građevinske dozvole i izvedbu osujetilo izbijanje Drugog svjetskog rata.⁷⁹⁹

Kuća Bačić (1942.-1943.) - kat. 200

Kuću obitelji Bačić na Pločama (sl.110.) Lavoslav Horvat je projektirao 1942. godine.⁸⁰⁰ Smještena na uglu Puta Frana Supila i stubišne, Župske ulice, kuća s dvije stambene jedinice organizirana je kaskadno. Poštujući tipologiju izgradnje uz sjevernu stranu Puta Frana Supila, stambeni dio kuće uvučen je u odnosu na suterensku etažu s garažnim prostorom i pred pročeljem ima terasu s pergolom. U odnosu na liniju pročelja, uvučena je i posljednja, treća stambena etaža, koja je tako na južnoj strani dobila prostranu terasu. Ova etaža, tvori odvojenu, manju stambenu jedinicu, a zahvaljujući konfiguraciji terena uz začelje ima i dvorišni prostor sa zasebnim ulazom iz Župske ulice.

Prilagodivši se u potrebnoj mjeri obilježjima lokalnog izričaja (izvedba fasada kamenim zidom, dvostrešno krovništvo pokriveno kupom kanalicom) te tipologiji predjela (formiranje terase nad suterenom), arhitekt oblikovanju obiteljske kuće, barem za lokalne okvire, pristupa inovativno. Izmicanjem posljednje etaže, prilagođava kuću konfiguraciji terena, ublaživši

⁷⁹⁸ MARIJA PLANIĆ – LONČARIĆ, IVAN TENŠEK, Blok „Bunićeva poljana – Uz Jezuite“, konzervatorski elaborat Centra za povijesne znanosti, Odjela za povijest umjetnosti, Zagreb, 1984., 17-38

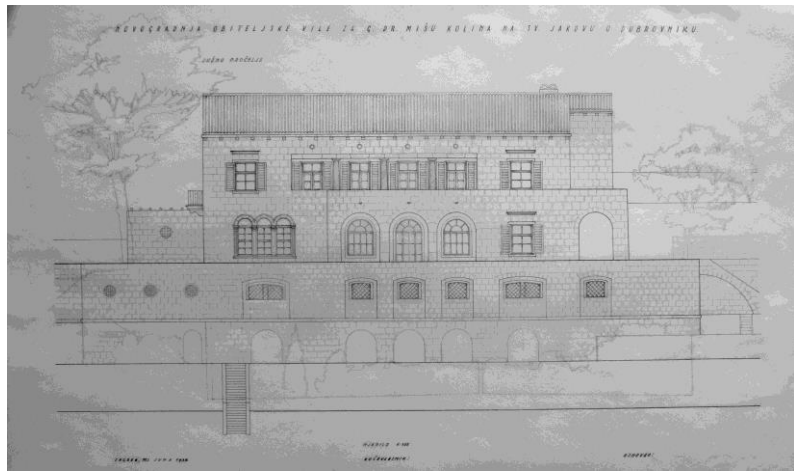
⁷⁹⁹ ZRINKA PALADINO, (bilj. 6, 2011.), 490-491

⁸⁰⁰ HMA-HAZU-LH; ZRINKA PALADINO, (bilj. 6, 2011.), 508-509

vertikalitet volumena, a dvije stambene jedinice organizira potpuno autonomno, sa zasebnim ulazima, kao i sa zasebnim otvorenim prostorima. Inventivan je i detalj prepusta krovišta, odnosno uvlačenja linije pročelja u odnosu na bočne, zabatne zidove, stvarivši tako sjenovitu strehu, koja omogućava lagodnije rastvaranje unutrašnjosti južnim vizurama.⁸⁰¹ Kod organizacije unutrašnjosti zamjetne su određene nespretnosti, prije svega smještanje prostranog predvorja, glavnog komunikacijskog čvorišta veće stambene jedinice u potpuno zatvoreni, mračni sjeveroistočni ugao prizemlja, dok je prostoriji istih dimenzija na katu - predsoblju, rastvaranjem prema stubišnoj ulici potpuno narušena intimnost.

Sl.110. Kuća Bačić na Pločama

Sl.111. J. Denzler, Projekt vile Kolin u Sv. Jakovu, nacrt pročelja (AF-OJD)

4.5.4. Juraj Denzler

Juraj Denzler (Zagreb, 1896. – Zagreb, 1981.) nakon završene Srednje tehničke škole 1915. godine, radi u građevnom poduzeću E. Eisner i A. Ehrlich u Zagrebu. Studira arhitekturu, prvo na Tehničkoj visokoj školi u Beču (1918-19), a zatim u Zagrebu, gdje 1924. diplomira. Radi u atelijerima Huga Ehrlicha i Ede Šena, a ujedno uspješno radi i u zajednici s Mladenom Kauzlarićem (1925.-1931). Od 1930. godine, kada postaje asistent Edi Šenu, započinje i njegov pedagoški rad na Tehničkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.⁸⁰²

Projekt za preuređenje i proširenje „Općinske kavane“ (1930.)

Prvi Denzlerov projekt za Dubrovnik, zasvjedočen dokumentima je projekt preuređenja i proširenja „Općinske kavane“, kojega u zajednici s Mladenom Kauzlarićem i Stjepanom Gombošem radi za Građevno poduzetništvo ing. Ivo Grgić i drug iz Zagreba krajem 1930.

⁸⁰¹ Treba ipak ukazati na sličnosti s rješenjem Drage Galića na pansionu „Vila Florida“ iz 1938. godine.

⁸⁰² Arhitekti članovi JAZU, (ur.) Drago Galić, Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, 437, Zagreb, 1991., 56-61

godine. Ovaj je projekt Odbor za preuređenje kavane naručio prije raspisa natječaja.⁸⁰³ Natječajni rad Kauzlarić i Gomboš potpisuju bez Denzlera, a kasnije njegovo sudjelovanje u projektiranju i izvedbi „Gradske kavane“ (prema navodu Sene Sekulić - Gvozdanović „kao opunomoćenika za izvedbu“), ne nalazi potvrdu u očuvanoj dokumentaciji.⁸⁰⁴ No, Juraju Denzleru, kao koautoru inicijalnog rješenja, ipak se mogu pripisati određene zasluge za konačni ishod zahvata, koji nesumnjivo predstavlja prekretnicu u percepciji moderne arhitekture u dubrovačkoj sredini.⁸⁰⁵

Za razliku od Kauzlarića i Gomboša, kojima je realizacija „Gradske kavane“ omogućila gotovo kontinuiranu prisutnost u Dubrovniku tijekom četvrte dekade 20. stoljeća, Juraj Denzler će ponovni angažman čekati dugo.⁸⁰⁶

Projekt vile Miše Kolina (1938.) - kat. 162

Gradski predjel Sv. Jakova, smješten istočno od povijesne jezgre Dubrovnika, zahvaljujući geomorfološkoj konfiguraciji, sve do danas zadržao je karakter rubne gradske zone. Iako smješteno u relativnoj blizini i dobro povezano sa središtem grada, područje Sv. Jakova obilježavala je izrazito rahla izgradnja, što se nije promijenilo ni tijekom prve polovice 20. stoljeća, kada se na ovom, zbog kultiviranog okruženja i širokih vizura, iznimno atraktivnom gradskom predjelu, gradi svega nekoliko pansiona i reprezentativnih obiteljskih vila, koji se, naslijedivši tipologiju ladanjske izgradnje, smještaju u prostrane vrtne areale.

Vila Kolin trebala je zauzeti mjesto manje dvokatnice, vjerojatno podignute u 18. ili prvim desetljećima 19. stoljeća, uokoljene prostranim stepenasto organiziranim vrtom, koji se od Puta Vlaha Bukovca, spušta do stjenovite morske obale. Posjed je od ljetnikovca Gjivović, na zapadu, odijeljen dubokom, strmom usjeklinom, a od ruševnog renesansnog sklopa nadbiskupskog ljetnikovca, na istoku, koritom bujičnog potoka.

Pripreme za temeljitu rekonstrukciju sklopa započele su još 1934. godine, kada Kolin podiže nove ogradne zidove.⁸⁰⁷

⁸⁰³ HR-DADU-292, svež. 106b

⁸⁰⁴ SENA SEKULIĆ - GVOZDANOVIĆ, (bilj. 6), 87

⁸⁰⁵ Da je nagrađeni natječajni rad pokazivao znatne sličnosti s inicijalnim rješenjem Kauzlarića, Gomboša i Denzlera svjedoči rasprava koja se povela na sjednici Općinskog vijeća 21. ožujka 1931. godine pri točki „Odobrenje troškova skopčanih sa radom žiri-a“. Nastojeći osporiti kritiku da se radi o istovjetnom projektu, zagovornik natječaja, vijećnik dr. Matija Vidoević u raspravi iznosi mišljenje da „(...) raniji nacrt Gomboša nije jednak nacrtu, koji je žiri prihvatio, a osobito je važno da prvi nacrt nije bio dovoljan za raspis licitacije. Veli da su u novi nacrt unesene bitne crte iz nekih drugih nacrtu predloženih u konkursu. Nema sumnje da je konkurs najpravičniji i najpošteniji put za rješavanje ovakvih problema, a moralna je dužnost i Općine da doprinese usavršavanju Jugoslavenske arhitekture.“ HR-DADU-119, Zapisnici sjednica općinskog vijeća, 1931. godina.

⁸⁰⁶ Izostanak angažmana Jurja Denzlera neobična je u svjetlu činjenice da je arhitekt održavao iznimno dobre veze s obitelji Draga Pogačića, jednog od vodećih dubrovačkih građevinskih poduzetnika (prema iskazu gđe. Mirjane Hreljanović, kćerke Draga Pogačića).

⁸⁰⁷ HR-DADU-292, svež. 113/2

Tijekom 1937. i 1938. godine Juraj Denzler je za naručitelja razradio nekoliko projektnih varijanti jednokatne obiteljske vile razvedene tlocrtne osnove (sl.111.), pročelja građenih kamenom, natkrivene kosim krovom s kupom, i impostirane na vrtnoj terasi u kojoj je smještena suterenska, servisna etaža.⁸⁰⁸ Središnji dio glavnog južnog pročelja, usmjerenog moru, rastvoren je u zoni prizemlja trijemom, a na katu lođom s terasom. Varijante projekta iz srpnja 1937. i travnja 1938. uglavnom se razlikuju u oblikovanju otvora glavnog pročelja, višedijelnih prozora lučnih nadvoja i stupova trijema. Glavni ulaz smješten je u sjeverozapadnom, uvučenom uglu, do kojeg se spušta vrtno prilazno stubište. Iz predsoblja se stupa u *hall* središnju prostoriju prizemlja, povezanu s dnevnim boravkom zapadno i blagovaonicom istočno. Blagovaonica je povezana sa gospodarskim traktom smještenim sjeveroistočno, koji ima i zasebno servisno stubište. Na začelnoj strani *halla* nalazi se stubište za kat. Na katu se uz uzdužni hodnik niže pet spavaćih soba, dvije kupaonice, garderoba i niz manjih servisnih prostorija.⁸⁰⁹

Naručitelj projekta za vilu u Sv. Jakovu, dr. Miše Kolin, bio je jedan od rukovoditelja „Jugoslavenskog Lloyd“ a.d., najvećeg jugoslavenskog parobrodarskog društva i upravitelj Zaklade Račić. Raskošna vila trebala je vlasnika promovirati među slijednike dubrovačke brodovlasničke tradicije, no kako su se krajem tridesetih godina počele otvoreno iznositi sumnje o Kolinovu načinu upravljanja Zakladom, do realizacije nije došlo.⁸¹⁰ Konceptiju temeljenu na istim simboličkim premisama, prožetu reminiscencijama na arhitekturu dubrovačke prošlosti, istovremeno će za Boža Banca razvijati Lavoslav Horvat i Harold Bilinić.⁸¹¹

Vila Gozze (1940.?) - kat. 188

Iako se vila obitelji Gozze u Zatonu ne spominje u dosadašnjim popisima radova Jurja Denzlera, a projektna dokumentacija nije pronađena, postoje indicije da je upravo Denzler njen autor.⁸¹²

⁸⁰⁸ Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Ostavština Jurja Denzlera (dalje AF-OJD)

⁸⁰⁹ Isto

⁸¹⁰ ***Kad će Miše Kolin ostvariti želje Marije Račić, u: Dubrava, 15. lipnja 1940., 1-2; ***, „Moja je dužnost da izvršim želje dobrotvora“, u: Dubrava, 22. lipnja 1940., 1; ***Je li opravdana sumnja?, u: Dubrava, 29. lipnja 1940., 1; ***Neka se čuje i druga strana, u: Dubrava, 13. srpnja 1940., 1-2

⁸¹¹ Posjed je nakon Drugog svjetskog rata nacionaliziran, a 1962. godine u vrtu se gradi hotel Vila Dubrovnik, djelo arhitekta Mladena Frke i Mila Jovanovića.

⁸¹² Duško Kečkemet u članku „Moderna arhitektura u Dalmaciji“ [DUŠKO KEČKEMET, (bilj. 1), 78] Juraju Denzleru pripisuje autorstvo vile Milošević – Mor u Zatonu, no za atribuciju ne navodi izvor. Postoji mogućnost da je Denzler doista za Viktora Mohra, supruga Nele Mirošević – Sorgo, za stanovanje adaptirao zgradu orsana obiteljskog ljetovca u Malom Zatonu, no radi se eventualno o uređenju unutrašnjosti postojeće zgrade. Zagrebčanin Viktor Mohr bio je dugogodišnji tajnik Družbe braće hrvatskog zmaja, pa angažman Denzlera, koji je za Družbu 1931. godine rekonstruirao prostorije na Kamenitim vratima, te sam bio član Družbe, predstavlja

Za razliku od užeg gradskog područja, župskih naselja poput Kupara, Srebrenog i Mlina te otoka Lopuda, razvoj turizma, zbog slabe cestovne povezanosti, nedostatka infrastrukture i većih pješčanih plaža, tijekom međuraća nije imao značajnijeg utjecaja na urbanističku i gospodarsku fizionomiju Zatona. Stoga je ovaj predio sve do Drugog svjetskog rata u potpunost zadržao obilježja ruralnog kultiviranog krajolika, čije je stanovništvo najvećim dijelom i dalje bilo orijentirano na poljoprivredu i ribarstvo. Ladanjska izgradnja, iako nešto skromnijih obilježja no u obližnjoj Rijeci dubrovačkoj, dominirala je obalama prostranog zaljeva, a pojedine vlasteoske porodice, odnosno njihovi nasljednici zadržali su u Zatonu posjede i u prvoj polovici 20. stoljeća. Među malobrojnim novogradnjama ističu se upravo dvije vile za odmor nasljednika nekadašnje vlastele, obitelji Saraca i Gozze. Nastale gotovo istovremeno, neposredno pred izbivanje novog svjetskog rata, obilježava ih istovjetno nastojanje da oblikovnom kvalitetom, temeljenom na suvremenim principima nasljeđuju tekovine ladanjske izgradnje. No dok vila Svid obitelji Saraca progovara isključivo o samosvojnem razvojnom putu arhitekta Dobrovića, izvjesna strogoća i monumentalizacija forme vile Gozze Jurja Denzlera ukazuje, pak, i na šire tendencije arhitektonskog oblikovanja, podložne duhu vremena.

Smještena u Malom Zatonu, u dnu dubokog zaljeva, na prostranoj vrtnoj parceli, koja je prije nasipanja i gradnje dužobalne ceste dosezala do same morske obale, vila impostacijom prati liniju izgradnje okolnih ladanjskih zdanja. Pred pročeljem kuće uzdiže se prostrana popločena terasa, a u jugozapadnom uglu vrta smješten je orsan, spremište za čamce. Naime, u doba izgradnje do Zatona se najlagodnije i najbrže stizalo upravo morskim putem.

Jednokatnica natkrivena plitkim krovom građena je kamenom, slaganim u pravilne korševe uskih sljubnica. Glavno, južno pročelje joj je simetrično komponirano s blago istaknutim središnjim volumenom prizemlja, nad kojim je istaknut balkon kata. Na začelju je središnji volumen jače istaknut čitavom visinom. U središnjoj osi začelja smješten je ulaz do kojega je vodilo dvokrako stubište, prema prostranom stražnjem vrtu ograđeno niskim parapetnim zidom.⁸¹³

Kod južnog pročelja primijenjena je stroga simetrija u rasporedu otvora, dok se na bočnim fasadama i začelju otvori prilagođavaju unutrašnjem rasporedu. Otvori su usječeni u zid, a

logičan izbor. Moguće je da je obitelj Gozze, koja je s obitelji Mohr održavala prijateljske odnose, angažirala istog arhitekta za projekt svoje novogradnje, reprezentativne kuće za odmor u Malom Zatonu.

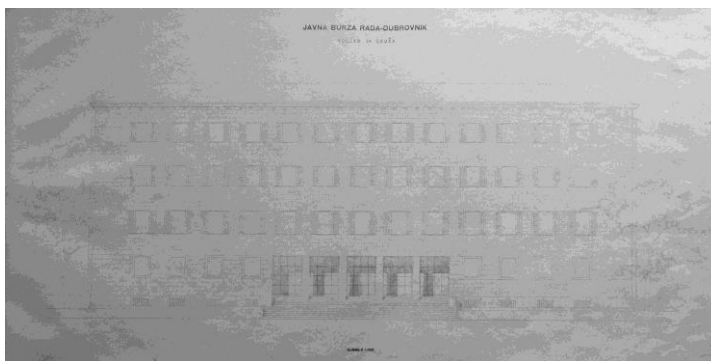
⁸¹³ Nakon Drugog svjetskog rata, prilikom podjele kuće na dva stana, stubište je preoblikovano; istočni prozor prizemlja na začelju pretvoren je u drugi ulaz, te je ispred izvedeno zasebno prilazno stubište, za što je iskorišten materijal istočnog kraka izvornog stubišta.

posebno je zanimljiv detalj natprozornika kata, gdje je u monolitnoj kamenoj gredi isklesan istaknuti profilirani vijenac, decentni citat graditeljske tradicije.

Unutrašnjost je organizirana razložno, no bez značajnijeg odmaka od uobičajene sheme građanske kuće; središnje mjesto prizemlja zauzima prostrana dvorana, rastvorena prema terasi i morskoj obali, a bočno povezana s blagovaonicom i salonom. Uz začelje su smješteni maleno predvorje, kuhinja te stubište koje vodi do spavaćih soba i kupaonice na katu.⁸¹⁴

Sl.112. Vila Gozze u Zatonu

Sl.113. J. Denzler, Projekt Doma ekspoziture javne burze rada u Gružu, nacrt jugozapadnog pročelja (AF-OJD)

Projekt Burze rada (1940.) - kat. 189

Natječaj za *Dom ekspoziture Javne burze rada* u Gružu održan je u drugoj polovici 1940. godine, a natječajno rješenje Jurja Denzlera osvojilo je drugu nagradu.⁸¹⁵

Građevinska parcela predviđena za smještaj zgrade Burze nalazila se uz trasu „Carinskog puta“ (danas Ulica Andrije Hebranga) novoprojektirane prometnice čija je izgradnja upravo započinjala.

Izduženog pravokutnog tlocrta, Burza je koncipirana kao kubični volumen s četiri etaže i suterenom natkriven četverostrešnim krovom. Položena je na kosom, kaskadno organiziranom terenu - u razini prometnice nalazi se „II. prizemlje“, namijenjeno čekaonicama i uredima burze rada, dok je „I. prizemlje“, namijenjeno javnom kupatilu te ulazima u prenoćišta za radnike i radnice i „hotel - azil“, na nižoj koti. Ova etaža ima zaseban ulaz na jugozapadnoj strani, kojemu se pristupa preko bočno položenih stubišnih ulica. Na prvom katu nalazi se prenoćište za radnice, „hotel-azil“ i stan upravitelja, a na drugom katu prenoćište za radnike i stan nadstojnika. Vertikalna komunikacija ostvarena je s četiri zasebna stubišta, kojima su grupirani, odnosno razdijeljeni pojedini sadržaji.

⁸¹⁴ Danas je u dijelu kupaonice uređena kuhinja.

⁸¹⁵ AF-OJD; NATAŠA JAKŠIĆ, (bilj. 6), Katalog, 115

Pročelja zgrade, građena kamenom, simetrično su organizirana, s trijemovima u zoni prizemlja i nizovima pravokutnih prozora na katovima. Trijem sjeveroistočnog, cesti usmjerenog pročelja, istaknut je izvan volumena zgrade i ima vitke stupove kružnog presjeka. Na jugozapadnom pročelju, usmjerenom prema gruškome zaljevu, trijem sa stupcima pravokutnog presjeka uvučen je unutar volumena zgrade, a do trijema vodi široko pristupno stubište. Oba trijema, prema unutrašnjosti zgrade odijeljena su staklenim stijenama. Bočna pročelja u središnjem su dijelu u potpunosti rastvorena ostakljenim vertikalama stubišta.⁸¹⁶

Oblikovna koncepcija Burze rada Jurja Denzlera u velikoj se mjeri oslanja na rješenje dubrovačkog OUZOR-a Bele Auera (1936.-1938.). Prostorna organizacija doima se znatno racionalnije i funkcionalnije u odnosu na prvonagrađeni rad, no kod ocjenjivačkog je odbora očito prevagnuo izraženiji monumentalizam projektnog rješenja Fabijana Kaliterne.

Snimanje dubrovačkih spomenika (1940.)

Prema članku objavljenom 2. ožujka 1940. godine u tjedniku „Dubrava“, Juraj Denzler je u svojstvu profesora Arhitektonskog fakulteta, zajedno sa svojim asistentima i studentima trebao tijekom Uskršnjih praznika voditi snimanje „*svih znamenitih zgrada i objekata*“, a u svrhu izrade podloge regulacijskog plana.⁸¹⁷ Da li je do ostvarenja planiranog doista i došlo, odnosno u kojoj je mjeri snimanje provedeno, nije poznato.

Projekt Pomorsko – trgovačke akademije (1938.-1944.) - kat. 201

Zemljište na kojemu se tijekom tri desetljeća planirala izgradnja Pomorsko – trgovačke akademije nalazi se na Pločama, istočno uz kompleks Gimnazije, a od Lazareta, smještenih južno, dijeli ga cesta, Put Frana Supila. Posjed se od ceste kaskadno uspinje prema sjeveru. Na ovoj se lokaciji nekada nalazila crkva sv. Antuna, sjedište bratovštine Antunina.⁸¹⁸ Ostaci trošne crkve porušeni su 1878. godine, kada se na njenom mjestu podiže za tadašnje pojmove velika stambena zgrada.⁸¹⁹ Posjed krajem 19. stoljeća prelazi u vlasništvo Iva Račića (1845.-1918.), pomorca i brodovlasnika, osnivača „Dubrovačke plovidbe“. Prema posljednjoj želji njegove supruge Marije, sastavljenoj 1919. godine, kuća s okolnim zemljištem namijenjena je izgradnji Pomorsko – trgovačke akademije, a za izvršitelja je imenovan dr. Miše Kolin, bliski suradnik Iva Račića.⁸²⁰ Izvršenje volje pokojnice dugo je odgađano, pa su se krajem tridesetih godina već otvoreno iznosile sumnje o upravljanju novcem Zaklade i namjerama njenog

⁸¹⁶ AF-OJD

⁸¹⁷ ***Problemi grada i kotara u stavkama pripremanog proračuna Banovine hrvatske, u: Dubrava, 2. ožujka 1940., 3

⁸¹⁸ LUKŠA BERITIĆ, (bilj. 140), 64-67

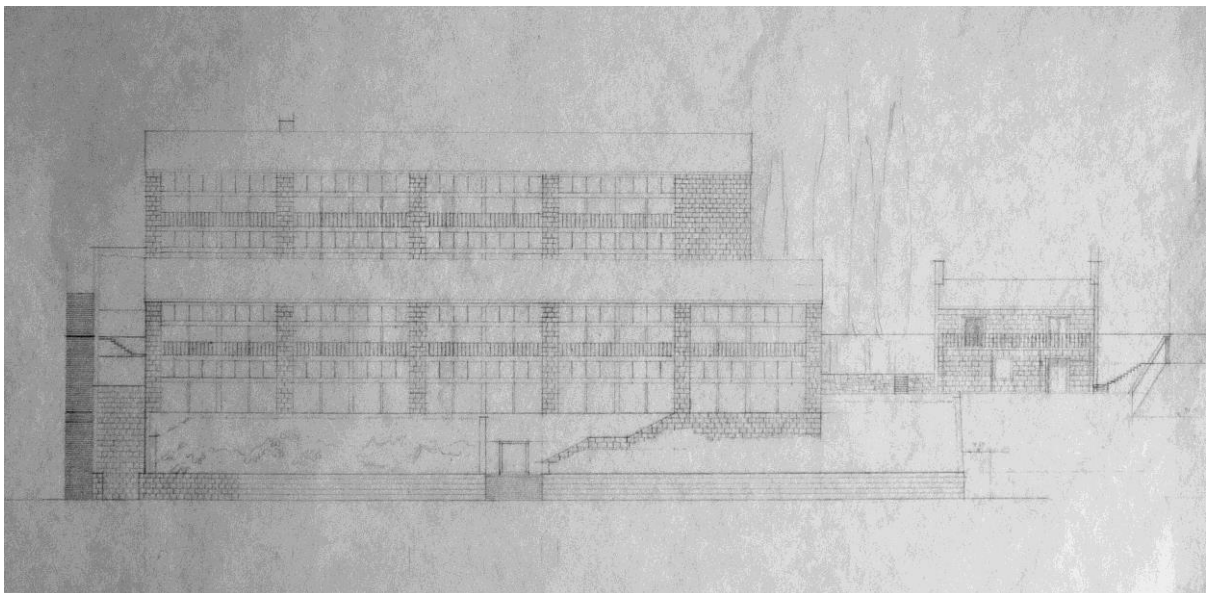
⁸¹⁹ Isto, HR-DADU-292, svež. 35/1

⁸²⁰ ***Nova pregnuća dubrovačkog pomorstva, u: Dubrava, na Uskrs 1935., 11-16, 13-14

upravitelja.⁸²¹ Kolin je, očito pod pritiscima javnosti, konačno ipak započeo s priprema za izgradnju zgrade Akademije, naručivši projekt od Jurja Denzlera. Po izbijanju rata i uspostavi Nezavisne države Hrvatske, okolnosti su se promijenile, Kolin je optužen za pronevjeru, no Denzler je i dalje nastavio rad na projektima.⁸²²

Očuvana projektna rješenja nastala su četrdesetih godina 20. stoljeća.⁸²³ Prema nacrtima iz srpnja 1943. godine četiri krila zgrade organizirana su oko središnjeg, staklenim krovom natkrivenog, pravokutnog atrija. Natkriveni atrij riješen je kao prostrani *hall* sa stubištem, koje vodi na galeriju prvog kata. Krila zgrade, prilagodivši se konfiguraciji terena, različite su katnosti.

Glavno, južno pročelje zgrade, položeno u istoj liniji s pročeljem Gimnazije, ima monumentalno prilazno stubište i trijem sa stupcima velikog reda između ugaonih, potpuno zatvorenih rizalita.⁸²⁴

Sl.114. J. Denzler, Projekt Pomorsko-trgovačke akademije na Pločama, nacrt pročelja (AF-OJD)

Denzler je očito tijekom druge polovice 1943. i početkom 1944. godine bio znatno zaokupljen projektom Pomorske akademije, o čemu svjedoči više idejnih skica, da bi konačno u travnju 1944. godine razradio novo rješenje (sl.114.). Sadržaji Akademije sada su organizirani u dva paralelna trakta izduženog pravokutnog tlocrta, položena na kaskadno organizirani teren.

⁸²¹ Vidi bilj. 796

⁸²² HR-DADU-184, „Zapisnik sjednice Upravnog odbora Zaklade: Pomorsko trgovačka akademija Ivo Račić u Dubrovniku održane dne 7. prosinca 1942. god.“; ŠPIRO SAVIN, Postanak i razvitak dubrovačke „Nautike“, u: Dubrovačko pomorstvo, U spomen sto godina Nautičke škole u Dubrovniku, Dubrovnik, 1952., 9-20, 18

⁸²³ AF-OJD; NATAŠA JAKŠIĆ, (bilj. 6), 155-156

⁸²⁴ Isto

Poveznicu između dvaju traktova, južnog i sjevernog, predstavlja ostakljeni pravokutni atrij položen u istočnom dijelu međuprostora.

Zidni plašt, odnosno, elementi nosive konstrukcije obloženi su kamenom. Bočna pročelja gotovo su u potpunosti zatvorena, a glavnim južnim pročeljem dominira raster staklenih stjenki.⁸²⁵

Projektno rješenje iz 1943. godine u velikoj je mjeri opterećeno povijesnim citatima - monumentalno klasično koncipirano glavno pročelje nastoji korespondirati sa susjednom, neorenesansnom zgradom Gimnazije, a prostorna organizacija, temeljena na središnjoj ulozi atrija sa stubištem, vjerojatno želi referirati na dubrovački Knežev dvor. U projektu iz 1944. godine doslovne reference su odbačene u korist slobodnijih interpretacija regionalnih karakteristika - zadržana je kamena obloga i kosa krovništa zgrada, no glavnim pročeljem sada umjesto stuporeda dominira staklena opna. I atrij, iako zadržan kao središnja tema i prostorna poveznica kompleksa, suvremeno je koncipiran, znatno izgubivši na monumentalnosti.

Sl.115. J. Denzler (?), Projekt palače „Dubrovačke plovidbe“, prostorni prikaz (DADU)

Projekt stambeno - poslovne zgrade „Dubrovačke plovidbe“ (1940.) - kat. 191

Nepotpisani projekt datiran u rujan 1940. godine pronađen je u zbirci nacrti Okružnog građevinskog ureda, odnosno Tehničkog odjeljka Sreskog načelstva (sl.115.).⁸²⁶ Iako bi oblikovna i osnovna prostorna koncepcija (podudarnosti s projektima za Burzu rada i Pomorsko - trgovačku akademiju) mogle upućivati na Jurja Denzlera kao projektanta, što bi dodatno mogle potvrditi obiteljske i prijateljske veze arhitekta s graditeljem Pogačićem, koji

⁸²⁵ Isto

⁸²⁶ HR-DADU-OGU, svež. 49/165

istovremeno za istog naručitelja, brodovlasnika Toma Glavića izvodi više velikih projekata, očite slabosti prostorne dispozicije takvu atribuciju čine nepouzdanom.

Lokacija predviđena za izgradnju nalazi se u Gružu, na dijelu nasute obale koja se koristila kao otvoreni skladišni prostor i bila je u vlasništvu Dubrovačke plovidbe. Na ovom su se mjestu nekad nalazili Gruški škari, gdje su sredinom 19. stoljeća građeni posljednji dubrovački jedrenjaci. Zanimljivo je da se ovaj prostor nalazi između obale i zemljišta na kojemu se istovremeno planirala gradnja Burze rada i tržnice.

U novinskom članku iz studenog 1940. godine u tjedniku „Narodna svijest“ kritizira se namjera izgradnje palače na predviđenoj lokaciji, jer bi zaklonila novu zgradu Burze rada, kao i buduću reprezentativnu izgradnju uz liniju ceste: „*Tu mora da bude park, a zgrade se imaju graditi s onu stranu puta gdje ima dovoljno prikladnih zemljišta za gradnju takovih palača i gdje je za njih pravo mjesto.*“⁸²⁷

Nije poznato da li je investitor odustao od gradnje pod pritiskom javnosti i općinskih vlasti ili zbog ratnih okolnosti. Nakon Drugog svjetskog rata prostor je doista iskorišten za uređenje parka.

Pravokutne tlocrtne osnove s četiri krila organizirana oko središnjeg atrija, zgrada je trebala imati šest etaža. Prizemlje i međukat bili su namijenjeni poslovnim prostorima - dućanima i uredima, a gornje etaže stanovanju - na svakom katu nalazilo bi se šest stanova. Prostor atrija, iznad zone međukata natkrit staklenim krovom, bio je predviđen za smještaj tržnice. Na začelnoj, sjevernoj strani osnovnom volumenu dodan je aneks u visini dvije etaže, s polukružnim zaobljenjem izmaknutim prema istoku.

Pročelja zgrade, građena kamenom, u zoni prizemlja i međukata, uključujući i polukružni istak aneksa, rastvorena su visokim arkadama, iznad kojih teče višestruko profilirani razdjelni vijenac. Katovi su rastvoreni pravokutnim prozorima, a pročelja zaključuje završni vijenac položen na konzole. Središnja zona glavnog južnog pročelja naglašena je visokim stupcima koji u zoni prizemlja i međukata prekidaju ritam arkada, a na stambenim etažama artikuliraju otvore lođa.⁸²⁸

4.5.5. Zdenko Strižić

Zdenko Strižić (Bjelovar, 1902. – Hannover, 1990.) arhitekturu je studirao u Dresdenu (1921.-1923.) i Berlinu (1924.-1926). Od 1926. do 1928. pohađa majstorsku školu za arhitekturu kod Hansa Poelziga, čiji je suradnik od 1928. do 1931. godine. Od 1931. godine radi samostalno u

⁸²⁷ ***Gradnja zgrade na Radićevoj obali, u: Narodna svijest, 20. studenog 1940., 3

⁸²⁸ HR-DADU-OGU, svež. 49/165

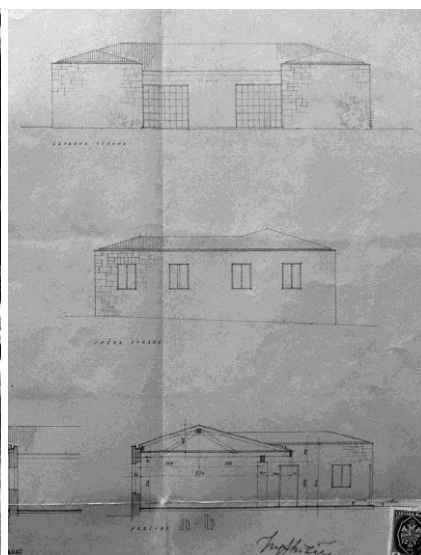
Berlinu i sudjeluje u brojnim arhitektonskim i urbanističkim natjecanjima. U Zagreb dolazi 1933. godine, gdje se posebno posvetio rješavanju urbanističkih pitanja.⁸²⁹

Hotel „Excelsior“ (1938.-1939.) - kat. 170

Među rješenjima koja je za rekonstrukciju hotela „Excelsior“, nekadašnjeg hotela „Odak“, ponudilo više projekatana, Božo Banac, odnosno „Jugoslavenski Lloyd“ a.d., odlučio se konačno za prijedlog arhitekta Zdenka Strižića (sl.116).⁸³⁰ No, očito su zahtjevi naručitelja bili ograničavajući, jer Strižićevo rješenje djeluje suzdržano, umjesto modernističke koncepcije, oblikovanje volumena hotela doima se izrazito konvencionalno, suvremenim ga čini tek izostanak dekoracije. Asimetričnost forme, s ugaonim rizalitom na zapadnoj, pristupnoj strani, odredili su vjerojatno planovi o naknadnoj dogradnji krila prema istoku (ostvareni znatno kasnije, u potpuno drugim gabaritima i vokabularu).⁸³¹

Sl.116. Hotel „Excelsior“ na Pločama

Sl.117. Z. Strižić, Izletišta Babin kuk, nacrt pročelja, presjek (DADU)

Postojeća hotelska zgrada u potpunosti je srušena, izuzev visokog podzida prema obali, građenog rustično obrađenim kamenom. Prostor nasipa iza podzida iskorišten je za smještaj suterenske etaže sa servisnim sadržajima, sobama za osoblje hotela i trijemom - plažnim restoranom koji je prema moru rastvoren s pet lukova i s gornjim etažama povezan dizalom. Stjenovita obala pred kamenim podzidom je zaravnata betonom, popločena kamenom i pretvorena u sunčalište s manjim otvorenim bazenom. Iznad suterena diže se „donje

⁸²⁹ T. Pl. (TOMISLAV PREMERL), Strižić, Zdenko, u: Hrvatska likovna enciklopedija, Soko – Van, Zagreb, 2005., 39-40

⁸³⁰ HR-DADU-292, svež. 135/23

⁸³¹ Zgrada je tijekom vremena doživjela brojne zahvate, obnovu nakon bombardiranja u Drugom svjetskom ratu, dogradnju istočnog trakta prema projektu Nevena Šegvića (1959.-1965.), prilagodbe suvremenim standardima hotelske usluge, no izvorni visinski volumen i oblikovanje vanjštine su očuvani. GORAN VUKOVIĆ, Hotel „Excelsior“: arhitektura dokolice i nova društvena zbilja, u: Arhitektura, 211, Zagreb, 2002., 134-139

prizemlje“ namijenjeno smještaju kuhinje i društvenih prostorija, prema jugu - moru i restoranskoj terasi čitavom dužinom rastvoreno arkadama. Hotelu se pristupa preko dugačke rampe koja se od ceste, Puta Frana Supila spušta da razine „gornjeg prizemlja“, etaže na kojoj su smješteni ulazni *hall* sa stubištem te hotelske sobe. Na prvom i drugom katu te u visokom potkrovlju uz središnji hodnik nižu se gostinjske sobe. Hotel je imao ukupno 75 soba. Pročelja hotela građena su kamenom, a međukatne konstrukcije su armiranobetonske. Južno pročelje usmjereno moru, rastvoreno je vertikalno izduženim francuskim prozorima. Zapadna strana zgrade oblikovana je kao blago istaknuti ugaoni rizalit, u zoni visokog potkrovlja rastvoren lodama.

Izletište Babin Kuk (1939.) - kat. 173

Za Boža Banca arhitekt 1939. godine projektira Izletište Babin Kuk na vrhu istoimenog lapadskog poluotoka (sl.117.).⁸³² Za potrebe smještaja restorana rekonstruirana je nevelika prizemnica unutar ruševne utvrde iz 19. stoljeća. Minimalistička intervencija u velikoj je mjeri poštivala zatečene strukture, nastojeći iskoristi atraktivnost lokaliteta koji dominira lapadskim poluotokom, uvalom Sumartin i okolnim akvatorijem, bez nametanja krajoliku. Nad postojećim zidovima podignuto je novo, plitko krovšte pokriveno kupom kanalicom, izvedeno bez istaknutog krovnog vijenca, s kanalom za kišnicu skrivenim u debljini zida. Postojeći otvori, prozori i puškarnice, većinom su zadržani, a na zapadnoj strani, gdje tri krila zgrade zatvaraju neveliku terasu, pročelje je rastvoreno širokim kliznim staklenim stjenkama i tako unutrašnjosti otvoren pogled na more i Elafite.⁸³³

4.5.6. Jovan Korka

Jovan Korka (Nova Gradiška, 1904. - Sarajevo, 1990.) diplomirao je arhitekturu na Tehničkoj visokoj školi u Zagrebu 1926. godine. S prekidima radi kod Vladimira Šterka, a od 1931. do 1941. godine vodi svoj arhitektonski atelijer u Zagrebu. Od 1933. do 1939. u suradnji s Đorđem Krekićem i Đorđem Kiverovim projektira i izvodi veći broj zgrada u Hrvatskoj i uspješno sudjeluje na brojnim natječajima u Jugoslaviji.⁸³⁴

Vila Mihajla Gluščevića (1937.-1939.) - kat. 137

Projekte vile za odmor bankara dr. Mihajla Gluščevića izradili su Mladen Kauzlarić i Stjepan Gomboš, zatim i beogradski arhitekt Vojin Simeonović, a realizacija je konačno povjerena

⁸³² HR-DADU-292, svež. 138/1

⁸³³ Zgrada je vjerojatno stradala tijekom Drugog svjetskog rata i više nije obnavljana. Do danas su se očuvali tek dijelovi perimetralnog zida.

⁸³⁴ T. Pl. (TOMISLAV PREMERL), Korka, Jovan, u: Hrvatska likovna enciklopedija, Kod - Mosi, Zagreb, 2005., 15; Bo .Fć. (BOJANA FRANIĆ), Korka, Jovan, u: Hrvatski biografski leksikon, Kam - Ko, Zagreb, 2009., 624-625

Jovanu Korki (sl.118.).⁸³⁵ Jednokatna vila sa suterenom smještena je na južnoj strani uvale Sumartin, na parceli što se od Masarykovog puta spušta do morske obale. Krenuvši od pravokutne tlocrtno osnove, postupnim uvlačenjem i raščlanjivanjem volumena na višim etažama, arhitekt je nastojao ostvariti dinamičnu kompoziciju masa, a oblikovanjem trijemova i terasa te rastvaranjem dnevnih prostorija, salona i blagovaonice širokim otvorima i snažno prožimanje unutrašnjeg i vanjskog prostora. Unutrašnjost vile odlikuje razrađen i dobro osmišljen prostorni raspored s jasno razgraničenim servisnim traktom, koji uključuje zasebne ulaze i stubište za poslugu. No za razliku od kompozicije volumena i organizacije unutrašnjosti koji sugeriraju dinamičnost, protočnost i prozračnost, oblikovanje zidnog plašta, korištenjem jakih klesanaca obrađenih „na bunju“, slaganih u slobodnom vezu, doživljaju cjeline priskrbljuje suprotan učinak, dojam fortifikacijske robusnosti, što ga pojačavaju i „zapunjeni“ lukovi arkature suterenske etaže te stupci s istaknutim skošenjima.

Ukoliko odbacimo mogućnost da je nastalo kao plod nedovoljnog iskustva u korištenju podneblju svojstvenog materijala - kamena, ovo oblikovno nesuglasje možemo iščitati kao zanimljiv eksperiment, svojevrsnu manirističku igru, kojom se suvremeno koncipiranoj i prostorno raskošnoj vili za odmor nastoji udahnuti rustični i asketski karakter.⁸³⁶

Sl.118. Vila Mihajla Gluščevića u Lapadu

Sl.119. Zgrada OUZOR-a na Boninovu

⁸³⁵ HR-DADU-292, svež. 126/21. Iako je Jovan Korka 1930-ih godina projekte najčešće izvodio u suradnji s arhitektima Krekićem i Kiverovom, projekt za vilu dr. Gluščevića ovjeren je samo njegovim potpisom i pečatom.

⁸³⁶ Na ovaj zaključak upućuju i navodi iz tehničkog opisa: „Zidovi unutrašnjosti žbukani su glatko običnom žbukom, bez upotrebe plemenitijeg materijala.“ (...) „Sobe prizemlja i prvog kata slikaće se jednobožnim tonovima u jednostavnoj izvedbi bez kitanja i brušenja zidova.“ (...) „Prema tome oprema vile će biti u dobroj jednostavnoj izvedbi, koja ne predviđa niti najmanjeg raskoša u pogledu detaljne izvedbe obrtničkih radova u nutrašnjosti, pošto će služiti samo kao boravište u vrijeme od par ljetnih mjeseci.“ HR-DADU-292, svež. 126/21, „Tehnički opis gradnje vile g. Dra Mihajla Gluščevića u Dubrovniku 2“

4.5.7. Bela Auer

Bela Auer (Zagreb, 1899. – Zagreb, 1975.) studira arhitekturu na Visokoj tehničkoj školi u Beču od 1919. do 1923. godine, gdje ujedno polazi i privatni seminar Adolfa Loosa. Od 1923. radi u atelijeru Ignjata Fischera, a od 1930. do 1936. vodi u Zagrebu vlastiti projektantski atelijer, intenzivno projektira i sudjeluje na natječajima. Od 1936. do 1942. zaposlen je u Tehničkom odjeljenju Središnjeg ureda za osiguranje radnika (SUZOR).⁸³⁷

Zgrada OUZOR-a / Dom narodnog zdravlja (1936.-1938.) - kat. 104

Okružni ured za osiguranje radnika u Dubrovniku tijekom dvadesetih i tridesetih godina često je mijenjao adresu; za njegove potrebe je 1923. godine adaptirana barokna palača Giorgi na Prijekome, no prostor je očito bio neadekvatan za potrebe Ureda, pa je premješten u zakupljenu zgradu na Pilama. Godine 1935. ponovno se razmišljalo o preseljenju, odnosno adaptaciji druge građevine, no konačno je odlučeno da se podigne nova zgrada.⁸³⁸ Središnji ured za osiguranje radnika otkupio je zemljište na Boninovu, na raskrižju putova prema Lapadu, Gružu i Pilama, urbanistički nedefiniranom, no iznimno povoljnom položaju za zgradu javne namjene.

Molbu za izgradnju OUZOR je podnio u kolovozu, a dozvola je izdana u listopadu 1936. godine, uz traženje Građevinskog odbora da se za glavno pročelje „*pokuša naći jedno zgodnije rješenje, koje bi razbilo jednoličnost fasadne linije*“. Novi nacrti pročelja odobreni su u studenom iste godine, a zgrada je dovršena početkom 1938. godine.⁸³⁹

Kamena dvokatnica, „U“ tlocrtne forme, smještena je na ozelenjenoj parceli na raskrižju današnjih ulica Ante Starčevića i Pera Čingrije (sl.119.).

Na glavnom, istočnom pročelju, široki trijem s parovima visokih kamenih stupaca rastvara središnji dio prizemlja, dok je prema unutrašnjem hodniku trijem čitavom širinom ostakljen. Nizovi prozorskih otvora prvog i drugog kata „urezani“ su u plohu kamenog plašta, a rubne su vertikalne ose naglašene većim razmakom i kamenim reljefima, radom kipara Joza Turkalja (1890.-1943.). Nad ravnim krovnom vijencem diže se plitko krovnište pokriveno kupom kanalicom.

Dobro proporcionirana, suzdržana u izrazu, no ujedno monumentalna, zgrada OUZOR-a može se svrstati u ponajbolja ostvarenja međuratne arhitekture u Dubrovniku, kod koje su načela moderne arhitekture i osobitosti podneblja organski stopljeni u cjelinu koja nadilazi uske vremenske i stilske odrednice.

⁸³⁷ Ž. D. (ŽARKO DOMLJAN), Auer, Bela, u: Hrvatski biografski leksikon, A-Bi, Zagreb, 1983., 263-264

⁸³⁸ ***Nova zgrada Ouzora ili adaptacija? u: Dubrava, 16. siječnja 1935., 3

⁸³⁹ HR-DADU-292, svež. 123/02, 134/06

4.5.8. Ante Grgić

Život i djelo zagrebačkog arhitekta Ante Grgića do sada nisu istraženi. Rođen je u Vranjicu kraj Splita 1896. godine.⁸⁴⁰ Arhitekturu je diplomirao u Zagrebu 1923. godine, kao pripadnik prve generacije studenata Tehničke visoke škole.⁸⁴¹ Godine 1931. ovlašten je arhitekt i član Zagrebačke inženjerske komore.⁸⁴² Autor je nerealiziranog projekta za Banovinsku palaču u Splitu (1934.) te vile Zimmermann u Nazorovoj 20 u Zagrebu (1935.-1936.).⁸⁴³

Kupališna zgrada u uvali Sumartin (1937.-1938.) - kat. 125

Dubrovačka podružnica „Srpske banke“ d.d. iz Zagreba između dva svjetska rata bila je u posjedu središnjeg obalnog dijela uvale Sumartin u Lapadu, na kojemu od početka dvadesetih godina 20. stoljeća razvija veliki kupališni kompleks. Na proširenje kupališnih kapaciteta, uređenje plitke stjenovite obale, gradnju novih kabina i sunčališta u južnom dijelu posjeda tvrtka se odlučila 1937. godine, a izradu projekta povjerila je arhitektu Anti Grgiću.⁸⁴⁴

Smještena neposredno do podzidane i betonom zaravnate obale, prizemna građevina sastoji se od dva izdužena pravokutna volumena odvojena prolazom koji se račva u dva stubišna kraka i obalu povezuje s krovnim terasama - sunčalištima. Začelni zid zgrade ujedno je podzid prirodnog terena, prostranog maslinika, izravnatog s razinom sunčališta. „*Da se izbjegnu teške kamene ili betonske mase, pak da se objektu dade lagani, živi i svježiji izraz, oganičujući konstruktivne djelove na potrebiti minimum i dovadjajući ih u kontrast sa obojenim drvenim ploham*“ konstrukciju armiranobetonske ploče na pročelnoj strani nose betonski stupci na razmacima od oko 3 metra.⁸⁴⁵ Unutrašnje pregrade kabina bile su izvedene od opeke i žbukane, betonske površine vanjskih zidova i hodnih ploha pomno obrađene, a na sunčalištu su predviđeni „*podiumi od letava, kako bi se kupaćima omogućilo ugodno sunčanje.*“⁸⁴⁶

Kako bi pružio „*internacionalnoj publici priliku nove rasonode*“ sjeverno od zgrade, projektiran je i izveden tobogan vitke armiranobetonske konstrukcije, koji i danas predstavlja zaštitni znak čitavog kupališta.⁸⁴⁷

Iako je smještajem neposredno uz obalu središnjem dijelu uvale Sumartin dala artificijelni izgled, suvremeno oblikovana i u prostorno - funkcionalnom smislu dobro povezana s

⁸⁴⁰ IVAN MUŽIĆ, *Masonstvo u Hrvata*, Split, 1993., 197

⁸⁴¹ http://virtual.arhitekt.hr/Lists/Af_dipl/AllItems.aspx, pristupljeno: 2. prosinca 2014.; DARJA RADOVIĆ MAHEČIĆ, ALEKSANDER LASLO, Viktor Kovačić - promotor hrvatske moderne arhitekture, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 21, Zagreb, 1997., 143-165, 161

⁸⁴² STJEPAN PLANIĆ, *Problemi savremene arhitekture*, Zagreb, 1996.

⁸⁴³ VEDRAN DUPLANČIĆ, (bilj. 255), 117; http://hr.wikipedia.org/wiki/Novakova_ulica_u_Zagrebu, pristupljeno: 2. prosinca 2014.

⁸⁴⁴ HR-DADU-292, svež. 127/5

⁸⁴⁵ Isto, „Opis gradnje“

⁸⁴⁶ Isto

⁸⁴⁷ Isto

okolinom, zgrada se može smatrati uspješnim iskazom moderne arhitekture u zadovoljavanju potreba kupališne kulture svog vremena.

Sl.120. Kupališna zgrada u Lapadu

Sl.121. Vila Karla Banca u Lapadu

4.5.9. Vjekoslav Faltus

Vjekoslav Faltus arhitekturu je diplomirao 1927. godine na Tehničkom fakultetu u Zagrebu.⁸⁴⁸ Tridesetih godina 20. stoljeća u Zagrebu vodi uspješno građevinsko poduzeće „Braća ing. Faltus“, koji 1937. godine imaju u Dubrovniku svoju podružnicu.⁸⁴⁹

Vila Karla Banca (1937.) - kat.138

Vila Karla Banca (sl.121.) smještena je na južnoj strani uvale Sumartin u Lapadu. Oblikovna koncepcija vile najvećim se dijelom zasniva na idejnim rješenjima Mladena Kauzlarića i Stjepana Gomboša, no detaljima, poput niza vertikalno izduženih prozora, odudara od rječnika arhitekata, pa se konačno izvedeno rješenje, očito nastalo kao rezultat kompromisa s traženjima naručitelja, pripisuje izvođačima gradnje „Braći Faltus“ iz Zagreba, odnosno arhitektu Vjekoslavu Faltusu. Vrtni prostor vile proteže se od Masarykovog puta do morske obale, prateći prirodnu konfiguraciju terena. Vila je smještena na popločenoj terasi, podzidima od nepravilnog, bunjastog kamena odijeljenoj od vrtne prostora i morske obale. Jednokatnica složene tlocrtne osnove glavnim je pročeljem usmjerena prema sjeveru. Zapadni dio pročelja u zoni prizemlja rastvoren je trijemom s lučnim otvorima i križnim svodovima, a u zoni kata lođom čije krovšte nose stupci pravokutnog presjeka. Istočni dio pročelja u zoni prizemlja rastvoren je peterodijelnim prozorom, a na katu trodijelnim francuskim prozorom.

⁸⁴⁸ http://virtual.arhitekt.hr/Lists/Af_dipl/AllItems.aspx, pristupljeno: 2. prosinca 2014.; DARJA RADOVIĆ MAHEČIĆ, ALEKSANDER LASLO, (bilj. 841), 162

⁸⁴⁹ HR-DADU-292, svež. 125/4. „Braća ing. Faltus“ izvođači su Francuskog paviljona Zagrebačkog zbora na Savskoj cesti (1936.), prema projektu Mladena Kauzlarića i Stjepana Gomboša grade vilu Schön na Panatovčaku 74 u Zagrebu. Za Boža Banca uređuju i dograđuju rezidenciju u Hebrangovoj 17 i 19 u Zagrebu (1937.), a vjerojatno i vilu na Pločama (1937.-1939.).

HELA VUKADIN-DORONJGA, (bilj. 710), 42; ZRINKA PALADINO, (bilj. 6, 2013.), 55, 223

Vanjsko ziđe vile građeno je fino obrađenim pravilnim kamenim kvadrima. Od terase pred vilom do morske obale spušta se prostrano stubište. U podzidu terase smješteno je spremište za čamce, a pristan definira zaobljeni kameni mol. Od Masarykovog puta do garaže povezane sa začeljem vile u razini kata kroz vrt vodi serpentina kolnog prilaza.⁸⁵⁰

4.5.10. Božo Šuperina

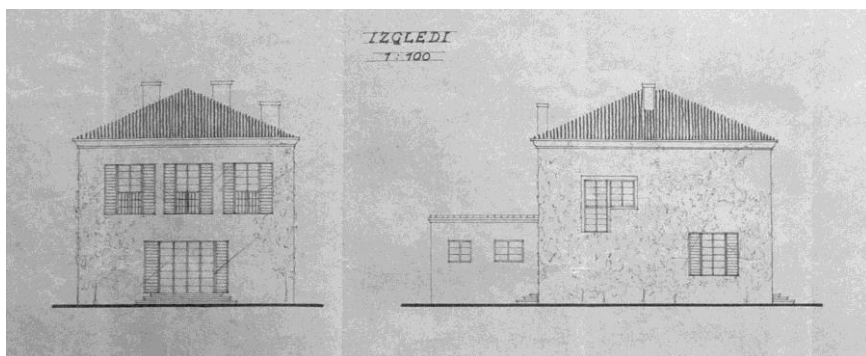
Životopis i djelo zagrebačkog arhitekta Bože Šuperine do sada nisu istraženi.

Kuća Radetić – Šuperina (1931.-1932.) - kat. 064

Jednokatnica natkrivena četverostrešnim krovom (sl.122.) smještena je u središnjem dijelu lapadske uvale Sumartin, nedaleko morske obale. Na osnovni kubični volumen jednokatnice uz začelje se naslanja manji prizemni aneks, natkriven ravnim krovom. Pročelja kuće završno su žbukana, otvori nemaju naglašene okvire, već su usječeni u zidni plašt. Jedini element koji odudara od redukcionističkog tretmana pročelja je profilirani završni vijenac. Glavno pročelje, usmjereno zapadu, rastvoreno je širokim vratima velike dnevne sobe prizemlja te u zoni kata s tri francuska prozora spavaćih soba. Ostala pročelja su zatvorenija a prozori i vrata manjih dimenzija.

Glavni ulaz smješten je na začelju, iz malenog predsoblja pristupa se u *hall*. Servisni trakt smješten je u jugoistočnom dijelu prizemlja, dvije prostorije namijenjene dnevnom boravku zapadno, a stubište iz *halla* vodi na kat. Središnji hodnik kata dijeli tri prostrane spavaće sobe usmjerene prema zapadu, od kupaonice te dviju manjih spavaćih soba položenih uz začelje.⁸⁵¹

U vrijeme nastanka, početkom četvrtog desetljeća 20. stoljeća, kuća Radetić - Šuperina u dubrovačkim se okvirima izdvaja visokim stupnjem redukcije elemenata arhitektonske plastike, iako zadržavanje profiliranog krovnog vijenca ukazuje na nedosljednost u oblikovnom pristupu.

Sl.122. B. Šuperina, Kuća Radetić - Šuperina u Lapadu, nacrt pročelja (DADU)

⁸⁵⁰ HR-DADU-292, svež. 125/4

⁸⁵¹ HR-DADU-292, svež. 104/33

4.6. NIKOLA DOBROVIĆ

Dubrovački opus arhitekta Nikole Dobrovića pokriva doista širok spektar ostvarenja - od izgradnje hotela („Grand“ na Lopudu), hostela (Dom Ferijalnog saveza), izvedbe spomenobilježja (spomenik Viktoru Dyku na Lopudu), oblikovanja grobnice (grobnica Berdović), rekonstrukcije spomenika kulture (prizemlje palače Sponza), do izgradnje niza vila i obiteljskih kuća - i najznačajniji je autorski doprinos arhitekturi Dubrovnika 20. stoljeća. S druge, pak, strane, godine provedene u Dubrovniku (1934.-1943.) za samog su autora po brojnosti realizacija najplodnije životno razdoblje. Vrhunac opusa zasigurno predstavlja hotel „Grand“, koji se cjelovitošću zamisli, promišljenom odnosu prema urbanom prostoru, avangardnim pristupom rješavanju hotelskog sadržaja te konačno samim oblikovanjem, svrstava u vrh hrvatske moderne arhitekture. Isti značaj za spomeničku arhitekturu 20. stoljeća predstavlja rješenje spomenika Viktoru Dyku, a opus dubrovačkih kuća i vila pripada vrhuncima stambene izgradnje u Hrvatskoj. Značaj Dobrovićeva djela nadilazi okvire međuratnog razdoblja, Dubrovnika i Hrvatske, no unatoč tome temeljne njegove poruke ostale su dugo neprepoznate, a do danas i potpuno bez odjeka na urbani i arhitektonski razvoj samog Dubrovnika.

Djelo Nikole Dobrovića govori o dubokom senzibilitetu za naslijeđene vrijednosti prostora, beskompromisnom zastupanju usvojenih načela te istinskom stvaralačkom geniju autora, koji nisu mogle sputati načelno nesklone okolnosti male (i navodno konzervativne) sredine.

Nikola Dobrović (Pečuh, 1897. – Beograd, 1967.) nakon djetinjstva provedenog u rodnom Pečuhu, 1915. godine upisuje studij arhitekture na Tehničkom fakultetu u Budimpešti. Sljedeće godine prekida studij zbog mobilizacije, a 1919. studij nastavlja na Visokoj tehničkoj školi u Pragu, gdje i diplomira 1923. godine. Nakon stjecanja diplome Dobrović od 1923. do 1925. godine radi u Pragu kod arhitekta Bohumila Hübschmanna, zatim u atelijeru Antonina Engela, a od 1925. do 1929. zaposlen je u projektantsko – građevinskoj tvrtki Dušek-Kozák-Maca. Godine 1928. dobija zvanje ovlaštenog arhitekta, a od 1929. do 1934. godine u Pragu radi samostalno.⁸⁵² Zanimanje za pitanja urbanizma, pogotovo urbanizma povijesnih gradova, javit će se još za studentskih dana, a razvijat će se i pod utjecajem Wagnerovih đaka Hübschmanna i Engela.⁸⁵³ Kao zaposlenik tvrtke Dušek-Kozák-Máca ostvario je značajan

⁸⁵² MARTA VUKOTIĆ LAZAR, (bilj. 5), 25-42

⁸⁵³ Tijekom tridesetih Nikola Dobrović radi projekt regulacije gradskog predjela Ploče, razmišljajući da rad uobliči u doktorsku disertaciju. Godine 1946. objavljuje knjigu Dubrovački dvorci. Nakon Drugog svjetskog rata nakratko je imenovan direktorom Urbanističkog instituta Srbije, sudjeluje u izradi urbanističkih planova

doprinos u gradnji kompleksa socijalnih ustanova - Masarykovih domova, glavnog projektanta Bohumila Kozáka. Iz praškog razdoblja arhitektove djelatnosti poznato je i nekoliko samostalnih realizacija: Vila dr. Burliža u Pragu (1925.), kuća s apotekom u Krču kraj Praga (1928-29.) te najznačajnije ostvarenje, Jugoslavenski studentski dom u Pragu (1931.-33.).⁸⁵⁴

Tijekom praških godina Nikola Dobrović zapaženo sudjeluje na brojnim arhitektonskim natjecanjima u Jugoslaviji: kazalište u Novom Sadu (1929., otkup), međunarodni natječaj za uređenje Terazijских terasa u Beogradu (1929.-30., prva nagrada), uži međunarodni natječaj za Banovinsku bolnicu u Splitu (1930., posebna nagrada), međunarodni natječaj za kupalište Bačvice u Splitu (1930., druga nagrada, prva nije dodijeljena), Banovinska palača u Splitu (1930., otkup), Banovinska palača u Skopju (1931., druga nagrada), adaptacija „Gradske kavane“ u Dubrovniku, (1930.-31., druga nagrada podijeljena s Mladenom Kauzlarićem i Stjepanom Gombošem, prva nije dodijeljena), željeznički kolodvor „Dunav“ u Beogradu (1931.).⁸⁵⁵ Također, arhitekt od kraja dvadesetih godina prezentira projekte u stručnim publikacijama, sudjeluje u polemikama, no usprkos brojnim osvojenim nagradama i stečenom statusu jednog od vodećih jugoslavenskih suvremenih arhitekata, za prvu realizaciju u Jugoslaviji morati će čekati sve do 1934. godine, kada započinje gradnja hotela „Grand“ na Lopudu. Arhitekt tada napušta Prag i seli se u Dubrovnik, gdje će živjeti i raditi do 1943. godine.⁸⁵⁶

Projekt *kursalona* na Pilama (1929.) - kat. 052

Građevinsko zemljište na kojemu je planirano podizanje *kursalona* smješteno je na platou Pila, zapadno uz palaču Pucić. S južne strane građevni pravac trebao je pratiti liniju pročelja barokne palače, a prema sjeveru granicu je predstavljala Ulica između vrta. Zapadni, naknadno otkupljeni dio građevinskog zemljišta na sjevernoj strani nije dosezao do Ulice između vrta, pa je parcela zadobila „L“ tlocrtni oblik.

Zgrada bi imala kaskadni volumen i simetrično organizirano pročelje. Uz ulični pravac nizali bi se dućani, a u središnjoj osi bio bi prilaz „*komunikacionoj*“ dvorani oko koje su organizirani raznovrsni sadržaji predviđeni programom *kursalona* - restoran, kavana, hotel i kino te reprezentativno stubište za kat. Središnja dvorana „*da dobije zgrada velegradski karakter, i da omogućava svetu šetnje i u slučaju rđavog vremena*“ natkrivena je staklenim

Beograda i drugih gradova Jugoslavije, a napisao je i pet udžbenika o urbanizmu. MARTA VUKOTIĆ LAZAR, (bilj. 5), 45, 125-141; LJILJANA BABIĆ, (bilj. 5), 26-31

⁸⁵⁴ MARTA VUKOTIĆ LAZAR, (bilj. 5), 30-36

⁸⁵⁵ Isto, 37-39

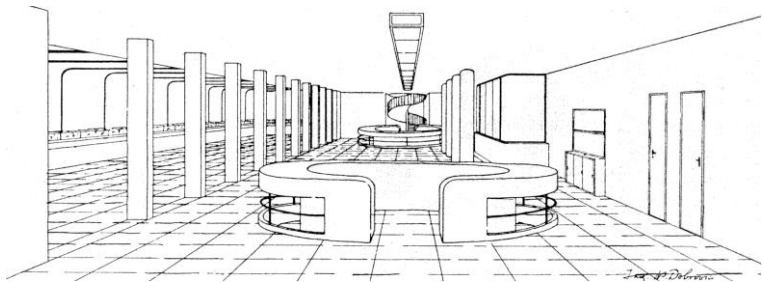
⁸⁵⁶ Isto, 42

krovom, a uklanjanjem staklenih pregrada mogla bi se povezati s restoranom smještenim istočno i kavanom zapadno u jedinstveni prostor. Sjeverno od restorana je hotel, organiziran oko dvaju svjetlika između kojih je stubište. Krovna, djelomično natkrivena terasa služila bi „stanarima za rasonodu“. Sjeverno od kavane je pristup kinu (predvorje, garderobe), dok je kino dvorana smještena na katu, kao i ljetne terase restorana i kavane. Nad kinom je planirana svečana dvorana s galerijom, također natkrivena ostakljenim krovom, koja bi imala i manju pozornicu, pa bi se mogla koristiti i za predstave.

Projekt *kursalona* na Pilama, kao alternativu rješenju Alfreda Kellera, Nikola Dobrović je izradio na nagovor Koste Strajnića, no prema Strajnićevim riječima, upravi „Dubrovačke rivijere“ on se činio „odviše moderan i revolucionaran“. Navodno i sam svjestan neprikladnosti izabrane lokacije, arhitekt je volumen zgrade, čija predimenzioniranost nužno proizlazi iz brojnosti sadržaja predviđenih projektnim zadatkom, pokušao prilagoditi okružju stepenastim povlačenjem viših etaža prema stražnjem rubu parcele te razlamanjem i uvlačenjem središnjeg dijela. Treba primijetiti da je takva koncepcija volumena zapravo vrlo slična onoj Alfreda Kellera, pa se razlika prvenstveno očitava u primijenjenom oblikovnom vokabularu. O funkcionalnosti i kvaliteti prostora nerealiziranih građevina bilo bi preuzetno suditi temeljem fragmentarno očuvanih projektnih dokumentacija, no razlike u generacijskom i umjetničkom svjetonazoru ponajbolje se očitavaju u perspektivnim prikazima kojima arhitekti dočaravaju unutrašnjost (sl.123.-124.).

Sl.123. A. Keller, Kursalon na Pilama, prostorni prikaz dvorane (DADU)

Sl.124. N. Dobrović, Kursalon na Pilama, prostorni prikaz restoranske terase (Strajnić, 1930.)

Projekt preuređenja i proširenja „Općinske kavane“ (1930.-1931.) - kat. 066

Od projektne dokumentacije za koju je Nikola Dobrović na arhitektonskom natječaju za preuređenje i proširenje „Općinske kavane“ osvojio jednakovrijednu drugu nagradu, očuvana su tri perspektivna prikaza objavljena u časopisu „Arhitektura“ 1932. godine, aksonometrijski prikaz kavanske kuhinje te detaljan tehnički opis planiranog zahvata.⁸⁵⁷

⁸⁵⁷ KOSTA STRAJNIĆ, (bilj. 326, 1932.); HR-DADU-292, svež. 106a, 106b

Arhitekt se, kako navodi u tehničkom opisu, „u pogledu uređenja najbliže okoline kavane rukovodio principima najčišće purifikacije građevinski vrednih objekata“, a u „pogledu uređenja unutrašnjih prostorija (...) zahtevima komfora evropskih kavana i restauracija“.⁸⁵⁸

Rješenjem je bilo predviđeno otvaranje sva četiri zazidana luka nekadašnjeg Arsenala, a naglasak u spomenutom „uređenju najbliže okoline“ predstavlja otvaranje krajnjeg sjevernog luka, čime bi se ostvarila direktna pješačka i vizualna komunikacija između Gradske luke i Place (sl.125.). Između zida s lukovima i zgrade nekadašnjeg vojnog skladišta (proširenog dijela kavane) arhitekt je u razini kata predvidio izvedbu armirano betonske terase „viseće bašte“. Prostor kata vojnog skladišta zapravo nije bio predmet natječaja, no rješenjem se preporučuje iskoristiti ga za kavanske svrhe.

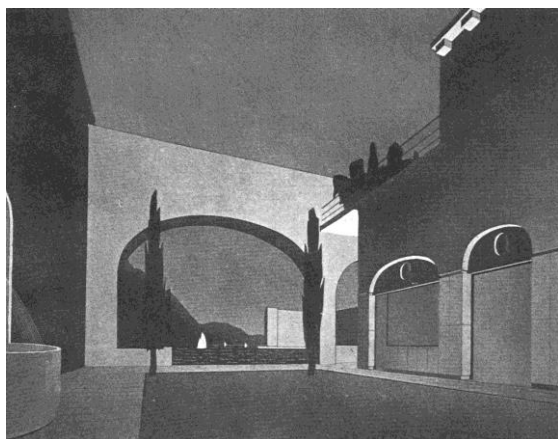
Kod uređenja unutrašnjosti arhitekt je ponudio dvije inačice u tretmanu postojećih svodova i lukova - njihove prezentacije ili (preporučene) izvedbe spuštenog stropa sa staklenim pločama na metalnom okviru, a koja je i prikazana u perspektivnom prikazu unutrašnjosti. Projektnim rješenjem je reinterpetirana i sama namjena prostora - osim kavane u proširenom dijelu predviđen je i restoran, a zanimljivo je da arhitekt najveći dio tekstualnog obrazloženja posvećuje upravo uređenju kuhinja, restoranske i kavanske, detaljno nabrajajući i opisujući sve potrebne uređaje, prilažući čak i ilustracije pojedinih uređaja te kao dodatak nacrtima prilaže i spomenuti aksonometrijski prikaz kavanske kuhinje. Potonje Dobrović elaborira: „Kuhinja je onaj deo u celokupnoj investiciji, koji ne dozvoljava nikakvu štednju ili zaostalost u nazorima, jer se samo sa modernim i racionalnim spravama može uredno i brzo raditi.“ Osim funkcionalizma u Dobrovićevu se obrazloženju eksplicitno ispoljava „estetika stroja“ - za arhitekta kuhinjske naprave „arhitektonski su veoma lepe, te čine ukras i prostoru, dabogme u modernom smislu.“

Nagrađeni natječajni rad Nikole Dobrovića za proširenje i preuređenje „Općinske kavane“ u Dubrovniku valoriziran je u stručnoj literaturi, no umjesto već prepoznatih kvaliteta, zanimljivo je osvrnuti se na prigovore ocjenjivačkog povjerenstva, koji se i danas mogu smatrati opravdanim te idu u prilog odluci da se izvedba povjeri arhitektima Kauzlariću i Gombošu. Ključna razlika između realiziranog projekta i rješenja Nikole Dobrovića ogleda se u namjeri otvaranja četvrtog zazidanog luka nekadašnjeg Arsenala, čime bi se ostvarila direktna komunikacija između Gradske luke i Place.⁸⁵⁹ Ocjenjivačko povjerenstvo otklonilo je mogućnost realizacije ove ideje, smatrajući je neostvarivom „radi vladajućih vjetrova“.

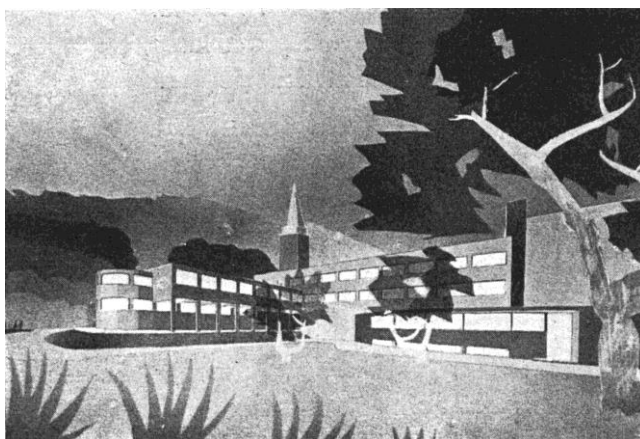
⁸⁵⁸ HR-DADU-292, svež. 106a, 106b, „Tehnički opis uz natečajnu radnju za proširenje i adaptaciju Općinske kavane u Dubrovniku“

⁸⁵⁹ Arhitekt će sklonost formiranju naglašene longitudinalne osi iskazati i kasnije, kod projekta za Terazijske terase u Beograd te hotela „Grand“ na Lopudu.

Usredotočivši se na urbanistički segment zahvata - transformaciju ranijeg dvorišta u prolaz Gradska luka - Placa, koji bi ujedno služio i kao ljetna terasa, Dobrović je bio prisiljen kuhinje dijelom smjestiti u kavansku dvoranu, što je povjerenstvo ocijenilo negativnim. Također, iako su načelno pohvalili projektantov studiozan pristup procesu pripremanja hrane, članovi povjerenstva zaključuju da „kuhinje zauzimaju previše mjesta a dvije restauracijske kuhinje svakako su suviše“. Konačno, može se smatrati opravdanim i stav da „(S)istem staklenih stropova za osvjetljenje pružao bi doduše modernu sliku interijera, ali bi znatno snižavao i onako niske prostorije.“

Sl.125. N. Dobrović, Projekt Općinske kavane, prostorni prikaz prolaza (Arhitektura, 1932.)

Sl.126. N. Dobrović, Hotel na Lopudu, prostorni prikaz (Arhitektura, 1932.)

Hotel „Grand“ (1934.-1936.) - kat. 085

Dogovori oko narudžbe projekta za hotel „Grand“ na Lopudu, posredovanjem Koste Strajnića započeli su još 1931. godine (sl.126.).⁸⁶⁰ Gradnja je započela 1934. godine, a hotel je otvoren u ljeto 1936. godine, iako prizemlje i suteren još nisu bili završeni.⁸⁶¹ Na hotelu Dobrović radi i 1937. godine o čemu piše bratu Petru: „Uredio sam iza kuće jedan novi park, koji je puno lepši od onoga ispred hotela. Ovaj park mi čini zbilja zadovoljstvo. Imam osećaj koji put da mi se isplatilo mučiti se ovako sa skromnim sredstvima, već radi ovoga novog parka. Sada se hotel nalazi uokolo, u parku, čega ranije nije bilo. Na terasama sam uradio viseće bašte, tako da više nisu ni one tako gole. Sada se gradnja priljubila uz okolnu prirodu još više, odnosno obrnuto priroda mi zagrljuje još prisnije moju zgradu. Svršio sam jedno pedeset komada

⁸⁶⁰ MARTA VUKOTIĆ LAZAR, (bilj. 5), 44. Autorica donosi pismo Koste Strajnića upućeno Nikoli Dobroviću u Prag 15. siječnja 1931. (Ostavština Petra Dobrovića, Istorijaska zbirka 14758/VII-881, Arhiv SANU u Beogradu) - „G. Sesan bi želeo da ima od vas po mogućnosti što pre skice. Nastojte stoga da mu ovoj želji udovoljite. Ja sam srećan što je sigurno da ćete vi dobiti ceo ovaj posao. Ne samo izrada nacrtu nego i nadzor nad izvedbom gradnje. Prema tome ovaj će pension biti prvo vaše delo u Dalmaciji. Nadajmo se i jedno remek delo koje će služiti kao svetao primer za izgradnju Jugoslovenskog primorja.“

⁸⁶¹ MARTA VUKOTIĆ LAZAR, (bilj. 5), 45; ŽELJKA ČORAK, MARINA OREB, Grand hotel Lopud, konzervatorski elaborat, Dubrovnik, 2005.

*interesantnih betonskih klupa po baštama. Sada radim na pergoli, koja vodi od građevine do mora. Osim toga mnogo drugih stvari: svršio sam kanalizaciju, kuhinju sa namještajem itd.*⁸⁶²

Hotel „Grand“ (sl.127.) smješten je na izduženoj pravokutnoj parceli, u sredini zapadne uvale otoka, na sjecištu dvaju povijesnih komunikacija; ceste što prati obalu uvale (Šetalište Ivana Kuljevana) te Ulice od Šunja koja od naselja vodi do istočne strane otoka, do crkve sv. Marije od Šunja. Smještajem zgrade u središnjem dijelu parcele, povlačenjem od linije obalnog niza, formiran je pred hotelom vrt - javni park sa drvoredom tropskih palmi.

Sl.127. Hotel „Grand“ na Lopudu 1930-ih godina

Hotel je ostvaren u „L“ tlocrtnoj formi, a kod temeljite rekonstrukcije 1972. godine dograđeno mu je stražnje, istočno krilo.⁸⁶³ Glavno krilo položeno je u smjeru sjever - jug, s pročeljem orijentiranim prema moru, dok je kraće zapadno krilo položeno uz Ulicu od Šunja. Zgrada je izvedena u duhu pet Le Corbusierovih načela nove arhitekture: primijenjena je u cijelosti armiranobetonska skeletna konstrukcija, što omogućuje slobodnu, izrazito funkcionalnu

⁸⁶² Ostavština Petra Dobrovića, Istorijaska zbirka 14758/IV-393, Arhiv SANU u Beogradu, preuzeto iz MARTA VUKOTIĆ LAZAR, (bilj. 5), 46; ŽELJKA ČORAK, MARINA OREB, (bilj. 861), 6. Prema navodu iz pisma kojeg je 1967. godine Antun Sesan uputio udovici Nikole Dobrovića, Ivanki Dobrović, arhitekt je na hotelu radio do konca 1938. godine.

⁸⁶³ Istočno krilo bilo je predviđeno izvornim Dobrovićevim projektom. Rješenje arhitekta Mladena Frke iz 1972. godine iako je nastojalo slijediti Dobrovićevo oblikovanje, odstupalo je od izvorne arhitektove ideje. U sklopu radova adaptacije i rekonstrukcije hotela, prema projektu tvrtke Arhitekt novi d.o.o. (glavni projektant: Lucijana Peko, dipl. ing. arh.) krilo je uklonjeno 2008. godine i trebalo je biti rekonstruirano u formi bližoj izvorniku, no radovi na rekonstrukciji hotela su obustavljeni 2009. godine.

organizaciju prostora, prizemlje je otvoreno, na stupovima, krovna terasa iskorištena je za smještaj teniskog igrališta s tribinama, pročelje gubi konstruktivnu ulogu (demonstriraju to i perforacije s imenom hotela i potpisom arhitekta), što omogućuje uspostavu prozorske vrpce.⁸⁶⁴ Dominantna forma paralelopipeda oživljena je kontrastnim geometrijskim elementima, poput zakrivljenih zidnih ploha, poluvaljkastih struktura i zaobljenih ograda balkona kraćeg krila zgrade hotela. Unutarnji i vanjski prostori bili su pretežno obojeni u bijelo, s nekoliko akcenata plave boje naglašavajući plastičnost forme.

Oblikovanju vrta pred hotelom Dobrović je posvetio veliku pažnju, organiziravši vrtnu površinu mrežom šetnica s podnom oblogom izvedenoj u kombinaciji cementnih ploha i traka oblutaka te opremivši ga vrtim namještajem; betonskim klupama, vodnjakom s vodoskokom i pergolama. Povezivanje vrta i zgrade arhitekt ostvaruje jedinstveno osmišljenim armiranobetonskim pergolama (aralama) s nasadom agava, podignutim na terasama zapadnog krila. Središnje mjesto u organizaciji vrtog prostora, ali i arhitektonskoj kompoziciji cjeline, ima glavna vrtna šetnica – promenada, izdignuta na razinu terase pred ulazom, čime se ističe njen značaj i postiže ukupna skulpturalnost parkovnog prostora. Natkrivena odrinom, koju nosi konstrukcija od željeznih cijevnih profila obojenih u plavo, prema izvornoj arhitektovoj namjeri, promenada je trebala prolaziti kroz glavno krilo te dalje, trijemom istočnoga (neizvedenog) krila u stražnji vrtni prostor. Osobito je naglašen zapadni početak promenade, cilindrična forma inkorporirana u prilazno stubište, jedini arhitektonski element vrtoga kompleksa, koji izlazi izravno na rivu, odnosno javno šetalište.⁸⁶⁵ Izmicanjem glavne osi kretanja iz središta kompozicije volumena, uspostavljena je dinamična kompozicija, oblikovana za percepciju iz kretanja.⁸⁶⁶ Dobrović će kasnije teorijski uobličiti principe novog načina oblikovanja, „*pokrenutog prostora*“, temeljenog na ravnopravnom odnosu punog i praznog, i ukazati na njegovo „*kinematografsko obilježje*“.⁸⁶⁷

Izgradnja hotela „Grand“ na Lopudu zasigurno predstavlja jednu od najsretnijih sekvenci moderne arhitekture u Hrvatskoj, kod koje je kompetencija umjetnika i povjerenje investitora

⁸⁶⁴ KRUNOSLAV IVANIŠIN, (bilj. 4, 1999.), 126-139

⁸⁶⁵ MAJA NODARI, ZEHRA LAZNIBAT, Park hotela Grand na Lopudu, Kulturno-povijesna valorizacija i analiza prostora, elaborat, Dubrovnik, 2005., 9-10

⁸⁶⁶ KRUNOSLAV IVANIŠIN, (bilj. 4, 1999.), 134-135

⁸⁶⁷ „*Funkcionalna razigranost plastičnih tela teži za jedinstveno organski smišljenom i duhovno sapetom prostornošću. Uvođenjem šupljine u likovni svet kao partnera, i to ravnog punim plastičnim telima a ne samo kao veznog elementa, savremena arhitektonika uistinu dobija jedan nov i epohalan doprinos za izobražavanje spoljnog slobodnog prostora. Tek ovim umecima kompozicije, kao što su šupljine, nastaje za posmatrača u stvari ono kinematografsko odvijanje prostornih elemenata u prirodi, ono kinematografsko obeležje pokrenutih nizova arhitektonike i mogućnost da se nešto sazna o estetskoj prirodi tog obeležja.*“ NIKOLA DOBROVIĆ, Pokrenutost prostora – Bergsonove dinamičke sheme – nova slika sredine, Čovjek i prostor, 100, Zagreb, 1960., 10-11.

nadišlo materijalna, tehnička i mentalna ograničenja periferne sredine te rezultiralo istinskim remek-djelom. Dosljednom primjenom svih načela moderne arhitekture, ali i izuzetnim senzibilitetom za prostorni kontekst, pomno promišljenom koncepcijom cjeline, kao i izvedbom svih detalja, Nikola je Dobrović ostvario jedan od kreativnih vrhunaca hrvatske moderne arhitekture.

Projekt hotela u Lapadu (oko 1930.) i projekt uređenja Muzeja Iva Vojnovića (1931.?)

U pismu kojim Kosta Strajnić 15. siječnja 1931. godine izvještava Nikolu Dobrovića o želji kapetana Antuna Sesana da ga angažira na izgradnji hotela na Lopudu, spominje se i Dobrovićev projekt hotela u Lapadu, a koji je, prema navodu, bio presudan da se Sesan odluči za Dobrovića.⁸⁶⁸ Radi se dakle o jednom od izgubljenih Dobrovićevih dubrovačkih projekata, koji ostaje poznat zahvaljujući citiranom pismu i dodatno rasvjetljava genezu arhitektova lopudskog remek – djela.⁸⁶⁹

U popisu prikupljenih predmeta koji su trebali tvoriti postav Muzeja Iva Vojnovića navodi se i „*Nacrt arhitekta Dobrovića kuće sv. Mihajla*“. Popis je sastavljen 1931. godine, no analizom rukopisa vidljivo je da je spomenuti nacrt naknadno unesen u popis te bi se mogao datirati i u kasnije razdoblje. Može se pretpostaviti da je, nakon što je pokušaj angažmana Vinka Glanza na izgradnji Muzeja propao te nova župna kuća izgrađena po modificiranom projektu Iva Ćurlice, Kosta Strajnić uložio napore da se planirana adaptacija stare kuće izvede prema projektu Nikole Dobrovića.⁸⁷⁰

Projekt regulacije predjela Ploča (1934.?) - kat. 088

Projekt regulacije Ploča (sl.128.), vjerojatno s pravom pripisan Nikoli Dobroviću, mogao bi se datirati u početak 1934. godine.⁸⁷¹ Naime, u pismu bratu Petru od 5. veljače 1934. arhitekt spominje rad na regulaciji Dubrovnika, što bi se moglo odnositi na rješenje platoa Ploča i pristupa povijesnoj jezgri, no moguće su i druge interpretacije, odnosno datacije.⁸⁷²

⁸⁶⁸ U post scriptumu pisma, Strajnić u familijarnom tonu, kao anegdodu opisuje okolnosti u kojima se Sesan zainteresirao za Dobrovićev rad: „*Interesantno je kako je g. Sesan došao na misao da izradu projekta poveri Vama. Neko mu je u Lopudu pričao kako ste Vi napravili nacрте za pension onih dvaju Švabica. Da bi video sve nacрте, on je jednoga dana došao do mene i molio me da mu ih pokažem. Kada sam mu ih pokazao, on se za njih silno oduševio i odmah me je preklinjao da Vam pišem biste li hteli praviti projekt za njegov pension na Lopudu. Ipak niste uzalud radili za one bezobrazne Švabice!*“, Ostavština Petra Dobrovića, Istorijska zbirka 14758/VII-881, Arhiv SANU u Beogradu, preuzeto iz MARTA VUKOTIĆ LAZAR, (bilj. 5), 42. Vjerojatno se radi o istom projektu kojeg Ljiljana Babić naziva „*pansion ispod Gospe od Milosrđa*“. LJILJANA BABIĆ (bilj. 5), 25

⁸⁶⁹ Iz dubrovačke faze djelovanja poznati su i izgubljeni Dobrovićevi projekti za Pansion Režek u Srebrenome (1929.) i Muzej Iva Vojnovića (oko 1931.?). MARIJA MILINKOVIĆ, (bilj. 5), 1; PATRICIJA VERAMENTA, (bilj. 8, 2009.), 269

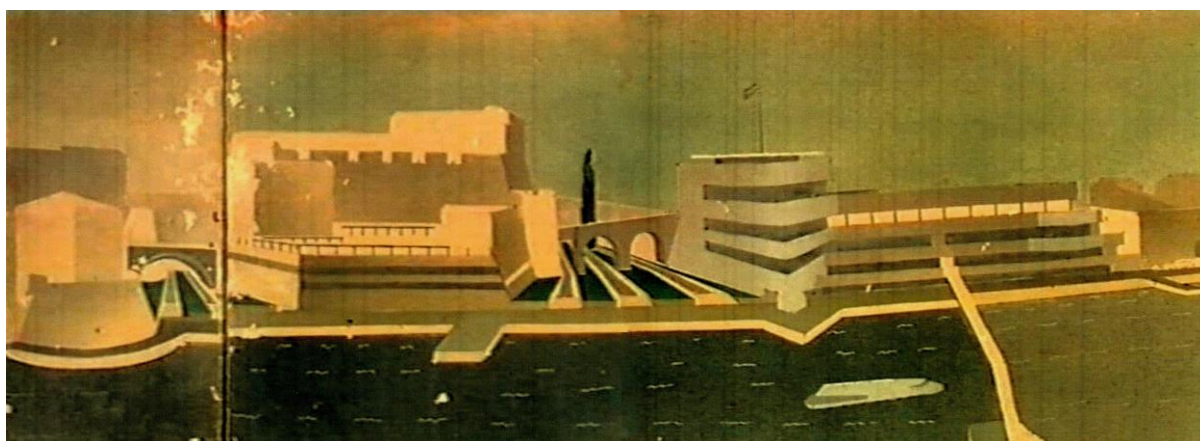
⁸⁷⁰ PATRICIJA VERAMENTA, (bilj. 8, 2009.), 264-268

⁸⁷¹ MARIJA MILINKOVIĆ, (bilj.5), 34

⁸⁷² Ostavština Petra Dobrovića, Istorijska zbirka 14758/IV-389, Arhiv SANU u Beogradu, preuzeto iz MARTA VUKOTIĆ LAZAR, (bilj. 5), 45

Središnje mjesto projekta zauzima zgrada (vjerojatno hotel) smješten na prostoru tadašnje klaonice i *glasije*, a čiju suvremeno oblikovanu masu rastvorenu horizontalnim potezima otvora arhitekt kontrapunktira volumenu tvrđave Revelin. Znatna pažnja posvećena je regulaciji prometa. Uz postojeću cestu, arhitekt za kolni promet otvara i sjeverno dvorište Lazareta, a uklanjanjem kuće Duper povećava površinu skućenog platoa pred Vanjskim mostom od Ploča. Tu je i prostrana šetnica, *lungo mare*, koja od Gradske luke obalom uz sklop Lazareta vodi do javnog kupališta, transformiranog izgradnjom velikog lukobrana. Uz dužobalnu šetnicu zamišljen je i most kojim bi se valobran Kaše povezao s kopnom (hotelom), a oko tvrđave Revelin uspostavljen opkop s kanalima.

Iako smjelu interpolaciju hotela u neposredno okruženje povijesne luke i gradske jezgre treba promatrati u kontekstu vremena kada se pred naletom poduzetničkog interesa i opstanak sklopa Lazareta ozbiljno dovodio u pitanje, pojedini detalji perspektivnog prikaza, poput dizajna plovila, djeluju futuristički te rješenje u cijelosti više ostavlja dojam slobodne umjetničke vizije, prilog diskusiji o suživotu povijesne i moderne arhitekture, no projekt koji doista teži realizaciji.⁸⁷³

Sl.128. N. Dobrović, Projekt regulacije Ploča, prostorni prikaz (Milinković, 2007.)

Rekonstrukcija palače Sponza (1935.-1936.) - kat. 109

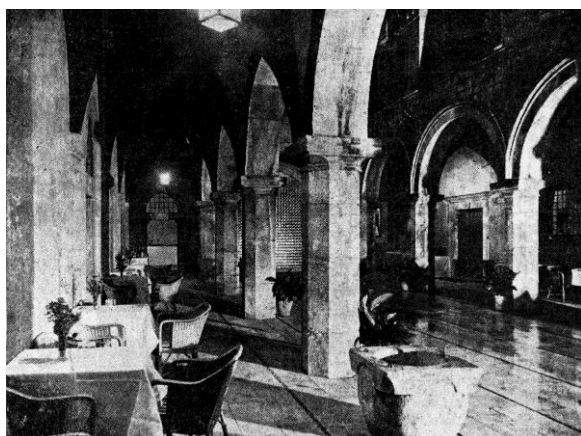
Za potrebe uređenja Turističkog doma 1936. godine, prema projektu Nikole Dobrovića obnovljeno je prizemlje palače Sponza (sl.129.).⁸⁷⁴ Projektna dokumentacija nije očuvana, prilikom izvođenja došlo je do određenih odstupanja od projekta, a nedugo nakon završetka

⁸⁷³ „Nacrt za regulaciju Ploča, tekode predstavlja viziju transformacije istorijskog grada/tvrđave, koja postaje integralni deo modernog grada. Moderni hotel pored tvrđave Ravelin nije prikazan kao izdvojen, samoreferentan, kao što je to bio slučaj u projektu za Kursalon na Pilama; zidine grada, hotel i gradska luka sačinjavaju jedinstvenu prostornu celinu. Moderni urbanizam Nikole Dobrovića negira koliziju između graditeljskog nasleđa i savremene arhitekture, o kojoj pišu i govore pobornici tradicionalnih metoda građenja u Dalmaciji. Savremena arhitektura ovde nije predstavljena kao nešto strano i neprimereno nasleđenom kontekstu, već kao logičan nastavak istorijskih transformacija grada.“ MARIJA MILINKOVIĆ, (bilj.5), 34

⁸⁷⁴ ***Godišnji izvještaj o radu „Saveza“, u: Dubrovački turizam, 1, Dubrovnik, 1935., 19-28, 25

Drugog svjetskog rata nova, temeljita rekonstrukcija i adaptacija palače negirala je pojedine elemente Dobrovićeva zahvata.⁸⁷⁵ Prema vlastitim riječima arhitekt je proveo „*najsavjesniju purifikaciju*“, no ujedno dajući uređenju i prepoznatljivu autorsku notu - kod izvedbe novog pločnika atrija korištene su uzdužne trake tamnih oblutaka, središnji veliki luk na sjevernoj strani atrija zatvoren je pregradom od staklenih prizmi, a na istočnoj strani, u lučnom otvoru prema stubištu izvedena je ispuna oko novouspostavljenih manjih pravokutnih vrata, također oblikovana korištenjem staklenih prizmi.⁸⁷⁶

Nedostatne spoznaje o prostornom razvoju palače uvjetovale su proizvoljne interpretacije, što se nesumnjivo odrazilo i na koncepciju rekonstrukcije i adaptacije. Iako se do danas preostalim elementima Dobrovićeva uređenja ne može odreći vizualna kvaliteta i funkcionalnost, pa konačno i povijesni legitimitet, oni ipak odudaraju od izvorne oblikovne koncepcije (od Dobrovića pogrešno protumačene kao slijed stilski raznorodnih intervencija koje se spajaju u harmoničnu cjelinu).⁸⁷⁷

Sl.129. Dvorište palače Sponza nakon rekonstrukcije 1936. godine

Sl.130. Spomenik Viktoru Dyku na Lopudu

Spomenik Viktoru Dyku (1936.) - kat. 110

U vrijeme kad se bližio završetak radova na hotelu „Grand“, 1936. godine, arhitekt je na Lopudu, na Lunardovu, podigao i spomenik Viktoru Dyku (sl.130.). Smješten u unutrašnjosti otoka, uz srednjovjekovnu crkvu sv. Leonarda, na mjestu na kojem se stari put što vodi iz naselja račva prema crkvi i groblju Gospe od Šunja te pješčanoj obali uvale Šunj, spomenik je

⁸⁷⁵ Isto, 24-25; ***Turistički dom u Sponzi“, u: Dubrovački turizam II, Dubrovnik, 1936., 39-44. U Sponzu je 1952. godine iz Kneževog dvora preseljen Dubrovački arhiv.

⁸⁷⁶ ***Turistički dom u Sponzi“, u: Dubrovački turizam II, Dubrovnik, 1936., 42;

⁸⁷⁷ NIKOLA DOBROVIĆ, Urbanizam kroz vekove I – Jugoslavija, Beograd, 1950., bez paginacije

podignut donacijom čehoslovačke vlade, u spomen na češkog književnika i političara Viktora Dyka (1877.-1931.), koji je tragično stradao na obližnjoj plaži.⁸⁷⁸

Površine od oko 45 kvadratnih metara, trokutastog tlocrta, izveden u cijelosti u betonu, spomenik je koncipiran u obliku odmorišta. Na zapadnom vrhu izdiže se pet metara visoki šuplji betonski stup, a od njega se uz sjevernu stranu kontinuirano proteže ogradni zid koji trodijelnim stupnjevanjem prati uspon terena. S unutrašnje strane odmorišta zidovi nose konzolne betonske klupe. Parter spomenika podijeljen je u dvije razine, na gornjem dijelu, s kojega se pristupa crkvi sv. Leonarda, nalazi se stablo pinije. Na sjevernom i južnom zidu odmorišta izvedeni su natpisi perforacijom zida: «ŠUNJ GROBLJE» i «ŠUNJ PLAŽA», dok je na monolitu istim načinom u vertikali ispisano ime Viktora Dyka. Pojedini elementi i plohe spomenika različito su završno obrađeni variranjem veličine kamenog agregata, vrste cementa i obrade žbuke te korištenjem traka sitnih oblutaka koje obrubljuju plohu partera.

Spomenik, koji u sebi objedinjuje funkciju raskrsnice putova, putokaza, odmorišta i vidikovca, urbanistički je definirao ovu mikrolokaciju, uklopivši u kompoziciju i obližnju crkvu sv. Leonarda. Dosljedno se služeći govorom internacionalne moderne, koristeći apstraktne forme i majstorski varirajući oblikovne mogućnosti betona, arhitekt je uspio ostvariti djelo lišeno patetike koje nenametljivo korespondira s okolnim krajolikom, jedinstveno u hrvatskoj međuratnoj arhitekturi.⁸⁷⁹

Vila Vaclava Naprsteka (1937.-1938.?) - kat. 133

Armiranobetonske konstrukcije i završno ožbukanih pročelja, oblikovana uz primjenu stroge osne simetrije, vila liječnika dr. Vaclava Naprsteka (sl.131.) je organizirana na tri razine: u suterenu su smješteni kuhinja i ostali servisni sadržaji; u visokom prizemlju nalaze se sobe, kupaonica, glavni ulaz i garaža, a na trećoj je razini velika krovna terasa. Razine suterena i prizemlja povezane su zatvorenim stubištem u središnjoj osi kuće te dvama otvorenim, bočno položenim stubištima. Od razine prizemlja do krovne terase uz bočne fasade vode dva jednokraka otvorena stubišta. Glavno jugoistočno pročelje, konveksno je zaobljeno, nad balkonom visokog prizemlja konzolno je istaknuta krovna terasa ograđena punim parapetnim zidom. Terasa je izvorno bila pokrivena drvenom oplatom, a od ceste što prolazi uz začelje je zaklonjena visokim zidom na koji se naslanjala konstrukcija pergole.⁸⁸⁰

Neuobičajeno za onodobnu izgradnju, građevinska parcela je duboko uvučena od obale, neposredno uz tadašnju državnu cestu, koja iz pravca Dubrovnika vodi prema Cavtatu. Izbor

⁸⁷⁸ DUBRAVKO BAČIĆ, (bilj. 4, 2003.), 47

⁸⁷⁹ Isto, 49

⁸⁸⁰ MARIJA MILINKOVIĆ, (bilj. 5), 41

relativno neatraktivne lokacije za gradnju vile možda je uvjetovan liječničkim pozivom vlasnika, odnosno njegovom potrebom za dostupnošću i mobilnošću. No iako udaljena od obale preko četiri stotine metara, sred obrađenih poljskih nasada, vila svoju koncepciju duguje upravo odnosu s morem - oblikovana poput nadgrađa parobroda, s dominantnim motivom istaknute krovne terase - vidikovca, nalik je komandnom mostu i usmjerena prema pješčanoj plaži uvale Srebreno i vodama Župskog zaljeva.

U dispoziciji cjeline (nekad se pred vilom pružao i relativno prostrani vrt) krovna terasa postaje središnji, najreprezentativniji prostor, kojemu su subordinirani svi elementi kuće i okućnice - i koji, prije no puka reminiscencija na terase dubrovačkih ljetnikovca, postaje otvoreni *piano nobile* - saloča, terasa, vrt i vidikovac u jednom.⁸⁸¹

Sl.131. Vila Naprstek u Srebrenom

Sl.132. Vila „Rusalka“ na Boninovu

Sl.133. Vila „Vesna“ na Lopudu

Vila „Rusalka“ (1937.-1940.) - kat. 141

Primjena svih Le Corbusierovih načela, pomno razrađena na hotelu „Grand“, kod vile - kuće za odmor obitelji slikara Petra Pallavicinija na Boninovu (sl.132.) provedena je u krajnje sažetoj formi te stoga kuća ostavlja dojam konceptualnog ostvarenja, i kao prva arhitektova vila podignuta na užem gradskom području Dubrovnika, pokazni uzorak novog načina građenja i stanovanja.⁸⁸²

Armiranobetonske konstrukcije sa šest vitkih stupova - nosača i završno ožbukanim pročeljima, vila izdužene pravokutne tlocrtne osnove smještena je na nevelikoj vrtnoj parceli

⁸⁸¹ Izgradnja „Jadranske magistrale“ negirala je vrt vile, a gusta, neplanska izgradnja u potpunosti je izmijenila karakter okruženja. Nakon oštećenja u Domovinskom ratu unutrašnjost je podijeljena na dvije stambene jedinice, a prilagodbe izmijenjenom načinu korištenja očitavaju se isključivo kao devastacije izvornih struktura.

⁸⁸² Petar Pallavicini (Korčula, 1886. - Dubrovnik, 1958.) polazio je kiparsko-klesarsku školu u Hoćicama te Akademiju u Pragu (1909-1912.). Godine 1921. napušta Prag i seli u Beograd, gdje je bio jedan od osnivača umjetničke grupe „Oblik“, a od 1924. do 1937. godine profesor na Umetničkoj školi. Zauzimanjem Vlaha Bukovca Pallaviciniju je povjerena 1913. godine izrada spomenika Baltazara Bogišića u Cavtatu. U Dubrovniku Pallavicini izrađuje dekorativne reljefe za palaču Narodne banke (1936.) te nadgrobni spomenik obitelji slikara Nika Miljana (1947.). KOSTA STRAJNIĆ, Petar Pallavicini, Zagreb, 1920.; MOMČILO STEVANOVIĆ, Petar Palavicini, Beograd, 1964.; SANJA ŽAJA VRBICA, Javne skulpture Petra Pallavicinija u Dubrovniku, u: Anali zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, 46, Zagreb – Dubrovnik, 2008., 259-278

ograđenoj visokim zidom.⁸⁸³ Sadržaji vile organizirani su na četiri razine - u podrumu su praonica i skladište, u prizemlju prostrani trijem i servisni takt, na katu se nalaze lođa, predsoblje, kupaonica i dvije spavaće sobe s balkonom, nad kojima je završna krovna terasa. Vertikalna komunikacija položena je u središnjoj uzdužnoj osi i u potpunosti je otvorena - iz trijema prizemlja jednokrako stubište uspinje se do lođe kata s koje dva uža, paralelna kraka vode na krovnu terasu.

Stroga ekonomičnost i funkcionalnost unutrašnjosti, asketizam vanjske forme (s nekoliko prepoznatljivih, arhitektu svojstvenih oblikovnih detalja - nizovima ostakljenih okruglih otvora, perforacije parapeta terase s imenom vile), podređeni su osnovnom konceptu - neraskidivom prožimanju arhitekture, vrta i krajolika. U ukupnoj tlocrtnoj površini vile otvoreni i poluotvoreni prostori zauzimaju dvostruko više mjesta u odnosu na zatvorene, a dispozicija i komunikacijski pravci organizirani tako da su stanovanje i boravak nužno upućeni na njihovo korištenje.

Vila „Vesna“ (1937.-1940.) - kat. 143

Projektirana kao kuća za odmor dr. Iva Barića, vila „Vesna“ (sl.133.) smještena je na strmom terenu u južnom dijelu lopudske uvale, unutar terasasto organiziranog vrta.⁸⁸⁴

Sadržaji vile organizirani su na tri razine (s naknadno projektiranim spremištem u suterenu) - u prizemlju se nalaze „hol“, djevojačka soba, kuhinja i blagovaonica, na katu su tri spavaće sobe, kupaonica i manja terasa, nad kojima je prostrana krovna terasa. Unutrašnja komunikacija između prizemlja i kata riješena je zasebnim unutrašnjim stubištem položenim uz začelni zid, a terase su povezane sustavom stubišta simetrično položenim uz bočne fasade. Konstrukcija vile je armiranobetonska, pročelja su završno ožbukana, a uz sve za arhitekta do tada karakteristične detalje, ovdje se, na suterenskoj etaži, po prvi put javlja kamena obloga s vertikalnim trakama oblutaka u mortu.

Kod vile Vesne, projektirane gotovo istovremeno s vilom „Rusalkom“ na Boninovu, uz zadržavanje svih modernističkih načela, primjetna je ipak nešto konvencionalnija prostorna dispozicija unutrašnjosti, što je vjerojatno uvjetovano zahtjevima vlasnika. Pojava kamene obloge na začelju vile i na suterenskoj etaži, gdje je kombinirana s vertikalnim trakama oblutaka, motiv je koji će arhitekt od tada uporno razvijati kao dio vlastitog oblikovnog vokabulara.

⁸⁸³ HR-DADU-292, svež.125/20. Građevna dozvola izdana je u studenom 1937., a uporabna dozvola u kolovožu 1940.

⁸⁸⁴ HR-DADU-292, svež.129/18

Projekt vile Mladinov (1937.) - kat. 149

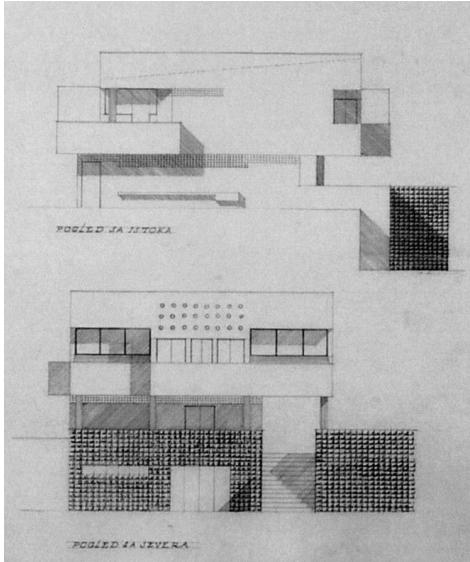
Od nerealiziranog projekta za vilu dr. Mirka Mladinova na Babinu kuku u Lapadu (sl.134.) sačuvala se situacija, tlocrt suterena i nacrti pročelja.⁸⁸⁵ Građevna parcela nalazila se na sjevernoj strani poluotoka Babina kuka, na istaknutom kraju uvale Seka, između stjenovite obale i ceste. Kuća je smještena bliže obali, a od ceste do kuće trebala je voditi pravocrtna šetnica. Šetnica prolazi kroz trijem prizemlja na zapadnoj strani kuće i veže se na stubište koje se spušta do obale. Jednokatna vila armiranobetonske konstrukcije i žbukanih pročelja pravokutne je tlocrtne osnove. Pročelja su joj razvedena balkonima i lođama, a kako kuća nema krovnu terasu, već plitko jednostrešno skriveno krovište, najveći otvoreni prostor predstavlja trijem na zapadnoj strani i terasa pred sjevernim pročeljem usmjerenim moru. Pročelje suterenske etaže prema obali obloženo je kvadratnim bunjastim kamenom slaganim pravilnom rasteru sljubnica. U suterenu su smješteni drvarnica, praonica, orsan i stan sluge.

Otvaranje hotela „Grand“ na Lopudu 1936. godine, značajno se odrazilo na projektantsku karijeru Nikole Dobrovića u Dubrovniku. Iste godine arhitekt izvodi spomenik Viktoru Dyku na Lopudu te adaptaciju prizemlja palače Sponza, a naredne, 1937. godine, uslijedile su narudžbe za vile Naprstek, „Rusalku“ i „Vesnu“, koje će arhitekt, tijekom narednih godina i realizirati. Da je u to vrijeme Dobrovićev pristup arhitekturi u lokalnoj sredini pobudio nemali interes, no da je bilo i manje odlučnih naručitelja, svjedoče dva nerealizirana projekta iz iste godine, rješenje za vilu Mladinova na Babinu kuku te projekt najamne kuće za dr. Račića u uvali Sumartin. Zanimljivo je spomenuti da je u oba slučaja izvedba kasnije povjerena mlađem arhitektu, također praškom đaku, Splićaninu Budimiru Pervanu, no čija su rješenja, prožeta duhom regionalnog graditeljstva, očito bila bliža ukusu naručitelja.

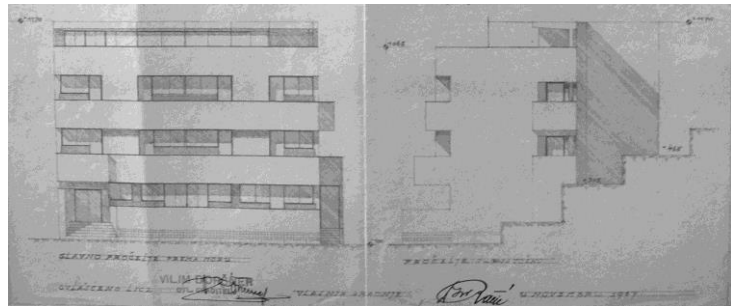
Iako dosljedan u primjeni osnovnih modernističkih načela, Dobrović je projekt vile na Babinu kuku koncepcijski i oblikovno zasnovao različito u odnosu na tri izvedena rješenja. Umjesto stroge primjene simetrije, volumen vile slobodnije je riješen, a naglasak je umjesto na vertikalnom povezivanju etaža vanjskim stubištima, odnosno strukturiranju volumena komunikacijskim pravcima, postavljen na modelaciji volumena, plastičkom odnosu punog i praznog. Čini se da je projektant u ovom slučaju bio sputaniji željama naručitelja, zahtjevom za konvencionalnijom dispozicijom unutrašnjosti, a za pretpostaviti je i da izostavljanje krovne terase nije bilo prvi projektantov izbor. No pogrešno bi bilo rješenje vile Mladinov smatrati rutinskim ili manje ambicioznim - arhitekt dalje varira i razvija pojedine motive i preokupacije - *promenada*, korištena kod hotela „Grand“ kao dominantna okosnica

⁸⁸⁵ MARIJA MILINKOVIĆ, (bilj. 5), 106

kompozicije, ovdje je modificirana u šetnicu koja prolazeći kroz trijem kuće pravocrtno povezuje cestu s morem, a kamena obloga, prvi put upotrijebljena na vili „Vesni“, zadobiva sada za arhitekta prepoznatljiv pravilni raster sljubnica.

S.134. N. Dobrović, Projekt vile Mladinov u Lapadu, nacrt pročelja (Milinković, 2007.)

Sl.135. N. Dobrović, Projekt najamne kuće dr. Ive Račića u Lapadu, nacrt pročelja (DADU)

Projekt najamne kuće Iva Račića (1937.) - kat. 150

Projekt najamne kuće dr. Iva Račića u uvali Sumartin u Lapadu iz 1937. godine jedan je od nekolicine poznatih neizvedenih arhitektonskih projekata u Dubrovniku (sl.135.).⁸⁸⁶ Uska izdužena parcela, smještena je na strmom terenu što se uspinje od obalne ceste na sjevernoj strani uvale Sumartin, između posjeda Jakšić i Wolf.⁸⁸⁷ Pročelje dvokatnice sa suterenom artikulirano je neprekinutim parapetnim zidovima balkona koji se na etažama stepenasto uvlače. Stubište je smješteno u zaobljeni volumen istaknut na začelju, a osvijetljeno je kao i hodnici, smješteni u začelnom dijelu, trakama staklenih opeka. Organizacija hotelskih soba, koje za razliku od onih u hotelu „Grand“ na Lopudu sve imaju kupaonice, pomno je razrađena s inventivnim detaljima. O arhitektovoj volji za eksperimentiranjem dovoljno govori smještaj kupaonskih kada na balkonskim istacima, obzidanih tako da tvore pregrade između soba, a osvijetljenih prirodnim svjetlom što dopire kroz nizove staklene opeke. Dijelom natkrita

⁸⁸⁶ Projekt je ovjerio ovlaštenu graditelja Vilim Doršner, koji je s Dobrovićem surađivao i na hotelu „Grand“. U tehničkom opisu se navodi: „Projektovana najamna vila predviđena je za stanovanje mladim parovima, profesorima, oficirima, državnim i opštinskim činovnicima, a naročito onim mladima, koji bivaju često premešteni. U tu svrhu projektovani su na I. i II. katu apartmani bez kuhinja, ali sa drugim potrebitim nuprostorijama, kao što su kupatila i klozeti. Za razonodu služe stanarima ove vile terase na glavnom krovu i društvena prostorija u prizemlju. Osim apartmana predviđeni su stanovi i to u prizemlju za vlasnika kuće i za domara, a u suterenu za strojaru.“, HR-DADU-292, svež. 150/1.

⁸⁸⁷ Kuća Mata i Cvijeta Jakšića sagrađena je od 1936. do 1938. po projektu Drage Galića, a kuća Wolf-Vuković dograđuje se po projektu Nikole Dobrovića od 1939. do 1940. godine., HR-DADU-292, svež. 122/6 i 140/15.

krovnna terasa („solarium“) ima podnu oblogu od betona i broskog poda. Izmicanje kuće u stražnji dio parcele ovdje ne može biti protumačeno samo intencijom arhitekta (zbog kosine terena ovakvo situiranje bilo bi i nepraktično), već je uvjetovano složenim okolnostima u kojima je projekt nastao.⁸⁸⁸

Dom Ferijalnog saveza (1938.-1940.) - kat. 161

Položena na kaskadno organiziranom terenu, četveroetažna zgrada Doma Ferijalnog saveza na Montovijerni (sl.136.) oblikovana je kao monolitni volumen, pravilni horizontalno izduženi paralelopiped, u odnosu na dotadašnja ostvarenja Nikole Dobrovića, izrazito zatvoren prema okolini. Glavna, istočna fasada, rastvorena je prozorskim vrpčama, a uvlačenjem volumena u razini završne etaže formirana je terasa. Tri gornje etaže na zapadnom dijelu sjevernog pročelja bile su rastvorene nizovima otvora razdijeljenih armiranobetonskim stupcima.⁸⁸⁹ Pročelja su u potpunosti obložena kvadratnim kamenim pločama slaganim u pravilnom rasteru sljubnica, a po vertikali artikulirana uskim horizontalnim trakama oblutaka u mortu. Krovna terasa nije prohodna.

Od projektne dokumentacije za izgradnju Doma očuvani su tek fragmenti, a zagubljen je i projekt za temeljitu rekonstrukciju i dogradnju provedenu 1950-ih godina, što znatno otežava analizu izvornih struktura.⁸⁹⁰ Recentno pronađeni dio projekta za koji je u prosincu 1938. godine ishoda građevinska dozvola, s tlocrtima svih planiranih etaža, otkriva da je prilikom izvedbe došlo do znatnih odstupanja od izvorne autorove oblikovne intencije.⁸⁹¹ Sudeći prema korekcijama koje su rukom unesene u odobreni nacrt, može se pretpostaviti da su izmjene potaknute uvjetima Građevnog odbora - traženjem da se građevina na zapadnoj i istočnoj strani odmakne od ruba parcele. No ovo je traženje rezultiralo daljnjim izmjenama koncepcije

⁸⁸⁸ Prvi projekt izradio je u lipnju 1937. godine arhitekt Jozo Dražić. Projektom su bile predviđene dvije podrumljene jednokatnice, niža u liniji susjednih kuća, Jakšić i Wolf, te druga, u gornjem dijelu parcele. Rješenje je općinska uprava prihvatila i izdala građevinsku dozvolu, na što su oba susjeda podnijela žalbu. U studenome 1937. godine Nikola Dobrović izradio je projekt za dvokatnicu s podrumom u gornjem dijelu parcele, no građevinski je odbor odbio razmatranje novog projektog rješenja dok se žalbe ne riješe. Ovo je rješenje očito trebalo biti alternativa gradnji dviju kuća, iako je najvjerojatnije u vrijeme izrade projekta gradnja donje kuće već bila započela. Spor je trajao nekoliko godina, te je konačno donja kuća izvedena po Dražićevu projektu, a 1940. godine i gornja, po novom projektu, koji su izradili arhitekt Budimir Pervan i graditelj Tomislav Andrija Žuanić., HR-DADU-292, svež. 150/1.

⁸⁸⁹ Ove je otvore većim dijelom negirala dogradnja iz 1950-ih godina, a novi otvori sličnog oblikovanja uspostavljeni su na južnoj fasadi.

⁸⁹⁰ Dom je prvi put rekonstruiran pedesetih godina 20. stoljeća, kada je prema projektu arhitekta Slavomira Benića izvedena dogradnja sjeverozapadnog krila, dodani novi otvori, te preuređena unutrašnjost. Iako radikalna, tada provedeni zahvat nastojao je poštivati izvorni oblikovni vokabular, što se ne može ustvrditi za niz kasnijih zahvata (dogradnja jednokatnog aneksa uz sjeverno pročelje, dogradnja ostakljene *verande* na južnoj strani, izvedba nadstrešnice terase).

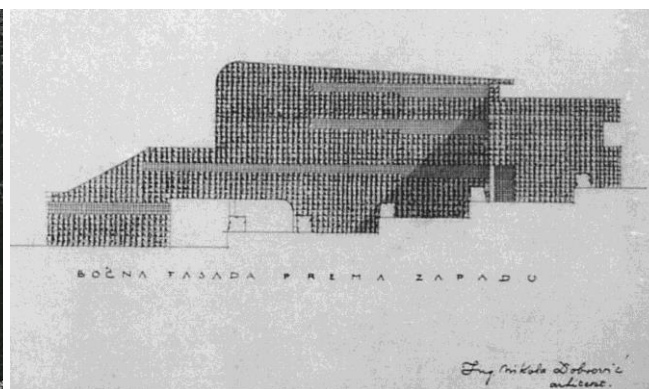
⁸⁹¹ Ovaj vrijedni fragment projektne dokumentacije, zajedno s neizvedenom varijantom za dogradnju doma arhitekta Slavomira Benića iz 1950-ih godina, pronađen je u ožujku 2015. godine u Državnom arhivu u Dubrovniku, među nerazvrstanim spisima, zahvaljujući trudu arhivista Nikše Selmanija.

tijekom izvedbe. Naime, prema izvornoj zamisli zapadna i istočna fasada bile su dinamično modelirane i kontrastirale su mirnim, horizontalno izduženim bočnim fasadama. Prvi kat je na zapadnoj strani trebao biti uvučen u odnosu na gornje etaže, koje su dosezale i naslanjale se na ogradni zid parcele. Kako se teren kaskadno uspinje prema zapadu, pred uvučenim prvim katom trebala je biti formirana natkrivena terasa, stubištem povezana s cestom na zapadu. Na istočnoj strani, osim završne etaže i prizemlje je trebalo biti uvučeno u odnosu na liniju pročelja i pred njim formirana terasa nad stanom čuvara smještenim u suterenu.⁸⁹² Prizemlje je zbog kaskadne organizacije površinom znatno manje od viših etaža i u njemu se nalazilo samo predvorje sa stubištem za kat. Veći dio prvog kata zauzimao je prostrani „*vestibul*“, a na istočnoj strani bile su smještene dvije sobe za nastavnike. Na dvije završne etaže nalazile su se velike učeničke spavaonice. Drugi kat je uz spavaonicu za učenice, na zapadnoj strani imao predsoblje i sanitarije, a treći kat, u potpunosti bez pregradnih zidova, bio je namijenjen za učenike.

Dom Ferijalnog saveza razlikuje se od svih dotadašnjih ostvarenja Nikole Dobrovića - umjesto naglašene interakcije s okolinom, volumen zgrade izrazito je introvertiran, a korištenje kamene obloge, čiji je atektonski karakter dodatno naglašen trakama oblutaka, preuzima središnje mjesto u arhitektonskoj koncepciji. U prethodnim projektima (vila „Vesna“, vila Mladinov) kamena obloga je korištena u ograničenom opsegu, isključivo u zonama prijelaza, dodira arhitekture s prirodnim terenom, no kod Doma ona postaje gradbeni element, modul stroge geometrijske organizacije cjeline, ujedno i sredstvo kojim autor raskida s već uhodanom praksom internacionalnog modernizma i formalnog eksperimentiranja unutar unaprijed zadanih okvira.

Sl.136. Dom ferijalnog saveza na Montovijerni nakon izgradnje 1940. godine

Sl.137. N. Dobrović, Projekt aneksa Banovinske bolnice, nacrt pročelja (Milinković, 2007.)

⁸⁹² Od izvedbe suterenske etaže odustalo se tijekom realizacije projekta.

Projekt aneksa Banovinske bolnice (1938.?) - kat. 167

Od neizvedenog projekta za dogradnju „očnog i orto-laringološkog odeljenja“ Banovinskoj bolnici u Dubrovniku očuvani su tlocrti prizemlja i prvog kata, poprečni presjek i nacrti pročelja (sl.137.).⁸⁹³ Iako nije očuvana situacija terena, po svemu sudeći odjel je trebao biti smješten s južne, začelne strane glavne bolničke zgrade, djela arhitekta Kune Waidmanna iz 1888. godine. Novi aneks zamišljen je kao četveroetažna građevina „T“ tlocrta, položena na kaskadno organiziranom terenu, a s glavnom zgradom povezana hodnikom koji premošćuje prolaz uz njeno začelje. Pročelja su obložena kvadratnim kamenom slaganim u pravilnom rasteru sljubnica i rastvorena dugim potezima lođa i trakama staklenih prizmi. U središnjem, prema staroj zgradi istaknutom krilu, smještene su ordinacije, stubište i hodnici, a u uzdužnom su krilu bolesničke sobe. Središnje krilo ima krov s blagim padom prema jugu, dok se nad uzdužnim krilom pruža prostrana krovna terasa.

Projekt aneksa Banovinske bolnice nije datiran, no mogao bi potjecati iz 1938. godine - tretman pročelja srodan je zgradi Doma Ferijalnog saveza, projektiranog iste godine, a uz Dobrovićev potpis na nacrtima stoji samo titula arhitekta (zvanje ovlaštenog arhitekta Dobrović je dobio krajem 1938. godine i od tada ga u potpisu redovito koristi). Također, prostorna dispozicija srodna je natječajnom radu za stambeno - poslovnu zgradu „Prizada“ u Beogradu, nastalom koncem 1937. godine.

Vila „Adonis“ (1939.-1940.) - kat. 179

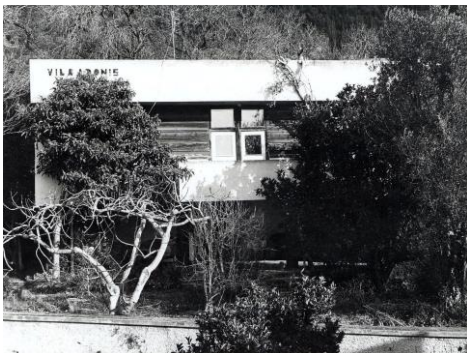
Projektirana početkom 1939. godine, vila „Adonis“ (sl.138.) predstavlja kratkotrajni povratak prostornim i oblikovnim konceptima koje je arhitekt u drugoj polovici 1937. godine razvijao na projektima za vile Naprstek, „Vesnu“ i „Rusalku“. Iz 1938. godine nisu poznati Dobrovićevi projekti za individualno stanovanje, što bi se moglo opravdati zauzetošću arhitekta na realizaciji započetih gradnji te radom na projektima za zgradu „Prizada“ u Beogradu, Dom Ferijalnog saveza i, vjerojatno, Otorinolaringološkog odjela dubrovačke bolnice.

Podignuta je na nevelikoj vrtnoj parceli uz sjevernu stranu ulice Srednji kono (danas Trogirska ulica), kuća je izvedena kao armirano-betonska skeletna konstrukcija, sa sadržajima organiziranim na tri razine - u suterenu se nalazi prostrani trijem, praonica i spremište, stambeni prostori smješteni su u prizemlju, nad kojim je krovna terasa. Oblikovanje i prostornu organizaciju određuje primjena stroge simetrije. Iz dubokog trijema suterena središnje jednokrako stubište položeno između spremišta i praonice vodi do začelne strane

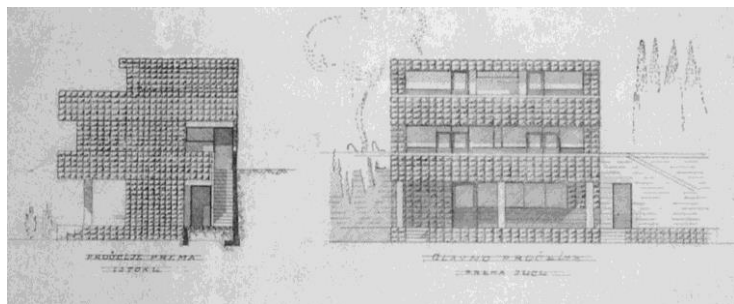
⁸⁹³ MARIJA MILINKOVIĆ, (bilj. 5), 110-111

kuće, na gornju vrtanu terasu. Dva simetrično postavljena ulaza u stambeni prostor vile uvučena su u natkrivenom pretprostoru. Ulazi vode u predsoblja, odijeljena kupaonicom, postavljenom u središte stana. Istočno predsoblje povezuje stambene prostorije, tri spavaće i dnevnu sobu, dok je zapadno predsoblje servisno, povezano s kuhinjom spremom, sobom za slugu te stambenim dijelom. Dnevni boravak, povezan s oba predsoblja, na južnoj strani otvoren je prema balkonu, a na bočnim stranama širokim sklopivim vratima povezan sa spavaćim sobama. Krovnoj terasi s plitkim bazenima, koji su imali ulogu termoizolacije, pristupa se dvama jednokrakim stubištima položenim uz bočne fasade.⁸⁹⁴ Zidni plašt kuće završno je ožbukana, a stupovi trijema obloženi drvenim letvicama.

Prožimanje zatvorenih i otvorenih prostora, tematiziranje doživljaja arhitekture u kretanju razrađenim sustavom komunikacijskih pravaca, uz primjenu pet Le Corbusierovih načela arhitekture, u slijedu izvedenih vila doživjelo je ovdje konačnu razradu, pa mu se arhitekt, kada je u pitanju individualno stanovanje, više neće vraćati.

Sl.138. Vila Adonis na Srednjem konalu

Sl.139. N. Dobrović, Projekt kuće Mitrović u Lapadu, nacrt pročelja (Milinković, 2007.)

Projekt kuće Mitrović (1939.) - kat. 181

Od projekta za kuću Vojislava i Ivana Mitrovića, očuvan je prikaz situacije zgrade i nacrti triju fasada (sl.139.).⁸⁹⁵ Vila je projektirana za građevnu parcelu smještenu iznad uvale Sumartin u Lapadu. Glavo južno pročelje usmjereno je prema jugu, u prizemlju ima trijem sa stupovima, iznad kojeg su balkonske terase prvog i drugog kata. Dok je glavno pročelje rastvoreno širokim potezima otvora, bočna i stražnje pročelje su izrazito zatvoreni. Zidni plašt u potpunosti je obložen kamenom u pravilnom rasteru sljubnica.

⁸⁹⁴ „Pionirski je u toj gradnji primijenjena fasada sa zračnom šupljinom i potpuna armiranobetonska konstrukcija s visokozidnim nosačima. Veoma su kvalitetni ugrađeni stolarski elementi, posebno obloge stupova na trijemu s vertikalno postavljenim borovim letvicama i u interijeru parenom šperpločom.“ KRUNOSLAV IVANIŠIN, Vila Adonis, u: Moderna arhitektura u Hrvatskoj 1930-ih, (ur.) Darja Radović Mahečić, Zagreb, 2007., 431-434

⁸⁹⁵ MARIJA MILINKOVIĆ, (bilj. 5), 110

Nerealizirana vila obitelji Mitrović oblikovanjem je srodna posljednjem ostvarenju Nikole Dobrovića na dubrovačkom području, Vili „Svid“ u Zatonu.

Rekonstrukcija vile Ćurlica - Wolf („Opus X“) (1939.-1940.) - kat. 035

Nekadašnji ladanjski sklop, smješten uz sjevernu obalu uvale Sumartin i definiran visokim ogradnim zidom, tijekom dvadesetih godina 20. stoljeća postupno je rekonstruirao arhitekt Ivo Ćurlica. Krajem desetljeća na temeljima starije građevine arhitekt je podigao obiteljsku vilu, naglašenih reminiscencija na dubrovačku ladanjsku tradiciju.⁸⁹⁶ Arhitekt Ćurlica umire 1936. godine, a nasljednica Mimi Wolf - Vuković, tri godine kasnije angažirala je Nikolu Dobrovića na projektu rekonstrukcije vile te uređenja vrtnih terasa.⁸⁹⁷

Prema Dobrovićevom projektu vili je dograđeno krilo uz začelje te nadograđen drugi kat. Zahvat je proveden upotrebom armirano-betonske konstrukcije, a zidni plašt obložen je kamenim pločama u pravilnom rasteru sljubnica. Nadograđeni kat rastvoren je lođama, u potpunosti ostakljenim prema unutrašnjosti.

U sjeverozapadnom uglu vrta, uz potez starog, visokog ogradnog zida, Dobrović je projektirao i izveo tri na stupove uzdignute armirano-betonske vrtne terase - šetnice, davši im imena, urezana u parapetnim zidovima - Parnassos, Olympos i Kosmos.

Zahvat Nikole Dobrovića značajan je po formiranju armiranobetonskih vrtnih terasa - šetnica, daljnjeg arhitektova koraka u ispitivanju odnosa arhitektura - vrt - krajolik. Dogradnju i nadogradnju same vile teško je jednostrano ocijeniti kao uspjeti eksperiment. Naime, dok se na konceptualnoj razini primijenjeni pristup može opravdati, nadograđena etaža samosvojnim jezikom kontrastira postojećoj arhitekturi te unatoč korištenju kamene obloge fasadnog plašta, izostaje stapanje u novu, vizualno uravnoteženu cjelinu.

Sl.140. Vila Ćurlica – Wolf u Lapadu

⁸⁹⁶ HR-DADU-292, svež. 87/21, 87/66, 98/25

⁸⁹⁷ MARIJA MILINKOVIĆ, (bilj. 5), 90-98

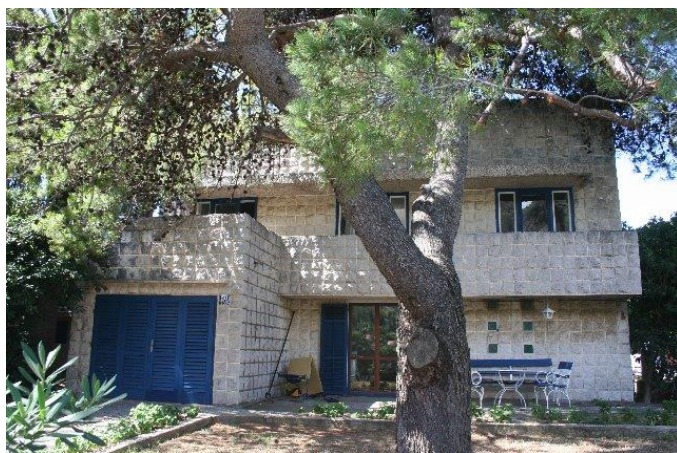
Vila „Svid“ (1940.) - kat. 187

Jednokatna vila s krovnom terasom, „L“ tlocrtne osnove, smještena je na vrtnoj parceli u Malom Zatonu. Konstrukcija građevine je armirano-betonska, a pročelja su joj obložena kamenom u pravilnom rasteru sljubnica. Glavno pročelje, usmjereno istoku, u zoni je prizemlja rastvoreno prozorom položenim u središnjoj osi te širokim pravokutnim otvorom orsana južno. Nad istaknutim krilom orsana u zoni kata je terasa, na koju se prema sjeveru veže balkon. Zona kata prema terasi i balkonu rastvorena je trima trokrilnim vratima. Nad otvorima kata istaknuta je armirano-betonska streha. Bočne fasade su u potpunosti zatvorene, dok su na sjevernoj strani začelja, na manjem prizemnom istaku, smještena ulazna vrata.

Ulaz vodi u „hol“, povezan sa servisnim traktom istočno te dnevnom prostorijom južno. Jednokrako stubište za kat položeno je uz začelni zid u središnjoj osi. Stubište vodi u predsoblje kata, na koje se sa sjevera i juga veže po jedna spavaća soba.⁸⁹⁸

Vila „Svid“ posljednje je ostvarenje Nikole Dobrovića na dubrovačkom području te ujedno i jedini realizirani projekt namijenjen individualnom stanovanju kod kojega je u cijelosti primijenjena kamena obloga pročelja. Stroga simetrija samonametnuta u ranijim Dobrovićevim ostvarenim vilama omekšana je uvođenjem bočnog krila s orsanom, u čitavu Dobrovićevu opusu najdoslovnije reference na dubrovačku ladanjsku tradiciju. No potrebno je napomenuti kako je izvedba orsana uvjetovana prvenstveno funkcionalnim razlozima, jer je u doba izgradnje područje Zatonu doista bilo najdostupnije morskim putem.

Dokumentacija vezana za ishodenje odobrenja za izgradnju vile nije pronađena, no u odnosu na očuvano projektno rješenje, izvedena vila pokazuje određena odstupanja - umjesto skrivenog jednostrešnog krovišta izvedena je krovna terasa.⁸⁹⁹

Sl.141. Vila „Svid“ u Zatonu

⁸⁹⁸ MARIJA MILINKOVIĆ, (bilj. 5), 83-84

⁸⁹⁹ Isto, 74-75

4.7. JOZO DRAŽIĆ I DUBROVAČKI PROJEKTANTI

4.7.1. Jozo Dražić

Arhitekt Jozo Dražić (Dubrovnik, 1903. – Dubrovnik, 1980.) rođen je kao prvo od šestoro djece u obitelji Luka Dražića i Milkè Kimmel. Obitelj Dražić doselila se u Dubrovnik u drugoj polovici devetnaestog stoljeća iz Dalmacije. Arhitektov otac Luko bio je dugogodišnji općinski liječnik, a svoju buduću suprugu i arhitektovu majku Milkè Kimmel rodnom iz Braunaua u Austriji upoznao je tijekom studija medicine u Grazu. Imućni roditelji Milkè Kimmel su se nakon vjenčanja kćerke jedinice preselili u Dubrovnik, no ubrzo su zatim naglo osiromašili, tako da je obitelj uglavnom izdržavala skromna plaća općinskog liječnika.⁹⁰⁰

Nakon završene Srednje pomorske škole („Nautike“) 1923. godine, Jozo Dražić upisuje studij arhitekture pri Visokoj tehničkoj školi u Grazu. Za izbor sredine u kojoj će studirati, presudne su vjerojatno bile obiteljske veze s Grazom. Iz vremena studiranja očuvala se u arhitektovoj ostavštini bogata dokumentacija iz koje se, doduše, može više saznati o programu i razini studija te nesumnjivom crtačkom talentu budućeg arhitekta, negoli o njegovoj osobnosti i kreativnosti.⁹⁰¹

Diplomiravši krajem 1930. godine, Dražić se iz Graza vraća u Dubrovnik i ubrzo upošljava u Tehničkom odsjeku gradske uprave.⁹⁰² Kako je Općina dubrovačka tijekom tridesetih godina rijetko poduzimala značajnije građevinske zahvate (tek rijetke adaptacije i dogradnje prostora za vlastite potrebe, trasiranja i popravke ulica), glavna zadaća Dražića i njegovih kolega (Damjana Lučića - Rokija i Petra Oshijana) bilo je sudjelovanje u postupku izdavanja građevinskih dozvola. Iako je čitavo desetljeće bio zaposlen u tehničkom odsjeku Jozo je Dražić uspio ostvariti najveći projektantski opus u Dubrovniku ovog razdoblja.

Kuća Katice Dražić (1931.-1932.) - kat. 071

Ubrzo po povratku, Jozo Dražić projektira i izvodi svoju prvu gradnju u Dubrovniku, kuću očeve sestre Katice Dražić na Ilijinoj glavici (sl.142.).⁹⁰³ Kuća je smještena unutar ograđenog vrtnog prostora, na zaravni, s koje se nekoć pružao pogled na Gruško polje i Elafite u daljini. Već kod svoje prve kuće, Dražić će upotrijebiti element koji će varirati u brojnim projektima - polukružni volumen istaknut na pročelju i rastvoren nizom prozora, a koji u unutrašnjosti

⁹⁰⁰ Na podacima o životu i radu Joza Dražića zahvaljujem gđi Mari Dražić-Šoletić, arhitektovoj sestrični. Obiteljima Dražić i Selmani zahvaljujem na omogućenom uvidu u arhitektovu ostavštinu, kao i na podacima o obitelji Dražić.

⁹⁰¹ OJD

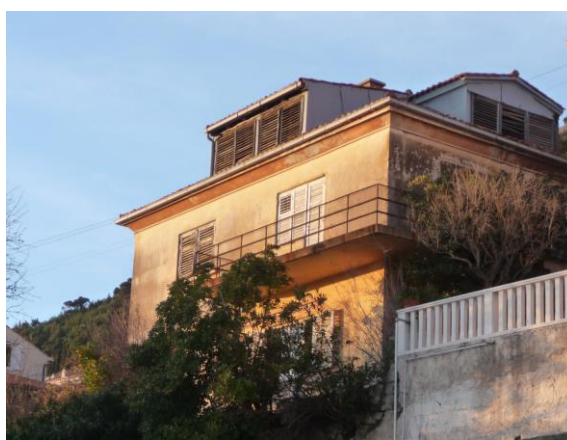
⁹⁰² Već za 1931. godinu Dražić je izabran za festanjula svetkovine sv. Vlaha (slavi se 3. veljače) što je bila izuzetna čast i govori o statusu što ga je kao mladi obrazovani čovjek imao u dubrovačkoj sredini. ***Festanjuli za svečanost sv. Vlaha, u: Narodna svijest, 31. prosinca 1930., 13

⁹⁰³ HR-DADU-292, svež. 109/13

obično krije najreprezentativniji prostor kuće.⁹⁰⁴ Kuća je prizemnica, s plitkim kosim krovom pokrivenim kupom kanalicom, žbukanih fasada, s postamentom od nepravilnog rustičnog kamena. Svi otvori su bez naglašenih okvira, „usječeni“ u zidno platno (vrata su stepenasto uvučena). Nizom detalja u eksterijeru (stolarija, rasvjetna tijela i ograda uz ulaz, rešetke na prozorima), kuća svjedoči o pročišćenom modernom izrazu. Dekoracija je svedena samo na jednostavno profilirani, za dubrovačku sredinu netipični, povijeni krovni vijenac, također izveden u žbuci. Raspored unutrašnjosti je promišljen, iako prilično konvencionalan, a kao funkcionalni element opreme interijera, kojeg će arhitekt redovito koristiti, pojavljuje se ugradbeni ormar.

Sl.142. Kuća Katice Dražić na Ilijinoj glavici

Sl.143. Kuća Jaka Brbore na Pločama

Kuća Jaka Brbore (1931.-1932.) - kat. 075

Podignuta gotovo istovremeno s kućom Katice Dražić, kuća za obitelj pomorskog kapetana Jaka Brboru (sl.143.) odlikuje se elementarnošću forme i potpunom redukcijom dekorativnih elemenata.

Jednokatnica pravokutnog tlocrta natkrivena četverostrešnim krovom, smještena je na Pločama, u stubišnoj ulici što se uspinje od nekadašnjeg karavanskog puta, Puta od Bosanke. Južno uz vrtanu parcelu četrdesetih godina probijen je „Carinski put“, današnja prometnica Ulica Petra Krešimira IV.

Nad niskom bazom građenom bunjasto obrađenim kamenim kvadrima, zidni plašt je izveden glatkom žbukom i završen jednostavno profiliranim vijencem. Kao i kod kuće Dražić, otvori nemaju naglašene okvire. Ovakvo oblikovanje otvora Dražić neće uskoro ponoviti, možda i stoga što će sve značajnije gradnje izvoditi u kamenu, materijalu koji po tradicionalnoj

⁹⁰⁴ Ovaj se element pojavljuje kod vile Katinke Svilokos na Pilama (1935/37.), kuće Mata Polića, projekt (1936.), vile Glavić u Mlinima (1938/39.), kuće Nika Svilokos, projekt (1938.) i drugih.

predodžbi zahtijeva kameni okvir otvora.⁹⁰⁵ Nad otvorima prizemlja istaknut je kontinuirani profilirani vijenac. Oko jugoistočnog ugla kuće, u zoni kata, pruža se armiranobetonski balkon s jednostavnom željeznom ogradom.

Kuća je podijeljena na dva etažna stana - ulaz u prizemni stan nalazi se na zapadnoj, a u stan na katu na sjevernoj fasadi. Ulaze povezuje zajedničko vanjsko kameno stubište s odmorištima, što se uspinje uz zapadnu i sjevernu fasadu.⁹⁰⁶

Vila Miće Mičića (1932.) - kat. 073

Jedna od značajnih narudžbi na početku karijere za Joza Dražića je svakako bila vila za tadašnjeg gradonačelnika Dubrovnika, dr. Miće Mičića (sl.144.).⁹⁰⁷ Jednokatnica pravokutne tlocrtne osnove smještena je na gradskom predjelu Boninovo unutar kaskadno organiziranog vrta koji je od prometnice odijeljen visokim podzidom. Vila je izmaknuta visoko u vrtni prostor, a zid vrtno terase na koju je impostirana perforiran je nizom lučnih otvora. Pročelja su joj građena kamenom, po vertikali su artikulirana rustičnom bazom, razdjelnim te završnim vijencem položenim na kubične konzolice. Otvori imaju jednostavno profilirane okvire, prozori prizemlja pravokutnog su formata, dok na katu imaju lučne nadvoje. Glavno, južno pročelje rastvoreno je dvojnim prozorima, ulaz je smješten na zapadnom, uvučenom uglu, natkrit malenim trijemom nad kojim je balkon kata. U središnjoj osi začelne fasade istaknuto je zaobljeno stubišno tijelo.

Prostorna dispozicija reprezentativnošću odgovara statusu naručitelja, tadašnjeg dubrovačkog gradonačelnika, no ujedno je promišljena i funkcionalna. Od predvorja hodnik vodi do *halla*, središnjeg komunikacijskog čvorišta kuće. Međusobno povezani salon i blagovaonica usmjereni su prema jugu, dok su pomoćni sadržaji položeni uz začelje. Otvoreno zavojito stubište vodi u predsoblje kata, oko kojeg su razmještene spavaće sobe, kupaonica te pristup manjem stubištu koje vodi u potkrovlje sa sobama za poslugu.⁹⁰⁸

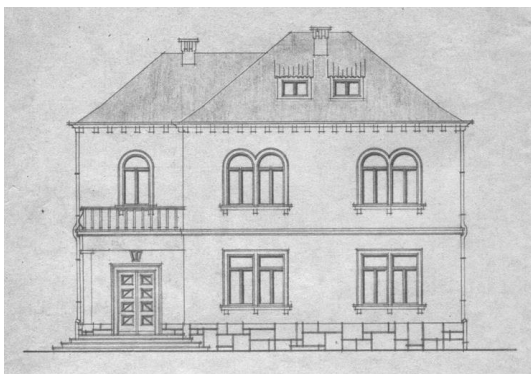
Izrazito konvencionalno oblikovanje vanjštine (vjerojatno uvjetovano traženjem investitora), oslonjeno na primjere reprezentativnih dubrovačkih vila prethodnog desetljeća, arhitekt je nastojao donekle kompenzirati pažljivom impostacijom vile te promišljenom prostornom organizacijom unutrašnjosti.

⁹⁰⁵ Izvedbu prozorskog otvora bez naglašenog okvira, s monolitnom kamenom gredom natprozornika, na kamenoj fasadi kuće prvi put u Dubrovniku izvest će Drago Galić na Vili Roxy 1934. godine. Ovakvo rješenje postat će popularno narednih godina, no Dražić gotovo uvijek koristi naglašeni kameni okvir.

⁹⁰⁶ HR-DADU-292, svež. 109/9

⁹⁰⁷ Dr. Miće Mičić (Dubrovnik, 1883. - Dubrovnik, 1935.), odvjetnik, član Jugoslavenskog odbora za vrijeme Prvog svjetskog rata i tajnik njegovog pariškog ureda, bio je općinski načelnik Dubrovnika od 1929. do 1934. godine. IVAN VIDEN, Mičić, u: Kultura Srba u Dubrovniku 1790 – 2010, katalog izložbe, Dubrovnik – Beograd, 2012., (prir.) Goran Spaić, Jelica Reljić, Miroslav Perišić, 229-231

⁹⁰⁸ HR-DADU-292, svež.109/27

Sl.144. J. Dražić, Vila Miće Mičića na Boninovu, nacrt pročelja (DADU)

Sl.145. J. Dražić, Kuća Iva Miovića na Ilijinoj glavici, nacrt pročelja (DADU)

Kuća Iva Miovića (1934.) - kat. 081

Smještena na predjelu Ilijine glavice, kuća je podignuta na mjestu nekadašnje ladanjske zgrade, unutar ograđenog vrtog kompleksa. Reprezentativno oblikovanje vanjštine jednokatnice ne odaje unutrašnju podjelu na dva etažna stana. Glavno pročelje, usmjereno zapadu oblikovano je s otklonom od stroge simetrije - središnji rizalit ima dvije vertikalne ose prozora, bočni sjeverni dio pročelja je jače uvučen, u zoni prizemlja ima ulazni trijem nad kojim je terasa kata, a pred južnim bočnim dijelom je u zoni prizemlja manja terasa, a na katu balkon (sl.145.). Pročelja su građena kamenom, a vertikalno artikulirana niskom bazom od rustično obrađenih klesanaca, jednostavnim razdjelnim vijencem u visini prvog kata te završnim profiliranim vijencem – krovnim kanalom. Prozori su pravokutnog formata, imaju naglašene natprozornike i prozorske klupčice, dok su im bočne strane bez okvira, usječene u zidni plašt. Ulazni trijem oblikovan je s arkadama, terasa nad trijemom ima puni parapetni zid, a terasa i balkon jugozapadno jednostavnu željeznu ogradu.

U stan u prizemlju pristupa se iz trijema sjeverozapadno, a ulaz u stan na katu smješten je na začelju i pristupa mu se otvorenim stubištem. Obje stambene jedinice organizirane su oko središnjeg hodnika; prostorije namijenjene boravku usmjerene su prema zapadu i jugu, a servisni sadržaji grupirani su u sjeveroistočnom dijelu stana.⁹⁰⁹

Kod oblikovanja kuće obitelji Miović vidljivo je dvojako nastojanje; s jedne strane želja da se zadrži reprezentativnost forme, a s druge da se reduciraju stilske reminiscencije. Takva su nastojanja rezultirala oblikovnom nedosljednošću; ulazni trijem kao ustupak težnji za reprezentativnošću odudara od cjeline lišene dekorativnih elemenata.

Kuća Veramenta (1935.-1936.) - kat. 097

Kuća Veramenta (sl.146.) smještena je na nevelikoj, kaskadno organiziranoj vrtnoj parceli na uglu ulice Uz Tabor i Puta od Bosanke na Pločama. Kvadratična osnova i kubični volumen

⁹⁰⁹ HR-DADU-292, svež.113/19

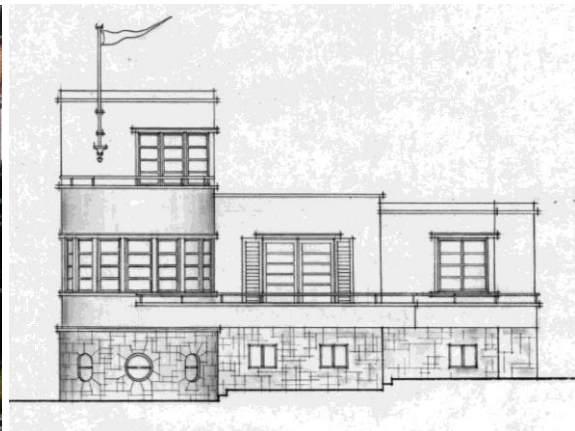
jednokatnice razvedeni su manjim istacima i uvlačenjima, što se prenosi i na složenu geometriju krovišta.

Posebna pažnja kod oblikovanja volumena posvećena je jugozapadnom uglu, izloženom u vizurama iz smjera gradske luke - u zoni prizemlja istaknuta je lođa zaobljenih uglova, natkrivena terasom, dok je na katu ugao kuće uvučen. Ulaz, smješten na zapadnom pročelju, natkriven je jednostavnom betonskom nadstrešnicom. Sjeverno pročelje, položeno neposredno uz ogradni zid prema Putu od Bosanke, također je razvedeno, no jednako kao i istočno pročelje, usmjereno susjednoj obiteljskoj kući, oblikovno je suzdržano i rastvoreno manjim brojem prozora pomoćnih prostorija. Pročelja su građena pravilnim kamenim klesancima fine obrade, a otvori imaju jednostavno oblikovane okvire.

Iz malenog predvorja pristupa se u središnju prostoriju prizemlja - *hall*. Prema jugu usmjerene su reprezentativne prostorije, salon povezan s ugaonom lođom te blagovaonica, dok su servisni sadržaji smješteni sjeverno. Dvokrako stubište vodi do nevelikog predsoblja kata, oko kojeg su razmještene četiri spavaće sobe i kupaonica. U podrumu se nalaze spremišta i praonica.⁹¹⁰

Sl.146. Kuća Veramenta na Pločama

Sl.147. J. Dražić, Projekt vile Lobmayer u Lapadu, nacrt pročelja (OJD)

Tijekom tridesetih godina arhitekt Dražić je kod oblikovanja eksterijera obiteljskih kuća bio sklon kompromisima, odnosno nije se ustezao podrediti željama investitora. Kod projektiranja kuće Veramenta, kao svojevrsni *tour de force*, naručitelju je ponudio čak sedam idejnih varijanti oblikovanja pročelja, u širokom rasponu od rješenja prožetih naglašenim povijesnim reminiscencijama, s višedijelnim prozorima i lođama lučnih nadvoja, pa do modernističkih rješenja - zidnog plašta rastvorenog prozorima pravokutnog položenog formata i zaključenog krovnom terasom. Ipak, izvedena kuća možda je najbliža arhitektovu nazoru - dekorativni

⁹¹⁰ HR-DADU-292, svež. 116/4,

elementi gotovo su u potpunosti reducirani, o regionalnom karakteru svjedoče primijenjeni materijali - kamen i kupa, a arhitektonska kompozicija razvedenog volumena u suglasju je s prostornom dispozicijom i njenom interakcijom s okolišem.

Projekt vile Johanna Eberharda Lobmayera (1934.) - kat. 087

Očuvano je više nerealiziranih projekata koje je Jozo Dražić izradio za Johanna Eberharda Lobmayera.⁹¹¹ Najzanimljiviji je svakako projekt iz 1934. godine za vilu na nepoznatoj lokaciji, vjerojatno u Lapadu, kojim se arhitekt, barem kod oblikovanja stambenih prostora, najviše približio principima moderne (sl.147.).⁹¹² Očituje se to ponajprije u pročišćenom tretmanu žbukanih fasada te oblikovanju volumena s karakterističnim polukružnim tijelom istaknutim u prvi plan, rastvorenim nizom prozora. Treba ipak naglasiti da je modernističko oblikovanje primijenjeno uglavnom na pojavnjoj razini, bez stvarnog prihvatanja većine modernih postulata; zadržana je tradicionalna konstrukcija s masivnim nosivim zidovima (što se naravno odražava i na organizaciju unutrašnjosti), a umjesto iskoristivih krovnih terasa nadozidi fasada kriju plitka krovišta.

Vila Katinke Svilokos (1935.-1937.) - kat. 096

Nastala u vremenu kada se moderna u lokalnoj sredini nametnula kao punopravni vid arhitektonskog izričaja, vila Svilokos na Pilama (sl.148.) može se doimati kao retrogradni pokušaj oživljavanja historicističke prakse. No bez obzira na primijenjenu morfologiju, očiti ustupak traženju naručitelja, arhitekt Dražić uspjeva u potpunosti zadržati stvaralački integritet. Usprkos oblikovnom rječniku, arhitekt je uspio koncipirati suvremeno mišljen prostor, protočan i prožet s okolinom.

Vila je smještena uz glavnu prometnicu predjela Pila, na razmjerno maloj i strmoj parceli s pažljivo organiziranim uskim stepenastim vrtnim terasama. Tlocrtno i visinski razvedeni volumen građevine s uvučenom zonom kata u odnosu na prostrano prizemlje, prati kaskadnu organizaciju vrta. Zidni plašt vile, građen fino obrađenim kamenim klesancima, kontrastira nepravilnom slogu podzida vrtnih terasa. Bogato dekorativnim detaljima, glavno pročelje, usmjereno prema jugu, rastvoreno je višedijelnim otvorima, lučnih nadvoja.

Unutrašnjost ispunja zahtjeve visokog standarda građanskog življenja sa strogo odijeljenim servisnim sadržajima smještenim u podrumu i dijelu prizemlja od prostora namijenjenih boravku obitelji. Središnje komunikacijsko čvorište prizemlja zauzima reprezentativni *hall* iz kojega zavojito stubište vodi na kat sa spavaćim sobama, pred kojima se s južne strane otvara

⁹¹¹ OJD

⁹¹² Isto

prostrana terasa. Prostornom kvalitetom izdvaja se zimski vrt, smješten u jugozapadnom dijelu prizemlja, a čiji je polukružni istak u potpunosti rastvoren petodijelnim prozorom.⁹¹³

Sl.148. Vila Katinke Svilokos na Pilama

Sl.149. Vila Iva Ucovića na Pilama

Vila Iva Ucovića (1936.-1937.) - kat. 103

Nadaleko vile Katinke Svilokos, u reprezentativnom potezu izgradnje uz sjevernu stranu današnje Ulice branitelja Dubrovnika, nalazi se i vila dr. Iva Ucovića (sl.149.). Zemljište na kojemu je podignuta kuća i uređen vrt izvorno je pripadalo starijem kompleksu s kućom iz 18.-19. stoljeća, smještenoj u krajnjem sjeveroistočnom uglu parcele.

Pročelja kuće građena su kamenom, pravilnim fino obrađenim kamenim kvadrima. Nad završnim vijencem koji nose kubične konzolice krov je s pokrovom od kupe kanalice. Na jugoistočnom uglu kuće nalazi se trijem iz kojega se pristupa u maleno predvorje. Nad trijemom i predvorjem je terasa kata ograđena kamenom balustradom. Otvori na glavnom pročelju oblikovani su kao dvojni, u prizemlju s polukružnim nadvojima, a na katu pravokutni. Okviri otvora, vijenci i balustrada terase imaju jednostavne profilacije, glavice stupića dvojnih prozora, kapitel stupa i konzole trijema ukrašene su stiliziranim lišćem.

Iz trijema i predvorja pristupa se u prostrani *hall* koji zauzima sjeveroistočni dio prizemlja. Trokrako stubište iz *halla* uspinje se na kat gdje su smještene spavaće sobe i kupaonica. Južno uz *hall* nalaze se salon i blagovaonica, međusobno povezani širokim vratima, dok je kuhinja, stubištem povezana sa servisnim sadržajima u suterenu, smještena sjeverozapadno.

⁹¹³ HR-DADU-292, svež. 117/9

Uređenju vrtnog prostora posvećena je znatna pažnja, s nizom sekundarno upotrijebljenih fragmenata arhitektonske plastike.⁹¹⁴

Prije no na povijesne predloške ili dosljednu primjenu stilskog govora, vila Iva Učovića referira se na djelo dubrovačkog arhitekta Iva Čurlice, koji je nesumnjivo imao utjecaja na formiranje Dražića kao arhitekta. Dispozicija unutrašnjosti u nešto sažetijem obliku prati Čurličino rješenje za vilu Josipa Učovića na Boninovu iz 1923. godine (naručitelji dvaju vila bili su u bliskom srodstvu, pa je sličnost vjerojatno uvjetovana i narudžbom). Sličnost između dvaju ostvarenja javlja se i u impostaciji kuće na terasu u čijem je podzidu vrtna lođa rastvorena trima lukovima. Konceptija uređenja vrtnog prostora sa sekundarno upotrijebljenim arhitektonskim fragmentima Čurličin je zaštitni znak, pa bi se Dražićev projekt mogao smatrati posvetom starijem kolegi, koji je preminuo iste, 1936. godine.

Vila „Erika“ (1936.-1938.) - kat. 102

Zemljište na kojemu je sagrađena vila Ernestine von Schüssler (sl.150.) pruža se od Masarykovog puta do morske obale uvale Sumartin. Projektom su detaljno osmišljene kaskadno organizirane vrtne površine, a koje su u gornjem, južnom dijelu parcele preoblikovane nakon gradnje kuće Erike Milutin (1940.), kćerke naručiteljice, također po projektu Joza Dražića.⁹¹⁵

Jednokatnica pravokutne tlocrtne osnove, pročelja građenih kamenom i natkrivena krovijem s kupom kanalicom, užom je sjevernom stranom usmjerena prema morskoj obali. Na sjeverozapadnom uglu istaknuta je lođa prizemlja, zaobljenih uglova i rastvorena širokim pravokutnim otvorima. Nad lođom je u zoni kata terasa na koju se veže balkon koji kontinuirano čitavom zapadnom i dijelom južne fasade. Sjeveroistočni ugao kuće je uvučen i tu je smješteno manje otvoreno stubište za pristup suterenu. Jugoistočni ugao je uvučen samo u zoni kata, gdje je formirana manja terasa. Obradi i artikulaciji zidnog plašta posvećena je znatna pažnja - nisku rustičnu bazu izvedenu u slobodnom vezu od gornje zone, građene klesancima finije obrade sлагanim u pravilne horizontalne nizove, dijeli tanki, glatko obrađeni razdjelni vijenac. U razini terase i balkona proteže se jednostavno profilirani razdjelni vijenac, a pročelje zaključuje završni vijenac - krovni kanal položen na zaobljene konzolice. Otvori su pravokutnog formata i imaju kamene okvire profilirane jednostavnom trakom uz vanjski rub. Izuzetak predstavlja zona prizemlja na sjevernom pročelju gdje su okviri ulaznog portala lučnog nadvoja i tri malena okulusa oblikovani s istaknutim širokim polukružnim profilom.

⁹¹⁴ HR-DADU-292, svež. 123/8

⁹¹⁵ HR-DADU-292, svež. 138/11

Baze portala ukrašene su dijamantnim vršcima, pa se kompozicija doima kao slobodna interpretacija kasnorenesansnih i baroknih motiva.

S glavnog ulaza smještenog pri sredini sjevernog pročelja stupa se u hodnik koji dijeli servisni trakt, smješten istočno, od blagovaonice i zimskog vrta zapadno. Blagovaonica je širokim vratima na zapadnoj strani rastvorena prema terasi, a s prostranim zimskim vrtom, smještenim sjeverozapadno, povezana je kliznim vratima. Zimski vrt krajoliku se rastvara širokim otvorima istaknute lođe, a povezan je s manjim salonom, istočno. Stubište za kat položeno je u jugoistočnom uglu, neposredno do ulaza, a vodi u središnji hodnik uz koji je raspoređeno pet spavaćih soba i kupaonica. Sve su sobe bile opremljene umivaonicima i ugradbenim ormarima. Uže stubište vodi u potkrovlje gdje se nalaze još dvije sobe. Dio servisnih sadržaja (praonica i spremišta) smješteni su u suterenskoj etaži, pod terasom sjeverno uz kuću, a imaju otvore u podzidu terase.

Sl.150. Vila „Erika“ u Lapadu 1930-ih godina (DADU)

Tijekom izvedbe izvršene su značajne izmjene prostorne organizacije - prema odobrenom projektu ulaz se trebao nalaziti na istočnom pročelju, a umjesto hodnika komunikacijsko čvorište trebao je predstavljati *hall*. Izvorno vrtno rješenje izmijenjeno je traženjem Građevnog odbora da se u zapadnom dijelu posjeda uspostavi stubišna ulica - javna komunikacija s obalom.⁹¹⁶

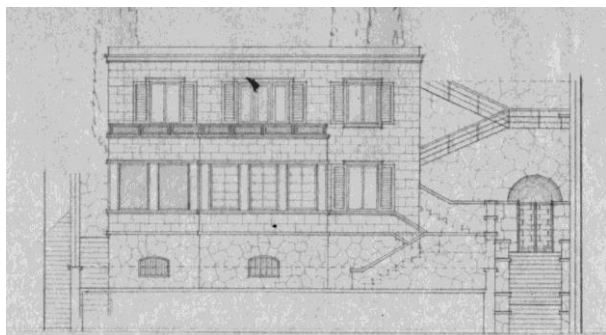
Kod artikulacije pročelja arhitekt koristi tradicionalni vokabular, ne usteže se ni od stilskih reminiscencija, a ujedno unosi i elemente poput armirano-betonske terase. Iako takav pristup obiluje nedosljednostima i mogao bi se opisati kao eklekticizam, vili Ernestine von Schüssler ne može se odreći arhitektonska kvaliteta, pa čak ni inventivnost. I ovdje je prisutna, za

⁹¹⁶ HR-DADU-292, svež. 125/6

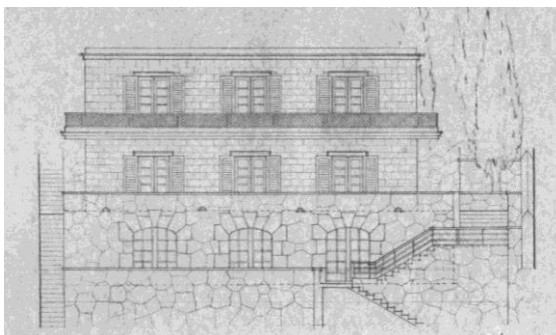
arhitekta Dražića uobičajena, visoka razina osmišljavanja okoliša, vrtnih površina i terasa, promišljena impostacija zgrade, kao i snažno prožimanje unutrašnjosti s okolinom.

Pansion Iva Račića (1937.) - kat. 144

Godine 1937. arhitekt je projektirao dvije kuće (sl.151.,152.) u uvali Sumartin u Lapadu za dr. Iva Račića.⁹¹⁷ Smještene na strmom terenu što se spušta prema moru, jednokatnice kamenih pročelja s krovnim terasama, zamišljene su kao manji turistički pansioni. Gradnju su pratile tužbe susjeda, pa je po projektu Joza Dražića izvedena je samo donja kuća, dok su gornju, nekoliko godina kasnije, po izmijenjenom projektu izveli Budimir Pervan i Tomislav Andrija Žuanić.⁹¹⁸ Usporedi li se nerealizirani Dražićev projekt s izvedbom Pervana i Žuanića, temeljenoj na primjeni armirano-betonske konstrukcije, jasno se uočavaju tlocrtna ograničenja prvog rješenja, proizišla iz primjene tradicionalnog konstruktivnog sustava s masivnim nosivim zidovima i drvenim grednjacima. Iako je Dražić kod obje kuće planirao korištenje krovnih terasa, pa se ukidanje kosog krovišta može smatrati funkcionalno opravdanim, odveć klasično oblikovanim pročeljima krov u estetskom smislu zapravo nedostaje.

Sl. 151. J. Dražić, Najamna kuća Račić (donja), u Lapadu, nacrt pročelja (DADU)

Sl.152. J. Dražić, Projekt za najamnu kuću Račić (gornja) u Lapadu, nacrt pročelja (DADU)

Uz dužobalnu šetnicu na sjevernoj strani uvale Sumartin terasasto organizirana uska parcela položena je na padini brijega. Od šetnice parcelu odvaja visoki podzid terase na kojoj je položena zgrada, kamena jednokatnica ravnog krovišta. Pred osnovnim kubusom jednokatnice na južnoj je strani istaknut volumen ostakljene lođe sa suterenskom etažom. Lođa je tlocrtno

⁹¹⁷ HR-DADU-292, svež. 150/1

⁹¹⁸ Isto. Gradnja kuća je odobrena 6. prosinca 1937. Slijedi žalba susjeda, koja je usvojena od Kr. banske uprave na Cetinju (među ostalim susjedi se žale i na činjenicu da je općinski inženjer autor odobrenih nacрта, te to prijavljuju i inženjerskoj komori). Na ovu odluku Račić podnosi žalbu Upravnom sudu u Dubrovniku, koji žalbu i usvaja u studenom 1938. godine. Krajem 1937. Nikola Dobrović je izradio novi projekt, no Građevinski je odbor odbio razmatranje projekta dok se podnesene žalbe ne riješe. Iz Dražićeve izjave, u ožujku 1938. godine, doznajemo da se gradnja donje kuće bliži završetku. U siječnju 1940. izrađen je novi nacrt za gornju kuću, koji potpisuje graditelj Tomislav Andrija Žuanić (autor je vjerojatno arhitekt Budimir Pervan), a dozvola je izdana u ožujku 1940. godine.

Zanimljivo je i da su oba susjeda u to doba dograđivali svoje kuće (Mimmy Wolf-Vuković po projektu Nikole Dobrovića od 1939. do 1940., a Mato i Cvijeto Jakšić od 1936. do 1938. po projektu Drage Galića.

razvedena i u unutrašnjosti podijeljena na dva dijela; pred središnjim dijelom pročelja volumen joj je širi i jače istaknut, dok je na zapadnoj strani uži i nešto uvučen. Glavni ulaz u zgradu nalazi se na istočnom pročelju. Unutrašnjost organizacijom više nalikuje na obiteljsku kuću, no na funkcionalno organizirani pansion - ulazni *hall*, predsoblja i lođe zauzimaju znatan dio tlocrtna površine. Krovnoj terasi pristupa se uskim vanjskim stubištem položenim uz začelje.⁹¹⁹

Kuća Čedomila Tošovića (1939.) - kat. 177

Za arhitekta Dražića kuća knjižara Čedomila Tošovića (sl.153.) predstavlja izuzetak, jer se investitor između ponuđenih idejnih varijanti opredijelio za pojavno suvremeniju. Nastala u vremenu kada se „drugačije“ građenje donekle udomaćilo u Dubrovniku, kuća Tošović, kao i pet godina stariji projekt za vilu Eberharda Lobmayera, elemente moderne koristi selektivno, isključivo kao vanjska oblikovna obilježja, dok se u konstruktivnom pogledu oslanja na tradicijska rješenja.

Prizemnica sa suterenom razvedene tlocrtna osnove, položena je na nevelikoj, kaskadno organiziranoj vrtnoj parceli, kojoj se od serpentine Puta od Srđa pristupa strmim stubištem između vrtova susjednih kuća. Unutrašnjost kuće podijeljena je na dvije stambene jedinice - prostrani obiteljski stan u prizemlju i skromni suterenski samački stan. Istočni dio suterena zauzimaju spremište i praonica. Do obiteljskog stana pristupa se vanjskim stubištem uz uvučeni jugozapadni ugao kuće. Od ulaza se prema istoku uzdužno pruža hodnik koji dijeli dvije prostrane, prema jugu usmjerene i širokim vratima međusobno povezane dnevne prostorije, od servisnog trakta smještenog sjeverozapadno. Na kraju hodnika, sjeveroistočno, smješteni su spavaća soba i *budoar*. Dnevne prostorije rastvaraju se krajoliku; blagovaonica širokim pravokutnim prozorom, a salon kontinuiranim potezom otvora koji se pruža uzduž zaobljenog jugoistočnog ugla. Obje prostorije povezane su s uskom terasom, pruženom uz jugoistočni ugao kuće i ograđenom parapetnim zidom.⁹²⁰

Donja zona kuće, do razine klupčica prozora prizemlja, odnosno poklopnicu ogradnog zida terase, građena je kamenim klesancima, a gornja je zona završno ožbukana. Krovna terasa nije prohodna - nadozidi fasada kriju plitko jednostrešno krovište pokriveno valovitim cementno-azbestnim pločama.

⁹¹⁹ Isto

⁹²⁰ HR-DADU-292, svež. 137/11

Sl.153. Kuća Čedomila Tošovića na Gornjem konalu

Sl.154. Kuća Pava Kordića na Srednjem konalu

Kuća Pava Kordića (1937.-1938.) - kat. 121

Jednokatnica natkrivena četverostrešnim krovom (sl.154.) položena je pri vrhu stepenasto organizirane vrtne parcele, smještene uz današnju Zagrebačku ulicu, u doba gradnje trasiranu, no još uvijek nerealiziranu prometnicu. Karakter dvojne kuće očitava se već na vrtnom ulazu - položeno u središnju osu pročelja stubište koje se uspinje prema kući, uzdužno je podijeljeno ogradom. Oblikovanje volumena kao i prostorna dispozicija izvedeni su dosljedno u zrcalnoj simetriji. Pročelja kuće građena su kamenom, a otvori imaju jednostavno profilirane okvire. Na glavnom, južnom pročelju bočno su istaknuti prizemni volumeni, lođe, nad kojima je terasa kata. Lođe imaju zaobljene uglove a na južnoj su strani rastvorene trodijelnim prozorima. Čitavom širinom začelja pruža se prizemni aneks natkriven jednostrešnim krovom.

Ulazi u stambene jedinice smješteni su pri sredini bočnih pročelja, istočnog i zapadnog. Od ulaza hodnik - predsoblje vodi u *hall*, središnju prostoriju prizemlja. Južno od hodnika i *halla* nalaze se reprezentativne dnevne prostorije, salon s lođom i blagovaonica, dok je sjeverno smješten gospodarski trakt, koji obuhvaća i prizemni aneks uz začelje. Stubište se iz *halla* uspinje u predsoblje kata. U svakoj stambenoj jedinici na katu se nalaze po dvije spavaće sobe, orijentirane prema jugu, dok su uz začelje kupaonica i uža stubište koje vodi u potkrovlje, stan za posluđu.⁹²¹

Rješavajući projektni zadatak arhitekt je karakter dvojne stambene kuće izrazio naglašenom zrcalnom simetrijom s bočno istaknutim volumenima lođa. Oblikovanje vanjštine lišeno je dekorativnosti, uz primjenu tradicionalnih regionalnih arhitektonskih elemenata i detalja izvedbe, a kompozicija je omekšana zaobljenim uglovima lođa.

⁹²¹ HR-DADU-292, svež. 124/5; OJD

Ostali projekti stambene arhitekture

Uz opisane, reprezentativne primjere individualnog stanovanja, značajan dio arhitektova projektantskog opusa tridesetih godina čine skromne obiteljske kuće dubrovačkih pomoraca, trgovaca i obrtnika, najgušće koncentrirane u sjeverozapadnom dijelu Gruža, iznad trgovačke luke i željezničkog kolodvora. Radi se o prizemnicama kvadratičnog tlocrta s kosim krovom, jednostavne prostorne organizacije, s dvije ili tri sobe, kuhinjom, hodnikom i zahodom, pri čemu su sobe orijentirane prema jugu, a pomoćne prostorije nalaze se na začelnoj strani. Obično uokoljene nevelikim vrtom, solidne su izvedbe, zidnog plašta građenog kamenom, rjeđe završno ožbukano, a gotovo uvijek u dodiru s tлом imaju zonu rustično obrađenog kamena. Česte su i jednokatnice, najčešće etažno podijeljene na dva stana. Jednokatnicama je jedna strana pročelja obično rizalitno istaknuta. Kod ovih kuća, rutinski projektiranih, uočljiv je potpuni nedostatak želje da se naručiteljima skromnijih mogućnosti nameću pretencioznija rješenja izvan ustaljenog lokalnog poimanja obiteljske kuće, no možda ovakav pristup ocrtava i arhitektov nazor o prikladnom oblikovanju skromne kuće dubrovačkog predgrađa, temeljene na tradiciji i primjereno uklopljene u krajolik.⁹²²

Među brojnim manjim zahvatima, adaptacijama i dogradnjama, koje je tridesetih godina projektantski osmislio Jozo Dražić, po istančanom pristupu naslijeđenim vrijednostima, uz ranije spomenutu rekonstrukciju ljetnikovca Skočibuha na Boninovu, izdvajaju se projekt za stubište i paviljon na Boninovu te atelijer Olafa Jordana u Lapadu.

Stubište na Boninovu (1937.) - kat. 134

Stubište povezuje Ulicu branitelja Dubrovnika, glavnu prometnicu Pila i Boninova, s visoko izdignutim vrtom prostorom, koji je nakon Drugog svjetskog rata preuređen u popularno ljetno kino „Slavica“ (sl.155.). Vezavši se na ostatak starijeg podzida (na kojemu se nekad nalazila ploča s natpisom u spomen gradnje Gruškog puta iz 1811. godine) ogradni zid stubišta kaskadno se diže do razine na kojoj je smješten maleni paviljon rastvoren širokim lučnim otvorima. Drugi krak stubišta, izmaknut uz podzid vrta i također ograđen kaskadnim zidom, doseže do razine vrta i terase nad paviljonom.

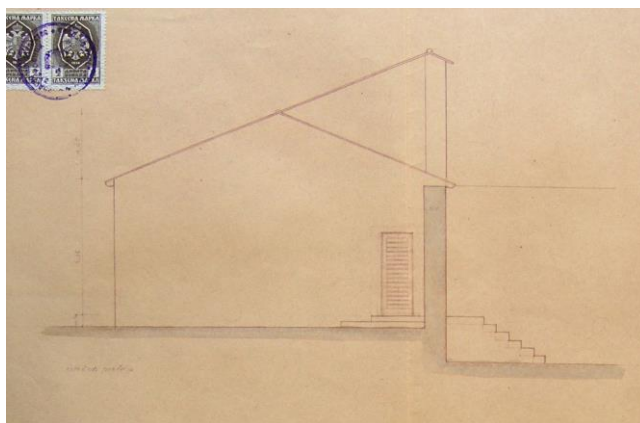
⁹²² Primjeri ovakvih projektiranih rješenja su prizemnice Tomislava Kikilja u Lapadu (1934., HR-DADU-292, svež. 115/5), Fride Wagner u Gružu (1935.-1937., HR-DADU-292, svež. 118/7), Vladimira Jerinića u Gružu (1938.-1940., HR-DADU-292, svež. 134/8), Marka Petkovića u Lapadu (1938., HR-DADU-292, svež. 131/8), Nika Margaretića u Gružu (1939., HR-DADU-292, svež. 136/15), Kreša Petrovića u Gružu (1940., HR-DADU-292, svež. 148/4) te jednokatnice Iva Ivanca u Gružu (1932., HR-DADU-292, svež. 109/31), Iva Kojakovića na Pločama (1937.-1938., HR-DADU-292, svež. 124/11), Ilke Bošnjak u Gružu (1938., HR-DADU-292, svež. 133/5), Marije Cervelin na Konalu (1939., HR-DADU-292, svež. 135/17), Miha Domaćina u Gružu (1939.-1940., HR-DADU-292, svež. 138/9), Frana Falkonija u Gružu (1940.-1943., HR-DADU-292, svež. 147/7).

Novoformirani zidovi nepravilnim slogom podražavaju strukturu starijih podzida, a zaključeni su jednostavnim fino obrađenim poklopnicama. Ulazni lučni portal obrubljen je rustičnim kamenim klesancima i izdvaja se kao jasni povijesni citat.

Projekt Joza Dražića za prilazno stubište vrtu knjižara Jova Tošovića nastao je kao korekcija ranijeg projektnog rješenja, koje je predviđalo izvedbu otvorenog stubišta sa željeznom ogradom.⁹²³ Umjesto otvorenog stubišta, Dražić je formirao ogradni zid s portalom, interpretiravši elemente povijesnih vrtova te tako oblikovno i funkcionalno znatno unaprijedivši prvotnu zamisao. Oblikovanje paviljona s profiliranim okvirima otvora te ogradnog zida vrta s balustradama, izvedeno je pak prema ranijem projektu, što je narušilo cjelovitost arhitektove zamisli.

Sl.155. Stubište na Boninovu

Sl.156. J. Dražić, Atelijer Olafa Jordana u Lapadu, nacrt bočnog pročelja (DADU)

Atelijer Olafa Jordana (1938.) - kat. 163

Atelijer je zamišljen kao nevelika prizemnica pravokutnog tlocrta (sl.156.), sagrađena uz vanjsku stranu začelnog ogradnog zida nekadašnjeg ladanjskog sklopa Sorkočević u Lapadu, kojeg je obitelj dr. Paula Jordana posjedovala tridesetih godina 20. stoljeća. Kako bi se osigurala dovoljna količina kvalitetnog svjetla, središnji dio sjeverne fasade trebao je imati nadozid i biti rastvoren visokim pravokutnim prozorom. Kosina krova prilagodila bi se nadozidu tako da bi u središnjem dijelu krovnište bilo jednostrešno, a sa bočnih strana dvostrešno. Uz efektanu igru krovnih površina, naglasak vanjštini davalo bi i zidano tijelo dimnjaka s tradicionalno oblikovanom kapom, istaknuto na zapadnoj fasadi. Osim visokog atelijerskog prozora, fasade su rastvorene dvama uskim vratima, na sjevernoj i istočnoj fasadi te malim kvadratičnim prozorom na južnoj fasadi. Svi otvori usječeni su u zidnom plaštu, bez

⁹²³ HR-DADU-292, svež. 125/5

naglašenih okvira. Izuzev manje spremne na istočnoj strani, unutrašnjost je zamišljena kao jedinstveni prostor s vidljivom krovnom konstrukcijom.⁹²⁴

Tijekom izvedbe odustalo se od izvedbe nadozida sjeverne fasade, a visoki prozor atelijera zamijenjen je horizontalno izduženim prozorom. Ovim izmjenama potpuno je negirana arhitektova oblikovna koncepcija.

Projektu skromne, utilitarne građevine arhitekt je pristupio kreativno - nenametljivo je interpoliravši u vrijednu arhitektonsko - hortikulturnu cjelinu, jednostavnom, funkcionalno opravdanom gestom izvedbe nadozida s velikim prozorom atelijera, pokušao joj dati ekspresivni naglasak.

Projekti rekonstrukcije kavane „Dubravka“ (1936., 1938.) - kat. 164

Uz brojnošću fascinantant projektantski opus stambene arhitekture ostvaren tijekom četvrtog desetljeća 20. stoljeća, očita je arhitektova težnja da se dokaže i kao autor većih i sa stajališta javnosti značajnijih građevina, no u tome nije imao uspjeha.

Kada se u drugoj polovici tridesetih godina ponovno aktualiziralo pitanje preuređenja kavane „Dubravka“ na Pilama, dva projekta izradio je i Jozo Dražić.⁹²⁵

Prvi projekt iz prosinca 1936. temeljen je na oblikovanju postojećeg sjeverozapadnog aneksa s lučnim otvorima, dograđenog kavani početkom 1930-ih godina. Glavno, zapadno pročelje preoblikovalo bi se u skladu s aneksom, a zgrada proširila prema jugu i istoku, na prostor unutrašnjeg dvorišta, do kontraskarpe gradskih zidina. Nad prizemljem arhitekt je predvidio prostranu terasu te manji volumen kata, u kojemu je stan vlasnika, također natkriven ravnim krovom. Ovaj projekt, kao oblikovno i funkcionalno neuspjao, odbila je Kraljevska banovinska uprava na Cetinju, detaljno elaborirajući svoju odluku.

U ponovljenoj zamolbi Dražić je pokušao pobiti iznesene argumente i iznijeti razloge za oblikovne i funkcionalne propuste, opravdavajući ih ograničenjima koja je s jedne strane uvjetovao investitor, a s druge Građevinski odbor i Nadležstvo za umjetnost i spomenike. Vlasnik je u travnju 1937. godine odustao od zahtjeva, a godinu dana kasnije, u svibnju 1938. godine, podnosi zamolbu za preuređenje kavane prema novom projektu (sl.157.). Nastojeći pomiriti želje investitora sa zahtjevima građevinskih vlasti i konzervatora, sam arhitekt je rješenje opisao kao „*utilitarnu arhitekturu*“ koja „*ne smije imati nikakove veće pretenzije jer bi se time kvarila mirna i otmjena harmonija cijeloga ambijenta*“.⁹²⁶ No, projektno rješenje

⁹²⁴ HR-DADU-292, svež. 132/12

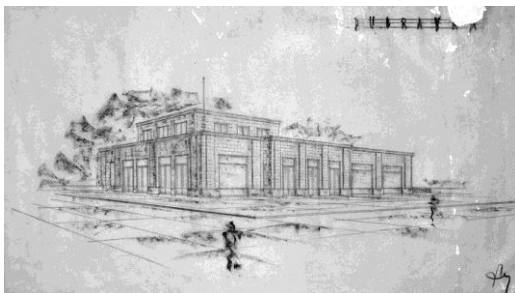
⁹²⁵ HR-DADU-292, svež. 131/1. Prvi projekt potpisuje beogradski arhitekt Vojin Simeonović, a drugi graditelj Venio Dryak, no oba rješenja mogu se bez sumnje pripisati arhitektu Dražiću. Kosta Strajnić spominje i projekt splitskog arhitekta Ivana Ivačića, kao i dva projekta anonimnih autora. KOSTA STRAJNIĆ, (bilj. 11), 23-26

⁹²⁶ HR-DADU-292, svež. 131/1

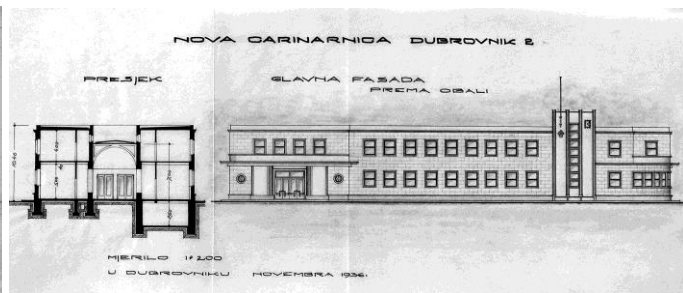
ne može se smatrati utilitarnom arhitekturom lišenom pretenzija - očito je nastojanje da se ostvari suvremena arhitektonska forma te da se ujedno izborom materijala i artikulacijom glavnog pročelja zgrada pokuša što bolje uklopiti u okružje.

Projektom se predviđa potpuno uklanjanje postojećih građevina. Volumen kavane jednak je kao u prvom rješenju, no fasade su rastvorene širokim pravokutnim otvorima, a zide raščlanjeno plitkim vertikalnim istacima. Projektom je predviđena izvedba podrumskih etaža, odnosno korištenje prostora u nasipu platoa, i to za smještaj kino dvorane, kojoj je pristup planiran i iz parka smještenog u nekadašnjem gradskom jarku.

Projekt je, kao najuspjeliji od svih do tada ponuđenih, prihvatio Građevinski odbor, kao i Banovinska uprava na Cetinju. Vlasnik gradnju nije uspio započeti do 1940. godine te je zatražio produženje građevne dozvole, no zbog ratnih okolnosti koje su uskoro uslijedile nije ju uspio ostvariti ni kasnije.⁹²⁷

Sl.157. J. Dražić, Projekt kavane „Dubravke“ na Pilama, prostorni prikaz (DADU)

Sl.158. J. Dražić, Projekt carinarnice u Gružu, presjek i nacrt pročelja (DADU)

Projekti zgrade carinarnice i carinske pregledaonice putničke luke u Gružu (1936.) - kat. 112

Očuvana su tri idejna projekta Joza Dražića za zgradu carinarnice - pregledaonice za potrebe putničke luke u Gružu.⁹²⁸ Prema prvom i najambicioznije zamišljenom rješenju (sl.158.), zgrada je jednokatnica ravnog krovišta, pročelja građenih kamenom. Dinamiku horizontalno izduženom, obali usmjerenom glavnom pročelju daje istaknuta vertikalna stubišnog tijela. Ulaz u zgradu smješten je na uvučenom sjeverozapadnom uglu pročelja, dok je suprotni ugao zaobljen i rastvoren nizom prozora. Središnji prostor prizemlja predstavlja velika dvorana, u središnjem dijelu natkrivena staklenim krovom. Zgrada bi, uz prostor namijenjen pregledu putnika, na katu imala i veliki broj uredskih prostorija te stan upravitelja.

Drugo rješenje, znatno skromnijih dimenzija i reduciranog programa, oblikovano je kao prizemnica križnog tlocrta, žbukanih pročelja i završena ravnim krovom. Središnja dvorana -

⁹²⁷ Isto

⁹²⁸ HR-DADU-292, svež. 160a

pregledaonica visinski je naglašena, a sa njenih su strana raspoređene ulazna i izlazna čekaonica, uredi te sanitarije.

Treće, najskromnije rješenje pregledaonice zamišljeno je kao građevina privremenog karaktera - *baraka*, sa svega pet prostorija. Projektant je i kod ove, iznimno skromne varijante, nastojao oblikovanju dati suvremeni pečat. Zgrada je završena ravnim krovom, a prostor pregledaonice, sada sveden na neveliku sobu, naglašen je zaobljenim uglovima rastvorenim nizom prozora.

Za razliku od privatnih narudžbi, kod kojih se ne usteže od primjene povijesnih reminiscencija, kod projektiranja javne građevine arhitekt nastoji oblikovanju dati suvremeni karakter lišen dekorativnosti.

4.7.2. Miho Čakelja

Arhitekt Miho Čakelja (Dubrovnik, 1909. – Skopje, 1977.) gotovo je čitav radni vijek proveo u Skopju u Makedoniji. Arhitekturu je diplomirao 1933. godine na Arhitektonskom odsjeku Tehničkog fakulteta u Beogradu, a već krajem tridesetih godina nastanjuje se u Skopju, gdje će kasnije ostvariti značajnu projektantsku, a kao redovni profesor na Arhitektonskom fakultetu i sveučilišnu karijeru.⁹²⁹

Zahvaljujući svjedočenju nasljednika kuće dr. Joza Puljizevića, arhitektu je temeljem komparacije projektne dokumentacije moguće pripisati nekolicinu projektnih rješenja nastalih u Dubrovniku od veljače 1937. do kolovoza 1938. godine.⁹³⁰ Zajedničko je ovim ostvarenjima nastojanje da se približe već ustaljenom lokalnom graditeljskom izričaju tridesetih godina, kojeg karakterizira korištenje regionalnih materijala i redukcija stilskih obilježja, no primjetni su i određeni problemi u svladavanju organizacije stambenog prostora, što bi se ponajprije moglo pripisati kvaliteti programa završenog studija arhitekture.

Kuća Josipa Puljizevića (1937.-1939.) - kat. 146

Jednokatnica s dva etažna stana, kamenom građenih pročelja, natkrivena četverostrešnim krovom pokrivenim kupom, smještena je na vrtnoj parceli na sjevernoj strani uvale Sumartin, neposredno uz šetnicu koja vodi oko poluotoka Babina kuka (sl.159.). Terasa na

⁹²⁹ ***Nagragjen naš sugragjanin, u: Narodna svijest, 1. veljače 1933., 4;

http://mk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B8%D1%85%D0%BE_%D0%A7%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%99%D0%B0, pristupljeno: 23. veljače 2015.

⁹³⁰ Na djelovanje arhitekta Miha Čakelje pažnju mi je skrenuo kolega Ivan Viđen, koji je stupio u kontakt s nasljednicima dr. Joza Puljizevića.

Arhitektu je temeljem komparacije projektne dokumentacije moguće pripisati sljedeća ostvarenja u Dubrovniku: kuću Ane Buconjić u Lapadu (1937.), kuću Vlaha Simičića na Gornjem Konalu (1937.-1938.), kuću dr. Josipa Puljizevića u uvali Sumartin (1937.-1939.), dogradnju drugog kata kuće Line Lonza na Srednjem Konalu (1938.), kuću Karla Deškovića na Pločama (1938.-1940.).

kojoj se nalazi kuća od šetnice je odvojena visokim podzidom. Glavno pročelje, usmjereno prema jugu na istočnoj strani ima u zoni prizemlja istaknut polukružni volumen rastvoren s tri pravokutna prozora vertikalnog formata. Nad istakom je terasa kata, ograđena željeznom ogradom. Zapadna strana glavnog pročelja rastvorena je s tri vertikalne prozorske osi. Otvori kuće oblikovani su s jednostavnim istaknutim kamenim natprozornicima i prozorskim klupčicama, dok su bočne strane bez naglašenog okvira. U razini terase teče jednostavni razdjelni vijenac, a pročelja zaključuje neprofilirani završni vijenac položen na kubične konzolice.⁹³¹

Kuća dubrovačkog liječnika, dr. Josipa Puljizevića, srodna je projektantskim rješenjima Joza Dražića, no za njima, organizacijom volumena i unutrašnjosti, ipak znatno zaostaje.

Sl.159. Kuća Josipa Puljizevića u Lapadu

Sl.160. Kuća Ane Buconjić u Lapadu

Sl.161. Kuća Karla Deškovića na Pločama

Kuća Ane Buconjić (1937.) - kat. 126

Jednokatnica pravokutnog tlocrta smještena je na kaskadno organiziranoj vrtnoj parceli na uglu prometnice, Ulice Kardinala Stepinca i stubišne Slanske ulice u Lapadu, iznad uvale Sumartin (sl.160.). Zidni plašt kuće građen je kamenim klesancima slaganim u pravilne horizontalne nizove. Prozori imaju jednostavne profilirane klupčice i natprozornike, dok su im bočne strane usječene u zidni plašt. Profilacija klupčica i natprozornika ponovljena je na razdjelnom te završnom, krovnom vijencu, koji je položen na kubične kamene konzolice. Jugozapadni ugao kuće je uvučen i pred njim formirana manja ograđena terasa, nad kojom je u zoni kata istaknut balkon zaobljenih uglova i ograđen jednostavnom željeznom ogradom. Armirano betonsku balkonsku ploču pridržava jaka horizontalna greda oslonjena na ugaoni stupac.

Unutrašnjost kuće podijeljena je na dva etažna stana istovjetne prostorne dispozicije. Stanovima se pristupa zasebnim vanjskim stubištima položenima uz zapadnu fasadu. Od ulaza se pruža dugi središnji hodnik koji dijeli tri prostorije usmjerene prema jugu, od kuhinje i još

⁹³¹ HR-DADU-292, svež. 138/18

jedne sobe na sjevernoj strani, a nasuprot ulaza se nalaze kupaonica, zahod i soba za slugu. U podrumu su smješteni praonica i spremišta.⁹³²

Organizacija stanova sa izduženim središnjim hodnicima u kontekstu vremena nastanka doima se retrogradno, a upadljivo je i nespretno oblikovanje ugaone terase i balkona.

Kuća Karla Deškovića (1938.-1940.) - kat. 159

Smještena na Pločama uz sjevernu stranu Puta Frana Supila, jednokatna obiteljska kuća pravokutne tlocrtne osnove izdignuta je u odnosu na cestu i pristupa joj se iz bočne, stubišne ulice, dok se pred glavnim južnim pročeljem pruža terasa. Podzid terase građen je bunjastim kamenom slaganim u horizontalne nizove. Jugozapadni ugao kuće je uvučen i tu formiran trijem lučnih otvora nad kojim je terasa ograđena parapetnim zidom. Zidni plašt građen je pravilnim kamenim kvadrima fine obrade, otvori pravokutnog formata imaju jednostavne kamene okvire. Pročelja zaključuje završni vijenac položen na kubične konzolice.⁹³³

Nastala krajem 1930-ih godina, kuća odvjetnika dr. Karla Deškovića (sl.161.) oblikovanjem volumena i detalja pod izravnim je utjecajem susjedne kuće Šapro, koju je početkom istog desetljeća projektirao i izveo graditelj Vilim Doršner.

4.7.3. Božidar Rašica

Arhitekt, scenograf i slikar Božidar Rašica (Ljubljana, 1912. - Zagreb, 1992.) rano djetinjstvo provodi u Ljubljani, gdje mu je otac, preselivši se iz Dubrovnika, bio zaposlen kao upravitelj banke.⁹³⁴ Obitelj se 1920. godine vraća u Dubrovnik, u kojem Rašica završava osnovnu školu i realnu gimnaziju. Pod utjecajem strica, slikara Marka Rašice, počinje slikati. S prijateljima Gabrom Rajčevićem i Ivanom Ettoreom izlaže slike u izlozima dućana na Stradunu, nakon čega ih Kosta Strajnić uvodi u umjetničke krugove i dalje usmjerava. U Strajničevom krugu Rašica upoznaje i Nikolu Dobrovića, što će vjerojatno biti presudno za izbor studija. Godine 1932. u Rimu upisuje studij arhitekture Valle Giulia, koji zatim nastavlja u Beogradu i Varšavi, a diplomira 1942. godine na Odsjeku za arhitekturu Tehničkog fakulteta u Zagrebu. Za vrijeme ljetnih praznika surađuje na Dobrovićevim projektima, a samostalno izrađuje više idejnih rješenja za Dubrovnik.⁹³⁵

Projekt željezničkog kolodvora u Gružu (1936.) - kat. 120

Prema očuvanoj fotografiji makete (sl.163.), kolodvor je oblikovan kao utilitarna građevina pravokutnog tlocrta s dvoslivnim krovom. Na jednom od vidljivih uglova građevine nalazi

⁹³² HR-DADU-292, svež. 129/4

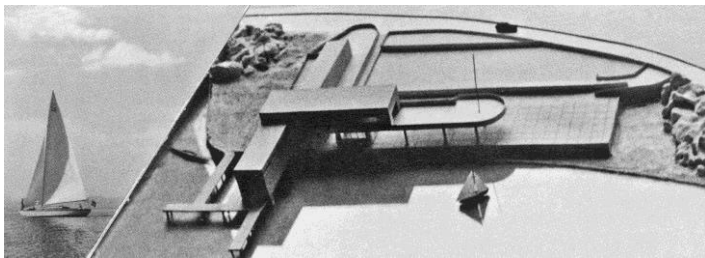
⁹³³ HR-DADU-292, svež. 135/1, 145/15

⁹³⁴ PETAR SELEM, ZVONKO MAKOVIĆ, VERA MARSIC, (bilj. 314), 345

⁹³⁵ Isto, 347-353

se trijem, prozori pročelja su izduženog pravokutnog položenog formata, a dio bočne fasada rastvoren je širokim ostakljenjem.⁹³⁶

Projekt za kolodvorsku zgradu čije su skromne dimenzije odgovarale ograničenim mogućnostima željezničkog putničkog prometa u Dubrovniku, odražava strogo utilitarni pristup problemu, bez i najmanjeg nastojanja za monumentalizacijom, dopadljivošću, pa čak i eksplicitnijim naglašavanjem modernističkog karaktera građevine.

Sl.162. B. Rašica, Projekt za jedriličarski klub u Lapadu, maketa (Selem, Maković, Marsić, 2009.)

Sl.163. B. Rašica, projekt željezničkog kolodvora u Gružu, maketa (Selem, Maković, Marsić, 2009.)

Projekti za jedriličarski klub (1937.) - kat. 152

Očuvane su dvije fotografije maketa za projekte jedriličarskog kluba.⁹³⁷ Na prvoj fotografiji (sl.162.), snimljenoj iz ptičje perspektive tako da se objekti doživljavaju u tlocrtnoj projekciji, razvidno je tek da se radi o kompleksu više građevina, regulaciji okolnog prostora i obale s molom. Najveća građevina, koja zatvara sklop s kopna, ima lučni tlocrtni obris.

Fotografija druge makete, snimljena iz gornjeg rakursa, otkriva više o karakteru planirane izgradnje i njenom odnosu prema okolišu. Jedno od dvaju krila građevine dijelom je istaknuto u odnosu na obalnu liniju i oslanja se na stupove položene u moru. Na istaknuti kraj krila veže se sustav gatova. Drugo krilo, položeno okomito, uzdignuto je na stupove i prati liniju obale. Zona prizemlja većim dijelom je potpuno otvorena i ostavlja slobodnim vezu mora i obale, oblikovane kaskadnim terasama.

U usporedbi s projektom za dubrovački kolodvor, nastalim godinu dana ranije, rješenja za jedriličarski klub znatno su elokventnija u izražavanju modernističkog svjetonazora - volumeni razmještajem tvore dinamične prostorne kompozicije i prožimaju se s okolišem. Realizacija hotela „Grand“ na Lopudu Nikole Dobrovića, s kojim je Rašica tijekom studija

⁹³⁶ Isto

⁹³⁷ Isto, 17-22

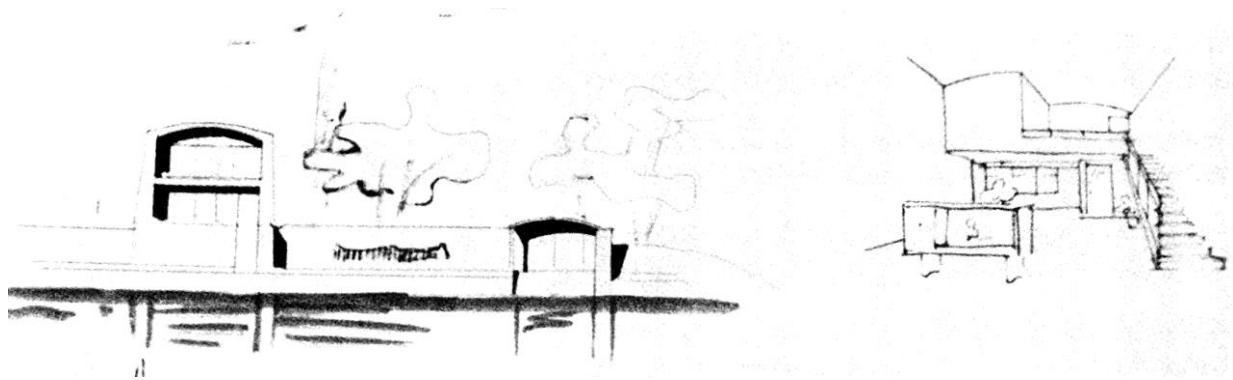
suradivao, nesumnjivo je utjecala na tadašnjeg studenta arhitekture i pružila mu samopouzdanje u vlastitom izričaju.

Projekti ljetnikovaca (1937.-1938.) - kat. 153

Očuvana su dva idejna rješenja - studije kuće za odmor na morskoj obali.⁹³⁸ Prema prvom rješenju jednokatnica građena kamenom, pravokutnog tlocrta i natkrivena dvostrešnim krovom, usmjerena je užom stranom prema obali. Uz bočnu fasadu naslanja se vanjsko stubište i manji volumen s terasom u zoni kata. Terasu dijelom zatvaraju zidovi koji nose odzinu, a s unutrašnjosti kuće povezuju je široka ulazna vrata. Prema obali kuća je rastvorena lučnim otvorom, nalik na otvor orsana, a na katu trima manjim prozorima.

Drugo rješenje (sl.164.) razrađeno je na tek na razini skice, no zanimljivo je zbog samosvojnog pristupa problemu - kuća pravokutnog tlocrta ima blago zaobljeno krovšte, uže su fasade u potpunosti ostakljene, a bočne zatvorene. Veći dio unutrašnjosti, usmjeren prema obali, zaprema jedinstveni prostor namijenjen boravku, dok su uz začelje grupirani ostali sadržaji organizirani na dvije etaže.⁹³⁹

Kod prvog opisanog rješenja ljetnikovca očit je utjecaj dubrovačkog ladanjskog graditeljstva, no vjerojatno i suvremenih projekata koji se na ladanjsku arhitekturu referiraju - prije svega Galićeve kuće Jakšić u uvali Sumartin u Lapadu. Drugo rješenje djeluje neovisno o regionalnom izričaju, a u oblikovanju zaobljenih krovšta može se prepoznati Le Corbusierov utjecaj – kuće za odmor u La Celle Saint Cloud kraj Pariza (1935.) i ranijeg projekta za radničke kuće Monol (1919.).

S.164. B. Rašica, Projekt ljetnikovca, nacrt pročelja i prostorni prikaz unutrašnjosti (Selem, Maković, Marsić, 2009.)

⁹³⁸ Isto

⁹³⁹ Isto

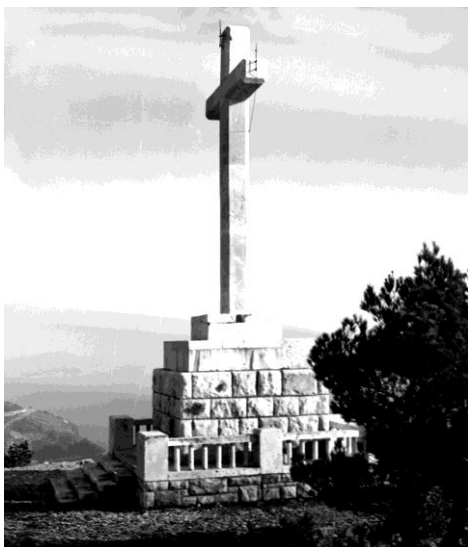
4.7.4. Ugo Vernazza

Dubrovčanin Ugo Vernazza (1904.-1948.) Srednju tehničku školu završio je u Splitu. Godine 1935. zapošljava se u novotvorenoj podružnici poduzeća Silvija Sponze u Dubrovniku. Iako po obrazovanju arhitektonski tehničar, tijekom druge polovice tridesetih godina 20. stoljeća, nastoji se u Dubrovačkoj sredini afirmirati prvenstveno kao projektant.⁹⁴⁰

Spomen – križ na Srđu (1935.) - kat. 091

Spomen obilježje „*jubilarne godine otkupljenja Isusa Krista 1933.*“ smješteno je pri vrhu brda Srđ, stotinjak metara istočno od tvrđave Imperial (sl.165).⁹⁴¹ Na niskom popločenom zidanom podestu ograđenom jednostavnom kamenom balustradom, kojemu se sa sjeverne strane pristupa stubama, impostirana je zidana baza kvadratične osnove. Nad bazom se diže jednostavni kameni križ visine 7 metara. Ukupna kompozicija visoka je oko 12 metara.⁹⁴²

Iako skulpturalno inferioran u odnosu na zamisli Jože Plečnika, uzevši u obzir da se doživljava prvenstveno iz gradskih vizura, dakle udaljenosti od preko 400 metara, Vernazzin jednostavni kameni križ, kao znak u prostoru proporcijama i čitljivošću odgovara namjeni.⁹⁴³

Sl.165. Spomen.križ na Srđu

Sl.166. Kuća Antuna Bovolini u Lapadu

Kuća Antuna Bovolini (1935.-1938.) - kat.

Jednokatnica sa suterenom, smještena je na vrtnoj parceli uz prometnicu, Put Iva Vojnovića u Lapadu (sl.166). Pravokutne je tlocrtne osnove s uvučenim jugoistočnim uglom. Pročelja su

⁹⁴⁰ SONJA SEFEROVIĆ, Sjećanja na dubrovačkog bonvivana, u: Dubrovački vjesnik, 6. ožujka 2004., 48-49, SONJA SEFEROVIĆ, Sjećanja na dubrovačkoga bonvivana, u: SONJA SEFEROVIĆ, Spomenar (Dubrovčani XX. stoljeća II.), Dubrovnik, 2014., 416-419

⁹⁴¹ HR-DADU-292, svež. 116/2

⁹⁴² Isto

⁹⁴³ Nakon rušenja u Domovinskom ratu, 6. prosinca 1991. godine, spomenik je obnovljen u izvornom obliku 1997. godine. Častimo te, križu sveti (prigodom podizanja spomen-križa na Srđu 1997.), (prir.) Želimir Puljić, Dubrovnik, 1997.

joj građena kamenom - suteran bunjom nepravilnog oblika, a gornje etaže kvadrirane obrade slaganim u horizontalne nizove. Natkrivena je kosim krovom s pokrovom od kupe kanalice. Otvori su pravokutnog formata i imaju neprofilirane kamene okvire. Glavno pročelje kuće usmjereno je prema jugu, prometnici i Gospinom polju. Pred istaknutim zapadnim dijelom glavnog pročelja u zoni prizemlja pruža se armiranobetonski balkon ograđen jednostavnom željeznom ogradom. Polukružni završetak balkona obujmljuje zapadni ugao kuće. Prozori ovog dijela pročelja organizirani su u dvije vertikalne osi i imaju položeni pravokutni format. Na uvučenom istočnom dijelu pročelja smješten je ulaz u stan prizemlja, a u zoni kata nalazi se armiranobetonski balkon, koji na istočnoj strani završava polukružnim istakom. Balkon pridržava zidani stupac, pa je tako pred ulazom prizemlja formiran trijem. U stanove kata pristupa se otvorenim stubištem položenim uz začelje.

Unutrašnjost je prema projektu bila podijeljena na dva etažna stana, no tijekom izvedbe prostor kata je preprojektiran u dva manja, dvosobna najamna stana sa zajedničkim ulaznim hodnikom. Prostrani stan prizemlja, namijenjen vlasnicima, ima ulazni *hall* jugoistočno, iz kojega središnji hodnik vodi prema zapadu i dijeli dvije, kliznim vratima međusobno povezane dnevne prostorije, smještene jugozapadno od gospodarskog trakta, sjeverozapadno. U sjeveroistočnom dijelu prizemlja nalazila se spavaća soba povezana s prostranom *garderobom*. Servisni sadržaji dijelom su bili smješteni u suteranu (spremište), a dijelom u pomoćnu prizemnicu u stražnjem vrtu (praonica i drvarnice).⁹⁴⁴

Kuća kapetana Antun Bovolija jedan je od prvih poznatih projekata mladog i ambicioznog arhitektonskog tehničara Uga Vernazze, tada zaposlenog u dubrovačkoj ispostavi poduzeća Silvija Sponze. Razvidno je nastojanje da se regionalne graditeljske karakteristike obogate sa što više eksplicitno modernističkih detalja, poput armiranobetonskih balkona zaobljenih krajeva te horizontalno položenih pravokutnih formata prozora. U okviru takvih nastojanja cjelina se može smatrati relativno uspjelom, a unutar Vernazzinog projektantskog opusa predstavlja jedno od značajnijih ostvarenja.

Pansion „Villa Maertz“ (1936.) - kat. 100

Nekadašnji manji obiteljski pansion u vlasništvu Jenny i Sala Maertz (sl.167.), smješten je na vrtnoj parceli u polju što se od obale uvale Sumartin pruža prema unutrašnjosti poluotoka Lapada. Jednokatnica ima pravokutnu tlocrtnu osnovu, s rizalitim istakom u središnjoj osi istočne, začelne fasade. Sjeverozapadni ugao kuće u zoni kata je uvučen i tu formirana terasa ograđena jednostavnom balustradom. Pročelja kuće su završno žbukana, izuzev baze građene

⁹⁴⁴ HR-DADU-292, svež. 116/12

nepravilnim bunjastim kamenom. Otvori imaju naglašene potprozornike i natprozornike dok su im bočne strane usječene u zidni plašt. Istaknuti neprofilirani krovni vijenac je betonski. Pred glavnim ulazom, smještenim u središnjoj osi glavnog, zapadnog pročelja manja je terasa do koje vodi široko stubište.

S ulaza se pristupa u *hall*, središnju prostoriju prizemlja. Južno su smješteni kuhinja i blagovaonica, a sjeverno dvije sobe. U osi ulaza je dvokrako stubište koje vodi na kat, gdje su smještene četiri sobe i kupaonica. Praonica je smještena u podrumu i pristupa joj se otvorenim stubištem uz južnu fasadu.⁹⁴⁵

Zadržavši tradicionalnu tektoniku i regionalne arhitektonske elemente, projektant je reinterpretacijom detalja cjelini nastojao dati suvremeniju, utilitarnu pojavnost.

Sl.167. Pansion „Villa Maertz“ u Lapadu

Sl.168. Vila Tatjane Marčić u Lapadu

Vila Tatjane Marčić (1938.) - kat. 123

Prizemnica sa suterenom pravokutne tlocrtne osnove i visinski diferenciranog volumena, smještena je na predjelu Lazareta, na vrtnoj parceli između Ulice Ivana Zajca i obale Gruškog zaljeva (sl.168.). Pred sjeveroistočnim uglom kuće, u razini prizemlja pruža se prostrana terasa, prema obali ograđena visokim podzidom i parapetnim zidom s nizom lučnih perforacija. Pročelja kuće građena su kamenom - suterenski i podzid terase nepravilnom bunjom, a prizemlje pravilnim kvadrima slaganim u horizontalne nizove. Natkrivena je krovom s pokrovom od utorenog crijeva. Glavnim, istočnim pročeljem kuća je usmjerena prema obali. Pročelje je na južnom dijelu rastvoreno širokim prozorom pravokutnog formata, a na sjevernom, prema terasi, trima vertikalno izduženim otvorima s lučnim nadvojima. Otvori su izvedeni bez naglašenih okvira.

⁹⁴⁵ HR-DADU-292, svež. 121/6

Kući se pristupa sa zapadne strane. Iz manjeg potrijemka pred ulazom stupa se u predsoblje te u *hall*, trima uskim lučnim vratima rastvoren prema terasi i Gruškom zaljevu. Ovaj, sjeverni dio kuće je i visinski naglašen. U južnom dijelu nalazi se prostrana spavaća soba, povezana s kupaonicom te stubište za suteran. U južnom dijelu suterana nalaze se još dvije sobe i zahod, a sjeverno je smješten servisni trakt, s kuhinjom, spremom i drvarnicom.⁹⁴⁶

Unutar projektantskog opusa Uga Vernazze vila Tatjane Marčić, inventivno organiziranog volumena i samosvojnih oblikovnih detalja, predstavlja jedno od uspješnijih ostvarenja.

4.7.5. Drago Pogačić

Tijekom četvrtog desetljeća 20. stoljeća graditelj Drago (Dragutin) Pogačić (Zagreb, 1895. – Zagreb, 1945.), surađujući s arhitektima Mladenom Kauzlarićem i Stjepanom Gombošem, Dragom Galićem, Jurjem Denzlerom, Jozom Dražićem i drugima, ostvariti će u Dubrovniku značajan graditeljski opus, a pojedina ostvarenja koja samostalno projektira oblikovnom se kvalitetom ravnopravno svrstavaju uz djela školovanih arhitekata.

Godine 1913. Pogačić završava Građevnu stručnu školu (kasnije Srednja tehnička škola) u Zagrebu.⁹⁴⁷ Početkom tridesetih godina 20. stoljeća suvlasnik je građevinskog poduzeća „Atlant“ iz Beograda, koje je 1931. godine izabrano za izvođača radova na preuređenju i dogradnji „Općinske kavane“ u Dubrovniku. Kao predstavnik tvrtke „Atlant“ i rukovoditelj radova, Pogačić će uspješno izvesti radove na Kavani, a nametnuvši se kao pouzdan izvođač, nastaviti će djelovati u Dubrovniku. Do 1937. godine Pogačić vodi podružnicu poduzeća „Atlant“ u Dubrovniku, a od tada djeluje samostalno, osnovavši „Građevno i tehničko preduzeće Drago Pogačić“. Poslovnu djelatnost u Dubrovniku zaključio je 1942. godine, kada seli u Zagreb, gdje 1945. godine iznenada umire od srčane kapi.⁹⁴⁸

Iako u razdoblju pred svjetski rat Pogačić većinom radi po vlastitim projektima, nekoliko kuća ipak izvodi i za druge projektante među kojima se izdvajaju pansion „Vila Florida“ Drage Galića, kuća Kamerlander-Gjivanović na Pilama nepoznatog projektanta te kuća Sessa-Pehovac koju je projektirao sarajevski arhitekt Isidor Reiss.⁹⁴⁹

⁹⁴⁶ HR-DADU-292, svež. 124/6

⁹⁴⁷ Arhiv Srednje tehničke škole u Zagrebu. Godine 1909., kada upisuje Građevnu stručnu školu, roditelji Draga Pogačića, otac Dragutin, po zanimanju graditelj, i majka Terezija, su već oboje pokojni. Skrbnik mu je Gjuro Pogačić, kraljevski banski savjetnik, a stanuje na Pantovčaku 22 kod očeve sestre Milke Pogačić, utemeljiteljice i ravnateljice Više djevojačke škole u Zagrebu. Grobnicu Milki Pogačić (1860.-1936.), „*obožavanoj profesoric i spisateljici*“, projektirao je arhitekt Juraj Denzler. SENA SEKULIĆ GVOZDANOVIĆ, (bilj. 6), 66

⁹⁴⁸ Prema svjedočenju gospođe Mirjane Hreljanović, kćerke Draga Pogačića.

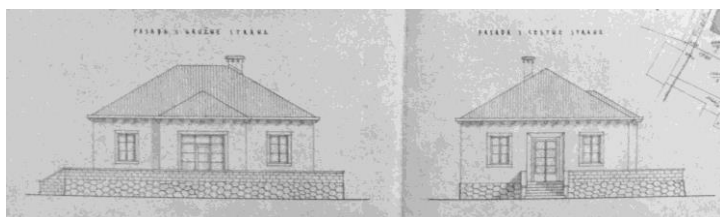
⁹⁴⁹ HR-DADU-292, svež. 130/7, 135/26, 154/18

Kuća Pogačić - Pecarić (1932.) - kat. 072

Prizemnica pravokutnog tlocrta (sl.169.) podignuta je na skučenoj parceli na Srednjem konalu, neposredno uz novi, Wilsonov put (danas Ulica Vladimira Nazora). Izdignuta je na bazi od rustično obrađenog nepravilnog kamena, zidni plašt građen je klesancima fine obrade, a natkrivena je četverostrešnim krovom s kupom kanalicom. Ulaz u kuću smješten je na bočnoj, sjevernoj strani usmjerenoj prema cesti, dok se zapadno pročelje s istaknutim središnjim rizalitom velikim ostakljenim vratima rastvara prema uskoj, niskim parapetnim zidom ograđenoj terasi. Pogled s terase (i blagovaonice, smještene iza širokih ostakljenih vrata) u vrijeme izgradnje otvarao se prema Gruškom polju i Lapadu.

Iako se radi o kući skromnih dimenzija, unutrašnja dispozicija pažljivo je osmišljena, s nizom komunikacijskih pravaca, protočna i funkcionalna. Servisni trakt, smješten na istočnoj strani kuće, uključuje i zasebni hodnik, dok se sobe namijenjene boravku vlasnika - radna soba, salon / blagovaonica i spavaća soba, međusobno povezane, nižu uz zapadno pročelje. Sprema, drvarnica i praonica smješteni su u podrumu.⁹⁵⁰

Samozatajne pojavnosti, kuća se razrađenom prostornom organizacijom svrstava među značajnija ostvarenja stambene arhitekture ranih tridesetih godina u Dubrovniku, svjedočeći o solidnoj spremi i talentu graditelja Pogačića.⁹⁵¹

Sl.169. D. Pogačić, Kuća Pecarić na Srednjem konalu, nacrt pročelja (DADU)

Sl.170. Kuća Ane Lavcević u Lapadu

Kuća Ane Lavcević (1932.) - kat. 077

Tijekom rada na izvedbi „Gradske kavane“ (1931.-1934.) Pogačić projektira nekoliko građevina koje ga predstavljaju kao formiranog graditelja, no koji se izričajem (artikulacija pročelja, formatiranje i oblikovanje otvora, izbor i obrada korištenih materijala) još nije

⁹⁵⁰ HR-DADU-292, svež. 109/3. Investitor gradnje bio je sam Pogačić, a tijekom izvedbe kuću je kupio pomorski kapetan Frano Pecarić.

⁹⁵¹ Kući je krajem 20. stoljeća nadograđeno stambeno potkrovlje. U vrijeme izgradnje, Wilsonov put završavao je u blizini kuće i za kolni promet bio slijepa ulica. Uspostavom novih cestovnih pravaca kuća se našla na prometnom križanju što je narušilo intimni karakter izrazito malenog posjeda.

prilagodio osobitostima lokalne sredine. Kuća Ane Lavcević (sl.170.) nalazi se na Masarykovom putu u uvali Sumartin u Lapadu. Jednokatnica sa suterenom kvadratne tlocrtne osnove, natkrivena četverostrešnim krovom, okružena je manjim stepenasto organiziranim vrtom koji je prema ulici ograđen rustičnim podzidom s betonskom balustradom.

Zona suterena građena je nepravilnim rustičnim kamenom, dok je zidni plašt gornjih etaža ožbukani i artikulirani horizontalnim, plitko uvučenim trakama u visini prozora te završen jednostavnim, povijenim vijencem. Otvori kuće oblikovani su bez naglašenih okvira. Pred ulazom u prizemlje, na sjevernoj bočnoj fasadi istaknut je trijem, nad kojim je terasa kata.

Unutrašnjost je etažno podijeljena na dva stana jednostavne prostorne organizacije sa središnjim hodnikom koji sobe dijeli od servisnog trakta. Prema projektu, stan na katu nije imao kuhinju, pa je možda bio u funkciji manjeg pansiona, a pristupa mu se vanjskim dvokrakim stubištem uz sjeveroistočni ugao kuće. U suterenu su smješteni praonica, drvarnica i sprema, a pod trijemom cisterna.⁹⁵²

Zadužbina Konstantinović (1932.-1933.) - kat. 074

Izduženi volumen jednokatnice uvjetovan je oblikom vrtne parcele kompleksa crkve i starog pravoslavnog groblja sv. Đurđa na Posatu, sjeverno od povijesne jezgre Dubrovnika. Zamišljen kao betonska gradnja ožbukanih fasada artikuliranih uvučenim horizontalnim trakama u zoni prozora, „*Dom za nemoćne starce i starice Srpske pravoslavne crkvene opštine dubrovačke*“ (sl.171.) oblikovanjem vanjštine bio bi srodan kući Lavcević. Građevni odbor prilikom očevida u rujnu 1932. godine, sugerirao je da se s „*obzirom na položaj, na starinski ambijent cijelog predjela, na lijepo uzdržanu starinsku šetnicu, na blizinu gradskih zidina i historički značaj koji predjel ima*“ umjesto žbukanih izvedu kamena pročelja, što je i učinjeno.⁹⁵³ Promjenom materijala fasadnog plašta, promijenjeno je i oblikovanje - izvijeni žbukani vijenac zamijenjen je kamenim vijencem s konzolicama, prozori su dobili kamene okvire, a vertikalna raščlamba fasada umjesto uvučenim trakama u zoni prozora, provedena je razdjelnim, neprofiliranim vijencem.

Glavno pročelje, usmjereno istoku, ima plitko istaknuti središnji rizalit, u zoni kata naglašen balkonom s jakim kamenim konzolama i jednostavnom željeznom ogradom. Glavni ulaz smješten je u središnjoj osi pročelja. U sjevernom dijelu prizemlja nalazili su se blagovaonica i kuhinja, a u južnom su dijelu te na katu bile sobe štćenika. Sve su sobe orijentirane prema istoku, a uzdužni hodnik, sanitarije i trokrako stubište smješteni su uz začelje. Središnji rizalit

⁹⁵² HR-DADU-292, svež. 107/10

⁹⁵³ HR-DADU-292, svež. 110/23; IVAN VIDEN, Palače i zadužbine, u: Kultura Srba u Dubrovniku 1790 – 2010, katalog izložbe, Dubrovnik – Beograd, 2012., (prir.) Goran Spaić, Jelica Reljić, Miroslav Perišić, 272 – 281, 277-281

začelja je širi i više istaknut, uvjetovan unutrašnjim rasporedom, smještajem stubišta i sanitarija.

Izvorne projektantove oblikovne intencije modificirane su sugestijama Građevnog odbora, što je pojavnosti zgrade umanjilo dojam suvremenosti, no ipak pozitivno utjecalo da se relativno masivna zgrada uklopi u okoliš.

Sl.171. Zadužbina Konstatinović Iza Grada

Sl.172. Kuća Antuna Miličevića na Pločama

Kuća Antuna Miličevića (1937.-1938.) - kat. 131

Od 1937. godine Pogačić djeluje kao samostalni građevinski poduzetnik. Prvi značajniji Pogačićev projekt u ovom razdoblju je kuća za dr. Antuna Miličevića na Pločama (sl.172.), smještena uz sjevernu stranu Ulice Frana Supila. Poštujući povijesnu tipologiju izgradnje na Pločama, kuća je položena na terasu s visokim podzidom prema cesti. Podzid terase, građen od grubo obrađenog kamena, nepravilnog sloga, rastvoren je s dva lučna otvora - garažnim vratima i ulazom za stubište koje vodi na terasu pred kućom. Za razliku od podzida, fasade kuće građene su pravilnim klesancima od korčulanskog kamena, rustičnog u zoni suterenske etaže, a u zoni prizemlja i kata fine obrade. Pročelje kuće, usmjereno prema jugu, na istočnom dijelu ima polukružni istak, nad kojim je u razini kata terasa. Detalji arhitektonske plastike su krajnje reducirani; neprofilirani krovni vijenac nose zaobljene konzole, razdjelni vijenac, također neprofiliran, teče u razini prozorskih klupčica kata, prozori su bez naglašenog okvira, s monolitnom kamenom gredom kao natprozornikom.

U suterenskoj etaži bili su predviđeni soba za slugu, kuhinja, praonica i kotlovnica. U visokom prizemlju nalaze se salon, rastvoren trima širokim francuskim prozorima polukružnog istaka, blagovaonica, spavaća soba i kupaonica, a na katu četiri sobe predviđene za iznajmljivanje, kupaonica i zahod. Hrana se iz kuhinje u blagovaonicu dostavljala malim dizalom. Stubišno tijelo dijelom je istaknuto na istočnoj fasadi i osvijetljeno visokim uskim

prozorom iznad ulaznih vrata. Međukatne konstrukcije su armiranobetske, a krovšte je pokriveno kupom kanalicom.⁹⁵⁴

Organizacija unutrašnjosti kuće provedena je funkcionalno, no prvenstveno mišljena kako bi se u što većoj mjeri iskoristile atraktivne vizure na more, otok Lokrum i Grad. Tomu je podređen ritam i dimenzije otvora, pa su izmjene unutrašnjeg rasporeda tijekom gradnje negativno utjecale na sklad pročelja, inače potpuno reducirane dekorativnosti.

Kuća Radonić (1938.) - kat. 135

Sagrađena na nevelikoj vrtnoj parceli uz prometnicu, Wilsonov put (danas Ulica Vladimira Nazora), jednokatnica sa suterenom, s dva etažna stana, glavnim je južnim pročeljem usmjerena prema zapadu (sl.173.). Zidni plašt kuće građen je pravilnim kamenim kvadrima fine obrade, izuzev zone podrumske etaže, koja je kao i niski ulični ogradni zid građena nepravilnim rustičnim kamenom. Ulazi u stanove smješteni su na istočnoj fasadi, katu se pristupa vanjskim stubištem preko terase pod kojom je garaža. Jugozapadni ugao kuće je uvučen i tu je u zoni kata smješten balkon s polukružnim istakom prema zapadu, armiranobetske konstrukcije i ograđen jednostavnom željeznom ogradom. Otvori pročelja nemaju naglašene okvire izuzev jednostavno oblikovane prozorske klupčice. Pročelje zaključuje jednostavni krovni vijenac izveden bez uobičajenih konzolica.

Oba etažna stana identično su organizirana; od ulaza se proteže hodnik koji dijeli gospodarski trakt, smješten uz začelje, od blagovaonice, spavaće sobe, *budoara* i kupaonice. Izuzev hodnikom, prostorije namijenjene boravku, međusobno su povezane vratima. Međukatne konstrukcije su armiranobetske.⁹⁵⁵

Izuzev zadržavanja rustične baze, krajnja redukcija kamene plastike pročelja, provedena je po uzoru na dubrovačka djela zagrebačkog kruga arhitekata. Kod oblikovanja razvedenog volumena primjetan je utjecaj ostvarenja arhitekata Ivačića i Dražića. Prostorna organizacija stambenih jedinica je racionalna i protočna.

Kuća Cvetka Radojevića (1938.-1940.) - kat. 175

Oblik nevelike šiljastokutne trokutne parcele na račvanju Puta Iva Vojnovića i Lihtensteinovog puta uvjetovao je i razvedeno tlocrtno rješenje prizemnice - smještena zapadno, na širem dijelu parcele, kuća se stepenasto sužava prema središnjem pročelnom polukružnom volumenu (sl.174.). Kompozicija bočnih krila je asimetrična, a polukružni je volumen izmaknut iz središnje ose. Pročelja su građena kamenom, otvori imaju istaknute klupčice i natprozornike, dok su im bočne strane usječene u zidni plašt.

⁹⁵⁴ HR-DADU-292, svež. 127/1

⁹⁵⁵ HR-DADU-292, svež. 127/7

Unutrašnji raspored prati nepravilnu tlocrtnu kompoziciju, prostorije su organizirane oko ulaznog *halla* i hodnika, a središnje mjesto zauzima salon, smješten istočno i prema krajoliku rastvoren nizom prozora polukružnog istaka.⁹⁵⁶

Kuća je izvedena prema četvrtom projektu izrađenom za istu lokaciju.⁹⁵⁷ Graditelj Pogačić se pri projektiranju oslonio na ranije, od građevnih vlasti odobreno rješenje Joza Dražića, no nastojeći u zadanim, ograničavajućim okolnostima i nesumnjivo vođen željama investitora, povećati tlocrtnu površinu kuće. Konačno rješenje može se smatrati iznimno uspješnim s obzirom na prostorni kontekst - pažljivom impostacijom, oblikovanjem volumena kuće i uređenjem okućnice, u urbanističkom smislu definirano je neugledno račvanje prometnica.

Sl.173. Kuća Radonić na Srednjem konalu

Sl.174. Kuća Cvetka Radojević u Lapadu

Sl.175. Kuća Josipa Lovrića u Lapadu

Sl.176. Depandansa hotela „Argentina“ na Pločama

Kuća Josipa Lovrića (1939.) - kat. 169

Jednokatnica pravokutne tlocrtno osnove, natkrivena četverostrešnim krovom (sl.175.), smještena je na vrtnoj parceli uz lapadsku prometnicu što vodi prema uvali Sumartin (danas

⁹⁵⁶ HR-DADU-292, svež. 115/3, 133/7

⁹⁵⁷ Isto

Ulica Miljenka Bratoša). Glavno pročelje, usmjereno prema jugoistoku, organizirano je simetrično, sa središnjim uvučenim dijelom pred kojim je na katu istaknut balkon ograđen jednostavnom željeznom ogradom. Linija krovišta i krovnog vijenca ne prati lom u liniji pročelja, već teče ravno, tako da nad balkonom oblikuje strehu koju podržavaju masivne dvostruke kamene konzole. U razini visokog prizemlja, pred glavnim pročeljem i uz sjeveroistočnu bočnu fasadu pruža se terasa. U podzidu terase na sjeveroistočnom uglu smještena je garaža, uz koju se nalazi dvorišni ulaz i otvoreno stubište za pristup terasi.

Unutrašnjost je podijeljena na prostrani stan u prizemlju te dva manja na katu, vjerojatno namijenjena iznajmljivanju. Dio servisnih sadržaja smješten je u suterenu. Stan u prizemlju ima ulaz s terase pred sjeveroistočnom bočnom fasadom, a ulaz i stubišno tijelo koje vodi na kat istaknuti su na suprotnoj, jugozapadnoj fasadi. Međukatne konstrukcije su armiranobetonske.⁹⁵⁸

Kući skladnih proporcija i visokokvalitetne zanatske izvedbe, glavni oblikovni naglasak daju gusto raspoređene masivne konzole strehe balkona, upotrijebljene kao dekorativni element, bez stvarne konstruktivne uloge. Ostale elemente artikulacije pročelja odlikuje visoka redukcija plastičnosti, pa se niz konzola može čitati kao inventivno upotrijebljen citat tradicijskog graditeljstva, koji oblikovanju cjeline daje notu manirističkog poigravanja.

Depandansa hotela „Argentina“ (1939.) - kat. 171

Pred izbijanje Drugog svjetskog rata Drago Pogačić je za naručitelja, brodovlasnika Toma Glavića izveo dvije dimenzijama značajne gradnje - depandansu hotela „Argentina“ i stambeno - poslovnu zgradu „Dubrovačke plovidbe“.

Dok je hotel „Argentina“ okružen prostranim vrtom koji se kaskadno spušta do morske obale, depandansa je izgrađena na nevelikoj strmoj parceli neposredno uz sjevernu stranu prometnice, Puta Frana Supila (sl.176.).

Dvokatnica pravokutnog tlocrta, kamenom građenih pročelja, natkrita četverostrešnim krovom, položena je na terasu, pod kojom je u podzidu smještena garaža. Glavno, južno pročelje ima pet vertikalnih osi otvora - prozori prizemlja imaju lučni nadvoj, dok su na katovima pravokutni. U zoni katova uglovi pročelja rastvoreni su lođama. Postavljen u središnjoj osi, glavni naglasak pročelju daje balkon drugog kata, s kamenim konzolama i ornamentiranom ogradom.

⁹⁵⁸ HR-DADU-292, svež. 139/4

Nadogradnja drugog kata tijekom izvedbe umanjila je kvalitete izvornog projekta - volumen je dobio na masivnosti, a izvedba balkona narušila decentnost povijesnih reminiscencija.⁹⁵⁹

Stambeno - poslovna zgrada „Dubrovačke plovidbe“ - „Ragusea“ (1940.-1942.) - kat. 186

Voluminozna trokatnica smještena je na Batali, uz cestu koja prati obalu Gruškog zaljeva (sl.177.). Osnovni kubični volumen zgrade, izdužene pravokutne tlocrtne osnove, natkriven je četverostrešnim krovom, a uz začelje se vežu dva veća i jedan manji aneks, zaključeni krovnim terasama. Glavno, sjeverno pročelje zgrade s petnaest vertikalnih osi otvora građeno je bračkim kamenom, prizemlje rastvoreno prostranim pravokutnim otvorima dućana, rustične je obrade, dok su etaže građene fino obrađenim klesancima. Pročelje ima asimetričan oblik, rubne prozorske ose te peta, šesta i sedma s istočne strane, rastvorene su lođama.

Zgrada na svakom katu ima po osam prostranih dvosobnih i trosobnih, dobro organiziranih stanova, tri stubišta i poslovne prostore i skladišta u prizemlju. Međukatne konstrukcije su armiranobetonske.⁹⁶⁰

Jedina velika stambeno-poslovna zgrada izgrađena u Dubrovniku tijekom međuratnog razdoblja unijela je potpuno novo mjerilo u izgradnji Gruškog zaljeva, koje nije uspjela pratiti ni poslijeratna izgradnja. Projektant je suzdržanom primjenom povijesnih reminiscencija zgradi nastojao dati monumentalni izraz, a asimetrična organizacija glavnog pročelja uvjetovana je izmjenom projekta (dogradnjom) tijekom izvedbe.

Sl.177. Zgrada „Dubrovačke plovidbe“ na Batali

Sl.178. Kuća Pogačić u Lapadu

⁹⁵⁹ HR-DADU-292, svež. 140/1. Brodovlasnik Glavić očito se nije previše zamario procedurom ishođenja potrebnih suglasnosti - građevna dozvola izdana je u svibnju 1939., a prema zapisniku građevinskog odbora, u srpnju je već bio podignut drugi kat, za koji je dozvola izdana tek u rujnu iste godine. Poziv na kolaudaciju strankama je odaslan 28. svibnja 1941., kada su u zgradi već stanovali oficiri talijanske okupacijske vojske.

⁹⁶⁰ HR-DADU-292, svež. 145/14, 146/1

Kuća Pogačić (1941.) - kat. 195

Godine 1941. projektirao je i sagradio Drago Pogačić vlastitu obiteljsku kuću na Gorici sv. Vlaha u Lapadu, na istaknutom položaju nad stjenovitom morskom obalom (sl.178). Jednokatnici sa suterenom natkrivenoj dvostrešnim krovijem glavno pročelje je usmjereno sjeveru. Pred ulazom je mali trijem s lučnim otvorima koji zajedno s manjom prostorijom istaknutom iz kubusa kuće nosi terasu kata. Zona podruma građena je od rustično obrađenog kamena, dok su prizemlje i kat građeni klesancima fine obrade. Otvori prozora su bez okvira s istaknutom klupčicom. Povijesne reminiscencije javljaju se jedino na malom balkonu na zabatnoj fasadi usmjerenoj moru - na monolitnoj kamenoj nadvratnoj gredi istaknut je profilirani vijenac, a profiliran je i rub kamene balkonske ploče položene na zaobljene konzole.

Raspored unutrašnjost pažljivo je promišljen; sobe su orijentirane prema sjeveru i istoku, dok je uz južnu fasadu, izloženu jakim udarima juga, smješteno stubište i nusprostorije. U suterenu je smješten manji stan. Međukatne konstrukcije su drvene.⁹⁶¹

Smjelo impostirana na tada pustom i udarima otvorenog mora izloženom rtu, kuća se skladnim proporcijama elementarne forme, pročišćenim oblikovnim rječnikom te promišljenom, lokaciji prilagođenom prostornom organizacijom, svrstava među značajnija ostvarenja lokalne arhitektonske produkcije s početka petog desetljeća 20. stoljeća.

4.7.6. Rikard Trostman

Graditelj Rikard Trostman rođen je u Dubrovniku 6. prosinca 1904., gdje je i umro 31. prosinca 1978. godine. Srednju tehničku školu završio je u Sarajevu. Projektira još za vrijeme školovanja, kada radi kod građevinskog poduzetnika Mihajla Blagojevića.⁹⁶² Stručni ispit za ovlaštenoga graditelja niskih i visokih gradnji položio pred ispitnom komisijom Zetske banovine na Cetinju 1934. godine.⁹⁶³ Od 1935. godine do početka Drugog svjetskog rata kao samostalni građevinski poduzetnik u Dubrovniku i okolici projektira i izvodi veliki broj gradnji.

Pansion „Belvedere“ (1930.) - kat. 054

Pansion je podignut na strmom terenu nad morskim hridima rta Sv. Jakova (sl.179.). Smješten nasuprot povijesne jezgre Dubrovnika, ovaj je predio u doba izgradnje pansiona bio još potpuno neizgrađen - rijetko vrtno predgrađe Sv. Jakova završavalo je na istoku istoimenim

⁹⁶¹ HR-DADU-292, svež. 145/7

⁹⁶² HR-DADU-292, svež. 85/29, 99b/30, 99b/38, 109/9

⁹⁶³ ***Radovi graditelja Riharda Trostmana, u: Dubrovačka tribuna, 10. travnja 1934.

samostanom. Jednokatnica izdužene pravokutne osnove natkrivena četverostrešnim krovom, bila je položena na terasi s visokim podzidom prema morskoj obali. Zidni plašt bio je građen rustičnim, priklesanim kamenim kvadrima, nad otvorima prizemlja i kata pružale su se uske trake svijetle žbuke. Istaknuti završni vijenac također je bio ožbukani. Potezi uskih istaka povezivali su otvore na pojedinim pročeljima i ujedno tvorili natprozornike i potprozornike.

Jednokrevetne i dvokrevetne gostinjske sobe u prizemlju i na katu bile su organizirane uz središnji uzdužni hodnik. Na svakom katu nalazila se po jedna zajednička kupaonica, u jugozapadnom dijelu prizemlja nalazio se *hall*, istočno praonica, a kuhinja, blagovaonica i spremište sjeverno. Katove je povezivalo dvokrako stubište smješteno uz začelje, u središnjoj osi. Kat je s terasom pred glavnim, zapadnim pročeljem bio povezan i vanjskim stubište položnim uz južno pročelje.⁹⁶⁴

Projekt pansiona za britansku državljanku Eileen Lewisohn potpisuju sarajevski graditelj Mihajlo Blagojević i mladi Rikard Trostman, tada polaznik srednje graditeljske škole u Sarajevu.⁹⁶⁵ U kontekstu lokalne sredine oblikovanje hotela djeluje suvremeno, lišeno stilskih reminiscencija. Artikulacija pročelja horizontalnim trakama glatke žbuke koji kontrastiraju gruboj strukturi zidnog plašta nastala je izmjenom tijekom izvedbe - prema projektu, iznad sokla od bunjastog kamena bilo je predviđeno završno žbukanje fasada.

Dovršetak izgradnje pansiona popraćen je u lokalnom tisku optužbama za nesavjesno izvođenje radova. Naime, prilikom kolaudacije u svibnju 1930. godine utvrđeno je da su pojedine prostorije vlažne i time neprikladne za stanovanje. Problema s vlagom bilo je i prilikom ponovljenog *povjerenstvenog pregleda* u lipnju 1931. godine, pa zgrada iako useljena nije dobila uporabnu dozvolu. Graditelj Blagojević tužio je tjednik „Tribunu“ zbog klevete, no tužbu je sud odbacio.⁹⁶⁶

Projekt restorana Jakova Kalaša (1936.) - kat. 101

Projektantska ostvarenja graditelja Rikarda Trostmana karakterizira disciplinirano oblikovanje vanjštine, najčešće u potpunosti lišeno stilskih reminiscencija. No dok kod obiteljskih kuća i stambenih zgrada uglavnom koristi pročišćeni regionalni vokabular, s pročeljima građenim kamenom i kosim krovovima pokrivenim kupom, ugostiteljskim i hotelskim građevinama

⁹⁶⁴ HR-DADU-292, svež. 99b/38

⁹⁶⁵ Isto

⁹⁶⁶ ***Djelo nesavjesnog graditelja, u: Tribuna, 9. listopada 1930., 3; ***„Djelo nesavjesnog graditelja“, u: Tribuna, 16. listopada 1930, 3; *** Sto Sedmorice odbio žalbu ing. Mihajla Blagojevića, u: Tribuna, 2. rujna 1931., 5

nastoji na pojavnj razini udahnuti utilitarniji, modernistički karakter, što je slučaj i s neostvarenim projektom restorana Jakova Kalaša u Kuparima (sl.180.).

Izgradnja restorana planirana je u Kuparima u Župi dubrovačkoj, pored ceste što iz pravca Dubrovnika vodi prema Cavtatu.⁹⁶⁷ Restoran je zamišljen kao visoka prizemnica natkrta krovnom terasom. Osnovnom pravokutnom volumenu, u kome su smješteni kuhinja i pomoćne prostorije, na istočnoj je strani adiran polukružni volumen restoranske dvorane. Oko dvorane pruža se terasa natkrivena pergolom, otvorenim stubištem pruženim uz zapadni ugao zgrade povezana s krovnom terasom.⁹⁶⁸

Sl.179. Pansion „Belvedere“ u Sv. Jakovu (Lucianović, 2014.)

Sl.180. R. Trostman, Projekt restorana J. Kalaša u Brašini, aksonometrijski prikaz (DADU)

Kuća Birimiša (1936.-1937.) - kat. 105

Jednokatna obiteljska kuća smještena je na zaravnatoj vrtnoj parceli u Oraškoj ulici u Lapadu (sl.181.). Prema ulici je vrt ograđen podzidom od nepravilnog bunjastog kamena. Od vrtnog ulaza do kuće uspinje se kameno stubište. Uz stubište, na jugoistočnom dijelu parcele smještena je pomoćna građevina nad kojom je u razini vrta terasa natkrta pergolom. Kuća ima „L“ tlocrtni oblik, a u uvučenom jugoistočnom uglu smješten je ostakljeni ulazni trijem, čiji otvori imaju lučne nadvoje. Nad trijemom je u razini kata terasa, ograđena punim parapetnim zidom. Prozori kuće su pravokutnog formata i nemaju naglašene okvire, izuzev jednostavno profiliranih natprozornika. Glavno pročelje, usmjereno istoku, u zoni kata ima armiranobetonski balkon, ograđen jednostavnom željeznom ogradom. Zidni plašt kuće građen

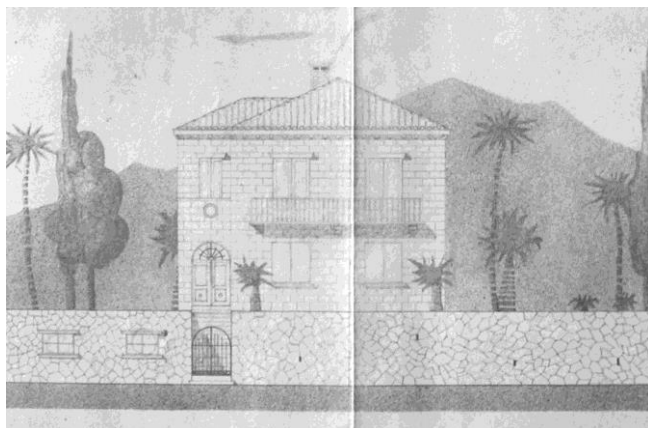
⁹⁶⁷ HR-DADU-292, svež. 120/18

⁹⁶⁸ Isto

je pravilnim kvadrima fine obrade, slaganim u horizontalne nizove. Pročelja zaključuje krovni vijenac položen na zaobljene kamene konzolice.

Iz ulaznog trijema pristupa se u manju, izdvojenu spavaću sobu jugozapadno te u dnevne prostorije, položene istočno - *hall* koji je ostakljenim kliznim vratima povezan s blagovaonicom. Zapadno od *halla* i blagovaonice nalaze se stubište za kat, kuhinja i pomoćne prostorije. Stubište vodi u hodnik kata, oko kojeg su organizirane četiri spavaće sobe i kupaonica.⁹⁶⁹

Uz uobičajenu suzdržanost kod oblikovanja vanjštine, kuća Birimiša se iz bogatog projektantskog opusa graditelja Trostmana nastalog tijekom tridesetih godina 20. stoljeća, izdvaja promišljenom, protočnom prostornom dispozicijom.

Sl.181. R. Trostman, Kuća Birimiša u Lapadu, nacrt pročelja (DADU)

Sl.182. Kuća Jelke Miloš u Gružu

Kuća Jelke Miloš (1937.) - kat. 122

Kuća je smještena pri vrhu stubišne Ulice Ante Sugje u Gružu, a njenoj prostranoj vrtnoj parceli pristupa se sa zapadne strane. Kamena jednokatnica sa suterenom, tlocrtne je forme sažetog „L“ oblika, s vanjskim kamenim stubištem za kat koje obrubljuje sjeverozapadni ugao kuće (sl.182.). Zona suterena naglašena je rustičnom obradom kamena, dok su joj etaže izvedene kamenim klesancima fine obrade. Horizontalna etažna podjela naglašena je razdjelnim vijencima, položenim u visini prozorskih klupčica. Južno pročelje organizirano je u tri vertikalne osi otvora, sa centralno postavljenim balkonima na konzolama, od kojih je donji ima kamenu, a gornji ogradu od kovanog željeza. Pročelja završava jednostavni vijenac položen na kubične konzolice, a složeno četrestrešno krovništvo s pokrovom od kupe kanalice prati tlocrtnu formu kuće.

⁹⁶⁹ HR-DADU-292, svež. 122/2

Kuća je etažno organizirana u tri stambene jedinice; na katu se nalazio stan vlasnika, a stan u prizemlju i manji u suterenu bili su namijenjeni iznajmljivanju. Dio suterena bio je predviđen za pomoćne sadržaje, praonice i spreme.⁹⁷⁰

O pristupu koji uvažava prostorni kontekst, svjedoči oblikovanje fasada; dok na južnom pročelju, istaknutom u vizuri Gruža prevladava konvencionalnije komponiranje, temeljeno na principima tradicijske prigradske izgradnje (stroga simetrija s obzirom na središnju os, naglašenu balkonima), sjeverna i zapadna fasada orijentirane prema ulici, oblikovane su znatno slobodnije. Kreativnom postavom vanjskog stubišta čiji se puni parapetni zid stapa sa zidom fasada stvorena je dinamička igra, zasnovana na razgradnji čvrstog kubusa kuće. Vrtni prostor ograđen je niskim ogradnim zidom, pa se prema ulici, čiji se pravac lomi na sjeverozapadnom uglu parcele, kuća otkriva u nizu različitih vizura. Primijenjeni arhitektonski detalji eksterijera slijede logiku tradicijske gradnje u kamenu (okviri otvora, razdjelni vijenci, krovni kanal na konzolama), ali su pročišćeni od stilskih obilježja i svedeni na elementarne oblike.

Kuća Điva Njirića (1936.-1937.) - kat. 108

Jednokatnica s dva etažna stana smještena je na nevelikoj vrtnoj parceli na predjelu Lazareta u Lapadu (sl.183.). Glavni volumen kuće pravokutne je tlocrtne osnove, natkriven četverostrešnim krovom s pokrovom od kupe kanalice. Pred glavnim, sjeveroistočnim pročeljem, u središnjoj osi nalazi se ulazni potrijemak s lučnim otvorima, nad kojim je balkon kata, ograđen kamenom balustradom. Na začelje se naslanja prizemni aneks natkriven terasom kojoj se pristupa vanjskim stubištem uz južni ugao kuće. Terasa i stubište ograđeni su punim parapetnim zidom. Pročelja kuće građena su kamenim kvadrima s laganim u pravilne horizontalne nizove, otvori imaju jednostavne okvire i pravokutnog su formata, izuzev lukova potrijemka i lođe kata smještene na istočnom uglu. Vertikalna artikulacija pročelja naglašena je razdjelnim vijencem što teče u razini potprozornika kata, a pročelja zaključuje završni vijenac položen na kubične konzolice.

Od ulaza u stan prizemlja položen je središnji hodnik, *saloča* s čijih se strana nalaze po dvije stambene prostorije. Nasuprot ulaza smještena je kupaonica. Stanu na katu pristupa se s terase uz začelje. Uz četiri stambene prostorije i kupaonicu, stan na katu ima i prostranu ostakljenu lođu. Pod terasom uz začelje smješteni su pomoćni sadržaji, praonice i sprema.⁹⁷¹

Odstupanja od izrazito suzdržanog oblikovanja vanjštine, uobičajenog za projektantski rad Rikarda Trostmana, nastala su izmjenama tijekom izvedbe. Umjesto izvorno predviđenog

⁹⁷⁰ HR-DADU-292, svež. 129/5

⁹⁷¹ HR-DADU-292, svež. 122/14

armiranobetonskog balkona u središnjoj osi glavnog pročelja izveden je potrijemak lučnih otvora, pa je i jednostavna željezna ograda balkona zamijenjena balustradom. Smještaj pomoćnih prostorija riješen je dogradnjom volumena uz začelje.⁹⁷²

Unutrašnji raspored prizemnog stana, sa središnjim hodnikom u osi ulaza, koji povezuje prostorije smještene lateralno, djeluje kao regresija, povratak tradicionalnom rješenju koje u dubrovačkoj sredini postupno iščezava tijekom prvih desetljeća 20. stoljeća.

Sl.183. Kuća Điva Njirića u Lapadu

Sl.184. Hotel „Mlini“ u Mlinima

Hotel „Mlini“ (1937.) - kat. 128

Pansion je podignut u središtu naselja Mlini u Župi dubrovačkoj, neposredno uz ušće Potoka, na mjestu ruševnih mlinica. Prema navodu projektanta, kako bi „*pokazala dovoljno pieteta prema naslijeđenim zgradama*“, investitorica Carmen Jelich tražila je da konstruktivni zidovi novogradnje prate pravce pružanja zidova porušenih građevina.⁹⁷³ No izuzev što je morao udovoljiti ovom zahtjevu, projektant je nastojao gradnji dati što suvremeniji karakter, uglavnom lišen regionalnih karakteristika (sl.184.).

Glavni trokatni kubični volumen hotela natkrit prohodnom terasom, smješten je južno, a prema sjeveru se pruža izduženo uže krilo iste katnosti, no natkriveno dvostrešnim krovom. Pročelja su završno ožbukana i izuzev lučnih otvora restorana u prizemlju, bila su rastvorena otvorima bez naglašenih okvira. Na drugom i trećem katu čitavom širinom glavnog, južnog pročelja te istočnog pročelja stražnjeg trakta, pružali su se konzolno istaknuti armiranobetonski balkoni sa željeznim ogradama. Parapetni zid krovne terase od zidnog plašta odvojen je istaknutim vijencem – strehom. Balkonske ploče, završni vijenac, gornji rub ograde terase te stolarija, kontrastirali su bijelom bojom žbuci pročelja, bojenom „*tamnijim tonom venecijanske crvene*“.⁹⁷⁴

⁹⁷² Isto

⁹⁷³ HR-DADU-292, svež. 125/2

⁹⁷⁴ Isto, „Tehički opis“

Izvorni raspored unutrašnjosti, prema sačuvanom tehničkom opisu nije moguće u potpunosti rekonstruirati; restoranska dvorana pružala se kroz dvije etaže i imala je galeriju, bar je bio presvođen bačvastim svodom i dekoriran tako da „daje karakter primorske „špelunke“, često traženi motiv svih stranaca koji posjećuju naše krajeve“.⁹⁷⁵ Stubište se nalazilo na spoju dvaju krila, servisni sadržaji smješteni su u prizemlju stražnjeg trakta, a na katovima su se nalazile hotelske sobe

Graditelj Trostman i ranije je pokazivao sklonost prema eksperimentiranju sa suvremenim oblikovnim formama (projekt kuće Kalaš iz 1935. godine), a sada je, vjerojatno pod utjecajem uspješnog dovršenja hotela „Grand“ na Lopudu Nikole Dobrovića 1936. godine, za takvo rješenje uspio pridobiti investitoricu i pokušao, u skladu sa svojim mogućnostima, hotelskoj zgradi dati suvremeni karakter. Iako zgrada oblikovanjem volumena, prostornom organizacijom i konstruktivnim sustavom nužno zaostaje za uzorima, primjer je šireg prihvaćanja estetike moderne.⁹⁷⁶

Kuća Iva Miloslavića (1941.) - kat. 193

Jednokatnica sa suterenom, složene tlocrtne osnove, smještena je uz sjeverni rub Bogišićevog parka, ozelenjenog vrha brijega Ilijina glavica, na predjelu Konala. Osnovu kompozicije tvori suteran, u kojemu je smješten manji dvosobni stan te servisni sadržaji (praonica i drvarnica) i čiji izduženi pravokutni tlocrtni oblik, uvjetovan konfiguracijom terena, ne odgovara tlocrtu gornjih etaža. Pročeljem, građenim bunjastim kamenim kvadrima, suterenska je etaža usmjerena prema sjeveroistoku, a pristupa joj se stubištem koje se iz Bogišićeve ulice spušta uz sjeverozapadnu bočnu fasadu kuće. Nad istočnim dijelom suterena pruža se terasa, povezana s lođom naslonjenom na kubični volumen prizemlja i kata. Ulazi u trosobne etažne stanove u prizemlju i na katu nalaze se na jugozapadnoj fasadi - stanu prizemlja pristupa se s ulice, dok do stana na katu vodi otvoreno stubište ograđeno punim parapetnim zidom. Zidni plašt prizemlja i kata građen je kvadrima fine obrade, a pročelja zaključuje neprofilirani krovni vijenac položen na zaobljene konzolice. Svi otvori kuće izvedeni su bez naglašenih okvira - otvori suterena, lođe na terasi prizemlja te potrijemka pred ulazom kata imaju lučne nadvoje od radijalno slaganih klesanaca, dok su ostali otvori pravokutni.⁹⁷⁷

Izgradnja kuće neposredno uz maleni park, jedinu javnu ozelenjenu površinu predjela, svjedoči o neriješenim urbanističkim pitanjima krajem međuratnog razdoblja. Suzdržano oblikovanje pročelja te razlamanje volumena, donekle su umanjili prostorni konflikt, pa kuća

⁹⁷⁵ Isto

⁹⁷⁶ Inkorporirana u veću cjelinu, hotelska zgrada je tijekom vremena znatno pregrađena, izgubivši izvorne oblikovne karakteristike. U sklopu rekonstrukcije kompleksa srušena je 2014. godine.

⁹⁷⁷ HR-DADU-292, svež. 151/2

Miloslavić predstavlja jedno od značajnijih ostvarenja unutar graditeljeva projektantskog opusa.

4.7.7. Vilim Doršner

Ovlašteni graditelj Vilim Doršner (1885.-1957.) od druge polovice dvadesetih godina do početka Drugog svjetskog rata izvodi u Dubrovniku veliki broj gradnji po vlastitim, kao i po projektima drugih projektanata, među kojima je važno istaknuti izvedbu hotela „Grand“ na Lopudu i više vila Nikole Dobrovića.

Kuća Šapro (1930.) - kat. 056

Smještena na Pločama uz sjevernu stranu Puta Frana Supila, jednokatna obiteljska kuća kvadratne tlocrtne osnove izdignuta je u odnosu na cestu i pristupa joj se iz bočne, stubišne ulice dok se pred glavnim južnim pročeljem pruža prostrana terasa ograđena balustradom (sl.185.). Jugoistočni ugao kuće u zoni kata je uvučen i tu formirana manja terasa ograđena punim parapetnim zidom. Zidni plašt građen je pravilnim kamenim klesancima fine obrade, otvori imaju kamene neprofilirane okvire, pravokutnog su formata, izuzev otvora lođe pod terasom kata, koji imaju lučne nadvoje i jednostavnu profilaciju uz vanjski rub okvira.

Neveliko ulazno predsoblje smješteno je na istočnoj strani prizemlja. Sa sjeverne strane nalazi se stubište za kat. Od predsoblja prema zapadu pruža se hodnik koji veže servisni trakt smješten sjeverozapadno s dvije prostrane, širokim vratima međusobno povezane, dnevne prostorije rastvorene prema jugu. Na katu su smještene tri spavaće sobe i kupaonica.⁹⁷⁸

Kod obiteljske kuće Šapro, dobro dimenzionirane i impostirane u uličnom nizu, vidljivo je nastojanje da se arhitektonski izričaj pročisti od viška dekorativnih elemenata. Ipak, nastojeći da unutrašnjost u što većoj mjeri rastvori krajoliku, projektant je kod oblikovanja glavnog pročelja pribjegao tradicionalnom rješenju formiranja dvojnih prozora i lučnih otvora lođe.

Vila „Micika“ (1933.-1934.) - kat. 078

Kuća je smještena na vrtnoj parceli ograđenoj niskim ogradnim zidom, u središnjem dijelu polja što se od obale uvale Sumartina u Lapadu pruža prema unutrašnjosti poluotoka. Osnovnom kubičnom volumenu jednokatnice, natkrivenom četverostrešnim krovijem, na užoj istočnoj te zapadnoj fasadi adirani su manji prizemni volumeni ulaznog predvorja i lođe, natkriveni terasama prvog kata (sl.186.). Pročelja kuće građena su kamenom, a okviri otvora imaju jednostavno profilirane kamene okvire. Svi otvori su pravokutnog formata, izuzev prozora stubišta završenog lučnim nadvojem, smještenog na plitko istaknutom ugaonom

⁹⁷⁸ HR-DADU-292, svež. 100/15

rizalitu glavnog sjevernog pročelja. Terasa su ograđene balustradama, a pročelja zaključuje jednostavni krovni vijenac - kanal za kišnicu, položen na zaobljene konzolice.

Od ulaznog predvorja smještenog na istoku, pruža se središnji hodnik uz koji se sa sjeverne strane nalaze stubište za kat, manja soba i kupaonica, a s južne dvije prostrane sobe, od kojih je zapadna povezana s lođom. Nasuprot ulaza nalaze se kuhinja i sprema. Tlocrt kata ponavlja raspored prizemlja. U podrumu su smješteni praonica i spremišta. Većina soba bila je opremljena umivaonicima, oba kata kupaonicama, što ukazuje da kuća vjerojatno bila izvorno namijenjena za pansion.⁹⁷⁹

Oblikovna suzdržanost, uglavnom oslobođena povijesnih reminiscencija i skladne proporcije, izdvajaju kuću unutar korpusa projektantske produkcije lokalnih graditelja.

Sl.185. Kuća Šapro na Pločama

Sl.186. Vila „Micika“ u Lapadu

Sl.187. Kuća Kristović na Pločama

Stambeno - poslovna zgrada Kristović (1939.-1941.) - kat. 178

Izvorno zamišljena kao istočni dio dvojne zgrade, trokatnica natkrivena plitkim četverostrešnim krovom, smještena je na Pločama, tridesetak metara od sjeveroistočnog ugla tvrđave Revelin (sl.187.). Pred glavnim, južnim pročeljem pruža se prostrana terasa nepravilnog tlocrta, prilagođenog raskrižju uličnih pravaca, pod kojom je suterenska etaža s garažama. Glavno pročelje s četiri vertikalne osi otvora građeno je kamenom i po vertikali artikulirano jednostavnim razdjelnim te profiliranim završnim vijencem položenim na zaobljene konzolice. Zona prizemlja, rastvorena širokim pravokutnim otvorima istaknuta je prema jugu, a nad istaknutim dijelom na prvom katu formirana terasa omeđena punim parapetnim zidom. Na drugom i trećem katu pred dvama središnjim prozorskim osima pružaju se balkoni položeni na jake kamene konzole i ograđeni jednostavnim željeznim ogradama.

Prizemna etaža bila je izvorno projektirana za smještaj poslovnog prostora - restorana. Velika restoranska dvorana nalazi se u prednjem dijelu i prema terasi (južno) rastvorena je širokim pravokutnim otvorima, dok su kuhinja i ostali servisni sadržaji organizirani u sjevernom dijelu. Na svakoj od triju stambenih etaža nalaze se po dva stana zajedničkim hodnikom

⁹⁷⁹ HR-DADU-292, svež. 114/2

povezani sa zavojitim stubištem čije je tijelo istaknuto na začelju. Sjeverno uz zgradu pruža se usko dvorište iz kojeg se pristupa u stambeni dio zgrade, te u prizemnicu sa spremištima i zajedničkom praonicom.⁹⁸⁰

Zgrada obitelji Kristović prvenstveno svjedoči o nemoći općinskih vlasti i konzervatora pred spekulativnim interesima investitora koju je prouzrokovalo dugogodišnje odgađanje donošenja regulatorne osnove. Iako se prigovori o predimenzioniranosti zgrade u odnosu na okolnu izgradnju i neposrednu blizinu fortifikacijskog sustava povijesne jezgre Dubrovnika mogu i danas smatrati opravdanima, solidna izvedba, suzdržano oblikovanje i protok vremena umanjili su evidentnost prostornog konflikta.

4.7.8. Ante Bijelić

O životu Ante Bijelića, dubrovačkog građevinskog poduzetnika, ovlaštenog zidarskog majstora, nisu pronađeni osnovni podaci. Kao poduzetnik javlja se početkom tridesetih godina 20. stoljeća te bi se moglo pretpostaviti da je rođen početkom stoljeća. Nakon završetka Drugog svjetskog rata Bijeliću se kao projektantu i graditelju u dubrovačkoj sredini gubi trag. U međuratnom razdoblju uobičajeno je da građevinski poduzetnici, bez obzira na stručnu spremu, sami projektiraju građevine koje izvode, no među projektima zidarskih majstora, koje inače karakteriziraju vrlo niski tehnički i oblikovni dometi, projekti Ante Bijelića izdvajaju se visokom tehničkom opremljenošću i suvislošću arhitektonske zamisli, pa je stoga za pretpostaviti da je Bijelić ipak pohađao neku od srednjih tehničkih škola.

Tlocrtno i visinski varirajući razvedene volumene, uz adiranje trijemova, lođa, balustrada i drugih arhitektonskih elemenata, projektant nastoji ostvariti reprezentativne arhitektonske forme. Elementi kamene plastike pročišćeni su od suvišnih dekorativnih detalja i redovito su visoke zanatske izvedbe.

Uglavnom dosljedan u primjeni vlastitih oblikovnih načela graditelj Ante Bijelić postigao je prepoznatljiv, samosvojan izričaj.

Pansion „Eden“ (1930.-1931.) - kat. 057

Podignuta za naručiteljicu Anu Filaus - Miljan, prostrana jednokatnica s podrumskom etažom i stambenim potkrovljem, smještena je na vrtnoj parceli u polju što se od obale uvale Sumartin pruža prema unutrašnjosti poluotoka Lapada (sl.188.). Pravokutne je tlocrtne osnove s istaknutom lođom na južnoj i trijemom na istočnoj fasadi. Pročelja su joj građena kamenom

⁹⁸⁰ HR-DADU-292, svež. 136/1

slaganim u pravilne horizontalne korševe - zona podruma bunjastim kvadrima, a gornje etaže fino obrađenim klesancima.

Do trijema na glavnom istočnom pročelju uspinje se prilazno kameno stubište ograđeno parapetnim zidićima. Nad trijemom, kao i prostranom lođom smještenom uz južno pročelje je terasa kata koja je ograđena kamenom balustradom. Zapadno pročelje u zoni kata ima balkon s kamenim konzolama i balustradom, a na jugozapadnom uglu, u zoni prizemlja manja je uvučena lođa. Prozori podruma imaju lučne nadvoje, oblikovani su bez naglašenih okvira, samo s istaknutom klupčicom. Otvori gornjih etaža, jednodijelni, dvodijelni i trodijelni prozori i balkonska vrata su pravokutni, oblikovani s jednostavnim kamenim okvirima. Stupići pojedinih višedijelnih prozora kao i stupci lođa i trijema imaju jednostavno oblikovane kapitele. Nad završnim vijencem s konzolama, četverostrešno krovište pokriveno kupom kanalicom rastvoreno je krovnim prozorima, *belvederima*.⁹⁸¹

Sl.188. Pansion „Eden“ u Lapadu

Sl.189. Kuća Josipa Soldata u Lapadu

Kuća Josipa Soldata (1931.-1932.) - kat. 063

Jednokatnica s podrumom pravokutne tlocrtne osnove smještena je na nevelikoj vrtnoj parceli uz Šetalište kralja Zvonimira u uvali Sumartin u Lapadu (sl.189). Vrt je od šetališta odvojen rustičnim podzidom završenim niskom kamenom ogradom. Pročelja kuće građena su kamenom, podrumaska etaža rustičnim klesancima, a gornje etaže kvadrima fine obrade. Vertikalna artikulacija pročelja naglašena je jednostavnim razdjelnim vijencima te završnim vijencem položenim na zaobljene konzolice. Otvori prizemlja pravokutnog su formata, dok otvori na katu imaju lučne nadvoje. Kameni okviri otvora jednostavno su profilirani s istaknutim vanjskim rubom. Glavno pročelje, usmjereno jugu, na istočnoj strani ima rizalit, u prizemlju i na katu rastvoren s po jednim dvojnim prozorom. Na zapadnoj strani pročelja,

⁹⁸¹ HR-DADU-292, svež. 100/2

smještena je lođa, nad kojom je terasa kata ograđena kamenom balustradom. Zapadna bočna fasada također je razvedena plitkim rizalitom na sjevernoj strani.

Ulaz koji je smješten na istočnoj bočnoj fasadi, vodi na stubište te u hodnik oko kojeg su organizirane dnevne prostorije prizemlja - dvije reprezentativne sobe usmjerene su prema jugu, dok su kuhinja i pomoćne prostorije smještene sjeverozapadno. Na katu su smještene četiri spavaće sobe i kupaonica, a u podrumu spremišta i praonica.⁹⁸²

Hotel „Praha“ (1934.-1935.) - kat. 080

Smještena uz Masarykov put u uvali Sumartin, jednokatnica sa suterenom pravokutne tlocrtne osnove glavnim je pročeljem usmjerena prema sjeverozapadu (sl.190.). Pred zgradom se pruža terasa koja je od ceste odvojena podzidom građenim od nepravilnog rustičnog kamena. Pročelja pansiona građena su kamenom, podrumaska etaža rustičnim klesancima, a gornje etaže kvadrima fine obrade. Vertikalna artikulacija pročelja provedena je jednostavnim razdjelnim vijencima te završnim vijencem položenim na zaobljene konzolice. Izuzev triju lučnih otvora suterena, svi otvori pravokutnog su formata i imaju jednostavne kamene okvire. Glavno pročelje na južnoj strani ima rizalit na koji se prema sjeveru naslanja lođa prizemlja nad kojom je terasa kata ograđena kamenom balustradom. Bočno, jugozapadno pročelje slično je organizirano, s ugaonim rizalitom, lođom i terasom, a suprotno, sjeveroistočno bočno pročelje imalo je u zoni prizemlja istaknuti volumen malenog ulaznog predvorja do kojega je vodilo pristupno stubište.

Od ulaznog predvorja pruža se središnji hodnik uz koji su u prizemlju i na katu organizirane hotelske sobe i po jedna zajednička kupaonica. U suterenu su smještene prostrana blagovaonica, kuhinja i ostali servisni sadržaji. Sve etaže povezuje stubište smješteno u zapadnom uglu.⁹⁸³

Kuća Ivana Bete (1936.-1938.) - kat. 106

Jednokatnica razvedenog tlocrtnog obrisa smještena je na vrtnoj parceli uz Orašku ulicu, u Lapadu (sl.191.). Pročelja kuće građena su kamenom, podrumaska etaža rustičnim klesancima, a gornje etaže kvadrima fine obrade. Otvori imaju okvire jednostavne profilacije, a pročelja zaključuje kameni vijenac na konzolama. Glavno pročelje, usmjereno istoku, na južnoj strani ima rizalit, u prizemlju i na katu rastvoren s po jednim dvojnim pravokutnim prozorom. Na sjevernoj strani pročelja, rastvorena lukovima, smještena je lođa, nad kojom je terasa kata

⁹⁸² HR-DADU-292, svež. 104/9

⁹⁸³ HR-DADU-292, svež. 114/7, 114/15. Sedamdesetih godina 20. stoljeća uz sjeveroistočnu bočnu fasadu dograđeno je krilo kojim je pansion povezan s obližnjim pansionom Komodor u novu hotelsku cjelinu. Novo krilo uvučeno je u odnosu na liniju pročelja dvaju starijih zgrada, te izuzev što je dogradnjom negiran volumen predvorja, zadržano je izvorno oblikovanje vanjštine.

ograđena kamenom balustradom. Pred ulazom u kuću, smještenim na južnom pročelju, nalazi se potrijemak nad kojim je balkon.

Ulaz vodi u predvorje, središnje komunikacijsko čvorište kuće. Istočno od predvorja su dnevna soba i blagovaonica, povezana s lođom, a u sjeverozapadnom dijelu prizemlja smještene su kuhinja, sprema i zahod. Iz predvorja trokrako stubište uspinje se na kat, gdje su smještene dvije spavaće sobe, usmjerene prema istoku, a kupaonica, zahod i djevojačka soba smješteni su u sjeverozapadnom dijelu. U podrumu su smješteni servisni sadržaji.⁹⁸⁴

Sl.190. Hotel „Praha“ u Lapadu

Sl.191. Kuća Bete u Lapadu

4.7.9. Konrad Fleck

Inženjer Konrad Fleck sredinom tridesetih godina zaposlenik je u Tehničkog odjeljka Sreskog načelstva.⁹⁸⁵ Od 1937. do 1940. godine Flecku se može atribuirati dvadesetak projekata, koje ovjeravaju razni građevinski poduzetnici. Vlastitim potpisom i pečatom (ing. Konrad Fleck, ovl. građ. inženjer i preduzimač, Dubrovnik) ovjerava svega nekoliko projekata u razdoblju 1939. - 1940. godine.⁹⁸⁶ Po svemu sudeći, pokušaj pokretanja građevinskog poduzetništva nije mu uspio, nakon čega, čini se, Fleck napušta Dubrovnik.

Kuća Baltazara Lindauera (1937.-1938.) - kat. 140

Smještena u središnjem dijelu Lapada, uz današnju Ulicu kneza Domagoja, jednokatnica skromnih dimenzija pravokutne je tlocrtne osnove (sl.192.). Nad prizemljem se na sjevernoj i

⁹⁸⁴ HR-DADU-292, svež. 122/3

⁹⁸⁵ Ime Konrada Flecka (Fleka) u popisu je građevinskih inženjera Beogradske inženjerske komore iz 1931. godine. STJEPAN PLANIĆ, (bilj. 842)

⁹⁸⁶ HR-DADU-292, svež. 135/15, 145/4, 150/3

južnoj strani pružaju terase, pa je tlocrtna površina kata znatno manja, kvadratičnog oblika. Uz istočnu fasadu uspinje se do južne terase vanjsko stubište. Volumen kata natkrit je četverostrešnim krovom sa strehama i pokrovom od utorenog crijepa. Fasade su završno žbukane, a otvori izvedeni bez naglašenih okvira. Izuzev manjih otvora na pomoćnim prostorijama, prozori imaju pravokutni, horizontalno položeni format.

Prizemlje tvori zasebnu stambenu jedinicu s predvorjem, središnjom dnevnom sobom, kuhinjom, kupaonicom i malenom, jednokrevetnom spavaćom sobom. Na katu su smještene dvije dvokrevetne sobe, očito namijenjene iznajmljivanju, povezane s terasama južno i sjeverno.⁹⁸⁷

U kontekstu lokalne arhitektonske produkcije tridesetih godina 20. stoljeća kuća Baltazara Lindauera je neuobičajeno, no ne i naročito uspješno ostvarenje. I u skromnom dubrovačkom opusu inženjera Flecka ono predstavlja iznimku, pokušaj iskoraka iz ustaljenih rješenja obilježenih regionalnim graditeljskim karakteristikama. No, modernistička obilježja, poput horizontalno izduženih prozora, glatkih žbukanih fasada i relativno prostranih terasa, utkana su u nesporno oblikovan volumen natkrit kosim krovom te svjedoče o tek površnom prisvajanju elemenata suvremenog vokabulara.

Sl.192. Kuća Baltazara Lindauera u Lapadu

Sl.193. Stambena zgrada Jova Bandura na Pilama

Stambena zgrada Jova Bandura (1937.-1938.) - kat. 145

Jednokatnica sa stambenim potkrovljem smještena je na uskoj parceli uz stubišnu Kuparsku ulicu na gradskom predjelu Pile (sl.193.). Glavno, južno pročelje zgrade simetrično je komponirano, sa središnjim rizalitom s dvije vertikalne prozorske osi, a pred uvučenim, užim bočnim krilima istaknute su lođe prizemlja zaobljenih uglova rastvorene širokim dvojnimi otvorima lučnih nadvoja. Zidni plašt građen je kamenim klesancima slaganim u pravilne horizontalne korševе, a otvori imaju jednostavno profilirane okvire.

⁹⁸⁷ HR-DADU-292, svež. 126/7

Unutrašnjost je podijeljena na pet stambenih jedinica - po dvije se nalaze u prizemlju i na katu, a jedna u potkrovlju. Ulazi u stanove prizemlja nalaze se na bočnim pročeljima, istočnom i zapadnom. U osi ulaza je hodnik koji dijeli dvije sobe usmjerene prema jugu, od kuhinje, *tinela*, kupaonice i djevojačke sobe smještenih uz začelje. Katu se pristupa vanjskim stubištem prislonjenim uz začelje. Od ulaza u središnjoj osi začelja vodi hodnik iz kojega se pristupa u stanove kata, organizirane poput onih u prizemlju, a dvokrako stubište položeno uz hodnik penje se do stana u potkrovlju. U podrumu su smještene praonice i spremišta.⁹⁸⁸

Uglavnom angažiran na projektima skromnijih obiteljskih kuća, inženjer Fleck je višestambenoj zgradi Bandur nastojao dati reprezentativni karakter naglašenijim korištenjem povijesnih reminiscencija - lučnih nadvoja i udvojenih otvora lođa. Kompozicija zrcalno simetričnog volumena s istaknutim lođama zaobljenih uglova, vjerojatno se oslanja na oblikovanje dvojne kuće Kordić arhitekta Joza Dražića, čija je izvedba u doba nastanka projekta bila u tijeku. No uspoređujući prostornu organizaciju unutrašnjosti dvaju kuća, potonja znatno zaostaje za predloškom.

Sl.194. Kuća Iva Marića u Lapadu

Kuća Iva Marića (1939.-1940.) - kat. 172

Prizemnica sa suterenom pravokutnog tlocrta natkrivena četverostrešnim krovom smještena je na nevelikoj vrtnoj parceli uz Ulicu Josipa Jelačića na Montovjerni u Lapadu (sl.194.). Pročelja kuće građena su kamenom, fino obrađenim pravilnim klesancima. Otvori nemaju naglašene okvire, izuzev istaknutih prozorskih klupčica. Natprozornici su izvedeni kao

⁹⁸⁸ HR-DADU-292, svež. 125/14

monolitne kamene grede. Ulično, sjeverno pročelje simetrično je organizirano, a glavni mu oblikovni naglasak daju armiranobetonski balkoni s jednostavnim željeznim ogradama istaknuti preko uglova. Pročelja zaključuje neprofilirani krovni kanal položen na kubične konzolice.

Unutrašnjost kuće podijeljena je na tri stana. Trosobni suterenski stan u prizemlju od ukupne tlocrtno površine kuće zauzima nešto manje od polovine. Do ulaza u stanove na katu uz istočnu i južnu fasadu uspinje se vanjsko stubište. Veći, četverosobni stan, smješten je istočno, a manji s kuhinjom, kupaonicom i jednom sobom zapadno.⁹⁸⁹

Tijekom četvrtog desetljeća 20. stoljeća dijalog između regionalne graditeljske tradicije i modernizma, ponajprije zahvaljujući djelovanju zagrebačkog kruga arhitekata (Mladena Kauzlarića i Stjepana Gomboša, Drage Galića, Lavoslava Horvata), ponudio je rješenja arhitektonskih detalja koja prihvaćaju brojni projektanti i graditelji te ih kao gotove elemente koriste u oblikovnom procesu.

4.7.10. Vinko Karlovac

Vinko Karlovac završio je Srednju tehničku školu u Splitu. U Dubrovnik dolazi 1938. godine i vodi „Dubrovačko građevno društvo“ s o.j., poduzeće čiji su osnivači i vlasnici bili Božo i Karlo Banac te Marko Rusko, a koje do 1942. godine izvodi petnaestak građevina. Izvedbe „Dubrovačkog građevnog društva“ karakterizira visoka razina izvedbe, a pojedini projekti, koji bi se mogli pripisati Vinku Karlovcu, postižu solidnu oblikovnu razinu.

Stambeno - gospodarski sklop Beneša - Opuić - Banac (1939.) - kat. 174

Ladanjski sklop na pustom lapadskom predjelu pripadao je u prošlosti vlasteoskoj obitelji Beneša o čemu svjedoči i natpis iz 13. stoljeća ugrađen na kapeli.⁹⁹⁰ Provedenim zahvatom stambeno - gospodarska jednokatnica je dograđena i adaptirana u dvije etažne stambene jedinice. U sjevernom dijelu prizemlja zadržana je ranija mlinica za masline kojoj je sa istočne, začelne strane dograđen prostor za skladištenje ulja. U južnom dijelu prizemlja uređen je stan dogradnjom prizemnog krila nad kojim je prostrana terasa kata. Uz sjeverno pročelje vanjsko stubište vodi do manje terase nad skladištem mlinice, s koje se pristupa u stan na katu. Obje stambene jedinice organizirane su oko središnjeg *halla*.⁹⁹¹

Iako je volumen građevine značajno povećan, a unutrašnjost temeljito adaptirana, provedenim zahvatom nastojalo se zadržati karakter skromnije ladanjske kuće i ambijentalnost čitavog

⁹⁸⁹ HR-DADU-292, svež. 138/7

⁹⁹⁰ LUKO BRADARIĆ, Zapisi iz lapadske prošlosti, Dubrovnik, 2001., 41-46

⁹⁹¹ HR-DADU-292, svež. 138/1

sklopa (sl.195.). Zadržana je i gospodarska funkcija dijela prizemlja, pa čitav zahvat, kojemu se u arhitektonskom pogledu ne može odreći kvaliteta i inventivnost, za investitora je imao prvenstveno simbolički značaj nasljedovanja dubrovačkih vlasteoskih tradicija gospodarenja agrarom.

Kuća Vita Bjelovučića (1941.) - kat. 197

Jednokatnica razvedene tlocrtne osnove smještena je na vrtnoj parceli u Ulici Mata Vodopića, u polju što se od uvale Sumartin pruža prema unutrašnjosti lapadskog poluotoka (sl.196.). Zidni plašt kuće građen je kamenom - zona podruma nepravilnom bunjom, a gornje etaže kvadrirama slaganim u pravilne horizontalne nizove. Svi uglovi fasada i rizalitnih istaka su zaobljeni. Bočne strane otvora usječene su u ziđe, a neprofilirani potprozornici i natprozornici su istaknuti. Fasade zaključuje vijenac položen na konzolice. Glavno pročelje usmjereno je prema zapadu. Pred sjevernim dijelom pročelja u zoni prizemlja formirana je manja pristupna terasa do koje vodi jednokrako kameno stubište. Na južnom dijelu pročelja istaknut je volumen podruma i prizemlja, nad kojim je terasa povezana s ugaonom lođom. Geometrija kosog krovišta pokrivenog kupom kanalicom prati razvedenu tlocrtnu osnovu.

S pristupne terase pred kućom ulaz vodi u maleno predvorje povezano s *hallom*, smještenim sjeverozapadno. Tri dnevne prostorije nižu se s južne strane, a kuhinja i servisne prostorije smještene su sjeveroistočno. Stubište iz *halla* vodi na kat, gdje se nalaze spavaće sobe i kupaonica.⁹⁹²

Motiv zaobljenih uglova u lokalnim je okvirima rijetko rabljen tijekom međuraća, a graditelj Karlovac (ili projektant koji s njim surađuje) koristi ga u nekoliko svojih ostvarenja ranih četrdesetih godina. Izuzev korištenja ovog oblikovnog elementa kuća se uklapa u prosjek tadašnje lokalne arhitektonske produkcije.

Sl.195. Stambeno-gospodarski sklop Beneša-Opuić-Banac

Sl.196. Vila Vita Bjelovučića u Lapadu

⁹⁹² HR-DADU-292, svež. 145/3

4.8. BUDIMIR PERVAN I SPLITSKI KRUG

Iako bi se moglo očekivati da dubrovački naručitelji, kada projektantske usluge traže izvan lokalne sredine, gravitiraju prvom većem urbanom središtu, Splitu, to tijekom međuratnog razdoblja nije bio slučaj. Splitski arhitekti javljaju se relativno rijetko u Dubrovniku; tijekom dvadesetih godina nekoliko gradnji projektiraju i izvode braća Žagar, jednu kuću projektira Josip Kodl, a manji (i ne potpuno definirani) projektantski opus ostavlja tadašnji djelatnik Građevinske direkcije, arhitekt Ivan Ivačić. Početkom tridesetih nekolicinu projekta potpisuju ovlaštteni građevinski inženjeri Žarko Dešković i Petar Jozević, a vlastitu kuću na Montovjerni 1933. godine projektira tadašnji šef Tehničkog odjeljka, inženjer Ljubo Biliško.⁹⁹³ Situacija se donekle mijenja krajem desetljeća kada se dvama projektima javlja Fabijan Kaliterna, a mladi arhitekti Budimir Pervan i Lovro Perković u potrazi za angažmanom, odnosno sredinom u kojoj je konkurencija školovanih arhitekata slabija no u Splitu, privremeno se nastanjuju u Dubrovniku.

4.8.1. Budimir Pervan i Tomislav Andrija Žuanić

Budimir Pervan (Split, 1910. – Split, 1982.) nakon završene Srednje tehničke škole u Splitu, upisuje Češku visoku tehničku školu u Pragu 1930. godine, a zatim se nakon dva semestra prebacuje na Specijalnu školu arhitekture pri Akademiji likovnih umjetnosti u istom gradu. Diplomira 1934. godine, diplomu nostrificira u Zagrebu (na Akademiji 1936. godine), a ispit za ovlaštenog arhitekta polaže 1941. godine.⁹⁹⁴ U Dubrovnik Budimir Pervan dolazi u srpnju 1937. godine, da bi zajedno s graditeljem Tomislavom Andrijom Žuanićem, kolegom iz Srednje tehničke škole u Splitu, vodio građevinsko poduzeće. Žuanić, rodom iz Komiže, do tada je radio kao građevinski poduzetnik na Hvaru.⁹⁹⁵ U Dubrovniku su tijekom razdoblja ekspanzije graditeljske djelatnosti uspješno poslovali - u nepunih pet godina izveli su devet novogradnji, među kojima i dva manja hotela.⁹⁹⁶ Radi se o oblikovno i kvalitativno heterogenom opusu u kojemu se susreću i ne tako uspješni primjeri referiranja na lokalnu tradiciju, ali i iznimna modernistička ostvarenja obilježena autorskim pečatom.

⁹⁹³ HR-DADU-292, svež. 208/2, „Dozvole za izgradnju stabilnih građevina 1920.-1944.“ Projektna dokumentacija nije pronađena, a kuća je stradala u bombardiranju tijekom Drugog svjetskog rata.

⁹⁹⁴ ROBERT PLEJIĆ, (bilj. 7), 226-244

⁹⁹⁵ Isto, 239

⁹⁹⁶ Žuanić kao ovlaštteni graditelj potpisuje sljedeće realizacije: Vila Deutsch (1937.-1938.), Vila Mladinov (1938.-1939.), kuća Vierda (1938.-1940.), vila Erike Milutin (1939.-1940.), hotel „Komodor“ (1939.-1941.), kuća Ivančević (1940.), kuća Tabain (1940.-1941.), pansion dr. Iva Račića (1940.-1942.), kuća Pervan-Žuanić (1942.). Izuzev vile Erike Milutin, koju projektira Jozo Dražić, sva navedena ostvarenja mogu se pripisati Budimiru Pervanu i Tomislavu Andriji Žuaniću.

Vila Adolfa Deutscha (1937.-1938.) - kat. 136

Neopterećeni kompromisima i očito nošeni entuzijazmom, Pervan i Žuanić već su na samom početku autorsko – poduzetničke suradnje, ostvarili svoje najznačajnije djelo u Dubrovniku, vilu Adolfa Deutscha na Masarykovom putu u uvali Sumartin (sl.197.).⁹⁹⁷

Prema projektu vila je trebala biti smještena pri vrhu izdužene parcele, no na traženje građevinskog odbora premještena je bliže cesti.⁹⁹⁸ Volumen jednokatnice ravnog krovišta omekšan je uvučenim i zaobljenim jugozapadnim uglom te rastvoren trijemom na istočnom dijelu glavnog, sjevernog pročelja.

Detalji trijema pomno su razrađeni: tijela stupova grubo klesane teksture, bez naglašene kapitelne zone i baze, postavljena na zaobljene istake kamenom popločenog podesta trijema, ne suprotstavljaju se asketizmu žbukanih pročelja s usjećenim otvorima, već s njima grade jedinstvenu cjelinu. Unatoč korištenju različito oblikovanih i dimenzioniranih otvora, od malih okruglih prozora pomoćnih prostorija, zatim horizontalno izduženih prozora kata te velikih ostakljenja *halla*, salona i stubišta, vanjšina vile je djelovala skladno, odmjereno i nenametljivo.⁹⁹⁹

Prostor prizemlja jasno je razdijeljen na dvije cjeline; manji, pregradnim zidovima usitnjeni servisni trakt u istočnom dijelu te veći zapadni dio namijenjen dnevnom boravku. Iz nevelikog predsoblja pristupa se u *hall*, pomičnom, sklopivom stjenkom odvojen od prostranog salona. Oba prostora širokim se ostakljenjima vežu na okolni prostor, *hall* se otvara prema trijemu i terasi pred kućom, a salon prozorom na zaobljenom uglu, na krajolik lapadske uvale i Elafita. Iz *halla* zavojito stubište vodi na kat sa spavaćim sobama i kupaonicama. Primjena armirano-betonske konstrukcije omogućila je slobodni, funkcionalni raspored i maksimalnu eksploataciju prostora.

Ravni krov nije bio namijenjen korištenju, što i nije bilo neophodno jer je terasa pred kućom, uzdignuta nad cestom, pružala znatno više privatnosti i udobnosti, kao i široki pogled na lapadski krajolik.

Vila Deutsch svakako se svrstava među najznačajnija ostvarenja međuratne arhitekture u Dubrovniku - iako suzdržanija od Dobrovićevih radikalnih modernističkih rješenja, oblikovno i funkcionalno promišljena, vila svjedoči kako dosljedno primijenjeni purizam forme može organski srasti s regionalnim reminiscencijama. Iako detalji oko angažmana te porijeklo i

⁹⁹⁷ HR-DADU-292, svež. 126/19; ROBERT PLEJIĆ, (bilj. 7), 241. Autor kuću pogrešno smješta na Hvar.

⁹⁹⁸ Isto

⁹⁹⁹ Nenametljiva i ne održavana, obrasla u okolnu vegetaciju, neprepoznatog značaja i autorstva, vila je devastirana u rekonstrukciji provedenoj 2004.-2005. godine, koja je potpuno poništila izvorne oblikovne vrijednosti.

status naručitelja Adolfa Deutscha nisu poznati, očito je projektantima pružena sloboda, koju kasnije, izuzev kod projektiranja vlastite kuće tijekom Drugog svjetskog rata, više nisu mogli lako izboriti. Opstanak je tražio manje ili veće ustupke s kojima su se mladi projektanti i poduzetnici nastojali što bolje nositi.

Sl.197. Vila Deutsch u Lapad prije rekonstrukcije 2004. godine

Sl.198. Vila Mladinov u Lapadu

Vila Mladinov (1938.) - kat. 155

Popuštanje pred zahtjevima naručitelja uočljivo je već u projektu za vilu Danice i dr. Mirka Mladinova na poluotoku Babinu kuku u Lapadu (sl.198.). Projektno rješenje Nikole Dobrovića, iako nešto konvencionalnije prostorne dispozicije no što je za arhitekta uobičajeno, očito je oblikovno bilo previše radikalno za ukus naručitelja, pa su Pervan i Žuanić bili prisiljeni pribjeći upotrebi regionalnih graditeljskih obilježja - pročelja su građena kamenom a koso krovište pokriveno kupom.¹⁰⁰⁰

Jednokatnica sa suterenom kvadratnog tlocrta, smještena je na sjevernoj obali Babina kuka, na istaknutom stjenovitom kraju uvale Seka, u doba izgradnje potpuno pustom lapadskom predjelu. Suterenska etaža istaknuta je prema sjeverozapadu i rastvorena trima lučnim otvorima spremišta za čamce i pristupa obali, formirajući u razini prizemlja kuće terasu. Na glavnom pročelju, usmjerenom morskoj obali, dominira polukružni istak trijema, nad kojim je terasa kata. Pročelja su izvedena kamenim klesancima, dok je u unutrašnjosti primijenjena armiranobetonska međukatna konstrukcija. Usprkos potpunoj redukciji tradicionalnih elemenata opreme eksterijera (prozori su bez naglašenih okvira, kameni stupovi trijema nemaju baze i kapitele, krovni kanal je bez konzola i profilacije), svi detalji su pomno razrađeni i visokokvalitetne izvedbe. Krovište je četverostrešno, pokriveno kupom kanalicom,

¹⁰⁰⁰ HR-DADU-292, svež. 132/3; MARIJA MILINKOVIĆ, (bilj. 5), 106

a zbog iskoristivosti potkrovlja, kasnije je povišeno u odnosu na izvorno stanje i rastvoreno krovnim prozorima.

Koncepcija prostorne dispozicije srodna je vili Deutsch; veći dio prizemlja, namijenjen dnevnom boravku, hall, salon i blagovaonica, zamišljeni su kao jedinstvena cjelina, koja se prema potrebi može razdijeliti kliznim stijenama. Prema krajoliku unutrašnjost je rastvorena širokim otvorima i preko trijema povezana s prostranom terasom. Manji dio prizemlja zauzimaju kuhinja, ulazno predvorje, ostava i sanitarije, a ostali su servisni sadržaji smješteni u suterenu. Spavaće sobe i kupaonica nalaze se na katu, pregradni zidovi oblikuju niše za smještaj ugradbenih ormara, a sve sobe imaju direktan pristup terasi ili balkonu.¹⁰⁰¹

Vila u velikoj mjeri koristi blagodat iznimne lokacije, ujedno nastojeći oblikovno srasti s okolišem, pa su tako i unutar hortikulturnog uređenja ograđenog vrtnog prostora djelomično zadržavane strukture prirodnog stjenovitog terena. Iako izvedena građevina u usporedbi s ranijim projektom Nikole Dobrovića, kao i rješenjem za vilu Deutsch, djeluje znatno konvencionalnije, nije joj moguće odreći visoki oblikovni doseg.

Kuća Vierda (1938.-1940.) - kat. 156

Otkupivši zemljište na Pločama, investitor Andrija Vierda odustao je od projekta za koji je bivša vlasnica nakon dugotrajnog postupka uspjela ishoditi građevinsku dozvolu te je u namjeri da dobije stanove „*koji bi po komforu i udobnim dnevnim prostorijama odgovarali svim potrebama modernog stana*“ odlučio povećati tlocrtni gabarit građevine, a za projektanta i izvođača izabrao Pervana i Žuanića. Prema projektu izrađenom početkom svibnja 1938. godine, a za koji je uskoro izdana i nova građevinska dozvola, dvije etaže, zasebne stambene jedinice, trebale su zajedničkim stubištem biti povezane s prostranom krovnom terasom te prizemljem u kojemu su smješteni pomoćni sadržaji.¹⁰⁰² Iako bi se iz predloženog kratkog opisa dalo naslutiti da se radi o modernom koncipiranoj građevini, oblikovanje fasada u potpunoj je suprotnosti s prostornom koncepcijom. Naime, pročelja su građena kamenom, otvori drugog kata imaju lučne nadvoje, balkoni i prozorske klupčice kamene konzole, a vrh parapetnog zida terase pokriven je kupom kanalicom.

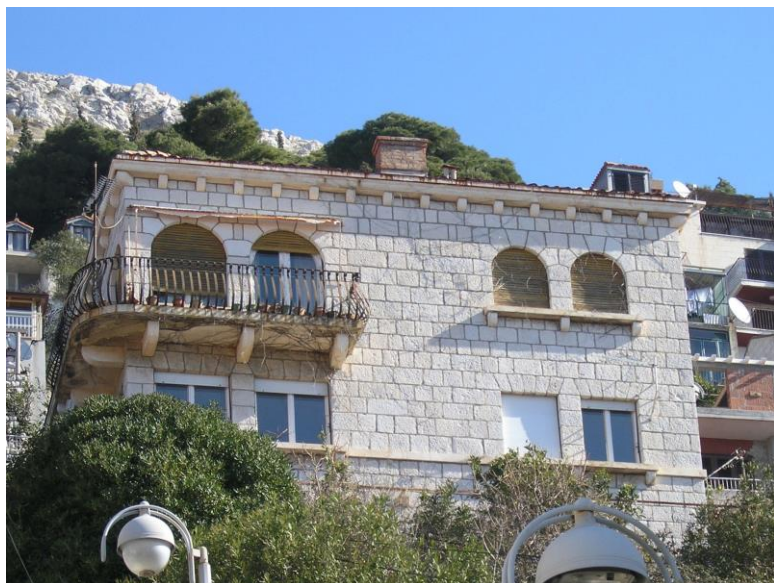
U rujnu iste godine izrađen je novi projekt, prema kojemu je umjesto krovne terase izvedeno koso krovište, što je donekle umanjilo neusklađenost cjeline, no ujedno kuću potpuno približilo tradicionalizmu prethodne dekade.¹⁰⁰³ Oblikovni neuspjeh mogao bi se pripisati jačem uplivu traženja naručitelja, ili čak većem projektantskom udjelu graditelja Žuanića, no

¹⁰⁰¹ HR-DADU-292, svež. 132/3

¹⁰⁰² HR-DADU-292, svež. 134/22. Građevinska dozvola izdana je 16. svibnja 1938. godine, a uporabna 1940. godine (prilikom kolaudacije utvrđene su znatne izmjene u odnosu na odobreni projekt).

¹⁰⁰³ Isto

svakako svjedoči o okolnostima u kojima mlađi, jasno profilirani projektant, pristaje na teško shvatljive ustupke (sl.199.).

Sl.199. Kuća Vierda na Pločama

Sl.200. Hotel „Komodor“ u Lapadu prije nadogradnje

Hotel „Komodor“ (1939.-1941.) - kat. 176

Naručitelj Slavko Maričević ishodio je sredinom rujna 1939. građevinsku dozvolu za podizanje najamne stambene zgrade sa šest stanova na Masarykovom putu u uvali Sumartin u Lapadu. Tijekom gradnje Maričević je odustao od prvotne namjere, pa su Pervan i Žuanić izradili „promjenbeni nacrt“ prema kojemu je unutrašnjost zgrade preprojektirana i prilagođena hotelskoj namjeni. Prilično nespretna organizacija najamnih stanova i lakoća kojom je prvotni raspored prilagođen novoj namjeni, mogli bi ukazivati da je naručitelj od početka imao dvojbe u pogledu funkcije zgrade.¹⁰⁰⁴

Nastojeći pomiriti suvremenu arhitektonsku koncepciju s regionalnim graditeljskim izričajem, projektanti su oblikovanje vanjštine, slično kao i kod kuće Vierda, ipak preopteretili tradicijskim reminiscencijama (sl.200.). Prizemlje zgrade, zamišljeno kao baza kompozicije, s istaknutim volumenima, polukružnim prema sjeveru i pravokutnim na jugozapadu, građeno je rustičnim klesancima i rastvoreno nizom lučnih otvora. Nad razvedenom bazom diže se volumen prvog i drugog kata, građen kamenim kvadrima finije obrade. Na južnoj strani pročelja istaknut je ugaoni rizalit, rastvoren lođama. Uz uglove pročelja, u zoni drugog kata

¹⁰⁰⁴ HR-DADU-292, svež. 139/6. Građevinska dozvola izdana je 15. rujna 1939. godine, a u prosincu 1940. odobren je „promjenbeni nacrt“. Gradnja je vjerojatno dovršena 1941. godine.

pružaju se balkoni položeni na kamene konzole i ograđeni jednostavnim željeznim ogradama. Koso krovnište rastvoreno je krovnim prozorima.

Pansion Iva Račića (1940.-1942.) - kat. 182

Liječnik dr. Ivo Račić odlučio je 1937. godine na svom zemljištu u uvali Sumartin, na uskoj izduženoj parceli što se od obalne ceste uz sjevernu stranu uvale diže uz padinu brijega podići dvije zgrade - pansiona. Vlasnici susjednih parcela, na ovu namjeru nisu blagonaklono gledali, pa se postupak ishoda suglasnosti i izgradnje otegaio gotovo tri godine.¹⁰⁰⁵ Tijekom trajanja spora mijenjali su se i projektanti, nakon Joza Dražića, prema čijem je rješenju izvedena zgrada bliža obali te Nikole Dobrovića, čiji projekt nije ostvaren, investitor se konačno obratio Budimiru Pervanu i Tomislavu Žuaniću, koji su projektirali i podigli drugu zgradu. Gradnja pansiona započeta je vjerojatno krajem 1938. ili početkom 1939. godine, no uslijed okolnosti, zahtjev za izdavanjem dozvole podnesen je tek početkom 1940. godine, kada je izgradnja već bila pri kraju.¹⁰⁰⁶

Dvokatnica ravnog krovništa položena je na kaskadno organiziranom terenu, na gornjem dijelu parcele, iza pansiona Joza Dražića (sl.201.). Pravokutne tlocrtne osnove s istaknutim stubišnim tijelom na začelju, zgrada je suvremeno koncipirana, a ustupak regionalnim graditeljskim karakteristikama predstavlja izvedba glavnog, južnog pročelja kamenom. Čitavom širinom pročelja na katovima se pružaju balkoni, a krovna terasa dijelom je natkrita nadstrešnicom. Hotelske sobe funkcionalno su organizirane, uz maksimalnu iskoristivost tlocrtne površine u odnosu na pristupne hodnike. Sve su orijentirane prema jugu i sve imaju predsoblje, kupaonicu i ugradbene ormare. Iako je primijenjenoj koncepciji teško uputiti značajnije prigovore, u nužnoj usporedbi s ranijim Dobrovićevim projektom, izvedena će zgrada oblikovanjem i prostornom organizacijom ipak djelovati inferiorno.

Kuća Ivančević (1940.) - kat. 185

Podignuta za naručitelje Vinka i Karmelu Ivančević, manja obiteljska kuća (sl.202.), smještena na nevelikoj vrtnoj parceli u Trebinjskoj ulici (danas Šipčine 22), primjer je sažete forme kod koje su modernističke težnje autora izmirene s tradicijskim regionalnim graditeljskim karakteristikama te ukusom i mogućnostima naručitelja. Jednostavni kameni kubični volumen natkrit je četverostrešnim krovništem, a detalji arhitektonske opreme su reducirani i lišeni dekoracije. Na zidnim platnima istaknute su samo prozorske klupčice, krovni kanal te betonska ploča balkona na glavnom pročelju. Raspored unutrašnjosti također nastoji izmiriti zahtjeve građanskog komfora s nevelikim tlocrtnim gabaritom, prije svega

¹⁰⁰⁵ HR-DADU-292, svež. 150/1

¹⁰⁰⁶ Isto.

smanjenjem dimenzija predsoblja i reduciranjem njegove uloge kao komunikacijskog čvorišta uspostavom alternativnih pravaca kretanja, a primjena međukatne armiranobetonske konstrukcije omogućila je da se unutrašnji zidovi liše konstruktivne uloge i iskoriste za smještaj ugradbenih ormara.¹⁰⁰⁷

Sl.201. Pansion Račić u Lapadu

Sl.202. Kuća Ivančević u Gružu

Kuća Pervan - Žuanić (1942.-1946.?) - kat. 198

U nedostatku drugih narudžbi i vjerojatno u želji da u konfuznim ratnim okolnostima očuvaju sredstva i poduzetništvo, Budimir Pervan i Tomislav Andrija Žuanić odlučili su 1942. godine investirati u izgradnju vlastite kuće (sl.203.). Ovo posljednje njihovo dubrovačko ostvarenje ujedno je i najradikalnije u purizmu forme, potpuno je oslobođeno regionalnih graditeljskih osobitosti.

Kuća je smještena na zapadnoj obali Gruškog zaljeva, na dijelu poluotoka Lapada zvanom Lazaret. Jednokatnica kvadratnog tlocrta uvučena je i izdignuta za jednu terasu od ulice koja prati morsku obalu. Zamišljena je kao jednostavan kubični volumen, žbukanih fasada i ravnog krova. Otvori su usječeni u zidno platno, bez naglašenih okvira, a prozori imaju oblik položenih pravokutnika. Strogost kubičnog volumena omekšana je samo na jugoistočnom uglu, koji je blago zaobljen, a u razini kata njegov oblik prati istaknuti ugaoni balkon sa željeznom ogradom. Ravna krovna terasa izvorno nije bila predviđena za korištenje, no izmjenama tijekom izvedbe povezana je s katom vanjskim stubištem uz začelje te dijelom natkrivena nadstrešnicom.¹⁰⁰⁸

Dosljedno modernističko tretiranje vanjštine, ne prati prostorna organizacija. Naime, ograničavajući element, uvjetovan možda ratnom nestašicom materijala, predstavlja korištenje

¹⁰⁰⁷ HR-DADU-292, svež. 148/15. Građevinska dozvola izdana je 10. svibnja, a uporabna 19. listopada 1940. godine.

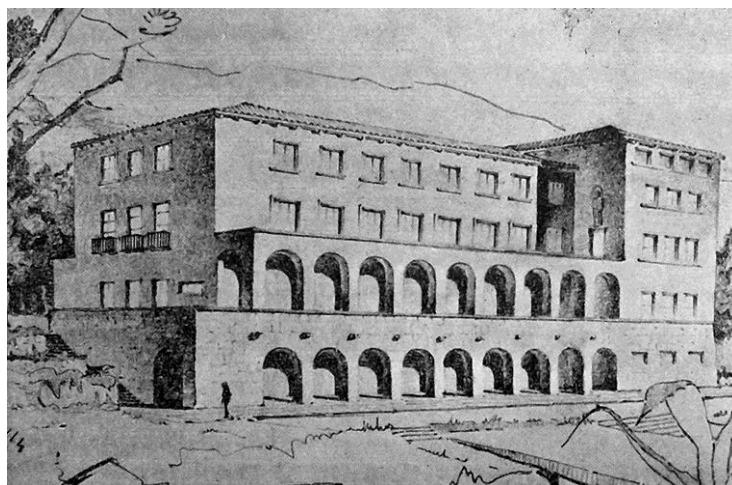
¹⁰⁰⁸ HR-DADU-292, svež. 154/20. Građevinska dozvola izdana je 10. siječnja 1942. godine.

tradicionalne drvene međukatne konstrukcije, pa je i prostorni raspored nešto konvencionalniji no kod ranijih ostvarenja.¹⁰⁰⁹

Kuća je završena tek nakon Drugog svjetskog rata, kada je prodana Općini.¹⁰¹⁰

Sl.203. Kuća Pervan – Žuanić u Lapadu

Sl.204. F. Kaliterna, Projekt Burze rada u Gružu, prostorni prikaz (Narodna svijest, 1940.)

4.8.2. Fabijan Kaliterna

Jedan od najznačajnijih i najplodnijih arhitekata splitskog međuraća, Fabijan Kaliterna (Split, 1886. – Split, 1953.) diplomira arhitekturu 1921. godine na Visokoj tehničkoj školi u Pragu te iste godine otvara arhitektonski ured u Splitu.¹⁰¹¹ Među malobrojnim projektima koje Fabijan Kaliterna izrađuje za lokacije izvan Splita, navodno je i Ljuštionica riže u Gružu (1937.-1938.), no dokumentacija o tom zahvatu nije pronađena.¹⁰¹² Stoga jedino svjedočanstvo o radu uglednog splitskog arhitekta u Dubrovniku ostaje projekt za Burzu rada u Gružu, prvonagrađeno rješenje na javnom natječaju, odnosno razrađeni projekt za koji je početkom 1941. godine ishoda građevinska dozvola.¹⁰¹³

¹⁰⁰⁹ Činjenica da se obojica poduzetnika javljaju kao investitori, dok je kuća projektirana kao jedinstveni stambeni prostor, tijekom ratnih okolnosti vjerojatno ukazuje na ulaganje preostalog građevinskog materijala i finansijskih sredstava u zajedničku nekretninu. Ovdje treba spomenuti i činjenicu da se Budimir Pervan već 1941. godine aktivno uključio u otpor fašističkoj okupaciji. MATO JAKŠIĆ, (bilj. 184), 150-152; ROBERT PLEJIĆ, (bilj. 7), 241

¹⁰¹⁰ ROBERT PLEJIĆ, (bilj. 7), 241

¹⁰¹¹ Isto, 145-158

¹⁰¹² Isto, 153

¹⁰¹³ HR-DADU-292, svež. 154/2. Projekt je u siječnju 1941. godine odobrila Banovinska uprava u Splitu, u veljači je izdana građevinska dozvola, no skoro izbijanje rata osujetilo je izvedbu. Prostor namijenjen Burzi rada kasnije je iskorišten za gradnju Robne kuće poduzeća „Srd“.

Projekt Burze rada (1940.) - kat. 190

Građevinska parcela koju je Dubrovačka općina otkupila i ustupila Javnoj burzi rada za izgradnju Doma nalazila se u Gružu, ispod „Carinskog puta“, prometnice koja je predstavljala novu poveznicu između Gruža i istočnih dijelova grada i čija je izgradnja upravo trebala započeti. Po provedbi natječaja, na kojemu je Kaliternin projekt (sl.204.) osvojio prvu nagradu, otkupljen je i drugi, veći dio zemljišta, koji se od lokacije namijenjene Burzi spušta prema obali. Na ovom je prostoru arhitekt projektirao prostrani trg omeđen trijemovima, namijenjen smještaju tržnice.¹⁰¹⁴

Zgrada Burze rada zamišljena je kao dvokatnica kosog krovišta, pročelja građenih kamenom. Volumen je organiziran asimetrično, na jugoistočnom dijelu glavnog pročelja uzdiže se istaknuti volumen, neznatno visinski naglašen, na koji se prema zapadu u zoni suterena i prizemlja naslanjaju trijemovi rastvoreni arkadama. Na začelnoj strani istaknuto je stubišno tijelo, a pred prizemljem se također otvara arkatura trijema.¹⁰¹⁵

Unutrašnji raspored nesumnjivo je ispunio programske zahtjeve ustanove - smještaj uredskih, zdravstvenih, higijenskih sadržaja, kao i nužnog stambenog smještaja za radnike, no prostorna organizacija djeluje nepregledno, nedovoljno funkcionalna i svakako znatno podređena oblikovanju reprezentativne vanjštine. Iako ostali natječajni radovi, izuzev drugonagrađenog Denzlerova, nisu poznati, moglo bi se zaključiti da je kod žiriranja veći naglasak dan urbanotvornom značaju građevine, koja je u tada prvenstveno lučkom i industrijskom dijelu grada svojim monumentalizmom s jasnim pozivanjem na tradiciju, stvarno i simbolički trebala zauzeti dominantno mjesto.

4.8.3. Ksenija Grisogono

Ksenija Grisogono (Sinj, 1909. - 1997.) arhitekturu je diplomirala 1934. godine na Tehničkom fakultetu u Zagrebu. Nakon Zagreba arhitekturu studira i u Pragu, a u Parizu kraće vrijeme radi kod Le Corbusiera. Karijeru nastavlja u Beogradu, a potom, do kraja života, u Parizu.¹⁰¹⁶

Projekt vile Prvislava Grisogona (1938.) - kat. 157

Projekt za vilu tadašnjeg ministra u jugoslavenskoj vladi dr. Prvislava Grisogona, vjerojatno je izradila njegova kćerka, Ksenija Grisogono. Naime, Ksenija je u ime vlasnika potpisana na projektu, dok je kao ovlaštenu graditeljicu potpisao Veno J. Dryak, suprug njene sestre Ksante,

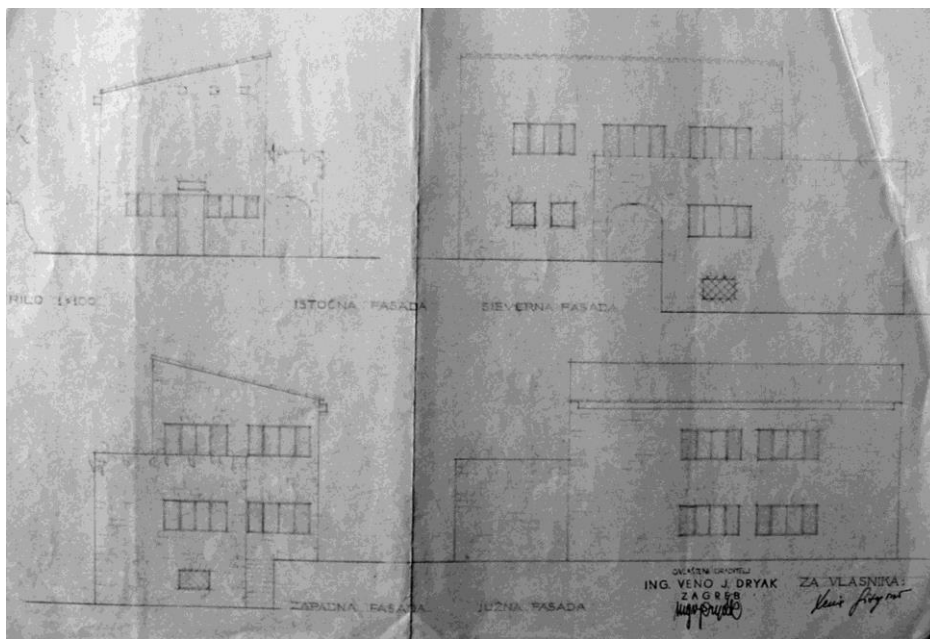
¹⁰¹⁴ ***Gradnja zgrade na Radićevoj obali, u: Narodna svijest, 20. studenog 1940., 3

¹⁰¹⁵ HR-DADU-292, svež. 154/2

¹⁰¹⁶ <http://spec.lib.vt.edu/iawa/guide.html#G>, pristupljeno: 23. veljače 2015.

koji od sredine tridesetih godina živi i radi u Dubrovniku.¹⁰¹⁷ Projekt vile na Babinu kuku predstavljao bi arhitektično najranije poznato djelo, ostvarenje samosvojne prostorne koncepcije, suzdržanog, gotovo asketskog izraza, čime se, kao i, za vrijeme nastanka netipičnom zatvorenosti prema okolini, znatno više približava duhu vernakularne mediteranske arhitekture, no većina suvremenika.

Vila za odmor dr. Grisogona zamišljena je kao nevelika jednokatnica sa suterenom položena na kosom terenu, nedaleko obale, na sjevernoj strani lapadskog poluotoka Babina kuka. Prostorna koncepcija vile temeljena je na prožimanju dvaju volumena impostiranih na kaskadno organiziranom vrtom prostoru. Osnovni volumen kuće izmaknut prema jugoistoku završen je jednostrešnim krovom s padom prema začelnoj strani. Prema sjeverozapadu istaknut je volumen završen terasom kata, a koji bi uslijed terasaste organizacije parcele imao i suterensku etažu.

Sl.205. K. Grisogono, Projekt vile Grisogono u Lapadu, nacrt pročelja (DADU)

Glavni ulaz smješten je na sjevernom pročelju, usmjerenom prema obali, uvučen unutar malenog trijema pod uglom terase kata. Prozori vile pravokutnog su formata i malih dimenzija. Neveliko predvorje predstavlja glavno komunikacijsko čvorište kuće - istočno se nalazi servisni trakt i stubište za kat, dok se zapadno pruža velika *blagovaonica* - središnja dnevna prostorija te s njom povezana manja *biblioteka* - radna soba. Na katu se nalaze relativno prostrani *hall*, dvije spavaće sobe i kupaonica. Veća spavaća soba i *hall* povezani su

¹⁰¹⁷ HR-DADU-292, svež. 133/6

s prostranom terasom što se pruža jugozapadno. U suterenu su smješteni spremište i praonica.¹⁰¹⁸

Izvedena kuća, za koju nije pronađena projektna dokumentacija, koncepcijom se potpuno razlikuje od sačuvanog rješenja.

4.8.4. Lovro Perković

Vršnjak Budimira Pervana, arhitekt Lovro Perković (Split, 1910. - Split, 1998.) diplomirao je arhitekturu na Visokoj tehničkoj školi u Pragu 1935. godine.¹⁰¹⁹ U Dubrovnik dolazi 1940. godine, da bi radio s nekadašnjim školskim kolegom, građevinskim poduzetnikom Venom Dryakom, koji je u to vrijeme zaokupljen izvođenjem najznačajnijeg infrastrukturnog zahvata u Dubrovniku, gradnjom „Carinskog puta“.¹⁰²⁰ Do sada nisu pronađeni arhitektovi projekti iz predratnog i ratnog razdoblja. Više realizacija arhitekt će ostvariti u Dubrovniku nakon završetka rata: rekonstrukciju hotela „Dubravka“ (1947.), Pomorski tehnikum na Lapadu (1953.), hotel „Stadion“ sa sportskim bazenom u Gružu (1961.). Godine 1953. vraća se u Split, a od 1958. radi u Urbanističkom birou Split.¹⁰²¹

4.9. ZNAČAJNIJA OSTVARENJA OSTALIH JUGOSLAVENSKIH I INOZEMNIH PROJEKTANATA TIJEKOM TRIDESETIH GODINA 20. STOLJEĆA

Za razliku od Zagreba, Ljubljane i Splita, arhitekti iz preostalih većih urbanih središta Kraljevine Jugoslavije, Beograda i Sarajeva, tijekom tridesetih godina javljaju se u Dubrovniku rijetko i gotovo isključivo s po jednim projektnim rješenjem. Kontinuitet rada, odnosno duže veze s Dubrovnikom, nisu ostvarili ni malobrojni inozemni projektanti. Ovoj, doista raznorodnoj skupini, na ovom je mjestu priključeno i nekoliko kvalitetnijih realizacija za koje nije bilo moguće utvrditi autorstvo.

4.9.1. Škodini zavodi Plzeň

Projekt kompleksa klaonice u Komolcu (1931.) - kat. 070

Tijekom međuratnog razdoblja gradska je uprava u više navrata na različite načine pokušavala riješiti problem preseljenja klaonice, smještene na Pločama, u neposrednoj blizini središta

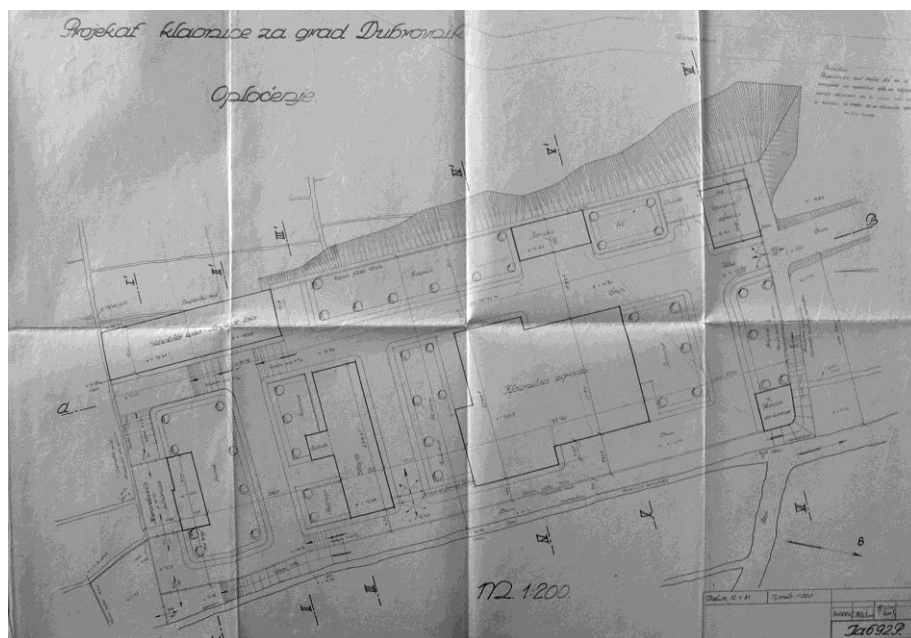
¹⁰¹⁸ Isto

¹⁰¹⁹ ROBERT PLEJIĆ, (bilj. 7), 247-269

¹⁰²⁰ Isto, 264

¹⁰²¹ SANDRA USKOKOVIĆ, Arhitekt Lovro Perković, doktorski rad, Zagreb, 2010.

grada. Prijepori o najpogodnijoj lokaciji, koja bi odgovarala funkcionalnim zahtjevima - jednostavnom dopremanju stoke, blizini grada, dotoku vode i rješavanju otpadnih tvari, a koja opet ne bi ugrožavala okolni razvoj turizma, otežavali su konačnu odluku, čak i kada su financijska sredstva bila osigurana. Početkom tridesetih godina, kada je Općina osigurala dio potrebnih sredstva putem zajma te naručila projekt od Škodinih zavoda, rješenje se naziralo.¹⁰²² No, čini se da je izbijanje ekonomske krize odgodilo realizaciju, a korespondencija sa zastupništvom Škode o nabavi strojeva nastavljena je ponovno 1936. godine. Izabranom lokaciji u Komolcu u Rijeci dubrovačkoj tada su se usprotivili budući korisnici, dubrovački mesari, kao i mještani okolnih sela te je konačno rješenje ponovno odgođeno.¹⁰²³

Sl.206. Škodini zavodi, Projekt klaonice u Komolcu, situacija (DADU)

Planiran za lokaciju kraj sela Komolca u Rijeci dubrovačkoj, projekt funkcionalno organizirane klaonice obuhvaćao je više zgrada unutar ograđenog kompleksa pravokutnog oblika površine 6000m² (sl.206.). Uključivao je upravnu i klaoničnu zgradu, staju, sanitetsku klaonicu, skladište koža i loja, garažu te dvorišne i vrtne površine. Sve su zgrade zamišljene kao armiranobetonske konstrukcije suvremenog industrijskog oblikovanja podređenog funkcionalnim zahtjevima.¹⁰²⁴

¹⁰²² HR-DADU-292, svež. 105 i 108

¹⁰²³ Isto

¹⁰²⁴ Isto

Dubrovačko gospodarstvo međuratnog razdoblja već znatno naginje monokulturi „industrije stranaca“, pa stoga neostvareni projekt za klaonicu u Komolcu predstavlja najambiciozniji, doduše komunalnim razlozima poticani, pokušaj izgradnje suvremenog industrijskog kompleksa.

4.9.2. Heinrich Lauterbach

Heinrich Lauterbach (Wrocław, 1893. - Biberach, 1973.) studij arhitekture započeo je Prije prvog svjetskog rata u Darmstadt, a diplomirao na Tehničkoj visokoj školi u Dresdenu 1920. godine. U Berlinu pohada majstorsku radionicu Hansa Poelziga, s kojim se upoznao još u djetinjstvu u Wrocławu. Od 1925. godine radi kao samostalni arhitekt. Od 1926. vodi šleski Werkbund, 1929. organizira iznimno uspješnu izložbu Werkbunda u Wrocławu. Od 1930. do 1932. predaje na Akademiji likovnih i primijenjenih umjetnosti u Wrocławu.¹⁰²⁵

Vila Hedwig Zimdin - Regenhart (1935.-1937.) - kat. 098

Vila je smještena u istočnom dijelu Sv. Jakova, u doba gradnje izrazito rijetko naseljenog gradskog predjela, no iznimno atraktivnog po širokim vizurama koje se pružaju na otok Lokrum i pučinu te zidinama utvrđeni grad.¹⁰²⁶ Trokutni oblik kaskadno organizirane vrtne parcele određen je pravcem pružanja nekadašnjeg karavanskog puta, koji uz sjeverozapadni rub parcele započinje svoj uspon prema Žarkovici te njegovim odvojkom južno, nastavkom Puta Vlaha Bukovca, što vodi do obližnjeg samostana i crkve sv. Jakova.

Tlocrtno i visinski razvedena građevina stapa se s elementima arhitektonske vrtne opreme u nedjeljivu cjelinu (sl.207.). Bazu kompozicije tvori podzid vrtne terase pružene uz pravac ceste, građen nepravilnim bunjastim kamenom. Pri istočnom kraju podzida je otvor garaže, a dalje prema istoku stubišni prilaz kući. Nad prvom vrtnom terasom diže se podzid terase na kojoj je položena vila, građen pravilnim kamenim kvadrima, obrađenim istovjetno kao i zidni plašt vile. Iz podzida izrasta istaknuti volumen južnog krila građevine, čijim pročeljem dominira balkon kata, glavni oblikovni akcent cjeline. Balkon je položen na četiri jaka nosača, sastavljena od triju stupnjevanih kamenih konzola naslonjenih na lezene - skošene istake koji pružajući se prema zemlji urastaju u zidni plašt. Motiv postupnog stapanja vertikalnih nosača i ziđa arhitekt varira na čitavom uličnom potezu - stupcima ulaznog trijema i terase kata uz pročelje, stupcima paviljona smještenog na terasi zapadno od kuće te konačno i kao dekorativni motiv na ogradi terase pred kućom.

¹⁰²⁵<http://spacerempowroclawiu.pl/index.php/wroclawianie/111-heinrich-lauterbach-przedstawiciel-wroclawskiego-modernizmu>; prisuzpljeno: 26. veljače 2015.

¹⁰²⁶ HR-DADU-292, svež. 117/21

Iz trijema pred ulazom na jugoistočnoj strani stupa se u maleni pretprostor te zatim u *hall* uz čiju se zapadnu stranu nalazi otvoreno zavojito stubište za kat. U osi predvorja prema zapadu vežu se dvorana, blagovaonica te zimski vrt. Dvorana i blagovaonica povezane su sa salonom smještenim u istaknutom južnom krilu. Servisni sadržaji razmješteni su uz začelje, u uzdužnom prizemnom krilu orijentiranom na stražnje dvorište, dok se na katu nalaze spavaće sobe, kupaonice i pomoćne prostorije.¹⁰²⁷

Iako se vila doima kao čvrsti, zatvoreni volumen, arhitekt je nastojao uspostaviti tijesnu vezu između unutrašnjosti i okoliša - sve stambene prostorije kata povezane su s terasama ili balkonom, salon i blagovaonica imaju izlaz u trijem u čijoj se osi prema zapadu pruža pergolom natkrita šetnica što vodi do paviljona i dalje do stubišta koje se spušta u „*japanski vrt*“. Prema terasi i vrtu orijentiran je i zimski vrt, prostorija u zapadnom dijelu prizemlja, nizom prozora rastvorena prema okolišu.

Sl.207. Vila Zimdin – Regenhardt u Sv. Jakovu

Uspoređujući izvedeno rješenje s odbijenim projektom Mladena Kauzlarića i Stjepana Gomboša te ostvarenjima samog Heinricha Lauterbacha s početka tridesetih godina 20. stoljeća, pojava vile Hedwig Regenhardt doima se na prvi pogled izrazito konvencionalno. Očito da je arhitekt (vjerojatno i na traženje vlasnice, poučene negativnim primjerom suprugove vile Šeherezade) nastojao vilu što više približiti regionalnom graditeljskom izričaju. No iako u gradnji upotrebljava lokalne materijale, kamen i kupu, a kod oblikovanja zidnog omotača (pogotovo u vizualno izloženoj zoni prvog kata) pribjegava za podneblje

¹⁰²⁷ Isto

uvriježenim odnosima punog i praznog, Lauterbach ipak nastoji u što većoj mjeri ostvariti modernizmu imanentno prožimanje zatvorenih i otvorenih prostora, koncipirajući u funkcionalnom i oblikovnom smislu čitav posjed kao arhitektonsku cjelinu. Odustajući od pojavnog vokabulara internacionalne moderne i znalački se prilagodivši regionalnom kontekstu, arhitekt je ipak uznastojao gradnji dati i jak osobni pečat, vrativši se pri tom korijenima vlastitog umjetničkog formiranja. Naime, rješenja oblikovnih detalja, prije svega eksponiranog balkona glavnog pročelja, prizivaju u sjećanje ekspresionističke forme Lauterbachovog učitelja Hansa Poelziga.

4.9.3. Georges Appia

Među značajnija ostvarenja pariškog arhitekta Georgesa Appiae (1892. - 1993.) ubrajaju se zgrada Pravnog fakulteta sveučilišta Rene Decartes u Parizu (1927., s Jean Papat i André Raimbert), protestantska crkva Marcellis u Liègeu (1932.), poslovna zgrada Alsthom u Parizu (1932., s Auguste Labussière, Marcel Reby, Pierre Vigneron, Cédric Vigneron) i zgrada klinike La Montagne u Parizu (1933.).¹⁰²⁸

Projekt hotela na Lazaretima (oko 1938.?) - kat. 166

Izuzev potpisa projektanta nisu očuvani podaci koji bi ukazivali na vrijeme i okolnosti nastanka projekta te naručitelja.¹⁰²⁹ Pretpostavka je da je i ovaj projekt za transformaciju sklopa Lazareta u hotel nastao tijekom druge polovice tridesetih godina, a naručitelj bi mogla biti Dalmatinska rivijera, odnosno poduzetnik William Zimdin, koji je 1936. godine ponovio svoju ponudu za Lazarete, no Općina ju je, priklonivši se „Jugoslavenskom Lloyd“, odbila. Od projektne dokumentacije očuvani su tlocrt prizemlja i prvog kata, poprečni presjek (sjever - jug) te shematični prikaz - usporedba obrisa postojećih i planiranih građevina u odnosu na uzdužni profil ceste (Putu Frana Supila) i zgradu Gimnazije.

Projektom je predviđeno potpuno uklanjanje postojećih građevina, a projektantska intencija usmjerena je na prestrukturiranje osnovnog volumena - umjesto horizontalno izduženog volumena Lazareta, hotelska zgrada izmahnula bi se prema zapadu, dok bi se u istočnom dijelu smještanjem pristupnog atrija, povezanog s parkom formiranog na mjestu klaonice, otvorile vizure s razine ceste prema moru i gradskoj luci. Oslobođanje vizura na istočnoj strani kompenziralo bi se širenjem volumena zgrade prema sjeveru, na prostor uzdužnog dvorišta Lazareta, sve do ruba Puta Frana Supila, kao i vertikalnim rastom za petnaestak

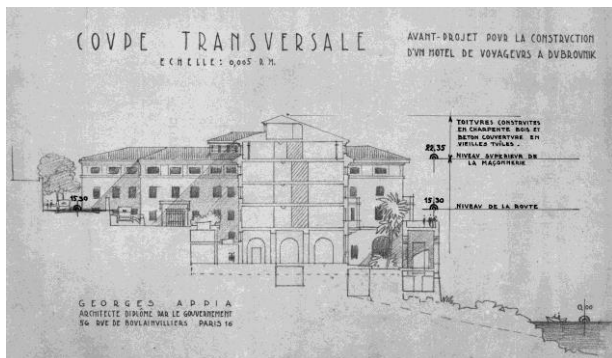
¹⁰²⁸ <http://www.pss-archi.eu/architecte/10982/>, pristupljeno: 4. prosinca 2014.;

http://www.culture.gouv.fr/public/mistral/merimee_fr?ACTION=CHERCHER&FIELD_98=AUTR&VALUE_98=%20Appia%20Georges%20&DOM=Tous&REL_SPECIFIC=3, pristupljeno: 4. prosinca 2014.

¹⁰²⁹ HR-DADU-OGU, svež. 16/21

metara. Na razini prizemlja i prvog kata naglašeno je rastvaranje društvenih prostorija - prostranog *halla*, restoranske dvorane, i više salona prema poluotvorenim i otvorenim prostorima atrija, terasa, ozelenjenih dvorišta i parkovnih površina. Koliko je moguće suditi iz očuvanih nacрта, oblikovanje vanjštine koncipirano je pozivanjem na regionalna obilježja, bez stilskih reminiscencija (sl.208.).

Na konceptualnoj razini rješenje francuskog arhitekta znatno je slobodnije i inventivnije od ranijih pokušaja A. Kellera i L. Horvata, koji iako negiraju postojeće strukture zadržavaju horizontalnu izduženost zgrade, prateći tlocrtni obris Lazareta. Appia je bliži pristupu M. Kauzlarica i S. Gomboša te novu građevinu impostacijom i gabaritom nastoji dovesti u odnos s okolnom izgradnjom - volumenom Gimnazije, najamne zgrade Banac i hotela Excelsior, ujedno pažljivo oblikujući okolne, otvorene ozelenjene površine. No za razliku od zagrebačkih arhitekata, Appia razlamanjem volumena, nizovima lučnih otvora te kosim krovom pokrivenim starom kupom kanalicom, zgradu nastoji prožeti regionalnim oblikovnim karakteristikama.

Sl.208. G. Appia, Projekt hotela na mjestu Lazareta, presjek (DADU)

Sl.209. Kuća Nørregaard na Boninovu

4.9.4. Poul Nørregaard

Danski kraljevski konzul u Dubrovniku Poul Nørregaard, nastanjen u Sustjepanu u Rijeci dubrovačkoj, nekolicinu realiziranih projekata potpisuje kao ovlaštenu graditelj.

Kuća Nørregaard (1938.-1939.) - kat. 158

Jednokatnica sa suterenom, natkrivena dvostrešnim krovom, smještena je uz južnu stranu Ulice Pera Čingrije, nad hridima što se ruše prema moru. Iako se u projektnoj dokumentaciji naziva vilom, zgrada se sastoj od tri manje stambene jedinice u nizu. Na sjevernom pročelju svaka jedinica ima zasebni ulaz, pred južnim pročeljem u zoni prizemlja terasu, pod kojom je u suterenu lođa.

Pročelja su završno ožbukana nepravilnom žbukom. Izuzev ulaznih vrata, čiji je okvir izveden od rustičnih klesanaca, otvori nemaju okvire.

U vrijeme izgradnje zgrada je kritizirana zbog smještaja, kojim je zaklonila vizure s ceste na otok Lokrum i pučinu te zbog navodno „nordijskog“ oblikovanja (sl.209.). No istina je da su susjedne parcele, s istočne i zapadne strane, već bile izgrađene, a oblikovanje kuće izdvaja se prvenstveno tretmanom završne dekorativne žbuke.¹⁰³⁰

Prema prvoj varijanti umjesto jedinstvene zgrade projektant je zamislio tri zasebne „male vile“. Projekt je odbio Građevinski odbor, no nakon žalbe investitora, drugostupanjnsko tijelo, Tehničko odjeljenje Zetske banovine, je prihvatilo projekt. Na tu je odluku prigovor uložilo „Društvo za unapređenje turizma u Dubrovniku 2“ te društvo „Dub“, no bez uspjeha.¹⁰³¹

4.9.5. Bogdan Nestorović

Bogdan Nestorović (Beograd, 1901. - Beograd, 1975.) arhitekturu je diplomirao na Tehničkom fakultetu u Beogradu 1923. godine. Nakon studija boravi u Parizu, a 1926. vraća se u Beograd i zapošljava na Arhitektonskom odsjeku Tehničkog fakulteta u Beogradu.¹⁰³²

Palača „Narodne banke“ (1935.-1936.) - kat. 095

Monumentalna jednokatnica pravokutnog tlocrta natkrivena plitkim četverostrešnim krovom, smještena je uz Ulicu branitelja Dubrovnika na Pilama (sl.210.). Zgrada je zauzela veći dio građevne parcele, pa je do njenih rubova preostao nevelik dvorišni prostor, prema prometnici, odnosno niskom ogradnom zidu sa željeznom ogradom, djelomično ozelenjen uskim nasadom.

Zidni plašt zgrade građen je fino obrađenim kamenim kvadrima uskih sljubnica. Glavnim, sjevernim, simetrično organiziranim pročeljem dominira središnja trolučna lođa kata. Kamena plastika lođe, kao i čitavog pročelja, podražava gotičke i renesansne oblike. Četiri figurativna, alegorijska reljefa u lunetama nad otvorima prizemlja izradio je kipar Petar Palavicini.¹⁰³³

Središnji dio prizemlja zauzima dvorana pregradom podijeljena na prostor za stranke i prostor za činovnike. Na bočnim stranama nalaze se uredske prostorije i trezor, a u sjeverozapadnom uglu je stubište, koje ima i zaseban ulaz na zapadnom pročelju i koje vodi u stan upravitelja smješten na katu. U podrumu su smješteni pomoćni sadržaji.¹⁰³⁴

¹⁰³⁰ HR-DADU-292, svež. 139/5

¹⁰³¹ Isto

¹⁰³² O. Mć. (OLIVER MINIĆ), Nestorović, Bogdan, u: Enciklopedija likovnih umjetnosti, 3, Inj - Portl, Zagreb, 1964., 543

¹⁰³³ SANJA ŽAJA VRBICA, (bilj. 882)

¹⁰³⁴ HR-DADU-292, svež. 119/4

Sl.210. Palača „Narodne banke“ na Pilama

Središte projektantove pažnje bilo je usmjereno na komponiranje reprezentativnog pročelja - stilizirana kamena plastika očito nastoji referirati na dubrovačka stilski mješovita, gotičko - renesansne zdanja, no u vrlo slobodnoj, nedosljednoj interpretaciji. Dok je prostorna organizacija provedena rutinski, znatna pažnja posvećena je oblikovanju detalja opreme, a sve zanatske radnje odlikuje vrlo visoka kvaliteta.

Iako joj se ne može odreći monumentalnost i urbanotvorna kvaliteta, zgrada je stiješnjena na uskoj parceli uz nedovoljno prostranu prometnicu, što otežava sagledavanje cjeline, pa tako u znatnoj mjeri izostaje željeni efekt.

4.9.6. Vojin Simeonović

Vojin Simeonović (Beograd, 1900. - Beograd, 1978.) nakon završenog studija na Arhitektonskom odsjeku Tehničkog fakulteta u Beogradu, radi kod arhitekta Aleksandra Đorđevića (1926.-1930.), a zatim kod Miladina Prljevića (1930.-1932.). Suradnju s arhitektom Prljevićem nastaviti će i nakon što 1932. godine započne samostalnu arhitektonsku praksu. Prvu samostalnu i ujedno najznačajniju Simeonovićevu realizaciju predstavlja Dom Aero kluba (1932.-34.) u Beogradu. Među projektima stambene arhitekture izdvajaju se vila Milutina Skakaljevića (1934.-1935.), vila Rade Petrovića (1935.-39.) te zgrada Aleksandra Nedeljkovića (1936.-37.), sve u Beogradu.¹⁰³⁵

¹⁰³⁵ HAJNA [TUCIĆ](#), Delo arhitekta Vojina Simeonovića između dva svetska rata, u: Nasleđe, 9, 2008., 155-178

Projekt vile Mihajla Gluščevića (1936.) - kat. 115

Izgradnja vile planirana je na parceli smještenoj na južnoj strani uvale Sumartin, na terenu što se od Masarykovog puta spušta prema morskoj obali. Vila je zamišljena kao iznimno prostrana, reprezentativna jednokatnica sa suterenom, horizontalno izduženog, razvedenog volumena i složene tlocrtne osnove (sl.211.). U središtu kompozicije dominira valjkasti, visinski naglašeni volumen, položen na spoju glavnog krila, usmjerenog sjeveru i morskoj obali i bočnog krila, koje se pod tupim kutom pruža prema jugozapadu. Pročelja vile građena su kamenom i rastvorena nizom različito formatiranih i oblikovanih otvora, lođama i balkonima. Ulaz u vilu smješten je na južnoj, začelnoj fasadi i vodi u neveliko predvorje, glavno komunikacijsko čvorište kuće. U predvorju se nalazi stubište za kat, istočno se pristupa u servisni trakt, a zapadno u hodnik bočnog krila sa spavaćim sobama. U osi glavnog ulaza, od predvorja odijeljen ostakljenom kliznom stjenkom, nalazi se središnji prostor vile, prostrani „*living room*“. Prostor dnevnog boravka većim je dijelom za dvije stube deniveliran u odnosu na pristup iz predvorja, kao i na ovalnu blagovaonicu, od koje je odijeljen samo niskom ogradom. Prema sjeveru - terasi, vrtu i moru, dnevni se boravak rastvara trodijelnim vratima. Na katu se nalaze spavaće sobe, a servisni sadržaji su smješteni u suterenu. Uz glavnu zgradu, u južnom dijelu vrta, prema cesti, bile su predviđene još garaža te manja, dvoetažna zgrada za posluđu.¹⁰³⁶

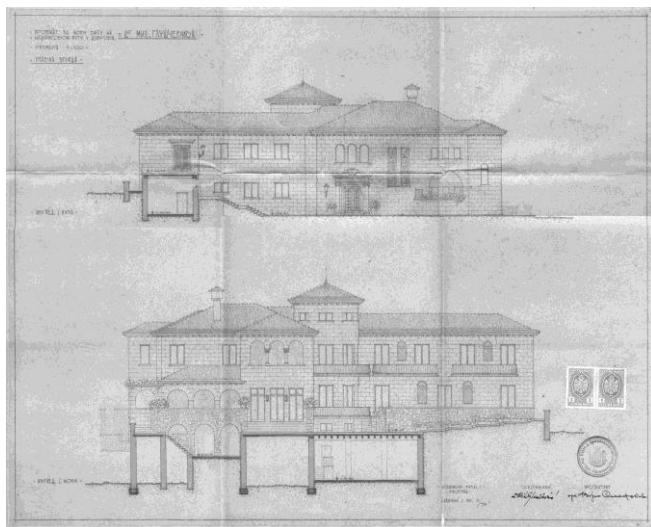
Formiranjem i praksom vezan u potpunosti za beogradsku sredinu, arhitekt Vojin Simeonović, iako pripadnik mlađe generacije, tijekom tridesetih godina oblikovanje često bez ustezanja temelji na dosljednoj primjeni historicističke morfologije, a iskoraci prema suvremenijem izrazu uglavnom se mogu očitavati kao artdecoovski eklekticizam.¹⁰³⁷ Stoga, neostvareni projekt za vilu Mihajla Gluščevića unutar arhitektova opusa predstavlja odstupanje od uobičajenih oblikovnih rješenja; povijesne reminiscencije su relativno suzdržane, a prevladava nastojanje da se korištenjem materijala i razlamanjem volumena monumentalnoj građevini priskrbe regionalne karakteristike. No, dok je vanjština u konačnici ipak preopterećena gomilanjem raznorodnih formi i detalja, projektirana unutrašnja organizacija, s obzirom na očito zahtjevna naručiteljeva traženja, djeluje suvislo.

Navodno je naručitelj već imao razrađene oblikovne zamisli, kao i idejne skice izvjesnog francuskog arhitekta, koje je Simeonović morao uklopiti u projekt, no čini se da je nešto precijenio vlastite financijske mogućnosti, pa je bio prisiljen odustati od gradnje zamišljenih razmjera. Kasnije Simeonovićeve reducirane varijante nisu ga zadovoljile, pa se obratio, prvo

¹⁰³⁶ Kopija projekta vile očuvana je o ostavštini arhitekta Joza Dražića kod obitelji Dražić u Dubrovniku.

¹⁰³⁷ HAJNA [TUCIĆ](#), Delo arhitekta Vojina Simeonovića između dva svetska rata, u: Nasleđe, 9, 2008., 155-178

Mladenu Kauzlariću i Stjepanu Gombošu, a zatim i Jovanu Korki čije je rješenje konačno izvedeno.

Sl.211. V. Simeonović, Projekt vile Glušević u Lapadu, presjeci (OJD)

Sl.212. Vila Miroslave Šumenković u Lapadu

4.9.7. Ivan Zdravković

Arhitekt Ivan Zdravković tijekom druge polovice tridesetih godina 20. stoljeća objavljuje niz polemičkih i preglednih tekstova o modernoj arhitekturi, te više članaka o kulturnoj baštini, od kojih će tekst „Dubrovački dvorci“ biti podloga za njegovu kasniju knjigu istog naslova.¹⁰³⁸

Vila Miroslave Šumenković (1941.) - kat. 196

Smještena u Lapadu u Ulici Antuna Kazali, nevelika vila - kuća za odmor (sl.212.) pravokutnog je tlocrta i visinski diferenciranog volumena - zapadna trećina kuće ima podrum i prizemlje, dok je nad istočnim dijelom kat. Na glavnom, sjevernom pročelju istaknut je manji ulazni trijem s pristupnim stubištem. Nad trijemom je balkon, ograđen punim parapetnim zidom. Krovšte je dvostrešno, pokriveno kupom. Izuzev završno žbukane začelne fasade, zidni plašt vile građen je kamenom - zona podruma bunjastim klesancima u slobodnom vezu, a prizemlje i kat kvadrima fine obrade sлагanim u pravilnim horizontalnim nizovima. Prozori i vrata izvedeni su bez naglašanih okvira, izuzev neprofiliranih potprozornika. Trijem nad ulazom, ostakljena ugaoni otvori blagovaonice te otvorena lođa na jugozapadnom uglu, imaju lučne nadvoje izvedene od radijalno sлагanih klesanaca.

¹⁰³⁸ IVAN ZDRAVKOVIĆ, Dubrovački dvorci, u: Umetnički pregled, 12(1938), Beograd, 1938., 353-356; IVAN ZDRAVKOVIĆ, Dubrovački dvorci: analiza arhitekture i karakteristika stila, Beograd, 1951.

U prizemlju sjeveroistočno nalazi se *hall* s kaminom i stubištem za kat, zapadno je smještena prostrana blagovaonica, na južnoj strani povezana s lođom. Kuhinja i pomoćne prostorije smješteni su jugoistočno. Na katu se nalaze tri spavaće sobe i kupaonica, a u podrumu spremišta i garaža.¹⁰³⁹

Ukoliko je arhitekt i konzervator Ivan Zdravković doista autor projekta za vilu obitelji Šumenković u Lapadu, zanimljivo se osvrnuti na njegovu deklarativnu podršku modernoj arhitekturi. Naime, u svojim teorijskim tekstovima Zdravković zagovara projektantski pristup Nikole Dobrovića, dok se sam u praksi u znatnoj mjeri oslanjana na graditeljsku tradiciju, ne ustežući se i od primjene dekorativnih elemenata.¹⁰⁴⁰

4.9.8. Dušan Smiljanić

Dušan Smiljanić (Trnovo kod Sarajeva, 1895. - Sarajevo, 1974.) diplomirao je arhitekturu na Češkoj visokoj tehničkoj školi u Pragu 1923. godine. Nakon diplome tri godine radi kao nastavnik u Srednjoj tehničkoj školi u Sarajevu, a zatim od 1926. do 1929. kao gradski arhitekt kod Gradskog poglavarstva u Sarajevu. Godine 1929. napušta gradsku službu i posvećuje se projektiranju, isprva u građevinskom poduzeću, a od 1935. godine vodi vlastiti projektni biro.¹⁰⁴¹

Zvonik župne crkve sv. Ilara (1935.) - kat. 090

Zvonik kvadratne tlocrtne osnove, građen kamenom, podignut je uz sjevernu stranu svetišta župne crkve (sl.213.). Na sjevernoj strani zvonik ima manji prizemni aneks, također građen kamenom i natkriven ravnim krovom. Prizemlje je povezano s prostorom svetišta crkve i namijenjeno smještaju sakristije. Na istočnom pročelju nalazi se ulaz lučnog nadvoja, bez naglašenog okvira. Izuzev vrata i dvije uske vertikalne perforacije na zapadnom pročelju, tijelo zvonika je zatvoreno. Nad jednostavnim razdjelnim vijencem diže se loža za zvona rastvorena dvojnimi otvorima lučnih nadvoja. Nad završnim vijencem položenim na zaobljene konzole plitko je piramidalno krovište. Na zapadnom pročelju, ispod razdjelnog vijenca, nalazi se okrugla kamena ploča sata.¹⁰⁴²

¹⁰³⁹ HR-DADU-292, svež. 151/3

¹⁰⁴⁰ IVAN ZDRAVKOVIĆ, Hotel na Lopudu, u: Umetnički pregled, 2(1937), Beograd, 1937., 56-57; IVAN ZDRAVKOVIĆ, (bilj. 16, 1940.a); IVAN ZDRAVKOVIĆ, (bilj. 16, 1940.b)

¹⁰⁴¹ GORČIN JOVANOVIĆ, Četrdesettri godine stvaralačkog rada Dušana Smiljanića, ARH, III, 10-11, 1966., 33-36; MUHAMED KADIĆ, In memoriam na prof. Dušana Smiljanića, u: Čovjek i prostor, XXI, 8, 1974., 14-15

¹⁰⁴² HR-DADU-292, svež. 118/11. U odnosu na projektnu dokumentaciju, zvonik je u izvedbi izmaknut prema istoku.

U odnosu na projekt Plečnikova učenika Mitje Švigelja iz 1931. godine, izvedeno rješenje arhitekta Dušana Smiljanića znatno je konvencionalnije, no proporcijama i pročišćenom morfologijom dobro uklopljeno u cjelinu.

Sl.213. Zvonik crkve sv. Ilara u Mlinima

Sl.214. Hotel „Vila Ana“ u Lapadu (Lucianović, 2014.)

4.9.9. Ivan Pregelj

Životopis i djelovanje građevinskog poduzetnika iz Sarajeva, Ivana Pregelja nisu istraženi.

Hotel „Vila Ana“ (1937.-1938.) - kat. 130

Jednokatnica sa stambenim potkrovljem, pravokutne tlocrtne osnove, natkrivena četverostrešnim krovom s pokrovom od kupe kanalice, smještena je na predjelu Lazareta, na vrtnoj parceli između Ulice Ivana Zajca i obale Gruškog zaljeva (sl.214.). Pročelja su joj građena kamenom, otvori pravokutnog formata usječeni su u zidni plašt, bez naglašenih okvira. Pred glavnim istočnim pročeljem, usmjerenim obali, pruža se u zoni prizemlja ostakljena *veranda*, nad kojom je terasa kata. Konstrukcija verande izvedena je od armiranog betona, jednostavnih detalja. Pročelje zaključuje krovni neprofilirani vijenac, nad kojim je u zoni krovišta, u središnjoj osi široka mansarda.

Glavni ulaz smješten je u središnjoj osi pročelja. Od ulaza se pruža hodnik do dvokrakog stubišta, rizalitno istaknutog na začelju. Na odmorištu stubišta između prizemlja i kata nalazi se ulaz kojim se zgradi pristupa s ceste. Hotelske sobe na svim etažama organizirane su uz središnji, poprečni hodnik, na čijim se krajevima, sjeverno i južno nalaze kupaonice, izuzev u prizemlju, gdje su na sjevernoj strani smješteni kuhinja i blagovaonica.¹⁰⁴³

¹⁰⁴³ HR-DADU-292, svež. 124/10, 137/3

Uz zadržavanje osnovnih regionalnih graditeljskih karakteristika (pročelja građena kamenom, koso krovšte s kupom kanalicom) oblikovanje i unutrašnji raspored obilježava stroga utilitarnost i funkcionalnost. Prvi projekt, prema zahtjevima Građevinskog odbora, doživio je znatne modifikacije (umjesto izvedbe suterenske etaže potkrovlje je iskorišteno za stambene svrhe), no izvedeno rješenje u potpunosti je u duhu projektantove koncepcije.

4.9.10. Isidor Reiss

Isidor Reiss (Sarajevo, 1901. - Jasenovac, 1945.) na arhitektonskom odsjeku Visoke tehničke škole u Zagrebu diplomirao je 1923. godine. Radi u Kraljevu 1924.-1925. na izgradnji aerodroma, 1926. bio je nastavnik na sarajevskoj Državnoj tehničkoj srednjoj školi. U projektnom birou Kamila Roškota u Pragu radio je u razdoblju od 1927. do 1929., da bi zatim od 1929. do 1941. imao vlastiti projektantski biro u Sarajevu.¹⁰⁴⁴

Kuća Sessa - Pehovac (1941.) - kat. 199

Projekt za kuću Sessa – Pehovac (sl.215.), nastao u siječnju 1941. godine, jedini je poznati projekt koji je sarajevski arhitekt izradio za Dubrovnik, a slijedom tragičnih okolnosti, zasigurno jedan od posljednjih projekata koje arhitekt potpisuje prije deportacije i smrti u logoru u Jasenovcu.¹⁰⁴⁵

Kuća je smještena na uskoj, kaskadno organiziranoj vrtnoj parceli, na sjevernoj strani Ulice Vladimira Nazora, ranije Wilsonova puta, prometnice izgrađene krajem dvadesetih godina 20. stoljeća.

Kubični volumen kuće natkriven je četverostrešnim krovštem, pročelja su građena kamenom, zaključena profiliranim vijencem položenim na zaobljene konzole, a otvori su oblikovani bez naglašenih okvira, izuzev istaknutih jednostavnih prozorskih klupčica. Prozori glavnog, južnog pročelja su pravokutnog, horizontalno položenog formata. Glavni naglasak kući daje armiranobetonska konstrukcija terase kata pružena uz zapadno pročelje. S južne strane terasa je istaknuta prema cesti, pa gotovo u potpunosti natkriva prilazno kameno stubište koje vodi od ulaza u ogradnom zidu. U osi prilaznog stubišta položeno je i armiranobetonsko stubište za pristup terasi, odnosno stambenoj jedinici kata. Terasa, koja se oslanja na niz vitkih betonskih stupova kontinuirano i na dijelu sjevernog pročelja.

¹⁰⁴⁴ PREDRAG MILOŠEVIĆ, Isidor Reiss, u: Čovjek i prostor, 1(1990), Zagreb, 1990., 25

¹⁰⁴⁵ HR-DADU-292, svež. 154/18

Unutrašnjost, organizirana krajnje racionalno i funkcionalno, podijeljena je na četiri stambene jedinice - zapadni dio prizemlja zauzima manji stan, dvije garsonijere sa zasebnim ulazima smještene su u istočnom dijelu, a drugi stan zauzima čitavu površinu kata.¹⁰⁴⁶

Oblikovanje vanjštine kuće u načinu prilagodbe moderne arhitekture regionalnim osobitostima, s obzirom na vrijeme nastanka, može se smatrati gotovo konvencionalnim. U jakom kontrastu s tretmanom pročelja stoji oblikovanje terase, ogoljene armiranobetonske konstrukcije, pa iako se s funkcionalnog stanovišta njeno uvođenje može opravdati (nadstrešnica - trijem pred ulazom prizemlja, pristup i prostrana terasa stambene jedinice kata), u estetskom smislu ne može se smatrati uspješnim eksperimentom.

Pojedini detalji izvornog projekta izmijenjeni su prema traženju Građevinskog odbora (povijeni puni parapet terase prema jugu zamijenjen je običnom željeznom ogradom), a neki su u izvedbi odbačeni (zaobljeni uglovi na glavnom pročelju).

Sl.215. Kuća Sessa – Pehovac u Ulici V. Nazora

4.9.11. Nekoliko značajnijih realizacija nepoznatih projekatanata

Skladište duhana (1937.) - kat. 129

Masivna četverokatnica natkrita plitkim krovom, smještena je na prostranoj ograđenoj parceli Režije duhana u Gruškom polju, uz cestu, današnju Vukovarsku ulicu, glavni cestovni pravac iz istočnih dijelova grada prema Gruškom zaljevu (sl.216.).

Naglasak glavnom, južnom, simetrično organiziranom pročelju daje središnji, visinski naglašeni, uski i plitki rizalit. Izuzev rizalita, čija je površina dekorirana horizontalnim

¹⁰⁴⁶ Isto

kanelirama, ostatak zidnog plašta ožbukana je glatkom žbukom. Otvori su izvedeni bez naglašenih okvira, a vertikalne osi otvora povezane su plitkim kasetama. Na južnom pročelju iznad zone prizemlja istaknuta je jednostavna streha, a razdjelni vijenac od ostatka zidnog plašta razdvaja posljednju etažu - visoko potkrovlje.

Zgrada ima „U“ tlocrtnu osnovu. Prostorna organizacija je jednostavna i identična na svim etažama - u središnjem rizalitu smješteno je stubište i po jedna manja prostorija, a bočno se nalaze otvorene dvorane - skladišta, bez pregradnih zidova. Konstrukcija je armiranobetonska, s pravilnim rasterom vertikalnih nasača (5,5x5,5m).¹⁰⁴⁷

Stroga utilitarnost građevine omekšana je na glavnom, uličnom pročelju nizom oblikovnih detalja, koji iako ne skrivaju stvarni karakter građevine, priskrbljuju joj suvremenu pojavnost i određenu reprezentativnost.

Sl.216. Skladište duhana u Gružu

Sl.217. Kuća Anselma Škrivanića u Ulici V. Nazora

Kuća Anselma Škrivanića (1937.) - kat. 127

Impostacijom i dimenzijama Kuća Škrivanić uklapa se u skladni niz novogradnji s vrtnim okućnicama formiran uz sjevernu stranu tadašnjeg Wilsonovog puta, prometnice trasirane krajem dvadesetih godina 20. stoljeća (sl.217.). Nepoznati projektant, koji je, sudeći prema duktusu nacrtne dokumentacije, u Dubrovniku izveo samo ovu zgradu, za oblikovanje vanjštine koristi već ustaljena modernistička rješenja pročišćenog regionalnog izraza.

Jednokatnica s dvije etažne stambene jedinice smještena je na uskoj vrtnoj parceli uz prometnicu, Ulicu Vladimira Nazora. Zidni plašt kuće građen je kamenom, pravilnim klesancima slaganim u horizontalne nizove, izuzev sjeverne, začelne fasade koja je završno ožbukana. Otvori su usječeni u zidni plašt, a pročelja zaključuje jednostavni kameni vijenac položen na zaobljene konzolice. Jugozapadni ugao kuće je uvučen i tu je u zoni prizemlja

¹⁰⁴⁷ HR-DADU-292, svež. 127/2

formirana terasa, a na katu balkon, ograđeni punim parapetnim zidovima. Ulazi u podrum, visoko prizemlje i kat smješteni su na začelju. Do ulaza u stan na katu vodi vanjsko stubište. Obje stambene jedinice istovjetno su organizirane - ulaz vodi u *hall*, središnje komunikacijsko središte, zapadno je smještena kuhinja, ostava i soba sluge, južno blagovaona i spavaća soba, a istočno kupaonica i sprema. U podrumu se nalaze spremišta i praonica.¹⁰⁴⁸

Kuća Kammerlander - Gjivanović (1937.-1938.) - kat. 132

Smještena uz glavnu prometnicu Pila, današnju Ulicu branitelja Dubrovnika, jednokatna kuća koncipirana je kao dvojna zgrada, s dva ulaza i stubišta te četiri etažna stana (sl.218.). Razvedene je tlocrtne osnove, organizirana u zrcalnoj simetriji - na osnovni kubični volumen uz začelje su adirana dva manja, na bočnim stranama istaknuta aneksa. U aneksima su smještena stubišta za pristup katu, ulazi u stambene jedinice, hodnici te servisni sadržaji, a unutar osnovnog volumena svaki stan ima po četiri prostrane sobe. U podrumu se nalaze spremišta i praonice.¹⁰⁴⁹

Fasadni plašt kuće građen je kamenom, glavno južno pročelje razvedeno je bočnim rizalitima koji u zoni kata imaju balkone položene na dvostruke kamene konzole. Prozori pročelja pravokutnog, horizontalno položenog formata, imaju istaknute, jednostavno profilirane klupčice i natprozornike, dok su im bočne strane bez naglašenih okvira. Pročelja su artikulirana jednostavnim razdjelnim te završnim profiliranim vijencem položenim na zaobljene konzolice. Koso krovište geometrijom prati razvedenu tlocrtnu osnovu kuće.

Kuća je podignuta na posljednjim ostacima nekadašnjeg prostranog vrta renesansnog prigradskog kompleksa koji je od kraja 19. stoljeća pripadao obitelji Gjivanović. Istovremeno s ishodom odobrenja za izgradnju kuće, vodio se i postupak za dogradnju i adaptaciju neoklasicističke vile Gjivanović (podignute krajem 19. stoljeća na mjestu starijeg ladanjskog zdanja) u poštansku zgradu.¹⁰⁵⁰ Dogradnjom i adaptacijom negirani su vrtni prostor i ogradni zid prema cesti, a nova je kuća Kammerlander - Gjivanović pročeljem pratila liniju novouspostavljenog pročelja poštanske zgrade. I okoliš je prilagođen novoj prostornoj situaciji - umjesto visokog ogradnog vrtnog zida popločeno dvorište pred kućom od ceste dijeli niski zidić.

Izgradnja kuće Kammerlander - Gjivanović i dogradnja susjedne vile Gjivanović u vrijeme nastanka promatrani su prvenstveno kroz prizmu devastacije drevnog prigradskog vrta, čemu se isprva opirao i Građevinski odbor smatrajući da „*bi se time ne samo uništilo ovu lijepu i*

¹⁰⁴⁸ HR-DADU-292, svež. 129/3

¹⁰⁴⁹ HR-DADU-292, svež. 130/7

¹⁰⁵⁰ HR-DADU-292, svež. 135/9

*karakterističnu bašću, već bi se pokvario i cijeli jedinstveni izgled Pila.*¹⁰⁵¹ Konačno je ipak prevladao interes uspostave suvremeno opremljenog poštanskog ureda, a bojazan Građevinskog odbora kako bi „u buduće i drugi vlasnici zemljišta na Pilama tražili punim pravom da se sa gradnjom što više približe državnoj cesti i unište postojeće bašte i vrtove, čime bi se u najkraće vrijeme upropastio estetski i karakteristični izgled najljepšeg predjela Grada“ pokazala se ipak neopravdana.¹⁰⁵²

Razvedeni volumen i suzdržanu oblikovnost kuće Kammerlander - Gjivanović također treba promatrati u korelaciji s ingeniozno provedenom dogradnjom susjedne neoklasicističke građevine, pa iako se ondašnji prigovori o narušavanju karaktera predjela u urbanističkom pogledu mogu smatrati u potpunosti opravdanim, radi se o arhitektonski uspjelom projektu.

Sl.218. Kuća Kamerlander-Gjivanović na Pilama

Sl.219. Zgrada Samostana sv. Dominika Iza Grada

Stambeno-poslovna zgrada Samostana sv. Dominika (1940.) - kat. 184

Dvokatna stambeno - poslovna zgrada s pet stanova i dućanima u prizemlju smještena je u Hvarskoj ulici sjeverno od povijesne jezgre grada (sl.219.). Pred glavnim zapadnim pročeljem pruža se prostrani plato na kojem su se u doba izgradnje nalazile garaže, a danas parkiralište. Zgrada ima „L“ tlocrtnu osnovu, pročelja su joj građena kamenom, a natkrivena je krovom od kupe kanalice. Glavno pročelje simetrično je organizirano, u zoni katova ima uvučene uglove s balkonima ograđenima jednostavnom željeznom ogradom. Jednostavno profilirani razdjelni vijenci prate liniju balkonskih ploča, a pročelje zaključuje završni vijenac položen na zaobljene konzolice. Otvori imaju istaknute glatko obrađene natprozornike i nadvratnike te prozorske klupčice, dok su im bočne strane bez okvira.

¹⁰⁵¹ HR-DADU-292, svež. 130/7, „Zapisnik sjednice Građevinskog odbora od 17. novembra 1936. godine“

¹⁰⁵² Isto

Glavni ulaz u zgradu smješten je na začelju i vodi na stubište. U prizemlju se, uz četiri dućana usmjerena prema zapadu, nalaze spremišta i praonica te u sjeveroistočnom krilu jedan manji stan. Na katovima se nalaze po dva stana, veći trosobni sjeverno i manji dvosobni južno. Stambene prostorije organizirane su oko središnjeg predsoblja.¹⁰⁵³

Pročišćena od stilskih reminiscencija, no naglašenih regionalnih obilježja i tradicionalne konstrukcije, manja stambeno - poslovna zgrada nastala krajem međuratnog razdoblja, usvaja oblikovna rješenja koja su kod sličnih projektnih zadataka u lokalnoj sredini razvili Jozo Dražić i Konrad Fleck.

¹⁰⁵³ HR-DADU-292, svež. 136/14

5. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

5.1. OPĆE ZNAČAJKE URBANISTIČKOG RAZVOJA, ARHITEKTURE I GRADITELJSTVA DUBROVNIKA TIJEKOM MEĐURATNOG RAZDOBLJA

Stagnacija uvjetovana dugotrajnom društvenom transformacijom nekadašnjeg grada – države, te, prije svega, perifernim, izoliranim položajem na rubu Habsburškog imperija, proteže se na čitavo dubrovačko 19. stoljeće. Tek se dolaskom željeznice 1901. godine u Gruž te sve redovitijim pomorskim parobrodarskim linijama, umanjuje prometna izoliranost, i stvaraju preduvjeti za brži industrijski, trgovački i turistički razvoj Dubrovnika. Također, uvođenje tramvajskog prometa 1910. godine omogućit će bolje prometno povezivanje središta grada s Gružem i Lapadom, odnosno postupno integriranje ovih prigradskih zona u novu urbanu cjelinu.

Relativni gospodarski zamah početka novog stoljeća, praćen i pojačanom građevinskom aktivnošću, prekinuti će izbijanje Prvog svjetskog rata.

Nade da će u novoj državnoj tvorevini, Kraljevini SHS, Dubrovnik uživati bolji status no što ga je imao do tada, brzo su kopnile. Iako su još početkom međuratnog razdoblja u lokalnim intelektualnim krugovima postavljeni jasni ciljevi gospodarskog i kulturnog prosperiteta Dubrovnika, temeljeni na razvoju turizma, političke okolnosti, česte izmjene općinske uprave, kao i izostanak potpore središnje državne vlasti, priječile su razvoj grada kao regionalnog središta. Loša povezanost s ostatkom države te brojni komunalni problemi, poput slabe opskrbe vodom i strujom, nezadovoljavajuće ulične mreže i nedostatka stambenog prostora za siromašnije slojeve stanovništva, problemi su kojima lokalna sredina, oslonjena na vlastite intelektualne, poduzetničke i političke snage, nije bila dorasla te je urbani razvoj Dubrovnika, unatoč određenom gospodarskom napretku, tekao usporeno.

Urbani razvoj Dubrovnika u međuratnom razdoblju određen je u prvom redu nepostojanjem prostorno – planske regulative te se izgradnja, iako nadzirana od strane općinskih vlasti, u velikoj mjeri odvija stihijski. Pokušaji regulacije pojedinih, vitalnih dijelova grada, poput uvale Sumartin predodređene za razvoj turizma, zatim pristupnih zona povijesnoj jezgri, Pila i Ploča, ostaju neostvareni. Među brojnim prijedlozima za regulaciju ključnih gradskih zona, urbanističkom kompetencijom se izdvaja prijedlog regulacije uvale Sumartin i unutrašnjosti poluotoka Lapada njemačkog arhitekta Wenera Schürmanna, temeljen na uvažavanju lokalnih osobitosti i načelima vrtlog urbanizma.

Tijekom međuratnog razdoblja gradsko područje širi se na prostore Gruža i Lapada, dotadašnjih prigradskih zona. Izgradnjom nove prometnice, Puta Iva Vojnovića te uspostavljanjem tramvajske linije do uvale Sumartin, poluotok Lapad se od kraja dvadesetih

godina 20. stoljeća ubrzano urbanizira, s dominacijom turizmu i ladanju namijenjene izgradnje. Gruž, sa svojom prometnom infrastrukturom, trgovačkom i putničkom lukom te željezničkom stanicom, razvija se kao novo gradsko gospodarsko središte, oko kojeg se formira radničko naselje. Značajnija urbanizacija odvija se i na području Ploča, predjelu koji je usprkos neposrednoj blizini grada sve do 20. stoljeća rijetko nastanjen, a uslijed atraktivnosti položaja pogodan za rezidencijalnu te hotelsku izgradnju. Nova izgradnja prisutna je i na prostoru Pila, Konala i Boninova, da tada najgušće izgrađenih predgrađa, dok se u samoj povijesnoj gradskoj jezgri vrše uglavnom nadogradnje te adaptacije stambenih i poslovnih prostora.

Pojedina naselja dubrovačke okolice, poput Kupara, Srebrenog i Lopuda, u međuratnom su razdoblju doživjela znatnu preobrazbu i to isključivo zahvaljujući naglom razvoju turističke djelatnosti. Većina ostalih naselja, koja ostaju nedotaknuta novom gospodarskom granom, uglavnom stagniraju, oslanjajući se i dalje na tradicionalne izvore prihoda.

Ukupni broj novogradnji u Dubrovniku i okolici tijekom međuratnog razdoblja može se procijeniti na nešto manje od šest stotina građevina. Od razdoblja potpune stagnacije u godinama nakon Prvog svjetskog rata intenzitet izgradnje postupno raste i doseže vrhunac krajem dvadesetih godina, da bi nakon naglog opadanja u godinama svjetske ekonomske krize istu razinu dosegao krajem tridesetih godina i opet naglo opao po izbijanju Drugog svjetskog rata.

U Dubrovniku međuratnog razdoblja punu dominaciju ima izgradnja namijenjena individualnom stanovanju, u širokom rasponu od reprezentativnih vila do vrlo skromnih prizemnica. Česta je i izgradnja dvojnih kuća te manjih stambenih zgrada do četiri stana, dok je izgradnja većih stambenih građevina izuzetno rijetka. Razmjerno velik udjel u cjelokupnoj građevinskoj djelatnosti zauzima izgradnja hotela i pansiona. Novogradnja za potrebe uredskih i poslovnih prostora, kao i javnih, socijalnih i zdravstvenih ustanova iznimno je rijetka, dok među građevinama namijenjenim industriji prevladavaju skladišta i manji pogoni. Rijetkost predstavlja i izgradnja sakralnih građevina.

Socijalna struktura naručitelja projekata iznimno je raznolika. Financijske mogućnosti i status naručitelja osim izbora lokacije i stupnja reprezentativnosti gradnje najčešće utječu i na izbor projektanta. U Dubrovniku međuratnog razdoblja mali je broj stalno nastanjenih arhitekata i građevinskih inženjera, a većina ih je zaposlena u tehničkim službama područne uprave. Zahvaljujući okolnostima u kojima je zahtjevnijoj klijenteli izbor arhitekata u lokalnoj sredini bio iznimno sužen, otvarao se prostor projektantima iz drugih, većih sredina, prvenstveno Zagreba, zatim Ljubljane, Sarajeva, Beograda i Splita, a u određenim, doduše rijetkim

slučajevima i onima iz europskih metropola. U ukupnom korpusu izgradnje međuratnog Dubrovnika na djelatnost ove grupe arhitekata ipak otpada tek manji dio cjelokupne produkcije, jer izuzev najimućnijeg i najobrazovanijeg sloja, koji status nastoji iskazati i izborom renomiranih projekatanata, kao i naručitelja koji i sami dolaze iz drugih sredina, veći dio građanstva pribjegava uslugama arhitekata i inženjera zaposlenih u tehničkim službama te građevinskih poduzetnika i zidarskih majstora.

Za razliku od nevelikog broja stalno nastanjenih projekatanata, u Dubrovniku tijekom dvadesetih i tridesetih godina 20. stoljeća djeluje relativno veliki broj građevinskih poduzetnika, a u građevinarstvu je zaposlen značajan broj radnika. Građevine međuratnog razdoblja u Dubrovniku odlikuje visoka zanatska kvaliteta, bilo da se radi o tradicionalno oblikovanim ili suvremeno koncipiranim gradnjama.

Za izdavanje građevinskih i uporabnih dozvola, usklađenost sa zakonskim propisima te nadzor građenja, u skladu sa građevinskim zakonom, nadležno je bilo Općinsko poglavarstvo, koje je postupak pratilo putem svog Tehničkog odjela. O estetskoj strani gradnji brigu je vodilo Uresno povjerenstvo, a po donošenju jedinstvenog građevinskog zakona 1931. godine, tročlani Građevinski odbor. Za javne građevine bilo je potrebno ishoditi i suglasnost Građevinske direkcije, odnosno od 1929. do 1939. godine Banovinske uprave na Cetinju, a od 1939. Banovinske uprave u Splitu. Banovinska uprava ujedno je bila drugostupanjsko tijelo koje je rješavalo žalbe na odluke Općinskog poglavarstva.

Vremenski raspon od ishoda građevinske dozvole do završetka gradnje, odnosno kolaudacije, dozvole korištenja zgrade, u većini slučajeva ne prelazi godinu dana, a često iznosi i znatno manje, nerijetko i ispod šest mjeseci.

Skromni broj značajnijih javnih zahvata u međuratnom razdoblju u Dubrovniku uvjetovao je i sužene mogućnosti za raspis natječaja. Provedena su tek dva javna natječaja i to za preuređenje i proširenje „Općinske kavane“ 1931. godine te za izgradnju Burze rada 1940. godine. Iako općinske uprave nisu privatnim naručiteljima uvjetovale raspise natječaja, u pojedinim slučajevima sami naručitelji, svjesni utjecaja koji će građevina imati na urbano okruženje, a prije svega nastojeći izbjeći moguće negativne reakcije javnosti, pribjegavali su provedbi internih natječaja. Pojedini dobrostojeći naručitelji su i kod gradnje privatnih rezidencija koristili usluge više projekatanata.

Na polju opremanja javnih površina, prvenstveno parkova, važnu ulogu imalo je društvo „Dub“, koje nakon Prvog svjetskog rata nastavlja raniji rad Društva za promicanje interesa Dubrovnika. Entuzijazmom i agilnošću u urbanom oplemenjivanju javnih prostora, ali i

provedbi pojedinih infrastrukturnih zahvata, društvo „Dub“ nerijetko je nadoknađivalo neaktivnost i neodlučnost općinske uprave na ovom polju.

Po završetku Prvog svjetskog rata, u proljeće 1919. godine, Ministarstvo prosvjete osnovalo je Nadleštvo za umjetnost i spomenike u Dubrovniku. Za prvog konzervatora izabran je slikar Marko Murat, ujedno idejni začetnik Nadleštva, a 1928. godine kao pomoćnik konzervatora u Nadleštvu se zapošljava Kosta Strajnić. Kako vlasti tadašnje države nisu uspjele donijeti zakon o zaštiti spomenika kulture, a lokalne vlasti nisu primijenile odredbe Građevinskog zakona iz 1931. godine, kojim je bilo predviđeno donošenje uredbe ili privremenog pravilnika o zgradama i dijelovima naselja umjetničkog i povijesnog značaja, rad Nadleštva trajno je ostao bez zakonskog utemeljenja, što je ključna odrednica njegovog djelovanja. U takvim okolnostima, no najčešće bezuspješno, konzervatori nastoje utjecati na arhitektonsko – oblikovni aspekt nove izgradnje, zapostavivši donekle užu konzervatorsku djelatnost, prije svega rad na inventarizaciji spomenika. Nadleštvo je raspolagalo s iznimno skromnim financijskim sredstvima te nije samo moglo poduzimati konzervatorske zahvate, a kod značajnijih tadašnjih zahvata obnove spomenika, poput faksimilske rekonstrukcije Gradskog zvonika 1929. godine, obnove tvrđave Lovrijenac 1933. te uređenje prizemlja palače Sponza 1936. godine, imalo je tek savjetodavnu ulogu. Uz rad Nadleštva za umjetnost i spomenike, za očuvanje spomeničke baštine u dubrovačkom međuraću bio je važan i javni angažman nekolicine pojedinaca, povjesničara Luja Vojnovića i Vinka Foretića te tadašnjeg vojnog mornaričkog časnika i budućeg konzervatora Lukše Beritića.

5.2. ARHITEKTURA DUBROVNIKA TREĆEG DESETLJEĆA 20. STOLJEĆA – PREMA REDUKCIJI STILSKIH REMINISCENCIJA I NOVIM PROSTORNIM KONCEPCIJAMA

Arhitektura prvog poratnog desetljeća u Dubrovniku može se promatrati kao odraz svih društvenih i političkih previranja burnog razdoblja, visokih stremljenja i gorkog otrežnja. Kao što se i u novostvorenoj državnoj tvorevini pokazalo, da je prijašnja hegemonija tek zamijenjena drugom, tako ni na lokalnoj razini položaj Dubrovnika nije znatnije promijenjen, jer je Dubrovniku ponovno namijenjena provincijska uloga, u kojoj će se morati oslanjati na vlastite snage. No upravo su lokalne snage pokazale nedostatne potencijale i ograničenja male, predugo na sebe osuđene sredine. Nedostatak tehničke inteligencije, odnosno većeg broja školovanih stručnjaka, otežati će realizaciju čak i relativno lako ostvarivih ciljeva, za

koje je postojao širi konsenzus. Misli se tu prije svega na ranije iznesene probleme urbanističke regulacije, komunalnih problema i prometne nepovezanosti. Ista slika prenosi se i na pitanja arhitektonskog oblikovanja, koje u najvećoj mjeri inercijom slijedi ranija rješenja. Pozitivni uplivi, generirani prije svega naručiteljima koji dolaze iz drugih većih sredina, ne nailaze na plodno tlo, pa i projektanti koji za njih projektiraju ne nailaze na širi odaziv. Domaći naručitelji uglavnom se oslanjaju na usluge inženjera zaposlenih u tehničkim službama i građevinskih poduzetnika, kako je to bilo i u prethodnom razdoblju, pa kvaliteta cjelokupne produkcije uglavnom ovisi o njihovim sposobnostima. Stoga je upravo arhitektonsko oblikovanje i najbolji pokazatelj provincijskog stanja duha, nezainteresiranosti ili nemogućnosti prepoznavanja promjena koje se tijekom ovog desetljeća događaju na europskoj razini.

Ipak, u pojedinim slučajevima vidni su pozitivni pomaci, nastojanje da se na prostorno – oblikovnom planu dosegne viša razina kvalitete stanovanja. Prije svega vidljivo je to u malobrojnim izvedbama dubrovačkog arhitekta Iva Ćurlice čije gradnje, iako oblikovno nose pečat historicizma, prostornom dispozicijom i interakcijom s okolišem, najavljuju nadolazeći modernistički diskurs. Također, zanimanjem za oblikovanje vrtno – gradbenih arhitektonskih elemenata, Ćurlica se pokazuje kao baštinik lokalne tradicije i predstavlja sponu prema novoj generaciji arhitekata, poput Nikole Dobrovića i Joza Dražića, koji će djelujući u Dubrovniku u narednom desetljeću također ispoljiti izraziti senzibilitet za arhitektonsko – hortikulturno oblikovanje.

Prema kraju trećeg desetljeća sve je uočljivije pročišćavanje oblikovnog izraza, ponajprije kod nekolicine školovanih arhitekata zaposlenih u Građevinskoj direkciji. Splitski arhitekt Ivan Ivačić, iako kritiziran od strane konzervatora Koste Strajnića, volumene svojih kuća nastoji dinamizirati tlocrtnim i visinskim diferenciranjem, a povijesne reference su minimalizirane, najčešće svedene na korištenje lučnih nadvoja otvora. Fridrih Valenta, oblikovanju volumena pristupa tradicionalnije, no potpuno reducira arhitektonsku plastiku zidnog plašta. I u prostornoj dispoziciji Valentinih kuća primjetan je znatan pomak prema protočnoj, funkcionalnoj organizaciji.

Opisane tendencije pojavnost i prostornu organizaciju približavaju duhu modernizma, no treba naglasiti da u konstruktivnom smislu i dalje predstavljaju izraz tradicionalnog načina građenja s nosivim zidovima. Ovo će uostalom biti slučaj i kod većine gradnji narednog desetljeća, čak i onda kada ih projektiraju deklarirani modernisti.

5.3. ARHITEKTURA DUBROVNIKA ČETVRTOG DESETLJEĆA 20. STOLJEĆA – NEPREKINUTI DIJALOG MODERNIZMA I TRADICIJE

Presudnu ulogu u promjenama što ih dubrovačka arhitektura doživljava od početka četvrtog desetljeća 20. stoljeća imao je likovni kritičar i publicist Kosta Strajnić. Zaposlivši se 1928. godine kao pomoćnik dubrovačkog konzervatora Marka Murata, Strajnić će svojim pisanjem i uz pomoć osobnih kontakata u lokalnoj sredini promovirati suvremenu arhitekturu. Iznimno agilan na početku djelovanja u novoj sredini, nesklon podilaženju ili stvaranju kompromisa s ustaljenim načinima funkcioniranja lokalne zajednice, Strajnić će se uskoro naći u središtu brojnih sukoba, pa iako su možda neki bili i kontraproduktivni po razvoj arhitektonske scene, općenito uzevši, Strajnićevo djelovanje ključno je za afirmaciju moderne arhitekture. Uspješna provedba javnog natječaja i izvedba preuređenja i proširenja „Općinske kavane“ (1931.-1934.) inaugurirali su modernu arhitekturu u Dubrovniku i ujedno dokazali da ona može korespondirati s vrijednim povijesnim okruženjem. Upravo je ovo pitanje bilo ključno u polemici koju je Strajnić vodio s urednikom splitskog „Novog doba“ don Vinkom Brajevićem, krajem 1930. i početkom naredne godine. Brajevićev doprinos raspravi, ključnoj za razumijevanje arhitektonskog stvaralaštva na jadranskoj obali tijekom tridesetih godina, do sada nije bio u punoj mjeri valoriziran. Često doživljavao kao eksponent konzervativističkog opiranja novim stremljenjima (što mu tadašnji protivnici i nastoje imputirati), Brajevića se zapravo može smatrati stvarnim „pobjednikom“ polemike, čiji su stavovi odredili arhitekturu narednog razdoblja, a mogu se sažeti u definiciji „prostornog kontekstualiziranja“ nove izgradnje u vrijednim povijesnim i prirodnim okruženjima hrvatske priobalne regije. Naime, svi će značajni arhitekti koji povremeno ili stalno projektiraju za Dubrovnik tijekom tridesetih godina 20. stoljeća, nastojati, manje ili više uspješno, svoja ostvarenja prilagoditi zatečenim vrijednostima. Ova se tendencija, doduše, može dijelom pripisati i zahtjevima naručitelja i nadležnih općinskih službi, no rasprava je zasigurno svim zainteresiranim stranama dala dostatne argumente za otklon od doktrinarnog modernizma s jedne, kao i od recikliranja historicističke prakse s druge strane.

Čak će i stvaralaštvo arhitekta Nikole Dobrovića (čiji, pak, angažman u Dubrovniku predstavlja jedan od najznačajnijih Strajnićevih uspjeha), radikalnog u primjeni modernističkih načela, počevši od hotela „Grand“ na Lopudu (1934.-1937.) biti prožeto svjesnim uvažavanjem zatečenih vrijednosti te ujedno kritičkim preispitivanjem vladajućih modernističkih doktrina.

Naravno, jak lokalni povijesni supstrat znao je kod pojedinaca i arhitektonskih škola prouzrokovati i nesporazume, odnosno pokušaje predoslovnog preuzimanja elemenata graditeljske tradicije, što je rezultiralo rješenjima koja se mogu interpretirati i kao historicistički revizionizam. Slučaj je to s većinom rješenja koje su za Dubrovnik izradili Plečnik i njegovi učenici. Slično je i s beogradskim arhitektima Vojinom Simeonovićem i Bogdanom Nestorovićem, a u drugoj polovici tridesetih, kada i sam europski modernizam zapada u krizu te jača monumentalizam pod utjecajem totalitarnih režima, i s pojedinim ostvarenjima i projektima Lavoslava Horvata i Harolda Bilinića.

No upravo su pripadnici zagrebačkog kruga arhitekata, poput Mladena Kauzlarića i Stjepana Gomboša, Drage Galića, Bele Auera, pa konačno i spomenuti Lavoslav Horvat i Harold Bilinić, pojedinim svojim projektima i realizacijama uspjeli postići zadovoljavajuću razinu interakcije između modernističkih postulata i uvažavanja lokalnog konteksta. Uz nesumnjivo posjedovanje izraženog umjetničkog senzibiliteta, to treba zahvaliti i istinskom razumijevanju vlastitog poziva, stečenog kvalitetnim obrazovanjem i praksom, pa stoga, odstupanje od pojavnih obilježja internacionalnog modernizma, poput bijelih žbukanih fasada ili ravnog krova, ovi arhitekti nisu doživljavali kao kršenje nedodirljivih dogmi. Također, uslijed stečenog obrazovanja i izgrađenog senzibiliteta bili su u stanju prepoznati dublje, strukturne kvalitete dubrovačke graditeljske baštine, prije svega ladanjske i prigradske stambene arhitekture te odnose koje ta arhitektura gradi s otvorenim, vrtnim prostorima. Elemente povijesne arhitekture poput trijemova, lođa i verandi spomenuti arhitekti ne koriste u svrhu površnog oponašanja povijesnih stilova, već kao prijelaze u vizualnom i fizičkom doživljaju prostora, kojim interijer i eksterijer objedinjuju u cjelovitu prostornu misao.

Da su kvalitetna arhitektonska ostvarenja moguća i ako se kreće od drugačijih postavki, svjedoči primjer Joza Dražića, jedinog školovanog arhitekta koji je ponikao te tijekom razdoblja tridesetih godina stalno radio u dubrovačkoj sredini. Nezainteresiran odviše za stroge principe modernizma, no senzibilan za naslijeđene vrijednosti, Dražiću uspijeva oblikovati iznimno uspjele prostorne cjeline, koje prema potrebi, odnosno traženju naručitelja zaodijeva u ruho bogato povijesnim reminiscencijama ili ogoljeva do modernističkog minimalizma.

Arhitektonske koncepcije projektanata tijekom međuraća gotovo su uvijek praćene i nadopunjene vrsnim zanatskim opredmećenjem, a što se može zahvaliti visokim standardima graditeljske struke i otvorenoj kompetitivnosti temeljenoj prvenstveno na kriteriju kvalitete izvedbe. No građevinski poduzetnici, osim što redovito uspijevaju kvalitetno realizirati zamisli školovanih arhitekata, često se i sami upuštaju u rješavanje projektnih zadataka.

Obrazovani u srednjim graditeljskim školama Zagreba, Sarajeva i Splita, ovlašteni graditelji mlađe generacije poput Vilima Doršnera, Rikarda Trostmana, Draga Pogačića, Vinka Karlovca i Ante Bijelića stvaraju djela koja na koncepcijskoj i prostorno – organizacijskoj razini nužno nešto zaostaju za onima visokoškoloovanih projektanata, no svojom pojavnošću nerijetko ravnopravno grade sliku novog urbanog pejzaža.

Slijedom iznesenog, doista se cjelokupan korpus dubrovačke arhitekture nastale u razdoblju između dvaju svjetskih ratova može promatrati kao neprestani dijalog između povijesnog nasljeđa i suvremenosti, u kojemu kvalitetu arhitektonskog ostvarenja određuju kompetencija i sposobnosti pojedinog autora – inventivnost, senzibilitet te razina do koje u istraživanju prostornog konteksta uspijeva doprijeti.

Predrasudi o Dubrovniku kao konzervativnoj sredini nesklonoj eksperimentiranju i prihvaćanju novog, a koja se često rabi i za karakterizaciju međuratnog razdoblja, opire se i sam, tada nastao, iznimno raznovrstan arhitektonski korpus. Bez sumnje specifična i samoreferentna, pritisnuta višestoljetnim nametnutim joj provincijskim položajem, dubrovačka je sredina ipak imala snage za prihvaćanje novih poticaja, koje su donosili mahom mladi, često i u svojim sredinama još neafirmirani autori.

Nepostojanje jake lokalne arhitektonske scene, iako je na urbanističkom planu bilo pogubno za racionalni, planski razvoj gradske cjeline, stvorilo je prostor relativno otvoren arhitektima iz drugih sredina, polje moguće interakcije različitih utjecaja, kao i odnosa što ga suvremenost može graditi prema nasljeđu. Pojedini autori, poput Nikole Dobrovića, Mladena Kauzlarića i Stjepana Gomboša, Drage Galića, Budimira Pervana te Joza Dražića, znali su iskoristiti pružene im mogućnosti, ostvariti pojedina djela ili čitave opuse značajne u nacionalnim okvirima te steći iskustva bitna, a ponekad i presudna za daljnji osobni umjetnički razvoj.

S druge pak strane, korpus dubrovačke međuratne arhitekture, bogat i kompleksan te nažalost u današnje vrijeme iznimno podložan devastacijama, traži daljnja istraživanja i interpretacije, kako bi ravnopravno s graditeljskom baštinom drugih razdoblja mogao biti temelj promišljenijem urbanom razvoju dubrovačke regije u budućnosti.

6. LITERATURA I IZVORI

6.1. LITERATURA

DRAŽEN ARBUTINA, Talijanska arhitektura druge četvrtine XX. st. u kontekstu političkih kvalifikacija, u: *Prostor*, 14, Zagreb, 1997., 321-356

DRAŽEN ARBUTINA, Moderna arhitektura Zadra, Uvod u njeno razumijevanje, u: *Prostor*, 22, Zagreb, 2001., 163-176

Arhitekti članovi JAZU, (ur.) Drago Galić, Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, 437, Zagreb, 1991.

NIKO ARMANDA, Arhitektura i kritika, u: *Tribuna*, 31. listopada 1931., 2-3

NIKO ARMANDA, Dalmacija i moderna arhitektura u: *Arhitektura*, 7-8, Ljubljana, 1933., 122-123

ALEKSEJ ARSENJEV, Ruska emigracija u Dubrovniku, u: *Ruski emigranti u Hrvatskoj između dva rata (Rubovi, memorija)*, prir. Irena Lukšić, Zagreb, 2006., 21-83

IRENA ARSIĆ, Dubrovački stampari i izdavači XIX. veka i njihova izdanja, Beograd, 2005., 117-170

LJILJANA BABIĆ, Arhitekt Nikola Dobrović, *Arhitektura Urbanizam*, 43, Beograd, 1967., 22-31

ANTUN BAĆE, Arhitekt Vinko Glanz u Dubrovniku, u: *Strajnićev zbornik*, (ur.) Ivan Viđen, Dubrovnik – Zagreb, 2010., 85-100

ANTUN BAĆE, Arhitekti Mladen Kauzlarić i Stjepan Gomboš u Dubrovniku, u: *Peristil*, 53, Zagreb, 2010., 105-120

ANTUN BAĆE, IVAN VIĐEN, Lazareti na Pločama od pada Dubrovačke Republike do danas (1808.-2013.), u: *Prostor*, 46, Zagreb, 2013., 326-339

ANTUN BAĆE, IVAN VIĐEN, *Praefatio* za ladanjsku arhitekturu u Župi dubrovačkoj: ljetnikovac Bettera kraj Mlina, u: *Peristil*, 56, Zagreb, 2013., 213-225

DUBRAVKO BAČIĆ, Spomenik Viktoru Dyku na Lopudu arhitekta Nikole Dobrovića, u: *Prostor*, 25, Zagreb, 2003., 45-56

DUBRAVKO BAČIĆ, Nikola Dobrović, Četiri Adonisova mjeseca, u: *Oris*, 31, Zagreb, 2005., 142-151

KATJA BAKIJA, Knjiga o »Dubrovniku« (1849.-1852.), Zagreb, 2005.

STIJEPO BAKIJA, Industrijsko-obrtnička i ugostiteljsko – uslužna djelatnost u Gružu između dva rata, u: *Dubrovački horizonti*, 27, Zagreb, 1987., 121-140

IVO BANAC, Struktura konzervativne utopije braće Vojnovića, u: Radovi međunarodnog simpozija o djelu Iva Vojnovića, (prir.) Frano Čale, Zagreb, 1981., 19-49

TONKO BARČOT, Ispostava banske vlasti Banovine Hrvatske u Splitu 1939.-1941., u: Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru, 48, Zadar, 2006., 667-702

ĐIVO BAŠIĆ, Lloydovi slikopisi Kružna putovanja putničkih parobroda Jugoslavenskog Lloyd 1930-ih godina (Mediteran kakav je bio 1930-ih godina), u: Pomorski zbornik, 47-48, Rijeka, 2013., 269-302

ĐIVO BAŠIĆ, Izložba "Dubrovačko pomorstvo kroz vjekove" 1941. godine (2.2.-1.4.1941.), u: Zbornik Dubrovačkih muzeja, 1, Dubrovnik, 2004., 209-236

SLAVOMIR BENIĆ, Tragom zaboravljene dubrovačke Vijećnice, u: Beritićev zbornik, Dubrovnik, 1960., 89-105

SLAVOMIR BENIĆ, ZDESLAV PERKOVIĆ, SRĐAN ŠEGVIĆ, Rekonstrukcija grupe objekata između Zvonika i Kneževa dvora u Dubrovniku, elaborat, Dubrovnik, 1982.

MARIJA BENIĆ PENAVA, Pomorske djelatnosti na dubrovačkom području između dva svjetska rata, u: Naše more, 5-6(2005.), Dubrovnik, 2005., 235-247

VLAHO BENKOVIĆ, Uloga dubrovačke politike u stvaranju »Novoga kursa« (1903.-1905.), Dubrovnik, 2009.

LUKŠA BERITIĆ, Utvrđenja grada Dubrovnika, Dubrovnik, 1955.

LUKŠA BERITIĆ, O zaštiti spomenika kulture u Dubrovniku kroz stoljeća, u: Zbornik zaštite spomenika kulture, 10, Beograd, 1959., 195-212

LUKŠA BERITIĆ, Ubikacija nestalih građevinskih spomenika u Dubrovniku, II., Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, 12, 1960., 61-84

LUKŠA BERITIĆ, Dubrovački vodovod, u: Anali, 8-9, Dubrovnik, 1962., 99-116

JOSIP BERSA, Dubrovačke slike i prilike, Zagreb, 1941.

LJERKA BIONDIĆ, Krićka analiza stambene arhitekture u djelu arhitekta Drage Galića – evolucija i tipologija, doktorski rad, Zagreb, 1996.

TAMARA BJAŽIĆ KLARIN, Internacionalni stil – izložbe međuratnog Zagreba (1928.-1941.), u: Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 31, Zagreb, 2007., 313-326

LJILJANA BLAGOJEVIĆ, Modernism in Serbia: the elusive margins of Belegrade architecture, 1919-1941, Cambridge, Massachusetts, 2003.

PETER BLAKE, Majstori graditelji, Zagreb, 1998.

DANICA BOŽIĆ - BUŽANČIĆ, Kulturni i društveni život Splita u prvoj polovici XIX stoljeća, u: Dani hvarskog kazališta, 6, Split, 1979, 380-399

BRANKO BUNIĆ, Vinko Glanz. Prigodom 70. obljetnice života, u: Čovjek i prostor, 7(1972.), Zagreb, 1972., 12

HELENA BUNIJEVAC, Vlak za Dubrovnik, u: Hrvatska revija, 3(2009.), Zagreb, 2009., 16-20

SAFET BURINA, Da li će stari dubrovački lazareti biti pretvoreni u moderan hotel ili u studentske ferijalne stanove?, u: Politika, 7. veljače 1938., 8

LUKO BRADARIĆ, Zapisi iz lapadske prošlosti, Dubrovnik, 2001.

VINKO BRAJEVIĆ, Za suvremenu ili klasičnu Dalmaciju? Odgovor N. Dobroviću, u: Novo Doba, 1932., 128, 2.

VINKO BRAJEVIĆ, Dakle ne radi se o arhitekturi Dalmacije, nego o izgradnji Bačvica. Odgovor N. Dobroviću, Novo doba, 1933., 5, Pr. 1-2.

ALAN COLQUHOUN, Modern Architecture, Oxford – New York, 2002.

WILLIAM J.R.CURTIS, Modern Architecture since 1900, London, 2000.

Častimo te, križu sveti (prigodom podizanja spomen-križa na Srđu 1997.), (prir.) Želimir Puljić, Dubrovnik, 1997.

LJILJANA ČERINA, Saznaj tajnu ljubavi, riješit ćeš tajnu smrti, i vjerovat da je život vječan, u: Ivan Meštrović: Gospa od Anđela – Mauzolej obitelji Račić, Cavtat, 1920.-1922., katalog izložbe, Zagreb, 2008., 30-59

ŽELJKA ČORAK, Odlomci o genezi modernizma, u: Arhitektura, 156-157, Zagreb, 1976., 55-64

ŽELJKA ČORAK, Lokrum u srednjoj Evropi, u: Otok Lokrum, zbornik radova sa Simpozija održanog od 8 – 11.9.1987. u Dubrovniku, (ur.) Milan Meštrović, Zagreb, 1989., 207-211, 209

ŽELJKA ČORAK, U funkciji znaka, Drago Ibler i hrvatska arhitektura između dva rata, Zagreb, 2000.

ŽELJKA ČORAK, MARINA OREB, Grand hotel Lopud, konzervatorski elaborat, Dubrovnik, 2005.

VESNA ČUČIĆ, Posljednja kriza Dubrovačke republike, Dubrovnik, 2003.

JERKO ČULIĆ, Način za rješenje problema naših pasivnih krajeva! (Historijat akcija za podizanje hotela u Dalmaciji), u: Jugoslovenski turizam, 2(1928), Split, 1928, 5-7

FRANKO ČORIĆ, Zaštita povijesnoga kulturnog krajolika u Dalmaciji početkom 20. stoljeća u: Zbornik 3. kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti, (ur.) Andrej Žmegač, Zagreb, 2012, 39-44

FRANKO ĆORIĆ, Prilog poznavanju historicističkih intervencija na dubrovačkoj Divoni 1888.-1892., u: Portal 4(2013.), Zagreb, 2013., 37-47

STJEPAN ĆOSIĆ, Obilježja i ustroj austrijske vlasti u Dalmaciji u doba apsolutizma, Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru, 40, Zadar, 1998., 349-360

STJEPAN ĆOSIĆ, Dubrovnik nakon pada Republike (1808.-1848.), Dubrovnik, 1999.

STJEPAN ĆOSIĆ, Povjesničar Josip Gelcich (1849.-1925.), biobibliografija, u: Dubrovnik, 1(2003), Dubrovnik, 2003., 91-97

STJEPAN ĆOSIĆ, Državna uprava u Dalmaciji i crkveni preustroj 1828./1830. godine, Croatica Christiana Periodica, 65, Zagreb, 2010., 51-66

STJEPAN ĆOSIĆ, ZORAN GRIJAK, Figure politike - Lujo Vojnović i Robert William Seton-Watson, Zagreb, 2012.

TANJA DAMLJANOVIĆ, Prilog proučavanju praškog perioda Nikole Dobrovića, Saopštenja, 27-28, Beograd, 1996., 245

ANA DEANOVIĆ, Meštrovićeva arhitektura, u: Čovjek i prostor, 108-109, Zagreb, 1962., 9-10

ANA DEANOVIĆ, Meštrovićevi prostori, u: Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, knjiga 423, Zagreb, 1986., 7-117

VESNA DELIĆ GOZZE, Od Jaroslawa do Jasenovca - Josip Berner i Dubrovnik, katalog izložbe, Dubrovnik, 2005.

JEŠA DENEGRI, Srpska arhitektura 1900 – 1970. u: Život umjetnosti, 19-20, Zagreb, 1973., 72

NIKOLA DOBROVIĆ, Spasavajmo Dubrovnik – čuvajmo njegov historiski i umjetnički karakter, u: Tribuna, 11. rujna 1930., 2

NIKOLA DOBROVIĆ, Kursalon na Pilama u Dubrovniku, u: Arhitektura, 3(1931), Ljubljana, 1931., 74-76

NIKOLA DOBROVIĆ, Konkurni radovi za pozorišnu zgradu u Novom Sadu, u: Arhitektura, 3(1931), Ljubljana, 1931., 76-78

NIKOLA DOBROVIĆ, U odbranu savremenog graditeljstva, u: Arhitektura, 2(1931), Ljubljana, 1931., 33-36

NIKOLA DOBROVIĆ, Za savremenu ili klasičnu Dalmaciju? u: Jadranska pošta, 225, 7; 226, 7; 227, 7; 228, 7; 229, 7, Split, 1932.

NIKOLA DOBROVIĆ, Uređenje „terase“ na Terazijama u Beogradu, u: Arhitektura, 4(1932), Ljubljana, 1932., 114-118.

NIKOLA DOBROVIĆ, Dubrovački dvorci, Beograd, 1946.

NIKOLA DOBROVIĆ, Urbanizam kroz vekove I – Jugoslavija, Beograd, 1950.

NIKOLA DOBROVIĆ, Urbanistička razmatranja o čuvanju istorijskih gradova, u: Zbornik zaštite spomenika kulture, 2, Beograd, 1952., 31-40

NIKOLA DOBROVIĆ, Pokrenutost prostora – Bergsonove dinamičke sheme – nova slika sredine, u: Čovjek i prostor, 100, Zagreb, 1960., 10-11

ŽARKO DOMLJAN, Auer, Bela, u: Hrvatski biografski leksikon, A-Bi, Zagreb, 1983., 263-264

FRANO DULIBIĆ, Strajnićev neostvoreni muzej satire u Dubrovniku, u: Strajnićev zbornik, (ur.) Ivan Viđen, Dubrovnik – Zagreb, 2010., 149-158

VEDRAN DUPLANČIĆ, Obalni pojas grada Splita u urbanističkim planovima, projektima i studijama u razdoblju od 1914. do 1941. godine, u: Prostor, 27, Zagreb, 2004., 111-121

ZVONKO DŽANKIĆ, Dominikansko učilište u Dubrovniku (1886.-1967.), Zagreb, 2007.

ZUSIA EFRON, Jevrejski nadgrobnici u Dubrovniku, Zbornik Jevrejskog istorijskog muzeja 1 (Studije i građa o dubrovačkim Jevrejima), Beograd, 1971., str. 337-339.

EMA FIORENINI ŠKERLJ, Izgradnja područja Ploče u Dubrovniku od kraja I. svjetskog rata do danas, magistarski rad, Zagreb, 1979.

CVITO FISKOVIĆ, Vinko Foretić u zaštiti spomenika kulture, u: Zbornik radova o Vinku Foretiću, Dubrovnik – Korčula, 1994., 101-108

MILJENKO FORETIĆ, Dubrovnik u povijesnim i kulturnim mijenama, Dubrovnik, 2007.

MILJENKO FORETIĆ, Kazalište u Dubrovniku, Zagreb, 2008.

VINKO FORETIĆ, Stari dubrovački lazareti na Pločama, u: Novo doba, 17. travnja 1938., 6-7

VINKO FORETIĆ, Građevni razvitak novog Dubrovnika, u: Narodna svijest, 5. travnja 1939., 3

VINKO FORETIĆ, Kulturni problemi Dubrovnika u obnovljenoj Hrvatskoj, u: Dubrava, 10. veljače 1940, 2, 17. veljače 1940., 2

VINKO FORETIĆ, Lazareti pred opasnošću rušenja i park Ilijine Glavice pred pogibelji uništenja, u: Dubrava, 20. srpnja 1940., 3

VINKO FORETIĆ, Vegetacija kao važni činilac dubrovačkog urbanizma, u: Dubrava, 4. veljače 1941., 19

VINKO FORETIĆ, Banac, Božo, u: Hrvatski biografski leksikon, A-Bi, Zagreb, 1983.

KENNETH FRAMPTON, Moderna arhitektura: kritička povijest, Zagreb, 1992.

AUGUSTIN FRANIĆ, Dr. Niko Koprivica gradonačelnik Dubrovnika, žrtva i mučenik sa Dakse, Dubrovnik, 2008.

BOJANA FRANIĆ, Korka, Jovan, u: Hrvatski biografski leksikon, Kam - Ko, Zagreb, 2009., 624-625

SIGFRIED GIEDION, Prostor, vreme, arhitektura, Beograd, 1969.

TADEJ GLAŽAR, Nikola Dobrović, Vila proljeća na otoku Lopudu, u: Oris, 48, Zagreb, 2007., 140-149

STJEPAN GOMBOŠ, Arhitektonski i urbanistički principi izgradnje Dubrovnika, u: Dubrovačka tribuna, 21. travnja 1933., 3

STJEPAN GOMBOŠ, Stručno mišljenje o obnovi Lovrijenca, u: Dubrovačka tribuna, 21. travnja 1933., 3-4

STJEPAN GOMBOŠ, MLADEN KAUZLARIĆ, Regulacija Pila. Jedan dubrovački arhitektonski i urbanistički problem, u: Novosti, 1. veljače 1941., Dubrovački prilog, 22-23

Građevinski zakon, u: Zbirka zakona, (ur.) Mihajlo Ilić, Beograd, 1931., 10

VERA GRAOVAC, Populacijski razvoj Zadra, u: Geoadria, 9/1, Zadar, 2004., 51-72

NADA GRUJIĆ, Ljetnikovac Vice Stjepovića-Skočibuhe kod Tri crkve u Dubrovniku, u: Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 12-13, Zagreb, 1989., 215-227

NADA GRUJIĆ, Ladanjska arhitektura dubrovačkog područja, Zagreb, 1991.

MARTIN HEIDEGGER, O biti umjetnosti, Zagreb, 1959.

BRANKA HLEVNJAK, „Nova stvarnost“ u djelu Đure Griesbacha, rani radovi 1927-1939., u: Peristil, 41, Zagreb, 1998., 123-146

KATARINA HORVAT-LEVAJ, Od baroknog klasicizma do neoklasicizma: stilsko-tipološke transformacije arhitekture Dubrovnika između 1780. i 1900. godine, u: Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 24, Zagreb, 2000., 61-72

KATARINA HORVAT-LEVAJ, Barokne palače u Dubrovniku, Zagreb, 2001.

KATARINA HORVAT-LEVAJ, Barokne kuće s terasama u Cavtatu - prilog istraživanju umjetničkih veza Dubrovnika i Boke kotorske, u: Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 29, Zagreb, 2005, 211-236

KATARINA HORVAT-LEVAJ, Između ljetnikovaca i palača - reprezentativna stambena arhitektura dubrovačkog predgrađa Pila u 18. stoljeću, u: Kultura ladanja, Zbornik radova sa

znanstvenih skupova „Dani Cvita Fiskovića“ održanih 2001. i 2002. godine, (ur.) Nada Grujić, Zagreb, 2006., 203-220

ANDREJ HRAUSKY, JANEZ KOŽELJ, DAMJAN PRELOVŠEK, Plečnik v tujini – Vodnik po arhitekturi, Ljubljana, 1998.

ANDREJ HRAUSKY, JANEZ KOŽELJ, DAMJAN PRELOVŠEK, Jože Plečnik: Dunaj, Praga, Ljubljana, Ljubljana, 2007.

RADOVAN IVANČEVIĆ, „Staro“ i „novo“ u arhitekturi i urbanizmu, u: Život umjetnosti, 5, 1967., 61-68

KRUNOSLAV IVANIŠIN, Arhitektura faustovskih meditacija, u: Čovjek i prostor, 1-2(1997), Zagreb, 1997., 40-42

KRUNOSLAV IVANIŠIN, Nikola Dobrović, Grand hotel na Lopudu, u: Oris, 3, Zagreb, 1999., 126-139

KRUNOSLAV IVANIŠIN, Arhitekt Nikola Dobrović i vizija demokratskog grada, u: Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 24, Zagreb, 2000., 127-139

KRUNOSLAV IVANIŠIN, Tehnička, funkcionalna i retorička održivost arhitekture Nikole Dobrovića, u: Strajničev zbornik, (ur.) Ivan Viden, Dubrovnik – Zagreb, 2010., 103-120

Izložba Dubrovačko pomorstvo kroz vjekove, katalog izložbe, Dubrovnik, 1941.

Izložba historijskih i umjetničkih slika, katalog izložbe, Dubrovnik, 1940.

MATO JAKŠIĆ, Dubrovnik 1941., Beograd, 1966.

NATAŠA JAKŠIĆ, Arhitektonski opus Jurja Denzlera tridesetih godina dvadesetog stoljeća, doktorski rad, Zagreb, 2007.

ZDRAVKA JELASKA MARIJAN, Nastanak parobrodarskog društva Jugoslavenski Lloyd i poslovanje društava čijim je združivanjem nastalo, u: Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, 42, Zagreb - Dubrovnik, 2004., 231-272

GORČIN JOVANOVIĆ, Četrdesettri godine stvaralačkog rada Dušana Smiljanića, u: ARH, 10-11(1966), Sarajevo, 1966., 33-37

ZLATKO JURIĆ, Školovanje graditeljskih obrtnika i poduzetnika u Hrvatskoj i Slavoniji od 1850. do 1918. godine, u: Prostor, 22, Zagreb, 2001., 119-140.

ZLATKO JURIĆ, Strukovni naslovi u arhitekturi i graditeljstvu u Hrvatskoj i Slavoniji od 1870-ih do 1918. godine, u: Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 26, Zagreb, 2002., 149-159.

ZLATKO JURIĆ, Zaštita spomenika u teorijama gradogradnje u Srednjoj Europi 1870. - 1918. godine, u: Prostor, 27, Zagreb, 2004., 1-16

MUHAMED KADIĆ, In memoriam na prof. Dušana Smiljanića, u: Čovjek i prostor, 8(1974), Zagreb, 1974, 14-15

ALEKSANDAR KADIJEVIĆ, SRĐAN MARKOVIĆ, Milan Minić: arhitekta i slikar, Beograd, 2003.

DARKO KAHLE, Zagrebačka ugrađena najamna kuća u razdoblju od 1928. do 1934. godine, u: Prostor, 24, Zagreb, 2002., 155-168

DARKO KAHLE, Zagrebačka ugrađena najamna kuća u razdoblju od 1935. do 1945. godine, u: Prostor, 25, Zagreb, 2003., 33-44

DARKO KAHLE, Stambene kuće Novoga građenja u sjevernim dijelovima Zagreba u razdoblju od 1928. do 1945. godine, u: Prostor, 26, Zagreb, 2003., 167-174

DARKO KAHLE, Zagrebačka uglovnica u razdoblju od 1928. do 1944. godine, u: Prostor, 27, Zagreb, 2004., 77-86

DARKO KAHLE, Građevinski propisi za grad Zagreb u razdoblju od 1919. do 1931. godine i Građevinski zakon iz 1931. godine, u: Prostor, 31, Zagreb, 2006., 116-129

DARKO KAHLE, Građevinski propisi za grad Zagreb u razdoblju od 1932. do 1945. godine, u: Prostor, 32, Zagreb, 2006., 218-227

NIKO KAPETANIĆ, NENAD VEKARIĆ, Ratna šteta u Župi dubrovačkoj 1806. godine, Zbornik Župe dubrovačke, 3, Dubrovnik, 2000., 61-92

NIKO KAPETANIĆ, Župa dubrovačka na starim razglednicama 1898. – 1944., Srebreno, 2008.

NIKO KAPETANIĆ, BOŽO LASIĆ, Dubrovački tramvaj 1910.-1970., Dubrovnik, 2008.

MATO KAPOVIĆ, Radnički pokret u Dubrovniku 1874.-1941., Dubrovnik, 1985.

NIKOLINA KAPOVIĆ, Vrtovi u sklopu Maksimilijanovog ljetnikovca na otoku Lokrumu, u: Kultura ladanja, Zbornik radova sa znanstvenih skupova „Dani Cvita Fiskovića“ održanih 2001. i 2002. godine, (ur.) Nada Grujić, Zagreb, 2006., 271-280

ANTUN KARAMAN, Kolorizam dubrovačkog slikarskog kruga, Zagreb, 2007.

LUKŠA S ORSANA (ERNEST KATIĆ), Meštrovićev mauzolej u Cavtatu, u: Nova Evropa, 1. studenog 1922., 201-206

J. E. KAUFMANN, H. W. KAUFMAN, The Forts and Fortifications of Europe 1815-1945 - The Central States: Germany, Austria-Hungary and Czechoslovakia, Barnsley, 2014.

DUŠKO KEČKEMET, Moderna arhitektura u Dalmaciji, u: Arhitektura, 156-157, Zagreb, 1976., 65-79

- DUŠKO KEČKEMET, Arhitektura Ivana Meštrovića, u: Adrias, Split, 1987., 181-196
- DUŠKO KEČKEMET, Keller, Alfred u: Hrvatski biografski leksikon, 7, Kam – Ko, Zagreb, 2009., 244
- ALFRED KELLER, Neka aktuelna građevna pitanja u Splitu, u: Novo doba, 30. lipnja 1927.
- ALFRED KELLER, Izgradnja hotela i zaštita istorijsko - arhitektonskog karaktera dalmatinskih gradova, u: Jugosovenski turizam, 1, Split, 1928., 3-4
- FRANO KESTERČANEK, Dubrovački renesansni dvorac XVI. stoljeća u Tri crkve i njegova kronika, u: Anali Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku, 6-7, Dubrovnik, 1959., 405-418
- BRANKO KIRIGIN, Sir Arthur Evans u Dubrovniku (1875.-1882.), u: Arheološka istraživanja u Dubrovniku i dubrovačkom području, zbornik znanstvenog skupa, (ur.) Željko Rapanić, Zagreb, 1988., 217- 225
- SNJEŠKA KNEŽEVIĆ, Neprihvaćeni izazov, O interijeru Gradske kavane Julija De Luke, u: Čovjek i prostor, 420, Zagreb, 1988., 10-11
- SNJEŠKA KNEŽEVIĆ, Zagreb: grad - memorija - art, Zagreb, 2011.
- PETAR KNOLL, Ideologija moderne arhitekture, u: Arhitektura, 9(1933), Ljubljana, 1933., 124-140
- ANTUN Kobašić, Turizam u razvoju dubrovačkog gospodarstva tijekom XX. stoljeća, u: Ekonomska misao i praksa, 2, Dubrovnik, 1993., 97-115
- ANTUN Kobašić, Neki socio-ekonomski aspekti 100-godišnjeg razvoja Dubrovnika (1890-1990.), u: Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, 32, Zagreb - Dubrovnik, 1994., 159-208
- ANTUN Kobašić, „Socio – ekonomske promjene u Župi dubrovačkoj i utjecaj turizma (tijekom 20. stoljeća)“, u: Zbornik Župe dubrovačke, 2, Dubrovnik, 1996., 153-172
- ANTUN Kobašić, Osamdeset godina organiziranog turizma u Župi dubrovačkoj, u: Zbornik Župe dubrovačke, 3, Dubrovnik, 2000., 161-187
- MIRKO KOSTRENČIĆ, Naselja i stanovništvo SR Hrvatske 1857-1971, Zagreb, 1979.
- JASENKA KRANJČEVIĆ, Arhitektonsko stvaralaštvo Alfreda Kellera na prostoru Hrvatske, katalog izložbe, Zagreb, 2012.
- JASENKA KRANJČEVIĆ, Alfred Keller (1875.-1945.), Arhitektonski projekti na Lošinju i prostoru Hrvatske, katalog izložbe, Mali Lošinj, 2013.
- IRENA KRAŠEVAC, Hrvatsko kiparstvo u doticaju s art décoom, u: Art deco: umjetnost u Hrvatskoj između dva rata, katalog izložbe, (ur.) Miroslav Gašparović, Zagreb, 2011., 119-141

PETAR KREČIČ, Arhitekt Jože Plečnik 1872 - 1957; Biografija, u: Jože Plečnik in Ljubljana - arhitekt in njegovo mesto, katalog izložbe, Graz, 2003., 10-22

RADO KREGAR, Enodružinska vila, večstanovanjska hiša, u: Arhitektura, 9-10(1932.), Ljubljana, 1932., 246- 252

HELLA KRENEK-REGEL, Uspomene jednog graditelja Dubrovačke željezničke pruge, u: Dubrovački horizonti, 28, Zagreb, 1988., 207-216, 29, Zagreb, 1989., 179-182

Kritička retrospektiva «Zemlje», katalog izložbe, Zagreb, 1971.

MIROSLAV KRLEŽA, Dubrovačka kulisa, u: Tribuna, 12. veljače 1931., 4

VERA KRUŽIĆ UCHYTIL, Vlaho Bukovac, Zagreb, 2005.

IVANKA KUIĆ, *Novo doba* – najvažniji splitski i dalmatinski list između dva rata, u: Kulturna baština, 39, Split, 2013., 113-138

UDO KULTERMANN, Savremena arhitektura, Novi Sad, 1971.

UDO KULTERMANN, Heidegger i arhitektonska teorija, u: Čovjek i prostor, 9-10(1989), Zagreb, 1989., 24; 1(1990), Zagreb, 1990., 26

TOMISLAV KULJIŠ, “Mleci” na Lapadu, ljetnikovac Paska Frana Sorokočevića, Dubrovnik, 2002.

JELENA LAKUŠ, Izdavačka i tiskarska djelatnost na dalmatinskom prostoru (Zadar, Split i Dubrovnik) u prvoj polovici 19. stoljeća (1815.-1850.), Split, 2005.

ALEKSANDER LASLO, TAMARA BJAŽIĆ KLARIN, Međunarodni natječaj za Židovsku bolnicu u Zagrebu 1930/31., katalog izložbe, Zagreb, 2005.

ALEKSANDER LASLO, Scenografija za Poirota: okvir slike vremena, u: Art deco: umjetnost u Hrvatskoj između dva rata, katalog izložbe, (ur.) Miroslav Gašparović, Zagreb, 2011., 92-117

ZEHRa LAZNIBAT, MAJA NODARI, IVICA ŽILE, Urbanistički plan uređenja Platoa Srđa - konzervatorska dokumentacija, Dubrovnik, 2007.

LE CORBUSIER, Ka pravoj arhitekturi, Beograd, 1977.

JULIJA LOZZI-BARKOVIĆ, Stambeno-najamno graditeljstvo Rijeke između dva svjetska rata, u: Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 26, Zagreb, 2002., 171-191.

JULIJA LOZZI-BARKOVIĆ, Najamne stambene zgrade međuratnog Sušaka, u: Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 28, Zagreb, 2004., 348-365.

LUKŠA LUCIANOVIĆ, Povijest dubrovačkog hotelijerstva (od prvih prenoćišta u Dubrovačkoj Republici do modernih pansiona i hotela uoči Domovinskog rata), Dubrovnik, 2014.

VINICIJE B. LUPIS, Pabirci za korčulansko XIX. i XX. stoljeće, u: Godišnjak grada Korčule, 1, Korčula, 1996., 128-137

VINICIJE B. LUPIS, [O sakralnom graditeljstvu Konavala u 19. stoljeću](#), u: Konavle u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti: zbornik radova sa Znanstvenog skupa Konavle u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti održanog u Cavtatu od 25. do 27. studenog 1996. godine, (ur.) Vladimir Stipetić, Dubrovnik, 1998., 295-311

VINICIJE B. LUPIS, O neorenesansnom gradskom zvoniku u Dubrovniku, u: Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 24, Zagreb, 2000., 85-92

VINICIJE B. LUPIS, Prilog poznavanju arhitekture jugoistočne Hercegovine krajem XIX. i početkom XX. stoljeća, u: Hercegovina, 6-7 (14-15), Mostar, 2001., 61-72

VINICIJE B. LUPIS, Prilozi poznavanju arhitekture XIX. i početka XX. stoljeća u Boki kotorskoj, u: Croatica Christiana Periodica, 48, Zagreb, 2001., 147-153

VINICIJE B. LUPIS, Lorenzo Vitelleschi i njegovo vrijeme, u: LORENZO [VITELLESCHI](#), Povijesne i statističke bilješke o dubrovačkom okrugu, (prir.) Vinicije B. Lupis, Dubrovnik, 2002., 5-51

VINICIJE B. LUPIS, Dubrovački period djelovanja arhitekta i inženjera Nikole Nisetea, u: Peristil, 46, Zagreb, 2003., 95-104

VINICIJE B. LUPIS, Župna crkva sv. Ane na Brgatu – još jedno djelo hrvatskog arhitekta Ćirila Ivekovića, u: Dubrovački horizonti, 44, Zagreb, 2005., 38-45

TRPIMIR MACAN, Jaroslav Čermak u Župi dubrovačkoj, u: Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, 13, Split, 1961., 307-321

MILORAD MACURA, Minić, Milan, u: Enciklopedija likovnih umjetnosti, 3, Inj-Portl, Zagreb, 1964., 474

JAGODA MARKOVIĆ, Šibenik u doba modernizacije, Zagreb – Šibenik, 2009.

SLAVICA MARKOVIĆ, Ćiril Metod Iveković, arhitekt i konzervator, Zagreb, 1992.

IVO MAROVIĆ, Odnos zagrebačke moderne arhitekture prema nasljeđenom prostoru, u: Arhitektura, 156-157, Zagreb, 1976., 108-115

IVO MAROVIĆ, Nesporazumi u obnovi Dubrovnika, Uz obnovu Gradske kavane i bloka Kino – Kazalište, u: Čovjek i prostor, 420, Zagreb, 1988., 8-9

IVO MAROVIĆ, Utjecaj 19. stoljeća na razvitak arhitekture u 20. stoljeću, u: Peristil, 31-32, Zagreb, 1989., 39-43

TONKO MAROVIĆ, Tamas Bujnovszky, Stubište sjenom svođeno, u: Oris, 84, Zagreb, 2013., 192-203

VESNA MIKIĆ, Klasicizirajući element u modernom, Prilog teoriji o prepoznavanju moderniteta u suvremenoj arhitekturi, u: *Prostor*, 26, Zagreb, 2003., 137-144

MARIJA MILINKOVIĆ, „Duhovni modul“ arhitekta Nikole Dobrovića: analiza modularne koordinacije na primeru dva projekta iz dubrovačkog perioda, u: *Arhitektura i urbanizam*, 16/17, Beograd, 2005., 87-103

MARIJA MILINKOVIĆ, Kritička praksa arhitekta Nikole Dobrovića: Dubrovački period (1934.-1943.), magistarski rad, Beograd, 2007.

PREDRAG MILOŠEVIĆ, Isidor Reiss, u: *Čovjek i prostor*, 1(1990), Zagreb, 1990., 25

IVA MILOVAN, NEVIO ŠETIĆ, Dva općehrvatska skupa iz 1890. i 1893. i njihovo nacionalno integracijsko značenje, u: *Anali zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, 46, Zagreb - Dubrovnik, 2008., 227-258

OLIVER MINIĆ, Nestorović, Bogdan, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti*, 3, Inj - Portl, Zagreb, 1964., 543

VESNA MIOVIĆ, Židovski geto u Dubrovačkoj Republici, Dubrovnik, 2005.

FRANKO MIROŠEVIĆ, Hrvatsko kulturno slavlje u Dubrovniku 1926. godine, u: *Dubrovački horizonti*, 28, Zagreb 1988., 68-75

FRANKO MIROŠEVIĆ, Borba za općinsku samoupravu u južnoj Dalmaciji od 1918. - 1929., u: *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest*, 23, Zagreb, 1990., 149-162

FRANKO MIROŠEVIĆ, Neki komunalni problemi Dubrovnika 1918-1929., u: *Dubrovački horizonti*, 32, Zagreb, 1992., 196-205

FRANKO MIROŠEVIĆ, Prilike u južnoj Dalmaciji za vrijeme postojanja Države Slovenaca, Hrvata i Srba, u: *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest*, 26, Zagreb, 1993., 263-268

FRANKO MIROŠEVIĆ, Političko opredjeljivanje birača kotara Dubrovnik od 1920. do 1929. godine, u: *Anali zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, 49, Zagreb - Dubrovnik, 2011., 227-263

FRANKO MIROŠEVIĆ, Političko opredjeljivanje birača kotara Dubrovnik 1931.-1940., u: *Časopis za suvremenu povijest*, 1(2011), Zagreb, 2011., 155-182

FRANKO MIROŠEVIĆ, Dubrovnik i dubrovački kotar od Banovine Hrvatske do talijanske reokupacije (od rujna 1939. do rujna 1941.), u: *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 53, Zadar, 2011, 243-279

FRANKO MIROŠEVIĆ, Godina razdora i ponora u istočnoj Hercegovini: Velika župa Dubrava od Rimskih ugovora do kraja 1941. godine, u: *Anali zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, 51/2, Zagreb - Dubrovnik, 2013., 631-674

Modern Architecture and the Mediterranean: Vernacular Dialogues and Contested Identities, (ur.) Jean-Francois Lejeune, Michelangelo Sabatino, London - New York, 2010.

Moderna arhitektura u Hrvatskoj, (ur.) Darija Radović - Mahečić, Zagreb, 2007.

MATO MOJAŠ, Stvaralaštvo društva „Dub“ u razvitku Dubrovnika, u: Dubrovački horizonti, 25, Zagreb, 1983., 162-173

NORA MOJAŠ, Elementi dizajna u arhitekturi Nikole Dobrovića, u: Strajnićev zbornik, (ur.) Ivan Viđen, Dubrovnik – Zagreb, 2010., 123-146

IVA MURAJ, Vila bana Perovića u Rabu arhitekta Egona Steinmanna iz 1932. godine, u: Prostor, 39, Zagreb, 2010., 110-121

MARJAN MUŠIČ, Plečnik in Meštrović - obdobja sodelovanja in prijateljstva, u: Arhitektura in čas (eseji in razprave), Maribor, 1963., 280.-301

ANTUN NIČETIĆ, Povijest dubrovačke luke, Dubrovnik, 1996.

MAJA NODARI, Dubrovačka služba zaštite spomenika kroz stoljeća, u: Zbornik I. kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti, Zagreb, 2004., 421-424

MAJA NODARI, ZEHRA LAZNIBAT, Park hotela Grand na Lopudu, Kulturno-povijesna valorizacija i analiza prostora, elaborat, Dubrovnik, 2005.

CHRISTIAN NORBERG - SCHULZ, Intencije u arhitekturi, Zagreb, 2009.

Obnova Dubrovnika 1979.-1989., (ur.) Snješka Knežević, Dubrovnik, 1989.

MARINA OREB MOJAŠ, Graditeljska ostvarenja Nikole Dobrovića na dubrovačkom području, u: Arhitektura urbanizam, 93, Beograd, 1984., 4-10

MARINA OREB MOJAŠ, Materijal, simetrija, brod, u: Arhitektura, 186-188, Zagreb, 1983.-1984., 60-63

Osječka arhitektura: 1918.-1945., (ur.) Julijo Martinčić, Dubravka Hackenberger, Osijek, 2006.

IVAN OSTOJIĆ, Moderna arhitektura u Dalmaciji, u: Narodna tribuna, 27. prosinca 1933., 1; 3. siječnja 1934., 1-2

PAUL OVERY, Light, air and openness, London, 2007.

ZRINKA PALADINO, Arhitekt Lavoslav Horvat i „Udruženje umjetnika zemlja“, u: Prostor, 32, Zagreb, 2006., 166-177

ZRINKA PALADINO, Desetljetni opus graditelja Lavoslava Horvata i Harolda Bilinića za dubrovačkog investitora Božu Banca, u: Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 35, Zagreb, 2011., 237-254

ZRINKA PALADINO, Lavoslav Horvat: arhitektonsko djelo 1922.-1977., doktorski rad, Zagreb, 2011.

ZRINKA PALADINO, Lavoslav Horvat, u: Misli o čuvanju moderne arhitekture, (ur.) Branka Juras, Split, 2012., 210-249

ZRINKA PALADINO, Lavoslav Horvat, Kontekstualni ambijentalizam i moderna, Zagreb, 2013.

ZRINKA PALADINO, Palača Boža Banca, u: Oris, 84, Zagreb, 2013., 178-190

KINETON PARKES, Ivan Mestrovic: Architect-Sculptor, u: The Architects' Journal, 2. srpnja 1924., 9-11

FRANCESCO PASSANTI, The Vernacular, Modernism and Le Corbusier, u: Journal of the Society of Architectural Historians, 56 (4), Riverside, California, 1997., 438-451

ADA PAVLIĆ, Prostori za prikazivanje priredbi na području grada Dubrovnika od 15. do kraja 19. stoljeća, magistarski rad, Zagreb, 1986.

MIROSLAV PAVLINIĆ, Osječka moderna arhitektura, u: Anali Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku, 15, Osijek, 1999.

IVAN PEDERIN, Ladanje u doba etatizma i kapitalizma (19. i 20. stoljeće), u: Kultura ladanja, Zbornik radova sa znanstvenih skupova „Dani Cvita Fiskovića“ održanih 2001. i 2002. godine, (ur.) Nada Grujić, Zagreb, 2006., 331-340.

IVAN PEDERIN, Austrijska vlast u Dalmatinskoj politici (1878.-1914.), Zadar, 2009.

IVO PERIĆ, Pregled razvoja dubrovačke periodike između dva svjetska rata, u: Anali Zavoda za povijesne znanosti istraživačkog centra Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, 19-20, Dubrovnik, 1982., 291-467

IVO PERIĆ, Razvitak turizma u Dubrovniku i okolici od pojave parobrodarstva do 1941. godine, Dubrovnik, 1983.

IVO PERIĆ, Dubrovčanin Niko Nardelli kao austrijski namjesnik u Dalmaciji, u: Anali Zavoda za povijesne znanosti istraživačkog centra Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, 24-25, 1987, 235-260

IVO PERIĆ, Stranačko – politički odnosi u Dubrovniku krajem 19. i početkom 20. stoljeća, u: Anali Zavoda za povijesne znanosti istraživačkog centra Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, 26, Dubrovnik, 1988., 175-222

IVO PERIĆ, Od pada Republike do danas, u: Dubrovački horizonti, 32, Zagreb, 1992., 17-29

IVO PERIĆ, Boravak njemačke književnice Ide Duringsfeld u Dubrovniku, u: Dubrovački horizonti, 35, Zagreb, 1995., 57-63

IVO PERIĆ, Dubrovačke teme XIX. stoljeća, Zagreb, 1997.

MILOŠ PEROVIĆ, SPASOJE KRUNIĆ, Nikola Dobrović, eseji, projekti, kritike, Beograd, 1998.

RADE PETROVIĆ, Nacionalno pitanje u Dalmaciji u XIX. stoljeću (Narodna stranka i nacionalno pitanje, 1860.-1880), Sarajevo – Zagreb, 1982.

STANKO PIPLOVIĆ, Djelo Harolda Bilinića, Split, 1995.

STANKO PIPLOVIĆ, Dalmatinski opus arhitekta Alfreda Kellera, u: Građa i prilozi za povijest Dalmacije, 15, Split, 1999. 271-290

STANKO PIPLOVIĆ, Javne gradnje u Dubrovniku za austrijske uprave, u: Građa i prilozi za povijest Dalmacije, 18, Split, 2002., 315-392

STANKO PIPLOVIĆ, Središnje povjerenstvo za spomenike u Beču i graditeljsko nasljeđe Dalmacije, u: Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske, 28, Zagreb, 2004., 7-34

STANKO PIPLOVIĆ, Urbanistički razvitak Splita između dva svjetska rata, u: Zbornik I. kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti, (ur.) Milan Pelc, Zagreb, 2004., 145-152

STANKO PIPLOVIĆ, Graditelji braća Žagar, u: Kulturna baština, 32, Split, 2005., 325-354

STANKO PIPLOVIĆ, Izgradnja Splita između svjetskih ratova, Split, 2008.

STANKO PIPLOVIĆ, Harold Bilinić, u: Misli o čuvanju moderne arhitekture, (ur.) Branka Juras, Split, 2012., 288-331

MARIJA PLANIĆ – LONČARIĆ, IVAN TENŠEK, Blok „Bunićeva poljana – Uz Jezuite“, konzervatorski elaborat Centra za povijesne znanosti, Odjela za povijest umjetnosti, Zagreb, 1984.

STJEPAN PLANIĆ, Problemi savremene arhitekture, Zagreb, 1996.

ROBERT PLEJIĆ, Utjecaj praške škole na arhitekturu moderne u Splitu, doktorski rad, Zagreb, 2003.

LENKO PLEŠTINA, Tradicijski elementi u hrvatskoj arhitekturi obiteljskih kuća tijekom 20. stoljeća, u: Prostor, 12, Zagreb, 1996., 219-232

LENKO PLEŠTINA, Gabariti (volumeni) obiteljskih kuća, u: Prostor, 17, Zagreb, 1999., 77-92

LENKO PLEŠTINA, Razgradnja kutije obiteljske kuće, u: Prostor, 19, Zagreb, 2000., 55-78

Pola vijeka hrvatske umjetnosti 1888.-1938., katalog izložbe, (ur.) Tomislav Krizman, Ivo Šrepić, Dragutin Tadijanović, Zagreb, 1938.

VLAHO POLJANIĆ, Stambeno pitanje u Dubrovniku, u: Rad, 6. travnja 1922., 2

VLADIMIR POTOČNJAK, Arhitektura u Hrvatskoj 1888. – 1938. u: Građevinski vjesnik, 4-5, Zagreb, 1939., 49-79

DALIBOR PRANČEVIĆ, Ivan Meštrović u kontekstu ekspresionizma i art décoa, doktorski rad, Zagreb, 2012.

KLARA PRANJKO, Katić, Ernest, u: Hrvatski biografski leksikon, Kam – Ko, Zagreb, 2009., 173

TOMISLAV PREMERL, Hrvatska moderna arhitektura između dva rata, u: Arhitektura, 156-157, Zagreb, 1976, 12-40

TOMISLAV PREMERL, Pobjeda moderne, u: Arhitektura, 156-157, Zagreb, 1976., 41-54

TOMISLAV PREMERL, Arhitekturna kritika in publicistika na Hrvaškem med obema vojnama, u: Sinteza, 41-42, Ljubljana, 1978., 110-111

TOMISLAV PREMERL, Bilinić, Harold, u: Hrvatski biografski leksikon, A – Bi, Zagreb, 1983., 765-766

TOMISLAV PREMERL, Hrvatska moderna arhitektura između dva rata: Nova tradicija, Zagreb, 1989.

TOMISLAV PREMERL, Lavoslav Horvat 1901-1989, In memoriam, u: Čovjek i prostor, 11-12(1989), Zagreb, 1989., 4

TOMISLAV PREMERL, Hrvatska moderna arhitektura između dva rata: Nova tradicija, (drugo dopunjeno izdanje), Zagreb, 1990.

TOMISLAV PREMERL, Moderna na Korčuli: četiri vile ladanjske arhitekture, u: Godišnjak grada Korčule, 7, Korčula, 2002., 259-275

TOMISLAV PREMERL, Zagreb, grad moderne arhitekture, Zagreb, 2003.

TOMISLAV PREMERL, Vrednovanje i zaštita moderne arhitekture, u: Zbornik I. kongresa povjesničara umjetnosti, (ur.) Milan Pelc, Zagreb, 2004., 437-440

TOMISLAV PREMERL, Deutsch, Pavao, u: Hrvatska likovna enciklopedija, 2, C – Goth, Zagreb, 2005., 42-43

TOMISLAV PREMERL, Freudenreich, Aleksandar, u: Hrvatska likovna enciklopedija, 2, C – Goth, Zagreb, 2005., 124-125

TOMISLAV PREMERL, Gomboš, Stjepan, u: Hrvatska likovna enciklopedija, C - Goth, Zagreb, 2005., 143

TOMISLAV PREMERL, Kauzlarić, Mladen, u: Hrvatska likovna enciklopedija, Goti - Koč, Zagreb, 2005., 129

TOMISLAV PREMERL, Korka, Jovan, u: Hrvatska likovna enciklopedija, Kod - Mosi, Zagreb, 2005., 15

TOMISLAV PREMERL, Strižić, Zdenko, u: Hrvatska likovna enciklopedija, Soko – Van, Zagreb, 2005., 39-40

TOMISLAV PREMERL, Moderna i kontinuitet ladanjske kulture - arhitekture, u: Kultura ladanja, Zbornik radova sa znanstvenih skupova „Dani Cvita Fiskovića“ održanih 2001. i 2002. godine, (ur.) Nada Grujić, Zagreb, 2006., 351-361

Programi i manifesti arhitekture 20. stoljeća, (prir.) Ulrich Conrads, dopunjeno i prošireno hrv. izdanje, (ur.) Krešimir Rogina, Zagreb, 1997.

JOŠKO RADICA, Sve naše Dakse, Dubrovnik, 2003.

LUKŠA RADIĆ, Vrtovi Lopuda i Koločepa, studentski rad, Zagreb, 1996.

DARJA RADOVIĆ MAHEČIĆ, ALEKSANDER LASLO, Viktor Kovačić - promotor hrvatske moderne arhitekture, u: Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 21, Zagreb, 1997., 143-165

DARJA RADOVIĆ-MAHEČIĆ, Prilog poznavanju opusa Kune Waidmanna, u: Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 23, Zagreb, 1999., 163-176

DARJA RADOVIĆ-MAHEČIĆ, Slavko Lövy – sustvaratelj hrvatske moderne arhitekture tridesetih godina, Zagreb, 1999.

DARJA RADOVIĆ-MAHEČIĆ, Socijalno stanovanje međuratnog Zagreba, Zagreb, 2002.

DARIJA RADOVIĆ-MAHEČIĆ, Ljetnikovci i vile između dva svjetska rata – i avangarda i tradicija, u: Zbornik radova međunarodnog znanstveno - stručnog skupa Dvorci i ljetnikovci - kulturno nasljeđe kao pokretač gospodarskog razvoja, Varaždin, listopad 2006., (ur.) Mladen Obad Šćitaroci, Zagreb, 2006., 351-361

MARIO RAGUŽ, KATE BAGOJE, U gnijezdu ljepote, Dubrovnik, 2008.

BOGDAN RAJAKOVAC, Novo doba, Odabrani članci 1930.-1940., (prir.) Vladimir Mattioni, Zagreb, 2012.

MARKO RAŠICA, Gospođa Flore iz Vale od Lapada, Dubrovnik, 2(2012), Dubrovnik, 2012., 9-37

Redakcija Hrvatskog biografskog leksikona, Brajević, Vinko, u: Hrvatski biografski leksikon, Bj – C, Zagreb, 1989., 256-257

Redakcija Hrvatskog biografskog leksikona, Horvat, Stjepan (Esteban), u: Hrvatski biografski leksikon, Gn - H, Zagreb, 2002., 661-662

Regionalism and Modernity, Architecture in Western Europe 1914-1940, (ur.) L. Meganck, L. [Van Santvoort](#), [J. De Maeyer](#), Leuven, 2013.

Rieszner, Valerijan, u: Hrvatska enciklopedija, Pri – Sk, Zagreb, 2007., 342

MAJA RILOVIĆ KOPRIVEC, Odrasla sam u vili Regenhart, u: Dubrovački vjesnik, 6. prosinca 2014., 16-17

LIDA ROJE DEPOLO, Gospa od Anđela – Mauzolej obitelji Račić u Cavtatu, u: Ivan Meštrović: Gospa od Anđela – Mauzolej obitelji Račić, Cavtat, 1920.-1922., katalog izložbe, Zagreb, 2008., 12-27

VLADIMIR ROZIĆ, Umetnička grupa „Oblik“ 1926-1939, Beograd, 2005., 160

DAVOR SALOPEK, Kontinuitet zavičajnog prostora, u: Arhitektura, 156-157, Zagreb, 1976., 96-99

ŠPIRO SAVIN, Postanak i razvitak dubrovačke „Nautike“, u: Dubrovačko pomorstvo, U spomen sto godina Nautičke škole u Dubrovniku, Dubrovnik, Dubrovnik, 1952., 9-20

HANS SEDLMAYR, Revolucija moderne umjetnosti, u: Nova filozofija umjetnosti, antologija tekstova, (ur.) Danilo Pejović, Zagreb, 1972., 92-133

SONJA SEFEROVIĆ, Silvije Sponza projektant i graditelj križa na Srđu, u: Dubrovački vjesnik, 27. rujna 1997.

SONJA SEFEROVIĆ, Sjećanja na dubrovačkog bonvivana, u: Dubrovački vjesnik, 6. ožujka 2004., 48-49

SONJA SEFEROVIĆ, Sjećanja na dubrovačkoga bonvivana, u: SONJA SEFEROVIĆ, Spomenar (Dubrovčani XX. stoljeća II.), Dubrovnik, 2014., 416-419

SENA SEKULIĆ GVOZDANOVIĆ, Juraj Denzler, Zagreb, 2000.

PETAR SELEM, ZVONKO MAKOVIĆ, VERA MARSIC, Božidar Rašica - arhitektura - scenografija - slikarstvo - pedagoški i znanstveni rad, Zagreb, 2009.

PETAR SENJANOVIĆ, Novi Građevinski zakon, u: Tehnički list, 11, Zagreb, 1931.

Slike baštine – između dokumentacije i umjetnosti, (ur.) Zlatko Uzelac, Zagreb, 2012.

ZORANA SOKOL GOJNIK, Duh moderne i nova liturgijska strujanja na primjeru crkve Gospe od Zdravlja u Splitu, u: Croatica Christiana Periodica, 59, Zagreb, 2007., 143-162

Spomen-izvještaj o 40-godišnjici škole. Državna srednja tehnička škola u Zagrebu, Zagreb, 1933.

VINKO SRHOJ, Kosta Strajnić – život i djelo, magistarski rad, Zagreb, 1988.

VINKO SRHOJ, Kosta Strajnić i ideja nacionalnog stila u umjetnosti, u: Strajnićevo zbornik, (ur.) Ivan Viđen, Dubrovnik – Zagreb, 2010., 29-49

VINKO SRHOJ, Ivan Meštrović i politika kao prostor ahistorijskog idealizma, u: Ars Adriatica, 4, Zadar, 2014., 369-384

VINKO SRHOJ, Slavni majstori i nevidljivi pomagači: Meštrović i suradnici na mauzoleju obitelji Račić u Cavtatu, u: Majstorske radionice u umjetničkoj baštini Hrvatske, Zbornik radova znanstvenog skupa „Dani Cvita Fiskovića“ održanog 2012. godine, (ur.) Dino Milinović, Ana Marinković, Ana Munk, Zagreb, 2014., 159-198

MARIJA STAGLIČIĆ, Neostilska arhitektura u Dalmaciji, u: Historicizam u Hrvatskoj, katalog izložbe, (ur.) Vladimir Maleković, Zagreb, 2000., 231-237

DUBRAVKA STANIĆ, LUCIJANA PEKO, MILJENKO MOJAŠ, Sponza, analiza razvoja i stanja, konzervatorski elaborat, Dubrovnik, 1984.

MOMČILO STEVANOVIĆ, Petar Palavičini, Beograd, 1964.

ANĐELKA STIPČEVIĆ-DESPOTOVIĆ, Baburica, Pasko (Baburizza Pascual), Hrvatski biografski leksikon, A – Bi, Zagreb, 1983., 313-314

STANISLAVA STOJAN, Ivan August Kaznačić – književnik i kulturni djelatnik, Dubrovnik, 1993.

KOSTA STRAJNIĆ, Studije, Zagreb, 1918.

KOSTA STRAJNIĆ, Josip Plečnik, Zagreb, 1920.

KOSTA STRAJNIĆ, Petar Pallavicini, Zagreb, 1920.

KOSTA STRAJNIĆ, Za umjetničku aktivnost Dubrovnika, u: Dubrovnik, 1, Dubrovnik, 1929., 15-16

KOSTA STRAJNIĆ, Čuvajmo Dubrovnik, spašavajmo njegov historijski i umjetnički karakter, u: Letopis Matice srpske, 1930., 2, 132-150

KOSTA STRAJNIĆ, Za umjetničku arhitekturu novoga Dubrovnika, u: Tribuna, 3. lipnja 1930., 1-2; 11. lipnja 1930., 1-2; 17. lipnja 1930., 1-2; 24. lipnja 1930., 1-2; 16. srpnja 1930, 2

KOSTA STRAJNIĆ, Dubrovnik bez maske, Dubrovnik, 1930.

KOSTA STRAJNIĆ, VINKO BRAJEVIĆ, Misli o čuvanju dalmatinske arhitekture, Split, 1931.

KOSTA STRAJNIĆ, Prvi stvarni rezultati naše umjetničke akcije, u: Tribuna, o Uskrsu 1931., 3

KOSTA STRAJNIĆ, Savremena arhitektura Jugoslovena, Nikola Dobrović i njegovo značenje, u: Arhitektura, 4(1932), Ljubljana 1932., 108-114

KOSTA STRAJNIĆ, Neukusne garaže na Gruškom putu, u: Novosti, 26. kolovoza 1933., 9

KOSTA STRAJNIĆ, Dubrovnik bez maske i polemika s Vinkom Brajevićem o čuvanju dalmatinske arhitekture, (prir.) Ivan Viđen, Zagreb, 2007.

NEVEN ŠEGVIĆ, Stvaralačke komponente arhitekture FNRJ, u: Urbanizam i arhitektura, 5-6, Zagreb, 1950.

NEVEN ŠEGVIĆ, Ivan Meštrović i arhitektura, u: Arhitektura, 186-188, Zagreb, 1984., 2-9

NEVEN ŠEGVIĆ, Stanje stvari, jedno viđenje, 1945.-1985., u: Arhitektura, 196-199, Zagreb, 1986., 118-280

KARIN ŠERMAN, Staro i novo, iznova: o slojevima razgovora, u: Oris, 33, Zagreb, 2005.

KARIN ŠERMAN, Mladen Kauzlarić, u: Misli o čuvanju moderne arhitekture, (ur.) Branka Juras, Split, 2012., 250-287

KARIN ŠERMAN, ANA ŠVERKO, Eduard Žagar u utjecaj srednjoeuropske arhitekture na arhitektonsku sliku Splita na prijelazu 19. i 20. stoljeća, u: Prostor, 47, Zagreb, 2014., 28-37

BRUNO ŠIŠIĆ, Povijesni karakter i oblikovna obilježja perivoja Đorđić-Mayneri na otoku Lopodu, u: Zbornik Dubrovačkog Primorja i otoka, 6, Dubrovnik, 1997., 28-35

BRUNO ŠIŠIĆ, Vrtni prostori povijesnog predgrađa Dubrovnika od Pila do Boninova, Zagreb – Dubrovnik, 2003.

IVAN ŠTRAUS, 99 arhitekata sarajevskog kruga, Sarajevo, 2010.

ARIJANA ŠTULHOFER., ANDREJ UCHYTIL, ZRINKA BARIŠIĆ, Drago Galić, Zagreb, 1998.

ROSTISLAV ŠVACHA, The Architecture of New Prague 1895–1945, Cambridge, Massachusetts - London, England, 1995.

ANA ŠVERKO, KARIN ŠERMAN, Eduard i Danilo Žagar i splitska arhitektura prve polovine 20. stoljeća, u: Arhitekti braća Žagar iz fundusa Muzeja grada Splita, katalog izložbe, (ur.) Tea Blagaić - Januška, Split, 2013., 50-72

DARJA TOMIĆ, Glanz, Vinko, u: Hrvatski biografski leksikon, E-Gm, Zagreb, 1998., 719-720

MARIJA TONKOVIĆ, ANTUN MARAČIĆ, Dubrovački svjetlopis, katalog izložbe, Dubrovnik, 2001.

IGOR TOŠ, Majstor metode – arhitektonski nazor Zdenka Strižića, u: Čovijek i prostor, 5-8(1997), Zagreb, 1997., 56-57

HAJNA [TUCIĆ](#), Delo arhitekta Vojina Simeonovića između dva svjetska rata, u: Nasleđe, 9, Beograd, 2008., 155-178

DAROVAN TUŠEK, Arhitektonski natječaji u Splitu: 1918.-1941., Split, 1994.

SANDRA USKOKOVIĆ, Senzibilitet prema okolini i vrijednostima pejzaža, u: Kvartal, 3(2008), Zagreb, 2008., 63-65

SANDRA USKOKOVIĆ, Moderna arhitektura kao kulturna baština Dubrovnika, Zagreb, 2009.

SANDRA USKOKOVIĆ, Arhitekt Lovro Perković, doktorski rad, Zagreb, 2010.

SANDRA USKOKOVIĆ, Modernitet i tradicija u novijoj dubrovačkoj arhitekturi, u: Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, 50, Zagreb - Dubrovnik, 2012., 305-338

NENAD VEKARIĆ, Vlastela grada Dubrovnika, svezak 4, Odabrane biografije (A-D), Zagreb - Dubrovnik, 2013.

PATRICIJA VERAMENTA, O osnivanju Muzeja Iva Vojnovića, u: Dubrovnik, 4(2009), Dubrovnik, 2009., 262-270

PATRICIJA VERAMENTA, Kosta Strajnić i oblikovanje spomen-križa na Srđu, u: Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, 48, Zagreb-Dubrovnik 2010., 363-375

PATRICIJA VERAMENTA, Jože Plečnik – neostvoreni projekt crkve na Gorici, u: Crkva svetoga Vlaha na Gorici, (ur.) Maja Nodari, Zehra Laznibat, Dubrovnik, 2011., 47-48

PATRICIJA VERAMENTA, Grobnica obitelji Federika Glavića na Boninovu, u: Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, 50, Zagreb - Dubrovnik, 2012., 339-363

PATRICIJA VERAMENTA, Oblikovanje spomen križa na Srđu, u: Oris, 80, Zagreb, 2013, 230-239

Vernacular Modernism: Heimat, Globalization, and the Built Environment, (ur.) Maiken Umbach, Bernd-Rüdiger Hüppauf, Stanford, 2005.

MARKO VIDAKOVIĆ, Zar moderna arhitektura u Dalmaciji?, u: Arhitektura, 3-4(1933), Ljubljana, 1933., 61-62

MATIJA VIDOVIĆ, Komesarijat i općinski problemi, u: Dubrovački list, 31. listopada 1924., 1

IVAN VIDEN, Bernard Caboga (1785.-1855.), u: Dubrovački horizonti, 44, Zagreb, 2005., 78-87

IVAN VIDEN, Biografska studija o Kostu Strajniću, u: Kosta Strajnić, Dubrovnik bez maske i polemika s Vinkom Brajevićem o čuvanju dalmatinske arhitekture, (prir.) Ivan Viden, Zagreb, 2007.

IVAN VIĐEN, Vidoević (Vidojević), Mato (Matija), u: Kosta Strajnić: Dubrovnik bez maske i polemika s Vinkom Brajevićem o čuvanju dalmatinske arhitekture, (prir.) Ivan Viđen, Zagreb, 2007., 261

IVAN VIĐEN, Dubrovački slikar i konzervator Marko Murat, u: Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske, 29-30, Zagreb, 2007., 7-21

IVAN VIĐEN, Ivan Meštrović i Dubrovnik, diplomski rad, Zagreb, 2009.

IVAN VIĐEN, Crtice iz povijesti društva „Dub“ (s posebnim osvrtom na meteorološki stup na Pilama), u: Dubrovnik, 1(2009), Dubrovnik, 2009., 301-319

IVAN VIĐEN, Inicijativa za stvaranje Vojnovićeva muzeja, u: Dubrovnik, 4(2009), Dubrovnik, 2009., 271-281

IVAN VIĐEN, Sretni tragač, katalog izložbe, Dubrovnik, 2009.

IVAN VIĐEN, Marginalije uz prijateljstvo Marka Murata i Koste Strajnića, u: Strajnićev zbornik, (ur.) Ivan Viđen, Dubrovnik – Zagreb, 2010., 161-171

IVAN VIĐEN, Junak sjećanja – izložba o Ernestu Katiću (katalog), Kazalište Marina Držića, Dubrovnik, 2010.

IVAN VIĐEN, O pravilniku dubrovačkog Nadleštva za umjetnost i spomenike, u: Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske, 33-34, Zagreb, 2012, 7-14

IVAN VIĐEN, Palače i zadužbine, u: Kultura Srba u Dubrovniku 1790 – 2010, katalog izložbe, Dubrovnik – Beograd, 2012., (prir.) Goran Spaić, Jelica Reljić, Miroslav Perišić, 272 – 281

IVAN VIĐEN, Katedrala od pada Dubrovačke Republike do Drugoga svjetskog rata, u: Katedrala Gospe Velike u Dubrovniku, (ur.) Katarina Horvat – Levaj, Dubrovnik – Zagreb, 2014., 443-475

LORENZO [VITELLESCHI](#), Povijesne i statističke bilješke o dubrovačkom okrugu, (prir.) Vinicije B. Lupis, Dubrovnik, 2002.

ALEŠ VODOPIVEC, Klasična disciplina modernizma, u: Arhitektura, 204-207, Zagreb, 1988, 30-33

LUJO VOJNOVIĆ, Smrt dubrovačkih stijena u: Lujo Vojnović, *Književni časovi*, Zagreb, 1912., 153-165

LUJO VOJNOVIĆ, Vivisekcija Dubrovnika, u: Dubrovnik, 27. veljače 1937., 6

LUJO VOJNOVIĆ, ... da se ne iskvare crte Dubrovnika, u: Dubrovnik, 20. ožujka 1937., 1

DENIS VOKIĆ, Nekoliko polemičkih navoda vezanih za povijest konzerviranja i restauriranja u Hrvatskoj, u: Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske, 31-32, Zagreb, 2008., 57-72

DENIS VOKIĆ, Polemika Strajnić - Brajević i današnja metodologija konzervatorsko - restauratorske struke, u: Strajnićev zbornik, (ur.) Ivan Viđen, Dubrovnik – Zagreb, 2010. 197-209

BRANKO VUJASINOVIĆ, Povijesni pregled građevne službe u Hrvatskoj od 1770. do 1918., u: Građevni godišnjak, 2003/2004, Zagreb, 2004., 343-562

HELA VUKADIN-DORONJGA, 24 sata heroja, Mladen Kauzlarić – ukus međuratnog Zagreba, katalog izložbe, Zagreb, 2003.

HELA VUKADIN – DORONJGA, Obiteljske kuće i vile arhitekta Mladena Kauzlarića u Zagrebu, u: Zbornik I. kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti, (ur.) Milan Pelc, Zagreb, 2004.

MARTA VUKOTIĆ LAZAR, Beogradsko razdoblje arhitekta Nikole Dobrovića (1945-1967), Beograd, 2002.

GORAN VUKOVIĆ, Preobrazba Dubrovnika početkom 19. stoljeća, u: Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 24, Zagreb, 2000., 35-60

GORAN VUKOVIĆ, Hotel „Excelsior“: arhitektura dokolice i nova društvena zbilja, u: Arhitektura, 211, Zagreb, 2002., 134-139

GORAN VUKOVIĆ, Dubrovački klasicistički krugovi, u: Adrias, 18, Split, 2012., 35-60

ERNEST WEISSMANN, O polemici Strajnić - Brajević, u: Novo doba, 13. lipnja 1931., 2-3

IVAN ZDRAVKOVIĆ, Hotel na Lopudu, u: Umetnički pregled, 2(1937), Beograd, 1937., 56-57

IVAN ZDRAVKOVIĆ, Arhitektura na izložbi „Pola veka hrvatske umetnosti“ u Zagrebu, u: Umetnički pregled, 5(1938), Beograd 1938., 152-153

IVAN ZDRAVKOVIĆ, Dubrovački dvorci, u: Umetnički pregled, 12(1938), Beograd, 1938., 353-356

IVAN ZDRAVKOVIĆ, Potreba primjene moderne arhitekture u Primorju, u: Građevinski vjesnik, 8, Zagreb, 1940., 89-90

IVAN ZDRAVKOVIĆ, Uticaj podneblja i okoline na novu arhitekturu, u: Umetnički pregled, 1-2(1940), Beograd, 1940., 52-54

IVAN ZDRAVKOVIĆ, Dubrovački dvorci: analiza arhitekture i karakteristika stila, Beograd, 1951.

BRUNO ZEVI, Storia dell' architettura moderna, Torino, 1955.

BOGO ZUPANČIĆ, Josip Costaperaria, Četvrt Vrtača u Ljubljani i blok Šahovnica, u: Oris, 30, Zagreb, 2004., 86-93

SANJA ŽAJA VRBICA, Likovna kritika i izložbe u Dubrovniku 1876. – 1978., magistarski rad, Dubrovnik, 1999.

SANJA ŽAJA VRBICA, Javne skulpture Petra Pallavicinija u Dubrovniku, u: Anali zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, 46, Zagreb – Dubrovnik, 2008., 259-278

SANJA ŽAJA VRBICA, Umjetnička galerija Dubrovnik u palači Banac, u: Zbornik radova 2. kongresa hrvatskih muzealaca, (ur.) Jasna Galjer, Zagreb, 2013., 87-94

STANISLAV ŽIVKOVIĆ, Stanojević, Veljko, u: Enciklopedija likovnih umjetnosti, Port-Ž, Zagreb, 1966., 305-306

*** Obnova Dubrovnika I., u: Rad, 17. siječnja 1920., 1

*** Obnova Dubrovnika II., u: Rad, 24. siječnja 1920., 1

*** Obnova Dubrovnika III., u: Rad, 7. veljače 1920., 1

*** „Dub“ Društvo za unapregjenje Dubrovnika i okolice, u: Rad, 19. ožujka 1921., 2

*** Unapregjenja kod gragjevinske direkcije u Dubrovniku, u: Rad, 30. travnja 1921.

*** Stvorimo našu rivijeru, u: Rad, 27. kolovoza 1921., 1

*** Dubrovnik umetničko naselje, u: Rad, 15. listopada 1921., 1

*** Gradimo radničke stanove, u: Rad, 16. ožujka 1922., 1

*** Nit se gradi nit se nadograđuje, u: Narodna svijest, 29. svibnja 1923., 3

*** „Nit se gradi, nit nadograđuje“, u: Narodna svijest, 12. lipnja 1923., 2

*** Napredak naših gradova, u: Dubrovački list, 24. listopada 1924., 1

*** Gragjevinska Direkcija, u: Dubrovački list, 4. travnja 1925., 3

*** Naše školske zgrade, u: Narodna svijest, 28. srpnja 1925., 2

*** Proširenje grada i novi putevi, u: Dubrovački list, 3. travnja 1926, 1

*** Lopugjani svome dobrotvoru, Svečani doček g. I. Kuljevana, u: Dubrovački list, 7. kolovoza 1926., 1-2

*** Činovnički stanovi, u: Dubrovački list, 13. rujna 1926., 2

*** Regulacioni plan Lapada, u: Dubrovački list, 27. studenog 1926., 3

*** Premještanji i umirovljenja, u: Narodna svijest, 5. siječnja 1927., 4

- *** Gradnja obale u Gružu, u: Dubrovački list, 11. travnja 1927., 2
- *** Meteorološki paviljon, Uresno povjerenstvo, u: Dubrovački list, 23. svibnja 1927., 2-3
- *** Nova zgrada Gimnazije, u: Dubrovački list, 1. kolovoza 1927., 2
- *** Školska poliklinika, u: Narodna svijest, 10. studenog 1927., 3
- *** Ukidanje Upravnog Suda za Dalmaciju i Crnu Goru u Dubrovniku, u: Dubrovački list, 21. studenog 1927.; 2
- *** Akcija za kursalon, u: Narodna svijest, 16. veljače 1928., 3
- *** Školska poliklinika, u: Narodna svijest, 1. ožujka 1928., 4
- *** Ukidanje dubrovačke oblasti, u: Dubrovački list, 16. travnja 1928., 3
- *** Spajanje Dubrovačke i Splitske Oblasti – Idemo li u Split??, u: Narodna svijest, 19. travnja 1928., 1
- *** † Ivo Kuljevan, u: Narodna svijest, 3. svibnja 1928., 3
- *** Ispiti za gragjevinske obrte, u: Narodna svijest, 17. svibnja 1928., 4
- *** Gradnja kursalona, u: Narodna svijest, 24. svibnja 1928., 4
- *** Zvonik se počimlje graditi, u: Narodna svijest, 19. srpnja 1928., 3
- *** Početak gradnje školske poliklinike, u: Narodna svijest, 19. srpnja 1928., 2
- *** Rušenje gradskog zvonika, u: Narodna svijest, 26. srpnja 1928., 3
- *** Cijena vode mora se sniziti, u: Narodna svijest, 2. kolovoza 1928., 1
- *** Radnja oko obnove zvonika, u: Narodna svijest, 4. listopada 1928., 4
- *** Za čast i ugled Dubrovnika, u: Narodna svijest, 11. listopada 1928., 2
- *** Pitanje radničkih stanova, u: Narodna svijest, 8. studenog 1928., 1
- *** Prvi kamen obnovljenog zvonika, u: Narodna svijest, 15. studenog 1928., 2
- *** Naš zvonik, u: Narodna svijest, 6. prosinca 1928., 3
- *** Premještaji, u: Narodna svijest od 29. prosinca 1928., 3
- *** Lječilišni salon u Dubrovniku, u: Jugoslovenski turizam, 4(1928), Split, 1928., 14-15
- *** Gradski problemi pred Općin. Vijećem, u: Dubrovačka tribuna, 15. travnja 1929., 1-2

- *** Imenovanja, u: Narodna svijest, 24. siječnja 1929., 2
- *** Ciljevi naše nove komunalne politike, u: Dubrovačka tribuna, 12. veljače 1929., 1
- *** Promjene u oblasnoj bolnici, u: Narodna svijest, 14. ožujka 1929., 3
- *** G. Pasko Baburica – ponos Dubrovnik, u: Narodna svijest, 29. ožujka 1929., 2
- *** Gradski problemi pred Općin. Vijećem, u: Dubrovačka tribuna, 15. travnja 1929., 1-2
- *** Kad će biti završena gradnja zvonika, u: Dubrovačka tribuna, 22. travnja 1929., 3
- *** Naš zvonik, u: Dubrovačka tribuna, 7. svibnja 1929., 2
- *** Kita na zvoniku, u: Dubrovačka tribuna, 22. svibnja 1929., 3
- *** Kad će „Zelenki“, u: Dubrovačka tribuna, 18. lipnja 1929., 1
- *** Prosulja ili zvono?, u: Dubrovačka tribuna, 2. srpnja 1929., 1
- *** Svečanost obnove zvonika, u: Dubrovačka tribuna, 6. kolovoza 1929., 3
- *** Radnje na parku „Gradac“, u: Narodna svijest, 14. kolovoza 1929., 3
- *** Prodaja Hotela Odak, u: Narodna svijest, 29. kolovoza 1929., 2
- *** Gradski „Ptičji Vrt“, u: Narodna svijest, 3. listopada 1929., 3
- *** Hotel Odak prešao u ruke društva Riviera, u: Narodna svijest, 5. prosinca 1929., 3
- *** Što bi se moglo učiniti s Lazaretom?, u: Narodna svijest, 30. travnja 1930., 2
- *** Pitanje starih Lazareta, u: Narodna svijest, 23. srpnja 1930., 3
- *** I Uresno povjerenstvo tuži..., u: Tribuna, 19. rujna 1930., 3-5
- *** Djelo nesavjesnog graditelja, u: Tribuna, 9. listopada 1930., 3
- *** „Djelo nesavjesnog graditelja“, u: Tribuna, 16. listopada 1930., 3
- *** Pripojenje Rijeke Dubrovačke općini Dubrovnik, u: Narodna svijest, 17. prosinca 1930., 5
- *** Festanjuli za svečanost sv. Vlaha, u: Narodna svijest, 31. prosinca 1930., 13
- *** Grand hotel Imperial, u: Narodna svijest, 1. travnja 1931., 6
- *** Misli o čuvanju dalmatinske arhitekture, Polemika Vinko Brajević – Kosta Strajnić, u: Novo doba, 4. travnja 1931., 38

- *** Borba za očuvanje stare arhitekture, u: Jutarnji list, 8. travnja 1931., 13
- *** Izgradnja Dubrovnika pred sudom, u: Jutarnji list, 11. travnja 1931., 11
- *** Spor Kosta Strajnić – arh. Ivačić, Netačno izvješćivanje u novinama, u: Novo doba, 11. travnja 1931., 6
- *** Izjava inž. arh. I. Ivačića, u: Novo doba, 11. travnja 1931., 6
- *** Polemika o arhitekturi u Dubrovniku, Korespondencija Kosta Strajnić – Brajević, u: Jutarnji list, 12. travnja 1931., 12
- *** Spor K. Strajnić – arh. Ivačić, Izjava g. inž. arch. Kodla, u: Novo doba, 13. travnja 1931., 6
- *** Misli o čuvanju dalmatinske arhitekture, Polemika Vinko Brajević – Kosta Strajnić, u: Novo doba, 14. travnja 1931., 3
- *** Polemika o arhitekturi u Dubrovniku (pismo Koste Strajnića), u: Jutarnji list, 15. travnja 1931., 13
- *** Polemika Brajević – Strajnić, u: Jutarnji list, 17. travnja 1931., 11
- *** Za umjetničku izgradnju Dubrovnika, u: Jutarnji list, 19. travnja 1931., 12-13
- *** Spor arh. Ivačić – K. Strajnić, Izjava g. arch. Ivačić na račun gosp. arch. Kodla, u: Novo doba, 22. travnja 1931., 6
- *** Polemika Strajnić – Brajević, Ponovna objašnjavanja Koste Strajnića, u: Jutarnji list, 23. travnja 1931., 12-13
- *** Izgradnja Dubrovnika pred sudom, u: Jutarnji list, 23. travnja 1931., 13
- *** Misli o čuvanju dalmatin. arhitekture, Odgovor urednika V. Brajevića na „objašnjenja“ g. K. Strajnića u zagrebačkom „Jutarnjem listu“, u: Novo doba, 25. travnja 1931., „Subotnji prilog“, 1-2
- *** Dubrovnik, reprezentant i centar našeg turizma, u: Jutarnji list, 29. travnja 1931., 12-13
- *** Ko može praviti nacрте?, u: Tribuna, 29. travnja 1931., 3
- *** Ko će graditi Općinsku kafanu? u: Tribuna, 16. srpnja 1931., 3
- *** Gradnja planinarske kuće na Orjenu, u: Narodna svijest, 26. kolovoza 1931., 4
- *** Sto Sedmorice odbio žalbu ing. Mihajla Blagojevića, u: Tribuna, 2. rujna 1931., 5
- *** Max Reinhard o našem gradu, u: Narodna svijest, 27. srpnja 1932., 3

- *** Nagragjen naš sugragjanin, u: Narodna svijest, 1. veljače 1933., 4
- *** Pitanje naše preparandije, u: Narodna svijest, 13. rujna 1933., 3
- *** Za preparandiju, u: Narodna svijest, 20. rujna 1933., 3
- *** Prvo vijeće „Duba“ i njegovih podružnica, u: Dubrava, o sv. Vlahu 1934., 5
- *** Radovi graditelja Riharda Trostmana, u: Dubrovačka tribuna, 10. travnja 1934.
- *** Za unapregjenje turizma u Dubrovniku, u: Narodna svijest, 23. svibnja 1934., 3
- *** Javna zahvala povodom smrti Boža Bacelja, u: Dubrava, 3. listopada 1934., 8
- *** Spomen križ na Srđu, u: Dubrovačka tribuna, 25. prosinca 1934., 3
- *** Nova zgrada Ouzora ili adaptacija? u: Dubrava, 16. siječnja 1935., 3
- *** Crkva Sv. Vlaha na Gorici, u: Dubrava, o sv. Vlahu 1935., 9
- *** Sakaćenje naših historijskih spomenika, u: Dubrovačka tribuna, 15. ožujka 1935.
- *** Osuđena na smrt, u: Dubrava, 1. travnja 1935., 1
- *** Nova pregnuća dubrovačkog pomorstva, u: Dubrava, na Uskrs 1935., 11-16
- *** Veličanstvena manifestacija dubrovačke duše, u: Dubrava, 15. lipnja 1935., 1
- *** Spomen križ na Srđu, u: Dubrava, 15. lipnja 1935., 3
- *** Dubrovačka preparandija osugjena na smrt, u: Narodna svijest, 4. rujna 1935., 1
- *** Za našu preparandiju, u: Narodna svijest, 16. listopada 1935., 3
- *** Kulturna degradacija Dubrovnika, u: Dubrava, 7. studenog 1935., 4
- *** Naša Sponza (prigodom adaptacije prizemlja), u: Narodna svijest, 13. studenog 1935., 1-2
- *** Inauguracija školske dvorane u Male braće, u: Narodna svijest, 4. prosinca 1935., 3
- *** Godišnji izvještaj o radu „Saveza“, u: Dubrovački turizam, 1, Dubrovnik, 1935., 19-28
- *** Nova općinska uprava, u: Narodna svijest, 31. siječnja 1936., 2
- *** Očajne zdravstvene i socijalne prilike u Gružu i unapregjenje turizma, u: Narodna svijest, 19. lipnja 1936., 1
- *** Socijalne ustanove u Gružu, u: Narodna svijest, 19. kolovoza 1936., 1-2
- *** Što je sa Preparandijom?, u: Narodna svijest, 2. rujna 1936., 3

- *** Turistički dom u Sponzi, u: Dubrovački turizam, 2, Dubrovnik, 1936., 39-44
- *** Kao pjesma lijepe budućnosti..., u: Hrvatska dubrava, 1. veljače 1937., 3
- *** Izgradnja hotela na Lazaretima?, u: Hrvatska dubrava, 16. veljače 1937., 5-9
- *** Vivisekcija Dubrovnika“, u: Dubrovnik, 27. veljače 1937., 6
- *** Izložba karikatura u Sponzi, u: Narodna svijest, 25. ožujka 1937., 7
- *** Sjajan uspjeh izložbe u Sponzi, u: Narodna svijest, 14. travnja 1937., 3
- *** Nacrt novog općinskog kupališta, u: Dubrovnik, 8. svibnja 1937., 4
- *** Plokata pred Katedralom, u: Narodna svijest, 22. rujna 1937., 3
- *** Perivoj na Pilama, u: Narodna svijest, 6. listopada 1937., 3
- *** Izložen nacrt Kursalona u Lazaretima, u: Narodna svijest, 12. siječnja 1938., 3
- *** Zidovi Excelsiora dograđeni, u: Narodna svijest, Dubrovnik, 11. siječnja 1939., 3
- *** (J.M.), Alahovi vrtovi na Jadranu, u: Vreme, 21. lipnja 1939.
- *** Povjerenik gradske općine, u: Narodna svijest, 27. rujna 1939., 3
- *** Pred gradnjom puta od Konala, u: Dubrava, 13. siječnja 1940., 4
- *** Treća licitacija za gradnju puta preko Konala, u: Dubrava, Na sv. Vlaha 1940., 3
- *** Obustavljena gradnja trokatnice na Pločama, u: Dubrava, 17. veljače 1940., 4
- *** Još o gradnji trokatnice na Pločama, u: Dubrava, 24. veljače 1940., 4
- *** Problemi grada i kotara u stavkama pripremanog proračuna Banovine hrvatske, u: Dubrava, 2. ožujka 1940., 3
- *** Pred izradom regulacionog plana Dubrovnika, u: Dubrava, 2. ožujka 1940., 3
- *** Četvrta licitacija za put od Konala, u: Dubrava, 9. ožujka 1940., 3
- *** Kako da se smjesti spomenik Ruđeru Boškoviću?, u: Narodna svijest, 28. ožujka 1940., 3
- *** Spomenik Ruđeru Boškoviću, u: Dubrava, 30. ožujka 1940., 1
- *** Granitni postament za spomenik Boškoviću biti će težak 15 tona, u: Dubrava, 6. travnja 1940., 3

- *** Odobren je povišeni proračun za gradnju puta preko Konala, u: Dubrava, 6. travnja 1940., 3
- *** Novogradnja na Pilama, u: Dubrava, 13. travnja 1940., 2
- *** Pitanje novogradnje na Pilama, u: Narodna svijest, 18. travnja 1940., 3
- *** Jedna arhitektonska afera, u: Jugoslavenski list, 28. travnja 1940., 14
- *** Mrtve floskule „jalovog“ kritičara Koste Strajnića, u: Dubrava, 4. svibnja 1940., 3
- *** Imenovano je Općinsko vijeće Dubrovnika, u: Dubrava, 11. svibnja 1940., 1
- *** Jedini cilj našega rada bit će dobrobit naše Općine, u: Dubrava, 18. svibnja 1940., 1
- *** Nagrđivanje Dubrovnika, u: Dubrava, 18. svibnja 1940., 4
- *** Općinsko vijeće započelo sretno radom za dobro grada i sela, u: Dubrava, 25. svibnja 1940., 1
- *** Pred izgradnjom palače Berze Rada, u: Dubrava, 25. svibnja 1940., 2
- *** Stručna anketa radi gradnje Burze rada, u: Dubrava, 25. svibnja 1940., 4
- *** Dubrovački privrednici o sanaciji dubrovačke općine, u: Dubrava, 1. lipnja 1940., 4
- *** Opet nije uspjela licitacija za put preko Konala, u: Dubrava, 1. lipnja 1940., 4
- *** Kad će Miše Kolin ostvariti želje Marije Račić, u: Dubrava, 15. lipnja 1940., 1-2
- *** Druga sjednica općinskog vijeća, u: Dubrava, 15. lipnja 1940., 2
- *** „Moja je dužnost da izvršim želje dobrotvora“, u: Dubrava, 22. lipnja 1940., 1
- *** Je li opravdana sumnja?, u: Dubrava, 29. lipnja 1940., 1
- *** Što su radili predstavnici Općine u Zagrebu?, u: Dubrava, 6. srpnja 1940., 2
- *** Neka se čuje i druga strana, u: Dubrava, 13. srpnja 1940., 1-2
- *** Napokon!, u: Narodna svijest, 7. kolovoza 1940., 3
- *** Put preko Konala, u: Narodna svijest, 4. rujna 1940., 3
- *** Oko vrtno-arhitektonskog regulacionog plana Dubrovnika, u: Narodna svijest, 28. kolovoza 1940., 5
- *** Put preko Konala, u: Dubrava, 1. studenog 1940., 3
- *** Gradnja zgrade na Radićevoj obali, u: Narodna svijest, 20. studenog 1940., 3

*** Ekspozitura Javne Berze Rada u Dubrovniku, u: Narodna svijest, 23. prosinca 1940., 10

*** Djela osvjetljavaju putove novih generacija, u: Dubrava, O svetom Vlahu 1941., 23

6.2. IZVORI

HR-DADU-119 - Državni arhiv u Dubrovniku, Općina Dubrovnik

HR-DADU-161 - Državni arhiv u Dubrovniku, R.O. Čingrija

HR-DADU-292 - Državni arhiv u Dubrovniku, Zbirka građevinskih planova općine Dubrovnik

HR-DADU-OGU - Državni arhiv u Dubrovniku, Zbirka nacrtne dokumentacije i spisa okružnog i kotarskog građevnog ureda u Dubrovniku

MGZ-MK - Muzej grada Zagreba, Arhiv Mladena Kauzlarića

HMA-HAZU-LH - Hrvatski muzej arhitekture Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Arhiv Lavoslava Horvata

AF-OJD - Arhitektonski fakultet u Zagrebu, Ostavština Jurja Denzlera

MGK-KB-AZ - Muzeji i galerije Konavala, Kuća Bukovac, Arhivska zbirka

SAZU - Biblioteka Slovenske akademije znanosti i umetnosti, Ostavština Koste Strajnića

OJD - Ostavština arhitekta Dražića kod obitelji Dražić u Dubrovniku

OAP - Ostavština Ade Pitarević rođ. Banac - vlasništvo Lepe Šimleše Jovanović

KDU - Dokumentacija Konzervatorskog odjela u Dubrovniku

7. KATALOG – PROJEKTI I REALIZACIJE (1918.-1944.)

7.1. Pojašnjenja

Katalog se sastoji od 201 kataloške jedinice - arhitektonska ostvarenja i projekti obrađeni u tekstualnom dijelu disertacije, poglavlju 4. *Arhitektura Dubrovnika između dva svjetska rata*, obrađena su i u *Katalogu*.

Broj kataloške jedinice navodi se u tekstu disertacije, uz ime djela (npr. Vila Učović (1922.-1923.) - kat. 007).

Zbog preglednosti, kataloške jedinice obrađene su tabelarno. Uz naziv pojedinog djela navodi se godina (godine) nastanka, za realizirana djela vrijeme gradnje (od ishodenja građevne dozvole do izdavanja uporabne dozvole). Za nerealizirana djela naglašeno je da se radi o projektu (npr. Projekt vile Stefija Račića (1922.)).

Slijede podaci o prirodi zahvata (novogradnja / nadogradnja / adaptacija, i sl.), razini realizacije (projekt / realizirano / djelomično realizirano), lokaciji i adresi (grad, naselje, dio naselja, ulica i kućni broj) te katastarskoj oznaci (prema tzv. „staroj izmjeri“).

Uz ime naručitelja navodi se i njegovo zanimanje, ukoliko je poznato, a za projektanta, naznačeno je na čemu se temelji atribucija (komparacija, potpis na nacrtima, navodi u literaturi). Naime, u velikom broju slučajeva projektna dokumentacija nije ovjerena potpisom autora, već znatno češće samo potpisom izvođača. Komparacijom projektne dokumentacije, podacima iz literature, svjedočanstvima nasljednika, nastojalo se utvrditi stvarno autorstvo. Uz ime izvođača navodi se i podatak o njegovom statusu i naselju u kojem su obrt ili tvrtka prijavljeni (onako kako je naznačeno u potpisu ili na pečatu - npr. Silvije Sponza, ovl. građevinski inženir, Dubrovnik).

Za sva djela nastojalo se utvrditi izvornu i današnju namjenu - poteškoće se povremeno javljaju kod građevina za koje u projektnoj dokumentaciji nije naznačeno da li se radi o obiteljskoj kući, pansionu ili zgradi s najamnim sobama ili stanovima.

Slijede podaci o dataciji projekta (ukoliko je datum naznačen u projektnoj dokumentaciji), datumima izdavanja građevne i uporabne dozvole (navode se i podaci o naknadnim odobrenjima za izmjene i dopune projekta te za dogradnje i nadogradnje građevine, ukoliko su se dogodile u međuratnom razdoblju).

Za svako djelo daje se kratki opis, koji sadrži osnovne podatke o građevini - volumenu, katnosti, primijenjenim materijalima, arhitektonskim elementima i karakterističnim detaljima te prostornoj organizaciji. Terenskim obilaskom utvrđene su značajnije izmjene na građevini i u njenom neposrednom okolišu u odnosu na izvorno stanje. U rubrici *kontekstualizacija* nastoji se u kratkim crtama pojedino ostvarenje smjestiti u prostorni i vremenski okvir,

odrediti mu važnost unutar opusa autora, lokalnog te eventualno nacionalnog korpusa međuratne arhitekture.

Za svako djelo navode se arhivski izvori i literatura korišteni u istraživanju te podatak o pravnoj zaštiti, odnosno statusu kulturnog dobra.

Svaku katalošku jedinicu prate slikovni prilozi - nacrtna dokumentacija (ukoliko je pronađena) i (ili) fotografije cjeline i karakterističnih detalja.

Sve fotografije, ukoliko nije drugačije naznačeno, vlasništvo su autora. Uz nacrtnu dokumentaciju navodi se izvor.

Skraćenice arhivskih izvora:

HR-DADU-292 - Državni arhiv u Dubrovniku, Zbirka građevinskih planova općine Dubrovnik

HR-DADU-OGU - Državni arhiv u Dubrovniku, Zbirka nacrtne dokumentacije i spisa okružnog i kotarskog građevnog ureda u Dubrovniku - privremeni popis

MGZ-MK - Muzej grada Zagreba, Arhiv Mladena Kauzlarića

HMA-HAZU-LH - Hrvatski muzej arhitekture Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Arhiv Lavoslava Horvata

AF-OJD - Arhitektonski fakultet u Zagrebu, Ostavština Jurja Denzlera

SAZU - Biblioteka Slovenske akademije znanosti i umjetnosti, Ostavština Koste Strajnića

OJD - Ostavština arhitekta Joza Dražića kod obitelji Dražić u Dubrovniku

OAD - Ostavština Ade Pitarević rođ. Banac - vlasništvo Lepe Šimleše Jovanović

KDU - Ministarstvo kulture, Konzervatorski odjel u Dubrovniku

7.2. Kazalo

7.2.1. Projektanti

autor	kataloška jedinica
Appia, Georges	166
Auer, Bela	104
Bijelić, Ante	008, 057, 063, 080, 106
Bilinić, Harold	117, 124
Blagojević, Mihajlo	054
Costaperaria, Josip	017
Čakelja, Miho	126(?), 146, 159(?)
Ćurlica, Ivo	007, 035, 042, 047
Denzler, Juraj	162, 188(?), 189, 191(?), 201
Dešković, Žarko	059
Deutch, Pavao	021
Dobrović, Nikola	035, 052, 066, 085, 088, 109, 110, 133, 141, 143, 149, 150, 161, 167, 179, 181, 187
Doršner, Vilim	056, 078, 178
Dražić, Jozo	071, 073, 075, 081, 087, 096, 097, 102, 103, 112, 121, 134, 144, 163, 164, 177
Faltus Vjekoslav	138(?)
Fleck, Konrad	140(?), 145(?), 172(?)
Freudenreich, Aleksander	021
Galić, Drago	082, 089, 092, 093, 107, 168
Glanz, Vinko	049, 050, 058, 060, 068, 076, 086
Golubović, Borislav	026, 028
Gomboš, Stjepan	062, 065, 069, 084, 099, 114, 116, 119, 147, 148, 154, 160, 183, 194
Grgić, Ante	125
Grisogono, Ksenija	157(?)
Horvat, Lavoslav	037, 113, 117, 124, 151, 165, 180, 192, 200
Ivačić, Ivan	028(?), 030(?), 032, 036, 040(?), 041(?), 045, 053, 059
Iveković, Ćiril Metod	011
Juričević, Ivan	010, 018
Kaliterna, Fabijan	190
Karlovac, Vinko	010, 174(?), 197(?)
Kauzlaric, Mladen	062, 065, 069, 084, 099, 114, 116, 119, 147, 148, 154, 160, 183, 194
Keller, Alfred	038, 039, 118
Kodl, Josip	046
Korka, Jovan	137
Lauterbach, Heinrich	098
Lučić - Roki, Damjan	012, 014(?), 015, 016(?), 020, 023(?), 027(?), 034(?), 042(?), 055(?), 130(?)
Manola, Jakov	024
Minić, Milan	031
Molner, Ivan	002(?)
Meštrović, Ivan	003, 013
Musladin, Baldo	011(?)
Nestorović, Bogdan	095
nepoznati	029, 127, 132, 184
Nørregaard, Poul	158
Ondřej, Severin	019
Osgihjan, Petar	001(?), 004(?), 008(?), 023(?), 027(?), 034(?)
Pervan, Budimir	136, 155, 156, 176, 182, 185, 198

Plečnik, Jože	051, 079, 086
Pogačič, Drago	001, 072, 074, 077, 131, 135, 169, 171, 175, 186, 195
Pregelj, Ivan	130
Rašica, Božidar	120, 152, 153
Reiss, Isidor	199
Rieszner, Valerije	044
Rohrman, Stanislav	061
Simeonović, Vojin	115
Smiljanić, Dušan	090
Stanulović(?)	129
Stibral, Jiří	005, 006, 009, 019
Strižić, Zdenko	170, 173
Škodini zavodi Plzeň	070
Šuperina, Božo	064
Šubic, Vladimir	139
Švigelj, Mitja	067
Trostman, Rikard	008, 054, 101, 105, 108, 122, 128, 193
Valenta, Fridrih	024, 025, 033, 043, 048, 083, 111, 142
Valentinčič, Janez	079
Vernazza, Ugo	091, 094, 100, 123
Zdravković, Ivan	196(?)
Zima, Alois	002, 005, 006, 009, 019
Žagar, Danilo	018, 022
Žuanić, Tomislav Andrija	136, 155, 156, 176, 182, 185, 198

7.2.2. Izvođači

izvođač	kataloška jedinica
Bezić, Josip	064
Bijelić, Ante G.	008, 025, 034, 057, 058, 063, 080, 106, 142, 177
Bikar, Stanoje	098
Bilinić, Pavao	013
Blagojević, Mihajlo	040, 054, 075
Capursi, Frano	100, 127
Capursi, Vicko	008, 014
Doršner, Vilim	041, 045, 056, 078, 084, 085(?), 093, 097, 098, 103, 141, 143, 178
Dryak, Veno J.	157
Faltus, Braća	124(?), 138
Golubović, Borislav	026, 028(?), 032(?)
Ivelja, Baro F.	107, 123
Job, Benvenuto	007, 016, 030, 121
Karlovac, Vinko (Dubrovačko građevno društvo s.o.j.)	010, 170, 173, 174, 183, 196, 197
Kljunak, Stijepo	140
Kopić, Ante	064, 096, 144
Kovačević, Stjepo	083, 098
Kulišić, Pavo	029
Korda, Mato M.	145, 163, 172
Matičević, Mato	036, 081, 126, 146, 159
Matičević, Niko	023, 027, 055
Minić, Milan S.	031
Mišković, Baldo	001, 002, 004, 006, 009, 019
Molner, Ivan	002
Musladin, Baldo	011
nepoznat	005, 010, 015, 017, 024, 033, 035, 037, 038, 042, 043, 046, 047, 048, 053, 071, 079, 090, 095, 109, 110, 111, 125, 129, 133, 134, 137, 139, 154, 160, 161, 179, 187, 188, 200
Nørregaard, Poul	158
Peyer, A. i drug	044
Pogačić, Drago (Atlant, Beograd)	001, 062, 065, 072, 073, 074, 075, 077, 082, 104(?), 131, 132, 135, 168, 169, 171, 186, 194, 195, 199
Pregelj, Ivan	130
Radojević, Cvetko M.	175
Sponza, Silvije	091, 094
Storelli, Josip	014
Trostman, Rikard	008, 075, 089, 102, 105, 108, 122, 128, 193
Tunner i Wagner a.d.	092
Vuličević, Niko	184
Žagar, Braća D. E.	003(?), 018, 022
Žuanić, Tomislav Andrija	136, 155, 156, 176, 182, 185, 198

7.2.3. Naručitelji

naručitelj	kataloška jedinica
Antonović, Dragoljub	025
Bacelj, Božo	058
Bačić, Ela i Kazimir	200
Banac, Božo	037, 124, 173, 174, 180
Banac, Karlo	113, 114, 138
Banac, Pero	041
Bandur, Jovo	145
Banovinska bolnica	167(?)
Barić, Ivo	143
Begović, Mato	015
Bete, Ivan	106
Birimiša, Anica i Ivo	105
Biskupija dubrovačka	086, 090, 091
Bjelovučić, Vito	197
Blaga djela	154
Bovolini, Antun	094
Brbora, Jako	075
Brulloph, Ilse	082
Buconjić, Ane	126
Colonna, Saverio i Giovanni	023
Cvijić, Jovan	031
Ćurlica, nasljednici pok. Lovre	035
Dešković, Karlo	159
Deutsch, Adolf	136
Dražić, Katica	071
Drndarski, Todor	142
Dubrovačka plovidba a.d.	186, 191
Dubrovačka rivijera, građevno i hotelsko društvo s o. j.	039, 059
Dubrovačko kupališno i hotelsko dioničarsko društvo Prag – filijala Dubrovnik – Kupari	002, 006, 009, 019
Dujmović, Katica	036
Ercegović, Miho	154
Filaus - Miljan, Ana	057
Gjivanović, Ivo	132
Glavić, Tomo	001, 065, 171
Glavović, obitelj	085
Gluščević, Mihajlo	115, 116, 137
Goić, Ana	083
Golubović, Nevenka i Borislav	026
Gozze, Srđan i Vuko	188
Grbić, Pasko	093
Grisogono, Prvislav	157
Ivančević, Vinko i Karmela	185
Ivanović, Stjepan	051, 164
Jadranska banka a.d., Beograd	017
Jakšić, Cvijeto i Mato	107
Jakšić, Flora	005
Javna burza rada	189, 190
Javor, Milan	044
Jelich, Carmen	128

Jordan, Olaf	163
Jugoslavenski Lloyd a.d.	117, 118, 119, 165, 170
Jurzynowska, Maja	092
Kalafatović, Josip	030
Kalaš, Jakov	101
Kammerlander, Lukrecija	132
Kapucinski samostan Gospe od Milosrđa	024, 076
Kolin, Miše	162
Konstantinović, Mileva	074
Kordić, Pavo	121
Kostopeč, Tomo	192
Kovačević, Frano	029
Kranjec, Hinko	078
Krile, Mato	014
Kristović, Petar i Stjepan	178
Lavcević, Ana	077
Lelas, Artur	053
Lewisohn, Eileen	054
Lindauer, Baltazar	140
Lobmeyer, Johann Eberhard	087
Lovrić, Josip	169
Lučić, Pavo	130
Lujak, Pero	049
Maertz, Jenny i Salo	100
Marčić, Tatjana	123
Maričević, Slavko	176
Marić, Ivo	172
Mičić, Miće	073
Miličević, Antun	131
Miloslavić, Ivo	193
Miloš, Jelka	122
Ministarstvo narodnog zdravlja	048
Miović, Ivo	081
Mitrović, Andro	061
Mitrović, Vojislav i Ivan	181
Mladić, Adolf	032
Mladinov, Danica i Mirko	149, 155
Munitić, Mato	008
Naprstek, Vaclav	133
Narodna banka Kraljevine Jugoslavije	095
nepoznat	088, 110, 161, 166
Nörregaard, Marija i Poul	158
Nutrizio, Katica	023
Njirić - Gogica, Đivo	108
Oberster, Dioniz	034
Odak, Mina	045
Općina dubrovačka	013, 020, 027, 047, 048, 062, 066, 068, 069, 070, 109, 111(?), 112(?), 147, 148, 150
Pallavicini, Cilka i Petar	141
Pamučina, Dragutin	028
Parna ciglana grof Caboga Kupari a.d.	002
Pecarić, Frano	072
Pehovac, Ivo	199

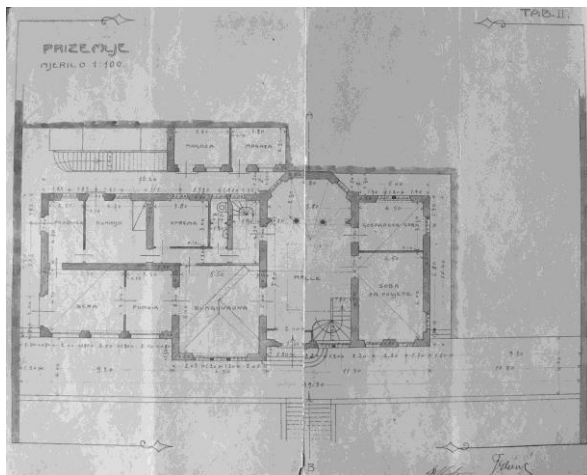
Pehovac, Luko	016
Penzioni zavod za službenike u Ljubljani	139
Pervan, Budimir	198
Pitarević, Ada	113
Pogačić, Drago	072, 195
Pogačić, Štefa	195
Poković, Antun	004
Prva hrvatska štedionica	021
Prvo dalmatinsko trgovačko društvo	010
Puljizević, Josip	146
Račić, Ivo	144, 150, 182
Račić, Marija	003
Račić, Stefi	012
Račić, Zaklada	201
Radetić, Mira	064
Radojević, Cvetko M.	175
Radonić, Marija i Branko	135
Raše, nasljednici Pera	033
Rusko, Ivo	183
Rusko, Katica	160
Rusko, Marko	084, 183
Samostan sv. Dominika u Dubrovniku	184
Saraca, Artur	065, 187
Savez za unapređenje turizma	109
Schüssler, Ernestina von	102
Sesan, Antun	085
Sessa, Nikša	199
Soldat, Josip	063
Squiccimarro, Vincenzo	055
Središnji ured za osiguranje radnika	104
Srpska banka d.d. u Zagrebu – Filijala u Dubrovniku	011, 125
Stanojević, Veljko	022
Stanoš, Antun	046
Stojan, Anka	168
Stojan, Antonija	089
Strajnić, Kosta	052, 060
Stulli, Krunoslav	179
Svilokos, Katinka	096
Šapro, Pero	056
Škrivanić, Anselmo	127
Šumenković, Miroslava	196
Šuperina, Aleksandra	064
Tomat, Angelo	029
Tošović, Čedomil	177
Tošović, Jovo	134
Uccellini, Petar	043
Ucović, Ivo	103
Ucović, Josip	007
Uprava državnih monopola	129
Veramenta, Đuro	097
Verčon, Ivan	079
Vierda, Andrija	156
Vučetić, Aristid	018

Vyskočil, Maria i Karel	080
Wolf - Vuković, Mimi	035
Zadužbina Konstatinović	074
Zec, Antun	065
Zec, Mirko	194
Zimdin, Willim	038
Zimdin - Regenhart, Hedwig	098, 099
Zuanić, Gjorgjo	040
Žuanić, Tomislav Andrija	198
Župa sv. Ilara	067
Župa sv. Mihajla	042, 060

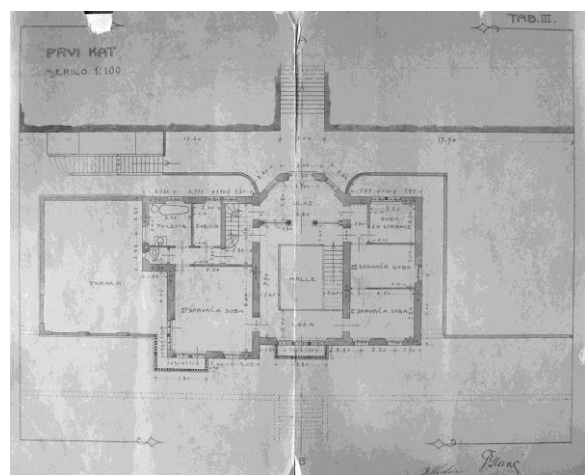
7.3. Kataloške jedinice

kataloška jedinica	001
naziv	Vila „Orsula“ (1919.-1923., dogradnja 1937.-1938.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Ploče / Put Frana Supila 14
katastarska oznaka	čest. zgr. 732, čest. zem. 1730 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Tomo Glavić, brodovlasnik
projektant	Petar Osgihijan(?), Drago Pogačić (dogradnja)
osnova za atribuciju	komparacija (Osgihijan), potpis i pečat na nacrtima (Pogačić)
izvođač	Baldo Mišković, Drago Pogačić (dogradnja)
izvorna namjena	stambena, vila namijenjena stalnom stanovanju
današnja namjena	hotelska
datacija projekta	-
građevna dozvola	30. listopada 1919.; 22. veljače 1920.(izmjene); 1. listopada 1937.(dogradnja)
uporabna dozvola	17. listopada 1922. (djelomična kolaudacija); 24. veljače 1923.; 29. studenog 1938. (dogradnja)
opis	<p>Vila je smještena pri sredini kaskadno organizirane vrtne parcele, što se od Puta Frana Supila, glavne prometnice Ploča, spušta prema stjenovitoj morskoj obali, južno. Osnovni pravokutni tlocrt razveden je rizalitim istacima na južnom i zapadnom pročelju te trapezoidnim istakom na začelju, na kojemu se u razini kata nalazi glavni ulaz. Uz zapadnu fasadu naslanjalo se prizemno krilo nad kojim je bila prostrana terasa. Prema izvornom projektu iz ulaznog prostora na katu trebalo se pristupiti na galeriju <i>halla</i>, oko koje su smještene spavaće sobe i kupaonica. Stubištem se s galerije spušta u središnju prostoriju prizemlja, <i>hall</i>. Uz <i>hall</i> su na istočnoj strani smješteni radna soba i soba za posjete, a na zapadu blagovaonica i uz začelje servisni trakt. U prizemnom krilu, zapadno od blagovaonice nalazila se soba za pušenje te zimski vrt, rastvoreni prema jugu visokim ostakljenim lučnim otvorima.</p> <p>Tijekom izvedbe promijenjen je raspored unutrašnjosti; dvokrako stubište položeno je zapadno uz <i>hall</i>, a kat je umjesto galerije dobio središnju dvoranu i još jednu manju sobu južno.</p> <p>Potkovičasti nadvoji otvora priskrbljuju vili orijentalne reminiscencije.</p> <p>Godine 1938. vili je nadograđen drugi kat, zapadno prizemno krilo izjednačeno je visinom s ostatkom vile, a unutrašnjost preuređena za hotelsku namjenu.</p>
današnje stanje	Unutrašnjost je u više navrata adaptirana za potrebe hotelske namjene, vanjski izgled vile iz 1938. godine je zadržan, izuzev krovništa koje je umjesto krovnih prozora, <i>belvedera</i> , rastvoreno lođama.
kontekstualizacija	U godinama nakon završetka Prvog svjetskog rata Vila Orsula najreprezentativnija je novogradnja u Dubrovniku namijenjena individualnom stanovanju. Oblikovanje zasnovano na orijentalnim motivima nastalo je vjerojatno pod utjecajem vile dr. Melka Čingrije na Boninovu (1913.) i svjedoči o ukusu najimućnijeg sloja dubrovačkog građanstva. Dogradnja iz 1938. godine nastojala je voditi računa o oblikovnom jedinstvu građevine, unoseći i nove elemente poput ugaone lođe drugog kata, no ipak se ne može smatrati kvalitativnim doprinosom. Recentnija uspostava krovnih lođa očitava se isključivo kao degradacija.
izvori	HR-DADU-292, svež. 83/18, 125/12
literatura	EMA FIORENINI ŠKERLJ, Izgradnja područja Ploče u Dubrovniku od kraja I. svjetskog rata do danas, magistarski rad, Zagreb, 1979., 37-40
status zaštite	Zaštićena u sklopu Povijesne cjeline grada Dubrovnika i njene neposredne okoline (Z-3818) – zona „C“
napomene	-

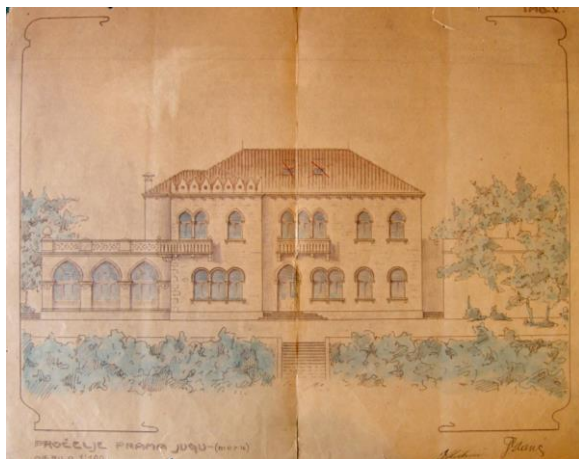
Prilozi 001

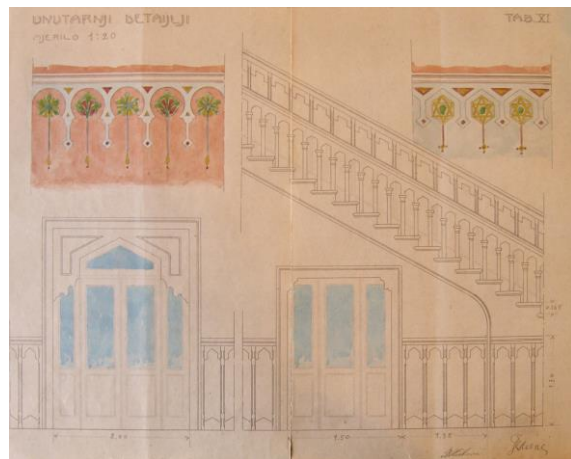
P. Oshijan (?), Vila Orsula, tlocrt prizemlja, 1919., DADU

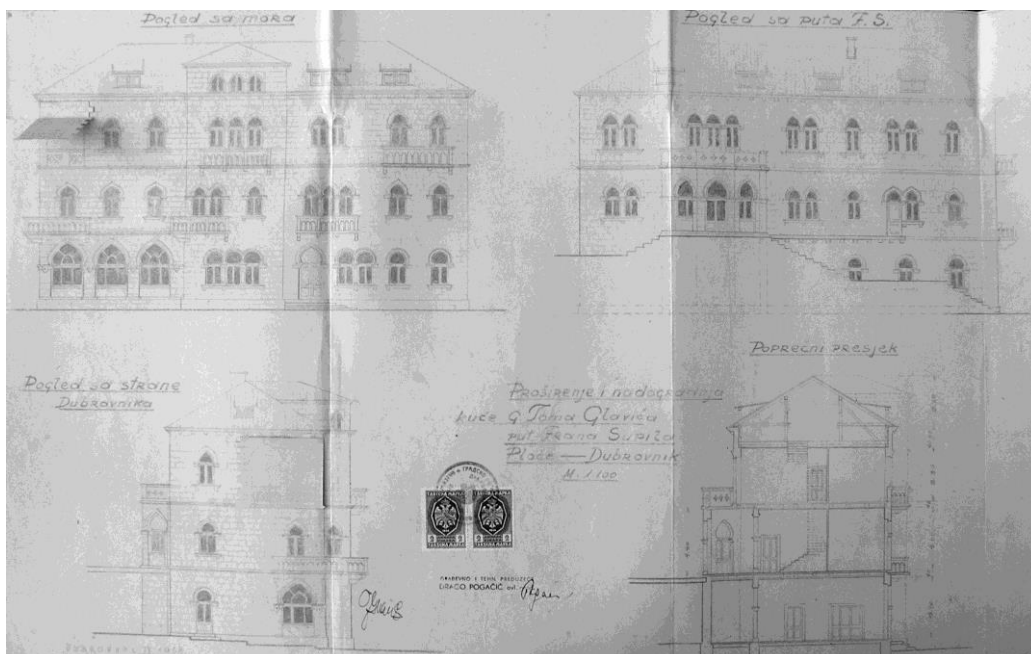
P. Oshijan (?), Vila Orsula, tlocrt kata, 1919., DADU

P. Oshijan (?), Vila Orsula, nacrt pročelja, 1919., DADU

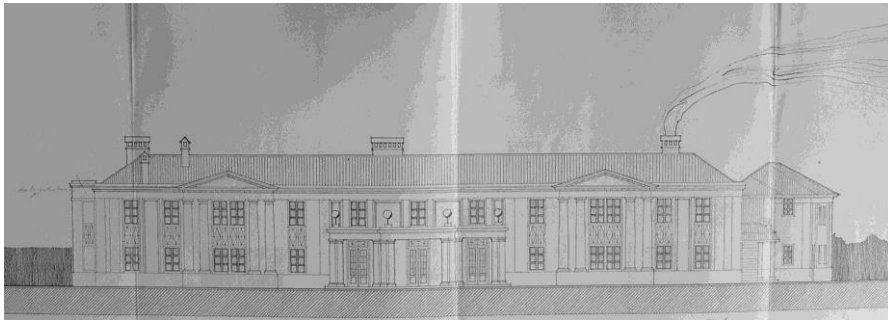
P. Oshijan (?), Vila Orsula, detalji opreme, 1919., DADU

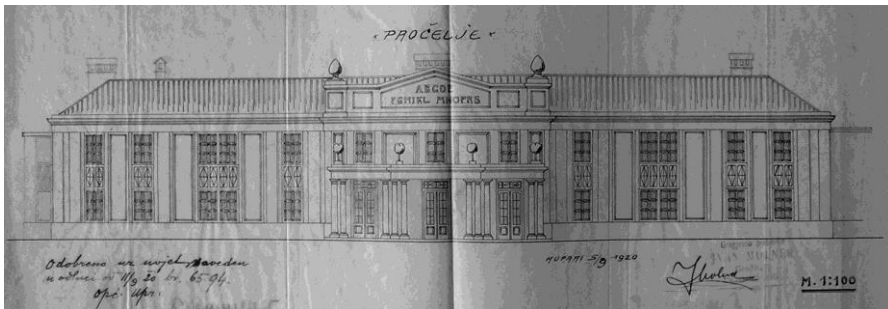
D. Pogačić, nadogradnja Vile Orsula, nacrt pročelja i presjek, 1937., DADU

kataloška jedinica	002
naziv	Hotel u Kuparima (1920.-1921.)
vrsta zahvata	preuređenje bivše vojarne
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Župa dubrovačka, Kupari
katastarska oznaka	čest. zgr. 60, 62 na čest. zem. 954, 955, 956/1, 956/2 k.o. Brašina
naručitelj	Parna ciglana grof Caboga Kupari a.d. / Dubrovačko kupališno i hotelsko dioničarsko društvo
projektant	Alois Zima, Ivan Molner(?)
osnova za atribuciju	potpis i pečat na nacrtima
izvođač	Ivan Molner, Baldo Mišković
izvorna namjena	hotelska
današnja namjena	-
datacija projekta	17. prosinca 1919., varijante pročelja - ožujak 1920., 5. rujna 1920.
građevna dozvola	30. travnja 1920.
uporabna dozvola	11. svibnja 1921.
opis	<p>Prvi hotel u budućem kompleksu u Kuparima, „Pension Kupari“ (kasnije „Štrand – hotel Kupari“) nastao je preuređenjem zgrade Parnе ciglane koja je već ranije bila prenamijenjena u vojarnu. Namjera je bila dobiti „<i>provisorni hotel nižeg reda</i>“ kako bi „Dubrovačko kupališno i hotelsko dioničarsko društvo“ dobilo prostor za „<i>administrativnu kancelariju, stanove za činovnike, obrtnike i radnike u doba, kada se počnu graditi velike kupališne zgrade u Srebrnom</i>“. Smještena nedaleko morske obale, izdužena jednokatnica pravokutnog tlocrta s dva manja aneksa uz uglove začelja, uz minimalne je preinake osposobljena za pružanje hotelskih usluga. U središnjoj osi glavnog pročelja izveden je prostrani ulazni trijem, nad krovnim vijencem dodana je atika s imenom hotela, a ritmizacija pročelja postignuta je izvedbom plitkih vertikalnih istaka u žbuci. Ostale su fasade strogo utilitarnog karaktera, bez arhitektonske raščlambe.</p> <p>Južni dio prizemlja bio je namijenjen restoranu i društvenim prostorijama, dok su se u sjevernom dijelu uz središnji hodnik nizale hotelske sobe. Vanjsko stubište uz sjevernu fasadu vodilo je na kat sa središnjim hodnikom i sobama. U južnom prizemnom aneksu nalazila se restoranska kuhinja, a sjeverni, jednokatni, je bio namijenjen prehrani i smještaju osoblja.</p>
današnje stanje	Zgrada je srušena, vjerojatno sedamdesetih godina 20. stoljeća.
kontekstualizacija	U okolnostima poslijeratne nestašice investitori su nastojali osposobiti postojeću zgradu za hotelsku namjenu minimalnim građevinskim intervencijama, pri čemu su im i Općinske vlasi izišle u susret, odstupajući od građevinskih propisa i estetskih zahtjeva. Stoga, krajnje suzdržanu primjenu dekoracije treba ponajprije tumačiti pragmatičnim razlozima.
izvori	HR-DADU-292, svež. 84/9
literatura	ALEKSANDER LASLO, Scenografija za Poirota: okvir slike vremena, u: Art deco: umjetnost u Hrvatskoj između dva rata, katalog izložbe, (ur.) Miroslav Gašparović, Zagreb, 2011., 92-117, 114
status zaštite	-
napomene	Nacrt pročelja iz prosinca 1919. godine korigiran je na traženje Općinskog odbora, a konačno, izvedeno rješenje iz rujna 1920. godine potpisuje samo izvođač radova, graditelj Ivan Molner.

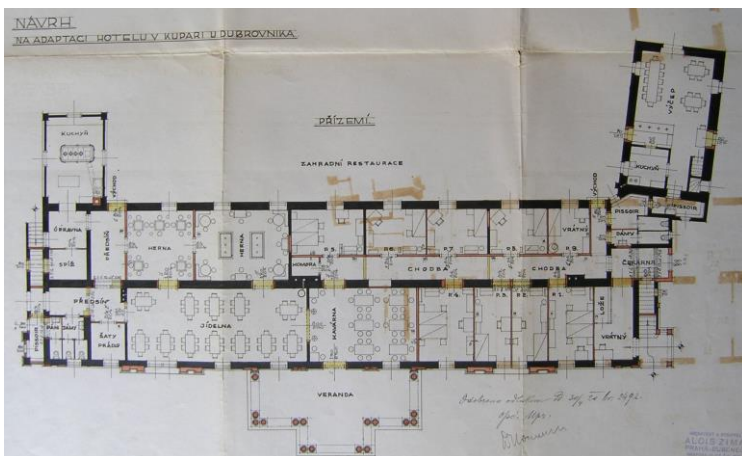
Prilozi 002

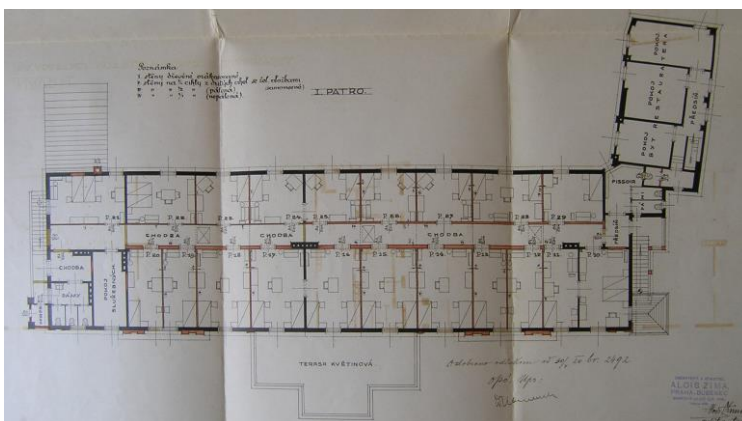
A. Zima, Hotel u Kuparima, nacrt glavnog pročelja, 1920., DADU

I. Molner(?), Hotel u Kuparima, nacrt glavnog pročelja (izvedena varijanta), 1920., DADU

A. Zima, Hotel u Kuparima, tlocrt prizemlja, 1920., DADU

A. Zima, Hotel u Kuparima, tlocrt kata, 1920., DADU

kataloška jedinica	003
naziv	Mauzolej obitelji Račić (1920.-1922.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Cavtat, Rat, Groblje sv. Roka
katastarska oznaka	čest. zgr. 398 na čest. zem. 144 k.o. Cavtat
naručitelj	Marija Račić
projektant	Ivan Meštrović
osnova za atribuciju	novinski članci, literatura
izvođač	Braća D. E. Žagar(?)
izvorna namjena	grobnica
današnja namjena	grobnica
datacija projekta	-
građevna dozvola	-
uporabna dozvola	-
opis	<p>Mauzolej obitelji brodovlasnika Iva Račića, kapela Gospe od Anđela, smještena je na vrhu poluotoka Rata u Cavtatu, na groblju sv. Roka.</p> <p>Građena od velikih, pravilno klesanih blokova bračkoga vapnenca, Gospa od Anđela centralni je oktogonalni prostor natkriven kupolom i osvjetljen kroz lanternu. Na četiri strane oktogona dodani su krakovi koji formiraju križni tlocrt. Pročelje ulaznog kraka riješeno je po uzoru na hram s antama: u pronaos se pristupa preko nekoliko stuba, između dviju "karijatida", skulptura arhandela. Strop trijema (pronaosa) pokriven je kasetama u kojima su reljefi goluba raširenih krila.</p> <p>U donjem dijelu zidova središnjeg oktogona smještene su četiri grobne komore, zatvorene jednostavnom pločom s natpisom. Iznad grobnica nalaze se visoki likovi četiri arhandela koji smještajem i izduženom pojavom naglašavaju centralitet prostora. Kupola je izvedena kao dvostruka opna, s unutarnjim slojem kamenih blokova na kojima su uklesane kasete s reljefnim prikazima anđela.</p>
današnje stanje	Mauzolej je zadržao izvorno oblikovanje, restauriran je 2005.-2007. godine.
kontekstualizacija	Mauzolej obitelji Račić najznačajnije je ostvarenje sepulkralne arhitekture međuratnog razdoblja na širem dubrovačkom području. Klasičnu, dosljedno provedenu arhitektonsku koncepciju, Meštrović je nadgradio osobnom spiritualnom umjetničkom vizijom, no koja u oblikovnom smislu ipak ne uspijeva izmaći <i>art décoovskom</i> duhu epohe.
izvori	literatura
literatura	<p>LUKŠA S ORSANA (ERNEST KATIĆ), Meštrovićev mauzolej u Cavtatu, u: Nova Evropa, 1. studenog 1922., 201-206</p> <p>KINETON PARKES, Ivan Mestrovic: Architect-Sculptor, u: The Architects' Journal, 2. srpnja 1924., 9-11</p> <p>LIDA ROJE DEPOLO, Gospa od Anđela – Mauzolej obitelji Račić u Cavtatu, u: Ivan Meštrović: Gospa od Anđela – Mauzolej obitelji Račić, Cavtat, 1920.-1922., katalog izložbe, Zagreb, 2008., 12-27</p> <p>LJILJANA ČERINA, Saznaj tajnu ljubavi, riješit ćeš tajnu smrti, i vjerovat da je život vječan, u: Ivan Meštrović: Gospa od Anđela – Mauzolej obitelji Račić, Cavtat, 1920.-1922., katalog izložbe, Zagreb, 2008., 30-59</p> <p>IVAN VIDEN, Ivan Meštrović i Dubrovnik, diplomski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2009., 70-79</p> <p>SANDRA USKOKOVIĆ, Moderna arhitektura kao kulturna baština Dubrovnika, Zagreb, 2009., 180-184</p> <p>IRENA KRAŠEVAC, Hrvatsko kiparstvo u doticaju s art décoom, u: Art deco: umjetnost u Hrvatskoj između dva rata, katalog izložbe, (ur.) Miroslav Gašparović, Zagreb, 2011., 119-141</p> <p>DALIBOR PRANČEVIĆ, Ivan Meštrović u kontekstu ekspresionizma i art décoa, doktorski rad, Zagreb, 2012., 189-198</p> <p>VINKO SRHOJ, Slavni majstori i nevidljivi pomagači: Meštrović i suradnici na mauzoleju</p>

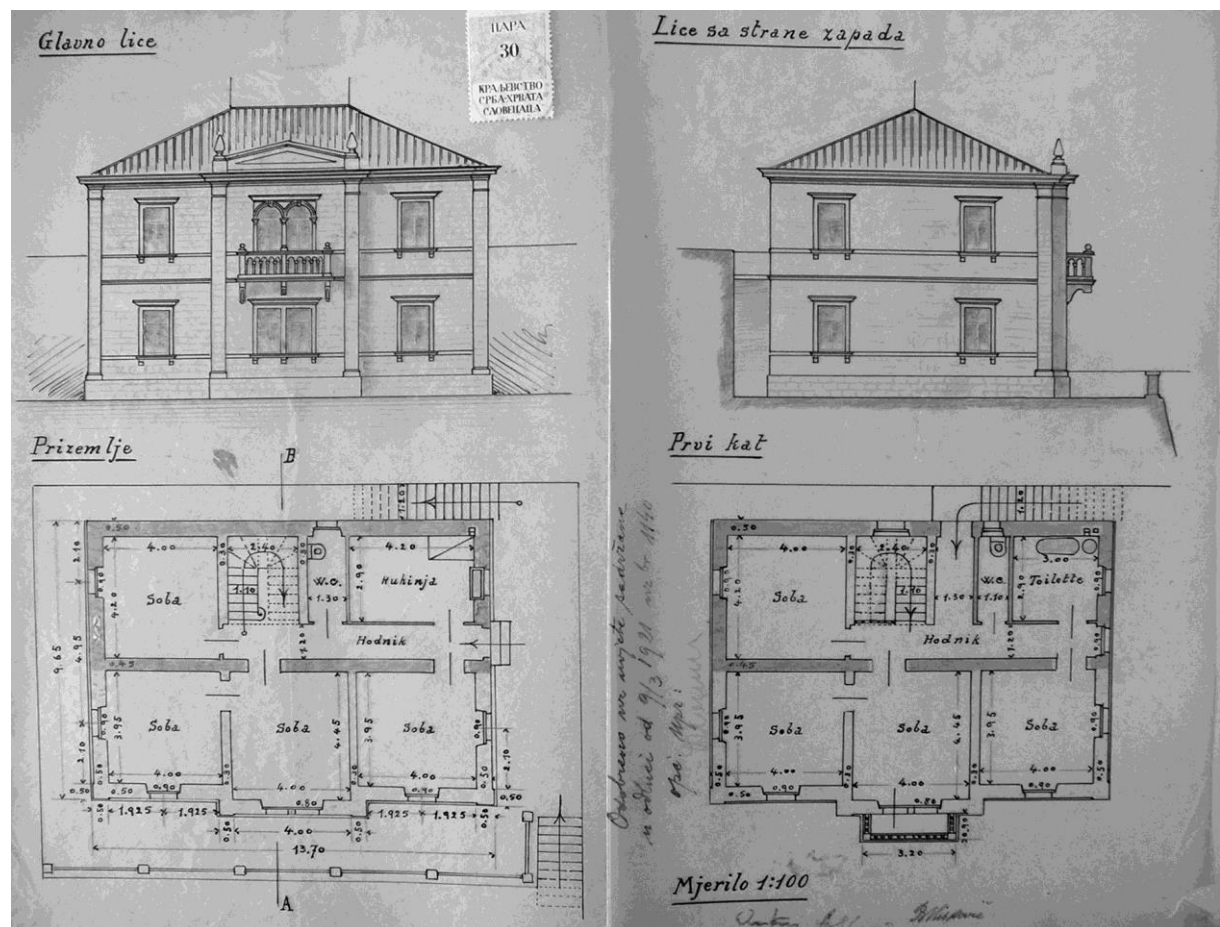
	<p>obitelji Račić u Cavtatu, u: Majstorske radionice u umjetničkoj baštini Hrvatske, Zbornik radova znanstvenog skupa „Dani Cvita Fiskovića“ održanog 2012. godine, (ur.) Dino Milinović, Ana Marinković, Ana Munk, Zagreb, 2014., 159-198</p> <p>VINKO SRHOJ, Ivan Meštrović i politika kao prostor ahistorijskog idealizma, u: Ars Adriatica, 4, Zadar, 2014, 369-384</p>
status zaštite	Zaštićeno kulturno dobro (Z-3875)
napomene	Mauzolej je podignut na mjestu srednjovjekovne kapele sv. Roka, porušene uz odobrenje konzervatora Marka Murata.

Prilozi 003

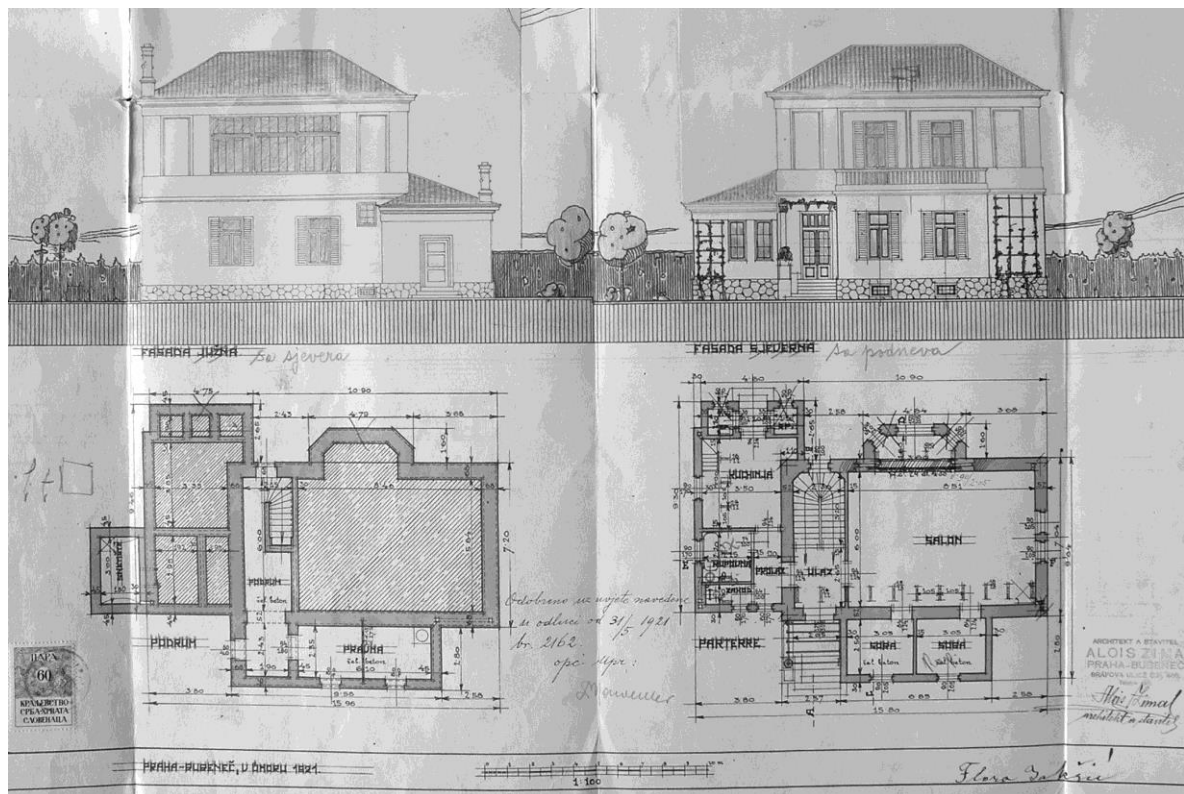
I. Meštrović, Mauzolej obitelji Račić, foto: Đ. Griesbach

kataloška jedinica	004
naziv	Vila Antuna Pokovića (1921.-1922.)
vrsta zahvata	dogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Ploče / Put Frana Supila 17
katastarska oznaka	čest. zem. 1643/1 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Antun Poković, trgovac
projektant	Petar Osgihjan(?)
osnova za atribuciju	komparacija
izvođač	Baldo Mišković
izvorna namjena	stambena – obiteljska vila
današnja namjena	stambena – obiteljska vila
datacija projekta	-
građevna dozvola	9. ožujka 1921.
uporabna dozvola	14. ožujka 1922.
opis	Jednokatnica pravokutnog tlocrta, natkrivena četverostrešnim krovijem, smještena je uz sjevernu stranu Puta Frana Supila, izdignuta za dvije vrtne terase iznad ceste. Građeno kamenom, simetrično organizirano glavno, južno pročelje s tri ose otvora, ima središnji rizalit naglašen završnom atikom, balkonom i dvodijelnim prozorima. Ostale fasade, bez arhitektonske raščlambe, završno su ožbukane. Od glavnog ulaza, smještenog na istočnoj bočnoj fasadi, proteže se uski hodnik, razdvajajući tri sobe usmjerene prema jugu od kuhinje, zahoda i stubišta smještenih uz začelje. Na kraju hodnika, sjeverozapadno, nalazi se još jedna soba. Dispozicija prizemlja ponavlja se na katu, izuzev što je mjesto kuhinje zauzela kupaonica. Izravni pristup katu omogućen je vanjskim stubištem uz začelje.
današnje stanje	Očuvano je oblikovanje glavnog pročelja i prednjeg vrta, uz začelje vile izvedene su dogradnje.
kontekstualizacija	Oblikovanjem glavnog pročelja, koje uzore nalazi u primjerima lokalnih reprezentativnih neoklasicističkih gradnji posljednje dekade 19. stoljeća te dimenzijama i impostacijom, vila se skladno uklopila u matricu izgradnje predjela Ploča. Iznenađuje potpuni izostanak arhitektonskog osmišljavanja okoliša vile, podzidanih vrtne terase, koje svojom rustičnošću potpuno odudaraju od koncepcije pročelja.
izvori	HR-DADU-292, svež. 85/6
literatura	EMA FIORENINI ŠKERLJ, Izgradnja područja Ploče u Dubrovniku od kraja I. svjetskog rata do danas, magistarski rad, Zagreb, 1979., 34-35 MARIJA STAGLIČIĆ, Neostilska arhitektura u Dalmaciji, u: Historicizam u Hrvatskoj, katalog izložbe, (ur.) Vladimir Maleković, Zagreb, 2000., 231-237, 237; kataloška jed.: 322.
status zaštite	Zaštićena u sklopu Povijesne cjeline grada Dubrovnika i njene neposredne okoline (Z-3818) – zona „B“
napomene	Pri gradnji vile iskorištene su zidne strukture postojeće manje jednokatnice.

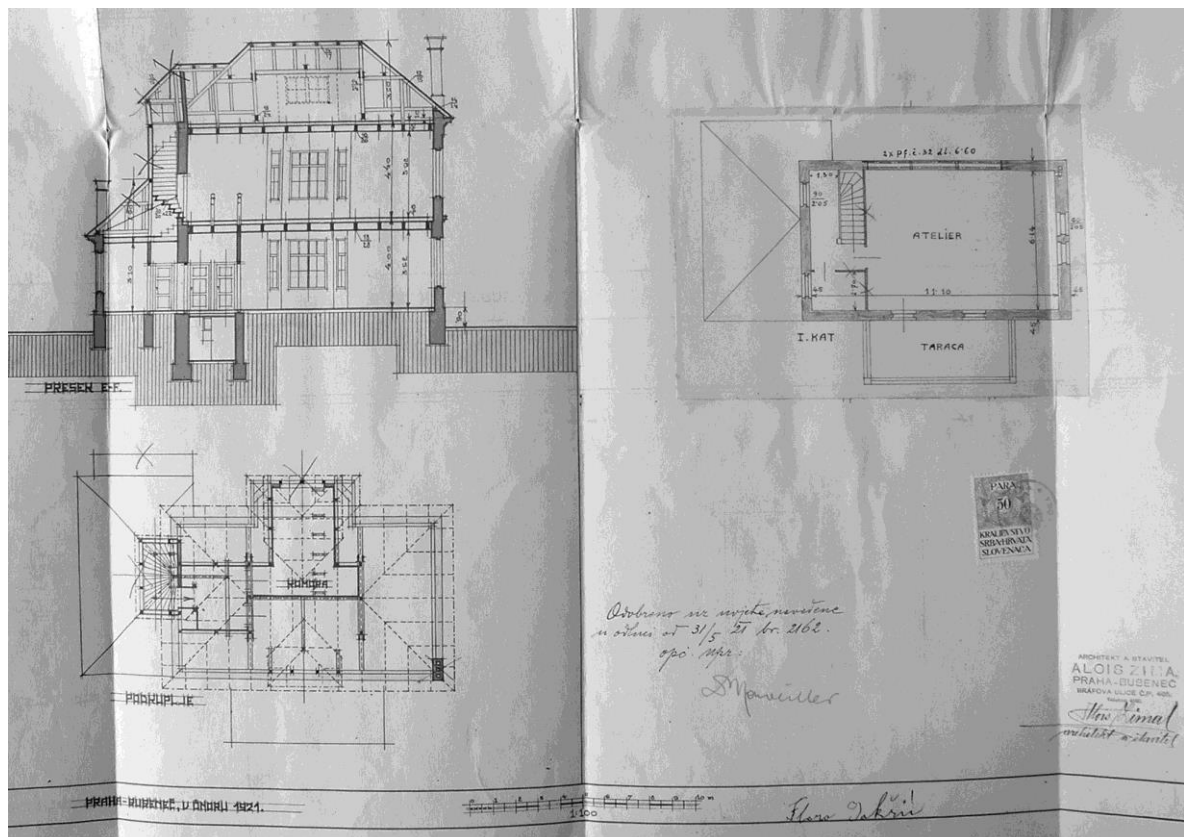

P. Oshgijan(?), Vila Antuna Pokovića, nacrt južnog i zapadnog pročelja, tlocrt prizemlja i kata, 1921., DADU

kataloška jedinica	005
naziv	Vila s atelijerom Flore Jakšić / Florin dom (1921.-1923.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad, uvala Sumartin / Šetalište kralja Zvonimira 32
katastarska oznaka	čest. zgr. 561 na čest. zem. 915/2 k.o. Gruž
naručitelj	Flora Jakšić, slikarica
projektant	Jiří Stibral i Alois Zima
osnova za atribuciju	komparacija (Stibral), potpis i pečat (Zima)
izvođač	?
izvorna namjena	stambena i slikarski atelijer
današnja namjena	stambena / slikarski atelijer / galerija
datacija projekta	veljača 1921.
građevna dozvola	31. svibnja 1921.
uporabna dozvola	17. svibnja 1923.
opis	<p>Nevelika jednokatnica smještena je uz sjevernu stranu šetališta u uvali Sumartin u Lapadu. Okružena je vrtom koji je izvorno pripadao kapetanskoj kući Jakšić, smještenoj sjevernije.</p> <p>Razvedeni tlocrtni obris i visinski diferencirani volumen prate funkcije pojedinih prostora. Tako je jednokatnom glavnom volumenu pravokutne tlocrtnne osnove koji u prizemlju sadrži salon i stubište, a na katu prostrani atelijer, na glavnom, južnom pročelju u zoni prizemlja dodan manji pravokutni istak s pomoćnim prostorijama, koji nosi terasu kata. Uz zapadnu fasadu naslanja se nisko prizemno krilo istaknuto prema sjeveru, u kojemu se nalaze kuhinja i kupaonica.</p> <p>Vanjština je oblikovana bez stilskih obilježja, raščlamba završno žbukanih zidnih platana na polja plitkim istacima provedena je samo u zoni kata, fasade završavaju jednostavnim vijencem nad kojima je krovnište pokriveno kupom kanalicom.</p>
današnje stanje	Očuvan je izvorni volumen i oblikovanje vanjštine kuće te cjelovitost vrtnog prostora.
kontekstualizacija	U lokalnom kontekstu prve polovine dvadesetih godina 20. stoljeća, izvedena kuća izdvaja se odsustvom dekoracije i stilskih obilježja, visinskom i tlocrtnom razvedenošću koja prati organizaciju unutrašnjosti, kao i nenametljivošću prema javnom prostoru, no izrečene zamjerke i zatražene korekcije prvog projektnog rješenja doista su pomogle boljem integriranju kuće u okolni prostor.
izvori	HR-DADU-292, svež. 85/23
literatura	-
status zaštite	Rješenje o preventivnoj zaštiti (KLASA: UP/I-612-08/12-05/0285)
napomene	Kuća je projektirana u Pragu, očito bez poznavanja lokacije u uvali Sumartin. Tako se dogodilo da je veliki prozor atelijera projektiran na južnoj fasadi, za koju je Stibral držao da je sjeverna. Općinski inženjer Ilija Musladin zatražio je korekciju projekta, a prigovore je izrazio i konzervator Marko Murat, tražeći izmjene u oblikovanju „kako bi se bar unekoliko ublažio potpuno njemački karakter nacrtā“. Konzervator Murat tražio je da se planirani erker ukine barem u razini kata, zatim da se snizi i pojednostavi krovnište te da se fasade izvedu od kamena, po mogućnosti starog „koji je dobio patinu vremena“.

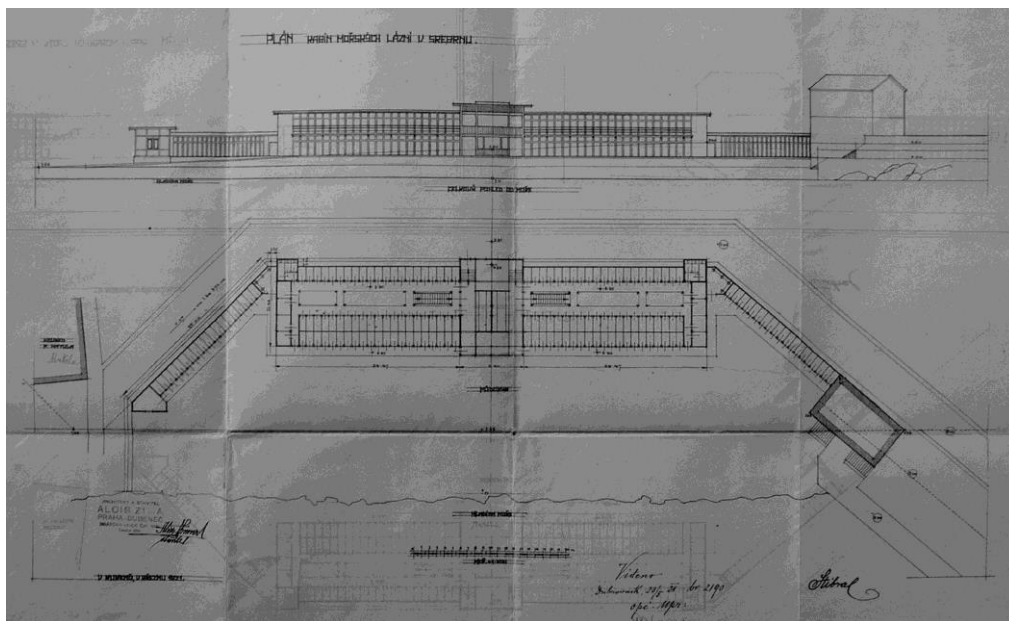
J. Stíbral i A. Zima, Kuća Flore Jakšić, nacrt sjevernog i južnog pročelja, tlocrt podruma i prizemlja, 1921., DADU

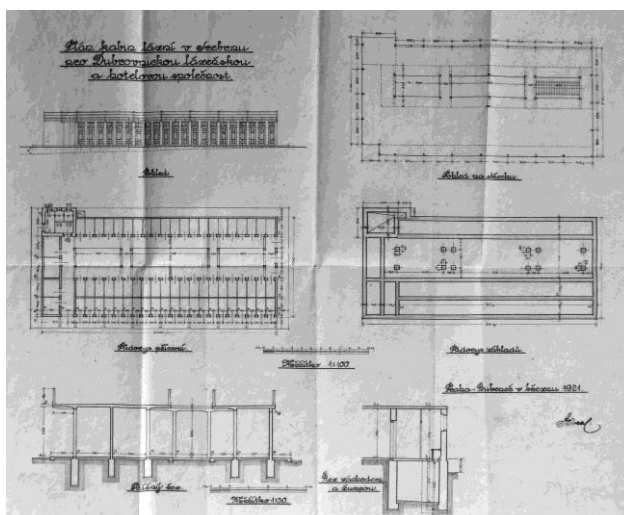
J. Stíbral i A. Zima, Kuća Flore Jakšić, presjek, tlocrt kata i potkrovlja, 1921., DADU

kataloška jedinica	006
naziv	Kupališna zgrada u Srebrenom (1921.-1922.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	djelomično izvedeno
lokacija / adresa	Župa dubrovačka, Srebreno / Šetalište dr. Franje Tuđmana bb
katastarska oznaka	čest. zgr. 54, čest. zem. 738/3, 775/4 k.o. Brašina
naručitelj	Dubrovačko kupališno i hotelsko dioničarsko društvo Prag – filijala Dubrovnik – Kupari
projektant	Jiří Stibral i Alois Zima
osnova za atribuciju	potpisi (Stibral, Zima) i pečat (Zima) na nacrtima
izvođač	Baldo Mišković
izvorna namjena	kupališne kabine i prateći sadržaji
današnja namjena	izvan upotrebe
datacija projekta	ožujak 1921.
građevna dozvola	9. kolovoza 1921. (načelno odobrenje - 23. svibnja 1921.)
uporabna dozvola	26. travnja 1932. (zahtjev za kolaudacijom izgrađenog dijela)
opis	Kupališna zgrada smještena je u sjeveroistočnom dijelu uvale Srebreno u Župi dubrovačkoj. Cesta koja prati pružanje obale i odvaja pjeskovitu plažu od dužobalnog niza zgrada pred kupališnom zgradom mijenja pravac, zaobišavši je sa začelne strane, tako da zgrada ostaje u neposrednom dodiru s obalom. Glavni volumen zgrade pravokutne je tlocrtno osnove, a na bočnu se zapadnu fasadu pod ostrim kutom prema jugozapadu nadovezuje usko bočno krilo, na kraju naglašeno peterokutnim paviljonom. Glavni volumen zgrade čine tri niza kupališnih kabina, od kojih je pročelni usmjeren prema plaži, dok su druga dva niza usmjerena na otvoreno unutrašnje dvorište – hodnik koji se proteže u smjeru istok – zapad. Krovna armirano – betonska ploča, konzolno je prepuštena pred kabinama formirajući strehu. Kako je zgrada izvorno zamišljena kao jednokatnica, konzolni istak trebao je služiti kao balkon – hodnik za pristup kabinama kata. Bočno krilo sastoji se od jednog niza kabina, a peterokutni paviljon na njegovom kraju pred ulazom ima manju izdignutu ograđenu terasu.
današnje stanje	Zgrada je zapuštena uslijed višedesetljetnog nekorištenja. Tijekom vremena vršena su zatvaranja izvornih otvora i uspostava novih, kao i pregrađivanja, no izvorni elementi jasno su raspoznatljivi.
kontekstualizacija	Kupališna zgrada u Srebrenom, cijenjenog praškog arhitekta Jiřía Stibrala, predstavlja dio u cijelosti neostvarenog projektnog koncepta. Stroga utilitarnost, koja se ogleda u potpunom izostanku dekoracije, funkcionalna organizacija te primjena armirano – betonske konstrukcije s pomno razrađenim detaljima, svrstavaju zgradu među najranija očitovanja modernističkih strujanja na dubrovačkom području.
izvori	HR-DADU-292, svež. 85/18
literatura	ALEKSANDER LASLO, Scenografija za Poirota: okvir slike vremena, u: Art deco: umjetnost u Hrvatskoj između dva rata, katalog izložbe, (ur.) Miroslav Gašparović, Zagreb, 2011., 92-117, 114
status zaštite	Rješenje o preventivnoj zaštiti (KLASA: UP/I-612-08/13-05/0106)
napomene	Zgrada je izvedena u prvoj polovici 1920-ih godina, prema drugoj, tehnički razrađenoj, no prostorno reduciranoj varijanti projekta, a uporabna dozvola zatražena je tek 1932. godine, vjerojatno zbog dotadašnje namjere da se prvotni projekt u fazama realizira u cijelosti.

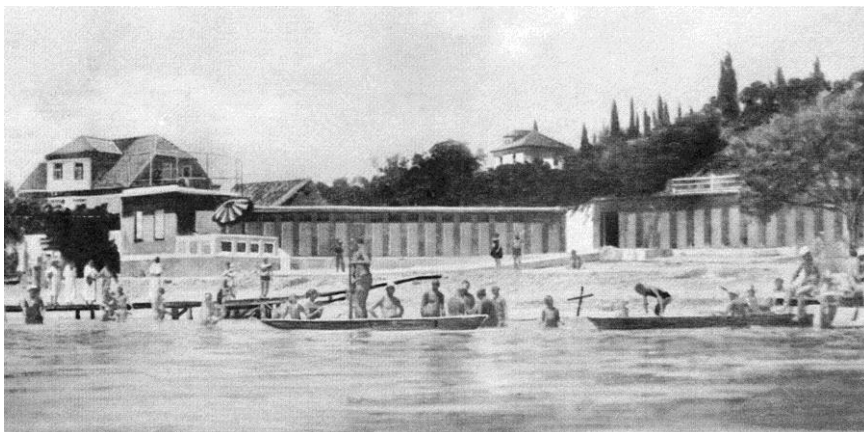
Prilozi 006

J. Stibral i A. Zima, Kupališna zgrada u Srebrenom, nacrt južnog pročelja, tlocrt prizemlja, 1921, DADU

J. Stibral i A. Zima, Kupališna zgrada u Srebrenom, reducirana varijanta projekta, 1921, DADU

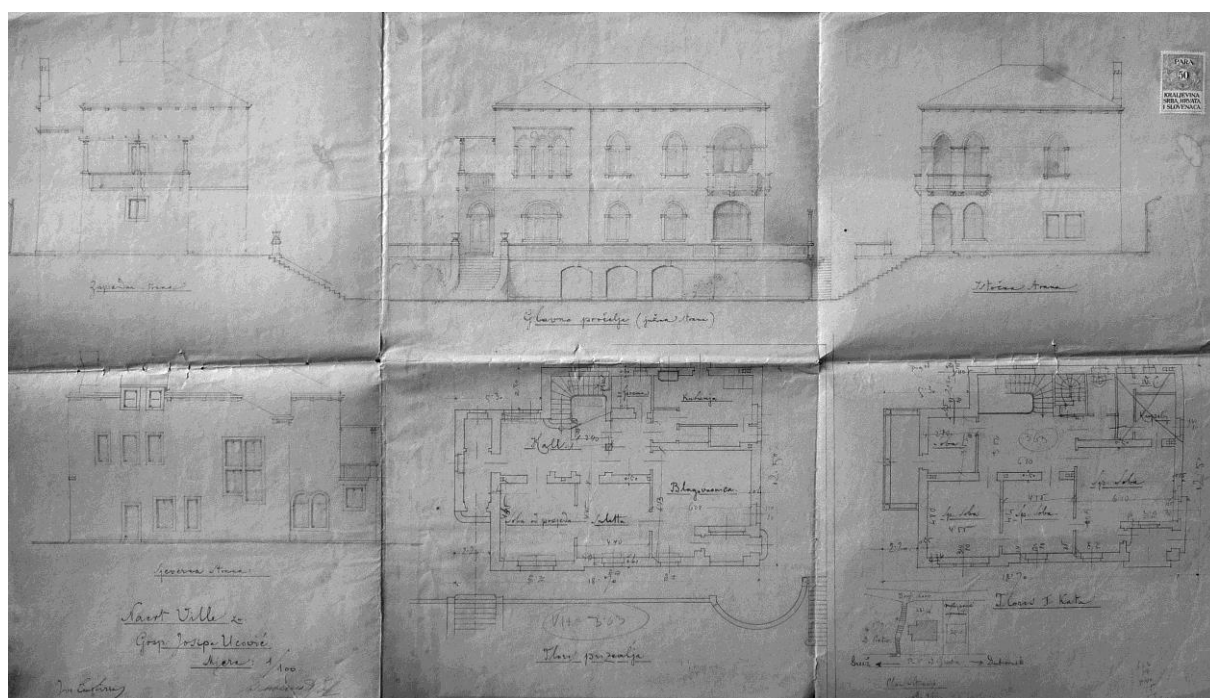

J. Stibral i A. Zima, Kupališna zgrada u Srebrenom, oko 1925., Kapetanić (2008.)

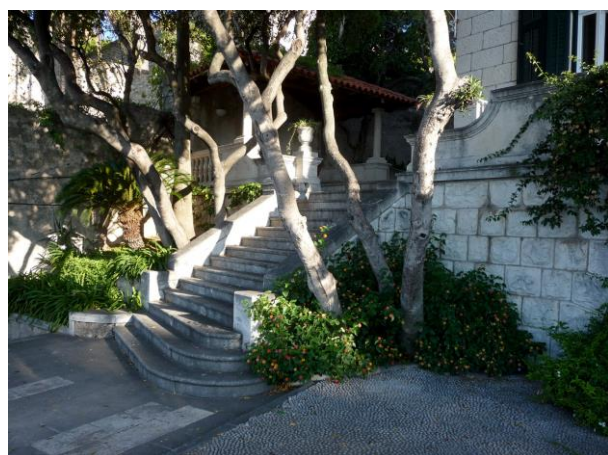
kataloška jedinica	007
naziv	Vila Josipa Učovića (1922.-1923.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Boninovo / Orsatova 2
katastarska oznaka	čest. zgr. 2546 na čest. zem. 231/4, 231/5 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Josip Učović
projektant	Ivo Čurlića
osnova za atribuciju	potpis na nacrtima
izvođač	Benvenuto Job
izvorna namjena	stambena – vila za stalno stanovanje
današnja namjena	stambena
datacija projekta	-
građevna dozvola	18. siječnja 1922. (ogradni zid 6. svibnja 1922., spremište i praonica 24. svibnja 1923.)
uporabna dozvola	9. studenog 1923.
opis	<p>Vila je smještena na predjelu Boninova, zapadno od gradske jezgre Dubrovnika i njenog povijesnog predgrađa Pila. Boninovo je u doba Dubrovačke Republike bilo područje intenzivne ladanjske izgradnje, da bi od 19. stoljeća, trasiranjem nove prometnice prema Gružu te uređenjem općinskog i pravoslavnog groblja na mjestu nekadašnjih ladanjskih sklopova, postupno bilo inkorporirano u novu gradsku cjelinu Dubrovnika. Ovu, komunikacijskim pravcima i ladanjskom izgradnjom čvrsto strukturiranu zonu od mora dijeli izrazito strma i teško pristupačna obala. Kaskadnom organizacijom parcele vila prati ustaljenu tipologiju izgradnje reprezentativnog poteza uz glavnu prometnu okosnicu predjela, Puta od Gruža (danas Ulica Branitelja Dubrovnika).</p> <p>Smještena na terasi koju visoki podzid završen balustradom odvaja od prometnice, vila ima istaknutu suterensku etažu, razvedenu polukružnim volumenom na istočnoj strani. Vrtni ulaz smješten je u bočnu stubišnu ulicu, na jugozapadnom uglu posjeda. Kući se pristupa s najniže vrtno terase, otvorenim stubištem koje vodi do terase iznad suterena. Ulaz u kuću smješten je na bočnoj, zapadnoj fasadi, oblikovan u vidu pravokutnog istaka nad kojim je manja terasa. Glavno pročelje oblikovano je reprezentativno, no s naglašenom asimetrijom. Na zapadnoj strani blago je istaknut rizalit, u zoni kata rastvoren velikom triforom šiljastih lukova, dok je istočni kraj pročelja rastvoren ugaonim lođama prizemlja i kata. Iako koristi široki dijapazon kod oblikovanja otvora, s brojnim detaljima arhitektonske plastike, konzolama, balustrama i kapitelima, vanjšina vile djeluje izrazito odmjereno.</p> <p>Iznimnu kvalitetu predstavlja pomna unutrašnja organizacija, kojom vila daleko nadilazi prosjek vremena i lokalne sredine, svrstavši je uz bok ostvarenja koja će nastajati čitavo desetljeće kasnije, u vremenu kada arhitektura moderne nameće nove standarde uređenja životnog prostora. Iz uskog predvorja smještenog uz bočnu, zapadnu fasadu, pristupa se u prostrani <i>hall</i> otvoren prema svim prostorijama prizemlja a reprezentativnim trokrakim stubištem povezan s katom. <i>Hall</i> i stubište dobro su osvijetljeni prostranim prozorima začelja. Južno uz <i>hall</i> nižu se reprezentativni prostori namijenjeni dnevnom boravku; soba za posjete, salon i blagovaonica, međusobno povezani vratima, i dalje kroz lođu blagovaonice s vrtom, dok su kuhinja i sprema uvučeni uz začelje. Stubištem se iz <i>halla</i> pristupa u prostrano predvorje kata, oko kojeg su razmještene spavaće sobe i kupaonica.</p>
današnje stanje	Vila je zadržala izvorni volumen, oblikovanje vanjšine i cjelovitost vrtog prostora. Unutrašnjost je podijeljena na dvije stambene jedinice, pa je unutrašnje stubište danas izvan funkcije.
kontekstualizacija	Promišljenom impostacijom, odmjerenim proporcijama i oblikovanjem, vila znatno nadmašuje okolnu reprezentativnu izgradnju. Jednostavna i razložna shema unutrašnje organizacije organski se veže za tradicionalni konstruktivni sustav gradnje te u potpunosti ispunjava zahtjev za funkcionalnošću i reprezentativnošću prostora, u najvećoj mjeri koristeći atraktivnost lokacije s vizurama na otvorenu morsku pučinu. Vila obitelji Učović

	stoji gotovo na samom početku razmatranog razdoblja, no postavljeni visoki oblikovni standardi zadugo neće biti nadmašeni u lokalnoj sredini.
izvori	HR-DADU-292, svež. 87/3, 87/17, 88/22, 97/25
literatura	MARIJA STAGLIČIĆ, Neostilska arhitektura u Dalmaciji, u: Historicizam u Hrvatskoj, katalog izložbe, (ur.) Vladimir Maleković, Zagreb, 2000., 231-237, 237, kat. jedinica 321. BRUNO ŠIŠIĆ, Vrtni prostori povijesnog predgrađa Dubrovnika od Pila do Boninova, Zagreb – Dubrovnik, 2003., 179-181
status zaštite	Zaštićeno u sklopu Povijesne cjeline grada Dubrovnika i njene neposredne okoline (Z-3818) – zona „B“
napomene	-

Prilozi 007

I. Čurlića, Vila Josipa Učovića, nacrti pročelja, tlocrt prizemlja i kata, 1922., DADU

Vila Josipa Učovića, terasa i stubište pred vilom

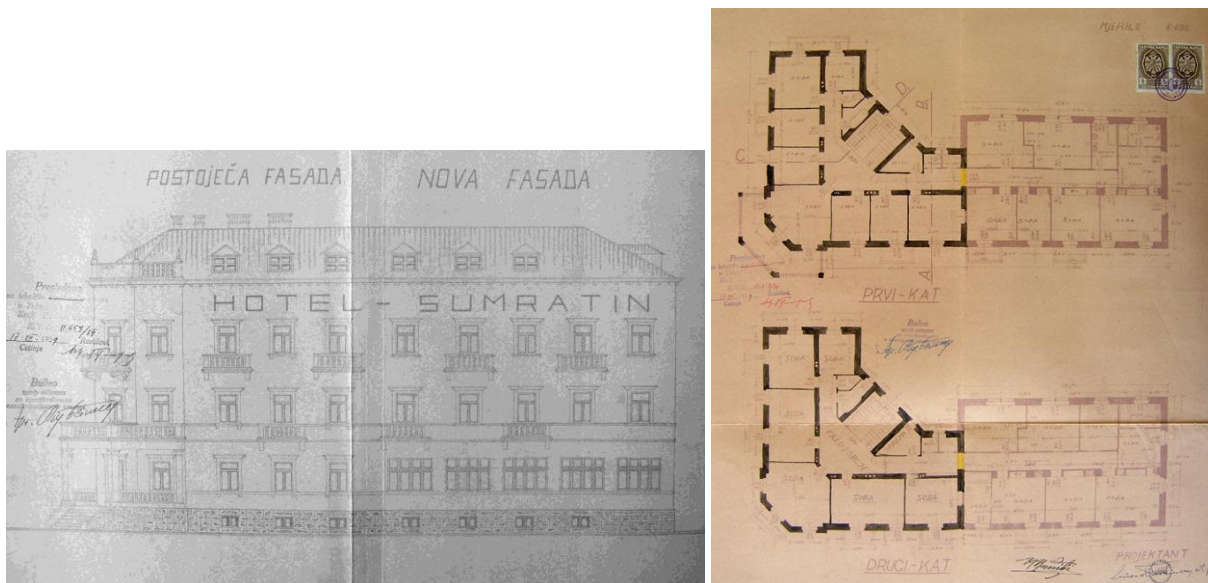
Vila Josipa Učovića, blagovaonica i ugaona lođa

kataloška jedinica	008
naziv	Hotel „Sumartin“ (1922., dogradnje 1935. i 1939.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad, uvala Sumartin / Šetalište kralja Zvonimira 31
katastarska oznaka	čest. zgr. 506 na čest. zem. 932/2 k.o. Gruž
naručitelj	Mato Munitić
projektant	Petar Osgihjan(?), Ante Bijelić (nadogradnja drugog kata), Rikard Trostman (dogradnja južnog krila)
osnova za atribuciju	komparacija (Osgihjan), potpisi na nacrtima i komparacija (Bijelić, Trostman)
izvođač	Vicko Capursi, dogradnje - Ante Bijelić, Rikard Trostman
izvorna namjena	hotel
današnja namjena	hotel
datacija projekta	-
građevna dozvola	31. siječnja 1922. (9. svibnja 1922. odobrene izmjene), 10. listopada 1935. (nadogradnja drugog kata), 17. srpnja 1939. (dogradnja južnog krila)
uporabna dozvola	17. travnja 1923., 3. travnja 1936. (nadogradnja drugog kata), ? (dogradnja južnog krila)
opis	<p>Hotel je podignut kao jednokatnica složene tlocrtno osnove i simetrične organizacije s obzirom na središnju osu – ulaz je smješten na zasječenom uglu dvaju kratkih krila što se pružaju pod pravim kutom, a na začelju je na spoju krila istaknuto stubišno tijelo. Pred ulazom se nalazi trijem nad kojim je terasa kata.</p> <p>Oblikovanje vanjštine provedeno je korištenjem suzdržanog neoklasicističkog vokabulara, a glavni oblikovni naglasak dan je zoni glavnog ulaza – trijemu sa stupcima i pilastrima između kojih su ograde s balustrama, terasi s balustradom te atici s akroterijima. Elementi arhitektonske plastike izvedeni su u kamenu, dok su zidna platna završno ožbukana.</p> <p>Izvorna prostorna organizacija doživjela je izmjene već tijekom izvođenja – naknadno je odobrena izvedba suterenske etaže u kojoj su smješteni servisni sadržaji, uski ulazni prostor u prizemlju preoblikovan je u prostranije predvorje, a na bočnim su fasadama pojedine sobe dobile balkone.</p> <p>Tijekom tridesetih godina hotel je u dva navrata proširen – 1935. dograđen je drugi kat i stambeno potkrovlje po projektu Ante Bijelića, a 1939. godine Rikard Trostman dogradio je južno krilo. Oba su projektanta slijedili izvorno oblikovanje ritmizirajući fasade rasporedom balkona. Izuzetak predstavlja rastvaranje prizemlja južnog krila širokim kvadratičnim prozorima.</p>
današnje stanje	Hotel je uglavnom zadržao volumen i oblikovanje vanjštine zadobiveno nakon dogradnji iz tridesetih godina 20. stoljeća. Uzduž zapadne fasade izvedena je prizemna dogradnja.
kontekstualizacija	Pokušaj odstupanja od kubičnog volumena ne može se smatrati uspješnim s obzirom na smještaj zgrade u slobodnom, urbanistički nedefiniranom prostoru te svjedoči o dometima lokalne projektantske produkcije početkom dvadesetih godina 20. stoljeća.
izvori	HR-DADU-292, svež. 87/4, 117/7, 141/3
literatura	LUKŠA LUCIANOVIĆ, Povijest dubrovačkog hotelijerstva (od prvih prenoćišta u Dubrovačkoj Republici do modernih pansiona i hotela uoči Domovinskog rata), Dubrovnik, 2014., 78
status zaštite	-
napomene	-

Prilozi 008

P. Oshgijan(?), Hotel „Sumartin“, nacrt pročelja, tlocrt prizemlja i kata, 1922., DADU

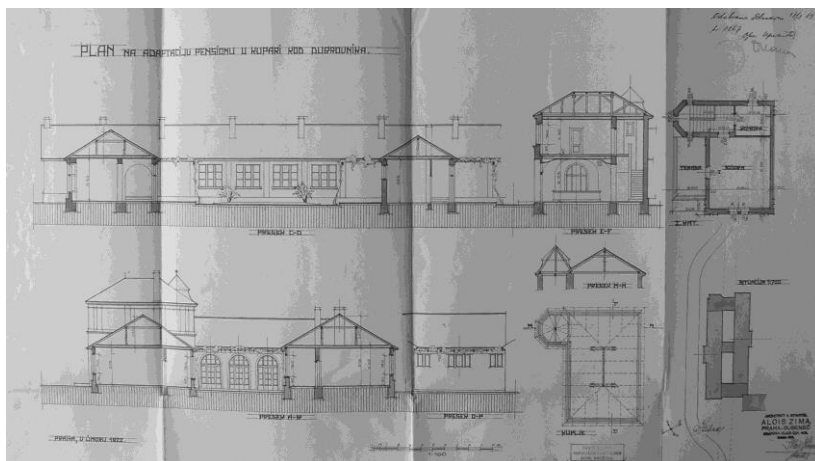
R. Trostman, Hotel „Sumartin“, dogradnja južnog krila, nacrt pročelja, tlocrt prvog kata, 1939., DADU

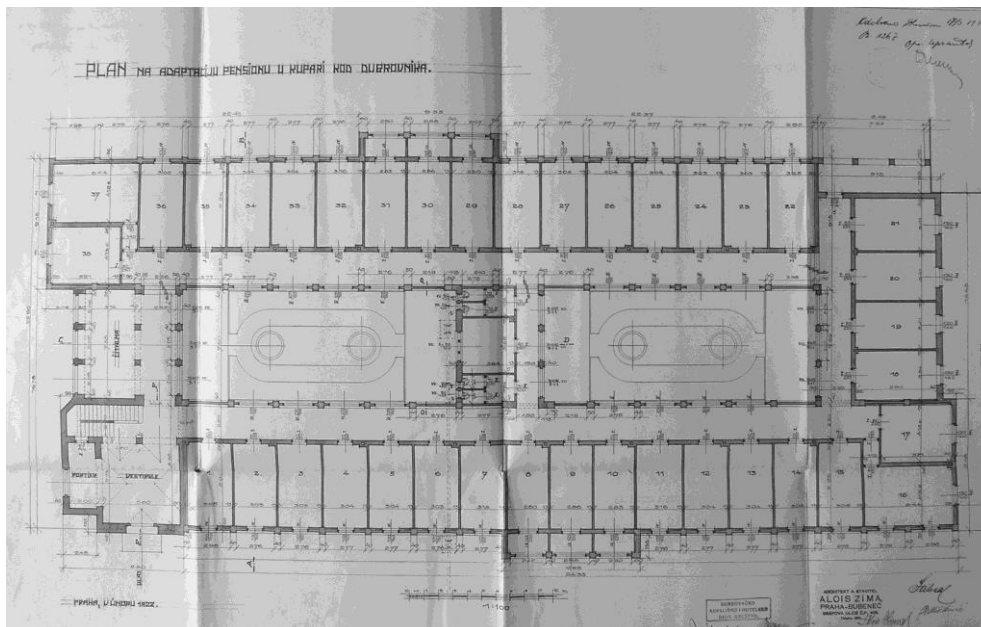
Hotel „Sumartin“, prije 1936., Lucianović (2014.)

kataloška jedinica	009
naziv	Oporavilište u Kuparima – depandansa „Grand hotela Kupari“ (1922.)
vrsta zahvata	dogradnja i preuređenje (zgrada bivše ciglane)
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Župa dubrovačka, Kupari
katastarska oznaka	čest. zem. 960 k.o. Brašina
naručitelj	Dubrovačko kupališno i hotelsko dioničarsko društvo Prag – filijala Dubrovnik - Kupari
projektant	Jiří Stibral i Alois Zima
osnova za atribuciju	potpisi (Stibral, Zima) i pečat (Zima) na nacrtima, komparacija
izvođač	Baldo Mišković
izvorna namjena	hotelska
današnja namjena	Sačuvani dio građevine nije u upotrebi, u lošem je građevinskom stanju, devastirane unutrašnjosti
datacija projekta	veljača 1922.
građevna dozvola	17. ožujka 1922.
uporabna dozvola	10. kolovoza 1922.
opis	Dvije izdužene pravokutne paralelno položene prizemnice kosih dvostrešnih krovišta povezane su u novu cjelinu trima okomito položenim veznim traktovima. Uz uspostavu kratkih veznih traktova, zahvatom se minimalno interveniralo u postojeće građevine; zadržano je oblikovanje pročelja, a u unutrašnjosti su uspostavljeni nizovi soba uz duge uzdužne hodnike orijentirane prema unutrašnjem dvorištu. Glavni naglasak zgradi davao je novopodignuti jednokatni volumen na prilaznom, jugoistočnom uglu, s monumentalnim lučnim portalom, manjom terasom kata i poligonalnim tornjićem. Na ovaj se prostor prema sjeveru veže prostor čitaonice rastvoren širokim ostakljenim lučnim otvorima.
današnje stanje	Zgrada je porušena, vjerojatno sedamdesetih godina 20. stoljeća, izuzev jugozapadnog ulaznog jednokatnog volumena i zapadnog veznog trakta s nekadašnjom čitaonicom, koji su devastirani tijekom Domovinskog rata i neobnovljeni.
kontekstualizacija	Strogo utilitarnom karakteru izduženih prizemnih krila s hotelskim sobama kontrastirao je neveliki jednokatni volumen glavnog ulaza, razrađenog neostilskog koncepta, no potpuno nevezanog za lokalnu tradiciju.
izvori	HR-DADU-292, svež. 87/15, 109/25
literatura	ALEKSANDER LASLO, Scenografija za Poirota: okvir slike vremena, u: Art deco: umjetnost u Hrvatskoj između dva rata, katalog izložbe, (ur.) Miroslav Gašparović, Zagreb, 2011., 92-117, 114
status zaštite	-
napomene	-

Prilozi 009

J. Stibral i A. Zima, Oporavilište u Kuparima, presjeci, 1922., DADU

J. Stibral i A. Zima, Oporavilište u Kuparima, presjeci, 1922., DADU

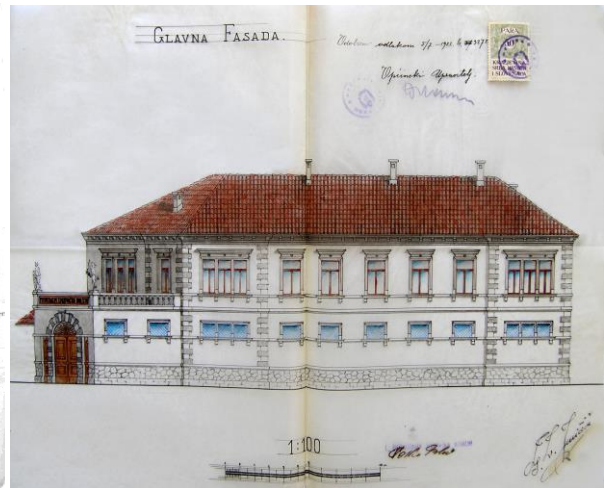
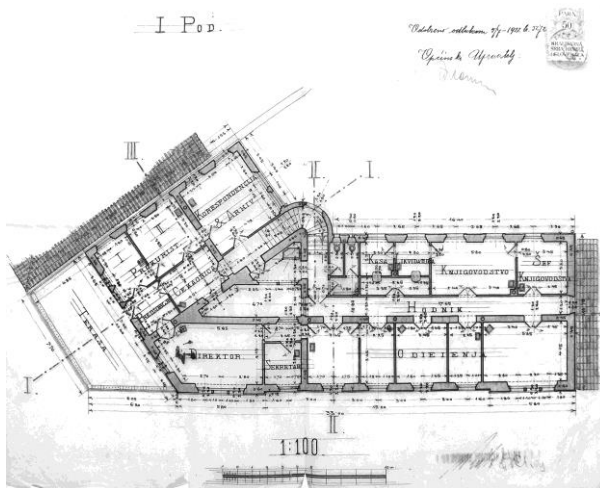

Oporavilište u Kuparima - depandansa „Grand hotela Kupari“ (u prvom planu), 1927., Kapetanić (2008.)

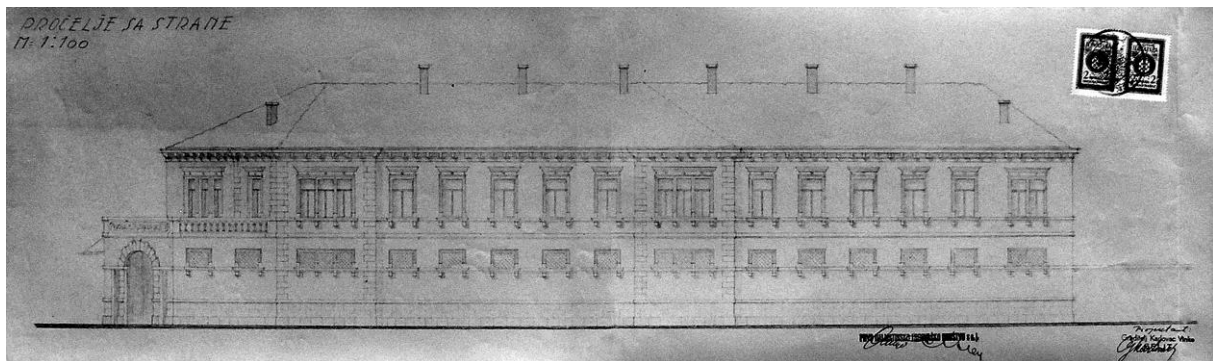
kataloška jedinica	010
naziv	Upravna zgrada „Prvog dalmatinskog trgovačkog društva“ (1922.-1923.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Gruž / Obala Stjepana Radića 2
katastarska oznaka	čest. zgr. 194/2, 194/3 k.o. Gruž
naručitelj	Prvo dalmatinsko trgovačko društvo
projektant	Ivan Juričević, Vinko Karlovac (dogradnja)
osnova za atribuciju	potpis na nacrtima (Juričević), potpis i pečat na nacrtima (Karlovac)
izvođač	?, Dubrovačko građevno društvo s.o.j. (Vinko Karlovac) - dogradnja
izvorna namjena	poslovna zgrada sa skladištima
današnja namjena	poslovna zgrada sa skladištima
datacija projekta	-
građevna dozvola	5. srpnja 1922., 10. rujna 1923. (izmjene), 11. svibnja 1942. (dogradnja)
uporabna dozvola	31. listopada 1923.
opis	<p>Poslovna zgrada „Prvog dalmatinskog trgovačkog društva“ smještam je zauzela jugozapadni, rubni dio nekadašnje vrtne parcele ladanjskog posjeda Bassegli – Gozze, formirajući na potezu ranijeg ogradnog zida reprezentativno ulično pročelje. Horizontalno izduženi volumen jednokatnice pružanjem prati usku, pješačku Ulicu S. S. Kranjčevića, da bi se zapadnim dijelom prilagodio uglu nepravilne parcele.</p> <p>Izuzev baze, koja je zidana rustičnim kamenim kvadrima, zidna platna uličnih pročelja završno su obrađena glatkom žbukom, dok su detalji arhitektonske plastike (okviri otvora, razdjelni vijenci, konzole) izvedeni kamenom fine obrade.</p> <p>Usko zapadno pročelje u prizemlju je rastvoreno monumentalnim ulaznim portalom, kolnim i pješačkim pristupom zgradi i posjedu. Izvorno portal se sastojao od središnjeg, širokog lučnog otvora, obrubljenog kvadrima stilizirane rustike, a sa čijih su strana bila uska, visoka vrata namijenjena pješacima. Recentnim zahvatom ulaz je proširen te je dijelom negirano izvorno oblikovanje. Nad ulazom, u razini kata je terasa, prema zapadu ograđena punim parapetnim zidom, a prema jugu balustradom s kamenim stupićima.</p> <p>Južno pročelje, je horizontalno raščlanjeno plitko istaknutim dvama rizalitima; zapadnim ugaonim te središnjim. Rizaliti, rubova naglašenih rustikom, rastvoreni su trodijelnim prozorima u prizemlju i na katu. Vertikalna raščlamba pročelja provedena je razdjelnim vijencima. Širinom, istakom i jednostavnom profilacijom ističe se vijenac što dijeli pročelje u visini međukatne konstrukcije nad prizemljem. Od tri uža, neprofilirana vijenca, jedan dijeli rustičnu kamenu bazu od žbukanog zidnog plašta, a druga dva teku u razini prozorskih klupčica prizemlja i kata. Pročelje zaključuje jednostavno profilirani završni vijenac, koji leži na zaobljenim kamenim konzolama, pod kojima teče još jedan uži profilirani vijenac. Ima trinaest vertikalnih prozorskih osi. Okviri prozora su stepenasto profilirani, a posebno je istaknuta klupčica koju s donje strane pridržavaju dvije stilizirane konzole. Prozori prizemlja, oblika položenog pravokutnika, malih su dimenzija i smješteni su visoko od tla. Osigurani su jednostavno dekoriranom rešetkom od kovanog željeza. Prozori kata širinom prate otvore prizemlja, ali su vertikalnog usmjerenja i znatno prostraniji. Iznad natprozornika imaju ravni friz, na krajevima i sredini ukrašen stiliziranim listom, a nad frizom istaknuti profilirani vijenac.</p>
današnje stanje	Zgrada je zadržali izvorni volumen i oblikovanje vanjštine, izuzev što joj je početkom 21. stoljeća proširen ulazni portal.
kontekstualizacija	Zgrada “Prvog dalmatinskog trgovačkog društva” primjer je reprezentativne poslovne zgrade prve četvrtine 20. stoljeća, oblikovane u duhu kasnog historicizma, primjenom stilizirane visokorenesansne morfologije. Dobro uklopljena u povijesno okruženje, zgrada ujedno čuva memoriju na početke formiranja Gruža kao poslovnog središta grada.
izvori	HR-DADU-292, svež. 87/35, 152/5
literatura	-
status zaštite	-
napomene	Poslovnu zgradu “Prvog dalmatinskog trgovačkog društva”, projektirao je 1922. godine

ing. Ivan Juričević, a izgradnja je dovršena sljedeće, 1923. godine. Pred početak Drugog svjetskog rata građevinski poduzetnik Vinko Karlovac izradio je projekt za dogradnju zgrade, produživši je za šest prozorskih osi prema istoku. Tijekom rata dogradnja je i ostvarena, dosljedno ponavljajući oblikovanje starijeg dijela.

Prilozi 010

I. Juričević, Upravna zgrada „Prvog dalmatinskog trgovačkog društva“, tlocrt kata, nacrt uličnog pročelja, 1922., DADU

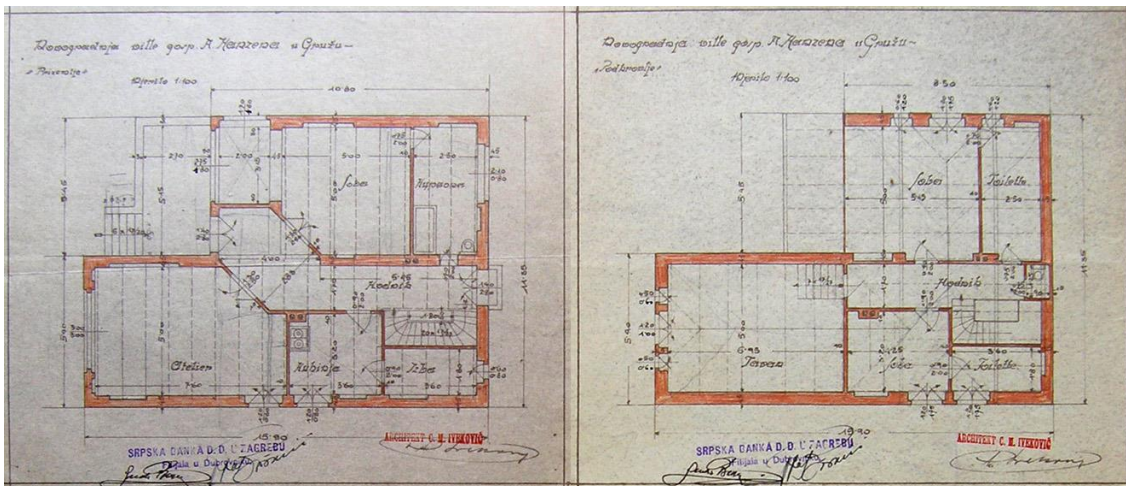
V. Karlovac, Upravna zgrada „Prvog dalmatinskog trgovačkog društva“, dogradnja, nacrt uličnog pročelja, 1942., DADU

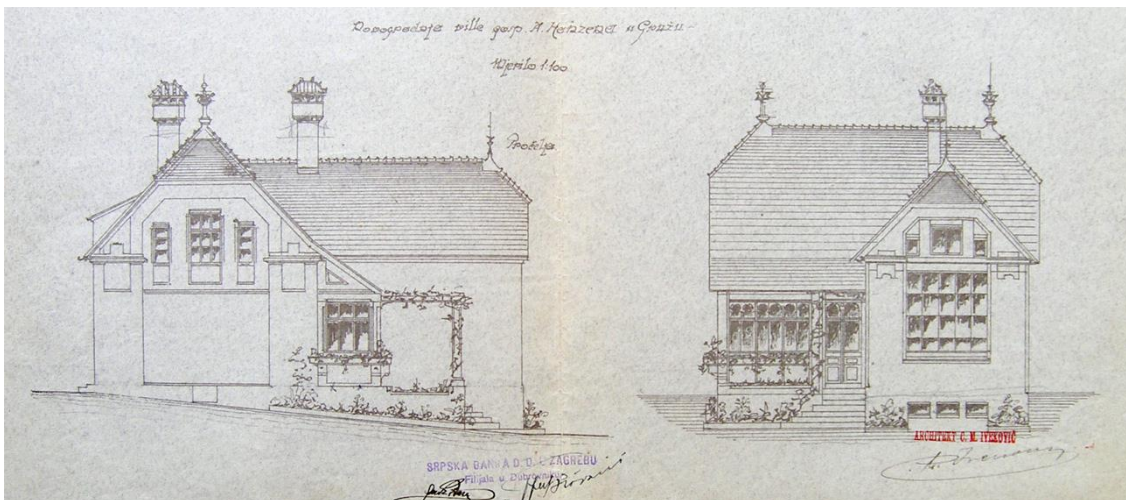
Upravna zgrada „Prvog dalmatinskog trgovačkog društva“, detalj pročelja

kataloška jedinica	011
naziv	Vila Alekseja Hanzena (1922.-1923.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno po drugoj varijanti projekta
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad, Lazaret / Ivana Zajca 18
katastarska oznaka	čest. zgr. 551 na čest. zem. 1051/3 k.o. Gruž
naručitelj	Srpska banka d.d. u Zagrebu – Filijala u Dubrovniku za slikara Alekseja Hanzena
projektant	Ćiril Metod Iveković – prvo projektno rješenje, Baldo Musladin(?) - izvedeni projekt
osnova za atribuciju	potpis i pečat na nacrtu (Ćiril Metod Iveković), potpis na nacrtu (Baldo Musladin)
izvođač	Baldo Musladin
izvorna namjena	stambena, vila s atelijerom
današnja namjena	stambena
datacija projekta	-
građevna dozvola	24. srpnja 1922. (izmjene odobrene 17. listopada 1922.)
uporabna dozvola	11. travnja 1923.
opis	<p>Smještena na lapadskoj strani Gruškog zaljeva, neposredno uz morsku obalu, kojoj je usmjerena glavnim, reprezentativno oblikovanim, pročeljem, jednokatna vila sa suterenom ima L tlocrtni oblik. Zapadni, istaknuti dio glavnog pročelja rastvoren je u zoni prizemlja i kata trodijelnim prozorom a završen trokutnim zabatom. Pred uvučenim, istočnim dijelom pročelja nalazi se terasa s pristupnim stubištem te ostakljeni trijem nad kojim je terasa kata. Glavno pročelje je građeno kamenom, dok su ostala završno ožbukana. Otvori imaju kamene okvire, u prizemlju pravokutne, a na katu završene lučnim nadvojem.</p> <p>Glavni ulaz, smješten na začelju, vodi u hodnik koji se proteže do trijema. U prizemlju su bile smještene dnevne prostorije i umjetnikov atelijer, a stubište, smješteno uz ulaz vodilo je do spavaćih soba na katu.</p>
današnje stanje	Vila je zadržala izvorni volumen i oblikovanje pročelja. Unutrašnjost je po etažama podijeljena na tri stambene jedinice.
kontekstualizacija	Ćiril Iveković svoje rješenje nije prilagodio regionalnim graditeljskim karakteristikama, možda nastojeći arhitektonskim oblikovanjem, kojim dominira strmi krov sa skošenim zabatima i visokim dimnjacima s naglašenim kapama, referirati na sjevernjačko porijeklo korisnika, no i takva bi se koncepcija mogla dovesti u pitanje. Projektant izvedenog rješenja zadržao je Ivekovićevu dispoziciju prostora, a oblikovanje pročelja, uz korištenje stilskih reminiscencija, donekle prilagodio regionalnim karakteristikama.
izvori	HR-DADU-292, svež. 87/44, 88/29
literatura	-
status zaštite	-
napomene	Izgradnji prema projektu Ćirila Metoda Ivekovića usprotivio se konzervator Marko Murat, a njegov je stav prihvatilo Uresno povjerenstvo i općinske vlasti.

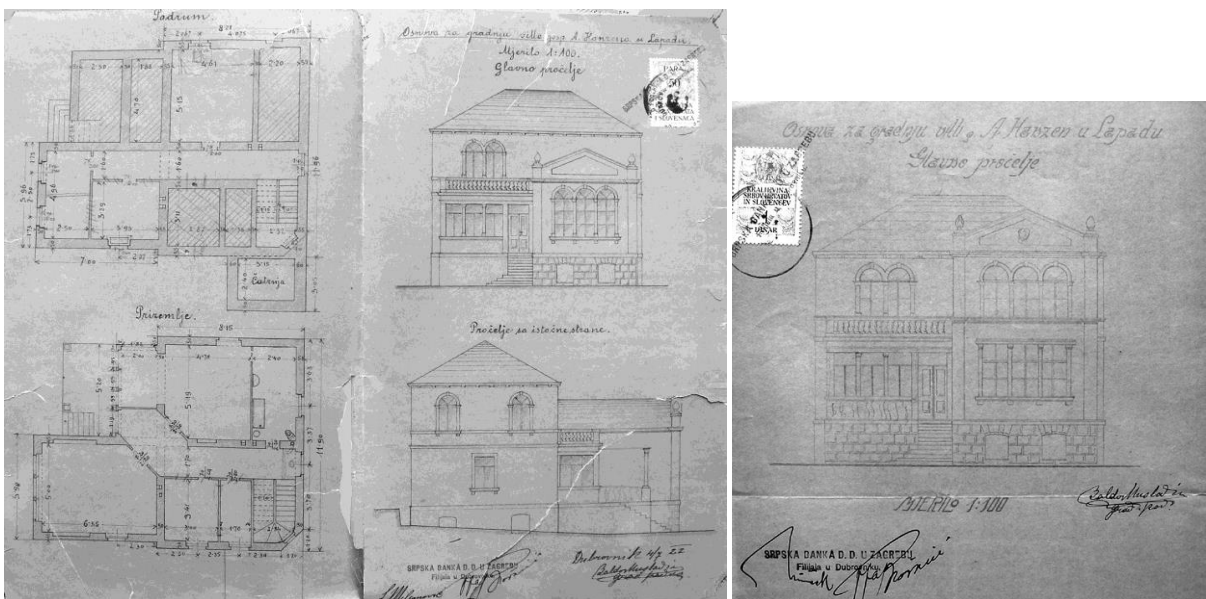
Prilozi 011

C. M. Iveković, Vila Alekseja Hanzena, tlocrt prizemlja i kata, 1922., DADU

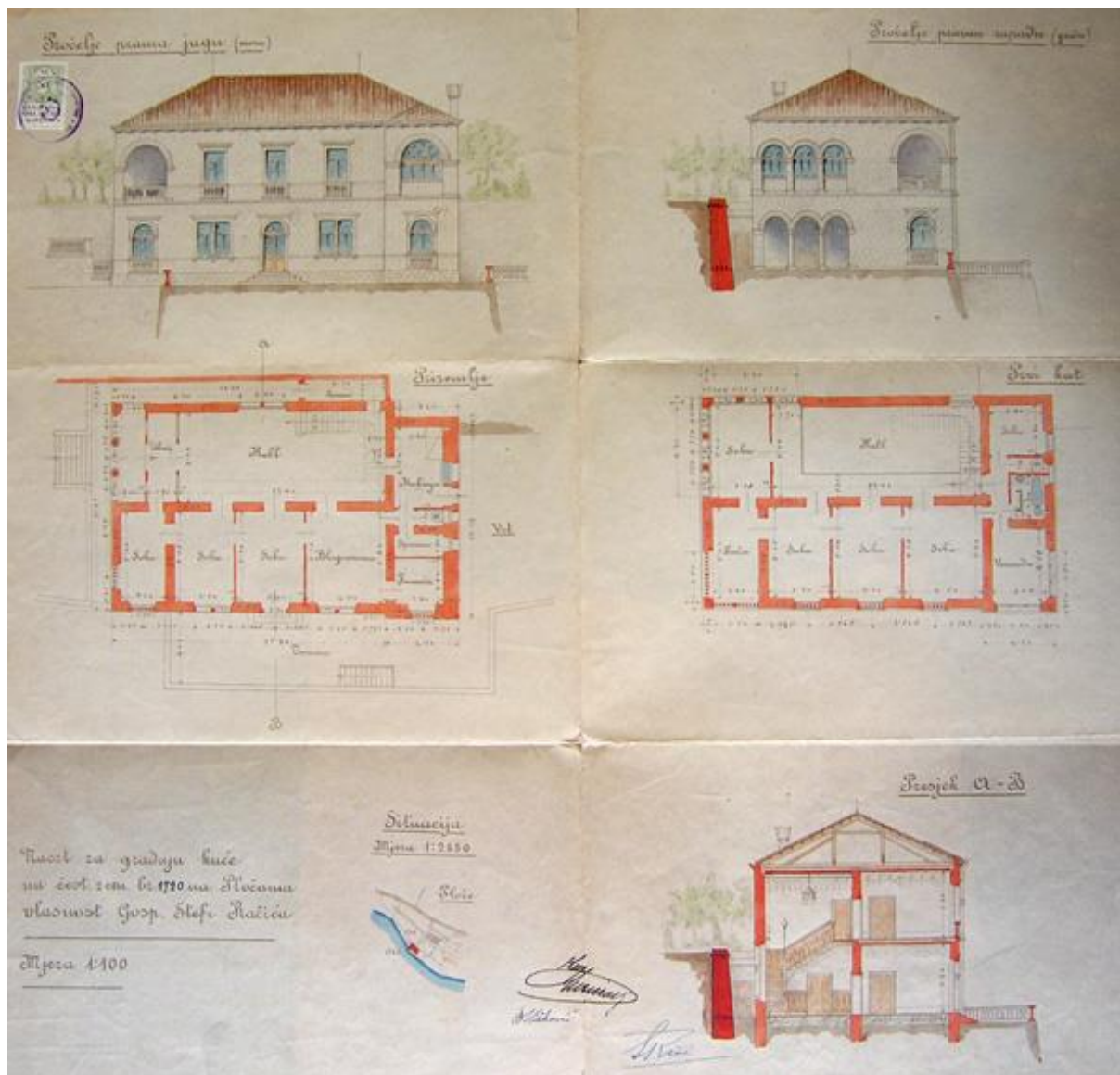
C. M. Iveković, Vila Alekseja Hanzena, nacrt južnog i istočnog pročelja, 1922., DADU

B. Musladin(?), Vila Alekseja Hanzena, tlocrt podruma i prizemlja, nacrt istočnog i južnog pročelja, 1922., DADU

kataloška jedinica	012
naziv	Projekt vile Stefija Račića (1922.)
vrsta zahvata	novogradnja – zamjenska zgrada
razina realizacije	projekt
lokacija / adresa	Dubrovnik, Ploče
katastarska oznaka	čest. zem. 1720 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Stefi Račić, direktor i dioničar „Dubrovačke plovidbe“ a.d.
projektant	Damjan Lučić - Roki
osnova za atribuciju	potpis na nacrtima, komparacija
izvođač	-
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	-
datacija projekta	-
građevna dozvola	29. srpnja 1922.
uporabna dozvola	-
opis	<p>Reprezentativna vila trebala je zauzeti mjesto skromnog ladanjskog zdanja „Pod Lazarom“, smještenog na strmoj hridi iznad mora, istočno od hotela Excelsior na Pločama. Posjed je ranije vjerojatno pripadao obitelji Saraca, a u kući je od 1878. do 1882. godine stanovao arheolog Arthur Evans sa suprugom Margareth rođ. Freeman.</p> <p>Posjedu se pristupa sa sjevera, s Puta Frana Supila. Volumen jednokatne vile zadržava čvrstu kubičnu formu (omekšanu jedino plitkim ugaonim rizalitom na glavnom, južnom pročelju), no rastvoren je nizom različitih arhitektonskih elemenata – u sjeverozapadnom dijelu prizemlja nalazi se trijem s arkadama, nad trijemom je ostakljena lođa, a jugozapadni i jugoistočni ugao u zoni kata također su rastvoreni lođama. Kod ostalih otvora korišten je niz različitih oblika; dvodijelni pravokutni prozori, lučni i pravokutni prozori s balustradom.</p> <p>Smješten u trijemu na zapadnom pročelju, glavni ulaz vodi u prostrani <i>hall</i>. Južno uz <i>hall</i> nižu se dnevne prostorije, međusobno povezane vratima, a na istočnom kraju nalazi se kuhinja i pomoćne prostorije. Iz <i>halla</i> stubište vodi na galeriju s koje se pristupa u spavaće sobe.</p>
današnje stanje	-
kontekstualizacija	Oblikovanje i prostorna dispozicija vile pod očitim su utjecajem vile Josipa Učovića arhitekta Iva Čurlice, koja se upravo gradila na Boninovu, a čiju reprezentativnost projektant nastoji nadmašiti umnažanjem različitih arhitektonskih elemenata te formiranjem predimenzioniranog <i>halla</i> .
izvori	HR-DADU-292, svež. 87/46
literatura	-
status zaštite	-
napomene	-

Prilozi 012

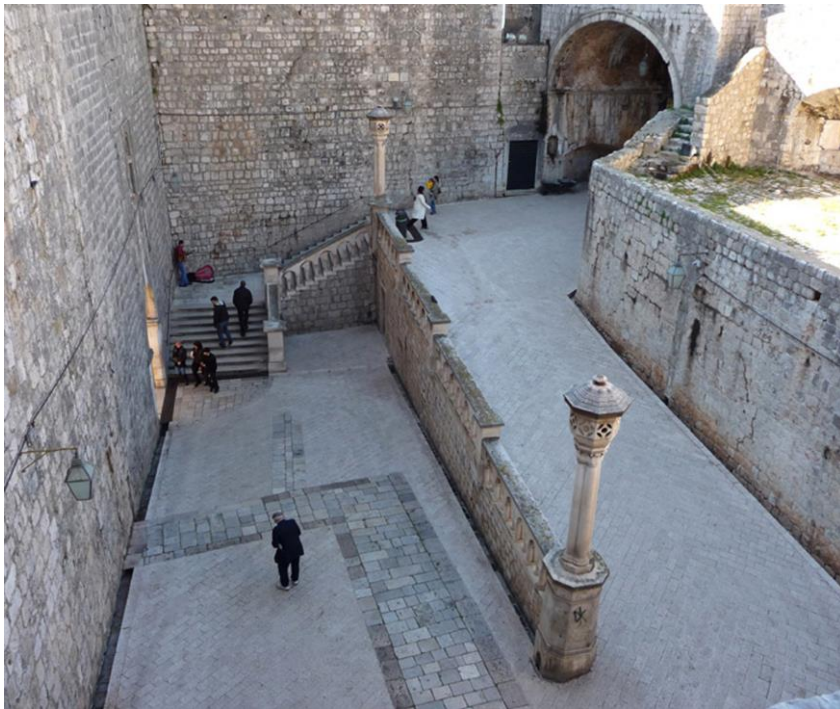
D. Lučić - Roki, Projekt vile Stefija Račića, 1922., DADU

kataloška jedinica	013
naziv	Stubište i kolni prilaz između vrata od Pila (1922.-1924.)
vrsta zahvata	novogradnja, regulacija prostora
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Između Vrata od Pila
katastarska oznaka	čest. zgr. 2044, čest. zem. 2714 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Općina dubrovačka
projektant	Ivan Meštrović
osnova za atribuciju	novinski članci, literatura
izvođač	Pavao Bilinić
izvorna namjena	stubište i kolni prilaz
današnja namjena	stubište i kolni prilaz
datacija projekta	-
građevna dozvola	-
uporabna dozvola	-
opis	Nevelik prostor između vanjskih i unutrašnjih Vrata od Pila zahvatom je oslobođen od dogradnji izvedenih za vrijeme austrijske vojne uprave. U južnom dijelu prostora, na mjestu porušene zgrade, uspostavljeno je dvokrako stubište, a kolna serpentina definirana balustradom, na čijim se krajevima dižu dva kamena kandelabra. Nad unutrašnjim vratima postavljen je veliki reljef s konjaničkim prikazom kralja Petra I. Karađorđevića iznad kojeg je u kamenoj niši postavljena skulptura sv. Vlaha.
današnje stanje	Reljef kralja Petra uklonjen je 1941. godine, a niša i skulptura sv. Vlaha premješteni su na mjesto reljefa. Šezdesetih godina 20. stoljeća u parteru serpentine prezentiran je tlocrtni obris Kule od Pila, srušene 1818. godine. Godine 2007. uklonjen je asfalt i čitava hodna površina popločena kamenom.
kontekstualizacija	Regulacija prostora između unutrašnjih i vanjskih Vrata od Pila ubraja se među malobrojne zahvate koje je dubrovačka Općina tijekom međuratnog razdoblja uspjela realizirati na polju urbanog uređenja. S funkcionalnog gledišta dobro osmišljenom mikrourbanističkom zahvatu, kojim je trajno definiran ovaj prostor, Meštrović je dao jak osobni oblikovni pečat, izvorno i izrazito ideološki obojen.
izvori	literatura
literatura	IVAN VIĐEN, Ivan Meštrović i Dubrovnik, diplomski rad, Zagreb, 2009., 89-94 IRENA KRAŠEVAC, Hrvatsko kiparstvo u doticaju s art décoom, u: Art deco: umjetnost u Hrvatskoj između dva rata, katalog izložbe, (ur.) Miroslav Gašparović, Zagreb, 2011., 119-141 VINKO SRHOJ, Ivan Meštrović i politika kao prostor ahistorijskog idealizma, u: Ars Adriatica, 4, Zadar, 2014, 369-384
status zaštite	Zaštićeno u sklopu Povijesne cjeline grada Dubrovnika i njene neposredne okoline (Z-3818) – zona „A“
napomene	-

Prilozi 013

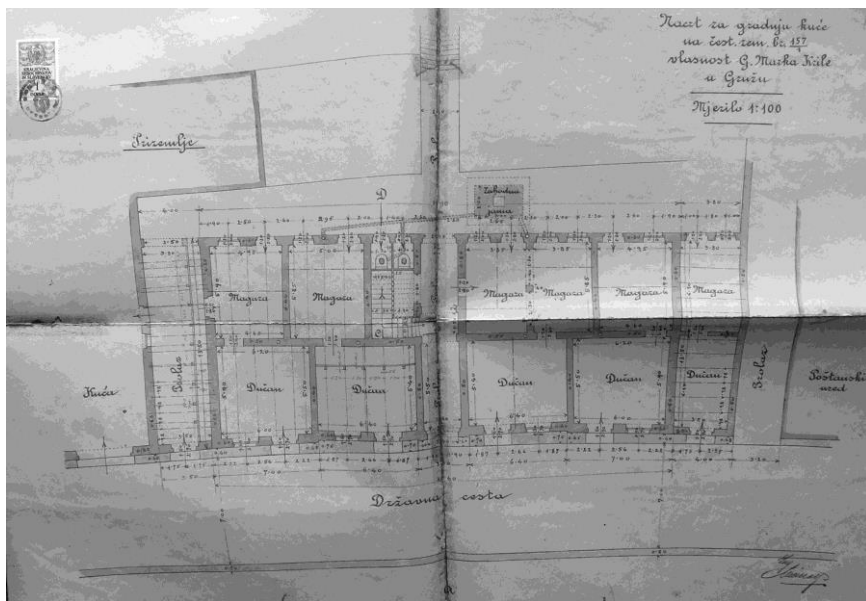
Regulacija prostora između vrata od Pila, niša i kip sv. Vlaha

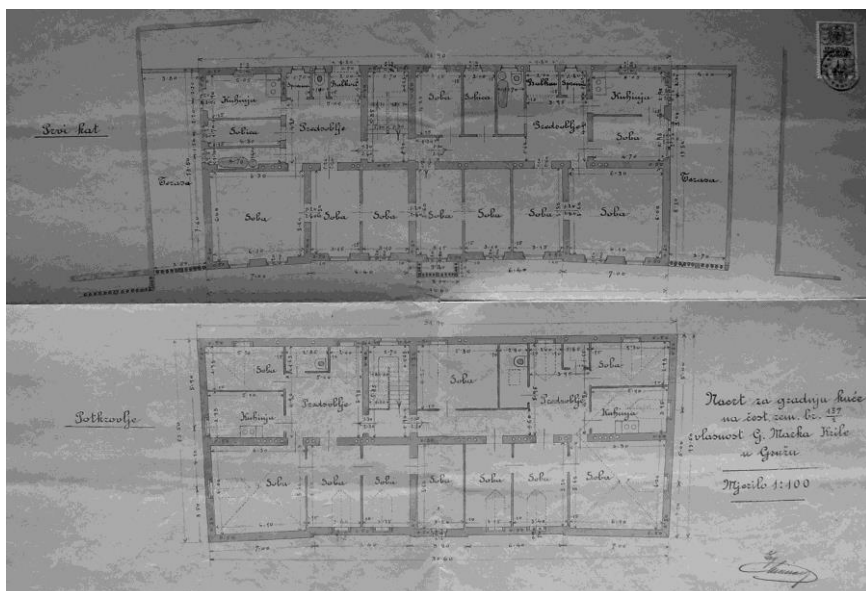
Stubište i kolni prilaz između vrata od Pila

kataloška jedinica	014
naziv	Stambeno - poslovna zgrada Mata Krile (Carinarnica) (1923.-1924.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Gruž / Obala Ivana Pavla II. 25-26
katastarska oznaka	čest. zgr. 62 k.o. Gruž
naručitelj	Mato Krile
projektant	Damjan Lučić - Roki(?)
osnova za atribuciju	potpis na nacrtima, komparacija
izvođač	Vicko Capursi, Josip Storelli
izvorna namjena	stambeno - poslovna
današnja namjena	stambeno - poslovna
datacija projekta	-
građevna dozvola	31. siječnja 1923.; dogradnja drugog kata - 31. srpnja 1923.; izmjene u potkrovlju – 28. prosinca 1924.
uporabna dozvola	3. studenog 1924. (djelomična kolaudacija), 5. siječnja 1925.
opis	Dvokatnica pravokutne tlocrtne osnove, s blago konkavno zakrivljenim glavnim, južnim pročeljem, prilagođenim građevnom pravcu, smještena je u Gružu, u prvoj liniji izgradnje prema luci i željezničkom kolodvoru. Uz bočne fasade glavnog dvokatnog volumena naslanjaju se uska prizemna krila završena terasama. Građeno kamenom, glavno pročelje zgrade je simetrično organizirano i artikulirano plitkim ugaonim rizalitima te krovnim i razdjelnim vijencima. Rizaliti su naglašeni ugaonom rustikom, otvori nad okvirima imaju friz i vijenac, a prozori prvog kata i trokutne zabate. Otvori su organizirani u devet vertikalnih osi, od kojih je središnja naglašena portalom lučnog nadvoja ulaza u vežu i balkonom prvog kata. Prostori prizemlja namijenjeni su dućanima i skladištima, a stubište za stanove smješteno je uz vežu - kolni prolaz u stražnje dvorište. Prema projektu, na svakom su se katu nalazila po dva prostrana stana, a naknadnim dopunama projekta i potkrovlje je prilagođeno stanovanju te su u njemu uređena tri stana.
današnje stanje	Očuvan je izvorni volumen zgrade i oblikovanje glavnog pročelja.
kontekstualizacija	Dimenzijama i reprezentativnošću neorenesansnog pročelja najamna zgrada, u koju su uskoro po završetku useljeni carinski uredi, oblikovno je usklađena sa susjednom zgradom istog vlasnika, podignutom 1905. godine, a u kojoj je bio smješten poštanski ured. Balustrade balkona i terasa izrađene su po uzoru na balustradu balkona susjednog baroknog ljetnikovca Bobaljević – Pucić. Smještene u prvoj liniji prema luci i željezničkom kolodvoru zgrade su mjerilom i oblikovanjem ponudile parametre za formiranje reprezentativnog niza izgradnje novog prometnog i poslovnog središta grada, no za provedbu takve vizije očito je nedostajalo daljnjeg poduzetničkog interesa, kao i odgovarajuće urbanističke regulative.
izvori	HR-DADU-292, svež. 88/4
literatura	-
status zaštite	-
napomene	Josip Storelli preuzeo je gradnju kuće 15. kolovoza 1923., nakon smrti Vicka Capursi

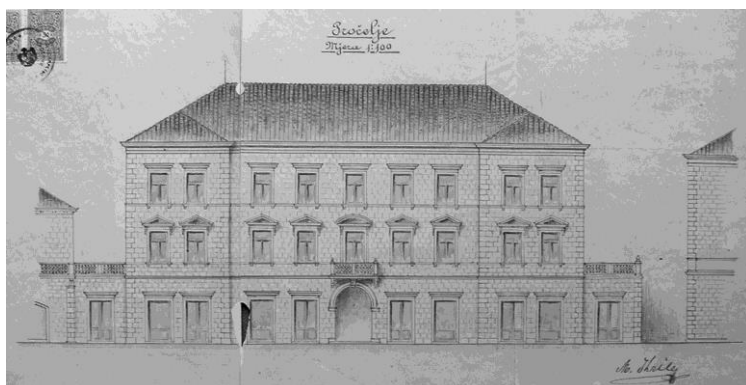
Prilozi 014

D. Lučić - Roki(?), Stambeno - poslovna zgrada Mata Krile (Carinarnica), tlocrt prizemlja, 1923, DADU

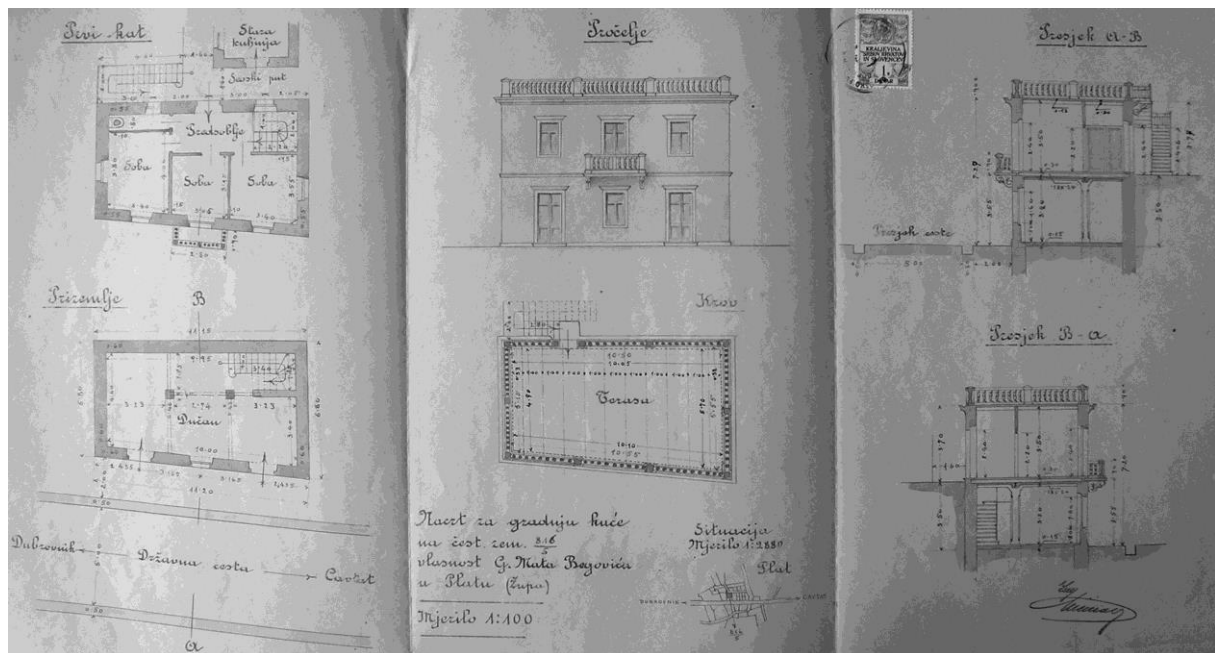

D. Lučić - Roki(?), Stambeno - poslovna zgrada Mata Krile (Carinarnica), tlocrt prvog kata i potkrovlja, 1923, DADU

D. Lučić - Roki(?), Stambeno - poslovna zgrada Mata Krile (Carinarnica), nacrt uličnog pročelja, 1923, DADU

kataloška jedinica	015
naziv	Kuća Mata Begovića (1923.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Župa dubrovačka, Plat
katastarska oznaka	čest. zem. 816/5 k.o. Plat
naručitelj	Mato Begović
projektant	Damjan Lučić - Roki
osnova za atribuciju	potpis na nacrtima, komparacija
izvođač	?
izvorna namjena	stambeno - poslovna
današnja namjena	stambeno - poslovna
datacija projekta	-
građevna dozvola	15. veljače 1923.
uporabna dozvola	?
opis	<p>Jednokatnica ravnog krovišta ima tlocrtnu osnovu nepravilnog četverokuta, a smještena je neposredno uz cestu koja iz pravca Dubrovnika i Župe dubrovačke vodi prema Cavtatu. Glavno pročelje, usmjereno prema jugu, paralelno je pravcem pružanja ceste i simetrično organizirano s tri ose otvora. Pročelje je artikulirano jednostavnim razdjelnim te jače naglašenim, profiliranim završnim vijencem, nad kojim je balustrada krovne terase. U središnjoj osi pročelja nalazi se balkon kata s balustradom i dekoriranim konzolama. Zidni plašt završno je ožbukani, a otvori imaju jednostavne kamene okvire nad kojima su profilirani vijenci.</p> <p>Čitavu površinu prizemlja zauzima jedinstveni dućanski prostor, a stubište za kat smješteno je u sjeveroistočnom uglu. Stubište vodi u maleno predsoblje kata iz kojeg se pristupa u tri sobe usmjerene prema jugu te zahod, smješten uz začelje. U predsoblje kata može se direktno pristupiti iz stražnjeg dvorišta čiji podzid prati liniju začelja. Krovnoj terasi pristupa se vanjskim stubištem prislonjenim uz začelje.</p>
današnje stanje	Kuća je zadržala izvorni volumen i oblikovanje vanjštine.
kontekstualizacija	U izrazito ruralnom predjelu Župe dubrovačke, investitor, povratnik iz Amerike, želio je svojoj novogradnji dati urbana obilježja. Nakon što je Općinska uprava odbila prvi projekt, koji navodno nije odgovarao „ <i>najelementarnijim propisima arhitekture</i> “, inženjer Lučić - Roki rutinski je riješio zadatak - koristeći se ustaljenim oblikovnim rječnikom ispunio je traženja investitora, no kuća se iz onodobne lokalne produkcije ipak izdvaja uvođenjem prohodne krovne terase te primjenom armiranobetonskih međukatnih konstrukcija.
izvori	HR-DADU-292, svež. 88/9
literatura	-
status zaštite	-
napomene	-

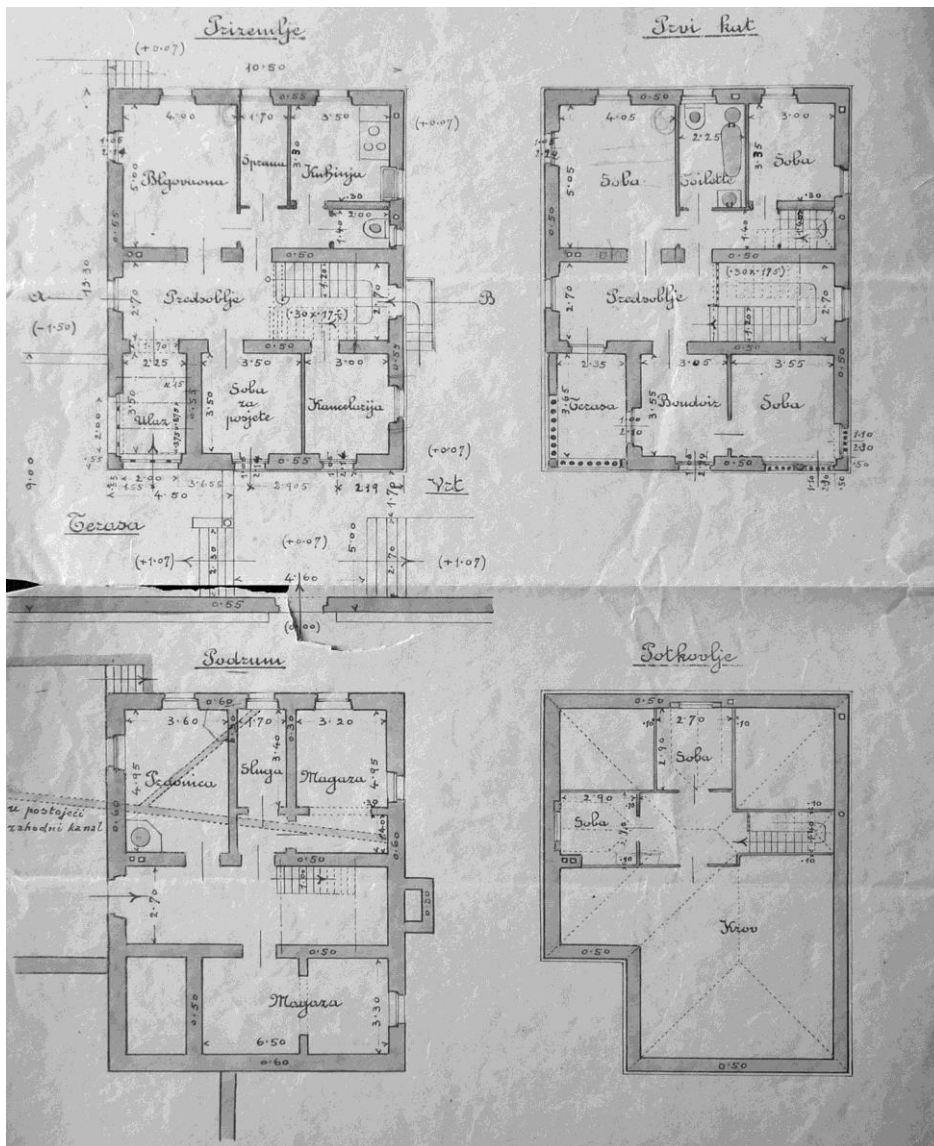
D. Lučič - Roki, Kuća Mata Begovića, projekt, 1923., DADU

kataloška jedinica	016
naziv	Kuća Luka Pehovca (1923.-1924.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Pile / Ulica branitelja Dubrovnika 17
katastarska oznaka	čest. zgr. 2526 na čest. zem. 75, 76 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Luko Pehovac
projektant	Damjan Lučić - Roki(?)
osnova za atribuciju	komparacija
izvođač	Benvenuto Job
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	-
građevna dozvola	4. lipnja 1923.
uporabna dozvola	3. listopada 1924.
opis	<p>Jednokatnica pravokutnog tlocrta smještena je na vrtnoj parceli na Pilama, uz glavnu prometnicu predjela, Ulicu branitelja Dubrovnika. Vrt u kojemu je kuća podignuta izvorno je pripadao baroknom sklopu Magud - Dražić.</p> <p>Pročelja vile građena su kamenim klesancima fine obrade sleganim u pravilne horizontalne korševe, a svi otvori imaju šiljastolučne nadvoje. Glavno, sjeverno pročelje, usmjereno je prema cesti.</p> <p>Ulaz u kuću smješten je na sjeveroistočnom uglu i oblikovan kao ostakljena lođa, nad kojom je terasa kata ograđena kamenom balustradom. Iz ulaznog pretprostora pristupa se u predsoblje sa stubištem za kat koje dijeli prizemlje na dvije funkcionalne cjeline - sjevernu sa sobom za posjete i radnom sobom te južnu s kuhinjom, blagovaonicom i pomoćnim prostorijama. Na katu su oko predsoblja raspoređene spavaće sobe i kupaonica. U potkrovlju su smještene dvije manje sobe, a praonica, spremišta i soba za slugu nalaze se u podrumu.</p>
današnje stanje	Zgrada je zadržala izvorni volumen, oblikovanje vanjštine i integritet vrtno-parcele.
kontekstualizacija	Korištenjem povijesnih reminiscencija, stiliziranog repertoara neogotičke provenijencije, ostvarena je reprezentativna arhitektonska forma, no treba naglasiti da je interpolacijom negiran prostrani vrt pred baroknom kućom Magud - Dražić.
izvori	HR-DADU-292, svež. 88/24
literatura	BRUNO ŠIŠIĆ, Vrtni prostori povijesnog predgrađa Dubrovnika od Pila do Boninova, Zagreb – Dubrovnik, 2003., 92-94
status zaštite	Zaštićeno u sklopu Povijesne cjeline grada Dubrovnika i njene neposredne okoline (Z-3818) – zona „B“
napomene	13. veljače 1924. odobrena je preinaka oblika krovnog prozora.

Prilozi 016

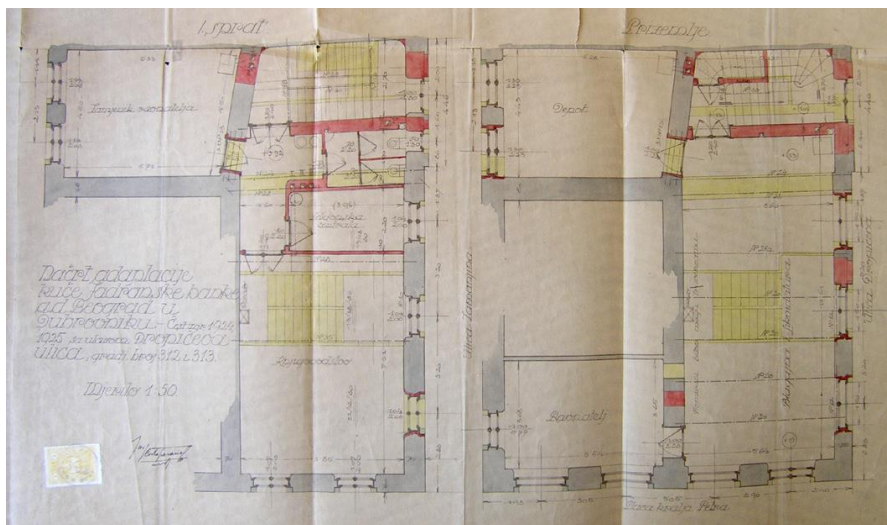
D. Lučić - Roki(?), Kuća Luka Pehovca, nacrti pročelja, presjek, situacija, detalji profilacija otvora, 1923., DADU

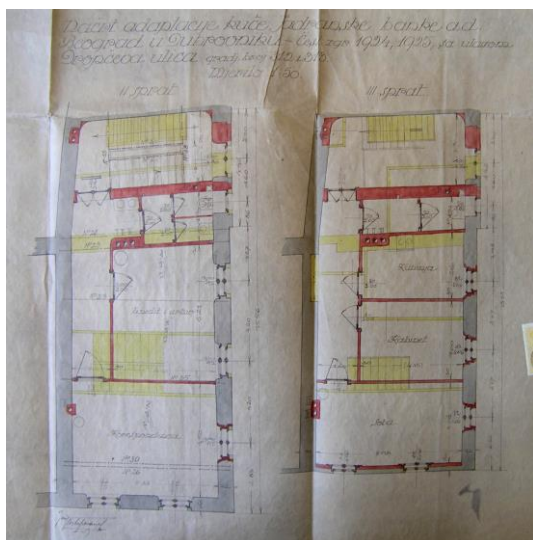
D. Lučić - Roki(?), Kuća Luka Pehovca, tlocrti, 1923., DADU

kataloška jedinica	017
naziv	Poslovna zgrada „Jadranske banke“ (1923.)
vrsta zahvata	adaptacija
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, povijesna jezgra / Placa 12 – Dropčeva 1
katastarska oznaka	čest. zgr. 1924, 1925, 1930, 1931 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Jadranska banka a.d., Beograd
projektant	Josip Costaperaria
osnova za atribuciju	potpis na nacrtima
izvođač	?
izvorna namjena	poslovna zgrada (banka)
današnja namjena	stambeno - poslovna
datacija projekta	-
građevna dozvola	7. srpnja 1923.
uporabna dozvola	13. siječnja 1924.
opis	Stambena kuća s dućanom u prizemlju, smještena na jugoistočnom uglu bloka i glavnim reprezentativnim baroknim pročeljem usmjerena prema Stradunu, zahvatom je preuređena za potrebe poslovanja Jadranske banke. Izmještanjem središnjeg dvokrakog stubišta u krajnji sjeverni dio čestice, formiran je prostrani poslovni prostor u prizemlju, prvi i drugi kat su funkcionalno organizirani za uredske prostorije, a ranije dograđena mansarda preuređena u manji stan. Zahvatom su izvršene manje korekcije otvora u sporednim ulicama.
današnje stanje	Izvorna oprema interijera poslovnice nije očuvana, katovi su preuređeni u stanove.
kontekstualizacija	Povijesna jezgra Dubrovnika kao urbanistički i arhitektonski definirano gradsko središte, nije nudila mogućnost novogradnje poslovnih i upravnih zgrada, pa su tvrtke i javne institucije često bile prisiljene koristiti neadekvatne prostore, odnosno adaptirati ih u skladu s mogućnostima. Adaptacija zgrade „Jadranske banke“ predstavlja primjer, tijekom dvadesetih godina iznimno rijedak, kada se za takav zahvat investitor odlučio angažirati dokazanog arhitekta suvremenijih nazora. Projektni zadatak doduše arhitektu nije pružao odviše slobode za iskazivanje vlastitih sposobnosti, osim možda u opremi prostora, no ona je očuvana tek fragmentarno (ograda stubišta, ulazna vrata u Dropčevoj 1).
izvori	HR-DADU-292, svež. 88/34
literatura	-
status zaštite	Zaštićeno u sklopu Povijesne cjeline grada Dubrovnika i njene neposredne okoline (Z-3818) – zona „A“
napomene	-

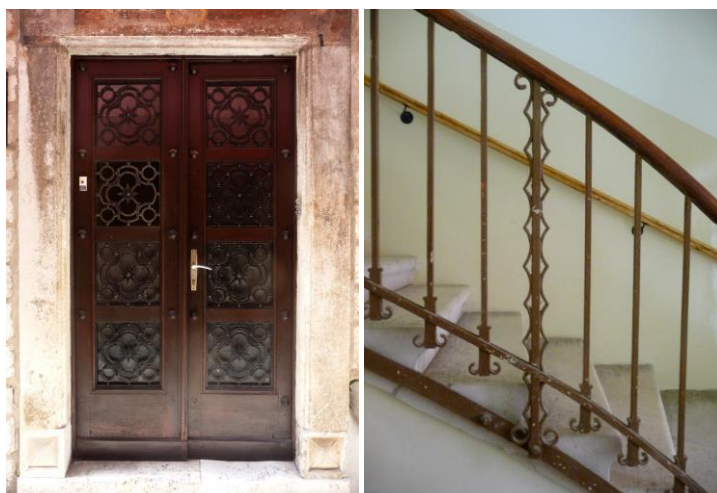
Prilozi 017

J. Costapera, Poslovna zgrada „Jadranske banke“, tlocrt prvog kata i prizemlja, 1923., DADU

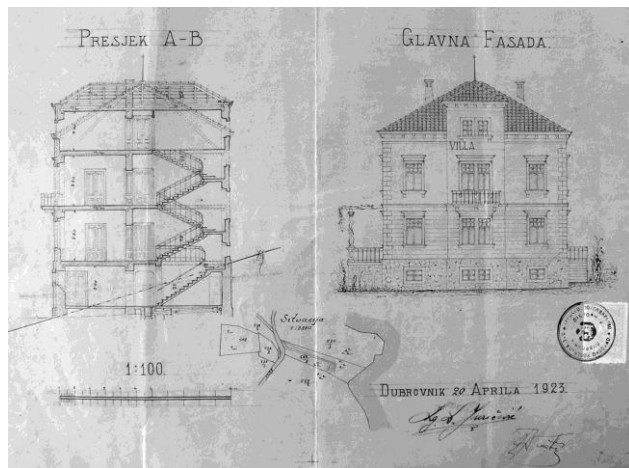
J. Costapera, Poslovna zgrada „Jadranske banke“, tlocrt drugog i trećeg kata, 1923., DADU

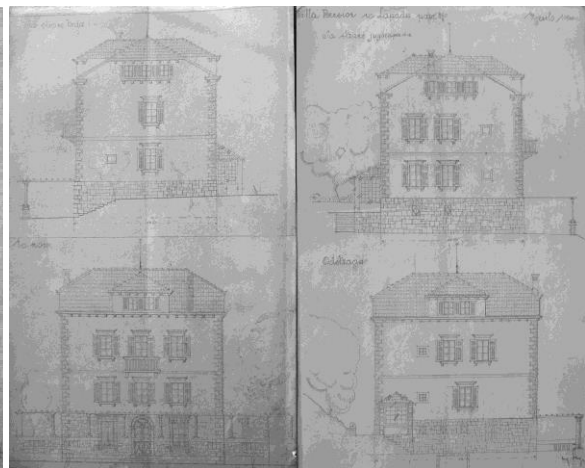
Poslovna zgrada „Jadranske banke“, ulazna vrata u Drobčevoj 1, detalj ograde stubišta

kataloška jedinica	018
naziv	Pansion „Vila Miramar“ (1923.-1928.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad, Gospino polje
katastarska oznaka	čest. zem. 550/8 (danas čest. zgr. 1642) k.o. Gruž
naručitelj	ing. Aristid Vučetić, geometar
projektant	Ivan Juričević, Danilo Žagar
osnova za atribuciju	potpisi na nacrtima
izvođač	Braća D. E. Žagar i drug
izvorna namjena	pansion
današnja namjena	-
datacija projekta	20. travnja 1923. (prvi projekt Ivana Juričevića)
građevna dozvola	11. srpnja 1923.
uporabna dozvola	2. svibnja 1928.
opis	<p>Prostrani posjed na kojem je pansion bio smješten spuštao se od Liechtensteinovog puta prema stjenovitoj morskoj obali. Prvi projektant, inženjer Ivan Juričević, pansion je zamislio kao jednokatnicu sa suterenom i stambenim potkrovljem, pravokutne tlocrtne osnove. Glavno pročelje, usmjereno istoku i moru, simetrično je organizirano s tri ose otvora i ima blago istaknuti središnji rizalit rastvoren dvojnimi pravokutnim prozorima na svim etažama, a visinski naglašen mansardom. Vertikalna raščlamba volumena trebala je biti provedena korištenjem različite završne obrade pročelja: suterenska etaža gradila bi se rustično obrađenim nepravilnim kamenom, prizemlje pravilnim klesancima slaganim u korševe, kat i mansarde bi bili ožbukani. Uglovi su naglašeni rustikom, a središnji rizalit u zoni kata imao bi balkon sa željeznom ogradom.</p> <p>Novi projektant, Danilo Žagar, nešto je pojednostavio oblikovanje pročelja: ukinut je središnji rizalit, a zidna platna završno su ožbukana. Mansarde su zadržane no, umjesto četverostrešnog krova izvedeno je dvostrešno krovšte sa skošenjima na zabatnim stranama. Tijekom izvedbe niska suterenska etaža je povišena i u središnjoj osi pročelja, prema moru, rastvorena vratima lučnog nadvoja.</p> <p>S glavnog ulaza, smještenog na sjevernoj strani začelja, pristupalo se direktno na odmorište dvokrakog stubišta. U suterenu su bili smješteni kuhinja, blagovaonica i servisni sadržaji, a na katovima i u potkrovlju, organizirane uz središnji hodnik, gostinjske sobe.</p>
današnje stanje	Na mjestu zgrade početkom sedamdesetih godina 20. stoljeća podignut je hotel „Libertas“.
kontekstualizacija	Smještena na iznimno atraktivnom položaju, s pogledom na slikovitu uvalu Danče, otok Lokrum i otvoreno more, okružena prostranim posjedom s bujnom autohtonom vegetacijom, zgrada proporcijama i oblikovanjem nije uspjela ostvariti interakciju s okolišem, već je naglašenim vertikalitetom i neuglednim začeljem narušavala vizure s Liechtensteinovog puta.
izvori	HR-DADU-292, svež. 89/2
literatura	LUKŠA LUCIANOVIĆ, Povijest dubrovačkog hotelijerstva (od prvih prenoćišta u Dubrovačkoj Republici do modernih pansiona i hotela uoči Domovinskog rata), Dubrovnik, 2014., 71
status zaštite	-
napomene	U molbi za kolaudaciju vlasnik izjavljuje da „Vanjski djelovi zgrade bili su zragljeni god 1923, a ostali unutrašnji djelovi bili su dovršeni kroz 1926 i 1928 god.“

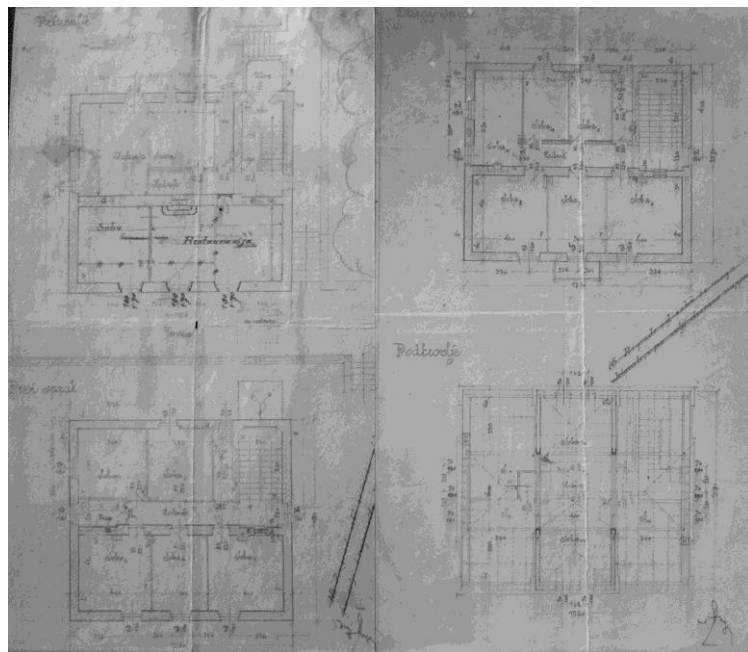
Prilozi 018

I. Juričević, Pansion „Vila Miramar“, 1923, DADU

D. Žagar, Pansion „Vila Miramar“, nacrti pročelja, 1923, DADU

D. Žagar, Pansion „Vila Miramar“, tlocrti, 1923, DADU

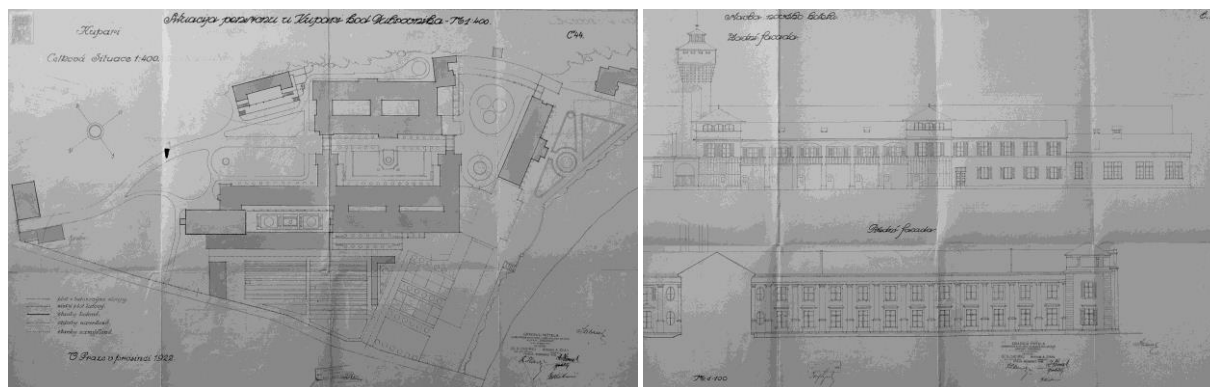

Pansion „Vila Miramar“, Lucianović (2014.)

kataloška jedinica	019
naziv	„Grand hotel Kupari“ (1923.-1924.)
vrsta zahvata	nadogradnja i adaptacija (zgrada bivše ciglane)
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Župa dubrovačka, Kupari
katastarska oznaka	čest. zgr. 147, 148, 149, 150 k.o. Brašina
naručitelj	Dubrovačko kupališno i hotelsko dioničarsko društvo Prag – filijala Dubrovnik - Kupari
projektant	Jiří Stibral, Severin Ondřej, Alois Zima
osnova za atribuciju	potpisi (Stibral, Ondřej, Zima) i pečati (Ondřej, Zima) na nacrtima
izvođač	Baldo Mišković
izvorna namjena	hotelska
današnja namjena	nije u upotrebi
datacija projekta	prosinac 1922.
građevna dozvola	4. kolovoza 1923.
uporabna dozvola	17. svibnja 1924.
opis	<p>„Grand hotel“ nalazi se u središtu turističkog kompleksa, smještenog južno od sela Kupara u Župi dubrovačkoj, na priobalnoj zaravni koju sa zapada zatvara brdo Trapit, sa sjeveroistoka brijeg Goričina, dok se s južne strane pruža pjeskovita obala morske uvale. Složenu, izrazito izduženu tlocrtnu osnovu hotela odredio je razmještaj i tlocrtni oblik zgrada nekadašnje ciglane čije su strukture projektanti uklopili u novu cjelinu. Tako je zahvatom 120 metara duga prizemnica spojnim aneksima povezana s kraćom, paralelno pruženom zgradom, nekadašnjom velikom peći ciglane. Nad obje prizemnice dograđen je kat, a većoj su na krajevima i u središnjem dijelu dodani ulazni aneksi. Kompleks hotela uključivao je i dvije prizemnice smještene zapadno, također rekonstruirane zgrade ciglane, koje su s opisanim krilima zatvarale prostrano, tropskom vegetacijom ozelenjeno, unutrašnje dvorište i bile namijenjene smještaju osoblja, praonice, skladišta i električne centrale. Dominaciji horizontalnog pružanja volumena trebala se suprotstaviti vertikala vodotornja smještenog u središnjem dijelu kompleksa, no od njegove se izvedbe naknadno odustalo.</p> <p>Oblikovanje vanjštine hotela provedeno je apliciranjem stilskih elemenata; reprezentativno sjeveroistočno pročelje horizontalno je raščlanjeno pilastrima velikog reda koji nose gređe, istaknuti volumeni ulaznih aneksa obrubljeni su ugaonom rustikom, portali naglašeni edikulama. Kod oblikovanja začelja i unutrašnjih dvorišta primjetan je utilitarni pristup, bez primjene stilskih elemenata, što je više u skladu s vrlo jednostavnom organizacijom unutrašnjosti – dugim hodnicima uz koje se nižu gostinjske sobe. Glavni ulaz u hotel smješten je pri sredini sjeveroistočnog pročelja, u formi istaknutog aneksa - <i>vestibula</i>, unutar kojega se nalazi i reprezentativno stubište za kat, uokvireno balustradom i dorskim stupovima.</p>
današnje stanje	<p>Hotel je temeljito rekonstruiran sredinom sedamdesetih godina 20. stoljeća. U jugozapadnom krilu tada je uređen hotelski restoran. Dok je oblikovanje unutrašnjosti pratilo suvremene trendove opreme interijera, pročelje restorana, usmjereno jugoistoku i morskoj obali, rekonstruirano je posvajanjem historicističkog oblikovnog repertoara glavnog, sjeverozapadnog pročelja hotela. Porušene su dva prizemna krila izvorno namijenjena smještaju osoblja i električne centrale. Izvorno oblikovanje vanjštine i raspored unutrašnjosti ostalih dijelova hotela, uz nužne ustupke suvremenim potrebama, tada provedenom obnovom nisu znatnije narušeni.</p> <p>Hotel je devastiran tijekom Domovinskog rata i od tada nije obnovljen i priveden namijeni.</p>
kontekstualizacija	<p>„Grand hotel Kupari“, ostatak elitnog, najvećeg turističkog kompleksa na istočnoj jadranskoj obali iz razdoblja između dva svjetska rata, slojevito je arhitektonsko ostvarenje, u čijim je strukturama utkana povijesna memorija na noviji gospodarski i društveni razvoj Dubrovnika i njegove okolice, kao i na jake gospodarske i kulturne veze Hrvatske i Češke u prvim desetljećima 20. stoljeća. Hotel je arhitektonski oblikovan u duhu klasicističkog revivala, dominantnog u Europi i Hrvatskoj početkom dvadesetih godina 20. stoljeća. Dok je kod oblikovanja reprezentativnog glavnog pročelja i ulaznog</p>

	vestibula dosljedno primijenjen klasicistički repertoar, koncepcija cjeline, prostorna organizacija i oblikovanje sporednih pročelja i unutrašnjih dvorišta prožeta su i duhom novih strujanja.
izvori	HR-DADU-292, svež. 90/2
literatura	ALEKSANDER LASLO, Scenografija za Poirota: okvir slike vremena, u: Art deco: umjetnost u Hrvatskoj između dva rata, katalog izložbe, (ur.) Miroslav Gašparović, Zagreb, 2011., 92-117, 114
status zaštite	-
napomene	-

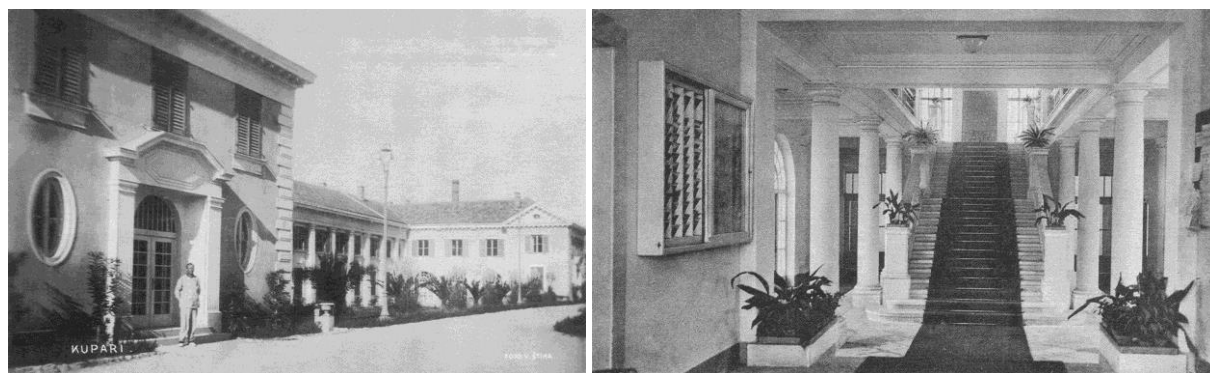
Prilozi 019

J. Stibral, S. Ondřej, A. Zima, „Grand hotel Kupari“, situacija, detalj pročelja i presjeka, 1922., DADU

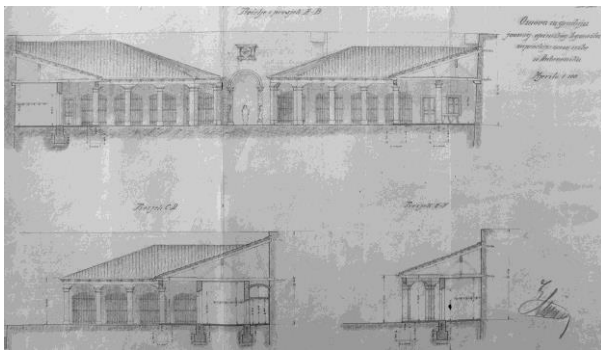
„Grand hotel Kupari“, 1937., Kapetanić (2008.)

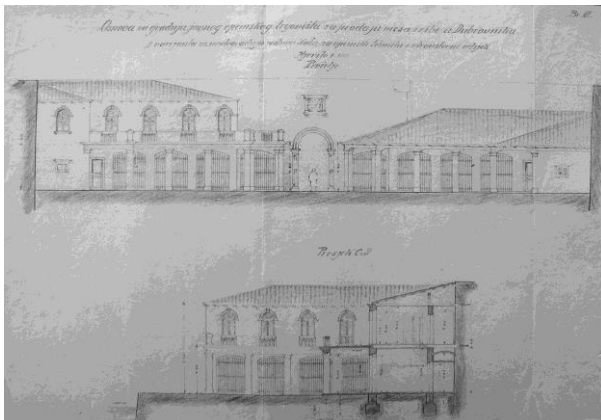
„Grand hotel Kupari“, glavni ulaz i vestibul, oko 1927., Kapetanić (2008.)

kataloška jedinica	020
naziv	Projekt tržnice u Gradskoj luci (1923.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	projekt
lokacija / adresa	Dubrovnik, povijesna jezgra / Gradska luka
katastarska oznaka	čest. zem. 2781 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Općina dubrovačka
projektant	Damjan Lučić - Roki
osnova za atribuciju	potpis na nacrtima, komparacija
izvođač	-
izvorna namjena	tržnica
današnja namjena	-
datacija projekta	travanj 1923. (tehnički opis)
građevna dozvola	-
uporabna dozvola	-
opis	Namjeru izgradnje tržnice u Gradskoj luci, pred Vratima od Ponte, na prostoru koji je u tu svrhu i nasut početkom 20. stoljeća, općinske su uprave oživljavale u više navrata, da bi je početkom 1930-ih konačno odbacile. Inženjer Lučić - Roki, 1923. godine izradio je nekoliko idejnih varijanti. Kao uzor poslužila mu je postojeća ribarnica na sjevernoj strani platoa Ponte, kamenom građena lođa „L“ tlocrtne forme naslonjena uz gradske zidine. Projektant je predvidio izgradnju zamjenske ribarnice (nešto veće korisne površine, no oblikovno inferiorne predlošku), a na suprotnoj, južnoj strani platoa podizanje istovjetno oblikovane tržnice. Obje su zgrade, dakle, položene uz rubove platoa, naslonjene na gradske zidine, a u središtu kompozicije (gledano iz pravca obale) našao bi se renesansni portal Vrata od Ponte. Zgrade se sastoje od niza odjeljaka, koji se prema natkrivenom ophodu – trijemu sa stuporedom, rastvaraju širokim otvorima lučnog nadvoja. U tri sačuvana idejna rješenja projektant varira visinski volumen južne zgrade - tržnice, dodavši joj nad odjeljcima prizemlja kat (nepoznate namjene), a u jednoj varijanti i terasu nad trijemom.
današnje stanje	-
kontekstualizacija	Projektant je zahtjevnom zadatku interpolacije u povijesni prostor luke pristupio rutinski. Suzdržanom primjenom povijesnih reminiscencija, preuzetih s postojeće klasicistički oblikovane lođe, kao i smještajem samih zgrada, nastojao je što neprimjetnije uklopiti se u okružje. Osam godina kasnije Mladen Kauzlarić i Stjepan Gomboš istom će zadatku koncepcijski i oblikovno pristupiti na potpuno različiti način.
izvori	HR-DADU-292, svež. 89/32
literatura	-
status zaštite	-
napomene	-

Prilozi 020

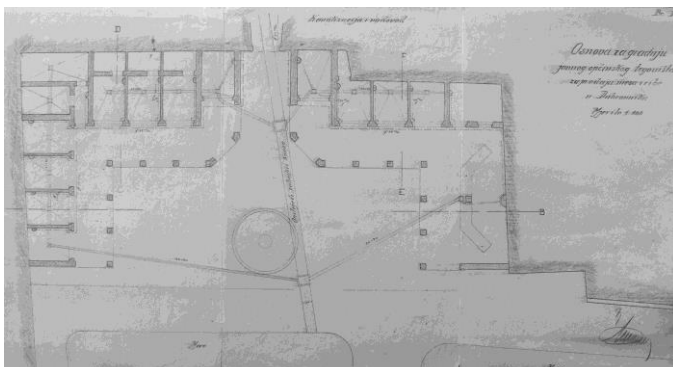
D. Lučić - Roki, Projekt tržnice u Gradskoj luci, pročelje i presjek, varijanta I., 1923., DADU

D. Lučić - Roki, Projekt tržnice u Gradskoj luci, pročelje i presjek, varijanta II., 1923., DADU

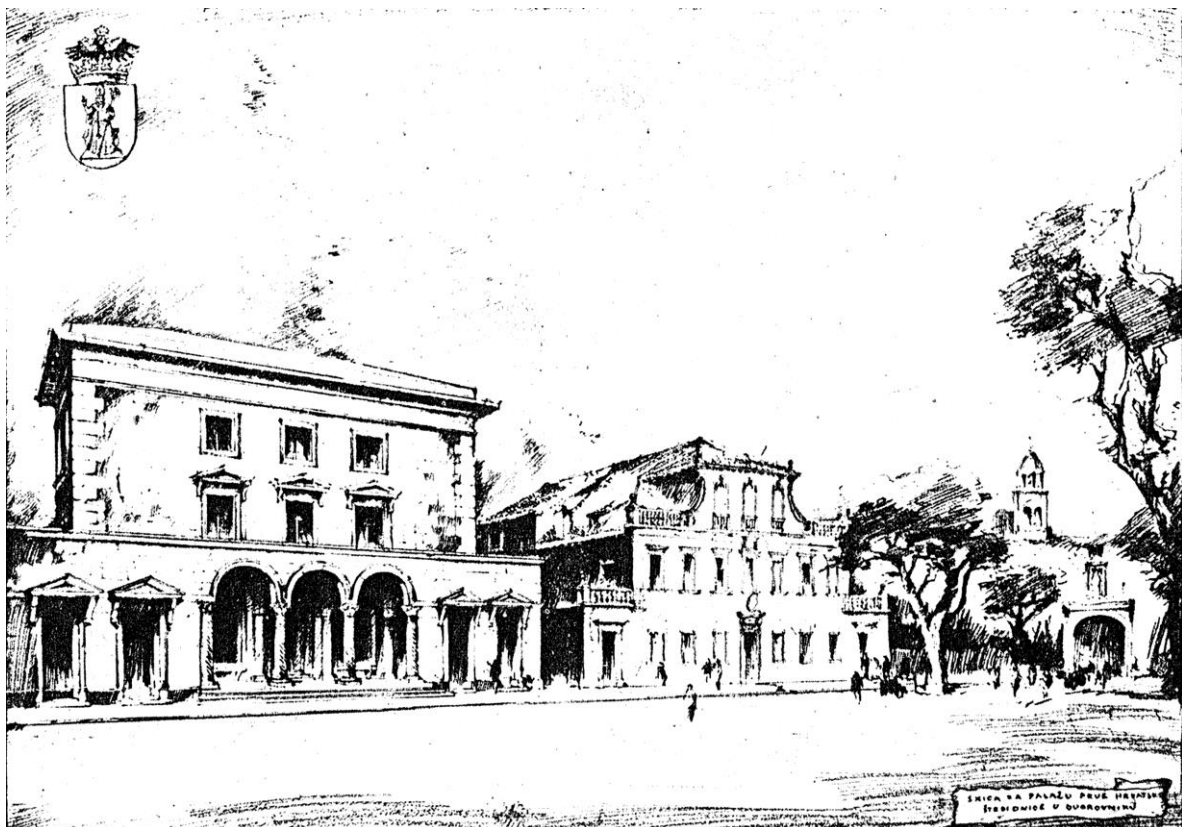

D. Lučić - Roki, Projekt tržnice u Gradskoj luci, pročelje, varijanta III., 1923., DADU

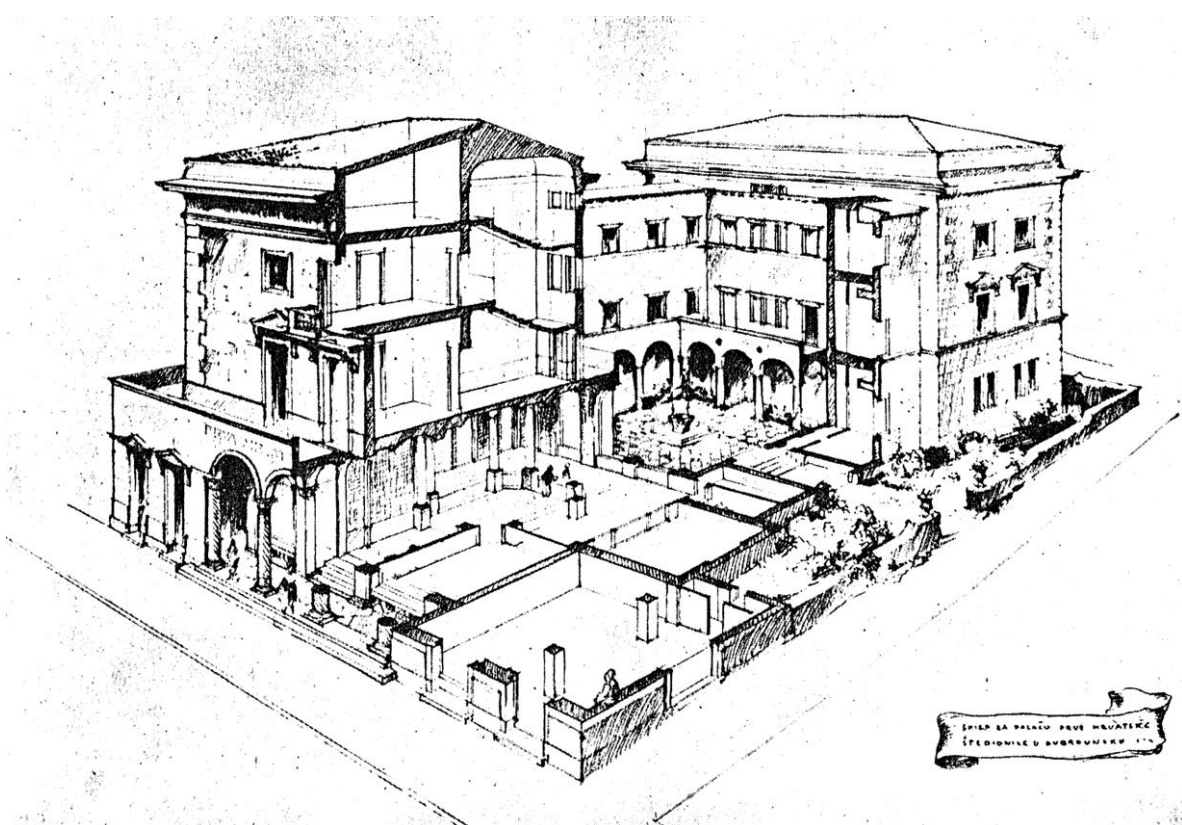

D. Lučić - Roki, Projekt tržnice u Gradskoj luci, tlocrt prizemlja, 1923., DADU

kataloška jedinica	021
naziv	Projekt palače „Prve hrvatske štedionice“ (1923.?)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	projekt
lokacija / adresa	Dubrovnik, Pile
katastarska oznaka	čest. zgr. 289, 290, čest. zem. 452, 454, 455 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Prva hrvatska štedionica
projektant	Aleksander Freudenreich i Pavao Deutch
osnova za atribuciju	publicirani nacrti
izvođač	-
izvorna namjena	poslovna ili stambeno-poslovna
današnja namjena	-
datacija projekta	-
građevna dozvola	-
uporabna dozvola	-
opis	<p>„Prva hrvatska štedionica“ iz Zagreba namjeravala je od 1922. godine na svom zemljištu na Pilama podići stambeno – poslovnu zgradu. Od izgradnje su iz nepoznatog razloga odustali, a 1928. godine atraktivnu su građevinsku parcelu ustupili novoosnovanom društvu „Dubrovačka rivijera“ za izgradnju <i>kursalona</i>.</p> <p>Projektna dokumentacija, kao ni dokumentacija vezana za ishođenje građevinske dozvole nisu pronađeni, a uvid u namjere naručitelja i projekatata moguć je temeljem dvije skice - prostorna prikaza objavljena 1933. godine u „Spomen-izvještaju o 40-godišnjici Državne srednje tehničke škole u Zagrebu“. Prema projektu, koji se okvirno može datirati u 1923. godinu, novogradnja neorenesansnih morfoloških obilježja pruža se čitavom dubinom parcele, položene uz baroknu suburbanu vilu Pucić. Krila palače organizirana su oko središnjeg dvorišta oblikovanog kao renesansni atrij.</p> <p>Glavno pročelje, položeno u istoj liniji s vilom Pucić ima istaknuto prizemlje rastvoreno u središnjem dijelu trijemom, dok je volumen gornjih etaža, prvog i drugog kata, uvučen i završen jakim vijencem nad kojim je plitko krovište.</p>
današnje stanje	-
kontekstualizacija	Projektom palače „Prve hrvatske štedionice“, možda najambicioznije zamišljenom graditeljskom zahvatu u Dubrovniku trećeg desetljeća 20 stoljeća, projektanti, iako pripadaju mlađoj generaciji školovanih arhitekata, ničim ne daju naslutiti odmak od usvojene historicističke prakse.
izvori	Spomen-izvještaj o 40-godišnjici škole. Državna srednja tehnička škola u Zagrebu, Zagreb, 1933.
literatura	DUŠKO KEČKEMET, Moderna arhitektura u Dalmaciji, u: Arhitektura 156-157, Zagreb, 1976., 65-79, 78
status zaštite	-
napomene	-

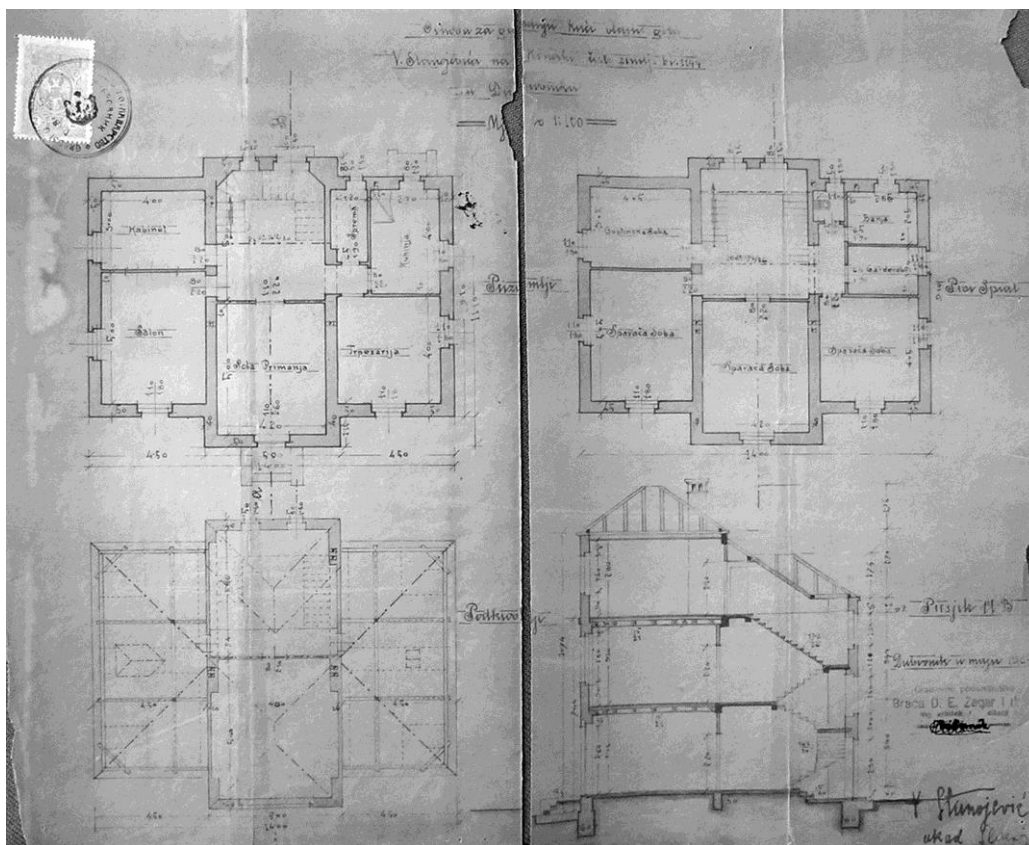
A. Freudenreich i P. Deutch, Projekt palače „Prve hrvatske štedionice“, 1923(?), Spomen-izvještaj (1933.)

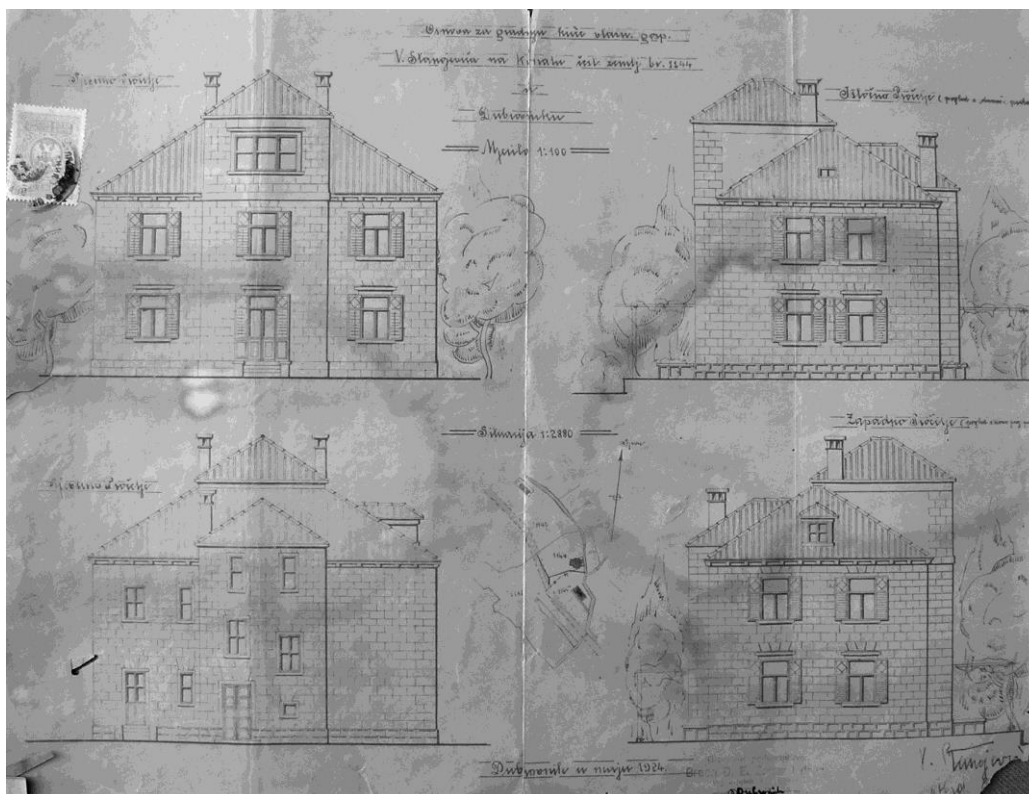
A. Freudenreich i P. Deutch, Projekt palače „Prve hrvatske štedionice“, 1923(?), Spomen-izvještaj (1933.)

kataloška jedinica	022
naziv	Kuća Veljka Stanojevića (1924.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Srednji Kono / Od gaja 3
katastarska oznaka	čest. zgr. 505 na čest. zem. 1144/1 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Veljko Stanojević, akademski slikar
projektant	Danilo Žagar
osnova za atribuciju	pečat na nacrtima
izvođač	Braća D. E. Žagar i drug
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	svibanj 1924.
građevna dozvola	6. lipnja 1924.
uporabna dozvola	13. siječnja 1925.
opis	<p>Jednokatnica građena kamenom smještena je na vrtnoj parceli uz južnu stranu ulice Srednji kono. Pravokutne je tlocrtne osnove sa istaknutim središnjim rizalitima na glavnom, južnom pročelju te na začelju, usmjerenom prema ulici. Rizalit pročelja visinski je naglašeniji i u zoni krovišta tvori mansardu. Pravokutni otvori pročelja organizirani su u tri vertikalne osi, imaju jednostavne kamene okvire, a dimenzijama se posebno ističe prozor mansarde. Iako usmjereno prema ulici, pa prema tome i vizualno izloženije, začelje ima asimetričan raspored različito dimenzioniranih otvora, u potpunosti podređenih unutrašnjem rasporedu i namjeni pojedinih prostorija.</p> <p>Glavni ulaz, smješten na začelju, vodi u prostrano predvorje, oko kojeg su organizirane sve dnevne prostorije. Tri kraka stubišta naslonjena uz sjevernu stranu predvorja vode na kat, na kojemu se nalaze spavaće sobe, kupaonica i garderoba. Tlocrtni raspored prizemlja, sa središnjim predvorjem ponavlja se na katu. Iz predvorja kata trokrako stubište vodi u prostor potkrovlja, čija namjena nije definirana u nacrtima.</p>
današnje stanje	Kući je nadograđen kat, terasa kata pred središnjim dijelom pročelja te vanjsko stubište uz začelje. Unutrašnjost je podijeljena na tri etažne stambene jedinice. Krajnji južni dio vrta zaposjela je stambena zgrada.
kontekstualizacija	Kuća je oblikovana bez stilskih reminiscencija, uz zadržavanje regionalnih graditeljskih osobitosti. Arhitekt je nastojao dinamizirati volumen tlocrtnim i visinskim diferenciranjem, no uz zadržavanje osne simetrije koja se prenosi i na unutrašnju dispoziciju. Od primjene stroge simetrije izuzeta je jedino začelna fasada, no njeno utilitarno, nereprezentativno oblikovanje u nesuglasju je s vizualnom izloženošću i funkcijom glavnog pristupa kući.
izvori	HR-DADU-292, svež. 91/12
literatura	-
status zaštite	-
napomene	-

Prilozi 022

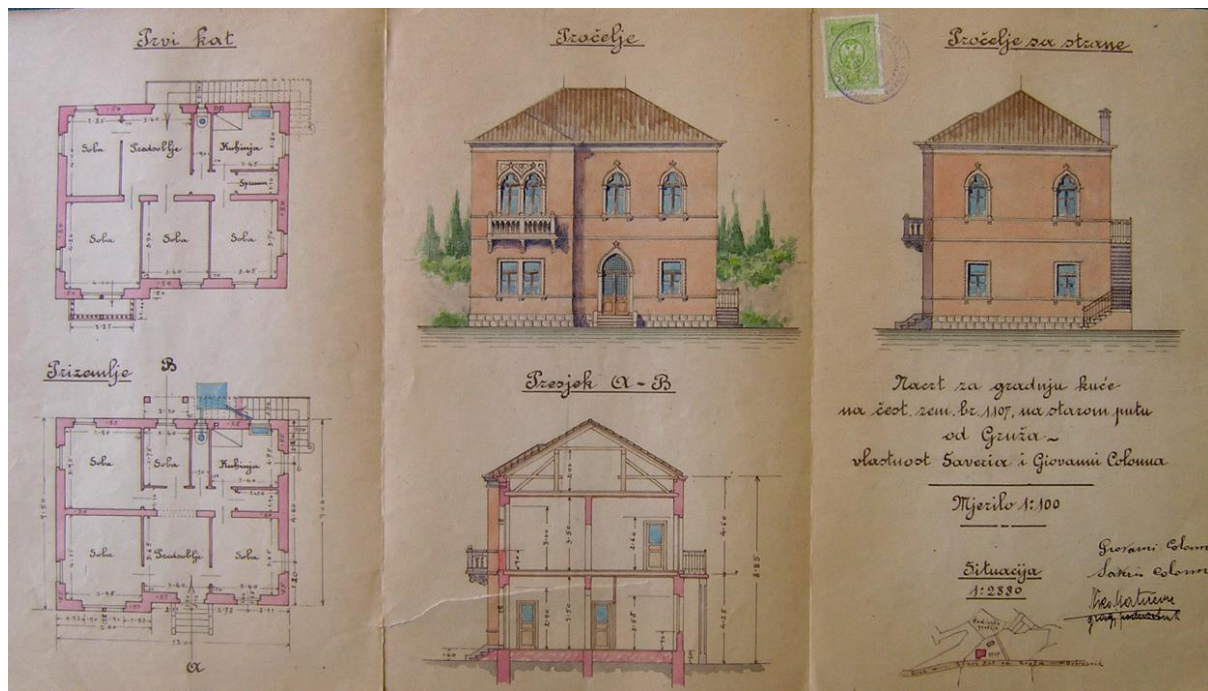

Danilo Žagar, Kuća Veljka Stanojevića, tlocrti i presjek, 1924., DADU

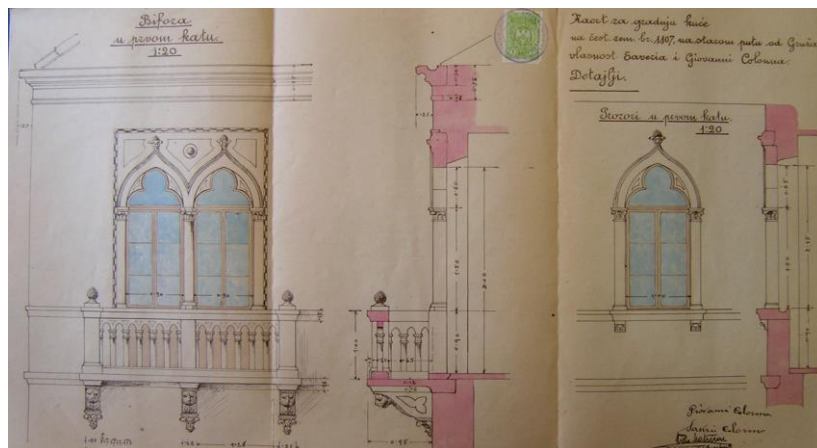

Danilo Žagar, Kuća Veljka Stanojevića, nacrt pročelja, 1924., DADU

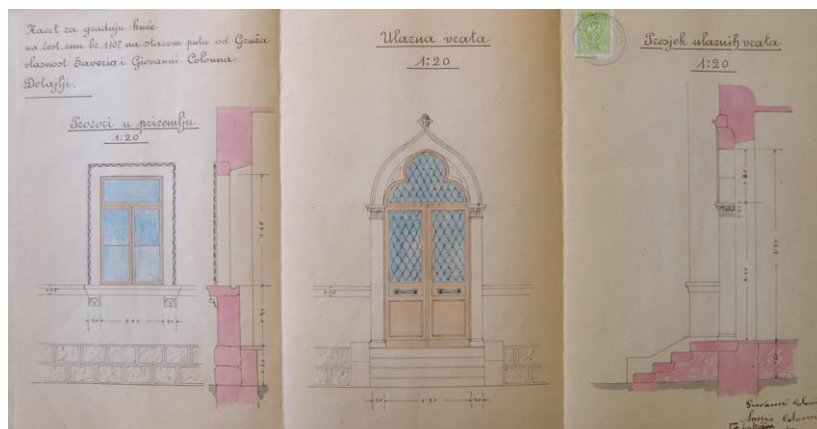
kataloška jedinica	023
naziv	Vila „Marilda“ (1926.-1929.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Boninovo / Put od Republike 16
katastarska oznaka	čest. zgr. 2532, čest. zem. 1107/2, 1115/2, 1115/3 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Saverio i Giovanni Colonna, Katica Nutrizio
projektant	Petar Osglian(?) i (ili) Damjan Lučić Roki(?)
osnova za atribuciju	komparacija
izvođač	Niko Matičević
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	-
građevna dozvola	7. kolovoza 1926.
uporabna dozvola	3. kolovoza 1929.
opis	<p>Jednokatnica pravokutnog tlocrta natkrita četverostrešnim krovom smještena je na vrtnoj parceli na predjelu Boninova, uz Put od Republike. Zidni plašt kuće završno je ožbukano, a reprezentativno zapadno pročelje usmjereno je prema uskom pristupnom dvorištu i cesti. Pročelje na sjevernoj strani ima plitki rizalit rastvoren pravokutnim dvojnim prozorom prizemlja, a na katu balkonskim vratima oblikovanim kao gotička bifora. Balkon počiva na trima dekoriranim kamenim konzolama, a ograđen je balustradom. Južni dio glavnog pročelja rastvoren je portalom šiljastog luka te pravokutnim prozorom prizemlja, u osi kojih su na katu prozori šiljastog luka. Jednostavno profilirani razdjelni vijenci teku u razini balkonske ploče te prozorskih klupčica kata, a pročelje zaključuje višestruko profilirani završni vijenac.</p> <p>Unutrašnjost kuće podijeljena je na dva etažna stana, slične prostorne organizacije, sa središnjim prostranim predsobljem oko kojeg su raspoređene sobe. Stanu na katu pristupa se vanjskim dvokrakim stubištem položenim uz južnu i istočnu fasadu.</p>
današnje stanje	Zgrada je zadržala izvorni volumen, oblikovanje vanjštine i integritet vrtne parcele.
kontekstualizacija	Kod oblikovanja vile „Marilde“ projektant je posegnuo za gotičkim oblicima i dosljedno ih primijenivši, uz uvažavanje ustaljenih principa izgradnje dubrovačkih predgrađa, ostvario jedno od najboljih dijela historicističkog <i>revivala</i> dvadesetih godina 20. stoljeća u lokalnoj sredini.
izvori	HR-DADU-292, svež. 94/8
literatura	-
status zaštite	Rješenje o preventivnoj zaštiti (KLASA: UP/I-612-08/04-07/109)
napomene	Gradnju su započeli naručitelji Saverio i Giovanni Colonna, a tijekom izvedbe kuće prelazi u vlasništvo obitelji Nutrizio.

P. Osgian(?) i (ili) D. Lučić Roki(?), Vila „Marilda“, projekt, 1926., DADU

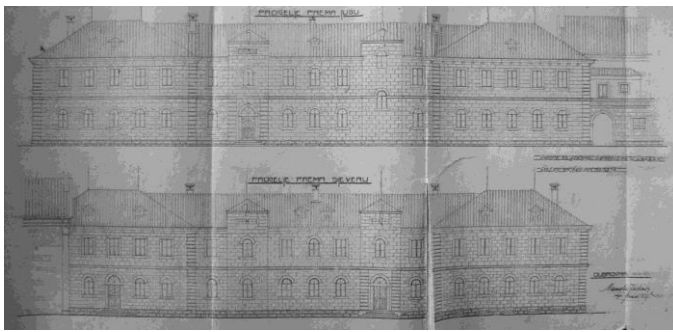
P. Osgian(?) i (ili) D. Lučić Roki(?), Vila „Marilda“, detalji balkona i prozora, 1926., DADU

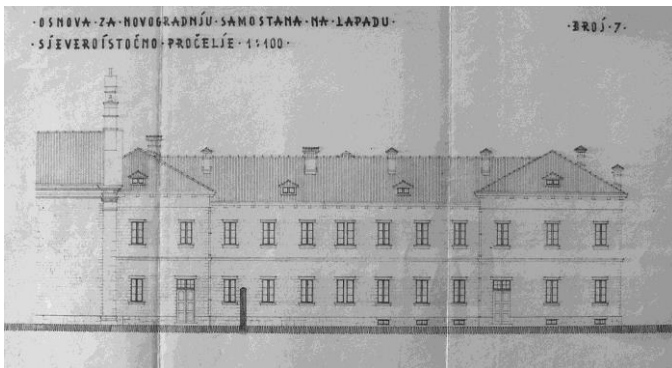
P. Osgian(?) i (ili) D. Lučić Roki(?), Vila „Marilda“, detalji prozora i vrata, 1926., DADU

kataloška jedinica	024
naziv	Kapucinski samostan Gospe od Milosrđa (1925.-1929.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad, Gospino polje / Liechtensteinov put 16
katastarska oznaka	čest. zgr. 237 k.o. Gruž
naručitelj	Kapucinski samostan Gospe od Milosrđa
projektant	Jakov Manola, Fridrih Valenta
osnova za atribuciju	potpis na nacrtima, komparacija
izvođač	?
izvorna namjena	samostan
današnja namjena	samostan
datacija projekta	17. rujna 1922. (J. Manola), travanj 1927. (F.Valenta)
građevna dozvola	19. svibnja 1925., 9. lipnja 1927.
uporabna dozvola	28. prosinca 1929.
opis	<p>Projekt za gradnju samostanske zgrade te dogradnju svetišta i sakristije crkve Gospe od Milosrđa u Gospinom polju, za koji je 1925. godine ishodena građevinska dozvola, izradio je graditelj Jakov Manola iz Splita. Izdužena jednokatnica sa sedamnaest vertikalnih prozorskih osi trebala je imati široke ugaone rizalite (s po pet prozorskih osi) te dva uska, visinski naglašena simetrično položena rizalita (u sedmoj i jedanaestoj prozorskoj osi). Na sjeveroistočnom uglu zgrada je u zoni kata trebala biti povezana s pjevalištem crkve. Za crkvu Manola je projektirao duboko, poligonalno završeno svetište, kojemu bi sa južne strane bila prigradena sakristija pravokutnog tlocrta. Od sakristije prema zapadu uz južno pročelje crkve dogradio bi se prolaz natkriven terasom, a kojim bi se omogućio pristup sakristiji iz crkvenog broda.</p> <p>Fridrih Valenta imao je zadatak reducirati dimenzije samostanske zgrade, no osim što je dužinu zgrade s 56 smanjio na 42 metra, arhitekt je reducirao i pročistio oblikovne detalje; ukinuta je ugaona rustika te polukružni nadvoji otvora prizemlja. Izdužena jednokatnica s visinski naglašenim ugaonim rizalitima građena je kamenom, a otvori imaju jednostavno profilirane natprozornike i prozorske klupice, dok su im bočne strane usječene u zide.</p> <p>Unutrašnji raspored u odnosu na Manolino rješenje nije znatnije izmijenjen; oba kata imaju središnji hodnik sa čijih se strana nižu redovničke ćelije, u zapadnom dijelu prizemlja su refektorij i kuhinja, a ovaj dio zgrade ima i podrum sa spremištima. Stubište je postavljeno u središnjoj osi zgrade, na južnoj fasadi istaknuto kao središnji, visinski naglašen rizalit.</p> <p>Zadržana je veza s pjevalištem crkve, kao i namjera izgradnje dubokog svetišta, sakristije i aneksa s terasom.</p>
današnje stanje	Očuvan je izvorni volumen i oblikovanje vanjštine samostanske zgrade.
kontekstualizacija	Kod oblikovanja samostanske zgrade Valenta je dosljedno primijenio svoj uobičajeni oblikovni rječnik lišen suvišnih dekorativnih elemenata te prilagodio se zahtjevima naručitelja, djelomično umanjio masivnost zgrade.
izvori	HR-DADU-292, svež. 92/4, 95/21
literatura	-
status zaštite	-
napomene	Svetište i sakristija nisu izvedeni po Valentinom projektu, aneks uz južnu fasadu crkve nije izveden.

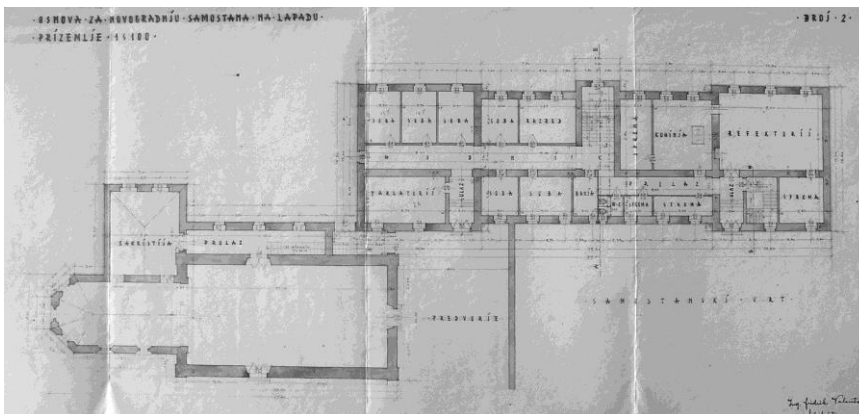
Prilozi 024

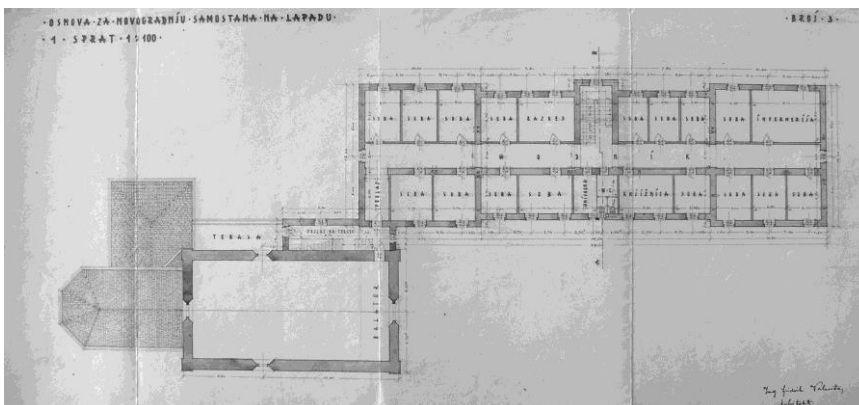
J. Manola, Kapucinski samostan Gospe od Milosrđa, nacrt pročelja, 1922., DADU

F. Valenta, Kapucinski samostan Gospe od Milosrđa, nacrt pročelja, 1927., DADU

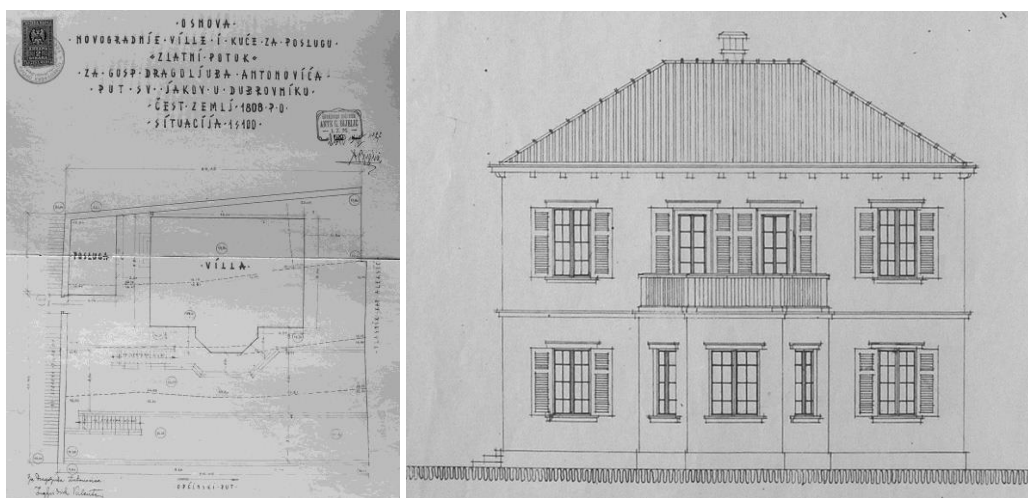
F. Valenta, Kapucinski samostan Gospe od Milosrđa, tlocrt prizemlja, 1927., DADU

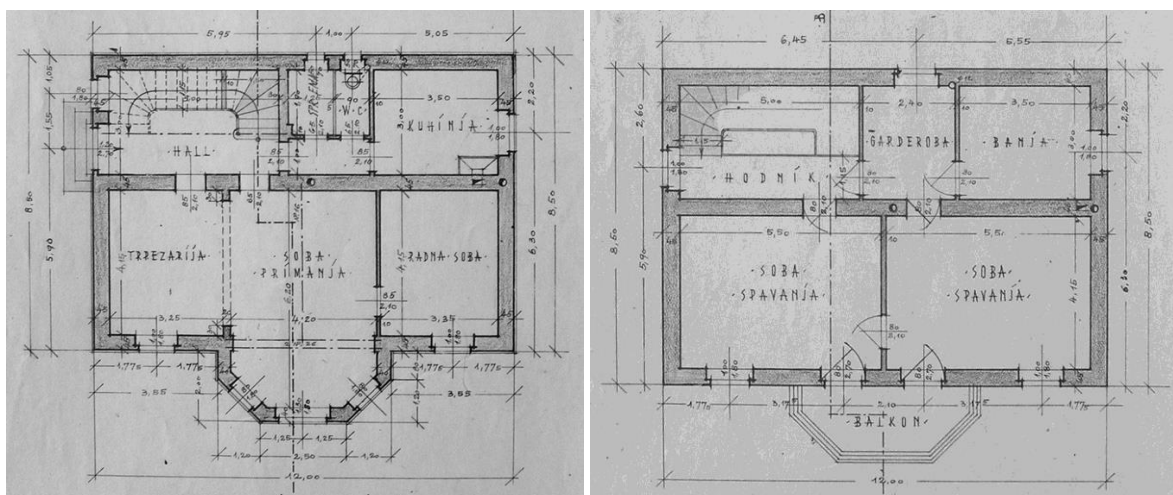
F. Valenta, Kapucinski samostan Gospe od Milosrđa, tlocrt prvog kata, 1927., DADU

kataloška jedinica	025
naziv	Vila „Zlatni potok“ (1927.-1928.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Sv. Jakov / Put Vlaha Bukovca 15
katastarska oznaka	čest. zgr. 2725, 2786, 2787, 3144, čest. zem. 1808/1, 1808/2 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Dragoljub Antonović
projektant	Fridrih Valenta
osnova za atribuciju	potpis na nacrtima (kao opunomoćenik vlasnika), komparacija
izvođač	Građevno poduzeće Ante G. Bijelić
izvorna namjena	stambena – obiteljska kuća
današnja namjena	stambena
datacija projekta	19. srpnja 1927.
građevna dozvola	16. rujna 1927.
uporabna dozvola	23. lipnja 1928.
opis	Jednokatna vila smještena je u Sv. Jakovu, na kosom terenu iznad Puta Vlaha Bukovca. Pravokutnog je tlocrta s poligonalnim istakom prizemlja u središnjoj osi prizemlja. Oblikovanje vanjštine odražava sve za arhitekta karakteristične detalje, od kojih će rijetko odstupati bez obzira na namjenu građevine; bočne strane otvora su bez okvira, dok su kamena prozorska klupica i natprozornik (nadvratnik) istaknuti i jednostavno profilirani. Profilaciju klupice i natprozornika s istaknutim gornjim rubom ponavljaju razdjelni te završni vijenac – krovni kanal, koji je položen na zaobljene konzole i nešto istaknutiji od linije pročelja, no što je uobičajeno u lokalnoj tradiciji. Glatko žbukana zidna platna kontrastiraju kamenim elementima arhitektonske plastike, kao i grublje obrađenom zidu vrtnih terasa. Parapeći terasa ritmizirani su izmjenom punog zida i balustara kvadratnog presjeka. Organizacija glavnog, južnog pročelja, usmjerenog moru i otoku Lokrumu je simetrična, središnji naglasak ima poligonalni istak rastvoren trima prozorima, nad kojim je terasa kata. S ulaza, smještenog na zapadnom bočnom pročelju, pristupa se u nevelik <i>hall</i> sa stubištem za kat. U osi ulaza je izdvojeni servisni trakt, dok se prostori namijenjeni dnevnom boravku - blagovaonica, salon i radna soba nižu južno, rastvoreni krajoliku. Blagovaonica i salon gotovo su objedinjeni; granica dvaju prostorija naznačena je tek istaknutim pilastrima te zajedno s poligonalnim istakom salona tvore jedinstven prostor. Na katu uz glavno pročelje smještene su dvije prostrane spavaće sobe, obje s izlazom na terasu, dok su uz začelje smješteni krajnje reducirani hodnik, otvoren prema pristupnom stubištu te garderoba i kupaonica. Stanovanje posluge riješeno je izmještanjem u zasebnu prizemnicu, smještenu u sjeverozapadnom uglu posjeda, što na nevelikoj vrtnoj parceli i nije predstavljalo najsretniji izbor.
današnje stanje	Vila je zadržala volumen i oblikovanje iz razdoblja druge polovice tridesetih godina, kada je uz zapadnu fasadu izvedena manja dogradnja, kojom je kuća povezana s pomoćnom zgradom. U jugoistočnom dijelu vrta dograđen je volumen završen terasom u razini prizemlja kuće. Unutrašnjost je u više navrata pregrađivana.
kontekstualizacija	Iako suzdržane pojavnosti i relativno skromnih dimenzija, vila Zlatni potok u lokalnim okvirima predstavlja jedno od najznačajnijih ostvarenja individualnog stanovanja trećeg desetljeća. Vila iz lokalne produkcije kraja dvadesetih godina 20. stoljeća, uz redukciju oblikovnih detalja vanjštine, posebno izdvaja izrazito promišljena, kvalitetna unutrašnja dispozicija.
izvori	HR-DADU-292, svež. 95/30, 134/12, 137/17
literatura	EMA FIORENINI ŠKERLJ, Izgradnja područja Ploče u Dubrovniku od kraja I. svjetskog rata do danas, magistarski rad, Zagreb, 1979., 40
status zaštite	Zaštićena u sklopu Rješenja o preventivnoj zaštiti predjela Sv. Jakova (KLASA: UP/I-612-08/12-05/0283) – zona „C“
napomene	Godine 1938. uz zapadnu bočnu fasadu dograđena je pomoćna zgrada, a 1939. u podzidu terase sagrađena je garaža. Radove je izvodio Anatolij V. Krasnobajev, ovlašteni ispitani zidarski majstor.

Prilozi 025

F. Valenta, Vila „Zlatni potok“, situacija i nacrt pročelja, 1927., DADU

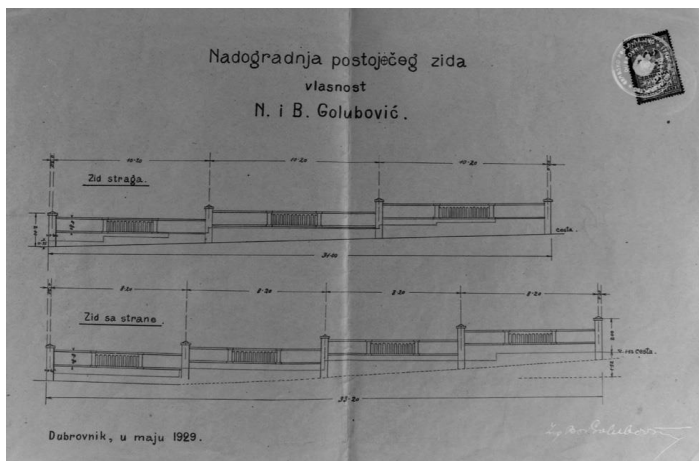
F. Valenta, Vila „Zlatni potok“, tlocrt prizemlja i kata, 1927., DADU

Vila „Zlatni potok“, južno pročelje, detalj stubišta, detalj pilastra između blagovaonice i salona

kataloška jedinica	026
naziv	Pansion „Argosy“ (1927.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad / Ulica Miljenka Bratoša 10, 12
katastarska oznaka	čest. zgr. 539 na čest. zem. 1036/2 k.o. Gruž
naručitelj	Nevenka i Borislav Golubović
projektant	Borislav Golubović
osnova za atribuciju	komparacija, arhivski podaci
izvođač	ing. Borislav Golubović
izvorna namjena	stambena (?), pansion (?)
današnja namjena	stambena
datacija projekta	-
građevna dozvola	1927.
uporabna dozvola	1927.(?)
opis	Jednokatnica sa suterenom razvedene tlocrtne osnove smještena je na vrtnoj parceli uz prometnicu što se od obale Gruškog zaljeva uspinje prema unutrašnjosti poluotoka i vodi do uvale Sumartin. Glavnim pročeljem zgrada je usmjerena prema istoku. Rizalit pročelja (iz središnje osi izmaknut prema jugu) u razini prizemlja ima istaknutu polukružnu terasu, a na katu je rastvoren lođom čiju su nadstrešnicu pridržavali jaki, skošeni piloni. Na južnom uglu pročelja u zoni prizemlja bilo je istaknuto valjkasto tijelo manjeg erkera, rastvoreno nizom vertikalno izduženih prozora. Između erkera i rizalita u zoni kata nalazila se terasa ograđena balustradom. Pročelja kuće su završno ožbukana, otvori imaju pravokutne, vertikalno izdužene formate.
današnje stanje	Nakon Drugog svjetskog rata unutrašnjost zgrade je podijeljena na više stambenih jedinica, a vanjšina temeljito rekonstruirana. Uklonjen je ugaoni erker i gotovo svi dekorativni elementi, balustrade su zamijenjene punim parapetnim zidovima, skošeni piloni lođe rizalita zamijenjeni su ravnim zidovima.
kontekstualizacija	Dubrovačka ostvarenja inženjera Golubovića karakterizira izraziti eklekticizam. Kod izvedbe vlastite vile (ili pansiona?) projektant je posegnuo za ekscentričnim aplikacijama artdecoovske provenijencije, što u lokalnoj sredini predstavlja potpuno izolirani slučaj. Projekt i dokumentacija postupka ishoda građevinske dozvole nisu pronađeni, pa nažalost ostaje nepoznat stav općinskih vlasti, uresnog povjerenstva i konzervatora, koji inače nisu blagonaklono gledali prema ovakvom tipu inovacija, na za realizaciju je vjerojatno bio presudan položaj građevne parcele, zaklonjen u širim vizurama.
izvori	HR-DADU-292, svež. 99a/20, 208/2
literatura	LUKŠA LUCIANOVIĆ, Povijest dubrovačkog hotelijerstva (od prvih prenoćišta u Dubrovačkoj Republici do modernih pansiona i hotela uoči Domovinskog rata), Dubrovnik, 2014., 62
status zaštite	-
napomene	Projektna dokumentacija nije pronađena. Nije poznato da li je zgrada projektirana za pansion, ili je za tu svrhu prenamijenjena početkom tridesetih godina, kada mijenja vlasnika.

Prilozi 026

B. Golubović, Pansion „Argosy“, nacrt ogradnog zida, 1927., DADU

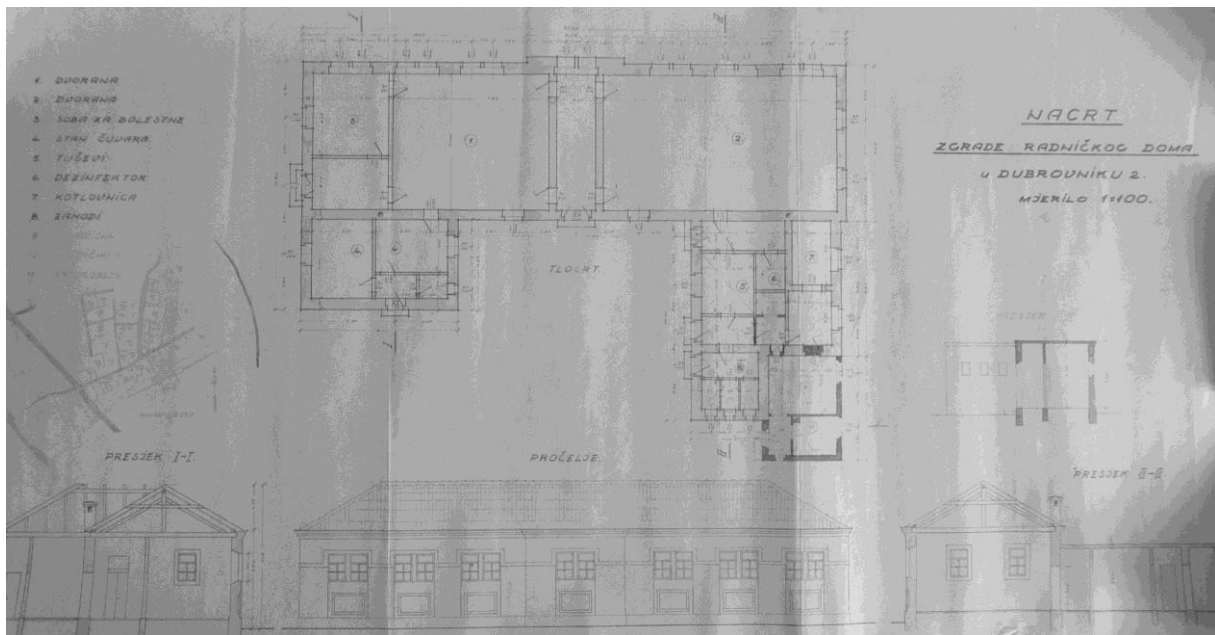
Pansion „Argosy“, glavno pročelje, 2014. godine

Pansion „Argosy“, začelje, 2014. godine

kataloška jedinica	027
naziv	Radnički dom u Gružu (1927.-1930.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Gruž / Ulica sv. Križa
katastarska oznaka	-
naručitelj	Općina dubrovačka
projektant	Petar Osgihan(?) i (ili) Damjan Lučić Roki(?)
osnova za atribuciju	komparacija
izvođač	Niko Matijević
izvorna namjena	radnički dom
današnja namjena	-
datacija projekta	-
građevna dozvola	?
uporabna dozvola	?
opis	Zgrada Radničkog doma nalazila se u Ulici sv. Križa, iznad Gruške luke. Natkrita četverostrešnim krovom, izdužena prizemnica pravokutne osnove uz začelje je imala istaknuta dva manja, niža volumena koji su zgradi davali „U“ tlocrtni oblik. Iznad niske kamene baze zidna platna bila su joj ožbukana i dekorirana horizontalnom razdjelnom trakom koja je obrubljivala gornju zonu prozora, a pročelja je zaključivao višestruko profilirani kameni vijenac. Simetrično organizirano, glavno, južno pročelje imalo je pet prozora i središnji blago istaknuti rizalit. Ulaz je bio na začelnoj strani zgrade i vodio je u hodnik pružen između dvije velike zajedničke spavaonice. Kuhinja, tuševi, zahodi i praonica bili su smješteni u volumenima istaknutim na začelju.
današnje stanje	Zgrada je porušena, a na njenom je mjestu kasnije podignut đaćki dom.
kontekstualizacija	Ova skromna zgrada, namijenjena prvenstveno noćenju sezonskih lučkih radnika, jedina je socijalna gradnja koju je dubrovačka općina uspjela ostvariti u međuratnom razdoblju. Iako je Općina imala problema s financiranjem gradnje, projektant je našao prostora da dekoracijom pročelja pokuša vanjštini, barem u izloženim vizurama, dati notu reprezentativnosti. S druge, pak, strane, funkcionalnosti prostorne dispozicije nije posvetio posebnu pažnju, a površnost u promišljanju cjeline posebno je izražena kod „dogradnji“ uz začelje - nižih istaknutih volumena u kojima su smješteni pomoćni sadržaji.
izvori	HR-DADU-292, svež. 96/1
literatura	DUŠKO KEČKEMET, Moderna arhitektura u Dalmaciji, u: Arhitektura 156-157, Zagreb, 1976., 65-79, 78
status zaštite	-
napomene	-

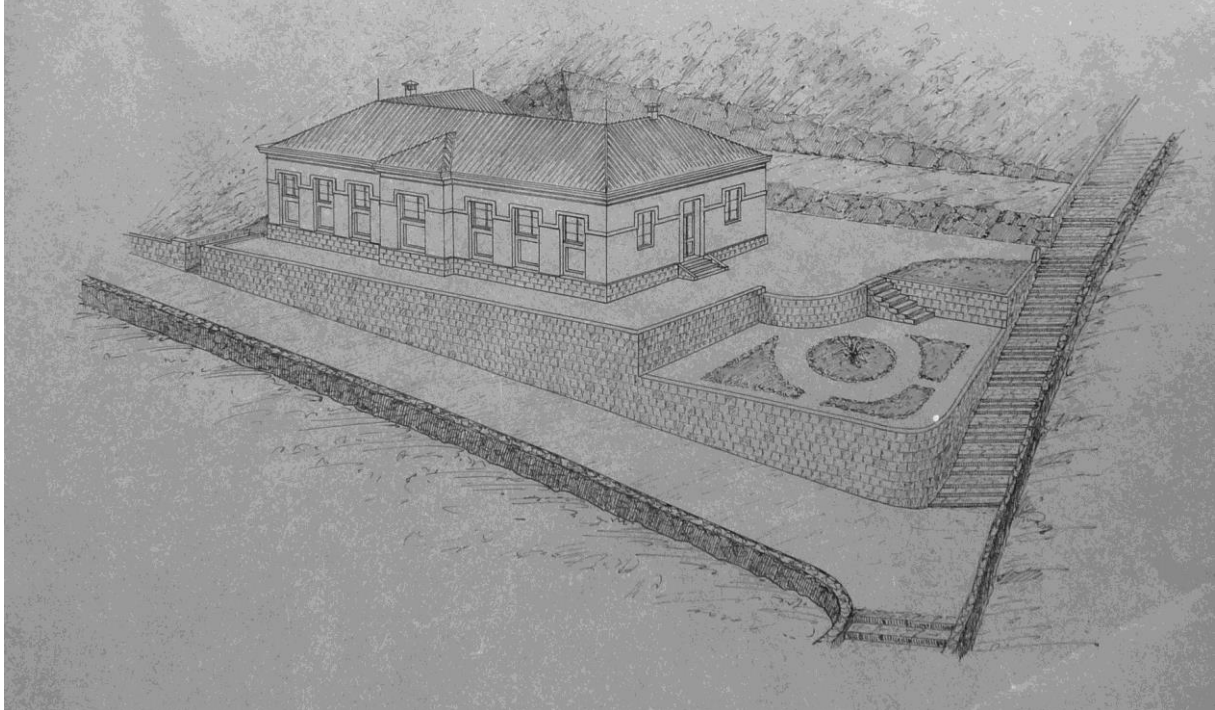
Prilozi 027

P. Osglian(?) i (ili) D. Lučić Roki(?), Radnički dom u Gružu, projekt, 1927., DADU

*Osnova za gradnju zgrade
za ukonacivanje radnika
u Dubrovniku 2.*

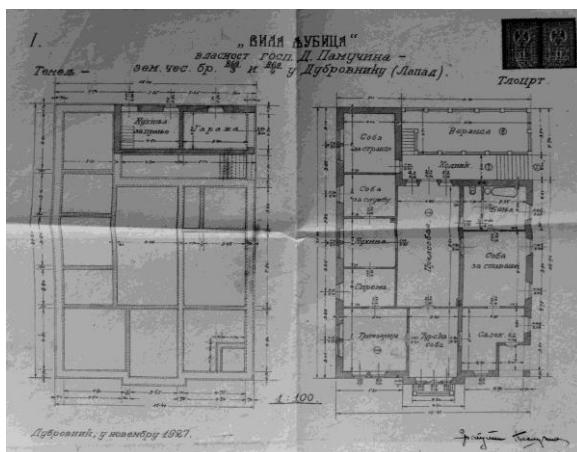
Perspektiva.

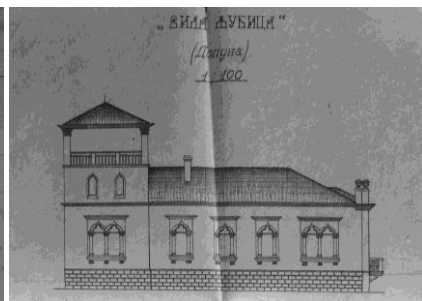
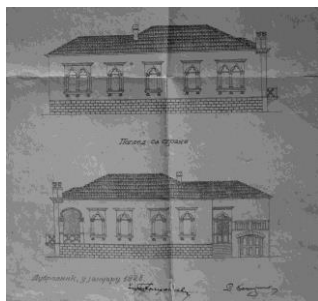
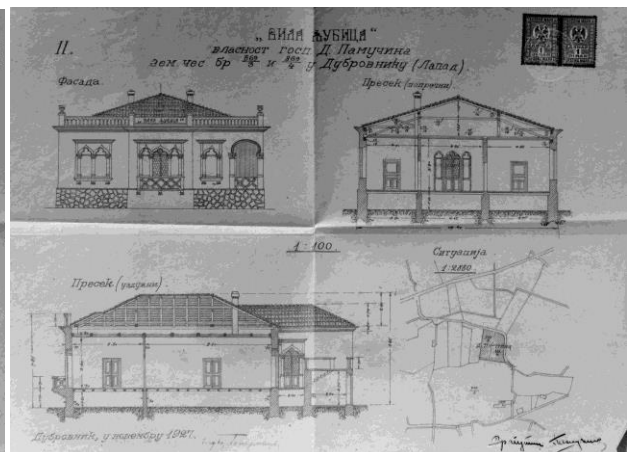
P. Osglian(?) i (ili) D. Lučić Roki(?), Radnički dom u Gružu, prostorni prikaz, 1927., DADU

kataloška jedinica	028
naziv	Vila „Ljubica“ (1928.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad / Ulica Mata Vodopića
katastarska oznaka	čest. zgr. 557 na čest. zem. 869/3, 869/4 k.o. Gruž
naručitelj	Dragutin Pamučina
projektant	Borislav Golubović(?) – prve varijante, Ivan Ivačić(?) – izvedeni projekt
osnova za atribuciju	potpis na nacrtima (Golubović), komparacija (Ivačić)
izvođač	Borislav Golubović (?)
izvorna namjena	stambena - obiteljska vila
današnja namjena	-
datacija projekta	studen 1927, siječanj 1928. (Golubović ?), ožujak 1928. (Ivačić ?)
građevna dozvola	28. veljače 1928., 4. svibnja 1928.
uporabna dozvola	13. siječnja 1929.
opis	<p>Smještena unutar prostrane vrtno parcele u lapadskom polju, nedaleko uvale Sumartin, prizemnica kamenom građenih pročelja položena je na nisku rustičnu bazu. Kvadratičnog je tlocrta i natkrta plitkim četverostrešnim krovom. Južno, pristupno pročelje, kao i sjeverno, usmjereno cesti koja vodi u uvalu Sumartin, komponirano je sa strogom osnom simetrijom i artikulirano središnjim rizalitom. Pred rizalitom južnog pročelja formiran je neveliki pristupni podest do kojega se uspinje manje stubište, dok je na rizalitu sjevernog pročelja istaknut balkon s kamenim konzolama i ogradom. Nad završnim vijencem sjevernog pročelja diže se atika, u središnjem rizalitnom dijelu oblikovana kao puna ploha s imenom vile, a na bočnim stranama kao balustrada. Zavisno od smještaja unutar kompozicije pročelja, variraju formati otvora, odnosno razdioba na dvodijelne i trodijelne otvore, no svi su bez iznimke upisani u pravokutne okvire s klupčicom i profiliranim vijencem, imaju trolisne gotičke nadvoje te pilastre i stupiće jednostavnih baza i lisnatih glavica.</p> <p>Simetrija pročelja prenosi se i na organizaciju unutrašnjosti - raspored i formatiranje prostorija, organiziranih oko središnjeg predsoblja.</p>
današnje stanje	Vila je srušena 2012. godine da bi na njenom mjestu bile sagrađene dvije višestambene zgrade.
kontekstualizacija	Realizirani projekt, iako ga je bez sumnje zasnovao drugi projektant, vjerojatno Ivan Ivačić, ovisan je u znatnoj mjeri o ranijim varijantama u koje su očito bila ugrađena izričita traženja naručitelja. Ivačić je oblikovno pročistio i tlocrtno sažeo građevinu, nastojeći pomiriti za sredinu potpuno netipični sraz naglašene stilske morfologije i formata visoke prizemnice te naglasivši osnu simetriju sjevernog i južnog pročelja, a koja se prenosi i na organizaciju unutrašnjosti.
izvori	HR-DADU-292, svež. 97/1
literatura	-
status zaštite	-
napomene	Nakon što je 28. veljače 1928. godine, uz uvjet da se položaj novogradnje uskladi s regulacijskim planom Lapada, izdana građevinska dozvola, investitor je odustao od odobrenog arhitektonskog rješenja i dostavio izmijenjeni projekt za koji je 4. svibnja iste godine izdana nova građevinska dozvola. Iako i konačnu, izvedenu varijantu projekta potpisuje inženjer Golubović, ona bi se komparacijom rukopisa nacrtu, kao i prostornom organizacijom mogla pripisati arhitektu Ivanu Ivačiću.

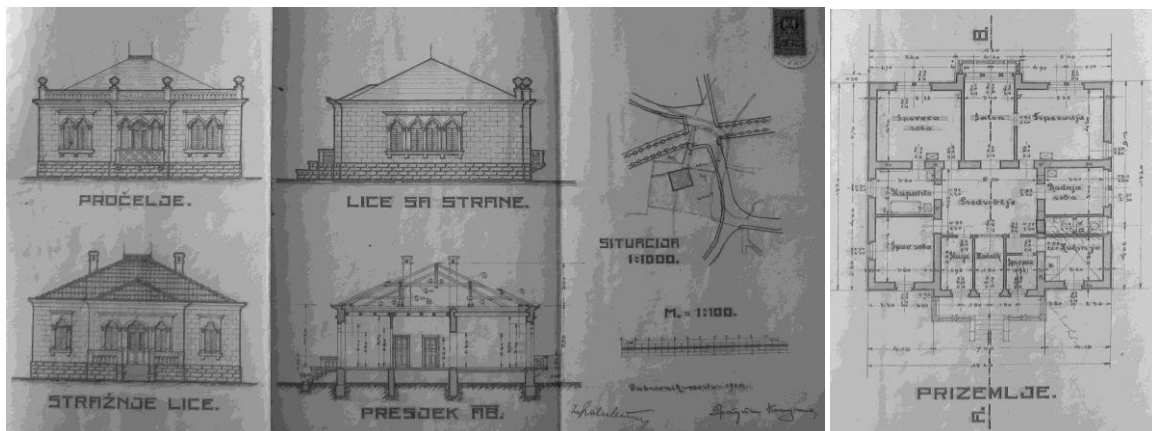
Prilozi 028

B. Golubović(?), Vila „Ljubica“, projekt, 1927., DADU

B. Golubović(?), Vila „Ljubica“, nacrt pročelja, 1928., DADU

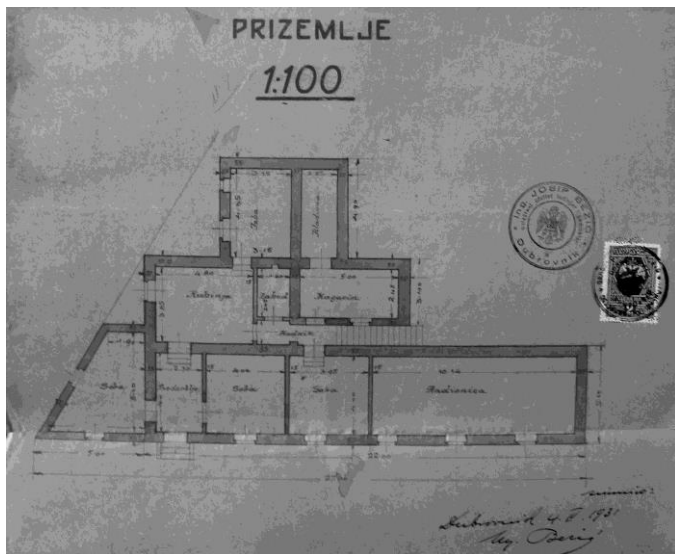

I. Ivčić(?), Vila „Ljubica“, projekt, 1928., DADU

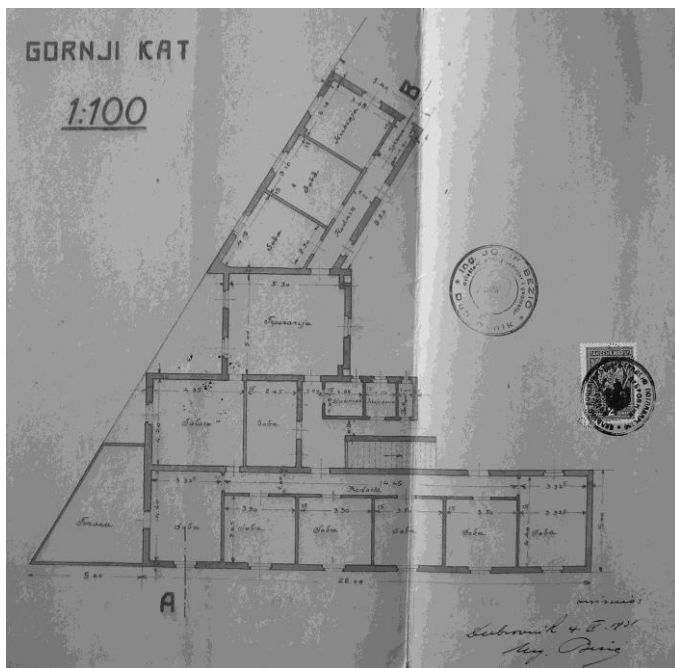

Vila „Ljubica“, rušenje 2012. godine

kataloška jedinica	029
naziv	„Vila Merkur“ (1928.-1931.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad, Gospino polje
katastarska oznaka	čest. zem. 550/12 k.o. Gruž
naručitelj	Frano Kovačević, tijekom gradnje otkupio Angelo Tomat, kipar
projektant	?
osnova za atribuciju	-
izvođač	Pavo Kulišić
izvorna namjena	stan vlasnika s kiparskom radionicom i pansion
današnja namjena	-
datacija projekta	-
građevna dozvola	15. travnja 1928., 15.lipnja 1931. (odobrenje izmjena uz uvjete)
uporabna dozvola	15. ožujka 1932.
opis	<p>Smještena nedaleko samostana i crkve Gospe od Milosrđa u Lapadu, zgrada je prema projektu zamišljena kao prizemnica ravnog krova, „L“ tlocrtne osnove. Dužim, glavnim krilom, okomito položena na slojnice terena u padu, trebala je imati kamenom građenu bazu, dijelom iskorištenu za suterensku etažu. Zona prizemlja bila bi horizontalno raščlanjena pilastrima nad kojima su završni vijenac, atika i balustrada krovne terase. U suterenu su trebala biti spremišta, a u prizemlju stan vlasnika i radionica (vjerojatno kiparski atelijer).</p> <p>Tijekom izvedbe izvršene su izmjene u odnosu na projekt za koji je ishodena građevinska dozvola - suterenska etaža je povišena i iskorištena za smještaj stana vlasnika i radionice, a na gornjoj je etaži (stražnje krilo je produženo prema jugu) uređen pansion s gostinjskim sobama, blagovaonicom i kuhinjom. Arhitektonska plastika izvedena je uglavnom prema odobrenom projektu, izuzev atike koja je povišena, a zidni plašt u zoni prizemlja i kata je ožbukana.</p>
današnje stanje	Zgrada je srušena, vjerojatno krajem 1960-ih godina, prilikom izgradnje hotela „Libertas“.
kontekstualizacija	„Vila Merkur“ pripada među radikalnije primjere arhitektonskog dilatatizma 1920-ih godina u Dubrovniku, a koji je, usprkos kritikama, od strane općinskih vlasti donekle toleriran u neizgrađenim gradskim zonama.
izvori	HR-DADU-292, svež. 97/28
literatura	LUKŠA LUCIANOVIĆ, Povijest dubrovačkog hotelijerstva (od prvih prenoćišta u Dubrovačkoj Republici do modernih pansiona i hotela uoči Domovinskog rata), Dubrovnik, 2014., 70
status zaštite	-
napomene	<p>Po izvršenom očevidu za kolaudaciju, kada je vlasnik prikazao nacрте s odstupanjima od odobrenog projekta, Općinsko je upraviteljstvo na preporuku Uresnog povjerenstva zatražilo uklanjanje atike s natpisom „Villa Merkur“ i sfinge(?) s pročelja te odredilo novčane kazne investitoru i izvođaču.</p> <p>Rješavajući žalbu investitora i izvođača, Banska uprava Zetske banovine, poništila je odluku općinskih vlasti, navodeći da je „<i>opština pravilno postupila kada je od žalioца, tražila da za ove preinake mora također tražiti odobrenje od građevne vlasti</i>“, no kako „<i>cela građevina onako kako je dozvoljena nije izvedena u nekom jasnom i određenom stilu (...)može se uz ostale arhitektonske greške ostaviti i ova greška oko povišenja atike</i>“, jer s „<i>naredbom odstranjenja ne bi se postiglo ništa da se zgradi dade poseban stil</i>“.</p>

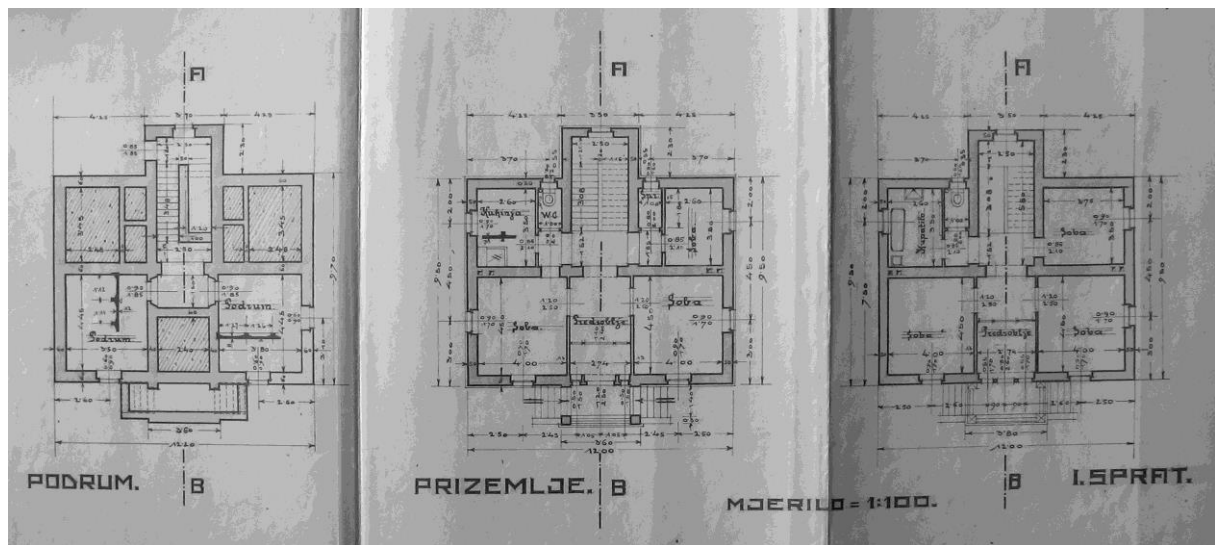
nepoznati, Vila „Merkur“, tlocrt prizemlja, 1928., DADU

nepoznati, Vila „Merkur“, tlocrt kata, 1928., DADU

kataloška jedinica	030
naziv	Vila Josipa Kalafatovića (1928.-1929.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Pile / Ulica branitelja Dubrovnika 10
katastarska oznaka	čest. zgr. 244 na čest. zem. 369 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Josip Kalafatović
projektant	Ivan Ivačić(?)
osnova za atribuciju	komparacija
izvođač	Benvenuto Job
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	kuća - veljača 1928., ogradni zid i pristupno stubište - rujan 1928.
građevna dozvola	4. svibnja 1928.
uporabna dozvola	21. siječnja 1930.
opis	<p>Vila Josipa Kalafatovića smještena je na izduženoj pravokutnoj vrtnoj parceli koja je izvorno pripadala starijoj građevini smještenoj sjevernije. Glavnim pročeljem usmjerena je prema jugu i glavnoj prometnici Pila (tadašnjem Putu XIII. novembra, danas Ulici branitelja Dubrovnika). Vrtni portal nalazi se na uglu prometnice i uske stubišne Ulice sv. Andrije, a od portala do kuće, smještene na uzdignutoj vrtnoj terasi vodi kameno stubište. Podrumljena jednokatnica ima „T“ tlocrtnu osnovu s istaknutim stubišnim tijelom na začelju. Nad niskom rustičnom bazom, pročelja kuće građena su pravilnim kamenim klesancima, a artikulirana ugaonom rustikom, jednostavnim razdjelnim te višestruko profiliranim krovnim vijencem. Glavno pročelje simetrično je organizirano s tri vertikalne osi otvora. Pred ulazom u kuću izdiže se podest s balustradom i dva stupca potrijemka nad kojim je terasa kata. Podestu se pristupa dvama stubištima položenim bočno. Ulaz i vrata terase imaju trodjelnu podjelu, dok su prozori pravokutnog formata i imaju jednostavne kamene okvire s naglašenom klupčicom i vijencem.</p> <p>Simetrična organizacija vanjštine ogleda se i u rasporedu unutrašnjosti; u osi ulaza je predsoblje i dvokrako stubište za kat, a bočno se nalaze dnevne prostorije. Sobe na južnoj strani, uz predvorje, imaju reprezentativni karakter, dok su uz začelje smješteni servisni sadržaji. Na katu se uz središnje predsoblje sa svake strane nalaze po dvije prostorije, tri spavaće sobe i kupaonica.</p>
današnje stanje	Očuvana je cjelovitost vrtne parcele s ogradnim zidovima, izvorni gabarit i oblikovanje vanjštine kuće.
kontekstualizacija	Oblikovanje i unutrašnji raspored kuće s naglašenom osnom simetrijom nesumnjivo priziva rješenja reprezentativnog stanovanja dubrovačkih vrtnih predgrađa prethodnog stoljeća. Konzervativna, no suvislo provedena prostorno – oblikovna koncepcija vjerojatno je potaknuta traženjima naručitelja, a gotovo jedini slobodnije interpretiran element cjeline predstavlja impostacija vrtnog portala u zasječenom uglu parcele i oblikovanje pristupnog stubišta.
izvori	HR-DADU-292, svež. 97/35, 98/27
literatura	BRUNO ŠIŠIĆ, Vrtni prostori povijesnog predgrađa Dubrovnika od Pila do Boninova, Zagreb – Dubrovnik, 2003., 233-235
status zaštite	Zaštićeno u sklopu Povijesne cjeline grada Dubrovnika i njene neposredne okoline (Z-3818) – zona „B“
napomene	-

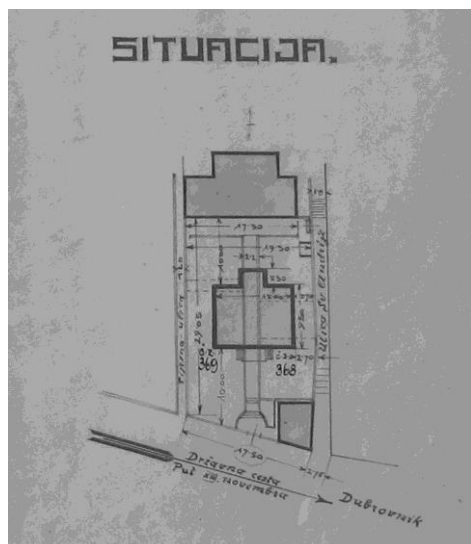
Prilozi 030

I. Ivačić(?), Vila Josipa Kalafatovića, tlocrti, 1928., DADU

I. Ivačić(?), Vila Josipa Kalafatovića, presjek i nacrt pročelja, 1928., DADU

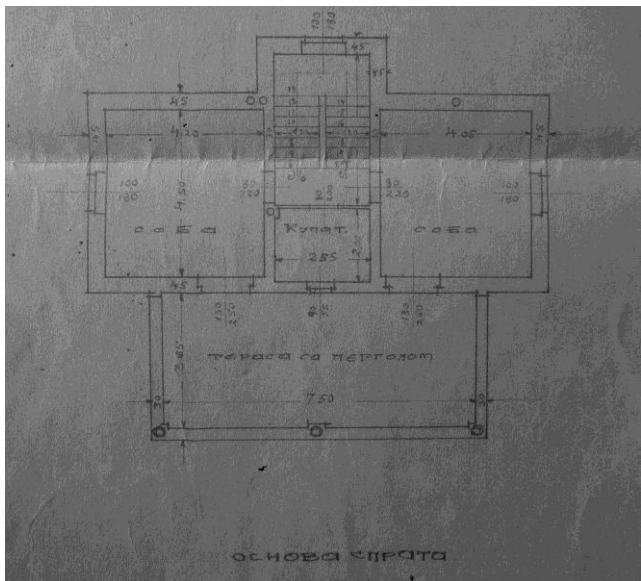
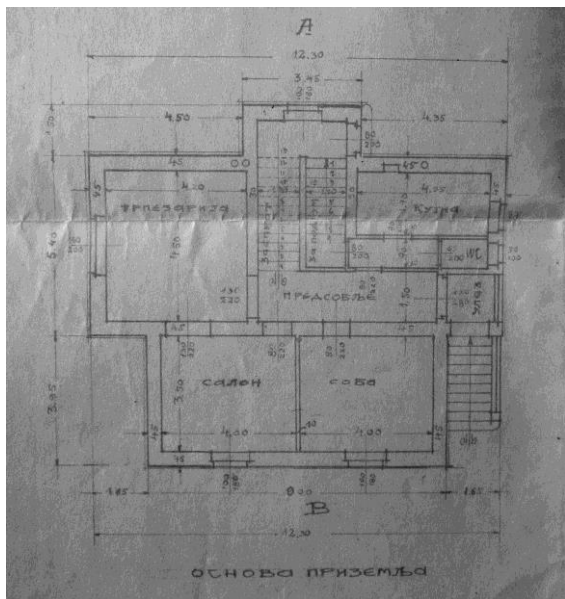
I. Ivačić(?), Vila Josipa Kalafatovića, situacija, 1928., DADU

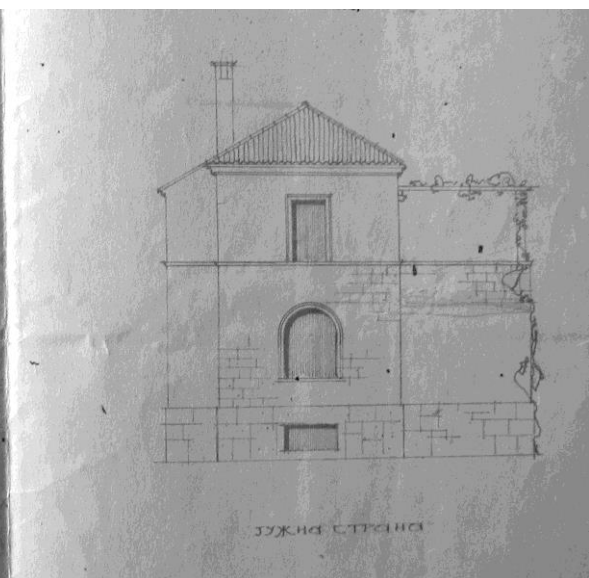
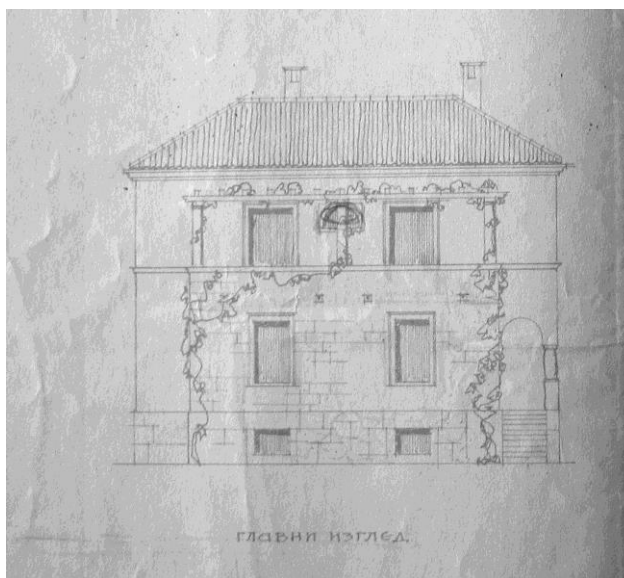
Vila Josipa Kalafatovića, pogled s ceste

kataloška jedinica	031
naziv	Vila „Stražilovo“ (1928.-1929.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad / Ulica Miljenka Bratoša 18
katastarska oznaka	čest. zgr. 755 k.o. Gruž
naručitelj	Jovan Cvijić
projektant	Milan S. Minić
osnova za atribuciju	potpis i pečat na nacrtima
izvođač	Milan S. Minić
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	12. travnja 1928.
građevna dozvola	12. svibnja 1928.
uporabna dozvola	28. veljače 1929.
opis	<p>Jednokatnica sa suterenom smještena je na uskoj, terasasto organiziranoj vrtnoj parceli u Ulici Miljenka Bratoša u Lapadu. Pročelja građenih kamenom, natkrivena krovom s kupom kanalicom, kuća ima razvedeni tlocrtni obris - pred središnjim dijelom glavnog, istočnog pročelja, istaknut je u zoni suterena i prizemlja volumen nad kojim je prostrana terasa kata, a na začelju, također u središnjoj osi, čitavom visinom kuće istaknuto je stubišno tijelo. Glavno pročelje simetrično je organizirano s dvije vertikalne osi pravokutnih otvora.</p> <p>Do ulaza s malenim potrijemkom smještenog na sjevernom pročelju uspinje se kameno stubište. S ulaza se pristupa u predsoblje, zapravo uski hodnik, komunikacijsko čvorište prizemlja. Istočno uz hodnik dvije su dnevne prostorije, zapadno kuhinja i zahod s manjim predprostorom te stubište za kat, a na kraju hodnika blagovaonica. Predprostor kuhinje stubištem je povezan sa suterenom u kojemu se nalaze servisni sadržaji. Stubište za kat vodi u usko predsoblje iz kojega se pristupa u dvije spavaće sobe između kojih je smještena kupaonica. Obje sobe na istočnoj strani imaju izlaz na terasu.</p>
današnje stanje	Kuća je zadržala izvorni volumen, oblikovanje vanjštine i integritet vrtne parcele.
kontekstualizacija	Beogradski je arhitekt suverenom primjenom regionalnih graditeljskih osobitosti ostvario arhitektonsko djelo samosvojne, za lokalne okvire, inovativne organizacije volumena te razložne prostorne organizacije. Suzdržanost izraza, lišena suvišnih dekorativnih detalja, svjedoči o suvremenim nastojanjima, no ne umanjuje reprezentativnost obiteljske vile.
izvori	HR-DADU-292, svež. 97/11
literatura	-
status zaštite	-
napomene	-

Prilozi 031

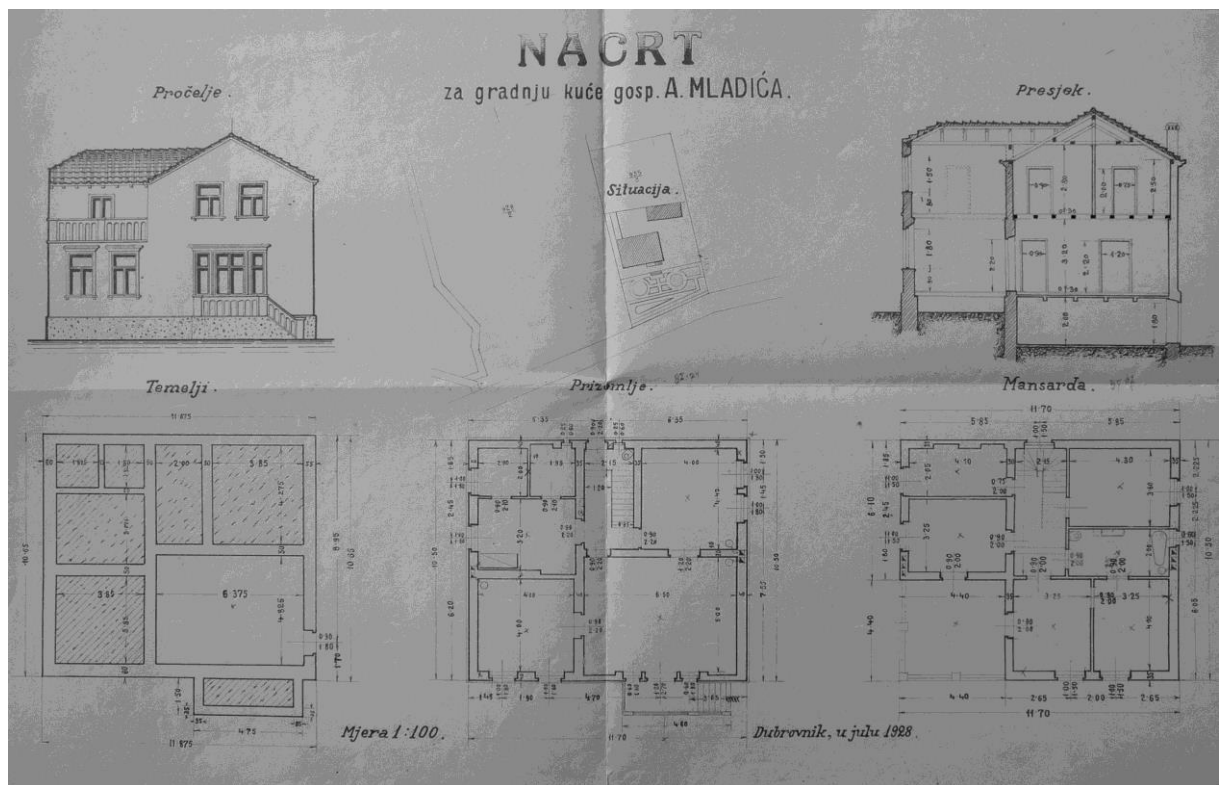

M. S. Minić, Vila „Stražilovo“, tlocrt prizemlja i kata, 1928., DADU

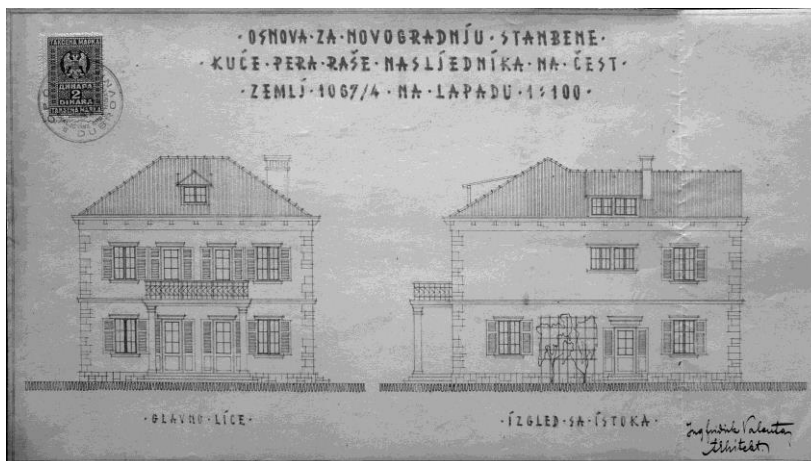
M. S. Minić, Vila „Stražilovo“, nacrt istočnog i južnog pročelja, 1928., DADU

kataloška jedinica	032
naziv	Kuća Adolfa Mladića (1928.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad / Slanska 1
katastarska oznaka	čest. zgr. 538 na čest. zem. 935/2 k.o. Gruž
naručitelj	Adolf Mladić, kapetan bojnog broda u mirovini
projektant	Borislav Golubović
osnova za atribuciju	potpis na nacrtima
izvođač	Borislav Golubović(?)
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	travanj 1928., srpanj 1928.
građevna dozvola	11. svibnja 1928.
uporabna dozvola	20. prosinca 1928.
opis	<p>Jednokatnica pravokutne tlocrtne osnove smještena je na vrtnoj parceli uz šetalište u uvali Sumartin u Lapadu. Jugozapadni ugao kuće u zoni kata je uvučen i tu formirana pravokutna terasa ograđena balustradom. Dvostrešno krovništvo sa skošenjima na zabatnim stranama prati „L“ tlocrtni oblik kata, pa je i glavno pročelje, usmjereno prema jugu i šetalištu, završeno prekinutim zabatom. Fasadni plašt je završno ožbukano, a rubovi fasada su naglašeni plitko istaknutim trakama. Otvori imaju jednostavne okvire i profilirane vijence.</p> <p>Prizemlje je izdignuto u odnosu na okolni teren, a do ulaza, smještenog na glavnom pročelju, vodi manje stubište s balustradom. S ulaza, oblikovanog kao trodijelni otvor (dvokrilna vrata i dva uža bočno postavljena prozora) pristupa se u predvorje, ujedno najveću prostoriju prizemlja. Uz predvorje, na jugozapadnom i sjeveroistočnom uglu kuće smještene su dvije dnevne prostorije, a servisni trakt i stubište za kat nalazi se sjeverozapadno. Stubište vodi u maleno predsoblje kata oko kojega je razmješteno pet soba i kupaonica.</p>
današnje stanje	Kuća je zadržala izvorni volumen, oblikovanje vanjštine i integritet vrtno-parcele.
kontekstualizacija	Skromnija obiteljska kuća, netipičnog oblikovanja za lokalnu sredinu, svjedoči prvenstveno o raznovrsnim projektantskim pristupima krajem trećeg desetljeća 20. stoljeća u Dubrovniku.
izvori	HR-DADU-292, svež. 97/36
literatura	-
status zaštite	-
napomene	-

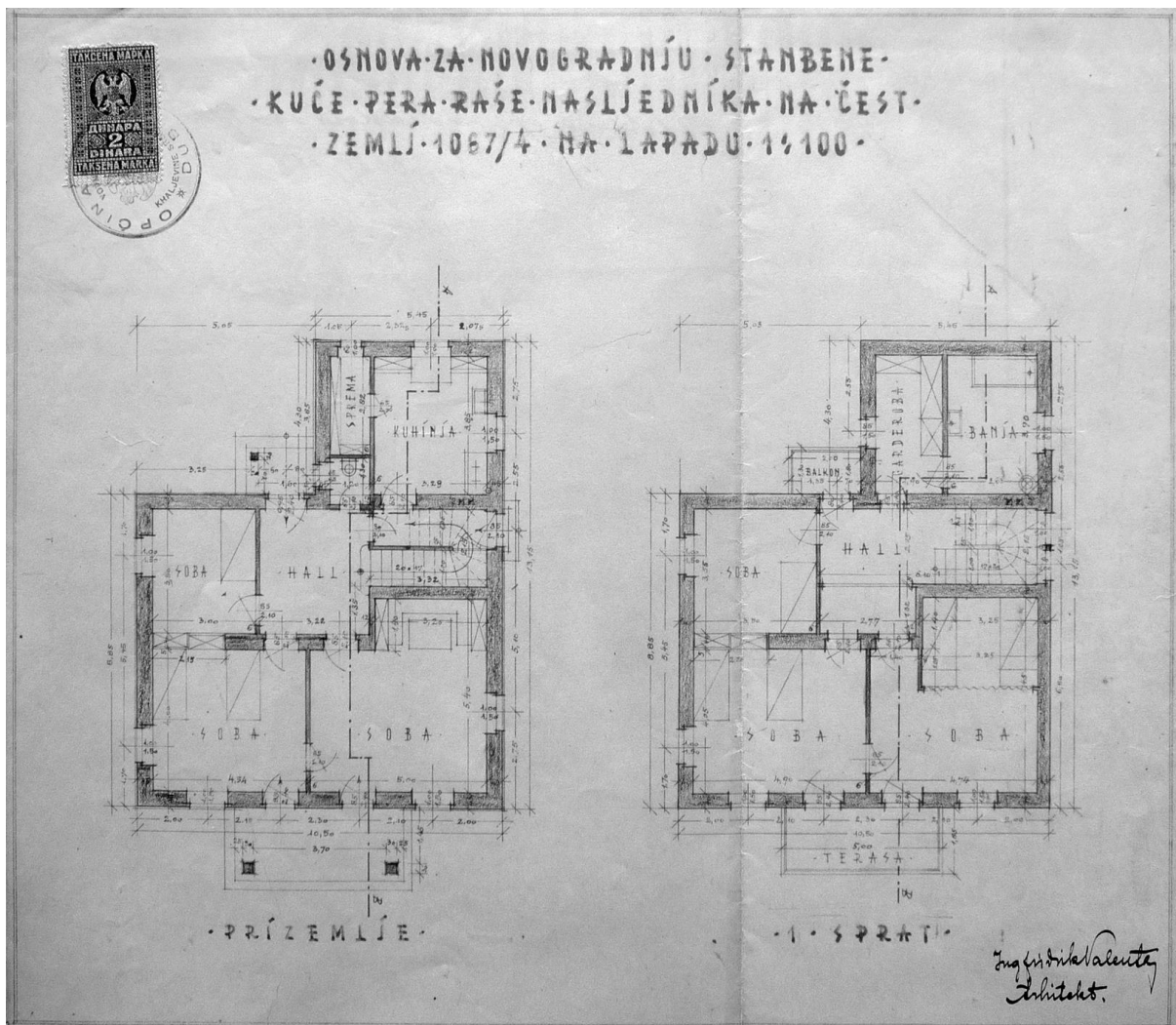
B. Golubović, Kuća Adolfa Mladića, projekt, 1928., DADU

kataloška jedinica	033
naziv	Vila „Miomir“ (1928.-1929.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad, uvala Sumartin / Stonska 8
katastarska oznaka	čest. zgr. 542 na čest. zem. 1067/4 k.o. Gruž
naručitelj	nasljednici Pera Raše (obitelj supruge arhitekta F. Valente)
projektant	Fridrih Valenta
osnova za atribuciju	potpis na nacrtima, komparacija
izvođač	?
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	-
građevna dozvola	19. srpnja 1928.
uporabna dozvola	30. travnja 1929.
opis	<p>Jednokatnica sa stambenim potkrovljem, „L“ tlocrtnog oblika, nalazi se na uzdignutom položaju iznad lapadske uvale Sumartin, smještena na prostranoj, kaskadno organiziranoj vrtnoj parceli, uz stubišnu ulicu što se uspinje od glavnog šetališta. Pred glavnim, južnim, simetrično organiziranim pročeljem, nalazi se trijem nad kojim je terasa kata. Kod oblikovanja vanjštine kuće ponavljaju se za arhitekta karakteristični detalji - bočne strane otvora su bez naglašenog okvira, dok su kamena prozorska klupica i natprozornik istaknuti i jednostavno profilirani. Profilaciju klupice i natprozornika s istaknutim gornjim rubom ponavljaju razdjelni te istaknuti završni vijenac – krovni kanal položen na zaobljene konzole. Osim trijema te opisanih elemenata arhitektonske artikulacije pročelja, javlja se i novi motiv, isprekidana ugaona rustika, oblikovni element romantičarske provenijencije, koji će arhitekt iskoristiti i na zgradi Đačke poliklinike na Pločama.</p> <p>Glavni ulaz smješten je na začelju, uz uvučeni ugao što ga tvore dva krila kuće. Pred ulazom je potrijemak nad kojim je balkon kata. S ulaza se pristupa u nevelik <i>hall</i>, središnje komunikacijsko čvorište, oko kojeg su organizirane prostorije prizemlja te stubište koje vodi na kat sa spavaćim sobama. U manjem začelnom krilu kuće smješteni su servisni sadržaji, u prizemlju kuhinja, sprema i zahod, a na katu kupaonica i garderoba. Praonica, sprema i soba za poslugu smješteni su u potkrovlju.</p>
današnje stanje	Očuvan je integritet vrtne parcele, izvorni gabarit kuće, a većim dijelom i izvorna vanjska stolarija. Uslijed podijele kuće na dva etažna stana ukinuto je unutrašnje stubište, a katu se pristupa s gornje vrtne terase preko mosta koji vodi na nekadašnji balkon iznad glavnog ulaza.
kontekstualizacija	Kod vile „Miomir“, obiteljske kuće arhitekta Fridriha Valente, želja za naglašenijom reprezentativnošću umanjila je jednostavnost i čistoću izričaja dostignutu projektom za vilu Zlatni potok.
izvori	HR-DADU-292, svež. 98/3
literatura	-
status zaštite	-
napomene	-

F. Valenta, Vila „Miomir“, nacrt južnog i istočnog pročelja, 1928., DADU

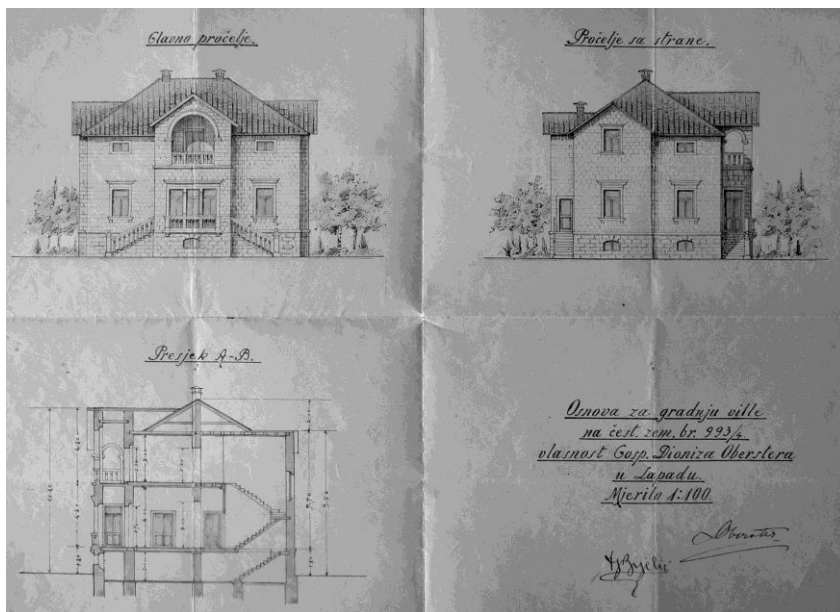
Vila „Miomir“, glavni ulaz

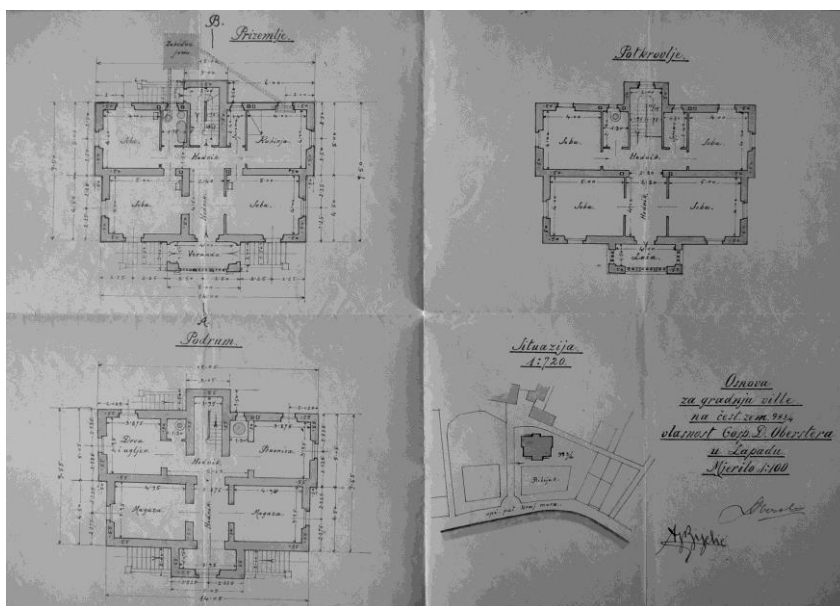
F. Valenta, Vila „Miomir“, tlocrt prizemlja i kata, 1928., DADU

kataloška jedinica	034
naziv	Vila Dioniza Oberstera (1928.-1929.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad, Gimani / Lapadska obala
katastarska oznaka	čest. zgr. 550 na čest. zem. 993/4 k.o. Gruž
naručitelj	Dioniz Oberster
projektant	Petar Osgian(?) i (ili) Damjan Lučić Roki(?)
osnova za atribuciju	komparacija
izvođač	Ante Bijelić
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	-
građevna dozvola	2. listopada 1928.
uporabna dozvola	29. studenog 1929.
opis	<p>Smještena na lapadskoj strani Gruškog zaljeva, uz ribnjak formiran u 19. stoljeću nasipanjem morske obale, obiteljska vila ima tri etaže - podrum, prizemlje i visoko potkrovlje. Osnovni pravokutni tlocrt razveden je istacima na svim pročeljima - sjeveru usmjereno glavno pročelje u središnjoj osi ima visinski naglašen rizalit zaključen zabatom, a rastvoren ostakljenom <i>verandom</i> u prizemlju i lođom na katu. Široki lučni nadvoj lođe daje glavni oblikovni naglasak kući. Na začelju, također u središnjoj osi, istaknuto je stubišno tijelo, dok su na bočnim pročeljima istaknuti i krovnim zabatima naglašeni ugaoni rizaliti. Kamenom građena pročelja (zona podruma naglašena je rustičnom obradom), rastvorena su otvorima pravokutnog formata s jednostavnim, neprofiliranim kamenim okvirima. Geometrija krovišta, izvedenog s prepustima, prati razvedenu tlocrtnu osnovu.</p> <p>Simetrična organizacija vanjštine prenosi se i na unutrašnji raspored; s ostakljene verande pristupa se u hodnik na čijem je kraju stubište za kat, a bočno se nalaze po dvije prostorije. Bočno uz stubišno tijelo smješteni su kupaonica i sprega. Identičan raspored ponovljen je i u visokom potkrovlju. U podrumu su smješteni servisni sadržaji - spremišta, praonica i drvarnica.</p>
današnje stanje	Temeljitom rekonstrukcijom i dogradnjom, provedenom 2012.-2014. godine, vila je u potpunosti izgubila izvorne oblikovne karakteristike.
kontekstualizacija	Oblikovnim i konstruktivnim detaljima zone potkrovlja, koje nastoji izmiriti s lokalnom graditeljskom praksom, projektant se najvjerojatnije želio referirati na sjevernjačko podrijetlo naručitelja. Neuobičajeno oblikovno rješenje upotpunjavalo je specifično okruženje s ribnjacima i visokim zelenilom.
izvori	HR-DADU-292, svež. 98/22
literatura	-
status zaštite	-
napomene	-

Prilozi 034

P. Oshgian(?) i (ili) D. Lučić Roki(?), Vila Dioniza Oberstera, nacrt pročelja i presjek, 1928., DADU

P. Oshgian(?) i (ili) D. Lučić Roki(?), Vila Dioniza Oberstera, tlocrti i situacija, 1928., DADU

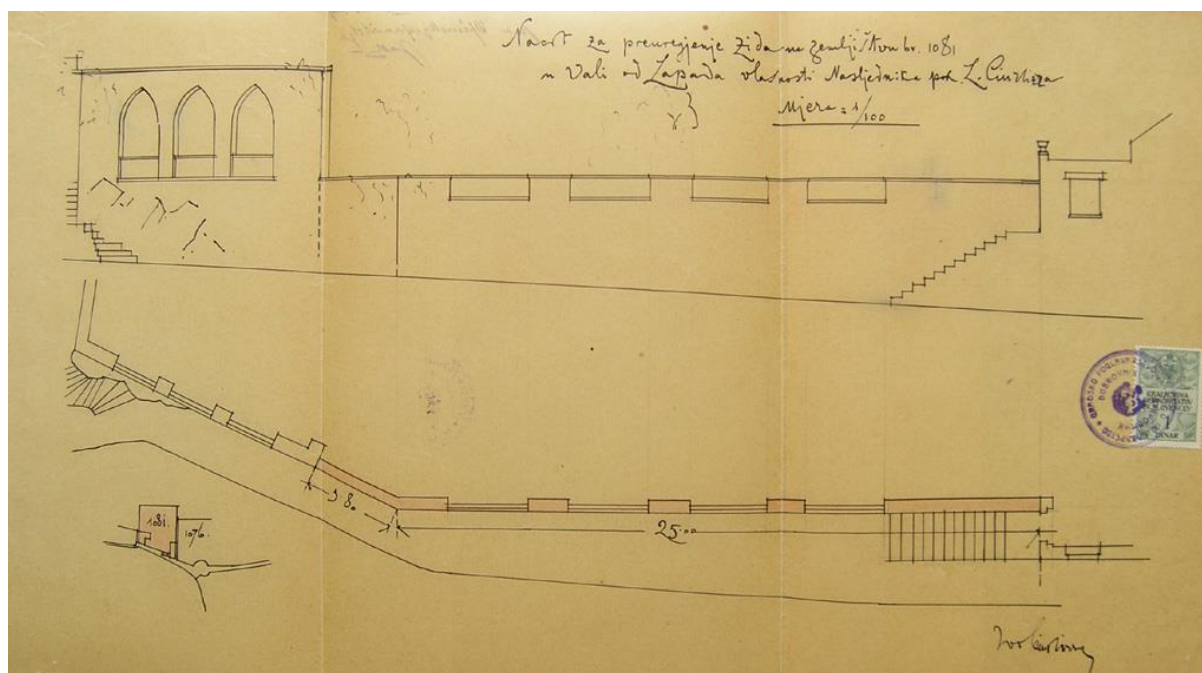

Vila Dioniza Oberstera, rekonstrukcija 2014. godine

kataloška jedinica	035
naziv	Vila Ćurlica – Wolf (1928.-1930., dogradnja 1939.-1940.)
vrsta zahvata	novogradnja, dogradnja i nadogradnja (Opus X)
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad, uvala Sumartin / Šetalište Nika i Meda Pucića 1
katastarska oznaka	čest. zgr. 358 na čest. zem. 1081 k.o. Gruž
naručitelj	nasljednici pok. Lovre Ćurlice, Mimi Wolf - Vuković (dogradnja i nadogradnja)
projektant	Ivo Ćurlica, Nikola Dobrović (dogradnja i nadogradnja kuće, vrtne terase)
osnova za atribuciju	komparacija (Ivo Ćurlica), potpisi na nacrtima, komparacija (Dobrović)
izvođač	?
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena, hotelska
datacija projekta	-, prosinac 1939. (vrtne terase)
građevna dozvola	10. listopada 1928.; 1939. (dogradnja i nadogradnja vile); 22. ožujka 1940. (gradnja „pergole i lebdećih staza“)
uporabna dozvola	19. kolovoza 1930.; ? (dogradnja i nadogradnja vile)
opis	<p>Smještena uz priobalni pješački put u uvali Sumartin vila je podignuta na temeljima starijeg, vjerojatno ladanjskog zdanja, koje je u prizemlju imalo orsan, spremište za čamce. U skladu sa shemom često primjenjivanom kod renesansnih dubrovačkih ljetnikovaca arhitekt orsan preoblikuje u istaknuto bočno krilo, dok glavni volumen kuće polaže okomito. Nad orsanom formira lođu, prema vrtu, odnosno terasi pred glavnim pročeljem, rastvorenu trima širokim arkadama, a zaključenu terasom koja komunicira s katom vile. Pročelja vile građena su kamenom, koso krovište bilo je pokriveno kupom, a kod oblikovanja otvora arhitekt koristi širok spektar rješenja: u prizemlju su otvori pravokutnog oblika, na katu imaju polukružne nadvoje, na lođi šiljasti luk.</p> <p>Prije samog zahvata podizanja vile, Ćurlica 1922. godine rekonstruirao južni ogradni zid vrta, s tri visoka šiljastolučna otvora na jugozapadnom uglu posjeda, građena kombinacijom kamena i opeke, koji kadriraju vizure s posjeda prema šumovitim padinama Petke, morskim grebenima i pučini.</p> <p>Deset godina po dovršetku gradnje arhitekt Nikola Dobrović provodi dogradnju krila uz začelje te nadogradnju drugog kata vile. Zahvat je proveden upotrebom armirano-betonske konstrukcije, a zidni plašt obložen kamenim pločama u pravilnom rasteru sljubnica. Nadograđeni kat rastvoren je lođama, u potpunosti ostakljenim prema unutrašnjosti.</p> <p>U sjeverozapadnom uglu vrta, uz potez starog, visokog ogradnog zida, Dobrović je projektirao i izveo tri na stupove uzdignute armirano-betonske vrtne terase - šetnice, davši im imena, urezana u parapetnim zidovima, Parnassos, Olympos i Kosmos.</p>
današnje stanje	Očuvan je volumen, a većinom i oblikovanje vanjštine vile nakon provedene dogradnje i nadogradnje Nikole Dobrovića, kao i integritet vrtnog prostora.
kontekstualizacija	<p>Kod izvedbe vlastite obiteljske vile arhitekt Ćurlica eksplicitnije koristi reference na dubrovačku ladanjsku tradiciju, no to ne doprinosi skladu cjeline, koja bitno zaostaje za vilom Učović, uspjelim ostvarenjem istog arhitekta.</p> <p>Zahvat Nikole Dobrovića, proveden deset godina nakon dovršetka vile, značajan je po formiranju armiranobetonskih vrtne terase - šetnice (Parnassos-Olympos-Kosmos), daljnjeg arhitektova koraka u ispitivanju odnosa arhitektura - vrt - krajolik. Dogradnju i nadogradnju same vile teško je jednostrano ocijeniti kao uspjeti eksperiment. Naime, dok se na konceptualnoj razini primijenjeni pristup može opravdati, nadograđena etaža samosvojnim jezikom kontrastira postojećoj arhitekturi te unatoč korištenju kamene obloge fasadnog plašta, izostaje stapanje u novu, vizualno uravnoteženu cjelinu.</p>
izvori	HR-DADU-292, svež. 87/21, 87/66, 98/25; OAP; MARIJA MILINKOVIĆ, Kritička praksa arhitekta Nikole Dobrovića: Dubrovački period (1934.-1943.), magistarski rad, Beograd, 2007.
literatura	KRUNOSLAV IVANIŠIN, Arhitektura faustovskih meditacija, u: Čovjek i prostor, 1-2(1997), Zagreb, 1997., 40-42

	<p>KRUNOSLAV IVANIŠIN, Arhitekt Nikola Dobrović i vizija demokratskog grada, u: Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 24, Zagreb, 2000., 127-139</p> <p>MARIJA MILINKOVIĆ, Kritička praksa arhitekta Nikole Dobrovića: Dubrovački period (1934.-1943.), magistarski rad, Beograd, 2007.</p> <p>NORA MOJAŠ, Elementi dizajna u arhitekturi Nikole Dobrovića, u: Strajnićev zbornik, (ur.) Ivan Viđen, Dubrovnik – Zagreb, 2009., 123-146</p> <p>SANDRA USKOKOVIĆ, Moderna arhitektura kao kulturna baština Dubrovnika, Zagreb, 2009., 76-80</p>
status zaštite	-
napomene	-

Prilozi 035

Ivo Ćurlića, Vila Ćurlića, rekonstrukcija ogradnog zida, projekt, 1922., DADU

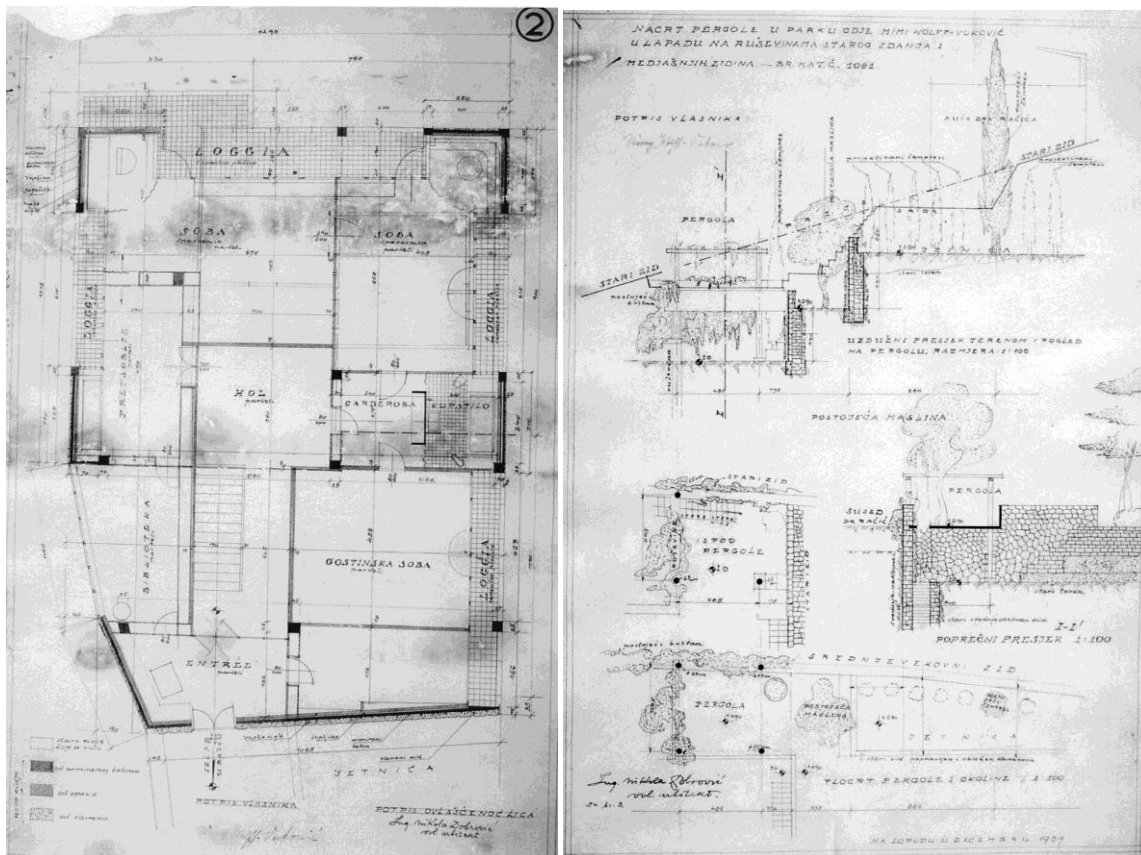

Vila Ćurlića, ogradni zid

Vila Ćurlića, prije dogradnje i nadogradnje 1939. godine, OAP

Prilozi 035

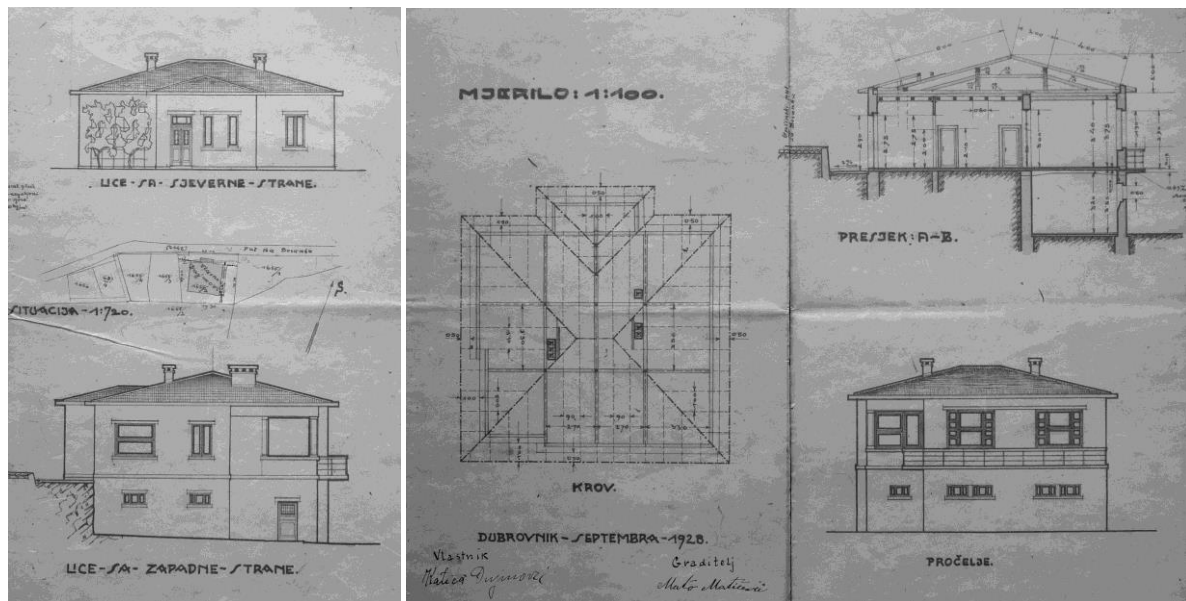
N. Dobrović, Vila Ćurlica - Wolf, tlocrt nadograđenog drugog kata i nacrt pergole, 1939., Milinković (2007.)

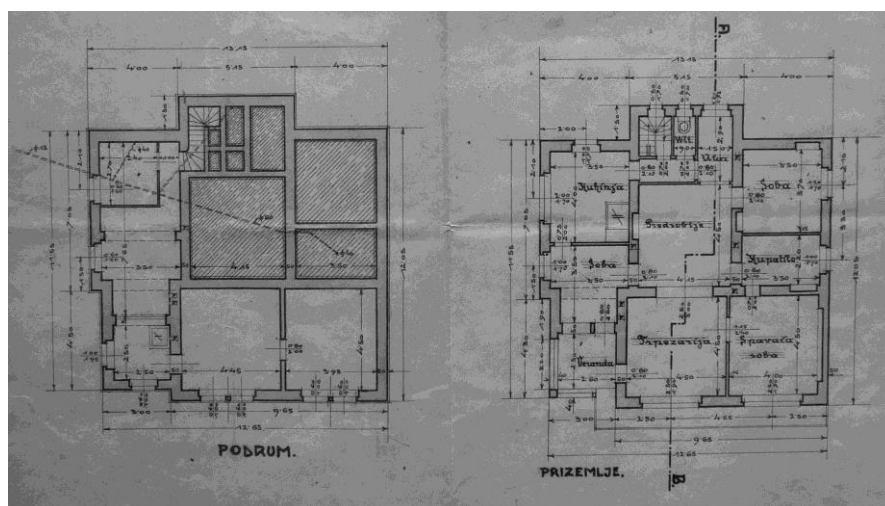
Vila Ćurlica - Wolf

kataloška jedinica	036
naziv	Kuća Katice Dujmović (1928.-1929.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Ploče
katastarska oznaka	čest. zgr. 2675 na čest. zem. 1655/2 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Katica Dujmović
projektant	Ivan Ivačić
osnova za atribuciju	novinski članci
izvođač	Mato Matičević
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	rujan 1928.
građevna dozvola	24. studenog 1928.
uporabna dozvola	11. prosinca 1929.
opis	Prizemnica sa suterenom smještena je na Pločama, uz Put od Bosanke. Kvadratni tlocrt kuće razveden je središnjim rizalitom na sjevernom pročelju te blago uvučenim jugozapadnim uglom, rastvorenim u zoni prizemlja ugaonom lođom. Ulaz je smješten na sjevernoj strani, prema Putu od Bosanke, a iz malenog predvorja, stupa se u središnji <i>hall</i> oko kojeg su organizirani svi sadržaji kuće. Središnja os stana naglašena je u prostornom i vizualnom smislu rastvaranjem <i>halla</i> širokim vratima prema blagovaonici te dalje prema balkonu s vizurama na gradsku luku, zidine, Lokrum i pučinu. Servisni sadržaji, praonica i djevojačka soba smješteni su u suterenu, a izmjenama tijekom izvedbe tu je uređen i manji, zasebni stan.
današnje stanje	Nadogradnjom visokog potkrovlja i oblaganjem fasada kamenom, izvorni volumen i oblikovanje potpuno su negirani.
kontekstualizacija	Među projektima koji se mogu atribuirati arhitektu Ivanu Ivačiću kuća za Katicu Dujmović izdvaja se krajnjom redukcijom stilskih i regionalnih oblikovnih obilježja te kvalitetnom organizacijom unutrašnjosti.
izvori	HR-DADU-292, svež. 98/40, novinski članci: *** Izjava inž. arh. I. Ivačića, Novo doba, 11. travnja 1931., 6; *** Spor K. Strajnić – arh. Ivačić, *** Izjava g. inž. arch. Kodla, Novo doba, 13. travnja 1931., 6; *** Spor arh. Ivačić – K. Strajnić, Izjava g. arch. Ivačić na račun gosp. arch. Kodla, Novo doba, 22. travnja 1931., 6
literatura	-
status zaštite	Zaštićeno u sklopu Povijesne cjeline grada Dubrovnika i njene neposredne okoline (Z-3818) – zona „B“
napomene	Na nacrtima kuće po kojima je ishođena građevinska dozvola potpisan je poduzetnik Mato Matičević, no u novinskim izvještajima s ponovljenog suđenja u parnici Ivačić – Strajnić, kao autor projekta navodi se Ivan Ivačić. Zanimljiv je i kontekst u kojemu se projekt spominje – Ivačić je, navodno, tlocrtno rješenje preuzeo od susjedne kuće Antuna Stanoša, koju je projektirao Josip Kodl. Ivačić je putem tiska demantirao takve insinacije, tvrdeći da je projekt za kuću Dujmović nastao ranije od onog za kuću Stanoš. N.N., Izgradnja dubrovnika pred sudom, u: Jutarnji list, 11. travnja 1931., 11; Ing. arch. I. Ivačić, Spor arh. Ivačić – K. Strajnić, Izjava g. arch. Ivačić na račun gosp. arch. Kodla, u: Novo doba, 22. travnja 1931., 6.

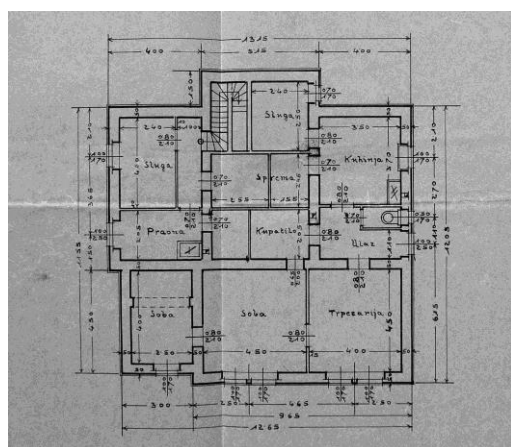
Prilozi 036

I. Ivačić, Kuća Katiche Dujmović, nacrti pročelja, tlocrt krovšta, situacija i presjek, 1928., DADU

I. Ivačić, Kuća Katiche Dujmović, tlocrt podruma i prizemlja, 1928., DADU

I. Ivačić, Kuća Katiche Dujmović, izmijenjeni tlocrt podruma, 1929., DADU

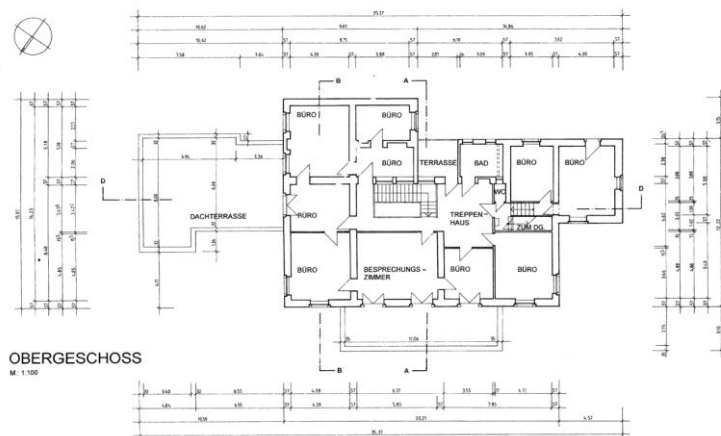
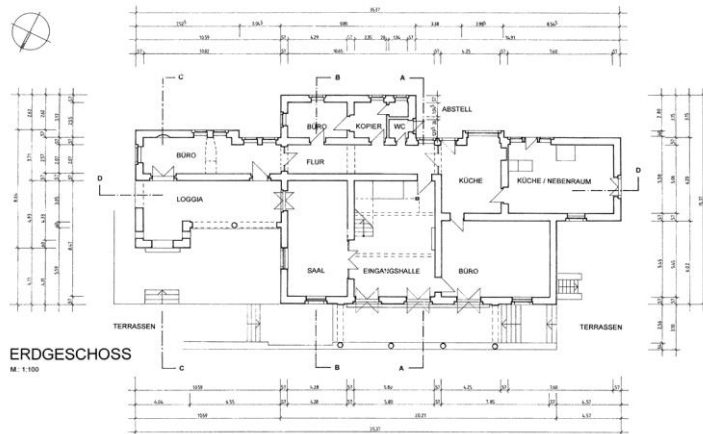
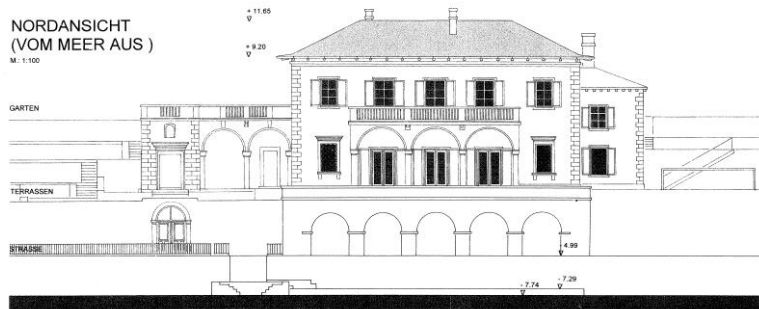

Kuća Katiche Dujmović 2014. godine

kataloška jedinica	037
naziv	Vila Boža Banca (1928.?)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Cavtat / Trumbičev put 25
katastarska oznaka	čest. zgr. 436/2 na čest. zem. 902/1, 902/2, 903/1 k.o. Cavtat
naručitelj	Božo Banac, brodovlasnik
projektant	Lavoslav Horvat
osnova za atribuciju	literatura
izvođač	?
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	upravna zgrada (Općina Konavle)
datacija projekta	?
građevna dozvola	?
uporabna dozvola	?
opis	<p>Jednokatnica razvedenog tlocrta smještena je na vrtnoj parceli jugoistočno od povijesne jezgre Cavtata uz dužobalni put koji vodi prema šumovitom poluotoku Sustjepanu.</p> <p>Glavno, sjeverozapadno pročelje središnjeg volumena građevine je simetrično organizirano s četiri vertikalne osi otvora, artikulirano ugaonom rustikom i završnim vijencem nad kojim je krovna streha. Otvori pročelja su pravokutnog formata, a zidni plašt je završno ožbukani. Pred središnjim dijelom pročelja diže se trijem s arkadama nad kojim je terasa kata ograđena balustradom. Na bočno sjeveroistočno pročelje veže se prizemno krilo s prostranom lođom nad kojom je terasa, a na suprotnom jugozapadnom pročelju istaknut je manji i niži jednokatni aneks, koji oblikovanjem prati glavni volumen vile. U središnjoj osi pročelja pred vilom se pruža terasa koja na sjeverozapadu nadsvođuje dužobalnu cestu.</p> <p>Središnja prostorija prizemlja je <i>hall</i> s trokrakim stubištem za kat. Uz <i>hall</i> se s bočnih strana vežu dnevne prostorije, dok su servisni sadržaji bili smješteni uz začelje. Stubište iz <i>halla</i> vodi u predsoblje iz kojeg se pristupalo u spavaće sobe, gotovo sve povezane s terasama nad trijemom ili lođom.</p>
današnje stanje	Zadržan je izvorni volumen i oblikovanje vanjštine, kao i integritet vrtno-parcele. Unutrašnjost je danas adaptirana za potrebe općinske uprave.
kontekstualizacija	Osnovni kubični volumen vile ovisan o klasicističkom govoru, a uvjetno prihvaćeno moderno obilježje progovara kroz adiranje pomoćnih elemenata, trijemova, terasa, vidikovca, vrtnih prostora, koji tvore složenu dinamičnu cjelinu, sagledivu u potpunosti isključivo kroz kretanje. Stoga glavnu karakteristiku cjeline predstavlja napetost između dvaju krajnosti – klasicističke statičnosti kompozicije i dinamizma imanentnog moderne arhitekture. No komponiranje različitih volumenima, asimetrija i dinamizam osim u arhitekturi moderne prisutni su i u ostvarenjima dubrovačke renesansne ladanjske izgradnje, pa je interpretacija prostorne koncepcije, odnosno određenje njenog izvorišta, otežano.
izvori	literatura
literatura	<p>DUŠKO KEČKEMET, Moderna arhitektura u Dalmaciji, u: Arhitektura 156-157, Zagreb, 1976., 65-79, 78</p> <p>TOMISLAV PREMERL, Hrvatska moderna arhitektura između dva rata: Nova tradicija, Zagreb, 1989., 106</p> <p>TOMISLAV PREMERL, Moderna i kontinuitet ladanjske kulture-arhitekture, u: Kultura ladanja, (ur.) Nada Grujić, Zagreb, 2006., 351-361, 353-354</p> <p>SANDRA USKOKOVIĆ, Moderna arhitektura kao kulturna baština Dubrovnika, Zagreb, 2009., 122-126</p> <p>ALEKSANDER LASLO, Scenografija za Poirota: okvir slike vremena, u: Art deco: umjetnost u Hrvatskoj između dva rata, katalog izložbe, (ur.) Miroslav Gašparović, Zagreb, 2011., 92-117, 108</p> <p>ZRINKA PALADINO, Desetljetni opus graditelja Lavoslava Horvata i Harolda Bilinića za</p>

	dubrovačkog investitora Božu Banca, u: Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 35, 2011., 237-254, 238-239 ZRINKA PALADINO, Kontekstualni ambijentalizam i moderna, Meandarmedia, Zagreb, 2013., 41-55
status zaštite	Zaštićeno u sklopu Cjeline naselja Cavtat (Z-3397) – zona „A“
napomene	-

Prilozi 037

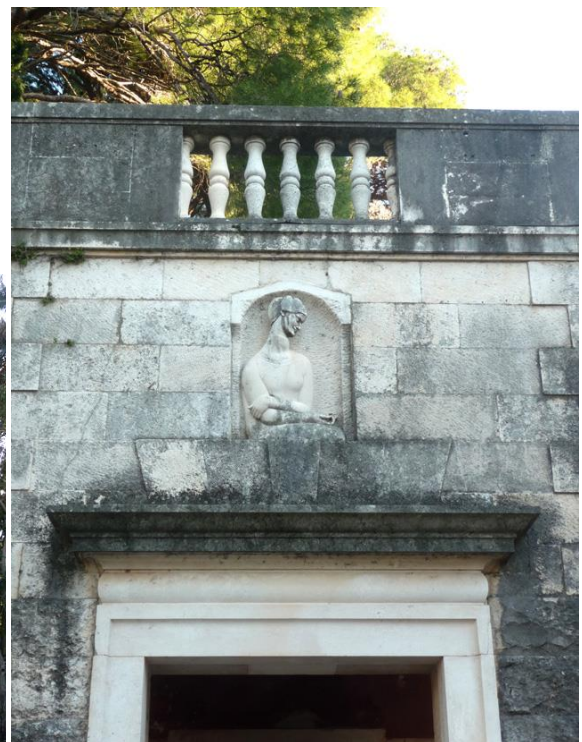

Lavoslav Horvat, Vila Banac, nacrt zapadnog pročelja, tlocrt prizemlja i kata, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Kölnu

Prilozi 037

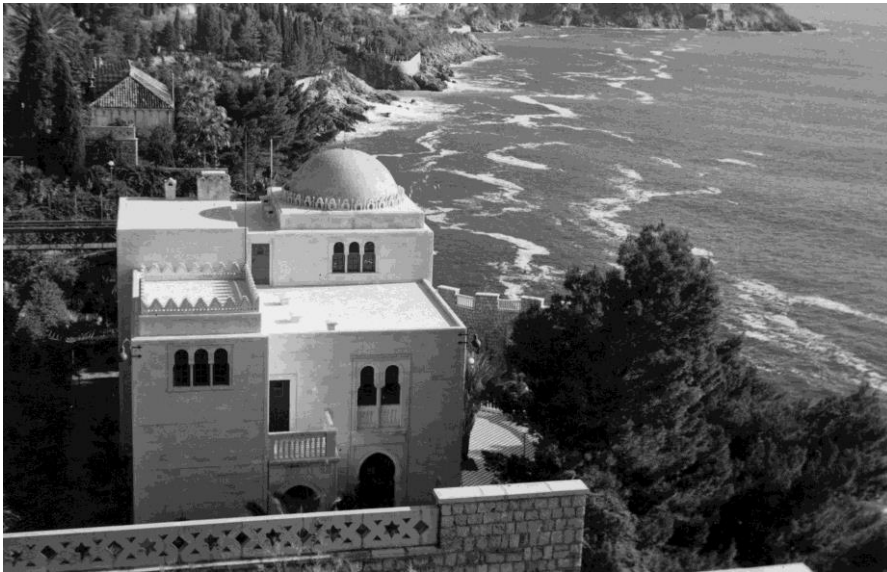
Vila Banac, pogled sa sjeverozapada

Vila Banac, lođa i detalj lođe s Metrovićevim reljefom

kataloška jedinica	038
naziv	Vila „Šeherezada“ (1927.-1929.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Ploče / Put Frana Supila 14
katastarska oznaka	čest. zgr. 2560 na čest. zem. 1745/2, 1742 k.o. Dubrovnik
naručitelj	William Zimdin, financijer i hotelijer
projektant	Alfred Keller
osnova za atribuciju	navodi u literaturi
izvođač	?
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	hotelska vila
datacija projekta	-
građevna dozvola	-
uporabna dozvola	-
opis	Smješten u središtu prostrane vrtne parcele što se od Puta Frana Supila kaskadno spušta prema stjenovitoj morskoj obali, volumen vile, razdijeljen je na tri kubusa - središnji dvokatni, neznatno rizalitno istaknut i natkriven azurnoplavom kupolom te dva bočna jednokatna, nejednakih dimenzija, zaključena terasama. Reprezentativnim južnim pročeljem, rastvorenim nizom različito oblikovanih otvora, dominiraju polifore s vitkim stupićima i polukružnim lukovima na visokim impostima. Obrada arhitektonske plastike i kamenog zidnog plašta - fino obrađenih klesanaca uskih sljubnica, odaje vrhunski zanatski rad, prisutan i na elementima stolarske i bravarske opreme, kao i čitavog uređenja interijera. Hortikulturnom uređenju, kojim su izvorno dominirali raznovrsni egzoti te arhitektonskoj opremi vrta s mnoštvom orijentalnih elemenata, također je posvećena iznimna pažnja.
današnje stanje	Očuvan je izvorni volumen i oblikovanje vanjštine vile, kao i integritet vrtnog posjeda. Unutrašnjost je temeljito preuređena za potrebe hotelske djelatnosti.
kontekstualizacija	Među realizacijama Alfreda Kellera na hrvatskom priobalju, vila na Pločama predstavlja iznimku, neočekivani iskorak u <i>artdecoovski</i> orijentalizam. Iako je od samog nastanka kritizirana zbog oblikovne ekscentričnosti i neintegriteta u prostorni kontekst, što su zamjetni jednako i danas, u okolnostima znatno gušće i raznorodnije izgrađenosti Ploča, vila, uokoljena prostranim vrtom, vremenom je stekla „pravo na različitost“ kao jedan od vizualno nezaobilaznih repera gradskog predjela.
izvori	HR-DADU-292, svež. 99a/31 (gradnja ogradnog zida); J.M., Alahovi vrtovi na Jadranu, u: Vreme, 21. lipnja 1939.
literatura	KOSTA STRAJNIĆ, Dubrovnik bez maske, Dubrovnik, 1930., 21 DUŠKO KEČKEMET, Moderna arhitektura u Dalmaciji, u: Arhitektura 156-157, Zagreb, 1976., 65-79, 77 EMA FIORENINI ŠKERLJ, Izgradnja područja Ploče u Dubrovniku od kraja I. svjetskog rata do danas, magistarski rad, Zagreb, 1979., 25-28 STANKO PIPLOVIĆ, Dalmatinski opus arhitekta Alfreda Kellera, u: Građa i prilozi za povijest Dalmacije, 15, Split, 1999. 271-290, 277 SANDRA USKOKOVIĆ, Moderna arhitektura kao kulturna baština Dubrovnika, Zagreb, 2009., 129-133 ALEKSANDER LASLO, Scenografija za Poirot: okvir slike vremena, u: Art deco: umjetnost u Hrvatskoj između dva rata, katalog izložbe, (ur.) Miroslav Gašparović, Zagreb, 2011., 92-117, 108 JASENKA KRANJČEVIĆ, Arhitektonsko stvaralaštvo Alfreda Kellera na prostoru Hrvatske, katalog izložbe, Zagreb, 2012., 20 JASENKA KRANJČEVIĆ, Alfred Keller (1875.-1945.), Arhitektonski projekti na Lošinju i prostoru Hrvatske, katalog izložbe, Mali Lošinj, 2013., 68-71
status zaštite	Zaštićeno u sklopu Rješenja o preventivnoj zaštiti povijesne cjeline sv. Jakova (UP/II-612-08/12-05/0283) – zona „B“

Prilozi 038

Vila „Šeherezada“, pogled sa zapada, fotografija iz 1930-ih godina

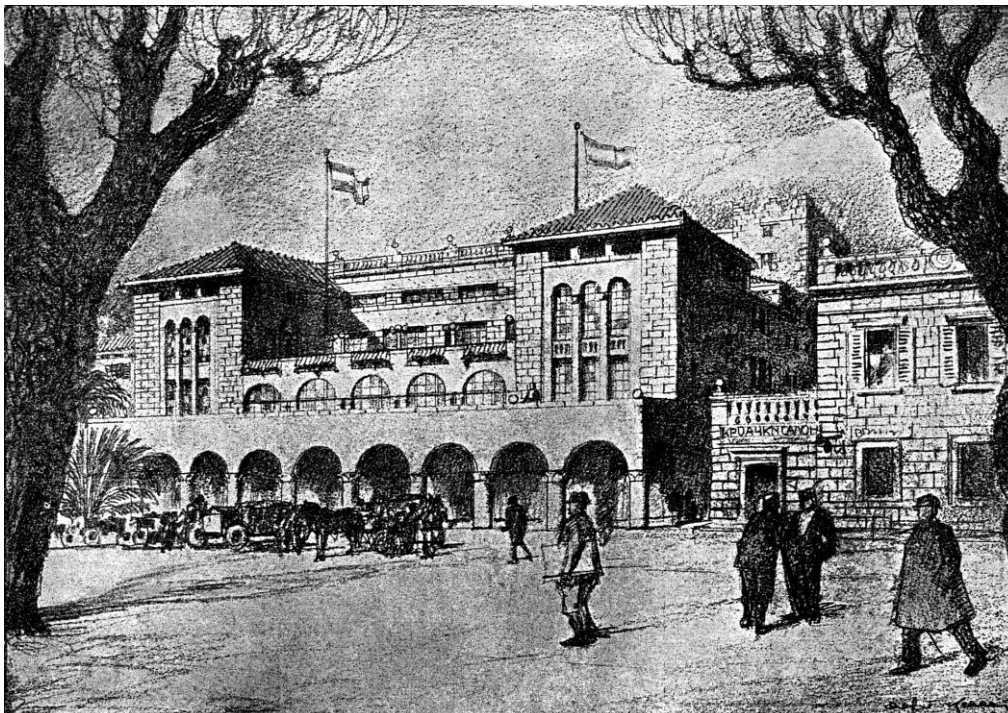

Vila „Šeherezada“, ogradni zid i glavni ulaz, fotografija iz 1930-ih godina

kataloška jedinica	039
naziv	Projekt kursalona na Pilama (1928.-1929.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	projekt
lokacija / adresa	Dubrovnik, Pile
katastarska oznaka	-
naručitelj	„Dubrovačka rivijera, građevno i hotelsko društvo“ s o. j.
projektant	Alfred Keller
osnova za atribuciju	potpis i pečat na nacrtima
izvođač	-
izvorna namjena	<i>kursalon</i> (hotel s kavanom, restoranom, kinom i dućanima)
današnja namjena	-
datacija projekta	travanj 1928., 2. veljače 1929.
građevna dozvola	-
uporabna dozvola	-
opis	<p>Građevinsko zemljište na kojemu je planirano podizanje <i>kursalona</i> (<i>lječilišnog salona</i>) smješteno je na platou Pila, zapadno uz baroknu palaču Pucić. S južne strane građevni pravac trebao je pratiti liniju pročelja barokne palače, a prema sjeveru granicu je predstavljala Ulica između vrta.</p> <p>Od projekta iz travnja 1928. godine očuvan je samo uzdužni presjek (sjever-jug), a poznata su i dva publicirana prostorna prikaza planirane građevine - pogled na glavno pročelje s juga te pogled na svečanu dvoranu <i>kursalona</i>. U članku „Lječilišni salon u Dubrovniku“ objavljenom u reviji „Jugoslovenski turizam“ 1928. godine opisani su planirani sadržaji - u prizemlju su trebale biti smještene trgovačke radnje i dućani, velika dvorana s terasom na prvom katu služila bi i kao kavana. Uz brojne sadržaje - bar za manje plesne zabave, čitaonicu, i drugo, u stražnjem dijelu bila je predviđena još jedna velika dvorana koja bi se upotrebljavala za plesne zabave i kino predstave.</p> <p>Keller je pročelje organizirao kaskadno, s uvučenim središnjim dijelom, arkadama trijema ispred dućana u prizemlju, terasama na katovima i širokim ostakljenim otvorima raznih formata, većinom oblikovanih s lučnim nadvojima. Ugaoni, visinski i prostorno istaknuti volumeni, završeni su lođama pod kosim krovovima. Velika dvorana zamišljena je kao izduženi prostor s visokim središnjim dijelom natkrivenim lažnim bačvastim kazetiranim svodom te nižim bočni brodovima nad kojima je galerija, a koji su od središnjeg prostora odijeljeni masivnim stupcima.</p> <p>U svibnju 1928. investitori su otkupili zemljište i zgrade zapadno uz planirano gradilište, pa je arhitekt pristupio korekciji, ili točnije rečeno, izradi potpuno novog projektnog rješenja. Očuvano je više radnih skica u olovci te detaljno razrađeni projekt iz veljače 1929. godine. Iako u koncepciji zadržava kaskadnu organizaciju i osnu simetriju, umjesto ranije kolonade trijema koja zakriva čitavu zonu prizemlja s dućanima, u središnjoj osi sada je smješteno prostrano stubište koje vodi na terasu kata, a dućanski izlozi izvučeni su na liniju pročelja. Katovi su organizirani trodijelno, sa središnjim uvučenim dijelom pred kojim su prostrane terase te bočnim istaknutim krilima koja su nad zonom drugog kata zaključena manjim kupolama.</p> <p>Iza trgovina u prizemlju smješteni su servisni sadržaji, na prvom katu nalazi se velika dvorana, kojoj se kroz trijem pristupa s terase južno. Velika dvorana odijeljena je pomičnom pregradom od nešto manje plesne dvorane, a dalje prema sjeveru nalazi se kino dvorana, kojoj je glavni ulaz u bočnoj Miletičevoj ulici, a izlazi u Ulici između vrta. Nad velikom dvoranom prostire se terasa - restoran, u zatvorenom dijelu drugog kata su kuhinja, prostori za osoblje i sanitarije te na sjevernoj strani galerija kino dvorane. Naknadno otkupljeni dio zemljišta prema zapadu iskorišten je za smještaj restorana s dvije povezane dvorane te nekoliko manjih dućana. Ovaj je dio <i>kursalona</i> zamišljen kao prizemna gradnja, a pred restoranom i trgovinama pruža se kolonada trijema.</p>
današnje stanje	-
kontekstualizacija	Nastojeći se, u određenoj mjeri, prilagoditi okružju, prije svega neposrednoj blizini

	<p>monumentalne barokne palače, arhitekt odustaje od asimetrične organizacije volumena, koju do tada redovito rabi u projektima na hrvatskom priobalju. Ipak, u projektu iz travnja 1928. godine, spomenuta prilagodba nije pridonijela visokom oblikovnom doseg, već prije suprotno; elementi pročelja djeluju nepovezano, bez stvarnog naglaska, gotovo kao negacija jasnog koncepta barokne subordinacije.</p> <p>Oblikovno uspjeli su u prvoj varijanti, projekt iz veljače 1929. godine približava se <i>artdecoovskom</i> izričaju, manje vodeći računa o lokalnom koloritu. Arhitektu se ne može prigovoriti nezainteresiranost za prostorni kontekst; očita je težnja da se volumen novogradnje kaskadnim izmicanjem podredi palači Pucić te da se na sjevernoj strani platoa Pila uspostavi reprezentativni niz gradnji i tako redefinira karakter najpometnije točke Dubrovnika.</p>
izvori	HR-DADU-OGU, svež. 50/171, 67/9, 68/297
literatura	<p>*** Lječilišni salon u Dubrovniku, u: Jugoslovenski turizam, 4, Split, 1928., 14-15</p> <p>KOSTA STRAJNIĆ, Dubrovnik bez maske, Dubrovnik, 1930., 20-21</p> <p>KOSTA STRAJNIĆ, VINKO BRAJEVIĆ, Misli o čuvanju dalmatinske arhitekture, Split, 1931.</p> <p>DUŠKO KEČKEMET, Moderna arhitektura u Dalmaciji, u: Arhitektura 156-157, Zagreb, 1976., 65-79, 77</p> <p>JASENKA KRANJČEVIĆ, Arhitektonsko stvaralaštvo Alfreda Kellera na prostoru Hrvatske, katalog izložbe, Zagreb, 2012., 22</p> <p>JASENKA KRANJČEVIĆ, Alfred Keller (1875.-1945.), Arhitektonski projekti na Lošinju i prostoru Hrvatske, katalog izložbe, Mali Lošinj, 2013., 72-74</p> <p>LUKŠA LUCIANOVIĆ, Povijest dubrovačkog hotelijerstva (od prvih prenoćišta u Dubrovačkoj Republici do modernih pansiona i hotela uoči Domovinskog rata), Dubrovnik, 2014., 155-156</p>
status zaštite	-
napomene	-

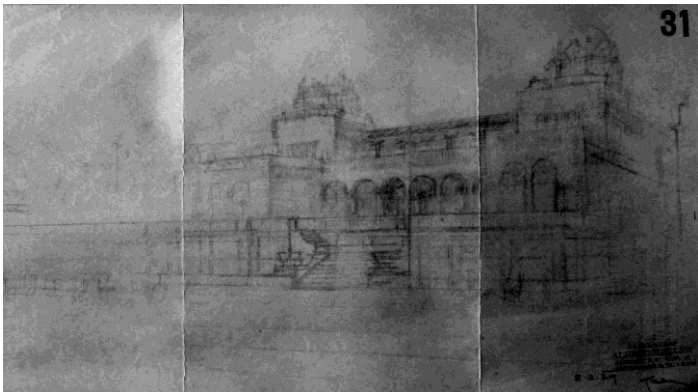
Prilozi 039

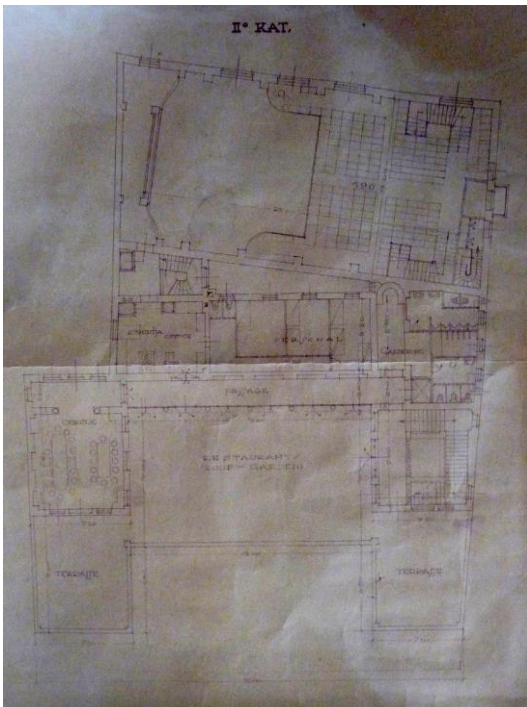
A. Keller, Projekt *kursalona* na Pilama, prostorni prikaz, 1928., Jugoslovenski turizam, 4 (1928.)

A. Keller, Projekt kursalona na Pilama, prostorni prikaz, 1928., Jugoslovenski turizam, 4 (1928.)

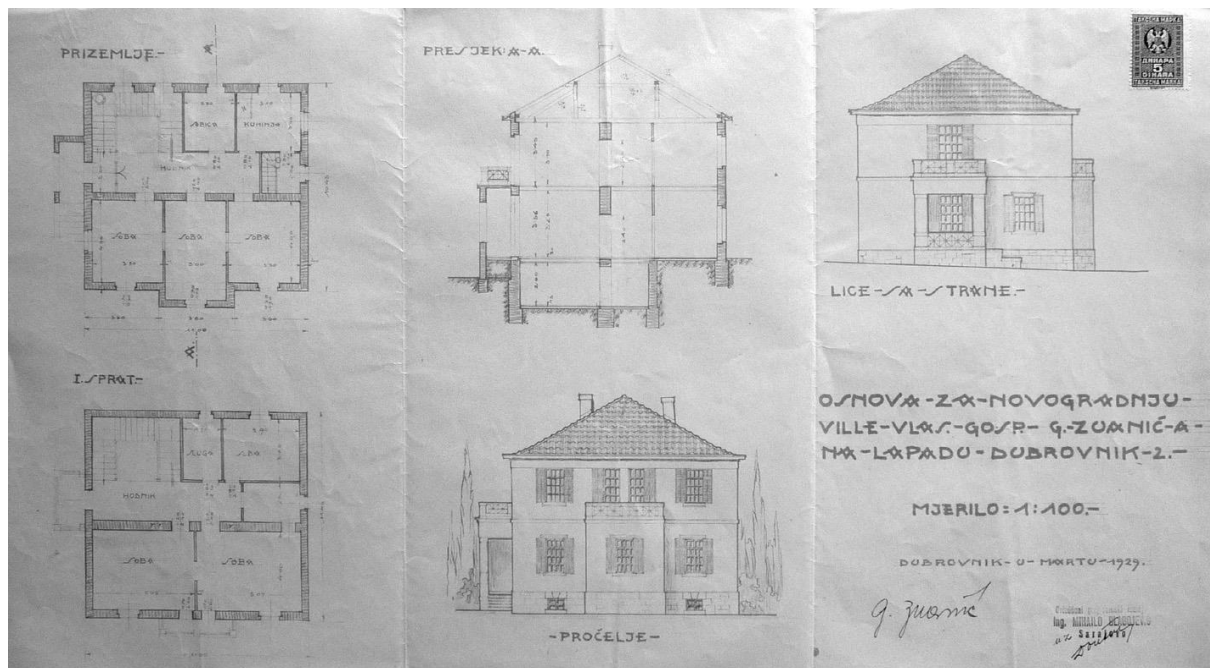
A. Keller, Projekt kursalona na Pilama, prostorni prikaz, 1929., DADU

A. Keller, Projekt kursalona na Pilama, tlocrt drugog kata, 1929., DADU

kataloška jedinica	040
naziv	Kuća Gjorgja Zuanića (1929.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad / Slanska 2
katastarska oznaka	čest. zgr. 595/1 na čest. zem. 935/5 k.o. Gruž
naručitelj	Gjorgjo Zuanić
projektant	Ivan Ivačić(?)
osnova za atribuciju	komparacija
izvođač	Mihajlo Blagojević
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	ožujak 1929.
građevna dozvola	14. svibnja 1929.
uporabna dozvola	?
opis	<p>Jednokatnica pravokutnog tlocrta, pročelja građenih kamenom i natkrivena četverostrešnim krovom s pokrovom od kupe kanalice, smještena je vrtnoj parceli uz šetalište u uvali Sumartin u Lapadu. Glavno, južno pročelje kuće simetrično je organizirano. U središnjoj osi, u zoni prizemlja istaknut je pravokutni volumen nad kojim je balkon kata ograđen željeznom ogradom. Pred ulazom, smještenim na zapadnom pročelju, istaknut je manji trijem, nad kojim je također balkon. Svi otvori imaju jednostavno profilirane kamene okvire.</p> <p>Od ulaza se pruža uzdužni hodnik koji dijeli tri dnevne prostorije, smještene južno, od servisnog trakta s kuhinjom, spremom i stubištem za podrum. U sjeverozapadnom dijelu prizemlja, uz hodnik, smješteno je ponešto predimenzionirano trokrako stubište za kat. Prostorni raspored sa središnjim hodnikom ponavlja se i na katu - južno su smještene dvije veće spavaće sobe, na kraju hodnika je kupaonica, a soba za slugu i još jedna manja soba nalaze se u sjeveroistočnom dijelu.</p>
današnje stanje	Kuća je zadržala izvorni volumen i oblikovanje vanjštine. U jugozapadnom uglu vrtne parcele podignuta je prizemnica ravnog krova namijenjena ugostiteljstvu.
kontekstualizacija	Kuću odlikuje pročišćena oblikovnost lišena povijesnih reminiscencija. Unutrašnja dispozicija je konvencionalna, no razložna.
izvori	HR-DADU-292, svež. 99a/23
literatura	-
status zaštite	-
napomene	-

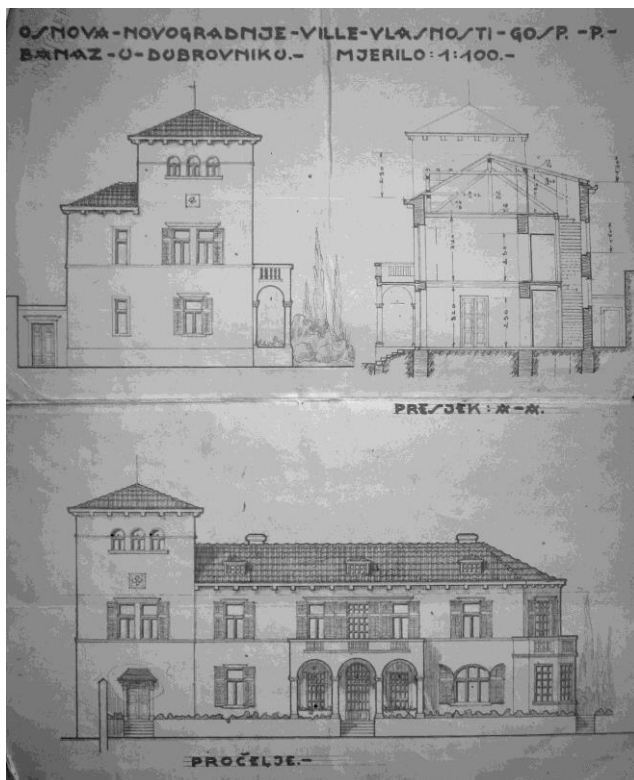
Prilozi 040

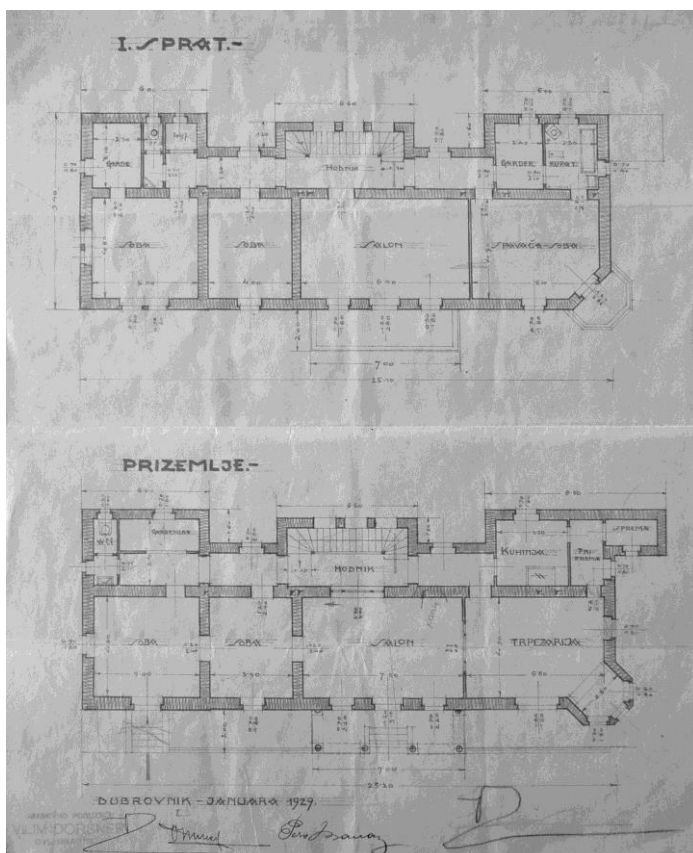
Ivan Ivčić(?), Kuća Gjorgja Zuanića, projekt, 1929., DADU

kataloška jedinica	041
naziv	Vila Pera Banca (1929.-1930.)
vrsta zahvata	novogradnja - zamjenska zgrada
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Sv. Jakov / Ulica Vlaha Bukovca 5
katastarska oznaka	čest. zgr. 745 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Pero Banac
projektant	Ivan Ivačić(?)
osnova za atribuciju	komparacija
izvođač	Vilim Doršner
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	dječji dom
datacija projekta	siječanj 1929.
građevna dozvola	14. svibnja 1929.
uporabna dozvola	14. studenog 1930.
opis	Vila je podignuta na mjestu nekadašnje ladanjske kuće, već ranije znatno pregrađene, unutar definiranog, terasasto organiziranog vrtog sklopa, smještenog uz Put Vlaha Bukovca na predjelu Sv. Jakova. Vila je za dvije terase izdignuta iznad ceste, od koje je dijeli visoki podzid. Jednokatnica izduženog, razvedenog tlocrtnog obrisa, na jugozapadnom je uglu imala izdignut volumen - lođu, dok se na jugoistočnom, zasječenom uglu nalazi poligonalni erker nad kojim je balkon kata. Pred središnjim dijelom glavnog, južnog pročelja nalazi se ulazni trijem nad kojim je terasa ograđena balustradom. Na začelnoj, sjevernoj strani istaknuti su središnji te ugaoni rizaliti. U unutrašnjosti sobe se nižu uz južnu stranu dok se uz začelje pruža hodnik. Stubište je smješteno u središnjem začelnom rizalitu, a u ugaonim rizalitima servisni sadržaji.
današnje stanje	Vila je nakon Drugog svjetskog rata nacionalizirana i prenamijenjena u dječji dom. Za potrebe dječjeg doma 1975.-1976. godine zgradi je dograđen drugi kat te potpuno narušen izvorni oblikovni koncept.
kontekstualizacija	Projektant je reprezentativnost građevine nastojao ostvariti adiranjem arhitektonskih elemenata poput lođe, trijema i erkera, što je cjelinu preopteretilo povijesnim reminiscencijama.
izvori	HR-DADU-292, svež. 99/14
literatura	DUŠKO KEČKEMET, Moderna arhitektura u Dalmaciji, u: Arhitektura, 156-157, Zagreb, 1976., 65-79, 78 EMA FIORENINI ŠKERLJ, Izgradnja područja Ploče u Dubrovniku od kraja I. svjetskog rata do danas, magistarski rad, Zagreb, 1979., 31-32
status zaštite	Zaštićeno u sklopu Rješenja o preventivnoj zaštiti gradskog predjela Sv. Jakova (KLASA: UP/I-612-08/12-05/0283) – zona „C“
napomene	-

Prilozi 041

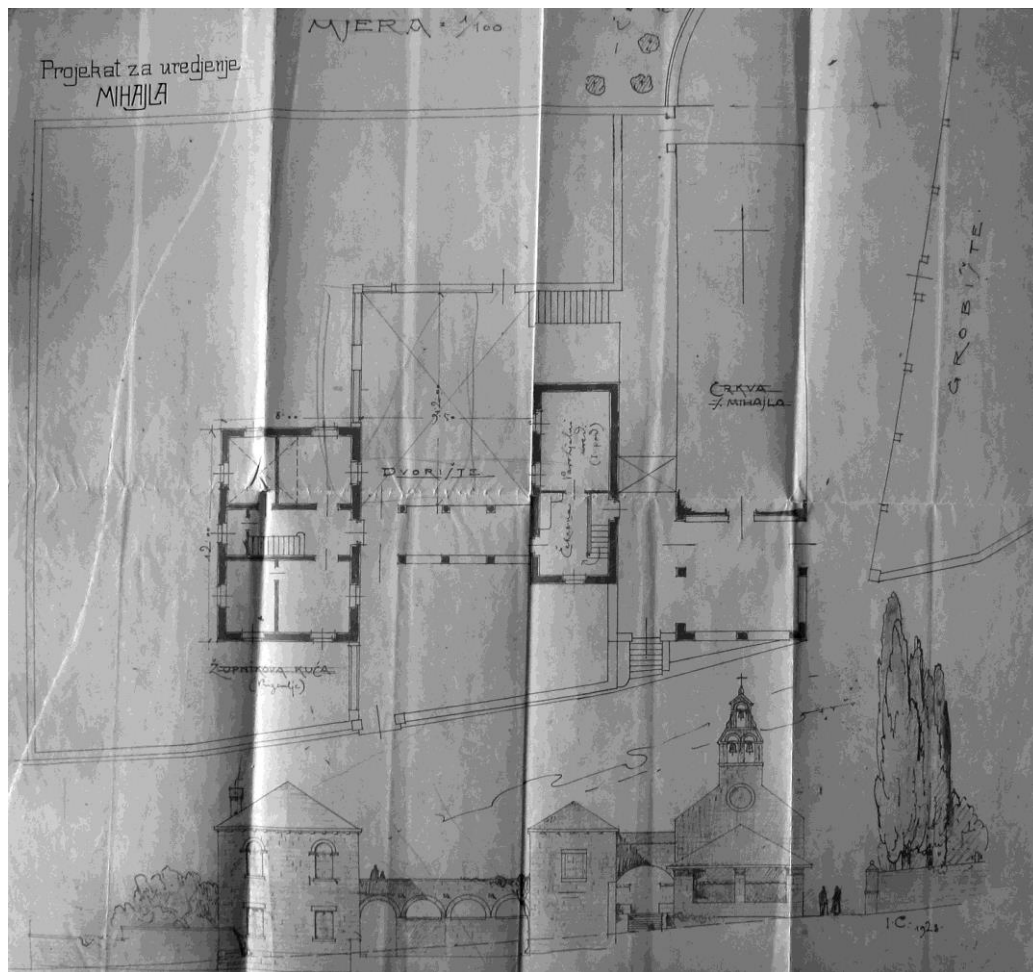
I. Ivačić(?), Vila Pera Banca, nacrt zapadnog i južnog pročelja, presjek, 1929., DADU

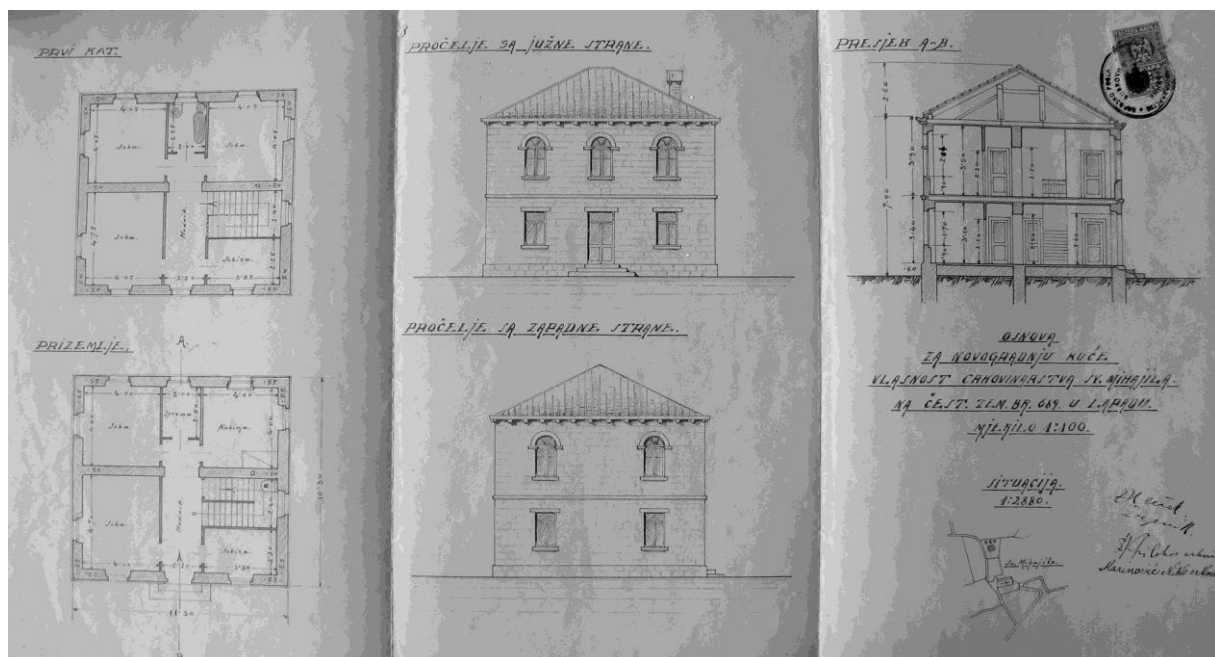
I. Ivačić(?), Vila Pera Banca, tlocrt prizemlja i prvog kata, 1929., DADU

kataloška jedinica	042
naziv	Nova župna kuća na Mihajlu (1928.-1930.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad, Na Mihajlu / Ulica dr. Ante Šercera 1
katastarska oznaka	čest. zgr. 556 na čest. zem. k.o. 689/2 k.o. Gruž
naručitelj	Župa sv. Mihajla
projektant	Ivo Ćurlica, Damjan Lučić - Roki(?)
osnova za atribuciju	potpis na nacrtu (Ćurlica), komparacija (Lučić-Roki)
izvođač	?
izvorna namjena	župni stan i ured
današnja namjena	župni stan i ured
datacija projekta	1928. (Ćurlica), - (Lučić-Roki)
građevna dozvola	19. srpnja 1929.
uporabna dozvola	13. lipnja 1930.
opis	<p>Župna kuća prema projektu arhitekta Ćurlice zamišljena je kao jednostavna katnica pravokutnog tlocrta s četverostrešnim krovom. Prizemlje je trebalo imati središnje predvorje u kojemu bi se nalazilo jednokrako stubište za kat te po dvije prostorije bočno. Prema projektu kuća je trebala biti smještena desetak metara sjeverno od stare župne kuće i u razini kata s njom biti povezana kamenim mostom koji bi se oslanjao na tri para stupaca.</p> <p>Građevinska dozvola ishođena je sljedeće, 1929. godine, no iz nepoznatog razloga, za projekt korigiran od strane drugog projektanta, vjerojatno općinskog inženjera Lučića - Rokija.</p> <p>Prema ovom projektu nova župna kuća, sličnog oblikovanja vanjštine, no modificiranog tlocrtnog gabarita i unutrašnjeg rasporeda, smještena je nešto sjevernije i nije fizički povezana sa starom kućom.</p> <p>Pročelja su joj građena kamenom, a otvori nemaju doprozornike, već samo jednostavnu prozorsku klupčicu i natprozornik, odnosno u zoni kata lučni nadvoj.</p>
današnje stanje	U krovu kuće izvedena je mansarda - široki belvederi s po dva prozora na istočnoj i zapadnoj strani. U prostor između stare i nove župne kuće interpolirana je nova crkva arhitekata Vinka Penezića i Krešimira Rogine (1989.-1999).
kontekstualizacija	<p>Uspostava mosta kojom bi se, prema Ćurličinu projektu, nova župna kuća povezala sa starom, referira na postojeću vezu između kata stare župne kuće i pjevališta crkve te izražava nastojanje da se nova kuća vizualno i fizički čvrsto integrira u cjelinu parohijalnog kompleksa.</p> <p>Izvedena građevina, pak, smještajem je jasno izdvojena iz povijesnog kompleksa, no u arhitektonskom i urbanističkom pogledu ne unosi osobitu kvalitetu u njegovo šire okruženje.</p>
izvori	HR-DADU-292, svež. 99b/29
literatura	<p>PATRICIJA VERAMENTA, O osnivanju Muzeja Iva Vojnovića, u: Dubrovnik, 4(2009), Dubrovnik, 2009., 262-270</p> <p>IVAN VIĐEN, Inicijativa za stvaranje Vojnovićeva muzeja, u: Dubrovnik, 4(2009), Dubrovnik, 2009., 271-281</p>
status zaštite	-
napomene	-

Prilozi 042

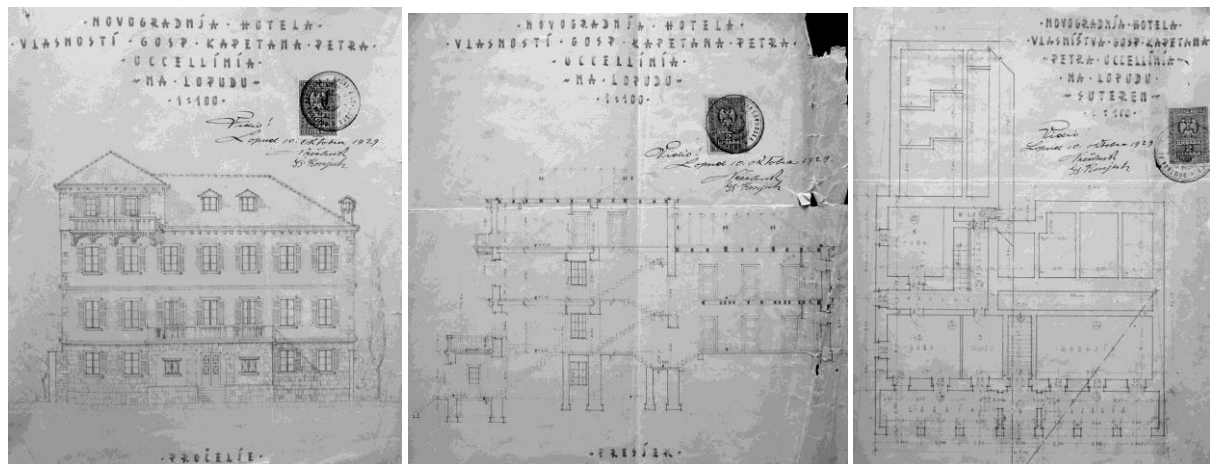
I. Čurlića, Projekt nove župne kuća na Mihajlu, 1928., DADU

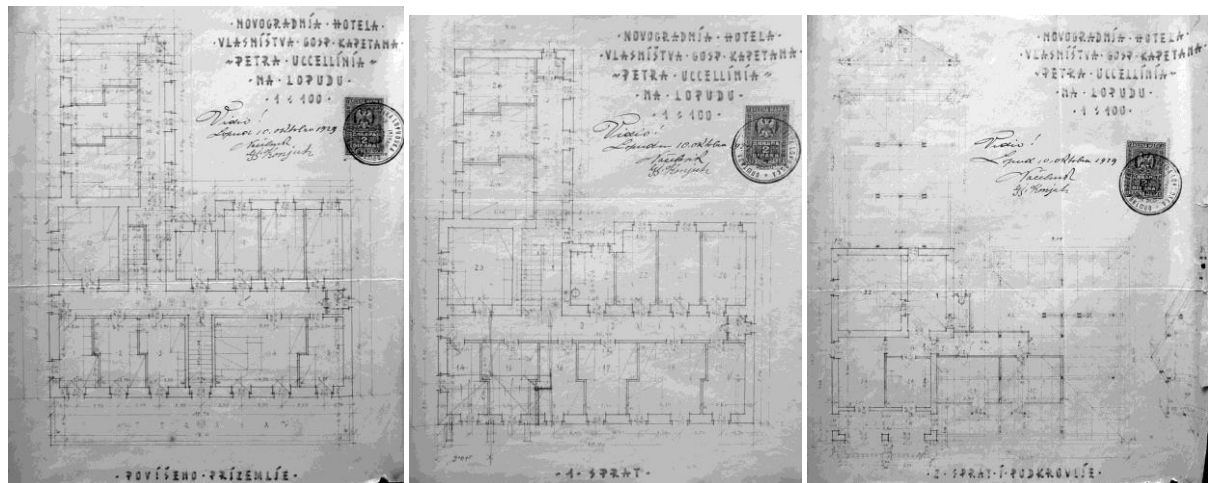
D. Lučić - Roki(?), Nova župna kuća na Mihajlu, projekt, 1929., DADU

kataloška jedinica	043
naziv	Hotel „Pracat“ (1929.-1930?)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Lopud, naselje Lopud / Obala Ivana Kuljevana
katastarska oznaka	čest. zgr. 110, 112, čest. zem. 223, 224, 225, 226, 228/1, 228/2 k.o. Lopud
naručitelj	Petar Uccellini, pomorski kapetan
projektant	Fridrih Valenta
osnova za atribuciju	komparacija
izvođač	?
izvorna namjena	hotel
današnja namjena	izvan funkcije
datacija projekta	-
građevna dozvola	10. listopada 1929.
uporabna dozvola	?
opis	<p>Hotel Petra Uccellinija, četveroetažna zgrada „L“ tlocrtnog oblika, smještena je u središtu lopudskog naselja. Uz suteran, visoko prizemlje i kat, na sjeverozapadnom uglu zgrada ima i drugi kat, na pročelnoj strani rastvoren lođom s istaknutim širokim balkonom s balustradom i masivnim konzolama. Pred hotelom, prema dužobalnoj šetnici, pružao se vrtni prostor, kasnije popločen opekom. Sva pročelja hotela građena su kamenom, a glavno pročelje sa sedam vertikalnih prozorskih osi usmjereno je zapadu, šetalištu i morskoj obali. Ulaz je smješten u središnju osu pročelja, a pred ulazom je trijem s tri luka, nad kojim je balkon kata u širini tri prozorske ose. Kod oblikovanja vanjštine javljaju se za arhitekta uobičajeni detalji - prozori s klupčicom i natprozornikom, bez naglašenih doprozornika, zatim razdjelni te završni vijenac jednostavne profilacije. Uglovi zgrade naglašeni su rustikom.</p> <p>U suterenu su smješteni servisni sadržaji, a na višim etažama gostinjske sobe.</p>
današnje stanje	Zadržan je izvorni volumen i oblikovanje vanjštine zgrade. Hotel duže vrijeme nije u funkciji.
kontekstualizacija	Podignuta u središtu lopudskog naselja, na mjestu drevne crkve Gospe od Napuča, masivna hotelska zgrada zasigurno se ne može smatrati uspješnijim primjerom interpolacije novog sadržaja u povijesnu cjelinu. Nastojanje da se visinskim diferenciranjem volumena – izdignutim ugaonim dijelom, koji je prema obali rastvoren lođom s balkonom, ostvari vizualni naglasak djeluje pretenciozno i neusklađeno s cjelinom koju odlikuje Valentina uobičajena suzdržanost izričaja.
izvori	HR-DADU-292, svež. 99b/37
literatura	-
status zaštite	Zaštićeno u sklopu Rješenja o preventivnoj zaštiti kulturno – povijesne cjeline naselja Lopud (KLASA: UP/I-612-08/12-05/0280) – zona „B“
napomene	-

Prilozi 043

F. Valenta, Hotel „Pracat“, nacrt zapadnog pročelja, presjek, tlocrt suterena, 1929., DADU

F. Valenta, Hotel „Pracat“, tlocrt visokog prizemlja, prvog i drugog kata, 1929., DADU

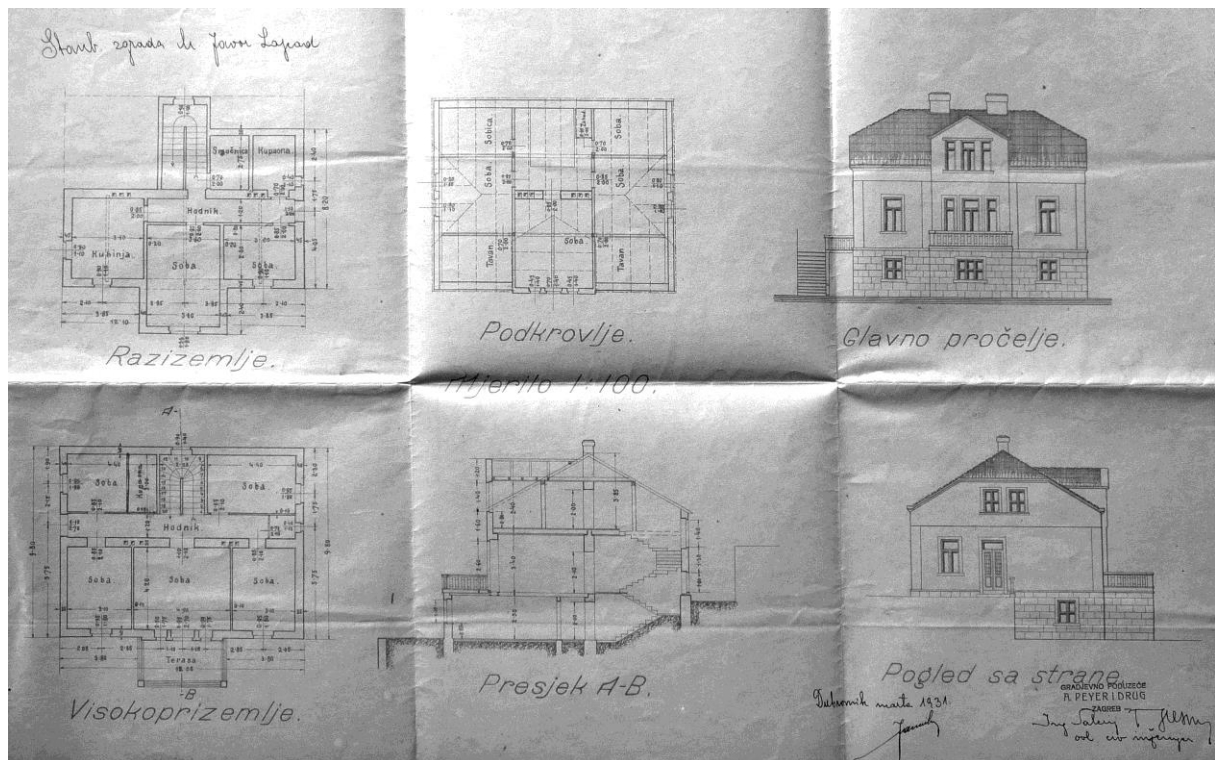
Hotel „Pracat“, pogled sa zapada

Hotel „Pracat“, pogled sa zapada

kataloška jedinica	044
naziv	Kuća Milana Javora (1929.-1931.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad / Slanska 6
katastarska oznaka	čest. zgr. 590 na čest. zem. 935/12 k.o. Gruž
naručitelj	Milan Javor, špediter
projektant	Valerije Rieszner
osnova za atribuciju	potpis na nacrtima
izvođač	Građevno poduzeće „A. Peyer i drug“, Zagreb
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	rujan 1929., ožujak 1931.
građevna dozvola	25. studenog 1929.
uporabna dozvola	18. svibnja 1931.
opis	<p>Jednokatnica pravokutnog tlocrta smještena je na kaskadno organiziranoj vrtnoj parceli na uglu prometnice, Ulice Kardinala Stepinca i stubišne Slanske ulice u Lapadu, iznad uvale Sumartin.</p> <p>Prizemlje kuće građeno je kamenim kvadrima grublje obrade, dok je zona kata i visokog potkrovlja završno ožbukana. Glavno pročelje kuće usmjereno je prema jugu i trodijelno komponirano - središnji dio prizemlja istaknut je i nad njim formirana terasa kata. Širinu terase prati plitki istak središnjeg dijela kata te u potkrovlju mansarda. Naglasak središnje vertikale pojačavaju i trodijelni otvori kata i mansarde. Bočne zone pročelja u zoni kata obrubljene su blago istaknutim lezenama i rastvorene po jednim prozorom pravokutnog vertikalnog formata. Krovište kuće izvorno je oblikovano kao dvostrešno sa skošenjima na zabatnim stranama, istočnoj i zapadnoj te središnjom mansardom na južnoj strani.</p> <p>Od ulaza u prizemlje smještenog na istočnom pročelju pruža se hodnik, koji dijeli dvije dnevne prostorije južno, od kupaonice, sprema i stubišta za kat na sjevernoj strani. Nasuprot ulazu nalazi se kuhinja. Kat ima zaseban ulaz na zapadnom pročelju. Od ulaza čitavom širinom kuće pruža se hodnik i dijeli tri veće sobe usmjerene prema jugu od stubišta, kupaonice te dvije manje sobe smještene u sjeverozapadnom i sjeveroistočnom uglu.</p>
današnje stanje	Kući je nadograđen drugi kat i nad njim dvostrešno krovništvo.
kontekstualizacija	Kuća prije svega dokumentira različite projektantske pristupe na prijelazu u četvrto desetljeće 20. stoljeća. Oblikovni detalji (vertikalno izduženi formati otvora, artikulacija pročelja istacima u žbuci) djeluju prije kao secesijski prežitci, no kao okretanje modernom izričaju.
izvori	HR-DADU-292, svež. 99b/14
literatura	-
status zaštite	-
napomene	Izmjene u odnosu na projekt za koji je ishođena građevinska dozvola, prihvaćene su temeljem nacрта predočenih na očevidu za kolaudaciju, a vlasniku je za odstupanje od odobrene projektne dokumentacije određena kazna od 1 000 dinara.

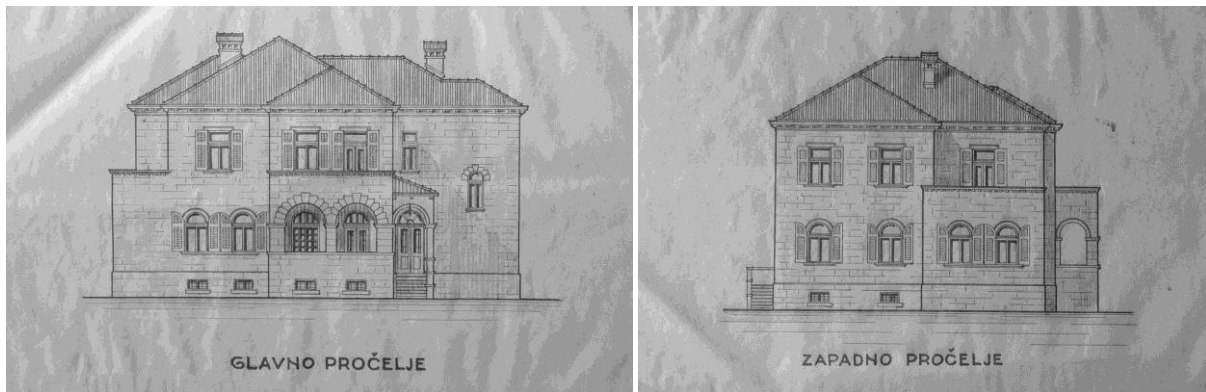
Prilozi 044

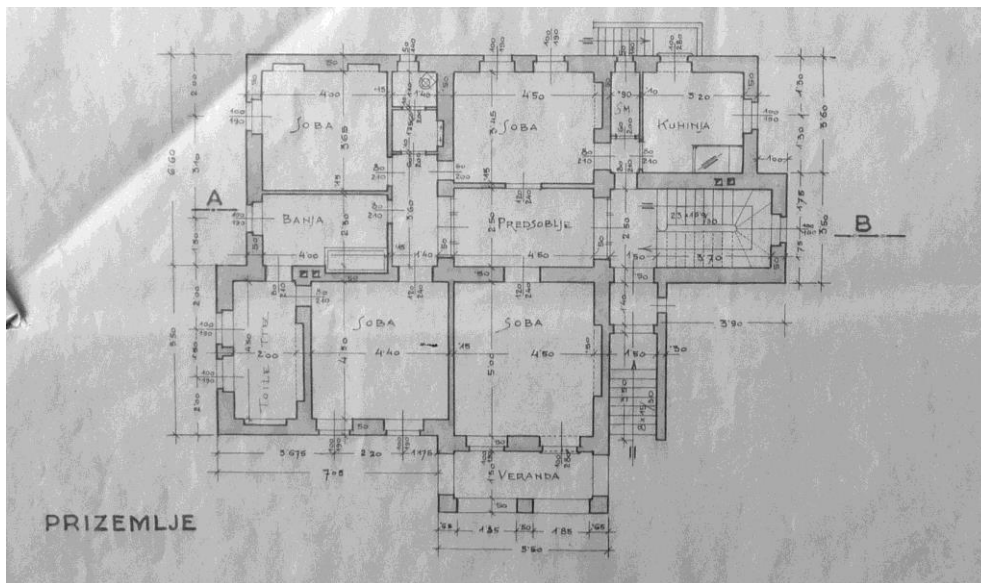
V. Rieszner, Kuća Milana Javora, projekt, 1931., DADU

kataloška jedinica	045
naziv	Pansion „Vila Odak“ (1929.-1931.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Sv. Jakov / Frana Supila 16
katastarska oznaka	čest. zgr. 2759 na čest. zem. 1783 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Mina Odak
projektant	Ivan Ivačić
osnova za atribuciju	potpis na nacrtima, komparacija
izvođač	Vilim Doršner
izvorna namjena	pansion
današnja namjena	stambena
datacija projekta	22. studenog 1929.
građevna dozvola	12. prosinca 1929.
uporabna dozvola	19. ožujka 1931.
opis	Jednokatnica sa suterenom smještena je unutar terasasto organiziranog vrta, što se pruža između dvije glavne prometnice predjela, Puta Vlaha Bukovca i Puta Frana Supila. Volumen joj je tlocrtno i visinski razveden; istaknute lođe prizemlja na glavnom južnom te zapadnom pročelju natkrivene su terasama, glavni ulaz s pristupnim stubištem, natkriven potrijemkom, smješten je na uvučenom, jugozapadnom uglu. Pročelja su građena kamenom, otvori prizemlja imaju lučne nadvoje, dok su oni na katu pravokutnog formata. Iako je građevina zamišljena kao pansion, raspored unutrašnjosti ne otkriva namjenu, već više odgovara obiteljskoj vili; prostorije prizemlja i kata organizirane su oko središnjeg predsoblja, na zapadnoj strani povezanog sa stubištem.
današnje stanje	Nakon Drugog svjetskog rata vila Odak prenamijenjena je za stalno stanovanje, a krajem 20. stoljeća dograđen joj je drugi kat.
kontekstualizacija	Uz minimalno korištenje povijesnih reminiscencija, razvedenim tlocrtnim obrisom i visinskim diferenciranjem volumena arhitekt je ostvario asimetričnu, dinamičnu kompoziciju koja je trebala izraziti reprezentativnost, no ujedno i intimitet manjeg pansiona.
izvori	HR-DADU-292, svež. 99b/19
literatura	EMA FIORENINI ŠKERLJ, Izgradnja područja Ploče u Dubrovniku od kraja I. svjetskog rata do danas, magistarski rad, Zagreb, 1979., 41-42 LUKŠA LUCIANOVIĆ, Povijest dubrovačkog hotelijerstva (od prvih prenoćišta u Dubrovačkoj Republici do modernih pansiona i hotela uoči Domovinskog rata), Dubrovnik, 2014., 73
status zaštite	Zaštićeno u sklopu Rješenja o preventivnoj zaštiti gradskog predjela Sv. Jakova (KLASA: UP/I-612-08/12-05/0283) – zona „C“
napomene	-

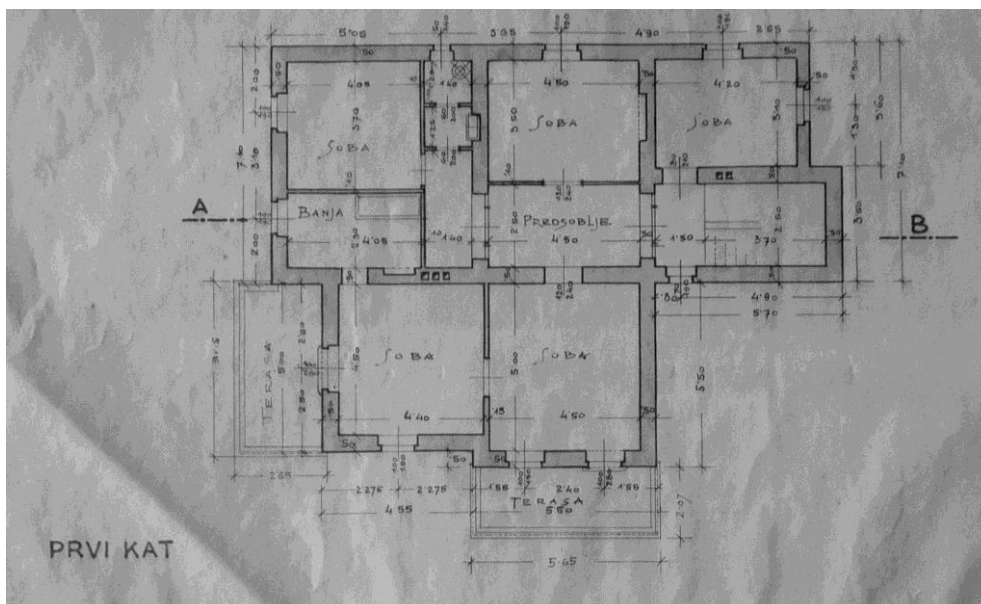
Prilozi 045

I. Ivačić, Pansion „Vila Odak“, nacrt južnog i zapadnog pročelja, 1929., DADU

I. Ivačić, Pansion „Vila Odak“, tlocrt prizemlja, 1929., DADU

I. Ivačić, Pansion „Vila Odak“, tlocrt prvog kata, 1929., DADU

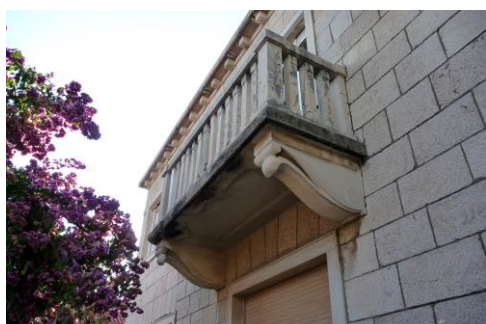
kataloška jedinica	046
naziv	Kuća Antuna Stanoša (1929.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Ploče / Put od Bosanke 12
katastarska oznaka	čest. zgr. 3278 na čest. zem. 1655/3 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Antun Stanoš
projektant	Josip Kodl
osnova za atribuciju	novinski članci – Novo doba, travanj 1931.
izvođač	?
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	-
građevna dozvola	1929.
uporabna dozvola	?
opis	<p>Kamenom građenih pročelja, natkrivena krovom s kupom kanalicom, jednokatna kuća smještena je na nevelikoj vrtnoj parceli na Pločama, uz južnu stranu Puta od Bosanke. Od vrata u ogradnom zidu pristupa se u vrt pred zapadnim pročeljem kuće. Osnovni pravokutni tlocrtni obris kuće razveden je na zapadnoj strani - sjeverni dio pročelja je uvučen, a na mjestu loma u pravcu pružanja, smješten je ulazni podest nad kojim je balkon kata ograđen kamenom balustradom. Dimenzije i smještaj otvora podređeni su orijentaciji kuće, odnosno rastvaranju unutrašnjosti atraktivnim vizurama na more, otok Lokrum i povijesnu jezgru. Tako je jugozapadni ugao kuće na obje stambene etaže rastvoren trima pravokutnim otvorima, a južno pročelje s po još jednim širokim pravokutnim otvorom, od kojih onaj u zoni kata ima balkon s balustradom, položen na dvije dekorirane kamene konzole. Svi otvori imaju kamene okvire jednostavne profilacije s istaknutim vanjskim rubom. Pročelje zaključuje neprofilirani kameni krovni kanal položen na kubične konzolice.</p> <p>Središnje mjesto u organizaciji prizemlja i kata imalo je predvorje - <i>hall</i>. Južno od predvorja, široko rastvorene okolišu i vizurama, nalazile su se u prizemlju dvije reprezentativne dnevne prostorije, a na katu prostrane spavaće sobe. Stubište se nalazilo sjeverozapadno, a kuhinja (na katu manja spavaća soba) i pomoćne prostorije sjeveroistočno. Servisni sadržaji smješteni su u podrumu.</p>
današnje stanje	Kuća je zadržala integritet vrtno parcele, a većim dijelom i izvorni volumen i oblikovanje vanjštine. Uslijed razdiobe unutrašnjost na dvije etažne stambene jedinice, nakon Drugog svjetskog rata ukinuto je unutrašnje stubište, a na sjeverozapadnoj strani kuće izvedeno dvokrako vanjsko kameno stubište do balkona kata. Izmjene otvora vršene su na sjevernoj fasadi u zoni prizemlja.
kontekstualizacija	Josip Kodl, najavangardniji splitski arhitekt međuraća, oblikovanje vanjštine kuće Stanoš prilagodio je regionalnim graditeljskim karakteristikama. U kojoj su mjeri prilagodbe rezultat projektantskog izbora, a koliko su uvjetovane traženjima naručitelja ili Uresnog povjerenstva, teško je suditi bez očuvane projektne dokumentacije. Svjedočenje Josipa Kodla u sudskoj parnici Ivačić - Strajnić, preneseno (točnije rečeno, slobodno interpretirano) u tadašnjem tisku, kako je „ <i>nacrt za kuću g. Stanoša sasvim izmijenjen i upropašten po inž. Ivačiću</i> “ (članu Uresnog povjerenstva, op. a.), donekle bi mogao objasniti oblikovne kompromise, no detalji poput konzola balkona dekoriranih motivom povijenog lista, zasigurno nisu nastali traženjem građevnih vlasti, već bi se prije mogli pripisati željama investitora, odnosno udjelu izvođača radova.
izvori	novinski članci - *** Izjava inž. arh. I. Ivačića, Novo doba, 11. travnja 1931., 6; *** Spor K. Strajnić – arh. Ivačić, Izjava g. inž. arch. Kodla, Novo doba, 13. travnja 1931., 6; *** Spor arh. Ivačić – K. Strajnić, Izjava g. arch. Ivačić na račun gosp. arch. Kodla, Novo doba, 22. travnja 1931., 6
literatura	-
status zaštite	Zaštićeno u sklopu Povijesne cjeline grada Dubrovnika i njene neposredne okoline (Z-

	3818) – zona „B“
napomene	-

Prilozi 046

Kuća Antuna Stanoša, pogled sa sjeverozapada

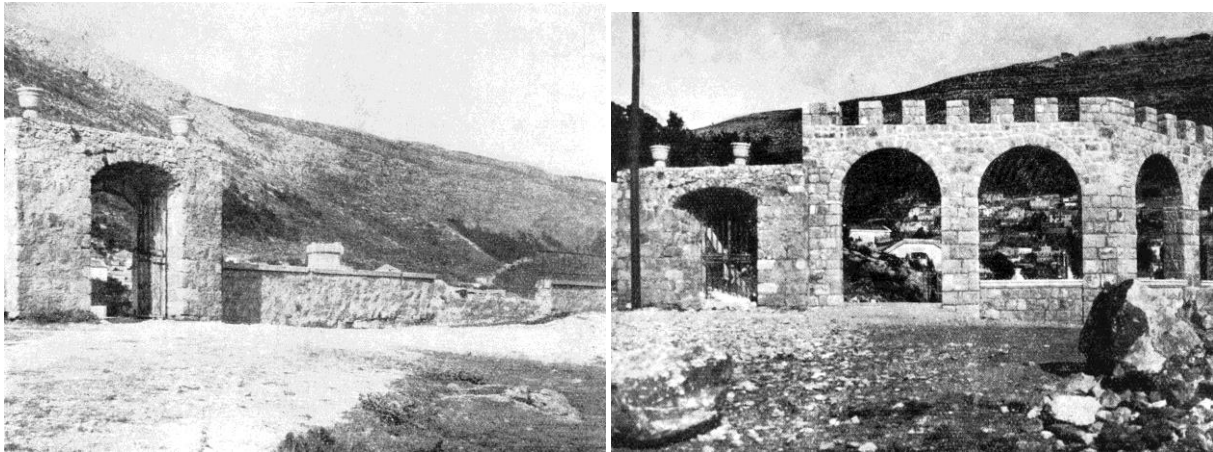
Kuća Antuna Stanoša, detalj balkona

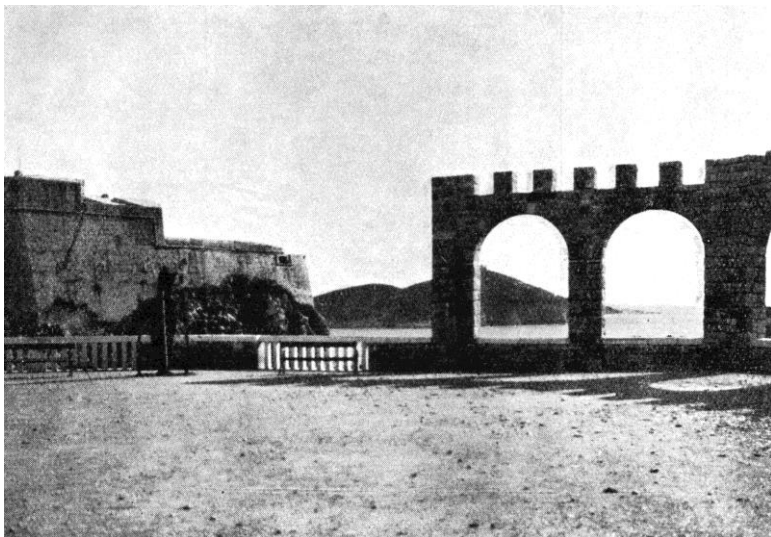
Kuća Antuna Stanoša, pogled iz jugozapadne sobe kata

kataloška jedinica	047
naziv	Rekonstrukcija pristupnog platoa parka Gradac (1929.)
vrsta zahvata	rekonstrukcija
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, park Gradac na Pilama
katastarska oznaka	čest. zem. 113/1 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Općina dubrovačka
projektant	Ivo Ćurlica
osnova za atribuciju	navodi Koste Strajnića (KOSTA STRAJNIĆ, Dubrovnik bez maske, Dubrovnik, 1930., 19; *** I Uresno povjerenstvo tuži..., u: Tribuna, 19. rujna 1930., 3-5, 4)
izvođač	?
izvorna namjena	glavni prilaz parku Gradac
današnja namjena	glavni prilaz parku Gradac
datacija projekta	-
građevna dozvola	?
uporabna dozvola	?
opis	Posjed samostana Gospe od Danača bio je do početka 20. stoljeća prema kopnu ograđen visokim ogradnim zidom. Istočni dio zida je nakon uređenja parka Gradac snižen, a prilikom izgradnje kolnog pristupa Dančama dijelom i potpuno negiran. Izvedbu kolnog puta, pristupnog stubišta i nove ograde parka Kosta Strajnić dovodi u vezu s planovima za izgradnju hotela na Dančama. Uz stara vrata u nekadašnjem ogradnom zidu Danača arhitekt Ćurlica projektirao je i izveo četiri visoka lučna otvora nad kojima je vrh zida nazubljen poput kruništa. U daljnjem pravcu pružanja prema sjeveru, arhitekt je park ogradio parapetnim zidicem s jednostavnim balustrima kvadratnog presjeka. Monumentalni ulaz u park smješten je sjeverno, naglašen dvama stupcima s kamenim vazama, a prema kolnom putu od ulaza se spušta prostrano, jednostavno oblikovano stubište. U osi stubišta na morskoj hridi prema tvrđavi Lovrijenac istaknut je manji vidikovac.
današnje stanje	Lukovi su uklonjeni sredinom pedesetih godina 20. stoljeća, a ostatak kompozicije, balustrada i prostrano pristupno stubište očuvali su se do danas.
kontekstualizacija	Izvedba četiri visoka luka s kruništem na platou Gradca, nedaleko tvrđave Lovrijenac, predstavlja neuspjelu transpoziciju omiljenog arhitektovog motiva iz intime privatnih vrtova u prostrani javni prostor te je Kosta Strajnić s pravom uspoređuje s nevješt看im kazališnim kulisama. Jednostavne linije parapetnog zida i stubišta znatno su kvalitetniji segment projektnog rješenja i trajno su integrirani u cjelinu najvećeg i najpopularnijeg dubrovačkog parka.
izvori	Kosta Strajnić, Dubrovnik bez maske, Dubrovnik, 1930., 19; *** I Uresno povjerenstvo tuži..., u: Tribuna, 19. rujna 1930., 3-5, 4; *** Gradski „Pričji Vrt“, u: Narodna svijest, 3. listopada 1929., 3
literatura	KOSTA STRAJNIĆ, Dubrovnik bez maske, Dubrovnik, 1930., 18-19 BRUNO ŠIŠIĆ, Vrti prostori povijesnog predgrađa Dubrovnika od Pila do Boninova, Zagreb – Dubrovnik 2003., 113-118 LUKŠA LUCIANOVIĆ, Povijest dubrovačkog hotelijerstva (od prvih prenoćišta u Dubrovačkoj Republici do modernih pansiona i hotela uoči Domovinskog rata), Dubrovnik, 2014., 156
status zaštite	Zaštićeno u sklopu Povijesne cjeline grada Dubrovnika i njene neposredne okoline (Z-3818) – zona „B“
napomene	Iste godine u parku Gradac uređen je i „Ptičji vrt“. Prema novinskom članku iz listopada 1929. godine glavni plan vrta izradio je također Ivo Ćurlica, a izvedbom je rukovodio inženjer Damjan Lučić - Roki. Projektiranje i izvedba nastambi za ptice prepuštena je apsolventu arhitekture Jozu Dražiću. Vrt je zbog financijskih poteškoća uskoro zatvoren.

Prilozi 047

Ogradni zid parka, prije i nakon rekonstrukcije, Strajnić (1930.)

I. Čurlića, Rekonstrukcija pristupnog platoa parka Gradac, ogradni zid, Strajnić (1930.)

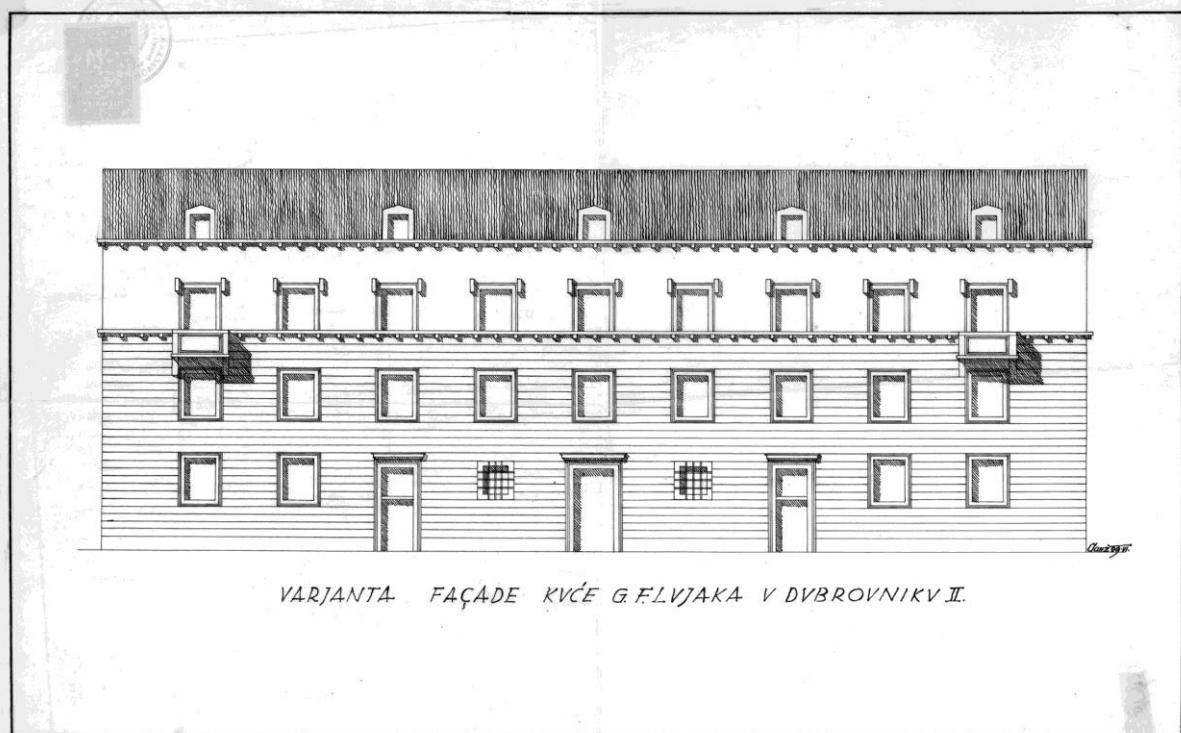
Prilazno stubište parku i ogradni zid

kataloška jedinica	048
naziv	Đačka poliklinika (1928.-1930.?)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Ploče / Uz Tabor 2
katastarska oznaka	čest. zgr. 2548 na čest. zem. 1661/1 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Ministarstvo narodnog zdravlja i Općina dubrovačka
projektant	Fridrih Valenta
osnova za atribuciju	komparacija
izvođač	?
izvorna namjena	đačka poliklinika
današnja namjena	dječja poliklinika
datacija projekta	-
građevna dozvola	?
uporabna dozvola	?
opis	<p>Đačka poliklinika smještena je u neposrednoj blizini kompleksa Gimnazije, unutar tada još uvijek nedovršenog parka, posljednjeg neizgrađenog prostora nekadašnjeg Tabora. Nevelika prizemnica sa suterenom, natkrivena plitkim krovom, kvadratične je tlocrtne osnove, sa središnjim rizalitom istaknutim na južnom pročelju. Zona suterena građena je bunjastim kamenim kvadrima, koji se u vidu isprekidane ugaone rustike javljaju i na glatkim ožbukanim zidnim platnima gornje etaže. Prozorski otvori, različitih formata i podjele, oblikovani su istovjetno, sa istaknutim kamenim klupčicama i natprozornicima jednostavnog profila, dok su im bočne strane usječene u zide.</p> <p>Unutrašnjošću dominira prostrana čekaonica oko koje su organizirane ambulante, a dvokrako stubište povezuje je s prostorom suterena.</p>
današnje stanje	Zgrada je zadržala izvorni volumen, oblikovanje i prostornu dispoziciju. Izvorna vanjska stolarija i oprema eksterijera većim su dijelom zamijenjeni.
kontekstualizacija	Đačka poliklinika svrstava se među malobrojne javne građevine podignute u Dubrovniku tijekom međuratnog razdoblja, pa bi stoga i njen visoki oblikovni doseg trebao imati veći značaj no gradnje privatnih naručitelja. Iako je podignuta u vremenu kada je Kosta Strajnić pažnju šire javnosti usmjerio na pitanja urbanizma i arhitekture, njen nastanak prošao je potpuno nezapaženo. No samozatajna pojavnost, koja je uostalom i primjerena funkciji građevine, krije iznimni senzibilitet za prostorni kontekst, dobro odmjerene proporcije i promišljeno oblikovanje, koje u odnosu na istovremena rješenja Vinka Glanza ili Jože Plečnika za javne dubrovačke gradnje djeluje znatno suvremenije i arhitektonski suvislije.
izvori	novinski članci - *** Školska poliklinika, u: Narodna svijest, 10. studenog 1927., 3; *** Školska poliklinika, u: Narodna svijest, 1. ožujka 1928, 4; *** Početak gradnje školske poliklinike, u: Narodna svijest, 19. srpnja 1928., 2; *** Promjene u oblasnoj bolnici, u: Narodna svijest, 14. ožujka 1929., 3
literatura	-
status zaštite	Zaštićeno u sklopu Povijesne cjeline grada Dubrovnika i njene neposredne okoline (Z-3818) – zona „B“
napomene	Nije očuvana projektna dokumentacija za gradnju poliklinike, no karakteristični oblikovni detalji neosporno ukazuju na autorstvo Fridriha Valente.

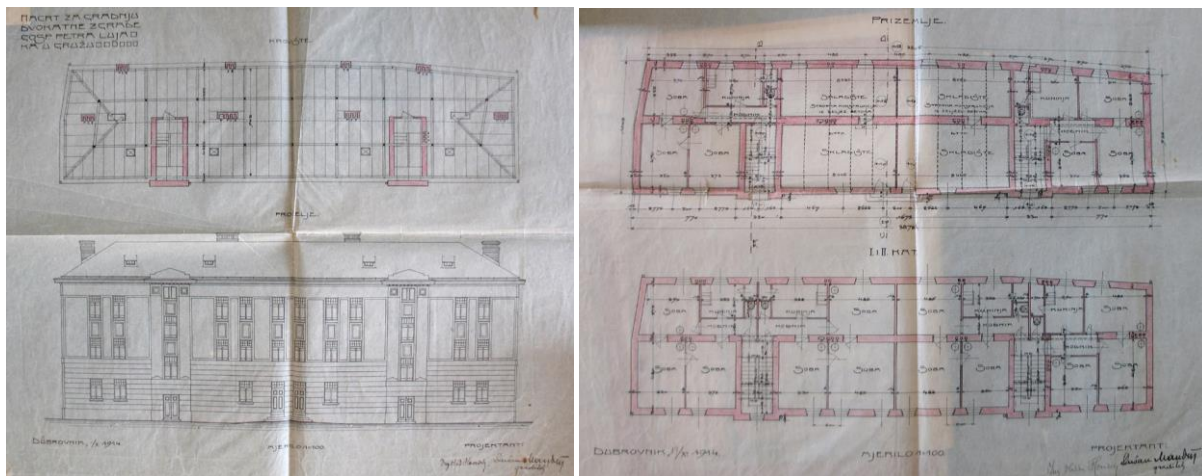

Đačka poliklinika, pogled s jugoistoka

kataloška jedinica	049
naziv	Projekt kuće Lujak (1929.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	projekt
lokacija / adresa	Dubrovnik, Gruž
katastarska oznaka	čest. zem. 269/6 k.o. Gruž
naručitelj	Pero Lujak
projektant	Vinko Glanz
osnova za atribuciju	potpis na nacrtu
izvođač	-
izvorna namjena	stambena, najamna zgrada
današnja namjena	-
datacija projekta	lipanj 1929.
građevna dozvola	-
uporabna dozvola	-
opis	<p>Od projekta za kuću Lujak u Gružu sačuvan je samo nacrt glavnog pročelja. Sudeći prema također neizvedenom projektu za kuću na istoj parceli iz 1914. godine, zgrada je trebala imati desetak najamnih stanova.</p> <p>Horizontalno izduženo pročelje dvokatnice ima devet vertikalnih osi otvora. Odijeljena razdjelnim vijencem s konzolicama, zona drugog kata naglašena je različitom završnom obradom zidnog plašta (glatka ploha umjesto rustike), dvama balkonima na krajnjim prozorskim osima te konzolama uz gornje uglove okvira prozora.</p>
današnje stanje	-
kontekstualizacija	Suzdržana primjena povijesnih reminiscencija i dekorativnih elemenata na pročelju kuće Lujak bliska je pristupu kasnije primijenjenom kod realizirane kuće Bacelj na Boninovu te podcrtava razliku u arhitektovu pristupu kod projektiranja javnih građevina (muzej Iva Vojnovića, regulacija Tabora, regulacija trga pred Katedralom) i privatnih narudžbi (kuća Bacelj, kuća Lujak).
izvori	HR-DADU-292, svež. 99/23
literatura	ANTUN BAĆE, Arhitekt Vinko Glanz u Dubrovniku, u: Strajnićev zbornik, (ur.) Ivan Viden, Dubrovnik – Zagreb, 2009., 85-100, 87-89
status zaštite	-
napomene	-

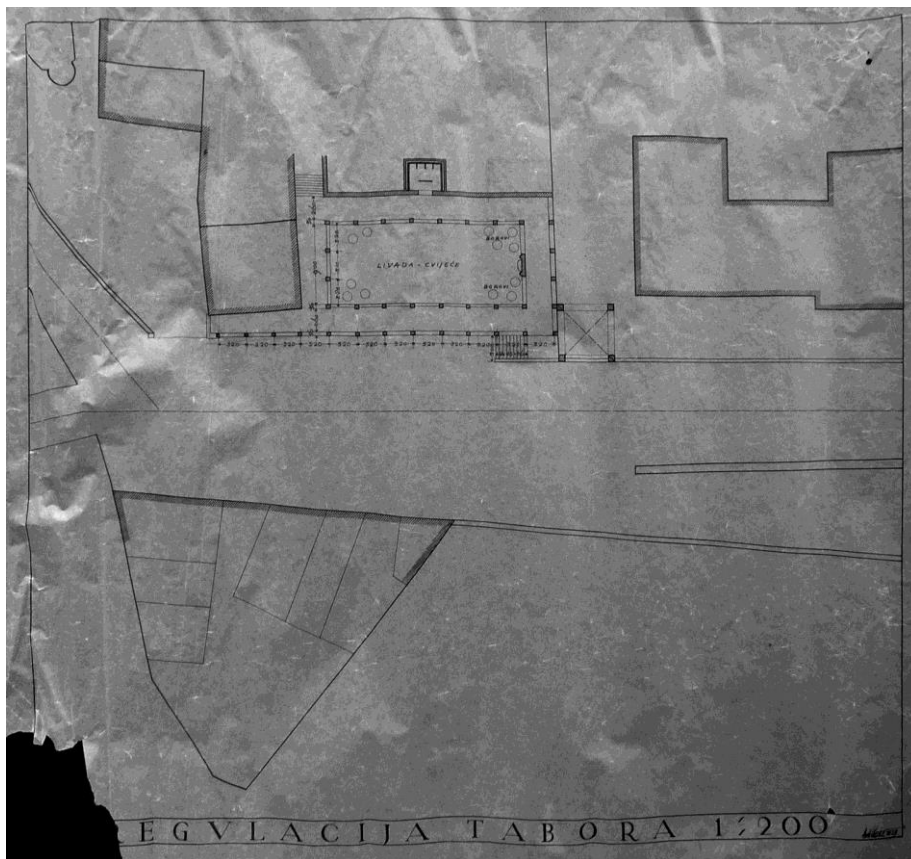
V. Glanz, Projekt kuće Lujak, nacrt pročelja, 1929., DADU

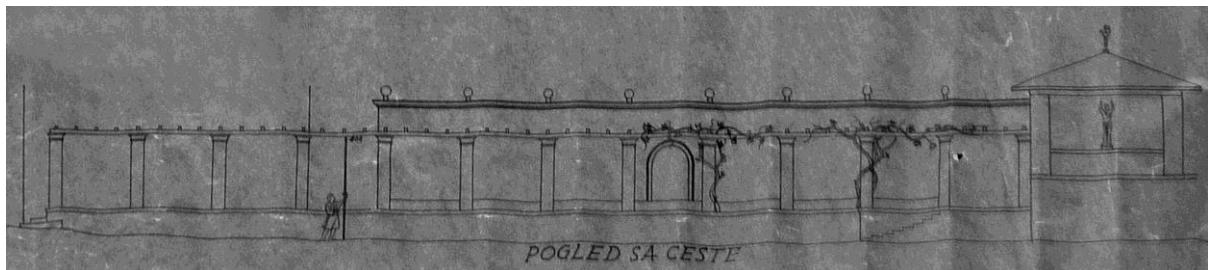
Nepoznati projektant, Projekt kuće Lujak, nacrt pročelja, tlocrt prizemlja, prvog, drugog kata i krovšta, 1914., DADU

kataloška jedinica	050
naziv	Projekt regulacije Tabora (1929.)
vrsta zahvata	novogradnja, regulacija prostora
razina realizacije	projekt
lokacija / adresa	Dubrovnik, Ploče
katastarska oznaka	čest. zem. 1660 k.o. Dubrovnik
naručitelj	-
projektant	Vinko Glanz
osnova za atribuciju	potpis na nacrtima
izvođač	-
izvorna namjena	trg s javnim zahodima
današnja namjena	-
datacija projekta	srpanj 1929.
građevna dozvola	-
uporabna dozvola	-
opis	<p>Projekt se odnosi na uređenje preostalog nevelikog neizgrađenog prostora nekadašnjeg Tabora, smještenog zapadno uz ogradni zid dvorišta Gimnazije, između ceste i kaskada parka Đačke poliklinike.</p> <p>U središtu pravokutnog prostora smještena je ozelenjena parkovna površina, poput klaustarskog vrta s četiri strane okružena stuporedima s odrinom. Prema cesti, od zapadnog ugla kuće Duper do ogradnog zida Gimnazije arhitekt formira niski podzid sa stuporedom i odrinom. U kompoziciju je uključena i renesansna česma „Međed“, ostatak opreme nekadašnjeg Tabora, a od javnih sadržaja uvodi se neveliki javni zahod smješten u podzidu terase parka Poliklinike.</p>
današnje stanje	-
kontekstualizacija	Iako se radi o jednoj slobodnoj površini na iznimno frekventnoj gradskoj lokaciji, arhitekt je prvenstveno zaokupljen estetskim momentom uređenja prostora, ujednačavanjem i monumentalizacijom sjevernog poteza izgradnje uz skućeni plato pred istočnim ulazom u povijesnu jezgru Dubrovnika.
izvori	HR-DADU-OGU, svež. 66/332
literatura	-
status zaštite	-
napomene	-

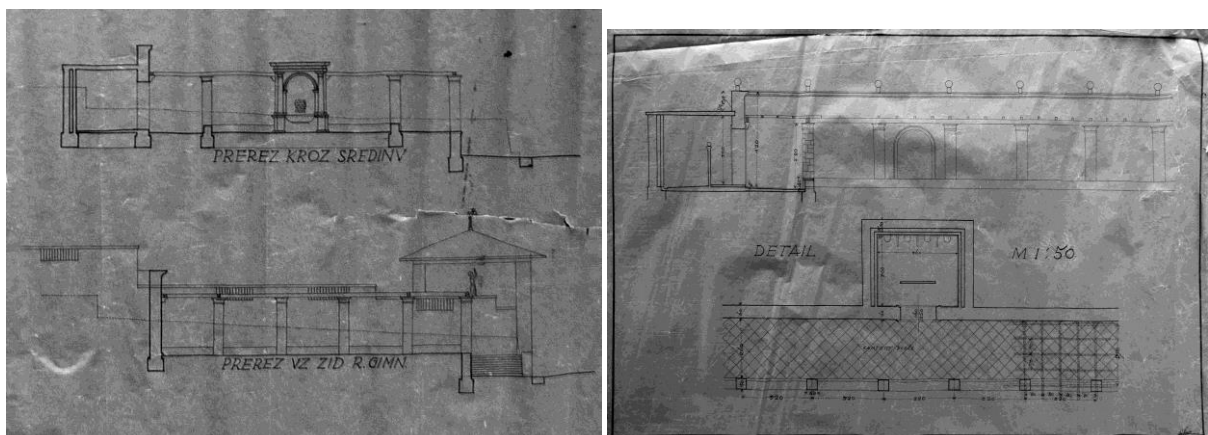
Prilozi 050

V. Glanz, Projekt regulacije Tabora na Pločama, situacija, 1929., DADU

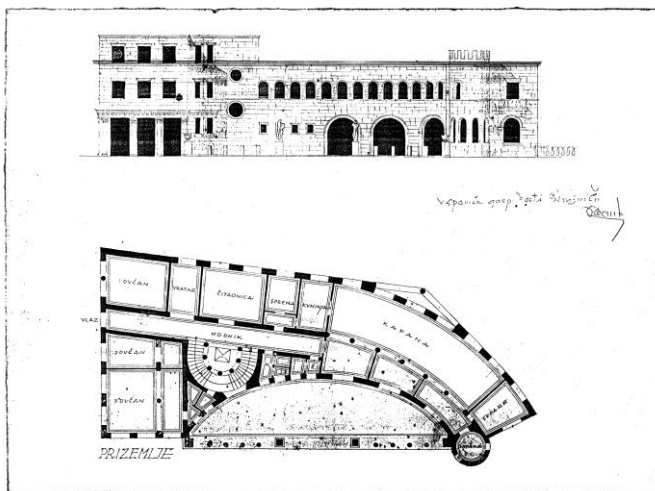
V. Glanz, Projekt regulacije Tabora na Pločama, nacrt pročelja, 1929., DADU

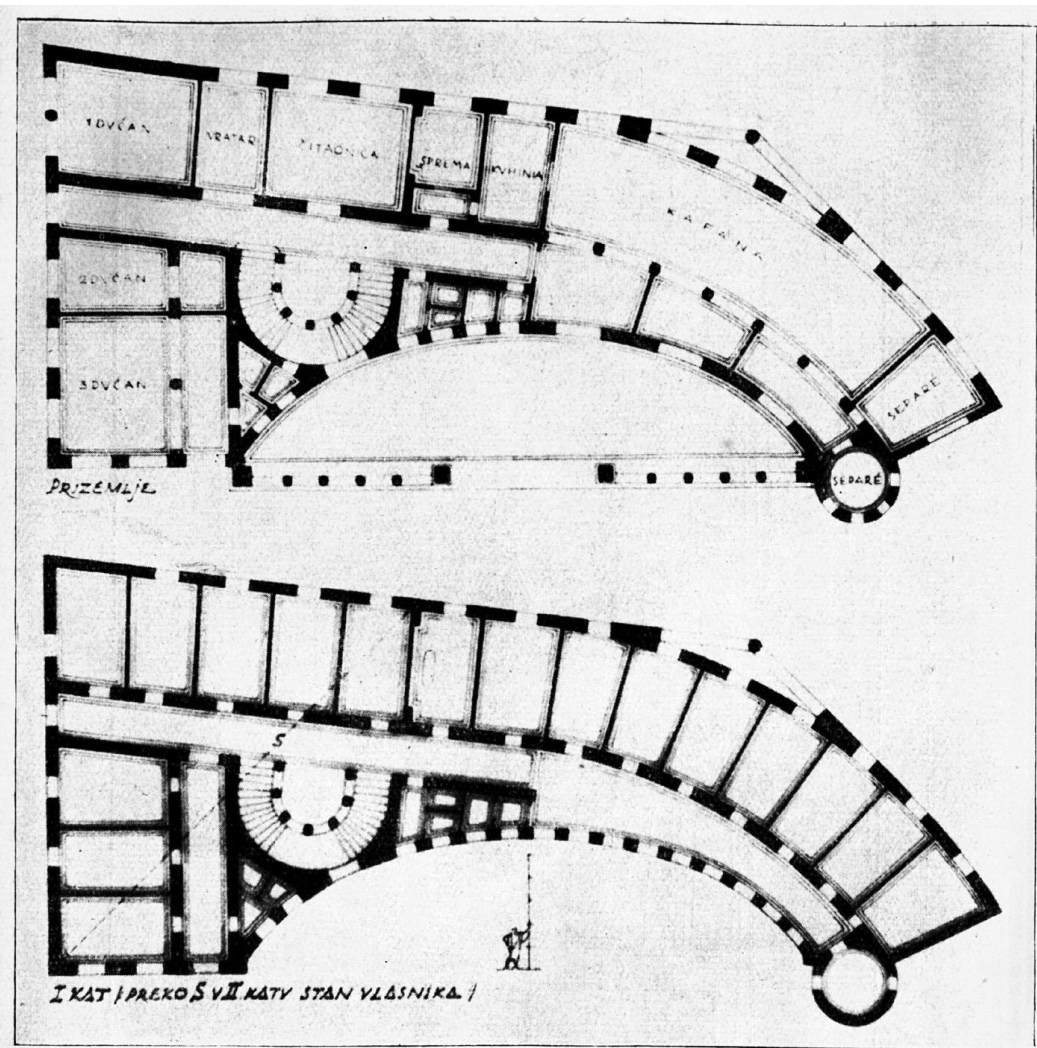
V. Glanz, Projekt regulacije Tabora na Pločama, presjeci i detalj tlocrta, 1929., DADU

kataloška jedinica	051
naziv	Projekt kavane „Dubravka“ (1929.)
vrsta zahvata	novogradnja - zamjenska građevina
razina realizacije	idejni projekt
lokacija / adresa	Dubrovnik, Pile / Brsalje
katastarska oznaka	čest. zgr. 1 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Stijepo Ivanović (putem Koste Strajnića)
projektant	Jože Plečnik
osnova za atribuciju	literatura, potpis na nacrtu
izvođač	-
izvorna namjena	stambeno - poslovna (ugostiteljska)
današnja namjena	-
datacija projekta	-
građevna dozvola	-
uporabna dozvola	-
opis	<p>Kavana Dubravka, nevelika građevina podignuta u prvoj polovici 19. stoljeća, nalazi se na platou Braslja, u neposrednoj blizini Vrata od Pila, gradskog jarka i zidina.</p> <p>Slijedeći zadani program, arhitekt je umjesto postojeće kavane zamislio veću zgradu, koja bi zauzela čitav istočni dio platoa, sve do kontraskarpe zidina, u prizemlju udomila dućane i kavanu s pratećim sadržajima, na prvom katu hotelske sobe, a na drugom, površinom manjem katu, stan vlasnika.</p> <p>Glavno, zapadno pročelje, ima otvore različitih dimenzija i oblika i većim je dijelom konkavno zaobljeno, a na jugozapadnom uglu završeno okruglom kulicom s kruništem. Pred uvučenim dijelom pročelja formirana je terasa kavane, od ostatka platoa odijeljena niskim stuporedom i dvama skulpturama koje flankiraju ulaz.</p>
današnje stanje	-
kontekstualizacija	<p>Arhitekt je projektiranim rješenjem nastojao uspostaviti vezu s povijesnim okruženjem, odnosno gradskim zidinama, no reminiscencije su koliko doslovne, toliko i proizvoljne. Okrugla ugaona kulica s kruništem, nizovi lučnih otvora, jako konkavno uvlačenje središnjeg dijela pročelja, više od stvarnog dijaloga s arhitekturom dubrovačkih fortifikacija prizivaju pitoresknost romantičnog historicizama. Volumen zgrade iako visinski diferenciran i dinamički pokrenut, za razliku od postojeće kavane zauzima sam rub platoa Brsalja, čime se i fizički jače nameće korpusu zidina. Unutrašnji raspored teško uspostavlja vezu s organizacijom fasada i zacrtanom nepravilnom tlocrtnom konturom zgrade, pa se Strajničevom mišljenju, kako se radi o „sjajnom projektu“, djelu „koje je po formi savremeno, a u koncepciji predstavlja simfoniju prožetu najintimnijim specifičnim dubrovačkim akordima“ vrlo teško prikloniti.</p>
izvori	KOSTA STRAJNIĆ, Dubrovnik bez maske, Dubrovnik, 1930.
literatura	<p>KOSTA STRAJNIĆ, Dubrovnik bez maske, Dubrovnik, 1930., 23-26, 78-79</p> <p>VINKO BRAJEVIĆ, KOSTA STRAJNIĆ, Misli o čuvanju dalmatinske arhitekture, Split, 1931.</p> <p>DUŠKO KEČKEMET, Moderna arhitektura u Dalmaciji, u: Arhitektura. 156-157, Zagreb, 1976., 65-79, 77</p> <p>LUKŠA LUCIANOVIĆ, Povijest dubrovačkog hotelijerstva (od prvih prenoćišta u Dubrovačkoj Republici do modernih pansiona i hotela uoči Domovinskog rata), Dubrovnik, 2014., 155-156</p>
status zaštite	-
napomene	<p>Vlasnik kavane namjeravao je srušiti postojeću građevinu i na njenom mjestu podignuti novu, „oveću kavanu sa hotelom“. Nezadovoljan rješenjem koje je izradio arhitekt Ivan Ivačić, Strajnić je nastojao nagovoriti naručitelja da potraži drugog projektanta. Ivačić se potom navodno obratio Strajniću za mišljenje o projektu, koji je projekt prosljedio „profesoru Plečniku sa molbom za potrebne savjete i instrukcije“. „Konstatovavši da je nemoguće korigovati ovako loš projekt, ljubljanski majstor je za kratko vrijeme izradio posve nov projekt sa perspektivom i osnovom, i dragovoljno ga stavio na raspoloženje</p>

Prilozi 051

J. Plečnik, Projekt kavane „Dubravka“, nacrt pročelja i tlocrt prizemlja, 1929., Strajnić (1930.)

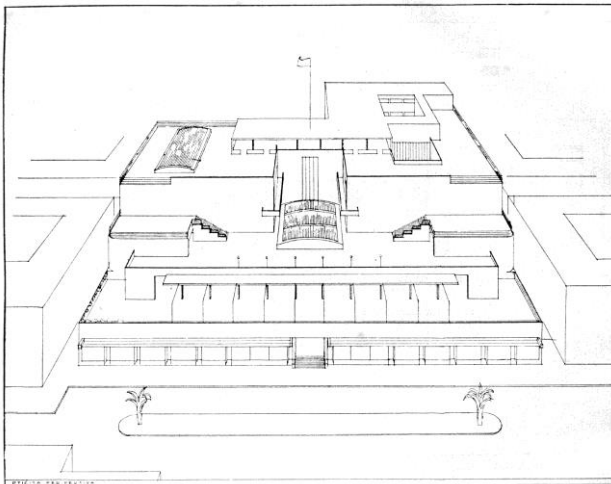

J. Plečnik, Projekt kavane „Dubravka“, tlocrt prizemlja i prvog kata, 1929., Strajnić (1930.)

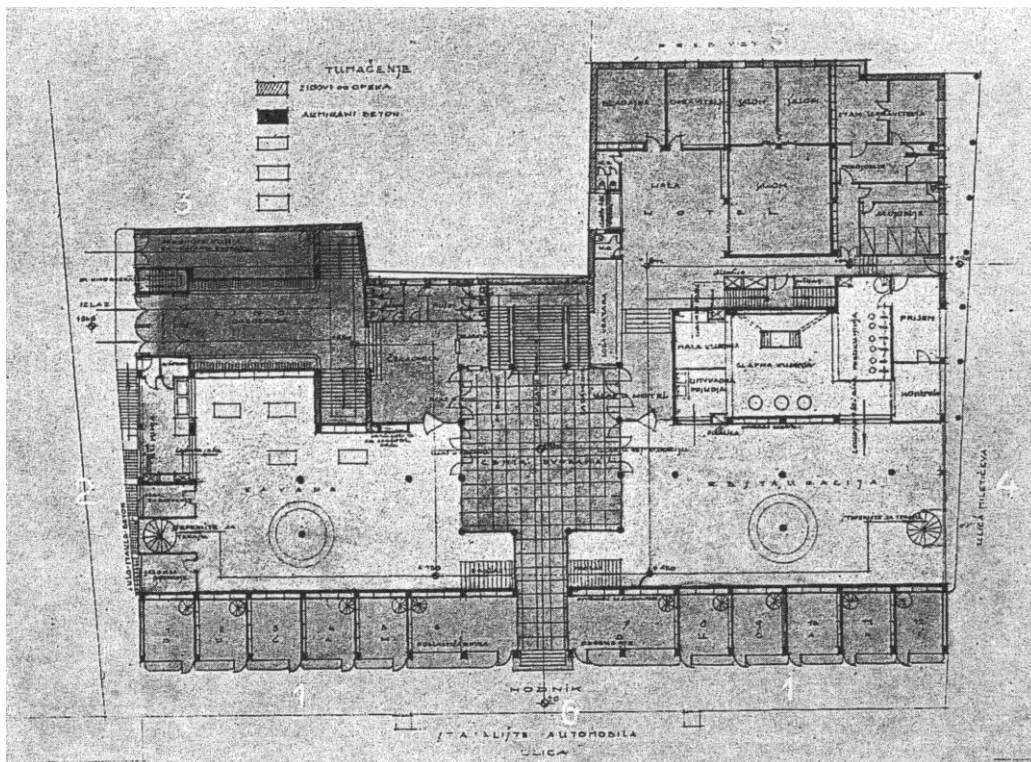
kataloška jedinica	052
naziv	Projekt kursalona na Pilama (1929.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	projekt
lokacija / adresa	Dubrovnik, Pile
katastarska oznaka	-
naručitelj	Kosta Strajnić
projektant	Nikola Dobrović
osnova za atribuciju	navodi u literaturi
izvođač	-
izvorna namjena	kursalon
današnja namjena	-
datacija projekta	-
građevna dozvola	-
uporabna dozvola	-
opis	<p>Građevinsko zemljište na kojemu je planirano podizanje <i>kursalona</i> smješteno je na platou Pila, zapadno uz palaču Pucić. S južne strane građevni pravac trebao je pratiti liniju pročelja barokne palače, a prema sjeveru granicu je predstavljala Ulica između vrta. Zapadni, naknadno otkupljeni dio građevinskog zemljišta na sjevernoj strani nije dosegao do Ulice između vrta, pa je parcela zadobila „L“ tlocrtni oblik.</p> <p>Zgrada bi imala kaskadni volumen i simetrično organizirano pročelje. Uz ulični pravac nizali bi se dućani, a u središnjoj osi bio bi prilaz „komunikacionoj“ dvorani oko koje su organizirani raznovrsni sadržaji predviđeni programom <i>kursalona</i> - restoran, kavana, hotel i kino te reprezentativno stubište za kat. Središnja dvorana „<i>da dobije zgrada velegradski karakter, i da omogućava svetu šetnje i u slučaju rđavog vremena</i>“ natkrivena je staklenim krovom, a uklanjanjem staklenih pregrada mogla bi se povezati s restoranom smještenim istočno i kavanom zapadno u jedinstveni prostor. Sjeverno od restorana je hotel, organiziran oko dvaju svjetlika između kojih je stubište. Krovna, djelomično natkrivena terasa služila bi „<i>stanarima za razonodu</i>“. Sjeverno od kavane je pristup kinu (predvorje, garderobe), dok je kino dvorana smještena je na katu, kao i ljetne terase restorana i kavane. Nad kinom je planirana svečana dvorana s galerijom, također natkrivena ostakljenim krovom, koja bi imala i manju pozornicu, pa bi se mogla koristiti i za predstave.</p>
današnje stanje	-
kontekstualizacija	Projekt <i>kursalona</i> na Pilama, kao alternativu rješenju Alfreda Kellera, Nikola Dobrović je izradio na nagovor Koste Strajnića, no prema Strajnićevim riječima, upravi „Dubrovačke rivijere“ on se činio „odviše moderan i revolucionaran“. Navodno i sam svjestan neprikladnosti izabrane lokacije, arhitekt je volumen zgrade, čija predimenzioniranost nužno proizlazi iz brojnosti sadržaja predviđenih projektnim zadatkom, pokušao prilagoditi okružju stepenastim povlačenjem viših etaža prema stražnjem rubu parcele te razlamanjem i uvlačenjem središnjeg dijela. No treba primijetiti da je takva koncepcija volumena zapravo vrlo slična onoj Alfreda Kellera, pa se razlika prvenstveno očitava u primijenjenom oblikovnom vokabularu, dok je o funkcionalnosti i kvaliteti prostora dvaju nerealiziranih građevina teško suditi temeljem nepotpunih projektnih dokumentacija.
izvori	KOSTA STRAJNIĆ, Dubrovnik bez maske, Dubrovnik, 1930.
literatura	<p>KOSTA STRAJNIĆ, Dubrovnik bez maske, 1930., 20-21, 80-83</p> <p>NIKOLA DOBROVIĆ, Kursalon na Pilama u Dubrovniku, u: Arhitektura, 3(1931), Ljubljana, 1931., 74-76</p> <p>VINKO BRAJEVIĆ, KOSTA STRAJNIĆ, Misli o čuvanju dalmatinske arhitekture, Split, 1931.</p> <p>DUŠKO KEČKEMET, Moderna arhitektura u Dalmaciji, u: Arhitektura, 156-157, Zagreb, 1976., 65-79, 77</p> <p>MARINA OREB MOJAŠ, Graditeljska ostvarenja Nikole Dobrovića na dubrovačkom području, u: Arhitektura urbanizam, 93, Beograd, 1984., 4-10</p>

	<p>KRUNOSLAV IVANIŠIN, Arhitekt Nikola Dobrović i vizija demokratskog grada, u: Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 24, Zagreb, 2000., 127-139, 127</p> <p>MARTA VUKOTIĆ LAZAR, Beogradsko razdoblje arhitekta Nikole Dobrovića (1945-1967), Beograd, 2002., 39</p> <p>MARIJA R. MILINKOVIĆ, Kritička praksa arhitekta Nikole Dobrovića: Dubrovački period (1934.-1943.), magistarski rad, Beograd, 2007.</p> <p>NORA MOJAŠ, Elementi dizajna u arhitekturi Nikole Dobrovića, u: Strajnićev zbornik, (ur.) Ivan Viđen, Dubrovnik – Zagreb, 2009., 123-146</p>
status zaštite	-
napomene	-

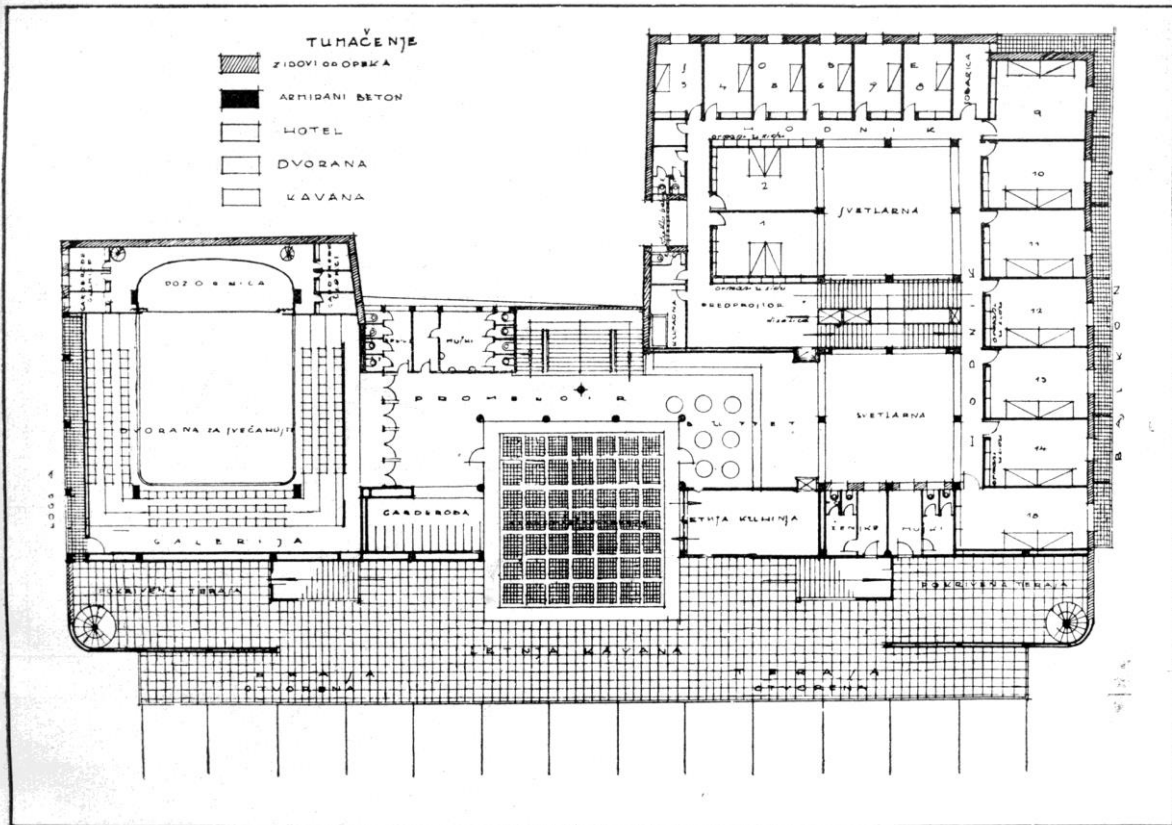
Prilozi 052

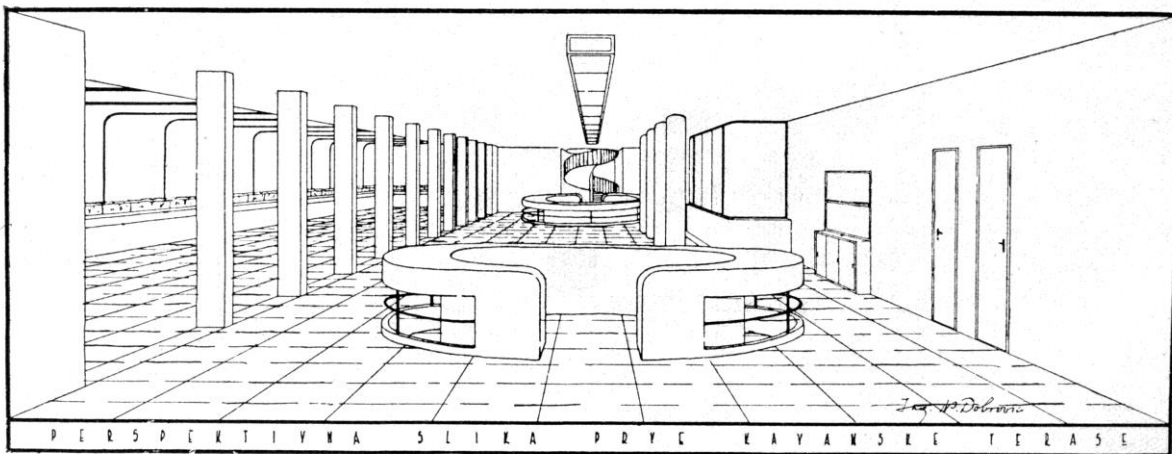
N. Dobrović, Projekt kursalona na Pilama, prostorni prikaz, 1929., Strajnić (1930.)

N. Dobrović, Projekt kursalona na Pilama, tlocrt prizemlja, 1929., Dobrović (1931.)

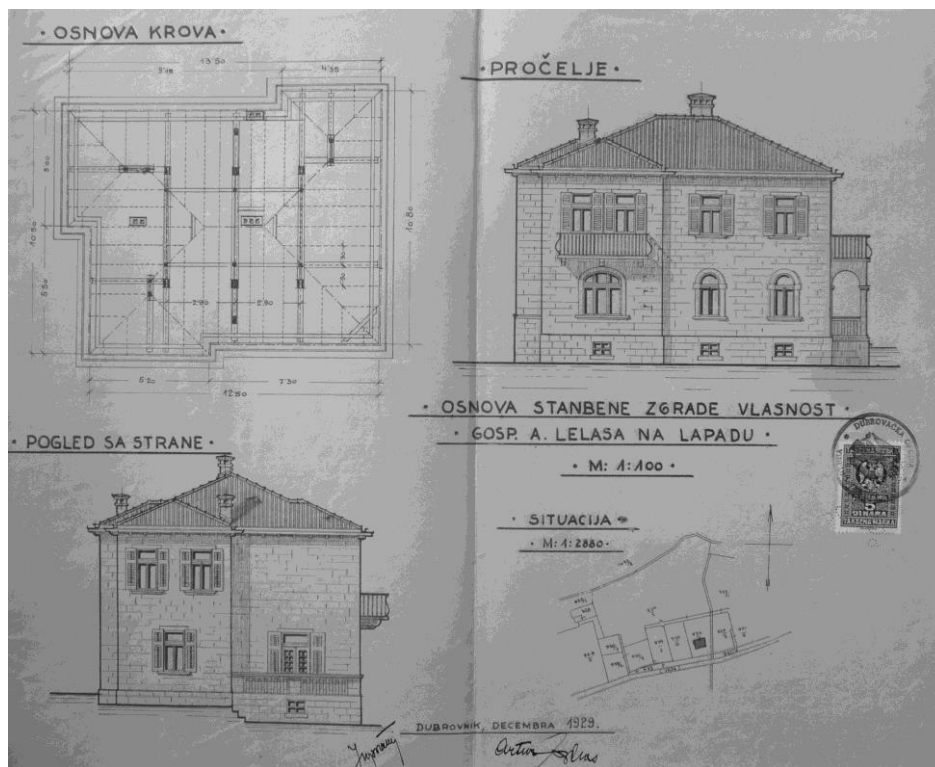

N. Dobrović, Projekt kursalona na Pilama, tlocrt drugog kata, 1929., Strajnić (1930.)

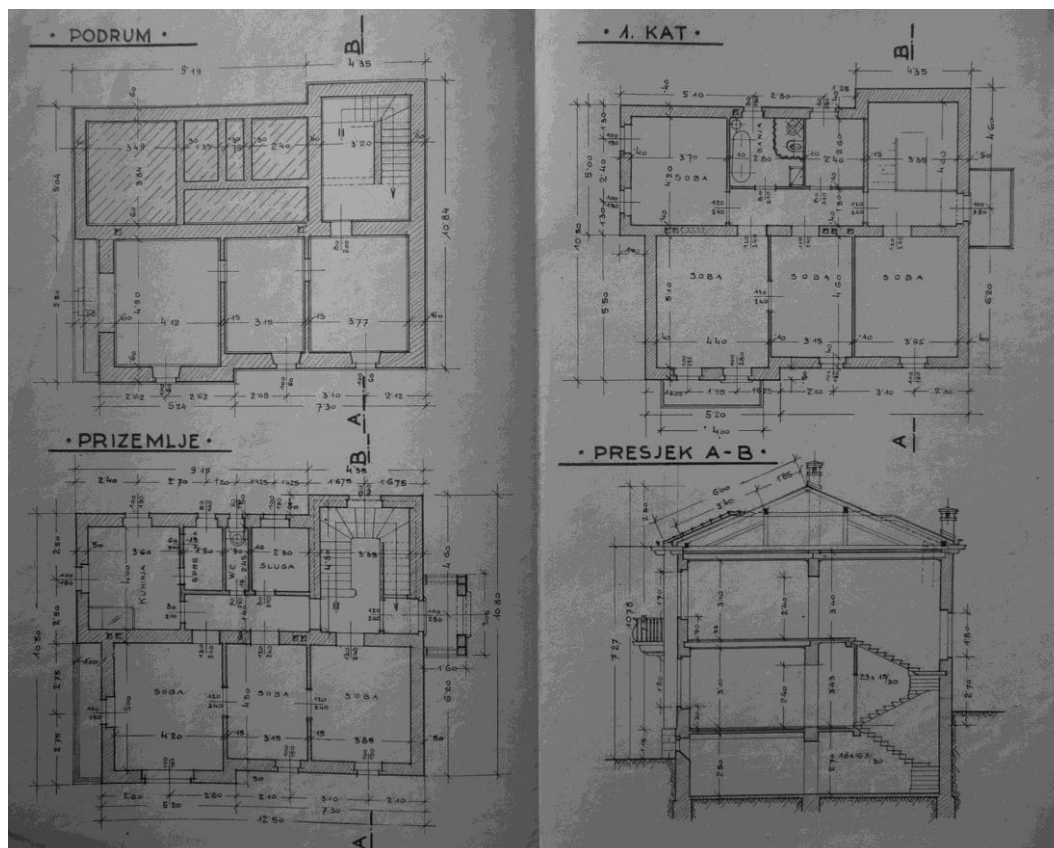

N. Dobrović, Projekt kursalona na Pilama, prostorni prikaz unutrašnjosti, 1929., Strajnić (1930.)

kataloška jedinica	053
naziv	Vila „Ida“ (1930.-1931.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad / Šetalište kralja Zvonimira 32
katastarska oznaka	čest. zgr. 565 na čest. zem. 935/8 k.o. Gruž
naručitelj	Artur Lelas
projektant	Ivan Ivačić
osnova za atribuciju	potpis na nacrtima, komparacija
izvođač	?
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	prosinao 1929.
građevna dozvola	17. siječnja 1930.
uporabna dozvola	6. veljače 1931.
opis	<p>Vila je smještena uz šetnicu u uvali Sumartin u Lapadu. Kubični volumen jednokatnice razveden je ugaonim rizalitim istacima na južnoj, zapadnoj i sjevernoj fasadi, a pred ulazom, smještenim na istočnoj strani, nalazi se manji trijem, nad kojim je terasa. Razvedenu tlocrtnu formu prati i složena geometrija krovišta. Fasade su građene kamenim klesancima, prozori prizemlja imaju lučne nadvoje, dok su oni na katu pravokutnog formata. Na rizalitu južne fasade, usmjerene šetalištu, u zoni kata nalazi se balkon s željeznom ogradom.</p> <p>Osovinu prostornog rasporeda predstavlja uzdužni središnji hodnik; sobe namijenjene dnevnom boravku u prizemlju se redaju uz glavno, južno pročelje, dok su stubište, soba za poslugu, zahod, ostava i kuhinja smješteni uz začelje. Osnovna dispozicija prostora ponavlja se i na katu, gdje su četiri prostrane spavaće sobe usmjerene prema jugu i zapadu.</p>
današnje stanje	Očuvan je izvorni volumen i oblikovanje vanjštine vile.
kontekstualizacija	Iako lišeno suvišnih povijesnih reminiscencija, oblikovanje pročelja provedeno je rutinski, bez čvršće koncepcije, a težnja za uspostavom razvedenog volumena djeluje suspregnuto i nema poveznica s konvencionalnom organizacijom unutrašnjosti.
izvori	HR-DADU-292, svež. 101/10
literatura	-
status zaštite	-
napomene	-

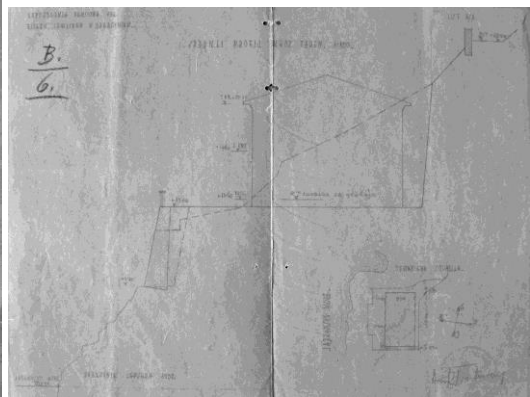
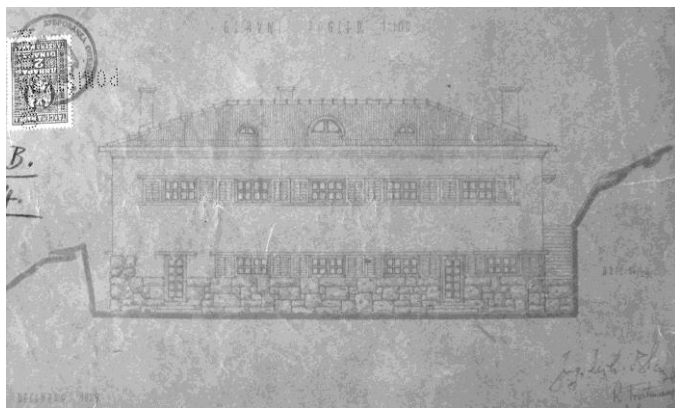
I. Ivačić, Vila „Ida“, tlocrt krovišta, nacrt južnog i zapadnog pročelja, situacija, 1929., DADU

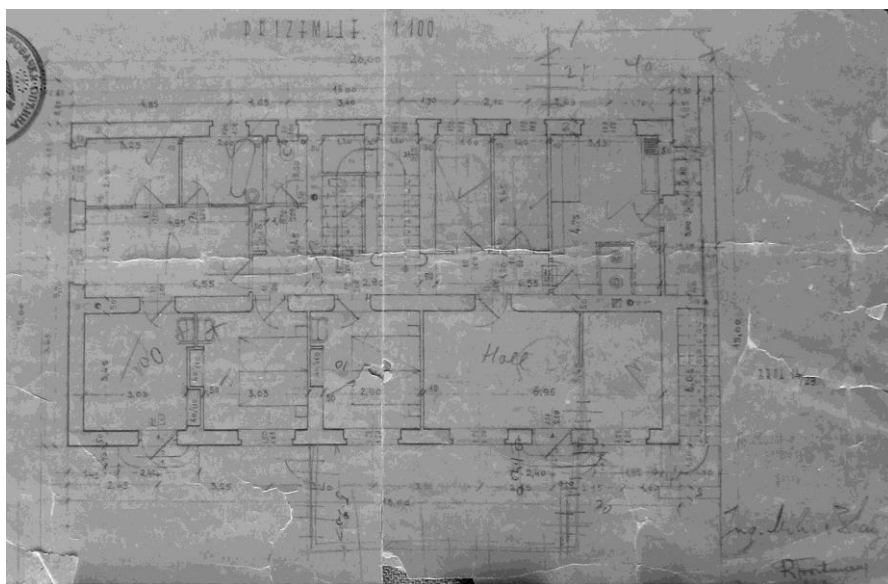
I. Ivačić, Vila „Ida“, tlocrt podruma, prizemlja i prvog kata, presjek, 1929., DADU

kataloška jedinica	054
naziv	Pansion „Belvedere“ (1930.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Sv. Jakov / Put Vlaha Bukovca
katastarska oznaka	čest. zgr. 3052 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Eileen Lewisohn
projektant	Mihajlo Blagojević i Rikard Trostman
osnova za atribuciju	potpisi na nacrtima
izvođač	Mihajlo Blagojević
izvorna namjena	pansion
današnja namjena	-
datacija projekta	prosinao 1929., siječanj 1930.
građevna dozvola	?
uporabna dozvola	?
opis	<p>Pansion je podignut na strmom terenu nad morskim hridima rta Sv. Jakova. Smješten nasuprot povijesne jezgre Dubrovnika, ovaj je predio u doba izgradnje pansiona bio još potpuno neizgrađen - rijetko vrtno predgrađe Sv. Jakova završavalo je na istoku istoimenim samostanom. Jednokatnica izdužene pravokutne osnove natkrivena četverostrešnim krovštem, bila je položena na terasi s visokim podzidom prema morskoj obali. Zidni plašt bio je građen rustičnim, priklesanim kamenim kvadrima, nad otvorima prizemlja i kata pružale su se uske trake svijetle žbuke. Istaknuti završni vijenac također je bio ožbukani. Potezi uskih istaka povezivali su otvore na pojedinim pročeljima i ujedno tvorili natprozornike i potprozornike.</p> <p>Jednokrevetne i dvokrevetne gostinjske sobe u prizemlju i na katu bile su organizirane uz središnji uzdužni hodnik. Na svakom katu nalazila se po jedna zajednička kupaonica, u jugozapadnom dijelu prizemlja nalazio se <i>hall</i>, istočno praonica, a kuhinja, blagovaonica i spremište sjeverno. Katove je povezivalo dvokrako stubište smješteno uz začelje, u središnjoj osi. Kat je s terasom pred glavnim, zapadnim pročeljem bio povezan i vanjskim stubištem položenim uz južno pročelje.</p>
današnje stanje	Pansion je u potpunosti pregrađen prilikom izgradnje novog hotela Belvedere, sredinom 1980-ih godina.
kontekstualizacija	Projekt pansiona za britansku državljanku Eileen Lewisohn potpisuju sarajevski graditelj Mihajlo Blagojević i mladi Rikard Trostman, tada polaznik srednje graditeljske škole u Sarajevu. U kontekstu lokalne sredine oblikovanje hotela djeluje suvremeno, lišeno stilskih reminiscencija. Artikulacija pročelja horizontalnim trakama glatke žbuke koji kontrastiraju gruboj strukturi zidnog plašta nastala je izmjenom tijekom izvedbe - prema projektu, iznad sokla od bunjastog kamena bilo je predviđeno završno žbukanje fasada.
izvori	HR-DADU-292, svež. 99b/38; novinski članci: *** Djelo nesavjesnog graditelja, u: Tribuna, 9. listopada 1930., 3; *** „Djelo nesavjesnog graditelja“, u: Tribuna, 16. listopada 1930., 3; *** Sto Sedmorice odbio žalbu ing. Mihajla Blagojevića, u: Tribuna, 2. rujna 1931., 5
literatura	EMA FIORENINI ŠKERLJ, Izgradnja područja Ploče u Dubrovniku od kraja I. svjetskog rata do danas, magistarski rad, Zagreb, 1979., 22 LUKŠA LUCIANOVIĆ, Povijest dubrovačkog hotelijerstva (od prvih prenočišta u Dubrovačkoj Republici do modernih pansiona i hotela uoči Domovinskog rata), Dubrovnik, 2014., 45
status zaštite	-
napomene	Dovršetak izgradnje pansiona popraćen je u lokalnom tisku optužbama za nesavjesno izvođenje radova. Naime, prilikom kolaudacije u svibnju 1930. godine utvrđeno je da su pojedine prostorije vlažne i time neprikladne za stanovanje. Problema s vlagom bilo je i prilikom ponovljenog <i>povjerenstvenog pregleda</i> u lipnju 1931. godine, pa zgrada iako useljena nije dobila uporabnu dozvolu. Graditelj Blagojević tužio je tjeđnik „Tribunu“ zbog klevete, no tužbu je sud odbacio.

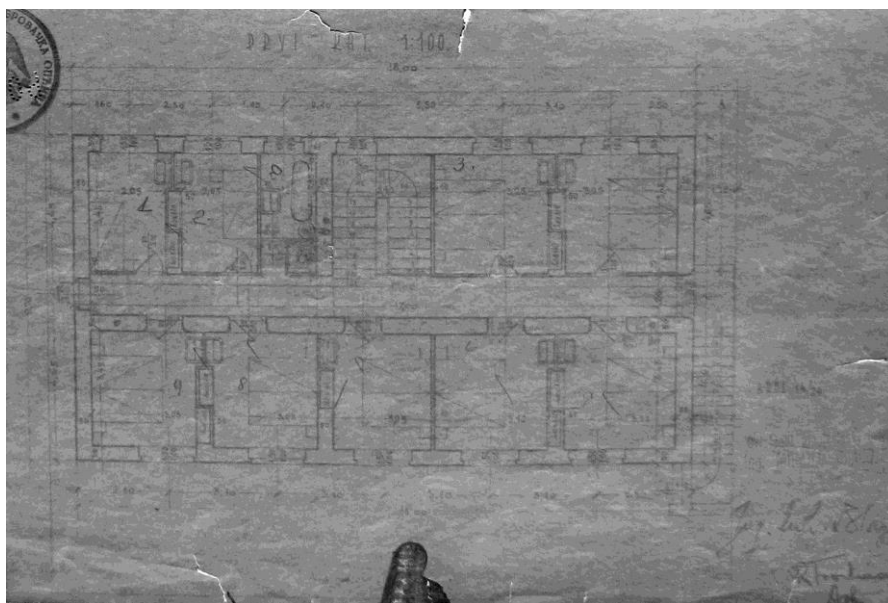
Prilozi 054

M. Blagojević i R. Trostman, Pansion „Belvedere“, nacrt pročelja, presjek, 1929.-1930., DADU

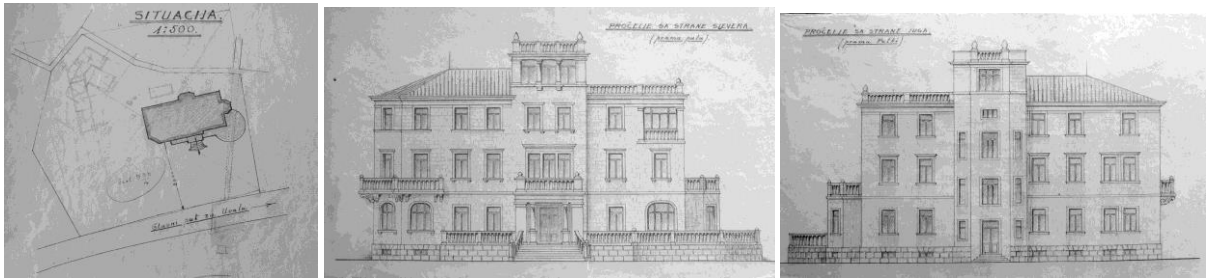
M. Blagojević i R. Trostman, Pansion „Belvedere“, tlocrt prizemlja, 1929., DADU

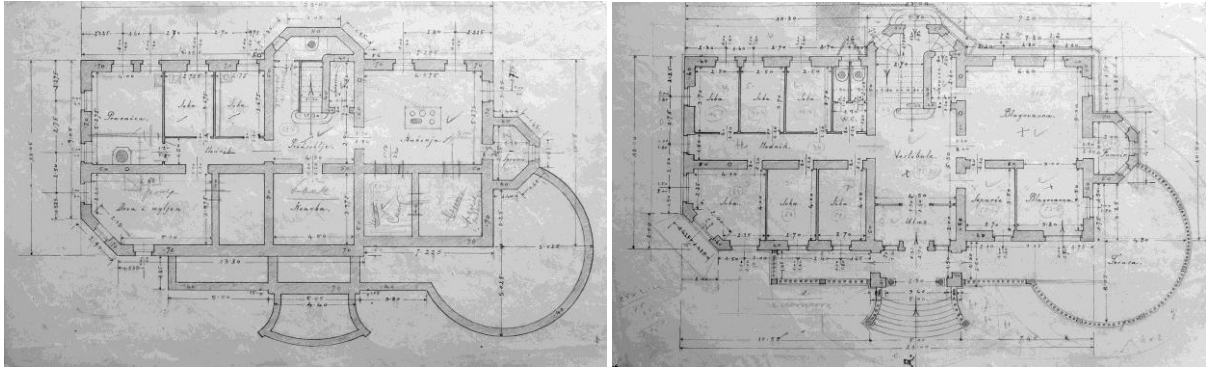
M. Blagojević i R. Trostman, Pansion „Belvedere“, tlocrt prizemlja, 1929., DADU

kataloška jedinica	055
naziv	Hotel „Zagreb“ (1930.-1931.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad / Šetalište kralja Zvonimira 5
katastarska oznaka	čest. zgr. 569 na čest. zem. 938/4 k.o. Gruž
naručitelj	Vicenzo Squicciarro
projektant	Damjan Lučić - Roki(?)
osnova za atribuciju	komparacija
izvođač	Niko Matičević
izvorna namjena	hotel
današnja namjena	hotel
datacija projekta	-
građevna dozvola	16. travnja 1930.
uporabna dozvola	20. svibnja 1931.
opis	<p>Hotelska zgrada razvedenog tlocrtnog obrisa i visinski diferenciranog volumena smještena na vrtnoj parceli uz šetalište što vodi prema uvali Sumartin u Lapadu. Glavno pročelje, usmjereno prema sjeveru, asimetrično je organizirano - os glavnog ulaza izmaknuta je prema zapadu i visinski je naglašena lođom u zoni trećeg kata. Istočni ugao pročelja je zasječen i u zoni prvog kata ima ugaoni balkon. Suprotni sjeverozapadni ugao hotela u zoni drugog kata rastvoren je ostakljenom lođom. Pred ulazom u hotel je istaknut trijem do kojega vodi pristupno stubište. Od trijema prema zapadu pruža se terasa ograđena balustradom, koja pred zapadnim uglom pročelja formira polukružno proširenje. Zidni plašt hotela je završno ožbukano s detaljima arhitektonske plastike naglašenim bijelom bojom.</p> <p>Iz ulaznog pretprostora odvojenog vjetrobranom pristupa se u središnji <i>vestibul</i>, u osi kojeg je stubište, dijelom smješteno u poligonalnom rizalitu začelja. Zapadno od <i>vestibula</i> smještene su društvene prostorije, a istočno gostinjske sobe organizirane uz središnji hodnik. Na prvom i drugom katu sa stubišta se pristupa u predsoblje, od kojega se prema istoku i zapadu pružaju hodnici između dva niza gostinjskih soba. Na trećem katu nalaze se samo dvije sobe te izlaz na prostranu terasu nad zapadnim dijelom hotela. Istočni dio hotela nad drugim katom ima koso krovište. Servisni hotelski sadržaji smješteni su u podrumu.</p>
današnje stanje	Primjerno održavan, hotel je zadržao izvorni volumen i oblikovanje vanjštine.
kontekstualizacija	Nastao početkom 1930-ih godina, hotel „Zagreb“ oblikovan je u duhu prethodnog razdoblja, s dominantnim stilskim reminiscencijama. Asimetrična forma, visinski diferenciran volumen, pažnja kojom su oblikovani otvoreni prostori terasa te suzdržanost u primjeni dekoracije, ipak ukazuju na nastojanje da se cjelina osmisli na suvremeniji način, dinamičan i prožet s okolinom.
izvori	HR-DADU-292, svež. 100/43
literatura	LUKŠA LUCIANOVIĆ, Povijest dubrovačkog hotelijerstva (od prvih prenoćišta u Dubrovačkoj Republici do modernih pansiona i hotela uoči Domovinskog rata), Dubrovnik, 2014., 59
status zaštite	-
napomene	-

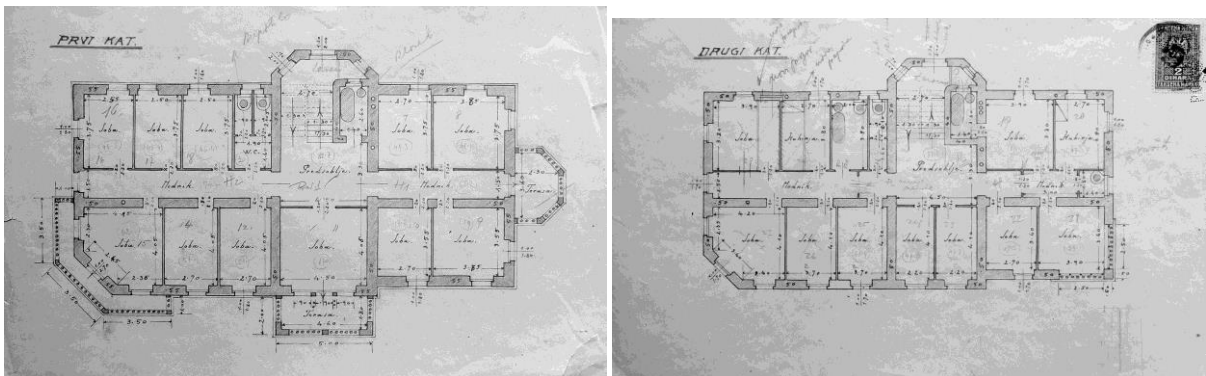
Prilozi 055

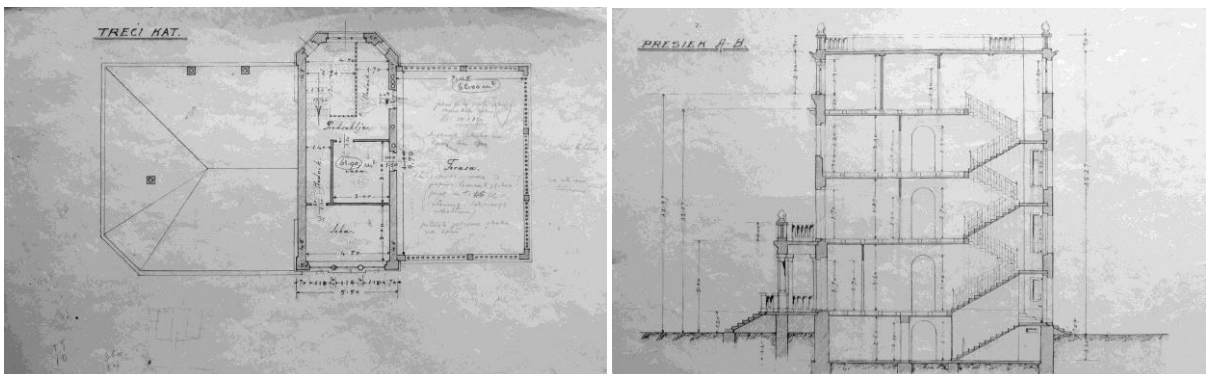
D. Lučić - Roki(?), Hotel „Zagreb“, 1930., situacija, nacrt sjevernog i južnog pročelja, 1930., DADU

D. Lučić - Roki(?), Hotel „Zagreb“, 1930., situacija, tlocrt podruma i prizemlja, 1930., DADU

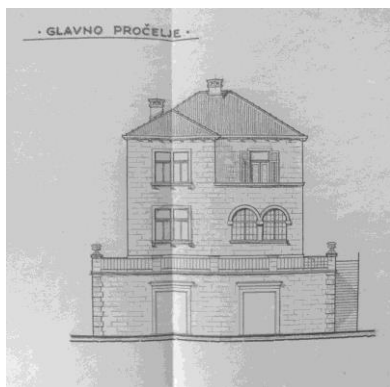
D. Lučić - Roki(?), Hotel „Zagreb“, 1930., situacija, tlocrt prvog i drugog kata, 1930., DADU

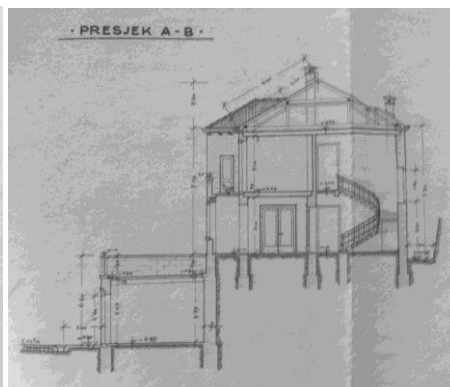
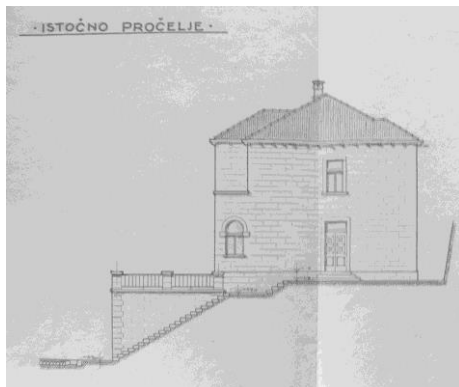
D. Lučić - Roki(?), Hotel „Zagreb“, 1930., tlocrt trećeg kata, presjek, 1930., DADU

kataloška jedinica	056
naziv	Kuća Šapro (1930.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Ploče / Konavoska 1
katastarska oznaka	čest. zgr. 2999 na čest. zem. 1707/4 k.o. Dubrovnik
naručitelj	dr. Pero Šapro
projektant	Vilim Doršner
osnova za atribuciju	potpis i pečat na nacrtima, komparacija
izvođač	Vilim Doršner, ovl. graditelj
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	21. ožujka 1930.
građevna dozvola	2. svibnja 1930.
uporabna dozvola	20. siječnja 1931.
opis	<p>Smještena na Pločama uz sjevernu stranu Puta Frana Supila, jednokatna obiteljska kuća kvadratne tlocrtne osnove izdignuta je u odnosu na cestu i pristupa joj se iz bočne, stubišne ulice dok se pred glavnim južnim pročeljem pruža prostrana terasa ograđena balustradom. Jugoistočni ugao kuće u zoni kata je uvučen i tu formirana manja terasa ograđena punim parapetnim zidom. Zidni plašt građen je pravilnim kamenim klesancima fine obrade, otvori imaju kamene neprofilirane okvire, pravokutnog su formata, izuzev otvora lođe pod terasom kata, koji imaju lučne nadvoje i jednostavnu profilaciju uz vanjski rub okvira.</p> <p>Neveliko ulazno predsoblje smješteno je na istočnoj strani prizemlja. Sa sjeverne strane nalazi se stubište za kat. Od predsoblja prema zapadu pruža se hodnik koji veže servisni trakt smješten sjeverozapadno s dvije prostrane, širokim vratima međusobno povezane, dnevne prostorije rastvorene prema jugu. Na katu su smještene tri spavaće sobe i kupaonica.</p>
današnje stanje	Kuća je zadržala izvorni volumen i oblikovanje vanjštine. Terasa pred kućom devastirana je recentnim zahvatom.
kontekstualizacija	Kod obiteljske kuće Šapro, dobro dimenzionirane i impostirane u uličnom nizu, vidljivo je nastojanje da se arhitektonski izričaj pročisti od viška dekorativnih elemenata. Ipak, nastojeći da unutrašnjost u što većoj mjeri rastvori krajoliku, projektant je kod oblikovanja glavnog pročelja pribjegao tradicionalnom rješenju formiranja dvojnih prozora i lučnih otvora lođe.
izvori	HR-DADU-292, svež. 100/15
literatura	EMA FIORENINI ŠKERLJ, Izgradnja područja Ploče u Dubrovniku od kraja I. svjetskog rata do danas, magistarski rad, Zagreb, 1979., 40-41
status zaštite	Zaštićeno u sklopu Povijesne cjeline grada Dubrovnika i njene neposredne okoline (Z-3818) – zona „C“
napomene	-

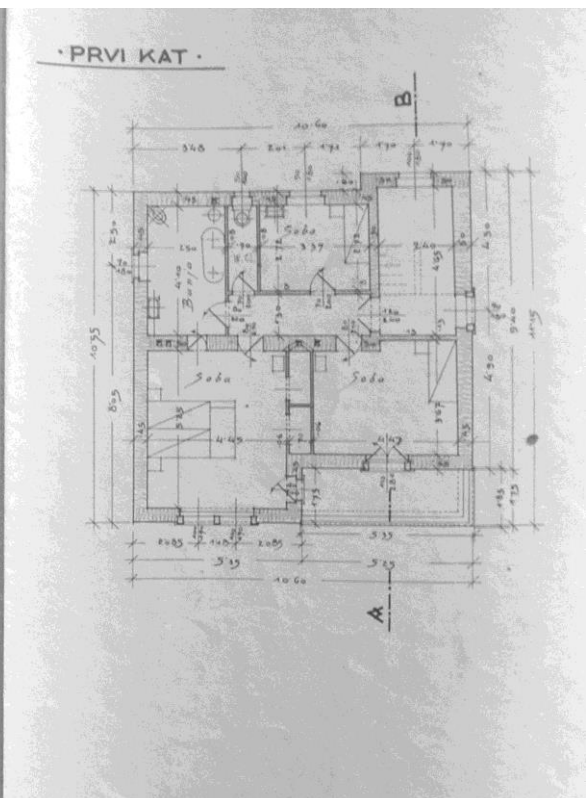
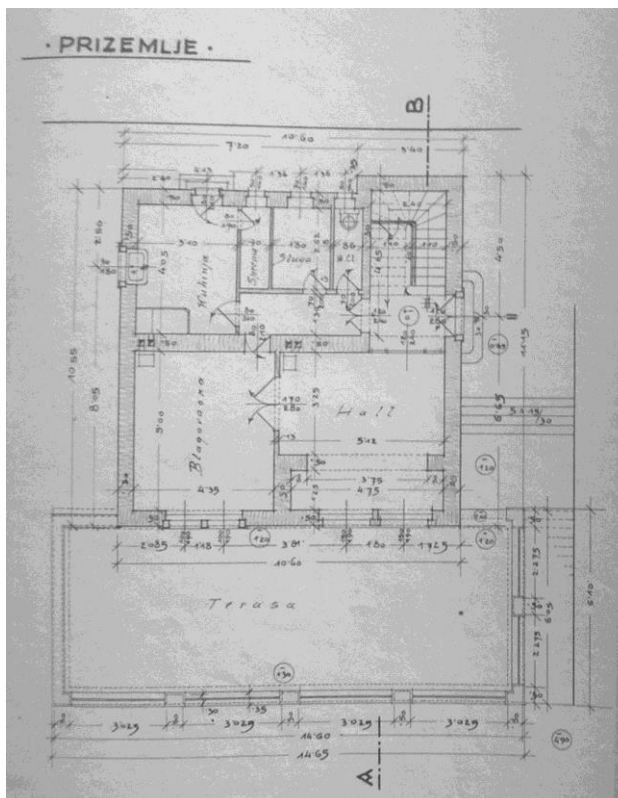
Prilozi 056

V. Doršner, Kuća Šapro, nacrt južnog pročelja, 1930., DADU

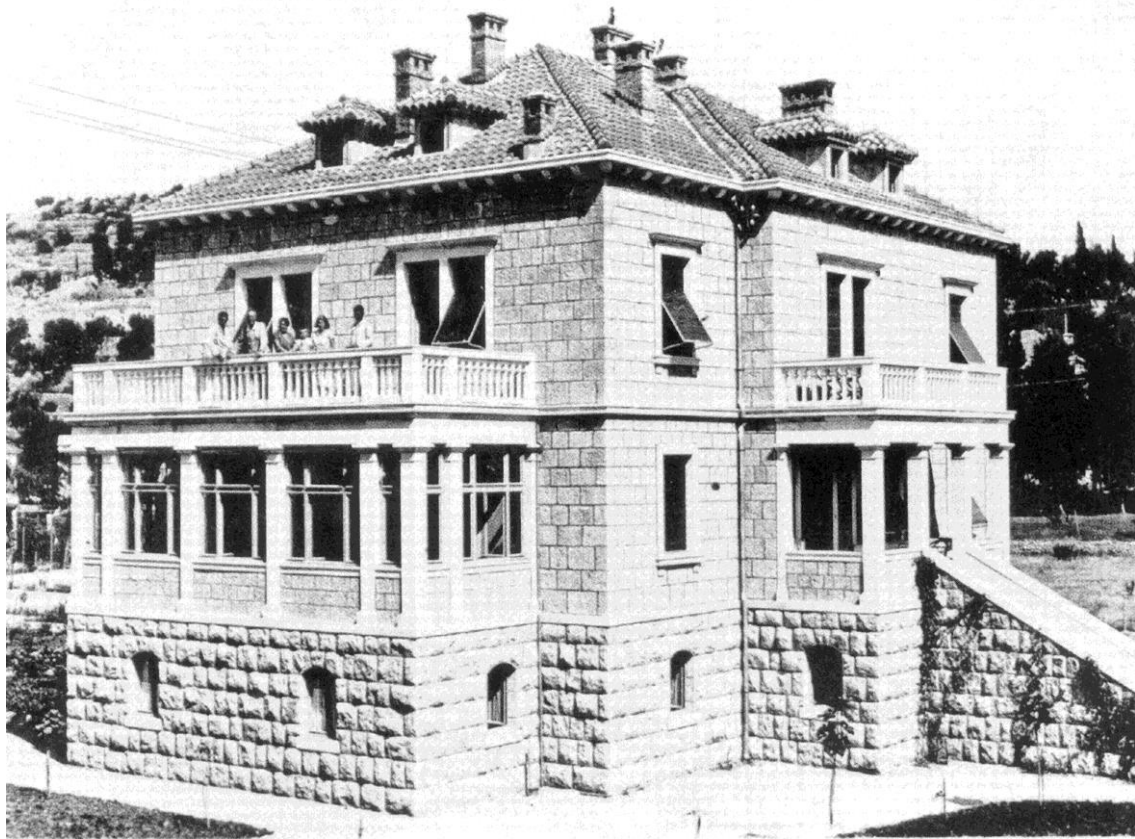
V. Doršner, Kuća Šapro, nacrt istočnog pročelja, presjek, 1930., DADU

V. Doršner, Kuća Šapro, tlocrt prizemlja i kata, 1930., DADU

kataloška jedinica	057
naziv	Pansion „Eden“ (1930.-1931.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad / Marka Marulića 6
katastarska oznaka	čest. zgr. 580 na čest. zem. 881/1 k.o. Gruž
naručitelj	Ana Filaus - Miljan
projektant	Ante Bijelić
osnova za atribuciju	komparacija
izvođač	Ante Bijelić
izvorna namjena	pansion
današnja namjena	pansion
datacija projekta	-
građevna dozvola	26. kolovoza 1930.
uporabna dozvola	3. kolovoza 1931.
opis	Jednokatnica s podrumskom etažom i stambenim potkrovljem, smještena je na vrtnoj parceli u polju što se od obale uvale Sumartin pruža prema unutrašnjosti poluotoka Lapada. Pravokutne je tlocrtne osnove s istaknutom lođom na južnoj i trijemom na istočnoj fasadi. Pročelja su joj građena kamenom slaganim u pravilne horizontalne korseve - zona podruma bunjastim kvadrima, a gornje etaže fino obrađenim klesancima. Do trijema na glavnom istočnom pročelju uspinje se prilazno kameno stubište ograđeno parapetnim zidovima. Nad trijemom, kao i prostranom lođom smještenom uz južno pročelje, je terasa kata, ograđena kamenom balustradom. Zapadno pročelje u zoni kata ima balkon s kamenim konzolama i balustradom, a na jugozapadnom uglu, u zoni prizemlja manja je uvučena lođa. Prozori podruma imaju lučne nadvoje, oblikovani su bez naglašenih okvira, samo s istaknutom klupčicom. Otvori gornjih etaža, jednodijelni, dvodijelni i trodijelni prozori i balkonska vrata su pravokutni, oblikovani s jednostavnim kamenim okvirima. Stupići pojedinih višedijelnih prozora kao i stupci lođa i trijema imaju jednostavno oblikovane kapitule. Nad završnim vijencem s konzolama, četverostrešno krovište pokriveno kupom kanalicom rastvoreno je krovnim prozorima, <i>belvederima</i> .
današnje stanje	Očuvan je izvorni volumen i oblikovanje vanjštine te integritet vrtne parcele.
kontekstualizacija	Razvedenim volumenom, u ovom slučaju adiranjem lođe i trijema s terasama, suzdržanom primjenom dekorativnih elemenata te zanatskom vrsnoćom obrade kamena, graditelj Bijelić, nastoji ostvariti reprezentativne arhitektonske forme. Uglavnom dosljedan u primjeni vlastitih oblikovnih načela postigao je prepoznatljiv, samosvojan izričaj.
izvori	HR-DADU-292, svež. 100/2
literatura	LUKŠA LUCIANOVIĆ, Povijest dubrovačkog hotelijerstva (od prvih prenoćišta u Dubrovačkoj Republici do modernih pansiona i hotela uoči Domovinskog rata), Dubrovnik, 2014., 65
status zaštite	-
napomene	Projektna dokumentacija nije očuvana. Tijekom izvedbe izvršene su preinake podrumskih prostorija, koje su temeljem naknadno prikazanih nacрта odobrene.

Prilozi 057

Pansion „Eden“, pogled s jugoistoka, Lucianović (2014.)

Pansion „Eden“, pogled sa zapada

kataloška jedinica	058
naziv	Stambena zgrada Boža Bacelja (1930.-1931.)
vrsta zahvata	dogradnja i nadogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Boninovo / Branitelja Dubrovnika 52
katastarska oznaka	čest. zgr. 169/1, 169/2, čest. zem. 178/2, 179 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Božo Bacelj
projektant	Vinko Glanz
osnova za atribuciju	korespondencija pohranjena u DADU
izvođač	Ante Bijelić
izvorna namjena	višestambena zgrada
današnja namjena	višestambena zgrada
datacija projekta	-
građevna dozvola	13. studenog 1930., 21. travnja 1931. (preinake), 28. svibnja 1931. (preinake), 8. listopada 1931. (čekaonica)
uporabna dozvola	27. listopada 1931.
opis	<p>Kuća Bacelj nalazi se na Boninovu, neposredno uz ulaz na gradsko groblje. Polazište za projektno rješenje bila je dogradnja postojeće jednokatne ladanjske kuće, vjerojatno iz 17./18. stoljeća, smještene na jugozapadnom uglu sklopa. Kući je nadograđen drugi kat, prema moru rastvoren lođom, a uz začelje dograđeno izduženo, također dvokatno, krilo. Projektom je bila predviđena i druga faza, kojom bi se kuća produžila dalje prema sjeveru, sve do ruba posjeda, odnosno ulice između tri crkve, no ovo je ostalo neostvareno, vjerojatno zbog skore smrti vlasnika.</p> <p>Kod oblikovanja vanjštine očito je autorovo nastojanje da uspostavi novu cjelinu ne podražavajući morfologiju starije građevine - kompoziciju pročelja gradi ritmizacijom otvora i jednostavnih dekorativnih elemenata - kamenih kvadara istaknutih na zaglađenoj površini ružičaste žbuke.</p> <p>Glanz je intervenirao i u okolni prostor; visoki ogradni zid vrta prema moru snizio je na visinu parapeta te ga oblikovao kao <i>arlu</i> za bilje i na nj postavio stare stupove za odrinu. Pažnja za detalje očituje se i u uređenju betonske hodne plohe prilazne šetnice s crvenkastim poljima obrubljenim svijetlim trakama, kao i u djelomičnom zatvaranju vanjskog stubišta za drugi kat, gdje okulusom i arkadama kadrira detalje okolnog pejzaža. Uz jugozapadni ugao kuće Glanz je tijekom izvedbe projektirao tramvajsku čekaonicu, oblikovno i funkcionalno uklopljenu u arhitektonsku kompoziciju.</p> <p>Može se primijetiti da je arhitekt znatno više pažnje posvetio oblikovanju vanjštine no organizaciji unutrašnjosti – prostornu dispoziciju stanova u kojima se sobe nižu uz središnji, dugi i slabo osvijetljeni hodnik, preradio je u naknadno odobrenom projektu izvođač radova Ante Bijelić.</p>
današnje stanje	Očuvan je izvorni volumen građevine, oblikovanje vanjštine i vrtnog prostora.
kontekstualizacija	Kuća Bacelj, iako nešto suzdržanija u izrazu, izdanak je Plečnikove škole arhitektonskog oblikovanja i zanimljiv pokušaj da se nekadašnji ladanjski sklop prilagodi novim urbanim uvjetima i novoj funkciji višestambene zgrade, uz očuvanje prostornih kvaliteta neposrednog okružja.
izvori	HR-DADU-292, svež. 103/23
literatura	BRUNO ŠIŠIĆ, Vrtni prostori povijesnog predgrađa Dubrovnika od Pila do Boninova, Zagreb – Dubrovnik, 2003., 147-149 ANTUN BAČE, Arhitekt Vinko Glanz u Dubrovniku, u: Strajnićev zbornik, (ur.) Ivan Viđen, Dubrovnik – Zagreb, 2009., 85-100, 89-92
status zaštite	Zaštićeno u sklopu Povijesne cjeline grada Dubrovnika i njene neposredne okoline (Z-3818) – zona „B“
napomene	-

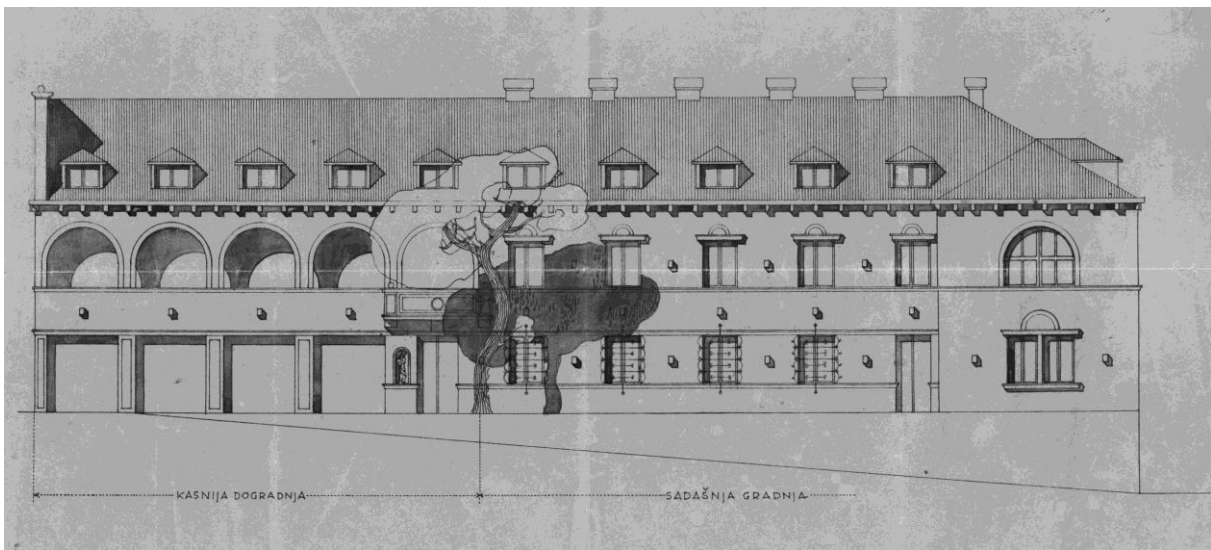
Prilozi 058

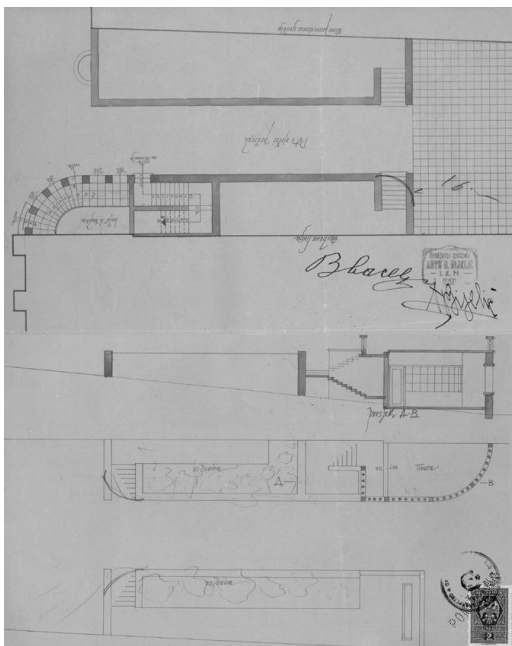
Kuća Bacelj prije rekonstrukcije 1930.-1931. godine

V. Glanz, Kuća Bacelj, nacrt južnog pročelja, 1930., DADU

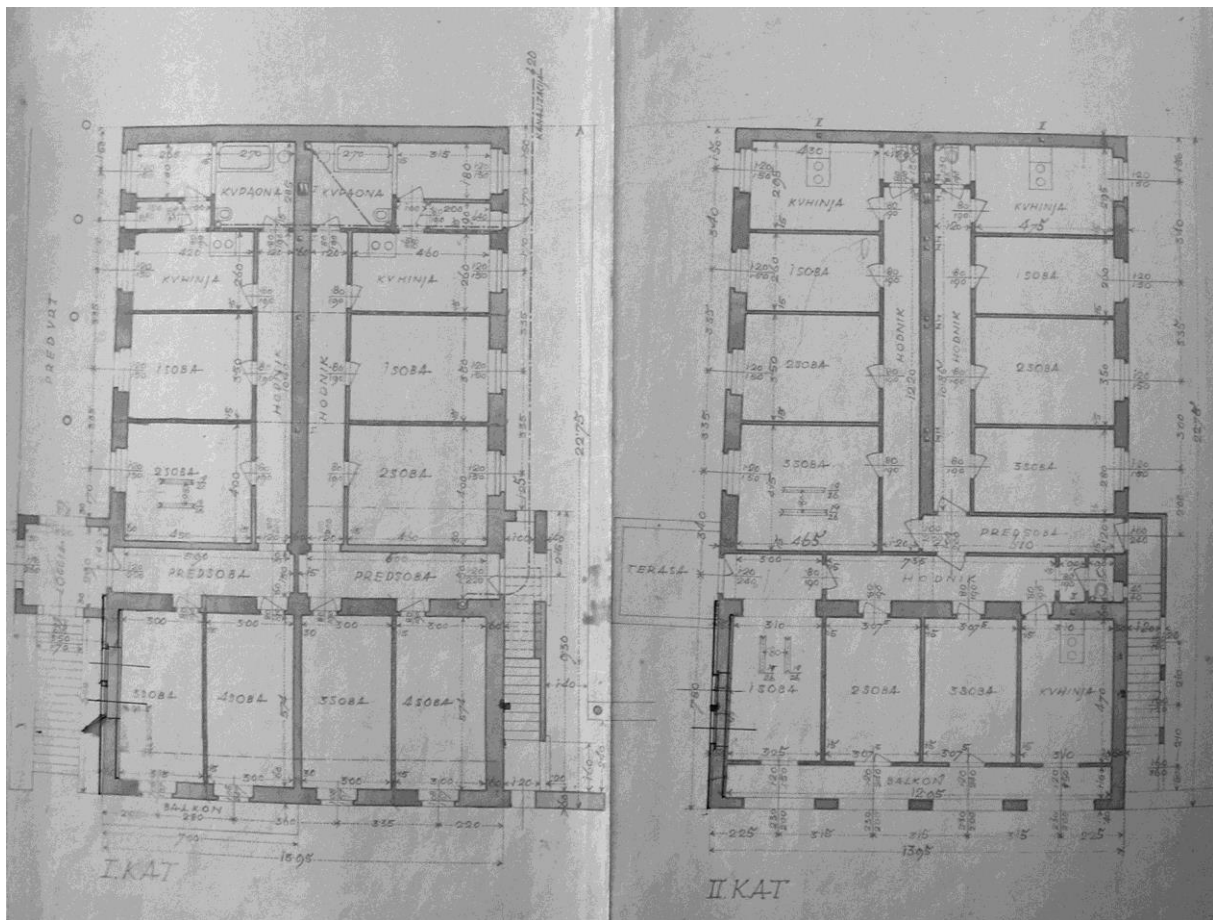
V. Glanz, Kuća Bacelj, nacrt zapadnog pročelja, 1930., DADU

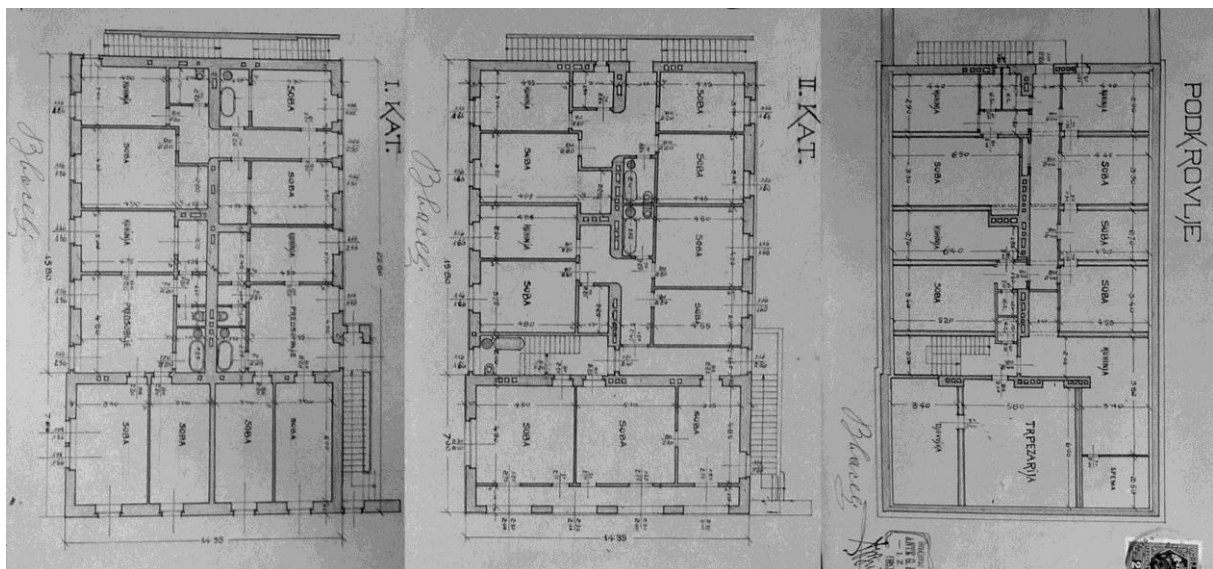
V. Glanz, Kuća Bacelj, nacrt čekaonice, 1931., DADU

Kuća Bacelj, vrtna šetnica

V. Glanz, Kuća Bacelj, tlocrt prvog i drugog kata, 1930., DADU

A. Bijelić, Kuća Bacelj, tlocrt prvog, drugog kata i potkrovlja, 1931., DADU

kataloška jedinica	059
naziv	Projekt rekonstrukcije hotela „Excelsior“ (1929.)
vrsta zahvata	rekonstrukcija - dogradnja i nadogradnja
razina realizacije	projekt
lokacija / adresa	Dubrovnik, Ploče / Put Frana Supila
katastarska oznaka	čest. zgr. 2506 k.o. Dubrovnik
naručitelj	„Dubrovačka rivijera, građevno i hotelsko društvo“ s o. j.
projektant	Ivan Ivačić, Žarko Dešković
osnova za atribuciju	potpis na nacrtima, svjedočenja suvremenika (sudska parnica)
izvođač	-
izvorna namjena	hotelska
današnja namjena	-
datacija projekta	prosinac 1929., svibanj 1930.
građevna dozvola	7. travnja 1930.
uporabna dozvola	-
opis	<p>Hotelska zgrada koju je na Pločama neposredno pred izbijanje Prvog svjetskog rata podigao jedan od pionira suvremenog turizma u Dubrovniku, Robert Odak, gabaritom i smještajem trajno je izmijenila izgled dubrovačkog predgrađa. Na strmom terenu koji se od Puta Frana Supila ruši prema moru, ranije se nalazila crkva sv. Lazara, središte bratovštine imućnih dubrovačkih trgovaca. Na stjenovitoj morskoj obali podignut je visoki kameni podzid i formirana terasa na kojoj je impostirana masivna kamena četveroetažna zgrada s ugaonim rizalitom na zapadnoj strani. Pročelja su joj bila artikulirana razdjelnim vijencima, ugaonom rustikom, kamenim balkonima u zoni drugog kata te istaknutom lođom na južnoj strani rizalita. Hotelu se pristupalo sa zapada, šetnicom kroz prostrani terasasti vrt, a mostom u razini potkrovlja bila je direktno povezana s prometnicom, Putom Frana Supila. Asimetrična kompozicija hotela, ukazuje da je vjerojatno i prema izvornoj zamisli bila predviđena mogućnost naknadnog proširenja građevine prema istoku te postizanje simetrije sa središnjim i nasuprotnim ugaonim rizalitom.</p> <p>Slijedeći projektni zadatak, Ivačić je središnji trakt produžio za četiri ose otvora te ugaoni rizalit transponirao na istočnu stranu. Uspostavivši simetriju s obzirom na središnju osu, nad završnim vijencem dogradio je još jednu etažu, a ugaone rizalite visinski naglasio lođama. Na istočni ugaoni rizalit okomito se prema sjeveru, odnosno prema cesti, nadovezuje kratko začelno krilo</p> <p>Iako je za rješenje Ivana Ivačića početkom travnja 1930. godine ishodena građevinska dozvola, očito pod pritiskom kritika Koste Strajnića, a vjerojatno i dijela javnosti, investitor se odlučio naručiti novo rješenje, koje potpisuje splitski inženjer Žarko Dešković.</p> <p>Deškovićovo rješenje, konceptijski je slično Ivačićevu, preuzima dogradnju kata i izvedbu lođa nad ugaonim rizalitim, no predviđa znatno prostraniju dogradnju - na postojeće krilo dogradio bi se središnji rizalit s pet prozorskih osi te dalje prema istoku, u zrcalnoj simetriji, krilo s ugaonim rizalitom jednako postojećemu. Središnji rizalit rastvoren je nizovima lođa s lučnim otvorima pred hotelskim sobama.</p>
današnje stanje	-
kontekstualizacija	Projekt Ivana Ivačića, oslobođen konotacija koje je zadobio tendencioznim publicističkim pisanjem Koste Strajnića, može se opisati kao rutinsko rješenje zasnovano na jasnom, utilitarnom zahtjevu investitora, koji u danom povijesnom kontekstu i nije pružao veće kreativne slobode. Deškovićovo rješenje predviđalo je znatno masivniju interpolaciju, kojim bi se linija pročelja umjesto 24 produžila gotovo 50 metara, no oblikovanjem središnjeg rizalita perforiranog lođama projektant je donekle uspio umanjiti monotoniju pročelja.
izvori	HR-DADU-292, svež. 101/28
literatura	KOSTA STRAJNIĆ, Dubrovnik bez maske, Dubrovnik 1930., 19-20 DUŠKO KEČKEMET, Moderna arhitektura u Dalmaciji, u: Arhitektura, 156-157, Zagreb, 1976., 65-79, 78 EMA FIORENINI ŠKERLJ, Izgradnja područja Ploče u Dubrovniku od kraja I. svjetskog

	rata do danas, magistarski rad, Zagreb, 1979., 13-15 SANDRA USKOKOVIĆ, Moderna arhitektura kao kulturna baština Dubrovnika, Zagreb, 2009., 158-166
status zaštite	-
napomene	Zahvatom provedenim 1939. godine prema projektu Zdenka Strižića, umjesto rekonstrukcije i dogradnje postojećeg hotela, podignuta je zamjenska građevina.

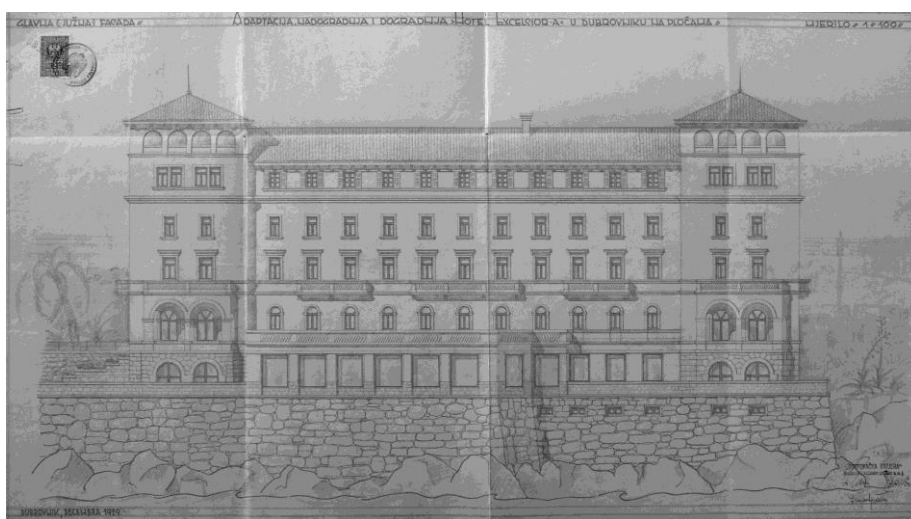
Prilozi 059

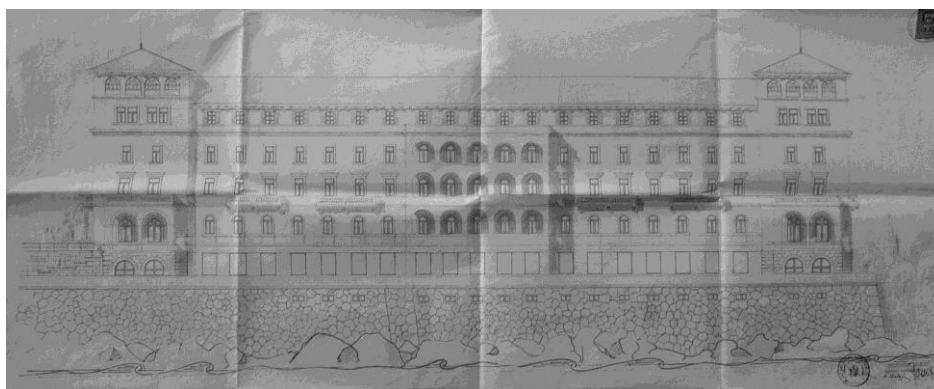
Hotel „Odak“, pogled s jugozapada

Razglednica s prikazom hotela „Excelsior“ prema projektu I. Ivačića, Lucianović (2014.)

I. Ivačić, Projekt rekonstrukcije hotela „Excelsior“, nacrt južnog pročelja, 1929., DADU

Ž. Dešković, Projekt rekonstrukcije hotela „Excelsior“, nacrt južnog pročelja, 1930., DADU

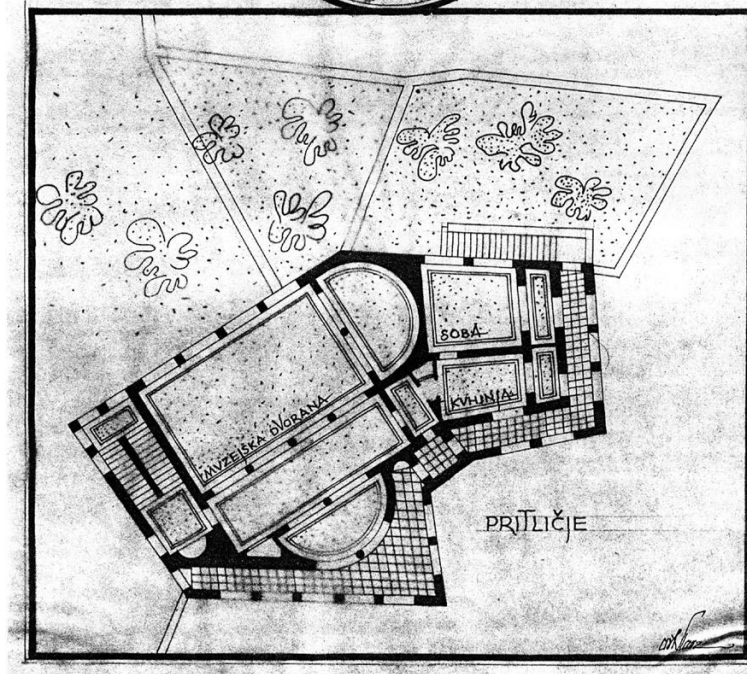
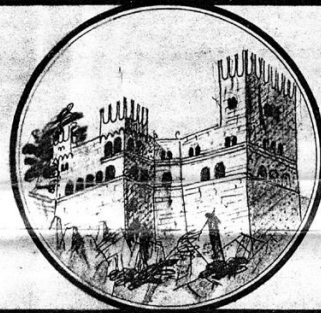
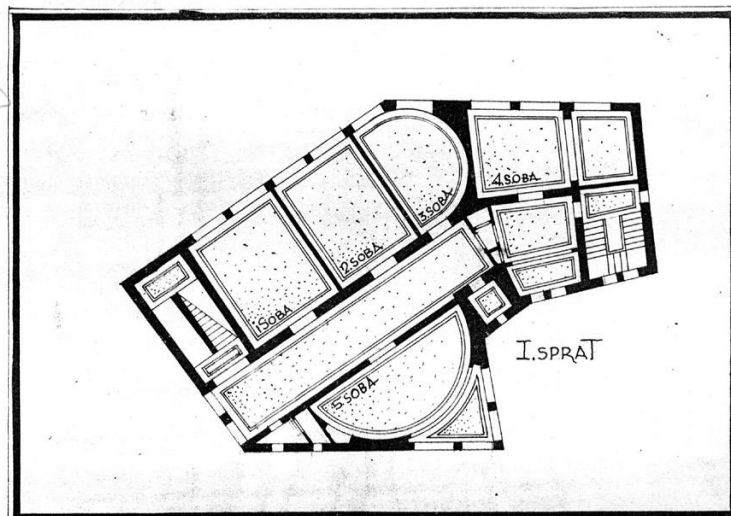
kataloška jedinica	060
naziv	Projekt župnog dvora s muzejom Iva Vojnovića (1930.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	dva idejna rješenja
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad, Put od Mihajla
katastarska oznaka	-
naručitelj	Kosta Strajnić za Župu sv. Mihajla na Lapadu
projektant	Vinko Glanz
osnova za atribuciju	potpis na nacrtima
izvođač	-
izvorna namjena	župni dvor i muzej I. Vojnovića
današnja namjena	-
datacija projekta	(srpanj) 1930.
građevna dozvola	-
uporabna dozvola	-
opis	<p>Arhitekt je izradio dvije varijante za župnu kuću s muzejom književnika Iva Vojnovića. Nije poznata točna mikrolokacija muzeja ni orijentacija zgrade.</p> <p>Prema prvoj varijanti zgrada je oblikovana kao longitudinalna blago zakrivljena građevina s trijemom na dvije strane. Na sredini pročelja i ispred prostranoga ulaznog trijema nalazi se zavojito stubište, smješteno u okruglu kulu – vidikovac, kojim se uspinje na kat i na vidikovac. Arhitekt je oblikovao zgradu poput utvrđenoga srednjovjekovnog dvorca s kulom razvijenog kruništa na sredini i okruglom stražarnicom na sjeverozapadnom uglu kata. Zgrada završava krovnom terasom obrubljenom zupčastim prsobranima.</p> <p>Prema drugom idejnom rješenju zgrada je razvedenog, složenog tlocrta. Na dvije strane u zoni prizemlja zgrade nalaze se trijemovi, dok su katovi rastvoreni biforama lučnog završetka. Zgrada završava krovnom terasom koja ima istake oblikovane poput kula i stražarnica sa visokim i uskim zupcima prsobrana.</p>
današnje stanje	-
kontekstualizacija	Oba rješenja pod izravnim su utjecajem Plečnikova projekta za kavanu „Dubravku“ na Pilama, no dok su kod Plečnika oblikovne reference na dubrovačke zidine (iako proizvoljne) zbog smještaja kavane barem razumljive, nejasno je zašto bi arhitekt župnoj kući s muzejom rodonačelnika hrvatske književne moderne, smještenoj u pitomom lapadskom krajoliku, dao jak fortifikacijski naglasak. Razvedeni tlocrtni obrisi teško uspostavljaju vezu sa složenim prostornim dispozicijama.
izvori	literatura, HR-DADU-292, svež. 99b/29; SAZU
literatura	PATRICIJA VERAMENTA, O osnivanju Muzeja Iva Vojnovića, u: Dubrovnik, 4(2009), Dubrovnik, 2009., 262-270 IVAN VIĐEN, Inicijativa za stvaranje Vojnovićeva muzeja, u: Dubrovnik, 4(2009), Dubrovnik, 2009., 271-281
status zaštite	-
napomene	Nedugo po smrti Iva Vojnovića 30. kolovoza 1929. godine, javila se inicijativa o osnivanju književnikova muzeja. Ubrzo je postignut i konsenzus o lokaciji; za muzej bi se iskoristila stara župna kuća kraj crkve i groblja sv. Mihajla u Lapadu. Naime, za izgradnju nove župne kuće, neposredno prije Vojnovićeve smrti, u srpnju 1929. godine ishođena je građevinska dozvola. Nezadovoljan rješenjem po kojemu se nova župna kuća trebala graditi, Kosta Strajnić je ponovno zatražio pomoć Jože Plečnika, odnosno pokušao nagovoriti župnika i članove bratimskog vijeća da pričekaju s izgradnjom. Umjesto Plečnika, idejna rješenja izradio je Vinko Glanz te ih dostavio Strajniću krajem srpnja 1930. godine, no tada je nova župna kuća već bila dovršena.

VINKO GLANZ

Nacrt za župni dvor
u Dubrovniku

1930.

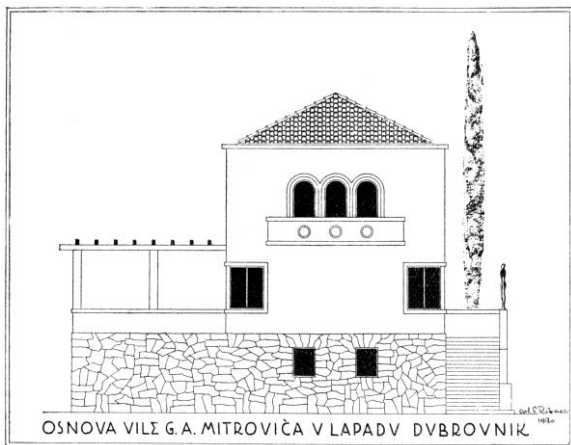
u naučnjača

V. Glanz, Projekt župnog dvora s muzejom Iva Vojnovića, tlocrt prizemlja i kata, prostorni prikaz, 1930., SAZU

kataloška jedinica	061
naziv	Projekti kuće Andra Mitrovića (Vila „Dubravka“) (1930.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	projekti
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad
katastarska oznaka	-
naručitelj	Andro Mitrović, dirigent i skladatelj
projektant	Stanislav Rohrman
osnova za atribuciju	potpis na nacrtima, navod u literaturi
izvođač	-
izvorna namjena	stambena, kuća za odmor
današnja namjena	-
datacija projekta	1930.
građevna dozvola	-
uporabna dozvola	-
opis	<p>Za izgradnju kuće za odmor dirigenta i skladatelja Andra Mitrovića, tadašnjeg ravnatelja mariborske Opere, očuvane su dvije projektne varijante iz 1930. godine.</p> <p>Kuća je trebala biti smještena na nepoznatoj lokaciji na poluotoku Lapadu; prema prvoj varijanti nevelika jednokatnica kvadratnog tlocrta s četverostrešnim krovom položena je na terasu podzidanu rustičnim, nepravilnim kamenom. U podzidu je smještena suterenska etaža. Kući i terasi pristupa se širokim stubištem što se uspinje uz istočnu fasadu. Ulaz je smješten na začelnoj, sjevernoj fasadi, u istaknutom valjkastom volumenu stubišnog tijela. Ulaz vodi u predsoblje, komunikacijsko čvorište kuće. Južno od predsoblja nalaze se prostrana blagovaonica i manja „glazbena“ soba, koje zapravo tvore jedinstven prostor namijenjen dnevnom boravku, a granice su im naznačene tek dvama polustupovima. Istočno od predsoblja nalazi se kuhinja, a zapadno sprema i zahod. Spiralno stubište iz predsoblja vodi na kat. Tlocrt kata, gdje su vjerojatno bile planirane spavaće sobe i kupaonica, nije očuvan.</p> <p>Glavno pročelje, usmjereno prema jugu, u zoni prizemlja rastvoreno je ugaonim pravokutnim prozorima, a na katu trolučnim otvorom s balkonom. Uz zapadnu fasadu kuće prostrana je terasa natkrita pergolom.</p> <p>U drugoj projektnoj varijanti kuća je snižena; umjesto kata predviđeno je visoko potkrovlje s dvostrešnim krovom. Ukinut je i istak stubišnog tijela na začelju, a stubište za kat smješteno unutar predsoblja. Raspored unutrašnjosti potpuno je izmijenjen; kuhinja se nalazi u suterenu i s prizemljem je povezana zasebnim stubištem. Umjesto kuhinje i „glazbene“ sobe u prizemlju su smještene dvije spavaće sobe i kupaonica, a u potkrovlju jedna prostrana soba usmjerena prema jugu te tri manje prostorije sjeverno. Glavno pročelje je u središnjoj osi u zoni prizemlja rastvoreno trodijelnim, a u zoni potkrovlja širokim polukružnim prozorom.</p>
današnje stanje	-
kontekstualizacija	Jedan od primjera kojima Kosta Strajnić u „Dubrovniku bez maske“ ilustrira pristranost tadašnjeg Uresnog povjerenstva odbijanje je Rohrmanova projekta za vilu u Lapadu, nakon čega je naručitelj navodno „ <i>bio prinuđen da izradu novoga projekta povjeri domaćem arhitektu koji je istovremeno i – član Uresnog Povjerenstva</i> “. Iako je Rohrman navodno „ <i>morao voditi računa o temeljima koji su bili ranije postavljeni po nacrtu jednog zidarskog majstora</i> “ doista se radi o dobro osmišljenoj cjelini odmjerene oblikovanja. Druga varijanta projekta, očito pokušaj da se udovolji zahtjevima Uresnog povjerenstva, bitno je umanjila prostornu kvalitetu i funkcionalnost unutrašnjosti.
izvori	KOSTA STRAJNIĆ, Dubrovnik bez maske, Dubrovnik, 1930.; HR-DADU-292, svež. 140/11
literatura	KOSTA STRAJNIĆ, Dubrovnik bez maske, Dubrovnik, 1930., 33-34, 84-85
status zaštite	-
napomene	-

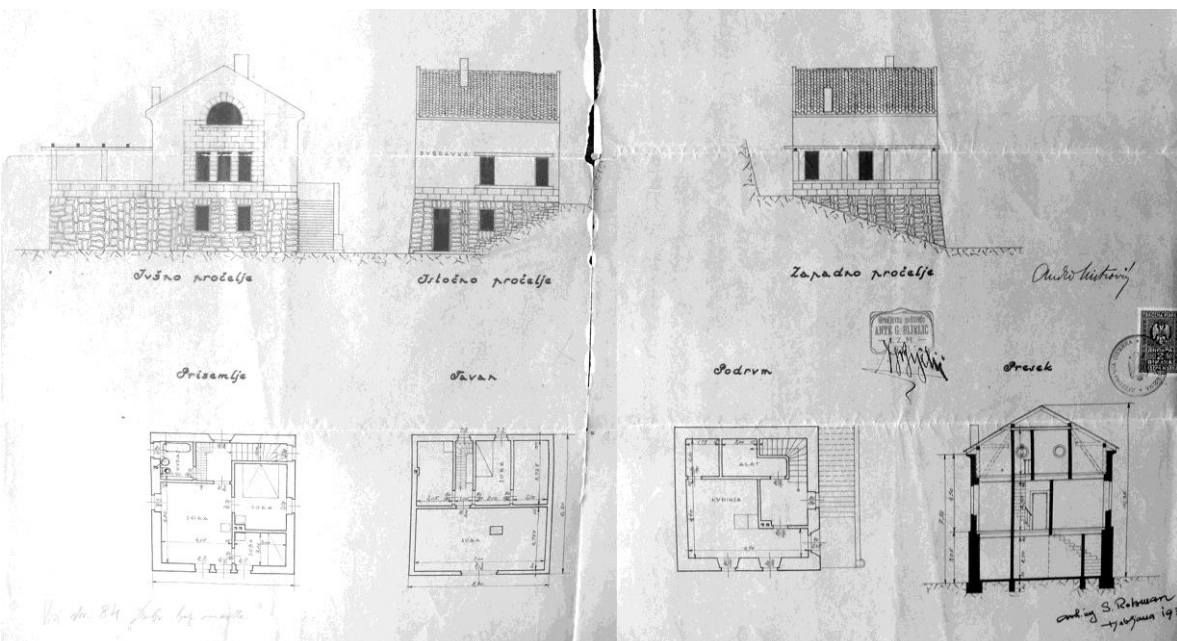
Prilozi 061

S. Rohman, Projekt za kuću Andra Mitroviča, nacrt pročelja, 1930., Strajnić (1930.)

S. Rohman, Projekt za kuću Andra Mitroviča, tlocrt prizemlja, 1930., Strajnić (1930.)

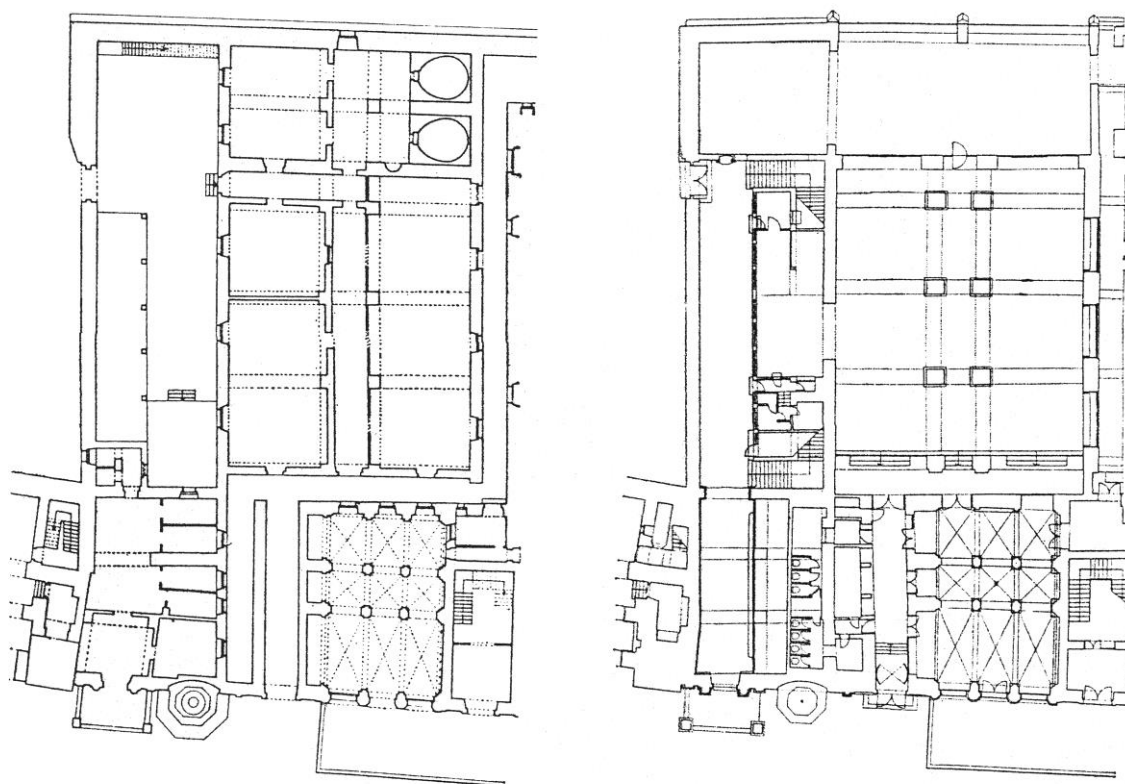

S. Rohman, Projekt za kuću Andra Mitroviča, tlocrt prizemlja, 1930., DADU

kataloška jedinica	062
naziv	„Gradska kavana“ (1931.-1934.)
vrsta zahvata	proširenje i adaptacija
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, povijesna jezgra / Pred Dvorom 1
katastarska oznaka	čest. zgr. 1843/4, 1844, 1846 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Općina dubrovačka
projektant	Mladen Kauzlarić i Stjepan Gomboš
osnova za atribuciju	potpis i pečat na nacrtima, literatura
izvođač	Atlant, Beograd
izvorna namjena	kavana
današnja namjena	kavana i restoran
datacija projekta	1. svibnja 1931. (izvedbeni nacrti)
građevna dozvola	-
uporabna dozvola	-
opis	<p>Natječajni zadatak tražio je proširenje tadašnje „Općinske kavane“, smještene u sjevernom dijelu prizemlja Općinske zgrade, na prostor prizemlja vojnog skladišta s pekarom, zgrade podignute u prvoj polovini 19. stoljeća na ruševinama Velikog arsenala, spremišta ratnih brodova Dubrovačke Republike. Od nekadašnjeg Arsenala preostala su tek dva perimetralna zida, sjeverni i istočni, zadržani jer prema Gradskoj luci tvore obrambeni, ophodni potez zidina. U strukturi istočnog zida, prema moru, ocrtavala su se četiri velika zazidana lučna otvora za izvlačenje brodova. Prostor između zidova Arsenala i vojnog skladišta i pekare korišten je kao dvorište, a sa zapada i juga zgrada skladišta je uskim prolazom bila odijeljena od Općinske zgrade i kazališta, „<i>Bondina teatra</i>“, građevina također podignutih u 19. stoljeću.</p> <p>Natkrivši prolaz koji je razdvajao dvije zgrade, Kauzlarić i Gomboš povezali su staru kavanu s prizemljem vojnog skladišta, prostranim nadsvođenim trobrodnom prostorom, koji su oslobodili raznih pregradnji i lučnim otvorima rastvorili prema terasi istočno te uskom prolazu prema kazalištu južno. Tri luka Velikog arsenala ponovno su uspostavljena, odnosno rekonstruirana tijekom izvedbe, dok je četvrti, sjeverni, ostao zatvoren. Prostor nekadašnjeg dvorišta vojnog skladišta dijelom je iskorišten za smještaj dogradnje s kuhinjom i pomoćnim prostorijama. Tijekom izvedbe ova je dogradnja iskorištena za formiranje pristupne terase kata, koji su arhitekti adaptirali za kino. Interijer je opremljen suvremenim namještajem i ostalim inventarom, dijelom projektiranim od samih arhitekata, a dijelom naručenim po njihovom izboru.</p>
današnje stanje	Rekonstrukcija sklopa provedena osamdesetih godina 20. stoljeća gotovo je u potpunosti negirala izvorno autorsko rješenje interijera. Naknadnim adaptacijama negiran je glavni ulaz u kavanu te prostor sanitarija.
kontekstualizacija	Provedenim zahvatom arhitekti su nesređeni aglomerati inventivno reorganizirali u cjelinu iznimne prostorne vrijednosti i visoke funkcionalnosti. Rastvaranje introvertiranog sklopa, na simboličkoj i doslovnoj razini utjelovljuje duh nove epohe - prostran i prozračan te opremljen suvremenim namještajem, prostor kavane za dubrovačku je sredinu predstavljao ključno mjesto u akceptiranju moderne arhitekture i ujedno bio dokaz mogućnosti njenog koegzistiranja s graditeljskim nasljeđem.
izvori	HR-DADU-292, svež. 100/49, 106/16, 106a, 106b, 115/12, 121/16; HR-DADU-OGU, svež. 34/4, 34/7, 43/105, 58/259, 61/285, 63/305; MGZ, MK
literatura	KOSTA STRAJNIĆ, Prvi stvarni rezultati naše umjetničke akcije, u: Tribuna, o Uskrsu 1931., 3 VLADIMIR POTOČNJAK, Arhitektura u Hrvatskoj 1888. – 1938. u: Građevinski vjesnik, 4-5, Zagreb, 1939., 49-79, 55 DUŠKO KEČKEMET, Moderna arhitektura u Dalmaciji, u: Arhitektura, 156-157, Zagreb, 1976., 65-79, 78 TOMISLAV PREMIERL, Hrvatska moderna arhitektura između dva rata: Nova tradicija, Zagreb, 1989., 105

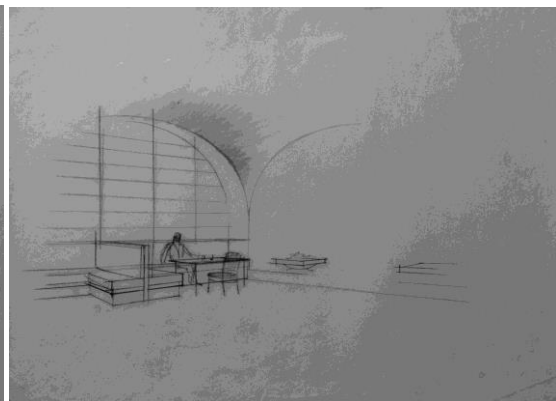
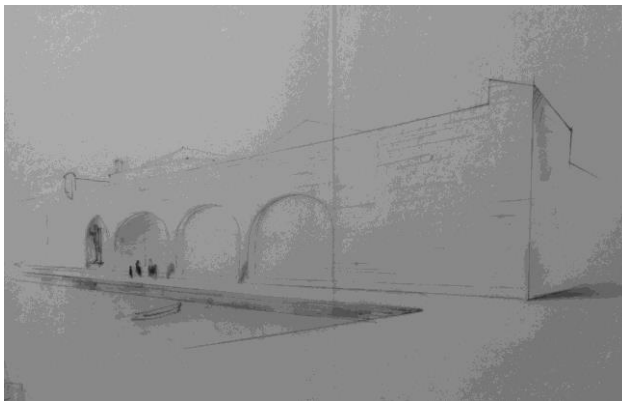
	<p>ŽELJKA ČORAK, Arhitektura, u: Kritička retrospektiva „Zemlje“, katalog izložbe, (ur.), Zagreb, 1971., 150</p> <p>Obnova Dubrovnika 1979.-1989., (ur.) Snješka Knežević, Dubrovnik, 1989., 92-99</p> <p>IVO MAROEVIĆ, Nesporazumi u obnovi Dubrovnika, Uz obnovu Gradske kavane i bloka Kino – Kazalište, u: Čovjek i prostor, 420, 1988., 8-9</p> <p>SNJEŠKA KNEŽEVIĆ, Neprihvaćeni izazov, O interijeru Gradske kavane Julija De Luke, u: Čovjek i prostor, 420, 1988., 10-11</p> <p>Arhitekti članovi JAZU, (ur.) Drago Galić, Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, 437, Zagreb, 1991., 54</p> <p>ŽELJKA ČORAK, U funkciji znaka, Drago Ibler i hrvatska arhitektura između dva rata, Zagreb, 2000., 131</p> <p>DARJA RADOVIĆ MAHEČIĆ, Gradska kavana i kino u Velikom arsenalu, u: Moderna arhitektura u Hrvatskoj 1930-ih, (ur.) Darja Radović Mahečić, Zagreb, 2007., 165-168</p> <p>ANTUN BAČE, Arhitekti Mladen Kauzlarić i Stjepan Gomboš, Peristil 53, 2010., 105-120, 105-108</p> <p>ALEKSANDER LASLO, Scenografija za Poirota: okvir slike vremena, u: Art deco: umjetnost u Hrvatskoj između dva rata, katalog izložbe, (ur.) Miroslav Gašparović, Zagreb, 2011., 92-117</p> <p>KARIN ŠERMAN, Mladen Kauzlarić, u: Misli o čuvanju moderne arhitekture, Branka Juras (ur.), Split, 2012., 250-287</p>
status zaštite	Zaštićeno u sklopu Povijesne cjeline grada Dubrovnika i njene neposredne okoline (Z-3818) – zona „A“
napomene	-

Prilozi 062

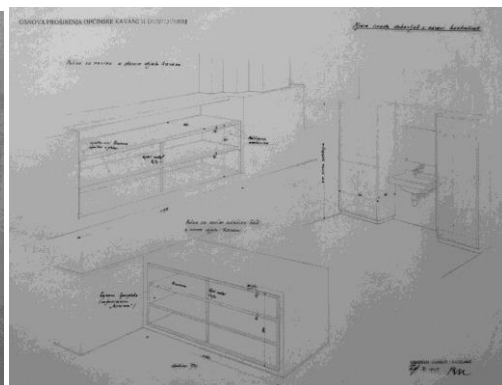
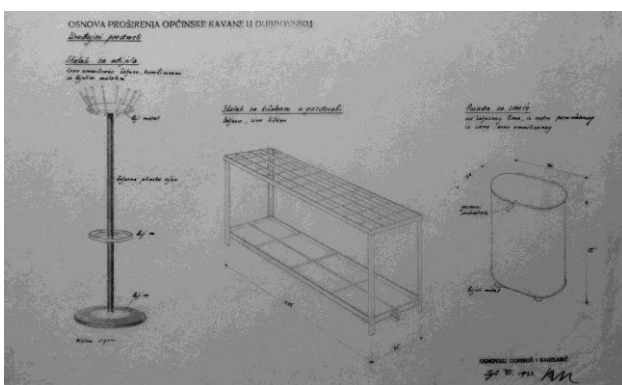

„Gradska kavana“, tlocrt prizemlja prije i nakon zahvata M. Kauzlarića i S. Gomboša, Čovjek i prostor, 420 (1988.)

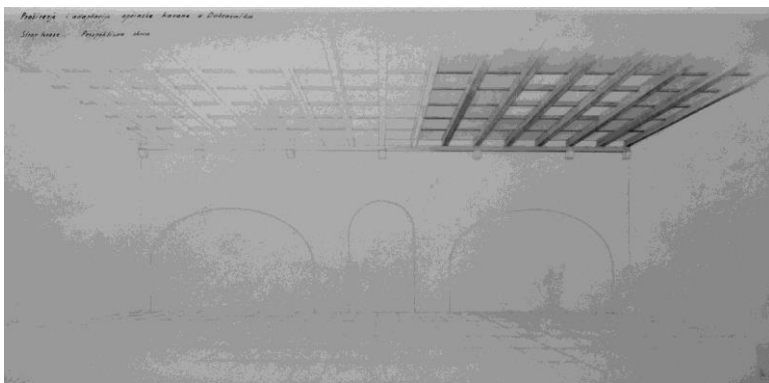
Prilozi 062

M. Kauzlarić i S. Gomboš, „Gradska kavana“, idejne skice, 1930.-1931., MGZ

M. Kauzlarić i S. Gomboš, „Gradska kavana“, detalji opreme, 1933., MGZ

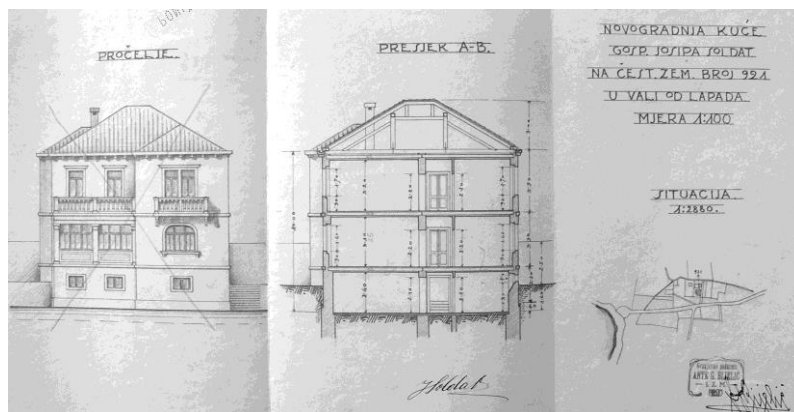
M. Kauzlarić i S. Gomboš, „Gradska kavana“, nadstrešnica terase, prostorni prikaz, 1931.-1933., MGZ

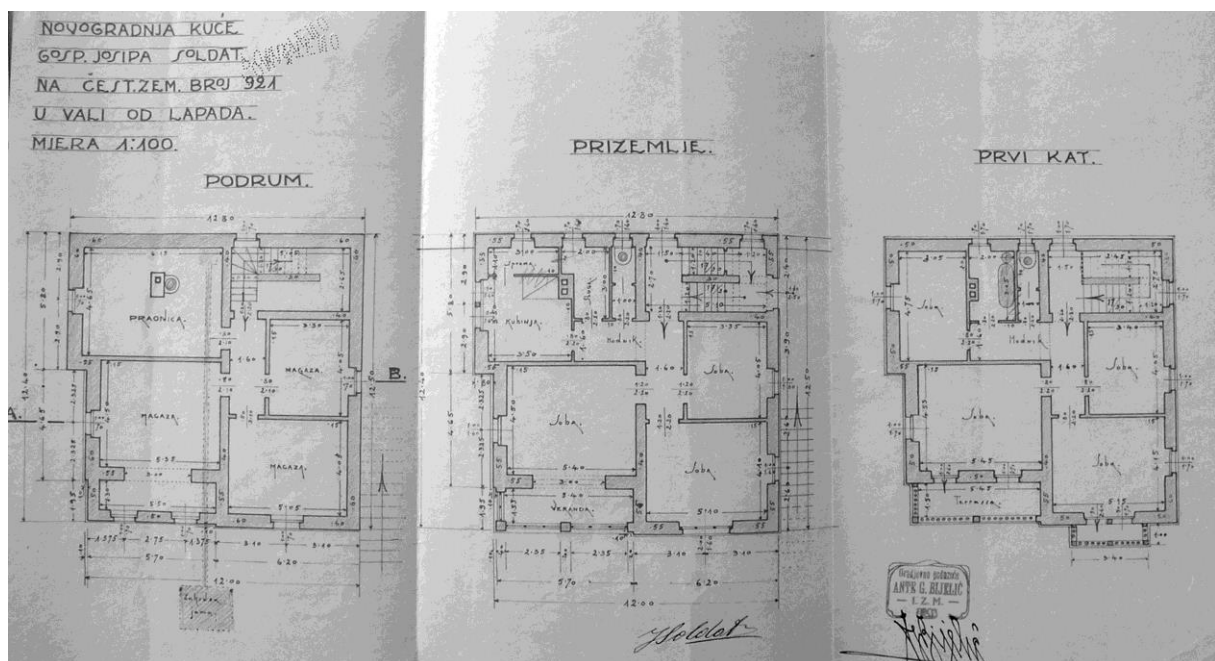
„Gradska kavana“ nakon otvaranja, Radović Mahečić (2007.)

kataloška jedinica	063
naziv	Kuća Josipa Soldata (1931.-1932.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Uvala Sumartina u Lapadu / Šetalište kralja Zvonimira 38
katastarska oznaka	čest. zgr. 2358 na čest. zem. 921 k.o. Gruž
naručitelj	Josip Soldat
projektant	Ante Bijelić
osnova za atribuciju	potpis i pečat na nacrtima, komparacija
izvođač	Ante G. Bijelić, i. z. m.
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	-
građevna dozvola	26. lipnja 1931.
uporabna dozvola	26. kolovoza 1932.
opis	<p>Jednokatnica s podrumom pravokutne tlocrtno osnove smještena je na nevelikoj vrtnoj parceli uz Šetalište kralja Zvonimira u uvali Sumartin u Lapadu. Vrt je od šetališta odvojen rustičnim podzidom završenim niskom kamenom ogradom. Pročelja kuće građena su kamenom, podrumaska etaža rustičnim klesancima, a gornje etaže kvadrirane fine obrade. Vertikalna artikulacija pročelja naglašena je jednostavnim razdjelnim vijencima te završnim vijencem položenim na zaobljene konzolice. Otvori prizemlja pravokutnog su formata, dok otvori na katu imaju lučne nadvoje. Kameni okviri otvora jednostavno su profilirani s istaknutim vanjskim rubom. Glavno pročelje, usmjereno jugu, na istočnoj strani ima rizalit, u prizemlju i na katu rastvoren s po jednim dvojnim prozorom. Na zapadnoj strani pročelja, smještena je lođa, nad kojom je terasa kata ograđena kamenom balustradom. Zapadna bočna fasada također je razvedena plitkim rizalitom na sjevernoj strani.</p> <p>Ulaz, smješten na istočnoj bočnoj fasadi, vodi na stubište te u hodnik oko kojeg su organizirane dnevne prostorije prizemlja - dvije reprezentativne sobe usmjerene su prema jugu, dok su kuhinja i pomoćne prostorije smještene sjeverozapadno. Na katu su smještene četiri spavaće sobe i kupaonica, a u podrumu spremišta i praonica.</p>
današnje stanje	Zadržan je izvorni volumen i oblikovanje vanjštine kuće.
kontekstualizacija	Od početka tridesetih godina 20. stoljeća graditelj Ante Bijelić, uz izvedbu gradnji prema projektima drugih projektanata, razvija i vlastiti, prepoznatljiv projektantski izraz. Reprezentativnost obiteljskih kuća i pansiona, tlocrtno i visinski razvedenih volumena, naglašava izvedbom lođa, trijemova i balustrada te suzdržanom primjenom povijesnih reminiscencija.
izvori	HR-DADU-292, svež. 104/9
literatura	-
status zaštite	-
napomene	Nacrt glavnog pročelja prepravljen je na traženje građevinskog odbora.

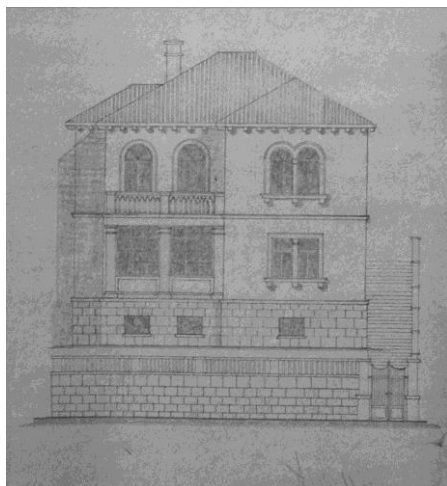
Prilozi 063

A. Bijelić, Kuća Josipa Soldata, nacrt pročelja, presjek, situacija, 1931., DADU

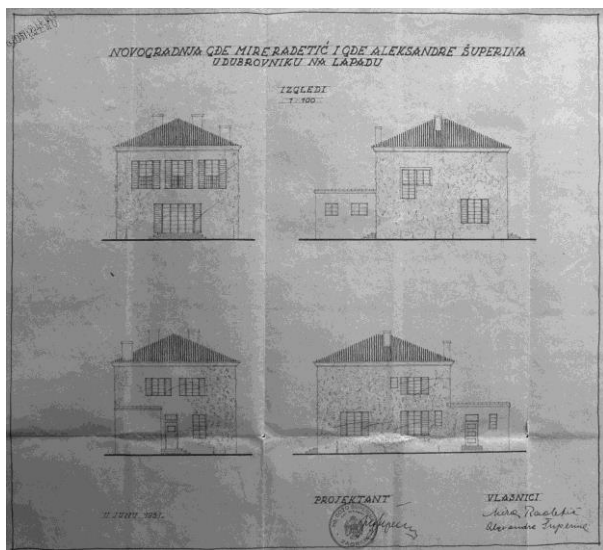
A. Bijelić, Kuća Josipa Soldata, tlocrt podruma, prizemlja i kata, 1931., DADU

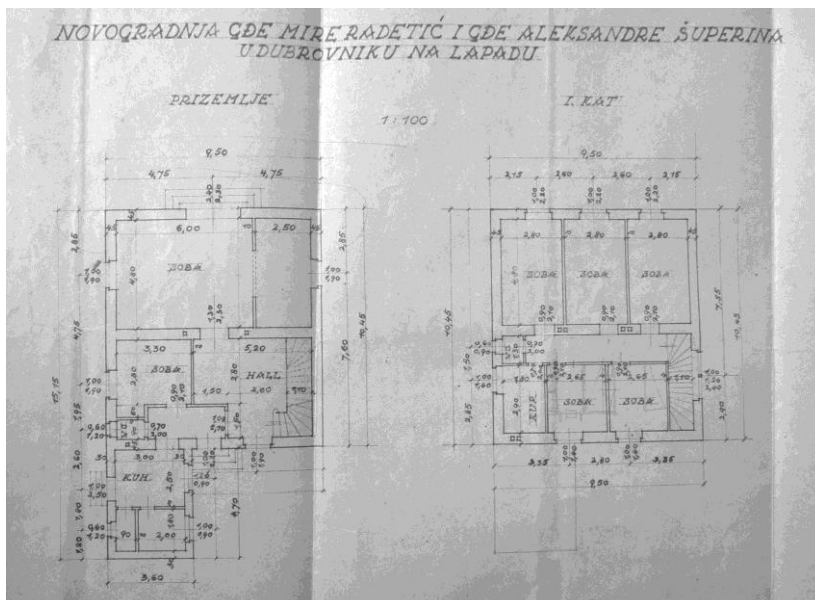
A. Bijelić, Kuća Josipa Soldata, izmijenjeni nacrt pročelja, 1931., DADU

kataloška jedinica	064
naziv	Kuća Radetić – Šuperina (1931.-1932.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad / Masarykov put
katastarska oznaka	čest. zgr. 589 k.o. Gruž
naručitelj	Mira Radetić, Aleksandra Šuperina
projektant	Božo Šuperina
osnova za atribuciju	potpis i pečat na nacrtima
izvođač	Josip Bezić, Ante Kopic
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	hotelska depandansa
datacija projekta	lipanj 1931.
građevna dozvola	10. srpnja 1931.
uporabna dozvola	7. srpnja 1932.
opis	<p>Jednokatnica natkrivena četverostrešnim krovom smještena je u središnjem dijelu lapadske uvale Sumartin, nedaleko morske obale. Na osnovni kubični volumen jednokatnice uz začelje se naslanja manji prizemni aneks, natkriven ravnim krovom. Pročelja kuće završno su žbukana, otvori nemaju naglašene okvire, već su usječeni u zidni plašt. Jedini element koji odudara od redukcionističkog tretmana pročelja je profilirani završni vijenac. Glavno pročelje, usmjereno zapadu, rastvoreno je širokim vratima velike dnevne sobe prizemlja te u zoni kata s tri francuska prozora spavaćih soba. Ostala pročelja su zatvoreni a prozori i vrata manjih dimenzija.</p> <p>Glavni ulaz smješten je na začelju, iz malenog predsoblja pristupa se u <i>hall</i>. Servisni trakt smješten je u jugoistočnom dijelu prizemlja, dvije prostorije namijenjene dnevnom boravku zapadno, a stubište iz <i>halla</i> vodi na kat. Središnji hodnik kata dijeli tri prostrane spavaće sobe usmjerene prema zapadu, od kupaonice te dviju manjih spavaćih soba položenih uz začelje.</p>
današnje stanje	Izmijenjen je izvorni raspored i dimenzije većine otvora. Pred glavnim pročeljem je u zoni kata izvedena terasa oslonjena na betonske stupce, a na začelnoj strani, nad glavnim ulazom je također u zoni kata izvedena manja terasa.
kontekstualizacija	U vrijeme nastanka, početkom četvrtog desetljeća 20. stoljeća, kuća Radetić - Šuperina u dubrovačkim se okvirima izdvaja visokim stupnjem redukcije elemenata arhitektonske plastike, iako zadržavanje profiliranog krovnog vijenca ukazuje na nedosljednost u oblikovnom pristupu.
izvori	HR-DADU-292, svež. 104/33
literatura	-
status zaštite	-
napomene	Ante Kopic preuzeo je gradnju od Josipa Bezića 28. studenog 1931. nakon što je istome općinska uprava zbog nestručne izvedbe obustavila gradnju temeljem prijave investitora i izvršenog uviđaja.

Prilozi 064

B. Šuperina, Kuća Radetić – Šuperina, nacrt pročelja, 1931., DADU

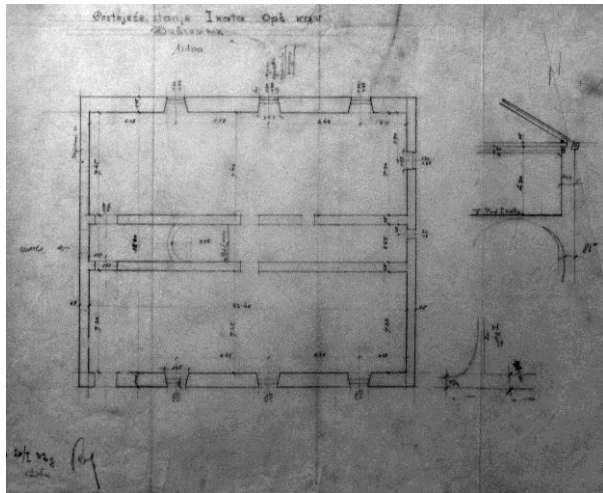
B. Šuperina, Kuća Radetić – Šuperina, tlocrt prizemlja i prvog kata, 1931., DADU

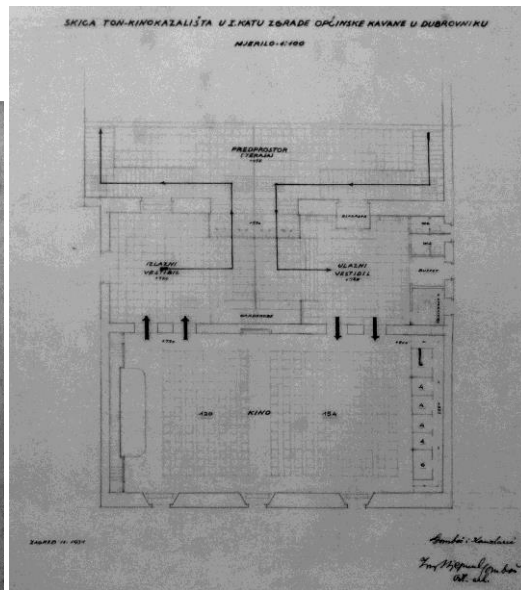
Kuća Radetić - Šuperina 2014. godine, pogled sa sjeverozapada i sjeveroistoka

kataloška jedinica	065
naziv	„Ton kino – kazalište“ (1931.-1932.)
vrsta zahvata	adaptacija
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, povijesna jezgra / Luža 1
katastarska oznaka	čest. zgr. 1844 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Tomo Glavić, dr. Artur Saraca, Antun Zec
projektant	Mladen Kauzlarić i Stjepan Gomboš
osnova za atribuciju	nacrti pohranjeni u MGZ, Arhiv Mladena Kauzlarića
izvođač	Atlant, Beograd
izvorna namjena	kino
današnja namjena	kino i kazalište
datacija projekta	rujan - listopad 1931.
građevna dozvola	?
uporabna dozvola	?
opis	Usporedo s radovima na proširenju „Gradske kavane“ arhitekti su na katu bivšeg vojnog skladišta, projektirali „Ton kino - kazalište“. U dvorištu sa sjeverne strane zgrade nad servisnim prostorijama kavane, formirana je pristupna terase kata, do koje su vodila dva simetrično postavljena dvokraka stubišta. Uklanjanjem svega jednog uzdužnog razdjelnog zida u prostoru kata smješteni su prostrano predvorje te kino dvorana. Predvorje je prema pristupnoj terasi rastvoreno širokim višedijelnim ostakljenim vratima, koja su kao i svi detalji unutrašnje opreme, izvedena prema nacrtima arhitekata.
današnje stanje	Dok je rekonstrukcija zgrade provedena osamdesetih godina 20. stoljeća poštivala prostorni raspored „Gradske kavane“, uređenje kina, kao i dvorišta s pristupnom terasom potpuno je negirano.
kontekstualizacija	Iako se izvedba „Ton kina“ može smatrati zasebnim projektom, jer nije bilo predviđeno natječajem za preuređenje „Gradske kavane“, a naručitelji su bili privatne osobe, koncesionari, a ne Općina, upravo je uređenje kina upotpunilo prostorno rješenje cjeline. Jednostavne, no iznimno funkcionalne prostorne organizacije, razrađenih, elegantnih detalja, kino je ipak ostalo neprepoznato kao vrijedno autorsko rješenje, pa je stoga stradalo u megalomanskom zahvatu „obnove“ nakon potresa 1979. godine.
izvori	MGZ-MK
literatura	ANTUN BAĆE, Arhitekti Mladen Kauzlarić i Stjepan Gomboš, Peristil, 53, Zagreb, 2010., 105-120, 108
status zaštite	-
napomene	-

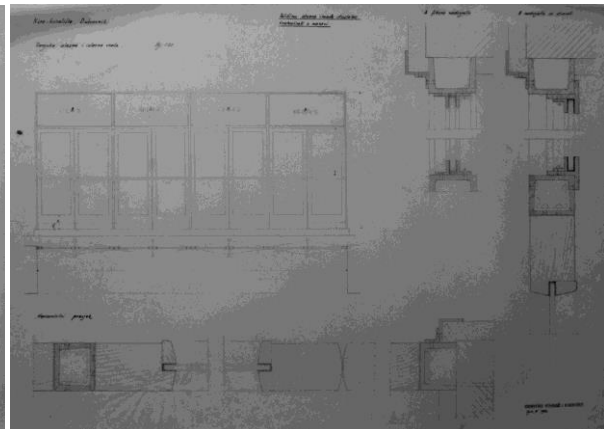
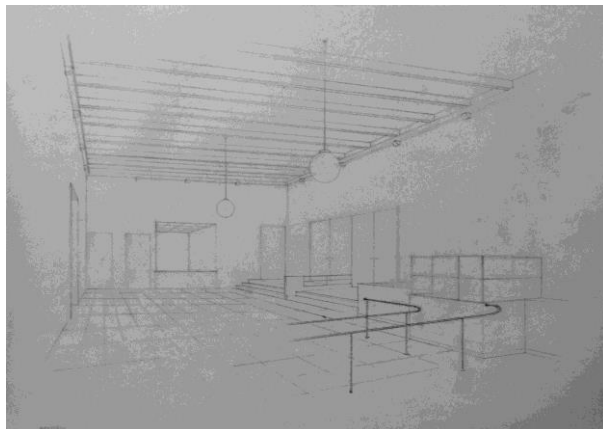
Prilozi 065

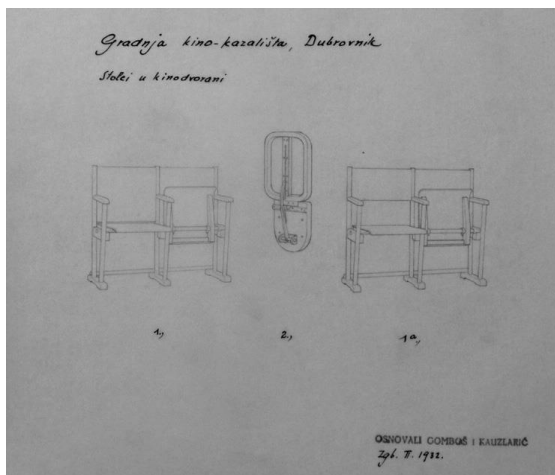
D. Pogačić, tlocrt kata prije zahvata, 1932., MGZ

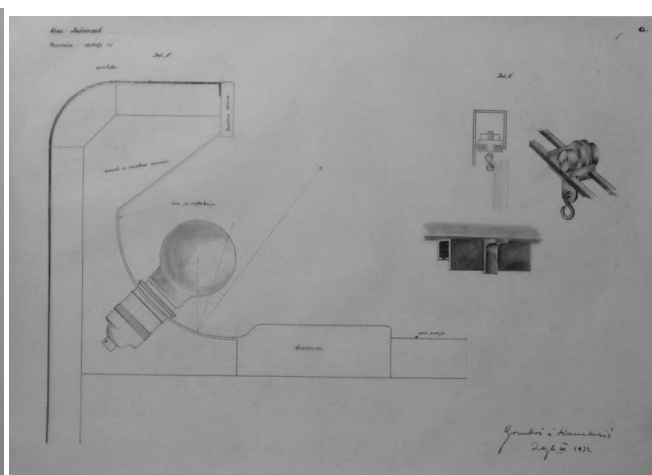
M. Kaulzarić i S. Gomboš, „Ton kino – kazalište“, tlocrt, 1931., MGZ

M. Kaulzarić i S. Gomboš, „Ton kino – kazalište“, prostorni prikaz predvorja, detalji opreme, 1931., MGZ

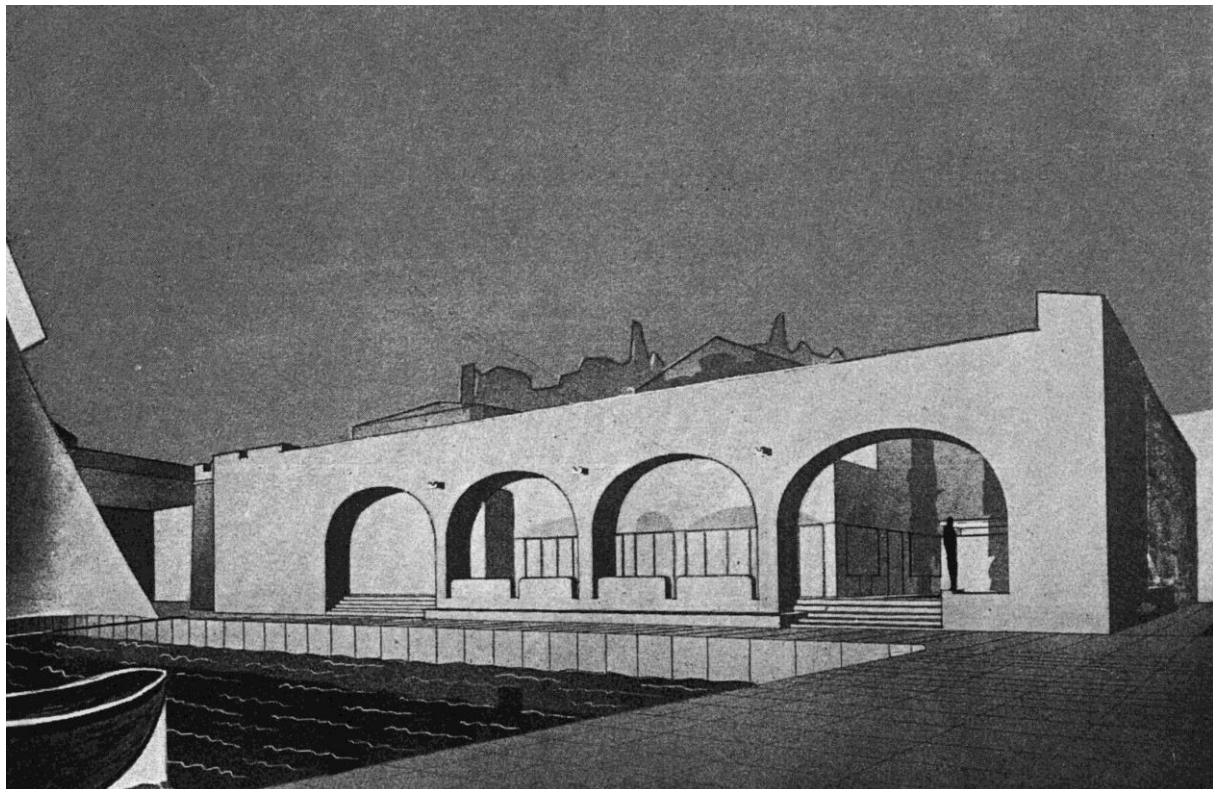
M. Kaulzarić i S. Gomboš, „Ton kino – kazalište“, detalji opreme, 1931., MGZ

kataloška jedinica	066
naziv	Projekt preuređenja i proširenja „Općinske kavane“ (1930.-1931.)
vrsta zahvata	proširenje i adaptacija
razina realizacije	natječajni projekt
lokacija / adresa	Dubrovnik, povijesna jezgra / Pred Dvorom 1
katastarska oznaka	čest. zgr. 1843/4, 1844, 1846 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Općina dubrovačka
projektant	Nikola Dobrović
osnova za atribuciju	navodi u tisku i literaturi
izvođač	-
izvorna namjena	gradska kavana
današnja namjena	-
datacija projekta	
građevna dozvola	-
uporabna dozvola	-
opis	<p>Od projektne dokumentacije za koju je Nikola Dobrović na arhitektonskom natječaju za preuređenje i proširenje „Općinske kavane“ osvojio jednakovrijednu drugu nagradu, očuvana su tri perspektivna prikaza objavljena u časopisu „Arhitektura“ 1932. godine, aksonometrijski prikaz kavanske kuhinje te detaljan tehnički opis planiranog zahvata.</p> <p>Arhitekt se, kako navodi u tehničkom opisu, „u pogledu uređenja najbliže okoline kavane rukovodio principima najčišće purifikacije građevinski vrednih objekata“, a u „pogledu uređenja unutrašnjih prostorija (...) zahtevima komfora evropskih kavana i restauracija“.</p> <p>Rješenjem je bilo predviđeno otvaranje sva četiri zazidana luka nekadašnjeg Arsenala, a naglasak u spomenutom „uređenju najbliže okoline“ predstavlja otvaranje krajnjeg sjevernog luka, čime bi se ostvarila direktna pješačka i vizualna komunikacija između Gradske luke i Place. Između zida s lukovima i zgrade nekadašnjeg vojnog skladišta (proširenog dijela kavane) arhitekt je u razini kata predvidio izvedbu armirano betonske terase „viseće bašte“. Prostor kata skladišta zapravo nije bio predmet natječaja, no rješenjem se preporučuje iskoristiti ga za kavanske svrhe.</p> <p>Kod uređenja unutrašnjosti arhitekt je ponudio dvije inačice u tretmanu postojećih svodova i lukova - njihove prezentacije ili (preporučene) izvedbe spušenog stropa sa staklenim pločama na metalnom okviru, a koja je i prikazana u perspektivnom prikazu unutrašnjosti. Projektnim rješenjem je reinterpetirana i sama namjena prostora - osim kavane u proširenom dijelu predviđen je i restoran, a zanimljivo je da arhitekt najveći dio tekstualnog obrazloženja posvećuje upravo uređenju kuhinja, restoranske i kavanske, detaljno nabrajajući i opisujući sve potrebne uređaje, prilažući čak i ilustracije pojedinih uređaja te kao dodatak nacrtima prilaže i spomenuti aksonometrijski prikaz kavanske kuhinje. Potonje Dobrović elaborira: „Kuhinja je onaj deo u celokupnoj investiciji, koji ne dozvoljava nikakvu štednju ili zaostalost u nazorima, jer se samo sa modernim i racionalnim spravama može uredno i brzo raditi.“ Osim funkcionalizma u Dobrovićevu se obrazloženju eksplicitno ispoljava „estetika stroja“ - za arhitekta kuhinjske naprave „arhitektonski su veoma lepe, te čine ukras i prostoru, dabogme u modernom smislu.“</p>
današnje stanje	-
kontekstualizacija	<p>Nagrađeni natječajni rad Nikole Dobrovića za proširenje i preuređenje „Općinske kavane“ u Dubrovniku valoriziran je u stručnoj literaturi, no umjesto već prepoznatih kvaliteta, zanimljivo je osvrnuti se na prigovore ocjenjivačkog povjerenstva, koji se i danas mogu smatrati opravdanim te idu u prilog odluci da se izvedba povjeri arhitektima Kauzlariću i Gombošu.</p> <p>Ključna razlika između realiziranog projekta i rješenja Nikole Dobrovića ogleda se u namjeri otvaranja četvrtog zazidanog luka nekadašnjeg Arsenala, čime bi se ostvarila direktna komunikacija između Gradske luke i Place. Ocjenjivačko povjerenstvo otklonilo je mogućnost realizacije ove ideje, smatrajući je neostvarivom „radi vladajućih vjetrova“. Usredotočivši se na urbanistički segment zahvata - transformaciju ranijeg dvorišta u prolaz Gradska luka - Placa, koji bi ujedno služio i kao ljetna terasa, Dobrović je bio</p>

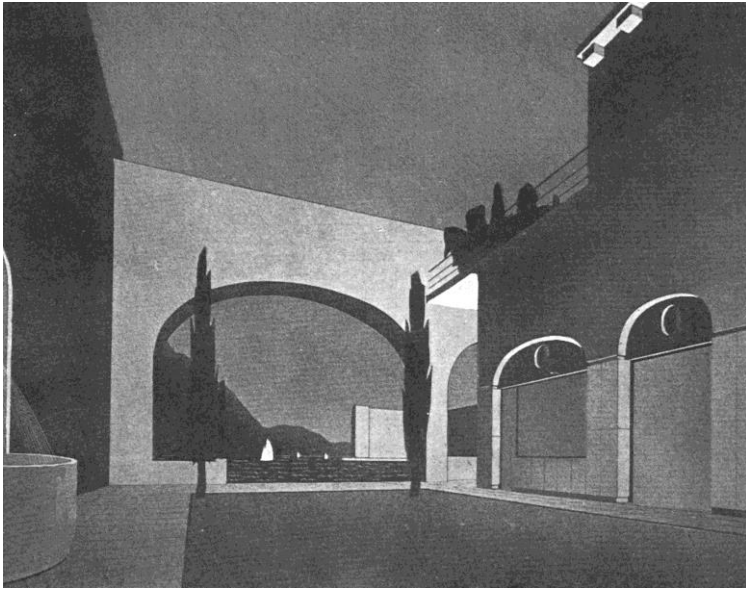
	prisiljen kuhinje dijelom smjestiti u kavansku dvoranu, što je povjerenstvo ocijenilo negativnim. Također, iako su načelno pohvalili projektantov studiozan pristup procesu pripremanja hrane, članovi povjerenstva zaključuju da „kuhinje zauzimaju previše mjesta a dvije restauracijske kuhinje svakako su suviše“. Konačno, može se smatrati opravdanim i stav da „(S)istem staklenih stropova za osvjettljenje pružao bi doduše modernu sliku interijera, ali bi znatno snižavao i onako niske prostorije.“
izvori	HR-DADU-292, svež. 106a, 106b; STRAJNIĆ, KOSTA, Savremena arhitektura Jugoslovena, Nikola Dobrović i njegovo značenje, u: Arhitektura, 4, Ljubljana 1932., 107-113
literatura	KOSTA STRAJNIĆ, Prvi stvarni rezultati naše umjetničke akcije, u: Tribuna, o Uskrsu 1931., 3 KOSTA STRAJNIĆ, Savremena arhitektura Jugoslovena, Nikola Dobrović i njegovo značenje, u: Arhitektura, 4(1932), Ljubljana 1932., 107-113 MARINA OREB MOJAŠ, Graditeljska ostvarenja Nikole Dobrovića na dubrovačkom području, u: Arhitektura urbanizam, 93, Beograd, 1984., 4-10 DRAGO GALIĆ (ur.), Arhitekti članovi JAZU, Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, 437, Zagreb, 1991., 66 MARTA VUKOTIĆ LAZAR, Beogradsko razdoblje arhitekta Nikole Dobrovića (1945-1967), Beograd, 2002., 39-41 MARIJA R. MILINKOVIĆ, Kritička praksa arhitekta Nikole Dobrovića: Dubrovački period (1934.-1943.), magistarski rad, Beograd, 2007.
status zaštite	-
napomene	-

Prilozi 066

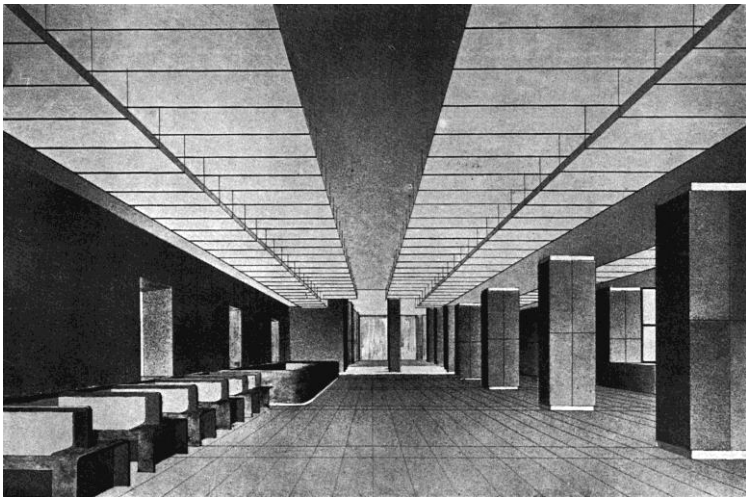

N. Dobrović, Projekt preuređenja i proširenja „Općinske kavane“, prostorni prikaz, 1930., Strajnić (1932.)

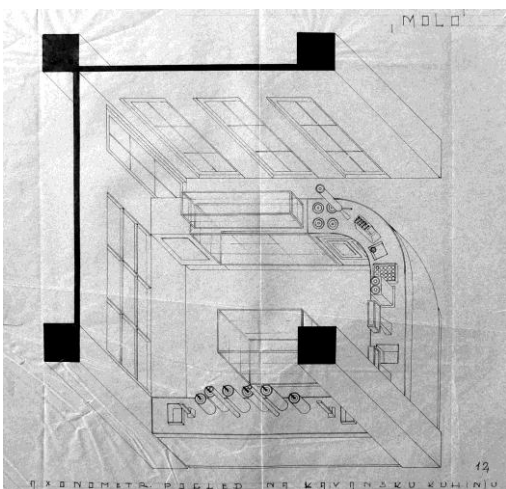
Prilozi 066

N. Dobrović, Projekt preuređenja i proširenja „Općinske kavane“, prostorni prikaz, 1930., Strajnić (1932.)

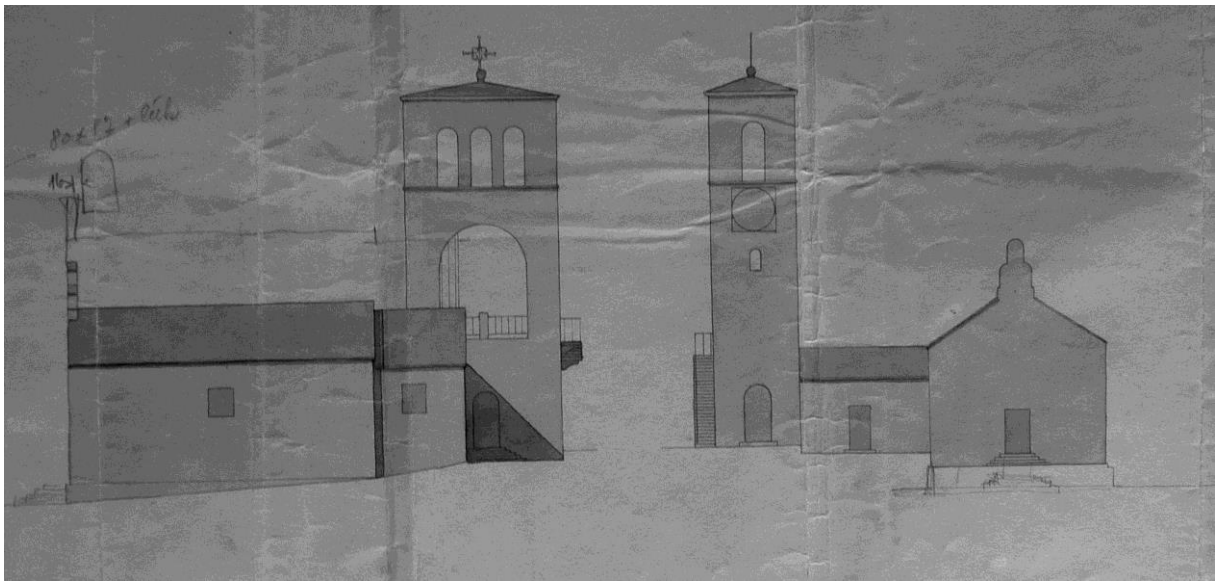
N. Dobrović, Projekt preuređenja i proširenja „Općinske kavane“, prostorni prikaz, 1930., Strajnić (1932.)

N. Dobrović, Projekt preuređenja i proširenja „Općinske kavane“, kavanska kuhinja, aksonometrija, 1930., DADU

kataloška jedinica	067
naziv	Projekt zvonika crkve sv. Ilara (1931.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	projekt
lokacija / adresa	Župa dubrovačka, Mlini
katastarska oznaka	čest. zem. 1 k.o. Zavrelje
naručitelj	Župa sv. Ilara
projektant	Mitja Švigelj
osnova za atribuciju	potpis na nacrtima
izvođač	-
izvorna namjena	zvonik župne crkve
današnja namjena	-
datacija projekta	veljača 1931.
građevna dozvola	-
uporabna dozvola	-
opis	Zvonik je smješten sjeveroistočno od crkve sv. Ilara, dijelom se naslanjajući na zid sakristije. Pravokutnog tlocrta, građen klesancima u slobodnom vezu i završen izrazito plitkim krovom, trebao je biti visok oko 16 metara. Prizemlje je iskorišteno za smještaj kapele koja ima zasebne ulaze, dok se na kat zvonika pristupa vanjskim stubištem uz sjevernu i istočnu fasadu. Prvi kat visinom dominira a široko je perforiran po jednim velikim lučnim otvorima na sjevernoj i južnoj fasadi. Spiralno stubište vodi na drugi kat, ložu za zvona, rastvorenu nizom izduženih lučnih otvora.
današnje stanje	-
kontekstualizacija	Monumentalan, no dobro proporcioniран u odnosu na postojeću crkvu, inventivnog oblikovanja zasnovanog na odnosima punog i praznog, bez primjene dekorativnih elemenata, zvonik se može svrstati među uspješnije projektantske zamisli Plečnikova kruga na dubrovačkom području.
izvori	HR-DADU-OGU, svež. 17/3
literatura	-
status zaštite	-
napomene	-

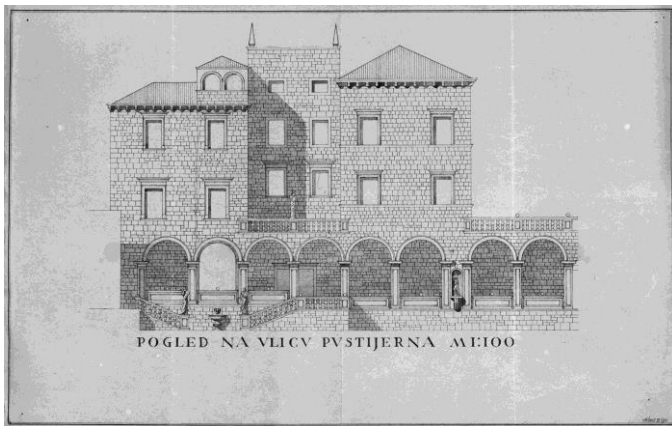
Prilozi 067

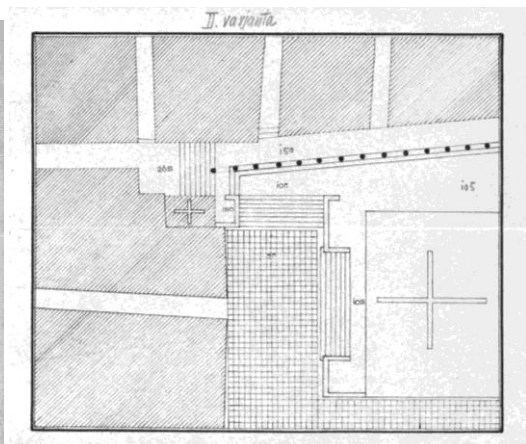
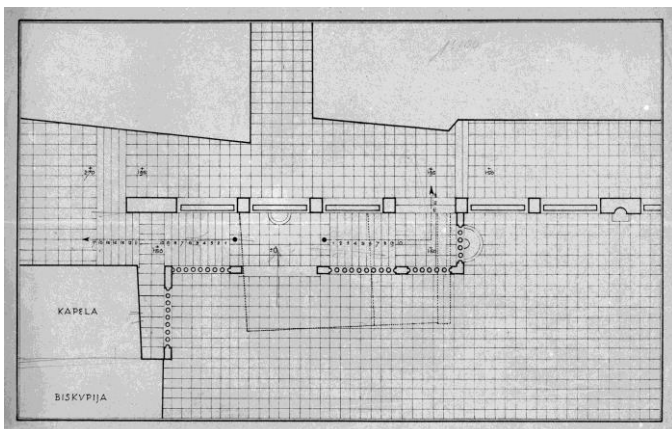
M. Švigelj, Projekt zvonika crkve sv. Ilara u Mlinima, nacrt pročelja, 1931., DADU

kataloška jedinica	068
naziv	Projekt regulacije trga pred katedralom i prilaza Pustijerni (1931.)
vrsta zahvata	regulacija trga - uklanjanje i rekonstrukcija zgrada, izvedba stubišta
razina realizacije	projekt
lokacija / adresa	Dubrovnik, povijesna jezgra / Držićeva poljana
katastarska oznaka	čest. zgr. 914, čest. zem. 2636, 2764/2 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Općina Dubrovnik
projektant	Vinko Glanz
osnova za atribuciju	potpis na nacrtima, korespondencija
izvođač	-
izvorna namjena	trg i pristup Pustijerni
današnja namjena	-
datacija projekta	ožujak 1931., svibanj 1931.
građevna dozvola	-
uporabna dozvola	-
opis	Nastojeći riješiti problem uklanjanja kuće Romano s trga pred Katedralom, po preporuci konzervatora, Općina se za izradu projekta obratila Vinku Glanzu. Arhitekt je u ožujku 1931. godine izradio dvije varijante rješenja regulacije trga pred katedralom Gospe Velike i prilaza gradskom predjelu Pustijerni. Prvom varijantom predloženo je otvaranje kolonade u razini prizemlja kuća koje nadsvođuju Ulicu od Pustijerne. S trga do kolonade vodi dvokrako stubište. Lijevi krak stubišta bio bi spojen s uskom terasom koja bi se izvela pred crkvom sv. Bartula (ranije Kuzma i Damjan). Rješenje, bogato detaljima, predviđalo je i manju fontanu, više skulptura, balustrade, a gornje zone kuća nad ulicom bi se preoblikovale, kako bi ih se dovelo u sklad s novoprojektiranom uličnom zonom. Drugom varijantom predviđeno je nasipanje čitavog prostora južno uz katedralu, do visine podesta stubišta pred pročeljem katedrale, tako da bi se visinom približno dosegla razina Ulice od Pustijerne. Glanz u svibnju iste, 1931. godine, razradio prvu varijantu rješenja u nešto skromnijem obliku, smanjivši broj lukova kolonade, skulptura i zadržavši gornje zone kuća u postojećem stanju.
današnje stanje	-
kontekstualizacija	Nastojeći se prilagoditi povijesnom okružju, arhitekt pribjegava historicističkom vokabularu, no vlastitu tvorevinu ne nastoji podrediti ili decentno uklopiti u okolni prostor, već njenim razvedenim i bogato perforiranim volumenom stvara novi središnji naglasak trga, kojemu bi barokna pročelja dubrovačke prvostolnice i biskupske palače bila znatno podređena.
izvori	HR-DADU-292, svež. 130/11
literatura	KOSTA STRAJNIĆ, Dubrovnik bez maske, Dubrovnik, 1930., 26-27 ANTUN BAĆE, Arhitekt Vinko Glanz u Dubrovniku, u: Strajnićev zbornik, (ur.) Ivan Viđen, Dubrovnik – Zagreb, 2009., 85-100, 92-95
status zaštite	-
napomene	Radovi uklanjanja kuće Romano izvršeni su 1937. godine, a tada izvedeno, privremeno rješenje pristupnog stubišta za Pustijernu vremenom je prihvaćeno kao trajno.

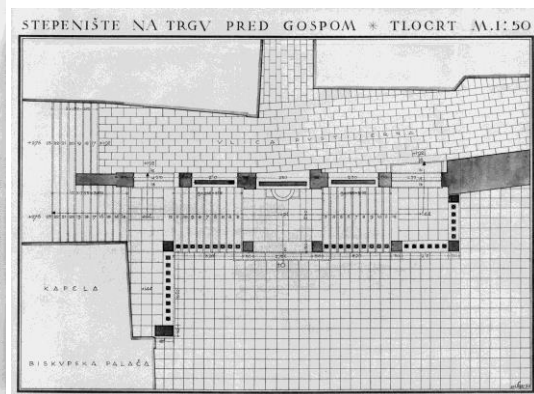
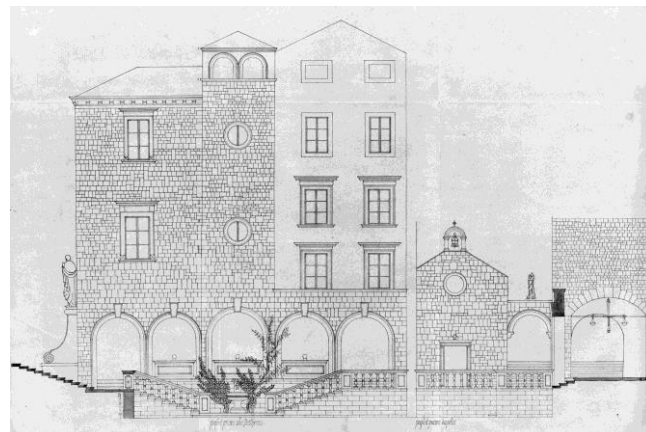
Prilozi 068

V. Glanz, Projekt regulacije trga pred katedralom i prilaza Pustijerni, nacrt pročelja, 1931., DADU

V. Glanz, Projekt regulacije trga pred katedralom i prilaza Pustijerni, tlocrt, varijante, 1931., DADU

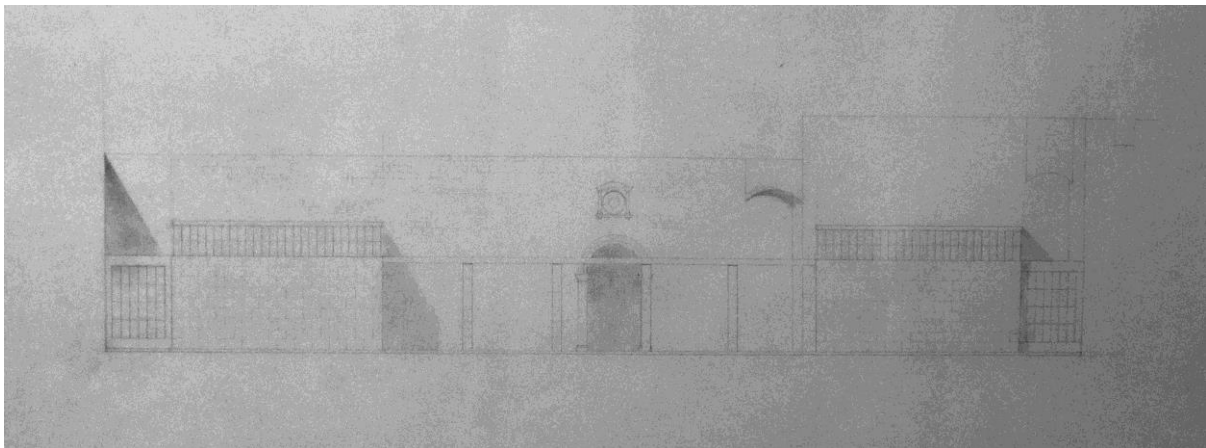
V. Glanz, Projekt regulacije trga pred katedralom i prilaza Pustijerni, razrađena varijanta, nacrt pročelja i tlocrt, 1931., DADU

kataloška jedinica	069
naziv	Projekt tržnice u Gradskoj luci (1931.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	projekt
lokacija / adresa	Dubrovnik, povijesna jezgra / Gradska luka
katastarska oznaka	čest. zem. 2781 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Općina dubrovačka
projektant	Mladen Kauzlarić i Stjepan Gomboš
osnova za atribuciju	potpis i pečat na nacrtima
izvođač	-
izvorna namjena	tržnica
današnja namjena	-
datacija projekta	15. svibnja 1931.
građevna dozvola	-
uporabna dozvola	-
opis	Prostor pred Vratima od Ponte bio je predviđen za gradnju tržnice još od početka 20. stoljeća, kada se nasipanjem dijela luke dobio pravokutni prostor s tri strane okružen gradskim zidinama, a s četvrte definiran zidanom obalom. Arhitekti su tržnicu i ribarnicu zamislili kao dva odvojena kubična volumena položena uz rubove prostora, s obalne strane povezana trijemom, tako da bi se pred Vratima Ponte oblikovao atrijski prostor, „ <i>otvoreno tržište</i> “. Armiranobetonsku skeletnu konstrukciju građevina u donjoj zoni zakriva ispunjena obložena kamenom, prema moru zatvorena, a prema atriju rastvorena širokim pravokutnim otvorima, dok između ziđa i krovne ploče kontinuirano teče ostakljenje.
današnje stanje	-
kontekstualizacija	Ako se iz razmatranja izuzme upitan odabir lokacije, arhitekti su, nastojeći stvoriti novu prostornu vrijednost u povijesnom okruženju, ponudili rješenje dosljedno svojim uvjerenjima, kojemu bi se jedino moglo prigovoriti „naguravanje“ pomoćnih sadržaja u uske dilatacije između novoprojektiranih zgrada i gradskih zidna.
izvori	HR-DADU-292, svež. 106/1; MGZ - MK
literatura	BAČE, ANTUN, Arhitekti Mladen Kauzlarić i Stjepan Gomboš, Peristil, 53, Zagreb, 2010., 105-120, 108-109
status zaštite	-
napomene	Ugovor između Općine dubrovačke i arhitekata potpisan je u ožujku 1931. godine, a nacrti i troškovnici dovršeni su u svibnju iste godine, dakle još tijekom razrade projekta za „Gradsku kavanu“.

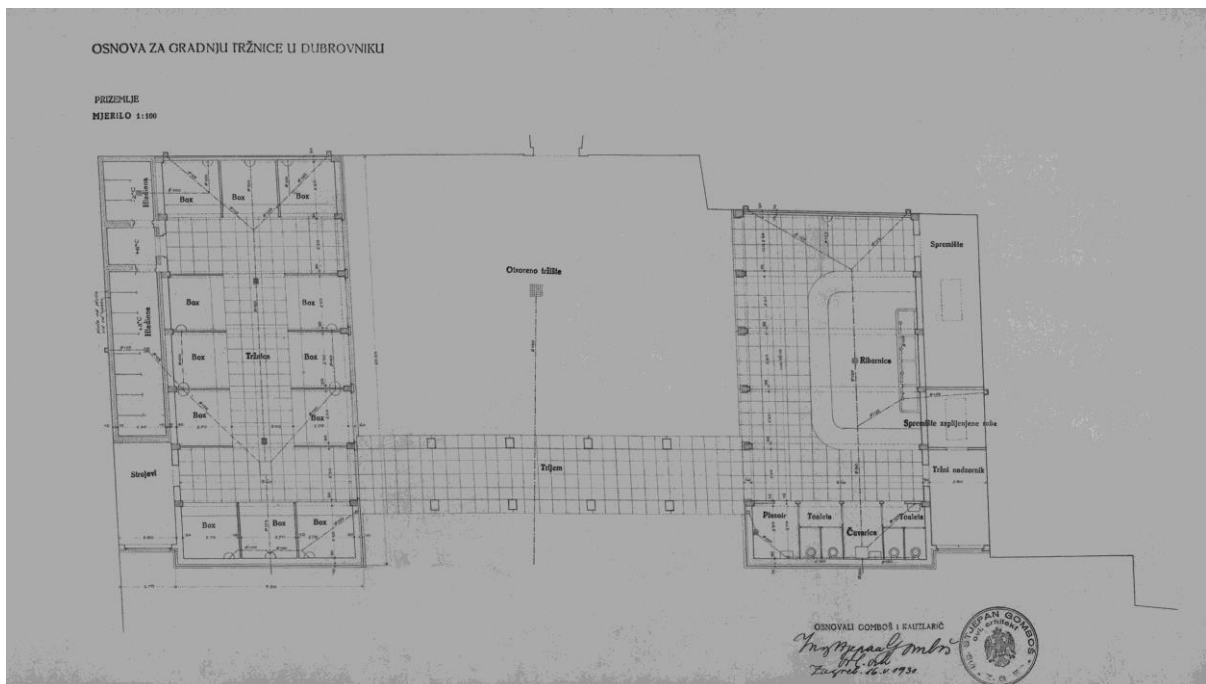
Prilozi 069

M. Kaulzarić i S. Gomboš, Projekt tržnice u Gradskoj luci, prostorni prikazi, 1931, MGZ

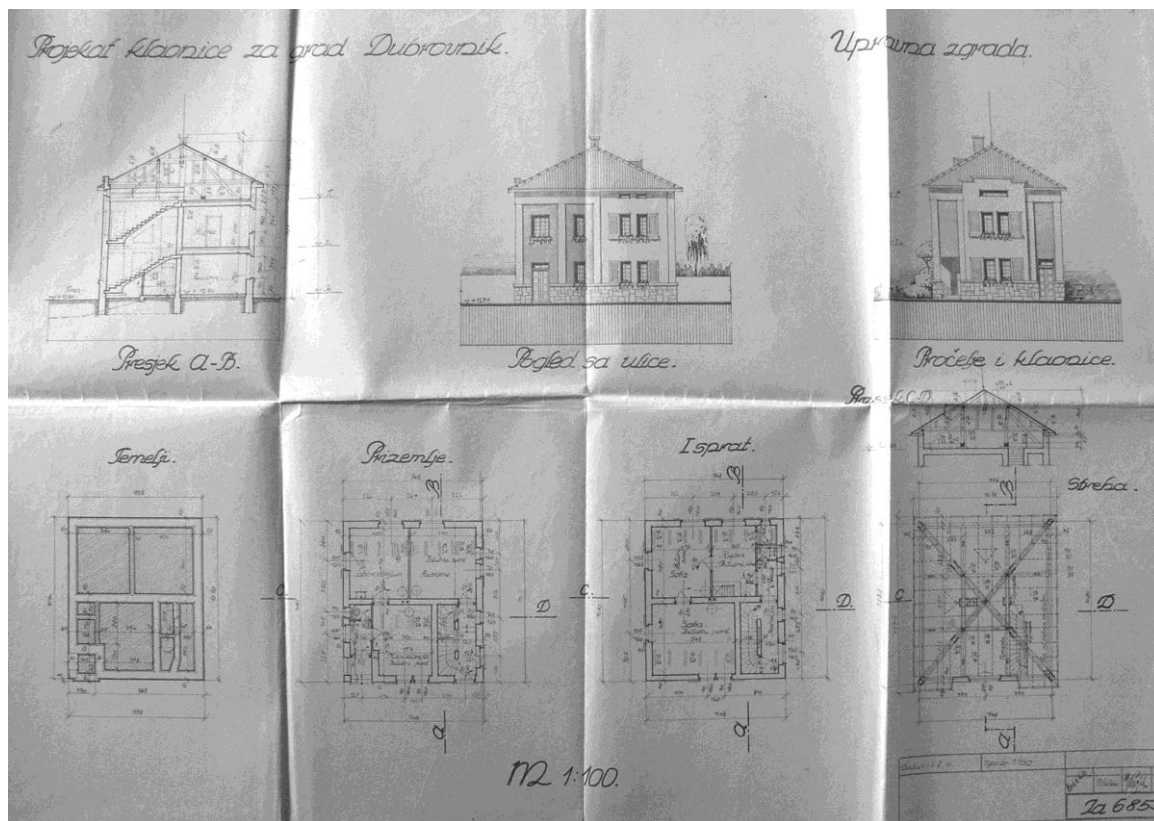
M. Kaulzarić i S. Gomboš, Projekt tržnice u Gradskoj luci, istočno pročelje, 1931, MGZ

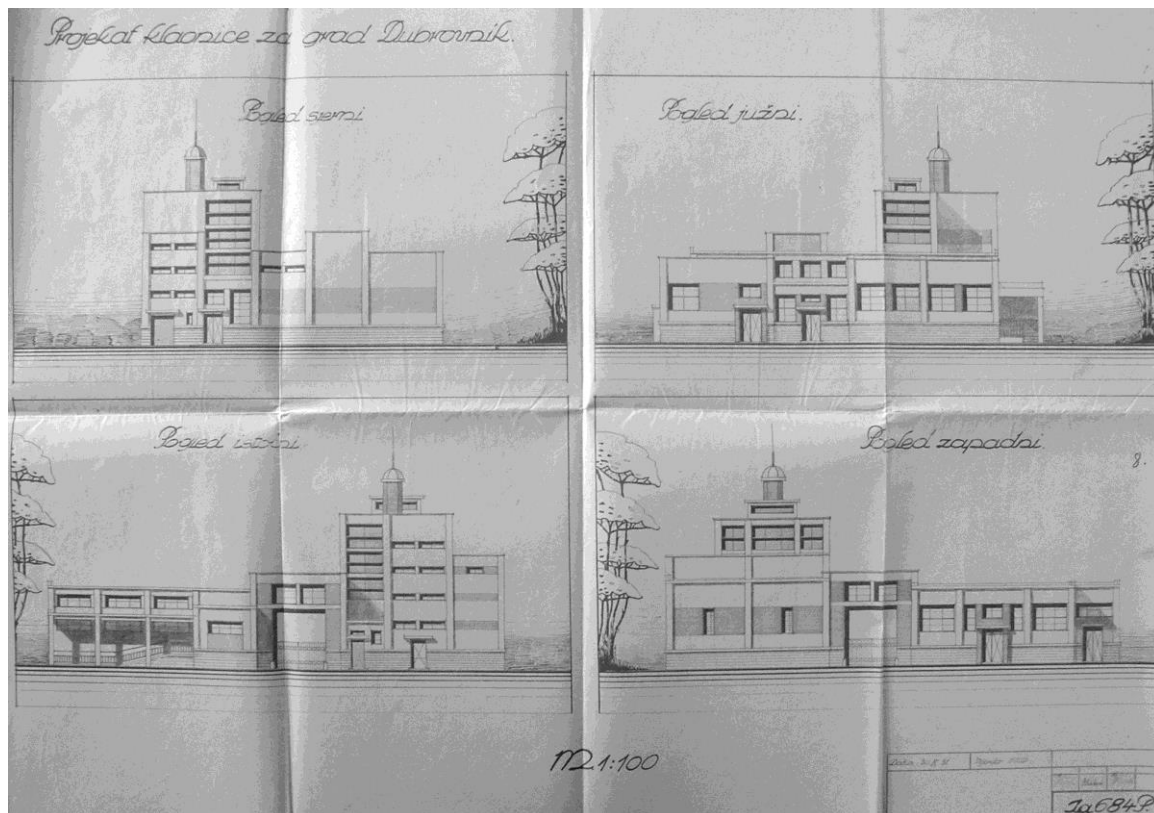
M. Kaulzarić i S. Gomboš, Projekt tržnice u Gradskoj luci, tlocrt, 1931, DADU

kataloška jedinica	070
naziv	Projekt kompleksa klaonice u Komolcu (1931.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	projekt
lokacija / adresa	Rijeka dubrovačka, Komolac
katastarska oznaka	-
naručitelj	Općina dubrovačka
projektant	Škodini zavodi Plzeň
osnova za atribuciju	popratna korespondencija
izvođač	-
izvorna namjena	klaonica
današnja namjena	-
datacija projekta	-
građevna dozvola	-
uporabna dozvola	-
opis	Planiran za lokaciju kraj sela Komolca u Rijeci dubrovačkoj, projekt funkcionalno organizirane klaonice obuhvaćao je više zgrada unutar ograđenog kompleksa pravokutnog oblika površine 6000m ² . Uključivao je upravnu i klaoničnu zgradu, staju, sanitetsku klaonicu, skladište koža i loja, garažu te dvorišne i vrtne površine. Sve su zgrade zamišljene kao armiranobetonske konstrukcije suvremenog industrijskog oblikovanja podređenog funkcionalnim zahtjevima.
današnje stanje	-
kontekstualizacija	Dubrovačko gospodarstvo međuratnog razdoblja već naginje monokulturi „industrije stranaca“, pa stoga neostvareni projekt za klaonicu u Komolcu predstavlja najambiciozniji, doduše komunalnim razlozima poticani, pokušaj izgradnje suvremenog industrijskog kompleksa.
izvori	HR-DADU-292, svež. 105, 108
literatura	-
status zaštite	-
napomene	Tijekom međuratnog razdoblja gradska je uprava u više navrata na različite načine pokušavala riješiti problem preseljenja klaonice, smještene na Pločama, u neposrednoj blizini središta grada. Prijepori o najpogodnijoj lokaciji, koja bi odgovarala funkcionalnim zahtjevima - jednostavnom dopremanju stoke, blizini grada, dotoku vode i rješavanju otpadnih tvari, a koja opet ne bi ugrožavala okolni razvoj turizma, otežavali su konačnu odluku, čak i kada su financijska sredstva bila osigurana. Početkom tridesetih godina, kada je Općina osigurala dio potrebnih sredstva putem zajma te naručila projekt od Škodinih zavoda, rješenje se naziralo. No. čini se da je izbijanje ekonomske krize odgodilo realizaciju, a korespondencija sa zastupništvom Škode o nabavi strojeva nastavljena je ponovno 1936. godine. Izabranoj lokaciji u Komolcu u Rijeci dubrovačkoj tada su se usprotivili budući korisnici, dubrovački mesari, kao i mještani okolnih sela te je konačno rješenje ponovno odgođeno.

Prilozi 070

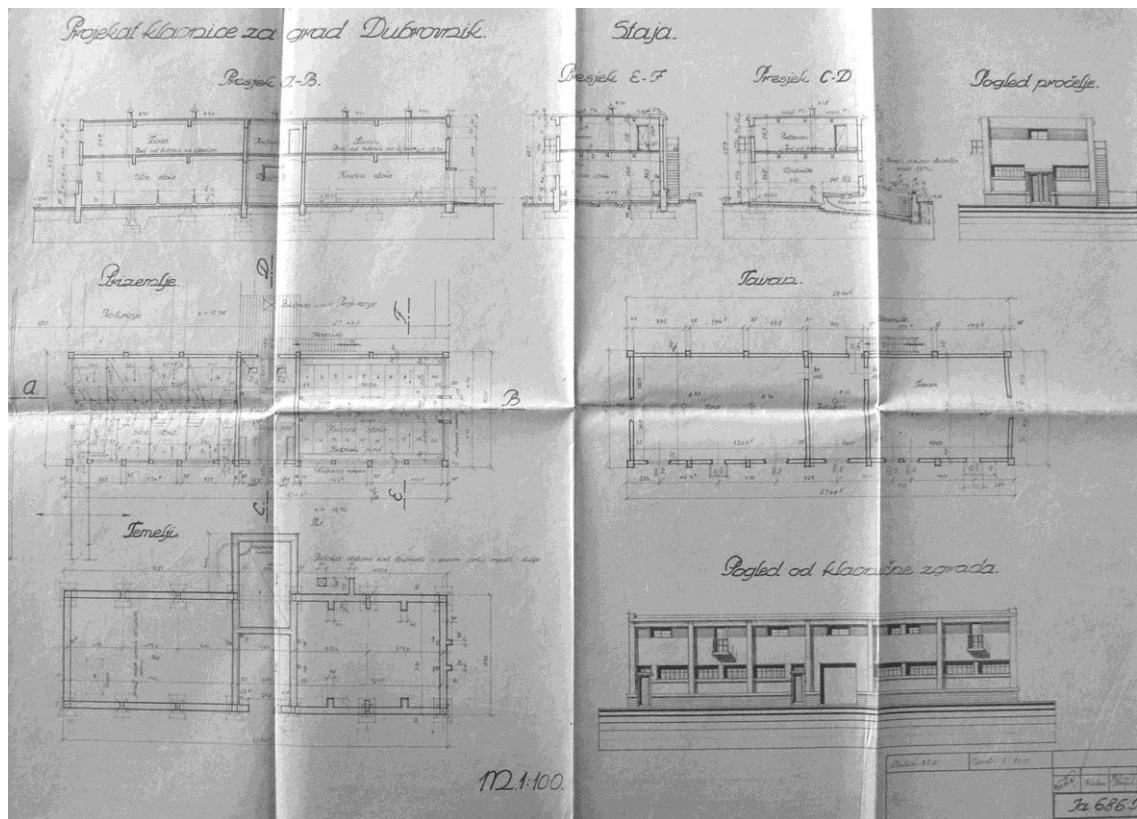

Škodini zavodi, Projekt kompleksa klaonice u Komolcu, upravna zgrada, projekt, 1931., DADU

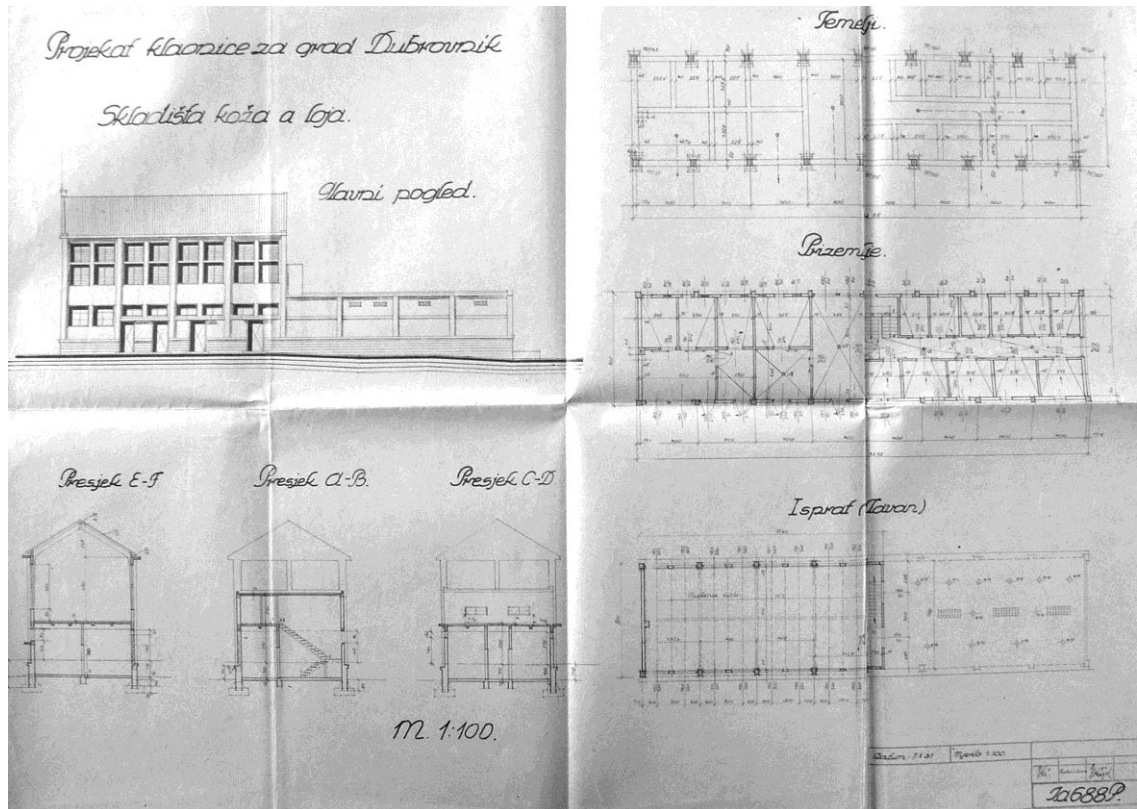

Škodini zavodi, Projekt kompleksa klaonice u Komolcu, klaonična zgrada, nacrt pročelja, 1931., DADU

Prilozi 070

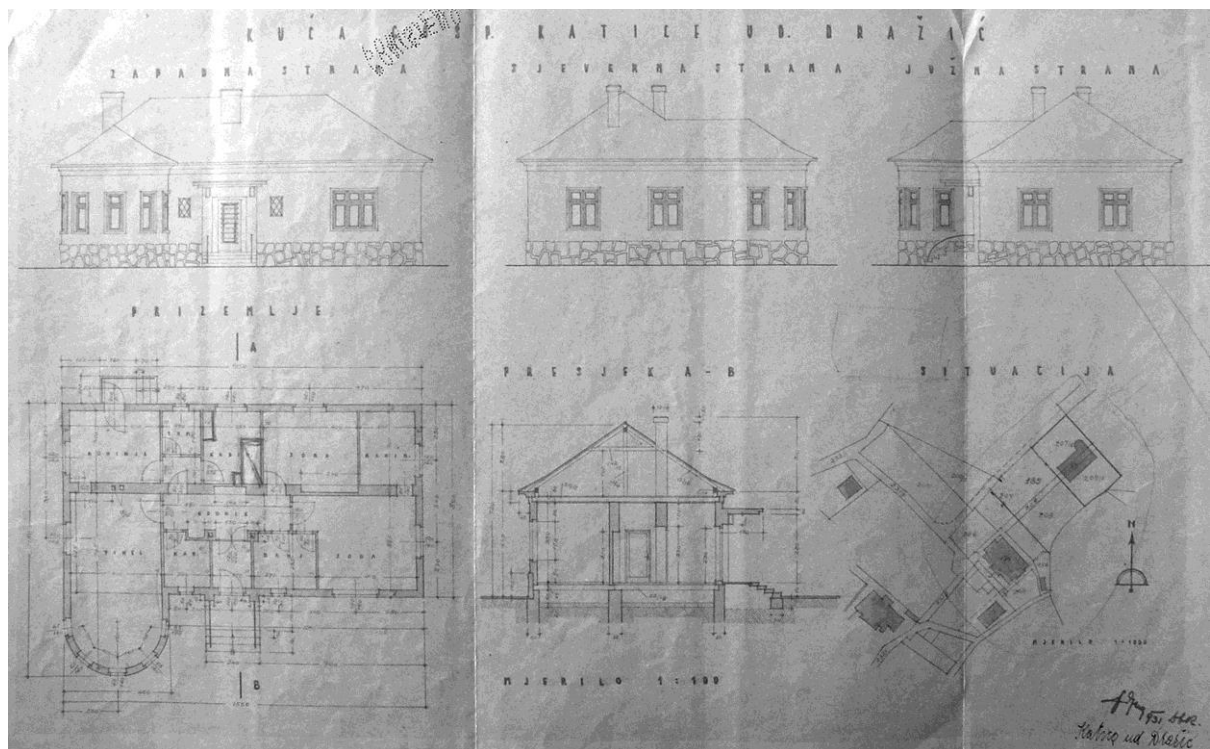
Škodini zavodi, Projekt kompleksa klauzurnice u Komolcu, staja, projekt, 1931., DADU

Škodini zavodi, Projekt kompleksa klauzurnice u Komolcu, skladište koža i loja, projekt, 1931., DADU

kataloška jedinica	071
naziv	Kuća Katice Dražić (1932.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Ilijina Glavica / Antuna Mihanovića 18
katastarska oznaka	čest. zgr. 2608 na čest. zem. 209/2 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Katica Dražić
projektant	Jozo Dražić
osnova za atribuciju	potpis na nacrtima
izvođač	?
izvorna namjena	stambena, obiteljska kuća
današnja namjena	stambena, obiteljska kuća
datacija projekta	1931.
građevna dozvola	21. siječnja 1932.
uporabna dozvola	23. svibnja 1932.
opis	Prizemnica s plitkim kosim krovom pokrivenim kupom kanalicom, žbukanih fasada, s postamentom od nepravilnog rustičnog kamena, smještena je na predjelu Ilijine glavice, unutar ograđenog vrtne prostora, na zaravni, nekoć s pogledom na Gruško polje, danas zaklonjenim novom izgradnjom. Polukružni volumen istaknut na sjevernom kraju pročelja rastvoren je nizom prozora. Svi otvori su bez naglašenih okvira, usječeni u zidno platno (vrata su stepenasto uvučena). Nizom detalja u eksterijeru (stolarija, rasvjetna tijela i ograda uz ulaz, rešetke na prozorima), kuća svjedoči o pročišćenom modernom izrazu. Unutrašnjostu dominira reprezentativni <i>tinel</i> , prema krajoliku rastvoren prozorima polukružnog istaka, dok je preostala površina stambene cjeline usitnjena, zasigurno u skladu sa željama naručitelja, bliske arhitektove rodbine. U opremi interijera korišteni su ugradbeni ormari.
današnje stanje	Očuvan je integritet vrtne parcele, izvorni volumen i oblikovanje vanjštine kuće. U unutrašnjosti su izvršene minimalne preinake, većim dijelom očuvan je i izvorni namještaj.
kontekstualizacija	Kuća Katice Dražić prvi je realizirani projekt dubrovačkog arhitekta Joza Dražića nakon povratka sa studija u Grazu. Oblikovanjem s pažljivo odvučnim otklonom k suvremenijem izrazu kuća se izdvaja iz lokalne produkcije ranih tridesetih godina 20. stoljeća. Površinom relativno skromni stambeni prostor nadoknađuje promišljeno pozicioniranje na parceli, pomno uređenje vrtne površina i rastvaranje unutrašnjosti krajoliku.
izvori	HR-DADU-292, svež. 109/13
literatura	-
status zaštite	-
napomene	-

Prilozi 071

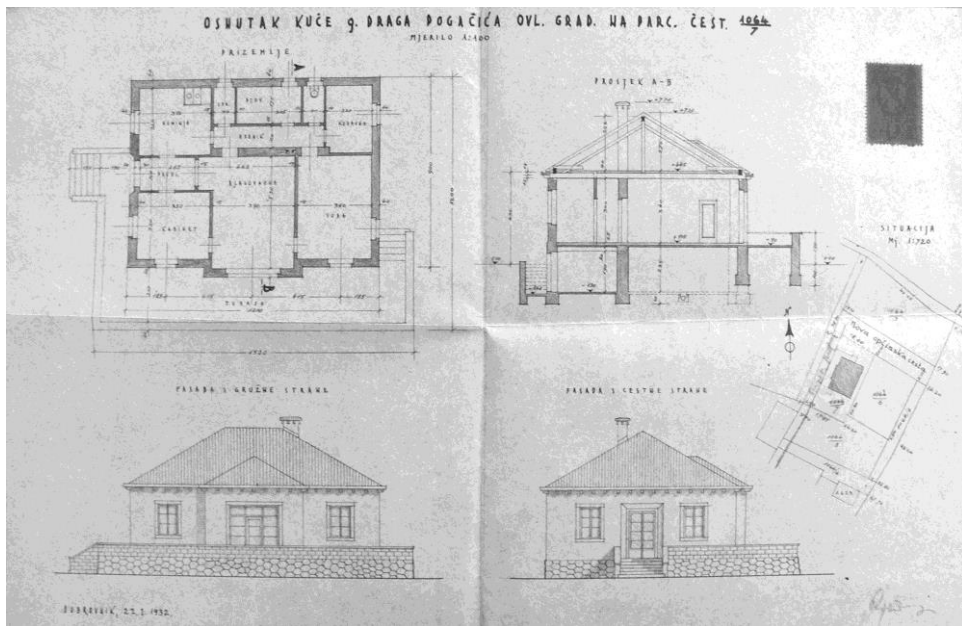
J. Dražić, Kuća Katice Dražić, projekt, 1931., DADU

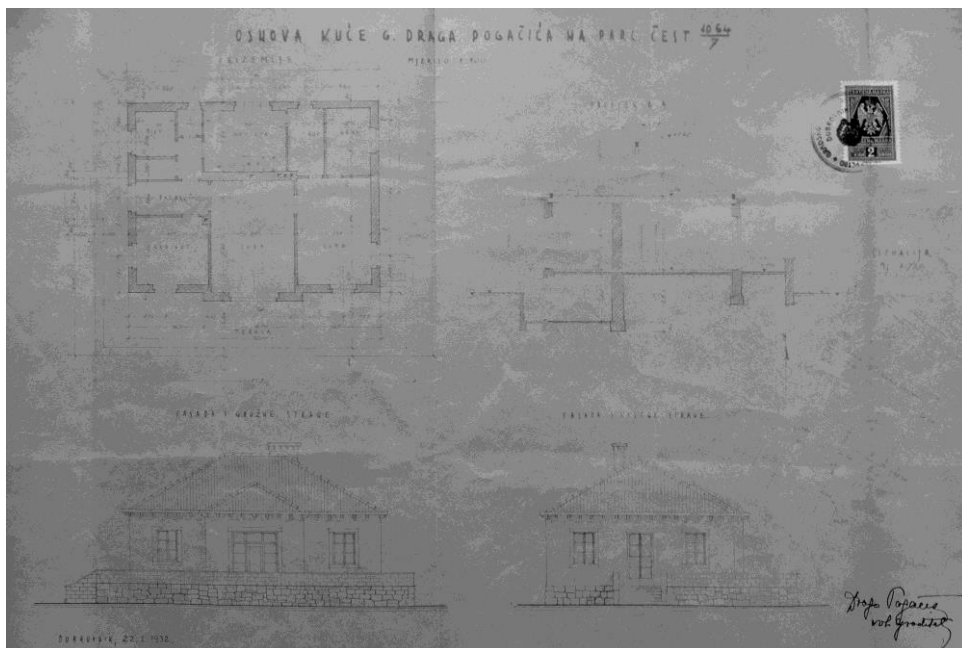
Kuća Katice Dražić, blagovaonica

kataloška jedinica	072
naziv	Kuća Pogačić - Pecarić (1932.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Ilijina glavica / Ulica Vladimira Nazora 20
katastarska oznaka	čest. zgr. 2551 na čest. zem. 1064/7 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Drago Pogačić, građevinski poduzetnik (tijekom gradnje kuću je kupio Frano Pecarić, pomorski kapetan)
projektant	Drago Pogačić
osnova za atribuciju	potpis na nacrtu
izvođač	Atlant, Beograd
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	22. siječnja 1932.
građevna dozvola	29. veljače 1932.
uporabna dozvola	23. kolovoza 1932.
opis	<p>Prizemnica pravokutnog tlocrta podignuta je na skućenoj parceli na Srednjem konalu, neposredno uz novi, Wilsonov put (danas Ulica V. Nazora). Izdignuta je na bazi od rustično obrađenog nepravilnog kamena, zidni plašt građen je klesancima fine obrade, a natkrivena je četverostrešnim krovijem s kupom kanalicom. Ulaz u kuću smješten je na bočnoj, sjevernoj strani usmjerenoj prema cesti, dok se zapadno pročelje s istaknutim središnjim rizalitom velikim ostakljenim vratima rastvara prema uskoj, niskim parapetnim zidom ograđenoj terasi. Pogled s terase (i blagovaonice, smještene iza ostakljenih vrata) u vrijeme izgradnje otvarao se prema Gruškom polju i Lapadu.</p> <p>Iako se radi o kući skromnih dimenzija i samozatajne pojavnosti, unutrašnja dispozicija pažljivo je osmišljena, protočna i funkcionalna. Servisni trakt, smješten na istočnoj strani kuće, uključuje i zasebni hodnik, dok se sobe namijenjene boravku vlasnika - radna soba, salon/blagovaonica i spavaća soba, međusobno povezane, nižu uz zapadno pročelje. Sprema, drvarnica i praonica smješteni su u podrumu.</p>
današnje stanje	Kući je krajem 20. stoljeća nadograđeno stambeno potkrovlje. U vrijeme izgradnje, Wilsonov put završavao je u blizini kuće i za kolni promet bio slijepa ulica. Uspostavom novih cestovnih pravaca kuća se našla na prometnom križanju što je narušilo intimni karakter malenog posjeda.
kontekstualizacija	Samozatajne vanjštine i nevelikih dimenzija, kuća se razrađenom prostornom organizacijom svrstava među značajnija ostvarenja stambene arhitekture ranih tridesetih godina u Dubrovniku, svjedočeći o solidnoj spremi i talentu graditelja Draga Pogačića.
izvori	HR-DADU-292, svež. 109/3
literatura	-
status zaštite	-
napomene	-

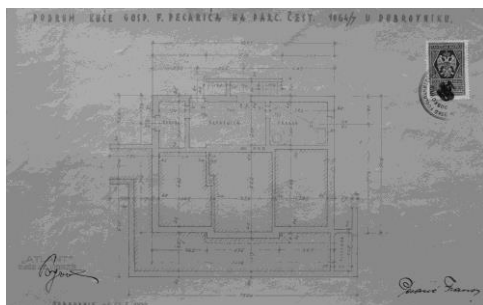
Prilozi 072

D. Pogačić, Kuća Pogačić - Pecarić, projekt, I. varijanta, 1932., DADU

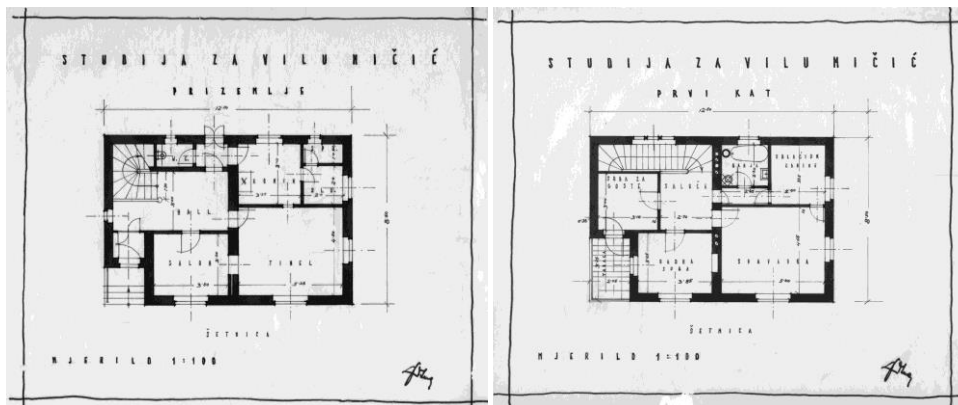
D. Pogačić, Kuća Pogačić - Pecarić, projekt, II. varijanta 1932., DADU

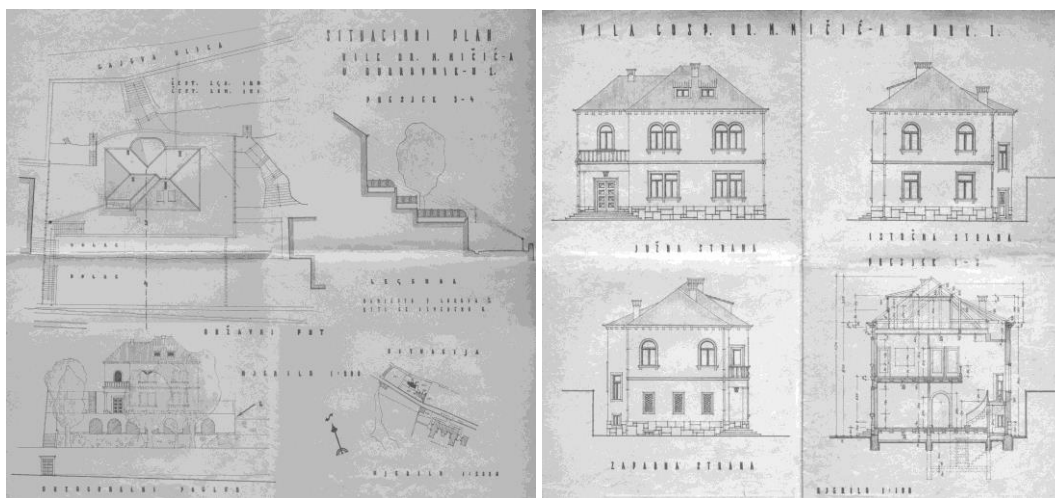
D. Pogačić, Kuća Pogačić - Pecarić, tlocrt podruma, 1932., DADU

kataloška jedinica	073
naziv	Vila Miće Mičića (1932.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Boninovo / Ulica branitelja Dubrovnika 38
katastarska oznaka	čest. zgr. 180 na čest. zem. 231/2, 231/6, 232/2 k.o. Dubrovnik
naručitelj	dr. Miće Mičić
projektant	Jozo Dražić
osnova za atribuciju	nacrti u arhitektovoj ostavštini
izvođač	„Atlant“, Beograd
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	-
građevna dozvola	9. svibnja 1932.
uporabna dozvola	29. listopada 1932.
opis	Jednokatnica pravokutne tlocrtne osnove, smještena je na gradskom predjelu Boninovo, unutar kaskadno organiziranog vrta, koji je od prometnice odijeljen visokim podzidom. Vila je izmaknuta visoko u vrtni prostor, a zid vrtna terase na koju je impostirana perforiran je nizom lučnih otvora. Pročelja su joj građena kamenom, po vertikali ih artikulira rustična baza, razdjelni te završni vijenac položen na kubične konzole. Otvori imaju jednostavno profilirane okvire, prozori prizemlja pravokutnog su formata, dok na katu imaju lučne nadvoje. Glavno, južno pročelje rastvoreno je dvojnim prozorima, ulaz je smješten na zapadnom, uvučenom uglu, natkrit malenim trijemom nad kojim je balkon kata. U središnjoj osi začelne fasade istaknuto je zaobljeno stubišno tijelo. Prostorna dispozicija reprezentativnošću odgovara statusu naručitelja, tadašnjeg dubrovačkog gradonačelnika, no ujedno je promišljena i funkcionalna. Od predvorja hodnik vodi do <i>halla</i> , središnjeg komunikacijskog čvorišta kuće. Međusobno povezani salon i blagovaonica usmjereni su prema jugu, dok su pomoćni sadržaji položeni uz začelje. Otvoreno zavojito stubište vodi u predsoblje kata, oko kojeg su razmještene spavaće sobe, kupaonica te pristup manjem stubištu koje vodi u potkrovlje sa sobama za poslugu.
današnje stanje	Zadržan je izvorni volumen i oblikovanje vanjštine vile. U prostoru stražnjeg vrta izvedeni su garažni prostori i bazen.
kontekstualizacija	Izrazito konvencionalno oblikovanje vanjštine (vjerojatno uvjetovano traženjem investitora), oslonjeno na primjere reprezentativnih dubrovačkih vila prethodnog desetljeća, arhitekt je nastojao donekle kompenzirati pažljivom impostacijom vile te promišljenom prostornom organizacijom unutrašnjosti.
izvori	HR-DADU-292, svež. 109/27
literatura	DUŠKO KEČKEMET, Moderna arhitektura u Dalmaciji, u: Arhitektura 156-157, Zagreb, 1976., 65-79, 78 BRUNO ŠIŠIĆ, Vrtni prostori povijesnog predgrađa Dubrovnika od Pila do Boninova, Zagreb – Dubrovnik, 2003., 182-183
status zaštite	Zaštićeno u sklopu Povijesne cjeline grada Dubrovnika i njene neposredne okoline (Z-3818) – zona „B“
napomene	-

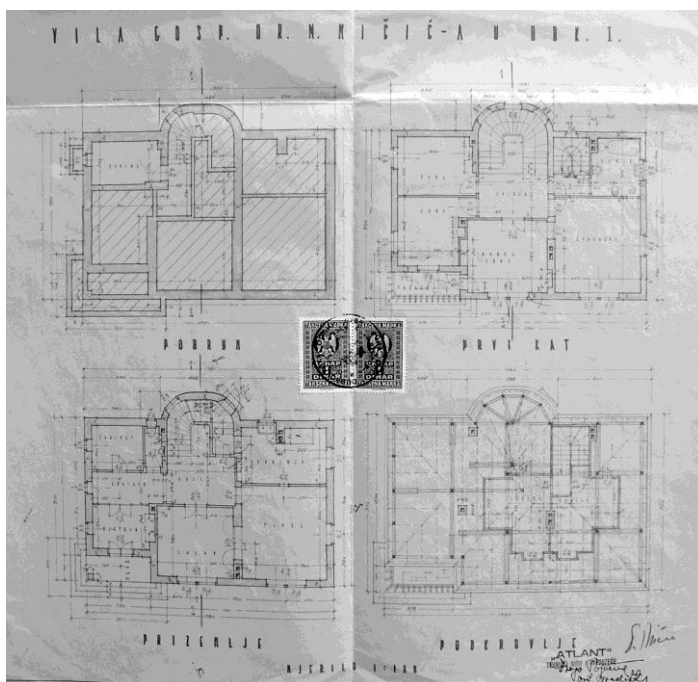
Prilozi 073

J. Dražić, Vila Miće Mičića, idejna varijanta, 1932., OD

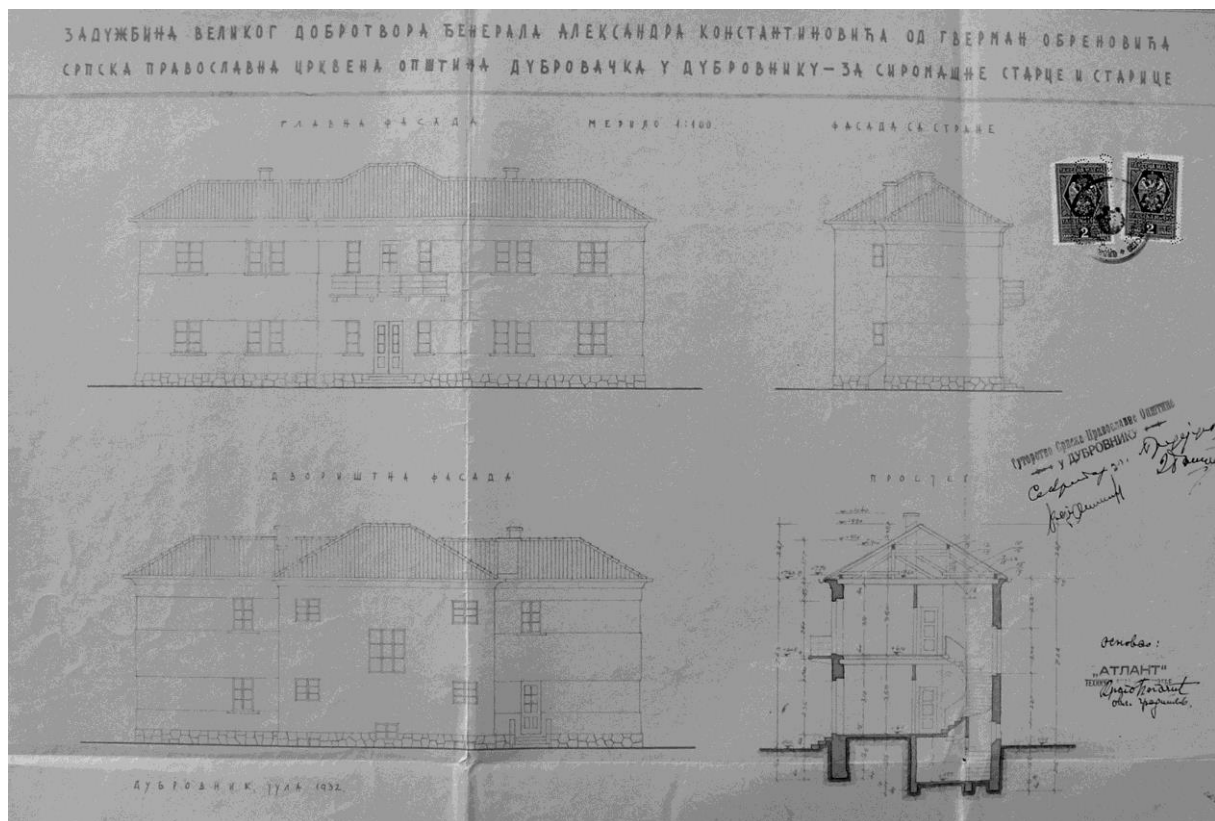

J. Dražić, Vila Miće Mičića, situacija, nacrt pročelja, presjek, 1932., DADU

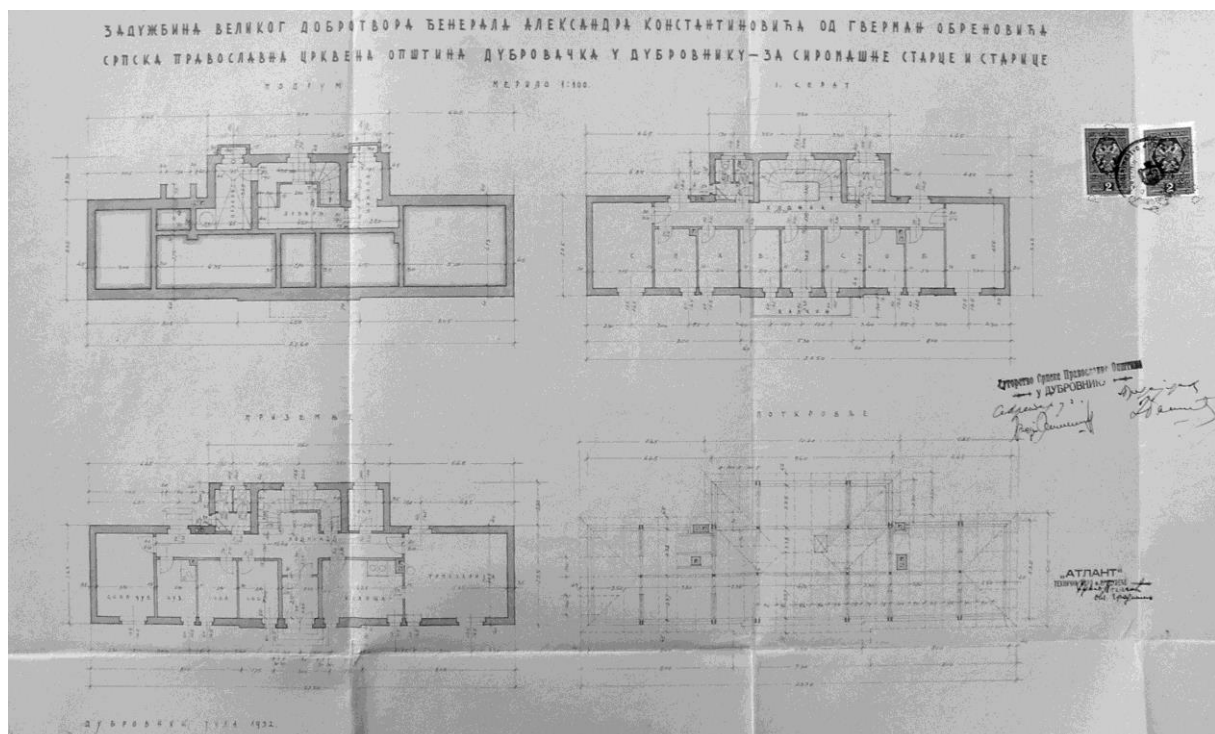

J. Dražić, Vila Miće Mičića, tlocrti, 1932., DADU

kataloška jedinica	074
naziv	Zadužbina Konstantinović (1932.-1933.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Iza Grada / Zagrebačka 5
katastarska oznaka	čest. zgr. 2618 na čest. zem. 1479/3 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Mileva Konstantinović rođ. Opuić (Zadužbina generala Aleksandra Konstantinovića od German-Obrenovića)
projektant	Drago Pogačić
osnova za atribuciju	potpis na nacrtima
izvođač	Atlant, Beograd
izvorna namjena	dom za starije i nemoćne osobe
današnja namjena	stambena
datacija projekta	srpanj 1932., listopad 1932.
građevna dozvola	29. listopada 1932.
uporabna dozvola	6. svibnja 1933.
opis	<p>Izdruženi volumen jednokatnice uvjetovan je oblikom vrtne parcele kompleksa crkve i starog pravoslavnog groblja sv. Đurđa na Posatu, sjeverno od povijesne jezgre Dubrovnika. Zamišljen kao betonska gradnja ožbukanih fasada artikuliranih uvučenim horizontalnim trakama u zoni prozora, „<i>Dom za nemoćne starce i starice Srpske pravoslavne crkvene opštine dubrovačke</i>“ oblikovanjem vanjštine bio bi srodan kući Lavcević istog projektanta. Građevni odbor prilikom očevida u rujnu 1932. godine, sugerirao je da se s „<i>obzirom na položaj, na starinski ambijent cijelog predjela, na lijepo uzdržanu starinsku šetnicu, na blizinu gradskih zidina i historički značaj koji predjel ima</i>“ umjesto žbukanih izvedu kamena pročelja, što je i učinjeno. Promjenom materijala fasadnog plašta, promijenjeno je i oblikovanje - izvijeni žbukani vijenac zamijenjen je kamenim vijencem s konzolicama, prozori su dobili kamene okvire, a vertikalna raščlamba fasada umjesto uvučenim trakama u zoni prozora, provedena je razdjelnim, neprofiliranim vijencem.</p> <p>Glavno pročelje, usmjereno istoku, ima plitko istaknuti središnji rizalit, u zoni kata naglašen balkonom s jakim kamenim konzolama i jednostavnom željeznom ogradom. Glavni ulaz smješten je u središnjoj osi pročelja. U sjevernom dijelu prizemlja nalazili su se blagovaonica i kuhinja, a u južnom su dijelu te na katu bile sobe štćenika. Sve su sobe orijentirane prema istoku, a uzdužni hodnik, sanitarije i trokrako stubište smješteni su uz začelje. Središnji rizalit začelja je širi i više istaknut, uvjetovan unutrašnjim rasporedom, smještajem stubišta i sanitarija.</p>
današnje stanje	Očuvan je izvorni volumen i oblikovanje vanjštine zgrade. Nakon Drugog svjetskog rata zgrada je nacionalizirana, a unutrašnjost preuređena u stanove.
kontekstualizacija	Izvorne projektantove oblikovne intencije modificirane su sugestijama Građevnog odbora, što je pojavnosti zgrade umanjilo dojam suvremenosti, no ipak pozitivno utjecalo da se relativno masivna zgrada uklopi u okoliš gradskih utvrđenja.
izvori	HR-DADU-292, svež. 110/23
literatura	IVAN VIĐEN, Palače i zadužbine, u: Kultura Srba u Dubrovniku 1790 – 2010, katalog izložbe, Dubrovnik – Beograd, 2012., (prir.) Goran Spajić, Jelica Reljić, Miroslav Perišić, 272 – 281, 278-281
status zaštite	Zaštićeno u sklopu Povijesne cjeline grada Dubrovnika i njene neposredne okoline (Z-3818) – zona „B“
napomene	-

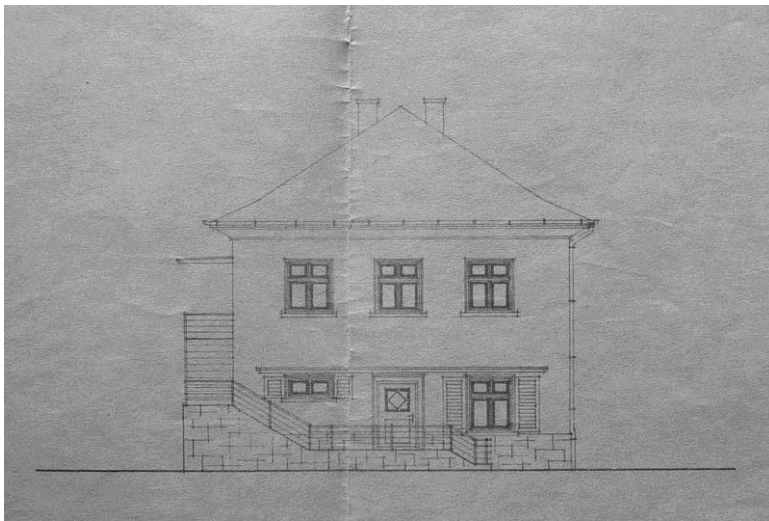
D. Pogačić, „Dom za siromašne starce i starice Srpske pravoslavne općine“, nacrt pročelja, situacija, 1932., DADU

D. Pogačić, „Dom za siromašne starce i starice Srpske pravoslavne općine“, tlocrti, 1932., DADU

kataloška jedinica	075
naziv	Kuća Jaka Brbore (1931.-1932.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Ploče / Ulica Frana Čale 6
katastarska oznaka	čest. zgr. 2554 na čest. zem. 1621/2 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Jako Brbora, pomorski kapetan
projektant	Jozo Dražić
osnova za atribuciju	svjedočenje nasljednika naručitelja, komparacija
izvođač	Mihajlo Blagojević, Rikard Trostman
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	10. lipnja 1931.
građevna dozvola	9. siječnja 1932.
uporabna dozvola	25. ožujka 1932.
opis	<p>Jednokatnica pravokutnog tlocrta natkrivena četverostrešnim krovom, smještena je na Pločama, u stubišnoj ulici što se uspinje od nekadašnjeg karavanskog puta, Puta od Bosanke. Južno uz vrtnu parcelu četrdesetih godina probijen je tzv. Carinski put, današnja prometnica Ulica Petra Krešimira IV.</p> <p>Nad niskom bazom građenom bunjasto obrađenim kamenim kvadrima, zidni plašt je izveden glatkom žbukom i završen jednostavno profiliranim vijencem. Otvori nemaju naglašene okvire, već su usječeni u zidni plašt. Nad otvorima prizemlja istaknut je kontinuirani profilirani vijenac. Oko jugoistočnog ugla kuće, u zoni kata, proteže se armiranobetonski balkon s jednostavnom željeznom ogradom.</p> <p>Kuća je podijeljena na dva etažna stana - ulaz u prizemni stan nalazi se na zapadnoj, a u stan na katu na sjevernoj fasadi. Ulaze povezuje zajedničko vanjsko kameno stubište s odmorištima, što se uspinje uz zapadnu i sjevernu fasadu.</p>
današnje stanje	Zadržan je izvorni volumen i oblikovanje vanjštine kuće, izuzev što su u krovu uspostavljene predimenzionirane mansardne kućice - belvederi.
kontekstualizacija	Među ranim dubrovačkim ostvarenjima arhitekta Joza Dražića, kuća Brbora se elementarnošću forme i redukcijom dekorativnih elemenata ponajviše približava modernističkom prosedeu.
izvori	HR-DADU-292, svež. 109/9
literatura	-
status zaštite	-
napomene	Prilikom očevida za izdavanje građevinske dozvole 28. prosinca 1931. godine, općinski je mjernik primijetio da je kuća već gotovo dovršena.

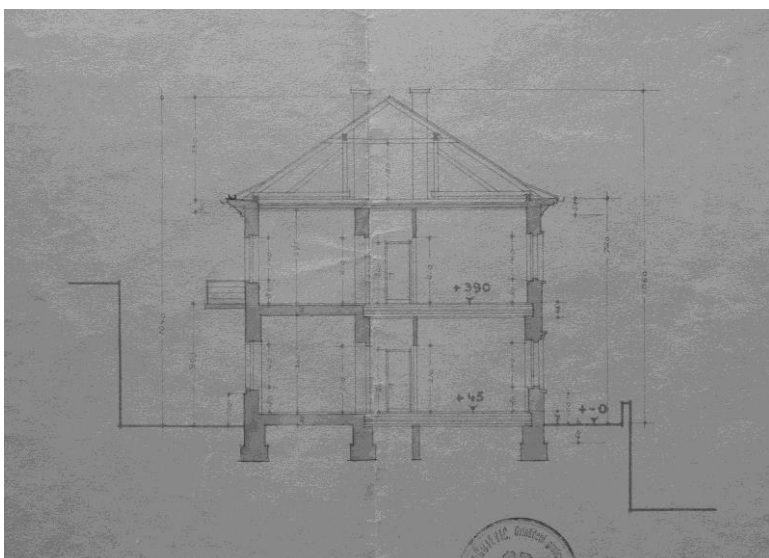
Prilozi 075

J. Dražić, Kuća Jaka Brbore, nacrt zapadnog pročelja, 1931., DADU

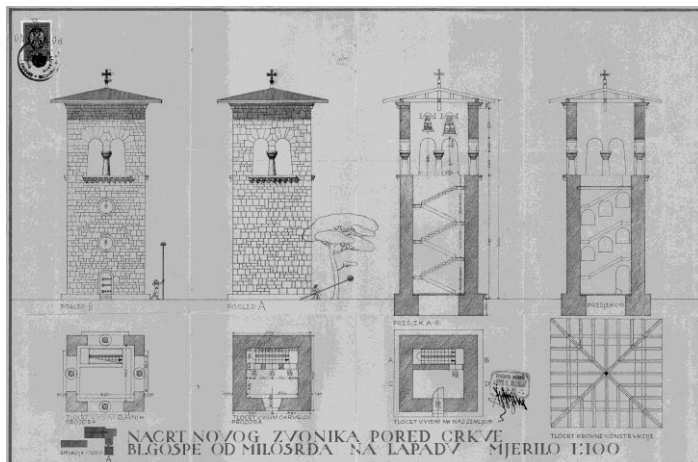
J. Dražić, Kuća Jaka Brbore, nacrt južnog pročelja, 1931., DADU

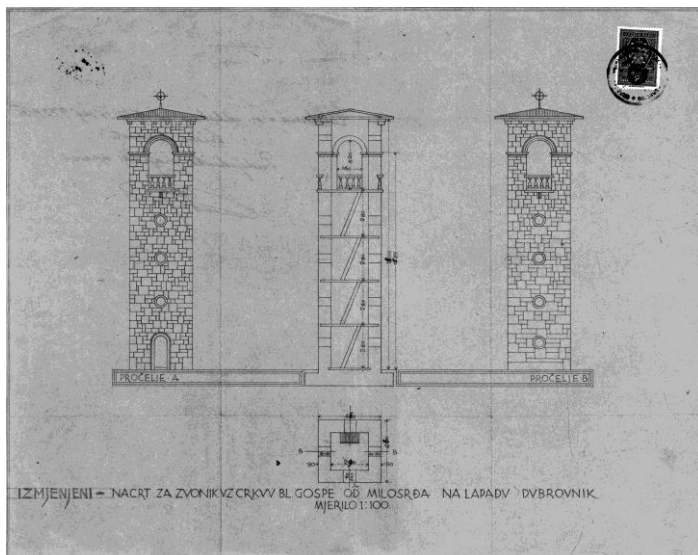
J. Dražić, Kuća Jaka Brbore, presjek, 1931., DADU

kataloška jedinica	076
naziv	Projekt rekonstrukcije pjevališta i gradnje zvonika crkve Gospe od Milosrđa (1932.-1935.)
vrsta zahvata	rekonstrukcija (pjevalište) i novogradnja (zvonik)
razina realizacije	projekti
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad, Gospino polje
katastarska oznaka	čest. zgr. 236 na čest. zem. 547 k.o. Gruž
naručitelj	Kapucinski samostan Gospe od Milosrđa
projektant	Vinko Glanz
osnova za atribuciju	navod u zamolbi naručitelja
izvođač	-
izvorna namjena	pjevalište i zvonik crkve
današnja namjena	-
datacija projekta	-
građevna dozvola	9. svibnja 1932. (pjevalište i uspostava novih prozora), 27. svibnja 1932. (zvonik), 15. kolovoza 1935. (korigirani projekt zvonika)
uporabna dozvola	-
opis	<p>Prema projektu pjevalište crkve zamišljeno je kao drvena konstrukcija, prema brodu oslonjena na novosagrađeni zid, u zoni prizemlja rastvoren s dva luka, a u zoni pjevališta, širokim polukružnim lukom s balustradom od kruškolikih kamenih stupića i istaknutom konzolom u središnjoj osi koja bi nosila kip Bogorodice s djetetom. Projektom je predviđena i uspostava jednog prozora lučnog nadvoja na sjevernoj fasadi s dekoriranom metalnom rešetkom.</p> <p>Zvonik je trebao biti smješten južno od sakristije i biti visok 18 metara, kvadratnog tlocrta, širine 7 metara. Masivno tijelo zvonika trebalo je biti zidano kamenim kvadrima nejednakih veličina u nepravilnom vezu, a rastvoreno u zoni lođe za zvona neobično oblikovanim biforama.</p> <p>Korigiranim projektom iz 1935. godine zvonik bi zadržao raniju visinu, ali bi mu strane bile nešto uže (4,5 m). Prve četiri etaže bile bi rastvorene malim kružnim prozorima, a završna lučnim otvorom za zvona. Pokrivalo bi ga plitko četverostrešno krovšte.</p>
današnje stanje	Prema Glanzovu projektu preoblikovani su okviri dva postojeća prozora nad bočnim portalima crkve i uspostavljen treći prema pjevalištu, no dizajnirana metalna rešetka nije izvedena. Zvonik nije podignut, a pjevalište je rekonstruirano, no ne prema Glanzovu projektu.
kontekstualizacija	Monumentalnim projektnim rješenjima zvonika, kao ni rješenju pjevališta i prozorskog otvora crkve, izrađenim u duhu Plečnikove škole, ne može se odreći oblikovna kvaliteta.
izvori	HR-DADU-292, svež. 100/47, 110/34, 116/15
literatura	ANTUN BAĆE, Arhitekt Vinko Glanz u Dubrovniku, u: Strajnićev zbornik, (ur.) Ivan Viđen, Dubrovnik – Zagreb, 2009., 85-100, 95-97
status zaštite	-
napomene	Na prvom projektu za rekonstrukciju pjevališta potpisan je Ante Kopic, ovlaštenu zidarski majstor iz Dubrovnika. Prema projektu izvelo bi se novo, prošireno pjevalište od armiranog betona, a drveni stupovi zamijenili bi se kamenim.

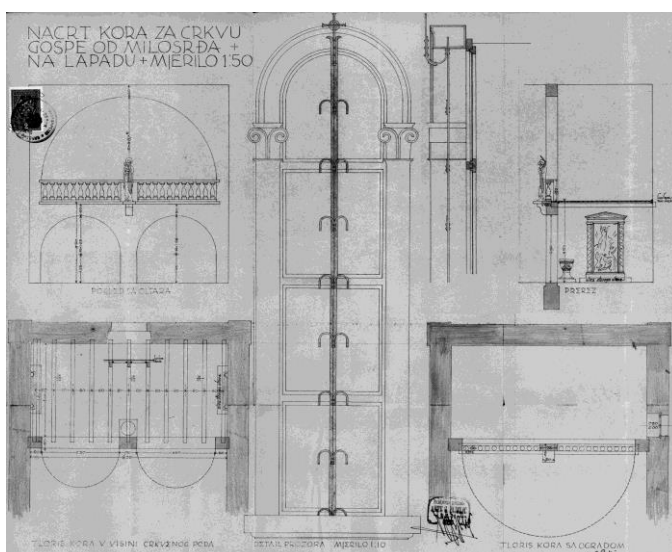
Prilozi 076

V. Glanz, Projekt zvonika crkve Gospe od Milosrda, projekt, 1932., DADU

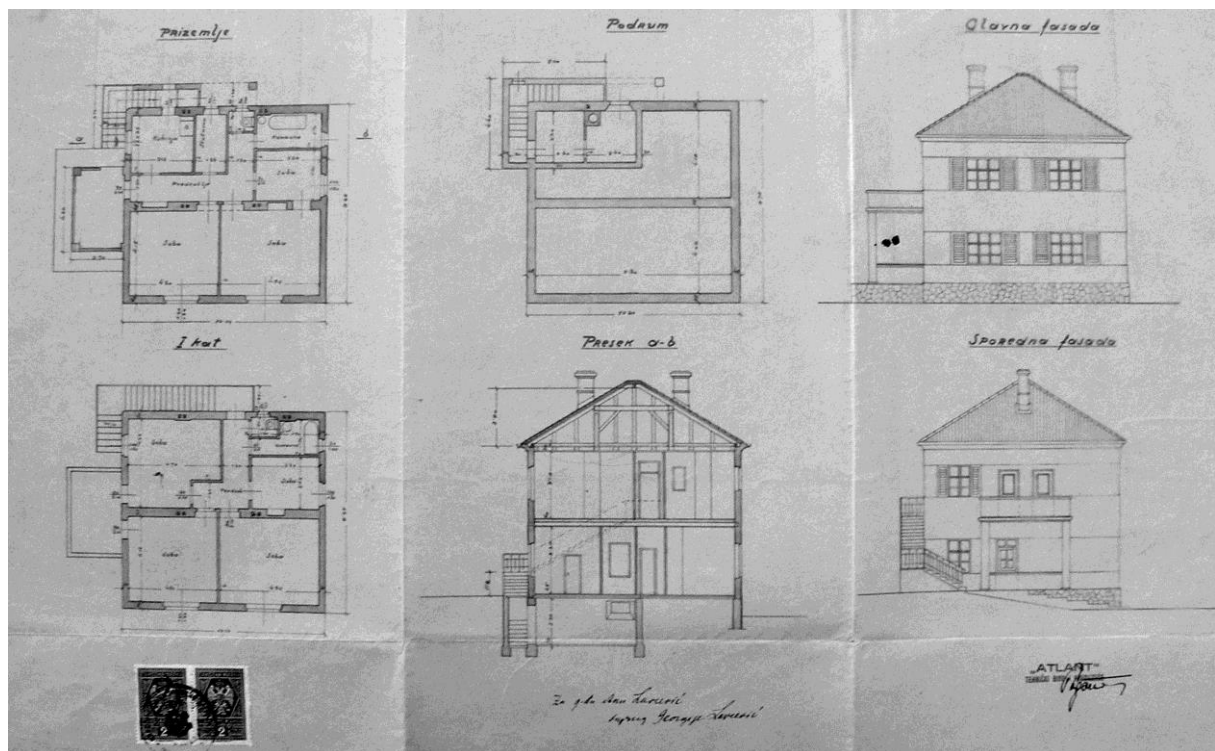
V. Glanz, Projekt zvonika crkve Gospe od Milosrda, projekt, 1935., DADU

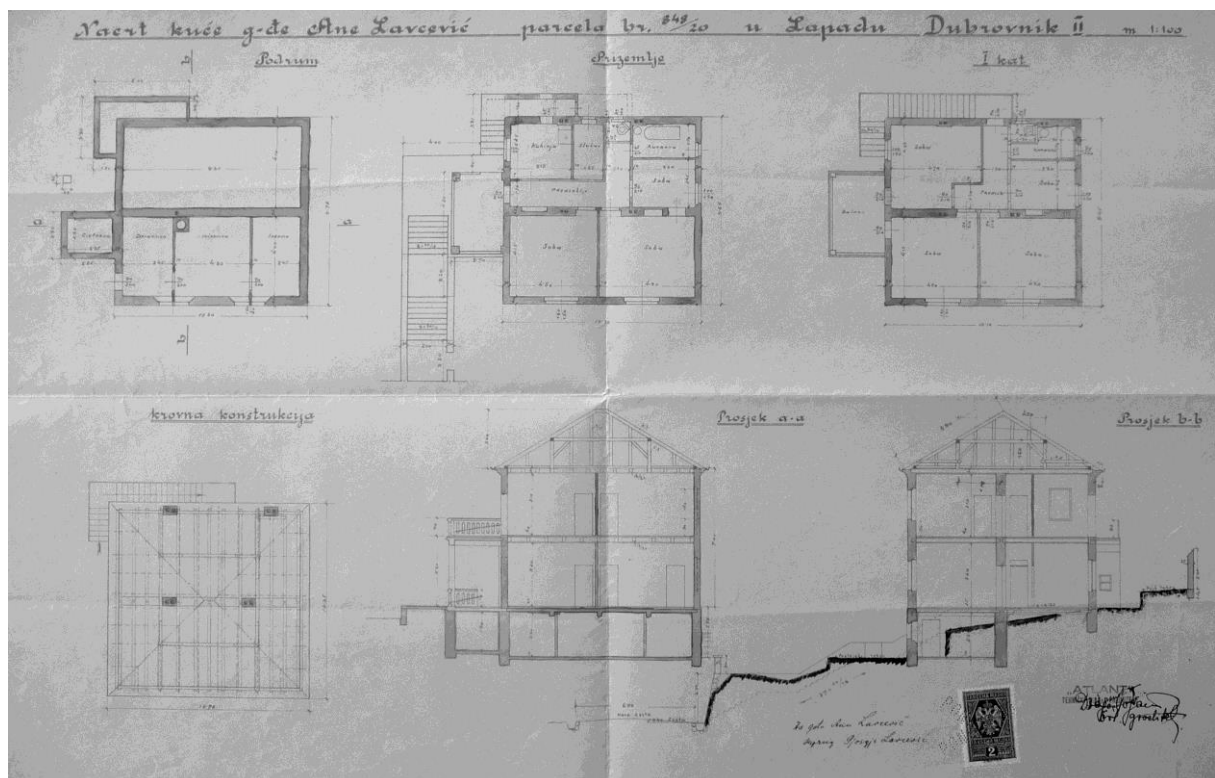
V. Glanz, Projekt rekonstrukcije pjevališta i uspostave novog prozora crkve Gospe od Milosrda, projekt, 1932., DADU

kataloška jedinica	077
naziv	Kuća Ane Lavcević (1932.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad, uvala Sumartin / Masarykov put 5
katastarska oznaka	čest. zgr. 591 na čest. zem. 848/20 k.o. Gruž
naručitelj	Ana Lavcević
projektant	Drago Pogačić
osnova za atribuciju	potpis na nacrtima, komparacija
izvođač	Atlant, Beograd
izvorna namjena	stambena, pansion (?)
današnja namjena	poslovna
datacija projekta	9. kolovoza 1932.
građevna dozvola	12. listopada 1932.
uporabna dozvola	9. prosinca 1932.
opis	<p>Kuća Ane Lavcević nalazi se na Masarykovom putu u uvali Sumartin u Lapadu. Jednokatnica sa suterenom kvadratne tlocrtne osnove, natkrivena četverostrešnim krovom, okružena je manjim stepenasto organiziranim vrtom koji je prema ulici ograđen rustičnim podzidom s betonskom balustradom.</p> <p>Zona suterena građena je nepravilnim rustičnim kamenom, dok je zidni plašt gornjih etaža ožbukani i artikulirani horizontalnim, plitko uvučenim trakama u visini prozora te završen jednostavnim, povijenim vijencem. Otvori kuće oblikovani su bez naglašenih okvira. Pred ulazom u prizemlje, na sjevernoj bočnoj fasadi istaknut je trijem, nad kojim je terasa kata.</p> <p>Unutrašnjost je etažno podijeljena na dva stana jednostavne prostorne organizacije sa središnjim hodnikom koji sobe dijeli od servisnog trakta. Prema projektu, stan na katu nije imao kuhinju, pa je možda bio u funkciji manjeg pansiona, a pristupa mu se vanjskim dvokrakim stubištem uz sjeveroistočni ugao kuće. U suterenu su smješteni praonica, drvarnica i sprema, a pod trijemom cisterna.</p>
današnje stanje	Očuvan je izvorni volumen i oblikovanje vanjštine kuće.
kontekstualizacija	Oslobođeni dekorativnosti, no i regionalnog konteksta, artikulacija pročelja, formatiranje i oblikovanje otvora, izbor i obrada korištenih materijala, oslanjaju se na projektantova, formativna, zagrebačka iskustva.
izvori	HR-DADU-292, svež. 107/10
literatura	-
status zaštite	-
napomene	-

Prilozi 077

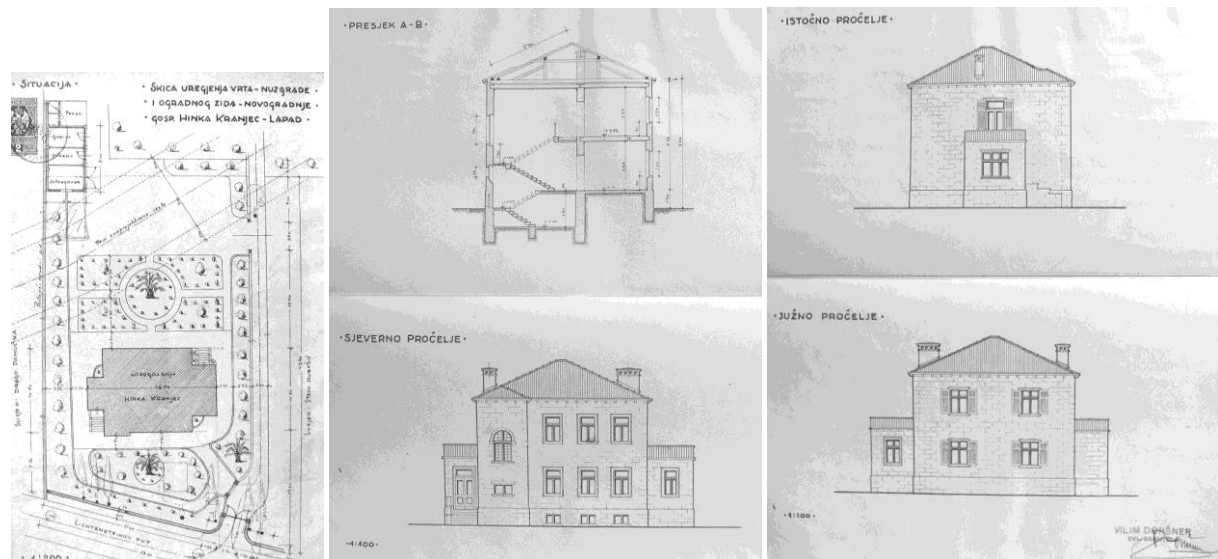
D. Pogačić, Kuća Ane Lavčević, projekt, 1932., DADU

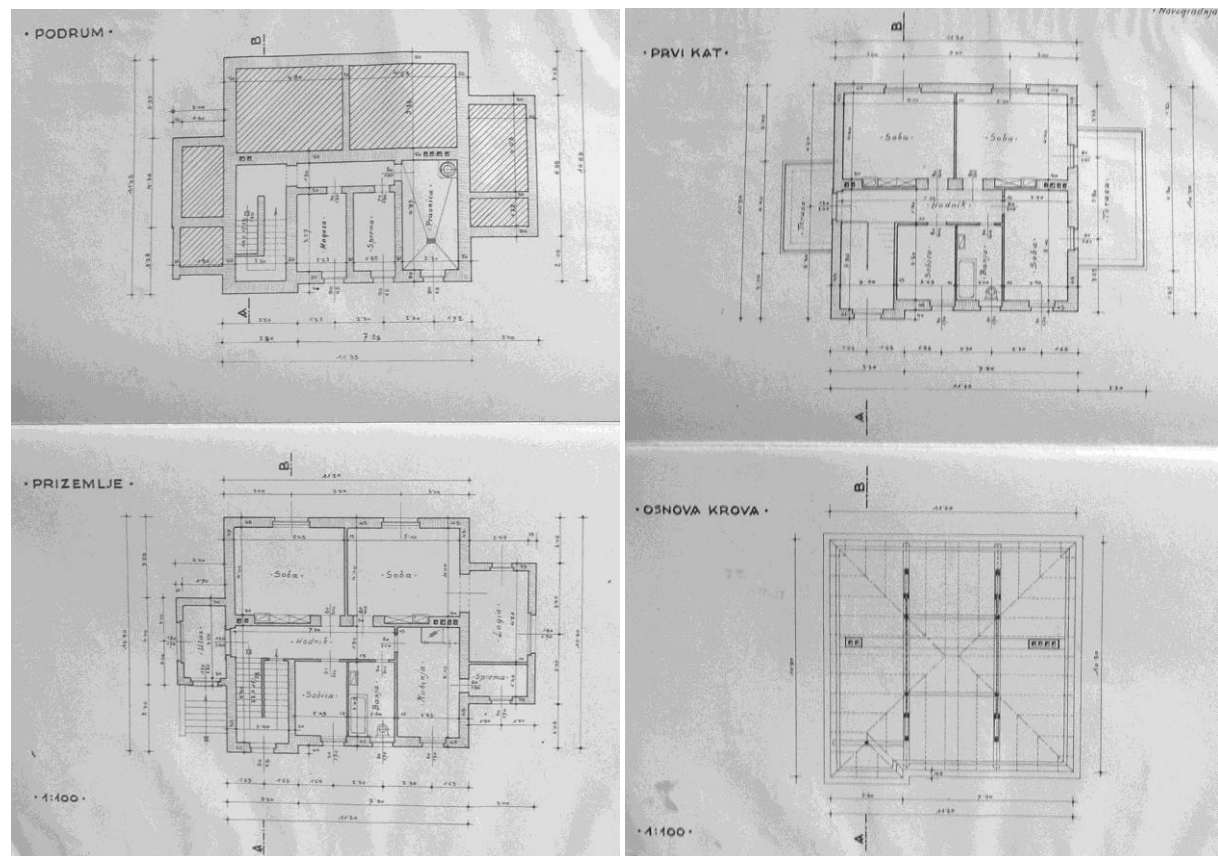
D. Pogačić, Kuća Ane Lavčević, projekt, 1932., DADU

kataloška jedinica	078
naziv	Vila „Micika“ (1933.-1934.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Uvala Sumartin u Lapadu / Mata Vodopića 10
katastarska oznaka	čest. zgr. 795/1 na čest. zem. 885 k.o. Gruž
naručitelj	Hinko Kranjec, trgovac
projektant	Vilim Doršner
osnova za atribuciju	potpis i pečat na nacrtima, komparacija
izvođač	Vilim Doršner, ovl. graditelj
izvorna namjena	stambena (pansion?)
današnja namjena	stambena
datacija projekta	27. lipnja 1933.
građevna dozvola	11. srpnja 1933.
uporabna dozvola	?
opis	Kuća je smještena na vrtnoj parceli ograđenoj niskim ogradnim zidom, u središnjem dijelu polja što se od obale uvale Sumartina u Lapadu pruža prema unutrašnjosti poluotoka. Osnovnom kubičnom volumenu jednokatnice, natkrivenom četverostrešnim krovom, na užoj istočnoj te zapadnoj fasadi adirani su manji prizemni volumeni ulaznog predvorja i lođe, natkriveni terasama prvog kata. Pročelja kuće građena su kamenom, a okviri otvora imaju jednostavno profilirane kamene okvire. Svi otvori su pravokutnog formata, izuzev prozora stubišta završenog lučnim nadvojem, smještenog na plitko istaknutom ugaonom rizalitu glavnog sjevernog pročelja. Terasa su ograđene balustradama, a pročelja zaključuje jednostavni krovni vijenac - kanal za kišnicu, položen na zaobljene konzolice. Od ulaznog predvorja smještenog na istoku, pruža se središnji hodnik uz koji se sa sjeverne strane nalaze stubište za kat, manja soba i kupaonica, a s južne dvije prostrane sobe, od kojih je zapadna povezana s lođom. Nasuprot ulaza nalaze se kuhinja i sprema. Tlocrt kata ponavlja raspored prizemlja. U podrumu su smješteni praonica i spremišta. Većina soba bila je opremljena umivaonicama, oba kata kupaonicama, što ukazuje da kuća vjerojatno bila izvorno namijenjena za pension.
današnje stanje	Kući je nadograđeno visoko potkrovlje, umjesto četverostrešnog izvedeno je dvostrešno krovno. Zapadni aneks dograđen je za visinu kata, tako da terasa s balustradom komunicira sa zonom potkrovlja. Na glavnom sjevernom pročelju mali prozor stubišta preoblikovan je u zasebni ulaz.
kontekstualizacija	Oblikovna suzdržanost, uglavnom oslobođena povijesnih reminiscencija i skladne proporcije, izdvajaju kuću unutar korpusa projektantske produkcije lokalnih graditelja.
izvori	HR-DADU-292, svež. 114/2
literatura	-
status zaštite	-
napomene	-

Prilozi 078

V. Doršner, Vila „Micika“, situacija, presjek, nacrt pročelja, 1933., DADU

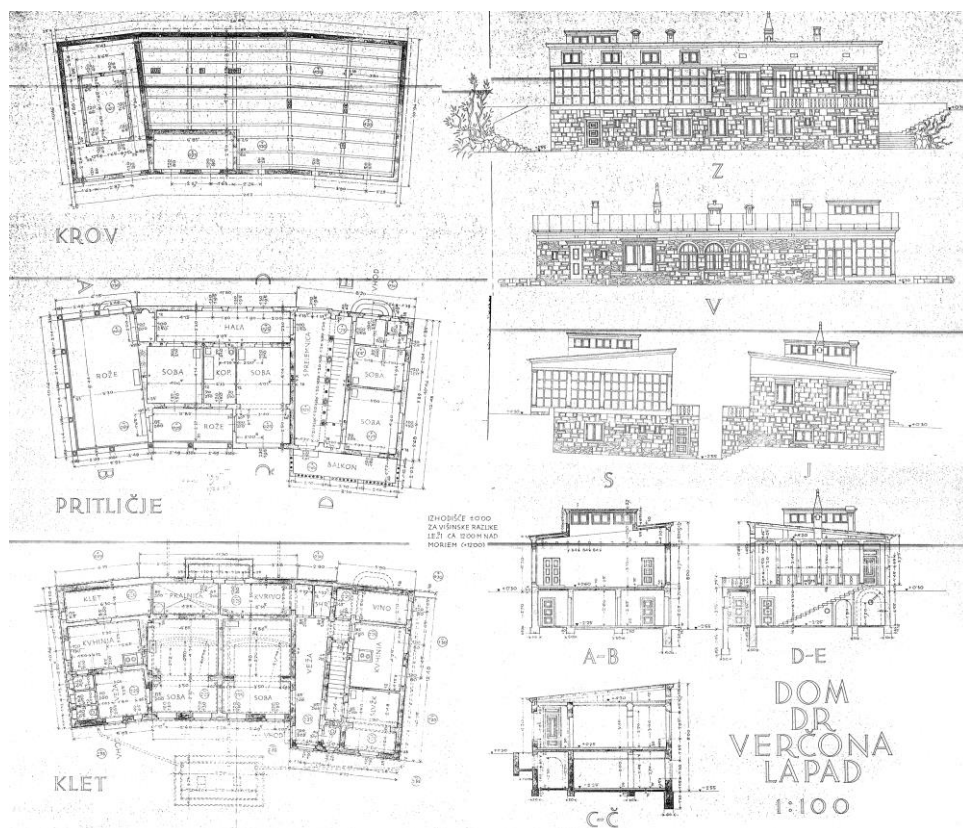

V. Doršner, Vila „Micika“, tlocrti, 1933., DADU

kataloška jedinica	079
naziv	Vila „Elita“ (1933.-1936.?)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad, Babin kuk / Šetalište Nika i Meda Pucića
katastarska oznaka	čest. zgr. 788, čest. zem. 1125 k.o. Gruž
naručitelj	dr. Ivan Verčon, stomatolog
projektant	Jože Plečnik i Janez Valentinčič
osnova za atribuciju	korespodencija Jože Plečnik - Kosta Strajnić
izvođač	?
izvorna namjena	vila za odmor
današnja namjena	hotelska vila
datacija projekta	1933.
građevna dozvola	?
uporabna dozvola	?
opis	<p>Vila je smještena u Gustijernici, malenoj uvali na jugozapadnoj strani poluotoka Babina kuka u Lapadu. Uz začelje vile prolazi cesta koja vodi oko poluotoka, a pred pročeljem s pogledom na pučinu, nalazi se prostrana terasa. Izduženi pravokutni tlocrt vile lomi se na dva mjesta, pa se volumen doima blago zaobljen, prilagodivši se konfiguraciji uvale i trasi ceste. Ulaz je smješten na začelnoj strani na istaknutom okruglom stubišnom tijelu. Plečnikovim, uobičajeno nekonvencionalnim unutrašnjim rasporedom, koji se opire funkcionalnom iščitavanju, ovdje površinom i oblikovanjem dominira zimski vrt, prostrana ostakljena lođa, na vanjštini naglašena stuporedom koji obujmljuje sjeverni dio vile u zoni visokog prizemlja.</p> <p>Prema očuvanoj varijanti projektnog rješenja vila je uz suteran, namijenjen uglavnom pomoćnim sadržajima, trebala imati jednu stambenu etažu i izrazito plitko jednostrešno krovište. U razradi projekta ili kod izvedbe, nad reprezentativnim prizemljem dodana je etaža visokog potkrovlja, a jednostrešno krovište sa završnim krovnim vijencem zamijenjeno dvostrešnim s dubokim prepustom, strehom. Vanjska ziđa vile građena su bunjastim kamenom s laganim u slobodnom vezu koji je u izrazitom kontrastu s obradom arhitektonske plastike.</p>
današnje stanje	<p>Nakon Drugog svjetskog rata, kada se vila prenamjenjuje u odmaralište, zona kata potpuno je pregrađena, a umjesto dvostrešnog krovišta s prepustom izvedeno je četverostrešno krovište s krovnim kanalima položenim na kubične konzolice. Ostakljenje zimskog vrta zamijenjeno je punim kamenim zidom s prozorima, a unutrašnjost prilagođena novoj namijeni.</p> <p>Vila je ponovno temeljito adaptirana 2006.-2007. godine.</p>
kontekstualizacija	<p>Samosvojni Plečnikov umjetnički izričaj kod vile „Elite“ odražava se u punini. Elementi klasične arhitekture, kontrastiranje tekstura površina, odstupanja od tlocrtne pravilnosti i uobičajenih prostornih shema, stapaju se u ostvarenje, koje je, kao i čitav arhitektov opus, teško uklopivo u sustave povijesnih i stilskih klasifikacija, već mimo njih svjedoči o mogućem prostoru slobode arhitektonskog stvaranja. Posebna pažnja posvećena je oblikovanju zimskog vrta, kojim se osim pukog prožimanja unutrašnjosti građevine s okolinom, tematizira i pitanje odnosa privatnog i javnog prostora. Izuzev upotrebe kamena (koji Plečnik uostalom redovito rabi i u drugim, nemediteranskim okruženjima) autor oblikovno ni u jednom segmentu ne referira na lokalnu sredinu i njenu tradiciju.</p>
izvori	literatura
literatura	<p>DUŠKO KEČKEMET, Moderna arhitektura u Dalmaciji, u: Arhitektura 156-157, Zagreb, 1976., 65-79, 78</p> <p>ANDREJ HRAUSKY, JANEZ KOŽELJ, DAMJAN PRELOVŠEK, Plečnik v tujini – Vodnik po arhitekturi, Ljubljana, 1998.</p> <p>SANDRA USKOKOVIĆ, Moderna arhitektura kao kulturna baština Dubrovnika, Zagreb, 2009., 94-99</p> <p>SANDRA USKOKOVIĆ, Modernitet i tradicija u novijoj dubrovačkoj arhitekturi, u: Anali</p>

	Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, 50, Zagreb-Dubrovnik, 2012., 305-338, 320-323 LUKŠA LUCIANOVIĆ, Povijest dubrovačkog hotelijerstva (od prvih prenoćišta u Dubrovačkoj Republici do modernih pansiona i hotela uoči Domovinskog rata), Dubrovnik, 2014., 66
status zaštite	-
napomene	Očuvana projektna dokumentacija, u više se pojedinosti razlikuje od izvedene gradnje, koja je opet, poznata tek zahvaljujući fotografijama, jer je vila nakon Drugog svjetskog rata, kada prelazi u društveno vlasništvo i postaje odmaralište, a kasnije depandansa hotela „Neptun“, znatno pregrađena.

Prilozi 079

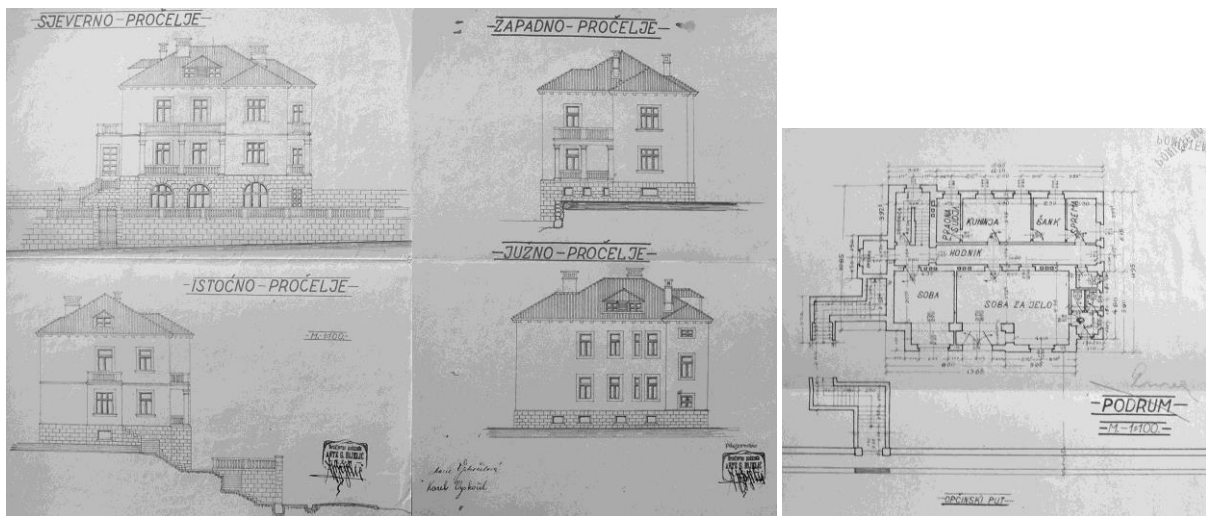

J. Plečnik i J. Valentinčić, Vila „Elita“, projekt, 1933., SAZU

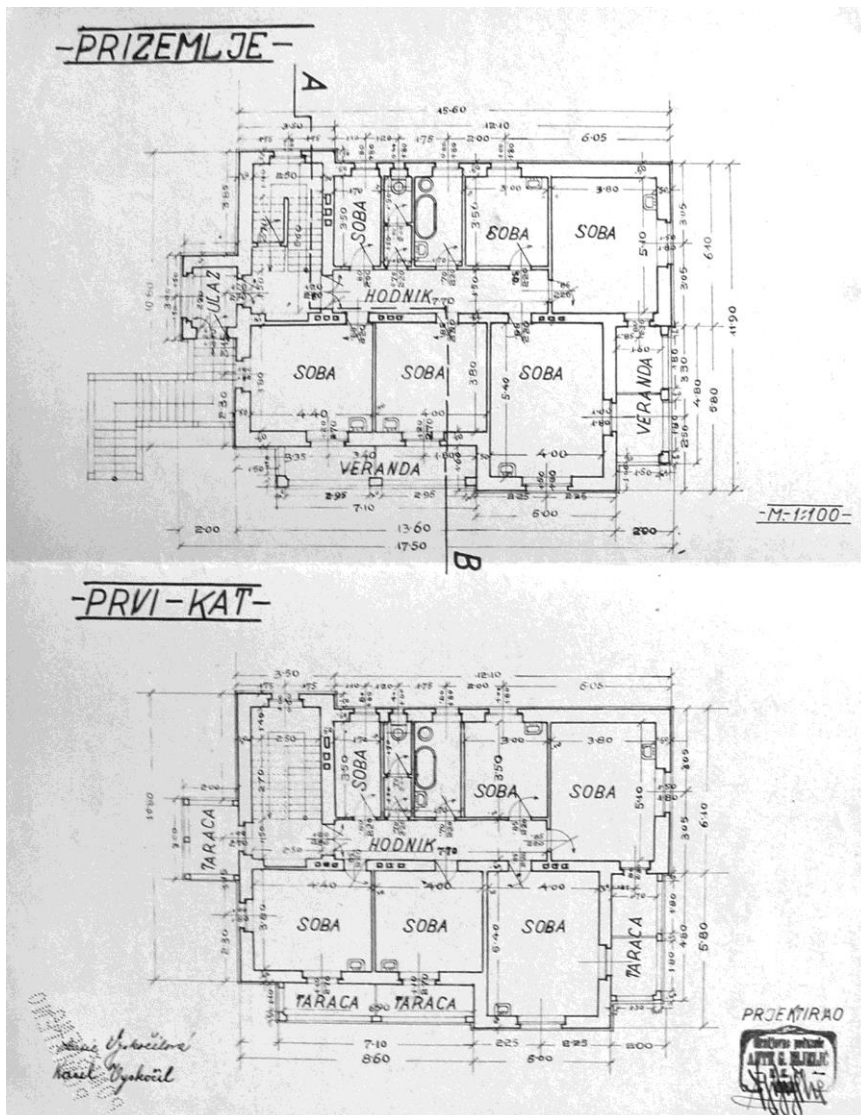

Vila „Elita“ prije rekonstrukcije 2006. godine

kataloška jedinica	080
naziv	Hotel „Praha“ (1934.-1935.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Uvala Sumartin u Lapadu / Masarykov put 5
katastarska oznaka	čest. zgr. 1287 na čest. zem. 848/11 k.o. Gruž
naručitelj	Maria i Karel Vyskočil
projektant	Ante Bijelić
osnova za atribuciju	potpis i pečat na nacrtima, komparacija
izvođač	Ante G. Bijelić, i. z. m.
izvorna namjena	pansion
današnja namjena	hotel
datacija projekta	5. prosinca 1933. (tehnički opis)
građevna dozvola	2. siječnja 1934.
uporabna dozvola	10. travnja 1935.
opis	<p>Smještena uz Masarykov put u uvali Sumartin, jednokatnica sa suterenom pravokutne tlocrtne osnove glavnim je pročeljem usmjerena prema sjeverozapadu.</p> <p>Pred zgradom se pruža terasa koja je od ceste odvojena podzidom građenim od nepravilnog rustičnog kamena. Pročelja pansiona građena su kamenom, podrumaska etaža rustičnim klesancima, a gornje etaže kvadrima fine obrade. Vertikalna artikulacija pročelja provedena je jednostavnim razdjelnim vijencima te završnim vijencem položenim na zaobljene konzolice. Izuzev triju lučnih otvora suterena, svi otvori pravokutnog su formata i imaju jednostavne kamene okvire.</p> <p>Glavno pročelje na južnoj strani ima rizalit na koji se prema sjeveru naslanja lođa prizemlja nad kojom je terasa kata ograđena kamenom balustradom. Bočno, jugozapadno pročelje slično je organizirano, s ugaonim rizalitom, lođom i terasom, a suprotno, sjeveroistočno bočno pročelje imalo je u zoni prizemlja istaknuti volumen malenog ulaznog predvorja do kojega je vodilo pristupno stubište.</p> <p>Od ulaznog predvorja pruža se središnji hodnik uz koji su u prizemlju i na katu organizirane hotelske sobe i po jedna zajednička kupaonica. U suterenu su smještene prostrana blagovaonica, kuhinja i ostali servisni sadržaji. Sve etaže povezuje stubište smješteno u zapadnom uglu.</p>
današnje stanje	Sedamdesetih godina 20. stoljeća uz sjeveroistočnu bočnu fasadu dograđeno je krilo kojim je pansion povezan s obližnjim hotelom „Komodor“ u novu hotelsku cjelinu. Novo krilo uvučeno je u odnosu na liniju pročelja dvaju starijih zgrada te izuzev što je dogradnjom negiran volumen predvorja, zadržano je izvorno oblikovanje vanjštine.
kontekstualizacija	Hotel „Praha“ u oblikovnom smislu jedan je od primjera razvijenog osobnog stila graditelja Bijelića, temeljenog na suzdržanoj primjeni povijesnih reminiscencija.
izvori	HR-DADU-292, svež. 114/7, 114/15
literatura	LUKŠA LUCIANOVIĆ, Povijest dubrovačkog hotelijerstva (od prvih prenoćišta u Dubrovačkoj Republici do modernih pansiona i hotela uoči Domovinskog rata), Dubrovnik, 2014., 56
status zaštite	-
napomene	-

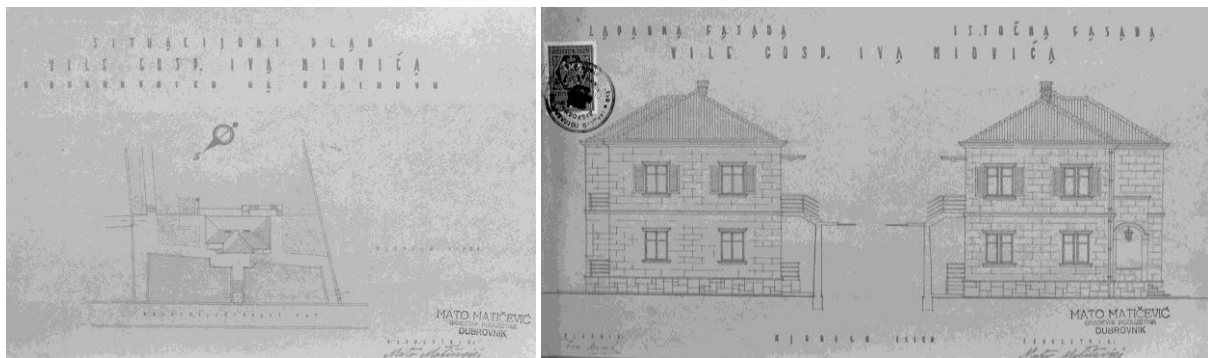
A. Bijelić, Hotel „Praha“, nacrt pročelja, tlocrt suterena, 1933., DADU

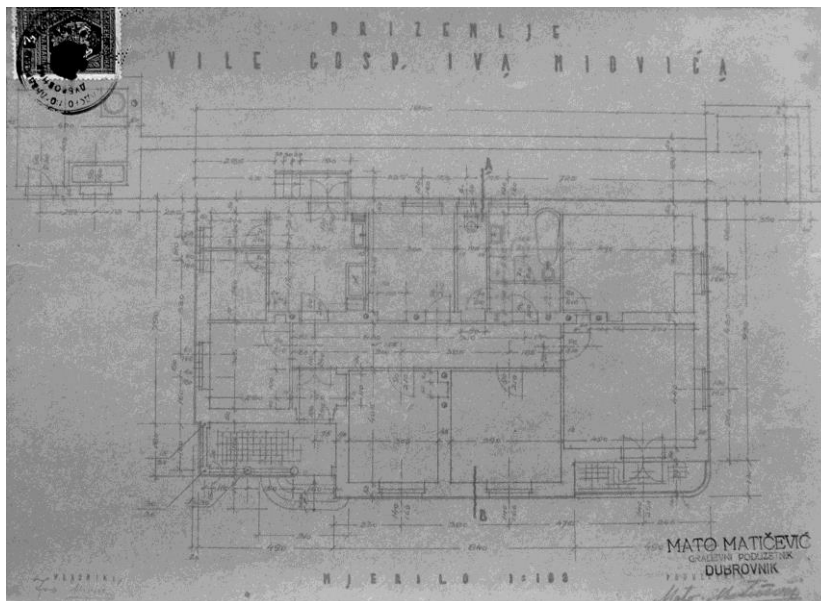
A. Bijelić, Hotel „Praha“, tlocrt prizemlja i kata, 1933., DADU

kataloška jedinica	081
naziv	Kuća Iva Miovića (1934.)
vrsta zahvata	novogradnja, zamjenska zgrada
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Ilijina glavica / Ivana Matiješevića 10
katastarska oznaka	čest. zgr. 166, na čest. zem. 1069, 1070, 1071, 1072, 1073, 1074, 1075/3 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Ivo Miović
projektant	Jozo Dražić
osnova za atribuciju	komparacija
izvođač	Mato Matičević
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	-
građevna dozvola	1. ožujka 1934.
uporabna dozvola	26. srpnja 1934.
opis	<p>Smještena na predjelu Ilijine glavice, kuća je podignuta na mjestu nekadašnje ladanjske zgrade, unutar ograđenog vrtog kompleksa. Reprezentativno oblikovanje vanjštine jednokatnice ne odaje unutrašnju podjelu na dva etažna stana. Glavno pročelje, usmjereno zapadu oblikovano je s otklonom od stroge simetrije - središnji rizalit ima dvije vertikalne ose prozora, bočni sjeverni dio pročelja je jače uvučen, u zoni prizemlja ima ulazni trijem nad kojim je terasa kata, a pred južnim bočnim dijelom je u zoni prizemlja manja terasa a na katu balkon. Pročelja su građena kamenom, a vertikalno artikulirana niskom bazom od rustično obrađenih klesanaca, jednostavnim razdjelnim vijencem u visini prvog kata te završnim profiliranim vijencem – krovnim kanalom. Prozori su pravokutnog formata. Ulazni trijem oblikovan je s arkadama, terasa nad trijemom ima puni parapetni zid, a terasa i balkon jugozapadno jednostavnu željeznu ogradu.</p> <p>U stan u prizemlju pristupa se iz trijema sjeverozapadno, a ulaz u stan na katu smješten je na začelju i pristupa mu se otvorenim stubištem. Obje stambene jedinice organizirane su oko središnjeg hodnika, prostorije namijenjene boravku usmjerene su prema zapadu i jugu, a servisni sadržaji grupirani su u sjeveroistočnom dijelu stana.</p>
današnje stanje	Očuvan je integritet vrtne parcele, izvorni volumen i oblikovanje vanjštine kuće.
kontekstualizacija	Kod oblikovanja kuće obitelji Miović vidljivo je dvojako nastojanje; s jedne strane želja da se zadrži reprezentativnost forme, a s druge da se reduciraju stilske reminiscencije. Takva su nastojanja rezultirala oblikovnom nedosljednošću; ulazni trijem kao ustupak težnji za reprezentativnošću odudara od cjeline lišene dekorativnih elemenata.
izvori	HR-DADU-292, svež. 113/19
literatura	-
status zaštite	-
napomene	-

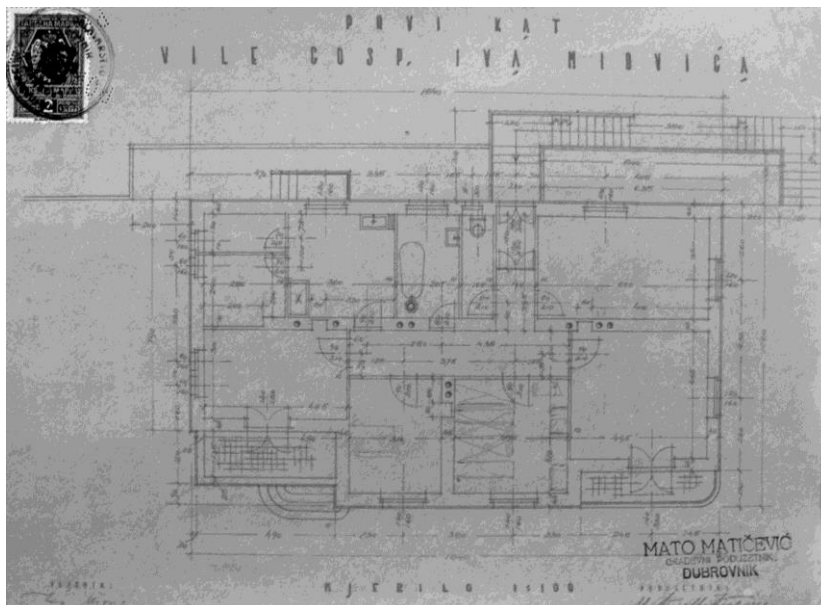
Prilozi 081

J. Dražić, Kuća Iva Miovića, situacija, nacrt bočnih pročelja, 1934., DADU

J. Dražić, Kuća Iva Miovića, tlocrt prizemlja, 1934., DADU

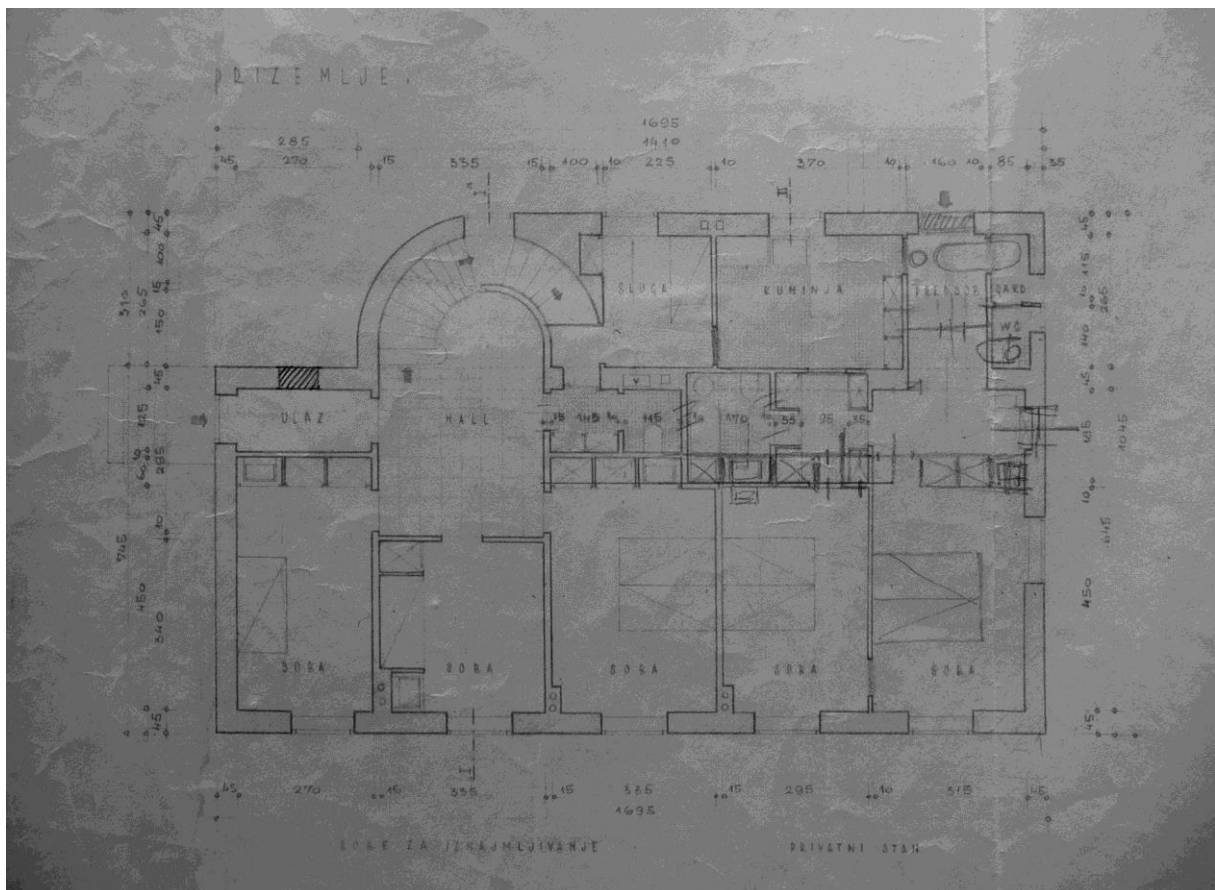
J. Dražić, Kuća Iva Miovića, tlocrt prvog kata, 1934., DADU

kataloška jedinica	082
naziv	Pansion „Vila Roxy“ (1934.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Ploče / Buića 6
katastarska oznaka	čest. zgr. 3186 na čest. zem. 1641/3 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Ilse Brulloph
projektant	Drago Galić
osnova za atribuciju	popis autorovih realizacija, literatura
izvođač	Atlant, Beograd
izvorna namjena	pansion
današnja namjena	stambena, višestambena zgrada
datacija projekta	veljača 1934.
građevna dozvola	23. ožujka 1934.
uporabna dozvola	5. listopada 1934.
opis	Smještena na malenoj parceli uz strmu, stubišnu ulicu, jednokatnica izduženog pravokutnog tlocrta na začelju ima istaknut polukružni volumen stubišnog tijela od kojeg se prema istoku naslanja prizemni aneks natkrit terasom u razini kata. Fasade su građene kamenom, a međukatna je konstrukcija armiranobetonska. Otvori nemaju naglašene okvire, već su usječeni u zidno platno. Istaknut je tek završni vijenac – kanal za kišnicu, koji fasade dijeli od plitkog dvostrešnog krovništva pokrivenog kupom kanalicom. Vijenac je izveden bez profilacije i bez uobičajenih zubaca. Dimnjaci su građeni također kamenom, a ne opekom kako je uobičajeno, i postavljeni su odmah iznad završnog vijenca te doprinose ritmizaciji pročelja. Raspored unutrašnjosti je jednostavan, u skladu s funkcijom pansiona - sobe su orijentirane prema jugu, odnosno moru, na katu su rastvorene francuskim prozorima, imaju ugrađene ormare, a hodnik, stubište i prateći sadržaji smješteni su uz začelje te u podrumu.
današnje stanje	Očuvan je izvorni volumen i oblikovanje vanjštine, unutrašnjost je nakon Drugog svjetskog rata prilagođena stalnom stanovanju.
kontekstualizacija	Pansion Vila Roxy prvo je u nizu ostvarenja arhitekta Drage Galića u Dubrovniku tridesetih godina 20. stoljeća. Nastala pod očitim utjecajem vile Robić na Korčuli, koju je 1933. godine projektirao Drago Ibler, a na kojoj je Galić surađivao, „Vila Roxy“ predstavlja daljnji korak u redukciji i pročišćavanju elemenata tradicijskog građenja kamenom, odnosno prilagođavanju sintakse moderne arhitekture regionalnom izričaju.
izvori	HR-DADU-292, svež. 113/20
literatura	Arhitekti članovi JAZU, (ur.) Drago Galić, Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, 437, Zagreb, 1991., 112 ARIJANA ŠTULHOFER., ANDREJ UCHYTIL, ZRINKA BARIŠIĆ, Drago Galić, Zagreb, 1998. TOMISLAV PREMERL, Moderna i kontinuitet ladanjske kulture-arhitekture, u: Kultura ladanja, (ur.) Nada Grujić, Zagreb, 2006., 351-361, 354-355 SANDRA USKOKOVIĆ, Moderna arhitektura kao kulturna baština Dubrovnika, Zagreb, 2009., 144-147 LUKŠA LUCIANOVIĆ, Povijest dubrovačkog hotelijerstva (od prvih prenoćišta u Dubrovačkoj Republici do modernih pansiona i hotela uoči Domovinskog rata), Dubrovnik, 2014., 74
status zaštite	Zaštićena u sklopu Povijesne cjeline grada Dubrovnika i njene neposredne okoline (Z-3818) – zona „B“
napomene	Tijekom izvedbe krov na prizemnom aneksu uz začelje zamijenjen je ravnom terasom, izmijenjeni su otvori na začelju, a podrumski prostor je umjesto pod aneksom izveden ispod zapadnog dijela glavnog volumena zgrade.

Prilozi 082

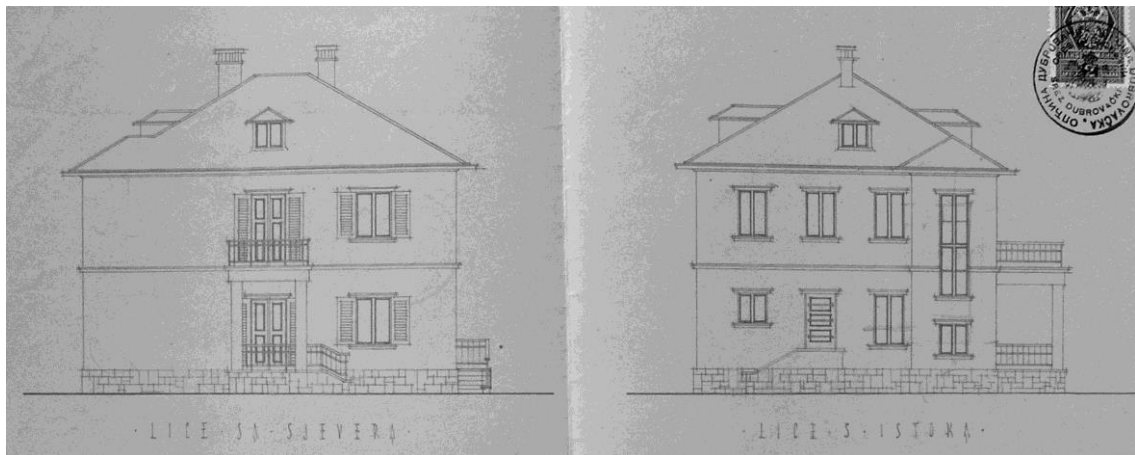
D. Galić, Pansion „Vila Roxy“, nacrt pročelja, 1934., DADU

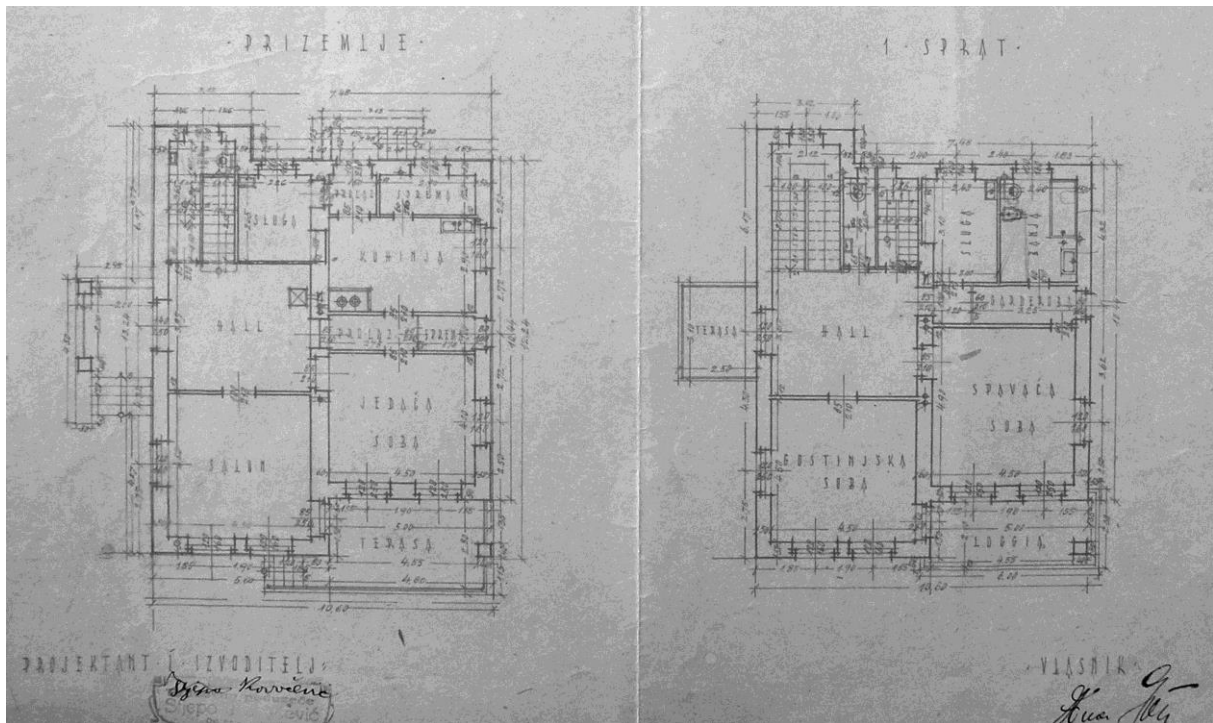
D. Galić, Pansion „Vila Roxy“, tlocrt prizemlja, 1934., DADU

kataloška jedinica	083
naziv	Kuća Ane Goić (1934.-1935.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad, uvala Sumartin / Masarykov put
katastarska oznaka	čest. zgr. 675 na čest. zem. 905/2 k.o. Gruž
naručitelj	Ana Goić
projektant	Fridrih Valenta
osnova za atribuciju	komparacija
izvođač	Stjepo Kovačević
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	-
datacija projekta	-
građevna dozvola	24. listopada 1934.
uporabna dozvola	21. prosinca 1935.
opis	<p>Jednokatna kuća nalazila se na vrtnoj parceli smještenoj pri sredini uvale Sumartin u Lapadu, neposredno uz Masarykov put. Građena kamenom, pravokutne tlocrtne osnove, natkrivena četverostrešnim krovom, glavnim pročeljem bila je usmjerena prema zapadu, odnosno obali uvale Sumartin. Osnovni kubični volumen kuće bio je razveden manjim istacima i uvlačenjima - na sjevernom pročelju pred ulazom dizao se neveliki pristupni trijem nad kojim je bio balkon kata ograđen jednostavnom željeznom ogradom, na sjevernoj strani začelja bilo je istaknuto stubišno tijelo, a jugozapadni ugao kuće u zoni prizemlja i kata rastvoren lođama. Pred lođom prizemlja nalazila se uska terasa s pristupnim stubištem ograđena željeznom ogradom, a parapetni zid lođe kata bio je konzolno istaknut. Otvori kuće oblikovani su s istaknutim natprozorcima/nadvratnicima i prozorskim klupčicama jednostavne profilacije, dok su bočne strane bez naglašenog okvira. Jednostavnu profilaciju imao je i razdjelni vijenac, a završni vijenac bio je, čini se, izveden bez uobičajenih konzolica. Stupci ulaznog trijema i ugaonih lođa bili su kvadratnog presjeka bez naglašene baze i kapitela.</p> <p>S ulaza, smještenog pri sredini sjevernog pročelja pristupalo se u <i>hall</i>. Zapadno su bile smještene dvije reprezentativne prostorije prizemlja, salon i blagovaonica, obje s izlazom u lođu, odnosno na terasu. Istočni dio prizemlja bio je namijenjen servisnim sadržajima, a dvokrako stubište za kat nalazilo se sjeveroistočno. Tlocrt kata ponavljao je osnovnu tlocrtnu shemu prizemlja - zapadno od prostranog predsoblja nalazile su se dvije spavaće sobe, a uz začelje, na istočnoj strani, bile su smještene garderoba, kupaonica, soba sluga, manje stubište za tavan i zahod.</p>
današnje stanje	Kuća je bila prenamijenjena u restoran, dograđeno joj je visoko potkrovlje, a pred zapadnim pročeljem izvedena prizemna dogradnja. Prilikom izgradnje stambeno - poslovnog kompleksa, 2009. godine kuća je srušena.
kontekstualizacija	Vila Ane Goić oblikovno se naslanja na ranija arhitektova rješenja vila, no nastojanje da se elementima poput ulaznog potrijemka nad kojim je terasa te ugaonim lođama prizemlja i kata na jugozapadnom uglu razvede osnovni kubični volumen i izbjegne oblikovna monotonija nisu pridonijeli skladu cjeline.
izvori	HR-DADU-292, svež. 113/9
literatura	-
status zaštite	-
napomene	-

Prilozi 083

F. Valenta, Kuća Ane Goić, nacrt sjevernog i istočnog pročelja, 1934., DADU

F. Valenta, Kuća Ane Goić, tlocrt prizemlja i kata, 1934., DADU

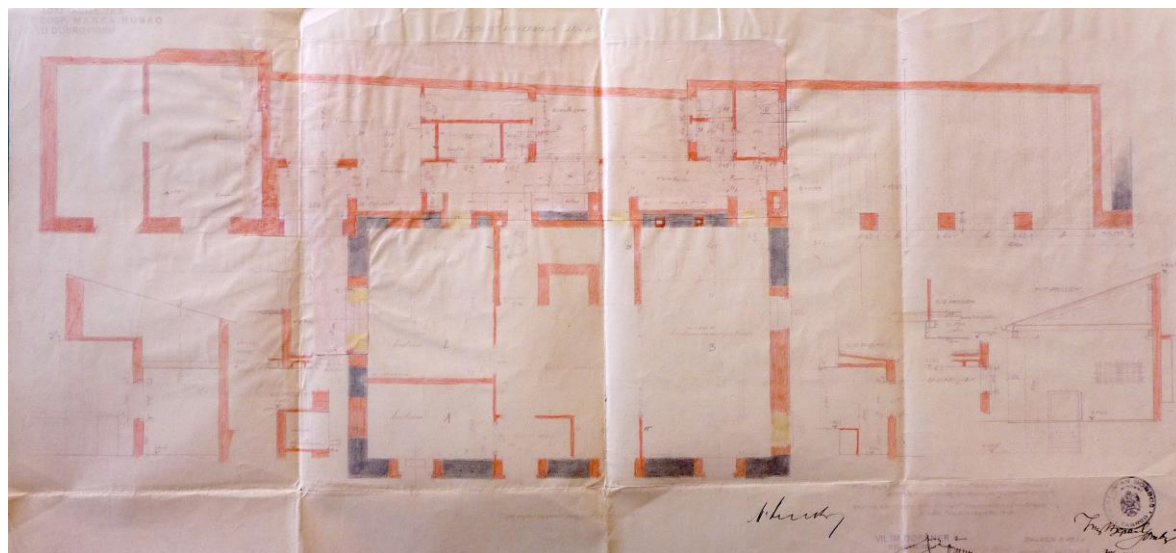

Rušenje kuće Ane Goić 2009. godine

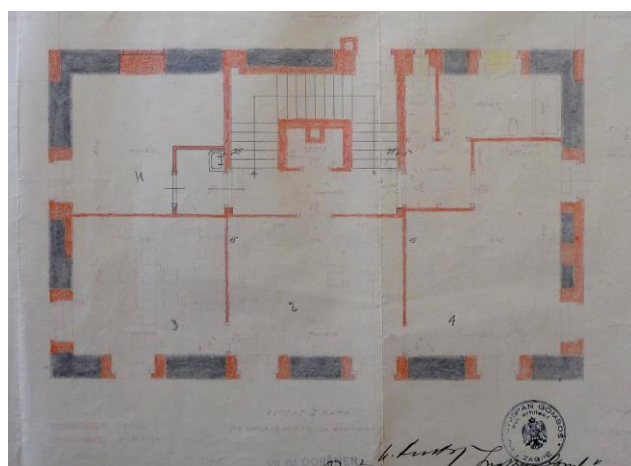
kataloška jedinica	084
naziv	Vila Marka Ruska (1934.)
vrsta zahvata	dogradnja i adaptacija
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Pile / Ulica branitelja Dubrovnika 28
katastarska oznaka	čest. zgr. 186, 187, 189 na čest. zem. 247, 249, 251, 252 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Marko Rusko, veletrgovac
projektant	Mladen Kauzlarić i Stjepan Gomboš
osnova za atribuciju	potpis i pečat na nacrtima
izvođač	Vilim Doršner
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	veljača 1934.
građevna dozvola	19. studenog 1934.
uporabna dozvola	31. prosinca 1934.
opis	<p>Vila Rusko, izvorno prigradska kuća s vrtom iz 17./18. stoljeća, stradala je 1806. godine u rusko – crnogorskom pustošenju dubrovačkih predgrađa, a obnovljena je tridesetih godina 19. stoljeća. Prema projektu Mladena Kauzlarića i Stjepana Gomboša ponovno je temeljito adaptirana 1934. godine. Zagrebački arhitekti dogradili su pomoćno krilo uz začelje, izmijenili prostornu dispoziciju, u cijelosti dizajnirali opremu interijera.</p> <p>Jednokatnica s mansardom smještena je pri vrhu prostranog terasastog vrta što se spušta od ulice Donji kono prema glavnoj prometnici Pila, današnjoj Ulici branitelja Dubrovnika. Ulaz je smješten u jugoistočnom uglu posjeda i nadsvođuje ga ostakljena lođa zimskog vrta. Od ulaza do kuće uspinje se prostrano kameno stubište. Pred kućom se uzdužno pruža popločena terasa - šetnica natkrita odrinom, a u osi kućnog ulaza prema jugu istaknut je vidikovac opremljen kamenim klupama i stolom.</p> <p>Građeno kamenom, pročelje kuće usmjereno je prema jugu i rastvoreno s četiri vertikalne ose otvora. Otvori imaju jednostavne, neprofilirane kamene okvire. Dvostrešno krovnište sa skošenjima na zabatima u središnjoj osi pročelja ima široki belveder s dva prozora. Na jednokatni volumen kuće uz začelnu stranu naslanja se izduženo prizemno krilo, koje se proteže čitavom širinom vrtne parcele. Na istočnoj strani krilo se rastvara u paviljon - verandu, dok u ostalom dijelu udomljuje pomoćne sadržaje; kuhinju, ostave, zahode, prostor za poslugu i praonicu, povezane uzdužnim hodnikom. U središnjem dijelu, uz hodnik, nalazi se i svjetlarnik, malo gospodarsko dvorište.</p> <p>U središnjem dijelu prizemlja smješteno je predvorje opremljeno vjetrombranom, kaminom i kamenom klupom. Predvorje je prema prostranoj dvorani smještenoj istočno rastvoreno ostakljenim kliznim vratima, a prema zapadu dvama vratima komunicira s manjim radnim kabinetom i sobom. Uz začelni zid predvorja na kat vodi trokrako stubište. Na katu su smještene četiri sobe i kupaonica.</p> <p>Arhitekti su po svom običaju oblikovali cjelokupni namještaj, a na uređenju pojedinih prostorija radili su i kasnije, 1938. godine.</p>
današnje stanje	Usprkos provizornim pregradnjama izvedenim nakon Drugog svjetskog rata, kada je kuća oduzeta vlasnicima i razdijeljena na četiri zasebna stambena prostora, interijer je do danas očuvao čitljiv izvoran raspored a većim je dijelom očuvan i ugradbeni namještaj, izvorna stolarija te oprema vrta.
kontekstualizacija	Provedeni zahvat, iako je kuću potpuno prilagodio potrebama suvremenog života, zadržao je prepoznatljivu pojavnost dubrovačkog prigradskog stambenog sklopa te odražava visoki senzibilitet autora za zatečene prostorne vrijednosti. Posebna pažnja posvećena je vrtu, gdje arhitekti pažljivo integiraju nove sadržaje, interpretirajući elemente dubrovačke ladanjske arhitekture.
izvori	HR-DADU-292, svež. 114/17, 114/5; MGZ-MK
literatura	BRUNO ŠIŠIĆ, Vrti prostori povijesnog predgrađa Dubrovnika od Pila do Boninova, Zagreb - Dubrovnik, 2003., 190-193 ANTUN BAČE, Arhitekti Mladen Kauzlarić i Stjepan Gomboš, u: Peristil, 53, Zagreb,

	2010., 105-120, 109
status zaštite	Zaštićeno kulturno dobro (Z-5588)
napomene	-

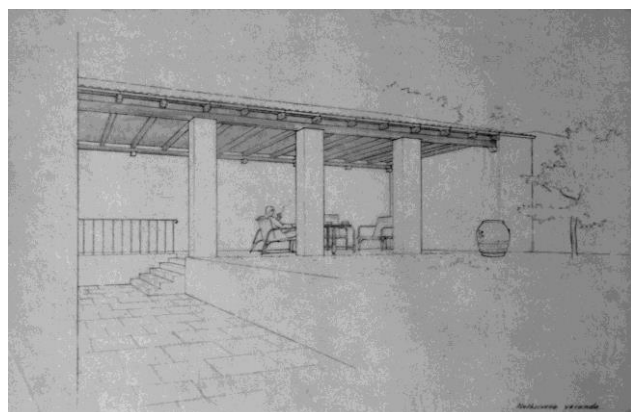
Prilozi 084

M. Kuzlarić i S. Gomboš, Vila Marka Ruska, tlocrt prizemlja, 1934., DADU

M. Kuzlarić i S. Gomboš, Vila Marka Ruska, tlocrt kata, 1934., DADU

M. Kuzlarić i S. Gomboš, Vila Marka Ruska, prostorni prikaz verande, 1934., MGZ

Vila Marka Ruska, veranda

Prilozi 084

Vila Marka Ruska, prilazno stubište

Vila Marka Ruska, terasa pred kućom

Vila Marka Ruska, pogled iz dvorane prizemlja u predvorje

Vila Marka Ruska, predvorje i klizna vrata prema dvorani

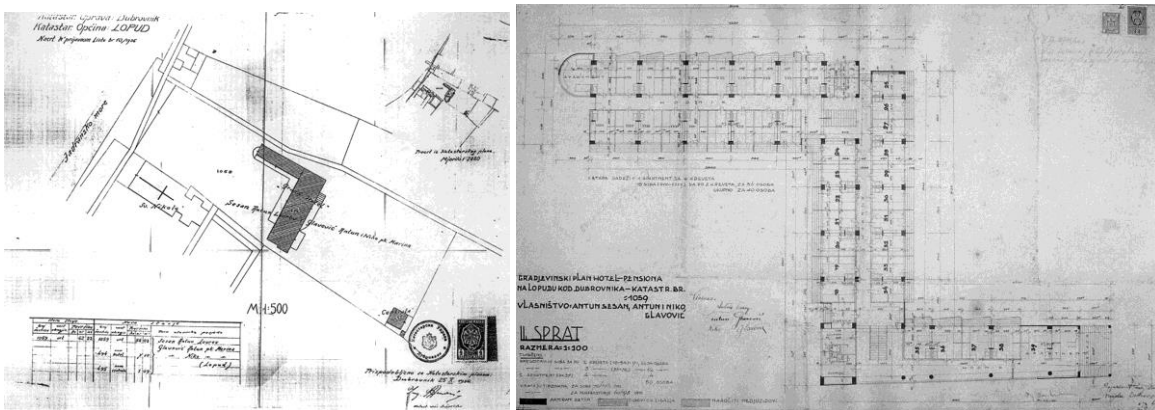
Vila Marka Ruska, rasvjetno tijelo

kataloška jedinica	085
naziv	Hotel „Grand“ (1934.-1936.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Lopud, naselje Lopud / Šetalište Iva Kuljevana
katastarska oznaka	čest. zgr. 494, 495 na čest. zem. 1059 k.o. Lopud
naručitelj	obitelj Glavović i Antun Sesan
projektant	Nikola Dobrović
osnova za atribuciju	potpis na nacrtima
izvođač	Vilim Doršner (?)
izvorna namjena	hotelska
današnja namjena	hotelska
datacija projekta	-
građevna dozvola	?
uporabna dozvola	?
opis	<p>Hotel „Grand“ smješten je na izduženoj pravokutnoj parceli, u sredini zapadne uvale otoka, na spoju dvaju važnih komunikacijskih pravaca - dužobalnog Šetališta Ivana Kuljevana te Ulice od Šunja, koja od naselja vodi do istočne strane otoka, do crkve Gospe od Šunja. Smještajem zgrade u središnjem dijelu parcele, povlačenjem od linije obalnog niza, formiran je pred hotelom vrt - javni park sa drvoredom tropskih palmi.</p> <p>Hotel je ostvaren u „L“ tlocrtnoj formi, a kod temeljite rekonstrukcije 1972. godine dograđeno mu je stražnje, istočno krilo. Glavno krilo položeno je u smjeru sjever-jug, s pročeljem orijentiranim prema moru, dok je kraće zapadno krilo položeno uz Ulicu od Šunja. Zgrada je izvedena u duhu pet Le Corbisierovih načela nove arhitekture: primijenjena je u cijelosti armiranobetonska skeletna konstrukcija, što omogućuje slobodnu, izrazito funkcionalnu organizaciju prostora, prizemlje je otvoreno, na stupovima, krovna terasa iskorištena je za smještaj teniskog igrališta s tribinama, pročelje gubi konstruktivnu ulogu (demonstriraju to i perforacije s imenom hotela i potpisom arhitekta), što omogućuje uspostavu prozorske vrpce. Dominantna forma paralopipeda oživljena je kontrastnim geometrijskim elementima, poput zakrivljenih zidnih ploha, poluvaljkastih struktura i zaobljenih ograda balkona kraćeg krila zgrade hotela. Unutarnji i vanjski prostori bili su pretežno obojeni u bijelo, s nekoliko akcenata plave boje naglašavajući plastičnost forme.</p> <p>Oblikovanju vrta pred hotelom Dobrović je posvetio veliku pažnju, organiziravši vrtnu površine mrežom šetnica s podnom oblogom izvedenoj u kombinaciji cementnih ploha i traka oblutaka te opremivši ga vrtnim namještajem; betonskim klupama, vodnjakom s vodoskokom i pergolama. Povezivanje vrta i zgrade arhitekt ostvaruje jedinstveno osmišljenim armiranobetonskim pergolama (arlamama) s nasadom agava, podignutim na terasama zapadnog krila. Središnje mjesto u organizaciji vrtnog prostora, ali i arhitektonskoj kompoziciji cjeline, ima glavna vrtna šetnica – promenada, izdignuta na razinu terase pred ulazom, čime se ističe njen značaj i postiže ukupna skulpturalnost parkovnog prostora. Natkrivena odrinom, koju nosi konstrukcija od željeznih cijevnih profila obojenih u plavo, prema izvornoj arhitektovoj namjeri, promenada je trebala prolaziti kroz glavno krilo te dalje, tremovljem istočnoga (neizvedenog) krila u stražnji vrtni prostor. Posebno je naglašen zapadni početak promenade, cilindrična forma inkorporirana u prilazno stubište, jedini arhitektonski element vrtnoga kompleksa, koji izlazi izravno na rivu, odnosno javno šetalište. Izmicanjem glavne osi kretanja iz središta kompozicije volumena, uspostavljena je dinamična kompozicija, oblikovana za percepciju iz kretanja. Dobrović će kasnije teorijski uobličiti principe novog načina oblikovanja, „<i>pokrenutog prostora</i>“, temeljenog na ravnopravnom odnosu punog i praznog, i ukazati na njegovo „<i>kinematografsko obilježje</i>“.</p>
današnje stanje	Hotel nije u funkciji više od dva desetljeća. Godine 2007. ishođena je građevna dozvola za rekonstrukciju hotela, no započeti preparni radovi obustavljeni su početkom 2009. godine.

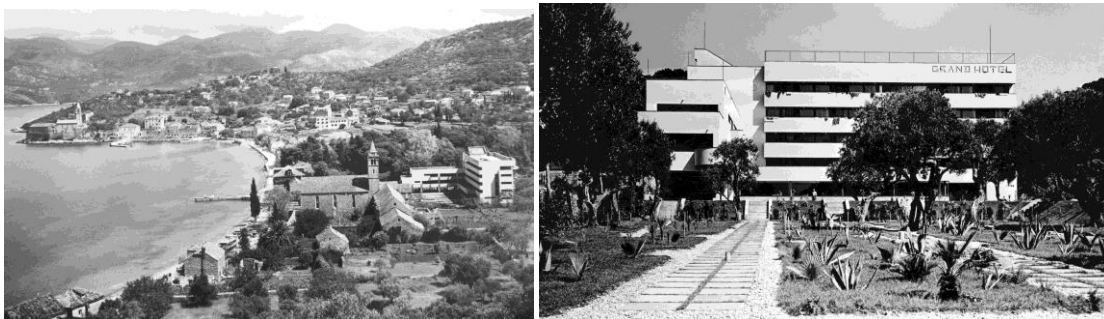
kontekstualizacija	Izgradnja hotela „Grand“ na Lopudu zasigurno predstavlja jednu od najsretnijih sekvenci moderne arhitekture u Hrvatskoj, kod koje je kompetencija umjetnika i povjerenje naručitelja nadišlo materijalna, tehnička i mentalna ograničenja periferne sredine te rezultiralo istinskim remek-djelom. Dosljednom primjenom svih načela moderne arhitekture, ali i izuzetnim senzibilitetom za prostorni kontekst, pomno promišljenom koncepcijom cjeline, kao i izvedbom svih detalja, Nikola je Dobrović ostvario jedan od kreativnih vrhunaca hrvatske moderne arhitekture.
izvori	literatura
literatura	<p>KOSTA STRAJNIĆ, Savremena arhitektura Jugoslovena, Nikola Dobrović i njegovo značenje, u: Arhitektura, 4(1932), Ljubljana 1932., 108-114</p> <p>IVAN ZDRAVKOVIĆ, Hotel na Lopudu, u: Umetnički pregled, 2(1937), Beograd, 1937., 56-57</p> <p>LJILJANA BABIĆ, Arhitekt Nikola Dobrović, u: Arhitektura Urbanizam, 43, Beograd, 1967., 22-31, 25</p> <p>DUŠKO KEČKEMET, Moderna arhitektura u Dalmaciji, u: Arhitektura, 156-157, Zagreb, 1976., 65-79, 78</p> <p>MARINA OREB MOJAŠ, Graditeljska ostvarenja Nikole Dobrovića na dubrovačkom području, u: Arhitektura urbanizam, 93, Beograd, 1984., 4-10</p> <p>TOMISLAV PREMERL, Hrvatska moderna arhitektura između dva rata: Nova tradicija, Zagreb, 1989., 105</p> <p>Arhitekti članovi JAZU, (ur.) Drago Galić, Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, 437, Zagreb, 1991., 66</p> <p>KRUNOSLAV IVANIŠIN, Nikola Dobrović, Grand hotel na Lopudu, u: Oris, 3, Zagreb, 1999., 126-139</p> <p>KRUNOSLAV IVANIŠIN, Arhitekt Nikola Dobrović i vizija demokratskog grada, u: Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 24, Zagreb, 2000., 127-139</p> <p>MARTA VUKOTIĆ LAZAR, Beogradsko razdoblje arhitekta Nikole Dobrovića (1945-1967), Beograd, 2002., 42-47</p> <p>ŽELJKA ČORAK, MARINA OREB, Grand hotel Lopud, konzervatorski elaborat, Dubrovnik, 2005.</p> <p>MAJA NODARI, ZEHRA LAZNIBAT, Park hotela Grand na Lopudu, Kulturno-povijesna valorizacija i analiza prostora, elaborat, Dubrovnik, 2005.</p> <p>KRUNOSLAV IVANIŠIN, Hotel <i>Grand</i> s parkom, u: Moderna arhitektura u Hrvatskoj 1930-ih, (ur.) Darja Radović Mahečić, Zagreb, 2007., 263-266</p> <p>MARIJA R. MILINKOVIĆ, Kritička praksa arhitekta Nikole Dobrovića: Dubrovački period (1934.-1943.), magistarski rad, Beograd, 2007.</p> <p>KRUNOSLAV IVANIŠIN, Tehnička, funkcionalna i retorička održivost arhitekture Nikole Dobrovića, u: Strajnićev zbornik, (ur.) Ivan Viđen, Dubrovnik – Zagreb, 2009., 103-120</p> <p>NORA MOJAŠ, Elementi dizajna u arhitekturi Nikole Dobrovića, u: Strajnićev zbornik, (ur.) Ivan Viđen, Dubrovnik – Zagreb, 2009., 123-146</p> <p>SANDRA USKOKOVIĆ, Moderna arhitektura kao kulturna baština Dubrovnika, Zagreb, 2009., 137-144</p> <p>ALEKSANDER LASLO, Scenografija za Poirota: okvir slike vremena, u: Art deco: umjetnost u Hrvatskoj između dva rata, katalog izložbe, (ur.) Miroslav Gašparović, Zagreb, 2011., 92-117</p>
status zaštite	Zaštićeno kulturno dobro (Z-1754)
napomene	Istočno krilo bilo je predviđeno izvornim projektom. Rješenje arhitekta Mladena Frke iz 1972. godine iako prati Dobrovićevo oblikovanje, odstupa od izvorne arhitektove ideje.

N. Dobrovič, Hotel „Grand“, idejna varijanta, prostorni prikazi, 1932., Strajnić (1932.)

N. Dobrovič, Hotel „Grand“, situacija, tlocrt drugog kata, 1932., Milinković (2007.)

Hotel „Grand“ nakon izgradnje

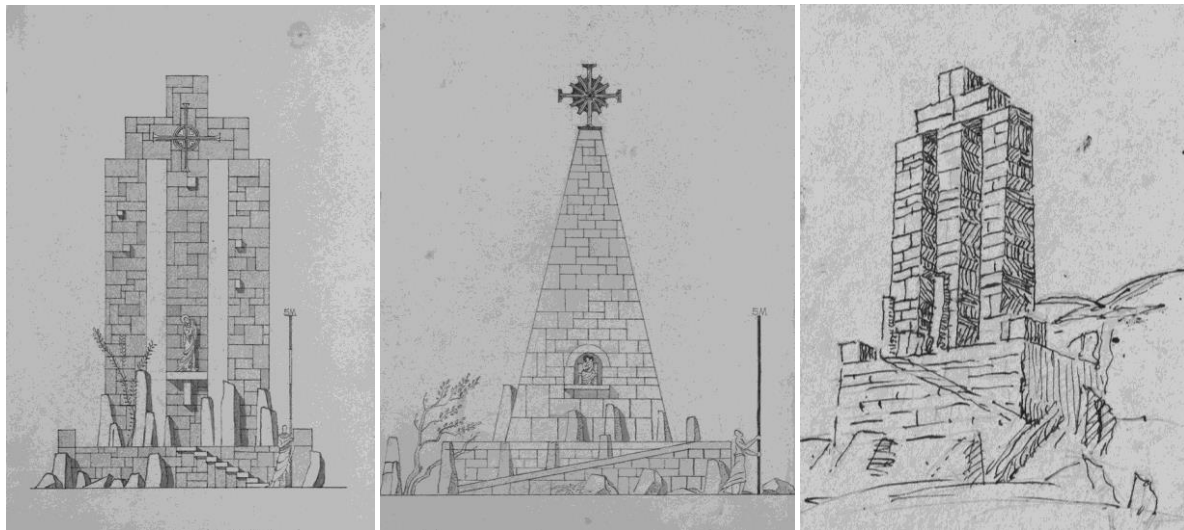

Hotel „Grand“, terasa zapadnog krila

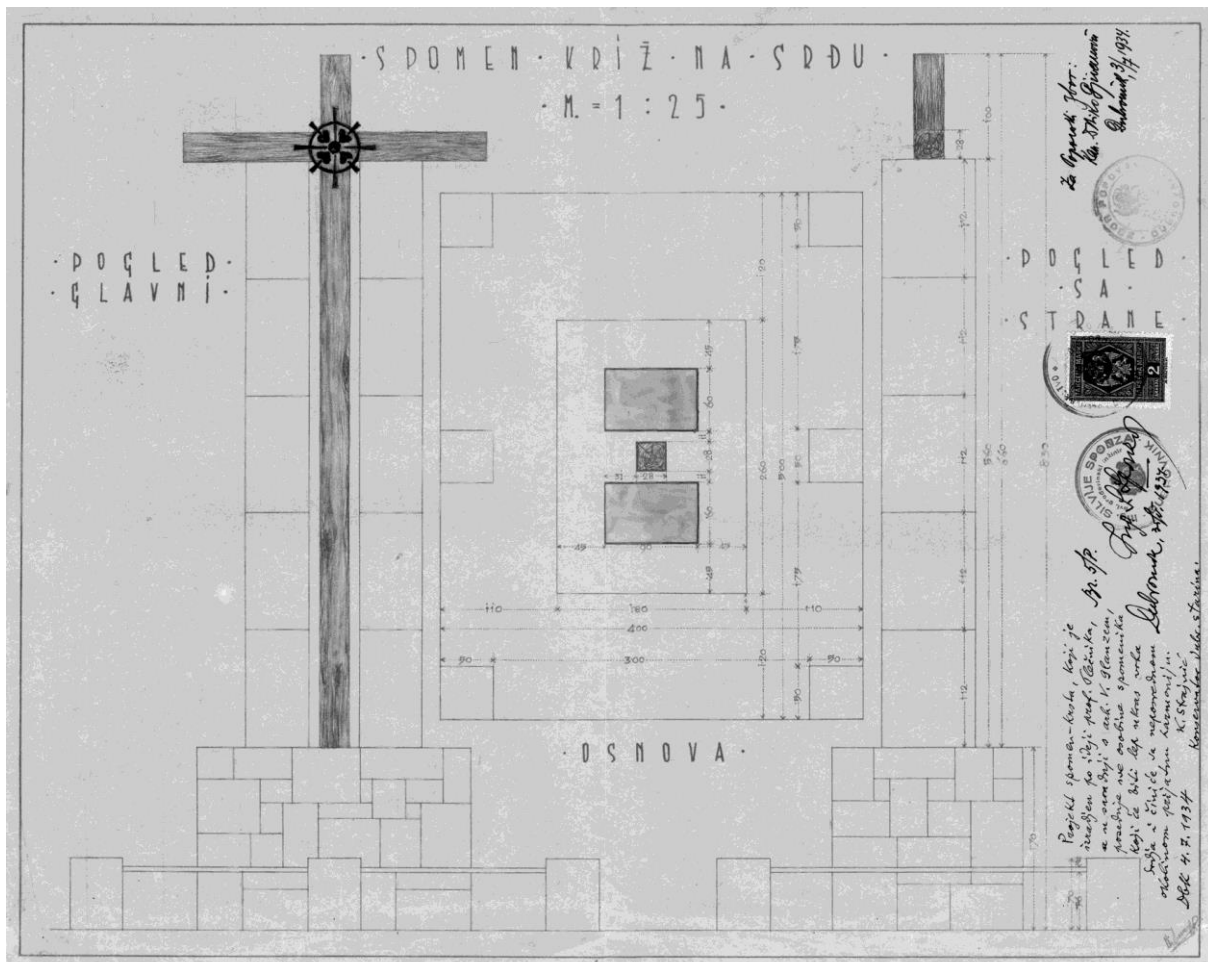

Hotel „Grand“, detalj zapadnog pročelja

kataloška jedinica	086
naziv	Projekt spomen - križa na Srđu (1934.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	projekt
lokacija / adresa	Srđ
katastarska oznaka	čest. zem. 2063/6 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Biskupija dubrovačka
projektant	Jože Plečnik i Vinko Glanz
osnova za atribuciju	nacrti i korespondencija pohranjeni u SAZU, nacrt objavljen u tisku
izvođač	-
izvorna namjena	spomenik
današnja namjena	-
datacija projekta	lipanj 1934. (izvedbeni projekt)
građevna dozvola	-
uporabna dozvola	-
opis	<p>Na zamolbu Koste Strajnića Jože Plečnik izradio je dvije idejne varijante za spomen-križ na vrhu brda Srđ iznad Dubrovnika.</p> <p>Prema prvoj varijanti kameni križ, postavljen na nisko podnožje, trebao je biti visok dvanaest metara. Građen pravokutnim klesancima slaganim u slobodnom vezu, križ ima kratku antenu na izrazito visokom patibulu. Krajevi antene oslanjaju se na dva zidana stupca jednakog oblikovanja kao i tijelo križa, tvoreći tako trodijelnu kompoziciju. Na sjecištu antene i patibula postavljen je metalni istokračni križ, čije je središte obrubljeno i naglašeno kružnicom, a ploha ziđa oživljena je ukrasnim akcentima – istaknutim kvadratičnim kamenim klesancima. Na patibulu se nalazi, poput supedaneja, konzolno postolje s kipom Bogorodice s Isusom. Detaljima bogatu kompoziciju, upotpunjuju rustični vertikalni kameni monoliti, koji uokolo zidanih stupaca izrastaju iz podnožja i vizualno se vežu za okolni krševiti teren.</p> <p>Drugo rješenje spomen obilježja piramidalnog je oblika, također visine oko dvanaest metara. Na kvadratičnoj bazi postavljena je visoka piramida, zidana klesancima u slobodnom vezu. Proporcije i način zidanja piramide srodne su oblikovanju spomenika Zoisa u Ljubljani, koji je po Plečnikovu projektu podignut 1923. godine. Na vrhu kompozicije nalazi se metalni istokračni križ sa zrakama koje izlaze iz njegova križišta, a u donjoj zoni ziđa piramide usječena je malena niša, u kojoj je smješten kip sjedeće Bogorodice s djetetom.</p> <p>Uz dvije grafički razrađene varijante Plečnik u pismu upućenom 12. ožujka 1934. godine Strajniću opisuje i treću, s drvenim križem, kojeg pridržavaju dvije kamene konzole. U pismu je priložena i mala skica, koju je Plečnikov suradnik arhitekt Vinko Glanz detaljno razradio.</p> <p>Spomenik se trebao sastojati od kamenog kvadratičnog postamenta na kojemu bi se podigla dva visoka stupca od hvarskog kamena, koji bi podržavali vodoravnu gredu križa izrađenog od hrastovine. Ukupna visina spomenika bila bi 8,30 m.</p>
današnje stanje	-
kontekstualizacija	Čini se da je Plečnik kod izrade skica previdio osnovnu postavku, a to je smještaj spomenika u prostoru. Naime, postavljen na vrhu četiri stotine metara visokog brda, križ se doživljava prvenstveno kao znak u pejzažu, pa bi predložene složene kompozicije u vizurama značajno izgubile na čitljivosti.
izvori	HR-DADU-292, svež. 116/2
literatura	ANTUN BAĆE, Arhitekt Vinko Glanz u Dubrovniku, u: Strajnićev zbornik, (ur.) Ivan Viđen, Dubrovnik – Zagreb, 2009., 85-100, 97-99 PATRICIJA VERAMENTA, Kosta Strajnić i oblikovanje spomen-križa na Srđu, u: Anali zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 48, Zagreb-Dubrovnik 2010., 363-375
status zaštite	-
napomene	Građevinski odbor odbio je rješenje Plečnika i Glanza, a sredinom 1935. godine križ je podignut prema projektu arhitektonskog tehničara Uge Vernazze.

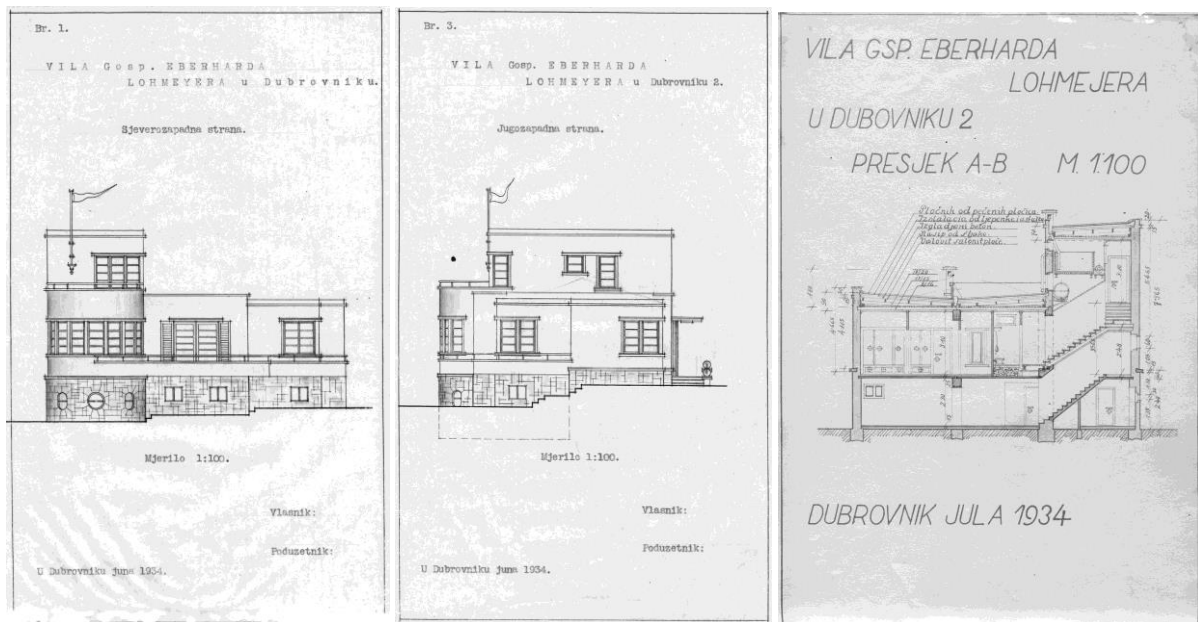
J. Plečnik, Spomen - križ na Srđu, idejne varijante, 1934., Veramenta (2010.)

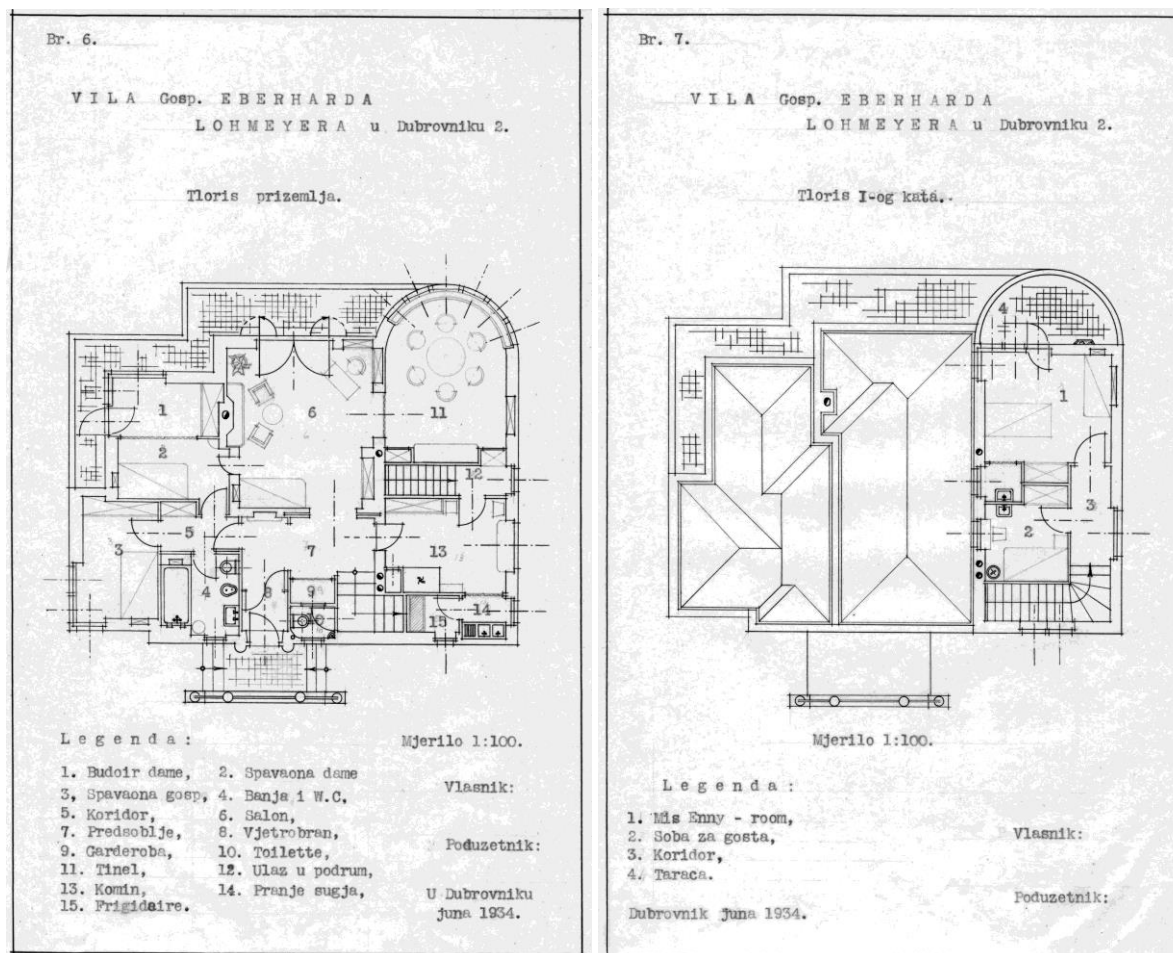
U. Vernazza prema J. Plečnik i V. Glanz, Spomen - križ na Srđu, 1934., DADU

kataloška jedinica	087
naziv	Projekt vile Johanna Eberharda Lobmeyera (1934.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	projekt
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad (?)
katastarska oznaka	-
naručitelj	Johann Eberhard Lobmeyer
projektant	Jozo Dražić
osnova za atribuciju	nacrti u arhitektovoj ostavštini
izvođač	-
izvorna namjena	stambena - obiteljska vila
današnja namjena	-
datacija projekta	lipanj, srpanj 1934.
građevna dozvola	-
uporabna dozvola	-
opis	Vilu visinski i tlocrtno razvedenog volumena, zaključenu ravnim krovovima, arhitekt Dražić projektirao je za nepoznatu lokaciju, vjerojatno u Lapadu. Prema oblikovnom tretmanu pročelja moguće je odrediti orijentaciju kuće i karakteristike mikrolokacije - glavno, razvedeno sjeverozapadno pročelje, kojim uz konzolno istaknutu terasu prizemlja dominira polukružni volumen rastvoren nizom prozora, po svemu je sudeći bilo usmjereno otvorenom krajoliku, dok je jugoistočno pročelje, na kojemu je smješten glavni ulaz, zatvorenije i očito orijentirano prema pristupnoj cesti. Raspored unutrašnjosti pomno je razrađen s nizom detalja opreme i ugradbenog namještaja. Zona suterena namijenjena je smještaju dijela servisnih sadržaja - spremišta, praonice i sobe sluge, u prizemlju je jasno razdijeljen trakt sa spavaćim sobama i kupaonicom od dnevnih prostorija - salona i blagovaonice, rastvorenih prema terasi i krajoliku. Na površinom znatno manjem katu, nalaze se još dvije spavaće sobe.
današnje stanje	-
kontekstualizacija	Neostvarenim projektom za vilu Lobmeyer arhitekt se, barem kod oblikovanja stambenih prostora, najviše približio principima moderne. Očituje se to ponajprije u pročišćenom tretmanu žbukanih fasada, no treba ipak naglasiti da je modernističko oblikovanje primijenjeno uglavnom na pojavnoj razini, bez stvarnog prihvaćanja većine postulata internacionalnog modernizma - zadržana je tradicionalna konstrukcija s masivnim nosivim zidovima (što se naravno odražava i na organizaciju unutrašnjosti), a umjesto prohodnih krovnih terasa nadozidi fasada kriju plitka krovovišta.
izvori	OJD
literatura	-
status zaštite	-
napomene	Johann Eberhard Lobmeyer 1935. godine podigao je manju jednokatnicu na katastarskoj čest. zem. 1051/13 k.o. Gruž u Lapadu. Projekt nije očuvan, no izvedena građevina nema poveznica s projektom Joza Dražića iz 1934. godine. Kuća je proširena dogradnjom krila 1937.-1938. godine.

Prilozi 087

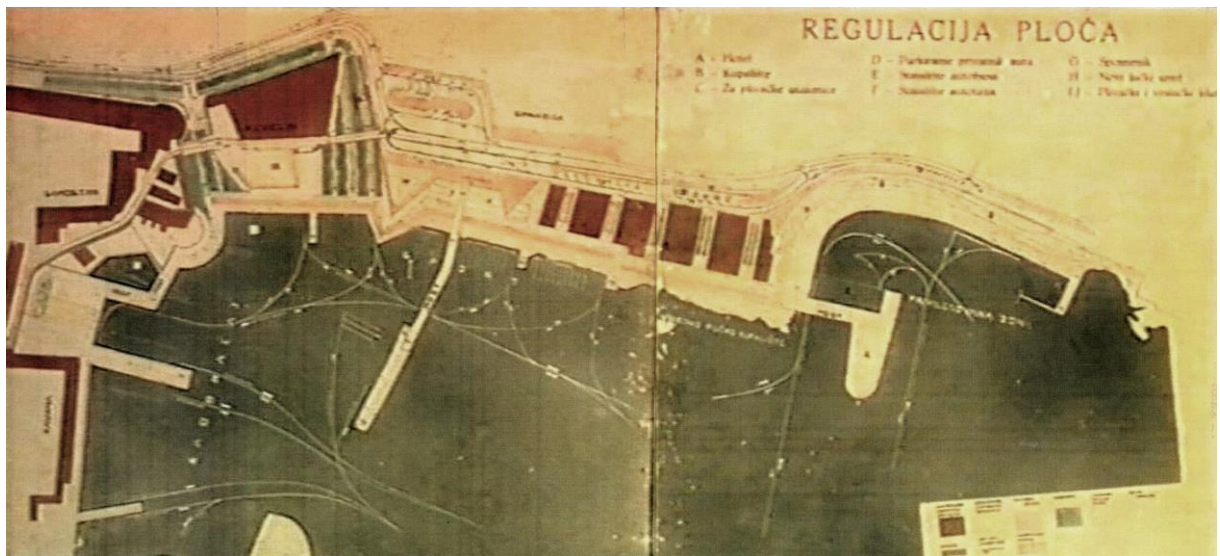
J. Dražić, Projekt vile Johanna Eberharda Lobmeyera, nacrt pročelja, situacija, 1934., OJD

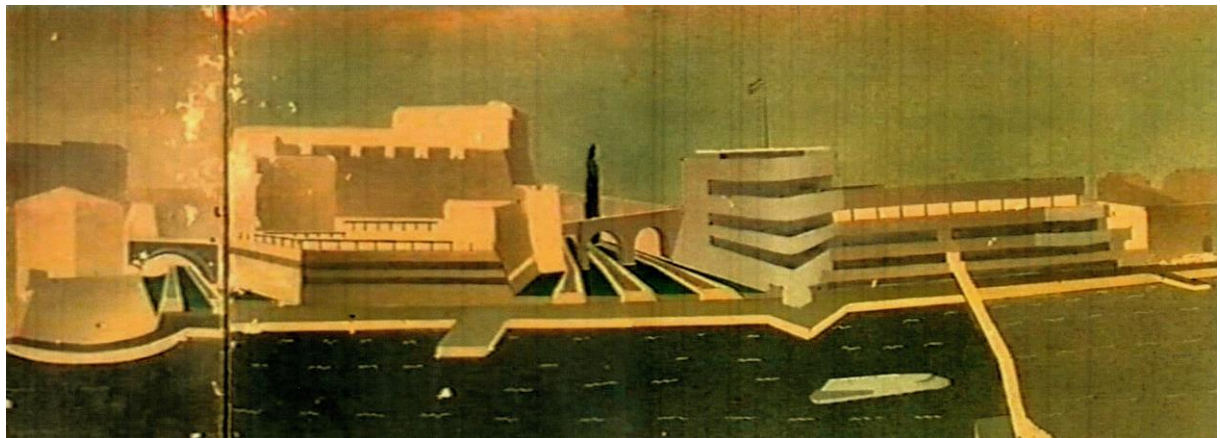
J. Dražić, Projekt vile Johanna Eberharda Lobmeyera, tlort prizemlja i kata, 1934., OJD

kataloška jedinica	088
naziv	Projekt regulacije predjela Ploča (1934.?)
vrsta zahvata	regulacija i rekonstrukcija
razina realizacije	idejni projekt
lokacija / adresa	Dubrovnik, Ploče
katastarska oznaka	-
naručitelj	?
projektant	Nikola Dobrović
osnova za atribuciju	navodi u literaturi
izvođač	-
izvorna namjena	-
današnja namjena	-
datacija projekta	-
građevna dozvola	-
uporabna dozvola	-
opis	<p>Projekt regulacije Ploča, vjerojatno s pravom u stručnoj literaturi pripisan Nikoli Dobroviću, mogao bi se datirati u početak 1934. godine. Naime, u pismu bratu Petru od 5. veljače 1934. arhitekt spominje rad na regulaciji Dubrovnika, što bi se moglo odnositi na rješenje platoa Ploča i pristupa povijesnoj jezgri, no moguće su i drugačije interpretacije, odnosno datacije.</p> <p>Središnje mjesto projekta zauzima zgrada (vjerojatno hotel) smješten na prostoru tadašnje klaonice i <i>glasije</i>, a čiju suvremeno oblikovanu masu rastvorenu horizontalnim potezima otvora arhitekt kontrapunktira volumenu tvrđave Revelin. Znatna pažnja posvećena je regulaciji prometa. Uz postojeću cestu, arhitekt za kolni promet otvara i sjeverno dvorište Lazareta, a uklanjanjem kuće Duper povećava površinu skućenog platoa pred Vanjskim mostom od Ploča. Tu je i prostrana šetnica, <i>lungo mare</i>, koja od Gradske luke obalom uz sklop Lazareta vodi do javnog kupališta, transformiranog izgradnjom velikog lukobrana. Uz dužobalnu šetnicu zamišljen je i most kojim bi se valobran Kaše povezao s kopnom (hotelom), a oko tvrđave Revelin uspostavljen opkop s kanalima.</p>
današnje stanje	-
kontekstualizacija	Iako smjelu interpolaciju hotela u neposredno okružje povijesne luke i gradske jezgre treba promatrati u kontekstu vremena, kada se pred naletom poduzetničkog interesa i opstanak sklopa Lazareta ozbiljno dovodio u pitanje, pojedini detalji perspektivnog prikaza, poput dizajna plovila, djeluju futuristički te rješenje u cijelosti više ostavlja dojam slobodne umjetničke vizije, prilog diskusiji o suživotu povijesne i moderne arhitekture, no projekt koji doista teži realizaciji.
izvori	literatura
literatura	MARIJA MILINKOVIĆ, Kritička praksa arhitekta Nikole Dobrovića: Dubrovački period (1934.-1943.), magistarski rad, Beograd, 2007.
status zaštite	-
napomene	-

Prilozi 088

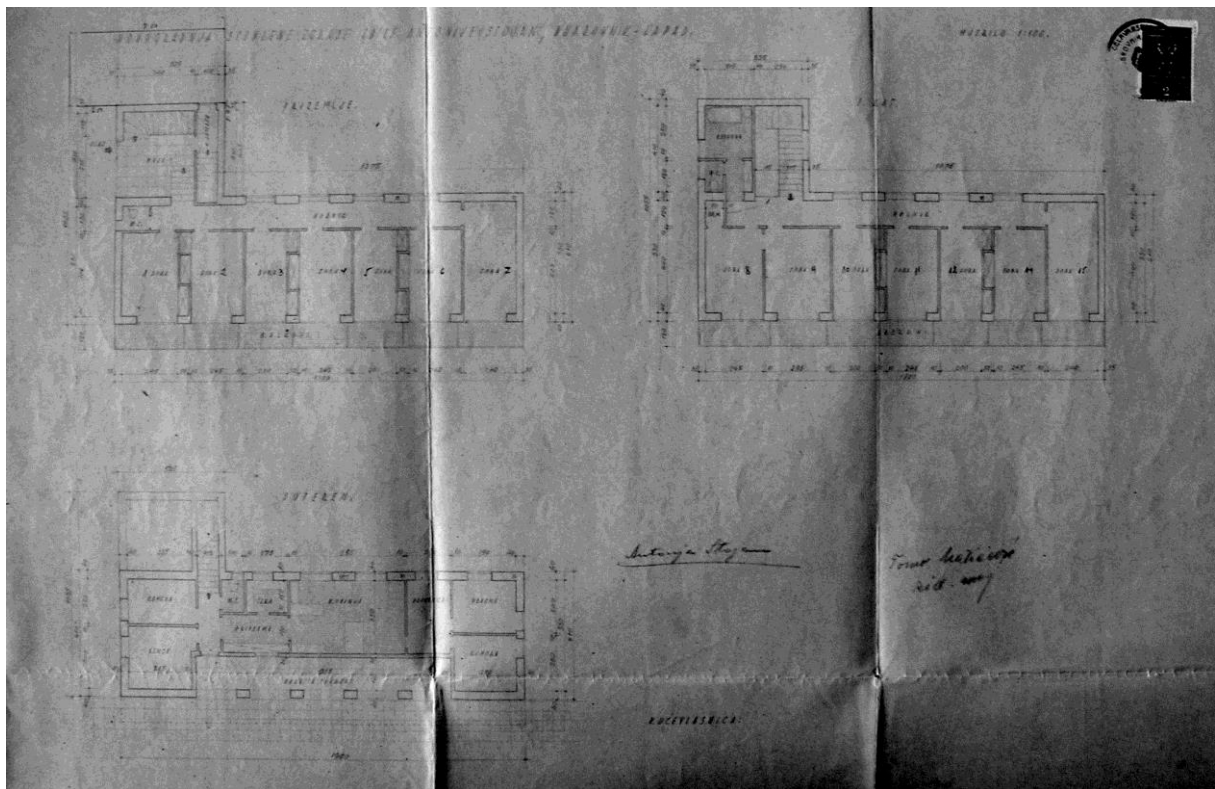

N. Dobrović, Projekt regulacije predjela Ploča, tlocrt, 1934(?), Milinković (2007.)

N. Dobrović, Projekt regulacije predjela Ploča, prostorni prikaz, 1934(?), Milinković (2007.)

kataloška jedinica	089
naziv	Pansion „Vila Miami“ (1935.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad, uvala Sumartin / Masarykov put
katastarska oznaka	čest. zgr. 610 na čest. zem. 846/2 k.o. Gruž
naručitelj	Antonija Stojan
projektant	Drago Galić
osnova za atribuciju	popisi autorovih realizacija
izvođač	Rikard Trostman
izvorna namjena	pansion
današnja namjena	hotel
datacija projekta	-
građevna dozvola	16. veljače 1935., 17. ožujka 1937. (dogradnja verande)
uporabna dozvola	17. lipnja 1935.
opis	Pansion „Vila Miami“ nalazi se u Lapadu, na južnoj strani uvale Sumartin, nedaleko hotela „Splendid“. Jadnokatnica sa suterenom žbukanih fasada ima jednostrešno krovništvo s jedva primjetnim padom prema začelnoj strani. Glavno pročelje usmjereno je prema sjeveru, morskoj obali i rastvoreno u suterenu plitkim trijemom sa stupcima pravokutnog presjeka, a na dvjema gornjim etažama širokim balkonskim vratima gostinjskih soba. Konzolno istaknuti balkoni s jednostavnom željeznom ogradom kontinuiraju čitavom širinom pročelja. Na istočnom dijelu začelja istaknut je kubični volumen u kojem su smješteni predvorje i stubište. Sve sobe u prizemlju i katu orijentirane su prema sjeveru, a uz začelje se pružaju hodnici. Servisni sadržaji smješteni su u suterenu. Elementarnost forme posebno naglašavaju bočne fasade, u zoni katova potpuno zatvorene.
današnje stanje	Prema projektu Draga Pogačića, 1937. godine dograđena je <i>veranda</i> uz začelje. Nakon Drugog svjetskog rata pansion je adaptiran i postupno integriran u veći hotelski kompleks te su mu danas izvorni volumen i oblikovanje nerazpoznatljivi.
kontekstualizacija	Smještena na padini šumovite Petke, nedaleko morske obale pitome lapadske uvale, vila Miami, za razliku od obližnjeg hotela „Splendid“, kod kojega kaskadno pročelje ublažuje odnos trokutnog volumena i konfiguracije terena, potpuno je autistična prema okolišu. Kubična forma čiju elementarnost naglašavaju gotovo potpuno zatvorene bočne fasade, može se smatrati eksperimentom kontrastiranja čiste stereometrijske forme i pejzaža, no svojevremeno je zasigurno pružala čvrste argumente svim lokalnim protivnicima moderne arhitekture.
izvori	HR-DADU-292, svež. 118/13, 129/2
literatura	ARIJANA ŠTULHOFER., ANDREJ UCHYTIL, ZRINKA BARIŠIĆ, Drago Galić, Zagreb, 1998. LUKŠA LUCIANOVIĆ, Povijest dubrovačkog hotelijerstva (od prvih prenoćišta u Dubrovačkoj Republici do modernih pansiona i hotela uoči Domovinskog rata), Dubrovnik, 2014., 70
status zaštite	-
napomene	-

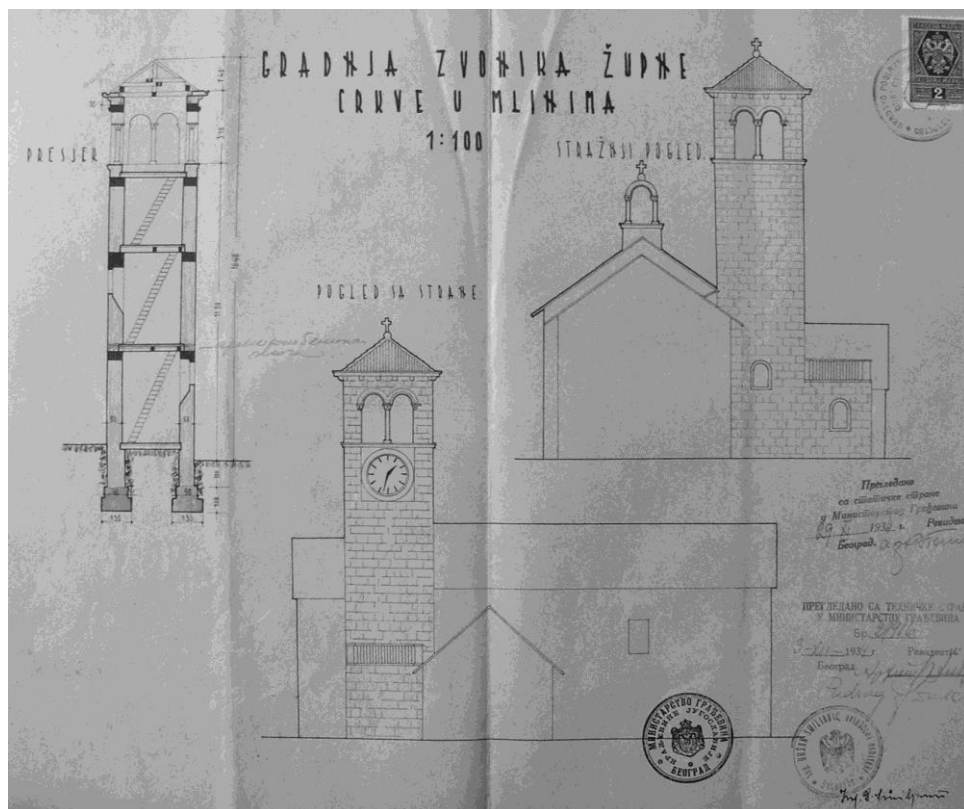

D. Galić, Pansion „Vila Miami“, tlocrt suterena, prizemlja i kata, 1935., DADU

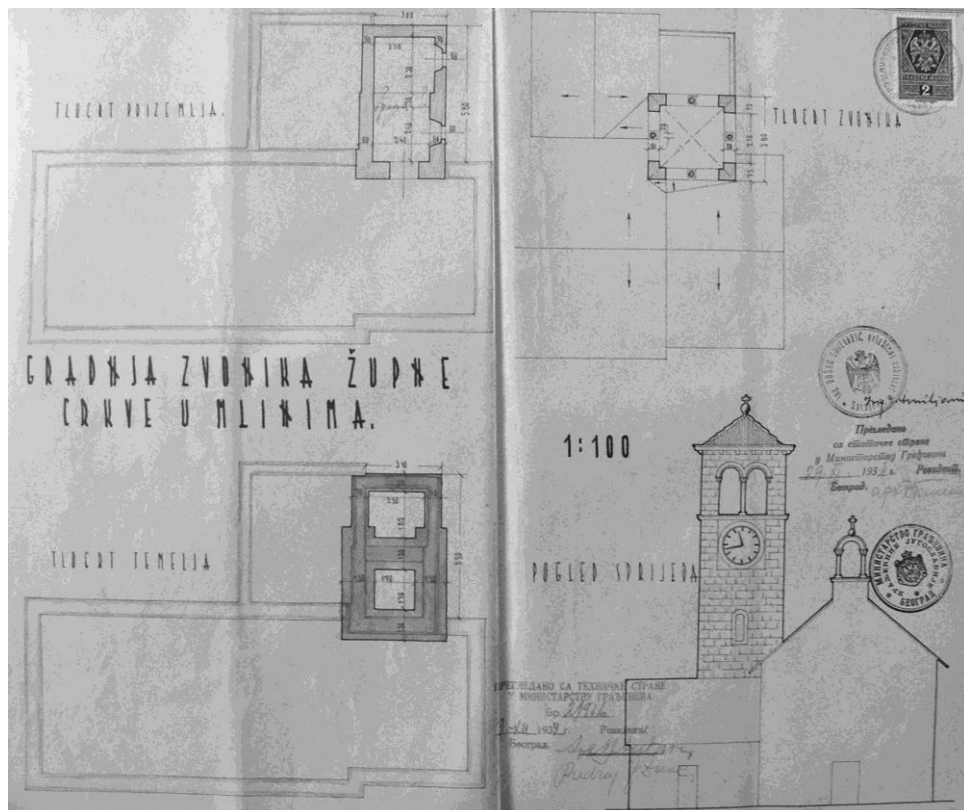

Pansion „Vila Miami“ 1930-ih godina

kataloška jedinica	090
naziv	Zvonik župne crkve sv. Ilara (1935.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Župa dubrovačka, Mlini
katastarska oznaka	čest. zgr. 1 na čest. zem. 1 k.o. Zavrelje
naručitelj	Biskupija dubrovačka
projektant	Dušan Smiljanić
osnova za atribuciju	potpis i pečat na nacrtima
izvođač	?
izvorna namjena	zvonik i sakristija u prizemlju
današnja namjena	zvonik i sakristija u prizemlju
datacija projekta	listopad 1934. (tehnički opis)
građevna dozvola	26. veljače 1935.
uporabna dozvola	?
opis	Zvonik kvadratne tlocrtne osnove, građen kamenom, podignut je uz sjevernu stranu svetišta župne crkve. Na sjevernoj strani zvonik ima manji prizemni aneks, također građen kamenom i natkriven ravnim krovom. Prizemlje je povezano s prostorom svetišta crkve i namijenjeno smještaju sakristije. Na istočnom pročelju nalazi se ulaz lučnog nadvoja, bez naglašenog okvira. Izuzev vrata i dvije uske vertikalne perforacije na zapadnom pročelju, tijelo zvonika je zatvoreno. Nad jednostavnim razdjelnim vijencem diže se loža za zvona rastvorena dvojnim otvorima lučnih nadvoja. Nad završnim vijencem položenim na zaobljene konzole plitko je piramidalno krovište. Na zapadnom pročelju, ispod razdjelnog vijenca, nalazi se okrugla kamena ploča sata.
današnje stanje	Izvorni volumen i oblikovanje zvonika su očuvani.
kontekstualizacija	U odnosu na projekt Plečnikova učenika Mitje Švigelja iz 1931. godine, izvedeno rješenje arhitekta Dušana Smiljanića znatno je konvencionalnije, no proporcijama i pročišćenom morfoloijom dobro uklopljeno u cjelinu.
izvori	HR-DADU-292, svež. 118/11
literatura	-
status zaštite	Zaštićeno u sklopu Rješenja o zaštiti župne crkve sv. Ilara s grobljem (Z-4621)
napomene	U odnosu na projekt, zvonik je u izvedbi izmaknut više prema istoku.

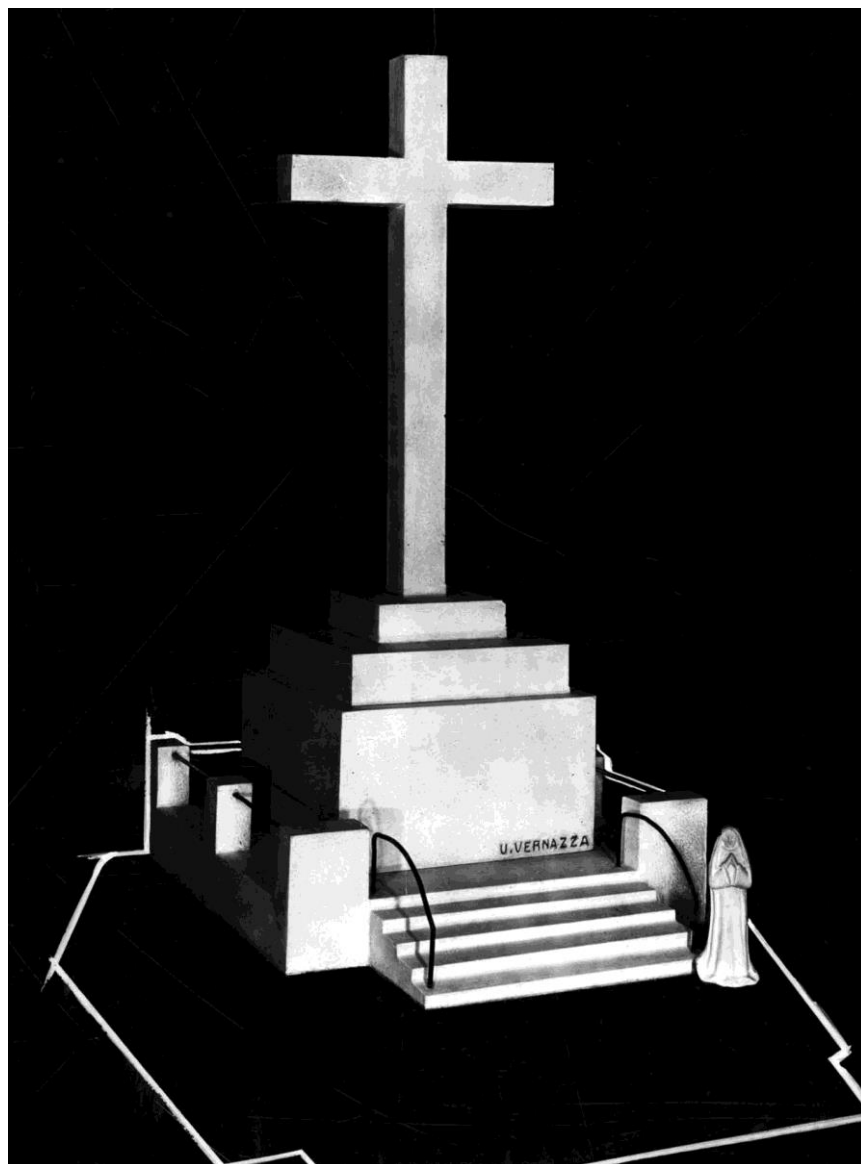

D. Smiljanić, Zvonik župne crkve sv. Ilara, presjek, nacrt istočnog i sjevernog pročelja, 1934., DADU

D. Smiljanić, Zvonik župne crkve sv. Ilara, tlocrti i nacrt zapadnog pročelja, 1934., DADU

kataloška jedinica	091
naziv	Spomen - križ na Srđu (1935.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	brdo Srđ
katastarska oznaka	čest. zem. 2063/6 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Biskupija dubrovačka
projektant	Ugo Vernazza
osnova za atribuciju	potpis na maketi, novinski članci
izvođač	Silvije Sponza
izvorna namjena	spomenik
današnja namjena	spomenik
datacija projekta	14. veljače 1935
građevna dozvola	14. svibnja 1935.
uporabna dozvola	-
opis	Spomen obilježje „ <i>jubilarne godine otkupljenja Isusa Krista 1933.</i> “ smješten je pri vrhu brda Srđ, stotinjak metara istočno od tvrđave Imperial. Na niskom popločenom zidanom podestu ograđenom jednostavnim kamenom balustradom, kojemu se sa sjeverne strane pristupa stubama, impostirana je zidana baza križa kvadratične osnove. Nad bazom se diže jednostavni kameni križ visine 7 metara. Ukupna kompozicija visoka je oko 12 metara.
današnje stanje	Nakon rušenja u Domovinskom ratu, 6. prosinca 1991. godine, spomenik je obnovljen u izvornom obliku 1997. godine.
kontekstualizacija	Iako skulpturalno inferioran u odnosu na zamisli Jože Plečnika, uzevši u obzir da se doživljava prvenstveno iz gradskih vizura, dakle udaljenosti od preko 400 metara, Vernazzin jednostavni kameni križ, kao znak u prostoru proporcijama i čitljivošću odgovara namjeni.
izvori	HR-DADU-292, svež. 116/2
literatura	*** Spomen križ na Srđu, u: Dubrava, 15. lipnja 1935.; SS (SONJA SEFEROVIĆ), Silvije Sponza projektant i graditelj križa na Srđu, u: Dubrovački vjesnik, 27. rujna 1997. PATRICIJA VERAMENTA, Kosta Strajnić i oblikovanje spomen-križa na Srđu, u: Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, 48, Zagreb – Dubrovnik, 2010., 363-375 PATRICIJA VERAMENTA, Oblikovanje spomen križa na Srđu, u: Oris, 80, Zagreb, 2013, 230-239
status zaštite	-
napomene	-

U. Vernazza, Spomen - križ na Srdu, model, 1935., DADU

kataloška jedinica	092
naziv	Hotel „Splendid“ (1935.-1936.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad, uvala Sumartin / Masarykov put 10
katastarska oznaka	čest. zgr. 1666 na čest. zem. 832 k.o. Gruž
naručitelj	Maja v. Jurzynowska rođ. Kraus
projektant	Drago Galić
osnova za atribuciju	popis autorovih realizacija, literatura, potpis na tehničkom opisu i troškovniku
izvođač	„Tunner i Wagner“ a.d., Beograd
izvorna namjena	hotel
današnja namjena	hotel
datacija projekta	svibanj 1935. (troškovnik radova)
građevna dozvola	31. svibnja 1935.
uporabna dozvola	22. srpnja 1936.
opis	Projektiran i izveden kao armiranobetonska skeletna konstrukcija, trokatni hotel nalazi se na južnoj strani uvale Sumartin, nedaleko morske obale. Prateći morfologiju terena, sjeverno, moru usmjereno, pročelje hotela organizirano je kaskadno. Pažnja projektanta usmjerena je prije svega rastvaranju unutrašnjosti, posvajanju vidika te što većoj insolaciji i prozračnosti. Smješteni u prizemlju, <i>hall</i> , salon i restoranska dvorana između vitkih armiranobetonskih nosača imaju ostakljenja na sjevernom te na bočnim pročeljima. Sobe na sjevernoj strani rastvorene su prostranim, trodijelnim balkonskim vratima, dok su one usmjerene jugu, uslijed izloženosti suncu i pogledima, suzdržanije fenestrirane. Središnji uzdužni hodnici triju katova, osvijetljeni su na krajevima prozorima što se protežu čitavom visinom etaže. Uslijed kaskadne organizacije, pred sobama na sjevernoj strani formirane su terase, a čitavom širinom južnog pročelja na katovima se pružaju balkoni.
današnje stanje	Usprkos dogradnjama, građevina je zadržala bitne oblikovne karakteristike i jasno čitljiv izvorni volumen.
kontekstualizacija	Za razliku od projekata za pansionare „Vilu Roxy“ i Grbić smještenih na Pločama, u relativnoj blizini povijesne jezgre Dubrovnika, lokacija u lapadskoj uvali nudila je mogućnost slobodnijeg pristupa oblikovanju vanjštine, odbacivanje regionalnih obilježja - fasadnog kamena i kosog krovišta, odnosno mogućnost primjene čistog modernističkog vokabulara. Dovođeni gotovo istovremeno, Dobrovićev „Grand hotel“ na Lopudu i hotel „Splendid“ Drage Galića, predstavljaju konačnu emancipaciju moderne u dubrovačkoj sredini. Nužna usporedba dvaju ostvarenja, na konceptualnoj, prostorno - organizacijskoj i oblikovnoj razini, nedvojbeno bi išla u prilog iskusnijeg, već u potpunosti formiranog arhitekta, no to ne umanjuje značaj i neosporne kvalitete Galićevog hotela.
izvori	HR-DADU-292, svež. 116/1
literatura	NEVEN ŠEGVIĆ, Stvaralačke komponente arhitekture FNRJ, u: Urbanizam i arhitektura, 5-6, 1950., 16 TOMISLAV PREMERL, Hrvatska moderna arhitektura između dva rata: Nova tradicija, Zagreb, 1989., 105 Arhitekti članovi JAZU, (ur.) Drago Galić, Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, 437, Zagreb, 1991., 112 ARIJANA ŠTULHOFER., ANDREJ UCHYTIL, ZRINKA BARIŠIĆ, Drago Galić, Zagreb, 1998. TOMISLAV PREMERL, Moderna i kontinuitet ladanjske kulture-arhitekture, u: Kultura ladanja, (ur.) Nada Grujić, Zagreb, 2006., 351-361, 355 SANDRA USKOKOVIĆ, Moderna arhitektura kao kulturna baština Dubrovnika, Zagreb, 2009., 147-149 LUKŠA LUCIANOVIĆ, Povijest dubrovačkog hotelijerstva (od prvih prenoćišta u Dubrovačkoj Republici do modernih pansiona i hotela uoči Domovinskog rata), Dubrovnik, 2014., 77
status zaštite	-

napomene

Izgradnja je bila povjerena beogradskoj tvrtki „Tunner i Wagner“, specijaliziranoj za armiranobetonske radove.

Prilozi 092

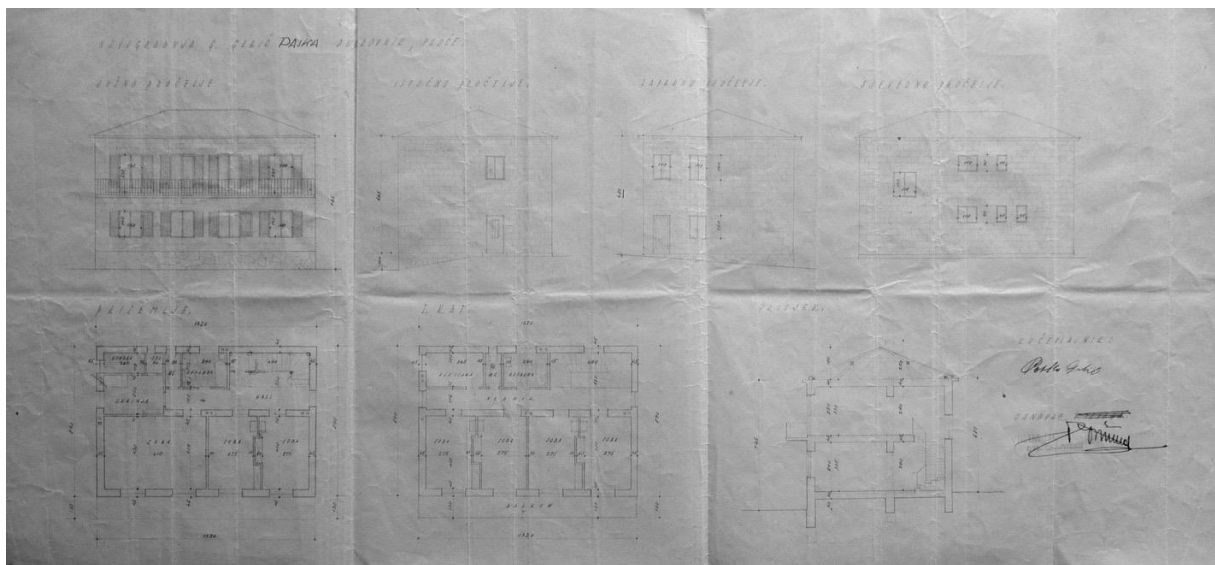
Hotel „Splendid“, 1930-ih godina, Lucianović (2014.)

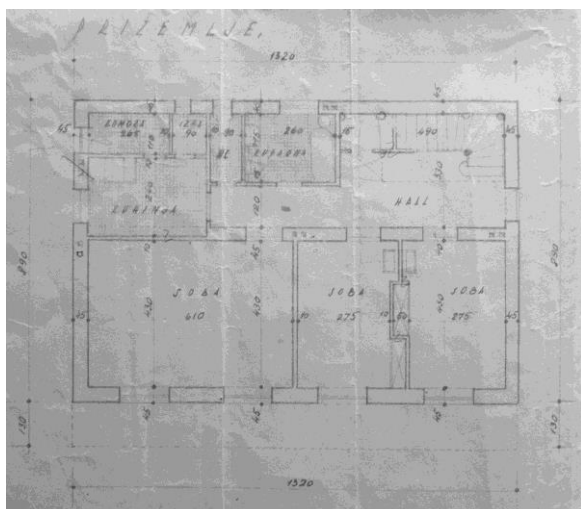
Hotel „Splendid“, promotivna grafika, Lucianović (2014.)

kataloška jedinica	093
naziv	Pansion Paska Grbića (1935.-1936.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Ploče / Buića
katastarska oznaka	čest. zgr. 2648 na čest. zem. 1641/5 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Pasko Grbić
projektant	Drago Galić
osnova za atribuciju	popisi autorovih realizacija
izvođač	Vilim Doršner
izvorna namjena	pansion
današnja namjena	stambena
datacija projekta	-
građevna dozvola	31. svibnja 1935.
uporabna dozvola	14. travnja 1936.
opis	Pansion Paska Grbića nalazi se na Pločama, u neposrednoj blizini „Vile Roxy“, kojoj je po oblikovnom rješenju i dimenzijama srodan. Kubični volumen jednokatnice natkrit je plitkim četverostrešnim krovom. Pročelja su građena kamenom, a glavno, južno pročelje s četiri vertikalne ose otvora, na katu ima betonski konzolni balkon s jednostavnom željeznom ogradom. Ulaz je smješten na istočnom bočnom pročelju, sobe su orijentirane prema jugu i hodnikom su odvojene od pomoćnih sadržaja i stubišta, smještenih uz začelje.
današnje stanje	Zgrada je zadržala izvorni volumen i oblikovanje vanjštine.
kontekstualizacija	Dok se kod obližnje „Vile Roxy“ odnos modernističke redukcije i interpretiranje regionalnih posebnosti čita u napetom ekvilibriranju unutar kreativnog procesa, kod pansiona Paska Grbića elementi regionalnog izričaja (upotreba kamena i krovšte pokriveno kupom) doimaju se kao nužni ustupak zahtjevima građevinskih vlasti, dodatak elementarnoj kubičnoj formi.
izvori	HR-DADU-292, svež. 116/7, 137/5
literatura	ARIJANA ŠTULHOFER., ANDREJ UCHYTIL, ZRINKA BARIŠIĆ, Drago Galić, Zagreb, 1998. LUKŠA LUCIANOVIĆ, Povijest dubrovačkog hotelijerstva (od prvih prenoćišta u Dubrovačkoj Republici do modernih pansiona i hotela uoči Domovinskog rata), Dubrovnik, 2014., 74
status zaštite	Zaštićeno u sklopu Povijesne cjeline grada Dubrovnika i njene neposredne okoline (Z-3818) – zona „C“
napomene	Graditelj Rikard Trostman projektirao je 1939. godine nadogradnju drugog kata, koja nije ostvarena.

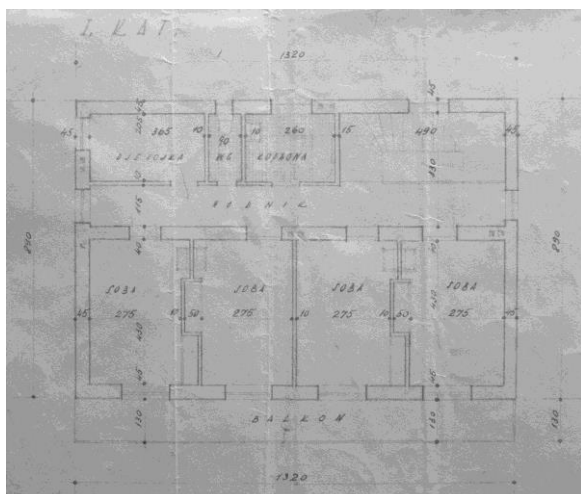
Prilozi 093

D. Galić, Pansion Paska Grbića, projekt, 1935., DADU

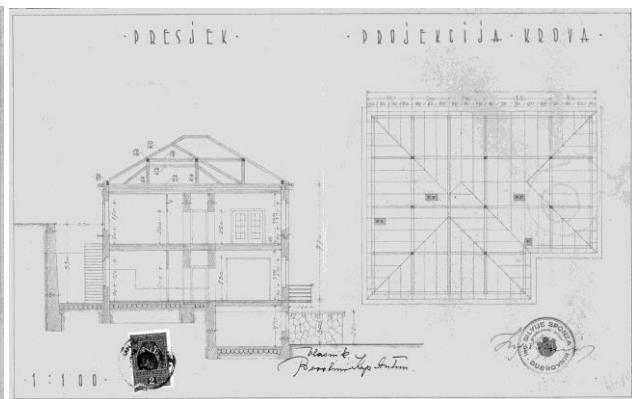
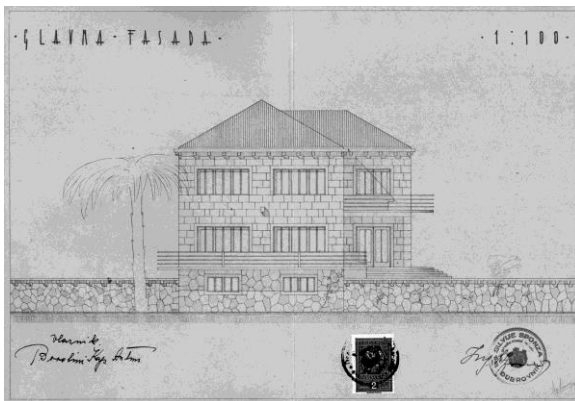
D. Galić, Pansion Paska Grbića, tlocrt prizemlja, 1935., DADU

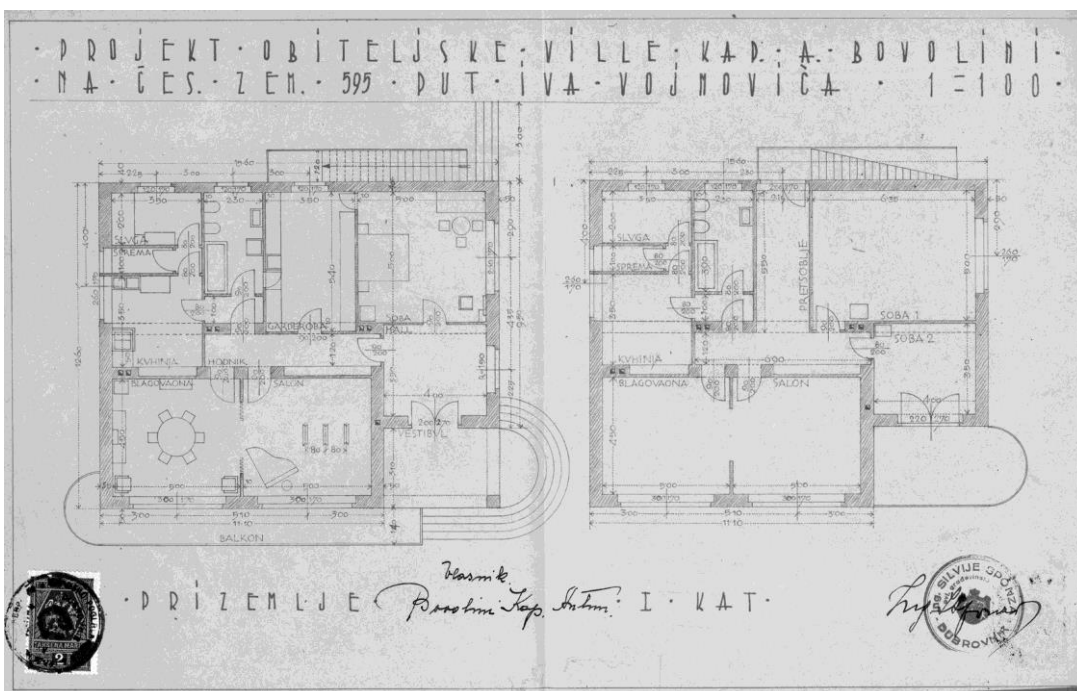
D. Galić, Pansion Paska Grbića, tlocrt prvog kata, 1935., DADU

kataloška jedinica	094
naziv	Kuća Antuna Bovolini (1935.-1938.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Lapad / Put Iva Vojnovića 20
katastarska oznaka	čest. zgr. 819 na čest. zem. 595/1 k.o. Gruž
naručitelj	Antun Bovolini, pomorski kapetan
projektant	Ugo Vernazza
osnova za atribuciju	potpis na nacrtima, komparacija
izvođač	Silvije Sponza, ovl. građevinski inženir, Dubrovnik
izvorna namjena	stambena - višestambena zgrada
današnja namjena	stambena - višestambena zgrada
datacija projekta	-
građevna dozvola	14. lipnja 1935.
uporabna dozvola	12. ožujka 1938.
opis	<p>Jednokatnica sa suterenom, smještena je na vrtnoj parceli uz prometnicu, Put Iva Vojnovića u Lapadu. Pravokutne je tlocrtne osnove s uvučenim jugoistočnim uglom. Pročelja su joj građena kamenom - suteran bunjom nepravilnog oblika, a gornje etaže kvadrirane fine obrade sлагanim u horizontalne nizove. Natkrivena je kosim krovom s pokrovom od kupe kanalice. Otvori su pravokutnog formata i imaju neprofilirane kamene okvire. Glavno pročelje kuće usmjereno je prema jugu, prometnici i Gospinom polju. Pred istaknutim zapadnim dijelom glavnog pročelja u zoni prizemlja pruža se armiranobetonski balkon ograđen jednostavnom željeznom ogradom. Polukružni završetak balkona obujmljuje zapadni ugao pročelja. Prozori ovog dijela pročelja organizirani su u dvije vertikalne ose i imaju položeni pravokutni format. Na uvučenom istočnom dijelu pročelja u zoni prizemlja smješten je ulaz u stan prizemlja, a u zoni kata nalazi se armiranobetonski balkon, koji na istočnoj strani završava polukružnim istakom. Balkon pridržava zidani stupac te je pred ulazom prizemlja tako formiran trijem. U stanove kata pristupa se otvorenim stubištem položenim uz začelje.</p> <p>Unutrašnjost je prema projektu bila podijeljena na dva etažna stana, no tijekom izvedbe prostor kata je preprojektiran u dva manja, dvosobna najamna stana sa zajedničkim ulaznim hodnikom. Prostrani stan prizemlja, namijenjen vlasnicima, ima ulazni <i>hall</i> jugoistočno, iz kojega središnji hodnik vodi prema zapadu i dijeli dvije, kliznim vratima međusobno povezane dnevne prostorije, smještene jugozapadno od gospodarskog trakta, sjeverozapadno. U sjeveroistočnom dijelu prizemlja nalazila se spavaća soba povezana s prostranom <i>garderobom</i>. Servisni sadržaji dijelom su bili smješteni u suterenu (spremište), a dijelom u pomoćnu prizemnicu u stražnjem vrtu (praonica i drvarnice).</p>
današnje stanje	Zadržan je izvorni volumen i oblikovanje vanjštine kuće. Suteran je nakon Drugog svjetskog rata adaptiran u stambeni prostor. Jedan prozor suterena na južnom pročelju preoblikovan je u vrata. U krovu su izvedeni krovni prozori.
kontekstualizacija	Kuća kapetana Antuna Bovolini jedan je od prvih poznatih projekata mladog i ambicioznog arhitektonskog tehničara Uga Vernazze, tada zaposlenog u birou inženjera Silvija Sponze - ispostavi u Dubrovniku. Razvidno je nastojanje da se regionalne graditeljske karakteristike obogate s što više eksplicitno modernističkih detalja, poput armiranobetonskih balkona zaobljenih krajeva te horizontalno položenih pravokutnih formata prozora. U okviru takvih nastojanja cjelina se može smatrati relativno uspjelom, a unutar Vernazzinog projektantskog opusa predstavlja jedno od značajnijih ostvarenja.
izvori	HR-DADU-292, svež. 116/12
literatura	-
status zaštite	-
napomene	-

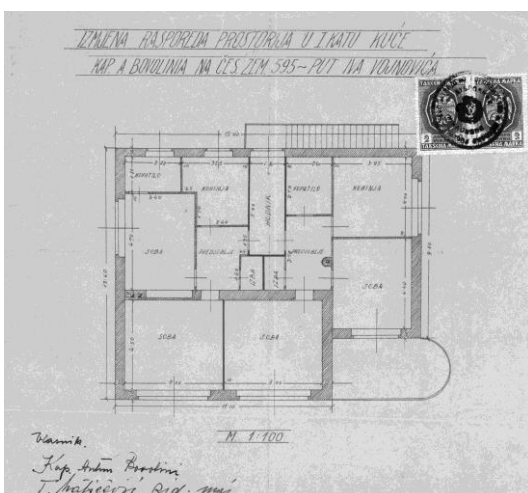
Prilozi 094

U. Vernazza, Kuća Antuna Bovolini, nacrt južnog pročelja, presjek, tlocrt krovišta, 1935., DADU

U. Vernazza, Kuća Antuna Bovolini, tlocrt prizemlja i kata, 1935., DADU

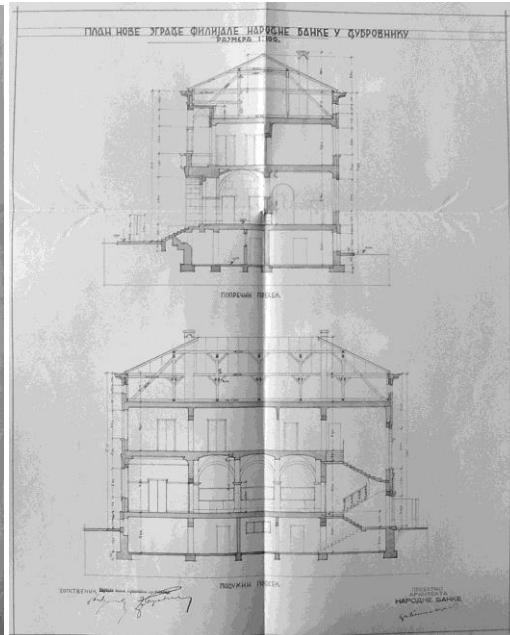
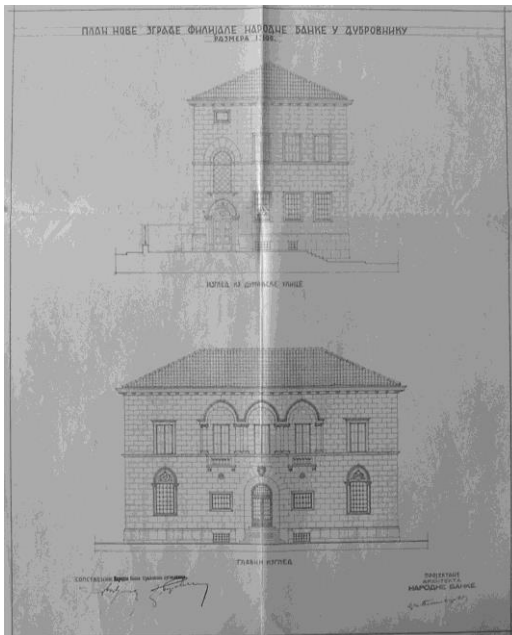
U. Vernazza, Kuća Antuna Bovolini, izmijenjeni tlocrt kata, 1935., DADU

kataloška jedinica	095
naziv	Palača „Narodne banke“ (1935.-1936.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Pile / Ulica branitelja Dubrovnika 15
katastarska oznaka	čest. zgr. 44 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Narodna banka Kraljevine Jugoslavije
projektant	Bogdan Nestorović
osnova za atribuciju	potpis na nacrtima
izvođač	?
izvorna namjena	poslovna zgrada
današnja namjena	poslovna zgrada
datacija projekta	-
građevna dozvola	18. lipnja 1935.
uporabna dozvola	11. svibnja 1936.
opis	<p>Monumentalna jednokatnica pravokutnog tlocrta natkrivena plitkim četverostrešnim krovijem, smještena je uz Ulicu branitelja Dubrovnika na Pilama. Zgrada je zauzela veći dio građevne parcele, pa je do njenih rubova preostao nevelik dvorišni prostor, prema prometnici, odnosno niskom ogradnom zidu sa željeznom ogradom, djelomično ozelenjen uskim nasadom.</p> <p>Zidni plašt zgrade građen je fino obrađenim kamenim kvadrima uskih sljubnica. Glavnim, sjevernim, simetrično organiziranim pročeljem dominira središnja trolučna lođa kata. Kamena plastika lođe, kao i čitavog pročelja, podražava gotičke i renesansne oblike. Četiri figurativna, alegorijska reljefa u lunetama nad otvorima prizemlja izradio je kipar Petar Palavicini.</p> <p>Središnji dio prizemlja zauzima dvorana pregradom podijeljena na prostor za stranke i prostor za činovnike. Na bočnim stranama nalaze se uredske prostorije i trezor, a u sjeverozapadnom uglu je stubište, koje ima i zaseban ulaz na zapadnom pročelju i koje vodi u stan upravitelja smješten na katu. U podrumu su smješteni pomoćni sadržaji.</p>
današnje stanje	Očuvan je integritet parcele, izvorni volumen i oblikovanje vanjštine.
kontekstualizacija	<p>Središte projektantove pažnje bilo je usmjereno na komponiranje reprezentativnog pročelja - stilizirana kamena plastika očito nastoji referirati na dubrovačka stilski mješovita, gotičko - renesansne zdanja, no u vrlo slobodnoj, nedosljednoj interpretaciji. Dok je prostorna organizacija provedena rutinski, znatna pažnja posvećena je oblikovanju detalja opreme, a sve zanatske radnje odlikuje vrlo visoka kvaliteta.</p> <p>Iako joj se ne može odreći urbanotvorna kvaliteta, zgrada je stiješnjena na uskoj parceli uz nedovoljno prostranu prometnicu, što otežava sagledavanje cjeline, pa tako u znatnoj mjeri izostaje željeni efekt monumentalnosti.</p>
izvori	HR-DADU-292, svež. 119/4
literatura	SANJA ŽAJA VRBICA, Javne skulpture Petra Pallavicinija u Dubrovniku, u: Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, 46, Zagreb-Dubrovnik 2008., 259-278
status zaštite	Zaštićeno u sklopu Povijesne cjeline grada Dubrovnika i njene neposredne okoline (Z-3818) – zona „A“
napomene	-

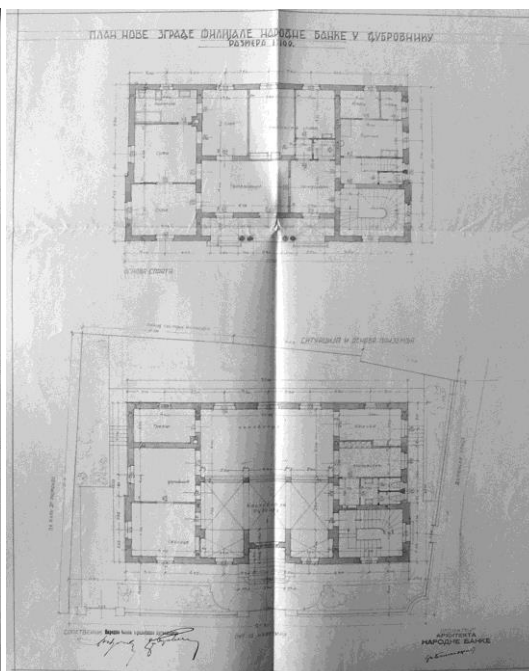
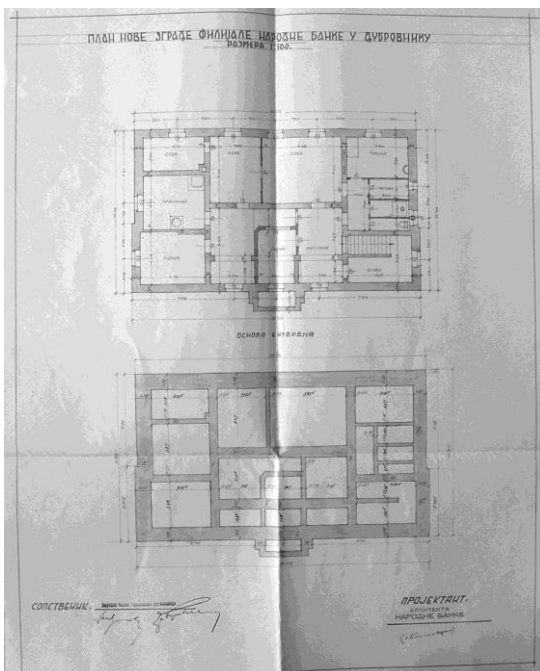
Prilozi 095

B. Nestorović, Palača „Narodne banke“, situacija, 1935., DADU

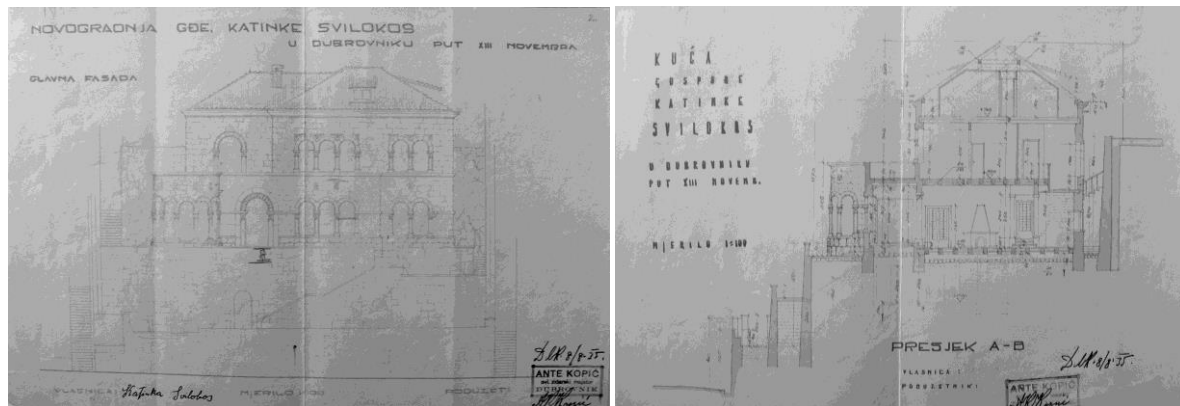
B. Nestorović, Palača „Narodne banke“, nacrt sjevernog i zapadnog pročelja, presjeci, 1935., DADU

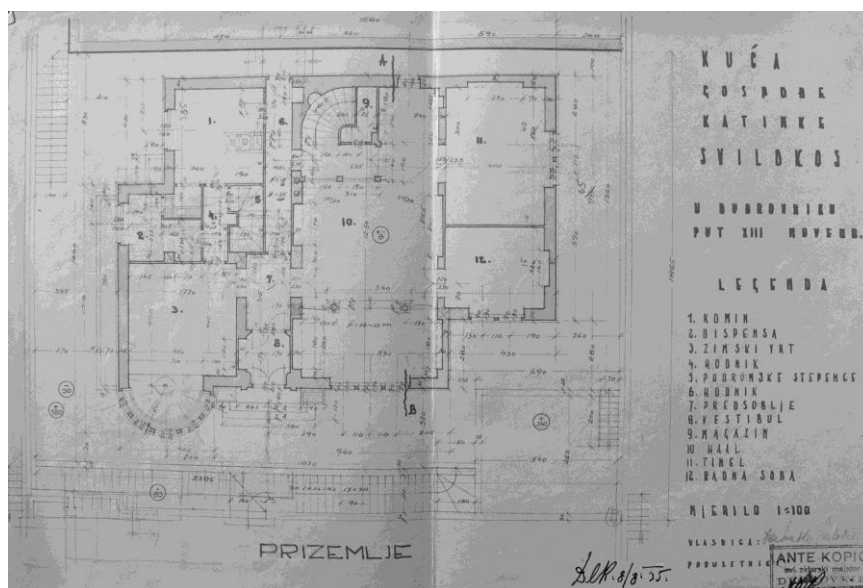
B. Nestorović, Palača „Narodne banke“, tlocrti, 1935., DADU

kataloška jedinica	096
naziv	Vila Katinke Svilokos (1935.-1937.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Pile / Istarska 2
katastarska oznaka	čest. zgr. 2741 na čest. zem. 323 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Katinka Svilokos
projektant	Jozo Dražić
osnova za atribuciju	komparacija
izvođač	Ante Kopic, ovl. zid. majstor
izvorna namjena	stambena – obiteljska vila
današnja namjena	stambena
datacija projekta	8. kolovoza 1935.
građevna dozvola	?
uporabna dozvola	22. studenog 1937.
opis	<p>Vila je smještena uz glavnu prometnicu predjela Pila, na razmjerno maloj, strmoj parceli, s pažljivo organiziranim uskim stepenastim vrtim terasama. Tlocrtno i visinski razvedeni volumen građevine s uvučenom zonom kata u odnosu na prostrano prizemlje, prati kaskadnu organizaciju vrta. Zidni plašt vile, građen fino obrađenim kamenim klesancima, kontrastira nepravilnom slogu podzida vrtnih terasa. Bogato dekorativnim detaljima, glavno pročelje, usmjereno prema jugu, rastvoreno je višedijelnim otvorima, lučnih nadvoja.</p> <p>Unutrašnjost ispunja zahtjeve visokog standarda građanskog življenja sa strogo odijeljenim servisnim sadržajima smještenim u podrumu i dijelu prizemlja od prostora namijenjenih boravku obitelji. Središnje komunikacijsko čvorište prizemlja zauzima reprezentativni <i>hall</i> iz kojega zavojito stubište vodi na kat sa spavaćim sobama, pred kojima se s južne strane otvara prostrana terasa. Prostornom kvalitetom izdvaja se zimski vrt, smješten u jugozapadnom dijelu prizemlja, a čiji je polukružni istak u potpunosti rastvoren petodijelnim prozorom.</p>
današnje stanje	Vrt je zadržao integritet i izvorno oblikovanje, pojavnost kuće narušena je izvedbom predimenzioniranog krovnog belvedera – mansarde.
kontekstualizacija	Nastala u vremenu kada se moderna u lokalnoj sredini nametnula kao punopravni vid arhitektonskog izričaja, vila Svilokos na Pilama može se doimati kao retrogradni pokušaj oživljavanja historicističke prakse. No bez obzira na primijenjenu morfologiju, očiti ustupak traženju naručitelja, arhitekt Dražić uspijeva u potpunosti zadržati stvaralački integritet. Usprkos oblikovnom rječniku, arhitekt je uspio koncipirati suvremeno mišljen prostor, protočan i prožet s okolinom.
izvori	HR-DADU-292, svež. 117/9
literatura	DUŠKO KEČKEMET, Moderna arhitektura u Dalmaciji, u: Arhitektura, 156-157, Zagreb, 1976., 65-79, 78
status zaštite	Zaštićeno u sklopu Povijesne cjeline grada Dubrovnika i njene neposredne okoline (Z-3818) – zona „B“
napomene	-

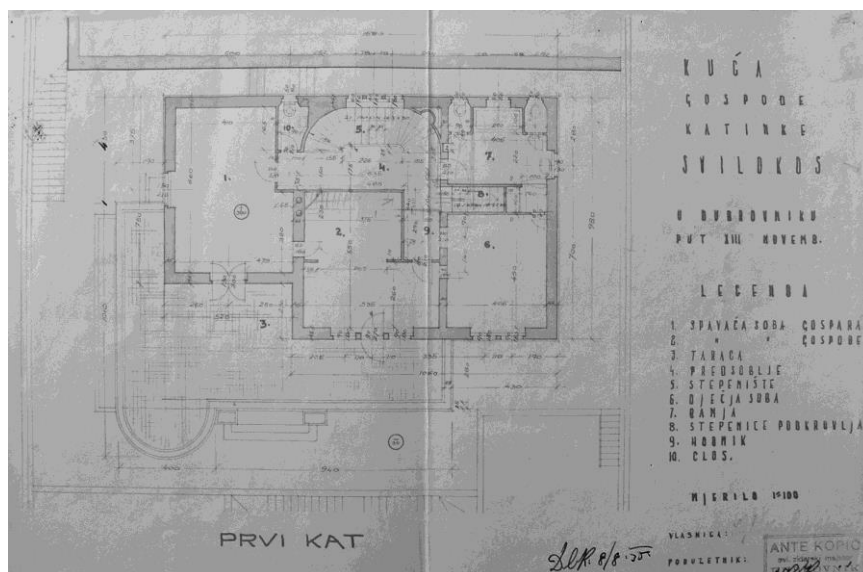
Prilozi 096

J. Dražić, Vila Katinke Svilokos, nacrt južnog pročelja, presjek, 1935., DADU

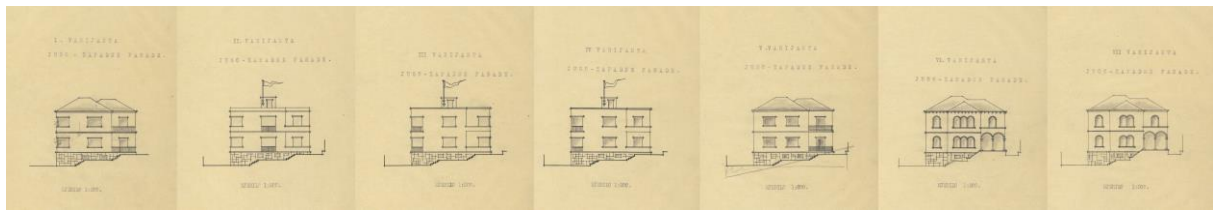
J. Dražić, Vila Katinke Svilokos, tlocrt prizemlja, 1935., DADU

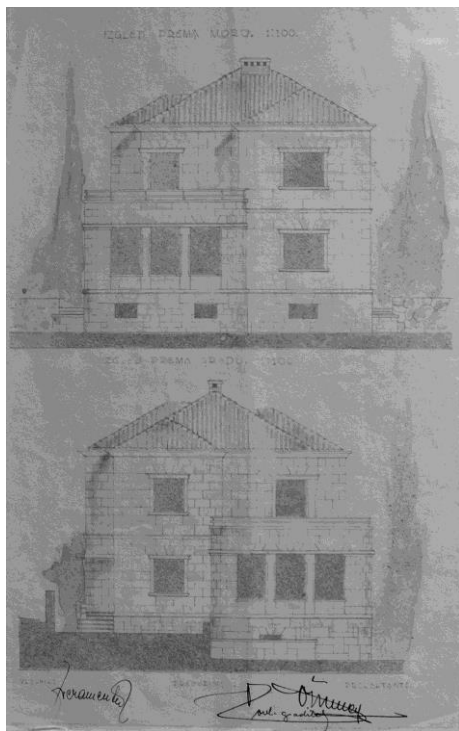
J. Dražić, Vila Katinke Svilokos, tlocrt kata, 1935., DADU

kataloška jedinica	097
naziv	Kuća Veramenta (1935.-1936.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Ploče / Uz Tabor 4
katastarska oznaka	čest. zgr. 2979 na čest. zem. 1656 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Đuro Veramenta
projektant	Jozo Dražić
osnova za atribuciju	nacrti u arhitektovoj ostavštini
izvođač	Vilim Doršner
izvorna namjena	stambena, obiteljska kuća
današnja namjena	stambena, obiteljska kuća
datacija projekta	travanj 1935.
građevna dozvola	25. rujna 1935.
uporabna dozvola	16. studenog 1936.
opis	<p>Kuća Veramenta smještena je na nevelikoj, kaskadno organiziranoj vrtnoj parceli na uglu ulice Uz Tabor i Puta od Bosanke na Pločama. Kvadratična osnova i kubični volumen podrumljene jednokatnice razvedeni su istacima i uvlačenjima, što se prenosi i na složenu geometriju krovšta.</p> <p>Posebna pažnja kod oblikovanja volumena posvećena je jugozapadnom uglu, izloženom u vizurama iz smjera gradske luke - u zoni prizemlja istaknuta je lođa zaobljenih uglova, natkrivena terasom, dok je na katu ugao kuće uvučen. Ulaz, smješten na zapadnom pročelju, natkriven je jednostavnom betonskom nadsterešnicom. Sjeverno pročelje, položeno neposredno uz ogradni zid prema Putu od Bosanke, također je razvedeno, no jednako kao i istočno pročelje, usmjereno susjednoj obiteljskoj kući, oblikovno je suzdržano i rastvoreno manjim brojem prozora pomoćnih prostorija. Pročelja su građena pravilnim kamenim klesancima fine obrade, a otvori imaju jednostavno oblikovane okvire. Iz malenog predvorja pristupa se u središnju prostoriju prizemlja - <i>hall</i>. Prema jugu usmjerene su reprezentativne prostorije, salon povezan s ugaonom lođom te blagovaonica, dok su servisni sadržaji smješteni sjeverno. Dvokrako stubište vodi do nevelikog predsoblja kata, oko kojeg su razmještene četiri spavaće sobe i kupaonica. U podrumu se nalaze spremišta i praonica.</p> <p>Vrtne površine, iako nevelike, iznimno su pažljivo oblikovane.</p>
današnje stanje	Očuvana je cjelovitost vrtno-parcele, volumen i oblikovanje vanjštine kuće.
kontekstualizacija	Tijekom tridesetih godina arhitekt je Dražić kod oblikovanja eksterijera obiteljskih kuća bio sklon kompromisima, odnosno nije se ustezao podrediti željama investitora. Kod projektiranja kuće Veramenta, kao svojevrsni <i>tour de force</i> , naručitelju je ponudio čak sedam idejnih varijanti oblikovanja pročelja, u širokom rasponu od rješenja prožetih naglašenim povijesnim reminiscencijama, s višedijelnim prozorima i lođama lučnih nadvoja, pa do modernističkih rješenja - zidnog plašta rastvorenog prozorima pravokutnog položenog formata i zaključenog krovnom terasom. Ipak, izvedena kuća možda je najbliža arhitektovu nazoru - dekorativni elementi gotovo su u potpunosti reducirani, o regionalnom karakteru svjedoče primijenjeni materijali - kamen i kupa, a arhitektonska kompozicija razvedenog volumena u suglasju je s prostornom dispozicijom i njenom interakcijom s okolišem.
izvori	HR-DADU-292, svež. 116/4; OJD
literatura	DUŠKO KEČKEMET, Moderna arhitektura u Dalmaciji, u: Arhitektura, 156-157, Zagreb, 1976., 65-79, 78
status zaštite	Zaštićeno u sklopu Povijesne cjeline grada Dubrovnika i njene neposredne okoline (Z-3818) – zona „B“
napomene	-

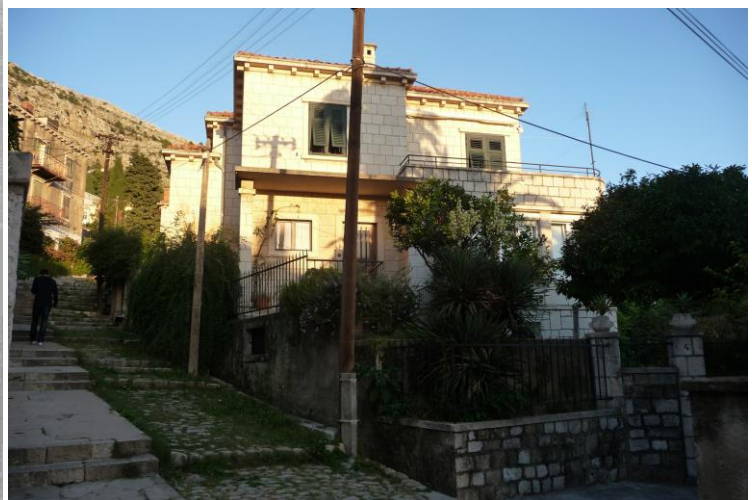
Prilozi 097

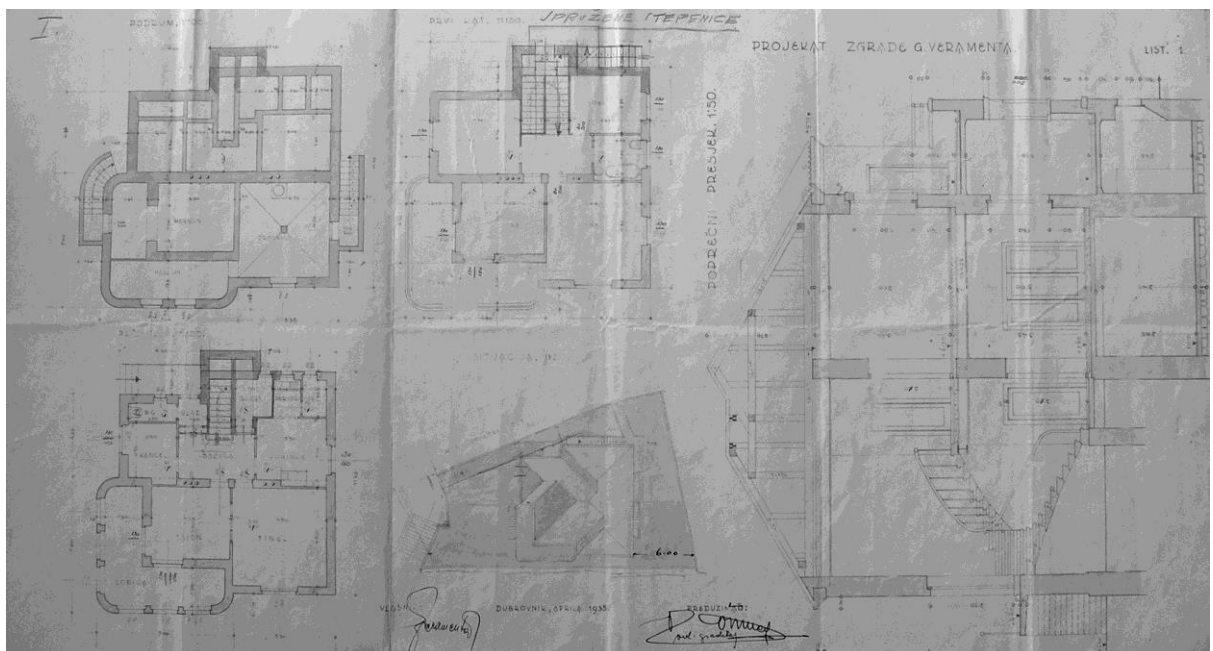
J. Dražić, Kuća Veramenta, idejne varijante pročelja, 1935., OJD

J. Dražić, Kuća Veramenta, nacrt pročelja, 1935., DADU

Kuća Veramenta, pogled s istoka

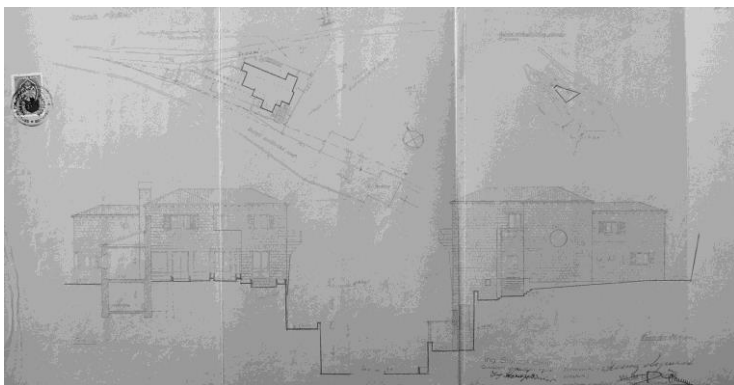

J. Dražić, Kuća Veramenta, tlocrti, presjek, situacija, 1935., DADU

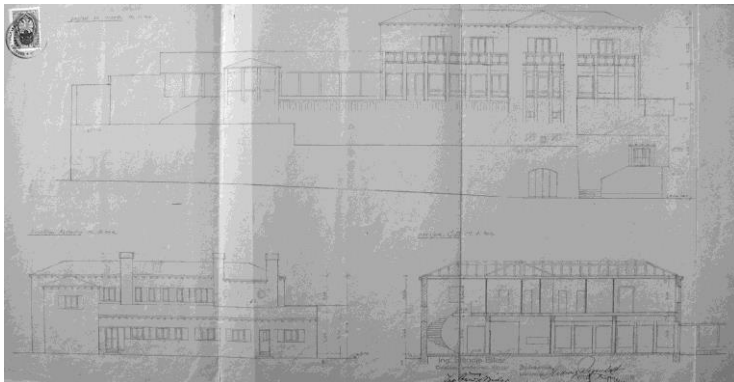
kataloška jedinica	098
naziv	Vila Hedwig Zimdin - Regenhart (1935.-1937.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Sv. Jakov / Put Vlaha Bukovca 33
katastarska oznaka	čest. zgr. 2910 na čest. zem. 1872/10 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Hedwig Zimdin - Regenhart
projektant	Heinrich Lauterbach
osnova za atribuciju	navodi u literaturi
izvođač	Vilim Doršner (započeo radove), Stijepo Kovačević (od 9. prosinca 1935.), Stanoje Bikar (od 11. travnja 1936.)
izvorna namjena	stambena – obiteljska vila
današnja namjena	stambena
datacija projekta	4. srpnja 1935.
građevna dozvola	6. prosinca 1935.
uporabna dozvola	16. srpnja 1937.
opis	<p>Vila je smještena u istočnom dijelu Sv. Jakova, u doba gradnje izrazito rijetko naseljenog gradskog predjela, no iznimno atraktivnog po širokim vizurama koje se pružaju na otok Lokrum i pučinu te zidinama utvrđeni grad. Trokutni oblik kaskadno organizirane vrtne parcele određen je pravcem pružanja nekadašnjeg karavanskog puta, koji uz sjeverozapadni rub parcele započinje svoj uspon prema Žarkovici te njegovim odvojkom južno, nastavkom Puta Vlaha Bukovca, što vodi do obližnjeg samostana i crkve sv. Jakova.</p> <p>Tlocrtno i visinski razvedena građevina stapa se s elementima arhitektonske vrtne opreme u nedjeljivu cjelinu. Bazu kompozicije tvori podzid vrtne terase pružene uz pravac ceste, građen nepravilnim bunjastim kamenom. Pri istočnom kraju podzida je otvor garaže, a dalje prema istoku stubišni prilaz kući. Nad prvom vrtnom terasom diže se podzid terase na kojoj je položena vila, građen pravilnim kamenim kvadrima, obrađenim istovjetno kao i zidni plašt vile. Iz podzida izrasta istaknuti volumen južnog krila građevine, čijim pročeljem dominira balkon kata, glavni oblikovni akcent cjeline. Balkon je položen na četiri jaka nosača, sastavljena od triju stupnjevanih kamenih konzola naslonjenih na lezene - skošene istake koji pružajući se prema zemlji urastaju u zidni plašt. Motiv postupnog stapanja vertikalnih nosača i ziđa arhitekt varira na čitavom uličnom potezu - stupcima ulaznog trijema i terase kata uz pročelje, stupcima paviljona smještenog na terasi zapadno od kuće te konačno i kao dekorativni motiv na ogradi terase pred kućom.</p> <p>Iz trijema pred ulazom na jugoistočnoj strani stupa se u maleni pretprostor te zatim u <i>hall</i> uz čiju se zapadnu stranu nalazi otvoreno zavojito stubište za kat. U osi predvorja prema zapadu vežu se dvorana, blagovaonica te zimski vrt. Dvorana i blagovaonica povezane su sa salonom smještenim u istaknutom južnom krilu. Servisni sadržaji razmješteni su uz začelje, u uzdužnom prizemnom krilu orijentiranom na stražnje dvorište, dok se na katu nalaze spavaće sobe, kupaonice i pomoćne prostorije.</p> <p>Iako se vila doima kao čvrsti, zatvoreni volumen, arhitekt je nastojao uspostaviti tijesnu vezu između unutrašnjosti i okoliša - sve stambene prostorije kata povezane su s terasama ili balkonom, salon i blagovaonica imaju izlaz u trijem u čijoj se osi prema zapadu pruža pergolom natkrita šetnica što vodi do paviljona i dalje do stubišta koje se spušta u „<i>japanski vrt</i>“. Prema terasi i vrtu orijentiran je i zimski vrt, prostorija u zapadnom dijelu prizemlja, nizom prozora rastvorena prema okolišu.</p>
današnje stanje	Očuvan je integritet vrtne parcele, volumen i oblikovanje vanjštine. Nakon Drugog svjetskog rata vila je oduzeta vlasnicima i preuređena u odmaralište, no bez znatnijih intervencija u interijeru.
kontekstualizacija	Uspoređujući izvedeno rješenje s odbijenim projektom Mladena Kauzlerića i Stjepana Gomboša te ostvarenjima samog Heinricha Lauterbacha s početka tridesetih godina 20. stoljeća, pojavnost vile Hedwig Regenhart doima se na prvi pogled izrazito

	konvencionalno. Očito da je arhitekt (vjerojatno i na traženje vlasnice, poučene negativnim primjerom suprugove vile „Šeherezade“) nastojao vilu što više približiti regionalnom graditeljskom izričaju. No iako u gradnji upotrebljava lokalne materijale, kamen i kupu, a kod oblikovanja zidnog omotača (pogotovo u vizualno izloženijoj zoni prvog kata) pribjegava za podneblje uvriježenim odnosima punog i praznog, Lauterbach ipak nastoji u što većoj mjeri ostvariti modernizmu imanentno prožimanje zatvorenih i otvorenih prostora, koncipirajući u funkcionalnom i oblikovnom smislu čitav posjed kao arhitektonsku cjelinu. Odustajući od pojavnog vokabulara internacionalne moderne i značajki se prilagodivši regionalnom kontekstu, arhitekt je ipak uznastojao gradnji dati i jak osobni pečat, vrativši se pri tom korijenima vlastitog umjetničkog formiranja. Naime, rješenja oblikovnih detalja, prije svega eksponiranog balkona glavnog pročelja, prizivaju u sjećanje ekspresionističke forme Lauterbachovog učitelja Hansa Poelziga.
izvori	HR-DADU-292, svež. 117/21
literatura	DUŠKO KEČKEMET, Moderna arhitektura u Dalmaciji, u: Arhitektura, 156-157, Zagreb, 1976., 65-79, 78 EMA FIORENINI ŠKERLJ, Izgradnja područja Ploče u Dubrovniku od kraja I. svjetskog rata do danas, magistarski rad, Zagreb, 1979., 44-45 SANDRA USKOKOVIĆ, Moderna arhitektura kao kulturna baština Dubrovnika, Zagreb, 2009., 126-129 SANDRA USKOKOVIĆ, Modernitet i tradicija u novijoj dubrovačkoj arhitekturi, u: Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, 50, Zagreb-Dubrovnik, 2012., 305-338, 317-320
status zaštite	Preventivno zaštićeno kulturno dobro (P-4923)
napomene	-

Prilozi 098

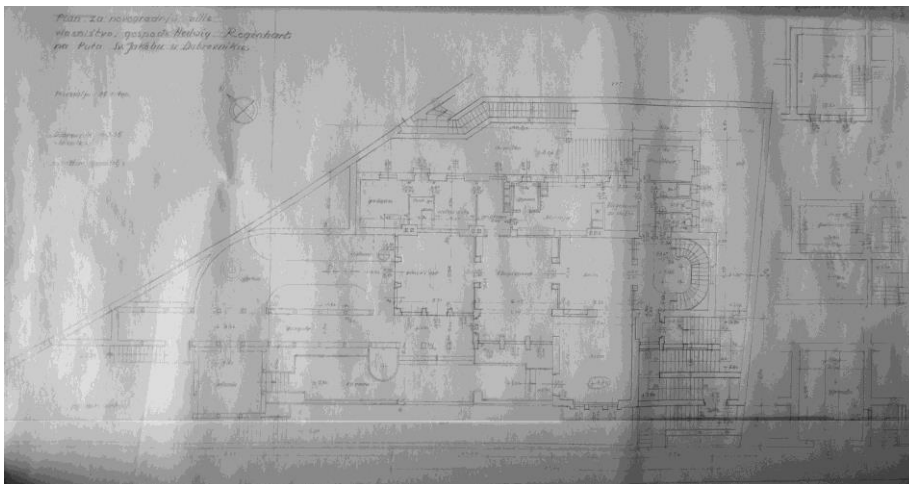

H. Lauterbach, Vila Hedwig Regenhart - Zimdin, situacija, nacrti pročelja, 1935., DADU

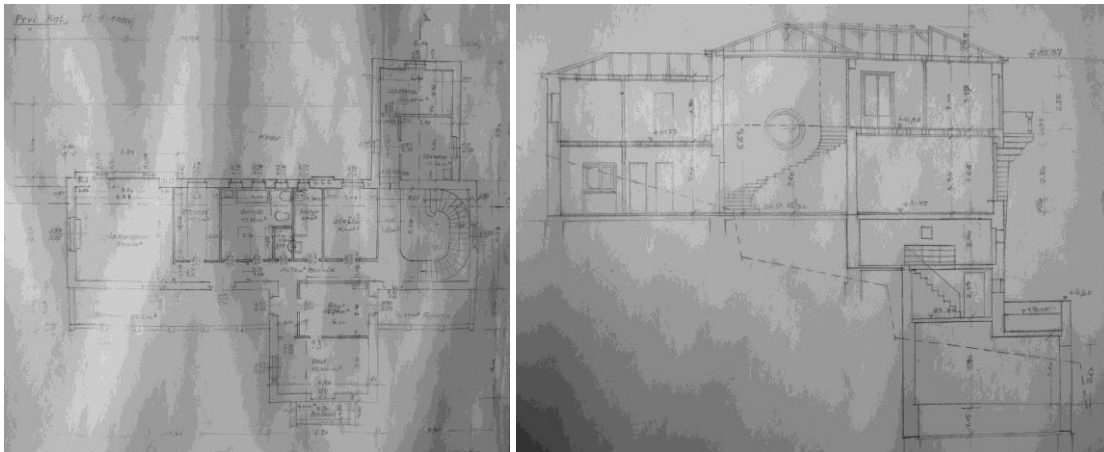

H. Lauterbach, Vila Hedwig Regenhart - Zimdin, nacrti pročelja, uzdužni presjek, 1935., DADU

Prilozi 098

H. Lauterbach, Vila Hedwig Regenhart - Zimdin, tlocrt prizemlja, 1935., DADU

H. Lauterbach, Vila Hedwig Regenhart - Zimdin, tlocrt prizemlja, poprečni presjek, 1935., DADU

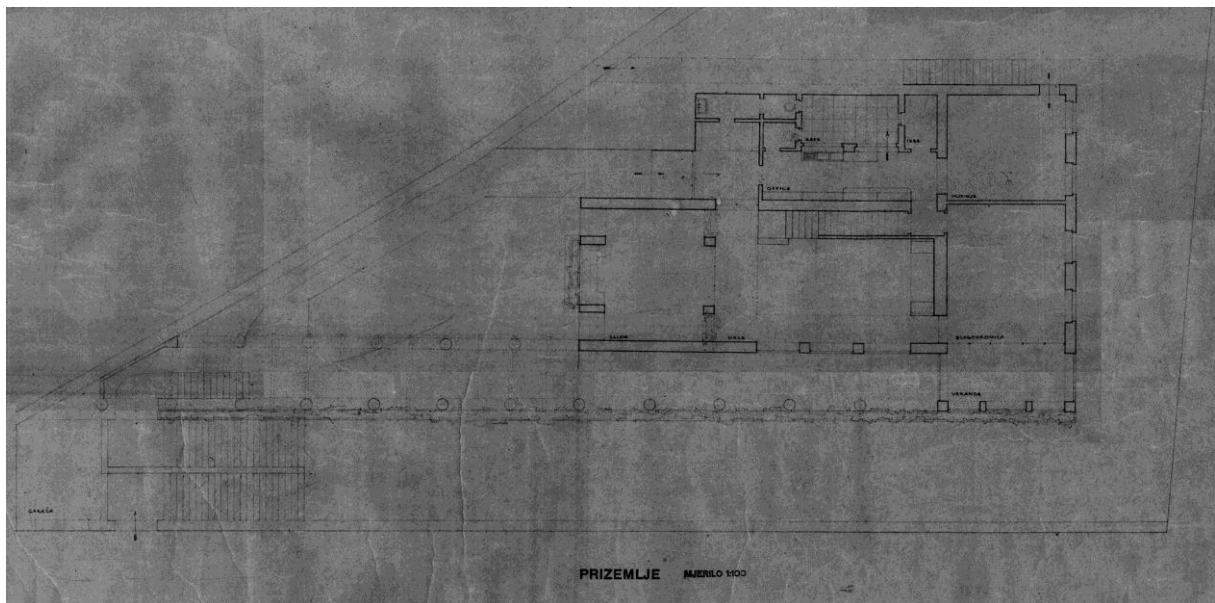
Vila Hedwig Regenhart - Zimdin nakon izgradnje

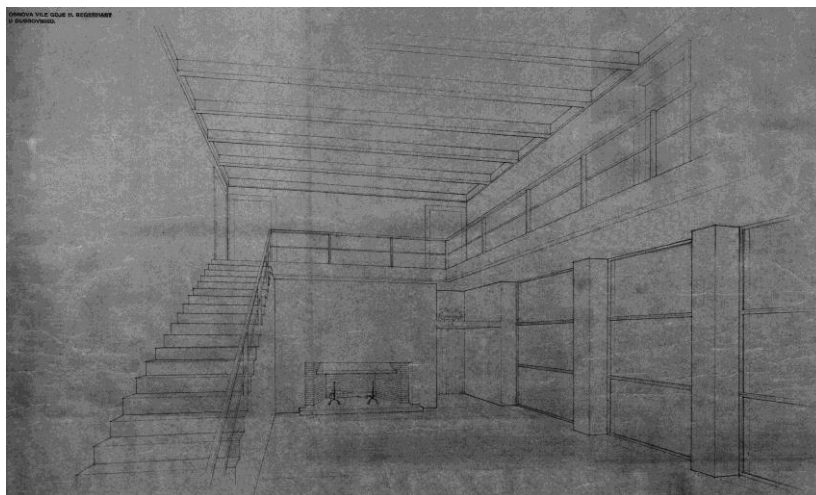
Vila Hedwig Regenhart - Zimdin, pogled s juga i sjevera

kataloška jedinica	099
naziv	Projekt vile Hedwig Zimdin - Regenhart (1935.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	projekt
lokacija / adresa	Dubrovnik, Sv. Jakov
katastarska oznaka	čest. zem. 1872/10 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Hedwig Zimdin - Regenhart
projektant	Mladen Kauzlarić i Stjepan Gomboš
osnova za atribuciju	potpis i pečat na nacrtima
izvođač	-
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	-
datacija projekta	ožujak 1935.
građevna dozvola	-
uporabna dozvola	-
opis	Poštujući tipologiju izgradnje na predjelu Ploča i Sv. Jakova, arhitekti su vilu impostirali na terasu s visokim podzidom prema cesti. Od prilaznog stubišta, smještenog u uglu parcele, prema kući i dalje uz pročelje, vodi duga šetnica sa stuporedom za odrinu. Glavni ulaz uvučen je u stražnjem dijelu kuće, gdje su smještene i pomoćne prostorije, organizirane oko svjetlarnika (zbog konfiguracije terena začelje se naslanja na podzid više terase). Uz pročelje su smješteni salon i dvorana, prema krajoliku rastvoreni širokim ostakljenjima, a međusobno odijeljeni dvama stupcima i staklenom opnom. Uz pročelje, se nalazi i blagovaonica, potpuno ostakljena prema istaknutoj lođi. Središnje mjesto u organizaciji unutrašnjosti pripada dvorani, koja se visinom proteže kroz dvije etaže, a uključuje stubište za kat i galeriju s koje se pristupa u sobe.
današnje stanje	-
kontekstualizacija	Najranije poznato rješenje Kauzlarića i Gomboša za reprezentativnu stambenu novogradnju u Dubrovniku ujedno je i najradikalnije u svom modernizmu - prožimanju unutarnjeg i vanjskog prostora i slobodnoj organizaciji tlocrta. Kasniji projekti dubrovačkih vila variraju primijenjena prostorna rješenja i arhitektonske elemente, no uvijek u nešto konvencionalnijem obliku. Iako nerealiziran i fragmentarno očuvan, projekt za vilu Zimdin - Regenhart može se svrstati među najznačajnija rješenja stambene arhitekture Mladena Kauzlarića i Stjepana Gomboša.
izvori	HR-DADU-OGU, svež. 66/331
literatura	ANTUN BAČE, Arhitekti Mladen Kauzlarić i Stjepan Gomboš, Peristil, 53, Zagreb, 2010., 105-120, 109
status zaštite	-
napomene	Od projektne dokumentacije očuvali su se tlocrt prizemlja, dva perspektivna prikaza unutrašnjosti (dvorana) i jedan perspektivni prikaz vanjštine (pogled sa zapada)

Prilozi 099

M. Kauzlarić i S. Gomboš, Projekt vile Hedwig Regenhart - Zimdin, tlocrt prizemlja, 1935., DADU

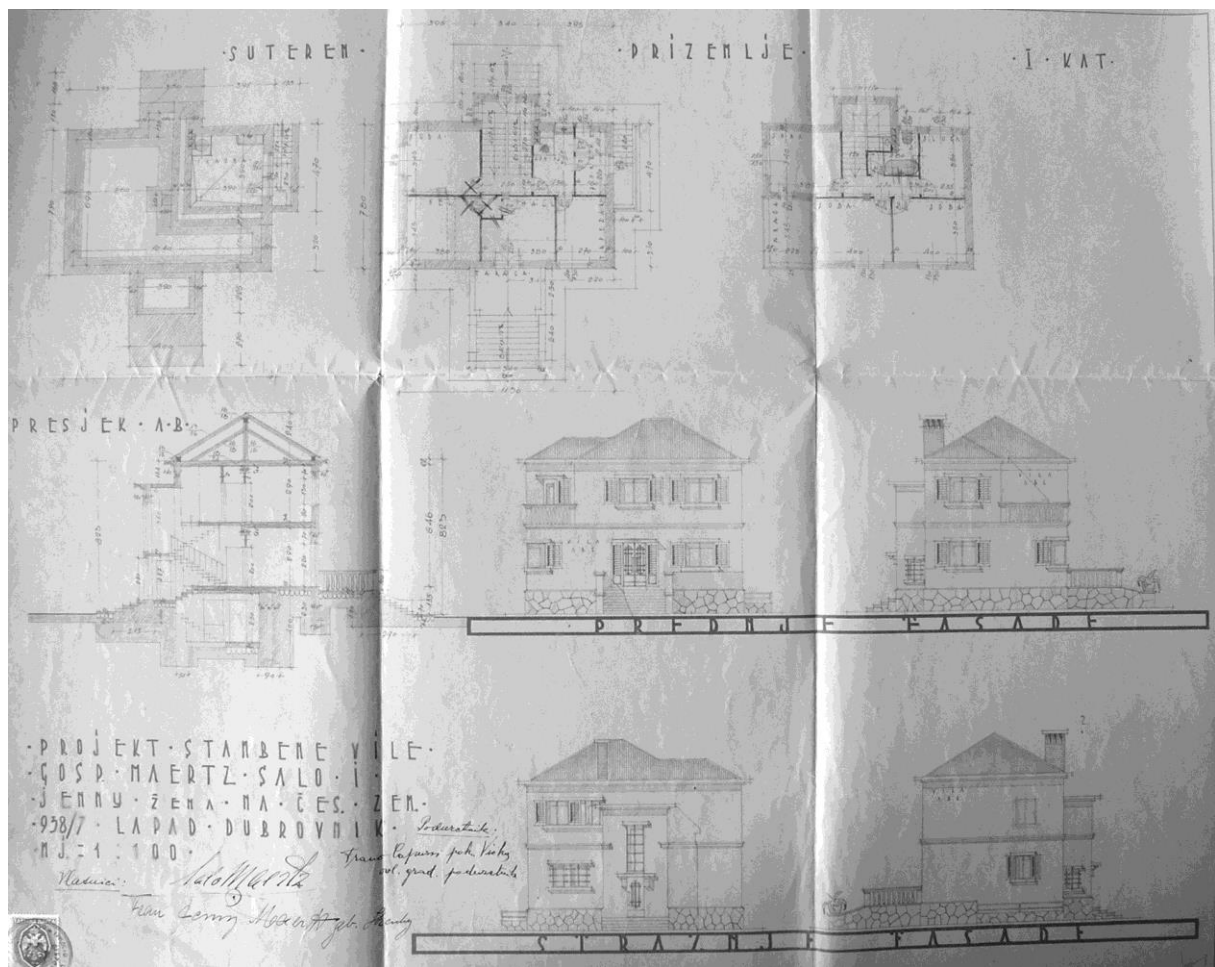

M. Kauzlarić i S. Gomboš, Projekt vile Hedwig Regenhart - Zimdin, prostorni prikaz unutrašnjosti, 1935., DADU

M. Kauzlarić i S. Gomboš, Projekt vile Hedwig Regenhart - Zimdin, prostorni prikazi, 1935., DADU

kataloška jedinica	100
naziv	Pansion „Villa Maertz“ (1936.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad / Ulica Marka Marulića
katastarska oznaka	čest. zgr. 1168 na čest. zem.938/7 k.o. Gruž
naručitelj	Jenny i Salo Maertz
projektant	Ugo Vernazza
osnova za atribuciju	potpis na nacrtu, komparacija
izvođač	Frano Capursi, ovl. građ. poduzetnik
izvorna namjena	pansion
današnja namjena	stambena
datacija projekta	-
građevna dozvola	6. travnja 1936.
uporabna dozvola	28. lipnja 1936.
opis	<p>Nekadašnji manji obiteljski pension, smješten je na vrtnoj parceli u polju što se od obale uvale Sumartin pruža prema unutrašnjosti poluotoka Lapada. Jednokatnica ima pravokutnu tlocrtnu osnovu, s rizalitim istakom u središnjoj osi istočne, začelne fasade. Sjeverozapadni ugao kuće u zoni kata je uvučen i tu formirana terasa ograđena jednostavnim balustradom. Pročelja kuće su završno žbukana, izuzev baze građene nepravilnim bunjastim kamenom. Otvori imaju naglašene potprozornike i natprozornike dok su im bočne strane usječene u zidni plašt. Istaknuti neprofilirani krovni vijenac je betonski. Pred glavnim ulazom, smještenim u središnjoj osi glavnog, zapadnog pročelja manja je terasa do koje vodi široko stubište.</p> <p>S ulaza se pristupa u <i>hall</i>, središnju prostoriju prizemlja. Južno su smješteni kuhinja i blagovaonica, a sjeverno dvije sobe. U osi ulaza je dvokrako stubište koje vodi na kat, gdje su smještene četiri sobe i kupaonica. Praonica je smještena u podrumu i pristupa joj se otvorenim stubištem uz južnu fasadu.</p>
današnje stanje	Očuvan je izvorni volumen i oblikovanje vanjštine kuće.
kontekstualizacija	Zadržavši tradicionalnu tektoniku i regionalne arhitektonske elemente, projektant je reinterpretacijom detalja cjelini nastojao dati suvremeniju, utilitarnu pojavnost.
izvori	HR-DADU-292, svež. 121/6
literatura	LUKŠA LUCIANOVIĆ, Povijest dubrovačkog hotelijerstva (od prvih prenoćišta u Dubrovačkoj Republici do modernih pansiona i hotela uoči Domovinskog rata), Dubrovnik, 2014., 69
status zaštite	-
napomene	-

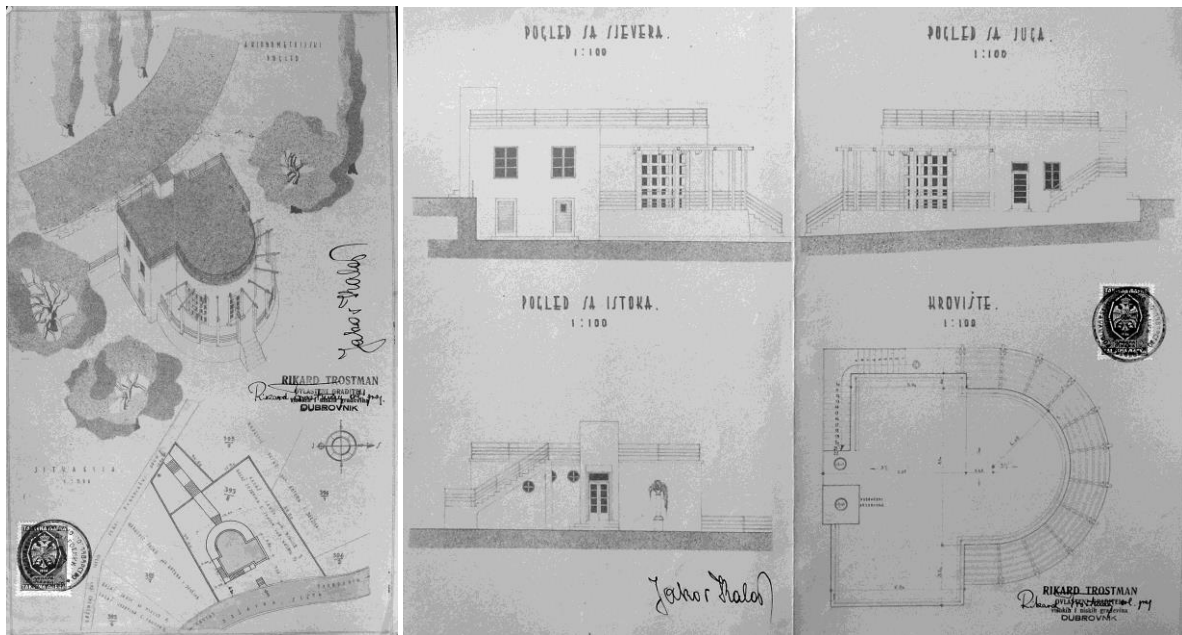
U. Vernazza, Pansion „Villa Maertz“, projekt, 1936., DADU

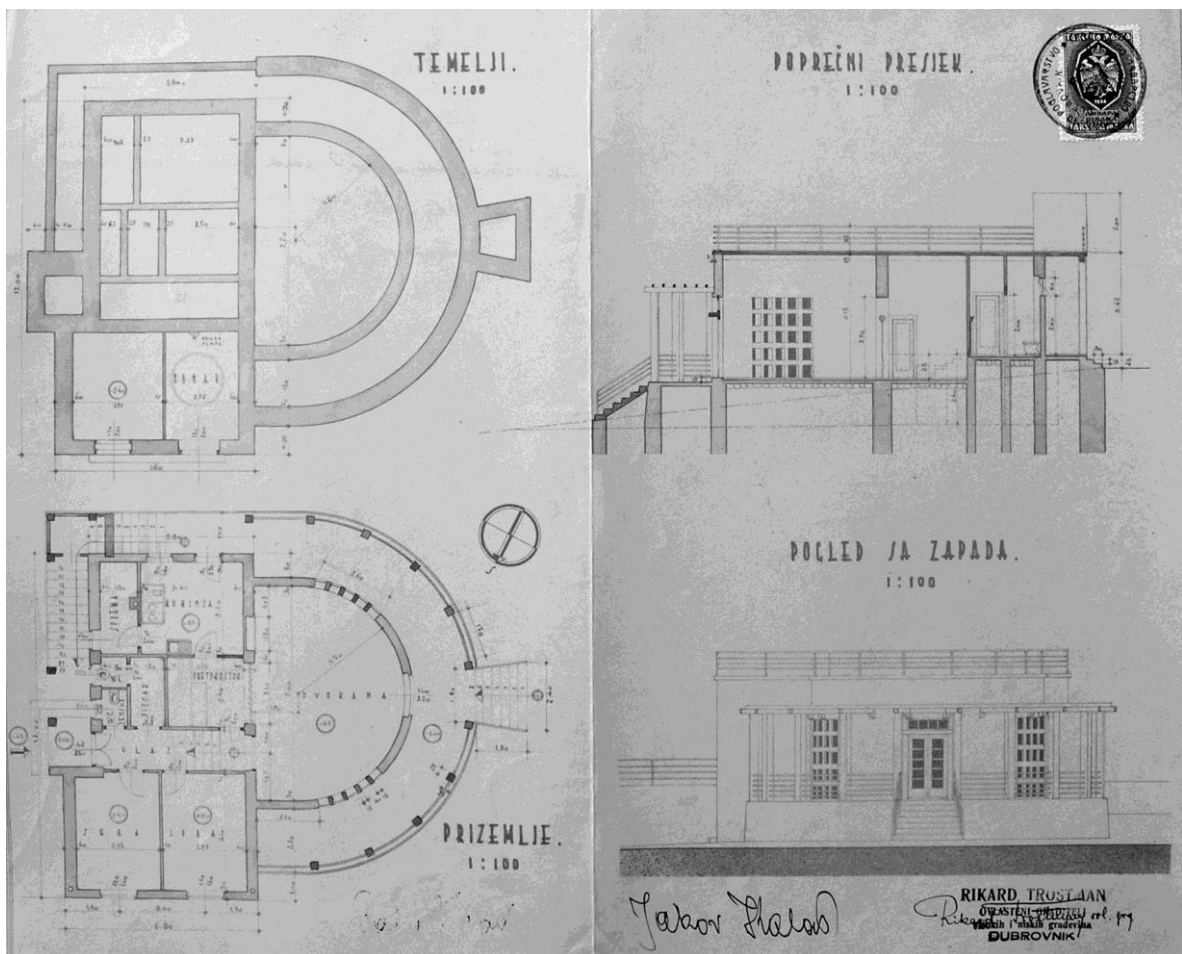
Pansion „Villa Maertz“ 1930-ih godina, Lucianović (2014.)

kataloška jedinica	101
naziv	Projekt restorana Jakova Kalaša (1936.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	projekt
lokacija / adresa	Župa dubrovačka, Kupari
katastarska oznaka	čest. zem. 395/8 k.o. Brašina
naručitelj	Jakov Kalaš
projektant	Rikard Trostman
osnova za atribuciju	potpis i pečat na nacrtima, komparacija
izvođač	-
izvorna namjena	restoran
današnja namjena	-
datacija projekta	23. kolovoza 1935.
građevna dozvola	25. svibnja 1936.
uporabna dozvola	-
opis	Izgradnja restorana planirana je u Kuparima u Župi dubrovačkoj, pored ceste što iz pravca Dubrovnika vodi prema Cavtatu. Restoran je zamišljen kao visoka prizemnica natkrita krovnom terasom. Osnovnom pravokutnom volumenu, u kome su smješteni kuhinja i pomoćne prostorije, na istočnoj je strani adiran polukružni volumen restoranske dvorane. Oko dvorane pruža se terasa natkrivena pergolom, otvorenim stubištem pruženim uz zapadni ugao zgrade povezana s krovnom terasom.
današnje stanje	-
kontekstualizacija	Projektantska ostvarenja graditelja Rikarda Trostmana karakterizira disciplinirano oblikovanje vanjštine, najčešće u potpunosti lišeno stilskih reminiscencija. No dok kod obiteljskih kuća i stambenih zgrada uglavnom koristi pročišćeni regionalni vokabular, s pročeljima građenim kamenom i kosim krovištima pokrivenim kupom, ugostiteljskim i hotelskim objektima nastoji na pojavnj razini udahnuti utilitarniji, modernistički karakter, što je slučaj i s neostvarenim projektom restorana Jakova Kalaša u Kuparima.
izvori	HR-DADU-292, svež. 120/18
literatura	-
status zaštite	-
napomene	-

Prilozi 101

R. Trostman, Projekt restorana Jakova Kalaša, situacija, prostorni prikaz, nacrt pročelja, tlocrt krovišta, 1935., DADU

R. Trostman, Projekt restorana Jakova Kalaša, tlocrt temelja i prizemlja, presjek, nacrt zapadnog pročelja, 1935., DADU

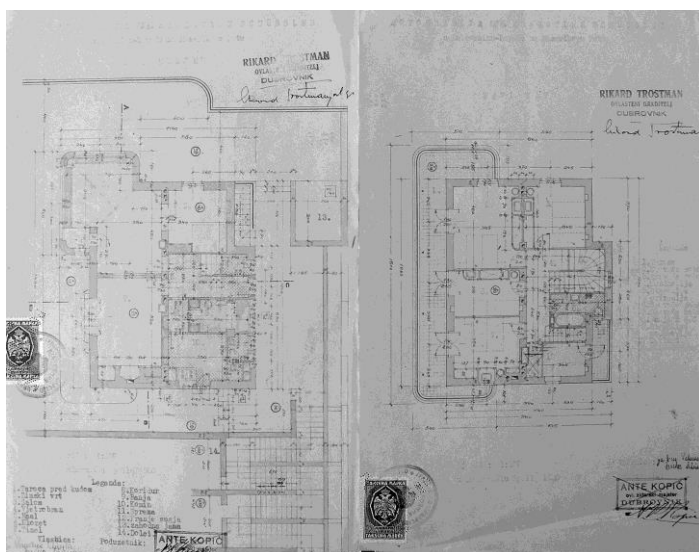
kataloška jedinica	102
naziv	Vila „Erika“ (1936.-1938.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad, uvala Sumartin / Masarykov put 10
katastarska oznaka	čest. zgr. 627 na čest. zem. 828/6 k.o. Gruž
naručitelj	Ernestina von Schüssler
projektant	Jozo Dražić
osnova za atribuciju	nacrti u arhitektovoj ostavštini
izvođač	Rikard Trostman, ovlaštenu graditelj
izvorna namjena	stambena – obiteljska vila
današnja namjena	stambena – obiteljska vila
datacija projekta	travanj 1936.
građevna dozvola	20. rujna 1936.
uporabna dozvola	28. siječnja 1938.
opis	<p>Zemljište na kojemu je vila sagrađena pruža se od Masarykovog puta do morske obale uvale Sumartin. Projektom su detaljno osmišljene kaskadno organizirane vrtne površine, u gornjem, južnom dijelu preoblikovane nakon gradnje kuće Erike Milutin (1940.), također po projektu Joza Dražića.</p> <p>Jednokatnica pravokutne tlocrtne osnove, pročelja građenih kamenom i natkrivena krovijem s kupom kanalicom, užom je sjevernom stranom usmjerena prema morskoj obali. Na sjeverozapadnom uglu istaknuta je lođa prizemlja, zaobljenih uglova i rastvorena širokim pravokutnim otvorima. Nad lođom je u zoni kata terasa na koju se veže balkon koji kontinuirano čitavom zapadnom i dijelom južne fasade. Sjeveroistočni ugao kuće je uvučen i tu smješteno manje otvoreno stubište za pristup suterenu. Jugoistočni ugao je uvučen samo u zoni kata, gdje je formirana manja terasa. Obradi i artikulaciji zidnog plašta posvećena je znatna pažnja - nisku rustičnu bazu izvedenu u slobodnom vezu od gornje zone, građene klesancima finije obrade s laganim u pravilne horizontalne nizove, dijeli tanki, glatko obrađeni razdjelni vijenac. U razini terase i balkona proteže se jednostavno profilirani razdjelni vijenac, a pročelje zaključuje završni vijenac - krovni kanal položen na zaobljene konzolice. Otvori su pravokutnog formata i imaju kamene okvire profilirane jednostavnom trakom uz vanjski rub. Izuzetak predstavlja zona prizemlja na sjevernom pročelju gdje su okviri ulaznog portala lučnog nadvoja i tri malena okulusa oblikovani s istaknutim širokim polukružnim profilom. Baze portala ukrašene su dijamantnim vršcima, pa se kompozicija doima kao slobodna interpretacija kasnorenasansnih i baroknih motiva.</p> <p>S glavnog ulaza, smještenog pri sredini sjevernog pročelja, stupa se u hodnik koji dijeli servisni trakt, smješten istočno, od blagovaonice i zimskog vrta zapadno. Blagovaonica je širokim vratima na zapadnoj strani, rastvorena prema terasi, a s prostranim zimskim vrtom, smještenim sjeverozapadno, povezana je kliznim vratima. Zimski vrt, krajoliku se rastvara širokim otvorima istaknute lođe, a povezan je s manjim salonom, istočno. Stubište za kat, položeno je u jugoistočnom uglu, neposredno do ulaza, a vodi u središnji hodnik, uz koji je raspoređeno pet spavaćih soba i kupaonica. Sve su sobe bile opremljene umivaonicama i ugradbenim ormarima. Uže stubište vodi u potkrovlje gdje se nalaze još dvije sobe. Dio servisnih sadržaja, praonica i spremišta, smješteni su u suterenskoj etaži, pod terasom sjeverno uz kuću, a imaju otvore u podzidu terase. Tijekom izvedbe izvršene su značajne izmjene prostorne organizacije - prema odobrenom projektu ulaz se trebao nalaziti na istočnom pročelju, a umjesto hodnika komunikacijsko čvorište trebao je predstavljati <i>hall</i>. Izvorno vrtno rješenje izmijenjeno je traženjem građevnog odbora da se u zapadnom dijelu posjeda uspostavi stubišna ulica - javna komunikacija s obalom.</p>
današnje stanje	Već 1940. godine, u vrtu sjeverno od vile, također prema projektu Joza Dražića, za kćerku naručiteljice podignuta je prizemnica, a koja je krajem 20. stoljeća nadograđena. Vila je zadržala izvorni volumen i oblikovanje vanjšine.

kontekstualizacija	Kod artikulacije pročelja arhitekt koristi tradicionalni vokabular, ne usteže se ni od stilskih reminiscencija, a ujedno unosi i elemente poput armirano-betonske terase. Iako takav pristup obiluje nedosljednostima i mogao bi se nazvati eklekticismom, vili Ernestine von Schüssler ne može se odreći arhitektonska kvaliteta, pa čak ni inventivnost. I ovdje je prisutna, za arhitekta Dražića uobičajena, visoka razina osmišljavanja okoliša vile, vrtnih površina i terasa, promišljena impostacija zgrade, kao i snažno prožimanje unutrašnjosti s okolinom.
izvori	HR-DADU-292, svež. 125/6, 138/11; OJD
literatura	DUŠKO KEČKEMET, Moderna arhitektura u Dalmaciji, u: Arhitektura, 156-157, Zagreb, 1976., 65-79, 78 LUKŠA LUCIANOVIĆ, Povijest dubrovačkog hotelijerstva (od prvih prenoćišta u Dubrovačkoj Republici do modernih pansiona i hotela uoči Domovinskog rata), Dubrovnik, 2014., 67
status zaštite	-
napomene	Prilikom kolaudacije 28. siječnja 1938., odobrene su izmjene u odnosu na odobreni projekt, temeljem prikazanih novih nacrt.

Prilozi 102

J. Dražić, Vila „Erika“, situacija, nacrt pročelja, presjek, 1936., DADU

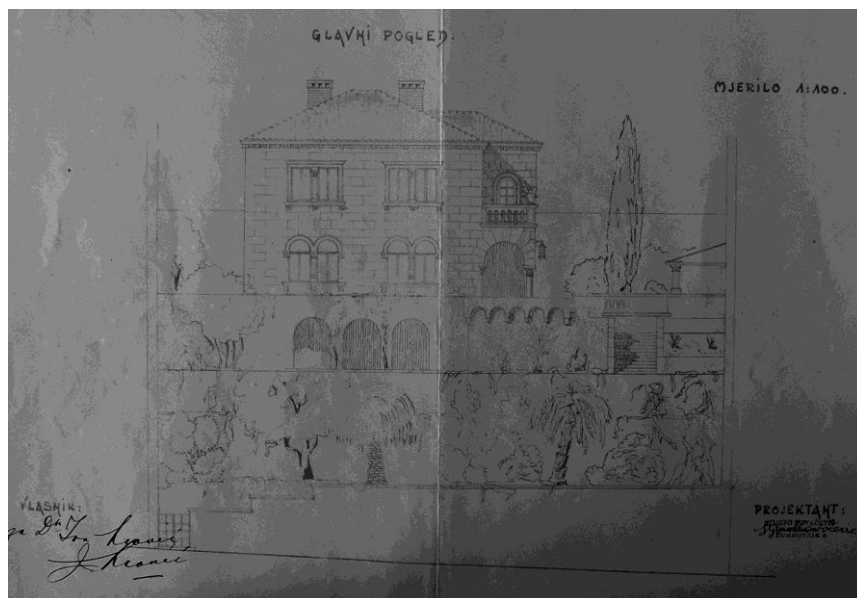

J. Dražić, Vila „Erika“, tlocrt prizemlja i kata, 1936., DADU

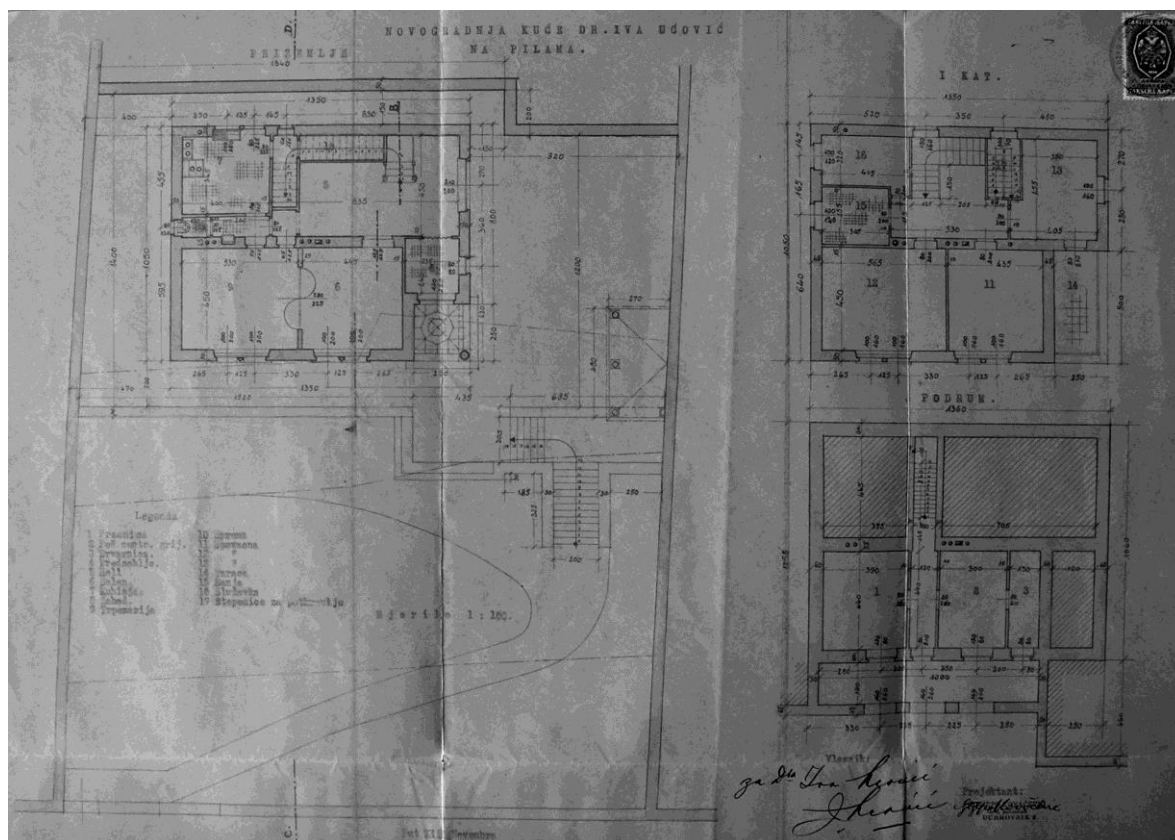
kataloška jedinica	103
naziv	Vila Iva Učovića (1936.-1937.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Pile / Ulica branitelja Dubrovnika 26
katastarska oznaka	čest. zgr. 2591, čest. zem. 253, 254, 255 k.o. Dubrovnik
naručitelj	dr. Ivo Učović
projektant	Jozo Dražić
osnova za atribuciju	komparacija
izvođač	Vilim Doršner
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	20. svibnja 1936. (tehnički opis)
građevna dozvola	5. listopada 1936.
uporabna dozvola	22. prosinca 1937.
opis	<p>Jednokatnica sa suterenom pravokutne tlocrtne osnove sagrađena je na terasasto organiziranoj vrtnoj parceli što se pruža između glavne prometnice Pila, Ulice branitelja Dubrovnika i Ulice Anice Bošković. Zemljište na kojemu je podignuta kuća i uređen vrt izvorno je pripadalo starijem kompleksu s kućom iz 18.-19. stoljeća, smještenoj u krajnjem sjeveroistočnom uglu parcele.</p> <p>Pročelja kuće građena su kamenom, pravilnim fino obrađenim kamenim kvadrima. Nad završnim vijencem koji nose kubične konzolice krov je s pokrovom od kupe kanalice. Na jugoistočnom uglu kuće nalazi se trijem iz kojega se pristupa u maleno predvorje. Nad trijemom i predvorjem je terasa kata ograđena kamenom balustradom. Otvori na glavnom pročelju oblikovani su kao dvojni, u prizemlju s polukružnim nadvojima, a na katu pravokutni. Okviri otvora, vijenci i balustrada terase imaju jednostavne profilacije, glavice stupića dvojnih prozora, kapitel stupa i konzole trijema ukrašene su stiliziranim lišćem. Iz trijema i predvorja pristupa se u prostrani <i>hall</i> koji zauzima sjeveroistočni dio prizemlja. Trokrako stubište iz <i>halla</i> uspinje se na kat gdje su smještene spavaće sobe i kupaonica. Južno uz <i>hall</i> nalaze se salon i blagovaonica, međusobno povezani širokim vratima, dok je kuhinja, stubištem povezana sa servisnim sadržajima u suterenu, smještena sjeverozapadno.</p> <p>Uređenju vrtnog prostora posvećena je znatna pažnja, s nizom sekundarno upotrijebljenih fragmenata arhitektonske plastike.</p>
današnje stanje	Kuća je zadržala izvorni volumen i oblikovanje vanjštine. Manje promjene izvedene su u prostoru vrta - u podzidu prema cesti izvedena je garaža, a na terasi istočno uz kuću manji bazen. Tijekom vremena obogaćen je i vrtni inventar sekundarno ugrađene kamene plastike.
kontekstualizacija	Kao i kod oblikovanja niza drugih reprezentativnih obiteljskih vila, Jozo Dražić ne usteže se od primjene povijesnih reminiscencija. No prije no na izravne povijesne predloške ili dosljednu primjenu stilskog govora, vila Iva Učovića referira se na djelo dubrovačkog arhitekta Iva Čurlice, koji je nesumnjivo imao utjecaja na formiranje Dražića kao arhitekta. Dispozicija unutrašnjosti u nešto sažetijem obliku prati Čurličino rješenje za vilu Josipa Učovića na Boninovu iz 1922.-23. godine (naručitelji dvaju vila bili su u bliskom srodstvu, pa je sličnost vjerojatno uvjetovana i narudžbom). Sličnost između dvaju ostvarenja javlja se i u impostaciji kuće na terasu u čijem je podzidu vrtna lođa rastvorena trima lukovima. Konceptija uređenja vrtnog prostora sa sekundarno upotrijebljenim arhitektonskim fragmentima, Čurličin je zaštitni znak, pa bi se Dražićev projekt mogao smatrati posvetom starijem kolegi, koji je preminuo iste, 1936. godine.
izvori	HR-DADU-292, svež. 123/8
literatura	MARIJA STAGLIČIĆ, Neostilska arhitektura u Dalmaciji, u: Historicism u Hrvatskoj, katalog izložbe, (ur.) Vladimir Maleković, Zagreb, 2000., 231-237, 237; kataloška jed.: 321. BRUNO ŠIŠIĆ, Vrtni prostori povijesnog predgrađa Dubrovnika od Pila do Boninova,

	Zagreb – Dubrovnik, 2003., 193-197
status zaštite	Zaštićeno u sklopu Povijesne cjeline grada Dubrovnika i njene neposredne okoline (Z-3818) – zona „B“
napomene	Na nacrtima je kao projektant potpisan građevinski poduzetnik Stjepo Kovačević, no prepoznatljivi rukopis nacрта sa sigurnošću ukazuje na autorstvo Joza Dražića.

Prilozi 103

J. Dražić, Vila Iva Učovića, nacrt južnog pročelja, 1936., DADU

J. Dražić, Vila Iva Učovića, tlocrt suterena, prizemlja i kata, 1936., DADU

kataloška jedinica	104
naziv	Zgrada OUZOR-a (Dom narodnog zdravlja) (1936.-1938.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Boninovo / Ulica dr. Ante Starčevića 74
katastarska oznaka	čest. zgr. 654 na čest. zem. 519/7 k.o. Gruž
naručitelj	Središnji ured za osiguranje radnika
projektant	Tehnički odsjek SUZOR-a (Bela Auer)
osnova za atribuciju	potpis i pečat na nacrtima
izvođač	Drago Pogačić(?)
izvorna namjena	Okružnog ureda za osiguranje radnika (OUZOR)
današnja namjena	Dom zdravlja
datacija projekta	-
građevna dozvola	12. listopada 1936.
uporabna dozvola	15. veljače 1938.
opis	<p>Kamena dvokatnica, „U“ tlocrtne forme, smještena je na ozelenjenoj parceli na raskrižju današnjih ulica Ante Starčevića i Pera Čingrije. Sjeverna strana parcele, određena glavnim pročeljem zgrade, s pristupnim popločanim prostorom i niskim kamenim ogradnim zidom formira dio uličnog poteza Ulice Ante Starčevića.</p> <p>Široki trijem s parovima visokih kamenih stupaca rastvara središnji dio prizemlja, dok je prema unutrašnjem <i>hallu</i> trijem čitavom širinom ostakljen. Nizovi prozorskih otvora prvog i drugog kata "urezani" su u plohu kamenog plašta, a rubne su vertikalne ose naglašene većim razmakom i kamenim reljefima, radom kipara Joze Turkalja (1890.-1943.). Nad ravnim krovnim vijencem krovšte je pokriveno kupom kanalicom.</p> <p>Prostorna dispozicija izrazito je jednostavna - vertikalna komunikacija riješena je dvama stubištima položenim na bočnim stranama ulaznog <i>halla</i>, a uredi i ambulante nižu se uz prostrane hodnike - čekaonice prozorima rastvorene prema unutrašnjem dvorištu.</p>
današnje stanje	<p>Nakon Drugog svjetskog rata zgrada je prenamijenjena u Dom narodnog zdravlja, što nije iziskivalo značajnije građevinske zahvate. Zgrada je posljednji put obnovljena 2005. godine, unutrašnjost je osuvremenjena, no uglavnom je zadržala izvorna obilježja. Prilikom obnove izvorna vanjska drvena stolarija zamijenjena je neadekvatnom PVC stolarijom. Prostor pripadajuće vrtne parcele nedovoljno je održavan, dijelom se koristi kao parking za zaposlenike.</p>
kontekstualizacija	<p>Dobro proporcionirana, suzdržana u izrazu, no ujedno monumentalna, zgrada OUZOR-a može se svrstati u ponajbolja ostvarenja međuratne arhitekture u Dubrovniku, kod koje su načela moderne arhitekture i osobitosti podneblja organski stopljeni u cjelinu koja nadilazi uske vremenske i stilske odrednice.</p>
izvori	HR-DADU-292, svež. 123/2, 134/6
literatura	<p>DUŠKO KEČKEMET, Moderna arhitektura u Dalmaciji, u: Arhitektura, 156-157, Zagreb, 1976., 65-79, 78</p> <p>SANDRA USKOKOVIĆ, Moderna arhitektura kao kulturna baština Dubrovnika, Zagreb, 2009., 178-180</p>
status zaštite	Rješenje o preventivnoj zaštiti (KLASA: UP/I-612-08/07-05/9037)
napomene	<p>Jedan od uvjeta pri izdavanju građevinske dozvole 12. listopada 1936. bio je da se za glavno pročelje „pokuša naći jedno zgodnije rješenje, koje bi razbilo jednoličnost fasadne linije“. 10. studenog 1936. SUZOR dostavlja perspektivni prikaz pročelja, koji je odobren 19. studenog 1936. godine.</p> <p>U arhiviranom spisu nedostaju nacrti zgrade.</p> <p>Pretpostavlja se da je gradnju vodilo Građevno poduzeće Draga Pogačića, koje 1938. godine izvodi pločnik pred zgradom i garažu.</p>

Zgrada OUZOR-a (Dom narodnog zdravlja), pogled na zapadno pročelje

Zgrada OUZOR-a (Dom narodnog zdravlja), trijem

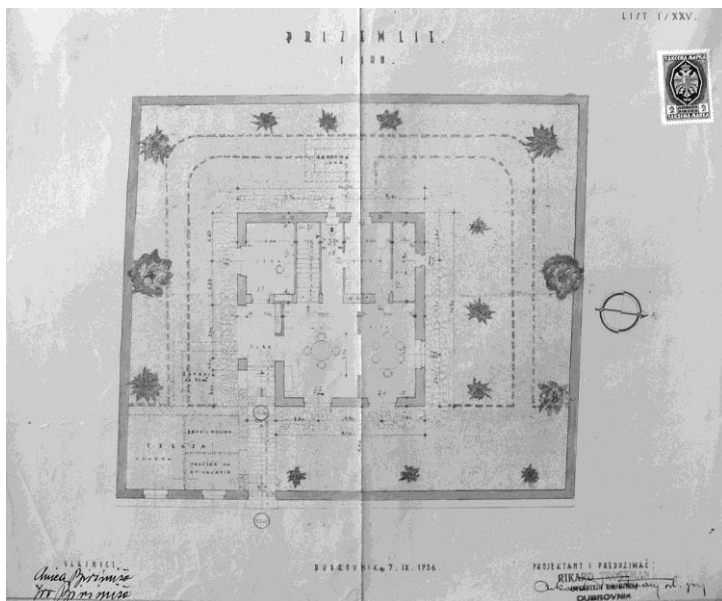
Zgrada OUZOR-a (Dom narodnog zdravlja), detalj pročelja

kataloška jedinica	105
naziv	Kuća Birimiša (1936.-1937.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad / Oraška 3
katastarska oznaka	čest. zgr. 757 (čest. zem. 1037/14) k.o. Gruž
naručitelj	Anica i Ivo Birimiša
projektant	Rikard Trostman
osnova za atribuciju	potpis i pečat na nacrtima, komparacija
izvođač	Rikard Trostman, ovlašteni graditelj
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	7. rujna 1936.
građevna dozvola	26. listopada 1936.
uporabna dozvola	15. prosinca 1937.
opis	<p>Jednokatna obiteljska kuća smještena je na zaravnatoj vrtnoj parceli u Oraškoj ulici u Lapadu. Prema ulici je vrt ograđen podzidom od nepravilnog bunjastog kamena. Od vrtnog ulaza do kuće uspinje se kameno stubište. Uz stubište, na jugoistočnom dijelu parcele smještena je pomoćna građevina nad kojom je u razini vrta terasa natkrita pergolom. Kuća ima „L“ tlocrtni oblik, a u uvučenom jugoistočnom uglu smješten je ostakljeni ulazni trijem, čiji otvori imaju lučne nadvoje. Nad trijemom je u razini kata terasa, ograđena punim parapetnim zidom. Prozori kuće su pravokutnog formata i nemaju naglašene okvire, izuzev jednostavno profiliranih natprozornika. Glavno pročelje, usmjereno istoku, u zoni kata ima armiranobetonski balkon, ograđen jednostavnom željeznom ogradom. Zidni plašt kuće građen je pravilnim kvadrima fine obrade, slaganim u horizontalne nizove. Krovni vijenac položen na zaobljene kamene konzolice zaključuje pročelja.</p> <p>Iz ulaznog trijema pristupa se u manju, izdvojenu spavaću sobu jugozapadno te u dnevne prostorije, položene istočno - <i>hall</i>, koji je ostakljenim kliznim vratima povezan s blagovaonicom. Zapadno od <i>halla</i> i blagovaonice nalaze se stubište za kat, kuhinja i pomoćne prostorije. Stubište vodi u hodnik kata, oko kojeg su organizirane četiri spavaće sobe i kupaonica.</p>
današnje stanje	Zadržan je integritet vrtno-parcele. Uz sjevernu fasadu podignuta je prizemna dogradnja.
kontekstualizacija	Uz uobičajenu suzdržanost kod oblikovanja vanjštine, kuća Birimiša se iz bogatog projektantskog opusa graditelja Trostmana nastalog tijekom tridesetih godina 20. stoljeća, izdvaja promišljenom, protočnom prostornom dispozicijom.
izvori	HR-DADU-292, svež. 122/2
literatura	-
status zaštite	-
napomene	-

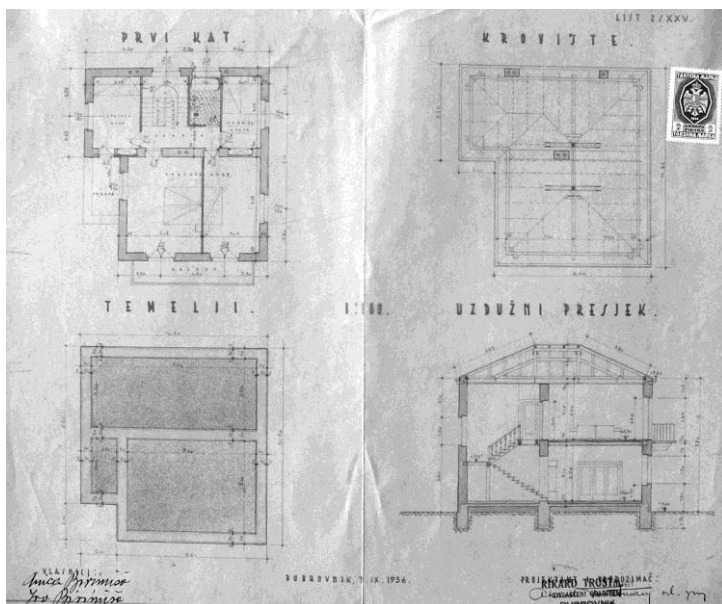
Prilozi 105

R. Trostman, Kuća Birimiša, nacrt pročelja, 1936., DADU

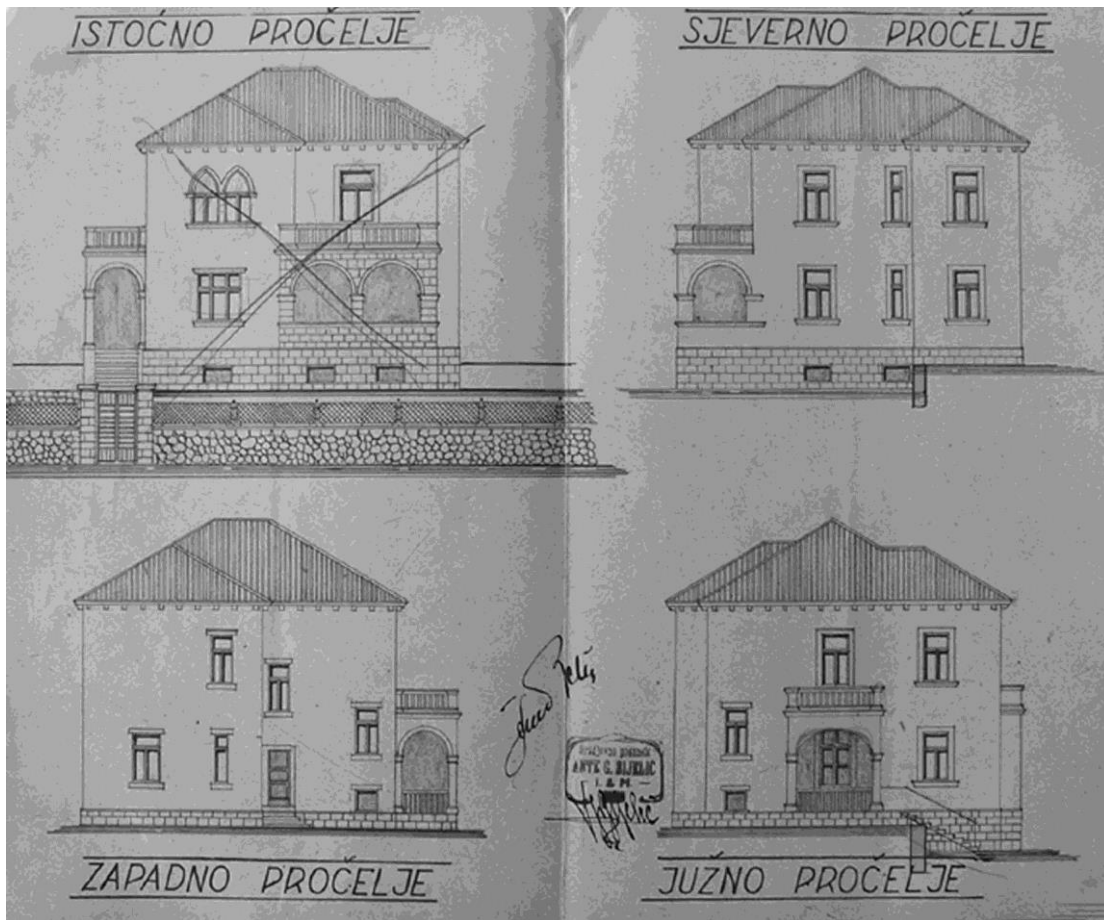

R. Trostman, Kuća Birimiša, tlocrt prizemlja, 1936., DADU

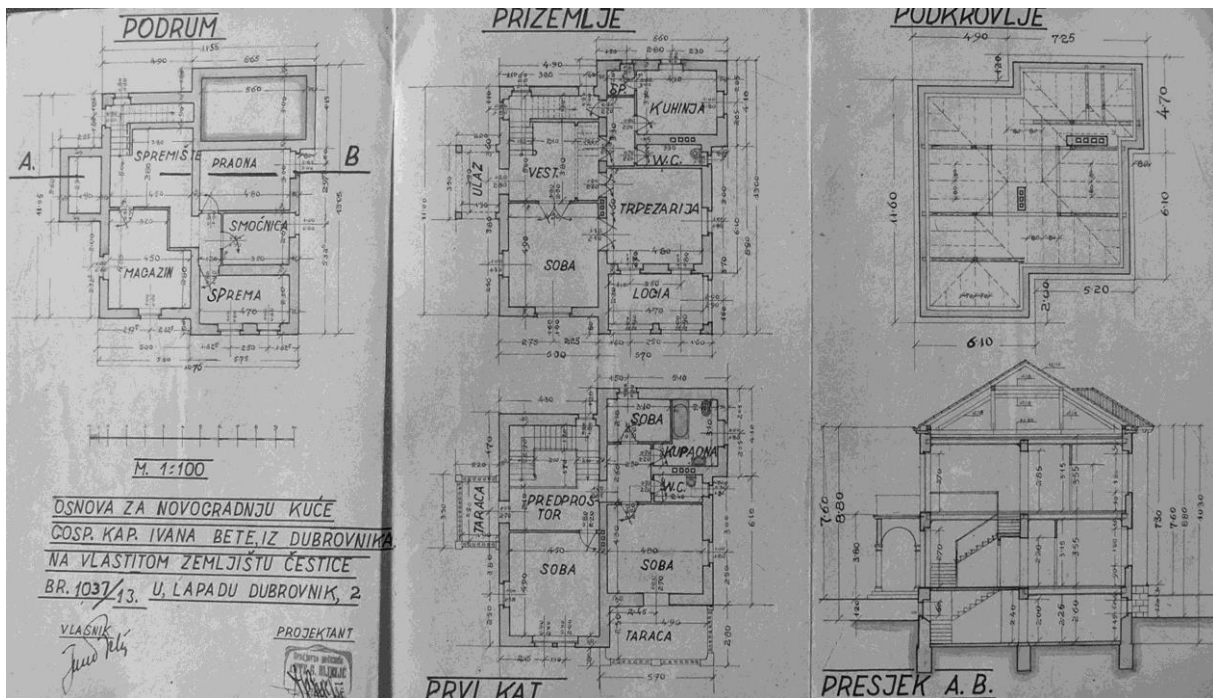

R. Trostman, Kuća Birimiša, tlocrt temelja, prvog kata i krovišta, presjek, 1936., DADU

kataloška jedinica	106
naziv	Kuća Ivana Bete (1936.-1938.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad / Oraška 5
katastarska oznaka	čest. zgr. 756 na čest. zem. 1037/13 k.o. Gruž
naručitelj	Ivan Bete, pomorski kapetan
projektant	Ante Bijelić
osnova za atribuciju	potpis na nacrtima, komparacija
izvođač	Ante Bijelić
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	-
građevna dozvola	31. listopada 1936.
uporabna dozvola	7. veljače 1938.
opis	Jednokatnica s podrumskom etažom razvedenog tlocrtnog obrisa smještena je na vrtnoj parceli uz Orašku ulicu, u Lapadu. Pročelja kuće građena su kamenom, podrumka etaža rustičnim klesancima, a gornje etaže kvadrirane fine obrade. Otvori imaju okvire jednostavne profilacije, a pročelja zaključuje kameni vijenac na konzolama. Glavno pročelje, usmjereno istoku, na južnoj strani ima rizalit, u prizemlju i na katu rastvoren s po jednim dvojnim pravokutnim prozorom. Na sjevernoj strani pročelja, rastvorena lukovima, smještena je lođa, nad kojom je terasa kata ograđena kamenom balustradom. Pred ulazom u kuću, smještenim na južnom pročelju, nalazi se potrijemak nad kojim je balkon. Ulaz vodi u predvorje, središnje komunikacijsko čvorište kuće. Istočno od predvorja su dnevna soba i blagovaonica, povezana s lođom, a u sjeverozapadnom dijelu prizemlja smještene su kuhinja, sprema i zahod. Iz predvorja trokrako stubište uspinje se na kat, gdje su smještene dvije spavaće sobe, usmjerene prema istoku, a kupaonica, zahod i djevojačka soba smješteni su u sjeverozapadnom dijelu. U podrumu su smješteni servisni sadržaji.
današnje stanje	Kuća je zadržala izvorni volumen i oblikovanje vanjštine te integritet vrtne parcele.
kontekstualizacija	Tlocrtno i visinski razvedeni volumen kuće te asimetrična organizacija pročelja, podsjeća na dubrovačka ostvarenja arhitekta Ivana Ivačića s kraja trećeg desetljeća 20. stoljeća. Građevinski poduzetnik Ante Bijelić u svojim projektima varira tlocrtno i visinski razvedene volumene, a lučnim otvorima lođa, trijemovima i balustradama naglašavajući reprezentativnost obiteljskih kuća, uglavnom pročišćenu od stilskih reminiscencija.
izvori	HR-DADU-292, svež. 122/3
literatura	-
status zaštite	-
napomene	-

A. Bijelić, Kuća Ivana Bete, nacrt pročelja, 1936., DADU

A. Bijelić, Kuća Ivana Bete, tlocrti, presjek, 1936., DADU

kataloška jedinica	107
naziv	Kuća Jakšić (1936.-1938.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad, uvala Sumartin / Šetalište Nika i Meda Pucića 4
katastarska oznaka	čest. zgr. 360/1 na čest. zem. 1082/1, 1083/1, 1260 k.o. Gruž
naručitelj	Cvijeto i Mato Jakšić
projektant	Drago Galić
osnova za atribuciju	popisi autorovih realizacija, literatura
izvođač	Baro F. Ivelja
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	2. rujna 1936. (tehnički opis)
građevna dozvola	4. studenog 1936.
uporabna dozvola	19. prosinca 1938.
opis	<p>Kuća Jakšić smještena je na sjevernoj strani uvale Sumartin u Lapadu, uz obalni put - šetalište koje vodi oko poluotoka Babina kuka. Kuća je podignuta na temeljima manje građevine, po svemu sudeći pomoćne zgrade, unutar ograđenog, kaskadno organiziranog vrtnog posjeda. Glavna zgrada, obiteljska kuća Jakšić, vjerojatno nastala u 18. stoljeću, nalazi se u središtu posjeda, dok je pomoćna građevina smještena jugoistočno, u uglu vrta, uz stubište koje vodi od ulaza u ogradnom zidu. Sudeći po katastarskoj karti kompleks je sredinom 19. stoljeća, kada se i podiže pomoćna zgrada, znatno rekonstruiran.</p> <p>Novopodignuta kuća, iako nešto veća od porušene, zadržala je karakter pomoćne zgrade, relativno skromnih dimenzija. Pravokutnog tlocrta, okomito položenog na trasu ceste i liniju obale, kuća ima dvije etaže - suteran s manjom terasom pred južnim pročeljem, koja doseže do ogradnog zida te prizemlje, koje je zahvaljujući terasastoj organizaciji posjeda izdignuto, i doživljava se kao kat. U suteranu su izvorno bili smješteni prostrana soba, sa zasebnim ulazom s istočne strane te kupaonica. Soba je na južnoj strani širokim vratima rastvorena prema terasi natkritoj odrinom. U stražnjem dijelu suterana, sa zasebnim ulazom i stubištem za kat, smješteni su kuhinja i djevojačka soba. Na katu (zapravo prizemlju) kojemu se pristupa sa stubišta uz zapadnu fasadu, su predvorje, kupaonica, jedna manja te jedna prostrana soba, koja se ostakljenom lođom rastvara pejzažu uvale Sumartin.</p> <p>Kuća je građena opekom, ožbukanih fasada, natkrivena plitkim četverostrešnim krovom, pokrivenim „starom“ (kako se izričito navodi u tehničkom opisu) kupom kanalicom. Krovšte je izvedeno s prepustom, detaljem koji se u dubrovačkoj ladanjskoj tradiciji češće upotrebljava za natkrivanje vidikovaca - <i>pavijuna</i>, no stambenih prostora, što naglašava karakter zgrade i intenciju autora.</p>
današnje stanje	Kuća je zadržala izvorni volumen i oblikovanje, kao i odnos prema ostatku ograđenog posjeda. Sve agresivnija izgradnja u uvali Sumartin (započeta upravo u međuratnom razdoblju) narušila je izvorni odnos kuće i šireg okoliša, no ujedno pojačala dojam samozatajnosti, prisutan u autorovoj koncepciji.
kontekstualizacija	Prepoznata i valorizirana kao jedno od najznačajnijih ostvarenja međuratne arhitekture na Jadranu, kuća Jakšić predstavlja treći autorov projekt u uvali Sumartin, ostvaren u kratkom vremenskom razmaku, koncepcijski potpuno različit od prethodnih (hotel „Splendid“, pansion „Vila Miami“). Čini se gotovo nevjerojatno da isti projektant potpisuje djelo koje predstavlja potpuni antipod prethodnom (pansion „Vila Miami“), a koje je k tome smješteno u izravnom vizualnom kontaktu. Dvije zgrade smještene na suprotnim stranama uvale svjedoče o dvama krajnostima koje moderna arhitektura može zauzeti u odnosu na graditeljsku tradiciju i prostorni kontekst, a da istovremeno ne odstupa od svojih osnovnih načela.
izvori	HR-DADU-292, svež. 122/6
literatura	NEVEN ŠEGVIĆ, Stvaralačke komponente arhitekture FNRJ, u: Urbanizam i arhitektura,

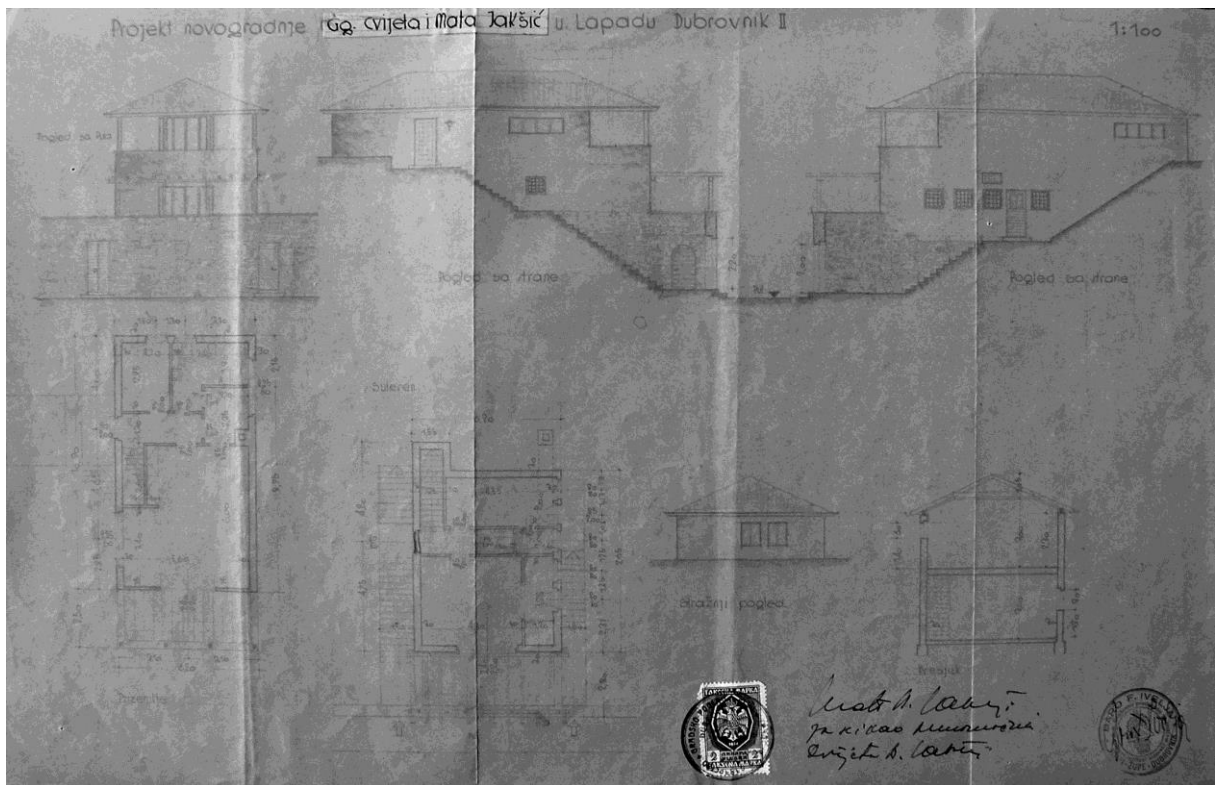
	<p>5-6, Zagreb, 1950., 16</p> <p>ŽELJKA ČORAK, Arhitektura, u: Kritička retrospektiva «Zemlje», katalog izložbe, Zagreb, 1971., 150</p> <p>DUŠKO KEČKEMET, Moderna arhitektura u Dalmaciji, u: Arhitektura, 156-157, Zagreb, 1976., 65-79, 78</p> <p>NEVEN ŠEGVIĆ, Stanje stvari, jedno viđenje, 1945.-1985., u: Arhitektura, 196-199, Zagreb, 1986., 118-280</p> <p>Arhitekti članovi JAZU, (ur.) Drago Galić, Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, 437, Zagreb, 1991., 110, 112</p> <p>ARIJANA ŠTULHOFER., ANDREJ UCHYTIL, ZRINKA BARIŠIĆ, Drago Galić, Zagreb, 1998.</p> <p>ŽELJKA ČORAK, U funkciji znaka, Drago Ibler i hrvatska arhitektura između dva rata, Zagreb, 2000., 131</p> <p>TOMISLAV PREMIERL, Moderna i kontinuitet ladanjske kulture-arhitekture, u: Kultura ladanja, (ur.) Nada Grujić, Zagreb, 2006., 351-361, 354</p> <p>DARIJA RADOVIĆ-MAHEČIĆ, Ljetnikovci i vile između dva svjetska rata – i avangarda i tradicija, u: Zbornik radova međunarodnog znanstveno-stručnog skupa Dvorci i ljetnikovci - kulturno nasljeđe kao pokretač gospodarskog razvoja, Varaždin, listopad 2006., Zagreb, 2006., 351-361, 359</p> <p>TOMISLAV PREMIERL, Vila Jakšić, u: Moderna arhitektura u Hrvatskoj 1930-ih, (ur.) Darja Radović Mahečić, Zagreb, 2007., 193-194</p> <p>SANDRA USKOKOVIĆ, Moderna arhitektura kao kulturna baština Dubrovnika, Zagreb, 2009., 91-94</p> <p>SANDRA USKOKOVIĆ, Modernitet i tradicija u novijoj dubrovačkoj arhitekturi, u: Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, 50, Zagreb-Dubrovnik, 2012., 305-338, 314-317</p>
status zaštite	Rješenje o preventivnoj zaštiti (KLASA: UP/I/612-08/95-07/110)
napomene	Tijekom izvedbe izvršene su izmjene u suterenu.

Prilozi 107

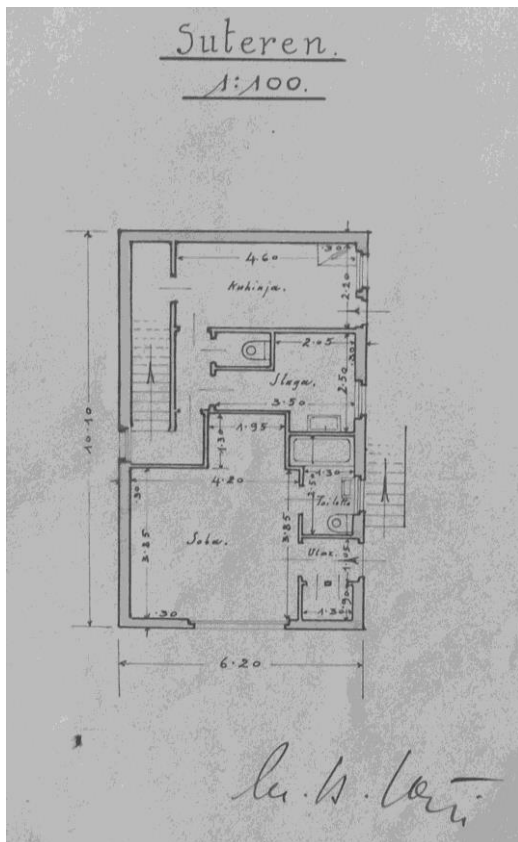

D. Galić, Kuća Jakšić, situacija, 1936., DADU

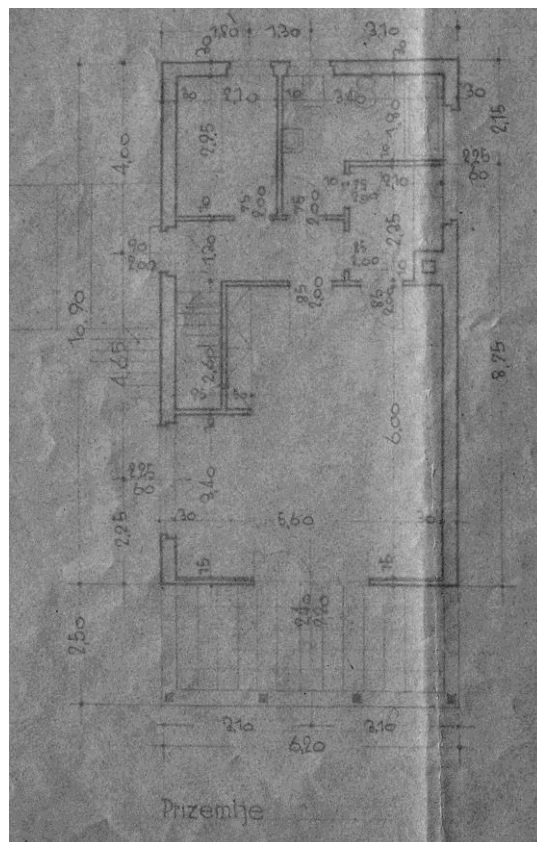
Prilozi 107

D. Galić, Kuća Jakšić, projekt, 1936., DADU

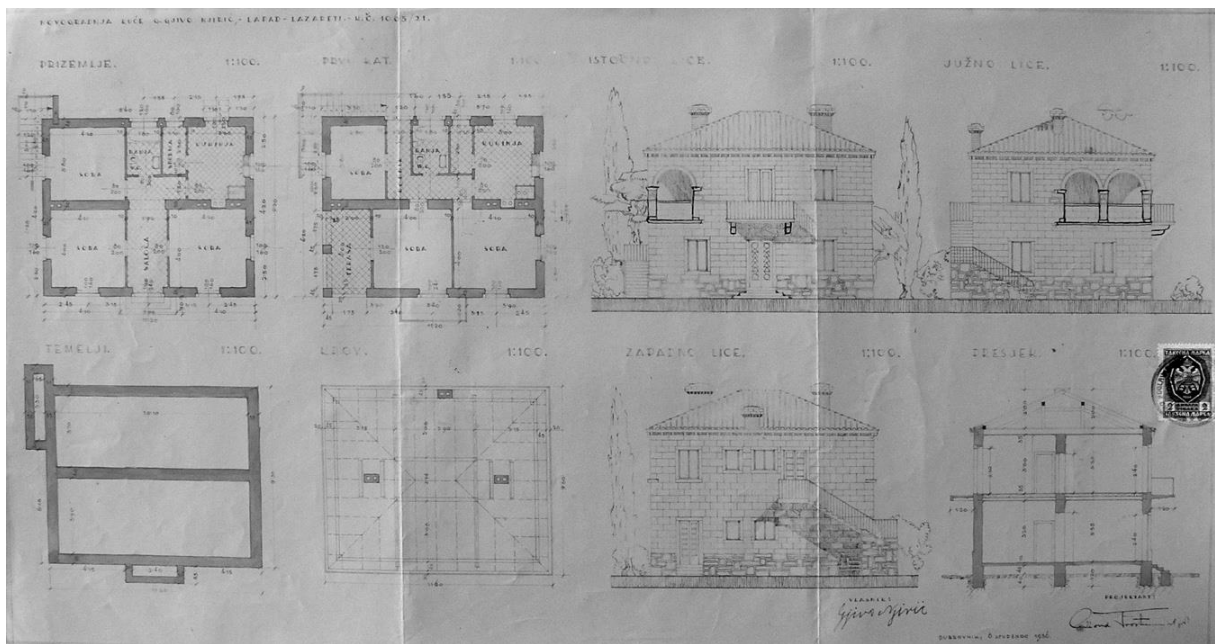
D. Galić (?), Kuća Jakšić, tlocrt suterena, 1936., DADU

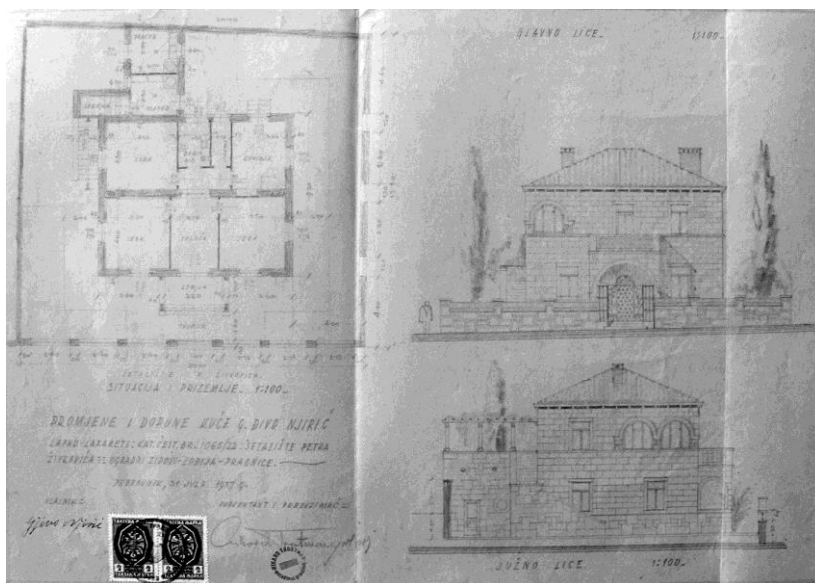
D. Galić, Kuća Jakšić, tlocrt prizemlja, 1936., DADU

kataloška jedinica	108
naziv	Kuća Điva Njirića (1936.-1937.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Lapad, Lazaret / Ivana Zajca 9
katastarska oznaka	čest. zgr. 648 na čest. zem. 1065/22 k.o. Gruž
naručitelj	Đivo Njirić - Gogica
projektant	Rikard Trostman
osnova za atribuciju	potpis i pečat na nacrtima, komparacija
izvođač	Rikard Trostman, ovlašteni graditelj, Dubrovnik
izvorna namjena	stambena - obiteljska kuća
današnja namjena	stambena - obiteljska kuća
datacija projekta	8. studenog 1936., 31. srpnja 1937. (izmjena i dopuna)
građevna dozvola	4. prosinca 1936., 14. listopada 1937. (izmjena i dopuna)
uporabna dozvola	4. siječnja 1938.
opis	Jednokatnica s dva etažna stana smještena je na nevelikoj vrtnoj parceli na predjelu Lazareta u Lapadu. Glavni volumen kuće pravokutne je tlocrtne osnove, natkriven četverostrešnim krovom s pokrovom od kupe kanalice. Pred glavnim, sjeveroistočnim pročeljem, u središnjoj osi nalazi se ulazni potrijemak s lučnim otvorima, nad kojim je balkon kata, ograđen kamenom balustradom. Na začelje se naslanja prizemni aneks natkriven terasom kojoj se pristupa vanjskim stubištem uz južni ugao kuće. Terasa i stubište ograđeni su punim parapetnim zidom. Pročelja kuće građena su kamenim kvadrima s laganim u pravilne horizontalne nizove, otvori imaju jednostavne okvire i pravokutnog su formata, izuzev lukova potrijemka i lođe kata smještene na istočnom uglu. Vertikalna artikulacija pročelja naglašena je razdjelnim vijencem što teče u razini potprozornika kata, a pročelja zaključuje završni vijenac položen na kubične konzolice. Od ulaza u stan prizemlja položen je središnji hodnik, <i>salocha</i> s čijih se strana nalaze po dvije stambene prostorije. Nasuprot ulaza smještena je kupaonica. Stanu na katu pristupa se s terase uz začelje. Uz četiri stambene prostorije i kupaonicu, stan na katu ima i prostranu ostakljenu lođu. Pod terasom uz začelje smješteni su pomoćni sadržaji, praonice i sprema.
današnje stanje	Kuća je zadržala izvorni volumen i oblikovanje vanjštine.
kontekstualizacija	Odstupanja od izrazito suzdržanog oblikovanja vanjštine, uobičajenog za projektantski rad Rikarda Trostmana, nastala su izmjenama tijekom izvedbe. Umjesto izvorno predviđenog armiranobetonskog balkona u središnjoj osi glavnog pročelja izveden je potrijemak lučnih otvora, pa je i jednostavna željezna ograda balkona zamijenjena balustradom. Smještaj pomoćnih prostorija riješen je dogradnjom volumena uz začelje. Unutrašnji raspored prizemnog stana, sa središnjim hodnikom u osi ulaza, koji povezuje prostorije smještene lateralno, djeluje kao regresija, povratak tradicionalnom rješenju koje u dubrovačkoj sredini postupno iščezava tijekom prvih desetljeća 20. stoljeća.
izvori	HR-DADU-292, svež. 122/14
literatura	-
status zaštite	-
napomene	-

Prilozi 108

R. Trostman, Kuća Điva Njirića, projekt, 1936. DADU

R. Trostman, Kuća Điva Njirića, izmjene projekta, 1937. DADU

Kuća Điva Njirića, pogled s jugoistoka

Kuća Điva Njirića, detalj pročelja

kataloška jedinica	109
naziv	Rekonstrukcija palače Sponza (1935.-1936.)
vrsta zahvata	rekonstrukcija
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, povijesna jezgra / Svetog Dominika 1
katastarska oznaka	čest. zgr. 1854 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Općina dubrovačka, Savez za unapređenje turizma
projektant	Nikola Dobrović
osnova za atribuciju	izjave arhitekta u tisku
izvođač	?
izvorna namjena	turistički dom
današnja namjena	izložbeni prostor
datacija projekta	?
građevna dozvola	?
uporabna dozvola	?
opis	Projektna dokumentacija nije očuvana, prilikom izvođenja došlo do određenih odstupanja od projekta, a nedugo nakon završetka Drugog svjetskog rata nova, temeljita rekonstrukcija i adaptacija palače negirala je pojedine elemente Dobrovićeva zahvata. Prema vlastitim riječima arhitekt je proveo „najsavjesniju purifikaciju“, no ujedno dajući uređenju i prepoznatljivu autorsku notu - kod izvedbe novog pločnika atrijski koridori su uzdužne trake tamnih oblutaka, središnji veliki luk na sjevernoj strani atrijski zatvoren je pregradom od staklenih prizmi, a na istočnoj strani, u lučnom otvoru prema stubištu izvedena je ispuna oko novouspostavljenih manjih pravokutnih vrata, također oblikovana korištenjem staklenih prizmi.
današnje stanje	Očuvano je popločenje atrijski koridor i ispuna lučnog otvora prema stubištu. Staklena stijena luka na sjevernoj strani atrijski uklonjena je nakon završetka Drugog svjetskog rata.
kontekstualizacija	Nedostatne spoznaje o prostornom razvoju palače uvjetovale su proizvoljne interpretacije, što se nesumnjivo odrazilo i na koncepciju rekonstrukcije i adaptacije. Iako se do danas preostalim elementima Dobrovićeva uređenja ne može odreći vizualna kvaliteta i funkcionalnost, pa konačno i povijesni legitimitet, oni ipak odudaraju od izvorne oblikovne koncepcije (od Dobrovića pogrešno protumačene kao slijed stilski raznorodnih intervencija koje se spajaju u harmoničnu cjelinu).
izvori	*** Naša Sponza (prigodom adaptacije prizemlja), u: Narodna svijest, 13. studenog 1935., 1-2; *** Godišnji izvještaj o radu „Saveza“, u: Dubrovački turizam, 1, Dubrovnik, 1935., 19-28, 24-25; *** Turistički dom u Sponzi, u: Dubrovački turizam, 2, Dubrovnik, 1936., 39-44
literatura	NIKOLA DOBROVIĆ, Urbanizam kroz vekove I – Jugoslavija, Beograd, 1950. DUŠKO KEČKEMET, Moderna arhitektura u Dalmaciji, u: Arhitektura, 156-157, Zagreb, 1976., 65-79, 78 DUBRAVKA STANIĆ, LUCIJANA PEKO, MILJENKO MOJAŠ, Sponza, analiza razvoja i stanja, konzervatorski elaborat, Dubrovnik, 1984. MARINA OREB MOJAŠ, Graditeljska ostvarenja Nikole Dobrovića na dubrovačkom području, u: Arhitektura urbanizam, 93, Beograd, 1984., 4-10 Arhitekti članovi JAZU, (ur.) Drago Galić, Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, 437, Zagreb, 1991., 62 MARIJA MILINKOVIĆ, Kritička praksa arhitekta Nikole Dobrovića: Dubrovački period (1934.-1943.), magistarski rad, Beograd, 2007. NORA MOJAŠ, Elementi dizajna u arhitekturi Nikole Dobrovića, u: Strajnićev zbornik, (ur.) Ivan Viđen, Dubrovnik – Zagreb, 2009., 123-146
status zaštite	Zaštićeno kulturno dobro (Z-5981)
napomene	-

Prilozi 109

Palača Sponza, popločenje atrija

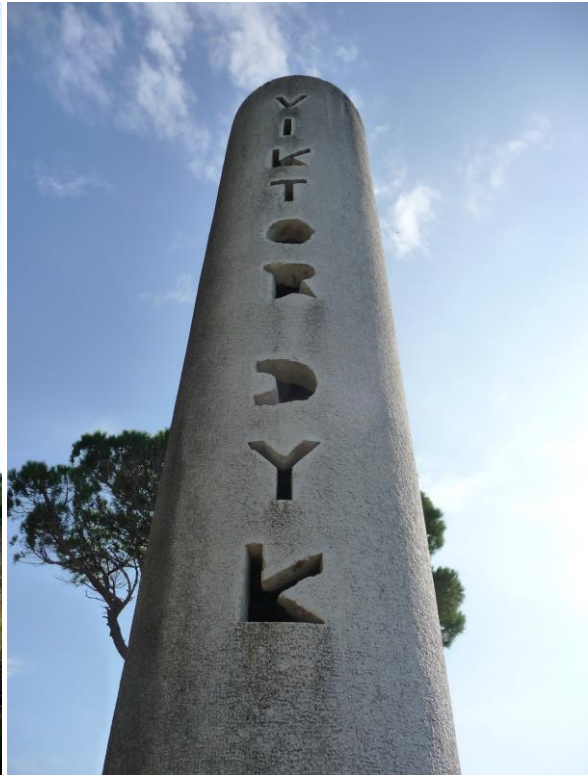
Palača Sponza, vrata prema stubištu

Palača Sponza, atrij

kataloška jedinica	110
naziv	Spomenik Viktoru Dyku (1936.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Lopud, Lunardovo
katastarska oznaka	čest. zem. 1148/2, 1555, 1193/1, 1193/3 k.o. Lopud
naručitelj	?
projektant	Nikola Dobrović
osnova za atribuciju	navodi u literaturi, komparacija
izvođač	?
izvorna namjena	spomenik
današnja namjena	spomenik
datacija projekta	?
građevna dozvola	?
uporabna dozvola	?
opis	<p>Smješten u unutrašnjosti otoka, uz srednjovjekovnu crkvu sv. Leonarda, na mjestu na kojem se stari put što vodi iz naselja račva prema crkvi i groblju Gospe od Šunja te pješčanoj obali uvale Šunj, spomenik je podignut donacijom čehoslovačke vlade, u spomen na češkog književnika i političara Viktora Dyka (1877.-1931.), koji je tragično stradao na obližnjoj plaži.</p> <p>Površine od oko 45 kvadratnih metara, trokutastog tlocrta, izveden u cijelosti u betonu, spomenik je koncipiran u obliku odmorišta. Na zapadnom vrhu izdiže se pet metara visoki šuplji betonski stup, a od njega se uz sjevernu stranu kontinuirano proteže ogradni zid koji trodijelnim stupnjevanjem prati uspon terena. S unutrašnje strane odmorišta zidovi nose konzolne betonske klupe. Parter spomenika podijeljen je u dvije razine, na gornjem dijelu, s kojega se pristupa crkvi sv. Leonarda, nalazi se stablo pinije. Na sjevernom i južnom zidu odmorišta izvedeni su natpisi perforacijom zida: «ŠUNJ GROBLJE» i «ŠUNJ PLAŽA», dok je na monolitu istim načinom u vertikali ispisano ime Viktora Dyka. Pojedini elementi i plohe spomenika različito su završno obrađeni variranjem veličine kamenog agregata, vrste cementa i obrade žbuke te korištenjem traka sitnih oblutaka koje obrubljuju plohu partera.</p>
današnje stanje	Očuvan je izvorni oblik spomenika i odnos prema okolišu, no uslijed neodržavanja ubrzan je proces degradacije materijala.
kontekstualizacija	Spomenik, koji u sebi objedinjuje funkciju kenotafa, raskrsnice putova, odmorišta i vidikovca, urbanistički je definirao ovu mikrolokaciju, uklopivši u kompoziciju i obližnju crkvu sv. Leonarda. Dosljedno se služeći govorom internacionalne moderne, koristeći apstraktne forme i majstorski varirajući oblikovne mogućnosti betona, arhitekt je uspio ostvariti djelo lišeno patetike, koje nenametljivo korespondira s okolnim krajolikom, jedinstveno u hrvatskoj međuratnoj arhitekturi.
izvori	literatura
literatura	<p>KRUNOSLAV IVANIŠIN, Arhitekt Nikola Dobrović i vizija demokratskog grada, u: Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 24, Zagreb, 2000., 127-139</p> <p>DUBRAVKO BAČIĆ, Spomenik Viktoru Dyku na Lopudu arhitekta Nikole Dobrovića, u: Prostor, 25, Zagreb, 2003., 45-56</p> <p>MARIJA MILINKOVIĆ, Kritička praksa arhitekta Nikole Dobrovića: Dubrovački period (1934.-1943.), magistarski rad, Beograd, 2007.</p> <p>NORA MOJAŠ, Elementi dizajna u arhitekturi Nikole Dobrovića, u: Strajnićev zbornik, (ur.) Ivan Viđen, Dubrovnik – Zagreb, 2009., 123-146</p>
status zaštite	Zaštićeno kulturno dobro (Z-5881)
napomene	-

Prilozi 110

Spomenik Viktoru Dyku

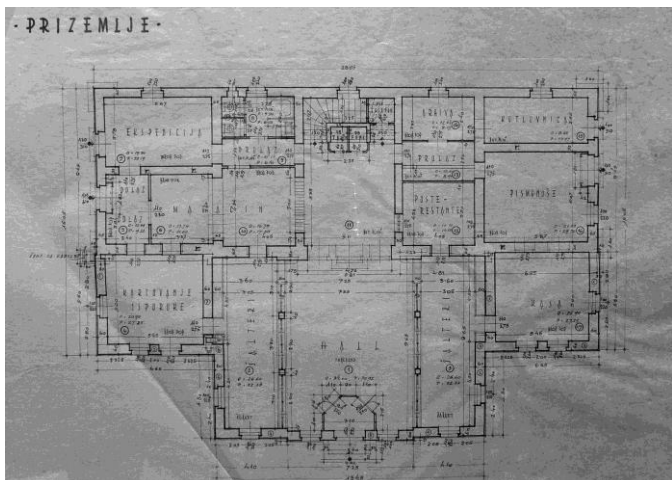
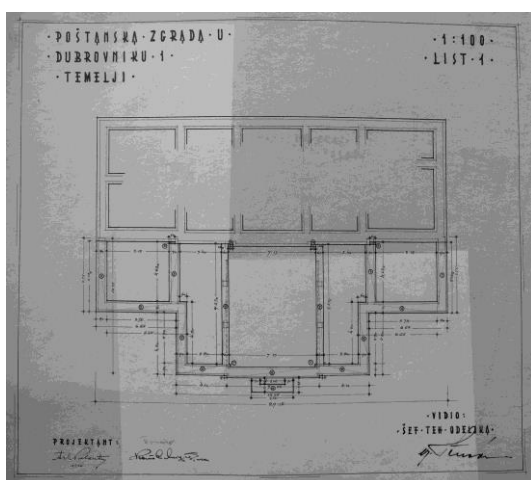
Spomenik Viktoru Dyku

kataloška jedinica	111
naziv	Rekonstrukcija i dogradnja vile Gjivanović za poštansku zgradu (1936.-1939.)
vrsta zahvata	dogradnja i adaptacija
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Pile / Ulica branitelja Dubrovnika 2
katastarska oznaka	čest. zgr. 263/1, čest. zem. 389/1, 391/1 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Općina dubrovačka (?)
projektant	Fridrih Valenta
osnova za atribuciju	potpis na nacrtima, komparacija
izvođač	?
izvorna namjena	poštanska zgrada
današnja namjena	poštanska zgrada
datacija projekta	1936.
građevna dozvola	?
uporabna dozvola	?
opis	<p>Suburbani renesansni ljetnikovac porušen je krajem 19. stoljeća i na njegovu mjestu podignuta reprezentativna novogradnja neoklasicističkog oblikovanja - dvokatnica pravokutnog tlocrta, simetrično oblikovanog glavnog pročelja sa središnjim uvučenim dijelom te skrivenim krovijem.</p> <p>Prepoznajući osnovnu intenciju autora, koji dinamizaciju gradi rastvaranjem i uvlačenjem središnjeg dijela pročelja, arhitekt je pred pročeljem predvidio dogradnju razvedenog trakta sa središnjim prizemnim istaknutim volumenom, u kojemu je smještena poštanska dvorana sa šalterima te dva bočna jednokatna volumena. Središnje mjesto u oblikovanju interijera zauzima dvorana sa šalterima, osvjetljena preko ostakljenog stropa.</p> <p>Provedenom zahvatu se često prigovaralo negiranje izvornog prostranog vrta nekadašnjeg ljetnikovca sa šetnicama i stuporedima za odrinu koji su se protezali paralelno s ulicom, no Valenta je u zadanim okolnostima kvalitetno osmislio i okoliš zgrade, popločanu terasu omeđenu zaštitnim zelenilom.</p>
današnje stanje	Zgrada je zadržala volumen i oblikovanje vanjštine - zadobiveno rekonstrukcijom i dogradnjom iz tridesetih godina 20. stoljeća. Kasnijim adaptacijama negirana je izvorna oprema dvorane sa šalterima, a dijelom i stropno ostakljenje.
kontekstualizacija	Rekonstrukcija i dogradnja nekadašnje vile Gjivanović na Pilama za potrebe smještaja poštanskog ureda predstavlja virtuozan zahvat kojim se arhitekt u potpunosti podredio oblikovnom govoru klasicizma, a opet iznimno inventivno i funkcionalno zgradu priveo novoj svrsi.
izvori	HR-DADU-292, svež. 135/9; HR-DADU-OGU, svež. 12/14-12/32
literatura	BRUNO ŠIŠIĆ, Vrti prostori povijesnog predgrađa Dubrovnika od Pila do Boninova, Zagreb – Dubrovnik, 2003., 237-238
status zaštite	Zaštićeno u sklopu Povijesne cjeline grada Dubrovnika i njene neposredne okoline (Z-3818) – zona „B“
napomene	-

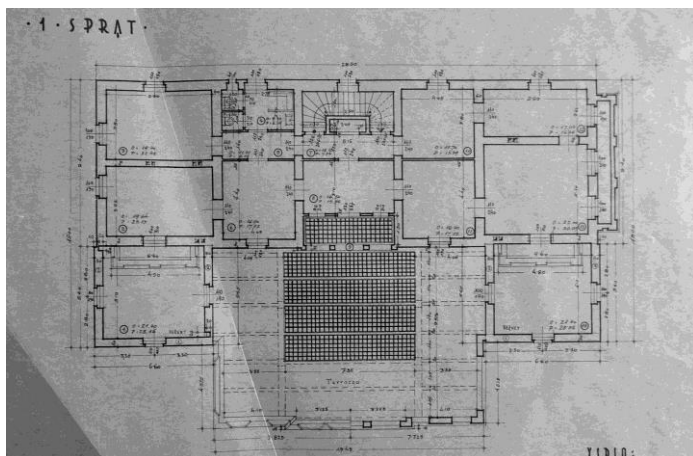
Prilozi 111

Vila Gijvanović prije rekonstrukcije

F. Valenta, Rekonstrukcija i dogradnja vile Gijvanović za poštansku zgradu, tlocrt temelja i prizemlja, 1936., DADU

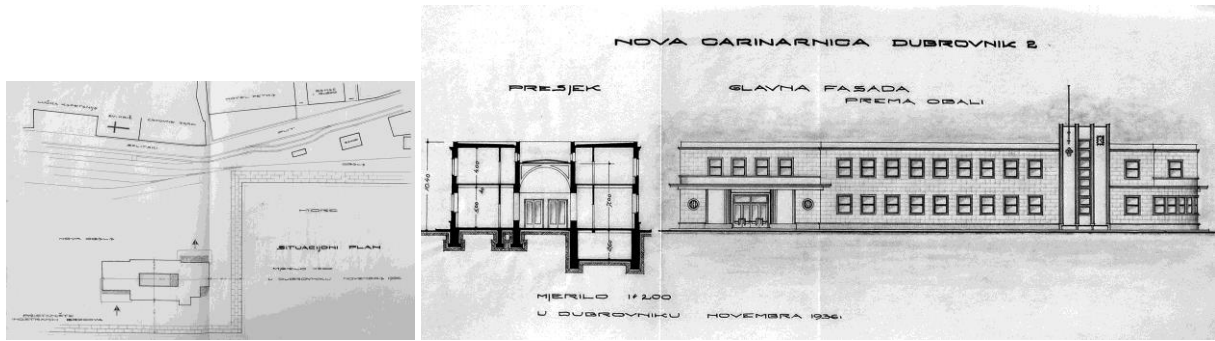

F. Valenta, Rekonstrukcija i dogradnja vile Gijvanović za poštansku zgradu, tlocrt kata, 1936., DADU

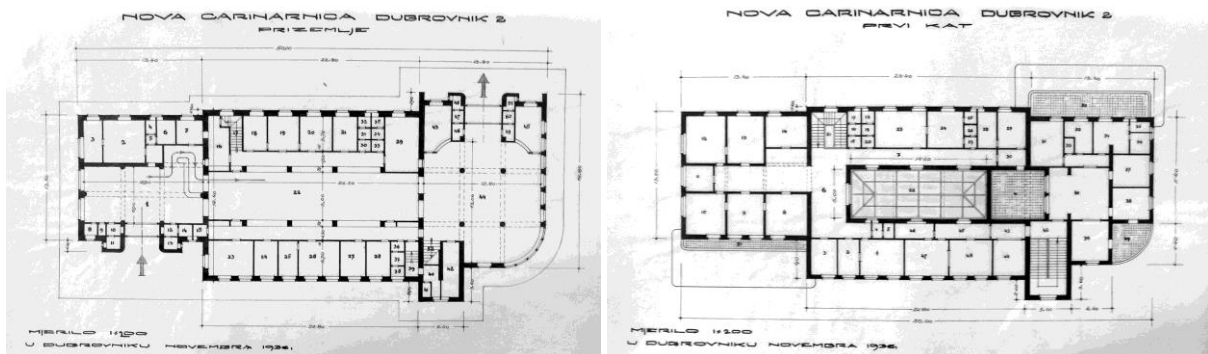

Pošta na Pilama, pogled s jugozapada

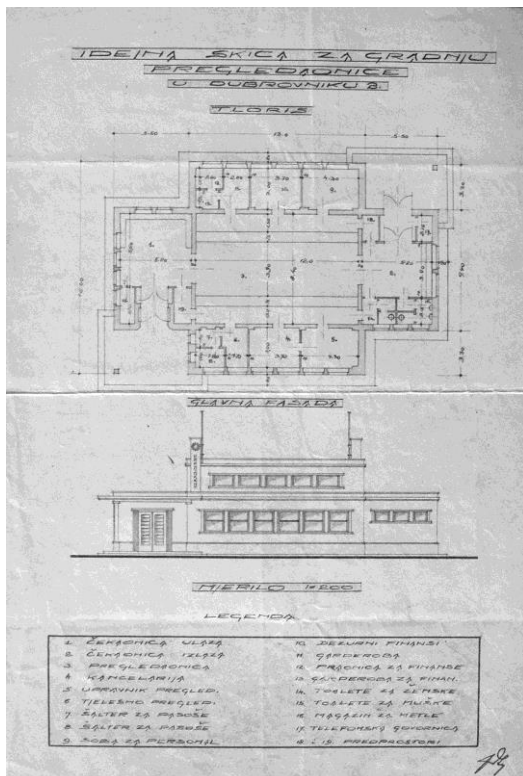
kataloška jedinica	112
naziv	Projekti zgrade carinarnice i carinske pregledaonice putničke luke u Gružu (1936.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	projekti
lokacija / adresa	Dubrovnik, Gruž
katastarska oznaka	-
naručitelj	Dubrovačka općina(?)
projektant	Jozo Dražić
osnova za atribuciju	komparacija, potpis na nacrtima
izvođač	-
izvorna namjena	-
današnja namjena	-
datacija projekta	studen 1936. (carinarnica)
građevna dozvola	-
uporabna dozvola	-
opis	<p>Očuvana su tri idejna projekta Joza Dražića za zgradu carinarnice - pregledaonice za potrebe putničke luke u Gružu.</p> <p>Prema prvom i najambicioznije zamišljenom rješenju, zgrada je jednokatnica ravnog krovišta, pročelja građenih kamenom. Dinamiku horizontalno izduženom, obali usmjerenom glavnom pročelju daje vertikala stubišnog tijela, istaknuta u prostor i rastvorena visokim prozorom. Ulaz u zgradu smješten je na uvučenom sjeverozapadnom uglu pročelja, dok je suprotni ugao zaobljen i rastvoren nizom prozora.</p> <p>Središnji prostor prizemlja predstavlja velika dvorana, u središnjem dijelu natkrivena staklenim krovom. Zgrada bi, uz prostor namijenjen pregledu putnika, na katu imala i veliki broj uredskih prostorija te stan upravitelja.</p> <p>Drugo rješenje, znatno skromnijih dimenzija i reduciranog programa, oblikovano je kao prizemnica križnog tlocrta, žbukanih pročelja i završena ravnim krovom. Središnja dvorana - pregledaonica visinski je naglašena, a sa njenih su strana raspoređene ulazna i izlazna čekaonica, uredi te sanitarije.</p> <p>Treće, najskromnije rješenje pregledaonice zamišljeno je kao građevina privremenog karaktera - <i>baraka</i>, sa svega pet prostorija. Projektant je i kod ove, iznimno skromne varijante, nastojao oblikovanju dati suvremeni pečat. Zgrada je završena ravnim krovom, a prostor pregledaonice, sada sveden na neveliku sobu, naglašen je zaobljenim uglovima rastvorenim nizom prozora.</p>
današnje stanje	-
kontekstualizacija	Za razliku od privatnih narudžbi, kod kojih se ne usteže od primjene povijesnih reminiscencija, kod projektiranja javne građevine arhitekt nastoji oblikovanju dati suvremeni karakter lišen dekorativnosti.
izvori	HR-DADU-292, svež. 160a
literatura	-
status zaštite	-
napomene	-

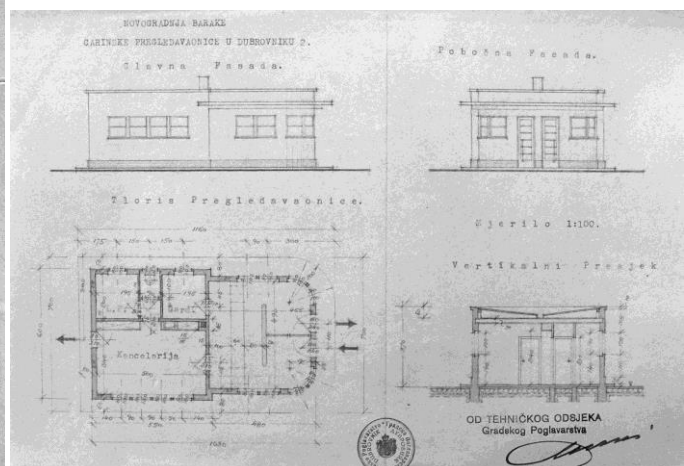
J. Dražić, Projekt carinarnice luke u Gružu, situacija, presjek, nacrt pročelja, 1936., DADU

J. Dražić, Projekt carinarnice luke u Gružu, tlocrt prizemlja i kata, 1936., DADU

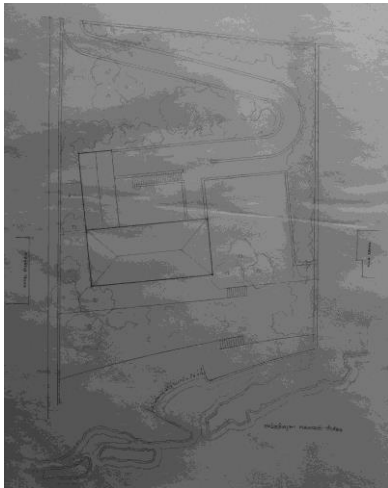
J. Dražić, Projekt pregledaonice luke u Gružu, projekt, 1936., DADU

J. Dražić, Projekt pregledaonice luke u Gružu, projekt, 1936. DADU

kataloška jedinica	113
naziv	Projekt vile Ade Pitarević - Karla Banca (1936.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	projekt, izvedeno prema rješenju drugog projektanta
lokacija / adresa	Uvala Sumartin u Lapadu / Masarykov put
katastarska oznaka	čest. zem. 426/6, 428/3, 428/11 k.o. Gruž
naručitelj	Ada Pitarević, Karlo Banac
projektant	Lavoslav Horvat
osnova za atribuciju	nacrti u HMA-HAZU-LH, atribucija u literaturi
izvođač	-
izvorna namjena	stambena, obiteljska vila
današnja namjena	-
datacija projekta	1936.
građevna dozvola	-
uporabna dozvola	-
opis	<p>Za Adu Pitarević, rođenu Banac, arhitekti su, najvjerojatnije tijekom 1936. godine izradili niz varijanti idejnog rješenja vile u uvali Sumartin. Zemljište je od sestre uskoro otkupio Karlo, mlađi brat Boža Banca, koji je 1937. godine nastavio razvijati projekt, no čini se, s drugim arhitektima; Kauzlarićem i Gombošem, zatim slabo poznatim bečkim arhitektima Schöpplerom i Kornfeldom te konačno, vjerojatno i s izvođačima radova, braćom Faltus iz Zagreba.</p> <p>Jednokatna vila pravokutne tlocrtno osnove, natkrivena četverostrešnim krovom, smještena je na strmom terenu na južnoj strani uvale, nedaleko morske obale. Varijacije idejnog rješenja uglavnom se odnose na raspored otvora, smještaj trijema u prizemlju i lođe kata, raspored unutrašnjosti te oblikovanje stražnjeg pomoćnog krila.</p>
današnje stanje	-
kontekstualizacija	Zanimljivo je usporediti Horvatova rješenja s kasnijim prijedlozima Kauzlarića i Gomboša, koji iako slično tretiraju volumen vile, također koristeći elemente poput trijema i lođe, djeluju znatno inventivnije i suvremenije, prije svega zbog protočne organizacije interijera te snažnijeg prožimanja otvorenih i zatvorenih prostora.
izvori	HMA-HAZU-LH
literatura	<p>ZRINKA PALADINO, Lavoslav Horvat: arhitektonsko djelo 1922.-1977., doktorski rad, Zagreb, 2011.</p> <p>ZRINKA PALADINO, Desetljetni opus graditelja Lavoslava Horvata i Harolda Bilinića za dubrovačkog investitora Božu Banca, u: Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 35, Zagreb, 2011., 237-254, 248-249</p> <p>ZRINKA PALADINO, Lavoslav Horvat, Kontekstualni ambijentalizam i moderna, Zagreb, 2013., 41-55</p>
status zaštite	-
napomene	Vila je najvjerojatnije izvedena prema projektu arhitekta Vjekoslava Faltusa.

Prilozi 113

L. Horvat, Projekt vile Ade Pitarević - Karla Banca, situacija, 1936., HMA

L. Horvat, Projekt vile Ade Pitarević - Karla Banca, nacrt pročelja, 1936., HMA

L. Horvat, Projekt vile Ade Pitarević - Karla Banca, tlocrt prizemlja, 1936., HMA

kataloška jedinica	114
naziv	Projekt vile Karla Banca (1936.-1937.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	projekt
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad, uvala Sumartin / Masarykov put
katastarska oznaka	čest. zgr. 2712 na čest. zem. 826/6, 828/3, 828/11 k.o. Gruž
naručitelj	Karlo Banac
projektant	Mladen Kauzlarić i Stjepan Gomboš
osnova za atribuciju	nacrti u MGZ-MK
izvođač	-
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	-
datacija projekta	studen 1936., ožujak 1937.
građevna dozvola	-
uporabna dozvola	-
opis	<p>Za vilu Karla Banca Vila, smještenu na južnoj strani uvale Sumartin u Lapadu, arhitekti su izradili dvije idejne varijante.</p> <p>Prva varijanta, nastala najvjerojatnije krajem 1936. godine, predviđa istaknuti volumen na zapadnom dijelu pročelja, rastvoren širokim prozorom blagovaonice u prizemlju i francuskim prozorom kata. U ravnini s istaknutim dijelom uzduž glavnog pročelja teče trijem nad kojim je terasa.</p> <p>Kod drugog rješenja, iz ožujka 1937., istaknuti volumen blagovaonice i lođe smješten je na istočnoj strani i nosi terasu kata, dok je suprotni ugao pročelja rastvoren trijemom u prizemlju i lođom na katu.</p> <p>Oba rješenja prostornom organizacijom unutrašnjosti podsjećaju na raniji projekt za vilu Regenhart - Zimdin - ulaz je smješten na bočnoj fasadi, uz začelje, no stubište za kat je sada umjesto u prostoru dvorane smješteno u predvorju. Središnja prostorija prizemlja je dnevni boravak, rastvorena širokim trodijelnim prozorom prema krajoliku uvale Sumartin. Širokim ostakljenjem boravak je povezan s predvorjem, a vizualno je povezan i s blagovaonicom. Ključno mjesto u organizaciji unutrašnjosti ima smještaj kamina, izmaknutog u prostor dnevnog boravka, tako da dijelom zaklanja komunikacijsko čvorište između predvorja, dnevnog boravka i blagovaonice, a dinamičnosti prostorne koncepcije pridonose i denivelacije pojedinih prostorija. Pomoćni sadržaji su izdvojeni i smješteni uz začelje i u podrumu, dok se spavaće sobe i kupaonice nalaze na katu. Kod rješenja datiranog u ožujak 1937., uz začelje se naslanja volumen garaže, koja se zbog terasaste organizacije vrtna parcele nalazi u razini kata.</p>
današnje stanje	-
kontekstualizacija	Rješenja za vilu Karla Banca, modernističkom koncepcijom - dinamičnim, funkcionalno organiziranim interijerom s obiljem osmišljenih vizura te interakcijom unutrašnjeg i vanjskog prostora, naslanjaju se na projekt za vilu Hedwig Regenhart - Zimdin. Kod oblikovanja vanjštine, arhitekti nastavljaju vlastita, kao i istraživanja L. Horvata, D. Iblera i D. Galića, u svođenju regionalnih karakteristika na krajnje pročišćene, elementarne forme.
izvori	MGZ-MK
literatura	ANTUN BAČE, Arhitekti Mladen Kauzlarić i Stjepan Gomboš, Peristil, 53, Zagreb, 2010., 105-120, 113-114
status zaštite	-
napomene	Izvedena vila, prema projektu koji potpisuje Građevno poduzeće „Braća Faltus“ iz Zagreba, ujedno izvođači radova, ima niz sličnosti s oba opisana idejna rješenja (organizacija pročelja s bočnim istakom i terasom nad trijemom, smještaj garaže), no detaljima, poput niza izduženih vertikalnih prozora, odudara od rječnika arhitekata.

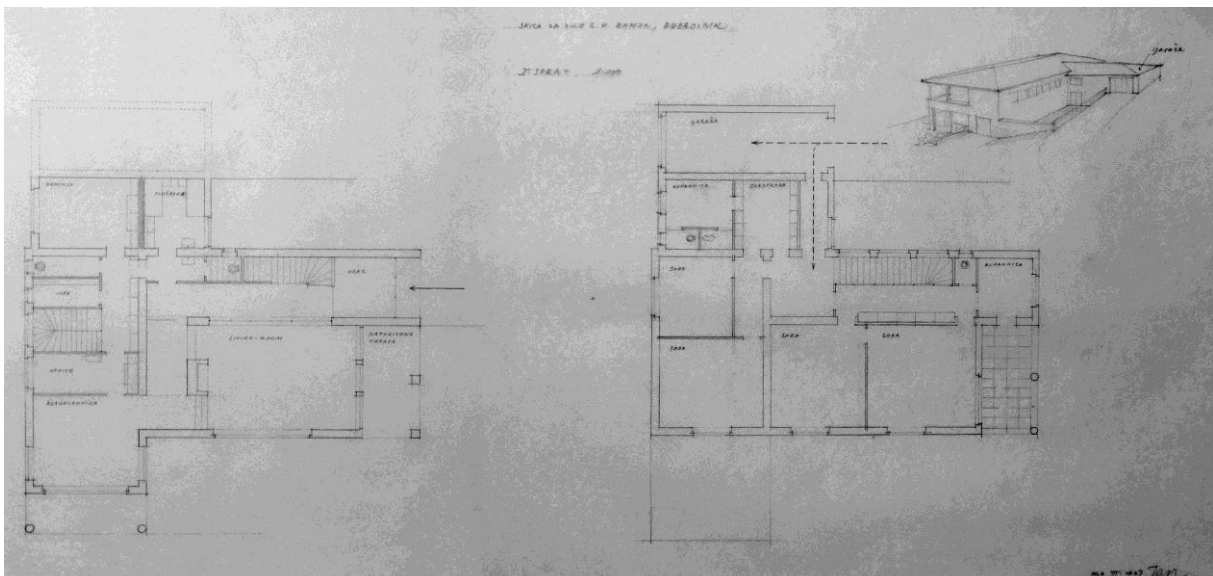
Prilozi 114

M. Kauzlarić i S. Gomboš, Projekt vile Karla Banca, I. varijanta, prostorni prikaz, 1936.(?), MGZ

M. Kauzlarić i S. Gomboš, Projekt vile Karla Banca, II. varijanta, prostorni prikaz, 1937., MGZ

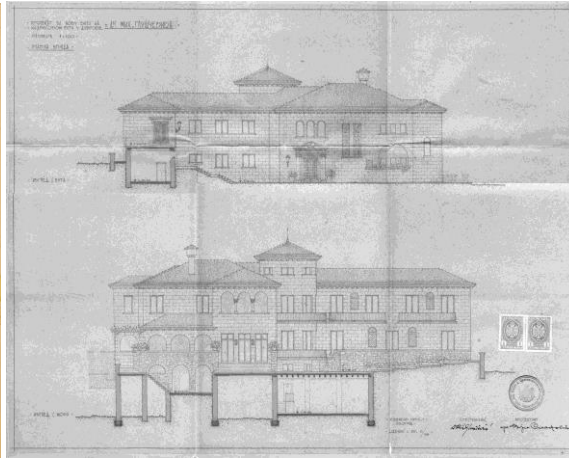

M. Kauzlarić i S. Gomboš, Projekt vile Karla Banca, II. varijanta, tlocrt prizemlja i kata, prostorni prikaz, 1937., MGZ

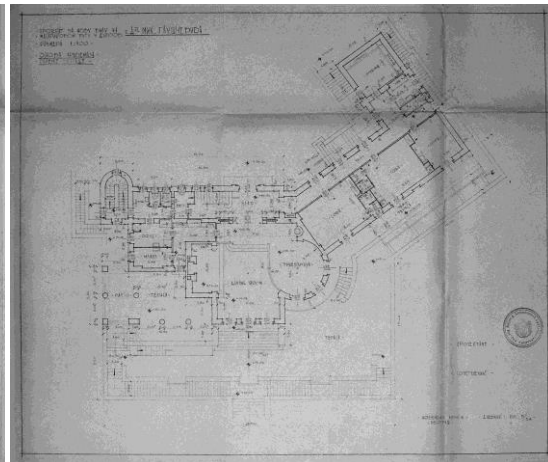
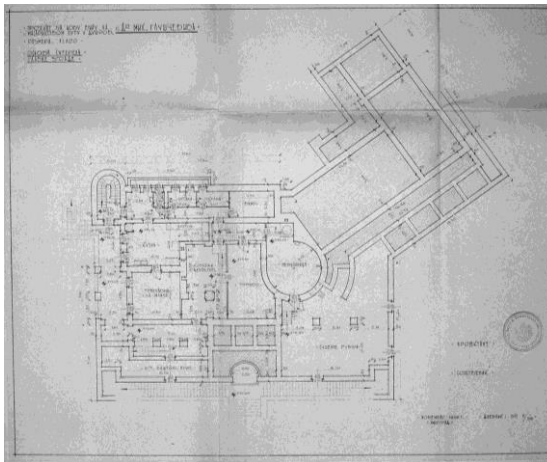
kataloška jedinica	115
naziv	Projekt vile Mihajla Gluščevića (1936.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	projekt
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad, uvala Sumartin / Masarykov put
katastarska oznaka	čest. zem. 825/5 k.o. Gruž
naručitelj	dr. Mihajlo Gluščević
projektant	Vojin Simeonović
osnova za atribuciju	potpis na nacrtima, literatura
izvođač	-
izvorna namjena	stambena, vila za odmor
današnja namjena	-
datacija projekta	studenj 1936.
građevna dozvola	-
uporabna dozvola	-
opis	<p>Izgradnja vile planirana je na parceli smještenoj na južnoj strani uvale Sumartin, na terenu što se od Masarykovog puta spušta prema morskoj obali. Vila je zamišljena kao iznimno prostrana, reprezentativna jednokatnica sa suterenom, horizontalno izduženog, razvedenog volumena i složene tlocrtne osnove. U središtu kompozicije dominira valjkasti, visinski naglašeni volumen, položen na spoju glavnog krila, usmjerenog sjeveru i morskoj obali i bočnog krila, koje se pod tupim kutom pruža prema jugozapadu. Pročelja vile građena su kamenom i rastvorena nizom različito formatiranih i oblikovanih otvora, lođama i balkonima.</p> <p>Ulaz u vilu smješten je na južnoj, začelnoj fasadi i vodi u neveliko predvorje, glavno komunikacijsko čvorište kuće. U predvorju se nalazi stubište za kat, istočno se pristupa u servisni trakt, a zapadno u hodnik bočnog krila sa spavaćim sobama. U osi glavnog ulaza, od predvorja odijeljen ostakljenom kliznom stjenkom, nalazi se središnji prostor vile, prostrani „living room“. Prostor dnevnog boravka većim je dijelom za dvije stube deniveliran u odnosu na pristup iz predvorja, kao i na ovalnu blagovaonicu, od koje je odijeljen samo niskom ogradom. Prema sjeveru - terasi, vrtu i moru, dnevni se boravak rastvara trodijelnim vratima. Na katu se nalaze spavaće sobe, a servisni sadržaji su smješteni u suterenu.</p> <p>Uz glavnu zgradu, u južnom dijelu vrta, prema cesti, bile su predviđene još garaža te manja, dvoetažna zgrada za poslugu.</p>
današnje stanje	-
kontekstualizacija	<p>Stručnim formiranjem i praksom vezan za beogradsku sredinu, arhitekt Vojin Simeonović, iako pripadnik mlađe generacije, tijekom tridesetih godina oblikovanje često bez ustezanja temelji na dosljednoj primjeni historicističke morfologije, a iskoraci prema suvremenijem izrazu uglavnom se mogu očitavati kao artdecoovski eklektizam. Stoga, neostvareni projekt za vilu Mihajla Gluščevića unutar arhitektova opusa predstavlja odstupanje od uobičajenih oblikovnih rješenja; povijesne reminiscencije su relativno suzdržane, a prevladava nastojanje da se korištenjem materijala i razlamanjem volumena monumentalnoj građevini priskrbe regionalne karakteristike. No, dok je vanjšina u konačnici ipak preopterećena gomilanjem raznorodnih formi i detalja, projektirana unutrašnja organizacija, s obzirom na očito zahtjevna naručiteljeva traženja, djeluje razložno.</p>
izvori	OJD
literatura	HAJNA TUCIĆ , Delo arhitekta Vojina Simeonovića između dva svetska rata, u: Nasleđe, 9, Beograd, 2008., 155-178, 167 ANTUN BAČE, Arhitekti Mladen Kuzlarić i Stjepan Gomboš, Peristil, 53, Zagreb, 2010., 105-120, 114-115
status zaštite	-
napomene	Navodno je naručitelj već imao razrađene oblikovne zamisli, kao i idejne skice izvjesnog francuskog arhitekta, koje je Vojin Simeonović morao uklopiti u projekt, no čini se da je

nešto precijenio vlastite financijske mogućnosti, pa je bio prisiljen odustati od gradnje zamišljenih razmjera. Kasnije Simeonovićeve reducirane varijante nisu ga zadovoljile, pa se obratio, prvo Mladenu Kauzlariću i Stjepanu Gombošu, a zatim i Jovanu Korki čije je rješenje konačno i realizirano.

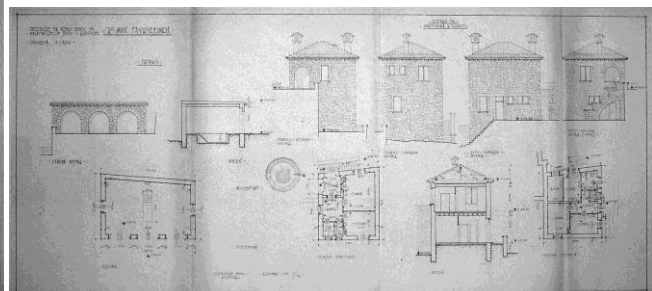
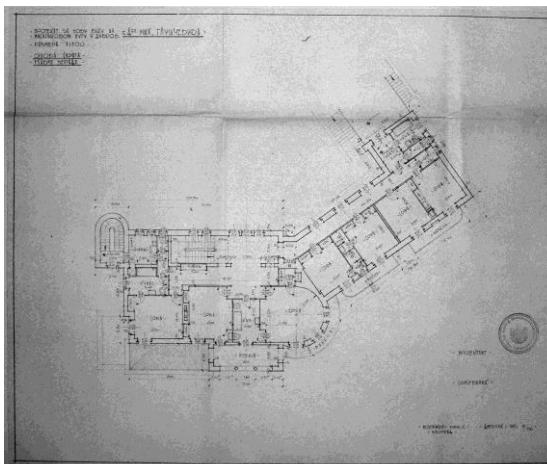
Prilozi 115

V. Simeonović, Projekt vile Mihajla Gluščevića, situacija, nacrt pročelja, 1936., OJD

V. Simeonović, Projekt vile Mihajla Gluščevića, tlocrt suterena i prizemlja, 1936., OJD

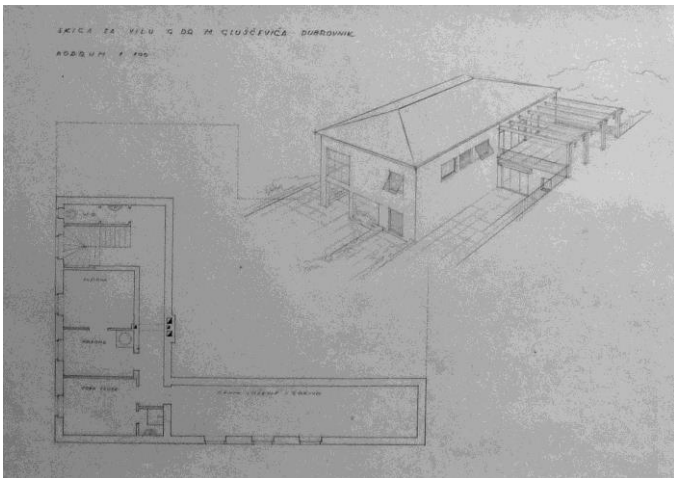
V. Simeonović, Projekt vile Mihajla Gluščevića, tlocrt prvog kata, projekt pomoćne građevine, 1936., OJD

kataloška jedinica	116
naziv	Projekt vile Mihajla Gluščevića (1936. ili 1937.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	projekt
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad, uvala Sumartin / Masarykov put
katastarska oznaka	čest. zem. 825/5 k.o. Gruž
naručitelj	dr. Mihajlo Gluščević
projektant	Mladen Kauzlarić i Stjepan Gomboš
osnova za atribuciju	nacrti u MGZ, Arhiv M. Kauzlarića
izvođač	-
izvorna namjena	stambena, vila za odmor
današnja namjena	-
datacija projekta	-
građevna dozvola	-
uporabna dozvola	-
opis	<p>Idejne skice za vilu dr. Mihajla Gluščevića na južnoj strani uvale Sumartin u Lapadu, nastale su najvjerojatnije u drugoj polovici 1936. ili prvim mjesecima 1937. godine. Volumen široko ostakljene lođe nad kojim je terasa kata istaknut je na istočnoj strani glavnog, sjevernog pročelja, dok je suprotni ugao pročelja rastvoren trijemom u prizemlju i lođom na katu. Uz istočni dio začelja istaknut je prizemni volumen nad kojim je terasa kojoj se pristupa iz predvorja kata, odnosno direktno iz vrta.</p> <p>Ulaz je smješten na zapadnoj strani začelnog prizemnog aneksa, i vodi u prostrano predvorje u kojemu se nalazi i stubište za kat. Središnja prostorija prizemlja, dnevni boravak, potpuno je rastvorena prema predvorju u odnosu na koje je denivelirana za tri stube. Boravak je na užim stranama povezan s blagovaonicom, smještenom u istaknutu ostakljenu lođu na istočnoj strani, odnosno s terasom pod trijemom na zapadu. Širokim trodijelnim prozorom boravak se rastvara krajoliku uvale Sumartin. Prostor kata pregradnim zidovima razdijeljen je u dvije cjeline s po dvije spavaće sobe, garderobom i kupaonicom. Servisni sadržaji su izdvojeni i smješteni u jugoistočnom dijelu prizemlja te u podrumu, dok se spavaće sobe i kupaonice nalaze na katu.</p>
današnje stanje	-
kontekstualizacija	Zajedno s projektima za vile Hedwig Regenhart - Zimdin i Karla Banca, projekt za vilu Gluščević, također neostvaren, prostornom koncepcijom svrstava se među iznimna rješenja individualnog stanovanja međuratne hrvatske arhitekture.
izvori	MGZ-MK
literatura	ANTUN BAČE, Arhitekti Mladen Kauzlarić i Stjepan Gomboš, Peristil, 53, Zagreb, 2010., 105-120, 113-114
status zaštite	-
napomene	Vila je 1937. godine izvedena prema projektu arhitekta Jovana Korke.

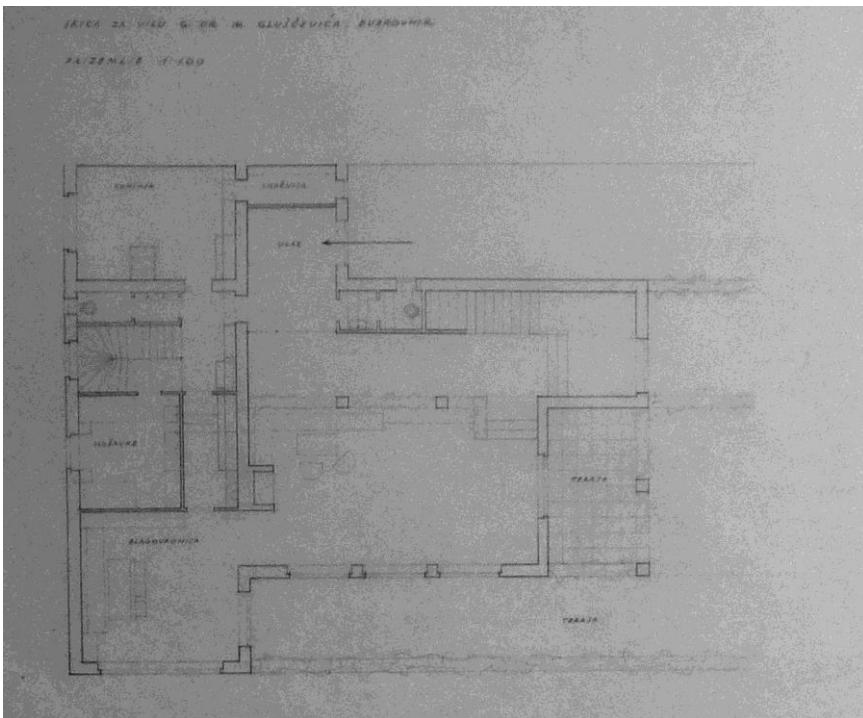
Prilozi 116

M. Kauzlaric i S. Gomboš, Projekt vile Mihajla Gluščevića, prostorni prikaz, 1936.-1937., MGZ

M. Kauzlaric i S. Gomboš, Projekt vile Mihajla Gluščevića, tlocrt podruma, prostorni prikaz, 1936.-1937., MGZ

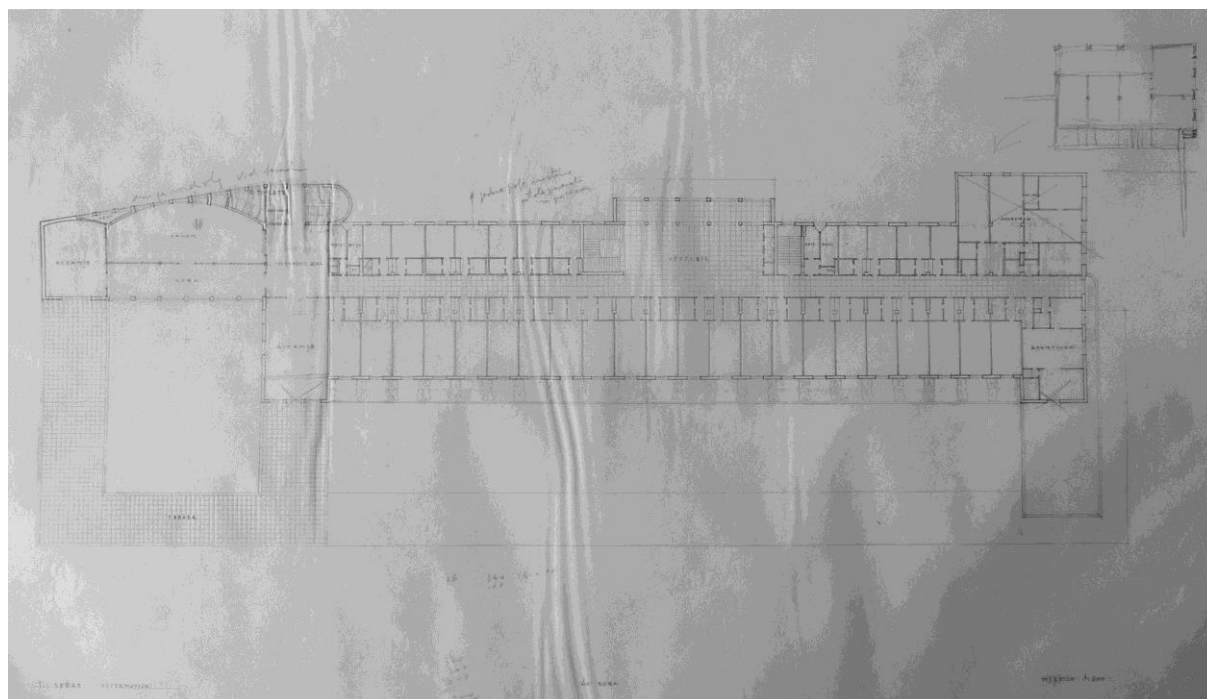

M. Kauzlaric i S. Gomboš, Projekt vile Mihajla Gluščevića, tlocrt prizemlja, 1936.-1937., MGZ

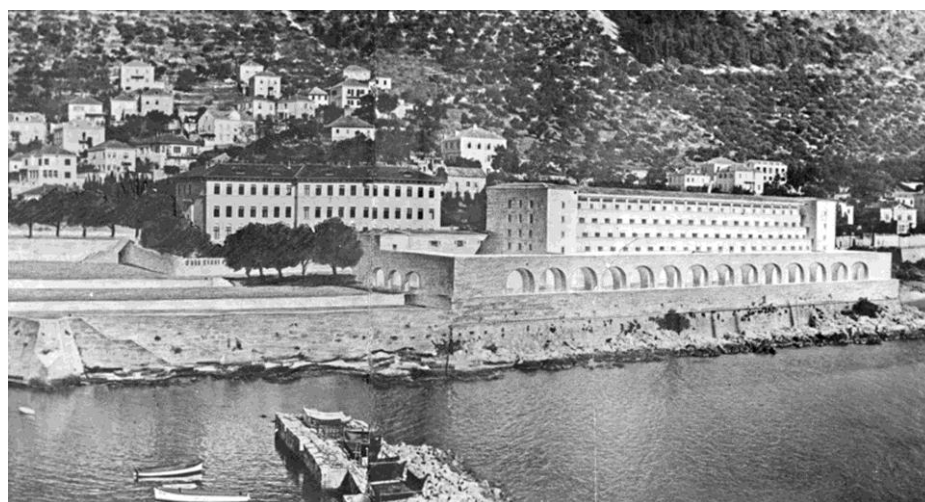
kataloška jedinica	117
naziv	Projekt hotela na Lazaretima (1936.)
vrsta zahvata	novogradnja, zamjenska građevina
razina realizacije	projekt
lokacija / adresa	Dubrovnik, Ploče / Put Frana Supila
katastarska oznaka	čest. zgr. 710 k.o. Dubrovnik
naručitelj	„Jugoslavenski Lloyd“ a.d.
projektant	Lavoslav Horvat i Harold Bilinić
osnova za atribuciju	nacrti u HMA-HAZU-LH, publicirani prikazi hotela
izvođač	-
izvorna namjena	hotel
današnja namjena	-
datacija projekta	-
građevna dozvola	-
uporabna dozvola	-
opis	<p>Projektom je u bilo predviđeno potpuno rušenje kompleksa Lazareta. Linija visokog obalnog zida uglavnom bi se zadržala kao podzid novoformiranog, u razini ceste, Puta Frana Supila, zaravnatog platoa, na kojemu bi se podigla nova hotelska zgrada. Masivna peterokatnica izduženog pravokutnog tlocrta izmaknuta je prema sjeveru, uz cestu, dok su južno i zapadno, prema moru i gradskoj jezgri, formirane kamenom popločene terase, ograđene dvostrukim nizom arkada. Hotelska zgrada na zapadu i istoku imala bi kubične ugaone volumene, dok bi središnji izduženi volumen bio organiziran kaskadno, postupnim uvlačenjem viših etaža prema sjeveru. Tako bi se pred sobama na južnoj strani formirale balkonske terase, a posljednja, potkrovnna etaža imala bi lođu.</p> <p>Hotel je, prema navodima, trebao imati 180 soba, koncertnu dvoranu s 1250 mjesta, bazen za plivanje s morskom vodom, parnu kupelj, više restorana, izložbenu dvoranu te vrt smješten na prostoru tadašnje klaonice.</p> <p>Horvatovo i Bilinićevo rješenje predviđalo je i uklanjanje svih građevina zapadno od ulaznog atrija novog hotela do Vanjskog mosta od Ploča – klaonice i nekoliko stambenih kuća te stvaranja prostranog, terasasto organiziranog platoa pred istočnim gradskim vratima.</p>
današnje stanje	-
kontekstualizacija	<p>Monumentalizam, često prisutan u ostvarenjima Lavoslava Horvata, kod projekta za hotel na Lazaretima dosegao je gotovo apsurdne razmjere, pogotovo promatran u odnosu na samu namjenu zgrade. Za razliku od školskog klasicizma cavtatske vile ili pozivanja na gotičko – renesansnu morfologiju kod projekta za vilu na Pločama (obje izvedene za istog naručitelja, brodovlasnika Banca), čije oblikovanje uporište može pronaći u lokalnoj tradiciji, monumentalni klasicizam hotela na Pločama ponajviše podsjeća na istovremena prekomorska ostvarenja diktirana ukusom fašističkog režima.</p> <p>U istom duhu, širokom purifikatorskom gestom, riješena je i okolina hotela.</p>
izvori	HR-DADU-292, svež. 121/15; HMA-HAZU-LH
literatura	<p>*** Kao pjesma lijepe budućnosti..., u: Dubrava, 1. veljače 1936., 3</p> <p>NEVEN ŠEGVIĆ, Ivan Meštrović i arhitektura, u: Arhitektura, 186-187-188, Zagreb, 1984., 2-9, 7-8</p> <p>TOMISLAV PREMERL, Hrvatska moderna arhitektura između dva rata: Nova tradicija, Zagreb, 1989., 106</p> <p>STANKO PIPLOVIĆ, Dalmatinski opus arhitekta Alfreda Kellera, u: Građa i prilozi za povijest Dalmacije, 15, Split, 1999. 271-290, 277</p> <p>ANTUN BAČE, Arhitekti Mladen Kauzlarić i Stjepan Gomboš, u: Peristil, 53, Zagreb, 2010., 105-120</p> <p>ZRINKA PALADINO, Lavoslav Horvat: arhitektonsko djelo 1922.-1977., doktorski rad, Zagreb, 2011.</p> <p>ZRINKA PALADINO, Desetljetni opus graditelja Lavoslava Horvata i Harolda Bilinića za dubrovačkog investitora Božu Banca, u: Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 35,</p>

	Zagreb, 2011., 237-254, 246-247 JASENKA KRANJČEVIĆ, Alfred Keller (1875.-1945.), Arhitektonski projekti na Lošinju i prostoru Hrvatske, katalog izložbe, Mali Lošinj, 2013., 76-77 ZRINKA PALADINO, Lavoslav Horvat, Kontekstualni ambijentalizam i moderna, Zagreb, 2013., 52-53 ANTUN BAĆE, IVAN VIDEN, Lazareti na Pločama od pada Dubrovačke Republike do danas (1808.-2013.), u: Prostor, 46, Zagreb, 2013., 326-339, 331-332 LUKŠA LUCIANOVIĆ, Povijest dubrovačkog hotelijerstva (od prvih prenoćišta u Dubrovačkoj Republici do modernih pansiona i hotela uoči Domovinskog rata), Dubrovnik, 2014., 157-158
status zaštite	-
napomene	-

Prilozi 117

L. Horvat i H. Bilinić, Projekt hotela na Lazaretima, tlocrt prvog kata, varijantno rješenje, 1936., HMA

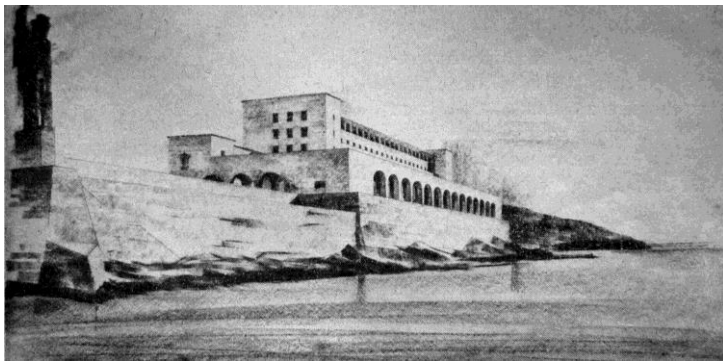

L. Horvat i H. Bilinić, Projekt hotela na Lazaretima, prostorni prikaz, 1936., Lucianović (2014.)

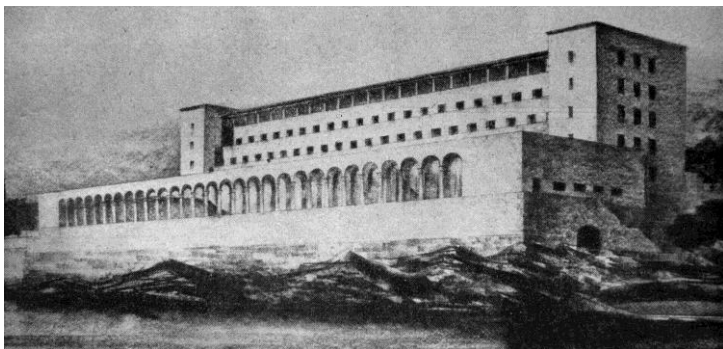
Prilozi 117

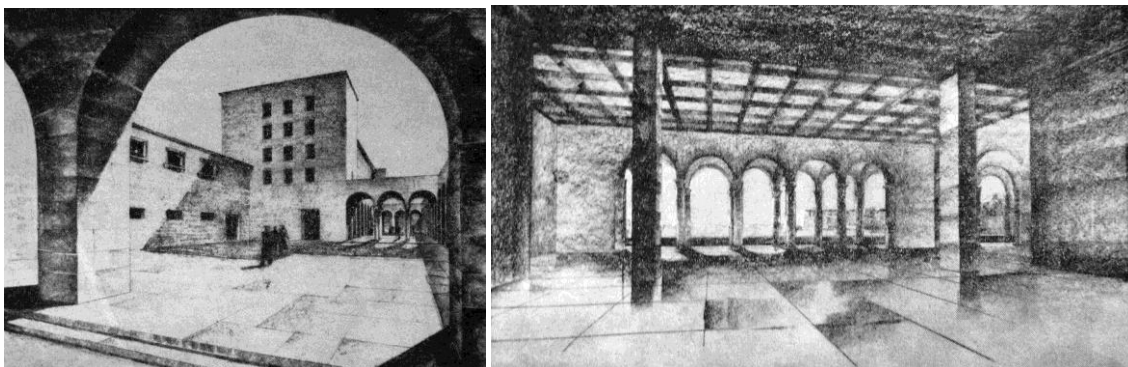
L. Horvat i H. Bilinić, Projekt hotela na Lazaretima, prostorni prikaz, 1936., Dubrava (1936.)

L. Horvat i H. Bilinić, Projekt hotela na Lazaretima, prostorni prikaz, 1936., Dubrava (1936.)

L. Horvat i H. Bilinić, Projekt hotela na Lazaretima, prostorni prikaz, 1936., Dubrava (1936.)

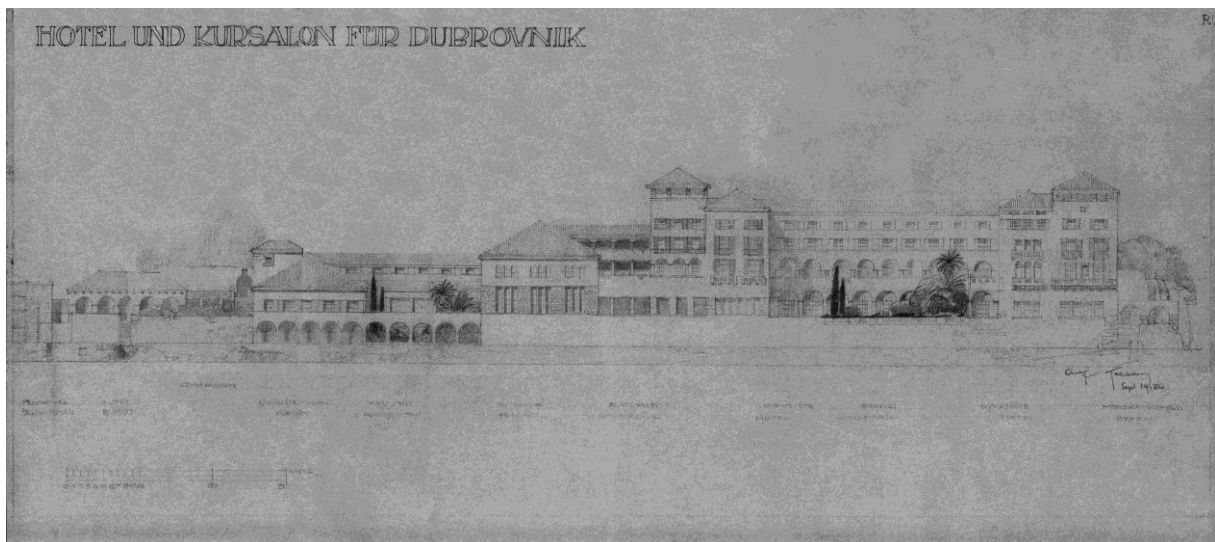
L. Horvat i H. Bilinić, Projekt hotela na Lazaretima, prostorni prikazi, 1936., Dubrava (1936.)

kataloška jedinica	118
naziv	Projekt hotela i kursalona na Lazaretima (1936.)
vrsta zahvata	gradnja zamjenske zgrade
razina realizacije	projekt (natječajni rad)
lokacija / adresa	Dubrovnik, Ploče / Put Frana Supila
katastarska oznaka	čest. zgr. 710 k.o. Dubrovnik
naručitelj	„Jugoslavenski Lloyd“ a.d.
projektant	Alfred Keller
osnova za atribuciju	potpis na nacrtu, navodi investitora
izvođač	-
izvorna namjena	hotelska
današnja namjena	-
datacija projekta	1936
građevna dozvola	-
uporabna dozvola	-
opis	<p>Prvi projekt za transformaciju Lazareta u hotel i <i>kursalon</i> Alfred Keller izradio je još 1911. godine. Arhitekt je za potrebe internog natječaja 1936. godine modificirao četvrt stoljeća staro projektno rješenje, no zadržavši osnovnu oblikovnu koncepciju.</p> <p>Većim dijelom arhitekt prati tlocrtnu konturu nekadašnjeg karantenskog sklopa, no od građevinskih struktura, čini se, zadržava djelomično samo južni, obalni zid. Sjeverno, uzdužno dvorište ostaje neizgrađeno u zapadnom dijelu, dok ga prema istoku negira zgrada hotela, koja doseže do ceste, Puta Frana Supila.</p> <p>Zgrade lječilišta - <i>kursalona</i> i hotela organizirane su oko dva dvorišta, oblikovana poput samostanskih klaustara - vrtne površine sa šetnicama omeđene su trijemovima, koji se na južnoj strani arkadama rastvaraju prema moru. Razvedeni i razlomljeni volumen, arhitekt visinski postupno gradira od istoka prema zapadu.</p> <p>Projektom je obuhvaćen i prostor tadašnje klaonice, istočno od Lazareta, gdje arhitekt unutar vrta smješta manju građevinu - <i>bife</i>.</p>
današnje stanje	-
kontekstualizacija	Kao i kod većine projekta koje izrađuje za hrvatsko priobalje, Keller koncepciju temelji na slikovitoj projekciji mediteranske arhitekture, nastojeći, u duhu vremena, izbjeći doslovne stilske reminiscencije. Vođen željom da se uklopi u urbano tkivo, na razmeđu povijesne jezgre i vrtog predgrađa, usitnjeni, visinski diferencirani volumen, arhitekt prožima brojnim poluotvorenim prostorima – trijemovima i lođama te vrtovima, pri čemu od izvorne strukture Lazareta djelomično zadržava tek južni, obalni zid.
izvori	HR-DADU-292, svež. 121/15
literatura	<p>STANKO PIPLOVIĆ, Dalmatinski opus arhitekta Alfreda Kellera, u: Građa i prilozi za povijest Dalmacije, 15, Split, 1999. 271-290, 277</p> <p>ANTUN BAĆE, Arhitekti Mladen Kauzlaric i Stjepan Gomboš, Peristil, 53, Zagreb, 2010., 105-120, 111</p> <p>JASENKA KRANJČEVIĆ, Arhitektonsko stvaralaštvo Alfreda Kellera na prostoru Hrvatske, katalog izložbe, Zagreb, 2012., 22</p> <p>ANTUN BAĆE, IVAN VIDEN, Lazareti na Pločama od pada Dubrovačke Republike do danas (1808.-2013.), u: Prostor, 46, Zagreb, 2013., 326-339, 330-332</p> <p>JASENKA KRANJČEVIĆ, Alfred Keller (1875.-1945.), Arhitektonski projekti na Lošinju i prostoru Hrvatske, katalog izložbe, Mali Lošinj, 2013., 76-77</p> <p>LUKŠA LUCIANOVIĆ, Povijest dubrovačkog hotelijerstva (od prvih prenoćišta u Dubrovačkoj Republici do modernih pansiona i hotela uoči Domovinskog rata), Dubrovnik, 2014., 154, 157-158</p>
status zaštite	-
napomene	-

Prilozi 118

A. Keller, Projekt hotela i kursalona na Lazaretima, nacrt južnog pročelja, 1911., DADU

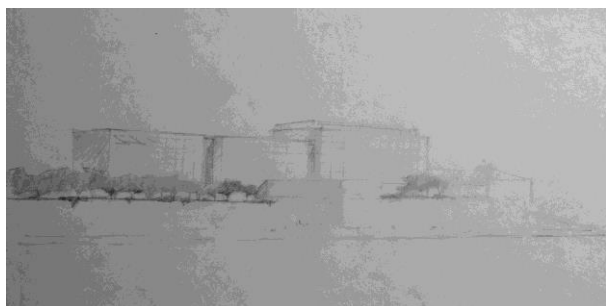

A. Keller, Projekt hotela i kursalona na Lazaretima, nacrt južnog pročelja, 1936., DADU

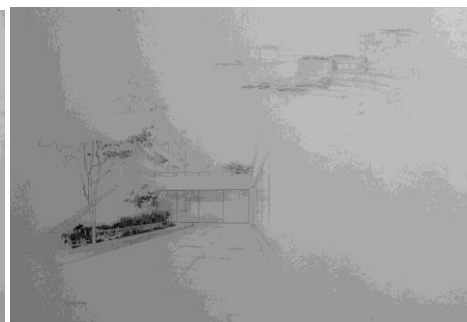
kataloška jedinica	119
naziv	Projekt hotela na Lazaretima (1936.)
vrsta zahvata	novogradnja, zamjenska zgrada
razina realizacije	projekt - natječajni rad
lokacija / adresa	Dubrovnik, Ploče, put Frana Supila
katastarska oznaka	čest. zgr. 710 k.o. Dubrovnik
naručitelj	„Jugoslavenski Lloyd“ a.d.
projektant	Mladen Kaulzarić i Stjepan Gomboš
osnova za atribuciju	nacrti u MGZ-MK
izvođač	-
izvorna namjena	hotel
današnja namjena	-
datacija projekta	-
građevna dozvola	-
uporabna dozvola	-
opis	<p>U ostavštini Mladena Kaulzarića očuvano je više idejnih skica i varijantnih rješenja za izgradnju hotela na mjestu Lazareta, kojima se preispituje i razrađuje osnovno konceptijsko polazište - razlamanje hotelske zgrade u dva kubična, međusobno povezana volumena nejednakih dimenzija, a koji se, pak, nastoje uravnotežiti s postojećom okolnom izgradnjom. Bazu kompozicije pri tome predstavlja postojeći južni, obalni zid Lazareta, a lom u pravcu pružanja zida korespondira s izmicanjem dvaju krila hotela. Zid je produžen prema zapadu, na prostor tadašnje Klaonice i minimalno je rastvoren - na jednom mjestu trima lukovima, autocitatu obalnog pročelja Gradske kavane.</p> <p>Konačno rješenje, predviđalo je izgradnju četveroetažnog zapadnog krila, blago izmaknutog prema jugu te za dvije etaže višeg, no užeg i prema sjeveru uvučenog istočnog krila. Oba krila završena su ravnim krovom, a na zapadnom je predviđena i prohodna te kako se čini, i dijelom ozelenjena krovna terasa. Vezu među dvama krilima predstavlja uvučeni, čitavom visinom na obje slobodne strane ostakljeni pasaż povezan sa stubištem. Oba krila u odnosu na postojeće zgrade Lazareta izmaknuta su sjevernije, prema Putu Frana Supila, dok se južno pružaju terase te niski aneks restoranske dvorane istočno.</p>
današnje stanje	-
kontekstualizacija	<p>Prostor Ploča, istočnog predgrađa povijesne jezgre Dubrovnika na kojem se Lazareti nalaze, doživio je u prvim desetljećima 20. stoljeća korjenite promjene - gradnjom voluminozne Gimnazije (1911-1926.), četverokatne najamne stambene zgrade obitelji Banac (1901.) te hotela „Odak“ (1913.) rahla urbana matrica predgrađa s jednokatnicama i dvokatnicama uokoljenim terasama i vrtovima nepovratno je narušena. Iz fotomontaže koja hotel predstavlja iz ključne vizure, pogleda iz Gradske luke, vidljivo je da dva izmaknuta kubična volumena hotela svoju impostaciju grade upravo u odnosu na Gimnaziju i najamnu zgradu Banac.</p> <p>Oblikovanje i konstrukcija hotela dosljedno su provedeni u duhu moderne, bez ustupaka lokalnom koloritu, no vodeći računa o klimatu - većina soba usmjerenih jugu imaju duboke lođe i sjenila.</p>
izvori	MGZ-MK
literatura	<p>STANKO PIPLOVIĆ, Dalmatinski opus arhitekta Alfreda Kellera, u: Građa i prilozi za povijest Dalmacije, 15, Split, 1999. 271-290, 277</p> <p>ANTUN BAČE, Arhitekti Mladen Kaulzarić i Stjepan Gomboš, Peristil, 53, Zagreb, 2010., 105-120, 111</p> <p>ANTUN BAČE, IVAN VIĐEN, Lazareti na Pločama od pada Dubrovačke Republike do danas (1808.-2013.), u: Prostor 46, Zagreb, 2013., 326-339, 331-332</p> <p>LUKŠA LUCIANOVIĆ, Povijest dubrovačkog hotelijerstva (od prvih prenoćišta u Dubrovačkoj Republici do modernih pansiona i hotela uoči Domovinskog rata), Dubrovnik, 2014., 157-158</p>

status zaštite	-
napomene	-

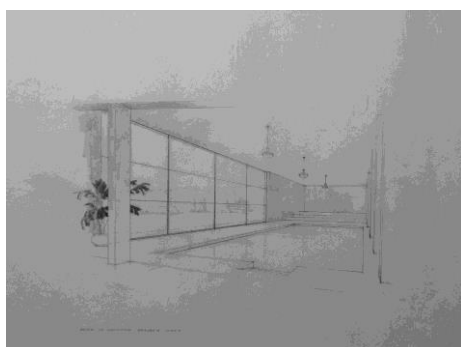
Prilozi 119

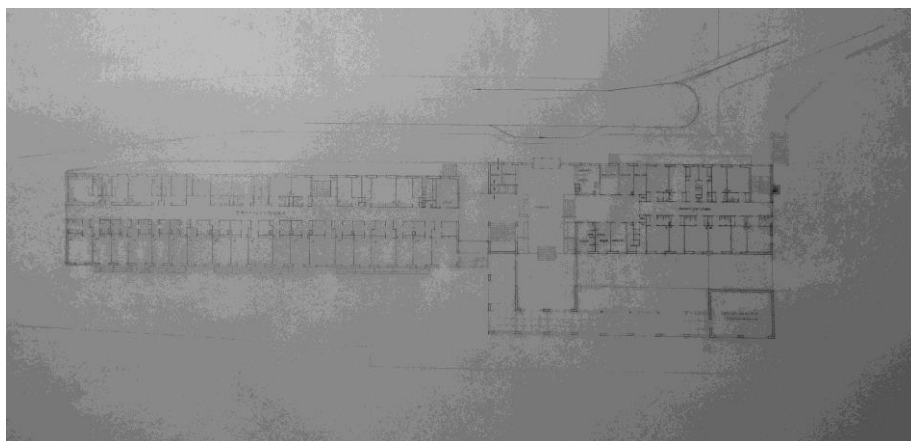
M. Kauzlarić i S. Gomboš, Projekt hotela na Lazaretima, prostorni prikazi, varijantna rješenja, 1936., MGZ

M. Kauzlarić i S. Gomboš, Projekt hotela na Lazaretima, prostorni prikazi, varijantna rješenja, 1936., MGZ

M. Kauzlarić i S. Gomboš, Projekt hotela na Lazaretima, prostorni prikaz unutrašnjosti, 1936., MGZ

M. Kauzlarić i S. Gomboš, Projekt hotela na Lazaretima, tlocrt, 1936., MGZ

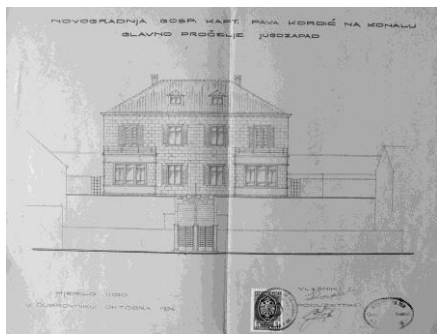
kataloška jedinica	120
naziv	Projekt željezničkog kolodvora u Gružu (1936.)
vrsta zahvata	novogradnja / zamjenska zgrada (?)
razina realizacije	projekt
lokacija / adresa	Gruž
katastarska oznaka	-
naručitelj	-
projektant	Božidar Rašica
osnova za atribuciju	navodi u literaturi
izvođač	-
izvorna namjena	-
današnja namjena	-
datacija projekta	-
građevna dozvola	-
uporabna dozvola	-
opis	Prema očuvanoj fotografiji makete, kolodvor je oblikovan kao utilitarna građevina pravokutnog tlocrta s dvoslivnim krovom. Na jednom od vidljivih uglova građevine nalazi se trijem, prozori pročelja su izduženog pravokutnog položenog formata, a dio bočne fasada rastvoren je širokim ostakljenjem.
današnje stanje	-
kontekstualizacija	Projekt za kolodvorsku zgradu čije su skromne dimenzije odgovarale ograničenim mogućnostima željezničkog putničkog prometa u Dubrovniku, odražava strogo utilitarni pristup problemu, bez i najmanjeg nastojanja za monumentalizacijom, dopadljivošću, pa čak i eksplicitnijim naglašavanjem modernističkog karaktera građevine.
izvori	literatura
literatura	PETAR SELEM, ZVONKO MAKOVIĆ, VERA MARIĆ, Božidar Rašica - arhitektura - scenografija - slikarstvo - pedagoški i znanstveni rad, Zagreb, 2009.
status zaštite	-
napomene	Datacija i funkcija građevine preuzeti su iz literature.

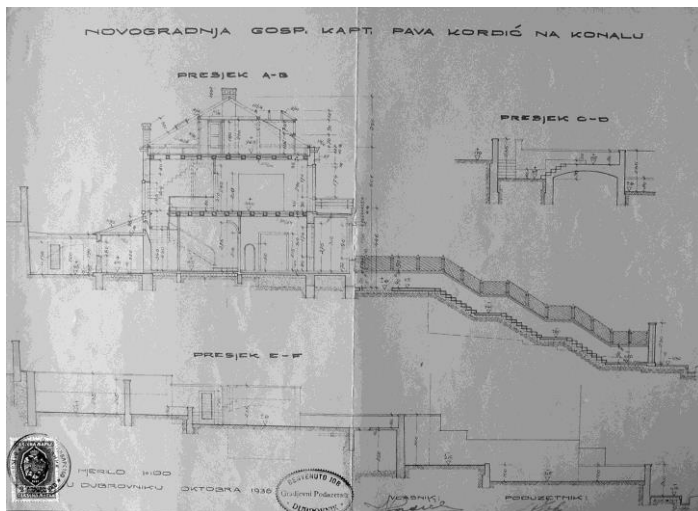
B. Rašica, Projekt željezničkog kolodvora u Gružu, maketa, 1936., Selem, Maković, Maršić (2009.)

kataloška jedinica	121
naziv	Kuća Pava Kordića (1937.-1938.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Srednji Kono / Zagrebačka ulica 52, 54
katastarska oznaka	čest. zgr. 467/1, 467/2, čest. zem. 915, 917 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Pavo Kordić, pomorski kapetan
projektant	Jozo Dražić
osnova za atribuciju	nacrti u arhitektovoj ostavštini
izvođač	Benvenuto Job, građevni poduzetnik
izvorna namjena	stambena - dvojna kuća
današnja namjena	stambena - dvojna kuća
datacija projekta	listopad 1936.
građevna dozvola	15. siječnja 1937.
uporabna dozvola	3. lipnja 1938.
opis	<p>Jednokatnica natkrivena četverostrešnim krovštem položena je pri vrhu stepenasto organizirane vrtne parcele, smještene uz današnju Zagrebačku ulicu, u doba gradnje trasiranu, no još uvijek nerealiziranu prometnicu. Karakter dvojne kuće očitava se već na vrtnom ulazu - položeno u središnju osu pročelja stubište koje se uspinje prema kući, uzdužno je podijeljeno ogradom. Oblikovanje volumena kao i prostorna dispozicija izvedeni su dosljedno u zrcalnoj simetriji. Pročelja kuće građena su kamenom, a otvori imaju jednostavno profilirane okvire. Na glavnom, južnom pročelju bočno su istaknuti prizemni volumeni, lođe, nad kojima je terasa kata. Lođe imaju zaobljene uglove a na južnoj strani su rastvorene trodijelnim prozorima. Čitavom širinom začelja pruža se prizemni aneks natkriven jednostrešnim krovštem.</p> <p>Ulazi u stambene jedinice smješteni su pri sredini bočnih pročelja, istočnog i zapadnog. Od ulaza hodnik - predsoblje vodi u <i>hall</i>, središnju prostoriju prizemlja. Južno od hodnika i <i>halla</i> nalaze se reprezentativne dnevne prostorije, salon s lođom i blagovaonica, dok je sjeverno smješten gospodarski trakt, koji obuhvaća i prizemni aneks uz začelje. Stubište se iz <i>halla</i> uspinje u predsoblje kata. U svakoj stambenoj jedinici na katu se nalaze po dvije spavaće sobe, orijentirane prema jugu, dok su uz začelje kupaonica i uže stubište koje vodi u potkrovlje, stan za poslugu.</p>
današnje stanje	Kuća je zadržala izvorni volumen i oblikovanje, izuzev izvedbe većih krovnih prozora - <i>belvedera</i> . Očuvan je integritet vrtne parcele.
kontekstualizacija	Rješavajući projektni zadatak arhitekt je karakter dvojne stambene kuće izrazio naglašenom zrcalnom simetrijom s bočno istaknutim volumenima lođa. Oblikovanje vanjštine lišeno je dekorativnosti, uz primjenu tradicionalnih regionalnih arhitektonskih elemenata i detalja izvedbe, a kompozicija je omekšana zaobljenim uglovima lođa.
izvori	HR-DADU-292, svež. 124/5; OJD
literatura	-
status zaštite	Zaštićeno u sklopu Povijesne cjeline grada Dubrovnika i njene neposredne okoline (Z-3818) – zona „C“
napomene	-

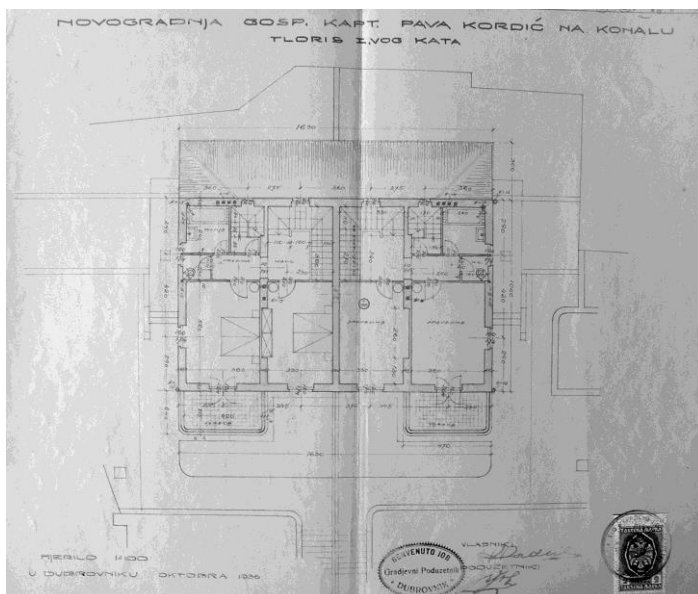
Prilozi 121

J. Dražić, Kuća Pava Kordića, nacrt pročelja, 1936., DADU

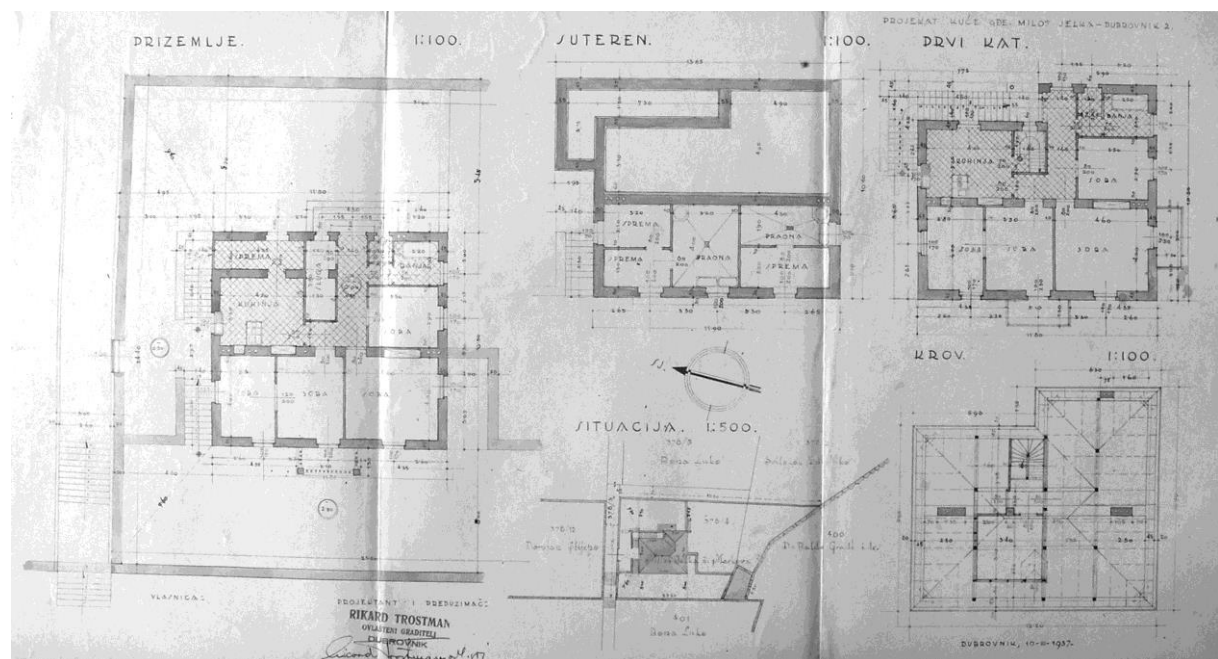
J. Dražić, Kuća Pava Kordića, presjeci, tlocrt prizemlja, 1936., DADU

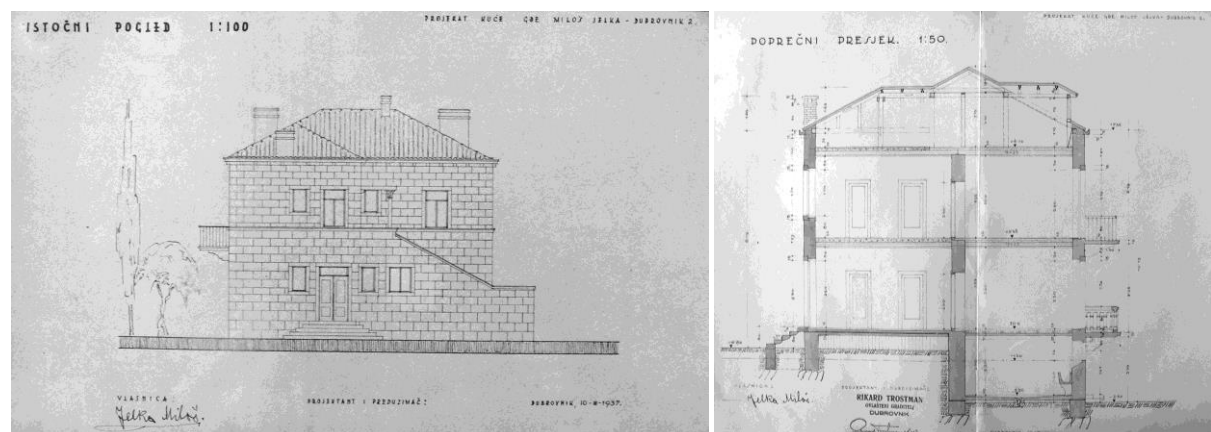
J. Dražić, Kuća Pava Kordića, tlocrt prvog kata, 1936., DADU

kataloška jedinica	122
naziv	Kuća Jelke Miloš (1937.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Gruž / Ulica Ante Sugje 8
katastarska oznaka	čest. zgr. 640 na čest. zem. 378/4 k.o. Gruž
naručitelj	Jelka Miloš
projektant	Rikard Trostman
osnova za atribuciju	komparacija, potpis na nacrtima
izvođač	Rikard Trostman, ovlašteni graditelj, Dubrovnik
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	10. ožujka 1937.
građevna dozvola	24. siječnja 1937.
uporabna dozvola	4. siječnja 1938.
opis	Kuća je smještena u stubišnoj ulici, a njenoj prostranoj vrtnoj parceli pristupa se sa zapadne strane. Kamena jednokatnica sa suterenom, tlocrtne je forme sažetog „L“ oblika, s vanjskim kamenim stubištem kata koje obrubljuje sjeverozapadni ugao kuće. Zona suterena naglašena je rustičnom obradom kamena, dok su etaže izvedene kamenim klesancima fine obrade. Južno pročelje organizirano je s tri vertikalne ose otvora, s centralno postavljenim balkonima na konzolama, od kojih donji ima kamenu, a gornji ogradu od kovanog željeza. Razdjelni vijenac položen je u visini prozorskih klupčica kata, a pročelja zaključuje jednostavni kameni vijenac - krovni kanal na kubičnim konzolicama. Kuća je etažno organizirana u tri stambene jedinice; na katu se nalazio stan vlasnika, a stan u prizemlju i manji u suterenu bili su namijenjeni iznajmljivanju. Dio suterena bio je predviđen za pomoćne sadržaje, praonice i spreme.
današnje stanje	Očuvan je integritet vrtno-parcele, volumen i oblikovanje vanjštine kuće.
kontekstualizacija	O pristupu koji uvažava prostorni kontekst, svjedoči oblikovanje fasada; dok na južnom pročelju, istaknutom u vizuri Gruža prevladava konvencionalnije komponiranje, temeljeno na principima tradicijske prigradske izgradnje (stroga simetrija s obzirom na središnju os, naglašenu balkonima), sjeverna i zapadna fasada orijentirane prema ulici oblikovane su znatno slobodnije. Kreativnom postavom vanjskog stubišta čiji se puni parapetni zid stapa sa zidom fasada razgrađen je čvrsti kubus kuće. Vrtni prostor ograđen je niskim ogradnim zidom, pa se prema ulici, čiji se pravac lomi na sjeverozapadnom uglu parcele, kuća otkriva u nizu različitih vizura. Primijenjeni arhitektonski detalji eksterijera slijede logiku tradicijske gradnje u kamenu (okviri otvora, razdjelni vijenci, krovni kanal na konzolama), ali su pročišćeni od stilskih obilježja i svedeni na elementarne oblike.
izvori	HR-DADU-292, svež. 129/5
literatura	-
status zaštite	Rješenje o preventivnoj zaštiti (KLASA: UP/I-612-08/08-05/16)
napomene	-

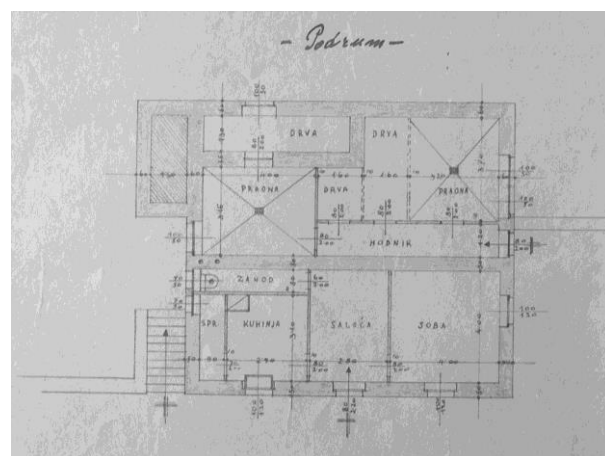
Prilozi 122

R. Trostman, Kuća Jelke Miloš, situacija, tlocrti, 1937., DADU

R. Trostman, Kuća Jelke Miloš, nacrt sjevernog pročelja, presjek, 1937., DADU

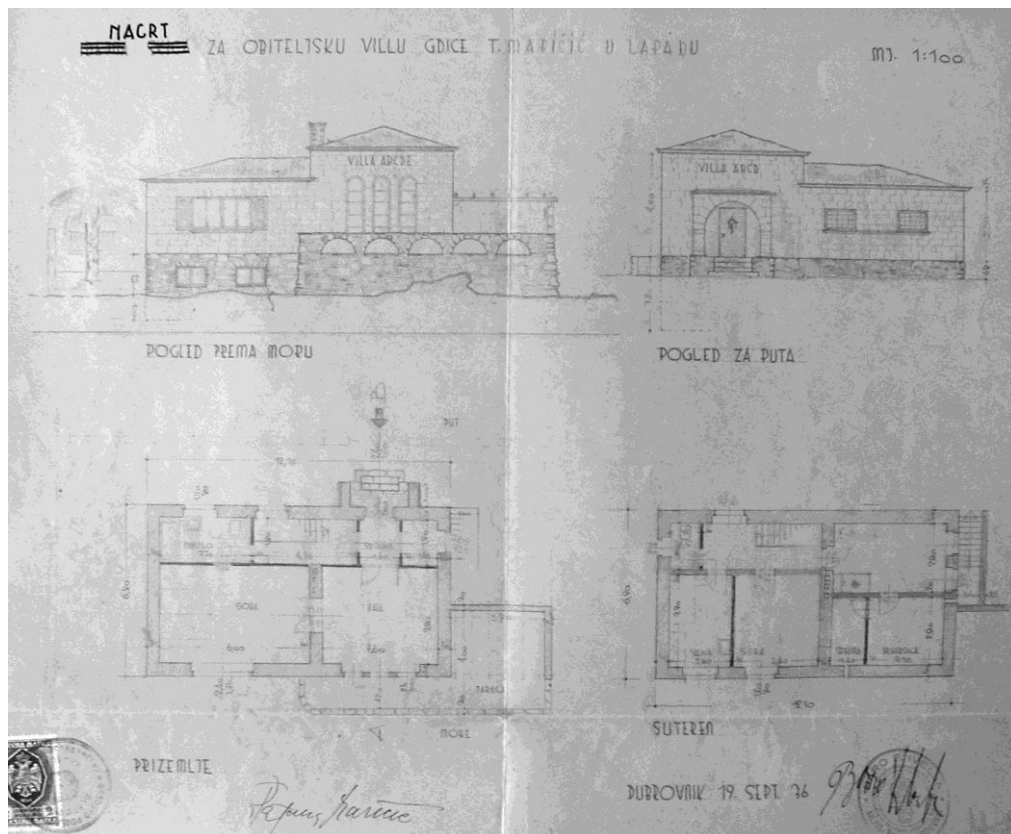
R. Trostman, Kuća Jelke Miloš, izmijenjeni tlocrt suterena, 1937., DADU

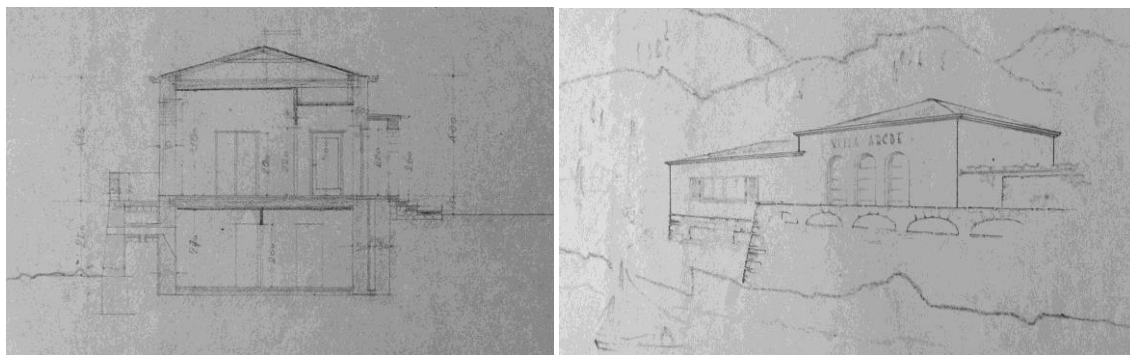
Kuća Jelke Miloš, pogled s jugozapada

kataloška jedinica	123
naziv	Vila Tatjane Marčić (1936.-1938.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad, Lazaret / Ivana Zajca 24
katastarska oznaka	čest. zgr. 672 na čest. zem. 1051/16 k.o. Gruž
naručitelj	Tatjana Marčić
projektant	Ugo Vernazza
osnova za atribuciju	potpis na nacrtima, komparacija
izvođač	Baro F. Ivelja, ovlašteni ispitani zidarski majstor, Mlini
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	19. rujna 1936.
građevna dozvola	25. siječnja 1937.
uporabna dozvola	31. prosinca 1938. (molba za kolaudaciju)
opis	<p>Prizemnica sa suterenom pravokutne tlocrtne osnove i visinski diferenciranog volumena, smještena je na predjelu Lazareta, na vrtnoj parceli između Ulice Ivana Zajca i obale Gruškog zaljeva. Pred sjeveroistočnim uglom kuće, u razini prizemlja pruža se prostrana terasa, prema obali ograđena visokim podzidom i parapetnim zidom s nizom lučnih perforacija. Pročelja kuće građena su kamenom - suteran i podzid terase nepravilnom bunjom, a prizemlje pravilnim kvadriranim sлагanim u horizontalne nizove. Natkrivena je krovstjenom s pokrovom od utorenog crijepa. Glavnim, istočnim pročeljem kuća je usmjerena prema obali. Pročelje je na južnom dijelu rastvoreno širokim prozorom pravokutnog formata, a na sjevernom, prema terasi, trima vertikalno izduženim otvorima s lučnim nadvojima. Otvori su izvedeni bez naglašenih okvira.</p> <p>Kući se pristupa sa zapadne strane. Iz manjeg potrijemka pred ulazom stupa se u predsoblje te u <i>hall</i>, trima uskim lučnim vratima rastvoren prema terasi i Gruškom zaljevu. Ovaj, sjeverni dio kuće je i visinski naglašen. U južnom dijelu nalazi se prostrana spavaća soba, povezana s kupaonicom te stubište za suteran. U južnom dijelu suterena nalaze se još dvije sobe i zahod, a sjeverno je smješten servisni trakt, s kuhinjom, spremom i drvarnicom.</p>
današnje stanje	Unutrašnjost kuće podijeljena je na dva etažna stana. Zadržan je integritet vrtne parcele, a izvorni volumen i oblikovanje vanjštine u manjoj su mjeri narušeni. Pred suteranom je izvedena nova terasa podzidana prema obali i dijelom natkrivena pergolom. U podzidu terase prizemlja prema novoformiranoj terasi suterena uspostavljena su vrata.
kontekstualizacija	Unutar projektantskog opusa Uga Vernazze kuća Tatjane Marčić, inventivno organiziranog volumena i samosvojnih oblikovnih detalja, predstavlja jedno od uspješnijih ostvarenja.
izvori	HR-DADU-292, svež. 124/6
literatura	-
status zaštite	-
napomene	-

Prilozi 123

U. Vernazza, Vila Tatjana Marčić, nacrti pročelja, tlocrt prizemlja i suterena, 1936., DADU

U. Vernazza, Vila Tatjana Marčić, presjek, prostorni prikaz, 1936., DADU

Vila Tatjana Marčić, istočno pročelje

Vila Tatjana Marčić, dogradnja terase pred suterenom

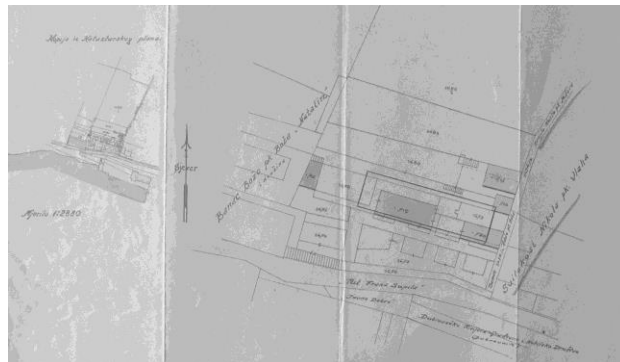
kataloška jedinica	124
naziv	Palača Boža Banca (Umjetnička galerija Dubrovnik) (1937.-1939.)
vrsta zahvata	novogradnja – zamjenska zgrada
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Ploče / Put Frana Supila 23
katastarska oznaka	čest. zgr. 716, 717, 718, 719, 720, čest. zem. 1670, 1671, 1673, 1676, 1677, 1680, 1681/1 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Božo Banac, brodovlasnik
projektant	Lavoslav Horvat i Harold Bilinić
osnova za atribuciju	potpis na nacrtima (Horvat), navodi u literaturi (Bilinić)
izvođač	„Braća Faltus“ (?)
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	muzejsko - galerijska
datacija projekta	-
građevna dozvola	28. veljače 1937.
uporabna dozvola	10. svibnja 1939.
opis	<p>Kamena trokatnica složene tlocrtne osnove podignuta je na gradskom predjelu Ploče, na mjestu ladanjskog sklopa koji je izgradnjom vile u potpunosti negiran. Prateći tipologiju izgradnje uz sjevernu stranu Puta Frana Supila, glavne komunikacije ovog povijesnog predgrađa Dubrovnika, palača je od ceste ograđena visokim ogradnim zidom. Kroz portal u ogradnom zidu pristupa se u atrij, širokim lučnim ostakljenim otvorom povezan s predvorjem, a dvokrakim otvorenim stubištem i s prostranom terasom kata. Uz pročelje u razini prvog kata pruža se nadsvođeni trijem s kolonadom skulptorski obrađenih stupova povezanih polukružnim lukovima. Trijem na zapadu vodi do kapelice, a na jugoistočnoj strani završava <i>vidilicom</i>. Nad trijemom je terasa drugog kata kojoj se unutrašnjost palače rastvara prostranim središnjim trodijelnim vratima šiljastih lukova – triforom te s po dvojica užih bočnih vrata, također šiljastih lučnih nadvoja. Na razdjelnom vijencu trećeg kata položen je niz od devet pravokutnih prozora, a nad završnim vijencem plitko je četverostrešno krovništvo pokriveno kupom kanalicom. Uz začelje vile smješteno je dvorište te terasasto organizirani vrtni prostor s visokim zelenilom.</p> <p>Unutrašnjost uz reprezentativne sobe i dvorane, među kojima se oblikovanjem ističu predvorje, visinom pruženo kroz dvije etaže te središnja dvorana drugog kata, prostranom triforom rastvorena krajoliku, sadrži i čitav niz prostora namijenjenih servisnim sadržajima. Očuvani su brojni detalji izvorne opreme interijera, visoke umjetničke i zanatske razine izvedbe; željezne ograde stubišta, stolarija otvora, namještaj i drvene oplata radne sobe vlasnika.</p>
današnje stanje	Nedugo nakon završetka Drugog svjetskog rata, 1950. godine, palača je ustupljena Umjetničkoj galeriji Dubrovnik, čiji bogati fundus čuva i prezentira do danas. Prenamjenom za galerijske potrebe građevina nije pretrpjela veće izmjene, a recentni zahvati provedeni s ciljem poboljšanja i osuvremenjivanja muzejsko - galerijske djelatnosti poštivali su u potpunosti zatečenu oblikovnost prostora.
kontekstualizacija	Zasigurno najmonumentalnija građevina izvorno namijenjena individualnom stanovanju u Hrvatskoj 20. stoljeća, palača obitelji Banac na Pločama, složeno je i višeznačno ostvarenje, kako u arhitektonsko oblikovnom, tako i u širem kulturno - fenomenološkom kontekstu. Iako se redovito svrstava među najznačajnija ostvarenja moderne arhitekture na hrvatskom priobalju, morfologijom se u potpunosti naslanja na mješoviti gotičko - renesansni stil Dubrovnika, izravno referirajući na njegova najznačajnija i najreprezentativnija ostvarenja, poput palače Divone i ljetnikovca Petra Sorkočevića. Iako bi je zbog toga s moglo interpretirati i kao izdanak historicističke arhitekture, ovo kompleksno arhitektonsko djelo, s pravom se može svrstati među nezaobilazna ostvarenja nacionalne arhitekture 20. stoljeća.
izvori	HR-DADU-292, svež. 131/2, 140/5, 141/5; HMA-HAZU-LH
literatura	DUŠKO KEČKEMET, Moderna arhitektura u Dalmaciji, u: Arhitektura, 156-157, Zagreb, 1976., 65-79, 78

	<p>EMA FIORENINI ŠKERLJ, Izgradnja područja Ploče u Dubrovniku od kraja I. svjetskog rata do danas, magistarski rad, Zagreb, 1979., 28-29</p> <p>NEVEN ŠEGVIĆ, Ivan Meštrović i arhitektura, Arhitektura, 186-187-188, Zagreb, 1984., 2-9, 7-8</p> <p>TOMISLAV PREMERL, Hrvatska moderna arhitektura između dva rata: Nova tradicija, Zagreb, 1989., 106</p> <p>Arhitekti članovi JAZU, (ur.) Drago Galić, Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, 437, Zagreb, 1991., 69</p> <p>TOMISLAV PREMERL, Moderna i kontinuitet ladanjske kulture-arhitekture, u: Kultura ladanja, (ur.) Nada Grujić, Zagreb, 2006., 351-361, 355</p> <p>DARIJA RADOVIĆ-MAHEČIĆ, Ljetnikovci i vile između dva svjetska rata – i avangarda i tradicija, u: Zbornik radova međunarodnog znanstveno-stručnog skupa Dvorci i ljetnikovci - kulturno naslijeđe kao pokretač gospodarskog razvoja, Varaždin, listopad 2006., Zagreb, 2006., 351-361, 360</p> <p>SANDRA USKOKOVIĆ, Moderna arhitektura kao kulturna baština Dubrovnik, Zagreb, 2009., 69-76</p> <p>ZRINKA PALADINO, Lavoslav Horvat: arhitektonsko djelo 1922.-1977., doktorski rad, Zagreb, 2011.;</p> <p>ZRINKA PALADINO, Desetljetni opus graditelja Lavoslava Horvata i Harolda Bilinića za dubrovačkog investitora Božu Banca, u: Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 35, Zagreb, 2011., 237-254, 239-246</p> <p>ZRINKA PALADINO, Lavoslav Horvat, u: Misli o čuvanju moderne arhitekture, (ur.) Branka Juras, Split, 2012., 210-249</p> <p>STANKO PIPLOVIĆ, Harold Bilinić, u: Misli o čuvanju moderne arhitekture, (ur.) Branka Juras, Split, 2012., 288-331, 292</p> <p>SANDRA USKOKOVIĆ, Modernitet i tradicija u novijoj dubrovačkoj arhitekturi, u: Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, 50, Zagreb-Dubrovnik, 2012., 305-338, 323-329</p> <p>TONKO MAROEVIĆ, Tamas Bujnovszky, Stubište sjenom svođeno, u: Oris, 84, Zagreb, 2013., 192-203</p> <p>ZRINKA PALADINO, Lavoslav Horvat, Kontekstualni ambijentalizam i moderna, Zagreb, 2013., 41-55</p> <p>ZRINKA PALADINO, Palača Boža Banca, u: Oris, 84, Zagreb, 2013., 178-190</p> <p>SANJA ŽAJA VRBICA, Umjetnička galerija Dubrovnik u palači Banac, u: Zbornik radova 2. kongresa hrvatskih muzealaca, (ur.) Jasna Galjer, Zagreb, 2013., 87-94</p>
status zaštite	Zaštićeno kulturno dobro (Z-5106)
napomene	-

Prilozi 124

Ladanjski posjed na mjestu vile krajem 19. stoljeća, DADU

L. Horvat i H. Bilinić, Vila Banac, situacija, 1937., DADU

Prilozi 124

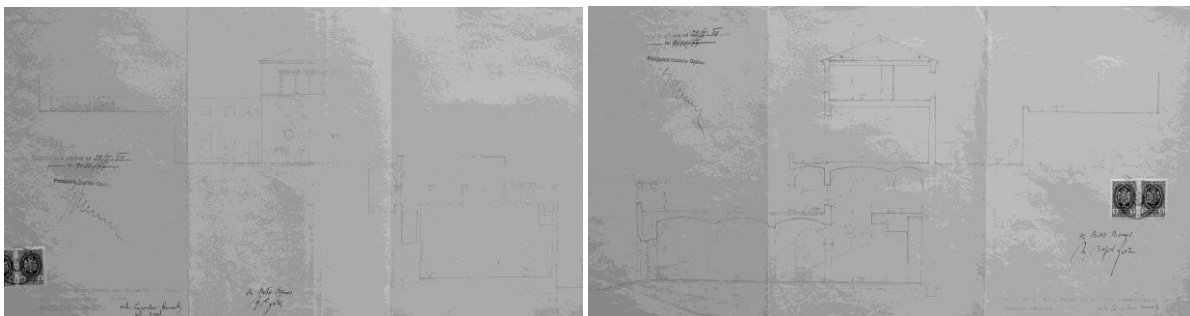
Gradnja vile Banac na Pločama, 1937.-1939., DADU

L. Horvat i H. Bilinić, Vila Banac, tlocrt prizemlja i prvog kata, 1937., DADU

L. Horvat i H. Bilinić, Vila Banac, tlocrt drugog kata, 1937., DADU

L. Horvat i H. Bilinić, Vila Banac, presjeci, 1937., DADU

Prilozi 124

Vila Banac, pogled s jugozapada

Vila Banac, pogled s terase trećeg kata

Vila Banac, detalj stupova trifore drugog kata

Vila Banac, središnja dvorana drugog kata

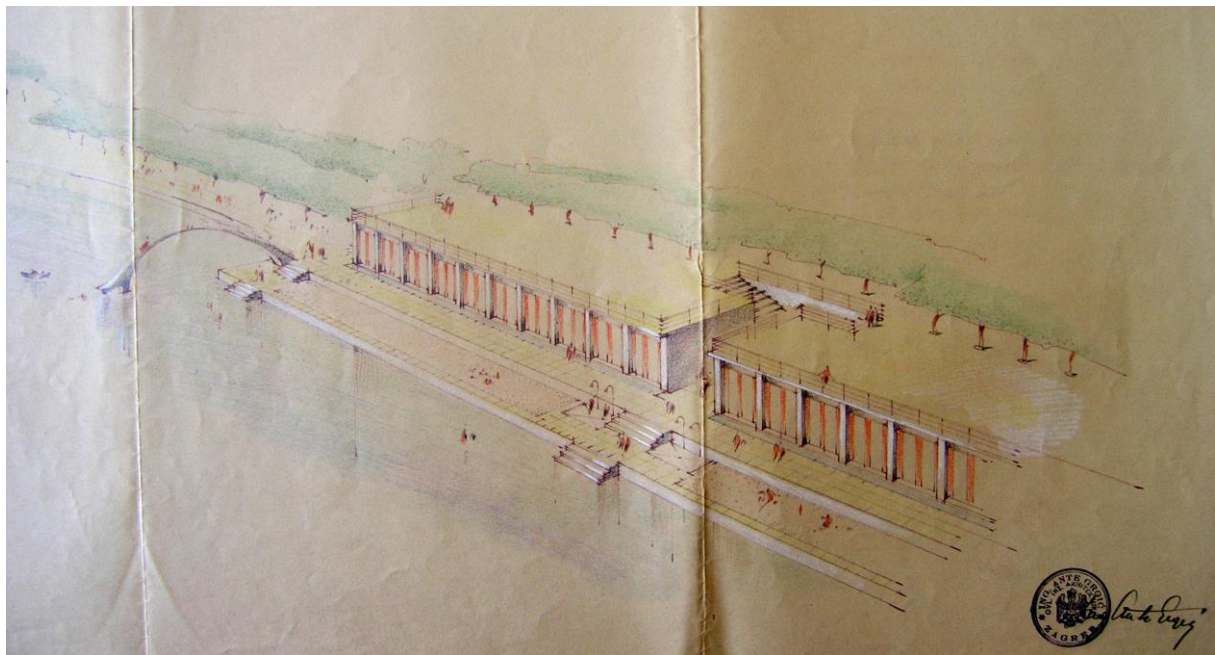
Vila Banac, hodnik prvog kata

Vila Banac, radna soba vlasnika

kataloška jedinica	125
naziv	Kupališna zgrada u uvali Sumartin (1937.-1938.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad, uvala Sumartin
katastarska oznaka	čest. zgr. 354, čest. zem. 1226/4, 1286 k.o. Gruž
naručitelj	„Srpska banka“ d.d. u Zagrebu - Filijala u Dubrovniku
projektant	Ante Grgić
osnova za atribuciju	potpis i pečat na nacrtima
izvođač	?
izvorna namjena	kupališna zgrada
današnja namjena	kupalište, dijelom se koristi za ugostiteljske svrhe
datacija projekta	ožujak 1937.
građevna dozvola	?
uporabna dozvola	30. travnja 1938.
opis	<p>Smještena u središtu uvale Sumartin, neposredno do podzidane i betonom zaravnate obale, prizemna građevina sastoji se od dva izdužena pravokutna volumena odvojena prolazom koji se račva u dva stubišna kraka i obalu povezuje s krovnim terasama - sunčalištima. Začetni zid zgrade ujedno je podzid prirodnog terena, prostranog maslinika, s kojim sunčalište direktno komunicira. Konstrukciju armiranobetonske ploče na pročelnoj strani nose betonski stupci na razmacima od oko 3 metra. Unutrašnje pregrade kabina bile su izvedene od opeke i žbukane, betonske površine vanjskih zidova i hodnih ploha pomno obrađene, a na sunčalištu su predviđeni „<i>podiumi od letava, kako bi se kupaćima omogućilo ugodno sunčanje.</i>“</p> <p>Kako bi pružio „<i>internacionalnoj publici priliku nove razonode</i>“ sjeverno od zgrade, prema starijem dijelu kupališta, projektiran je i izveden tobogan, vitke armiranobetonske konstrukcije.</p>
današnje stanje	Očuvana je izvorna armiranobetonska konstrukcija zgrade. Na terasi - sunčalištu izvedene su montažne dogradnje. Uklonjena je stolarija i pregradni zidovi kabina koje danas nisu u upotrebi. Tobogan, zaštitni znak kupališta, se održava.
kontekstualizacija	<p>Dubrovačka podružnica „Srpske banke“ d.d. iz Zagreba između dva svjetska rata bila je u posjedu središnjeg obalnog dijela uvale Sumartin u Lapadu, na kojemu od početka dvadesetih godina 20. stoljeća razvija kupališni kompleks. Na proširenje kupališnih kapaciteta, uređenje plitke stjenovite obale, gradnju novih kabina i sunčališta u južnom dijelu posjeda tvrtka se odlučila 1937. godine, a izradu projekta povjerila je arhitektu Anti Grgiću.</p> <p>Suvremeno oblikovana, funkcionalno osmišljena i, u određenoj mjeri, povezana s okolinom, zgrada je svojim smještajem neposredno uz obalu središnjem dijelu uvale Sumartin ipak dala artifičijelni izgled.</p>
izvori	HR-DADU-292, svež. 127/5
literatura	DUŠKO KEČKEMET, Moderna arhitektura u Dalmaciji, u: Arhitektura, 156-157, Zagreb, 1976., 65-79, 78
status zaštite	-
napomene	-

Prilozi 125

A. Grgić, Kupališna zgrada u uvali Sumartin, prostorni prikaz, 1937., DADU

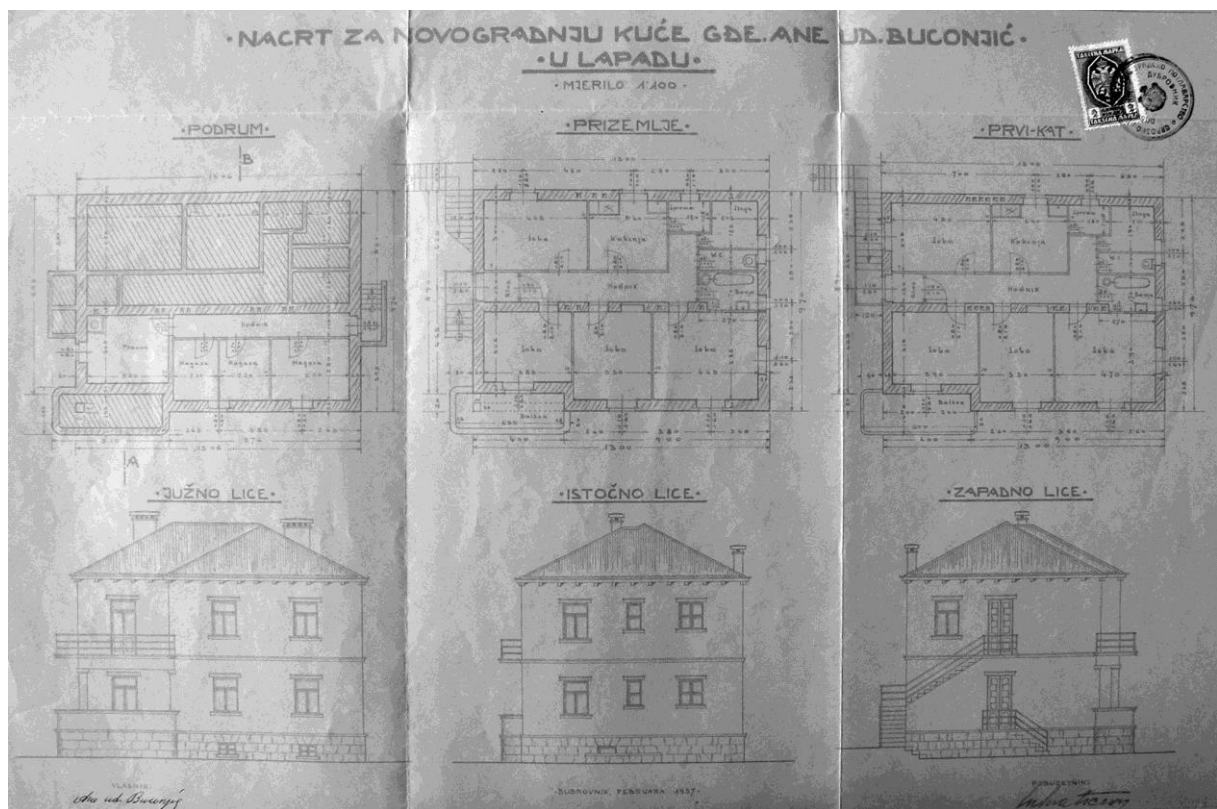

Kupališna zgrada u uvali, središnje stubište

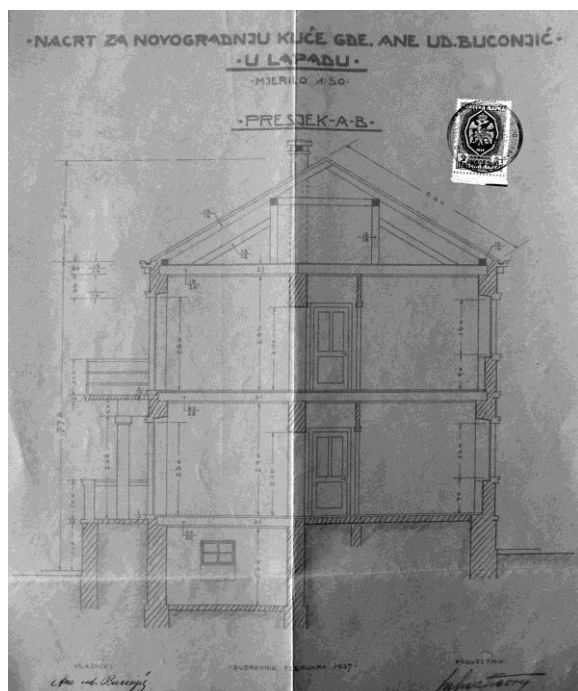

Kupališna zgrada u uvali Sumartin, tobogan

kataloška jedinica	126
naziv	Kuća Ane Buconjić (1937.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad / Slanska 7
katastarska oznaka	čest. zgr. 839 na čest. zem. 935/16 k.o. Gruž
naručitelj	Ane Buconjić
projektant	Miho Čakelja(?)
osnova za atribuciju	komparacija
izvođač	Mato Matičević
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	veljača 1937.
građevna dozvola	14. travnja 1937.
uporabna dozvola	?
opis	<p>Jednokatnica pravokutnog tlocrta smještena je na kaskadno organiziranoj vrtnoj parceli na uglu prometnice, Ulice Kardinala Stepinca i stubišne Slanske ulice u Lapadu, iznad uvale Sumartin. Zidni plašt kuće građen je kamenim klesancima slaganim u pravilne horizontalne nizove. Prozori imaju jednostavne profilirane klupčice i natprozornike, dok su im bočne strane usječene u zidni plašt. Profilacija klupčica i natprozornika ponovljena je na razdjelnom te završnom, krovnom vijencu, koji je položen na kubične kamene konzolice. Jugozapadni ugao kuće je uvučen i pred njim formirana manja ograđena terasa, nad kojom je u zoni kata istaknut balkon zaobljenih uglova i ograđen jednostavnim željeznom ogradom. Armirano betonsku balkonsku ploču pridržava jaka horizontalna greda oslonjena na ugaoni stupac.</p> <p>Unutrašnjost kuće podijeljena je na dva etažna stana istovjetne prostorne dispozicije. Stanovima se pristupa zasebnim vanjskim stubištima položenima uz zapadnu fasadu. Od ulaza se pruža dugi središnji hodnik koji dijeli tri prostorije usmjerene prema jugu, od kuhinje i još jedne sobe na sjevernoj strani, a nasuprot ulaza se nalaze kupaonica, zahod i soba za slugu. U podrumu su smješteni praonica i spremišta.</p>
današnje stanje	Kuća je zadržala izvorni volumen i oblikovanje, dok je prostor pred kućom znatno preoblikovan - u podzidu prema cesti izgrađene su garaže nad kojima je podignut paviljon, a uz pročelje kuće oslonjena je veća nadstrešnica, kao i paviljon, pokrivena kupom.
kontekstualizacija	Oblikovno oslonjena na već ustaljena rješenja interpretacije regionalnog graditeljskog vokabulara, kuća je prvenstveno zanimljiva kao ostvarenje mladog arhitekta Miha Čakelje, koji je nakon studija arhitekture u Beogradu kraće vrijeme proveo u rodnom gradu projektirajući nekoliko obiteljskih kuća. Organizacija stanova sa izduženim središnjim hodnicima u kontekstu vremena nastanka doima se retrogradno, a upadljivo je i nespretno oblikovanje ugaone terase i balkona.
izvori	HR-DADU-292, svež. 129/4
literatura	-
status zaštite	-
napomene	-

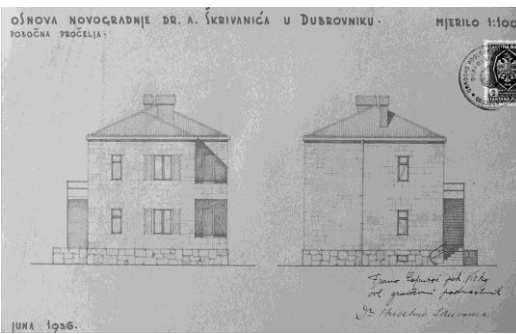
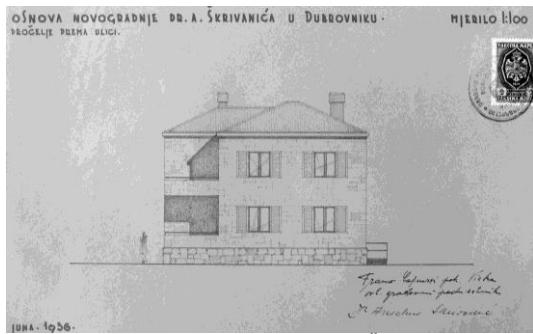
M. Čakelja(?), Kuća Ane Buconjić, tlocrti i nacrti pročelja, 1937., DADU

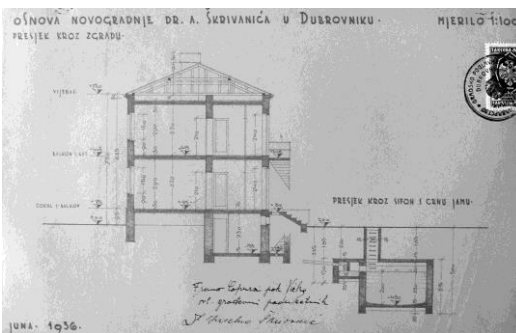
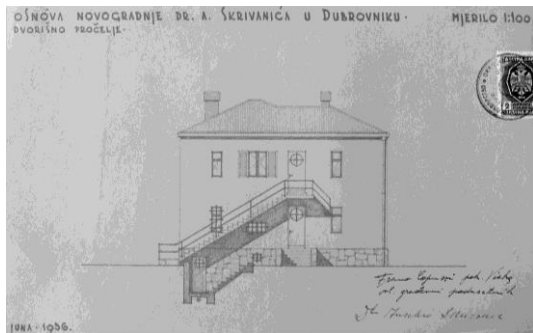
M. Čakelja(?), Kuća Ane Buconjić, presjek, 1937., DADU

kataloška jedinica	127
naziv	Kuća Anselma Škrivanića (1937.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik / Vladimira Nazora 13
katastarska oznaka	čest. zgr. 2593 k.o. Dubrovnik
naručitelj	dr. Anselmo Škrivanić
projektant	?
osnova za atribuciju	-
izvođač	Frano Capursi, ovl. građevni poduzetnik
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	lipanj 1936.
građevna dozvola	14. travnja 1937.
uporabna dozvola	12. listopada 1937.
opis	<p>Jednokatnica s dvije etažne stambene jedinice smještena je na uskoj vrtnoj parceli uz prometnicu, Ulicu Vladimira Nazora. Zidni plašt kuće građen je kamenom, pravilnim klesancima slaganim u horizontalne nizove, izuzev sjeverne, začelne fasade koja je završno ožbukana. Otvori su usječeni u zidni plašt, a pročelja zaključuje jednostavni kameni vijenac položen na zaobljene konzolice. Jugozapadni ugao kuće je uvučen i tu je u zoni prizemlja formirana terasa, a na katu balkon, ograđeni punim parapetnim zidovima. Ulazi u podrum, visoko prizemlje i kat smješteni su na začelju. Do ulaza u stan na katu vodi vanjsko stubište.</p> <p>Obje stambene jedinice istovjetno su organizirane - ulaz vodi u <i>hall</i>, središnje komunikacijsko središte, zapadno je smještena kuhinja, ostava i soba sluge, južno blagovaona i spavaća soba, a istočno kupaonica i sprema. U podrumu se nalaze spremišta i praonica.</p>
današnje stanje	Kuća je zadržala izvorni volumen i oblikovanje izuzev balkona kata koji je pregrađen u ostakljenu lođu. Okoliš je narušen izgradnjom predimenzionirane stambene zgrade uz začelje.
kontekstualizacija	Impostacijom i dimenzijama Kuća Škrivanić uklapa se u skladni niz novogradnji s vrtnim okućnicama formiran uz sjevernu stranu tadašnjeg Wilsonovog puta, prometnice trasirane krajem dvadesetih godina 20. stoljeća. Nepoznati projektant, koji je, sudeći prema rukopisu nacrtu, u Dubrovniku izveo samo ovu zgradu, za oblikovanje vanjštine koristi već ustaljena modernistička rješenja pročišćenog regionalnog izraza.
izvori	HR-DADU-292, svež. 129/3
literatura	-
status zaštite	-
napomene	-

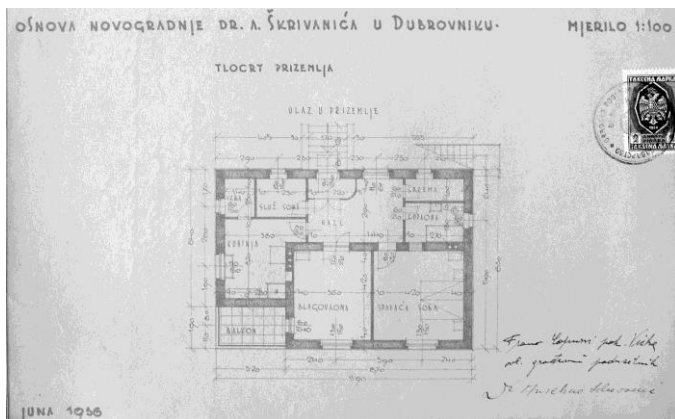
Prilozi 127

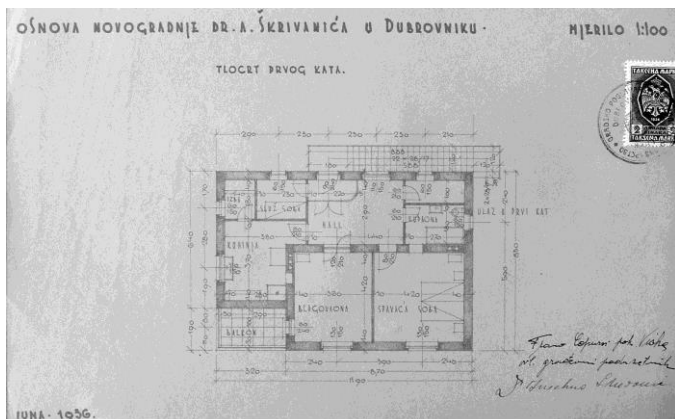
Nepoznati projektant, Kuća Anselma Škrivanića, nacrti pročelja, 1936., DADU

Nepoznati projektant, Kuća Anselma Škrivanića, nacrt začelja, presjek, 1936., DADU

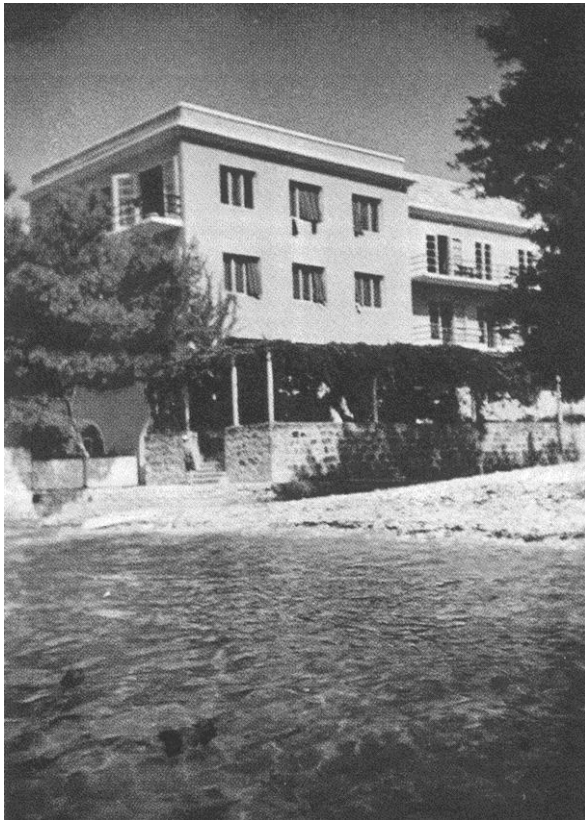

Nepoznati projektant, Kuća Anselma Škrivanića, tlocrt prizemlja, 1936., DADU

Nepoznati projektant, Kuća Anselma Škrivanića, tlocrt prvog kata, 1936., DADU

kataloška jedinica	128
naziv	Hotel „Mlini“ (1937.)
vrsta zahvata	novogradnja – zamjenska zgrada
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Župa dubrovačka, Mlini
katastarska oznaka	čest. zgr. 15 k.o. Zavrleje
naručitelj	Carmen Jelich
projektant	Rikard Trostman
osnova za atribuciju	potpis i pečat na projektnoj dokumentaciji
izvođač	Rikard Trostman
izvorna namjena	pansion
današnja namjena	hotel
datacija projekta	17. kolovoza 1936. (tehnički opis)
građevna dozvola	15.travnja 1937.
uporabna dozvola	15. lipnja 1937. (zgrada je djelomično dovršena)
opis	<p>Pansion je podignut u središtu naselja Mlini, neposredno uz ušće Potoka, na mjestu ruševnih mlinica. Prema navodu projektanta, kako bi „<i>pokazala dovoljno pieteta prema naslijeđenim zgradama</i>“, investitorica je tražila da konstruktivni zidovi novogradnje prate pravce pružanja zidova porušenih građevina. No izuzev što je morao udovoljiti ovom zahtjevu, projektant je nastojao gradnji dati što suvremeniji karakter, uglavnom lišen regionalnih karakteristika.</p> <p>Glavni trokatni kubični volumen hotela, natkrit prohodnom terasom, smješten je južno, a prema sjeveru se pruža izduženo, uže krilo iste katnosti, no natkriveno dvostrešnim krovštem.</p> <p>Pročelja su završno ožbukana, i izuzev lučnih otvora restorana u prizemlju, bila su rastvorena otvorima bez naglašenih okvira. Na drugom i trećem katu čitavom širinom glavnog, južnog pročelja te istočnog pročelja stražnjeg trakta, pružali su se konzolno istaknuti armiranobetonski balkoni sa željeznim ogradama. Parapetni zid krovne terase od zidnog plašta odvojen je istaknutim vijencem – strehom. Balkonske ploče, završni vijenac, gornji rub ograde terase te stolarija, bijelom su bojom kontrastirale žbuci pročelja, bojenom „<i>tamnijim tonom venecijanske crvene</i>“.</p> <p>Izvorni raspored unutrašnjosti, prema sačuvanom tehničkom opisu nije moguće u potpunosti rekonstruirati; restoranska dvorana pružala se kroz dvije etaže i imala je galeriju, bar je bio presvođen bačvastim svodom i dekoriran tako da „<i>daje karakter primorske „špelunke</i>“, često traženi motiv svih stranaca koji posjećuju naše krajeve“.</p> <p>Stubište se nalazilo na spoju dvaju krila, servisni sadržaji smješteni su u prizemlju stražnjeg trakta, a na katovima su se nalazile hotelske sobe.</p>
današnje stanje	Inkorporiran u veću cjelinu, hotel je tijekom vremena znatno pregrađen, oblikovanje vanjštine izgubilo je izvorne karakteristike. U sklopu rekonstrukcije kompleksa hotel je srušen 2014. godine.
kontekstualizacija	Graditelj Trostman i ranije je pokazivao sklonost prema eksperimentiranju sa suvremenim oblikovnim formama (projekt kuće Kalaš iz 1935. godine), a sada je, vjerojatno pod utjecajem uspješnog dovršenja hotela „Grand“ na Lopudu Nikole Dobrovića 1936. godine, za takvo rješenje uspio pridobiti investitoricu i pokušao, u skladu sa svojim mogućnostima, hotelskoj zgradi dati suvremeni karakter. Iako zgrada oblikovanjem volumena, prostornom organizacijom i konstruktivnim sustavom nužno zaostaje za uzorima, primjer je šireg prihvaćanja estetike moderne.
izvori	HR-DADU-292, svež. 125/2
literatura	-
status zaštite	Od projektne dokumentacije očuvao se jedino detaljni tehnički opis.
napomene	-

Hotel „Mlini“ 1930-ih godina, Kapetanić (2008.)

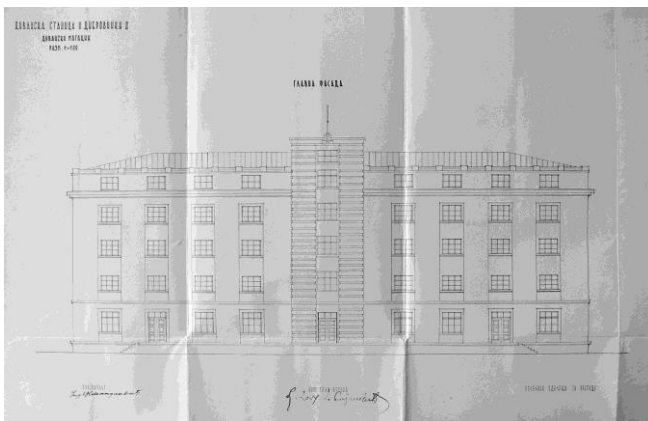
Hotel „Mlini“, promotivna grafika, 1939., Kapetanić (2008.)

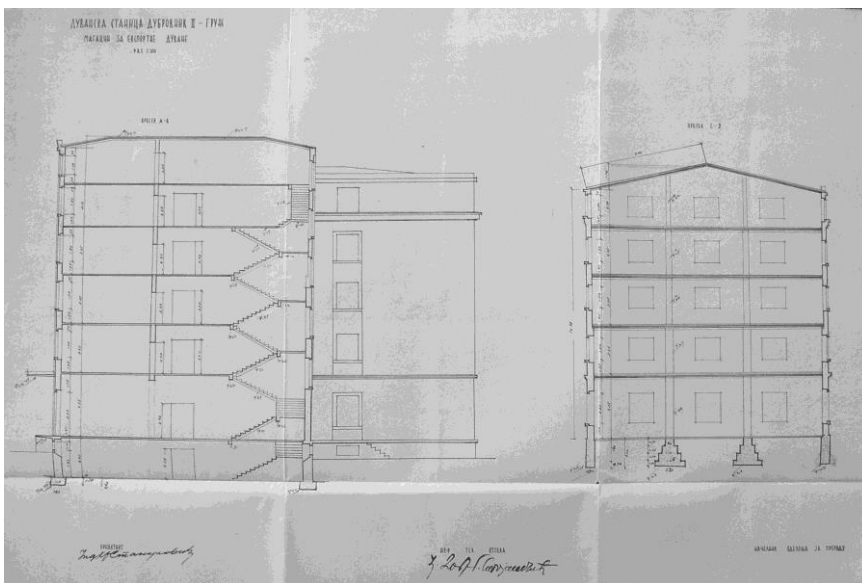
Hotel „Mlini“ prije rušenja 2014. godine

kataloška jedinica	129
naziv	Skladište duhana (1937.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Gruž / Vukovarska 26
katastarska oznaka	čest. zgr. 742 na čest. zem. 495 k.o. Gruž
naručitelj	Uprava državnih monopola
projektant	ing. Stanulović(?)
osnova za atribuciju	potpis na nacrtima
izvođač	?
izvorna namjena	skladište duhana
današnja namjena	poslovna zgrada
datacija projekta	-
građevna dozvola	23. travnja 1937.
uporabna dozvola	?
opis	<p>Masivna podrumljena četverokatnica natkrita plitkim krovštem, smještena je na prostranoj ograđenoj parceli Režije duhana u Gruškom polju, uz cestu, današnju Vukovarsku ulicu, glavni cestovni pravac iz istočnih dijelova grada prema Gruškom zaljevu.</p> <p>Naglasak glavnom, južnom, simetrično organiziranom pročelju daje središnji, visinski naglašeni, uski i plitki rizalit. Izuzev rizalita, čija je površina dekorirana horizontalnim kanelirama, ostatak zidnog plašta ožbukana je glatkom žbukom. Otvori su izvedeni bez naglašenih okvira, a vertikalne ose otvora povezane su plitkim kasetama. Na južnom pročelju iznad zone prizemlja istaknuta je jednostavna streha, a razdjelni vijenac od ostatka zidnog plašta razdvaja posljednju etažu - visoko potkrovlje.</p> <p>Zgrada ima „U“ tlocrtnu osnovu. Prostorna organizacija je jednostavna i identična na svim etažama - u središnjem rizalitu smješteno je stubište i po jedna manja prostorija, a bočno se nalaze otvorene dvorane - skladišta, bez pregradnih zidova. Konstrukcija je armiranobetonska, s pravilnim rasterom vertikalnih nosača (5,5x5,5m).</p>
današnje stanje	Sačuvano je izvorno oblikovanje vanjštine i visinski gabarit. Na začelju, između bočnih krila interpoliran je ostakljeni volumen u kojem je izvedena nova, prostranija vertikalna komunikacija.
kontekstualizacija	Stroga utilitarnost građevine omekšana je na glavnom, uličnom pročelju nizom oblikovnih detalja, koji iako ne skrivaju stvarni karakter građevine, priskrbuju joj suvremenu pojavnost i određenu reprezentativnost.
izvori	HR-DADU-292, svež. 127/2
literatura	-
status zaštite	-
napomene	-

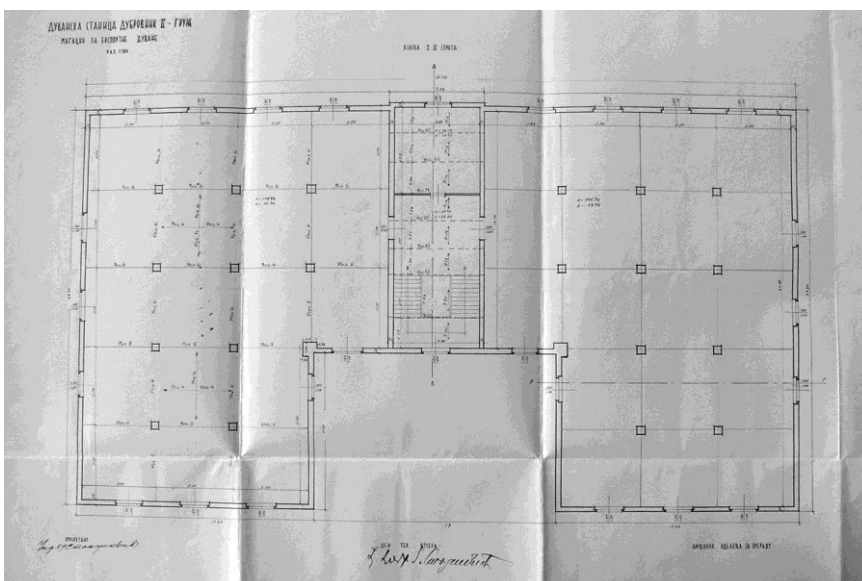
Prilozi 129

Ing. Stanulović(?), Skladište duhana, južno pročelje, 1937., DADU

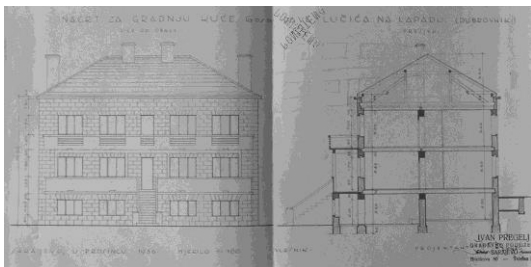
Ing. Stanulović(?), Skladište duhana, presjeci, 1937., DADU

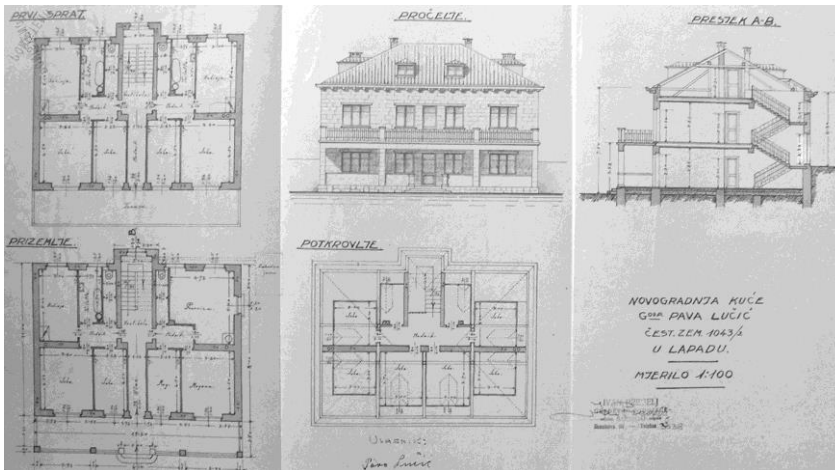
Ing. Stanulović(?), Skladište duhana, tlocrt prvog i drugog kata, 1937., DADU

kataloška jedinica	130
naziv	Hotel „Vila Ana“ (1937.-1938.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad, Lazaret / Ivana Zajca 14
katastarska oznaka	čest. zgr. 624 na čest. zem. 1043/2 k.o. Gruž
naručitelj	Pavo Lučić
projektant	Ivan Pregelj, Damjan Lučić - Roki(?)
osnova za atribuciju	potpis i pečat na nacrtima (Pregelj), komparacija (Lučić - Roki)
izvođač	Ivan Pregelj, građevno poduzeće, Sarajevo
izvorna namjena	pansion
današnja namjena	stambena
datacija projekta	prosinac 1936. (prvo, kasnije modificirano rješenje)
građevna dozvola	27. travnja 1937., 28. lipnja 1938. (odobrene izmjene)
uporabna dozvola	28. lipnja 1938.
opis	<p>Jednokatnica sa stambenim potkrovljem, pravokutne tlocrtne osnove, natkrivena četverostrešnim krovom s pokrovom od kupe kanalice, smještena je na predjelu Lazareta, na vrtnoj parceli između Ulice Ivana Zajca i obale Gruškog zaljeva. Pročelja su joj građena kamenom, otvori pravokutnog formata usječeni su u zidni plašt, bez naglašenih okvira. Pred glavnim istočnim pročeljem, usmjerenim obali, pruža se u zoni prizemlja ostakljena <i>veranda</i>, nad kojom je terasa kata. Konstrukcija verande izvedena je od armiranog betona, jednostavnih detalja. Pročelje zaključuje krovni neprofilirani vijenac, nad kojim je u zoni krovišta, u središnjoj osi široka mansarda.</p> <p>Glavni ulaz smješten je u središnjoj osi pročelja. Od ulaza se pruža hodnik do dvokrakog stubišta, rizalitno istaknutog na začelju. Na odmorištu stubišta između prizemlja i kata nalazi se ulaz kojim se zgradi pristupa s ceste. Hotelske sobe na svim etažama organizirane su uz središnji, poprečni hodnik, na čijim se krajevima, sjeverno i južno nalaze kupaonice, izuzev u prizemlju, gdje su na sjevernoj strani smješteni kuhinja i blagovaonica.</p>
današnje stanje	Unutrašnjost je nakon Drugog svjetskog rata podijeljena na više stambenih jedinica. Izvorni volumen i oblikovanje zgrade devastirani su dogradnjom lođe na dijelu terase kata.
kontekstualizacija	Uz zadržavanje osnovnih regionalnih graditeljskih karakteristika (pročelja građena kamenom, koso krovno s kupom kanalicom) oblikovanje i unutrašnji raspored obilježava stroga utilitarnost i funkcionalnost. Prvi projekt, prema zahtjevima Građevinskog odbora, doživio je znatne modifikacije (umjesto izvedbe suterenske etaže potkrovlje je iskorišteno za stambene svrhe), no izvedeno rješenje u potpunosti je u duhu projektantove koncepcije.
izvori	HR-DADU-292, svež. 124/10, 137/3
literatura	LUKŠA LUCIANOVIĆ, Povijest dubrovačkog hotelijerstva (od prvih prenoćišta u Dubrovačkoj Republici do modernih pansiona i hotela uoči Domovinskog rata), Dubrovnik, 2014., 44
status zaštite	-
napomene	-

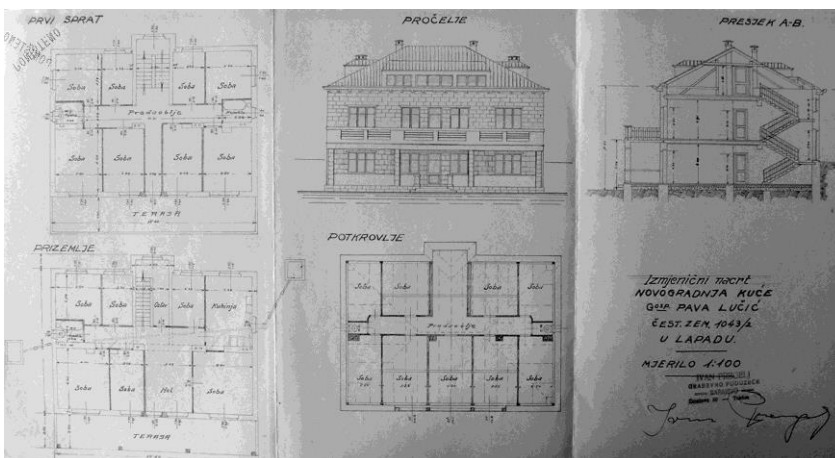
Prilozi 130

I. Pregelj, Hotel „Ana“, pročelje, I. varijanta, presjek, 1936., DADU

I. Pregelj, D. Lučić - Roki(?), Hotel „Ana“, odobreno projektno rješenje, 1937., DADU

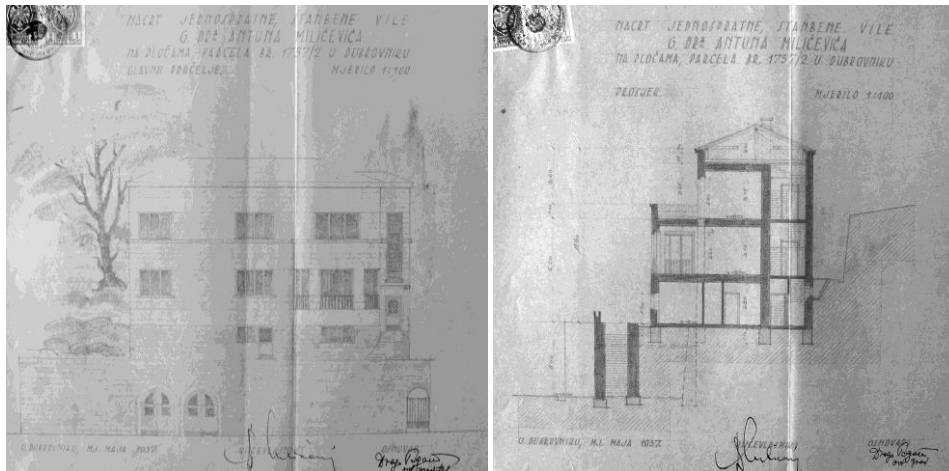
I. Pregelj, Hotel „Ana“, nacrt izvedenog stanja, 1938., DADU

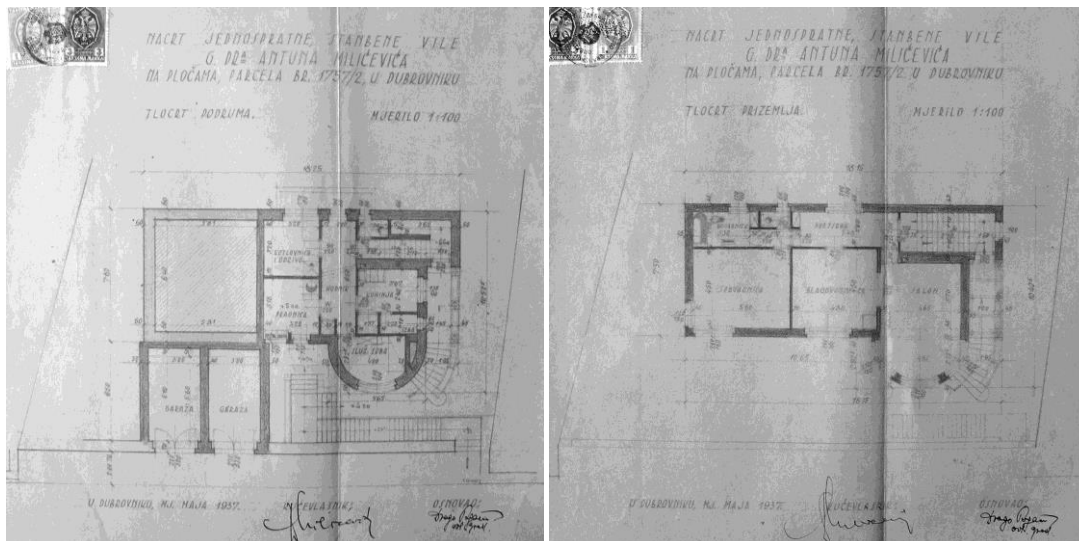
Hotel „Ana“ 2014. godine

kataloška jedinica	131
naziv	Kuća Antuna Miličevića (1937.-1938.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Ploče / Put Frana Supila 53
katastarska oznaka	čest. zgr. 3323 na čest. zem. 1757/2 k.o. Dubrovnik
naručitelj	dr. Antun Miličević, liječnik
projektant	Drago Pogačić
osnova za atribuciju	komparacija, potpis na nacrtima
izvođač	Drago Pogačić, ovlašteni graditelj
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	svibanj 1937.
građevna dozvola	22. srpnja 1937.
uporabna dozvola	27. svibnja 1938.
opis	<p>Kuća je smještena uz sjevernu stranu Ulice Frana Supila i poštujući povijesnu tipologiju izgradnje na Pločama, položena na terasu s visokim podzidom prema cesti. Podzid terase, građen od grubo obrađenog kamena, nepravilnog sloga, rastvoren je s dva lučna otvora - garažnim vratima i ulazom za stubište koje vodi na terasu pred kućom. Za razliku od podzida, fasade kuće građene su pravilnim klesancima od korčulanskog kamena, rustičnog u zoni suterenske etaže, a u zoni prizemlja i kata fine obrade. Pročelje kuće, usmjereno prema jugu, na istočnom dijelu ima polukružni istak, nad kojim je u razini kata terasa. Detalji arhitektonske plastike su krajnje reducirani; neprofilirani krovni vijenac nose zaobljene konzole, razdjelni vijenac, također neprofiliran, teče u razini prozorskih klupčica kata, prozori su bez naglašenog okvira, s monolitnom kamenom gredom kao natprozornikom.</p> <p>U suterenskoj etaži bili su predviđeni soba za slugu, kuhinja, praonica i kotlovnica. U visokom prizemlju nalaze se salon, rastvoren trima širokim francuskim prozorima polukružnog istaka, blagovaonica, spavaća soba i kupaonica, a na katu četiri sobe predviđene za iznajmljivanje, kupaonica i zahod. Hrana se iz kuhinje u blagovaonicu dostavljala malim dizalom. Stubišno tijelo dijelom je istaknuto na istočnoj fasadi i osvijetljeno visokim uskim prozorom iznad ulaznih vrata. Međukatne konstrukcije su armiranobetonske, a krovnište je pokriveno kupom kanalicom.</p>
današnje stanje	Zadržan je izvorni gabarit kuće, unutrašnjost je recentno temeljito adaptirana.
kontekstualizacija	Kuća dr. Miličevića prvi je projekt koji Drago Pogačić ostvaruje kao samostalni dubrovački poduzetnik. Organizacija unutrašnjosti kuće provedena je funkcionalno, no prvenstveno mišljena kako bi se u što većoj mjeri iskoristile atraktivne vizure na more, otok Lokrum i Grad. Tomu je podređen ritam i dimenzije otvora, pa su izmjene unutrašnjeg rasporeda tijekom gradnje negativno utjecale na sklad pročelja, inače potpuno reducirane dekorativnosti.
izvori	HR-DADU-292, svež. 127/1
literatura	EMA FIORENINI ŠKERLJ, Izgradnja područja Ploče u Dubrovniku od kraja I. svjetskog rata do danas, magistarski rad, Zagreb, 1979., 46-47
status zaštite	Rješenje o preventivnoj zaštiti (KLASA: UP/I-612-08/08-05/08)
napomene	Prvi projekt za kuću Antuna Miličevića izradio je graditelj Rikard Trostman u studenom 1932. godine, a građevinska dozvola izdana je 6. veljače 1933. godine, no investitor je tada odustao od gradnje. Tijekom izgradnje izvršene su izmjene unutrašnjeg rasporeda, koje su prilikom kolaudacije odobrene temeljem predočenih nacрта.

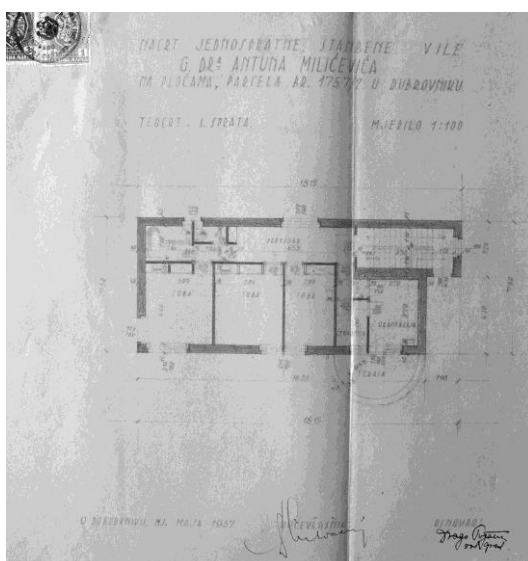
Prilozi 131

D. Pogačić, Kuća Antuna Miličevića, nacrt južnog pročelja, presjek, 1937., DADU

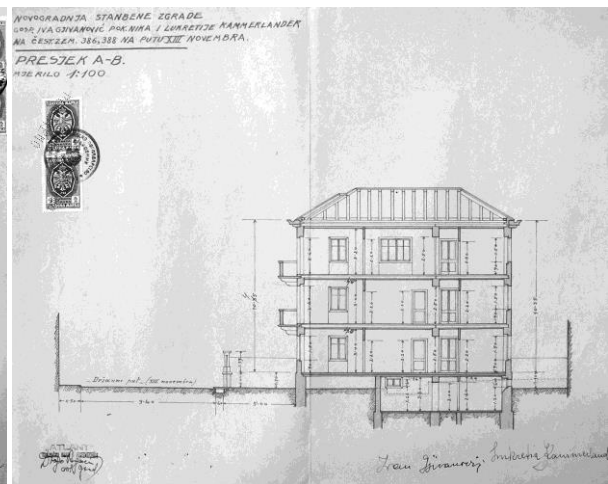
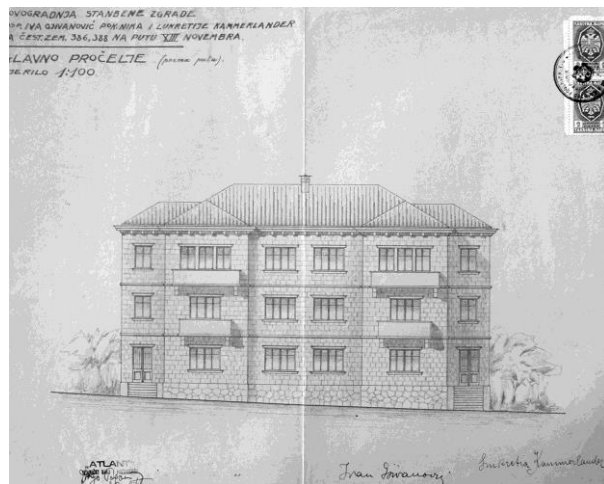
D. Pogačić, Kuća Antuna Miličevića, tlocrt podruma i prizemlja, 1937., DADU

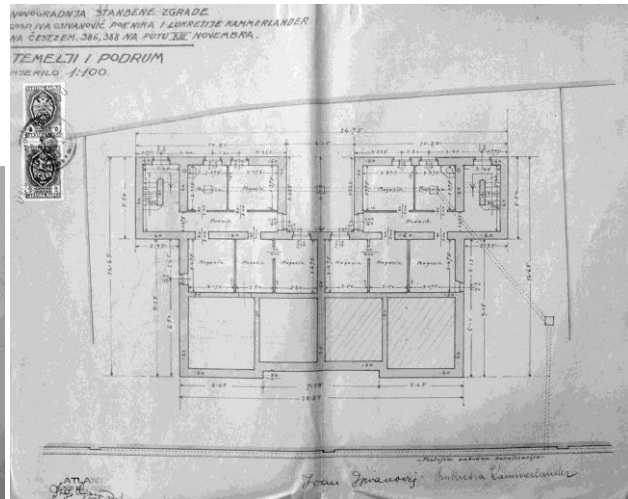
D. Pogačić, Kuća Antuna Miličevića, tlocrt kata, 1937., DADU

kataloška jedinica	132
naziv	Kuća Kammerlander - Gjivanović (1937.-1938.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Pile / Branitelja Dubrovnika 4-6
katastarska oznaka	čest. zgr. 2565, 2566 na čest. zem. 386, 388 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Ivo Gjivanović, Lucija Kammerlander
projektant	?
osnova za atribuciju	-
izvođač	Atlant, tehnički biro i preduzeće (Drago Pogačić, ovl. graditelj)
izvorna namjena	stambena, zgrada s četiri stana
današnja namjena	stambena zgrada
datacija projekta	-
građevna dozvola	26. srpnja 1937.
uporabna dozvola	17. kolovoza 1938.
opis	<p>Smještena uz glavnu prometnicu Pila, današnju Ulicu branitelja Dubrovnika, jednokatna kuća koncipirana je kao dvojna zgrada, s dva ulaza i stubišta te četiri etažna stana. Razvedene je tlocrtne osnove, organizirana u zrcalnoj simetriji - na osnovni kubični volumen uz začelje su adirana dva manja, na bočnim stranama istaknuta aneksa. U aneksima su smještena stubišta za pristup katu, ulazi u stambene jedinice, hodnici te servisni sadržaji, a unutar osnovnog volumena svaki stan ima po četiri prostrane sobe. U podrumu se nalaze spremišta i praonice.</p> <p>Fasadni plašt kuće građen je kamenom, glavno južno pročelje razvedeno je bočnim rizalitima koji u zoni kata imaju balkone položene na dvostruke kamene konzole. Prozori pročelja pravokutnog, horizontalno položenog formata, imaju istaknute, jednostavno profilirane klupčice i natprozornike, dok su im bočne strane bez naglašenih okvira. Pročelja su artikulirana jednostavnim razdjelnim te završnim profiliranim vijencem položenim na zaobljene konzolice. Koso krovništvo geometrijom prati razvedenu tlocrtu osnovu kuće.</p>
današnje stanje	Kuća je zadržala izvorni volumen i oblikovanje vanjštine.
kontekstualizacija	<p>Kuća je podignuta na posljednjim ostacima nekadašnjeg prostranog vrta renesansnog prigradskog kompleksa Gjivanović. Istovremeno s ishođenjem odobrenja za izgradnju kuće, vodio se i postupak za dogradnju i adaptaciju neoklasicističke vile Gjivanović (podignute krajem 19. stoljeća na mjestu starijeg ladanjskog zdanja) u poštansku zgradu. Dogradnjom i adaptacijom negirani su vrtni prostor i ogradni zid prema cesti, a nova je kuća Kammerlander - Gjivanović pročeljem pratila liniju novouspostavljenog pročelja poštanske zgrade. I okoliš je prilagođen novoj prostornoj situaciji - umjesto visokog ogradnog vrtnog zida popločeno dvorište pred kućom od ceste dijeli niski zid. Izgradnja kuće je u vremenu nastanka doživljavana prvenstveno kao devastacija drevnog prigradskog vrta, no u urbanistički dovršenom uličnom nizu ovaj zahvat nije mogao imati daljnje konsekvence.</p> <p>Razvedeni volumen i sudržanu oblikovnost kuće također treba promatrati u korelaciji s ingeniozno provedenom dogradnjom susjedne neoklasicističke građevine, pa iako se ondašnji prigovori o narušavanju karaktera predjela u urbanističkom pogledu mogu smatrati u potpunosti opravdanim, radi se o arhitektonski uspjelom projektu.</p>
izvori	HR-DADU-292, svež. 130/7
literatura	BRUNO ŠIŠIĆ, Vrtni prostori povijesnog predgrađa Dubrovnika od Pila do Boninova, Zagreb – Dubrovnik, 2003., 236
status zaštite	Zaštićeno u sklopu Povijesne cjeline grada Dubrovnika i njene neposredne okoline (Z-3818) – zona „B“
napomene	Zgrada je prvotno projektirana kao dvokatnica, no traženjem Tehničkog odjela Općine je snižena, ukidanjem etaže prvog kata.

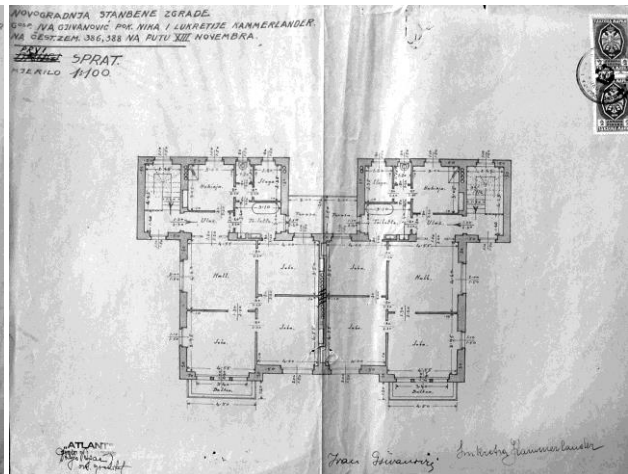
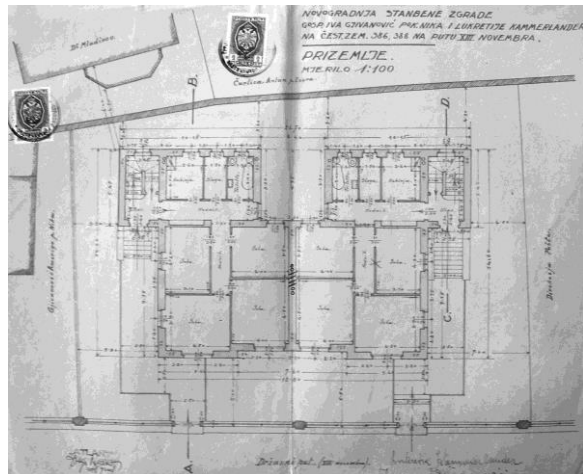
Prilozi 132

Nepoznati projektant, Kuća Kamerlander-Gjvanović, nacrt pročelja, presjek, I. varijanta, 1937., DADU

Nepoznati projektant, Kuća Kamerlander-Gjvanović, nacrt pročelja, tlocrt podruma, 1937., DADU

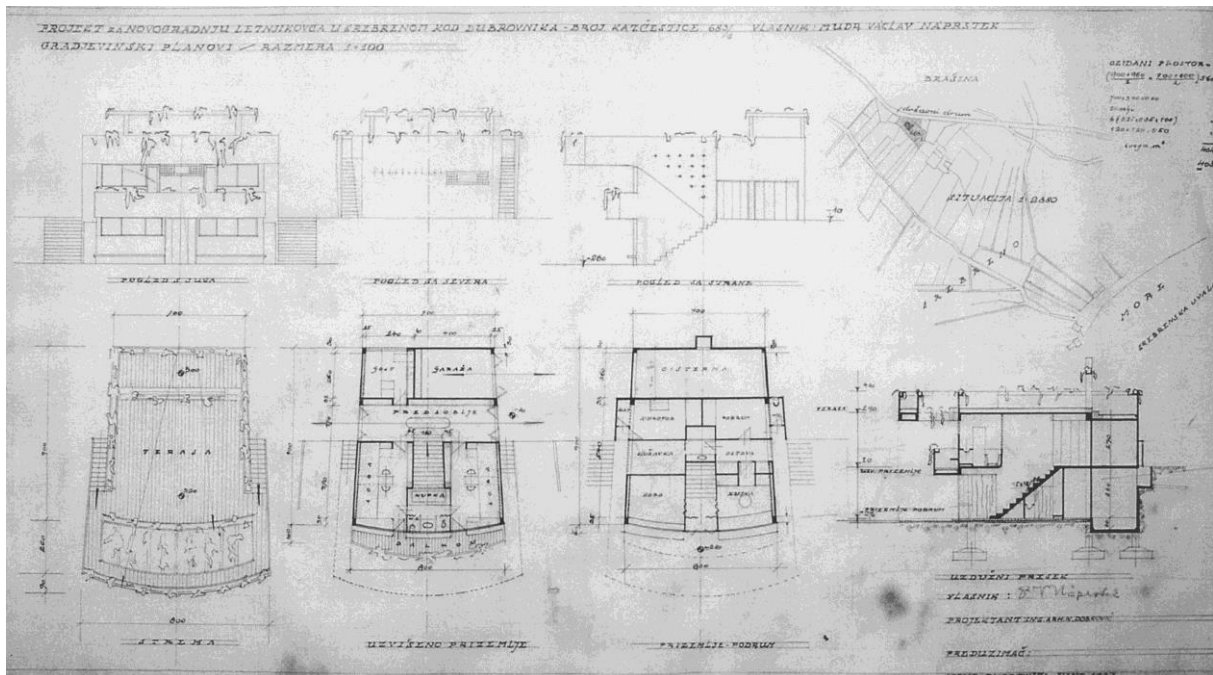

Nepoznati projektant, Kuća Kamerlander-Gjvanović, nacrt pročelja, tlocrt prizemlja i kata, 1937., DADU

kataloška jedinica	133
naziv	Vila Vaclava Naprsteka (1937.-1938.?)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Župa dubrovačka, Srebreno
katastarska oznaka	čest. zgr. 411 na čest. zem. 683/1 k.o. Brašina
naručitelj	dr. Vaclav Naprstek, liječnik
projektant	Nikola Dobrović
osnova za atribuciju	potpis na nacrtu
izvođač	?
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	lipanj 1937.
građevna dozvola	1937.
uporabna dozvola	?
opis	<p>Prva u nizu realiziranih dubrovačkih vila Nikole Dobrovića nalazi se u Srebrenom u Župi dubrovačkoj. Neuobičajeno za onodobnu izgradnju, građevinska parcela je duboko uvučena od obale, neposredno uz tadašnju državnu cestu, koja iz pravca Dubrovnika vodi prema Cavtatu.</p> <p>Armiranobetonske konstrukcije i završno ožbukanih pročelja, oblikovana uz primjenu stroge osne simetrije, vila je organizirana na tri razine: u suterenu su smješteni kuhinja i ostali servisni sadržaji; u visokom prizemlju su sobe, kupaonica, glavni ulaz i garaža, a na trećoj je razini velika krovna terasa. Razine suterena i prizemlja povezane su zatvorenim stubištem u središnjoj osi kuće te dvama otvorenim, bočno položenim stubištima. Od razine prizemlja do krovne terase uz bočne fasade vode dva jednokraka otvorena stubišta. Glavno jugoistočno pročelje, konveksno je zaobljeno, nad balkonom visokog prizemlja konzolno je istaknuta krovna terasa ograđena punim parapetnim zidom. Terasa je izvorno bila pokrivena drvenom oplatom, a od ceste što prolazi uz začelje je zaklonjena visokim zidom na koji se naslanjala konstrukcija pergole.</p>
današnje stanje	Izgradnja „Jadranske magistrale“ negirala je vrt vile, a gusta, neplanska izgradnja u potpunosti je izmijenila karakter okruženja. Unutrašnjost je podijeljena na više stambenih jedinica, prilagodbe izmijenjenom načinu korištenja očitavaju se isključivo kao devastacije izvornih struktura.
kontekstualizacija	<p>Izbor relativno neatraktivne lokacije za gradnju vile možda je uvjetovan liječničkim pozivom vlasnika, odnosno njegovom potrebom za dostupnošću i mobilnošću. No iako udaljena od obale preko četiri stotine metara, sred obrađenih poljskih nasada, vila svoju koncepciju duguje upravo odnosu s morem - oblikovana je poput nadgrađa parobroda, s dominantnim motivom istaknute krovne terase - vidikovca, nalik komandnom mostu i usmjerena prema pješčanoj plaži uvale Srebreno i vodama Župskog zaljeva.</p> <p>U dispoziciji cjeline (nekad se pred vilom pružao i relativno prostrani vrt) krovna terasa postaje središnji, najreprezentativniji prostor, kojemu su subordinirani svi elementi kuće i okućnice - i koji, prije no puka reminiscencija na terase dubrovačkih ljetnikovca, postaje otvoreni <i>piano nobile</i> - <i>saloča</i>, terasa, vrt i vidikovac u jednom.</p>
izvori	literatura
literatura	<p>DUŠKO KEČKEMET, Moderna arhitektura u Dalmaciji, u: Arhitektura, 156-157, Zagreb, 1976., 65-79, 76</p> <p>MARINA OREB MOJAŠ, Materijal, simetrija, brod, u: Arhitektura, 186-188, Zagreb, 1983.-1984., 60-63</p> <p>MARINA OREB MOJAŠ, Graditeljska ostvarenja Nikole Dobrovića na dubrovačkom području, u: Arhitektura urbanizam, 93, Beograd, 1984., 4-10</p> <p>Arhitekti članovi JAZU, (ur.) Drago Galić, Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, 437, Zagreb, 1991., 66</p> <p>KRUNOSLAV IVANIŠIN, Arhitekt Nikola Dobrović i vizija demokratskog grada, u: Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 24, Zagreb, 2000., 127-139</p>

	<p>MARIJA MILINKOVIĆ, Kritička praksa arhitekta Nikole Dobrovića: Dubrovački period (1934.-1943.), magistarski rad, Beograd, 2007.</p> <p>SANDRA USKOKOVIĆ, Senzibilitet prema okolini i vrijednostima pejzaža, u: Kvartal, V-3, 2008., 63-65</p> <p>NORA MOJAŠ, Elementi dizajna u arhitekturi Nikole Dobrovića, u: Strajnićev zbornik, (ur.) Ivan Viđen, Dubrovnik – Zagreb, 2009., 123-146</p> <p>SANDRA USKOKOVIĆ, Moderna arhitektura kao kulturna baština Dubrovnika, Zagreb, 2009., 109-112</p>
status zaštite	-
napomene	-

Prilozi 133

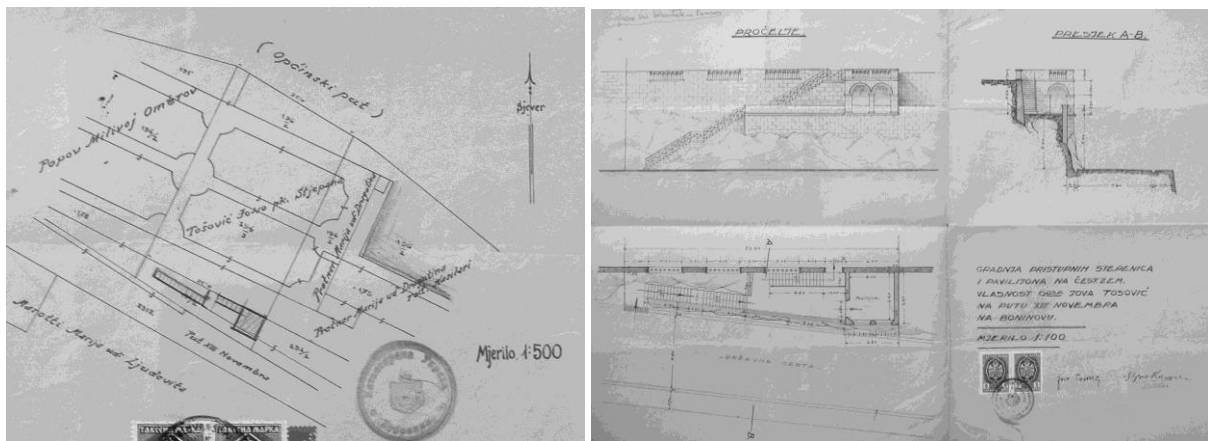
N. Dobrović, Vila Vaclava Naprsteka, projekt, 1937., Milinković (2007.)

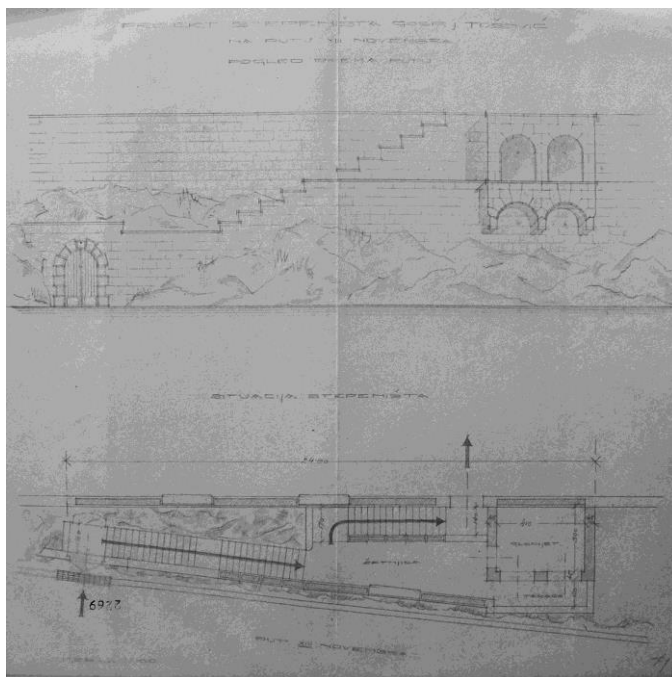
Vila Vaclava Naprsteka sredinom 1980-ih godina, KDU (foto: Miljenko Mojaš)

kataloška jedinica	134
naziv	Stubište na Boninovu (1937.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Boninovo / Branitelja Dubrovnika
katastarska oznaka	čest. zem. 191/2, 191/3 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Jovo Tošović
projektant	Jozo Dražić
osnova za atribuciju	potpis na nacrtima
izvođač	?
izvorna namjena	prilaz vrtu
današnja namjena	prilaz ljetnom kinu
datacija projekta	-
građevna dozvola	23. kolovoza 1937.
uporabna dozvola	?
opis	<p>Stubište povezuje Ulicu branitelja Dubrovnika, glavnu prometnicu Pila i Boninova, s visoko izdignutim vrtnim prostorom, koji je nakon Drugog svjetskog rata preuređen u popularno ljetno kino „Slavica“. Vezavši se na ostatak starijeg podzida (na kojemu se nekad nalazila ploča s natpisom u spomen gradnje Gruškog puta iz 1811. godine) ogradni zid stubišta kaskadno se diže do razine na kojoj je smješten maleni paviljon rastvoren širokim lučnim otvorima. Drugi krak stubišta, izmaknut uz podzid vrta i također ograđen kaskadnim zidom, doseže do razine vrta i terase nad paviljonom.</p> <p>Novoformirani zidovi nepravilnim slogom podražavaju strukturu starijih podzida, a zaključeni su jednostavnim fino obrađenim poklopnicama. Ulazni lučni portal obrubljen je rustičnim kamenim klesancima.</p>
današnje stanje	Očuvano je izvorno oblikovanje svih elemenata stubišta.
kontekstualizacija	Projekt Joza Dražića za prilazno stubište vrtu Jova Toševića nastao je kao korekcija ranijeg projektog rješenja, koje je predviđalo izvedbu otvorenog stubišta sa željeznom ogradom. Umjesto otvorenog stubišta, Dražić je formirao ogradni zid s portalom, interpretiravši elemente povijesnih vrtova te tako oblikovno i funkcionalno znatno unaprijedivši prvotnu zamisao. Oblikovanje paviljona s profiliranim okvirima otvora te ogradnog zida vrta s balustradama, izvedeno je pak prema ranijem projektu, što je narušilo cjelovitost arhitektove zamisli.
izvori	HR-DADU-292, svež. 125/5
literatura	BRUNO ŠIŠIĆ, Vrtni prostori povijesnog predgrađa Dubrovnika od Pila do Boninova, Zagreb – Dubrovnik, 2003., 156-157
status zaštite	Zaštićeno u sklopu Povijesne cjeline grada Dubrovnika i njene neposredne okoline (Z-3818) – zona „B“
napomene	-

Prilozi 134

J. Dražić, Stubište na Boninovu, situacija, 1937., DADU Nepoznati projektant, Stubište na Boninovu, projekt, 1937., DADU

J. Dražić, Stubište na Boninovu, projekt, 1937., DADU

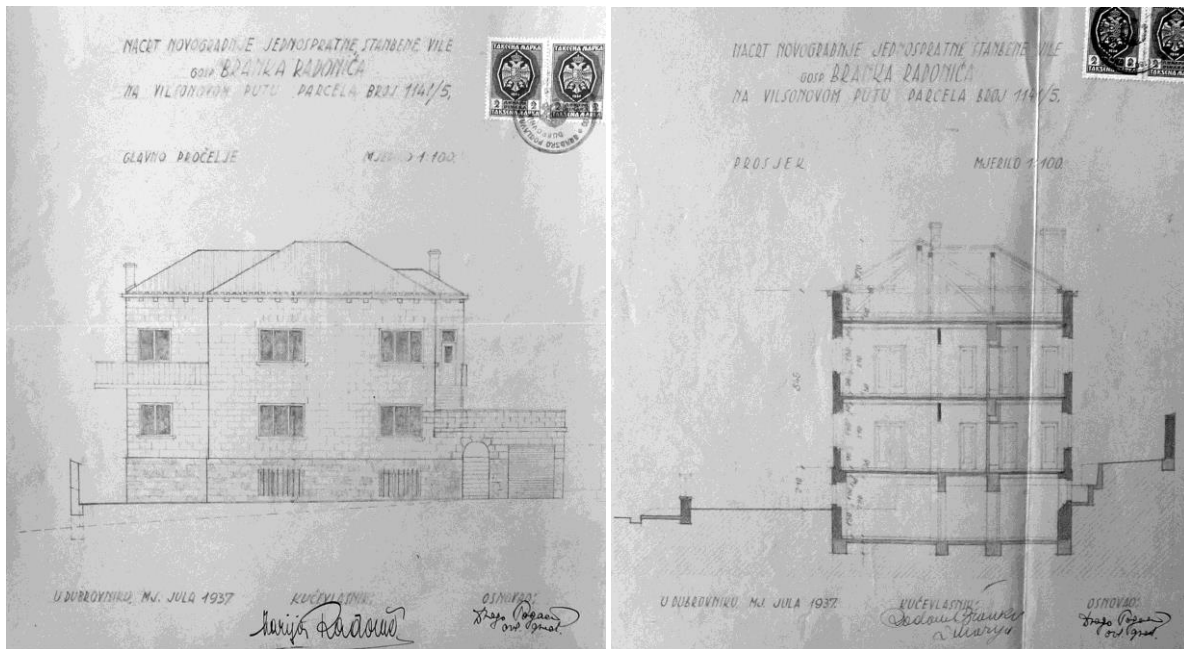
Stubište na Boninovu, pogled s jugozapada

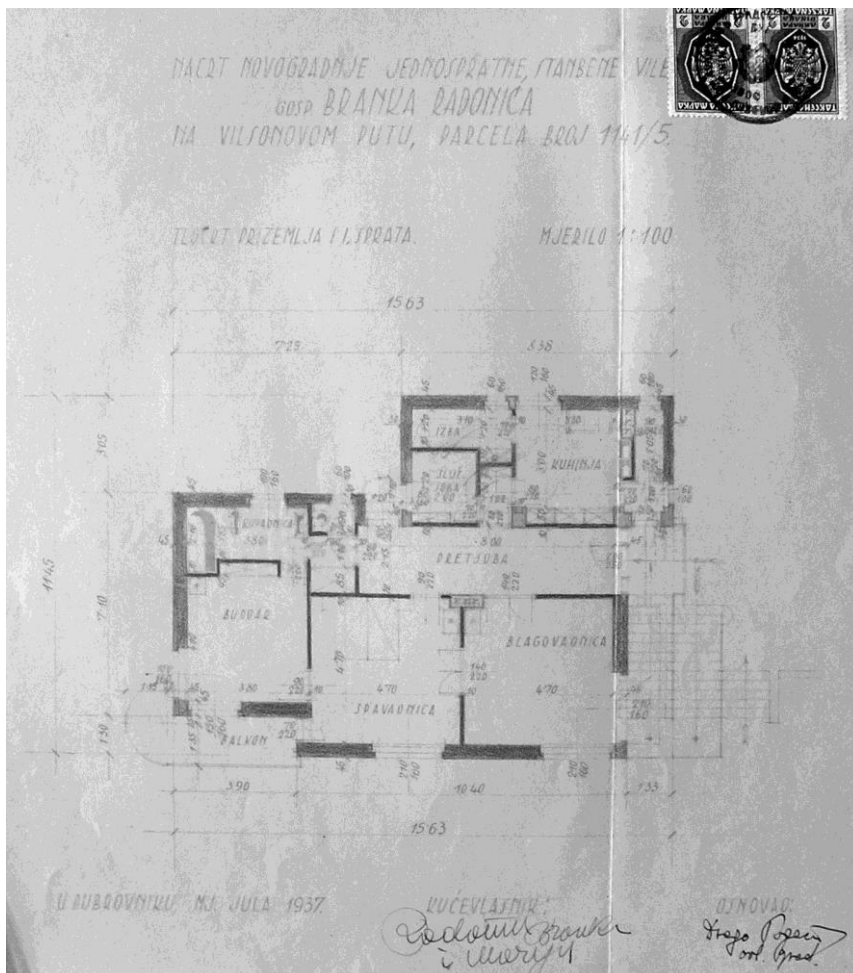
Stubište na Boninovu, ulaz

kataloška jedinica	135
naziv	Kuća Radonić (1937.-1938.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Ilijina glavica / Vladimira Nazora 21
katastarska oznaka	čest. zgr. 2563 na čest. zem. 1141/5 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Marija i Branko Radonić
projektant	Drago Pogačić
osnova za atribuciju	komparacija, potpis na nacrtima
izvođač	Drago Pogačić, ovlaštteni graditelj
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	srpanj 1937.
građevna dozvola	16. rujna 1937.
uporabna dozvola	18. svibnja 1938.
opis	<p>Sagrađena na nevelikoj vrtnoj parceli uz prometnicu, jednokatnica sa suterenom, s dva etažna stana, glavnim je južnim pročeljem usmjerena prema zapadu. Zidni plašt kuće građen je pravilnim kamenim kvadrima fine obrade, izuzev zone podrumске etaže, koja je kao i niski ulični ogradni zid građena nepravilnim rustičnim kamenom. Ulazi u stanove smješteni su na istočnoj fasadi, katu se pristupa vanjskim stubištem preko terase pod kojom je garaža. Jugozapadni ugao kuće je uvučen i tu je u zoni kata smješten balkon s polukružnim istakom prema zapadu, armirano-betonske konstrukcije i ograđen jednostavnom željeznom ogradom. Otvori pročelja nemaju naglašene okvire izuzev jednostavno oblikovane prozorske klupčice. Pročelje zaključuje jednostavni krovni vijenac izveden bez uobičajenih konzolica.</p> <p>Oba etažna stana identično su organizirana; od ulaza se proteže hodnik koji dijeli gospodarski trakt, smješten uz začelje, od blagovaonice, spavaće sobe, <i>budoara</i> i kupaonice. Izuzev hodnikom, prostorije namijenjene boravku, međusobno su povezane vratima.</p> <p>Međukatne konstrukcije su armiranobetonske.</p>
današnje stanje	Jugozapadno uz kuću izvedena je prizemna prigradnja - poslovni prostor, prozor podrumске etaže preoblikovan je u vrata, dio donje, rustične baze pročelja obložen je kamenim pločama, probijen je ogradni zid i dio vrta pred kućom iskorišten za parkiranje vozila. Usprkos nabrojenim intervencijama, izvorni volumen kuće i oblikovanje vanjštine još uvijek su čitljivi.
kontekstualizacija	Izuzev zadržavanja rustične baze, krajnja redukcija kamene plastike pročelja, provedena je po uzoru na dubrovačka djela zagrebačkog kruga arhitekata. Kod oblikovanja razvedenog volumena primjetan je utjecaj ostvarenja arhitekata Ivačića i Dražića. Prostorna organizacija stambenih jedinica je racionalna i protočna.
izvori	HR-DADU-292, svež. 127/7
literatura	-
status zaštite	-
napomene	-

Prilozi 135

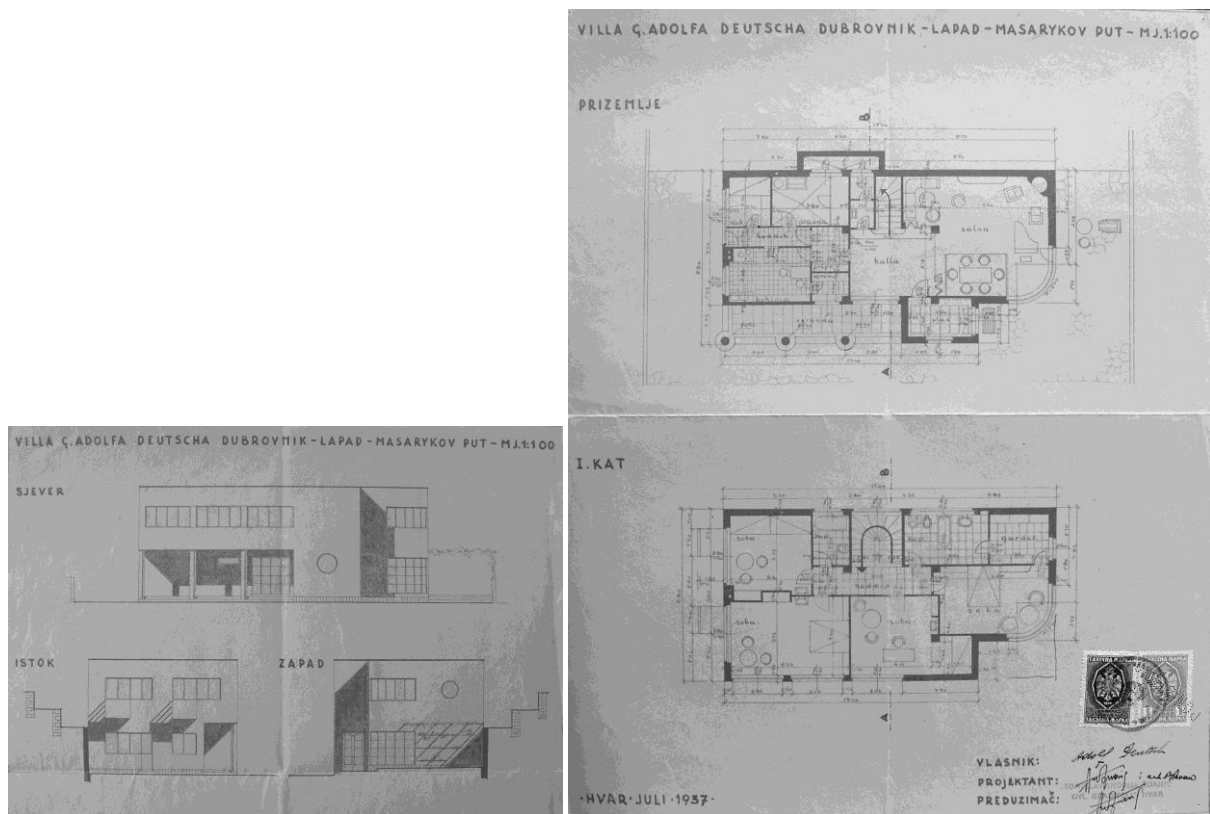
D. Pogačić, Kuća Radonić, nacrt pročelja, presjek, 1937., DADU

D. Pogačić, Kuća Radonić, tlocrt prizemlja i kata, 1937., DADU

kataloška jedinica	136
naziv	Vila Adolfa Deutscha (1937.-1938.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad, uvala Sumartin / Masarykov put
katastarska oznaka	čest. zgr. 618 na čest. zem. 828/5 k.o. Gruž
naručitelj	Adolf Deutsch
projektant	Budimir Pervan i Tomislav Andrija Žuanić
osnova za atribuciju	potpis na nacrtima
izvođač	Tomislav Andrija Žuanić
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	lipanj 1937.
građevna dozvola	27. rujna 1937.
uporabna dozvola	1938.
opis	<p>Vila je smještena na južnoj strani uvale Sumartin, iznad Masarykova puta. Prema projektu vila je trebala biti smještena pri vrhu izdužene parcele, no na traženje građevinskog odbora premještena je bliže cesti. Volumen jednokatnice ravnog krovišta omekšan je uvučenim i zaobljenim jugozapadnim uglom te rastvoren trijemom na istočnom dijelu glavnog, sjevernog pročelja.</p> <p>Detalji trijema pomno su razrađeni - tijela stupova grubo klesane teksture, bez naglašene kapitelne zone i baze, postavljena na zaobljene istake kamenom popločenog podesta trijema, ne suprotstavljaju se asketizmu žbukanih pročelja s usjećenim otvorima, već s njima grade jedinstvenu cjelinu. Unatoč korištenju različito oblikovanih i dimenzioniranih otvora, od malih okruglih prozora pomoćnih prostorija, zatim horizontalno izduženih prozora kata te velikih ostakljenja <i>halla</i>, salona i stubišta, vanjština vile je ostavljala dojam sklada i odmjerenosti, a zbog primjene završne žbuke i uvučenog položaja na vrtnoj terasi i dojam određene samozatajnosti.</p> <p>Prostor prizemlja jasno je razdijeljen na dvije cjeline; manji, pregradnim zidovima usitnjeni servisni trakt u istočnom dijelu te veći zapadni dio namijenjen dnevnom boravku. Iz nevelikog predsoblja pristupa se u <i>hall</i>, pomičnom, sklopivom stjenkom odvojen od prostranog salona. Oba prostora širokim se ostakljenjima vežu na okolni prostor, <i>hall</i> se otvara prema trijemu i terasi pred kućom, a salon prozorom na zaobljenom uglu, prema krajoliku lapadske uvale i Elafita. Iz <i>halla</i> zavojito stubište vodi na kat sa spavaćim sobama i kupaonicama. Primjena armirano-betonske konstrukcije omogućila je slobodni, funkcionalni raspored i maksimalnu eksploataciju prostora.</p> <p>Ravni krov nije bio namijenjen korištenju, što i nije bilo neophodno jer je terasa pred kućom, uzdignuta nad cestom, pružala znatno više privatnosti i udobnosti, kao i široki pogled na lapadski krajolik.</p>
današnje stanje	Vila je 2005. godine nadograđen kat i potpuno je preoblikovana.
kontekstualizacija	Vila Deutsch svrstava se među najznačajnija ostvarenja međuratne arhitekture u Dubrovniku; iako suzdržanija od Dobrovićevih radikalnih modernističkih rješenja, oblikovno i funkcionalno promišljena, vila svjedoči kako dosljedno primijenjeni purizam forme može organski srasti s regionalnim reminiscencijama.
izvori	HR-DADU-292, svež. 126/19
literatura	ROBERT PLEJIĆ, Utjecaj praške škole na arhitekturu moderne u Splitu, doktorski rad, Zagreb, 2003., 241
status zaštite	-
napomene	-

Prilozi 136

B. Pervan i T. A. Žunić, Vila Adolfa Deutscha, nacrt pročelja, tlocrt prizemlja i kata, 1937., DADU

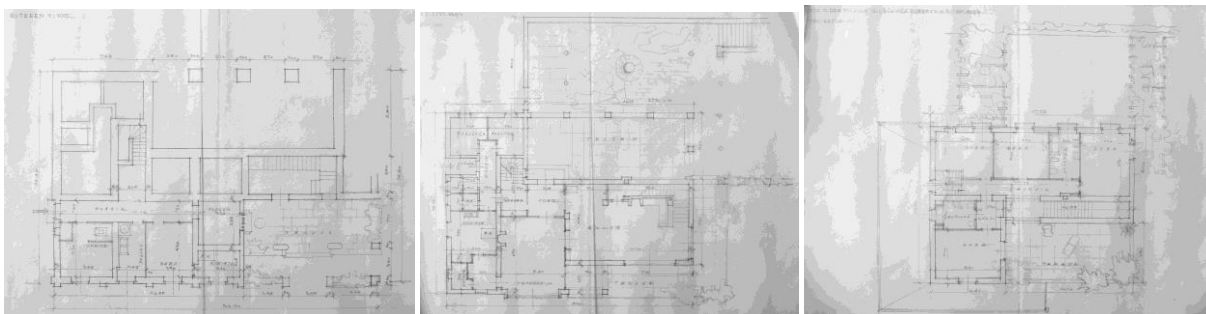
Vila Adolfa Deutscha prije i nakon rekonstrukcije 2005. godine

kataloška jedinica	137
naziv	Vila Mihajla Gluščevića (1937.-1939.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad, uvala Sumartin / Masarykov put 18
katastarska oznaka	čest. zgr. 629 na čest. zem. 825/5 k.o. Gruž
naručitelj	dr. Mihajlo Gluščević, bankar
projektant	Jovan Korka
osnova za atribuciju	potpis i pečat na nacrtima
izvođač	?
izvorna namjena	stambena, vila za odmor
današnja namjena	stambena, vila za odmor
datacija projekta	16. lipnja 1937.
građevna dozvola	27. rujna 1937.
uporabna dozvola	24. siječnja 1939.
opis	Jednokatna vila sa suterenom smještena je na južnoj strani uvale Sumartin, pri sredini vrtne parcele što se od Masarykovog puta spušta do morske obale. Krenuvši od pravokutne tlocrtne osnove, arhitekt je postupnim uvlačenjem i raščlanjivanjem volumena na višim etažama, nastojao ostvariti dinamičnu kompoziciju masa, a oblikovanjem trijemova i terasa te rastvaranjem dnevnih prostorija, salona i blagovaonice širokim otvorima, snažno prožimanje unutrašnjeg i vanjskog prostora. Unutrašnjost vile odlikuje razrađen i dobro osmišljen prostorni raspored s jasno razgraničenim servisnim traktom u istočnom dijelu suterena i prizemlja, koji uključuje zasebne ulaze i stubište za poslugu. No za razliku od kompozicije volumena i organizacije unutrašnjosti koji sugeriraju dinamičnost, protočnost i prozračnost, oblikovanje zidnog plašta, korištenjem jakih klesanaca obrađenih „na bunju“, sлаганиh u slobodnom, „češkom“ vezu, doživljaju cjeline priskrblije suprotan učinak, ostavljajući dojam fortifikacijske robusnosti, što ga pojačavaju i „zapunjeni“ lukovi arkature suterenske etaže s jakim istaknutim skošenim stupcima.
današnje stanje	Vila je nakon Drugog svjetskog rata nacionalizirana i korištena u turističko - ugostiteljske svrhe, a temeljito je rekonstruirana 2004.-2007. godine i vraćena izvornoj namjeni. Provedenim je zahvatom najvećim dijelom očuvan izvorni volumen i oblikovanje vanjštine. Novi sadržaji interpolirani su u podzidima vrtnih terasa.
kontekstualizacija	Ukoliko se odbaci mogućnost da je nastalo kao plod nedovoljnog iskustva u korištenju podneblju svojstvenog materijala - kamena, nesuglasje između prostorne koncepcije i završne obrade zidnog plašta, može se iščitati kao zanimljiv eksperiment, svojevrsnu manirističku gestu, kojom se suvremeno koncipiranoj i prostorno raskošnoj vili za odmor nastoji udahnuti rustični i asketski karakter.
izvori	HR-DADU-292, svež. 126/21; HR-DADU-OGU, svež. 21/18
literatura	-
status zaštite	-
napomene	Na gore iznesenu interpretaciju oblikovne koncepcije upućuju i navodi iz Tehničkog opisa: „Zidovi unutrašnjosti žbukani su glatko običnom žbukom, bez upotrebe plemenitijeg materijala.“ (...) „Sobe prizemlja i prvog kata slikaće se jednobojnim tonovima u jednostavnoj izvedbi bez kitanja i brušenja zidova.“ (...) „Prema tome oprema vile će biti u dobroj jednostavnoj izvedbi, koja ne predviđa niti najmanjeg raskoša u pogledu detaljne izvedbe obrtničkih radova u nutrašnjosti, pošto će služiti samo kao boravište u vrijeme od par ljetnih mjeseci.“

Prilozi 137

J. Korka, Vila Mihajla Gluščevića, nacrt pročelja, 1937., DADU

J. Korka, Vila Mihajla Gluščevića, tlocrti, 1937., DADU

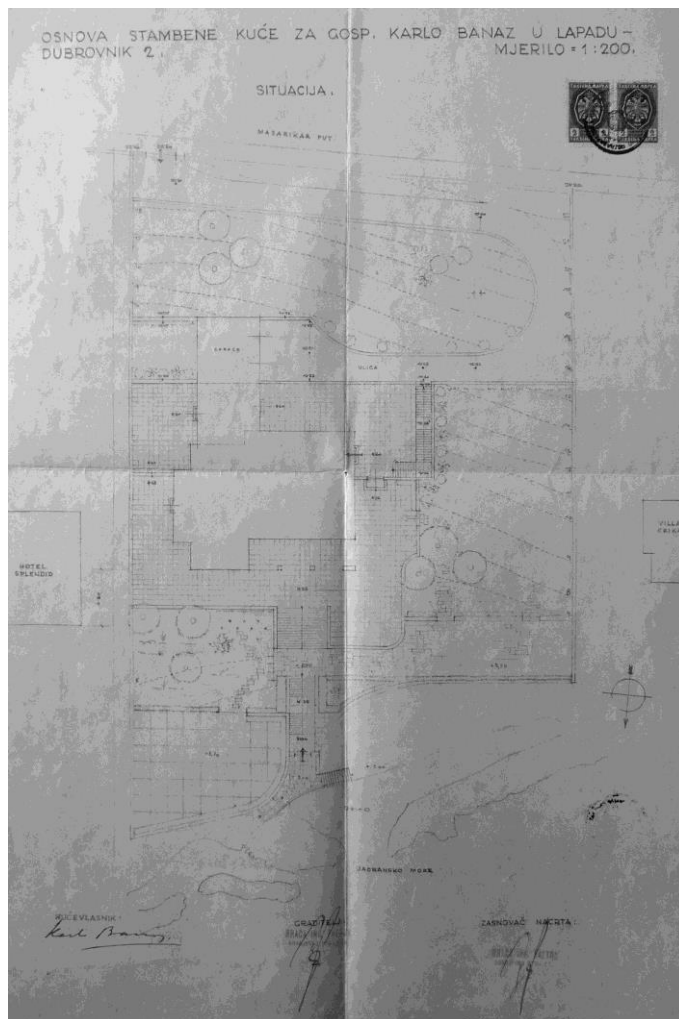

Vila Mihajla Gluščevića 1930-ih godina, DADU

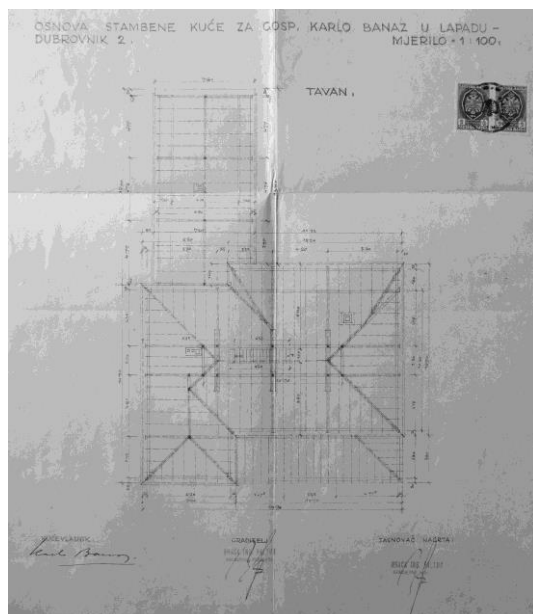

Vila Mihajla Gluščevića nakon rekonstrukcije 2004.-2007. godine

kataloška jedinica	138
naziv	Vila Karla Banca (1937.-1938.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad, uvala Sumartin / Masarykov put
katastarska oznaka	čest. zgr. 2712 na čest. zem. 826/6, 828/3, 828/11 k.o. Gruž
naručitelj	Karlo Banac, brodovlasnik
projektant	Vjekoslav Faltus(?)
osnova za atribuciju	potpis i pečat na nacrtu (situacija)
izvođač	„Braća Faltus, građevno poduzeće, Podružnica Dubrovnik“
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	10. rujna 1937. (tehnički opis)
građevna dozvola	8. listopada 1937.
uporabna dozvola	24. kolovoza 1938.
opis	Vila Karla Banca smještena je na južnoj strani uvale Sumartin u Lapadu. Vrtni prostor vile proteže se od Masarykovog puta do morske obale, prateći prirodnu konfiguraciju terena. Vila je smještena na popločenoj terasi, podzidima od nepravilnog, bunjastog kamena odijeljenoj od vrtnih prostora i morske obale. Jednokatnica složene tlocrtne osnove glavnim je pročeljem usmjerena prema sjeveru. Zapadni dio pročelja u zoni prizemlja rastvoren je trijemom s lučnim otvorima i križnim svodovima, a u zoni kata lođom čije krovšte nose stupci pravokutnog presjeka. Istočni dio pročelja u zoni prizemlja rastvoren je peterodijelnim prozorom, a na katu trodijelnim francuskim prozorom. Vanjsko zide vile građeno je fino obrađenim pravilnim kamenim kvadrima. Od terase pred vilom do morske obale spušta se prostrano stubište. U podzidu terase smješteno je spremište za čamce, a pristan definira zaobljeni kameni mol. Od Masarykovog puta do garaže povezane sa začeljem vile u razini kata kroz vrt vodi serpentina kolnog prilaza.
današnje stanje	Nakon Drugog svjetskog rata vila je nacionalizirana i služila je kao vila za odmor predsjednika Jugoslavije, Josipa Broza Tita, a nakon 1991. godine i predsjednika Republike Hrvatske. Nakon provedene denacionalizacije, vila je obnovljena 2012. godine. Zadržan je izvorni volumen i oblikovanje vanjštine te integritet vrtne parcele.
kontekstualizacija	Oblikovna koncepcija vile najvećim se dijelom zasniva na idejnim rješenjima Mladena Kauzlarica i Stjepana Gomboša, no detaljima, poput niza vertikalno izduženih prozora, oduvara od rječnika arhitekata, pa se konačno projektno rješenje, očito rezultat kompromisa s traženjima naručitelja, pripisuje izvođačima gradnje „Braći Faltus“ iz Zagreba, odnosno arhitektu Vjekoslavu Faltusu.
izvori	HR-DADU-292, svež. 125/4
literatura	DUŠKO KEČKEMET, Moderna arhitektura u Dalmaciji, u: Arhitektura, 156-157, Zagreb, 1976., 65-79, 78 ANTUN BAČE, Arhitekti Mladen Kauzlaric i Stjepan Gomboš, Peristil, 53, Zagreb, 2010., 105-120, 113-115 ZRINKA PALADINO, Lavoslav Horvat: arhitektonsko djelo 1922.-1977., doktorski rad, Zagreb, 2011.; ZRINKA PALADINO, Desetljetni opus graditelja Lavoslava Horvata i Harolda Bilinića za dubrovačkog investitora Božu Banca, u: Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 35, Zagreb, 2011., 237-254, 248-249 ZRINKA PALADINO, Kontekstualni ambijentalizam i moderna, Zagreb, 2013., 41-55
status zaštite	Rješenje o preventivnoj zaštiti (KLASA: UP/I-612-08/12-05/0097)
napomene	Od projektne dokumentacije očuvana je situacija posjeda te tlocrt krovšta.

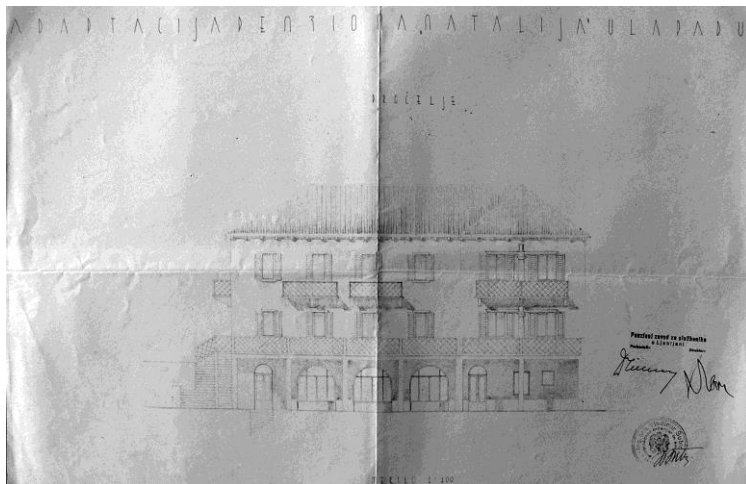
V. Faltus(?), Vila Karla Banca, situacija, 1937., DADU

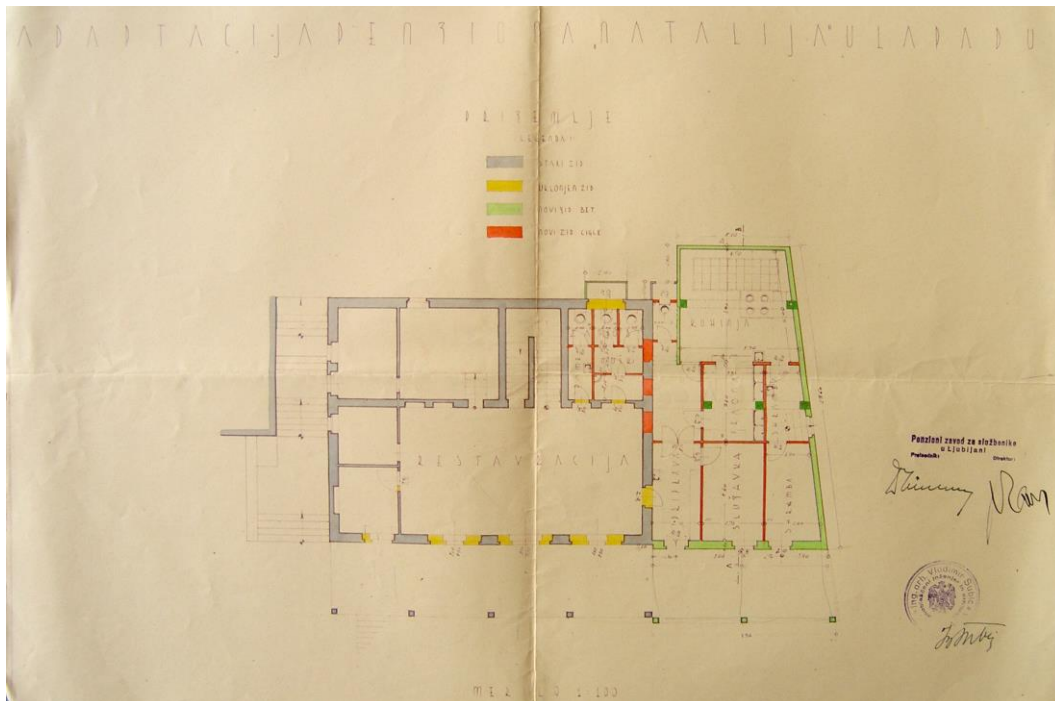
V. Faltus(?), Vila Karla Banca, tlocrt krovišta, 1937., DADU

kataloška jedinica	139
naziv	Dogradnja pansiona „Vila Natalija“ (1938.)
vrsta zahvata	dogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad / Stonska ulica
katastarska oznaka	čest. zgr. 353 k.o. Gruž
naručitelj	Penzioni zavod za službenike u Ljubljani
projektant	Vladimir Šubic
osnova za atribuciju	potpis i pečat na nacrtima
izvođač	?
izvorna namjena	pansion
današnja namjena	-
datacija projekta	27. listopada 1937. (tehnički opis)
građevna dozvola	?
uporabna dozvola	?
opis	Smješten na padini iznad uvale Sumartin, dvokatni pansion ljubljanskog Mirovinskog zavoda proširen je dogradnjom bočnog aneksa. Dograđeni dio, blago rizalito istaknut, oblikovno prati postojeći, s terasom pred sobama prvog kata i balkonima na drugom katu. Jedine oblikovne naglaske kojima je arhitekt pokušao umanjiti bezličnost pročelja, predstavljali su polustupovi umetnuti između prozora na katovima novog dijela, no oni su, po svemu sudeći, odbačeni u izvedbi.
današnje stanje	Uz Šubicovu nadogradnju na istočnoj strani, pansion je naknadno znatno produžen prema zapadu.
kontekstualizacija	Provedeni zahvat ima značaj isključivo kao dokumentacija boravka cijenjenog slovenskog arhitekta, tada djelatnošću vezanog za ljubljanski Mirovinski zavod. Za istu je instituciju u Dubrovniku Šubic navodno izradio i idejni projekt za kupalište i zatvoreni bazen.
izvori	HR-DADU-292, svež. 133/16, *** Za unapregjenje turizma u Dubrovniku, u: Narodna svijest, 23. svibnja 1934., 3
literatura	LUKŠA LUCIANOVIĆ, Povijest dubrovačkog hotelijerstva (od prvih prenoćišta u Dubrovačkoj Republici do modernih pansiona i hotela uoči Domovinskog rata), Dubrovnik, 2014., 72
status zaštite	-
napomene	-

Prilozi 139

V. Šubic, Dogradnja pansiona „Vila Natalija“, nacrt pročelja, 1937., DADU

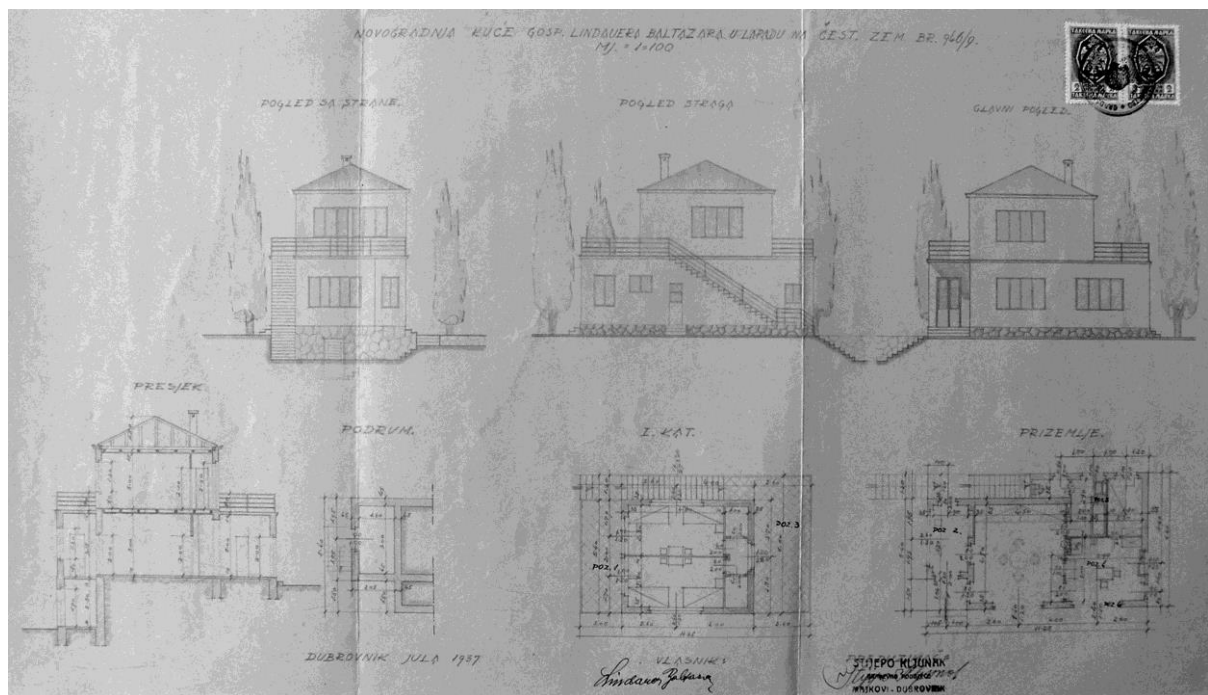
V. Šubic, Dogradnja pansiona „Vila Natalija“, tlocrt prizemlja, 1937., DADU

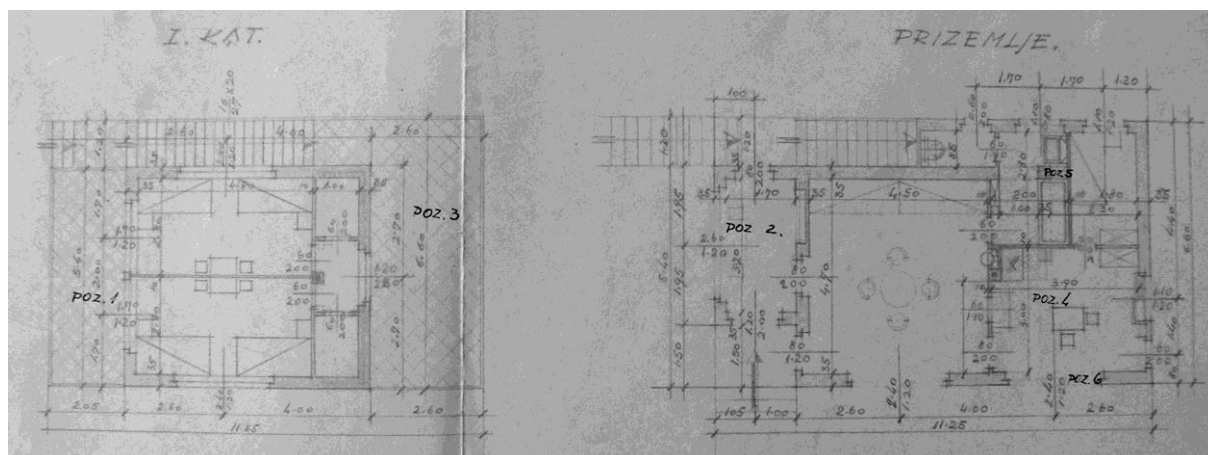
Pansion „Vila Natalija“, detalj sjevernog pročelja

kataloška jedinica	140
naziv	Kuća Baltazara Lindauera (1937.-1938.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad / Ulica Eugena Kumičića 27
katastarska oznaka	čest. zem. 946/9 k.o. Gruž
naručitelj	Baltazar Lindauer
projektant	Konrad Fleck(?)
osnova za atribuciju	komparacija
izvođač	Stijepo Kljunak, građevno poduzeće, Majkovi - Dubrovnik
izvorna namjena	stambena – stan u prizemlju sa sobama za iznajmljivanje na katu (?)
današnja namjena	stambena
datacija projekta	srpanj 1937.
građevna dozvola	12. studenog 1937.
uporabna dozvola	?
opis	Smještena u središnjem dijelu Lapada, uz današnju Ulicu kneza Domagoja, jednokatnica skromnih dimenzija pravokutne je tlocrtne osnove. Nad prizemljem se na sjevernoj i južnoj strani pružaju terase, pa je tlocrtna površina kata znatno manja, kvadratičnog oblika. Uz istočnu fasadu uspinje se do južne terase vanjsko stubište. Volumen kata natkrit je četverostrešnim krovom sa stregama i pokrovom od utorenog crijepa. Fasade su završno žbukane, a otvori izvedeni bez naglašenih okvira. Izuzev manjih otvora na pomoćnim prostorijama, prozori imaju pravokutni, horizontalno položeni format. Prizemlje tvori zasebnu stambenu jedinicu s predvorjem, središnjom dnevnom sobom, kuhinjom, kupaonicom i malenom, jednokrevetnom spavaćom sobom. Na katu su smještene dvije dvokrevetne sobe, očito namijenjene iznajmljivanju, povezane s terasama južno i sjeverno.
današnje stanje	Izvorni volumen i obrada zidnog plašta su čitljivi, no izvršena su preoblikovanja pojedinih otvora i izvedene provizorne dogradnje.
kontekstualizacija	U kontekstu lokalne arhitektonske produkcije tridesetih godina 20. stoljeća kuća Baltazara Lindauera je neuobičajeno, no ne i naročito uspješno ostvarenje. I u skromnom dubrovačkom opusu inženjera Flecka ono predstavlja iznimku, pokušaj iskoraka iz ustaljenih rješenja obilježenih regionalnim graditeljskim karakteristikama. No, modernistička obilježja, poput horizontalno izduženih prozora, glatkih žbukanih fasada i relativno prostranih terasa, utkana su u nespretno oblikovan volumen natkrit kosim krovom te svjedoče o tek površnom prisvajanju elemenata suvremenog vokabulara.
izvori	HR-DADU-292, svež. 126/7
literatura	-
status zaštite	-
napomene	-

Prilozi 140

K. Fleck(?), Kuća Baltazara Lindauera, projekt, 1937., DADU

K. Fleck(?), Kuća Baltazara Lindauera, tlocrt prizemlja i kata, 1937., DADU

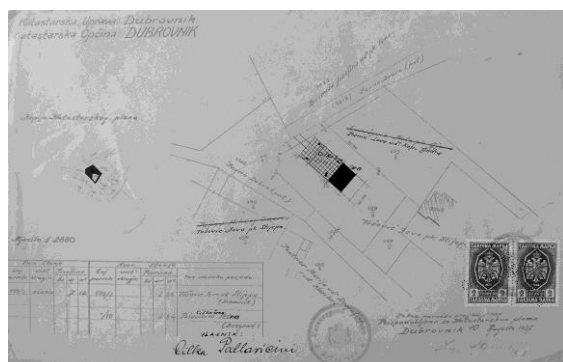

Kuća Baltazara Lindauera, južno, istočno i sjeverno pročelje

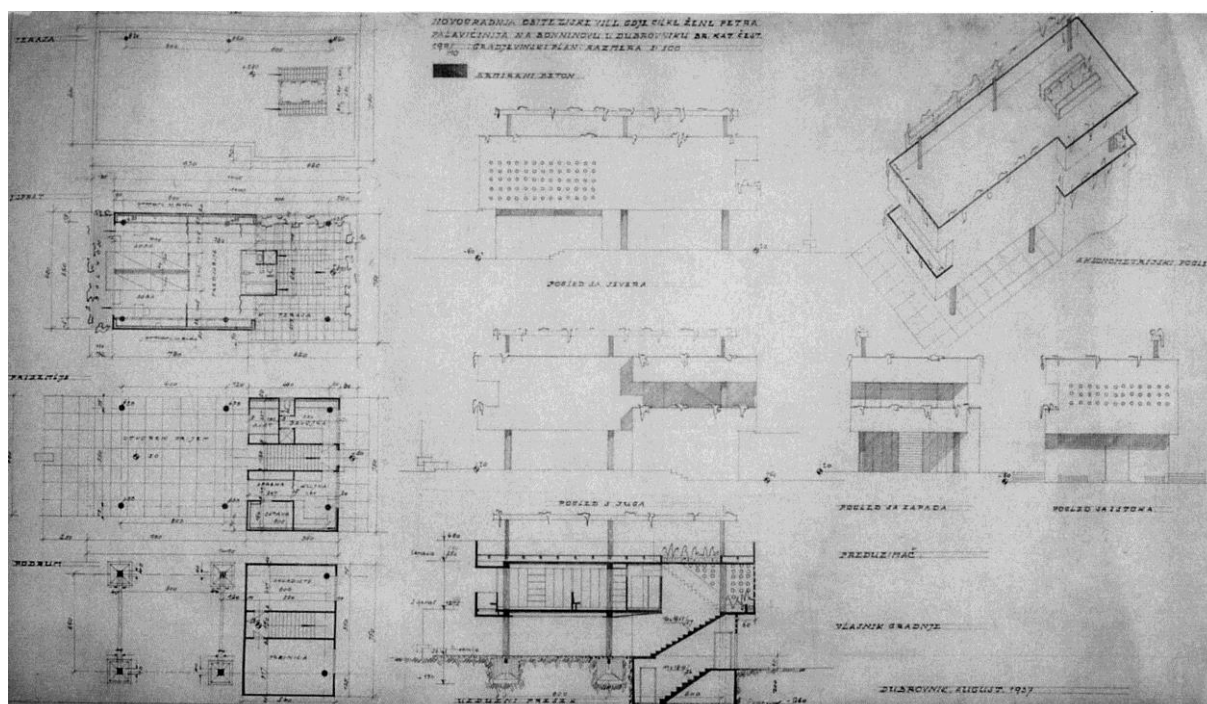
kataloška jedinica	141
naziv	Vila „Rusalka“ (1937.-1940.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Boninovo / Ulica Ivana Matijaševića 2
katastarska oznaka	čest. zgr. 2715 na čest. zem. 199/10 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Cilka i Petar Pallavicini
projektant	Nikola Dobrović
osnova za atribuciju	komparacija, navodi u literaturi
izvođač	Vilim Doršner
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	kolovoz 1937.
građevna dozvola	22. studenog 1937.
uporabna dozvola	12. kolovoza 1940.
opis	Armiranobetonske konstrukcije sa šest vitkih stupova - nosača i završno ožbukanim pročeljima, vila izdužene pravokutne tlocrtne osnove smještena je na predjelu Boninova, na nevelikoj vrtnoj parceli ograđenoj visokim zidom. Sadržaji vile organizirani su na četiri razine - u podrumu su praonica i skladište, u prizemlju prostrani trijem i servisni takt, na katu se nalaze lođa, predsoblje, kupaonica i dvije spavaće sobe s balkonom, nad kojima je završna krovna terasa. Vertikalna komunikacija položena je u središnjoj uzdužnoj osi i u potpunosti je otvorena - iz trijema prizemlja jednokrako stubište uspinje se do lođe kata s koje dva uža, paralelna kraka vode na krovnu terasu.
današnje stanje	Primjereno održavana, kuće je zadržala izvorni volumen i oblikovanje te cjelovitost vrtne parcele.
kontekstualizacija	Primjena svih Le Corbusierovih načela, pomno razrađena na Grand hotelu, kod vile obitelji Pallavicini provedena je u krajnje sažetoj formi te stoga kuća ostavlja dojam konceptualnog ostvarenja, i kao prva arhitektova vila podignuta na užem gradskom području Dubrovnika, pokazni uzorak novog načina građenja i stanovanja. Stroga ekonomičnost i funkcionalnost unutrašnjosti, asketizam vanjske forme (s nekoliko prepoznatljivih, arhitektu svojstvenih oblikovnih detalja - nizovima ostakljenih okruglih otvora, perforacije parapeta terase s imenom vile), podređeni su osnovnom konceptu - neraskidivom prožimanju arhitekture, vrta i krajolika. U ukupnoj tlocrtnoj površini vile otvoreni i poluotvoreni prostori zauzimaju dvostruko više mjesta u odnosu na zatvorene, a dispozicija i komunikacijski pravci organizirani tako da su stanovanje i boravak nužno upućeni na njihovo korištenje.
izvori	HR-DADU-292, svež. 125/20
literatura	DUŠKO KEČKEMET, Moderna arhitektura u Dalmaciji, u: Arhitektura, 156-157, Zagreb, 1976., 65-79, 78 MARINA OREB MOJAŠ, Graditeljska ostvarenja Nikole Dobrovića na dubrovačkom području, u: Arhitektura urbanizam, 93, Beograd, 1984., 4-10 MARINA OREB MOJAŠ, Materijal, simetrija, brod, u: Arhitektura, 186-188, Zagreb, 1984., 60-63 Arhitekti članovi JAZU, (ur.) Drago Galić, Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, 437, Zagreb, 1991., 66 KRUNOSLAV IVANIŠIN, Arhitekt Nikola Dobrović i vizija demokratskog grada, u: Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 24, Zagreb, 2000., 127-139 MARIJA MILINKOVIĆ, Kritička praksa arhitekta Nikole Dobrovića: Dubrovački period (1934.-1943.), magistarski rad, Beograd, 2007. NORA MOJAŠ, Elementi dizajna u arhitekturi Nikole Dobrovića, u: Strajnićev zbornik, (ur.) Ivan Viđen, Dubrovnik – Zagreb, 2009., 123-146 SANDRA USKOKOVIĆ, Moderna arhitektura kao kulturna baština Dubrovnika, Zagreb, 2009., 80-83 ALEKSANDER LASLO, Scenografija za Poirota: okvir slike vremena, u: Art deco:

	umjetnost u Hrvatskoj između dva rata, katalog izložbe, (ur.) Miroslav Gašparović, Zagreb, 2011., 92-117
status zaštite	Zaštićeno kulturno dobro (Z-2460)
napomene	-

Prilozi 141

N. Dobrović, Vila „Rusalka“, situacija, 1937., DADU

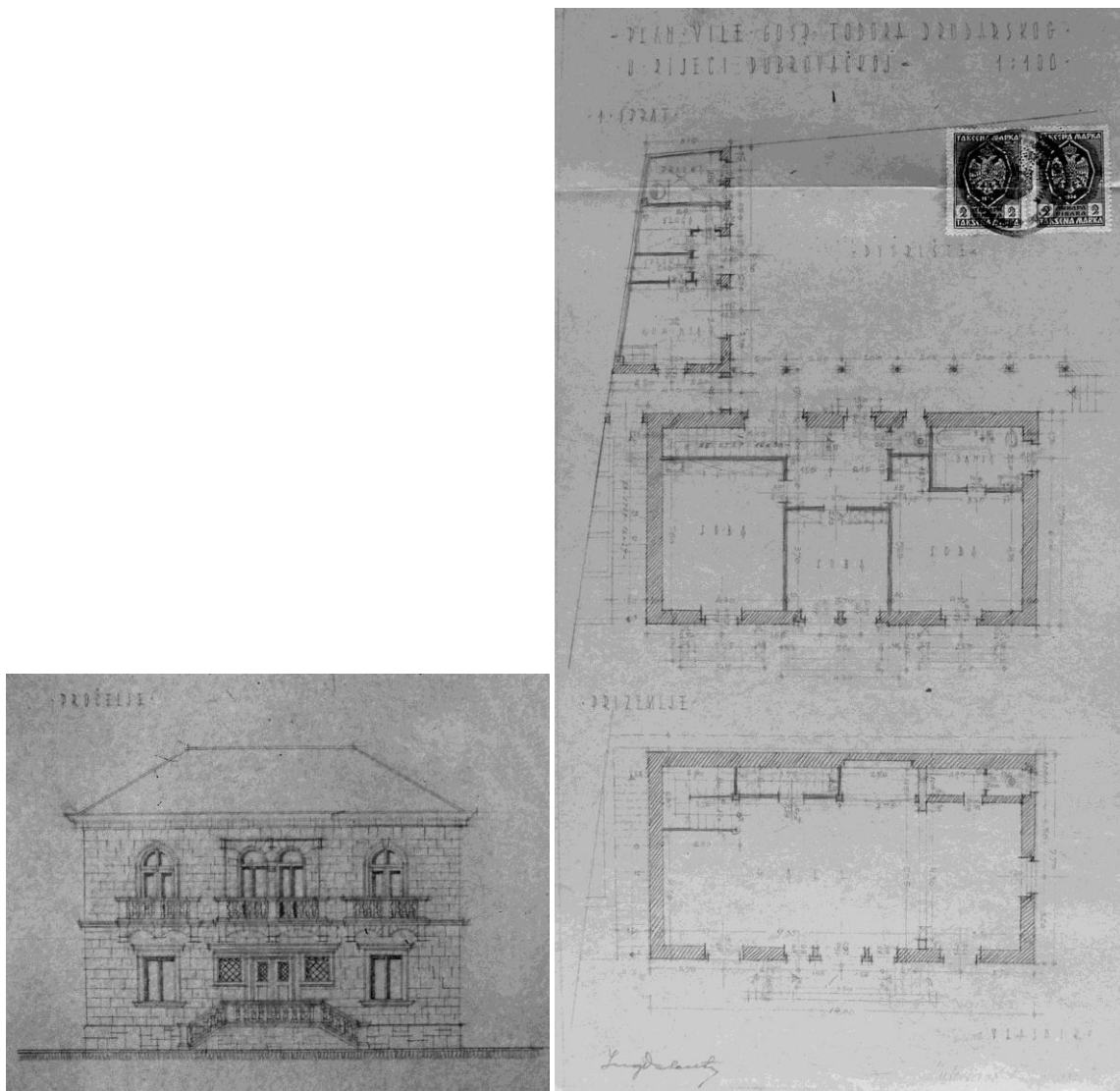

N. Dobrović, Vila „Rusalka“, projekt, 1937., DADU

Vila „Rusalka“, pogled sa sjevera

kataloška jedinica	142
naziv	Vila Drndarski (1937.-1940.)
vrsta zahvata	novogradnja - zamjenska građevina
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Rijeka dubrovačka, Komolac
katastarska oznaka	čest. zgr. 84, 85, 86, 95, 96, 97, 98 na čest. zem. 482, 483/1, 483/2 k.o. Rožat
naručitelj	Todor Drndarski
projektant	Fridrih Valenta
osnova za atribuciju	potpis na nacrtima, komparacija
izvođač	Građevno poduzeće Ante G. Bijelić, Dubrovnik
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	-
građevna dozvola	24. studenog 1937.
uporabna dozvola	10. svibnja 1940.
opis	<p>Vila obitelji Drndarski, podignuta je na mjestu starijeg ruševnog sklopa nedaleko naselja Komolac u Rijeci dubrovačkoj. Kamenom građena jednokatnica pravokutnog tlocrta i četverostrešnog krovišta, okružena je prostranim terasastim vrtom, položenim na kosom terenu uz cestu koja prati obalu rijeke. Uz cestu je u ogradnom zidu smještena garaža, a od vrtnog ulaza prema kući uspinje se zavojito kameno stubište.</p> <p>Simetrično komponirano glavno pročelje vile usmjereno je prema sjeveru i artikulirano s tri vertikalne ose otvora, razdjelnim te završnim vijencem položenim na konzolice. Prizemlje kuće izdignuto je na bazi od rustičnije klesanih kamenih kvadara, pa je pred ulazom formiran manji pristupni podest s dva bočno položena stubišta i balustradom. Osim pristupnim podestom, središnja osa pročelja naglašena je oblikovanjem i dimenzijama otvora - u prizemlju se bočno uz ulazna vrata veže po jedan manji prozor kvadratnog formata, a na katu su balkonska vrata oblikovana kao dvojni otvor s lučnim nadvojima, upisan u pravokutni okvir. Središnji balkon kata položen je na tri jake kamene konzole a ograđen je balustradom. Bočne ose otvora u zoni prizemlja imaju pravokutne prozore, a na katu balkonska vrata lučnog nadvoja, otvorena prema manjim balkonima, također ograđenim kamenom balustradom i položenim na dvije konzole.</p> <p>Gotovo čitavu površinu prizemlja zauzima jedinstveni prostor <i>halla</i>, na katu su smještene tri spavaće sobe i kupaonica, a pomoćni sadržaji i smještaj posluge izdvojeni su u zasebnu prizemnicu u stražnjem dvorištu.</p>
današnje stanje	Očuvan je integritet vrtno parcele. U krovu vile je naknadno izvedena široka mansarda.
kontekstualizacija	Vila obitelji Drndarski predstavlja posljednji, u arhitektonskom smislu suvisli pokušaj da se u krajoliku Rijeke dubrovačke nasljeđuje tradicija ladanjske izgradnje. Pronašavši svoje mjesto u razvojem potpuno nedotaknutom ladanjskom krajoliku, investitor je očito nastojao novogradnju prožeti duhom prošlih vremena. Stoga se oblikovnim govorom, oslonjenim na povijesne reference, vila izdvaja iz Valentina dubrovačkog opusa. No kompromisi u oblikovanju vanjštine ne prenose se na prostornu dispoziciju - u unutrašnjosti je vidljivo karakteristično Valentino nastojanje za pročišćenim i što elementarnijim rasporedom. Želja da se što bolje uklopi u krajolik vidljiva je i u korištenju starog pokrova od kupe kanalice.
izvori	HR-DADU-292, svež. 126/4
literatura	-
status zaštite	-
napomene	-

F. Valenta, Vila Drndarski, nacrt pročelja, tlocrt prizemlja i kata, 1937., DADU

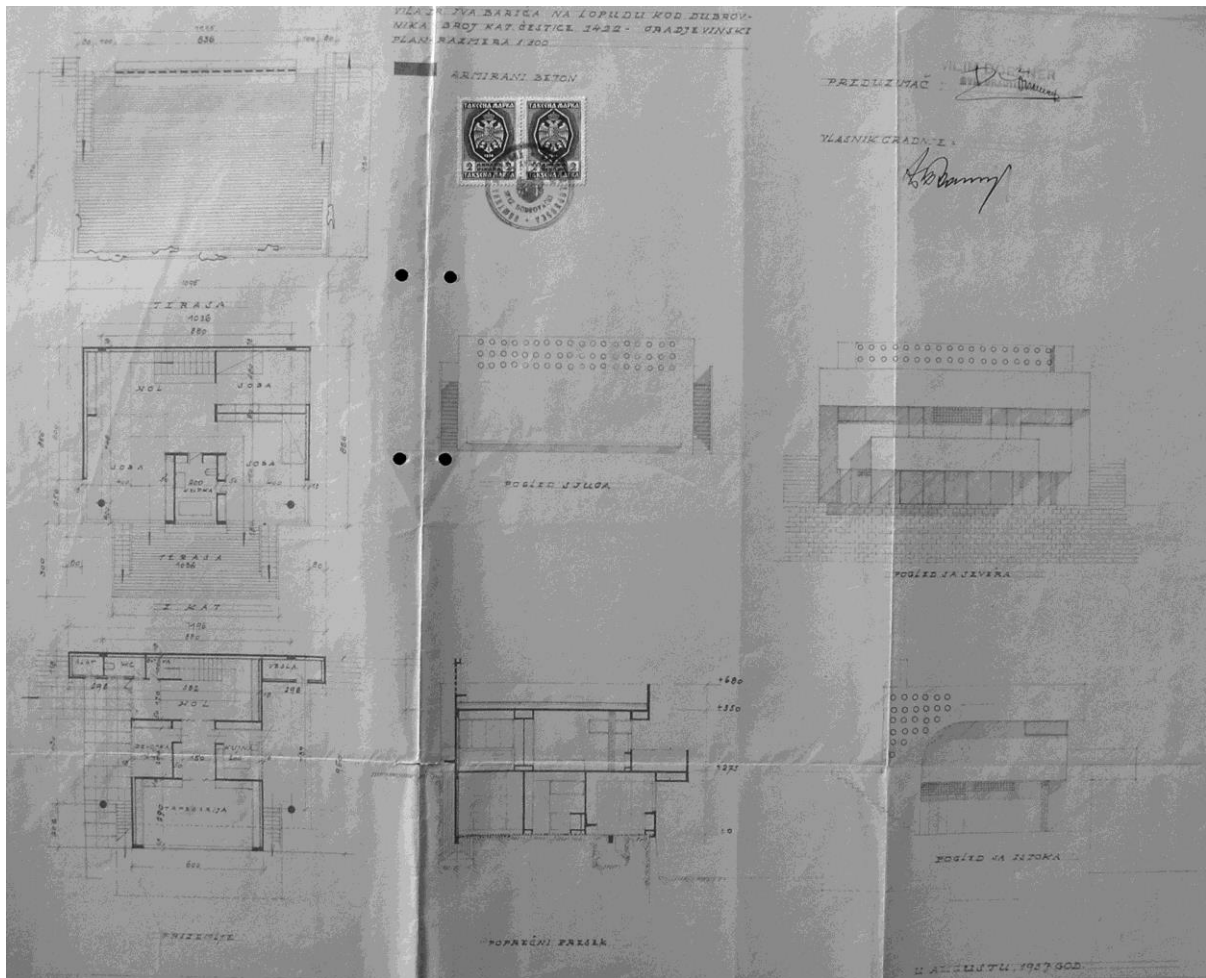

Vila Drndarski 1980-ih godina, KDU

kataloška jedinica	143
naziv	Vila „Vesna“ (1937.-1940.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Lopud, Sutiona
katastarska oznaka	čest. zgr. 496 na čest. zem. 1422 k.o. Lopud
naručitelj	dr. Ivo Barić
projektant	Nikola Dobrović
osnova za atribuciju	komparacija, navodi u literaturi
izvođač	Vilim Doršner
izvorna namjena	stambena, vila za odmor
današnja namjena	stambena, vila za odmor
datacija projekta	kolovoz 1937.
građevna dozvola	2. prosinca 1937.
uporabna dozvola	10. lipnja 1940.
opis	Vila je smještena na strmom terenu u južnom dijelu lopudske uvale, unutar terasasto organiziranog vrta. Sadržaji vile organizirani su na tri razine (s naknadno projektiranim spremištem u suterenu) - u prizemlju se nalaze <i>hol</i> , djevojačka soba, kuhinja i blagovaonica, na katu su tri spavaće sobe, kupaonica i manja terasa, nad kojima je prostrana krovna terasa. Unutrašnja komunikacija između prizemlja i kata riješena je zasebnim unutrašnjim stubištem položenim uz začelni zid, a terase su povezane sustavom stubišta simetrično položenim uz bočne fasade. Konstrukcija vile je armiranobetonska, pročelja su završno ožbukana, a uz sve za arhitekta do tada karakteristične detalje, ovdje se, na suterenskoj etaži, po prvi put javlja kamena obloga s vertikalnim trakama oblutaka u mortu.
današnje stanje	Kuća je zadržala izvorni volumen, oblikovanje i integritet vrtna parcele.
kontekstualizacija	Kod vile Vesne, projektirane gotovo istovremeno s vilom Rusalkom na Boninovu, uz zadržavanje svih modernističkih načela, primjetna je ipak nešto konvencionalnija prostorna dispozicija unutrašnjosti, što je vjerojatno uvjetovano zahtjevima vlasnika. Pojava kamene obloge na začelju vile i na suterenskoj etaži, gdje je kombinirana s vertikalnim trakama oblutaka, motiv je koji će arhitekt od tada uporno razvijati kao dio vlastitog oblikovnog vokabulara.
izvori	HR-DADU-292, svež. 129/18
literatura	MARINA OREB MOJAŠ, Materijal, simetrija, brod, u: Arhitektura, 186-188, Zagreb, 1984., 60-63 MARINA OREB MOJAŠ, Graditeljska ostvarenja Nikole Dobrovića na dubrovačkom području, u: Arhitektura urbanizam, 93, Beograd, 1984., 4-10 Arhitekti članovi JAZU, (ur.) Drago Galić, Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, 437, Zagreb, 1991., 66 MARIJA MILINKOVIĆ, „Duhovni modul“ arhitekta Nikole Dobrovića: analiza modularne koordinacije na primeru dva projekta iz dubrovačkog perioda, u: Arhitektura i urbanizam, 16/17, Beograd, 2005., 87-103 DARIJA RADOVIĆ-MAHEČIĆ, Ljetnikovci i vile između dva svjetska rata – i avangarda i tradicija, u: Zbornik radova međunarodnog znanstveno-stručnog skupa Dvorci i ljetnikovci - kulturno nasljeđe kao pokretač gospodarskog razvoja, Varaždin, listopad 2006., Zagreb, 2006., 351-361, 359 TADEJ GLAŽAR, Nikola Dobrović, Vila proljeća na otoku Lopudu, u: Oris, 48, Zagreb, 2007., 140-149 KRUNOSLAV IVANIŠIN, Vila Vesna, u: Moderna arhitektura u Hrvatskoj 1930-ih, (ur.) Darja Radović Mahečić, Zagreb, 2007., 427-430 MARIJA R. MILINKOVIĆ, Krićka praksa arhitekta Nikole Dobrovića: Dubrovački period (1934.-1943.), magistarski rad, Beograd, 2007. NORA MOJAŠ, Elementi dizajna u arhitekturi Nikole Dobrovića, u: Strajnićev zbornik,

	(ur.) Ivan Viđen, Dubrovnik – Zagreb, 2009., 123-146 SANDRA USKOKOVIĆ, Moderna arhitektura kao kulturna baština Dubrovnika, Zagreb, 2009., 99-103 SANDRA USKOKOVIĆ, Modernitet i tradicija u novijoj dubrovačkoj arhitekturi, u: Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, 50, Zagreb-Dubrovnik, 2012., 305-338, 329-331
status zaštite	Zaštićeno kulturno dobro (Z-1676)
napomene	-

Prilozi 143

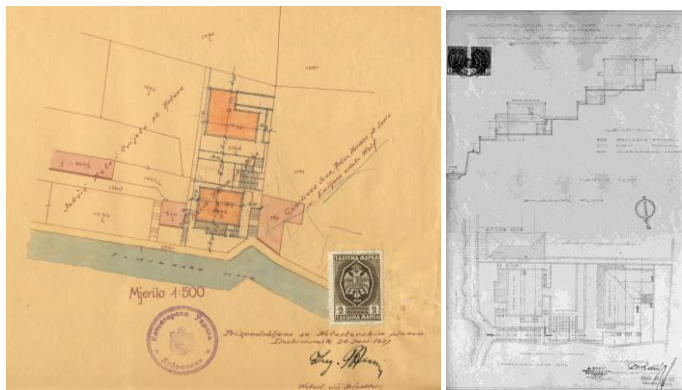
N. Dobrović, Vila „Vesna“, projekt, 1937., DADU

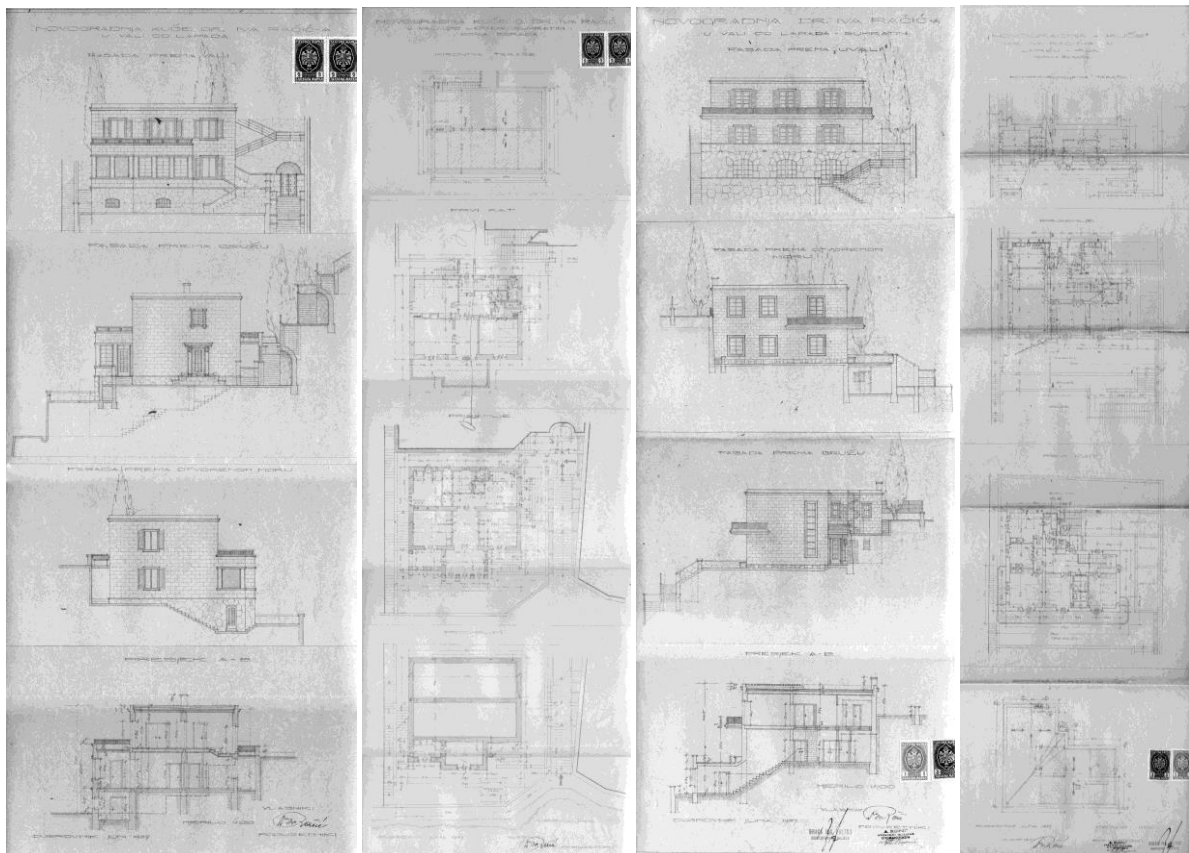
Vila „Vesna“, oblikovni detalji

kataloška jedinica	144
naziv	Pansion Iva Račića (1937.-1938.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad, uvala Sumartin / Šetalište Nika i Meda Pucića 2
katastarska oznaka	čest. zgr. 893, čest. zem. 1084/3 k.o. Gruž
naručitelj	dr. Ivo Račić, liječnik
projektant	Jozo Dražić
osnova za atribuciju	nacrti u arhitektovoj ostavštini
izvođač	Ante Kopic, zidarski majstor, Dubrovnik
izvorna namjena	pansion
današnja namjena	stambena
datacija projekta	lipanj 1937.
građevna dozvola	6. prosinca 1937.
uporabna dozvola	13. svibnja 1942.
opis	<p>Uz dužobalnu šetnicu na sjevernoj strani uvale Sumartin terasasto organizirana uska parcela položena je na padini brijega. Od šetnice parcelu odvaja visoki podzid terase na kojoj je položena zgrada, kamena jednokatnica ravnog krovišta. Pred osnovnim kubusom jednokatnice na južnoj je strani istaknut volumen ostakljene lođe sa suterenskom etažom. Lođa je tlocrtno razvedena i u unutrašnjosti podijeljena na dva dijela; pred središnjim dijelom pročelja volumen joj je širi i jače istaknut, dok je na zapadnoj strani uži i nešto uvučen. Glavni ulaz u zgradu nalazi se na istočnom pročelju. Unutrašnjost organizacijom više nalikuje na obiteljsku kuću, no na funkcionalno organizirani pension - ulazni <i>hall</i>, predsoblja i lođe zauzimaju znatan dio tlocrtnne površine. Krovnoj terasi pristupa se uskim vanjskim stubištem položenim uz začelje.</p> <p>Na stražnjem dijelu parcele arhitekt je projektirao drugu zgradu, također jednokatni pension kamenom građenih pročelja i ravnog krovišta, no ona je kasnije izvedena prema projektu Budimira Pervana.</p>
današnje stanje	Na dijelu krovne terase kuće nadograđen je kat natkrit kosim krovštem.
kontekstualizacija	Zgrada je u oblikovnom i konstruktivnom smislu koncipirana tradicijski, pa izvedba krovne terase umjesto kosog krovišta djeluje usiljeno, kao nedovoljno artikulirani iskorak u modernističko oblikovanje.
izvori	HR-DADU-292, svež. 150/1, OJD
literatura	MARIJA MILINKOVIĆ, Kritička praksa arhitekta Nikole Dobrovića: Dubrovački period (1934.-1943.), magistarski rad, Beograd, 2007.
status zaštite	-
napomene	Izgradnju su pratile žalbe susjeda, pa je po projektu Joze Dražića izvedena samo donja kuća, dok su gornju, nekoliko godina kasnije, po novom projektu izveli arhitekt Budimir Pervan i graditelj Tomislav Andrija Žuanić.

Prilozi 144

J. Dražić, Pansion Iva Račića, situacija, 1937., DADU

J. Dražić, Pansion Iva Račića („Donja kuća“), projekt, 1937., DADU

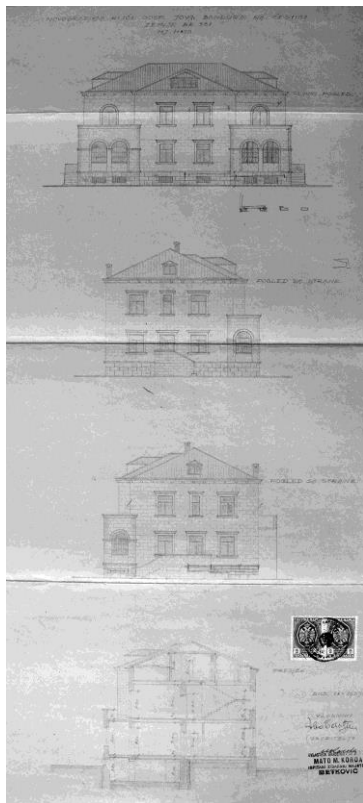
J. Dražić, Pansion Iva Račića („Gornja kuća“), projekt, 1937., DADU

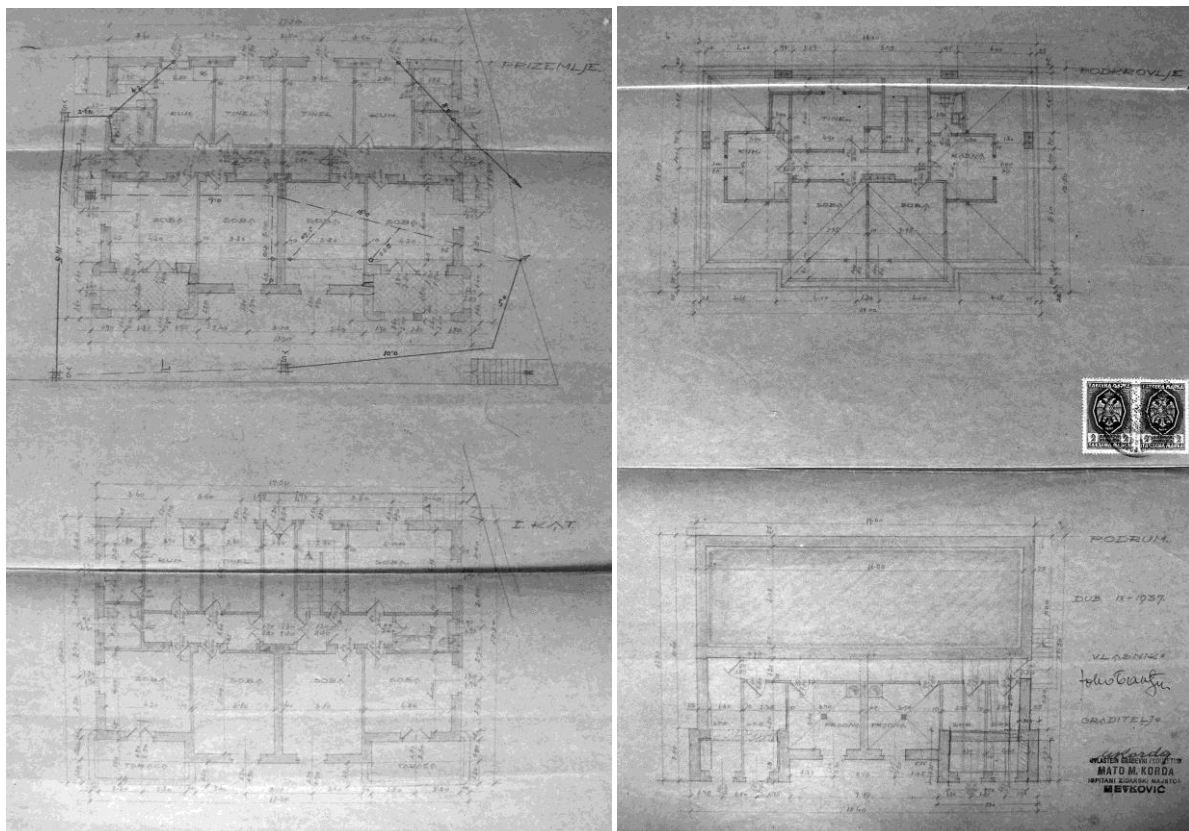
Pansion Iva Račića, stanje 2014. godine

kataloška jedinica	145
naziv	Stambena zgrada Jova Bandura (1937.-1938.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Pile / Kuparska 5, 7
katastarska oznaka	čest. zgr. 2594 na čest. zem. 331 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Jovo Bandur
projektant	Konrad Fleck(?)
osnova za atribuciju	komparacija
izvođač	Mato M. Korda, ispitani zidarski majstor, Metković
izvorna namjena	stambena zgrada
današnja namjena	stambena zgrada
datacija projekta	rujan 1937.
građevna dozvola	14. prosinca 1937.
uporabna dozvola	25. studenog 1938.
opis	Jednokatnica s podrumom i stambenim potkrovljem smještena je na uskoj parceli uz stubišnu Kuparsku ulicu na gradskom predjelu Pile. Glavno, južno pročelje zgrade simetrično je komponirano, sa središnjim rizalitom s dvije vertikalne prozorske ose, a pred uvučenim, užim bočnim krilima istaknute su lođe prizemlja zaobljenih uglova rastvorene širokim dvojnimi otvorima lučnih nadvoja. Zidni plašt građen je kamenim klesancima slaganim u pravilne horizontalne korševe, a otvori imaju jednostavno profilirane okvire. Unutrašnjost je podijeljena na pet stambenih jedinica - po dvije se nalaze u prizemlju i na katu, a jedna u potkrovlju. Ulazi u stanove prizemlja nalaze se na bočnim pročeljima, istočnom i zapadnom. U osi ulaza je hodnik koji dijeli dvije sobe usmjerene prema jugu, od kuhinje, <i>tinela</i> , kupaonice i djevojačke sobe smještenih uz začelje. Katu se pristupa vanjskim stubištem prislonjenim uz začelje. Od ulaza u središnjoj osi začelja vodi hodnik iz kojega se pristupa u stanove kata, organizirane poput onih u prizemlju, a dvokrako stubište položeno uz hodnik penje se do stana u potkrovlju. U podrumu su smještene praonice i spremišta.
današnje stanje	Zgrada je zadržala izvorni volumen i oblikovanje vanjštine.
kontekstualizacija	Uglavnom angažiran na projektima skromnijih obiteljskih kuća, inženjer Fleck je višestambenoj zgradi Bandur nastojao dati reprezentativni karakter naglašenijim korištenjem povijesnih reminiscencija - lučnih nadvoja i udvojenih otvora lođa. Kompozicija zrcalno simetričnog volumena s istaknutim lođama zaobljenih uglova, vjerojatno se oslanja na oblikovanje dvojne kuće Kordić arhitekta Joza Dražića, čija je izvedba u doba nastanka projekta bila u tijeku. No uspoređujući prostornu organizaciju unutrašnjosti dvaju kuća, potonja znatno zaostaje za predloškom.
izvori	HR-DADU-292, svež. 125/14
literatura	BRUNO ŠIŠIĆ, Vrti prostori povijesnog predgrađa Dubrovnika od Pila do Boninova, Zagreb – Dubrovnik, 2003., 211
status zaštite	Zaštićeno u sklopu Povijesne cjeline grada Dubrovnika i njene neposredne okoline (Z-3818) – zona „B“
napomene	-

Prilozi 145

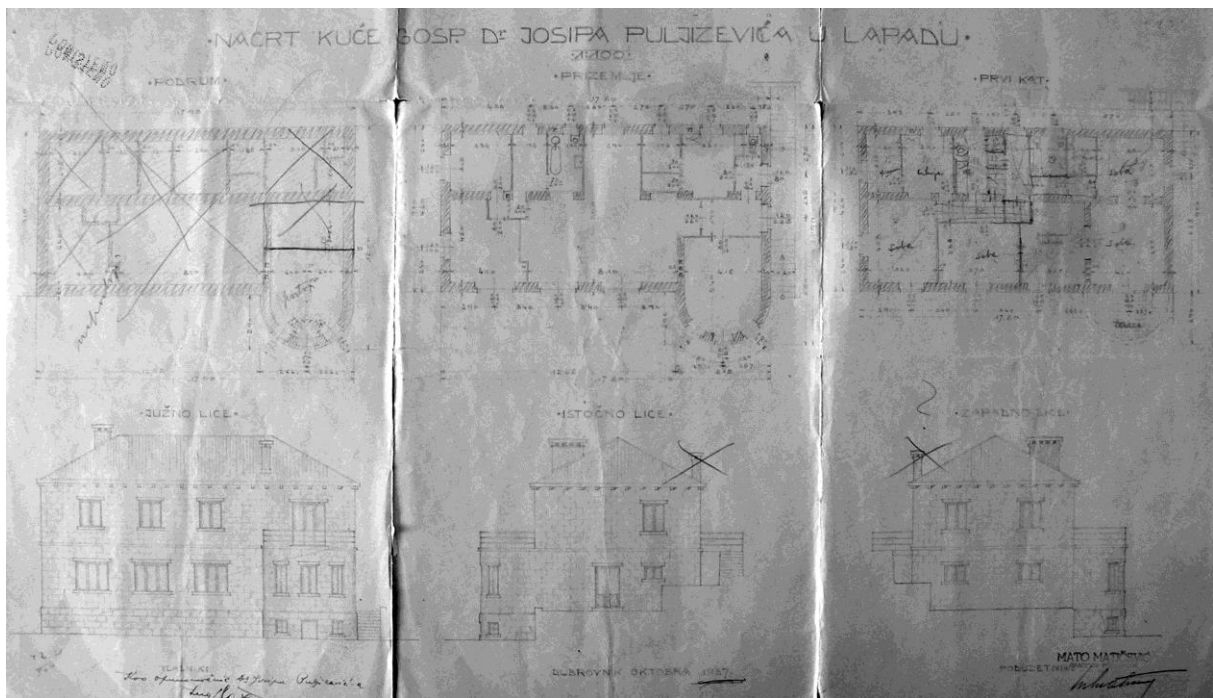

K. Fleck(?), Stambena zgrada Jova Bandura, nacrt pročelja, presjek, 1937., DADU

K. Fleck(?), Stambena zgrada Jova Bandura, tlocrti, 1937., DADU

kataloška jedinica	146
naziv	Kuća Josipa Puljizevića (1937.-1939.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Uvala Sumartin u Lapadu / Šetalište Nika i Meda Pucića 7
katastarska oznaka	čest. zgr. 863 na čest. zem. 1088 k.o. Gruž
naručitelj	dr. Josip Puljizević
projektant	Miho Čakelja
osnova za atribuciju	svjedočenje nasljednika kuće
izvođač	Mato Matičević
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	listopad 1937.
građevna dozvola	28. prosinca 1937.
uporabna dozvola	16. prosinca 1939. (djelomična kolaudacija)
opis	Jednokatnica građena kamenom s četverostrešnim krovom pokrivenim kupom kanalicom smještena je na vrtnoj parceli na sjevernoj strani uvale Sumartin, neposredno uz šetnicu koja vodi oko poluotoka Babina kuka. Terasa na kojoj je kuća smještena od šetnice je odvojena visokim podzidom. Glavno pročelje, usmjereno prema jugu na istočnoj strani ima u zoni prizemlja istaknut polukružni volumen rastvoren s tri pravokutna prozora vertikalnog formata. Nad istakom je terasa kata, ograđena željeznom ogradom. Zapadna strana glavnog pročelja rastvorena je s tri vertikalne prozorske ose. Otvori kuće oblikovani su s jednostavnim istaknutim kamenim natprozorcima / nadvratnicima i prozorskim klupčicama, dok su bočne strane bez naglašenog okvira. U razini terase teče jednostavni razdjelni vijenac, a pročelja zaključuje neprofilirani završni vijenac položen na kubične konzolice. Unutrašnjost je podijeljena na dva etažna stana. Ulaz u stan u prizemlju nalazi se na istočnom pročelju, a u stan na katu na sjevernom pročelju.
današnje stanje	Sačuvan je izvorni volumen kuće i oblikovanje vanjštine.
kontekstualizacija	Kuća je prvenstveno značajna kao jedini potvrđeni angažman tada mladog arhitekta Miha Čakelje u rodnoj sredini. Po oblikovanju kuća je srodna rješenjima Joza Dražića, za kojima u organizaciji volumena i unutrašnjosti kvalitetom ipak zaostaje.
izvori	HR-DADU-292, svež. 138/18
literatura	-
status zaštite	-
napomene	-

M. Čakelja, Kuća Josipa Puljizevića, projekt, 1937., DADU

kataloška jedinica	147
naziv	Projekt obalnog puta Gradska luka - Lazareti (1934., 1937.)
vrsta zahvata	novogradnja, interpolacija
razina realizacije	projekt
lokacija / adresa	Dubrovnik, povijesna jezgra
katastarska oznaka	-
naručitelj	Općina dubrovačka
projektant	Mladen Kauzlarić i Stjepan Gomboš
osnova za atribuciju	nacrti u MGZ-MK; korespondencija u HR-DADU, „Obalni put“, nerazvrstani spis
izvođač	-
izvorna namjena	obalni put
današnja namjena	-
datacija projekta	-
građevna dozvola	-
uporabna dozvola	-
opis	<p>Namjera gradnje obalnog puta uz sjevernu stranu Gradske luke do Ploča prisutna je od početka 20. stoljeća, a 1934. godine o tom se pitanju Općina konzultirala s arhitektima Kauzlarićem i Gombošem. U dopisu iz travnja iste godine arhitekti obrazlažu svoje viđenje problema i trase puta, koji bi zapravo tek manjim dijelom bio u neposrednom kontaktu s obalom; od zgrade Lučke kapetanije (koju bi prema arhitektima trebalo ukloniti) put bi prolazio kroz predziđe uz kule sv. Dominika i sv. Luke, zatim kroz Posat do vanjskog mosta od Ploča, odakle „ne izgleda mogućim zadržati trasu tik uz morsku obalu, nego se stubama uspeti na visinu ceste, voditi put pred postojećim dućanima i nastaviti iza sadašnje klaonice i iza lazareta (...) te između kupališta i ceste i završiti ga na točki, gdje se gornja cesta proširuje, dakle na terasi uzduž državne ceste između Excelsiora i kupališta.“ Arhitekti drže da je izvedba ovog pravca praktičnija i financijski prihvatljivija „nego izgradnja izričitog obalnog puta“, a sam put „kroz neprestanu promjenu slike i vidika privlačivim.“</p> <p>Krajem 1936. godine, Općina je od arhitekata naručila idejni projekt obalnog puta, sada u vezi s planiranom izgradnjom hotela na mjestu Lazareta. Od idejnog projekta Mladena Kauzlarića i Stjepana Gomboša očuvan je perspektivni prikaz Gradske luke do Lazareta iz kojeg je vidljivo da su arhitekti sada razradili svoje ranije ideje. Put bi vodio od Ribarnice u Gradskoj luci, kroz predziđe kula sv. Dominika i sv. Luke, dalje kroz Posat, uz Revelin, do prostora tadašnje Klaonice (prikazane kao park) i planiranog hotela u Lazaretima. Odvojci puta, jedan što vodi ispod Vanjskog mosta od Ploča te stubište smješteno između Klaonice i Lazareta povezuju put s Pločama. Početku puta na Ribarnici prepriječila se zgrada Lučke kapetanije, podignuta u 19. stoljeću na mjestu Malog arsenala, pa je arhitekti zamjenjuju manjom prizemnom zgradom pavilionskog tipa.</p>
današnje stanje	-
kontekstualizacija	Rješenjem se pokušalo u minimalnoj mjeri izmijeniti prirodni i povijesni karakter obale i novu komunikaciju, lungomare, bez gradnje zidane obale, učiniti što nenametljivijom. Iz očuvanog prostornog prikaza ostaje nejasno kako se rješavaju visinske razlike na dionici puta kroz predziđe te prolaz iz bastiona sv. Luke u Posat.
izvori	HR-DADU, „Obalni put“, nerazvrstani spis; MGZ-MK
literatura	TOMISLAV PREMERL, Hrvatska moderna arhitektura između dva rata: Nova tradicija, Zagreb, 1989., 105-106 ANTUN BAČE, Arhitekti Mladen Kauzlarić i Stjepan Gomboš, Peristil, 53, Zagreb, 2010., 105-120, 111-113
status zaštite	-
napomene	-

Prilozi 147

M. Kauzlarić i S. Gomboš, Projekt obalnog puta Gradska luka - Lazareti, prostorni prikaz, 1936., MGZ

M. Kauzlarić i S. Gomboš, Projekt obalnog puta Gradska luka - Lazareti, prostorni prikaz, 1936., MGZ

kataloška jedinica	148
naziv	Projekt kavane Dubravka na Pilama i regulacija Brsalja (1937.)
vrsta zahvata	regulacija poljane, rekonstrukcija kavane (zamjenska gradnja)
razina realizacije	idejni koncept, idejni projekt (?)
lokacija / adresa	Dubrovnik, Pile / Brsalje
katastarska oznaka	čest. zgr. 1, čest. zem. 1/1, 2 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Općina dubrovačka
projektant	Mladen Kauzlarić i Stjepan Gomboš
osnova za atribuciju	korespondencija u MGZ, MK
izvođač	-
izvorna namjena	poljana, kavana
današnja namjena	-
datacija projekta	svibanj 1937.(?)
građevna dozvola	-
uporabna dozvola	-
opis	<p>Kavana Dubravka sagrađena je 1836. godine na platou Brsalja, neposredno uz most i gradska vrata od Pila. Iako popularna, zbog „neuglednosti“ te položaja kojim zaklanja vizure na jugozapadni potez gradskih zidina, pitanje njenog preuređenja, odnosno uklanjanja aktualno je od kraja dvadesetih godina 20. stoljeća, kada su projekte za njeno preoblikovanje izradili splitski arhitekt Ivan Ivačić te Jože Plečnik. Vlasnik kavane, u želji za povećanjem kapaciteta i sadržaja, ponovno je pokrenuo pitanje preoblikovanja 1936. godine, kada je projekt izradio dubrovački arhitekt Jozo Dražić. Projekt je ocijenjen kao funkcionalno i oblikovno neuspjao te su se vlasnik i općinska uprava posredno obratili arhitektima Kauzlariću i Gombošu za izradu idejnog rješenja.</p> <p>Nacrti, ukoliko su izrađeni, nisu očuvani, a o koncepciji rješenja doznaje se iz dopisa arhitekata Općini: „(...) Na to mjesto zapravo ne spada nikakova gradnja. To mjesto su pluća Dubrovnika. Najidealnije bi bilo, otvoriti potpuno terasu i ničim ne ograničiti vidike na more i bedeme. (...) Mi predlažemo da se kavana izgradi ispod nivoa terase, sa otvorenim izgledima u park šančeva i na more. Na samoj terasi izgradio bi se samo silaz u kavanu, te ljetni office za posluživanje na terasi, sa malim dizalom iz officea dolnje kuhinje. (Eventualno bi se u tom sklopu možda moglo izvesti lokal za trafiku ili fotografske potrepeštine). Objekt mora da bude čim manji i ne smije zastirati vidike.(...) Izjavljujemo odmah, da smo spremni izvesti skice, detaljni projekt te voditi gradnju kavane <u>samo u slučaju</u> ako se gradnja bude izvodila prema izloženim principima. Da li će paviljon biti izveden na sredini terase ili rubu (što bi bilo vjerojatno urbanistički povoljnije) stvar je detaljnog tlocrtnog i prostornog studija.“</p> <p>Koncepciju rješenja Brsalja, sa gradnjom zamjenske zgrade, arhitekti su razrađivali i kasnije, u sklopu regulacije Pila, 1940. godine. Tadašnje skice odgovaraju koncepciji opisanoj 1937. godine; umjesto postojeće kavane, odmaknut od ruba platoa, prikazan je manji paviljonski objekt, ravnog krovništva, koje prelazi u široku nadstrešnicu.</p>
današnje stanje	-
kontekstualizacija	Zamisao o purifikaciji platoa Brsalja rušenjem kavane Dubravke, javila se i prije prijedloga Kauzlarića i Gomboša, no Općina nije raspolagala sredstvima za otkup kavane. Ostavši neostvarena, zajedno s zamisli o korištenju prostora u nasipu kontraskarpe, preživjet će sve do 21. stoljeća.
izvori	MGZ-MK
literatura	ANTUN BAČE, Arhitekti Mladen Kauzlarić i Stjepan Gomboš, Peristil, 53, Zagreb, 2010., 105-120, 113
status zaštite	-
napomene	U pismu, koje datira vjerojatno iz početka 1937. godine inženjer Drago Pogačić piše arhitektima: „Zamolio me je g. Roki (tadašnji šef Tehničkog odjela Općine op.a.) da Vam pišem u stvari gradnje kafane Dubravke. G. Ivanović vlasnik te kafane htio bi znati koliko bi vi tražili za honorar da izradite projekat i kakvo je Vaše mišljenje „anženeral“ o tome. Eventualno da izradite samo idejnu skicu. Prilažem ovdje nacрте koje je po svoj prilici

radio g. Jozo Dražić i mišljenje Banske uprave o tom projektu.“ MGZ, Arhiv Mladena Kauzlarića.
Konceptija Kauzlarića i Gomboša nije prihvaćena, pa je sljedeće, 1938. godine arhitekt Jozo Dražić izradio novi projekt, koji je kao „*najuspjeliji od svih do tada ponuđenih*“, prihvatio Građevinski odbor i Banovinska uprava na Cetinju, no ipak nije realiziran.

Prilozi 148

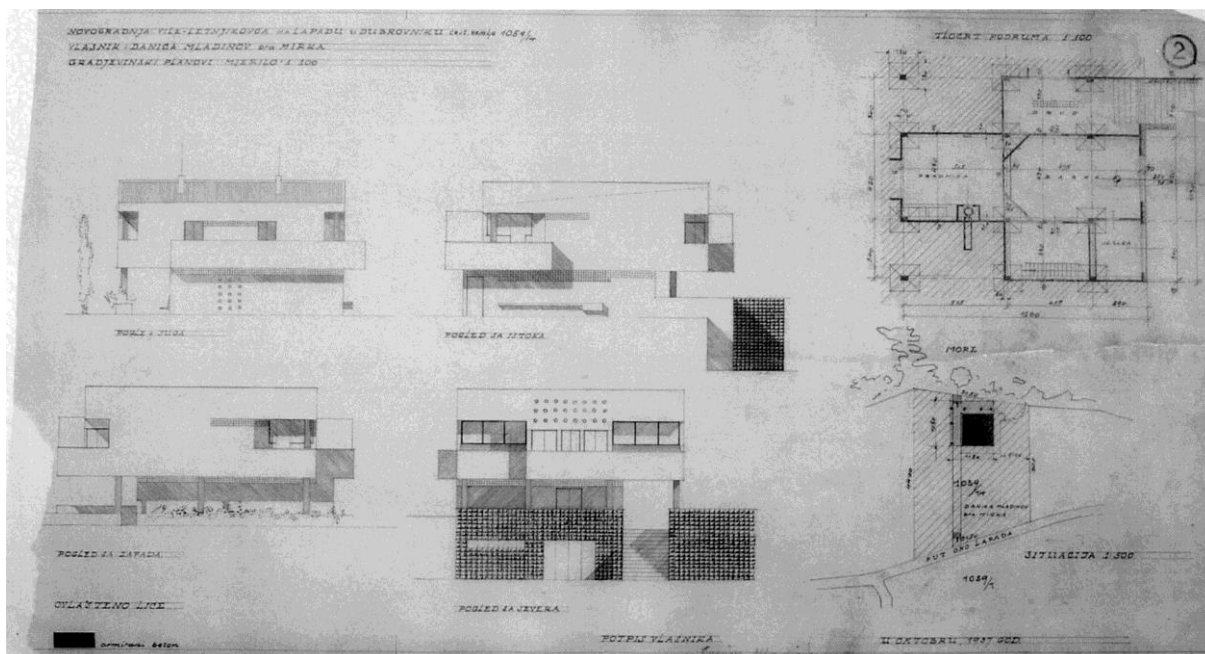

M. Kauzlarić i S. Gomboš, Projekt kavane Dubravka na Pilama i regulacija Brsalja, prostorni prikaz, 1937.(?), MGZ

kataloška jedinica	149
naziv	Projekt vile Mladinov (1937.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	projekt
lokacija / adresa	Lapad, Babin kuk
katastarska oznaka	čest. zem. 1059/14 k.o. Gruž
naručitelj	Danica i dr. Mirko Mladinov
projektant	Nikola Dobrović
osnova za atribuciju	navodi u literaturi
izvođač	-
izvorna namjena	-
današnja namjena	-
datacija projekta	listopad 1937.
građevna dozvola	-
uporabna dozvola	-
opis	Od nerealiziranog projekta za vilu na Babinu kuku u Lapadu sačuvala se situacija, tlocrt suterena i nacrti pročelja. Građevna čestica nalazila se na sjevernoj strani poluotoka, između stjenovite obale i ceste. Kuća je smještena bliže obali, a od ceste do kuće trebala je voditi pravocrtna šetnica. Šetnica prolazi kroz trijem prizemlja na zapadnoj strani kuće i veže se na stubište koje se spušta do obale. Jednokatna vila armiranobetonske konstrukcije i žbukanih pročelja pravokutne je tlocrtne osnove. Pročelja su joj razvedena balkonima i lođama, a kako kuća nema krovnu terasu, već plitko jednostrešno skriveno krovšte, najveći otvoreni prostor predstavlja trijem na zapadnoj strani i terasa pred sjevernim pročeljem usmjerenim moru. Pročelje suterenske etaže prema obali obloženo je kvadratnim bunjastim kamenom s laganim pravilnom rasteru sljubnica. U suterenu su smješteni drvarnica, praonica, orsan i stan sluge.
današnje stanje	-
kontekstualizacija	Otvaranje hotela „Grand“ na Lopudu 1936. godine, značajno se odrazilo na projektantsku karijeru Nikole Dobrovića u Dubrovniku. Iste godine arhitekt izvodi spomenik Viktoru Dyku na Lopudu te adaptaciju prizemlja palače Sponza, a naredne, 1937. godine, uslijedile su narudžbe za vile Naprstek, „Rusalku“ i „Vesnu“, koje će arhitekt, tijekom narednih godina i realizirati. Da je u to vrijeme Dobrovićev pristup arhitekturi u lokalnoj sredini pobudio nemali interes, no da je bilo i manje odlučnih naručitelja, svjedoče dva nerealizirana projekta iz iste godine, rješenje za vilu Mladinov na Babinu kuku te projekt pansiona dr. Račića u uvali Sumartin. Zanimljivo je napomenuti da je u oba slučaja izvedba kasnije povjerena mlađem arhitektu, također praškom đaku, Splitsčaninu Budimiru Pervanu, no čija su rješenja, prožeta duhom tradicijskog graditeljstva, očito bila bliža ukusu naručitelja. Iako dosljedan u primjeni osnovnih modernističkih načela, Dobrović je projekt vile na Babinu kuku konceptijski i oblikovno zasnovao različito u odnosu na tri izvedena rješenja. Umjesto stroge primjene simetrije, volumen vile slobodnije je riješen, a naglasak je umjesto na vertikalnom povezivanju etaža vanjskim stubištima, odnosno strukturiranju volumena komunikacijskim pravcima, postavljen na modelaciji volumena, plastičkom odnosu punog i praznog. Čini se da je projektant u ovom slučaju bio sputaniji željama naručitelja, zahtjevom za konvencionalnijom dispozicijom unutrašnjosti, a za pretpostaviti je i da izostavljanje krovne terase nije bilo prvi projektantov izbor. No pogrešno bi bilo rješenje vile Mladinov smatrati rutinskim ili manje ambicioznim - arhitekt dalje varira i razvija pojedine motive i preokupacije - <i>promenada</i> , korištena kod hotela „Grand“ kao dominantna okosnica kompozicije, ovdje je modificirana u šetnicu koja prolazeći kroz trijem kuće pravocrtno povezuje cestu s morem, a kamena obloga, prvi put upotrijebljena na vili Vesni, zadobiva sada za arhitekta prepoznatljiv pravilni raster sljubnica.
izvori	literatura
literatura	MARIJA MILINKOVIĆ, Kritička praksa arhitekta Nikole Dobrovića: Dubrovački period (1934.-1943.), magistarski rad, Beograd, 2007. NORA MOJAŠ, Elementi dizajna u arhitekturi Nikole Dobrovića, u: Strajnićev zbornik,

	(ur.) Ivan Viđen, Dubrovnik – Zagreb, 2009., 123-146
status zaštite	-
napomene	-

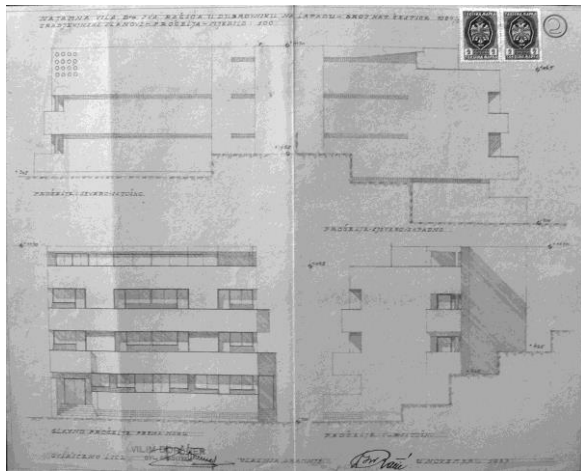
Prilozi 149

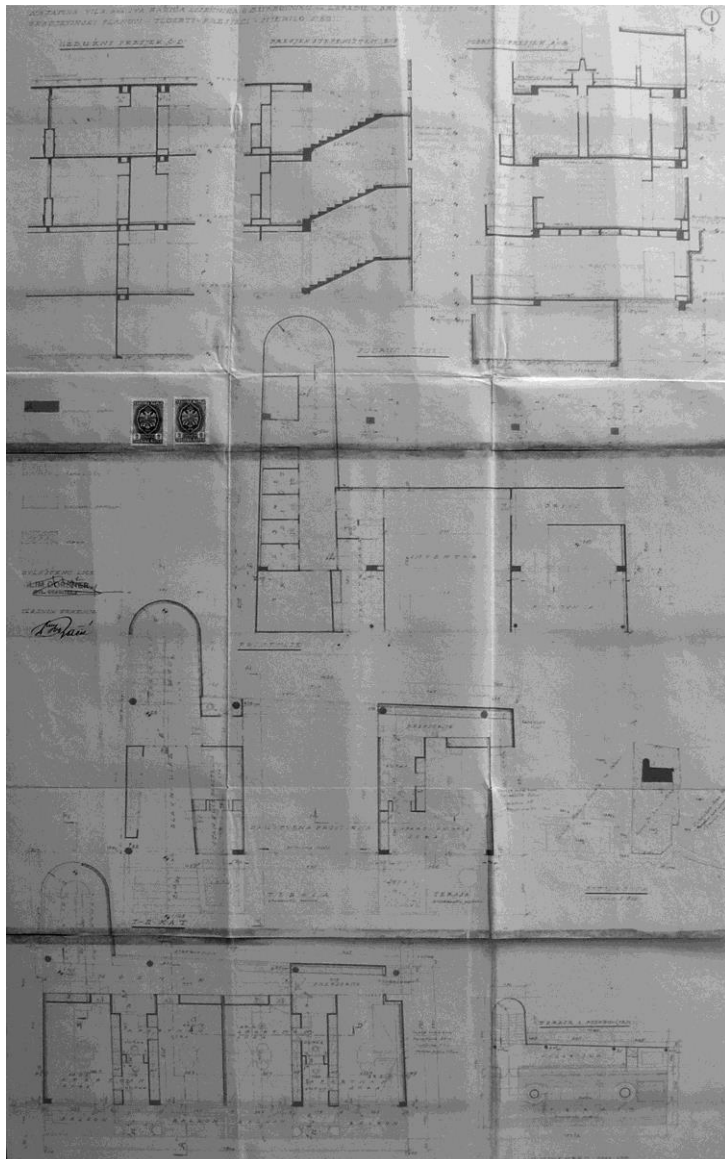
N. Dobrović, Projekt vile Mladinov, projekt, 1937., Milinković (2007.)

kataloška jedinica	150
naziv	Projekt najamne kuće Iva Račića (1937.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	projekt
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad, uvala Sumartin
katastarska oznaka	čest. zem. 1084/3 k.o. Gruž
naručitelj	dr. Ivo Račić
projektant	Nikola Dobrović
osnova za atribuciju	komparacija, navodi u literaturi
izvođač	-
izvorna namjena	pansion
današnja namjena	-
datacija projekta	studenj 1937.
građevna dozvola	-
uporabna dozvola	-
opis	<p>Zgrada je projektirana za usku izduženu parcelu, smještenu na strmom terenu što se uspinje od obale uvale Sumartin, između posjeda Jakšić i Wolf. U tehničkom opisu gradnje Dobrović navodi: „Projektovana najamna vila predviđena je za stanovanje mladim parovima, profesorima, oficirima, državnim i opštinskim činovnicima, a naročito onim mladima, koji bivaju često premešteni. U tu svrhu projektovani su na I. i II. katu apartmani bez kuhinja, ali sa drugim potrebitim nusprostorijama, kao što su kupatila i klozeti. Za razonodu služe stanarima ove vile terase na glavnom krovu i društvena prostorija u prizemlju. Osim apartmana predviđeni su stanovi i to u prizemlju za vlasnika kuće i za domara, a u suterenu za strojara.“</p> <p>Pročelje podrumljene dvokatnice artikulirano je neprekinutim parapetnim zidovima balkona koji se na etažama stepenasto uvlače. Stubište je smješteno u zaobljeni volumen istaknut na začelju, a osvijetljeno je kao i hodnici, smješteni u začelnom dijelu, trakama staklenih prizmi. Organizacija soba, koje za razliku od onih u Grand hotelu na Lopudu sve imaju kupaonice, pomno je razrađena. Krovna terasa trebala je biti dijelom natkrivena nadstrešnicom.</p>
današnje stanje	-
kontekstualizacija	<p>Pažnja arhitekta usmjerena je prvenstveno na prostornu dispoziciju, funkcionalnu organizaciju cjeline i njenih dijelova - hotelskih soba. O nastojanju da se prostor što ekonomičnije iskoristi govori i inventivni detalj organizacije kupaonica s kadama ugrađenim na balkonskim istacima i obzidanih tako da tvore pregrade između soba, a osvijetljenih prirodnim svjetlom što dopire kroz nizove staklene opeke.</p> <p>Izmicanje kuće u stražnji dio parcele ne može biti protumačeno intencijom arhitekta (zbog strmog terena ovakvo situiranje bilo bi i nepraktično), već je uvjetovano složenim okolnostima u kojima je projekt nastao.</p>
izvori	HR-DADU-292, svež. 150/1
literatura	<p>MARIJA MILINKOVIĆ, Kritička praksa arhitekta Nikole Dobrovića: Dubrovački period (1934.-1943.), magistarski rad, Beograd, 2007.</p> <p>NORA MOJAŠ, Elementi dizajna u arhitekturi Nikole Dobrovića, u: Strajnićev zbornik, (ur.) Ivan Viđen, Dubrovnik – Zagreb, 2009., 123-146</p>
status zaštite	-
napomene	-

Prilozi 150

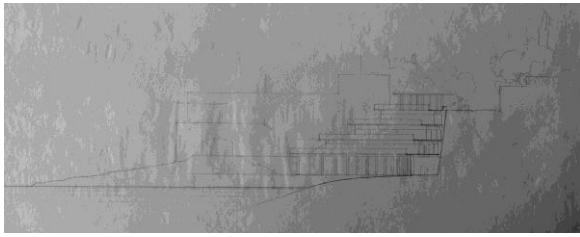
N. Dobrović, Projekt najamne kuće Iva Račića, nacrt pročelja, 1937., DADU

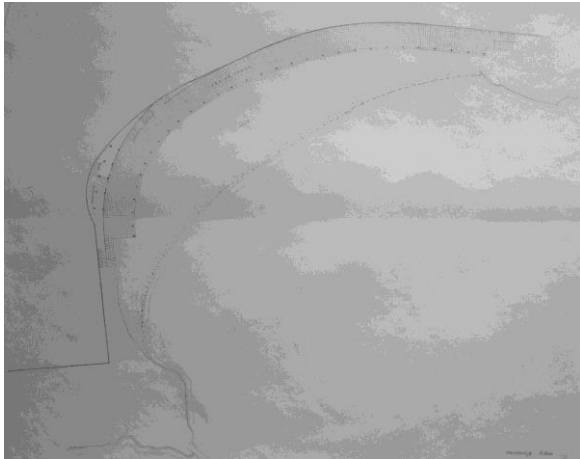
N. Dobrović, Projekt najamne kuće Iva Račića, presjeci, tlocrti, 1937., DADU

kataloška jedinica	151
naziv	Projekt kupališta na Pločama (1937.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	projekt, neizvedeno
lokacija / adresa	Ploče, plaža Banje
katastarska oznaka	čest. zem. 1667/5 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Općina dubrovačka
projektant	Lavoslav Horvat
osnova za atribuciju	nacrti u HMA-HAZU-LH, navodi u literaturi
izvođač	-
izvorna namjena	kupališna zgrada
današnja namjena	-
datacija projekta	-
građevna dozvola	-
uporabna dozvola	-
opis	<p>Javno gradsko kupalište, Banje, smješteno je na Pločama, istočno uz kompleks Lazareta. Za vrijeme austrijske uprave kupalište je koristila isključivo vojska, a za njene potrebe krajem 19. stoljeća podignut je neugledni kupališni sklop s kabinama, u nekoliko navrata dograđivan i nadograđivan. U doba kada se intenzivno razmišljalo o izgradnji luksuznog hotela na Lazaretima, obližnji kupališni sklop se vjerojatno doimao oblikovno i funkcionalno zastarjelo, pa su se općinske vlasti nakratko zainteresirale za mogućnost izgradnje zamjenske, suvremeno koncipirane građevine.</p> <p>Primijenivši koncept oblikovno potpuno različit no na susjednim Lazaretima, arhitekt Horvat se umjesto na oblikovni dijalog s povijesnom cjelinom usmjerio na svladavanje zahtjevne konfiguracije terena i rješavanje mikrourbanističkih problema. Naime, u uskom pojasu što ga s jedne strane određuje prostor plaže, a s druge znatna visinska razlika do Puta Frana Supila, glavne prometnice predjela Ploča, projektant je, prilagođavajući se pružanju plitke uvale uspio smjestiti brojne kupališne i prateće sadržaje te povezati dvije visinske razine. Kaskadno organiziranu armiranobetonsku konstrukciju nose vitki stupovi uvučeni iza prepusta terasa. U razini ceste položena je najviša, krovna terasa, formirajući tako proširenje skućene prometnice, ozelenjeni vidikovac povezan s plažom dvama otvorenim stubištima.</p>
današnje stanje	-
kontekstualizacija	Suvremeno koncipirano, lišeno povijesnih reminiscencija, inventivno i funkcionalno opravdano, rješenje kupališne zgrade na Pločama može se svrstati među najzanimljivije nerealizirane projekte međuratne arhitekture u Dubrovniku.
izvori	HMA-HAZU-LH; novinski članak: *** Nacrt novog općinskog kupališta, u: Dubrovnik, 8. svibnja 1937., 4
literatura	<p>Arhitekti članovi JAZU, (ur.) Drago Galić, Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, 437, Zagreb, 1991., 69-70</p> <p>ZRINKA PALADINO, Lavoslav Horvat: Arhitektonsko djelo 1922. – 1977., doktorski rad, Zagreb 2011., 53, 439-440</p> <p>ZRINKA PALADINO, Desetljetni opus graditelja Lavoslava Horvata i Harolda Bilinića za dubrovačkog investitora Božu Banca, u: Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 35, Zagreb, 2011., 237-254, 247</p> <p>ZRINKA PALADINO, Lavoslav Horvat, Kontekstualni ambijentalizam i moderna, Zagreb, 2013., 52</p>
status zaštite	-
napomene	-

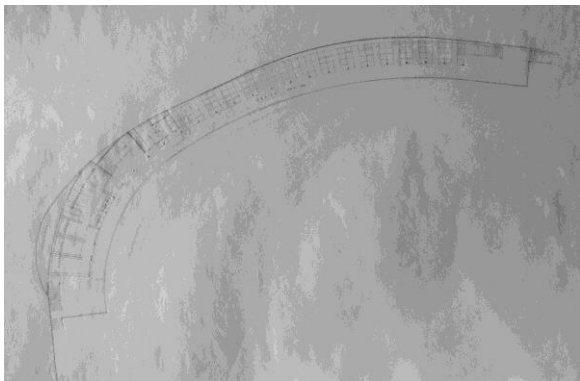
Prilozi 151

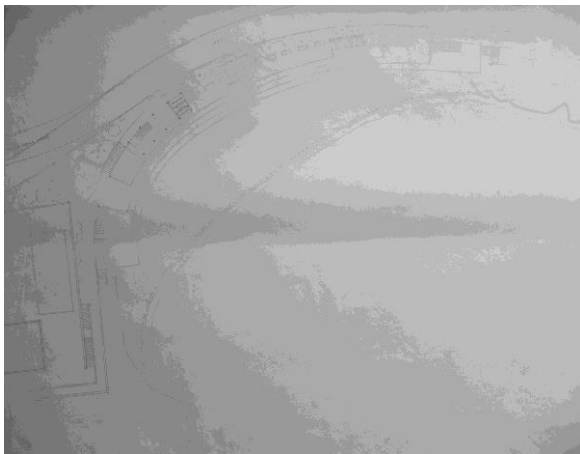
L. Horvat, Projekt kupališta na Pločama, presjek, 1937., HMA

L. Horvat, Projekt kupališta na Pločama, tlocrt prizemlja, 1937., HMA

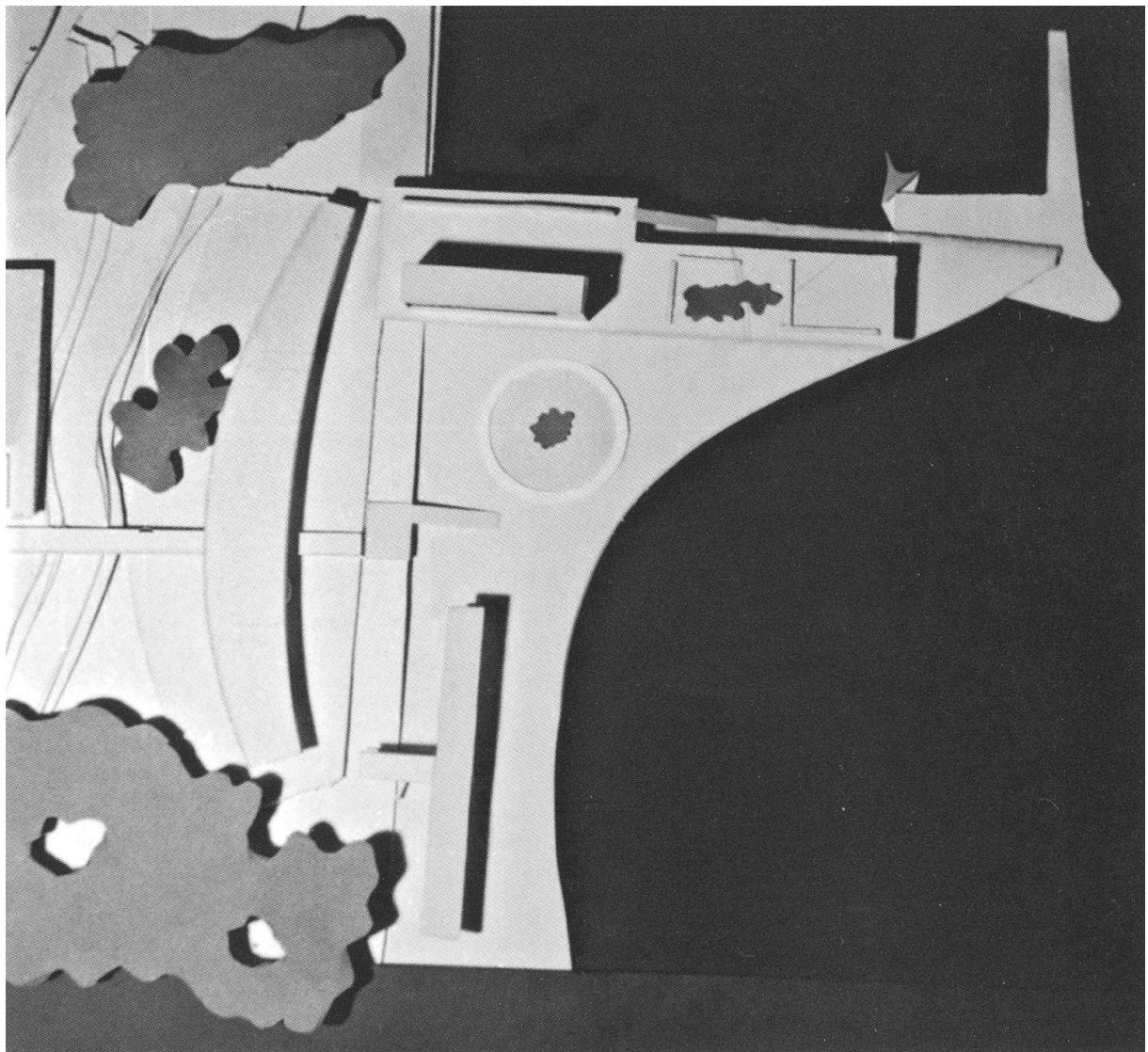

L. Horvat, Projekt kupališta na Pločama, tlocrt prvog kata, 1937., HMA

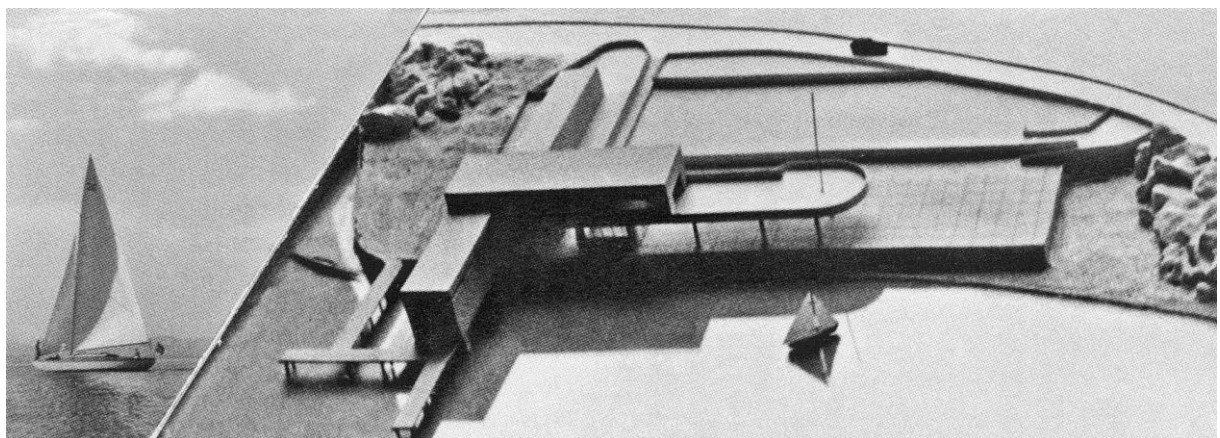

L. Horvat, Projekt kupališta na Pločama, tlocrt četvrtog kata, 1937., HMA

kataloška jedinica	152
naziv	Projekti za jedriličarski klub (1937.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	projekt
lokacija / adresa	Lapad(?)
katastarska oznaka	-
naručitelj	-
projektant	Božidar Rašica
osnova za atribuciju	literatura
izvođač	-
izvorna namjena	-
današnja namjena	-
datacija projekta	-
građevna dozvola	-
uporabna dozvola	-
opis	Očuvane su dvije fotografije maketa za projekte jedriličarskog kluba. Na prvoj fotografiji, snimljenoj iz ptičje perspektive tako da se objekti doživljavaju u tlocrtnoj projekciji, razvidno je tek da se radi o kompleksu više građevina, regulaciji okolnog prostora i obale s molom. Najveća građevina, koja zatvara sklop s kopna, ima lučni tlocrtni obris. Fotografija druge makete, snimljena iz gornjeg rakursa, otkriva više o karakteru planirane izgradnje i njenom odnosu prema okolišu. Jedno od dvaju krila građevine dijelom je istaknuto u odnosu na obalnu liniju i oslanja se na stupove položene u moru. Na istaknuti kraj krila veže se sustav gatova. Drugo krilo, položeno okomito, uzdignuto je na stupove i prati liniju obale. Zona prizemlja većim dijelom je potpuno otvorena i ostavlja slobodnim vezu mora i obale, oblikovane kaskadnim terasama.
današnje stanje	-
kontekstualizacija	U usporedbi s projektom za dubrovački kolodvor, nastalim godinu dana ranije, rješenja za jedriličarski klub znatno su elokventnija u izražavanju modernističkog svjetonazora - volumeni razmještajem tvore dinamične prostorne kompozicije i prožimaju se s okolišem. Realizacija hotela Grand na Lopudu Nikole Dobrovića, s kojim je Rašica tijekom studija surađivao, nesumnjivo je utjecala na tadašnjeg studenta arhitekture i pružila mu samopouzdanje u vlastitom izričaju.
izvori	literatura
literatura	PETAR SELEM, ZVONKO MAKOVIĆ, VERA MARSIC, Božidar Rašica - arhitektura - scenografija - slikarstvo - pedagoški i znanstveni rad, Zagreb, 2009.
status zaštite	-
napomene	-

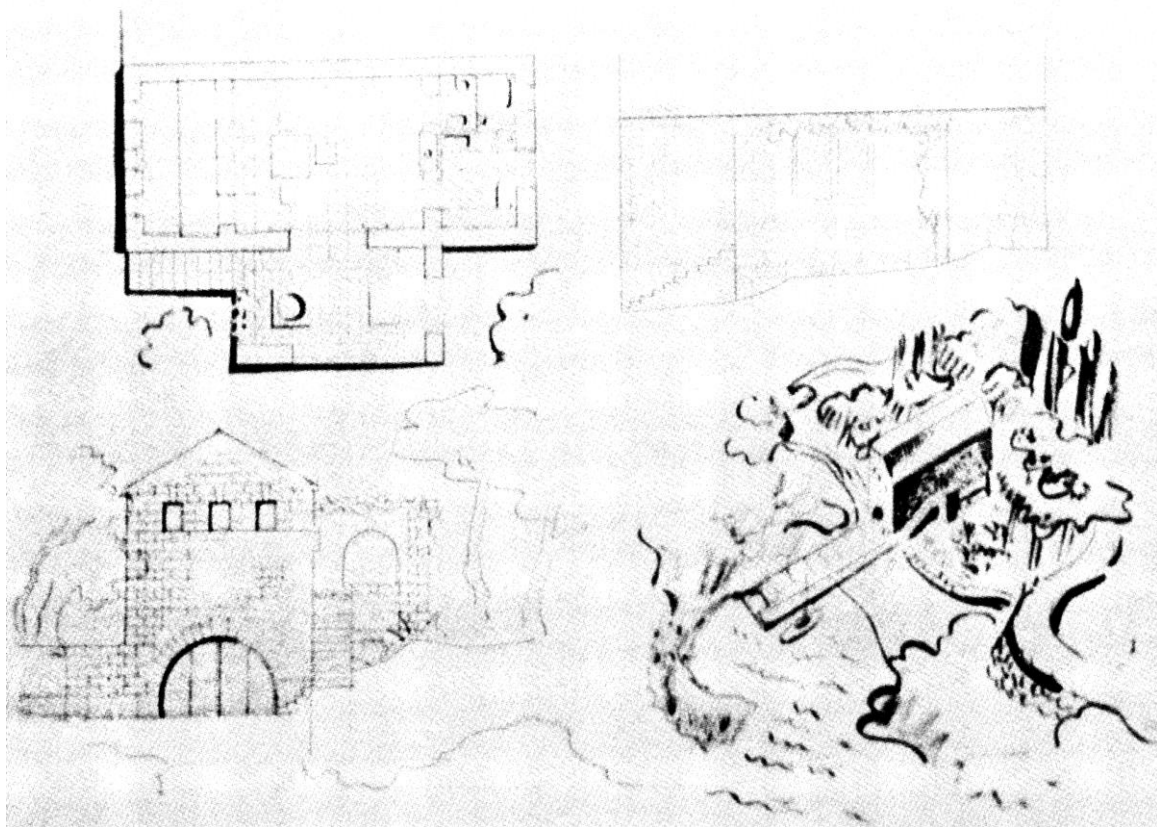

B. Rašica, Projekt za jedriličarski klub, maketa 1937., Selem, Maković, Maršić (2009.)

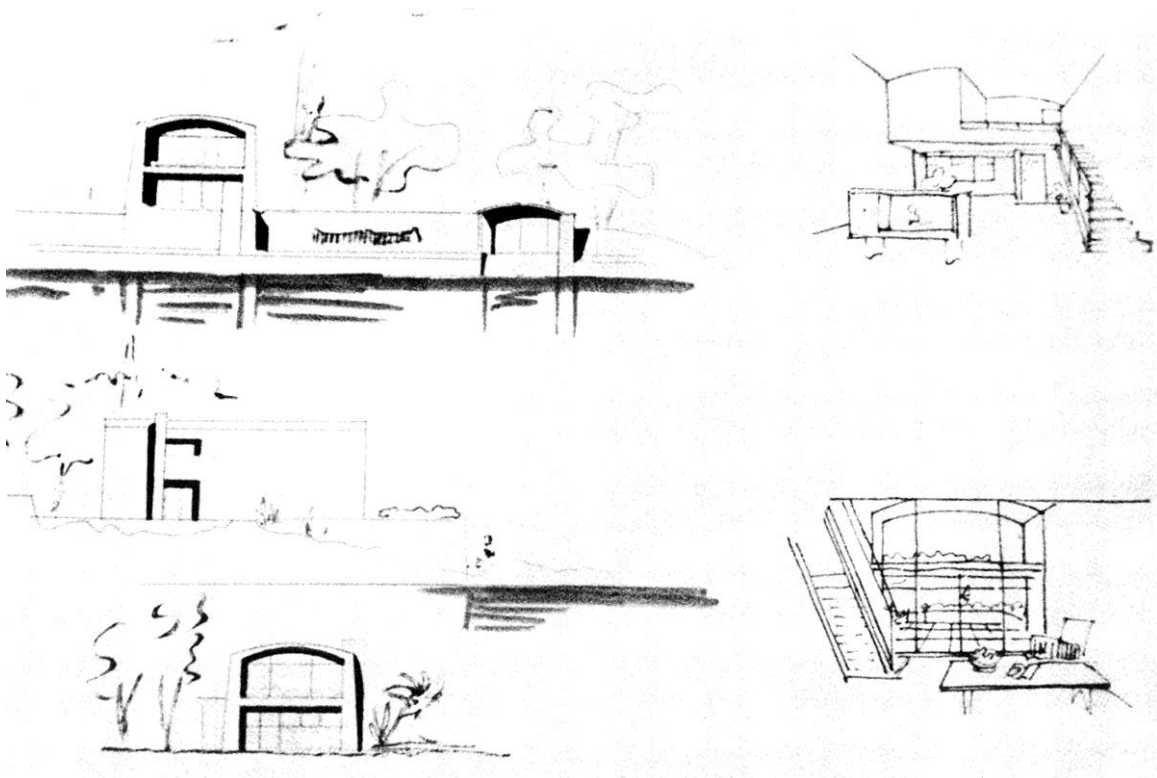

B. Rašica, Projekt za jedriličarski klub, maketa 1937., Selem, Maković, Maršić (2009.)

kataloška jedinica	153
naziv	Projekti ljetnikovaca (1937.-1938.)
vrsta zahvata	novogradnje
razina realizacije	idejni projekti
lokacija / adresa	?
katastarska oznaka	-
naručitelj	-
projektant	Božidar Rašica
osnova za atribuciju	literatura
izvođač	-
izvorna namjena	-
današnja namjena	-
datacija projekta	-
građevna dozvola	-
uporabna dozvola	-
opis	<p>Očuvana su dva idejna rješenja - studije kuće za odmor na morskoj obali. Prema prvom rješenju jednokatnica građena kamenom, pravokutnog tlocrta i natkrivena dvostrešnim krovom, usmjerena je užom stranom prema obali. Uz bočnu fasadu naslanja se vanjsko stubište i manji volumen s terasom u zoni kata. Terasu dijelom zatvaraju zidovi koji nose odzinu, a s unutrašnjosti kuće povezuju je široka ulazna vrata. Prema obali kuća je rastvorena lučnim otvorom, nalik na otvor orsana, a na katu trima manjim prozorima.</p> <p>Drugo rješenje razrađeno je na tek na razini skice, no zanimljivo je zbog samosvojnog pristupa problemu - kuća pravokutnog tlocrta ima blago zaobljeno krovništvo, uže su fasade u potpunosti ostakljene, a bočne zatvorene. Veći dio unutrašnjosti, usmjeren prema obali, zaprema jedinstveni prostor namijenjen boravku, dok su uz začelje grupirani ostali sadržaji organizirani na dvije etaže.</p>
današnje stanje	-
kontekstualizacija	Kod prvog opisanog rješenja ljetnikovca očit je utjecaj dubrovačkog ladanjskog graditeljstva, no vjerojatno i suvremenih projekata koji se na ladanjsku arhitekturu referiraju - prije svega Galićeve kuće Jakšić u uvali Sumartin u Lapadu. Drugo rješenje djeluje neovisno o regionalnom izričaju, a u oblikovanju zaobljenih krovništva može se prepoznati utjecaj Le Corbusiera – kuće za odmor u La Celle Sainte Cloud kraj Pariza (1935.) i ranijeg projekta za radničke kuće Monol (1919.).
izvori	literatura
literatura	PETAR SELEM, ZVONKO MAKOVIĆ, VERA MARSIC, Božidar Rašica - arhitektura - scenografija - slikarstvo - pedagoški i znanstveni rad, Zagreb, 2009.
status zaštite	-
napomene	-

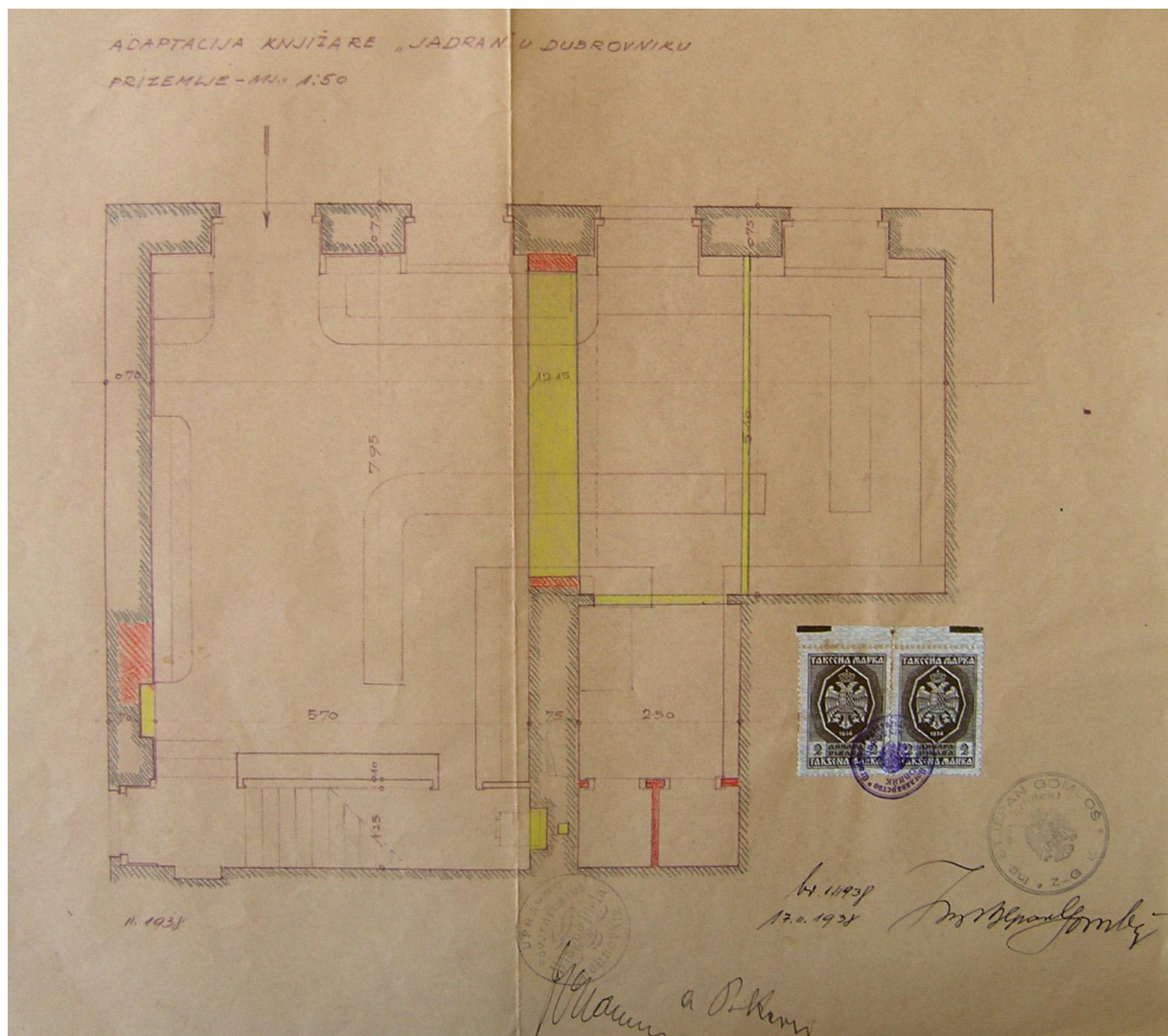
B. Rašica, Projekt ljetnikovca, 1937.-1938., Selem, Maković, Maršić (2009.)

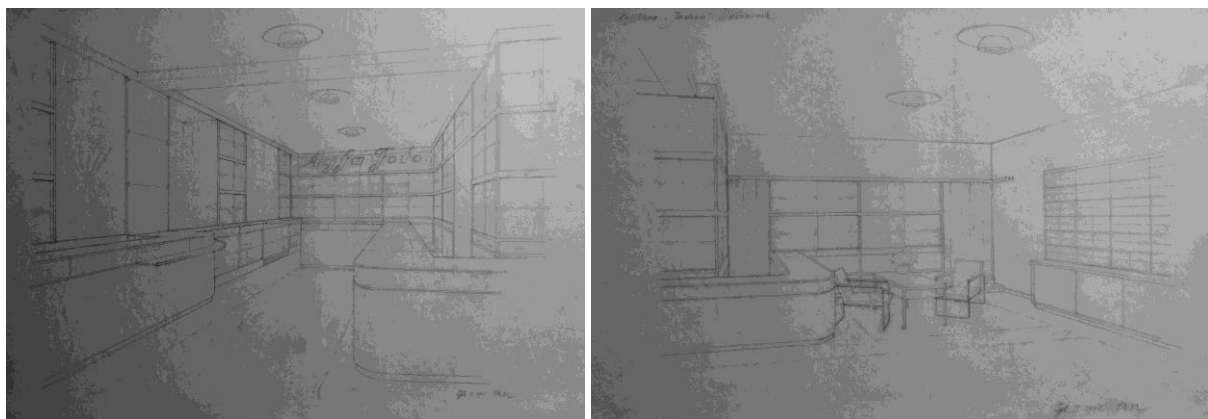
B. Rašica, Projekt ljetnikovca, 1937.-1938., Selem, Maković, Maršić (2009.)

kataloška jedinica	154
naziv	Knjižara „Jadran“ (1938.)
vrsta zahvata	adaptacija, uređenje interijera
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, povijesna jezgra / Stradun 8
katastarska oznaka	čest. zgr. 1893, 1898 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Blaga djela, Miho Ercegović
projektant	Mladen Kaulzarić i Stjepan Gomboš
osnova za atribuciju	potpis i pečat na nacrtima
izvođač	?
izvorna namjena	knjižara i papirnica, fotografska radnja
današnja namjena	knjižara i papirnica
datacija projekta	veljača 1938.
građevna dozvola	?
uporabna dozvola	?
opis	Smještena uz glavnu dubrovačku ulicu, Stradun, knjižara je pregradnjom, odnosno objedinjenjem tri manja dućanska prostora, zauzela širinu čitavog bloka između ulica Žudioske i Boškovićeve. Arhitekti su projektirali čitavu opremu unutrašnjosti, rasporedom i oblikovanjem prilagodivši je funkcionalnom poslovanju, a glavni vizualni naglasak knjižari dao je dugački pult, koji je, prateći „L“ tlocrtni oblik prostora, podcrtao jedinstvo novouspostavljenog interijera.
današnje stanje	Izvorno uređenje i oprema interijera knjižare u potpunosti su negirani sredinom 1990-ih godina.
kontekstualizacija	Očuvane idejne varijante, skice i nacrti izvedbenih detalja za uređenje knjižare i fotografske radnje „Jadran“ na Stradunu, svjedoče o iznimno studioznom pristupu arhitekata i kod zahvata manjeg obima.
izvori	HR-DADU-292, svež. 132/19; MGZ-MK
literatura	ANTUN BAČE, Arhitekti Mladen Kaulzarić i Stjepan Gomboš, Peristil, 53, Zagreb, 2010., 105-120, 115
status zaštite	-
napomene	Prvi nacrti M. Kaulzarića i S. Gomboša za uređenje knjižare „Jadran“ potječu još iz 1934. godine, da bi do realizacije došlo tek 1938. godine.

Prilozi 154

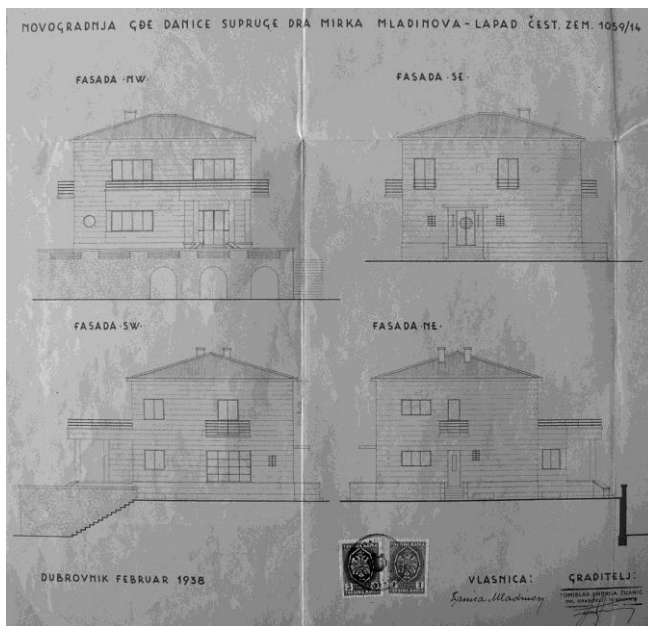
M. Kauzlarić i S. Gomboš, Knjižara „Jadran“, tlocrt , 1938., DADU

M. Kauzlarić i S. Gomboš, Knjižara „Jadran“, prostorni prikazi, 1935., MGZ

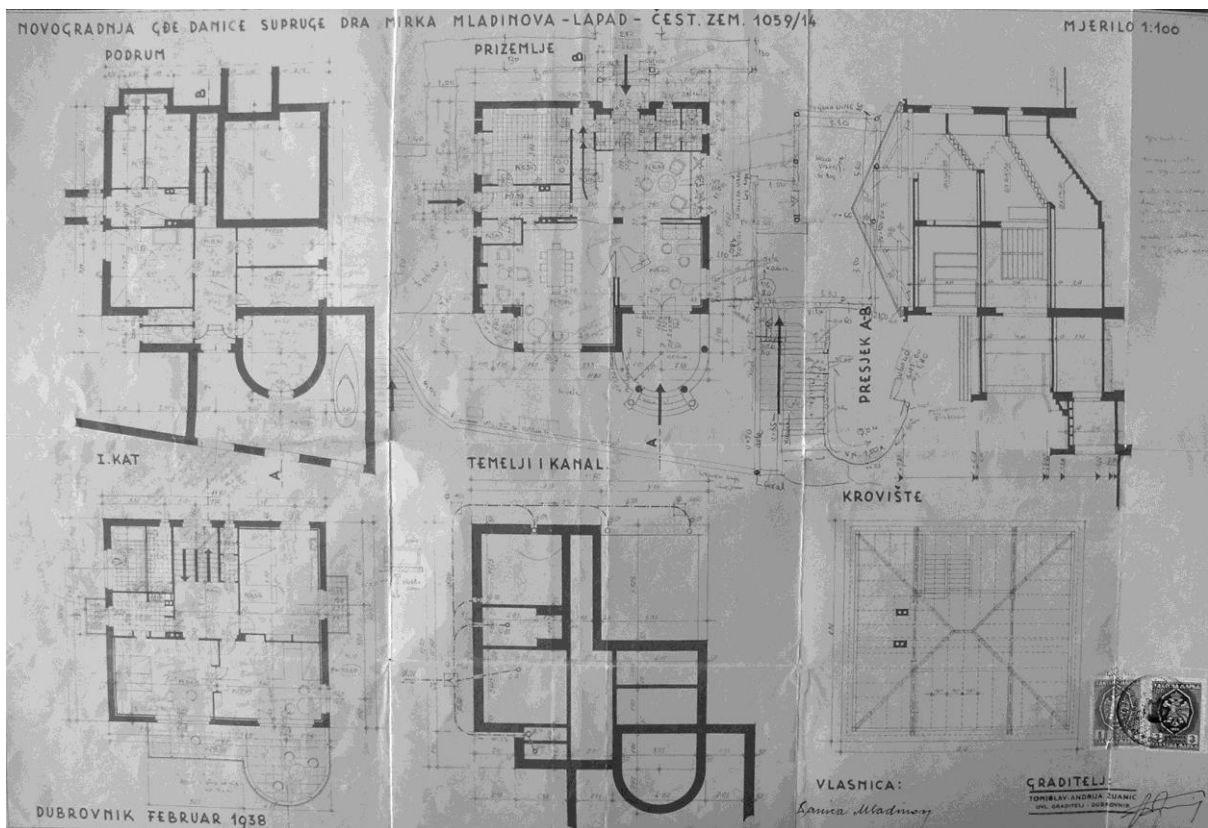
kataloška jedinica	155
naziv	Vila Mladinov (1938.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad, Babin kuk / Ivana Zajca 26
katastarska oznaka	čest. zgr. 1170 na čest. zem. 1059/14 k.o. Gruž
naručitelj	Danica i dr. Mirko Mladinov
projektant	Budimir Pervan i Tomislav Andrija Žuanić
osnova za atribuciju	potpis, komparacija
izvođač	Tomislav Andrija Žuanić
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	veljača 1938.
građevna dozvola	14. ožujka 1938.
uporabna dozvola	-
opis	<p>Kuća je smještena na sjevernoj obali poluotoka Babina kuka, na istaknutom zapadnom kraju plitke uvale Seka (danas kupalište „Copacabana“). Jednokatnica sa suterenom kvadratnog tlocrta okružena je ograđenim vrtnim prostorom. Suterenska etaža istaknuta je prema sjeverozapadu (i rastvorena lučnim otvorima nekadašnjeg spremišta za čamce), formirajući u razini prizemlja kuće terasu. Na pročelju, usmjerenom stjenovitoj morskoj obali, dominira polukružni istak trijema, nad kojim je terasa kata. Pročelja vile građena su kamenom, dok je u unutrašnjosti primijenjena armiranobetonska međukatna konstrukcija. Usprkos potpunoj redukciji tradicionalnih elemenata opreme eksterijera (prozori su bez naglašenih okvira, kameni stupovi trijema nemaju baze i kapitele, krovni kanal je bez konzola i profilacije), svi detalji su pomno razrađeni i visokokvalitene izvedbe. Krovnište je četverostrešno, pokriveno kupom kanalicom.</p> <p>Koncepcija prostorne dispozicije srodna je vili Deutsch; veći dio prizemlja, namijenjen dnevnom boravku, <i>hall</i>, salon i blagovaonica, zamišljeni su kao jedinstvena cjelina, koja se prema potrebi može razdijeliti kliznim stijenama. Prema krajoliku unutrašnjost je rastvorena širokim otvorima i preko trijema povezana s prostranom terasom. Manji dio prizemlja zauzimaju kuhinja, ulazno predvorje, ostava i sanitarije, a ostali su servisni sadržaji smješteni u suterenu. Spavaće sobe i kupaonica nalaze se na katu, pregradni zidovi oblikuju niše za smještaj ugradbenih ormara, a sve sobe imaju direktan pristup terasi ili balkonu.</p>
današnje stanje	Izvorno, plitko četverostrešno krovnište je povišeno i rastvoreno krovnim prozorima. Vrtna parcela očuvala je integritet i održava se.
kontekstualizacija	Posebnošću se izdvaja vrtni prostor, koji unutar hortikulturnog i arhitektonskog oblikovanja djelomično zadržava elemente prirodnog stjenovitog terena. Kuća Mladinov svrstava se među kvalitetnija ostvarenja unutar heterogenog dubrovačkog opusa arhitekta Pervana, kao i unutar cjelokupnog korpusa međuratne arhitekture Dubrovnika.
izvori	HR-DADU-292, svež. 132/3
literatura	ROBERT PLEJIĆ, Utjecaj praške škole na arhitekturu moderne u Splitu, doktorski rad, Zagreb, 2003., 240-241
status zaštite	-
napomene	-

Prilozi 155

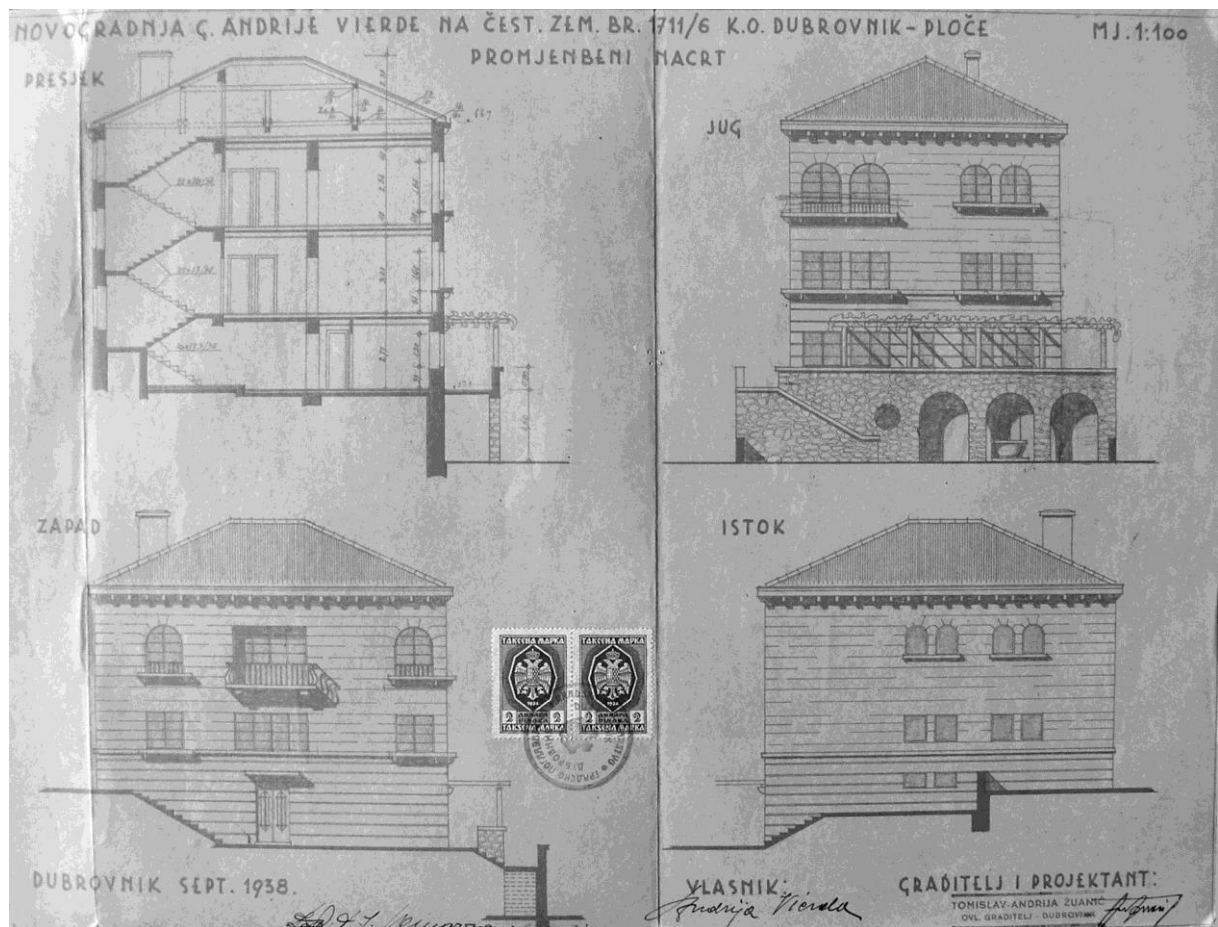
B. Pervan i T. A. Žuanić, Vila Mladinov, nacrt pročelja, 1938., DADU

Vila Mladinov 1980-ih godina, KDU

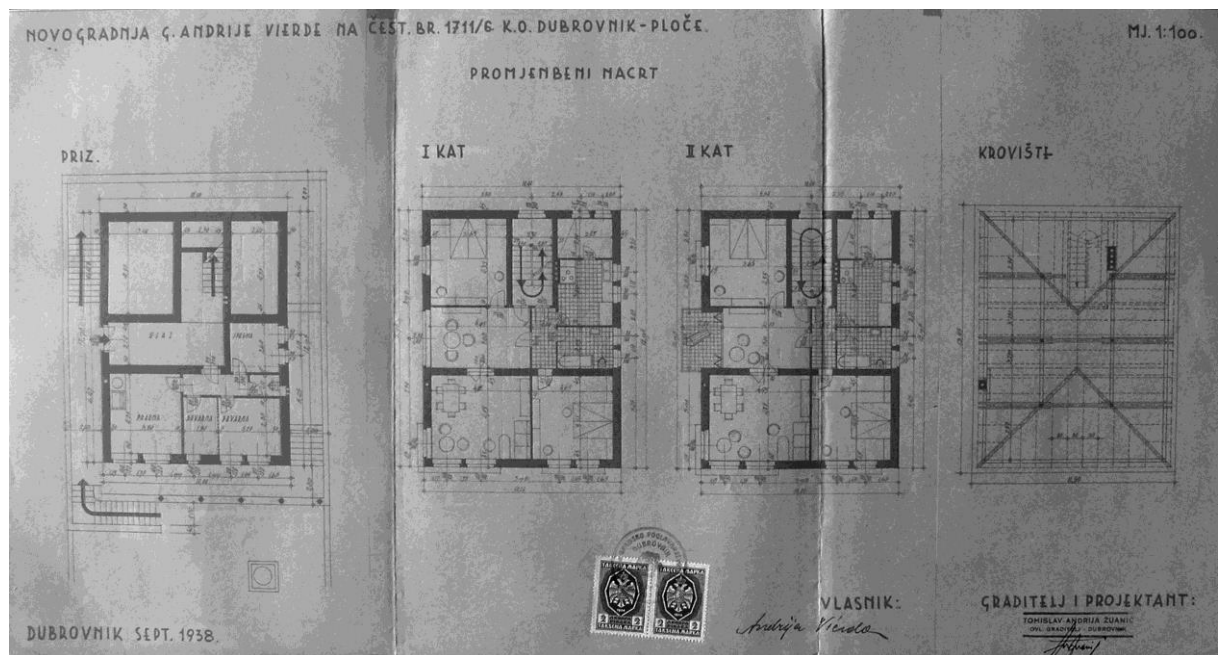

B. Pervan i T. A. Žuanić, Vila Mladinov, tlocrti, presjek, 1938., DADU

kataloška jedinica	156
naziv	Kuća Vierda (1938.-1940.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Ploče / Konavoska 4
katastarska oznaka	čest. zgr. 2643 na čest. zem. 1711/6 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Andrija Vierda
projektant	Budimir Pervan i Tomislav Andrija Žuanić
osnova za atribuciju	potpis (Žuanić), komparacija (Pervan)
izvođač	Tomislav Andrija Žuanić
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	siječanj 1938., svibanj 1938., rujan 1938.
građevna dozvola	16. svibnja 1938., 4. listopada 1938. (preinake)
uporabna dozvola	1940.
opis	<p>Dvokatna kuća smještena je na Pločama, u strmoj stubišnoj ulici koja se uspinje od Puta Frana Supila. Pravokutne je tlocrtne osnove položene okomito na slojnicu terena, kamenom građenih pročelja i četverostrešnog krovišta.</p> <p>Otvori pročelja nemaju naglašene okvire, izuzev istaknute kamene prozorske klupčice koju pridržavaju konzolice. Organizirani su u vertikalne ose i pretežno oblikovani kao dvojni otvori. U prizemlju i prvom katu pravokutnog su oblika, a na drugom katu imaju lučne nadvoje. Na drugom se katu oko jugozapadnog ugla pruža balkon koji nose kamene konzole.</p> <p>Unutrašnjost je izvorno bila podijeljena na dvije etažne stambene jedinice, a glavni ulaz te zajednički servisni sadržaji smješteni u prizemlju. Prostorna organizacija je funkcionalno promišljena, a posebna pažnja posvećena je smještaju sadržaja i formatiranju otvora u odnosu na atraktivne vizure. Tako je predvorje stana na prvom katu prema zapadu, u vizuri na gradsku jezgru, rastvoreno širokim horizontalno položenim prozorom, a predvorje stana na drugom katu ostakljenom lođom. Dnevni boravak/blagovaonica kod oba stana rastvara se na jugozapadnom uglu širokim vizurama na more, otok Lokrum i gradsku jezgru.</p>
današnje stanje	Kuća je zadržala izvorni gabarit i oblikovanje vanjštine.
kontekstualizacija	Težnja da se suvremeno koncipirana prostorna dispozicija, kojom se nastoji maksimalno iskoristiti atraktivnost položaja i vizura, zaodjene u regionalno graditeljsko ruho u ovom je slučaju rezultirala neuspjelim oblikovanjem vanjštine. Neskladu rješenja pridonosi i netipična impostacija volumena, uvjetovana oblikom građevinske čestice.
izvori	HR-DADU-292, svež. 134/22
literatura	-
status zaštite	-
napomene	<p>Prema projektu za koji je u svibnju 1938. ishođena građevinska dozvola umjesto kosog krovišta bila je predviđena izvedba krovne terase.</p> <p>Prilikom kolaudacije utvrđene su izmjene u odnosu na odobreni projekt - na jugozapadnom uglu u zoni drugog kata izveden je ugaoni balkon.</p>

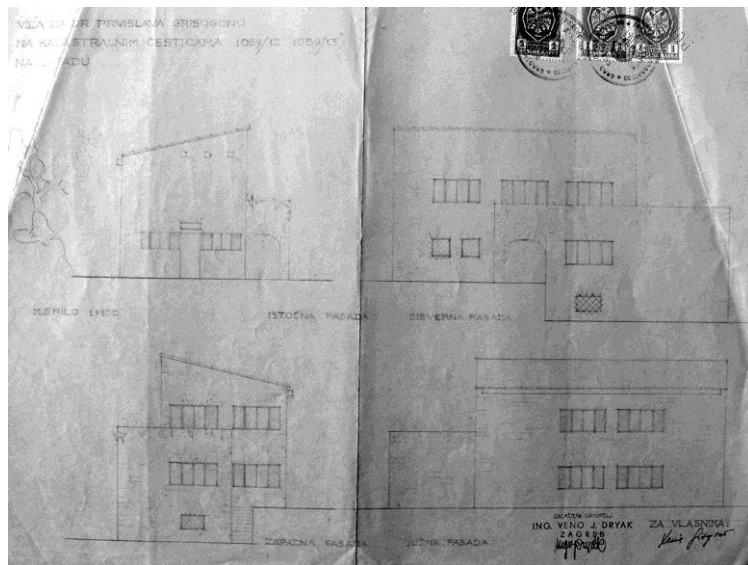
B. Pervan i T. A. Žuanić, Kuća Vierda, presjek, nacrt pročelja, 1938., DADU

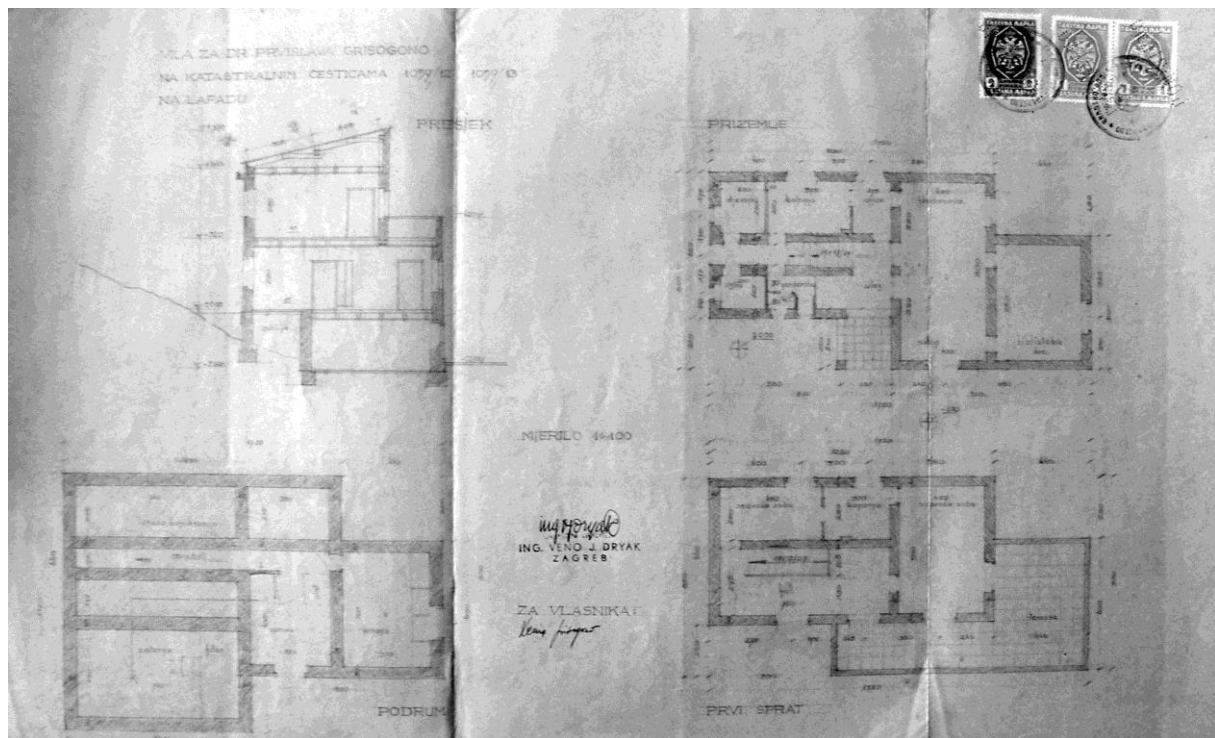
B. Pervan i T. A. Žuanić, Kuća Vierda, tlocrti, 1938., DADU

kataloška jedinica	157
naziv	Projekt vile Prvislava Grisogono (1938.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	projekt (izvedeno prema drugom projektu)
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad, Babin kuk
katastarska oznaka	čest. zgr. 671 k.o. Gruž
naručitelj	dr. Prvislav Grisogono
projektant	Ksenija Grisogono(?)
osnova za atribuciju	potpis na nacrtima (kao opunomoćenica naručitelja)
izvođač	ing. Veno J. Dryak, ovlašteni graditelj
izvorna namjena	stambena (vila za odmor)
današnja namjena	stambena
datacija projekta	-
građevna dozvola	3. lipnja 1938.
uporabna dozvola	?
opis	<p>Vila za odmor dr. Grisogona zamišljena je kao nevelika jednokatnica sa suterenom položena na kosom terenu, nedaleko obale, na sjevernoj strani lapadskog poluotoka Babina kuka. Prostorna koncepcija vile temeljena je na prožimanju dvaju volumena impostiranih na kaskadno organiziranom vrtinom prostoru. Osnovni volumen kuće izmaknut prema jugoistoku završen je jednostrešnim krovom s padom prema začelnoj strani. Prema sjeverozapadu istaknut je volumen završen terasom kata, a koji bi uslijed terasaste organizacije parcele imao i suterensku etažu.</p> <p>Glavni ulaz smješten je na sjevernom pročelju, usmjerenom prema obali, uvučen unutar malenog trijema pod uglom terase kata. Prozori vile pravokutnog su formata i malih dimenzija. Neveliko predvorje predstavlja glavno komunikacijsko čvorište kuće - istočno se nalazi servisni trakt i stubište za kat, dok se zapadno pruža velika <i>blagovaonica</i> - središnja dnevna prostorija te s njom povezana manja <i>biblioteka</i> - radna soba. Na katu se nalaze relativno prostrani <i>hall</i>, dvije spavaće sobe i kupaonica. Veća spavaća soba i <i>hall</i> povezani su s prostranom terasom što se pruža jugozapadno. U suterenu su smješteni spremište i praonica.</p>
današnje stanje	Izvedena kuća, za koju nije pronađena projektna dokumentacija, koncepcijom se potpuno razlikuje od sačuvanog rješenja.
kontekstualizacija	<p>Projekt za vilu tadašnjeg ministra u jugoslavenskoj vladi dr. Prvislava Grisogono, vjerojatno je izradila njegova kćerka, Ksenija Grisogono (1909.-1997.), arhitektica neistraženog opusa. Naime, Ksenija je u ime vlasnika potpisana na projektu, dok je kao ovlašteni graditelj potpisan Veno J. Dryak, suprug njene sestre Ksante, koji od sredine tridesetih godina živi i radi u Dubrovniku.</p> <p>Tijekom tridesetih godina Ksenija Grisogono studirala je arhitekturu u Zagrebu i Pragu, nakon čega je karijeru nastavila u Beogradu, a potom, do kraja života, u Parizu. Projekt vile na Babinu kuku predstavljao bi njeno najranije poznato djelo, ostvarenje samosvojne prostorne koncepcije, suzdržanog, gotovo asketskog izraza, čime se, kao i, za vrijeme nastanka, netipičnom zatvorenošću prema okolini, znatno više približava duhu vernakularne mediteranske arhitekture, no većina suvremenika.</p>
izvori	HR-DADU-292, svež. 133/6
literatura	-
status zaštite	-
napomene	-

Prilozi 157

K. Grisogono(?), Projekt vile Prvislava Grisogono, nacrt pročelja, 1938., DADU

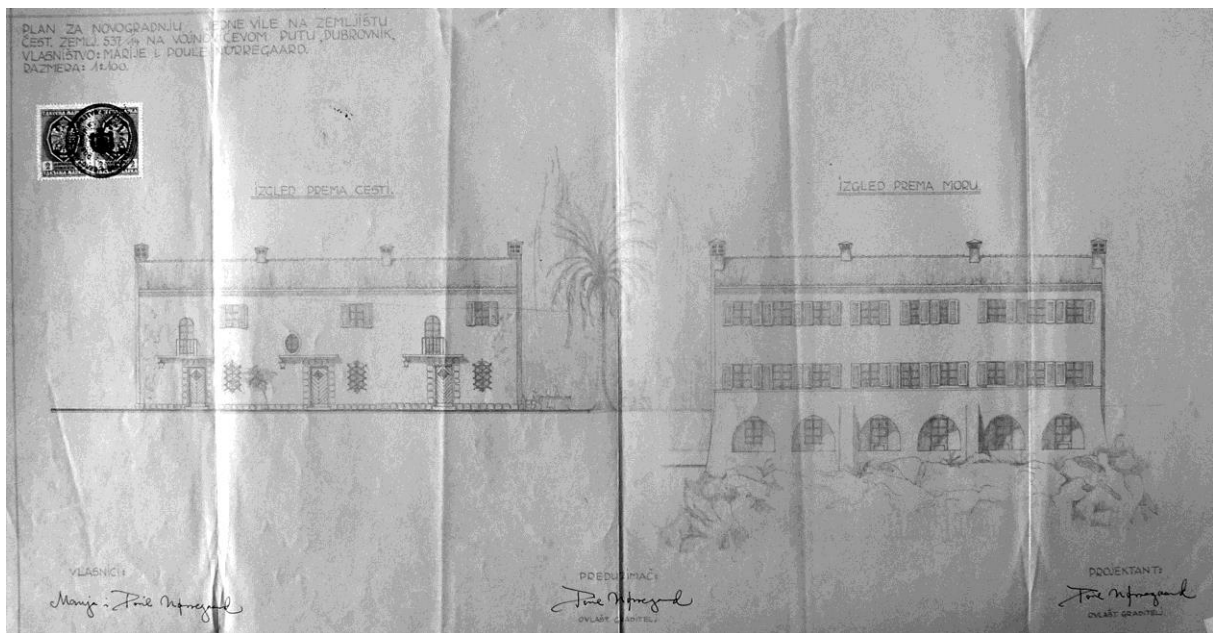
K. Grisogono(?), Projekt vile Prvislava Grisogono, presjek, tlocrti, 1938., DADU

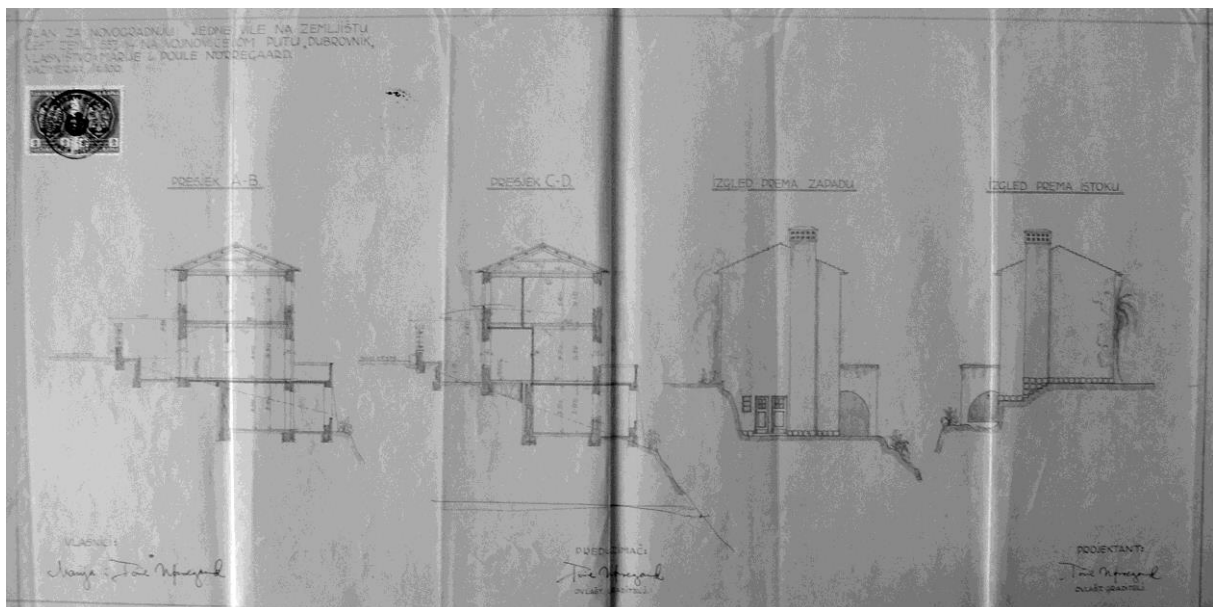
Vila Prvislava Grisogono

kataloška jedinica	158
naziv	Kuća Nørregaard (1938.-1939.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Boninovo, Ulica Pera Čingrije 3
katastarska oznaka	čest. zgr. 630 k.o. Gruž
naručitelj	Marija i Poul Nørregaard, ovlašteni graditelj i danski konzul
projektant	Poul Nørregaard
osnova za atribuciju	potpis na nacrtima
izvođač	Poul Nørregaard, ovlašt. graditelj
izvorna namjena	stambena zgrada
današnja namjena	stambena zgrada
datacija projekta	-
građevna dozvola	7.srpnja 1938.
uporabna dozvola	19. travnja 1939.
opis	Jednokatnica sa suterenom, natkrivena dvostrešnim krovom, smještena je uz južnu stranu Ulice Pera Čingrije, nad hridima što se ruše prema moru. Iako se u projektnoj dokumentaciji naziva vilom, zgrada se sastoj od tri manje stambene jedinice u nizu. Na sjevernom pročelju svaka jedinica ima zasebni ulaz, pred južnim pročeljem u zoni prizemlja terasu, pod kojom je u suterenu lođa. Pročelja su završno ožbukana dekorativnom žbukom. Izuzev ulaznih vrata, čiji je okvir izveden od rustičnih klesanaca, otvori nemaju okvire.
današnje stanje	Terase i lođe pred južnim pročeljem zgrade su preoblikovane i dograđene, dok je sjeverno pročelje, usmjereno prema cesti zadržalo izvorno oblikovanje.
kontekstualizacija	U vrijeme izgradnje zgrada je kritizirana zbog smještaja, kojim je zaklonila vizure s ceste na otok Lokrum i pučinu te zbog navodno „nordijskog“ oblikovanja. No istina je da su susjedne parcele, s istočne i zapadne strane, već bile izgrađene, a oblikovanje kuće izdvaja se jedino neuobičajenom teksturom završne žbuke.
izvori	HR-DADU-292, svež. 139/5
literatura	-
status zaštite	-
napomene	Općinska uprava je odbila izdavanje građevinske dozvole, no nakon žalbe investitora, drugostupanjsko tijelo, Tehničko odjeljenje Zetske banovine, je prihvatilo projekt. Na tu je odluku prigovor uložilo „Društvo za unapređenje turizma u Dubrovniku 2“ te društvo „Dub“, no bez uspjeha.

Prilozi 158

P. Nørregaard, Kuća Nørregaard, nacrt pročelja, 1938., DADU

P. Nørregaard, Kuća Nørregaard, presjeci, nacrt pročelja, 1938., DADU

Kuća Nørregaard, pogled s jugoistoka

kataloška jedinica	159
naziv	Kuća Karla Deškovića (1938.-1940.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Ploče / Konavoska 2
katastarska oznaka	čest. zgr. 2647 na čest. zem. 1707/3 k.o. Dubrovnik
naručitelj	dr. Karlo Dešković
projektant	Miho Čakelja(?)
osnova za atribuciju	komparacija
izvođač	Mato Matičević
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	kolovoz 1938.
građevna dozvola	?
uporabna dozvola	16. travnja 1940.
opis	Smještena na Pločama uz sjevernu stranu Puta Frana Supila, jednokatna obiteljska kuća pravokutne tlocrtne osnove izdignuta je u odnosu na cestu i pristupa joj se iz bočne, stubišne ulice, dok se pred glavnim južnim pročeljem pruža terasa. Podzid terase građen je bunjastim kamenom slaganim u horizontalne nizove. Jugozapadni ugao kuće je uvučen i tu formiran trijem lučnih otvora nad kojim je terasa ograđena parapetnim zidom. Zidni plašt građen je pravilnim kamenim kvadrima fine obrade, otvori pravokutnog formata imaju jednostavne kamene okvire. Pročelja zaključuje završni vijenac položen na kubične konzolice.
današnje stanje	Kuća je zadržala izvorni volumen i oblikovanje vanjštine.
kontekstualizacija	Nastala krajem 1930-ih godina, kuća Karla Deškovića oblikovanjem volumena i detalja pod izravnim je utjecajem susjedne kuće Šapro, koju je početkom istog desetljeća projektirao i izveo graditelj Vilim Doršner.
izvori	HR-DADU-292, svež. 135/1, 145/15
literatura	EMA FIORENINI ŠKERLJ, Izgradnja područja Ploče u Dubrovniku od kraja I. svjetskog rata do danas, magistarski rad, Zagreb, 1979., 47-48
status zaštite	Zaštićeno u sklopu Povijesne cjeline grada Dubrovnika i njene neposredne okoline (Z-3818) – zona „C“
napomene	-

Prilozi 159

Kuća Karla Deškovića, pogled s jugoistoka

Kuća Karla Deškovića, pogled s jugozapada

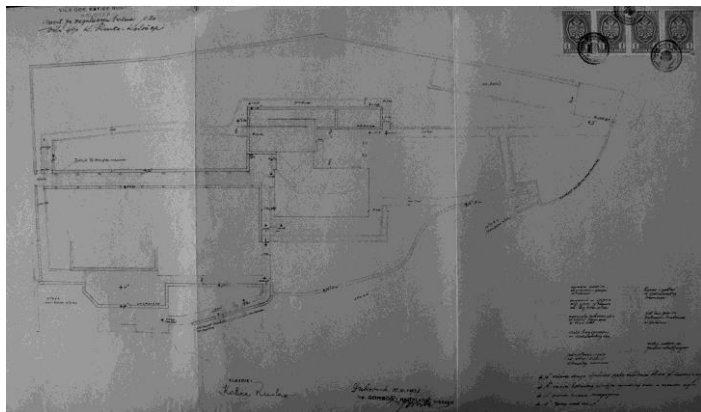

Kuća Karla Deškovića, zapadno pročelje

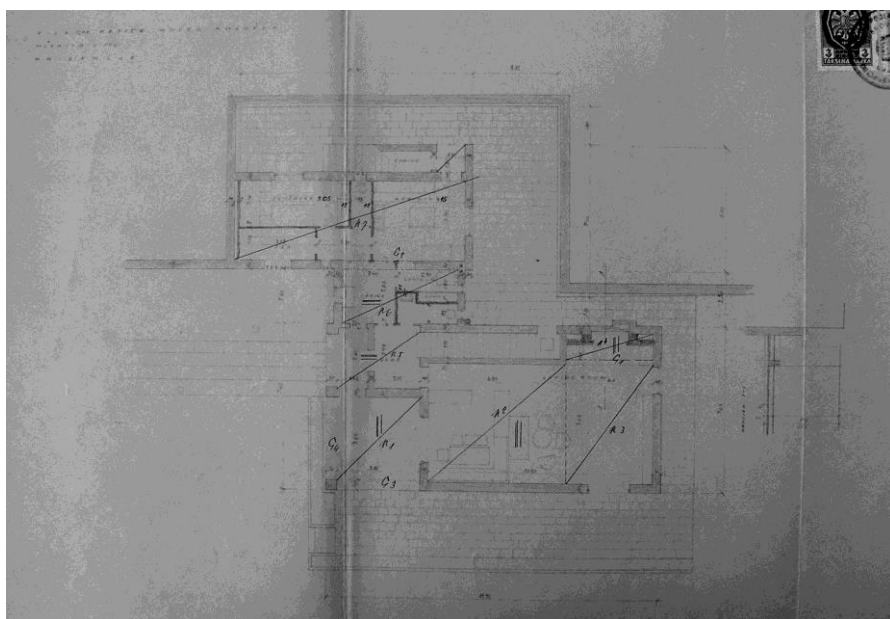
kataloška jedinica	160
naziv	Vila Rusko na Koločepu (1938.-1939.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Koločep, rt Mačus
katastarska oznaka	čest. zgr. 272, 273, 288, čest. zem. 508, 509/1, 519/2, 520/2, 1767 k.o. Koločep
naručitelj	Katica Rusko
projektant	Mladen Kauzlaric i Stjepan Gomboš
osnova za atribuciju	potpis i pečat na nacrtima, literatura
izvođač	?
izvorna namjena	stambena, kuća za odmor
današnja namjena	ugostiteljska
datacija projekta	8. svibnja 1938. (praonica - 12. studenog 1938., orsan i paviljon - 14. studenog 1938.)
građevna dozvola	15. studenog 1938. (za pomoćne zgrade - 20. studenog 1938.)
uporabna dozvola	20. studenog 1939.
opis	<p>Smještena u središtu ograđenog posjeda, vila Rusko se nalazi na istaknutom položaju, na vrhu poluotoka Mačus koji s južne strane zatvara uvalu Donjeg Čela na otoku Koločepu. Od ulaza u ogradnom zidu do kuće vodi duga šetnica sa stuporedom za odrinu, popločena oblucima i kamenom. Na suprotnom kraju posjeda, na samom rtu poluotoka smješten je paviljon, oblikovan po uzoru na <i>pavijune</i> dubrovačkih renesansnih ljetnikovaca. Sjeveroistočno od kuće, u podzidu vrtne terase nalazi se spremište za čamac, do kojeg je uređen manji pristan.</p> <p>Jednokatna vila ima „L“ tlocrtni oblik, a s južne joj je strane dodano gospodarsko prizemno krilo nad kojim je prostrana terasa; složeni tlocrtni oblik i prostorna organizacija uvjetovani su funkcionalnom razdiobom sadržaja. Jednokatni volumen rastvoren je u prizemlju ugaonim ulaznim trijemom s polukružnim lukovima, dok na katu dominira balkon na kamenim konzolama, natkriven strehom koja prekida završni vijenac. Balkon je prvotno zamišljen kao željezna konstrukcija, no tijekom izvedbe doživio je izmjene, o čemu svjedoči i detalj kamenih konzola koje zadiru u luk prizemlja. Zide je građeno pravilnim klesancima, svi otvori imaju jednostavne, plošno obrađene kamene okvire, a plitko krovšte pokriveno je kupom kanalicom. Uz začelje glavna zgrada i prizemno krilo zatvaraju dvorište – atrij, koji je sa zapada, prema vrtu, definiran dvama stupcima pravokutnog presjeka. Ovaj prostor, uz prilaznu šetnicu vizualno najupečatljiviji dio sklopa, definiran je dopunom projekta, kada je gospodarskom krilu prema zapadu dodana praonica.</p>
današnje stanje	Očuvani su integritet vrtne parcele i svih vrtno - gradbenih elemenata te oblikovanje vanjštine kuće.
kontekstualizacija	Uspoređujući arhitektonsko oblikovanje vile na Koločepu s ranijim neostvarenim projektima za vile Regenhart - Zimdin, Banac i Gluščević uočljivo je jače naslanjanje na lokalnu graditeljsku tradiciju, no ta veza ne umanjuje iznimnu razinu ostvarenja. Reinterpretacijom pojedinih elemenata arhitekture dubrovačkih ljetnikovaca, poput pristupne šetnice, <i>orsana</i> i <i>pavijuna</i> , pomnim promišljanjem cjeline i odnosom prema okolnom krajoliku, vila Rusko doista svjedoči o kontinuitetu i nadgradnji ladanjske tradicije u duhu moderne.
izvori	HR-DADU-292, svež. 133/1
literatura	<p>NEVEN ŠEGVIĆ, Stvaralačke komponente arhitekture FNRJ, u: Urbanizam i arhitektura, 5-6, Zagreb, 1950., 3-38, 12</p> <p>TOMISLAV PREMERL, Hrvatska moderna arhitektura između dva rata: Nova tradicija, Zagreb, 1989., 106</p> <p>ŽELJKA ČORAK, U funkciji znaka, Drago Ibler i hrvatska arhitektura između dva rata, Zagreb, 2000., 131</p> <p>TOMISLAV PREMERL, Moderna i kontinuitet ladanjske kulture - arhitekture, u: Kultura ladanja, (ur.) Nada Grujić, Zagreb, 2006., 351-361, 355-357</p> <p>SANDRA USKOKOVIĆ, Moderna arhitektura kao kulturna baština Dubrovnika, Zagreb,</p>

	2009., 115-119 ANTUN BAČE, Arhitekti Mladen Kauzlarić i Stjepan Gomboš, Peristil, 53, Zagreb, 2010., 105-120, 115
status zaštite	Rješenje o preventivnoj zaštiti (KLASA: UP/I-612-08/13-05/0108)
napomene	-

Prilozi 160

M. Kauzlarić i S. Gomboš, Vila Rusko, situacija, 1938., DADU

M. Kauzlarić i S. Gomboš, Vila Rusko, tlocrt prizemlja, 1938., DADU

Vila Rusko, prilazna šetnica

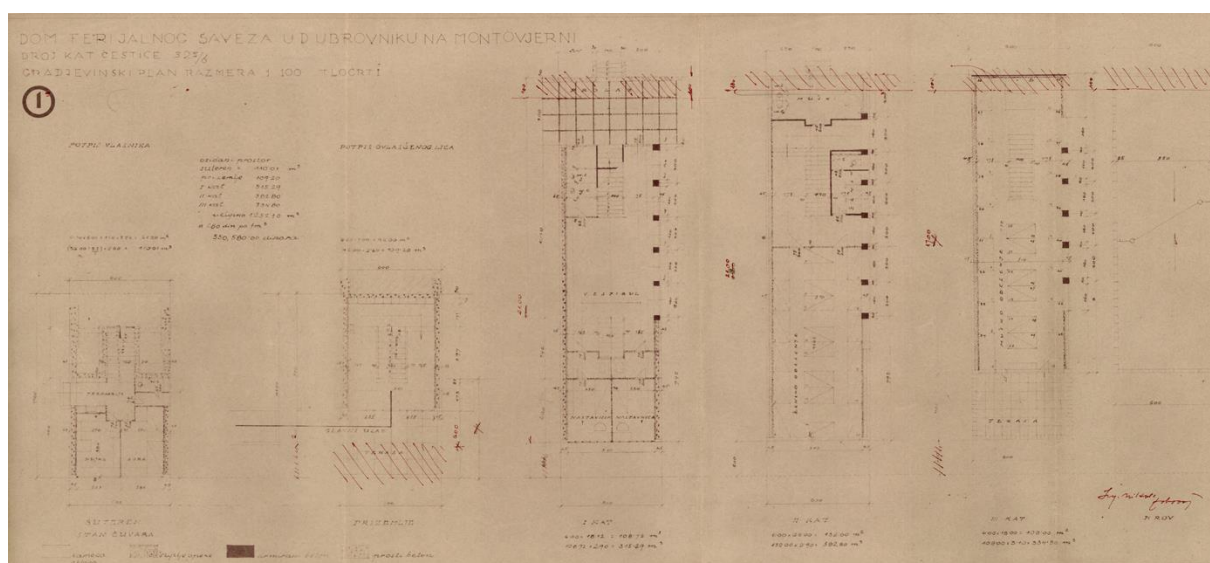

Vila Rusko, pogled sa zapada

kataloška jedinica	161
naziv	Dom Ferijalnog saveza (1938.-1939.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Montovijerna / Vinka Sagrestana 3
katastarska oznaka	čest. zgr. 411 na čest. zem. 683/1 k.o. Gruž
naručitelj	?
projektant	Nikola Dobrović
osnova za atribuciju	potpis na nacrtima
izvođač	?
izvorna namjena	hostel
današnja namjena	hostel
datacija projekta	-
građevna dozvola	12. prosinca 1938.
uporabna dozvola	?
opis	Od projektne dokumentacije za izgradnju Doma očuvani su tek fragmenti, a zagubljen je i projekt za temeljitu rekonstrukciju i dogradnju provedenu 1950-ih godina, što znatno otežava analizu izvornih struktura. Položena na kaskadno organiziranom terenu, četveroetažna zgrada oblikovana je kao monolitni volumen, pravilni paralelopiped, izrazito zatvoren prema okolini. Pročelja su u potpunosti obložena kvadratnim kamenim pločama slaganim u pravilnom rasteru sljubnica s horizontalnim trakama oblutaka. Glavno, istočno pročelje, rastvoreno je prozorskim vrcama, a uvlačenjem volumena u razini završne etaže formirana terasa.
današnje stanje	Dom je prvi put rekonstruiran pedesetih godina 20. stoljeća, kada je prema projektu arhitekta Slavomira Benića izvedena dogradnja sjeverozapadnog krila, dodani novi otvori te preuređena unutrašnjost. Iako radikalna, tada provedeni zahvat nastojao je poštivati izvorni oblikovni vokabular, što se ne može ustvrditi za niz recentnijih zahvata (dogradnja jednokatnog aneksa uz sjeverno pročelje, dogradnja ostakljene <i>verande</i> na južnoj strani, izvedba nadstrešnice terase).
kontekstualizacija	Dom Ferijalnog saveza u potpunosti se razlikuje od svih dotadašnjih ostvarenja Nikole Dobrovića - umjesto naglašene interakcije s okolinom, volumen zgrade izrazito je introvertiran, a korištenje kamene obloge, čiji je atektonski karakter dodatno naglašen trakama oblutaka, preuzima središnje mjesto u arhitektonskoj koncepciji. U prethodnim projektima (vila „Vesna“, vila Mladinov) kamena obloga je korištena u ograničenom opsegu, isključivo u zonama prijelaza, dodira arhitekture s prirodnim terenom, no kod Doma ona postaje gradbeni element, modul stroge geometrijske organizacije cjeline, ujedno i sredstvo kojim autor raskida s uhodanom praksom internacionalnog modernizma i formalnog eksperimentiranja unutar unaprijed zadanih okvira.
izvori	HR-DADU-Dom Ferijalnog saveza-nerazvrstani spis
literatura	DUŠKO KEČKEMET, Moderna arhitektura u Dalmaciji, u: Arhitektura, 156-157, Zagreb, 1976., 65-79, 78 MARINA OREB MOJAŠ, Graditeljska ostvarenja Nikole Dobrovića na dubrovačkom području, u: Arhitektura urbanizam, 93, Beograd, 1984., 4-10 Arhitekti članovi JAZU, (ur.) Drago Galić, Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, 437, Zagreb, 1991., 66 MARTA VUKOTIĆ LAZAR, Beogradsko razdoblje arhitekta Nikole Dobrovića (1945-1967), Beograd, 2002., 48 MARIJA MILINKOVIĆ, „Duhovni modul“ arhitekta Nikole Dobrovića: analiza modularne koordinacije na primeru dva projekta iz dubrovačkog perioda, u: Arhitektura i urbanizam, 16/17, Beograd, 2005., 87-103 MARIJA MILINKOVIĆ, Kritička praksa arhitekta Nikole Dobrovića: Dubrovački period (1934.-1943.), magistarski rad, Beograd, 2007. NORA MOJAŠ, Elementi dizajna u arhitekturi Nikole Dobrovića, u: Strajnićev zbornik, (ur.) Ivan Viđen, Dubrovnik – Zagreb, 2009., 123-146

	SANDRA USKOKOVIĆ, Moderna arhitektura kao kulturna baština Dubrovnika, Zagreb, 2009., 170-173 LUKŠA LUCIANOVIĆ, Povijest dubrovačkog hotelijerstva (od prvih prenočišta u Dubrovačkoj Republici do modernih pansiona i hotela uoči Domovinskog rata), Dubrovnik, 2014., 83
status zaštite	-
napomene	Pronađeni dio projekta za koji je u prosincu 1938. godine ishodaena građevinska dozvola, s tlocrtima svih planiranih etaža, otkriva da je prilikom izvedbe došlo do znatnih odstupanja od izvorne autorove oblikovne intencije. Sudeći prema korekcijama koje su rukom unesene u odobreni nacrt, može se pretpostaviti da su izmjene potaknute uvjetima Građevnog odbora - traženjem da se građevina na zapadnoj i istočnoj strani odmakne od ruba parcele, što je rezultiralo daljnjim izmjenama koncepcije tijekom izvedbe.

Prilozi 161

N. Dobrović, Dom Ferijalnog saveza, tlocrti, 1938., DADU

Dom Ferijalnog saveza, pogled sa jugoistoka

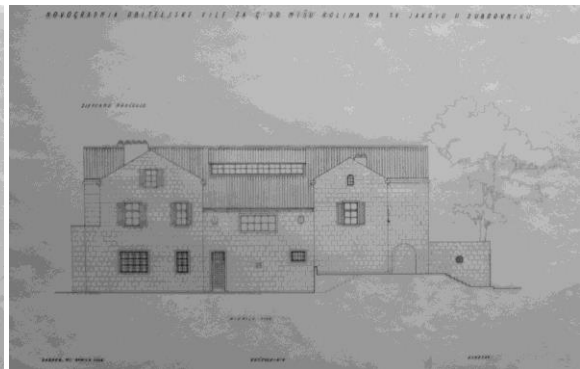
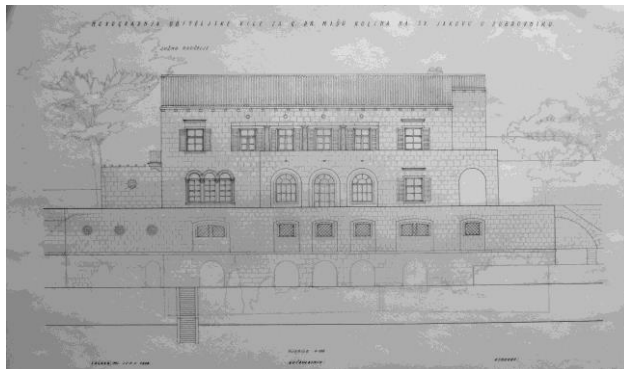

Dom Ferijalnog saveza, oblikovni detalj

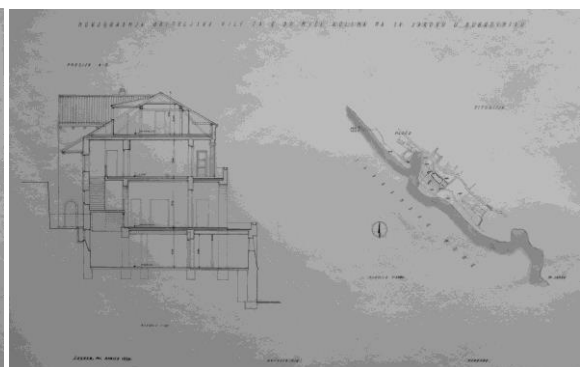
kataloška jedinica	162
naziv	Projekt vile Miše Kolina (1937.-1938.)
vrsta zahvata	novogradnja, zamjenska građevina
razina realizacije	projekt
lokacija / adresa	Ploče, Sv. Jakov / Put Vlaha Bukovca
katastarska oznaka	čest. zgr. 751 na čest. zem. 1818 k.o. Dubrovnik
naručitelj	dr. Miše Kolin
projektant	Juraj Denzler
osnova za atribuciju	nacrti u AF-OJD, navodi u literaturi
izvođač	-
izvorna namjena	obiteljska vila
današnja namjena	-
datacija projekta	srpanj 1937., travanj 1938., lipanj 1938.
građevna dozvola	-
uporabna dozvola	-
opis	<p>Gradski predjel Sv. Jakova, smješten istočno od povijesne jezgre Dubrovnika, zahvaljujući geomorfološkoj konfiguraciji, sve do danas zadržao je karakter rubne gradske zone. Iako smješteno u relativnoj blizini i dobro povezano sa središtem grada, područje Sv. Jakova obilježavala je izrazito rahla izgradnja, što se nije promijenilo ni tijekom prve polovice 20. stoljeća, kada se na ovom, zbog kultiviranog okruženja i širokih vizura, iznimno atraktivnom gradskom predjelu, gradi svega nekoliko pansiona i reprezentativnih obiteljskih vila, koji se, naslijedivši tipologiju ladanjske izgradnje, smještaju u prostrane vrtne areale.</p> <p>Vila Kolin trebala je zauzeti mjesto manje dvokatnice, vjerojatno podignute u 18. ili prvim desetljećima 19. stoljeća, uoklojene prostranim stepenasto organiziranim vrtom, koji se od Puta Vlaha Bukovca, glavne prometne okosnice predjela, spušta do stjenovite morske obale. Sa zapada posjed je od ljetnikovca Gjivović odijeljen dubokom, strmom usjeklinom, a sa istoka koritom bujičnog potoka od ruševnog renesansnog sklopa nadbiskupskog ljetnikovca.</p> <p>Pripreme za temeljitu rekonstrukciju sklopa započele su još 1934. godine, kada Kolin podiže nove ogradne zidove.</p> <p>Tijekom 1937. i 1938. godine Juraj Denzler je za naručitelja razradio nekoliko varijanti jednokatne obiteljske vile razvedene tlocrtne osnove, pročelja građenih kamenom, natkrivene kosim krovom s kupom, i impostirane na vrtnoj terasi u kojoj je smještena suterenska, servisna etaža. Središnji dio glavnog južnog pročelja, usmjerenog moru, rastvoren je u zoni prizemlja trijemom, a na katu lođom s terasom. Varijante projekta iz srpnja 1937. i travnja 1938. uglavnom se razlikuju u oblikovanju otvora glavnog pročelja, višedijelnih prozora lučnih nadvoja i stupova trijema. Glavni ulaz smješten je u sjeverozapadnom, uvučenom uglu, do kojeg se spušta vrtno prilazno stubište. Iz predsoblja se stupa u <i>hall</i> središnju prostoriju prizemlja, povezanu s dnevni boravkom zapadno i blagovaonicom istočno. Blagovaonica je povezana sa gospodarskim traktom smještenim sjeveroistočno, koji ima i zasebno servisno stubište. Na začelnoj strani <i>halla</i> nalazi se stubište za kat. Na katu se uz uzdužni hodnik niže pet spavaćih soba, dvije kupaonice, garderoba i niz manjih servisnih prostorija.</p>
današnje stanje	Posjed je nakon Drugog svjetskog rata nacionaliziran, a 1962. godine u vrtu se gradi hotel Vila Dubrovnik, djelo arhitekata Mladena Frke i Mila Jovanovića.
kontekstualizacija	Naručitelj projekta za vilu u Sv. Jakovu, dr. Miše Kolin, bio je jedan od rukovoditelja Jugoslavenskog Lloyda a.d., najvećeg jugoslavenskog parobrodarskog društva i upravitelj Zaklade Račić. Raskošna vila trebala je vlasnika promovirati među sljednike dubrovačke brodovlasničke tradicije, no kako su se krajem tridesetih godina počele sve otvorenije iznositi sumnje o Kolinovu načinu upravljanja Zakladom, do realizacije nije došlo. Konceptiju temeljenu na istim simboličkim premisama, prožetu reminiscencijama na arhitekturu dubrovačke prošlosti, istovremeno će za Boža Banca razvijati Lavoslav Horvat i Harold Bilinić.

izvori	AF-OJD
literatura	SENA SEKULIĆ GVOZDANOVIĆ, Juraj Denzler, Zagreb, 2000., 70, 72-73 NATAŠA JAKŠIĆ, Arhitektonski opus Jurja Denzlera tridesetih godina dvadesetog stoljeća, doktorski rad, Zagreb, 2007.
status zaštite	-
napomene	-

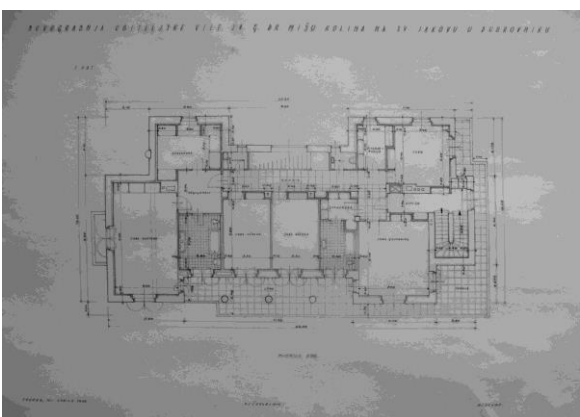
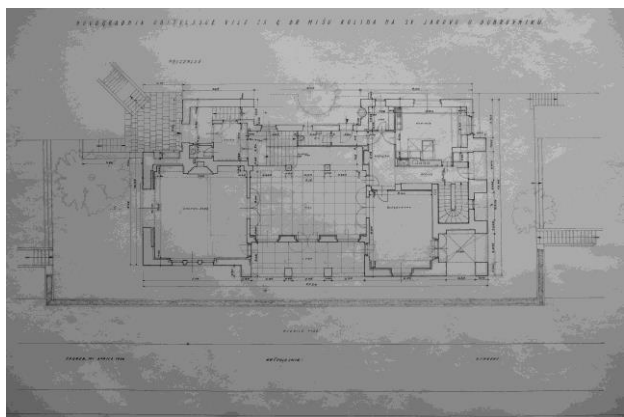
Prilozi 162

J. Denzler, Projekt vile Miše Kolina, 1938., nacrt pročelja, AF

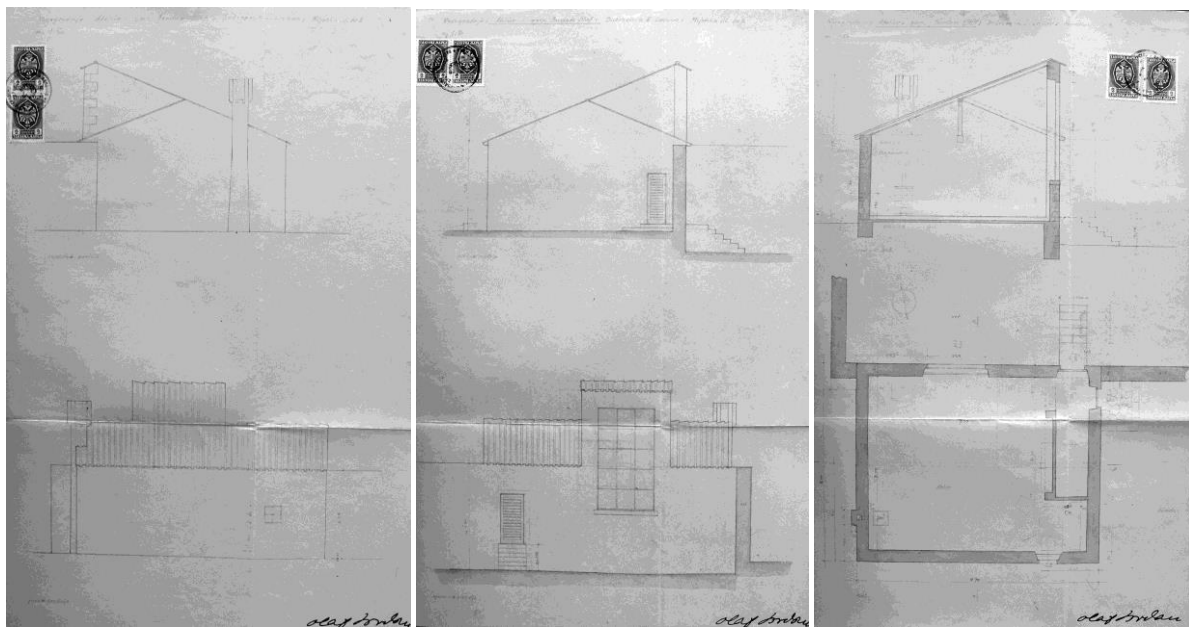
J. Denzler, Projekt vile Miše Kolina, 1938., nacrt pročelja, presjek, situacija, AF

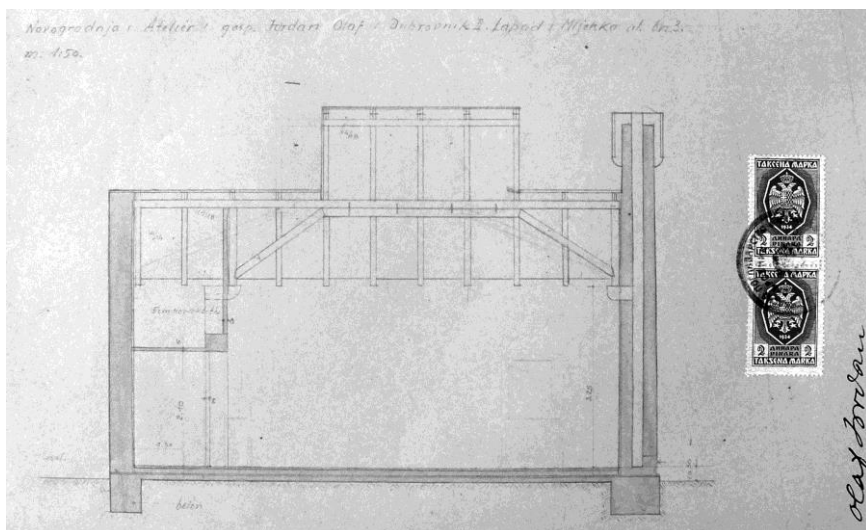
J. Denzler, Projekt vile Miše Kolina, 1938., tlocrt prizemlja i prvog kata, AF

kataloška jedinica	163
naziv	Atelijer Olafa Jordana (1938.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	djelomično izvedeno prema projektu
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad / Lapadska obala 27
katastarska oznaka	čest. zgr. 798 na čest. zem. 1015/1 k.o. Gruž
naručitelj	Olaf Jordan
projektant	Jozo Dražić
osnova za atribuciju	nacrti u arhitektovoj ostavštini
izvođač	Mato Korda
izvorna namjena	slikarski atelijer
današnja namjena	stambena
datacija projekta	-
građevna dozvola	?
uporabna dozvola	?
opis	<p>Atelijer je zamišljen kao nevelika prizemnica pravokutnog tlocrta, sagrađena uz vanjsku stranu začelnog ogradnog zida nekadašnjeg ladanjskog sklopa obitelji Sorkočević u Lapadu, kojeg je obitelj dr. Paula Jordana posjedovala tridesetih godina 20. stoljeća. Kako bi se osigurala dovoljna količina kvalitetnog svjetla, središnji dio sjeverne fasade, trebao je imati nadozid i biti rastvoren visokim pravokutnim prozorom. Kosina krova prilagodila bi se nadozidu, tako da bi u središnjem dijelu krovnište bilo jednostrešno, a sa bočnih strana dvostrešno. Uz efektnu igru krovnih površina, naglasak vanjštini davalo bi i zidano tijelo dimnjaka s tradicionalno oblikovanom kapom, istaknuto na zapadnoj fasadi. Osim visokog atelijerskog prozora, fasade su rastvorene dvama uskim vratima, na sjevernoj i istočnoj fasadi te malim kvadratičnim prozorom na južnoj fasadi. Svi otvori usječeni su u zidnom plaštu, bez naglašenih okvira.</p> <p>Izuzev manje spremne na istočnoj strani, unutrašnjost je zamišljena kao jedinstveni prostor s vidljivom krovnom konstrukcijom.</p> <p>Tijekom izvedbe odustalo se od izvedbe nadozida sjeverne fasade, a visoki prozor atelijera zamijenjen je horizontalno izduženim prozorom. Ovim izmjenama potpuno je negirana arhitektova oblikovna koncepcija.</p>
današnje stanje	Očuvan je volumen i oblikovanje vanjštine građevine, unutrašnjost je adaptirana za stanovanje.
kontekstualizacija	Projektu skromne, utilitarne građevine arhitekt je pristupio kreativno - nenametljivo je interpoliravši u vrijednu arhitektonsko - hortikulturnu cjelinu, jednostavnom, funkcionalno opravdanom gestom izvedbe nadozida s velikim prozorom atelijera, pokušao joj dati ekspresivni naglasak.
izvori	HR-DADU-292, svež. 132/12
literatura	-
status zaštite	Zaštićeno u sklopu Rješenja o preventivnoj zaštiti kompleksa ljetnikovca Sorkočević – Jordan (KLASA: UP/I-612-08/09-05/0175)
napomene	-

Prilozi 163

J. Dražić, Atelijej Olafa Jordana, nacrt pročelja, presjek, tlocrt, 1938., DADU

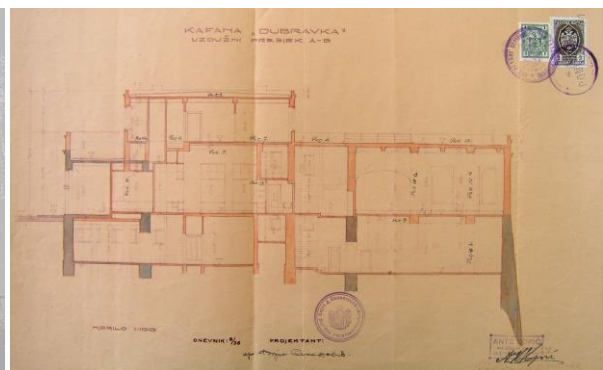
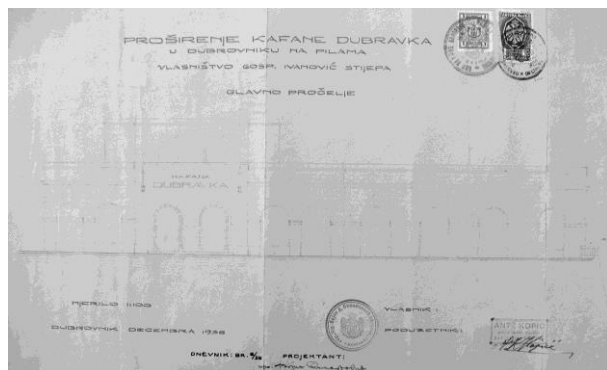
J. Dražić, Atelijej Olafa Jordana, presjek, 1938., DADU

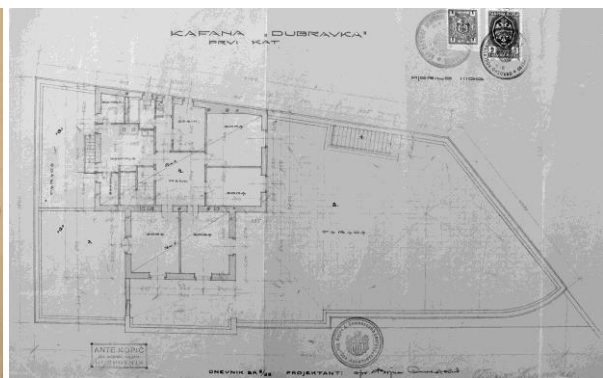
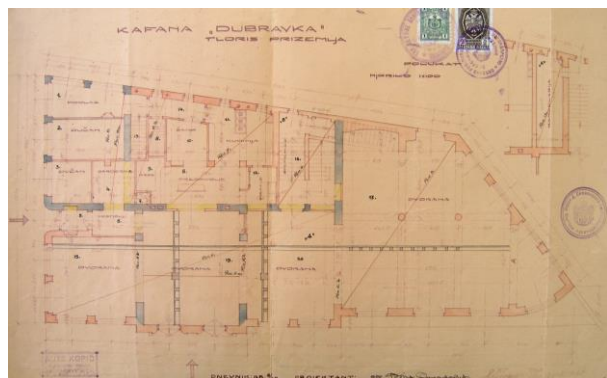
Atelijej Olafa Jordana, današnje stanje

kataloška jedinica	164
naziv	Projekti rekonstrukcije kavane „Dubravka“ (1936., 1938.)
vrsta zahvata	rekonstrukcija i dogradnja
razina realizacije	projekti
lokacija / adresa	Dubrovnik, Pile / Brsalje
katastarska oznaka	čest. zgr. 1 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Stjepan Ivanović
projektant	Jozo Dražić
osnova za atribuciju	komparacija
izvođač	-
izvorna namjena	-
današnja namjena	-
datacija projekta	prosinac 1936., svibanj 1938.
građevna dozvola	7. listopada 1938.
uporabna dozvola	-
opis	<p>Prvi projekt iz prosinca 1936. temeljen je na oblikovanju postojećeg sjeverozapadnog aneksa s lučnim otvorima, dograđenog kavani početkom 1930-ih godina. Glavno, zapadno pročelje preoblikovalo bi se u skladu s aneksom, a zgrada proširila prema jugu i istoku, na prostor unutrašnjeg dvorišta, do kontraskarpe gradskih zidina. Nad prizemljem arhitekt je predvidio prostranu terasu te manji volumen kata, u kojemu je stan vlasnika, također natkriven ravnim krovom. Ovaj projekt, kao oblikovno i funkcionalno neuspio, odbila je Kraljevska banovinska uprava na Cetinju, detaljno elaborirajući svoju odluku.</p> <p>U ponovljenoj zamolbi Dražić je pokušao pobiti iznesene argumente i iznijeti razloge za oblikovne i funkcionalne propuste, opravdavajući ih ograničenjima koja je s jedne strane uvjetovao investitor, a s druge građevinski odbor i Nadleštvo za umjetnost i spomenike. Vlasnik je u travnju 1937. godine odustao od zahtjeva, a godinu dana kasnije, u svibnju 1938. godine, podnosi zamolbu za preuređenje kavane prema novom projektu.</p> <p>Projektom se predviđa potpuno uklanjanje postojećih građevina. Volumen kavane jednak je kao u prvom rješenju, no fasade su rastvorene širokim pravokutnim otvorima, a zide raščlanjeno plitkim vertikalnim istacima. Projektom je predviđena izvedba podrumskih etaža, odnosno korištenje prostora u nasipu platoa, i to za smještaj kino dvorane, kojoj je pristup planiran i iz parka smještenog u nekadašnjem gradskom jarku.</p>
današnje stanje	-
kontekstualizacija	Nastojeći pomiriti želje investitora sa zahtjevima građevinskih vlasti i konzervatora, sam arhitekt je rješenje opisao kao „ <i>utilitarnu arhitekturu</i> “ koja „ <i>ne smije imati nikakove veće pretenzije jer bi se time kvarila mirna i otmjena harmonija cijeloga ambijenta</i> “. No, projektno rješenje ne može se smatrati utilitarnom arhitekturom lišenom pretenzija - očito je nastojanje da se ostvari suvremena arhitektonska forma te da se ujedno izborom materijala i artikulacijom glavnog pročelja zgrada pokuša što bolje uklopiti u okružje.
izvori	HR-DADU-292, svež. 131/1
literatura	ANTUN BAĆE, Arhitekti Mladen Kauzlarić i Stjepan Gomboš, Peristil, 53, Zagreb, 2010., 105-120, 113 LUKŠA LUCIANOVIĆ, Povijest dubrovačkog hotelijerstva (od prvih prenoćišta u Dubrovačkoj Republici do modernih pansiona i hotela uoči Domovinskog rata), Dubrovnik, 2014., 155-156
status zaštite	Prvi projekt potpisuje beogradski arhitekt Vojin Simeonović, a drugi graditelj Venio Dryak, no oba rješenja mogu se bez sumnje pripisati arhitektu Dražiću.
napomene	-

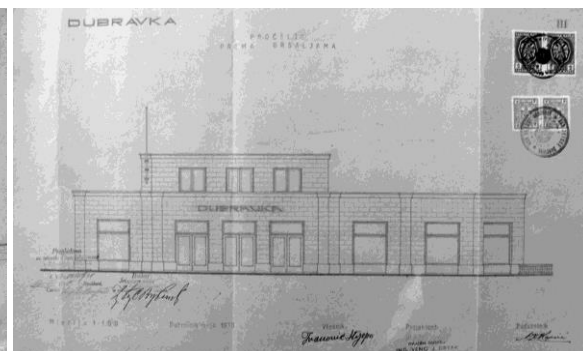
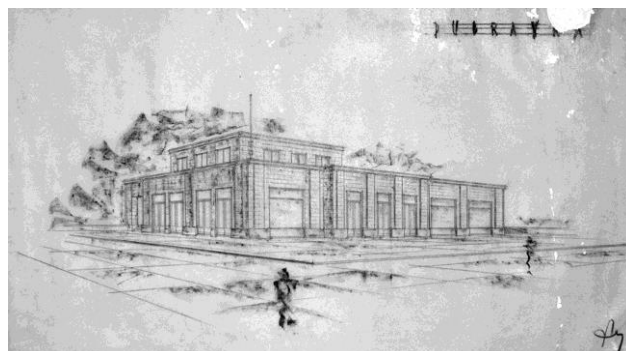
Prilozi 164

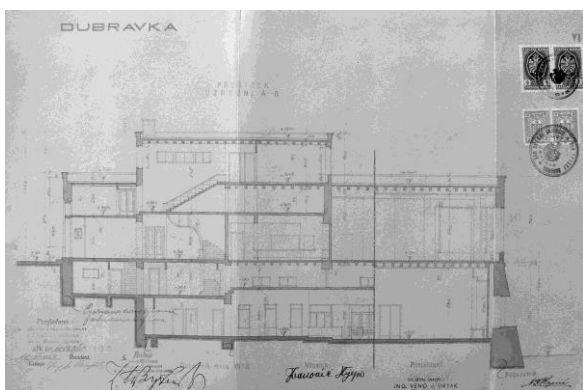
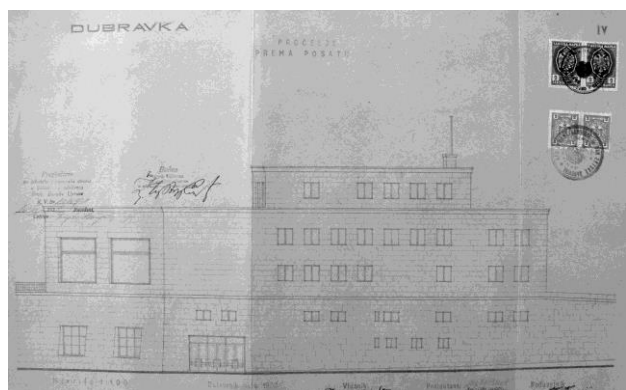
J. Dražić, Projekt rekonstrukcije kavane „Dubravka“, nacrt pročelja, presjek, 1936., DADU

J. Dražić, Projekt rekonstrukcije kavane „Dubravka“, tlocrt prizemlja i prvog kata, 1936., DADU

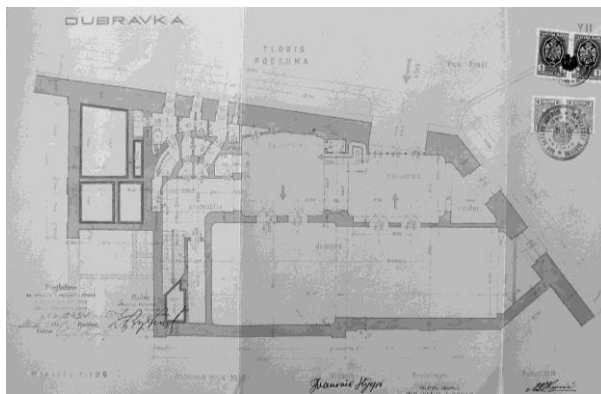

J. Dražić, Projekt rekonstrukcije kavane „Dubravka“, prostorni prikaz, nacrt zapadnog pročelja, 1938., DADU

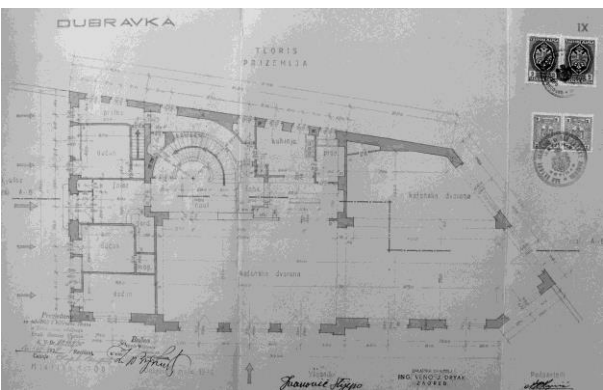
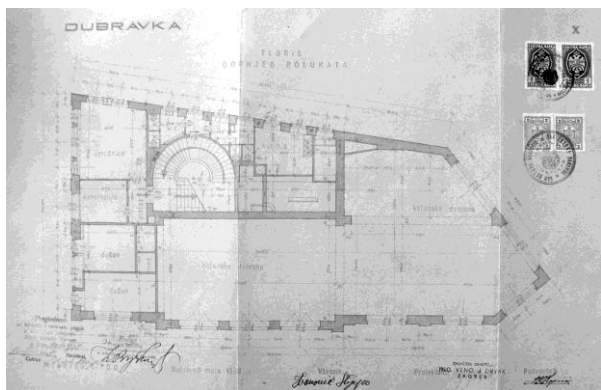
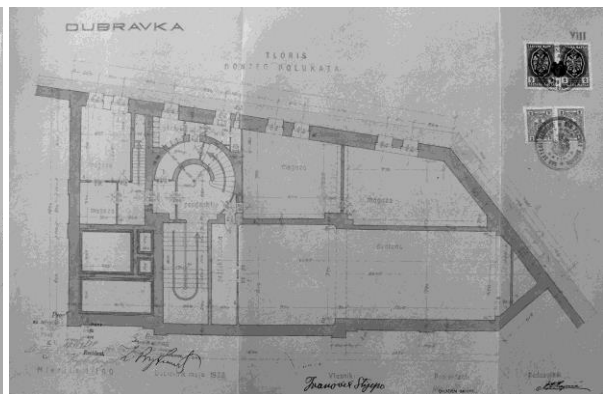

J. Dražić, Projekt rekonstrukcije kavane „Dubravka“, nacrt istočnog pročelja, presjek, 1938., DADU

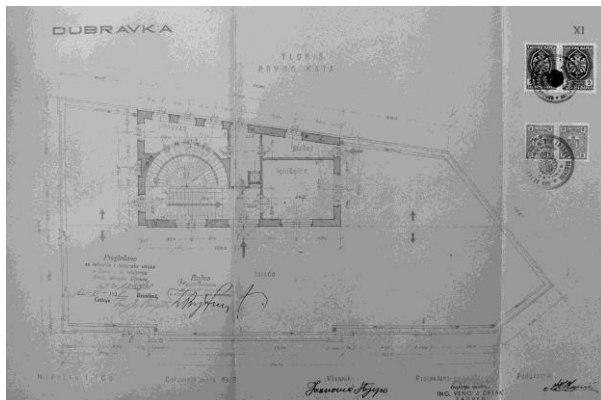
Prilozi 164

J. Dražić, Projekt rekonstrukcije kavane „Dubravka“, tloct podruma i donjeg polukata, 1938., DADU

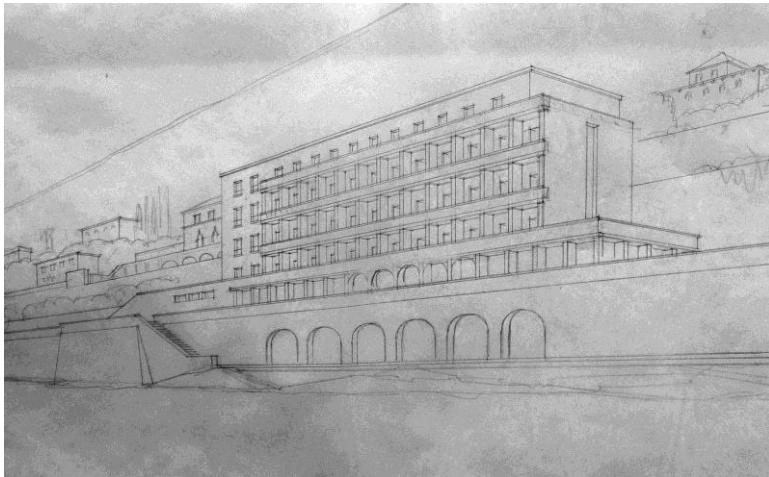
J. Dražić, Projekt rekonstrukcije kavane „Dubravka“, tloct gornjeg polukata i prizemlja, 1938., DADU

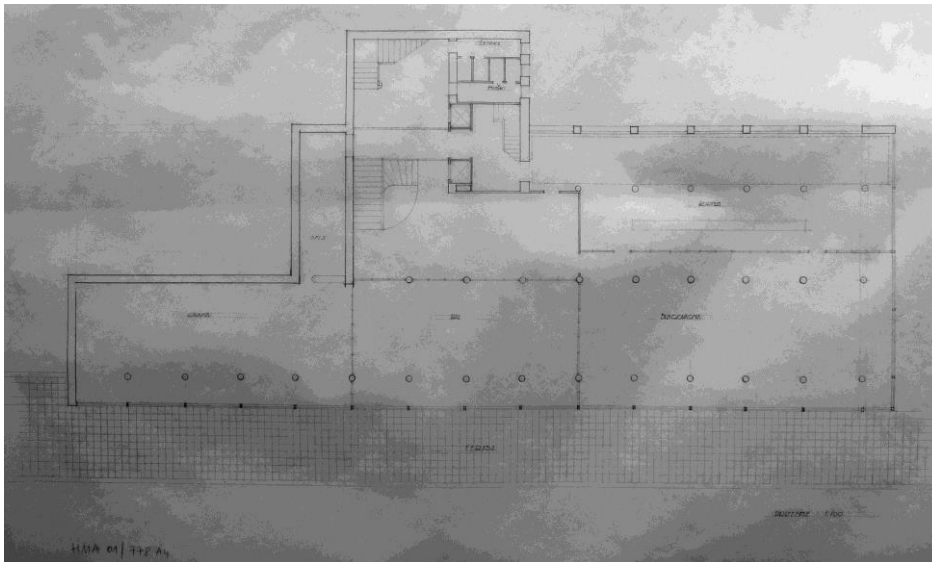
J. Dražić, Projekt rekonstrukcije kavane „Dubravka“, tloct prvog kata, 1938., DADU

kataloška jedinica	165
naziv	Projekt rekonstrukcije hotela „Excelsior“ (1938.)
vrsta zahvata	novogradnja – zamjenska zgrada
razina realizacije	projekt, izvedeno prema rješenju drugog projektanta
lokacija / adresa	Dubrovnik, Ploče / Ulica Frana Supila
katastarska oznaka	čest. zgr. 2506 k.o. Dubrovnik
naručitelj	„Jugoslavenski Lloyd“ a.d.
projektant	Lavoslav Horvat
osnova za atribuciju	nacrti u HMA-HAZU-LH; atribucija u literaturi
izvođač	-
izvorna namjena	hotel
današnja namjena	-
datacija projekta	-
građevna dozvola	-
uporabna dozvola	-
opis	Nakon neuspjelog pokušaja kupnje Lazareta i izgradnje velikog suvremenog hotela na njihovom mjestu, „Jugoslavenski Lloyd“ a.d. 1938. godine preuzima hotel „Excelsior“, ranije „Odak“, hotel podignut 1913. godine istočno od Lazareta i kupališta na Pločama. Prema očuvanom idejnom rješenju Lavoslava Horvata postojeća hotelska zgrada bi se srušila, izuzev visokog podzida terase na kojoj je hotel bio impostiran, a koji bi se prema moru rastvorio nizom lučnih otvora i iskoristio za smještaj suterenske etaže. Nad suterenom diže se pet etaža hotela, „T“ tlocrtno osnove. Glavni izduženi volumen položen je paralelno s obalom, a prema sjeveru istaknuto kraće krilo u kome su smještene stubišta i liftovi. U prizemlju su se trebale nalaziti društvene prostorije, hall, kavana i blagovaona. a na katovima sobe, organizirane uz središnji, uzdužni hodnik.
današnje stanje	-
kontekstualizacija	Uspoređujući predloženo rješenje Lavoslava Horvata s ranijim projektom za hotel na Lazaretima, kao i s izvedenim hotelom Zdenka Stričića, može se govoriti o značajnom iskoraku projektanta prema suvremenijem tretiranju volumena, prije svega u redukciji stilskih reminiscencija. Moguće je prepoznati i stanoviti utjecaj projekta Kauzlarića i Gomboša za hotel na Lazaretima u tretmanu pročelja, kontrapunktiranju površina rastvorenih balkonskim lođama i zatvorenih zidnih površina.
izvori	HMA-HAZU-LH
literatura	ZRINKA PALADINO, Lavoslav Horvat: arhitektonsko djelo 1922.-1977., doktorski rad, Zagreb, 2011., 53, 468-469 ZRINKA PALADINO, Desetljetni opus graditelja Lavoslava Horvata i Harolda Bilinića za dubrovačkog investitora Božu Banca, u: Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 35, Zagreb, 2011., 237-254, 248 ZRINKA PALADINO, Lavoslav Horvat, Kontekstualni ambijentalizam i moderna, Zagreb, 2013., 52
status zaštite	-
napomene	Hotel je izveden prema projektu arhitekta Zdenka Stričića.

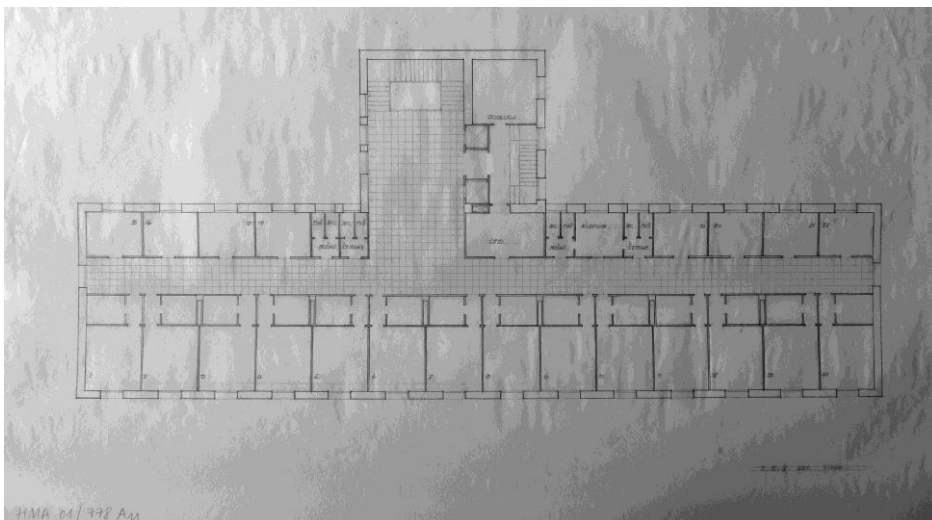
Prilozi 165

L. Horvat, Projekt rekonstrukcije hotela „Excelsior“, prostorni prikaz, 1938., HMA

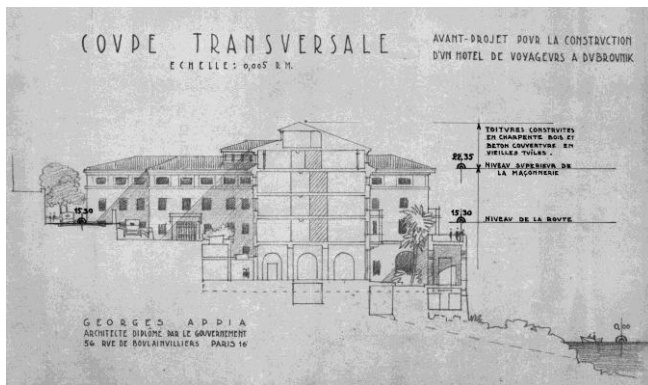

L. Horvat, Projekt rekonstrukcije hotela „Excelsior“, tlocrt prizemlja, 1938., HMA

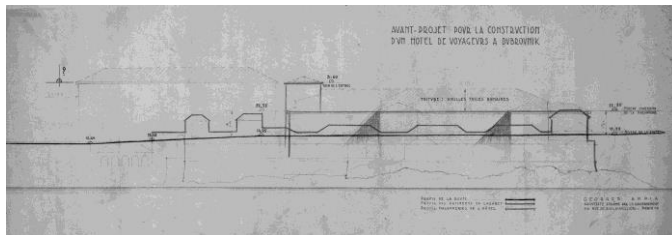

L. Horvat, Projekt rekonstrukcije hotela „Excelsior“, tlocrt drugog, trećeg i četvrtog kata, 1938., HMA

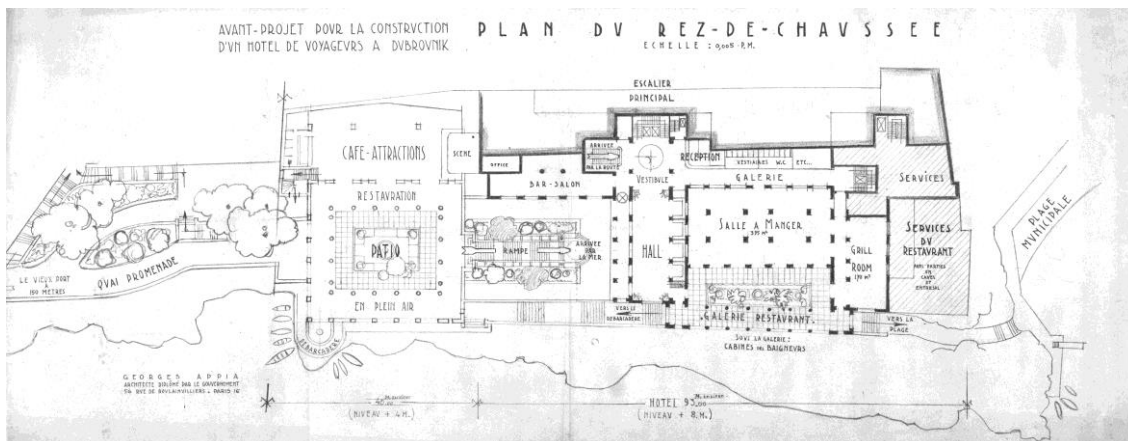
kataloška jedinica	166
naziv	Projekt hotela na Lazaretima (oko 1938.?)
vrsta zahvata	rekonstrukcija
razina realizacije	idejni projekt
lokacija / adresa	Ploče
katastarska oznaka	čest. zgr. 710 k.o. Dubrovnik
naručitelj	?
projektant	Georges Appia
osnova za atribuciju	pečat na nacrtima
izvođač	-
izvorna namjena	hotel
današnja namjena	-
datacija projekta	-
građevna dozvola	-
uporabna dozvola	-
opis	<p>Od projektne dokumentacije očuvani su tlocrt prizemlja i prvog kata, poprečni presjek (sjever - jug) te shematični prikaz - usporedba obrisa postojećih i planiranih građevina u odnosu na uzdužni profil ceste (Putu Frana Supila) i zgradu Gimnazije.</p> <p>Projektom je predviđeno potpuno uklanjanje postojećih građevina, a projektantska intencija usmjerena je na prestrukturiranje osnovnog volumena - umjesto horizontalno izduženog volumena Lazareta, hotelska zgrada izmahnula bi se prema zapadu, dok bi se u istočnom dijelu smještanjem pristupnog atrija, povezanog s parkom formiranog na mjestu klaonice, otvorile vizure s razine ceste prema moru i gradskoj luci. Oslobađanje vizura na istočnoj strani kompenziralo bi se širenjem volumena zgrade prema sjeveru, na prostor uzdužnog dvorišta Lazareta, sve do ruba Puta Frana Supila, kao i vertikalnim rastom za petnaestak metara. Na razini prizemlja i prvog kata naglašeno je rastvaranje društvenih prostorija - prostranog <i>halla</i>, restoranske dvorane, i više salona prema poluotvorenim i otvorenim prostorima atrija, terasa, ozelenjenih dvorišta i parkovnih površina. Koliko je moguće suditi iz očuvanih nacrti, oblikovanje vanjštine koncipirano je pozivanjem na regionalna obilježja, bez stilskih reminiscencija.</p>
današnje stanje	-
kontekstualizacija	<p>Na konceptualnoj razini rješenje francuskog arhitekta znatno je slobodnije i inventivnije od ranijih pokušaja A. Kellera i L. Horvata, koji iako negiraju postojeće strukture zadržavaju horizontalnu izduženost zgrade, prateći tlocrtni obris Lazareta. Appia je bliži pristupu M. Kauzlarića i S. Gomboša te novu građevinu impostacijom i gabaritom nastoji dovesti u odnos s okolnom izgradnjom - volumenom Gimnazije, najamne zgrade Banac i hotela „Excelsior“, ujedno pažljivo oblikujući okolne, otvorene ozelenjene površine. No za razliku od zagrebačkih arhitekata, Appia razlamanjem volumena, nizovima lučnih otvora te kosim krovom pokrivenim starom kupom kanalicom, zgradu nastoji prožeti regionalnim oblikovnim karakteristikama.</p>
izvori	HR-DADU-OGU, svež. 16/21
literatura	ANTUN BAĆE, IVAN VIDEN, Lazareti na Pločama od pada Dubrovačke Republike do danas (1808.-2013.), u: Prostor, 46, Zagreb, 2013., 326-339, 332
status zaštite	-
napomene	<p>Izuzev potpisa projektanta nisu očuvani podaci koji bi ukazivali na vrijeme i okolnosti nastanka projekta te naručitelja. Pretpostavka je da je i ovaj projekt za transformaciju sklopa Lazareta u hotel nastao tijekom druge polovice tridesetih godina, a naručitelj bi mogla biti Dalmatinska rivijera, odnosno poduzetnik William Zimdin, koji je 1936. godine ponovio svoju ponudu za Lazarete, no Općina ju je priklonivši se „Jugoslavenskom Lloyd“ odbila.</p>

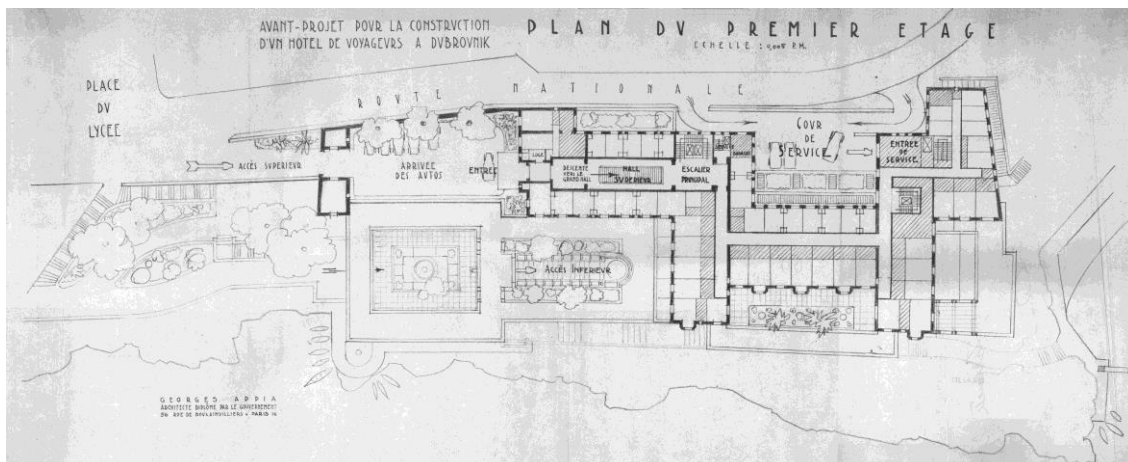
G. Appia, Projekt hotela na Lazaretima, presjek, 1938(?), DADU

G. Appia, Projekt hotela na Lazaretima, usporedba obrisu postojećeg i planiranog stanja, 1938(?), DADU

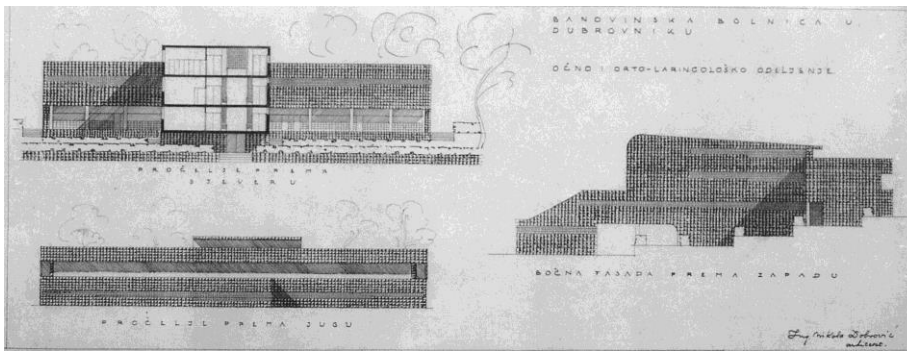
G. Appia, Projekt hotela na Lazaretima, tlocrt prizemlja, 1938(?), DADU

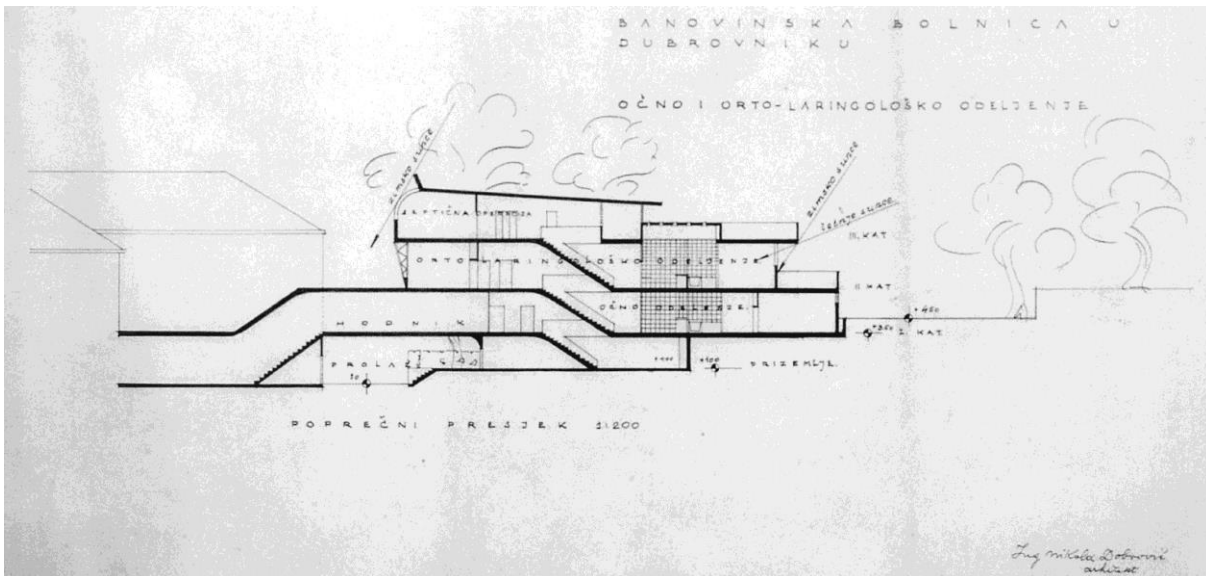
G. Appia, Projekt hotela na Lazaretima, tlocrt prvog kata, 1938(?), DADU

kataloška jedinica	167
naziv	Projekt aneksa Banovinske bolnice (1938?)
vrsta zahvata	dogradnja
razina realizacije	projekt
lokacija / adresa	Dubrovnik, Pile
katastarska oznaka	-
naručitelj	Banovinska bolnica(?)
projektant	Nikola Dobrović
osnova za atribuciju	potpis na nacrtima
izvođač	-
izvorna namjena	-
današnja namjena	-
datacija projekta	-
građevna dozvola	-
uporabna dozvola	-
opis	Od neizvedenog projekta za dogradnju „ <i>očnog i orto-laringološkog odeljenja</i> “ Banovinskoj bolnici u Dubrovniku očuvani su tlocrti prizemlja i prvog kata, poprečni presjek i nacrti pročelja. Iako nije očuvana situacija, po svemu sudeći odjel je trebao biti smješten s južne, začelne strane glavne bolničke zgrade, djela arhitekta Kune Waidmanna iz 1888. godine. Novi aneks zamišljen je kao četveroetažna građevina „T“ tlocrta, položena na kaskadno organiziranom terenu, a s glavnom zgradom povezana hodnikom koji premošćuje prolaz uz njeno začelje. Pročelja su obložena kvadratnim kamenom sлагanim u pravilnom rasteru sljubnica i rastvorena dugim potezima lođa i trakama staklenih prizmi. U središnjem, prema staroj zgradi istaknutom krilu, smještene su ordinacije, stubište i hodnici, a u uzdužnom su krilu bolesničke sobe. Središnje krilo ima krov s blagim padom prema jugu, dok se nad uzdužnim krilom pruža prostrana krovna terasa.
današnje stanje	-
kontekstualizacija	Projekt aneksa Banovinske bolnice nije datiran, no mogao bi potjecati iz 1938. godine - tretman pročelja srodan je zgradi Doma Ferijalnog saveza, projektiranog iste godine, a uz Dobrovićev potpis na nacrtima stoji samo titula arhitekta (zvanje ovlaštenog arhitekta Dobrović je dobio krajem 1938. godine i od tada ga u potpisu redovito koristi). Također, prostorna dispozicija srodna je natječajnom radu za stambeno - poslovnu zgradu Prizada u Beogradu, nastalom koncem 1937. godine.
izvori	literatura
literatura	MARIJA MILINKOVIĆ, Kritička praksa arhitekta Nikole Dobrovića: Dubrovački period (1934.-1943.), magistarski rad, Beograd, 2007.
status zaštite	-
napomene	-

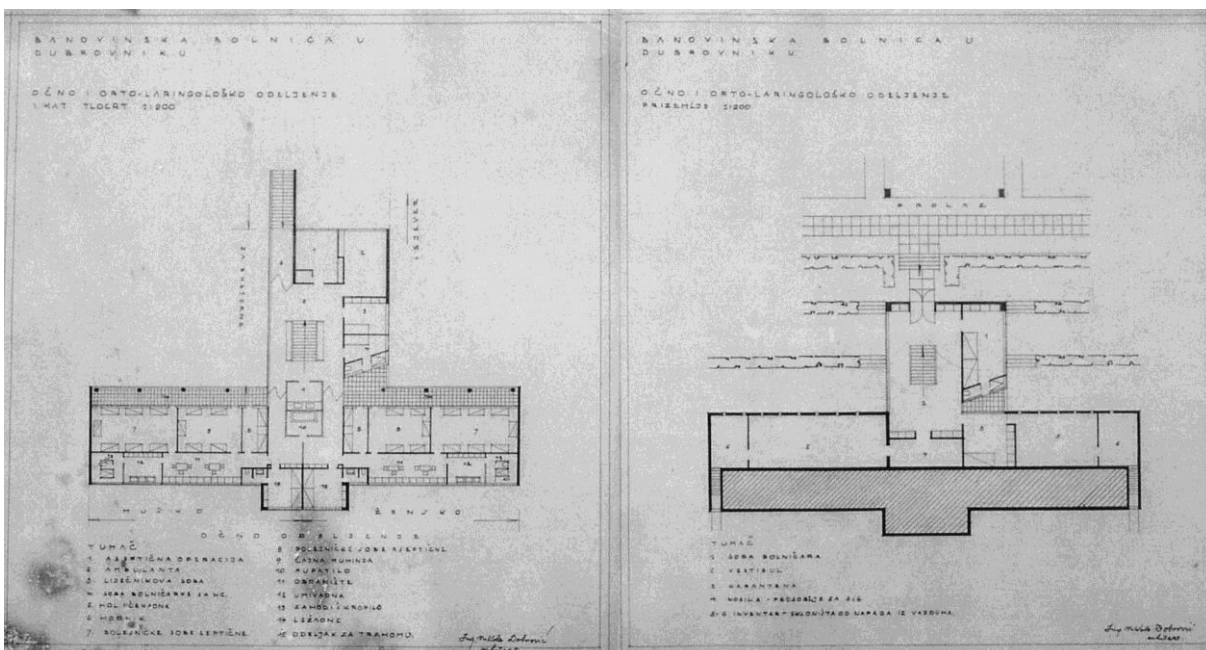
Prilozi 167

N. Dobrović, Projekt aneksa Banovinske bolnice, nacrt pročelja, 1938(?), Milinković (2007.)

N. Dobrović, Projekt aneksa Banovinske bolnice, presjek, 1938(?), Milinković (2007.)

N. Dobrović, Projekt aneksa Banovinske bolnice, tlocrt prvog kata i prizemlja, 1938(?), Milinković (2007.)

kataloška jedinica	168
naziv	Pansion „Vila Florida“ (1939.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad / Ulica Pera Čingrije
katastarska oznaka	čest. zgr. 834 na čest. zem. 537/2 k.o. Gruž
naručitelj	Anka Stojan
projektant	Drago Galić
osnova za atribuciju	popisi autorovih realizacija
izvođač	Drago Pogačić
izvorna namjena	pansion
današnja namjena	hotel
datacija projekta	studenj 1938.
građevna dozvola	27. veljače 1939.
uporabna dozvola	10. srpnja 1939.
opis	<p>Pansion se nalazi na Putu Iva Vojnovića u Lapadu, na vrhu litice iznad nevelike pješčane uvale. Prostorna koncepcija preuzeta je gotovo u potpunosti od ranijeg arhitekta rješenja za pension „Vilu Miami“ u uvali Sumartin, što se može objasniti i činjenicom da su vlasnice dvaju pansiona bile sestre. Jednokatnica sa suterenom „L“ tlocrtne osnove ima na začelju istaknut manji volumen u kojemu su smješteni predvorje, stubište i sanitarije, a glavni je korpus zgrade namijenjen gostinjskim sobama usmjerenim prema moru (u suterenu su servisni sadržaji i blagovaonica), dok se uz začelje pružaju hodnici. Prema izvornom rješenju, hotel je u razini prizemlja na zapadnoj strani trebao imati aneks u kojemu bi se nalazile kuhinja te blagovaonica rastvorena prema moru trima lučnim otvorima, no tijekom izvedbe se od toga odustalo, pa su ovi sadržaji umjesto gostinjskih soba smješteni u suterenu. Uz ovu izmjenu, graditelj Pogačić, povećao je i nagib dvostrešnog krovništva, prilagodivši ga mikrolokaciji izloženoj snažnom vjetru. Arhitekt je ponovno primijenio i armiranobetonske balkone pružene čitavom širinom glavnog, južnog pročelja, prema kojima se sobe rastvaraju širokim balkonskim vratima. No, kod „Vile Florida“ linija pročelja je za širinu balkona uvučena u odnosu na zidove bočnih fasada i rub krovništva, formirajući tako nad balkonom kata strehu.</p> <p>Vanjski zidovi hotela građeni su od kamena, dok je međukatna konstrukcija armiranobetonska.</p>
današnje stanje	Pansion je nakon Drugog svjetskog rata u više navrata adaptiran, uglavnom zadržavši prepoznatljive karakteristike, da bi konačno, početkom 21. stoljeća, nestao u bezličnoj masi novog predimenzioniranog hotela.
kontekstualizacija	Smješten na negostoljubljivoj lokaciji, što svjedoči o beskompromisnom duhu tadašnjih turističkih poduzetnika, pension je zaklonio otvorene vizure s ceste na pučinu, pa u urbanističkom smislu predstavlja upitan zahvat. No, kao arhitektonsko ostvarenje „Vila Florida“ može se opisati kao sinteza svih dotadašnjih arhitektonskih dubrovačkih iskustava, pokušaj da se stroga utilitarnost uvjetovana suvremenom hotelskom funkcijom izmiri sa regionalnim osobitostima.
izvori	HR-DADU-292, svež. 135/26
literatura	<p>DUŠKO KEČKEMET, Moderna arhitektura u Dalmaciji, u: Arhitektura, 156-157, Zagreb, 1976., 65-79, 78</p> <p>TOMISLAV PREMERL, Hrvatska moderna arhitektura između dva rata: Nova tradicija, Zagreb, 1989., 105</p> <p>ARIJANA ŠTULHOFER., ANDREJ UCHYTIL, ZRINKA BARIŠIĆ, Drago Galić, Zagreb, 1998.</p> <p>LUKŠA LUCIANOVIĆ, Povijest dubrovačkog hotelijerstva, Dubrovnik, 2014., 63</p>
status zaštite	-
napomene	-

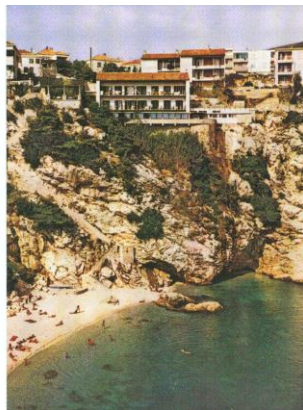
Prilozi 168

D. Galić, Pansion „Vila Florida“, nacrt pročelja, 1938., DADU

D. Galić, Pansion „Vila Florida“, tlocrti, situacija, 1938., DADU

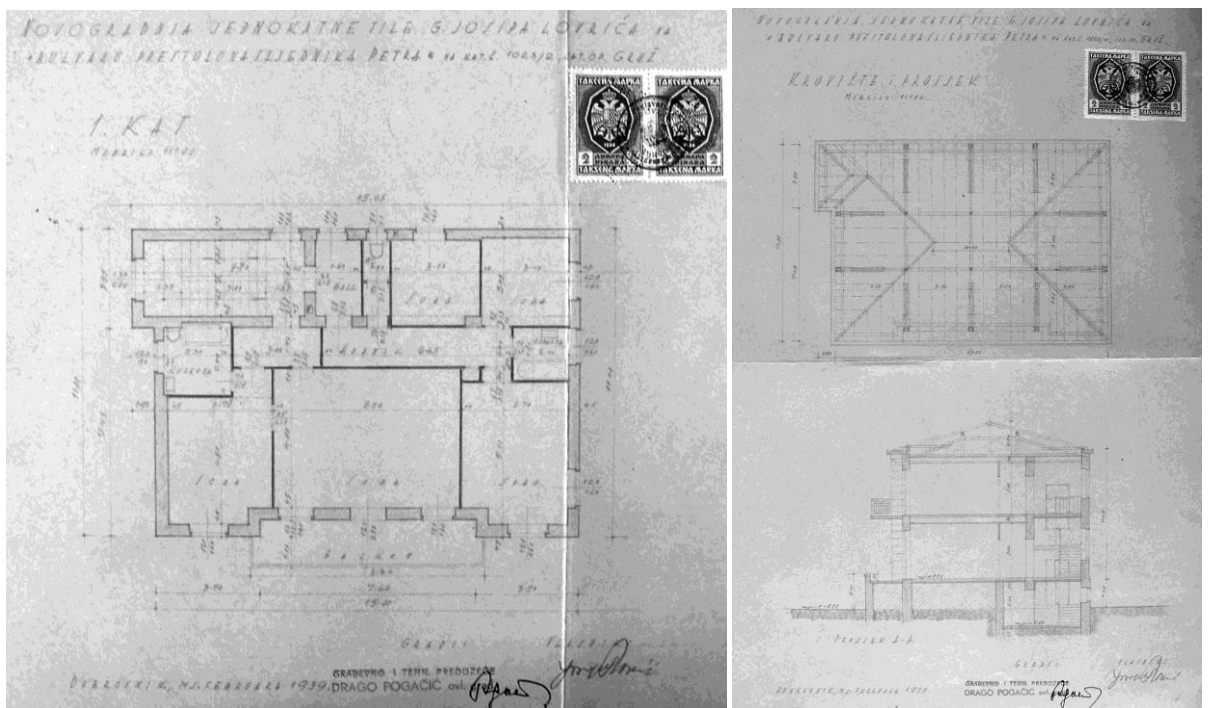

„Vila Florida“, stanje nakon izgradnje (Lucianović, 2014.), 1980-ih godina (Lucianović, 2014.) i 2012. godine

kataloška jedinica	169
naziv	Kuća Josipa Lovrića (1939.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad / Miljenka Bratoša 20
katastarska oznaka	čest. zgr. 1257 na čest. zem. 1028/2 k.o. Gruž
naručitelj	Josip Lovrić
projektant	Drago Pogačić
osnova za atribuciju	komparacija, potpis na nacrtima
izvođač	Drago Pogačić, ovlaštenu graditelj
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	veljača 1939.
građevna dozvola	19. travnja 1939.
uporabna dozvola	9. studenog 1939.
opis	<p>Jednokatnica pravokutne tlocrtne osnove, natkrivena četverostrešnim krovom, smještena je na vrtnoj parceli uz lapadsku prometnicu. Glavno pročelje, usmjereno prema jugoistoku, organizirano je simetrično, sa središnjim uvučenim dijelom pred kojim je na katu istaknut balkon ograđen jednostavnom željeznom ogradom. Linija krovišta i krovnog vijenca ne prati lom u liniji pročelja, već teče ravno, tako da nad balkonom oblikuje strehu koju podržavaju masivne dvostruke kamene konzole. U razini visokog prizemlja, pred glavnim pročeljem i uz sjeveroistočnu bočnu fasadu pruža se terasa. U podzidu terase na sjeveroistočnom uglu smještena je garaža, uz koju se nalazi dvorišni ulaz i otvoreno stubište za pristup terasi.</p> <p>Unutrašnjost je podijeljena na prostrani stan u prizemlju te dva manja na katu, vjerojatno namijenjena iznajmljivanju. Dio servisnih sadržaja smješten je u suterenu. Stan u prizemlju ima ulaz s terase pred sjeveroistočnom bočnom fasadom, a ulaz i stubišno tijelo koje vodi na kat istaknuti su na suprotnoj, jugozapadnoj fasadi.</p> <p>Međukatne konstrukcije su armiranobetonske.</p>
današnje stanje	Zadržan je izvorni volumen i oblikovanje vanjštine kuće, kao i integritet vrtne parcele.
kontekstualizacija	Kući skladnih proporcija i visokokvalitetne zanatske izvedbe, glavni oblikovni naglasak daju gusto raspoređene masivne konzole strehe balkona, upotrijebljene kao dekorativni element, bez stvarne konstruktivne uloge. Ostale elemente artikulacije pročelja odlikuje visoka redukcija plastičnosti, pa se niz konzola čita kao inventivno upotrijebljen citat tradicijskog graditeljstva, koji oblikovanju cjeline daje notu manirističkog poigravanja.
izvori	HR-DADU-292, svež. 139/4
literatura	-
status zaštite	-
napomene	-

D. Pogačić, Kuća Josipa Lovrića, nacrt pročelja, tlocrt suterena i prizemlja, 1939., DADU

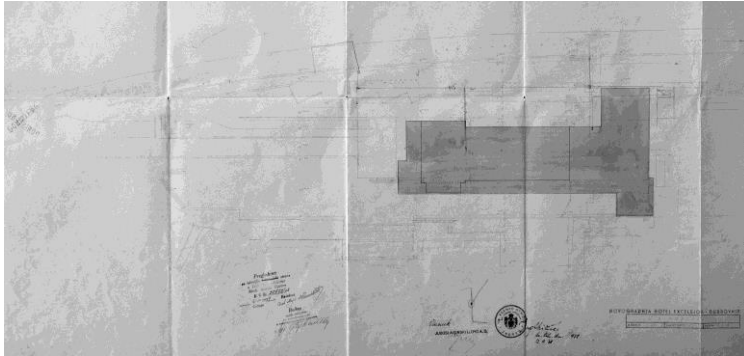
D. Pogačić, Kuća Josipa Lovrića, tlocrt prvog kata i krovništva, presjek, 1939., DADU

kataloška jedinica	170
naziv	Hotel „Excelsior“ (1938.-1939.)
vrsta zahvata	novogradnja, zamjenska zgrada
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Ploče / Put Frana Supila 12
katastarska oznaka	čest. zgr. 2506, čest. zem. 1702, 1703/1, 1703/2, 1705, 1721, 2447 k.o. Dubrovnik
naručitelj	„Jugoslavenski Lloyd“ a.d.
projektant	Zdenko Strižić
osnova za atribuciju	potpis na nacrtima, navodi u literaturi
izvođač	ing. Vinko Karlovac („Dubrovačko građevno društvo“ s.o.j.)
izvorna namjena	hotelska
današnja namjena	hotelska
datacija projekta	12. rujna 1938.
građevna dozvola	25. travnja 1939.
uporabna dozvola	6. srpnja 1939.
opis	Postojeća hotelska zgrada u potpunosti je srušena, izuzev visokog podzida prema obali, građenog rustično obrađenim kamenom. Prostor nasipa iza podzida iskorišten je za smještaj suterenske etaže sa servisnim sadržajima, sobama za osoblje hotela i trijemom - plažnim restoranom koji je prema moru rastvoren s pet lukova i s gornjim etažama povezan liftom. Stjenovita obala pred kamenim podzidom je zaravnata betonom, popločena kamenom i pretvorena u sunčalište s manjim otvorenim bazenom. Iznad suterena diže se „donje prizemlje“ namijenjeno smještaju kuhinje i društvenih prostorija, prema jugu - moru i restoranskoj terasi čitavom dužinom rastvoreno arkadama. Hotelu se pristupa preko dugačke rampe koja se od ceste, Puta Frana Supila spušta da razine „gornjeg prizemlja“, etaže na kojoj su smješteni ulazni <i>hall</i> sa stubištem te hotelske sobe. Na prvom i drugom katu te u visokom potkrovlju uz središnji hodnik nižu se gostinjske sobe. Hotel je imao ukupno 75 soba. Pročelja hotela građena su kamenom, a međukatne konstrukcije su armiranobetonske. Južno pročelje usmjereno moru, rastvoreno je vertikalno izduženim francuskim prozorima. Zapadna strana zgrade oblikovana je kao blago istaknuti ugaoni rizalit, u zoni visokog potkrovlja rastvoren lođama.
današnje stanje	Zgrada je tijekom vremena doživjela brojne zahvate, obnovu nakon bombardiranja u Drugom svjetskom ratu, dogradnju istočnog trakta prema projektu Nevena Šegvića (1959.-1965.), prilagodbe suvremenim standardima hotelske usluge, no izvorni visinski volumen i oblikovanje vanjštine su očuvani.
kontekstualizacija	Među rješenjima koja su za rekonstrukciju hotela „Excelsior“ ponudili brojni projektanti, Božo Banac, odnosno „Jugoslavenski Lloyd“ a.d., odlučio se konačno za prijedlog arhitekta Zdenka Strižića. No, očito su zahtjevi naručitelja bili ograničavajući, jer Strižićevo rješenje djeluje suzdržano, umjesto modernističke koncepcije, oblikovanje volumena hotela doima se izrazito konvencionalno, suvremenim ga čini tek izostanak dekoracije. Asimetričnost forme, s ugaonim rizalitom na zapadnoj, pristupnoj strani, odredili su vjerojatno planovi o naknadnoj dogradnji krila prema istoku (ostvareni znatno kasnije, u potpuno drugim gabaritima i vokabularu).
izvori	HR-DADU-292, svež. 135/23
literatura	DUŠKO KEČKEMET, Moderna arhitektura u Dalmaciji, u: Arhitektura, 156-157, Zagreb, 1976., 65-79, 78 EMA FIORENINI ŠKERLJ, Izgradnja područja Ploče u Dubrovniku od kraja I. svjetskog rata do danas, magistarski rad, Zagreb, 1979., 15-17 SANDRA USKOKOVIĆ, Moderna arhitektura kao kulturna baština Dubrovnika, Zagreb, 2009., 156-166 LUKŠA LUCIANOVIĆ, Povijest dubrovačkog hotelijerstva (od prvih prenoćišta u Dubrovačkoj Republici do modernih pansiona i hotela uoči Domovinskog rata), Dubrovnik, 2014., 48
status zaštite	Zaštićeno u sklopu Povijesne cjeline grada Dubrovnika i njene neposredne okoline (Z-3818) – zona „C“

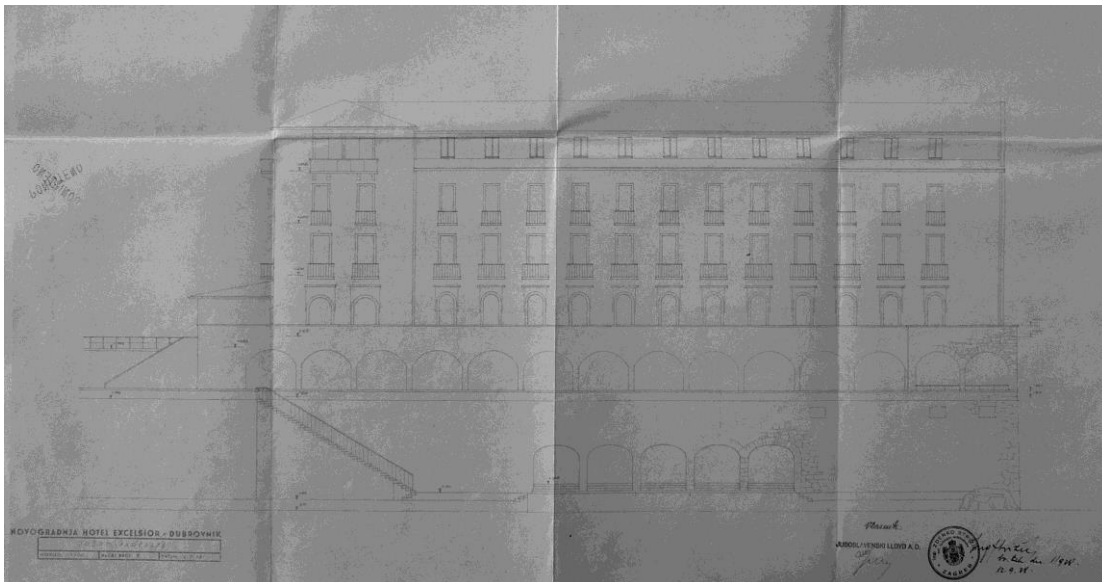
napomene

Iako je građevinska dozvola izdana u travnju 1939. godine, radovi na izgradnji započeli su ranije, vjerojatno u drugoj polovici 1938. godine. Prilikom očevida za izdavanje građevinske dozvole, 30. ožujka 1939. godine, ustanovljeno da se novogradnja „nalazi u ovom času pod krovom, dok unutarnje radnje a i dio vanjskih radnja nijesu još izvedene (...)“.

Prilozi 170

Z. Stržić, Hotel „Excelsior“, situacija, 1938., DADU

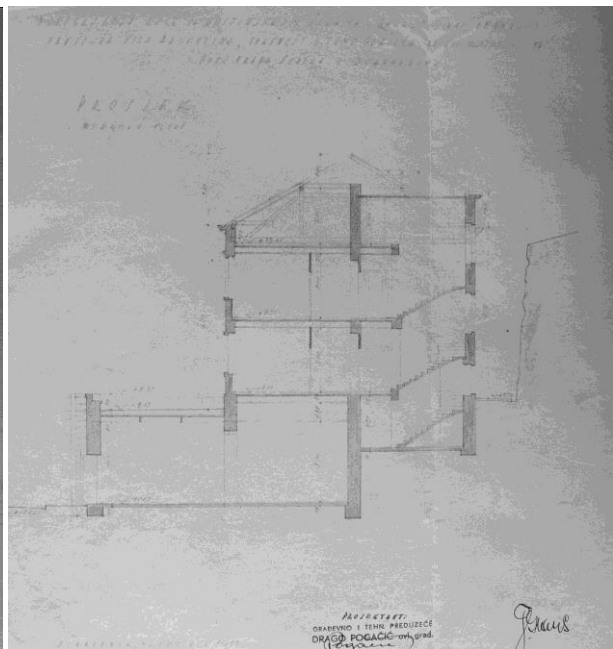
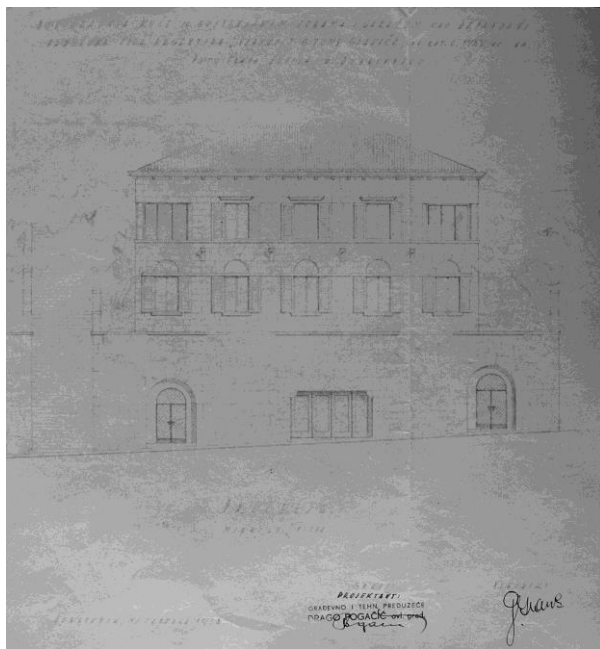
Z. Stržić, Hotel „Excelsior“, nacrt južnog pročelja, 1938., DADU

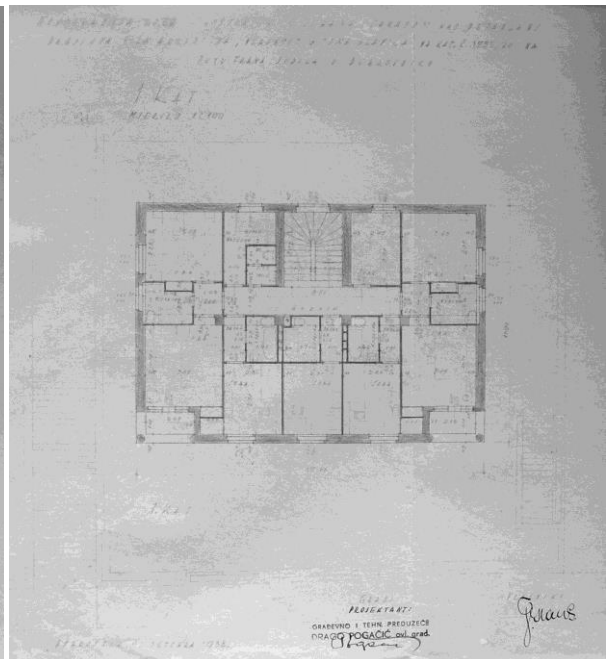
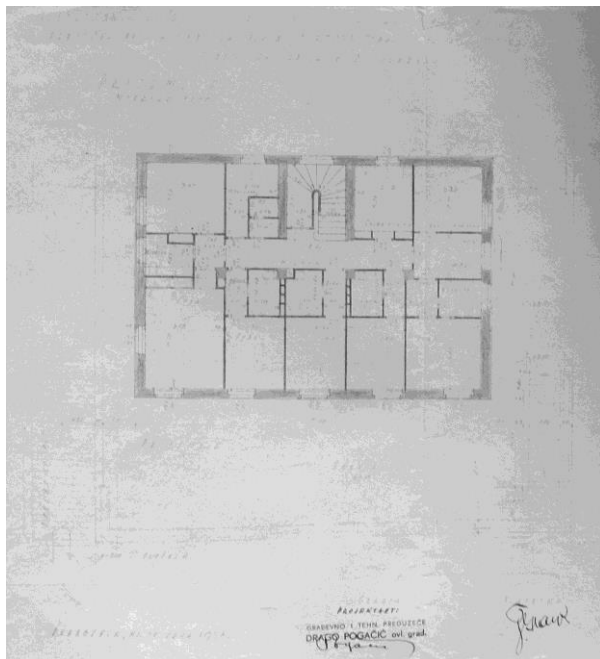
Hotel „Excelsior“, današnje stanje

kataloška jedinica	171
naziv	Depandansa hotela „Argentina“ (1939.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Ploče / Put Frana Supila
katastarska oznaka	čest. zgr. 2924 na čest. zem. 1757/20 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Tomo Glavić
projektant	Drago Pogačić
osnova za atribuciju	komparacija, potpis na nacrtima
izvođač	Drago Pogačić, ovlašteni graditelj
izvorna namjena	depandansa hotela
današnja namjena	depandansa hotela
datacija projekta	listopad 1938.
građevna dozvola	3. svibnja 1939., 25. rujna 1939. (dogradnja II. kata)
uporabna dozvola	28. svibnja 1941. (poziv na kolaudaciju)
opis	Dok je hotel Argentina okružen vrtom koji se stepenasto spušta do mora, depandansa je izgrađena na parceli neposredno uz sjevernu stranu prometnice, Puta Frana Supila. Dvokatnica pravokutnog tlocrta, kamenom građenih pročelja, natkrita četverostrešnim krovom, položena je na terasu, pod kojom je u podzidu smještena garaža. Glavno, južno pročelje ima pet vertikalnih osi otvora - prozori prizemlja imaju lučni nadvoj, dok su na katovima pravokutni. U zoni katova uglovi pročelja rastvoreni su lođama. Postavljen u središnjoj osi, glavni naglasak pročelju daje balkon drugog kata, s kamenim konzolama i ornamentiranom ogradom.
današnje stanje	Očuvano je izvorno oblikovanje pročelja, no nad završnim vijencem nadograđeno je nespretno artikulirano visoko potkrovlje.
kontekstualizacija	Nadogradnja drugog kata tijekom izgradnje umanjila je kvalitete izvornog projekta - volumen je dobio na masivnosti, a izvedba balkona narušila decentnost povijesnih reminiscencija.
izvori	HR-DADU-292, svež. 140/1
literatura	DUŠKO KEČKEMET, Moderna arhitektura u Dalmaciji, u: Arhitektura, 156-157, Zagreb, 1976., 65-79, 78 EMA FIORENINI ŠKERLJ, Izgradnja područja Ploče u Dubrovniku od kraja I. svjetskog rata do danas, magistarski rad, Zagreb, 1979., 20-21 SANDRA USKOKOVIĆ, Moderna arhitektura kao kulturna baština Dubrovnika, Zagreb, 2009., 156-158
status zaštite	-
napomene	Zakonska procedura kasnila je za stanjem na gradilištu - građevna dozvola izdana je u svibnju 1939., a prema zapisniku Građevinskog odbora, u srpnju je već bio podignut drugi kat, za koji je dozvola izdana tek u rujnu. Poziv na kolaudaciju strankama je odaslan 28. svibnja 1941., kada su u zgradi već stanovali oficiri talijanske okupacijske vojske.

Prilozi 171

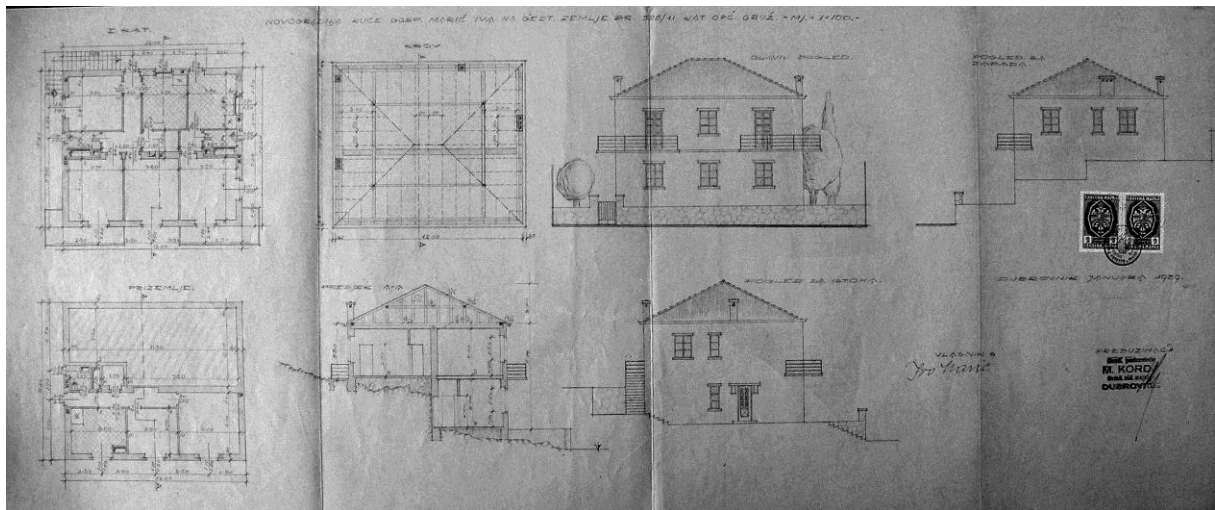
D. Pogačić, Depandansa hotela „Argentina“, nacrt južnog pročelja, presjek, 1938., DADU

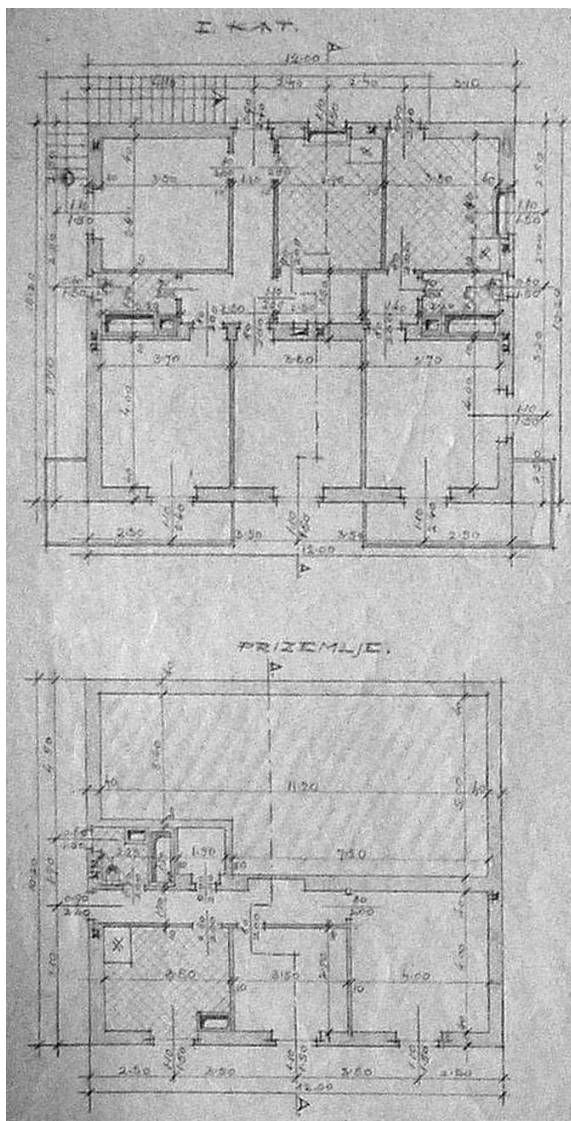
D. Pogačić, Depandansa hotela „Argentina“, tlocrt prizemlja i prvog kata, 1938., DADU

kataloška jedinica	172
naziv	Kuća Iva Marića (1939.-1940.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad, Montovijerna / Ulica bana Josipa Jelačića 39
katastarska oznaka	čest. zgr. 664 na čest. zem. 525/11 k.o. Gruž
naručitelj	Ivo Marić
projektant	Konrad Fleck(?)
osnova za atribuciju	komparacija
izvođač	Mato Korda
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	siječanj 1939.
građevna dozvola	9. svibnja 1939.
uporabna dozvola	4. svibnja 1940.
opis	<p>Prizemnica sa suterenom pravokutnog tlocrta natkrivena četverostrešnim krovom smještena je na nevelikoj vrtnoj parceli uz Ulicu Josipa Jelačića na Montovjerni u Lapadu. Pročelja kuće građena su kamenom, fino obrađenim pravilnim klesancima. Otvori nemaju naglašene okvire, izuzev istaknutih prozorskih klupčica. Natprozornici su izvedeni kao monolitne kamene grede. Ulično, sjeverno pročelje simetrično je organizirano, a glavni mu oblikovni naglasak daju armiranobetonski balkoni s jednostavnim željeznim ogradama istaknuti preko uglova. Pročelja zaključuje neprofilirani krovni kanal položen na kubične konzolice.</p> <p>Unutrašnjost kuće podijeljena je na tri stana. Trosobni suterenski stan u prizemlju od ukupne tlocrtne površine kuće zauzima nešto manje od polovine. Do ulaza u stanove na katu uz istočnu i južnu fasadu uspinje se vanjsko stubište. Veći, četverosobni stan, smješten je istočno, a manji s kuhinjom, kupaonicom i jednom sobom zapadno.</p>
današnje stanje	Zadržan je izvorni volumen i oblikovanje vanjštine kuće. Na sjeverozapadnom uglu vrtne parcele izgrađena je garaža, a uz zapadno pročelje kuće izvedeno vanjsko stubište.
kontekstualizacija	Tijekom četvrtog desetljeća 20. stoljeća dijalog između regionalne graditeljske tradicije i modernizma, ponajprije zahvaljujući djelovanju zagrebačkog kruga arhitekata (Mladena Kauzlarića i Stjepana Gomboša, Drage Galića, Lavoslava Horvata), ponudio je rješenja arhitektonskih detalja koja prihvaćaju brojni projektanti i graditelji te ih kao gotove elemente koriste u oblikovnom procesu.
izvori	HR-DADU-292, svež. 138/7
literatura	-
status zaštite	-
napomene	-

Prilozi 172

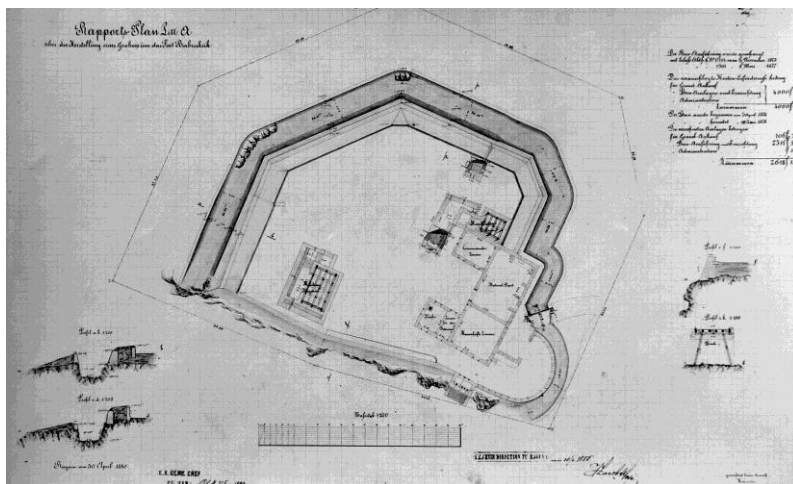
K. Fleck(?), Kuća Iva Marića, projekt, 1939., DADU

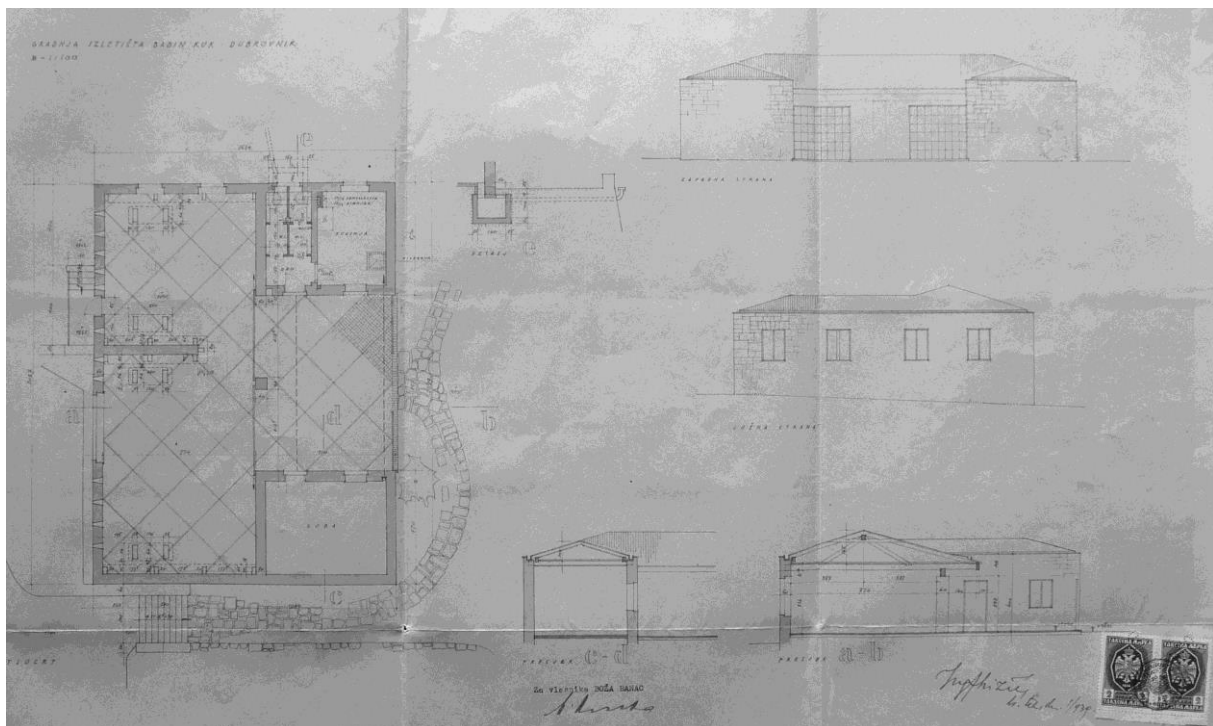
K. Fleck(?), Kuća Iva Marića, tlocrt prvog kata i prizemlja, 1939., DADU

kataloška jedinica	173
naziv	Izletište Babin Kuk (1939.)
vrsta zahvata	rekonstrukcija
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad, Glavica Babina kuka
katastarska oznaka	čest. zem. 364/1, 364/3 k.o. Gruž
naručitelj	Božo Banac, brodovlasnik
projektant	Zdenko Stržić
osnova za atribuciju	potpis na nacrtima
izvođač	ing. Vinko Karlovac („Dubrovačko građevno društvo“ s.o.j.)
izvorna namjena	izletište - restoran
današnja namjena	-
datacija projekta	-
građevna dozvola	23. svibnja 1939.
uporabna dozvola	6. prosinca 1939.
opis	Za Boža Banca Zdenko Stržić 1939. godine projektira izletište na vrhu lapadskog poluotoka Babina kuka. Za potrebe smještaja restorana rekonstruirana je nevelika prizemnica u sklopu ruševne utvrde iz 19. stoljeća. Nad postojećim zidovima podignuto je novo, plitko krovište pokriveno kupom kanalicom, izvedeno bez istaknutog krovnog vijenca, s kanalom za kišnicu skrivenim u debljini zida. Postojeći otvori, prozori i puškarnice, većinom su zadržani, a na zapadnoj strani, gdje tri krila zgrade zatvaraju neveliku terasu, pročelje je rastvoreno širokim kliznim staklenim stjenkama i tako unutrašnjosti otvoren pogled na more i Elafite.
današnje stanje	Djelomično porušeno, vjerojatno tijekom Drugog svjetskog rata, danas su preostali dijelovi zida zgrade.
kontekstualizacija	Minimalistička intervencija poštivala je zatečene strukture, nastojeći iskoristi atraktivnost lokaliteta koji dominira lapadskim poluotokom, uvalom Sumartin i okolnim akvatorijem, bez nametanja krajoliku.
izvori	HR-DADU-292, svež. 138/1
literatura	-
status zaštite	Zaštićeno u sklopu Rješenja o preventivnoj zaštiti utvrde Babin kuk (KLASA: UP/I-612-08/13-05/0115)
napomene	-

Prilozi 173

Utrda Babin kuk, tlocrtni plan, 1880., DADU

Z. Stržić, Izletišta Babin Kuk, projekt, 1939., DADU

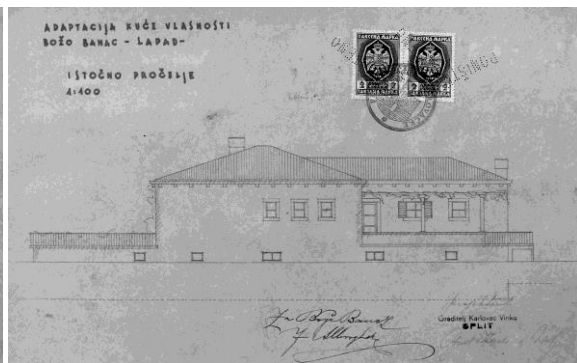
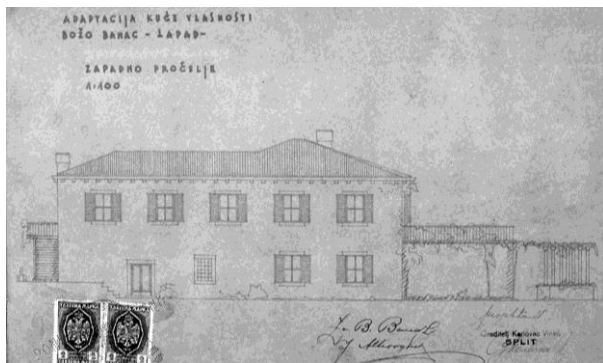
Utrda Babin kuk, stanje nakon Drugog svjetskog rata

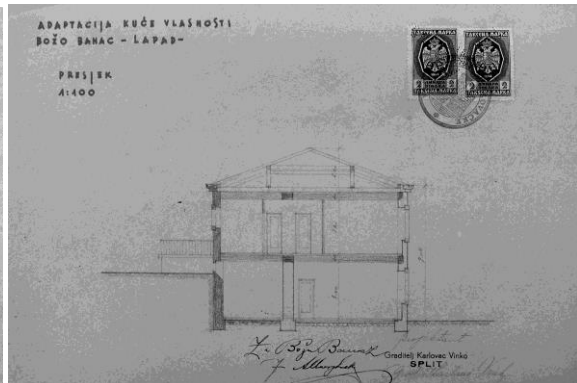
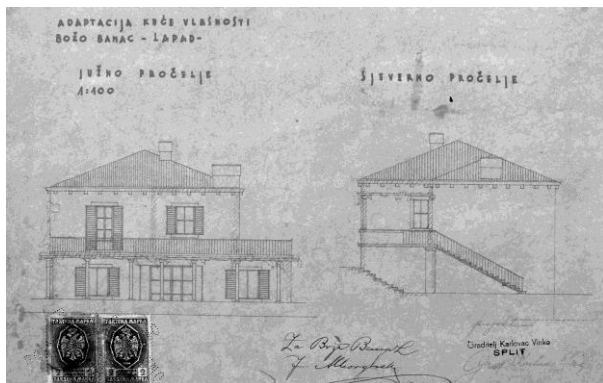
Utrda Babin kuk, ostaci zgrade

kataloška jedinica	174
naziv	Stambeno - gospodarski sklop Beneša - Opuić - Banac (1939.)
vrsta zahvata	dogradnja i adaptacija
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad, Benešino / Liechtensteinov put 33
katastarska oznaka	čest. zgr. 264 k.o. Gruž
naručitelj	Božo Banac
projektant	Vinko Karlovac(?)
osnova za atribuciju	potpis i pečat na nacrtima
izvođač	„Dubrovačko građevno društvo“ s o. j., Dubrovnik, Vinko Karlovac, graditelj, Split
izvorna namjena	stambeno - gospodarska
današnja namjena	stambena
datacija projekta	-
građevna dozvola	23. svibnja 1939.
uporabna dozvola	6. prosinca 1939.
opis	Ladanjski sklop na pustom lapadskom predjelu pripadao je u prošlosti vlasteoskoj obitelji Beneša o čemu svjedoči i natpis iz 13. stoljeća ugrađen na kapeli. Provedenim zahvatom stambeno-gospodarska jednokatnica je dograđena i adaptirana u dvije etažne stambene jedinice. U sjevernom dijelu prizemlja zadržana je ranija mlinica za masline kojoj je sa istočne, začelne strane dograđen prostor za skladištenje ulja. U južnom dijelu prizemlja uređen je stan dogradnjom prizemnog krila nad kojim je prostrana terasa kata. Uz sjeverno pročelje vanjsko stubište vodi do manje terase nad skladištem mlinice, s koje se pristupa u stan na katu. Obje stambene jedinice organizirane su oko središnjeg <i>halla</i> .
današnje stanje	Kuća je zadržala volumen i oblikovanje vanjštine zadobivene zahvatom iz 1939. godine.
kontekstualizacija	Iako je volumen građevine značajno povećan, a unutrašnjost temeljito adaptirana, provedenim zahvatom nastojalo se zadržati karakter skromnije ladanjske kuće i ambijentalnost čitavog sklopa. Zadržana je i gospodarska funkcija dijela prizemlja, pa čitav zahvat, kojemu se u arhitektonskom pogledu ne može odreći kvaliteta i inventivnost, za investitora je imao prvenstveno simbolički značaj nasljedovanja dubrovačkih vlasteoskih tradicija gospodarenja agrarom.
izvori	HR-DADU-292, svež. 138/1
literatura	-
status zaštite	Zaštićeno kulturno dobro (Z-3273)
napomene	-

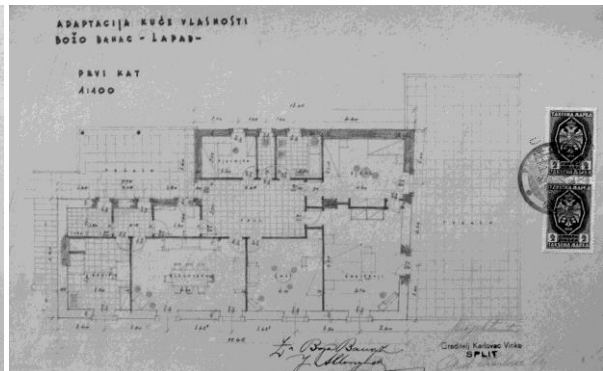
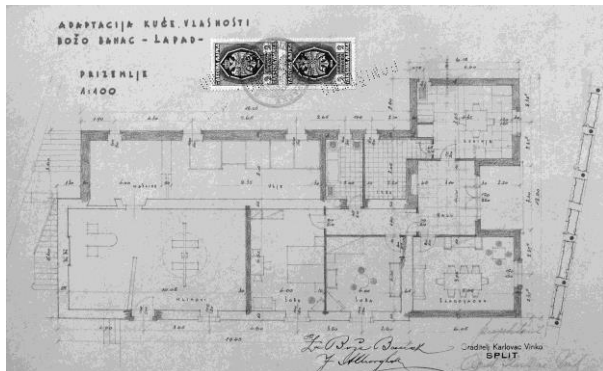
Prilozi 174

Vinko Karlovac(?), Stambeno - gospodarski sklop Beneša - Opuić - Banac, nacrt zapadnog i istočnog pročelja, 1939., DADU

Vinko Karlovac(?), Stambeno - gospodarski sklop Beneša - Opuić - Banac, nacrt južnog i sjevernog pročelja, presjek, 1939., DADU

Vinko Karlovac(?), Stambeno - gospodarski sklop Beneša - Opuić - Banac, tlocrt prizemlja i prvog kata, 1939., DADU

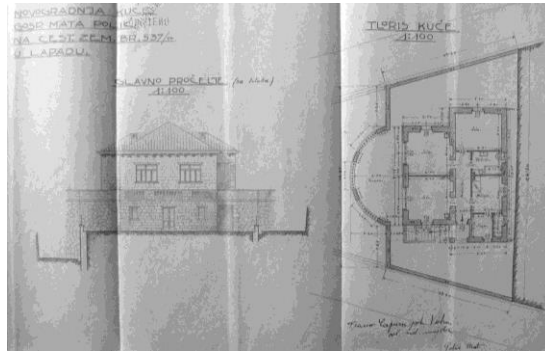
Stambeno - gospodarski sklop Beneša - Opuić - Banac, KDU

kataloška jedinica	175
naziv	Kuća Cvetka Radojevića (1939.-1940.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Montovijerna / Put Iva Vojnovića 1
katastarska oznaka	čest. zgr. 1004 na čest. zem. 537/16 k.o. Gruž
naručitelj	Cvetko M. Radojević, građevinski poduzetnik
projektant	Drago Pogačić
osnova za atribuciju	komparacija
izvođač	Cvetko M. Radojević
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	srpanj 1938.
građevna dozvola	10. srpnja 1939.
uporabna dozvola	28. rujna 1940. (povjerenstveni pregled za kolaudaciju)
opis	Oblik nevelike šiljastokutne trokutne parcele na račvanju Puta Iva Vojnovića i Lihtensteinovog puta uvjetovao je i razvedeno tlocrtno rješenje prizemnice - smještena zapadno, na širem dijelu parcele, kuća se stepenasto sužava prema središnjem pročelnom polukružnom volumenu. Kompozicija bočnih krila je asimetrična, a polukružni je volumen izmaknut iz središnje ose. Pročelja su građena kamenom, otvori imaju istaknute klupčice i nadprozornike, dok su im bočne strane usječene u zidni plašt. Unutrašnji raspored prati nepravilnu tlocrtnu kompoziciju, prostorije su organizirane oko ulaznog <i>halla</i> i hodnika, a središnje mjesto zauzima salon, smješten istočno i prema krajoliku rastvoren nizom prozora polukružnog istaka.
današnje stanje	Izvorno oblikovanje kuće narušeno je izvedbom terase u dijelu krovišta. Ogradni zid terase pred kućom je povišen kako bi se u podzidu stvorio prostor za više poslovnih prostora, što je narušilo kompoziciju cjeline.
kontekstualizacija	Kuća je izvedena prema četvrtom projektu izrađenom za istu lokaciju. Graditelj Pogačić se pri projektiranju oslonio na ranije, od građevnih vlasti odobreno rješenje Joza Dražića, no nastojeći u zadanim, ograničavajućim okolnostima i nesumnjivo vođen željama investitora, povećati tlocrtnu površinu kuće. Konačno rješenje može se smatrati iznimno uspješnim s obzirom na prostorni kontekst - pažljivom impostacijom, oblikovanjem volumena kuće i okućnice kuća je u urbanističkom smislu definirala neugledno račvanje prometnica.
izvori	HR-DADU-292, svež. 115/3, 133/7
literatura	-
status zaštite	-
napomene	Prvi projekt za kuću na ovoj lokaciji izradio je 1934. godine nepoznati projektant, najvjerojatnije mjernik Petar Osgihjan. Temeljem mišljenja Građevinskog odbora, Općina je isprva otklonila mogućnost izgradnje na parceli, no banovinske su vlasti prihvatile žalbu tadašnjeg vlasnika, Mata Polića. Općina je bila primorana izdati uvjete za gradnju, pa je za novi projekt, koji je u prosincu 1936. izradio Jozo Dražić, ishodena građevinska dozvola. Treći projekt, sada za novog vlasnika, građevinskog poduzetnika Cvetka Radojevića, u prosincu 1937. godine izradio je vjerojatno inženjer Konrad Fleck. Projektom je bila predviđena izgradnja jednokatnice, što su općinske vlasti odbile i vlasnika uputile na ranije izdane uvjete. Konačno, projekt po kome je kuća i izgrađena izradio je graditelj Drago Pogačić.

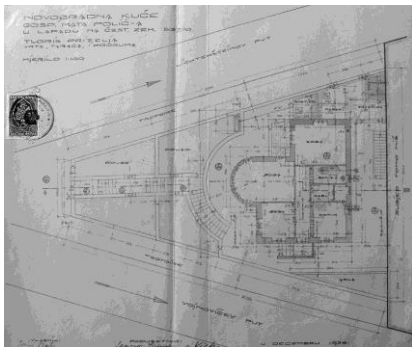
Prilozi 175

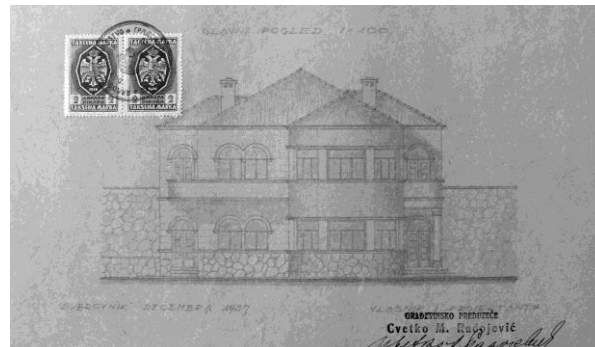
J. Dražić, Projekt kuće Mata Polića, situacija, 1936., DADU

P. Oshhijan(?), Projekt kuće Mata Polića, 1934., DADU

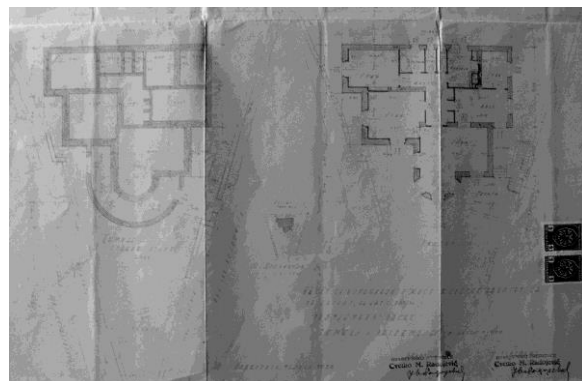
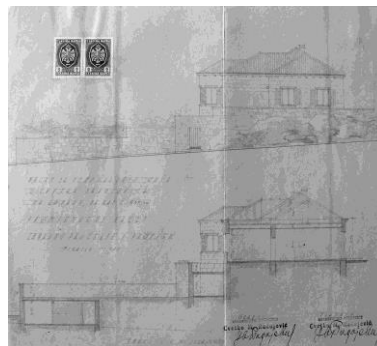
J. Dražić, Projekt kuće Mata Polića, tlocrt prizemlja, 1936., DADU

K. Fleck(?), Projekt kuće Cvetka Radojevića, nacrt pročelja, 1937., DADU

D. Pogačić, Kuća Cvetka Radojevića, nacrt pročelja, presjek, 1938., DADU

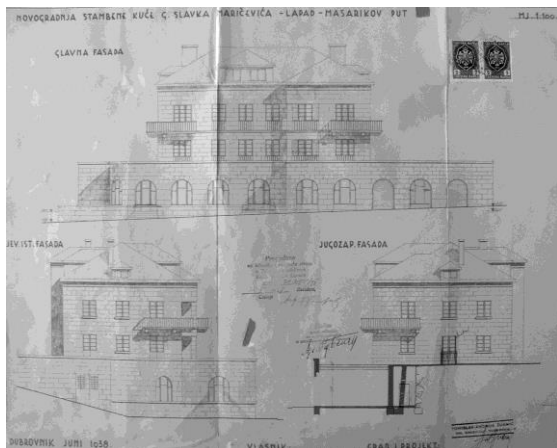
D. Pogačić, Kuća Cvetka Radojevića, tlocrt temelja i prizemlja, 1938., DADU

Kuća Cvetka Radojevića, današnje stanje

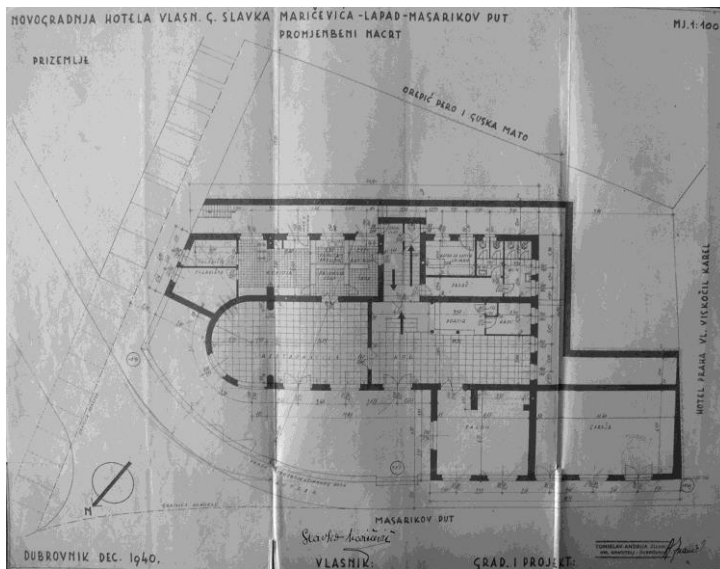
kataloška jedinica	176
naziv	Hotel „Komodor“ (1939.-1941.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad, uvala Sumartin / Masarykov put 5
katastarska oznaka	čest. zgr. 1287 na čest. zem. 848/12k.o. Gruž
naručitelj	Slavko Maričević
projektant	Budimir Pervan i Tomislav Andrija Žuanić
osnova za atribuciju	potpis, komparacija
izvođač	Tomislav Andrija Žuanić
izvorna namjena	pansion
današnja namjena	hotel
datacija projekta	lipanj 1938., prosinac 1940.
građevna dozvola	15. rujna 1939.
uporabna dozvola	?
opis	Smješten na križanju prometnica, Masarykovog puta i Ulice žrtava s Dakse, u uvali Sumartin, dvokatni pension glavnim je pročeljem usmjeren prema sjeverozapadu. Prizemlje zgrade, zamišljeno kao baza kompozicije, s istaknutim volumenima, polukružnim prema sjeveru i pravokutnim na jugozapadu, građeno je rustičnim klesancima i rastvoreno nizom lučnih otvora. Nad razvedenom bazom diže se volumen prvog i drugog kata, građen kamenim kvadrima finije obrade. Na južnoj strani pročelja istaknut je ugaoni rizalit, rastvoren lođama. Uz uglove pročelja, u zoni drugog kata pružaju se balkoni položeni na kamene konzole i ograđeni jednostavnim željeznim ogradama. Koso krovnište rastvoreno je krovnim prozorima - belvederima soba potkrovlja. U sjevernom dijelu prizemlja smještena je restoranska dvorana, prema jugu pruža se <i>hall</i> s portirnicom i stubištem, vratima povezan sa salonom, istaknutim prema Masarykovom putu. Pomoćne prostorije - kuhinja, spremišta i sanitarije smješteni su uz začelje, a prema jugozapadu, vezana za istaknuti volumen salona veže se garaža. Nad tlocrtno razvedenim prizemljem diže se pravokutni volumen prvog i drugog kata. Stubišno tijelo položeno je u središnju osu i blago istaknuto na začelnoj strani. Sobe se pružaju uz središnji, uzdužni hodnik i opremljene su umivaonicima i ugradbenim ormarima, a na sjevernom kraju hodnika nalazi se zajednička kupaonica.
današnje stanje	Sedamdesetih godina 20. stoljeća pension je znatno preoblikovan - nadograđen mu je treći kat, a na jugozapadnoj strani dograđeno krilo kojim je povezan s nekadašnjim hotelom „Praha“.
kontekstualizacija	Nastojeći pomiriti suvremenu arhitektonsku koncepciju s regionalnim graditeljskim izričajem, projektanti su oblikovanje vanjštine u stanovitj mjeri ipak preopteretili tradicijskim reminiscencijama.
izvori	HR-DADU-292, svež. 139/6
literatura	DUŠKO KEČKEMET, Moderna arhitektura u Dalmaciji, u: Arhitektura, 156-157, Zagreb, 1976., 65-79, 78 ROBERT PLEJIĆ, Utjecaj praške škole na arhitekturu moderne u Splitu, doktorski rad, Zagreb, 2003., 240 LUKŠA LUCIANOVIĆ, Povijest dubrovačkog hotelijerstva, Dubrovnik, 2014., 83
status zaštite	-
napomene	Naručitelj Slavko Maričević ishodio je sredinom rujna 1939. građevinsku dozvolu za podizanje najamne stambene zgrade sa šest stanova na Masarykovom putu u uvali Sumartin u Lapadu. Tijekom gradnje Maričević je odustao od prvotne namjere, pa su Pervan i Žuanić izradili „promjenbeni nacrt“ prema kojemu je unutrašnjost zgrade preprojektirana i prilagođena hotelskoj namjeni. Nespretna organizacija najamnih stanova i lakoća kojom je prvotni raspored prilagođen novoj namjeni, mogli bi ukazivati da je naručitelj od početka imao dvojbe u pogledu funkcije zgrade.

Prilozi 176

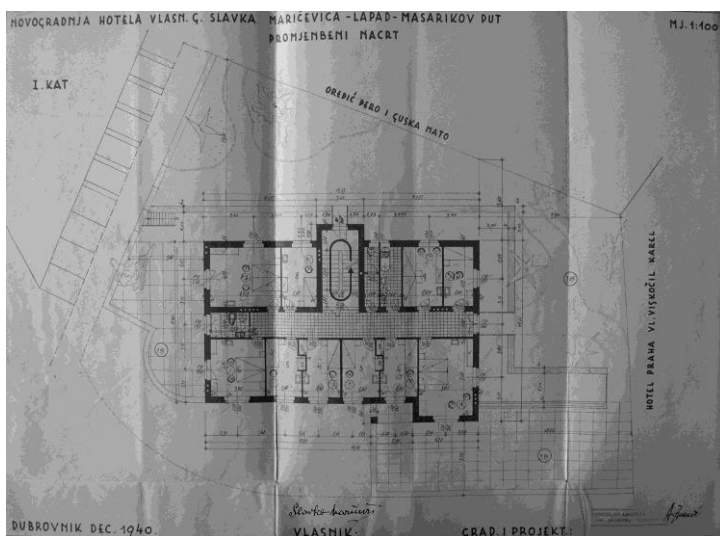

B. Pervan i T. A. Žuanić, Hotel „Komodor“, nacrt pročelja, 1938., DADU

Hotel „Komodor“, današnje stanje

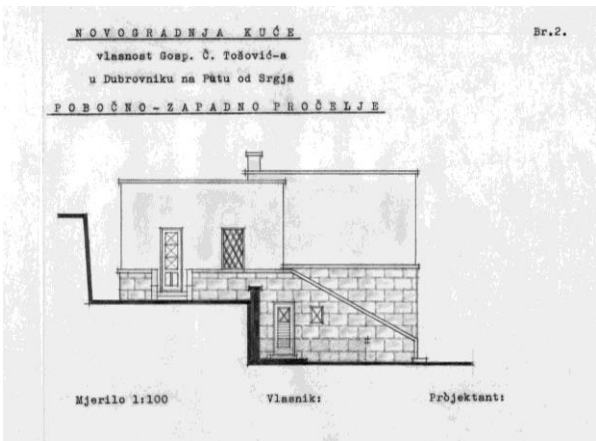
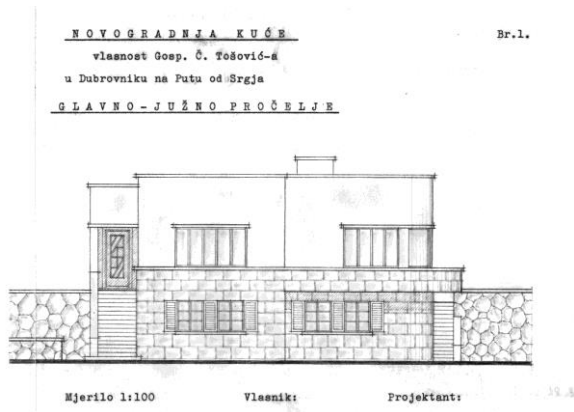
B. Pervan i T. A. Žuanić, Hotel „Komodor“, izmijenjeni tlocrt prizemlja, 1940., DADU

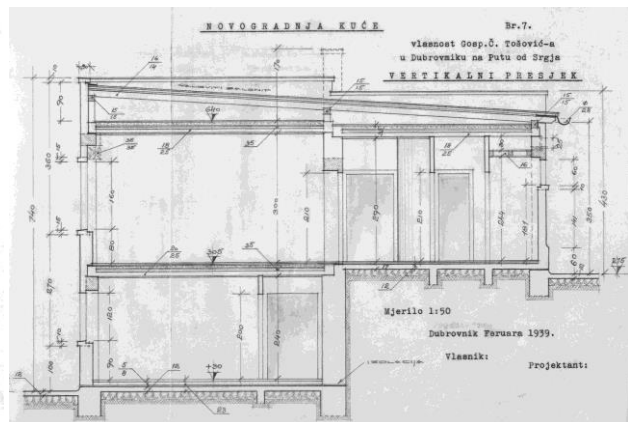
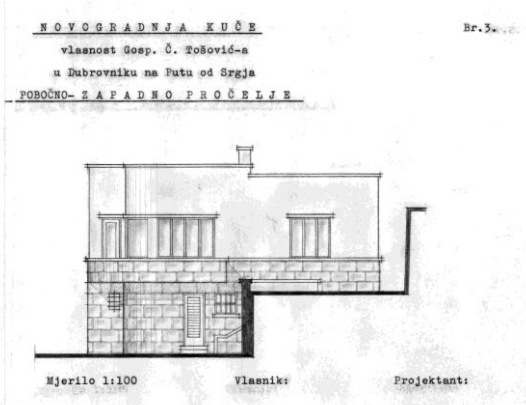
B. Pervan i T. A. Žuanić, Hotel „Komodor“, izmijenjeni tlocrt prvog kata, 1940., DADU

kataloška jedinica	177
naziv	Kuća Čedomila Tošovića (1939.-1940.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik / Gornji kono 4
katastarska oznaka	čest. zgr. 2611 na čest. zem. 1500/2 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Čedomil Tošović
projektant	Jozo Dražić
osnova za atribuciju	nacrti u arhitektovoj ostavštini
izvođač	Ante Bijelić
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	veljača 1939.
građevna dozvola	9. studenog 1939.
uporabna dozvola	16. veljače 1940.
opis	<p>Prizemnica sa suterenom razvedene tlocrtne osnove, položena je na nevelikoj, kaskadno organiziranoj vrtnoj parceli, kojoj se od serpentine Puta od Srđa pristupa strmim stubištem između vrtova susjednih kuća. Unutrašnjost kuće podijeljena je na dvije stambene jedinice - prostrani obiteljski stan u prizemlju i skromni suterenski samački stan. Istočni dio suterena zauzimaju spremište i praonica. Do obiteljskog stana pristupa se vanjskim stubištem uz uvučeni jugozapadni ugao kuće. Od ulaza se prema istoku uzdužno pruža hodnik koji dijeli dvije prostrane, prema jugu usmjerene i širokim vratima međusobno povezane dnevne prostorije, od servisnog trakta smještenog sjeverozapadno. Na kraju hodnika, sjeveroistočno, smješteni su spavaća soba i <i>budoar</i>. Dnevne prostorije rastvaraju se krajoliku; blagovaonica širokim pravokutnim prozorom, a salon kontinuiranim potezom otvora koji se pruža uzduž zaobljenog jugoistočnog ugla. Obje prostorije povezane su s uskom terasom, pruženom uz jugoistočni ugao kuće i ograđenom parapetnim zidom.</p> <p>Donja zona kuće, do razine klupčica prozora prizemlja, odnosno poklopica ogradnog zida terase, građena je kamenim klesancima, a gornja je zona završno ožbukana. Krovna terasa nije prohodna - nadozidi fasada kriju plitko jednostrešno krovište pokriveno valovitim cementno - azbestnim pločama.</p>
današnje stanje	Izgled kuće narušen je provizornim prizemnim dogradnjama uz južno i istočno pročelje kuće.
kontekstualizacija	Za arhitekta Dražića kuća Čedomila Tošovića predstavlja izuzetak, jer se investitor između ponuđenih idejnih varijanti opredijelio za pojavno suvremeniju. Nastala u vremenu kada se „drugačije“ građenje donekle udomaćilo u Dubrovniku, kuća Tošović, kao i pet godina stariji projekt za vilu Eberharda Lobmayera, elemente moderne koristi selektivno, isključivo kao vanjska oblikovna obilježja, dok se u konstruktivnom pogledu oslanja na tradicijska rješenja.
izvori	HR-DADU-292, svež. 137/11; OJD
literatura	-
status zaštite	Zaštićeno u sklopu Povijesne cjeline grada Dubrovnika i njene neposredne okoline (Z-3818) – zona „C“
napomene	-

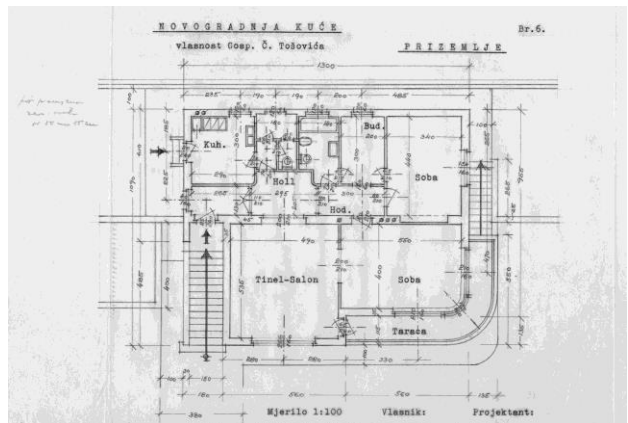
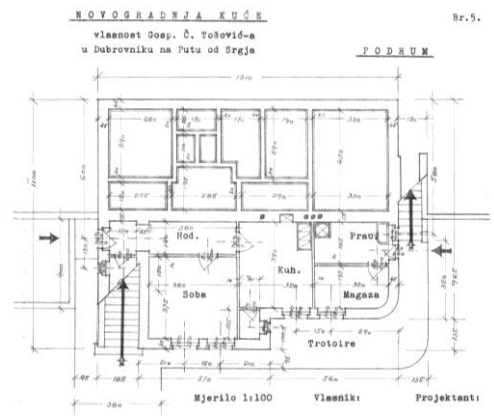
Prilozi 177

J. Dražić, Kuća Čedomila Tošovića, nacrt južnog i zapadnog pročelja, 1939., OJD

J. Dražić, Kuća Čedomila Tošovića, nacrt istočnog pročelja, presjek, 1939., OJD

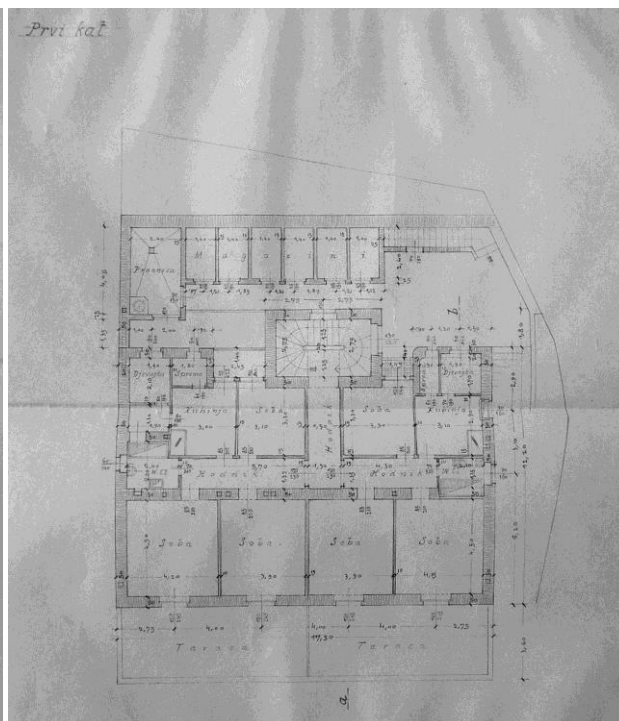
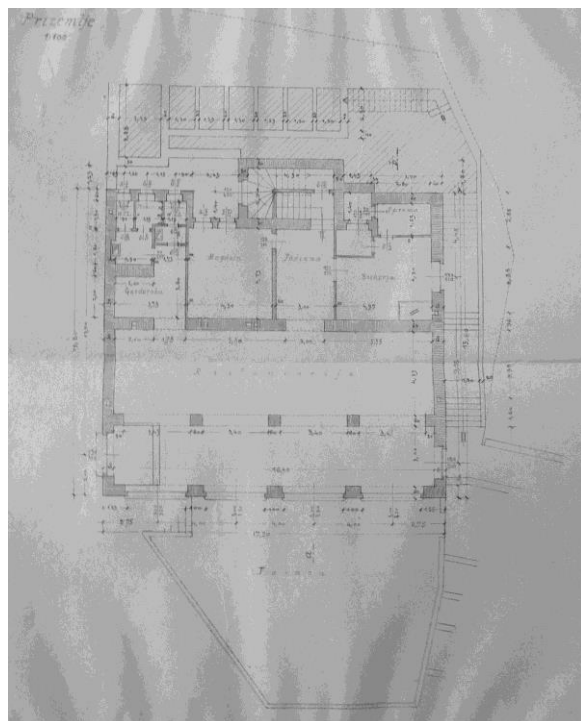

J. Dražić, Kuća Čedomila Tošovića, tlocrt suterena i prizemlja, 1939., OJD

kataloška jedinica	178
naziv	Stambeno - poslovna zgrada Kristović (1939.-1941.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Ploče / Put od Bosanke 1
katastarska oznaka	čest. zgr. 2745, čest. zem. 1584/2 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Petar i Stjepan Kristović
projektant	Vilim Doršner
osnova za atribuciju	potpis i pečat na nacrtima, komparacija
izvođač	Vilim Doršner, graditelj, Dubrovnik
izvorna namjena	stambeno - poslovna
današnja namjena	stambena
datacija projekta	svibanj 1939., rujan 1939., ožujak 1940.
građevna dozvola	25. studenog 1939., 16. ožujka 1940., 13. travnja 1940.
uporabna dozvola	26. srpnja 1941.
opis	<p>Izvorno zamišljena kao istočni dio dvojne zgrade, trokatnica natkrivena plitkim četverostrešnim krovom, smještena je na Pločama, tridesetak metara od sjeveroistočnog ugla tvrđave Revelin. Pred glavnim, južnim pročeljem pruža se prostrana terasa nepravilnog tlocrta, prilagođenog raskrižju uličnih pravaca, pod kojom je suterenska etaža s garažama. Glavno pročelje s četiri vertikalne ose otvora građeno je kamenom i po vertikalni artikulirano jednostavnim razdjelnim te profiliranim završnim vijencem položenim na zaobljene konzolice. Zona prizemlja, rastvorena širokim pravokutnim otvorima istaknuta je prema jugu, a nad istaknutim dijelom na prvom katu formirana terasa omeđena punim parapetnim zidom. Na drugom i trećem katu pred dvama središnjim prozorskim osima pružaju se balkoni položeni na jake kamene konzole i ograđeni jednostavnim željeznim ogradama.</p> <p>Prizemna etaža bila je izvorno projektirana za smještaj poslovnog prostora - restorana. Velika restoranska dvorana nalazi se u južnom dijelu i prema terasi južno je rastvorena širokim pravokutnim otvorima, dok su kuhinja i ostali servisni sadržaji organizirani u sjevernom dijelu. Na svakoj od triju stambenih etaža nalaze se po dva stana zajedničkim hodnikom povezani sa zavojitim stubištem čije je tijelo istaknuto na začelju. Sjeverno uz zgradu pruža se usko dvorište iz kojeg se pristupa u stambeni dio zgrade, te u prizemnicu sa spremištima i zajedničkom praonicom.</p>
današnje stanje	Očuvan je izvorni volumen i oblikovanje vanjštine zgrade, izuzev što je krovnište rastvoreno krovnim prozorima - belvederima.
kontekstualizacija	Zgrada obitelji Kristović prvenstveno svjedoči o nemoći općinskih vlasti i konzervatora pred spekulativnim interesima investitora koju je prouzrokovalo dugogodišnje odgađanje donošenja regulatorne osnove. Iako se prigovori o predimenzioniranosti zgrade u odnosu na okolnu izgradnju i neposrednu blizinu fortifikacijskog sustava povijesne jezgre Dubrovnika mogu i danas smatrati opravdanima, solidna izvedba, suzdržano oblikovanje i protok vremena umanjili su evidentnost prostornog konflikta.
izvori	HR-DADU-292, svež. 136/1
literatura	EMA FIORENINI ŠKERLJ, Izgradnja područja Ploče u Dubrovniku od kraja I. svjetskog rata do danas, magistarski rad, Zagreb, 1979.
status zaštite	Zaštićeno u sklopu Povijesne cjeline grada Dubrovnika i njene neposredne okoline (Z-3818) – zona „B“
napomene	Gradnju trokatnice svega tridesetak metara od tvrđave Revelin, nisu uspjele spriječiti žalbe zainteresiranih susjeda, napisi u lokalnom tisku, pa ni protesti konzervatora, koji nije bio uključen u postupak. Iako se Građevinski odbor pozivao na načelno stajalište da se u blizini gradskih zidina neće dopuštati gradnja zgrada s više od dva kata, Gradsko poglavarstvo donijelo je odluku prema kojoj se dopušta gradnja dvokatnice, a izgradnja trećeg kata eventualno bi se odobrila naknadno, kada gradnja bude izvedena do završnog vijenca dvokatnice. Ovakvu odluku, praćenu kontradiktornim obrazloženjima, iskoristili su investitori koji su ustrajnim žalbama na odluke Poglavarstva uspjeli od

Ispostave Banske vlasti u Splitu ishoditi konačno rješenje o gradnji trokatnice. Građevina je isprva bila zamišljena kao dvojna zgrada, no zapadna jedinica nije realizirana uslijed izbijanja Drugog svjetskog rata.

Prilozi 178

V. Doršner, Stambeno- poslovna zgrada Kristović, tlocrt prizemlja i prvog kata, 1940., DADU

Građevna parcela prije izgradnje zgrade Kristović, DADU

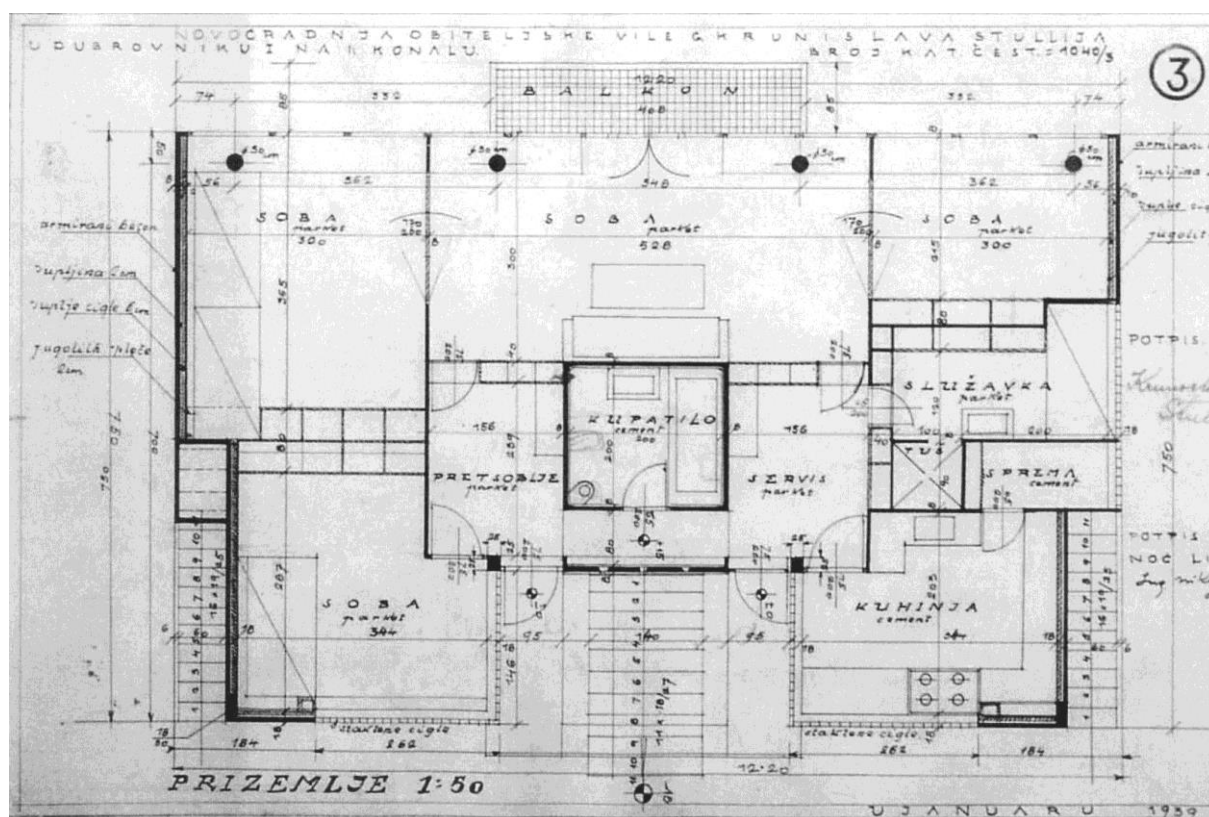

V. Doršner, Zgrada Kristović, fotomontaža, DADU

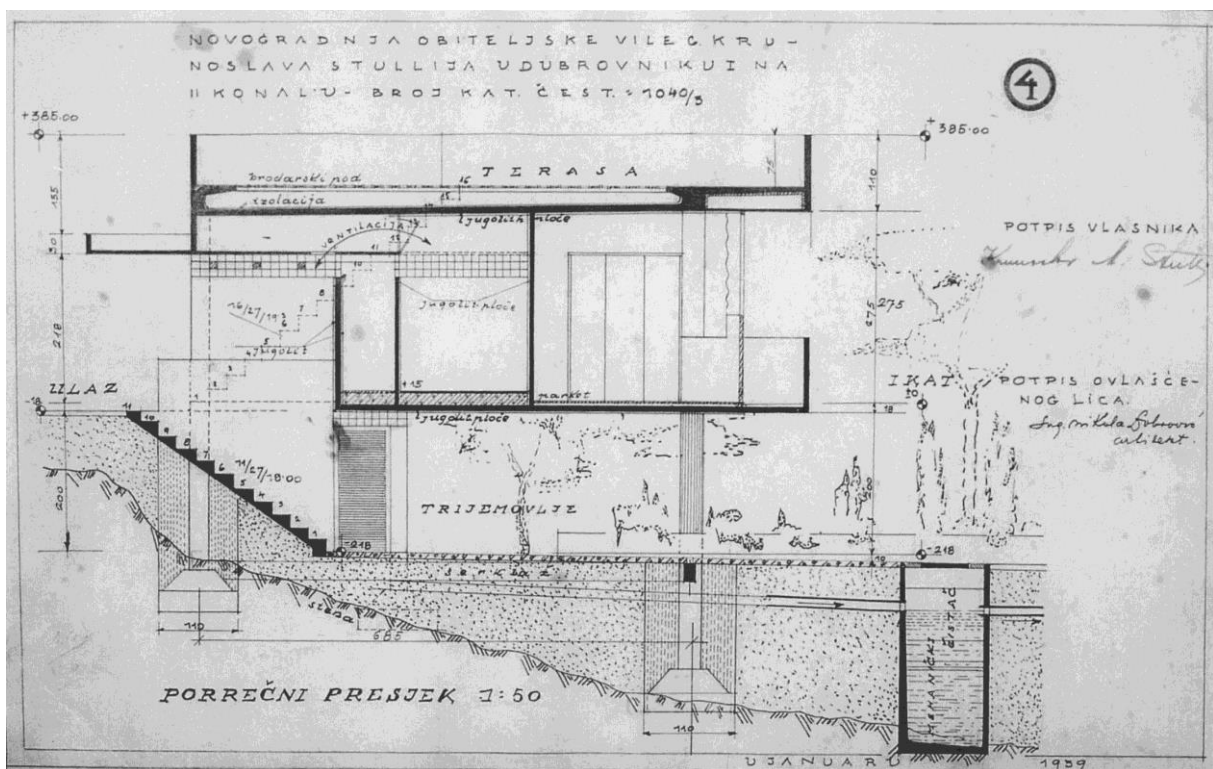
kataloška jedinica	179
naziv	Vila „Adonis“ (1939.-1940.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Srednji Kono / Trogirska 4
katastarska oznaka	čest. zgr. 2772 na čest. zem. 1040/3 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Krunoslav Stulli
projektant	Nikola Dobrović
osnova za atribuciju	potpis na nacrtima
izvođač	?
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	siječanj 1939.
građevna dozvola	1939.
uporabna dozvola	?
opis	<p>Vila „Adonis“ podignuta je na nevelikoj vrtnoj parceli uz sjevernu stranu ulice Srednji kono (danas Trogirska ulica). Kuća je izvedena kao armirano-betonska skeletna konstrukcija, sa sadržajima organiziranim na tri razine - u suterenu se nalazi prostrani trijem, praonica i spremište, stambeni prostori smješteni su u prizemlju, nad kojim je krovna terasa. Oblikovanje i prostornu organizaciju određuje primjena stroge simetrije. Iz dubokog trijema suterena središnje jednokrako stubište položeno između spremišta i praonice vodi do začelne strane kuće, na gornju vrtnu terasu. Dva simetrično postavljena ulaza u stambeni prostor vile uvučena su u natkrivenom pretprostoru. Ulazi vode u predsoblja, odijeljena kupaonicom, postavljenom u središte stana. Istočno predsoblje povezuje stambene prostorije, tri spavaće i dnevnu sobu, dok je zapadno predsoblje servisno, povezano s kuhinjom spremom, sobom za slugu te stambenim dijelom. Dnevni boravak, povezan s oba predsoblja, na južnoj strani otvoren je prema balkonu, a na bočnim stranama širokim sklopivim vratima povezan sa spavaćim sobama. Krovnoj terasi s plitkim bazenima, koji su imali ulogu termoizolacije, pristupa se dvama jednokrakim stubištima položenim u bočne fasade.</p> <p>Zidni plašt kuće završno je ožbukana, stupovi trijema obloženi su drvenim letvicama.</p>
današnje stanje	Zadržan je izvorni volumen i oblikovanje kuće. Preko sjevernog dijela vrtne parcele izgrađen je priključak za „Jadransku magistralu“. Uz cestu je podignut visoki ogradni zid.
kontekstualizacija	<p>Projektirana početkom 1939. godine, vila „Adonis“ predstavlja kratkotrajni povratak prostornim i oblikovnim konceptima koje je arhitekt u drugoj polovici 1937. godine razvijao na projektima za vile Naprstek, „Vesnu“ i „Rusalku“. Iz 1938. godine nisu poznati Dobrovićevi projekti za individualno stanovanje, što bi se moglo opravdati zauzetošću arhitekta na realizaciji započetih gradnji te radom na projektima za zgradu „Prizada“ u Beogradu, Dom Ferijalnog saveza i, vjerojatno, Otorinolaringološkog odjela dubrovačke bolnice.</p> <p>Prožimanje zatvorenih i otvorenih prostora, tematiziranje doživljaja arhitekture u kretanju razrađenim sustavom komunikacijskih pravaca, uz primjenu svih pet Le Corbusierovih načela arhitekture, u slijedu spomenutih vila doživjelo je ovdje konačnu razradu, pa mu se arhitekt, kada je u pitanju individualno stanovanje, više neće vraćati.</p>
izvori	literatura
literatura	<p>DUŠKO KEČKEMET, Moderna arhitektura u Dalmaciji, u: Arhitektura, 156-157, Zagreb, 1976., 65-79, 78</p> <p>MARINA OREB MOJAŠ, Graditeljska ostvarenja Nikole Dobrovića na dubrovačkom području, u: Arhitektura urbanizam, 93, Beograd, 1984., 4-10</p> <p>MARINA OREB MOJAŠ, Materijal, simetrija, brod, u: Arhitektura, 186-188, Zagreb, 1984., 60-63</p> <p>Arhitekti članovi JAZU, (ur.) Drago Galić, Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, 437, Zagreb, 1991., 66</p> <p>KRUNOSLAV IVANIŠIN, Arhitekt Nikola Dobrović i vizija demokratskog grada, u: Radovi</p>

	<p>Instituta za povijest umjetnosti, 24, Zagreb, 2000., 127-139</p> <p>DUBRAVKO BAČIĆ, Nikola Dobrović, Četiri Adonisova mjeseca, u: Oris, 31, Zagreb, 2005., 142-151</p> <p>DARIJA RADOVIĆ-MAHEČIĆ, Ljetnikovci i vile između dva svjetska rata – i avangarda i tradicija, u: Zbornik radova međunarodnog znanstveno-stručnog skupa Dvorci i ljetnikovci - kulturno nasljeđe kao pokretač gospodarskog razvoja, Varaždin, listopad 2006., Zagreb, 2006., 351-361, 359</p> <p>KRUNOSLAV IVANIŠIN, Vila Adonis, u: Moderna arhitektura u Hrvatskoj 1930-ih, (ur.) Darja Radović Mahečić, Zagreb, 2007., 431-434</p> <p>MARIJA R. MILINKOVIĆ, Kritička praksa arhitekta Nikole Dobrovića: Dubrovački period (1934.-1943.), magistarski rad, Beograd, 2007.</p> <p>IVANIŠIN, KRUNOSLAV, Tehnička, funkcionalna i retorička održivost arhitekture Nikole Dobrovića, u: Strajnićev zbornik, (ur.) Ivan Viđen, Dubrovnik – Zagreb, 2009., 103-120</p> <p>NORA MOJAŠ, Elementi dizajna u arhitekturi Nikole Dobrovića, u: Strajnićev zbornik, (ur.) Ivan Viđen, Dubrovnik – Zagreb, 2009., 123-146</p> <p>SANDRA USKOKOVIĆ, Moderna arhitektura kao kulturna baština Dubrovnika, Zagreb, 2009., 83-87</p>
status zaštite	Zaštićeno kulturno dobro (Z-927)
napomene	-

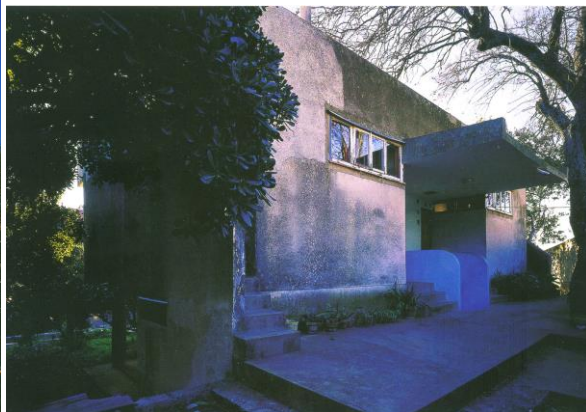
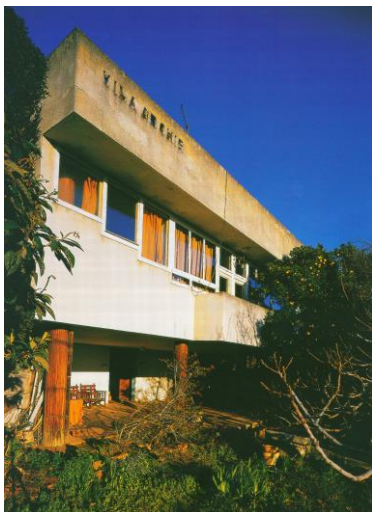
Prilozi 179

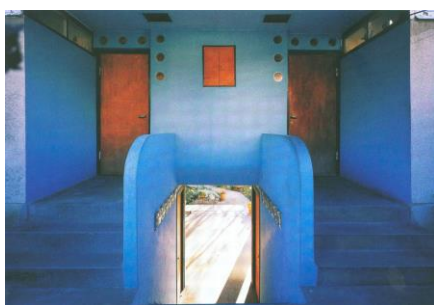
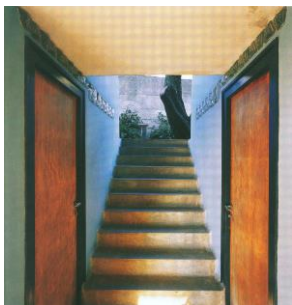
N. Dobrović, Vila „Adonis“, tlocrt prizemlja, 1939., Milinković (2007.)

N. Dobrović, Vila „Adonis“, presjek, 1939., Milinković (2007.)

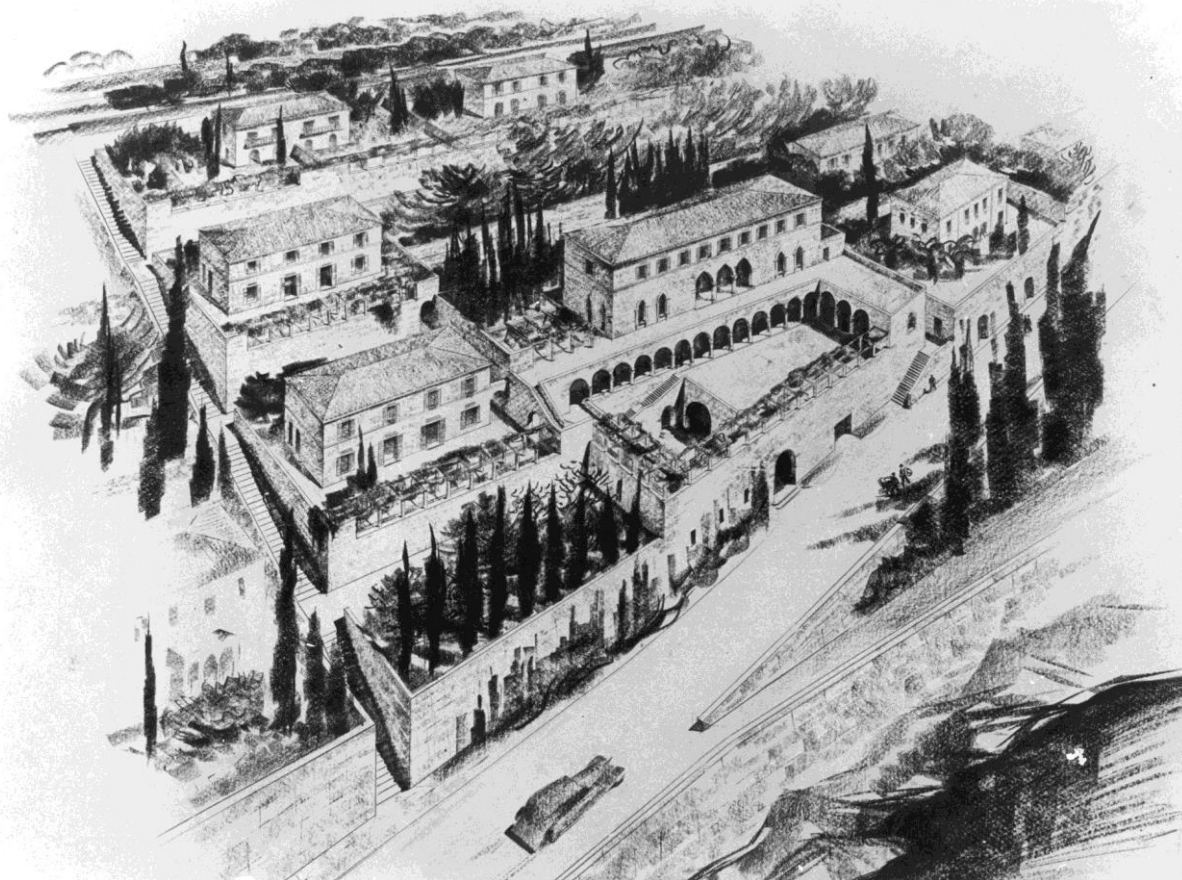

Vila „Adonis“, pogled s jugozapada i sjeveroistoka, Oris, 31 (2005.), foto: Damir Fabijanić

Vila „Adonis“, stubište iz suterena, ulaz, dnevni boravak, Oris, 31 (2005.), foto: Damir Fabijanić

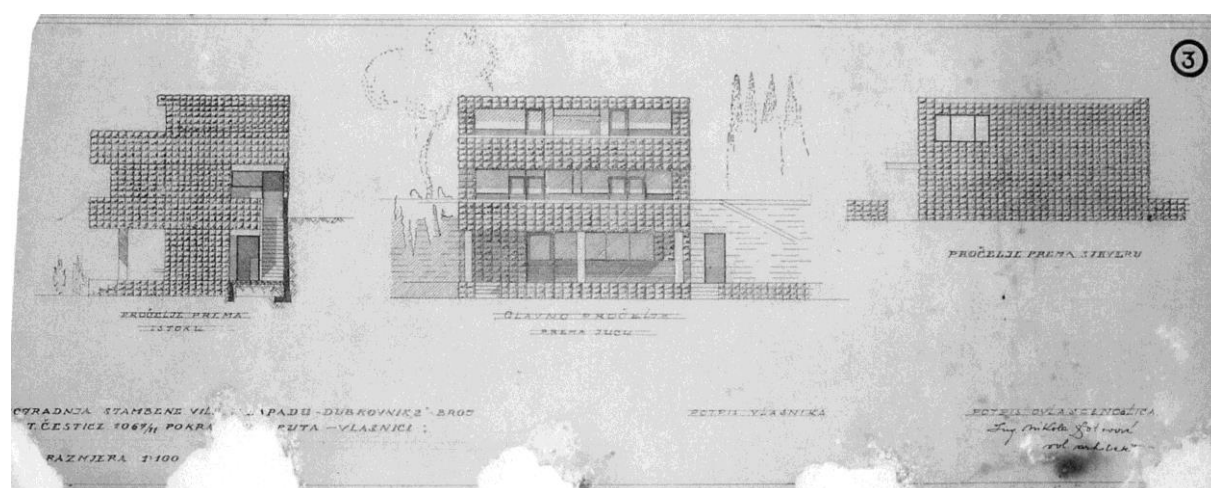
kataloška jedinica	180
naziv	Projekt regulacije posjeda Boža Banca (1937.-1939.)
vrsta zahvata	regulacija posjeda, novogradnja
razina realizacije	projekt
lokacija / adresa	Dubrovnik, Ploče
katastarska oznaka	-
naručitelj	Božo Banac, brodovlasnik
projektant	Lavoslav Horvat i Harold Bilinić
osnova za atribuciju	literatura, nacrti u HMA-HAZU-LH
izvođač	-
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	-
datacija projekta	31. lipnja 1939.
građevna dozvola	-
uporabna dozvola	-
opis	Vjerojatno tijekom razrade projekta za palaču Banac, nastaje projekt regulacije šireg posjeda obitelji na Pločama. Projektom je bilo predviđeno uklanjanje masivne četverokatnice jugozapadno od palače, tada najveće stambene najamne zgrade u Dubrovniku, a koja je svojim volumenom u velikoj mjeri zaklanjala vizure prema povijesnoj jezgri. Umjesto stambene zgrade projekt je na njenom mjestu predvidio podizanje jednokatne stambeno – poslovne građevine ravnog krovišta. Zapadno i sjeverno od palače bila je predviđena izgradnja četiriju dvojnih jednokatnica četverostrešnog krovišta, okruženih terasama s pergolom i manjim vrtnim površinama. Za pristup kućama bila je predviđena uspostava vertikalne, stubišne ulice uz zapadni rub posjeda, a koja bi povezala dvije glavne prometnice predjela, Put Frana Supila južno i novi tzv. Carinski put (danas Ulica Petra Krešimira IV.) sjeverno, čija je izvedba tada još bila u pripremi.
današnje stanje	-
kontekstualizacija	Izvedbu ovog opsežnog plana, urbanistički promišljenog, no u potpunosti podređenog funkcioniranju, odnosno „otvaranju vidika“ središnje palače obitelji Banac, pomutilo je skoro izbijanje Drugog svjetskog rata. Korištenje regionalnih oblikovnih elementa pri ovakvoj subordinaciji okoliša, još više naglašava rasap na simboličkoj razini, jer predstavlja postupak potpuno stran dubrovačkoj tradiciji strukturiranja urbanog prostora.
izvori	HMA-HAZU-LH; OAP; Pola vijeka hrvatske umjetnosti 1888.-1938., katalog izložbe, (ur.) Tomislav Krizman, Ivo Šrepel, Dragutin Tadijanović, Zagreb, 1938.
literatura	ZRINKA PALADINO, Lavoslav Horvat: arhitektonsko djelo 1922.-1977., doktorski rad, Zagreb, 2011., 41-42, 422-424 ZRINKA PALADINO, Desetljetni opus graditelja Lavoslava Horvata i Harolda Bilinića za dubrovačkog investitora Božu Banca, u: Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 35, Zagreb, 2011., 237-254, 239-240 ZRINKA PALADINO, Lavoslav Horvat, Kontekstualni ambijentalizam i moderna, Zagreb, 2013., 42-43
status zaštite	-
napomene	-

L. Horvat, Projekt regulacije posjeda Boža Banca, prostorni prikaz, 1939., OAP

kataloška jedinica	181
naziv	Projekt kuće Mitrović (1939.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	projekt
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad / Ulica kardinala Stepinca
katastarska oznaka	čest. zem. 1067/11 k.o. Gruž
naručitelj	Vojislav i Ivan Mitrović
projektant	Nikola Dobrović
osnova za atribuciju	potpis na nacrtu
izvođač	-
izvorna namjena	-
današnja namjena	-
datacija projekta	listopad 1939.
građevna dozvola	-
uporabna dozvola	-
opis	Od projekta za kuću Vojislava i Ivana Mitrovića, očuvana je prikaz situacije zgrade i nacrti triju fasada. Kuća je projektirana za građevnu parcelu smještenu iznad uvale Sumartin u Lapadu. Glavo južno pročelje usmjereno je prema jugu, u prizemlju ima trijem sa stupovima, iznad kojeg su balkonske terase prvog i drugog kata. Dok je glavno pročelje rastvoreno širokim potezima otvora, bočna i stražnje pročelje su izrazito zatvoreni. Zidni plašt u potpunosti je obložen kamenom u pravilnom rasteru sljubnica.
današnje stanje	-
kontekstualizacija	Nerealizirana kuća obitelji Mitrović oblikovanjem je srodna posljednjem ostvarenju Nikole Dobrovića na dubrovačkom području, Vili „Svid“ u Zatonu.
izvori	literatura
literatura	MARIJA MILINKOVIĆ, Kritička praksa arhitekta Nikole Dobrovića: Dubrovački period (1934.-1943.), magistarski rad, Beograd, 2007. NORA MOJAŠ, Elementi dizajna u arhitekturi Nikole Dobrovića, u: Strajnićev zbornik, (ur.) Ivan Viđen, Dubrovnik – Zagreb, 2009., 123-146
status zaštite	-
napomene	-

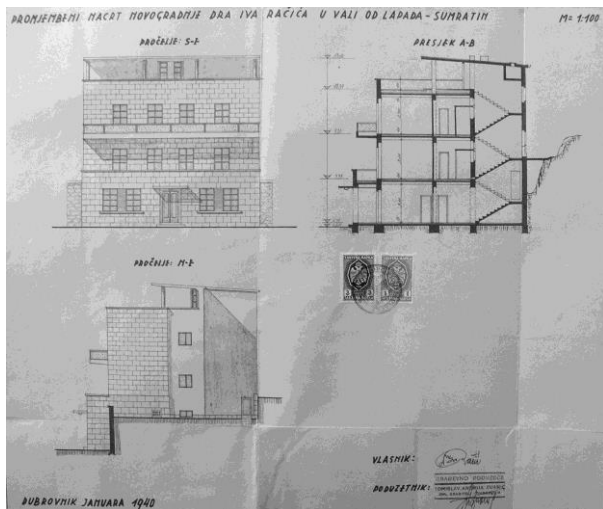
Prilozi 181

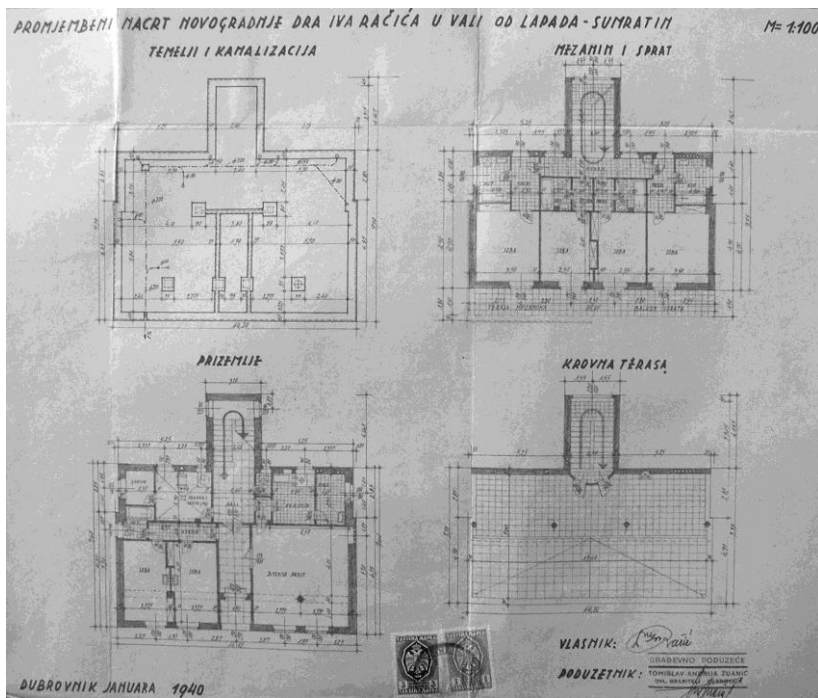
N. Dobrović, Projekt kuće Mitrović, nacrt pročelja, 1939., Milinković (2007.)

kataloška jedinica	182
naziv	Pansion Iva Račića (1940.-1942.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Uvala Sumartin u Lapadu / Šetalište Nika i Meda Pucića 4
katastarska oznaka	čest. zgr. 840 k.o. Gruž
naručitelj	dr. Ivo Račić, liječnik
projektant	Budimir Pervan i Tomislav Andrija Žuanić
osnova za atribuciju	potpis i pečat, komparacija
izvođač	Tomislav Andrija Žuanić
izvorna namjena	pansion
današnja namjena	stambena
datacija projekta	siječanj 1940.
građevna dozvola	4. ožujka 1940.
uporabna dozvola	13. svibnja 1942.
opis	Pansion je smješten na uskoj izduženoj parceli što se od obalne ceste uz sjevernu stranu uvale Sumartin diže uz padinu brijega. Dvokatnica ravnog krovišta položena je na kaskadno organiziranom terenu, na gornjem dijelu parcele, iza pansiona kojeg je za istog naručitelja nešto ranije realizirao arhitekt Jozo Dražić. Pravokutne tlocrtne osnove s istaknutim stubišnim tijelom na začelju, zgrada je suvremeno koncipirana, a ustupak regionalnim graditeljskim karakteristikama predstavlja izvedba glavnog, južnog pročelja kamenom. Čitavom širinom pročelja na katovima se pružaju balkoni, a krovna terasa dijelom je natkrita nadstrešnicom. Hotelske sobe funkcionalno su organizirane, uz maksimalnu iskoristivost tlocrtne površine u odnosu na pristupne hodnike. Sve su orijentirane prema jugu i sve imaju predsoblje, kupaonicu i ugradbene ormare.
današnje stanje	Zgrada je nakon Drugog svjetskog rata oduzeta vlasniku i namijenjena za odmaralište. Proširena je prema istoku dogradnjom koja prati izvorno oblikovanje, a natkriti dio terase je zatvoren i preuređen u hotelske sobe. Pred pročeljem je izgrađen manji paviljon, a uz začelje stambena zgrada.
kontekstualizacija	U nužnoj usporedbi s ranijim, nerealiziranim rješenjem Nikole Dobrovića, izvedena zgrada oblikovno i prostorno – organizacijski djeluje inferiorno, no ujedno joj se ne može odreći kvaliteta - funkcionalna organizacija te modernističko oblikovanje koje kao jedini ustupak regionalnom izričaju ima kamenom građeno pročelje.
izvori	HR-DADU-292, svež. 150/1
literatura	MARIJA MILINKOVIĆ, Kritička praksa arhitekta Nikole Dobrovića: Dubrovački period (1934.-1943.), magistarski rad, Beograd, 2007.
status zaštite	-
napomene	Prvi projekt za gradnju dva pansiona na zemljištu dr. Iva Račića izradio je u lipnju 1937. godine Jozo Dražić. Projekt je od strane Općinskog poglavarstva odobren u prosincu 1937., no žalbe vlasnika susjednih parcela usporile su izvedbu. Donja kuća ipak je 1938. godine realizirana prema Dražićevu projektu, dok je za gornju novu varijantu izradio prvo Nikola Dobrović, a zatim i Pervan i Žuanić. Gradnja pansiona započeta je vjerojatno krajem 1938. ili početkom 1939. godine, no uslijed okolnosti, zahtjev za izdavanjem dozvole podnesen je tek početkom 1940. godine, kada je izgradnja već bila pri kraju.

Prilozi 182

B. Pervan i T. A. Žuanić, Pansion Iva Račića, nacrt pročelja, presjek, 1940., DADU

B. Pervan i T. A. Žuanić, Pansion Iva Račića, tlocrti, 1940., DADU

Pansioni dr. Iva Račića nakon izgradnje

kataloška jedinica	183
naziv	Kavana obitelji Rusko i projekt regulacije Pila (1939.-1942.)
vrsta zahvata	novogradnja, regulacija predjela
razina realizacije	djelomično izvedeno (podrum i dijelovi prizemlja koji su kasnije uklonjeni), idejni projekt regulacije Pila
lokacija / adresa	Dubrovnik, Pile
katastarska oznaka	čest. zem. 12 k.o. Dubrovnik (kuća Rusko)
naručitelj	dr. Ivo i Marko Rusko
projektant	Mladen Kauzlaric i Stjepan Gomboš
osnova za atribuciju	potpis i pečat na nacrtima, prepiska, novinski članci
izvođač	Dubrovačko građevno društvo s o.j.
izvorna namjena	kavana
današnja namjena	ugostiteljska, noćni klub (podrum)
datacija projekta	23. rujna 1939. (kavana), studeni 1940. (regulacija Pila)
građevna dozvola	6. ožujka 1940., 4. srpnja 1942. (korigirani projekt, autor(?))
uporabna dozvola	-
opis	<p>Na mjestu gdje se trg Brsalje sužava u početak Puta od Gruža (tada Put XIII novembra, danas Ulica branitelja Dubrovnika) arhitekti su projektirali jednokatnicu koja bi pred istočnim i sjevernim pročeljem imala trijem s arkadama, odnosno natkriveni pješački pasaż, jer bi arkade na sjevernoj strani dosezale do ruba kolnika. Zamišljena kao uglovnica koja bi definirala početak ulice i granicu trga, zgrada je trebala u prizemlju imati dućane a na katu kavanu, natkritu ravnim krovom i ostakljenu prema uskoj terasi nad arkadama.</p> <p>Nakon reakcije javnosti, obustave radova i javne polemike, tijekom žalbenog postupka na odluku Općine, u studenom 1940. godine, arhitekti su predstavili „<i>Studiju za regulaciju Puta XIII novembra i Šetališta kralja Aleksandra</i>“ - platoa Pila s Brsaljama i današnje Ulice branitelja Dubrovnika do kompleksa Stare bolnice. Projektom se predlaže izgradnja jednokatnica ili „<i>niskih dvokatnica</i>“ s arkadama u prizemlju na sjevernoj strani platoa, umjesto postojećeg niza zgrada od palače Pucić (tada hotel „Pošta“) do vrta hotela Imperial. Početak ulice bi se proširio sa sjeverne strane, oduzevši dio vrta hotelu Imperial, dok bi se južna strana ulice ujednačila izvedbom arkada poput onih na zgradi obitelji Rusko.</p>
današnje stanje	Sagrađene arkade prizemlja zgrade su porušene nakon Drugog svjetskog rata, a podrumski etaža danas se koristi kao noćni klub.
kontekstualizacija	Dok kavana obitelji Rusko još jednom potvrđuje inventivnost arhitekata u interpoliranju novih struktura u zahtjevne prostorne situacije i rješavanju mikrourbanističkih problema, predložena urbanistička regulacija Pila predstavlja teško provediv purifikatorski zahvat, na tragu promišljanja začetih oko uklanjanja kavane „Dubravke“ (1937.), ovaj put osmišljen prvenstveno kako bi se opravdao vlastiti arhitektonski projekt. Uniformiranje fasada beskrajnim arkaturama može se promatrati kao odraz duha vremena i promjene ukusa u godinama pred početak Drugog svjetskog rata, no i pristup problemu znatno odudara od onoga s početka istog desetljeća, kada arhitekti projektiraju „Gradsku kavanu“ i Općinsku tržnicu. Umjesto stvaranja nove prostorne vrijednosti proizišle iz kreativnog čina temeljenog na istančanom senzibilitetu za zadani kontekst, kod kojeg je oblikovanje usko vezano s konstruktivnim i funkcionalnim nužnostima, zahvat regulacije Pila temelji se na širokoj gesti površinskog apliciranja proizvoljno izabranog motiva.
izvori	HR-DADU-292, svež. 151/1, 157/9; MGZ-MK
literatura	STJEPAN GOMBOŠ, MLADEN KAUZLARIĆ, Regulacija Pila. Jedan dubrovački arhitektonski i urbanistički problem, Novosti, 1. veljače 1941., 32, Dubrovački prilog, 22-23 ANTUN BAĆE, Arhitekti Mladen Kauzlaric i Stjepan Gomboš, Peristol, 53, Zagreb, 2010., 105-120, 115-116
status zaštite	Zaštićeno u sklopu Povijesne cjeline grada Dubrovnika i njene neposredne okoline (Z-3818) – zona „A“

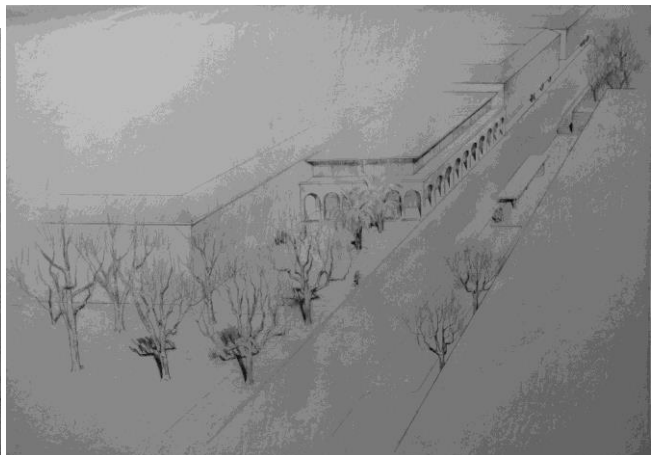
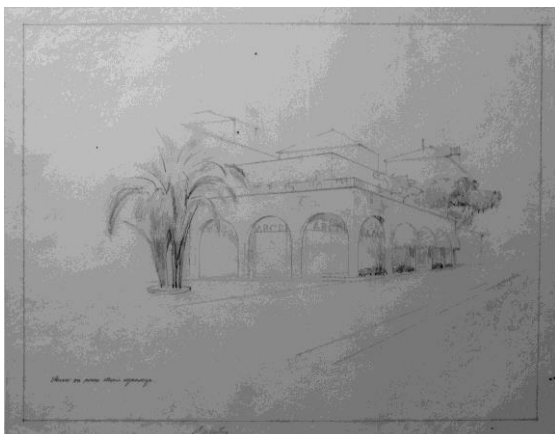
Prilozi 183

M. Kauzlarić i S. Gomboš, Kavana obitelji Rusko i regulacija Pila, prostorni prikaz, 1940., MGZ

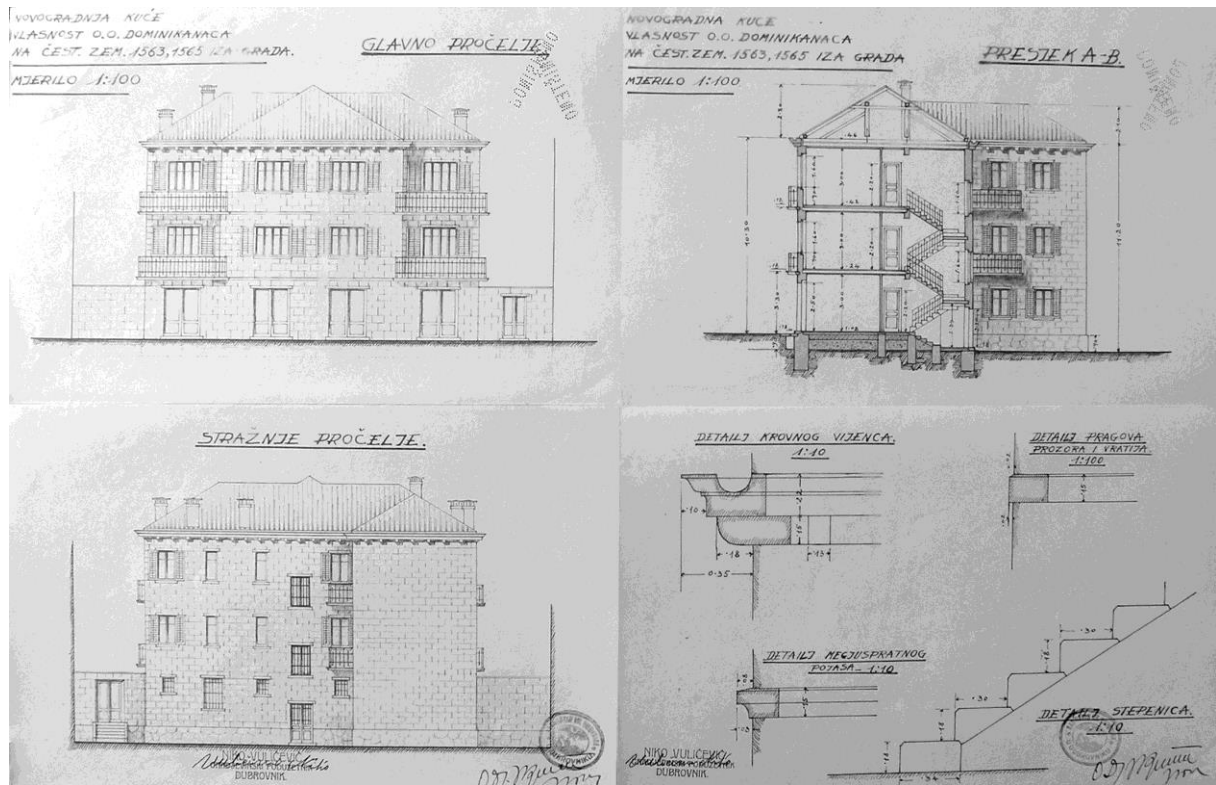
M. Kauzlarić i S. Gomboš, Kavana obitelji Rusko i regulacija Pila, prostorni prikaz, 1940., MGZ

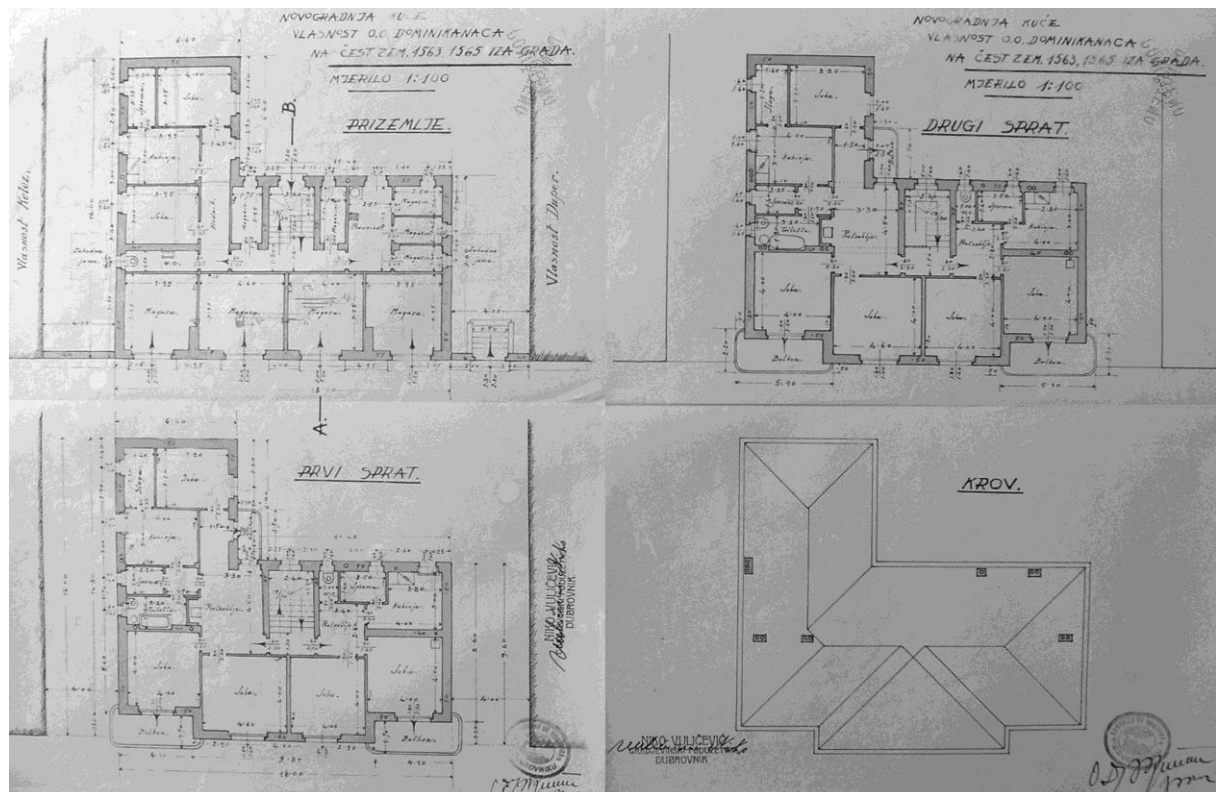
M. Kauzlarić i S. Gomboš, Kavana obitelji Rusko, prostorni prikazi, 1940., MGZ

kataloška jedinica	184
naziv	Stambeno - poslovna zgrada Samostana sv. Dominika (1940.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Iza Grada / Hvarska 48
katastarska oznaka	čest. zgr. 659, čest. zem. 1563, 1565 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Samostan sv. Dominika u Dubrovniku
projektant	?
osnova za atribuciju	-
izvođač	Niko Vuličević, građevinski poduzetnik
izvorna namjena	stambeno-poslovna zgrada
današnja namjena	stambeno-poslovna zgrada
datacija projekta	-
građevna dozvola	30. travnja 1940.
uporabna dozvola	-
opis	<p>Dvokatna stambeno - poslovna zgrada s pet stanova i dućanima u prizemlju smještena je u Hvarskoj ulici sjeverno od povijesne jezgre. Pred glavnim zapadnim pročeljem pruža se prostrani plato na kojem su se u doba izgradnje nalazile garaže, a danas parkiralište. Zgrada ima „L“ tlocrtnu osnovu, pročelja su joj građena kamenom, a natkrivena je krovštem s pokrovom od kupe kanalice. Glavno pročelje simetrično je organizirano, u zoni katova ima uvučene uglove s balkonima ograđenima jednostavnom željeznom ogradom. Jednostavno profilirani razdjelni vijenci prate liniju balkonskih ploča, a pročelje zaključuje završni vijenac položen na zaobljene konzolice. Otvori imaju istaknute glatko obrađene natprozornike i nadvratnike te prozorske klupčice, dok su im bočne strane bez okvira.</p> <p>Glavni ulaz u zgradu smješten je na začelju i vodi na stubište. U prizemlju se, uz četiri dućana usmjerena prema zapadu, nalaze spremišta i praonica te u sjeveroistočnom krilu jedan manji stan. Na katovima se nalaze po dva stana, veći trosobni sjeverno i manji dvosobni južno. Stambene prostorije organizirane su oko središnjeg predsoblja.</p>
današnje stanje	Zgrada je zadržala izvorni volumen i oblikovanje vanjštine.
kontekstualizacija	Pročišćena od stilskih reminiscencija, no naglašenih regionalnih obilježja i tradicionalne konstrukcije, manja stambeno - poslovna zgrada nastala krajem međuratnog razdoblja, usvaja oblikovna rješenja koja su kod sličnih projektnih zadataka u lokalnoj sredini razvili Jozo Dražić i Konrad Fleck.
izvori	HR-DADU-292, svež. 136/14
literatura	-
status zaštite	Zaštićeno u sklopu Povijesne cjeline grada Dubrovnika i njene neposredne okoline (Z-3818) – zona „B“
napomene	-

Prilozi 184

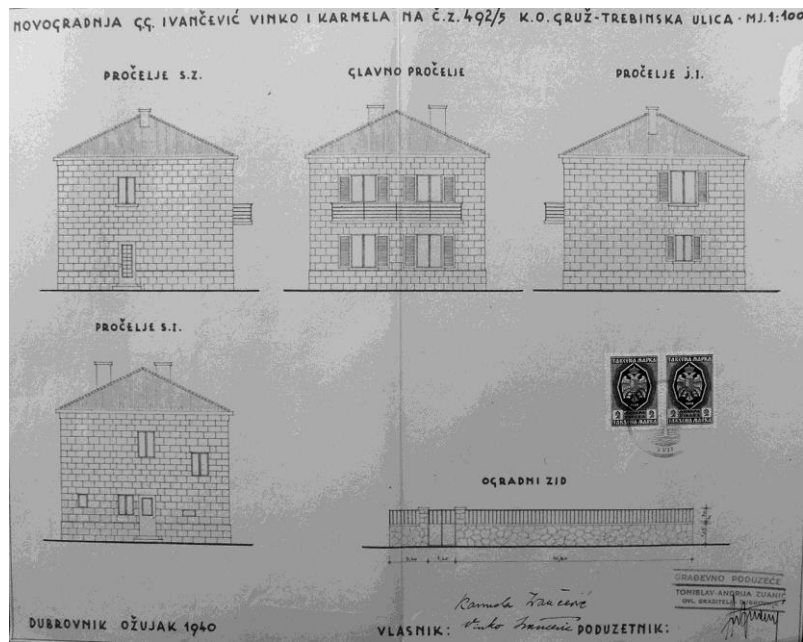
Nepoznati projektant, Stambeno-poslovna zgrada Samostana sv. Dominika, nacrti pročelja, presjek, detalji, 1940., DADU

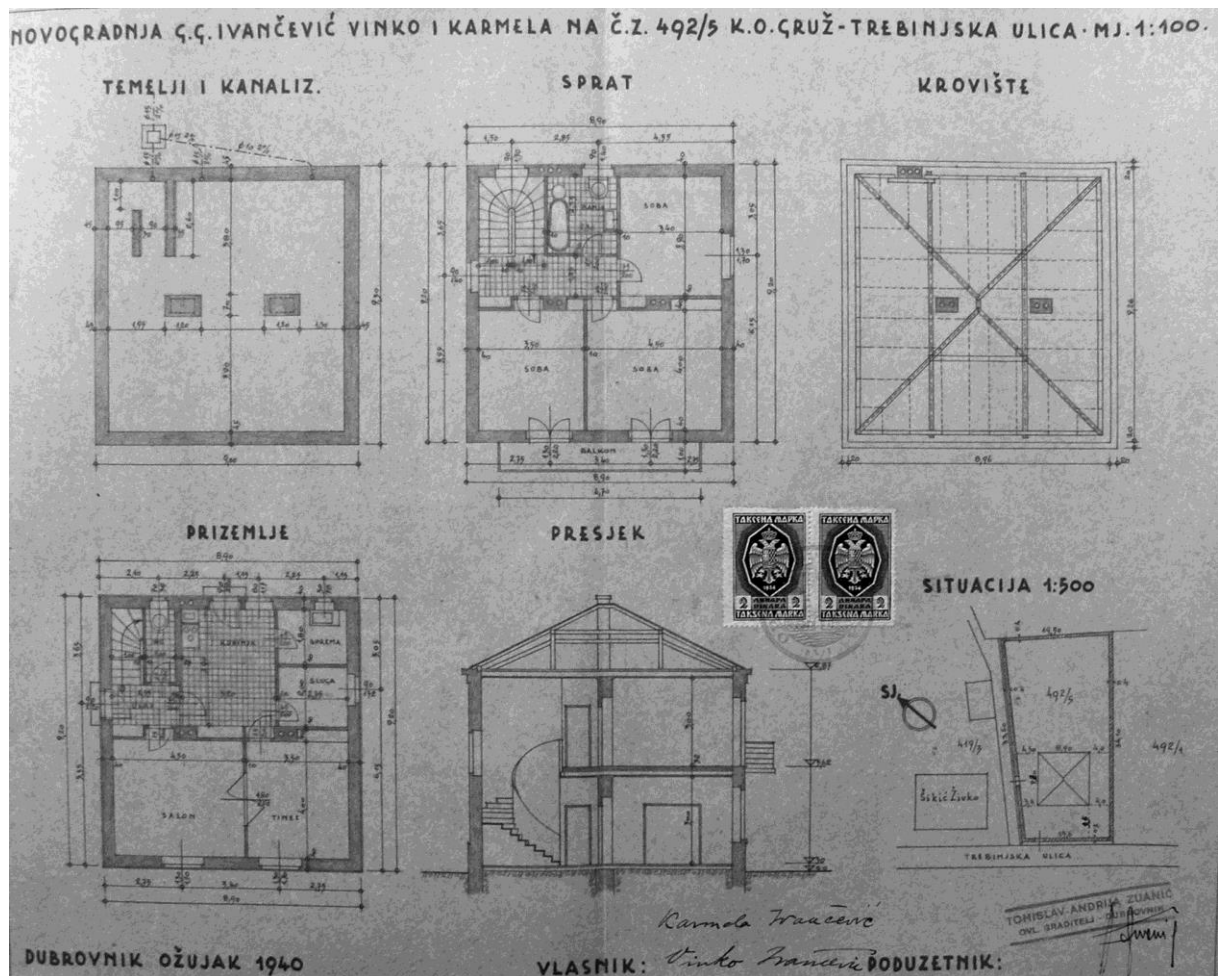
Nepoznati projektant, Stambeno-poslovna zgrada Samostana sv. Dominika, tlocrti, 1940., DADU

kataloška jedinica	185
naziv	Kuća Ivančević (1940.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Gruž / Šipčine 22
katastarska oznaka	čest. zgr. 734 na čest. zem. 492/5 k.o. Gruž
naručitelj	Vinko i Karmela Ivančević
projektant	Budimir Pervan i Tomislav Andrija Žuanić
osnova za atribuciju	potpis i pečat, komparacija
izvođač	Tomislav Andrija Žuanić
izvorna namjena	stambena, obiteljska kuća
današnja namjena	stambena, obiteljska kuća
datacija projekta	ožujak 1940.
građevna dozvola	10. svibnja 1940.
uporabna dozvola	19. listopada 1940.
opis	Manja obiteljska kuća smještena na nevelikoj vrtnoj parceli u ulici Šipčine u Gružu. Jednostavni kameni kubični volumen natkrit je četverostrešnim krovom, a detalji arhitektonske opreme su reducirani i lišeni dekoracije. Na zidnim platnima istaknute su samo prozorske klupčice, krovni kanal te betonska ploča balkona na glavnom pročelju. Raspored unutrašnjosti također nastoji izmiriti zahtjeve građanskog komfora s nevelikim tlocrtnim gabaritom, prije svega smanjenjem dimenzija predsoblja i reduciranjem njegove uloge kao komunikacijskog čvorišta uspostavom alternativnih pravaca kretanja, a primjena međukatne armiranobetonske konstrukcije omogućila je da se unutrašnji zidovi liše konstruktivne uloge i iskoriste za smještaj ugradbenih ormara.
današnje stanje	Očuvan je izvornim volumen i oblikovanje vanjštine. U jugoistočnom uglu vrtne parcele sagrađena je garaža.
kontekstualizacija	Obiteljska kuća Ivančević primjer je sažete forme kod koje su modernističke težnje autora izmirene s tradicijskim regionalnim graditeljskim karakteristikama te ukusom i mogućnostima naručitelja.
izvori	HR-DADU-292, svež. 148/15
literatura	-
status zaštite	-
napomene	-

Prilozi 185

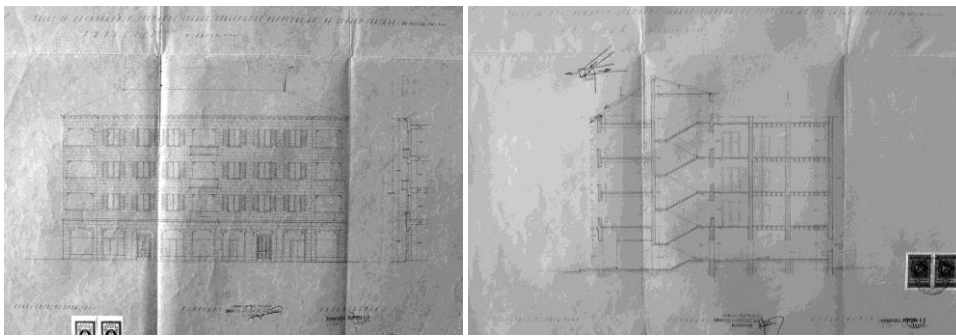
B. Pervan i T. A. Žuanić, Kuća Ivančević, nacrt pročelja, 1940., DADU

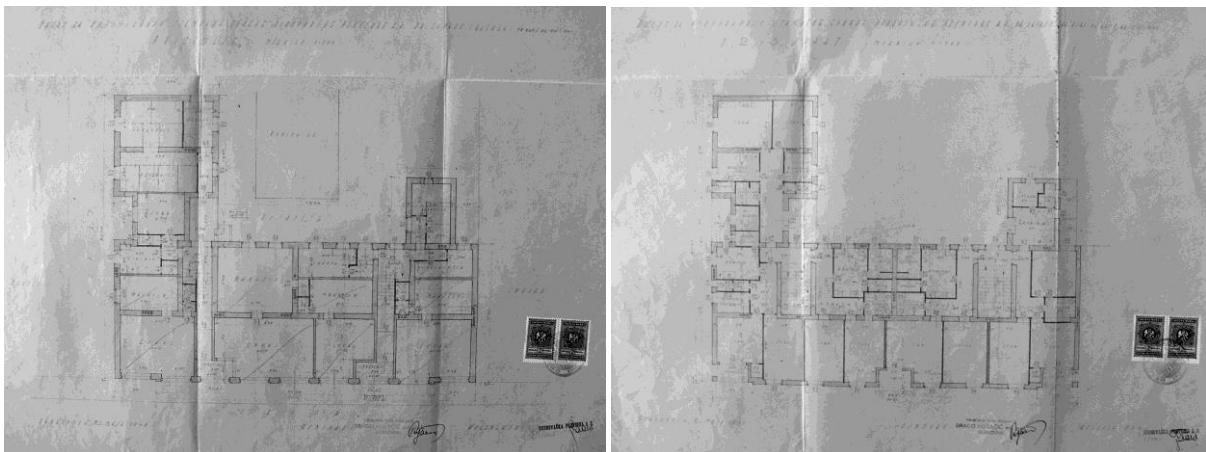
B. Pervan i T. A. Žuanić, Kuća Ivančević, tlocrti, presjek, situacija, 1940., DADU

kataloška jedinica	186
naziv	Stambeno – poslovna zgrada „Dubrovačke plovidbe“ - „Ragusea“ (1940.-1941.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Batala / Nikole Tesle 9-12
katastarska oznaka	čest. zgr. 792 k.o. Gruž
naručitelj	Dubrovačka plovidba a.d.
projektant	Drago Pogačić
osnova za atribuciju	komparacija, potpis na nacrtima
izvođač	Drago Pogačić, ovlašteni graditelj
izvorna namjena	stambeno - poslovna
današnja namjena	stambeno - poslovna
datacija projekta	svibanj 1940.
građevna dozvola	12. srpnja 1940., 17. siječnja 1941. (dogradnja drugog dijela)
uporabna dozvola	17. siječnja 1946. (molba za kolaudaciju)
opis	<p>Voluminozna trokatnica smještena je na Batali, uz cestu koja prati obalu Gruškog zaljeva. Osnovni kubični volumen zgrade, izdužene pravokutne tlocrtne osnove, natkriven je četverostrešnim krovom, a uz začelje se vežu dva veća i jedan manji aneks, zaključeni krovnim terasama. Glavno, sjeverno pročelje zgrade s petnaest vertikalnih osi otvora građeno je bračkim kamenom, prizemlje rastvoreno prostranim pravokutnim otvorima dućana, rustične je obrade, dok su etaže građene fino obrađenim klesancima. Pročelje ima asimetričan oblik, rubne prozorske osi te peta, šesta i sedma s istočne strane, rastvorene su lođama.</p> <p>Zgrada na svakom katu ima po osam prostranih dvosobnih i trosobnih, dobro organiziranih stanova, tri stubišta i poslovne prostore i skladišta u prizemlju. Međukatne konstrukcije su armiranobetonske.</p>
današnje stanje	Zgrada je zadržala izvorni volumen i oblikovanje glavnog pročelja.
kontekstualizacija	Jedina velika stambeno-poslovna zgrada izgrađena u Dubrovniku tijekom međuratnog razdoblja unijela je potpuno novo mjerilo u izgradnji Gruškog zaljeva, koje nije uspjela pratiti ni poslijeratna izgradnja. Projektant je suzdržanom primjenom povijesnih reminiscencija zgradi nastojao dati monumentalni izraz, a asimetrična organizacija glavnog pročelja uvjetovana je izmjenom projekta (dogradnjom) tijekom izvedbe.
izvori	HR-DADU-292, svež. 145/14, 146/1
literatura	-
status zaštite	-
napomene	<p>Tijekom izvedbe zatražena je dozvola za dogradnju zgrade prema istoku. Projekt dogradnje odobren je 17. siječnja 1941. godine.</p> <p>Uporabna dozvola izdana je tek 1947. godine. Iz molbe vlasnika, „Dubrovačke plovidbe“ a.d., doznaje se da je zgrada tek nakon rata u potpunosti dovršena, da su izvršeni manji popravci šteta nastalih bombardiranjem te da je zgrada već useljena.</p>

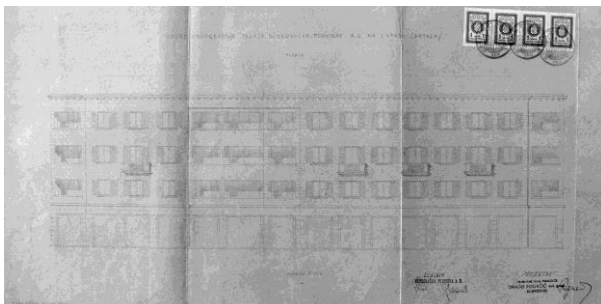
Prilozi 186

D. Pogačić, Stambeno – poslovna zgrada „Dubrovačke plovidbe“, nacrt pročelja, presjek, 1940., DADU

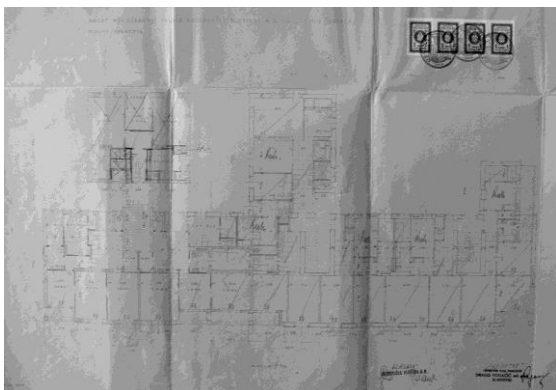
D. Pogačić, Stambeno – poslovna zgrada „Dubrovačke plovidbe“, tlocrt prizemlja i katova, 1940., DADU

D. Pogačić, Stambeno – poslovna zgrada „Dubrovačke plovidbe“, dogradnja, nacrt pročelja, 1940., DADU

Stambeno – poslovna zgrada „Dubrovačke plovidbe“ - „Ragusea“

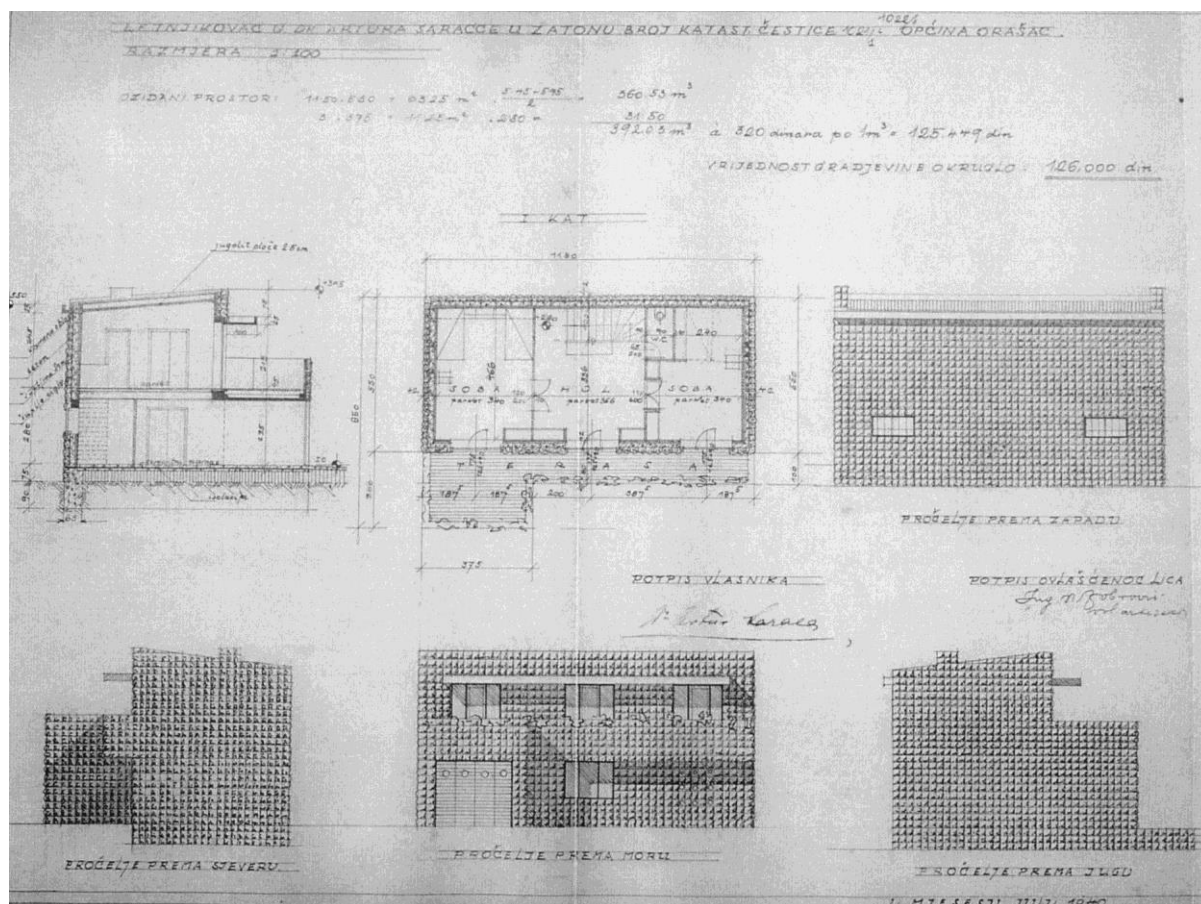

D. Pogačić, Stambeno – poslovna zgrada „Dubrovačke plovidbe“, dogradnja, tlocrt katova, 1940., DADU

kataloška jedinica	187
naziv	Vila „Svid“ (1940.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Zaton Mali
katastarska oznaka	čest. zgr. 320 na čest. zem. 1022/1 k.o. Zaton
naručitelj	dr. Artur Saraca
projektant	Nikola Dobrović
osnova za atribuciju	potpis na nacrtima
izvođač	?
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	srpanj 1940.
građevna dozvola	1940.
uporabna dozvola	?
opis	<p>Jednokatna vila s krovnom terasom, „L“ tlocrtne osnove, smještena je na vrtnoj parceli u Malom Zatonu. Konstrukcija građevine je armirano-betonska, a pročelja su joj obložena kamenom u pravilnom rasteru sljubnica. Glavno pročelje, usmjereno istoku, u zoni je prizemlja rastvoreno prozorom položenim u središnjoj osi te širokim, pravokutnim otvorom orsana južno. Nad istaknutim krilom orsana u zoni kata je terasa, na koju se prema sjeveru veže balkon. Zona kata prema terasi i balkonu rastvorena je trima trokrilnim vratima. Nad otvorima kata istaknuta je armirano-betonska streha. Bočne fasade su u potpunosti zatvorene, dok su na sjevernoj strani začelja, na manjem prizemnom istaku, smještena ulazna vrata.</p> <p>Ulaz vodi u <i>hol</i>, povezan sa servisnim traktom istočno te dnevnim prostorijom južno. Jednokrako stubište za kat položeno je uz začelni zid u središnjoj osi. Stubište vodi u predsoblje kata, na koje se sa sjevera i juga veže po jedna spavaća soba.</p>
današnje stanje	Očuvan je izvorni volumen i oblikovanje vanjštine vile, izuzev što je prozor prizemlja na istočnom pročelju preoblikovan u vrata te cjelovitost vrtno-parcele.
kontekstualizacija	Vila „Svid“ posljednje je ostvarenje Nikole Dobrovića na dubrovačkom području te ujedno i jedini realizirani projekt namijenjen individualnom stanovanju kod kojega je u cijelosti primijenjena kamena obloga pročelja. Stroga simetrija samonametnuta u ranijim Dobrovićevim ostvarenim vilama omekšana je uvođenjem bočnog krila s orsanom, u čitavu Dobrovićevu opusu najdoslovnije reference na dubrovačku ladanjsku tradiciju. No potrebno je napomenuti kako je izvedba orsana uvjetovana prvenstveno funkcionalnim razlozima, jer je u doba izgradnje područje Zatona doista bilo najdostupnije morskim putem.
izvori	literatura
literatura	<p>DUŠKO KEČKEMET, Moderna arhitektura u Dalmaciji, u: Arhitektura, 156-157, Zagreb, 1976., 65-79, 78</p> <p>MARINA OREB MOJAŠ, Graditeljska ostvarenja Nikole Dobrovića na dubrovačkom području, u: Arhitektura urbanizam, 93, Beograd, 1984., 4-10</p> <p>MARINA OREB MOJAŠ, Materijal, simetrija, brod, u: Arhitektura, 186-188, Zagreb, 1984., 60-63</p> <p>Arhitekti članovi JAZU, (ur.) Drago Galić, Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, 437, Zagreb, 1991., 66</p> <p>MARIJA MILINKOVIĆ, „Duhovni modul“ arhitekta Nikole Dobrovića: analiza modularne koordinacije na primeru dva projekta iz dubrovačkog perioda, u: Arhitektura i urbanizam, 16/17, Beograd, 2005., 87-103</p> <p>MARIJA MILINKOVIĆ, Kritička praksa arhitekta Nikole Dobrovića: Dubrovački period (1934.-1943.), magistarski rad, Beograd, 2007.</p> <p>NORA MOJAŠ, Elementi dizajna u arhitekturi Nikole Dobrovića, u: Strajnićev zbornik, (ur.) Ivan Viđen, Dubrovnik – Zagreb, 2009., 123-146</p> <p>SANDRA USKOKOVIĆ, Moderna arhitektura kao kulturna baština Dubrovnika, Zagreb,</p>

	2009., 106-109 SANDRA USKOKOVIĆ, Modernitet i tradicija u novijoj dubrovačkoj arhitekturi, u: Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, 50, Zagreb - Dubrovnik, 2012., 305-338, 332-335
status zaštite	-
napomene	Dokumentacija vezana za ishođenje odobrenja za izgradnju vile nije pronađena, no u odnosu na očuvano projektno rješenje, izvedena vila pokazuje određena odstupanja - umjesto skrivenog jednostrešnog krovišta izvedena je krovna terasa.

Prilozi 187

N. Dobrović, Vila „Svid“, presjek, tlocrt kata, nacrt pročelja, 1940., Milinković (2007.)

kataloška jedinica	188
naziv	Vila Gozze (oko 1940.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Zaton Mali / Obala Stjepana Radića 47
katastarska oznaka	čest. zgr. 327, 328 na čest. zem. 1171/1, 1171/2 k.o. Zaton
naručitelj	dr. Srđan i dr. Vuko Gozze, pravnici
projektant	Juraj Denzler(?)
osnova za atribuciju	komparacija
izvođač	?
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	-
građevna dozvola	-
uporabna dozvola	-
opis	<p>Smještena u Malom Zatonu, u dnu dubokog zaljeva, na prostranoj vrtnoj parceli, koja je prije nasipanja i gradnje dužobalne ceste dosegala do same morske obale, vila impostacijom prati liniju izgradnje okolnih ladanjskih zdanja. Pred pročeljem kuće uzdiže se prostrana popločena terasa, a u jugozapadnom uglu vrta smješten je orsan, spremište za čamce.</p> <p>Jednokatnica natkrivena plitkim krovom građena je kamenom, s laganim u pravilne korševe uskih sljubnica. Glavno, južno pročelje joj je simetrično komponirano s blago istaknutim središnjim volumenom prizemlja, nad kojim je istaknut balkon kata. Na začelju je središnji volumen jače istaknut čitavom visinom. U središnjoj osi začelja smješten je ulaz do kojega je vodilo dvokrako stubište, prema prostranom stražnjem vrtu ograđeno niskim parapetnim zidom.</p> <p>Kod južnog pročelja primijenjena je stroga simetrija u rasporedu otvora, a na bočnim fasadama i začelju otvori se prilagođavaju unutrašnjem rasporedu. Otvori su usječeni u zide, a posebno je zanimljiv detalj natprozornika kata, gdje je u monolitnoj kamenoj gredi isklesan istaknuti profilirani vijenac, decentni citat graditeljske tradicije.</p> <p>Unutrašnjost je organizirana razložno, no bez značajnijeg odmaka od uobičajene sheme građanske kuće; središnje mjesto prizemlja zauzima prostrana dvorana, rastvorena prema terasi i morskoj obali, a bočno povezana s blagovaonicom i salonom. Uz začelje su smješteni maleno predvorje, kuhinja te stubište koje vodi do spavaćih soba i kupaonice na katu.</p>
današnje stanje	Kuća je zadržala izvorni volumen i oblikovanje vanjštine, kao i integritet vrtne parcele. Nakon Drugog svjetskog rata, prilikom podjele kuće na dva etažna stana, stubište pred ulazom je preoblikovano; istočni prozor prizemlja na začelju pretvoren je u drugi ulaz te je ispred izvedeno zasebno prilazno stubište, za što su iskorišteni elementi istočnog kraka izvornog stubišta.
kontekstualizacija	Naslanjajući se na već razvijena oblikovna rješenja kojim se moderna prilagodila regionalnom kontekstu, arhitekt strogom osnom simetrijom glavnog pročelja naglašava monumentalnost forme i uspijeva, bez korištenja stilskih reminiscencija i arhitektonske dekoracije, uklopiti vilu u dužobalni niz reprezentativne izgradnje prethodnih razdoblja.
izvori	-
literatura	-
status zaštite	Preventivno zaštićeno kulturno dobro (P-4918)
napomene	Iako se vila obitelji Gozze ne spominje u popisima radova Jurja Denzlera, a projektna dokumentacija nije pronađena, postoji više indicija da je arhitekt Denzler njen autor.

Prilozi 188

Vila Gozze, južno i sjeverno pročelje

Vila Gozze, orsan

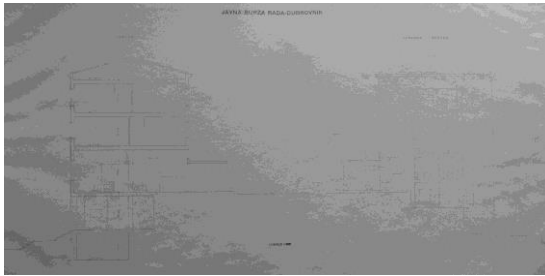
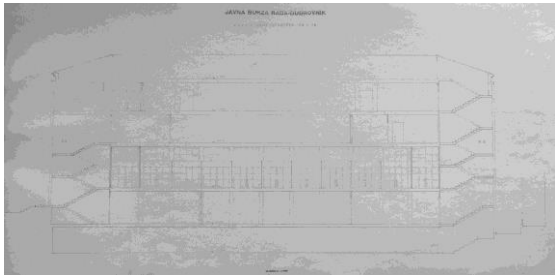
Vila Gozze, vrt

kataloška jedinica	189
naziv	Projekt Burze rada (1940.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	natječajni projekt
lokacija / adresa	Dubrovnik, Gruž
katastarska oznaka	-
naručitelj	Javna burza rada
projektant	Juraj Denzler
osnova za atribuciju	nacrti pohranjeni u arhitektovoj ostavštini, navodi u literaturi
izvođač	-
izvorna namjena	Burza rada
današnja namjena	-
datacija projekta	25. rujna 1940. (opis projekta)
građevna dozvola	-
uporabna dozvola	-
opis	<p>Na natječaju za zgradu Burze rada u Dubrovniku projekt Jurja Denzlera osvojio je drugu nagradu.</p> <p>Građevinska parcela nalazila se u Gružu, uz trasu tzv. Carinskog puta (danas Ulica Andrije Hebranga), prometnice koja je predstavljala novu poveznicu između Gruža i istočnih dijelova grada i čija je izgradnja upravo započinjala.</p> <p>Izdugoženog pravokutnog tlocrta, Burza je koncipirana kao kubični volumen s četiri etaže i suterenom natkriven četverostrešnim krovom. Zgrada je položena na kosom, kaskadno organiziranom terenu - u razini prometnice nalazi se „I. prizemlje“, namijenjeno čekaonicama i uredima burze rada, dok je „II. prizemlje“, namijenjeno javnom kupatilu te ulazima u prenoćišta za radnike i radnice i „hotel - azil“, na nižoj koti. Ova etaža ima zaseban ulaz na jugozapadnoj strani, kojemu se pristupa preko bočno položenih stubišnih ulica. Na prvom katu nalazi se prenoćište za radnice, „hotel-azil“ i stan upravitelja, a na drugom katu prenoćište za radnike i stan nadstojnika. Vertikalna komunikacija ostvarena je s četiri zasebna stubišta, kojima su grupirani, odnosno razdijeljeni pojedini sadržaji.</p> <p>Pročelja zgrade, građena kamenom, simetrično su organizirana, s trijemovima u zoni prizemlja i nizovima pravokutnih prozora na katovima. Trijem sjeveroistočnog, cesti usmjerenog pročelja, istaknut je izvan volumena zgrade i ima vitke stupove kružnog presjeka. Na jugozapadnom pročelju, usmjerenom prema gruškome zaljevu, trijem sa stupcima pravokutnog presjeka uvučen je unutar volumena zgrade, a do trijema vodi široko pristupno stubište. Oba trijema, prema unutrašnjosti zgrade odijeljena su staklenim stijenama. Bočna pročelja u središnjem su dijelu u potpunosti rastvorena ostakljenim vertikalama stubišta.</p>
današnje stanje	-
kontekstualizacija	Oblikovna koncepcija Burze rada Jurja Denzlera u velikoj se mjeri oslanja na rješenje dubrovačkog OUZOR-a (1936.-1938.) Bele Auera. Prostorna organizacija doima se znatno racionalnije i funkcionalnije u odnosu na prvonagrađeni rad, no kod ocjenjivačkog je odbora očito prevagnuo izraženiji monumentalizam projektnog rješenja Fabijana Kaliterne.
izvori	AF-OJD
literatura	NATAŠA JAKŠIĆ, Arhitektonski opus Jurja Denzlera tridesetih godina dvadesetog stoljeća, doktorski rad, Zagreb, 2007.
status zaštite	-
napomene	-

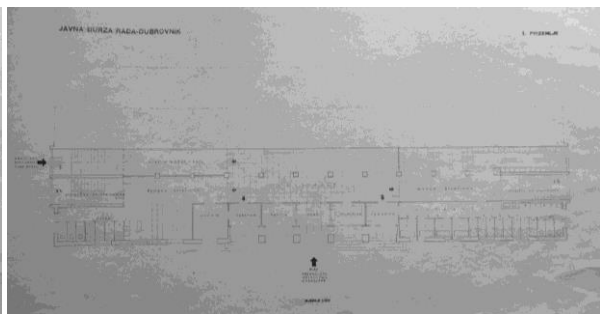
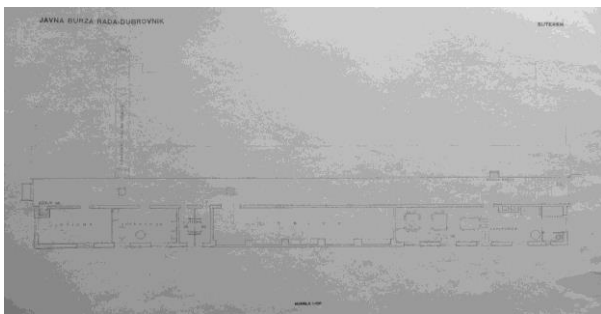
Prilozi 189

J. Denzler, Projekt Burze rada, nacrt pročelja, 1940., AF

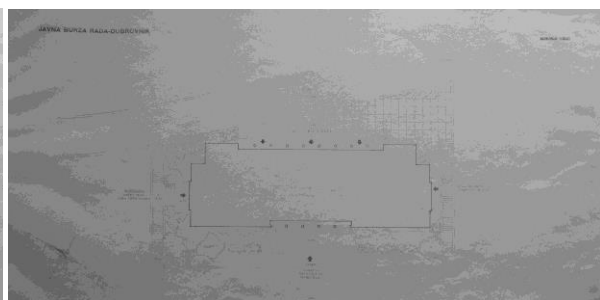
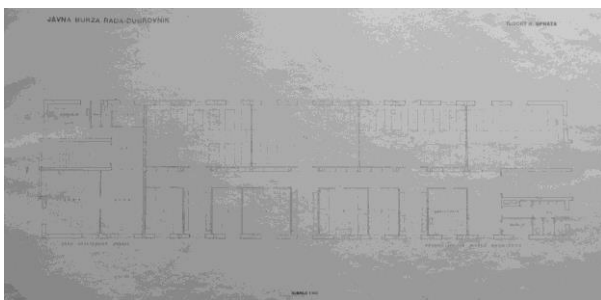
J. Denzler, Projekt Burze rada, presjeci, 1940., AF

J. Denzler, Projekt Burze rada, tlocrt suterena i „I. prizemlja“, 1940., AF

J. Denzler, Projekt Burze rada, tlocrt „II. prizemlja“ i prvog kata, 1940., AF

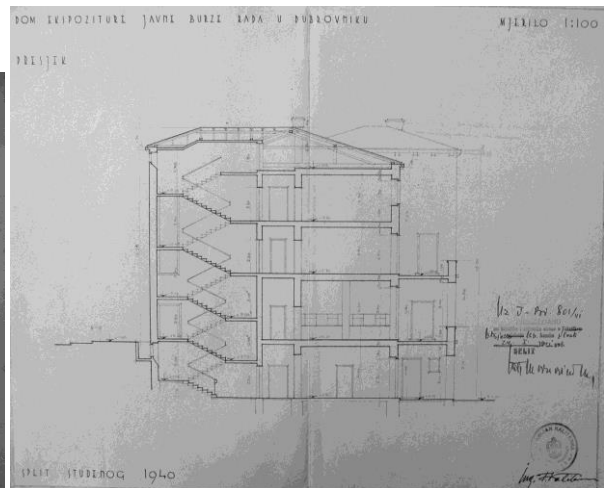
J. Denzler, Projekt Burze rada, tlocrt drugog kata, situacija, 1940., AF

kataloška jedinica	190
naziv	Projekt Burze rada (1940.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	projekt
lokacija / adresa	Dubrovnik, Gruž
katastarska oznaka	čest. zem. 301 k.o. Gruž
naručitelj	Javna burza rada
projektant	Fabijan Kaliterna
osnova za atribuciju	potpis i pečat na nacrtima
izvođač	-
izvorna namjena	ekspozitura Javne burze rada
današnja namjena	-
datacija projekta	studenj 1940.
građevna dozvola	13. veljače 1941.
uporabna dozvola	-
opis	<p>Građevinska parcela otkupljena za gradnju Burze rada nalazila se u Gružu, ispod „Carinskog puta“ (danas Ulica Andrije Hebranga), prometnice koja je predstavljala novu poveznicu između Gruža i istočnih dijelova grada i čija je izgradnja u to vrijeme upravo započinjala. Po provedbi natječaja, na kojemu je Kaliternin projekt osvojio prvu nagradu, otkupljen je i drugi, veći dio zemljišta, koji se od lokacije namijenjene Burzi spušta prema obali. Na ovom je prostoru arhitekt projektirao prostrani trg omeđen trijemovima, namijenjen smještaju tržnice.</p> <p>Zgrada Burze rada zamišljena je kao dvokatnica kosog krovišta, pročelja građenih kamenom. Volumen je organiziran asimetrično, na jugoistočnom dijelu glavnog pročelja uzdiže se volumen, neznatno visinski naglašen, na koji se prema zapadu u zoni suterena i prizemlja naslanjaju trijemovi rastvoreni arkadama. Na začelnoj strani istaknuto je stubišno tijelo, a pred prizemljem se također otvara arkatura trijema.</p> <p>U suterenu zgrade trebali su biti smješteni javno kupatilo, ambulanta te servisni sadržaji - kotlovnica i praonica, u prizemlju uredi s čekaonicama, a na katovima spavaonice za radnike i radnice.</p>
današnje stanje	-
kontekstualizacija	Unutrašnji raspored nesumnjivo je ispunio programske zahtjeve ustanove - smještaj uredskih, zdravstvenih, higijenskih sadržaja, kao i nužnog stambenog smještaja za radnike, no prostorna organizacija djeluje nepregledno, nedovoljno funkcionalno i svakako znatno podređeno oblikovanju reprezentativne vanjštine. Iako ostali natječajni radovi, izuzev drugonagrađenog Denzlerova, nisu poznati, moglo bi se zaključiti da je kod žiriranja veći naglasak dan urbanotvornom značaju građevine, koja je u tada prvenstveno lučkom i industrijskom dijelu grada svojim monumentalizmom s jasnim pozivanjem na tradiciju, stvarno i simbolički trebala zauzeti dominantno mjesto.
izvori	HR-DADU-292, svež. 154/2; *** Pred izgradnjom palače Berze Rada, u: Dubrava, 25. svibnja 1940., 2; *** Stručna anketa radi gradnje Burze rada, u: Dubrava, 25. svibnja 1940., 4; *** Druga sjednica općinskog vijeća, u: Dubrava, 15. lipnja 1940., 2; *** Gradnja zgrade na Radićevoj obali, u: Narodna svijest, 20. studenog 1940., 3; *** Ekspozitura Javne Berze Rada u Dubrovniku, u: Narodna svijest, 23. prosinca 1940., 10
literatura	*** Ekspozitura Javne Berze Rada u Dubrovniku, Narodna svijest, 23. prosinca 1940., 10 DUŠKO KEČKEMET, Moderna arhitektura u Dalmaciji, u: Arhitektura, 156-157, Zagreb, 1976., 65-79, 78 ROBERT PLEJIĆ, Utjecaj praške škole na arhitekturu moderne u Splitu, doktorski rad, Zagreb, 2003., 153
status zaštite	-
napomene	-

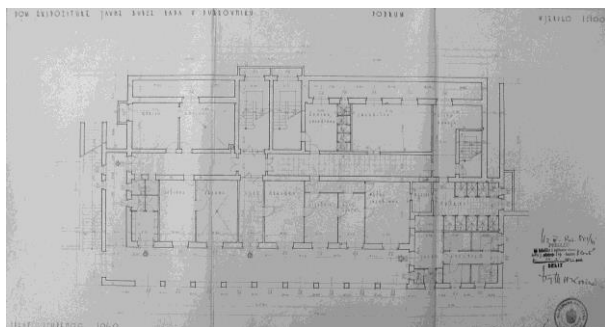
Prilozi 190

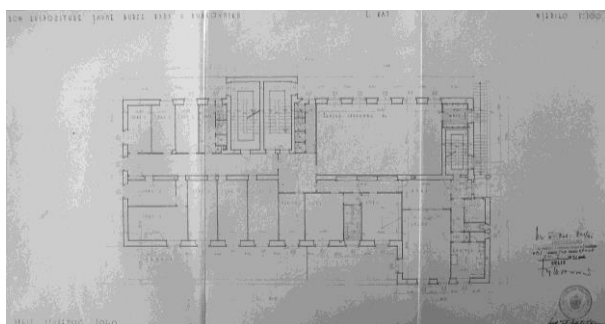
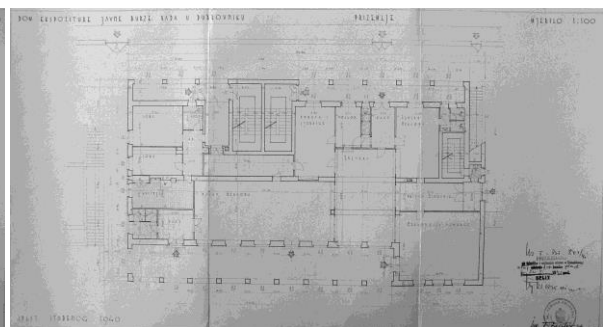
F. Kaliterna, Projekt Burze rada, situacija, presjek, 1940., DADU

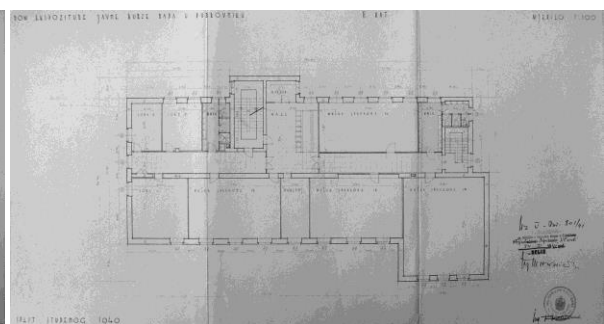
F. Kaliterna, Projekt Burze rada, nacrt pročelja, 1940., DADU

F. Kaliterna, Projekt Burze rada, tlocrt suterena i prizemlja, 1940., DADU

F. Kaliterna, Projekt Burze rada, tlocrt prvog i drugog kata, 1940., DADU

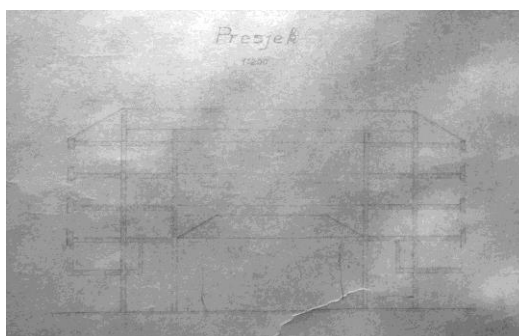
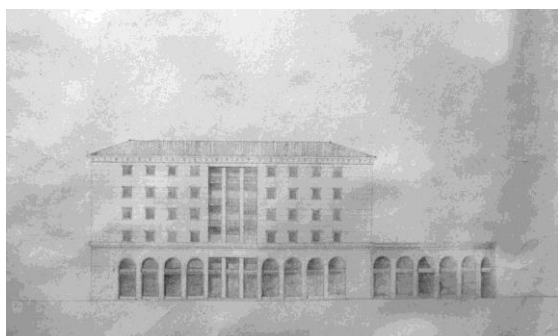

kataloška jedinica	191
naziv	Projekt stambeno - poslovne zgrade „Dubrovačke plovidbe“ (1940.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	projekt
lokacija / adresa	Dubrovnik, Gruž
katastarska oznaka	-
naručitelj	„Dubrovačka plovidba“ a.d.
projektant	Juraj Denzler(?)
osnova za atribuciju	komparacija
izvođač	-
izvorna namjena	stambeno - poslovna zgrada
današnja namjena	-
datacija projekta	rujan 1940.
građevna dozvola	-
uporabna dozvola	-
opis	<p>Lokacija predviđena za izgradnju nalazi se u Gružu, na dijelu nasute obale koja se koristila kao otvoreni skladišni prostor i bila je u vlasništvu Dubrovačke plovidbe. Na ovom su se mjestu nekad nalazili Gruški škari, gdje su sredinom 19. stoljeća građeni posljednji dubrovački jedrenjaci. Zanimljivo je da se ovaj prostor nalazi između obale i zemljišta na kojemu se istovremeno planirala gradnja Burze rada i tržnice.</p> <p>Pravokutne tlocrtne osnove s četiri krila organizirana oko središnjeg atrija, zgrada je trebala imati šest etaža. Prizemlje i međukat bili su namijenjeni poslovnim prostorima - dućanima i uredima, a gornje etaže stanovanju - na svakom katu nalazilo bi se šest stanova. Prostor atrija, iznad zone međukata natkrit staklenim krovom, bio je predviđen za smještaj tržnice. Na začelnoj, sjevernoj strani osnovnom volumenu dodan je aneks u visini dvije etaže, s polukružnim zaobljenjem izmaknutim prema istoku.</p> <p>Pročelja zgrade, građena kamenom, u zoni prizemlja i međukata, uključujući i polukružni istak aneksa, rastvorena su visokim arkadama, iznad kojih teče višestruko profilirani razdjelni vijenac. Katovi su rastvoreni pravokutnim prozorima, a pročelja zaključuje završni vijenac položen na konzole. Središnja zona glavnog južnog pročelja naglašena je visokim stupcima koji u zoni prizemlja i međukata prekidaju ritam arkada, a na stambenim etažama artikuliraju otvore lođa.</p>
današnje stanje	-
kontekstualizacija	<p>Iako bi oblikovna i osnovna prostorna koncepcija (podudarnosti s projektima za Burzu rada i Pomorsko - trgovačku akademiju) mogle upućivati na Jurja Denzlera kao projektanta, što bi dodatno mogle potvrditi obiteljske i prijateljske veze arhitekta s graditeljem Pogačićem, koji istovremeno za istog naručitelja, brodovlasnika Tomu Glavića izvodi više velikih projekata, očite slabosti prostorne dispozicije takvu atribuciju čine nepouzdanom.</p> <p>Prigovori o neprikladnosti lokacije, iznošeni u tadašnjem tisku, doista su bili utemeljeni.</p>
izvori	HR-DADU-OGU, svež. 49/165; *** Gradnja zgrade na Radićevoj obali, u: Narodna svijest, 20. studenog 1940., 3
literatura	*** Gradnja zgrade na Radićevoj obali, u: Narodna svijest, 20. studenog 1940., 3
status zaštite	-
napomene	<p>Nepotpisani projekt datiran u rujan 1940. godine pronađen je u zbirci nacрта Okružnog građevinskog ureda, odnosno Tehničkog odjeljka Sreskog načelstva.</p> <p>U novinskom članku iz studenog 1940. godine u tjedniku „Narodna svijest“ kritizira se namjera izgradnje palače na predviđenoj lokaciji, jer bi zaklonila novu zgradu Burze rada, kao i buduću reprezentativnu izgradnju uz liniju ceste: „<i>Tu mora da bude park, a zgrade se imaju graditi s onu stranu puta gdje ima dovoljno prikladnih zemljišta za gradnju takovih palača i gdje je za njih pravo mjesto.</i>“</p> <p>Nije poznato da li je investitor odustao od gradnje pod pritiskom javnosti i općinskih vlasti ili zbog ratnih okolnosti. Nakon Drugog svjetskog rata prostor je doista iskorišten za uređenje parka.</p>

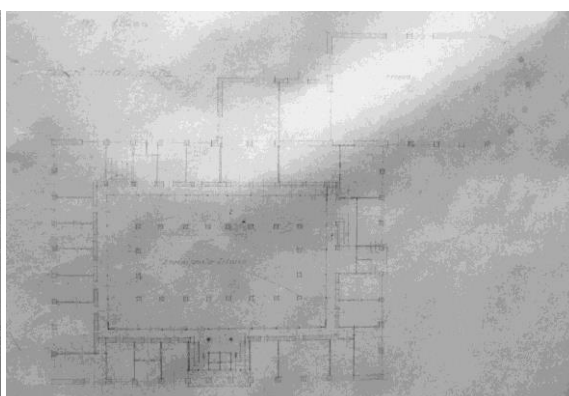
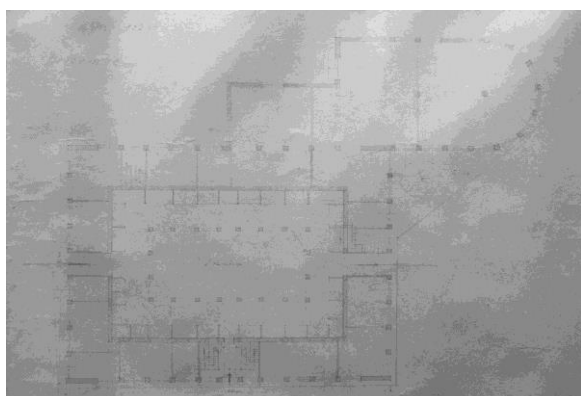
Prilozi 191

Juraj Denzler(?), Projekt stambeno - poslovne zgrade „Dubrovačke plovidbe“, situacija, prostorni prikaz, 1940., DADU

Juraj Denzler(?), Projekt stambeno - poslovne zgrade „Dubrovačke plovidbe“, nacrt pročelja, presjek, 1940., DADU

Juraj Denzler(?), Projekt stambeno - poslovne zgrade „Dubrovačke plovidbe“, tlocrt prizemlja i međukata, 1940., DADU

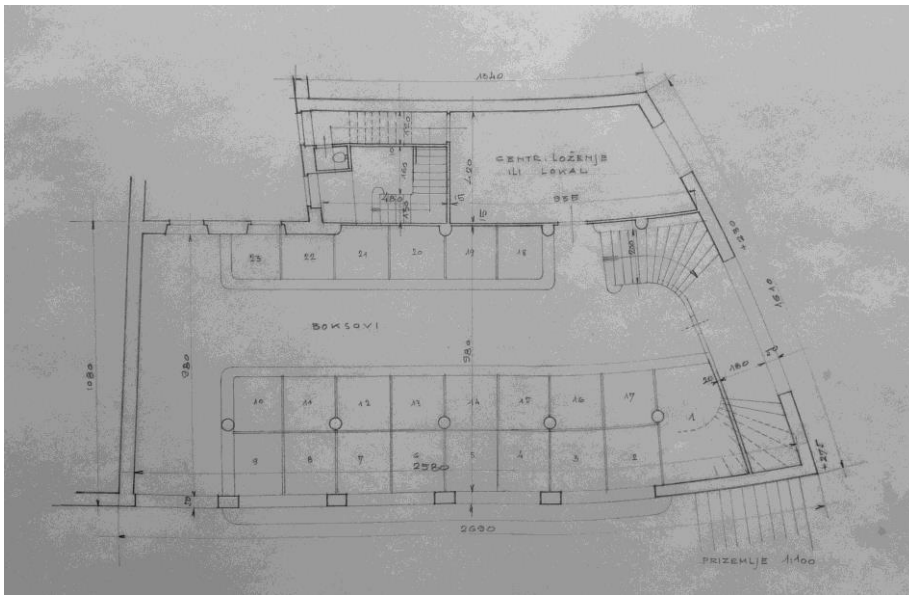
Juraj Denzler(?), Projekt stambeno - poslovne zgrade „Dubrovačke plovidbe“, tlocrt I., II. III. i IV. kata, 1940., DADU

kataloška jedinica	192
naziv	Projekt rekonstrukcije palače Bona (oko 1940.?)
vrsta zahvata	preuređenje i dogradnja
razina realizacije	projekt, neizvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, povijesna jezgra / Uz Jezuite - Androvićeva
katastarska oznaka	čest. zgr. 1021 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Tomo Kostopeč, posjednik i veletrgovac
projektant	Lavoslav Horvat
osnova za atribuciju	nacrti pohranjeni u ostavštini arhitekta u HMA, atribucija u literaturi
izvođač	-
izvorna namjena	stambeno – poslovna zgrada
današnja namjena	-
datacija projekta	-
građevna dozvola	-
uporabna dozvola	-
opis	<p>Visokorenesansna palača s atrijem dio je nepravilnog, srednjovjekovnog bloka omeđenog Gundulićevom i Bunićevom poljanom te ulicama Androvićevom i Uz Jezuite, a u potresu 1667. godine znatno je oštećena, zatim okrnjena izvedbom novog baroknog stubišta isusovačkog kompleksa te kasnije tek djelomično obnovljena.</p> <p>Projektni zadatak predvidio je uređenje zatvorene tržnice u prizemlju i polukatu te formiranje četiri stana na prvom i drugom katu, dogradnjom nedostajućih dijelova volumena i negiranjem ostataka otvorenog renesansnog atrija. Izrađeno je više inačica rješenja kojima se varira tlocrtni raspored tržnice i stanova te izgled rekonstruiranog pročelja prema ulici Uz jezuite. Pročelje bi se u zoni prizemlja (i polukata) rastvorilo arkadama, dok se stupovi renesansnog atrija zadržavaju na izvornom položaju tek u jednoj od varijanti.</p>
današnje stanje	-
kontekstualizacija	U složenim i ograničavajućim okolnostima, koje su s jedne strane odredile težnje naručitelja za maksimalnom eksploatacijom prostora, a s druge potreba prilagođavanja povijesnom okružju, vidljivo je ipak nesnalaženje projektanta u interpretaciji tipičnih karakteristika dubrovačke arhitekture te nedostatna inventivnost u korištenju zatečenih kvaliteta.
izvori	HMA-HAZU-LH; HR-DADU-OGU
literatura	ZRINKA PALADINO, Lavoslav Horvat: arhitektonsko djelo 1922.-1977., doktorski rad, Zagreb, 2011., 490-491
status zaštite	-
napomene	Idejna rješenja nisu datirana, a okolnosti odustajanja od realizacije nisu poznate, no moglo bi se pretpostaviti da je postupak ishoda građevinske dozvole i izvedbu osujetilo izbijanje Drugog svjetskog rata.

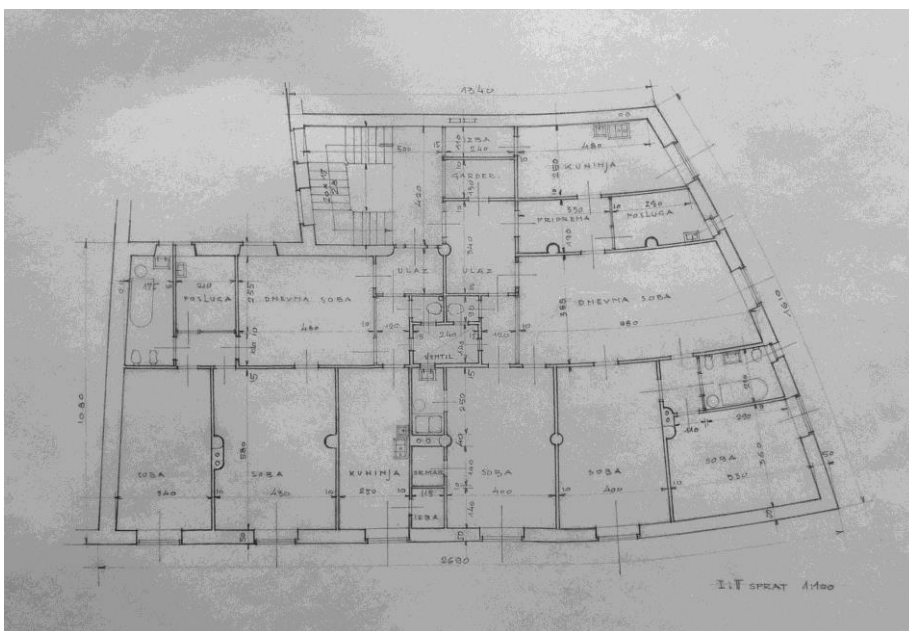
Prilozi 192

L. Horvat, Projekt rekonstrukcije palače Bona, prostorni prikaz, nacrt pročelja, oko 1940.(?), DADU, HMA

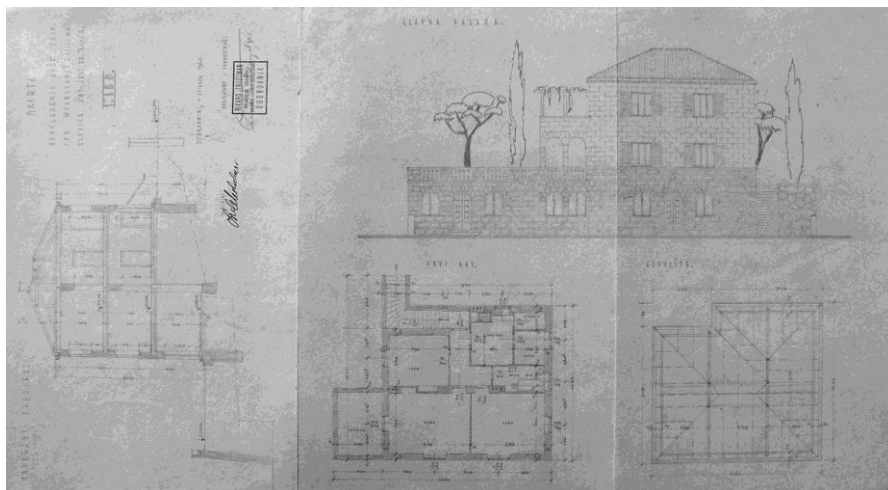
L. Horvat, Projekt rekonstrukcije palače Bona, tlocrt prizemlja, oko 1940.(?), HMA

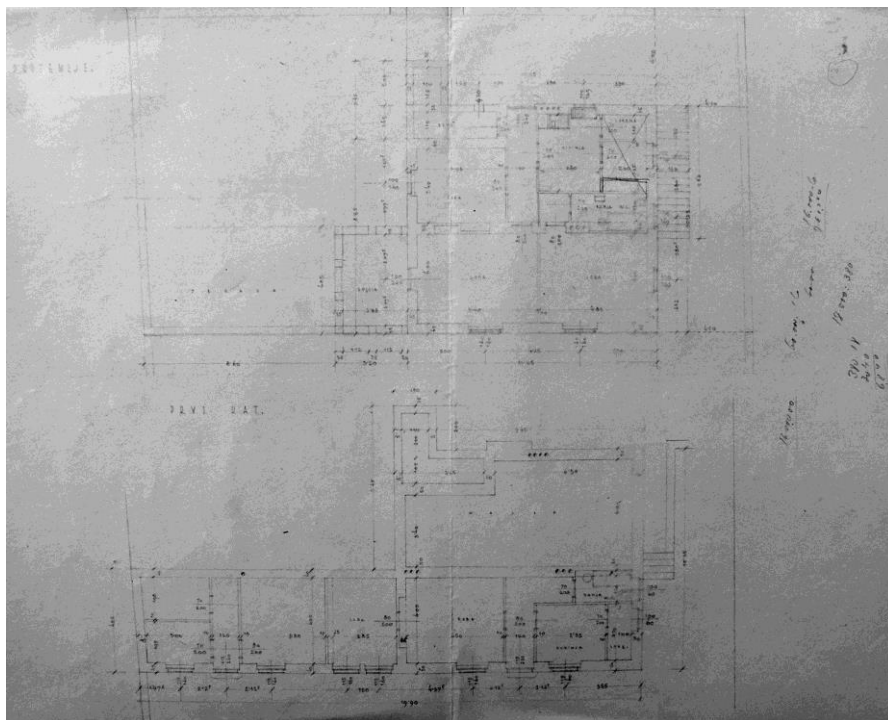
L. Horvat, Projekt rekonstrukcije palače Bona, tlocrt prvog i drugog kata, oko 1940.(?), HMA

kataloška jedinica	193
naziv	Kuća Iva Miloslavića (1941.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Ilijina Glavica / Ulica Baltazara Bogišića 6
katastarska oznaka	čest. zgr. 3187 na čest. zem. 637/6 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Ivo Miloslavić
projektant	Rikard Trostman
osnova za atribuciju	potpis i pečat na nacrtima, komparacija
izvođač	Rikard Trostman, ovlašteni graditelj visokih i niskih građevina, Dubrovnik
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	1. svibnja 1940.
građevna dozvola	23. siječnja 1941.
uporabna dozvola	-
opis	Jednokatnica sa suterenom, složene tlocrtno osnove, smještena je uz sjeverni rub Bogišićevog parka, ozelenjenog vrha brijega Ilijina glavica, na predjelu Konala. Osnovu kompozicije tvori suteran, u kojemu je smješten manji dvosobni stan te servisni sadržaji (praonica i drvarnica) i čiji izduženi pravokutni tlocrtni oblik, uvjetovan konfiguracijom terena, ne odgovara tlocrtu gornjih etaža. Pročeljem, građenim bunjastim kamenim kvadrima, suterenska je etaža usmjerena prema sjeveroistoku, a pristupa joj se stubištem koje se iz Bogišićeve ulice spušta uz sjeverozapadnu bočnu fasadu kuće. Nad istočnim dijelom suterena pruža se terasa, povezana s lođom naslonjenom na kubični volumena prizemlja i kata. Ulazi u trosobne etažne stanove u prizemlju i na katu nalaze se na jugozapadnoj fasadi - stanu prizemlja pristupa se s ulice, dok do stana na katu vodi otvoreno stubište ograđeno punim parapetnim zidom. Zidni plašt prizemlja i kata građen je kvadrima fine obrade, a pročelja zaključuje neprofilirani krovni vijenac položen na zaobljene konzolice. Svi otvori kuće izvedeni su bez naglašenih okvira - otvori suterena, lođe na terasi prizemlja te potrijemka pred ulazom kata imaju lučne nadvoje od radijalno slaganih klesanaca, dok su ostali otvori pravokutni.
današnje stanje	Izgled kuće narušen je prizemnim dogradnjama uz zapadno i sjeverno pročelje te izgradnjom ostakljene lođe kojom je natkriven veći dio terase u razini prizemlja.
kontekstualizacija	Izgradnja kuće neposredno uz park, jedinu javnu ozelenjenu površinu predjela, svjedoči o neriješenim urbanističkim pitanjima krajem međuratnog razdoblja. Suzdržano oblikovanje pročelja te razlamanje volumena, donekle su umanjili prostorni konflikt te se kuća Miloslavić može smatrati jednim od uspješnijih ostvarenja unutar projektantskog opusa graditelja Rikarda Trostmana.
izvori	HR-DADU-292, svež. 136/17, 151/2
literatura	-
status zaštite	Zaštićeno u sklopu Povijesne cjeline grada Dubrovnika i njene neposredne okoline (Z-3818) – zona „C“
napomene	-

Prilozi 193

R. Trostman, Kuća Iva Miloslavića, projekt, 1940., DADU

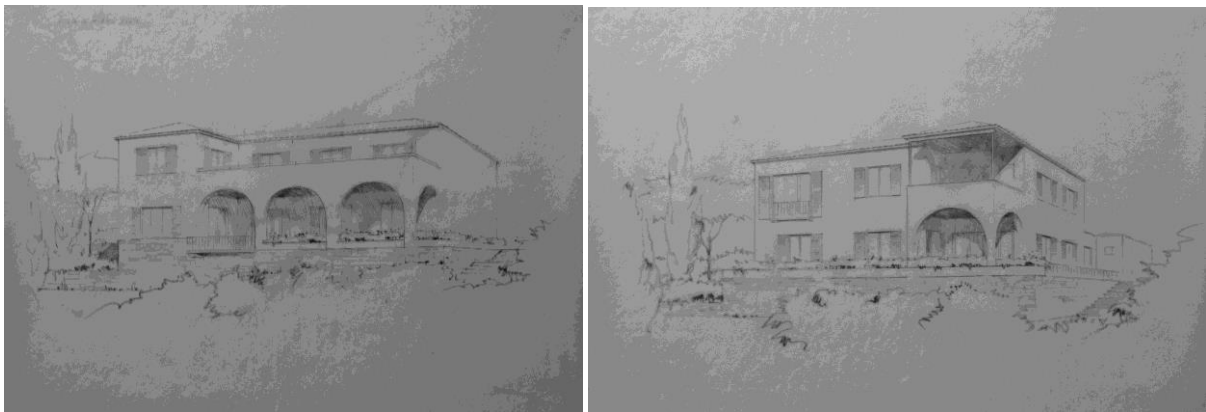
R. Trostman, Kuća Iva Miloslavića, tlocrt prizemlja i suterena, 1940., DADU

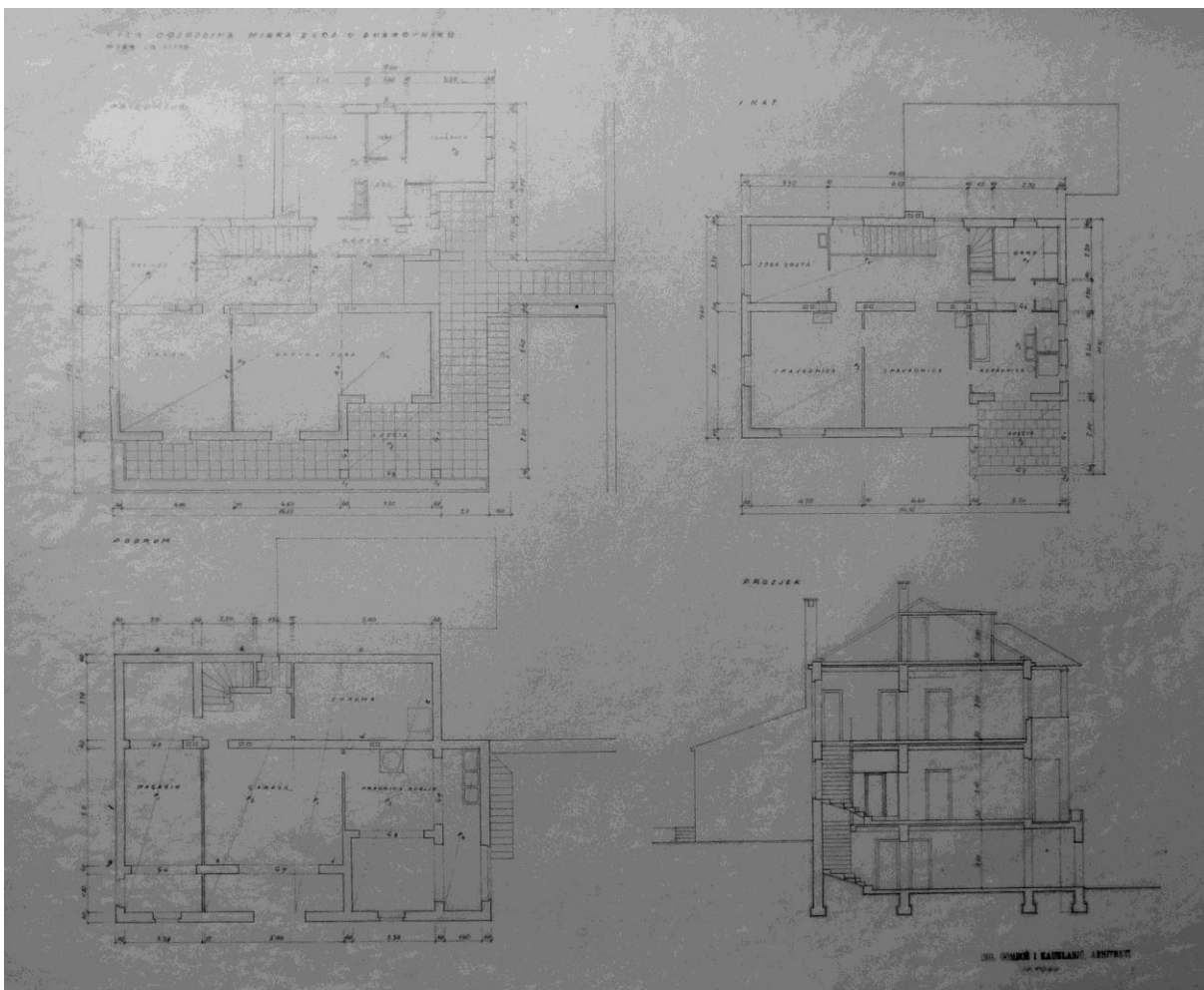
Kuća Iva Miloslavića, sjeverno i južno pročelje

kataloška jedinica	194
naziv	Vila Mirka Zeca (1940.-1941.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Iza Grada / Petra Krešimira IV 8
katastarska oznaka	čest. zgr. 650/1, 650/2, čest. zem. 1515/1 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Mirko Zec
projektant	Mladen Kauzarić i Stjepan Gomboš
osnova za atribuciju	nacrti u MGZ-MK
izvođač	Drago Pogačić
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	20. listopada 1940.
građevna dozvola	11. veljače 1941.
uporabna dozvola	9. svibnja 1941.
opis	Kuća je smještena sjeverno od povijesne jezgre, ispod tadašnjeg, tzv. Carinskog puta u izgradnji (danas Ulica Petra Krešimira IV.). Kubični volumen kuće pred istočnim dijelom pročelja ima istaknut trijem s lučnim otvorima, nad kojim se nalazi lođa, čije krovšte nose dva stupa, a uz začelje se naslanja prizemno krilo sa servisnim sadržajima. Kod oblikovanja otvora izostala su široka ostakljenja, a krovšte je, za arhitekta netipično, prilagođeno stambenoj svrsi i na pročelnoj strani rastvoreno krovnim prozorom. Glavni ulaz smješten je na istočnoj, bočnoj fasadi. S ulaza se pristupa u izduženi <i>hall</i> , središnje komunikacijsko čvorište, koje povezuje začelno, servisno krilo s prostorijama namijenjenim dnevnom boravku smještenim južno, a stubište iz <i>halla</i> vodi na kat gdje se nalaze spavaće sobe i kupaonica.
današnje stanje	Očuvana je izvorni volumen i oblikovanje vanjštine, a unutrašnjost je podijeljena na pet stambenih jedinica.
kontekstualizacija	Iako su prisutne sve karakteristične teme kojima su se arhitekti okupirali i u ranijim dubrovačkim projektima stambene arhitekture, izvedena građevina proporcijским odnosima, mehaničkim adiranjem pojedinih elemenata te konvencionalnom organizacijom unutrašnjosti bitno zaostaje za neostvarenim rješenjima (projekti za vile Regenhart, Banac, Gluščević), ukazujući možda na određeni zamor tematikom, a vjerojatno i na popuštanje pred zahtjevima naručitelja.
izvori	HR-DADU-292, svež. 145/8; MGZ-MK
literatura	ANTUN BAČE, Arhitekti Mladen Kauzarić i Stjepan Gomboš, Peristil, 53, Zagreb, 2010., 105-120, 116
status zaštite	Zaštićeno u sklopu Povijesne cjeline grada Dubrovnika i njene neposredne okoline (Z-3818) – zona „C“
napomene	-

Prilozi 194

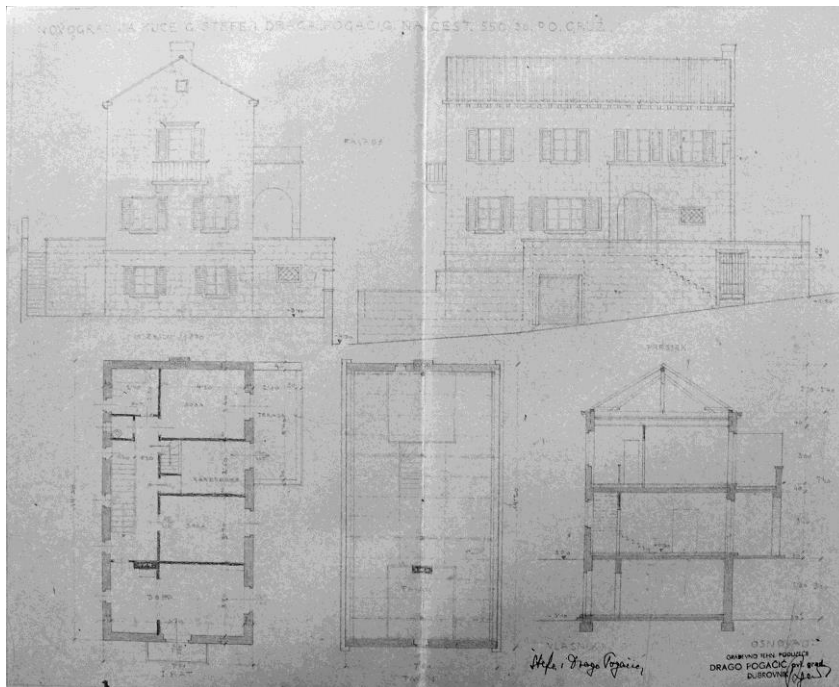
M. Kauzlarić i S. Gomboš, Vila Mirka Zeca, idejne varijante, prostorni prikaz, 1940., MGZ

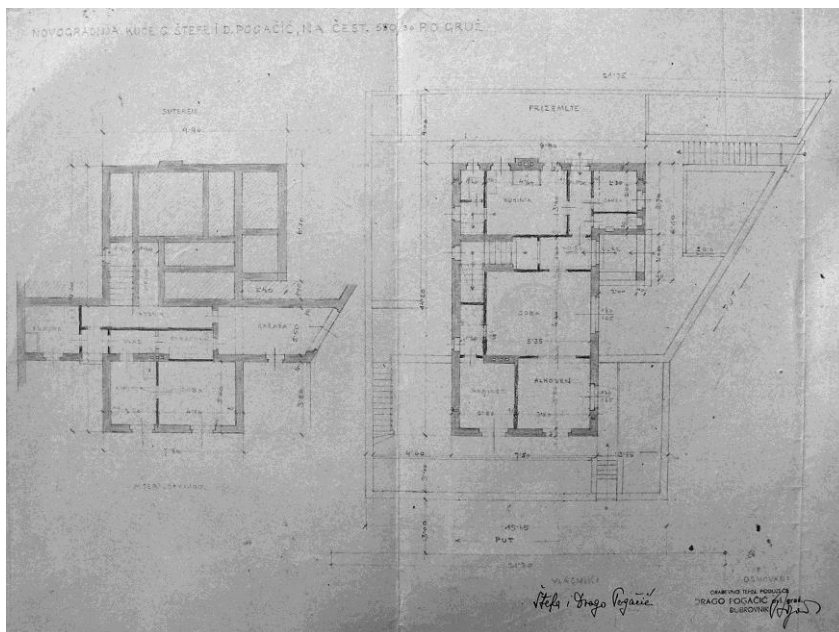
M. Kauzlarić i S. Gomboš, Vila Mirka Zeca, tlocrti, presjek, 1940., MGZ

kataloška jedinica	195
naziv	Kuća Pogačić (1941.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Gorica sv. Vlaha / Eugena Kvaternika 1
katastarska oznaka	čest. zgr. 778 k.o. Gruž
naručitelj	Štefa i Drago Pogačić
projektant	Drago Pogačić
osnova za atribuciju	potpis na nacrtima, komparacija
izvođač	Građevno tehn. poduzeće Drago Pogačić, ovl. grad., Dubrovnik
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	20. listopada 1940. (tehnički opis)
građevna dozvola	13. veljače 1941.
uporabna dozvola	18. prosinca 1941.
opis	<p>Smještena na Gorici sv. Vlaha u Lapadu, na istaknutom položaju nad stjenovitom morskom obalom, jednokatnica sa suterenom natkrivena je dvostrešnim krovom. Glavno pročelje je usmjereno sjeveru, pred ulazom je mali trijem s lučnim otvorima koji zajedno s manjom prostorijom istaknutom iz kubusa kuće nosi terasu kata. Zona podruma građena je od rustično obrađenog kamena, dok su prizemlje i kat građeni klesancima fine obrade. Otvori prozora su bez okvira s istaknutom klupčicom. Povijesne reminiscencije javljaju se jedino na malom balkonu na zabatnoj fasadi usmjerenoj moru - na monolitnoj kamenoj nadvratnoj gredi istaknut je profilirani vijenac, a profiliran je i rub kamene balkonske ploče položene na zaobljene konzole.</p> <p>Raspored unutrašnjost pažljivo je promišljen; sobe su orijentirane prema sjeveru i istoku, dok je uz južnu fasadu, izloženu jakim udarima juga, smješteno stubište i nusprostorije. U suterenu je smješten manji stan. Međukatne konstrukcije su drvene.</p>
današnje stanje	Kuća je zadržala izvorni volumen i oblikovanje vanjštine. Poslijeratna hotelska i stambena izgradnja narušile su izvorni odnos kuće prema okolišu.
kontekstualizacija	Smjelo impostirana na tada pustom, udarima otvorenog mora izloženom rtu, kuća se skladnim proporcijama elementarne forme, pročišćenim oblikovnim rječnikom te promišljenom, lokaciji prilagođenom prostornom organizacijom, može svrstati među značajnija ostvarenja lokalne arhitektonske produkcije s početka petog desetljeća 20. stoljeća.
izvori	HR-DADU-292, svež. 145/7
literatura	-
status zaštite	-
napomene	Izmjene izvršene tijekom izvedbe (preoblikovanje istočnog pročelja, raspored unutrašnjosti) odobrene su prilikom kolaudacije, temeljem predloženih nacrti.

Prilozi 195

D. Pogačić, Kuća Pogačić, projekt, 1940., DADU

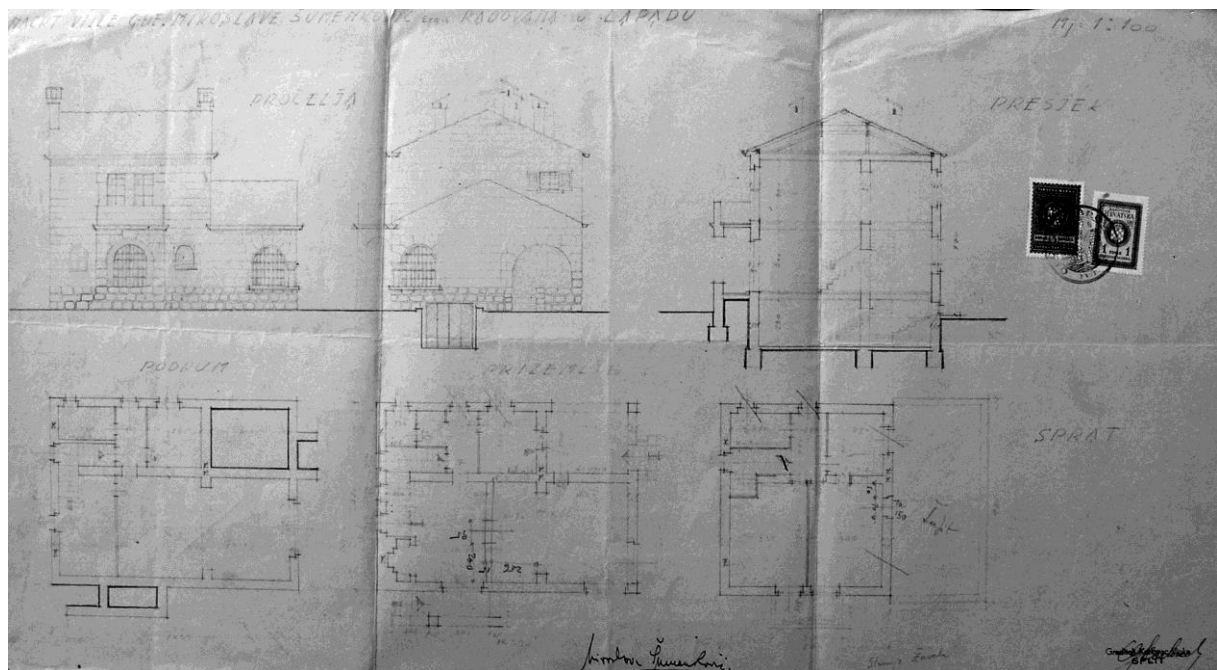
D. Pogačić, Kuća Pogačić, sutereana i prizemlja, 1940., DADU

Kuća Pogačić, kuća u današnjem okruženju, detalj dvorišnog ulaza

kataloška jedinica	196
naziv	Vila Miroslave Šumenković (1941.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad / Antuna Kazali 17
katastarska oznaka	čest. zgr. 992 na čest. zem. 780/2 k.o. Gruž
naručitelj	Miroslava Šumenković
projektant	Ivan Zdravković(?)
osnova za atribuciju	komparacija
izvođač	Vinko Karlovac, graditelj
izvorna namjena	stambena, kuća za odmor
današnja namjena	stambena
datacija projekta	4. prosinca 1940. (teh. opis)
građevna dozvola	15. ožujka 1941.
uporabna dozvola	?
opis	<p>Smještena u Lapadu u Ulici Antuna Kazali, nevelika vila - kuća za odmor pravokutnog je tlocrta i visinski diferenciranog volumena - zapadna trećina kuće ima podrum i prizemlje, dok je nad istočnim dijelom kat. Na glavnom, sjevernom pročelju istaknut je manji ulazni trijem s pristupnim stubištem. Nad trijemom je balkon, ograđen punim parapetnim zidom. Krovšte je dvostrešno, pokriveno kupom. Izuzev završno žbukane začelne fasade, zidni plašt vile građen je kamenom - zona podruma bunjastim klesancima u slobodnom vezu, a prizemlje i kat kvadrima fine obrade sлагanim u pravilnim horizontalnim nizovima. Prozori i vrata izvedeni su bez naglašenih okvira, izuzev neprofiliranih potprozornika. Trijem nad ulazom, ostakljeni ugaoni otvori blagovaonice te otvorena lođa na jugozapadnom uglu, imaju lučne nadvoje izvedene od radijalno sлагanih klesanaca.</p> <p>U prizemlju sjeveroistočno nalazi se <i>hall</i> s kaminom i stubištem za kat. zapadno je smještena prostrana blagovaonica, na južnoj strani povezana s lođom. Kuhinja i pomoćne prostorije smješteni su jugoistočno. Na katu se nalaze tri spavaće sobe i kupaonica, a u podrumu spremišta i garaža.</p>
današnje stanje	Na južnoj, začelnoj plohi krovšta izvedena je predimenzionirana mansardna kućica s balkonom. Unutrašnjost je podijeljena na dvije etažne stambene jedinice pa je uz istočnu fasadu izvedeno vanjsko stubište za pristup katu.
kontekstualizacija	Ukoliko je arhitekt i konzervator Ivan Zdravković doista autor projekta za vilu obitelji Šumenković u Lapadu, zanimljivo se osvrnuti na njegovu deklarativnu podršku modernoj arhitekturi (IVAN ZDRAVKOVIĆ, Potreba primjene moderne arhitekture u Primorju, u: Građevinski vjesnik, 8, Zagreb, 1940., 89-90). Naime, Zdravković zagovara projektantski pristup Nikole Dobrovića, dok se sam u praksi u znatno većoj mjeri oslanjana na graditeljsku tradiciju, ne ustežući se i od primjene dekorativnih elemenata.
izvori	HR-DADU-292, svež. 151/3
literatura	-
status zaštite	-
napomene	-

Prilozi 196

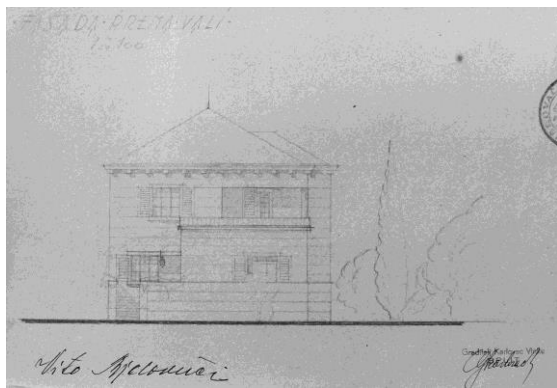
Ivan Zdravković(?), Vila Miroslave Šumenković, projekt, 1940., DADU

Vila Miroslave Šumenković, sjeverno pročelje

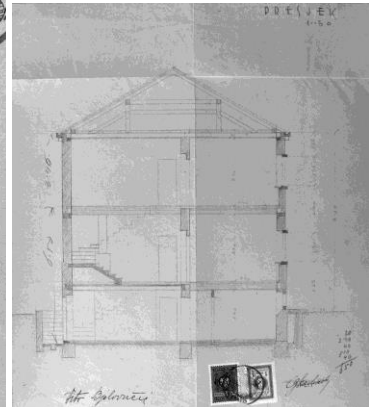
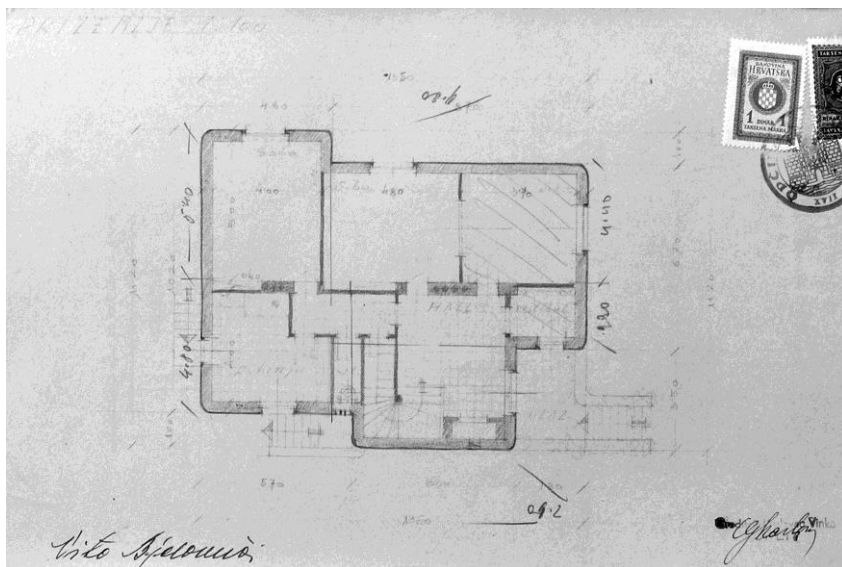
kataloška jedinica	197
naziv	Kuća Vita Bjelovučića (1941.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad / Mata Vodopića 3
katastarska oznaka	čest. zgr. 781 na čest. zem. 880/24 k.o. Gruž
naručitelj	Vito Bjelovučić
projektant	Vinko Karlovac(?)
osnova za atribuciju	potpis i pečat na nacrtima
izvođač	Vinko Karlovac, graditelj; Dubrovačko građevno društvo s.o.j.
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambeno - poslovna
datacija projekta	21. prosinca 1940. (teh. opis)
građevna dozvola	2. svibnja 1941.
uporabna dozvola	23. studenog 1941.
opis	<p>Jednokatnica s podrumom razvedene tlocrtne osnove smještena je na vrtnoj parceli u Ulici Mata Vodopića, u polju što se od uvale Sumartin pruža prema unutrašnjosti lapadskog poluotoka. Zidni plašt kuće građen je kamenom - zona podruma nepravilnom bunjom, a gornje etaže kvadrirama slaganim u pravilne horizontalne nizove. Svi uglovi fasada i rizalitnih istaka su zaobljeni. Bočne strane otvora usječene su u zide, a neprofilirani potprozornici i natprozornici su istaknuti. Fasade zaključuje vijenac položen na konzolice. Glavno pročelje usmjereno je prema zapadu. Pred sjevernim dijelom pročelja u zoni prizemlja formirana je manja pristupna terasa do koje vodi jednokrako kameno stubište. Na južnom dijelu pročelja istaknut je volumen podruma i prizemlja, nad kojim je terasa povezana s ugaonom lođom. Geometrija kosog krovišta pokrivenog kupom kanalicom prati razvedenu tlocrtnu osnovu.</p> <p>S pristupne terase pred kućom ulaz vodi u maleno predvorje povezano s <i>hallom</i>, smještenim sjeverozapadno. Tri dnevne prostorije nižu se s južne strane, a kuhinja i servisne prostorije smještene su sjeveroistočno. Stubište iz <i>halla</i> vodi na kat, gdje se nalaze spavaće sobe i kupaonica.</p>
današnje stanje	Terasa kata je preoblikovana u lođu, uz istočnu fasadu sagrađena je manja prizemna dogradnja, na južnoj i sjevernoj fasadi uspostavljeni su novi ulazi. Pred ulazom na glavnom pročelju izvedena je nadstrešnica. Na sjeverozapadnom uglu parcele podignuta je jednokatnica namijenjena ugostiteljstvu.
kontekstualizacija	Motiv zaobljenih uglova u lokalnim je okvirima rijetko rabljen tijekom međuraća, a graditelj Karlovac (ili projektant koji s njim surađuje) koristi ga u nekoliko svojih ostvarenja ranih četrdesetih godina. Izuzev korištenja ovog oblikovnog elementa kuća se uklapa u prosjek tadašnje lokalne arhitektonske produkcije.
izvori	HR-DADU-292, svež. 145/3
literatura	-
status zaštite	-
napomene	-

Prilozi 197

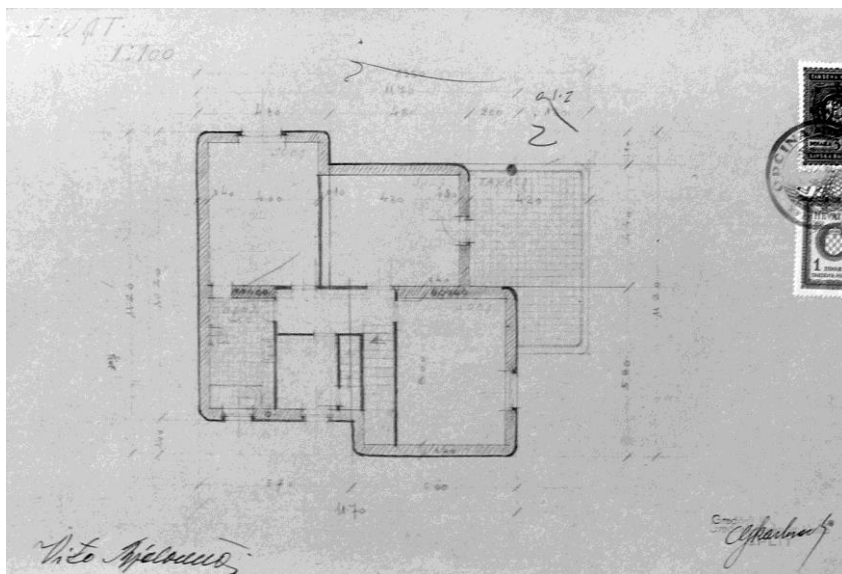

Vinko Karlovac(?), Kuća Vita Bjelovučića, zapadno pročelje, 1940., DADU

Kuća Vita Bjelovučića, pogled s jugoistoka

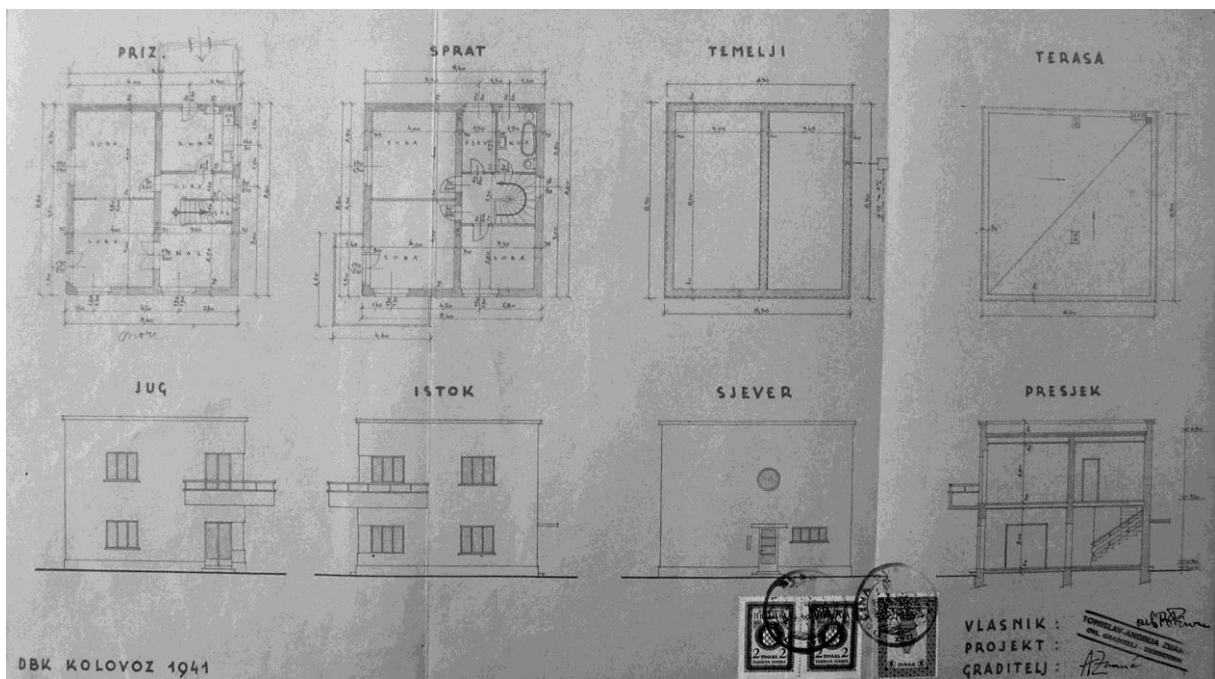
Vinko Karlovac(?), Kuća Vita Bjelovučića, tlocrt prizemlja, presjek, 1940., DADU

Vinko Karlovac(?), Kuća Vita Bjelovučića, tlocrt prvog kata, 1940., DADU

kataloška jedinica	198
naziv	Kuća Pervan – Zuanić (1942.-1946.?)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Lapad, Lazaret / Trpanjska 1
katastarska oznaka	čest. zgr. 762 na čest. zem. 1051/31 k.o. Gruž
naručitelj	Budimir Pervan i Tomislav Andrija Žuanić
projektant	Budimir Pervan i Tomislav Andrija Žuanić
osnova za atribuciju	potpisi i pečat
izvođač	Tomislav Andrija Žuanić
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	kolovoz 1941.
građevna dozvola	10. siječnja 1942.
uporabna dozvola	-
opis	<p>Kuća Pervan – Zuanić nalazi se na zapadnoj obali Gruškog zaljeva, na dijelu poluotoka Lapada zvanom Lazaret. Jednokatnica kvadratnog tlocrta uvučena je i izdignuta za jednu terasu od ulice koja prati morsku obalu. Kuća je zamišljena kao jednostavan kubični volumen, žbukanih fasada i ravnog krova. Otvori su usječeni u zidno platno, bez naglašenih okvira, a prozori imaju oblik položenih pravokutnika. Strogost kubičnog volumena omekšana je samo na jugoistočnom uglu, koji je zaobljen, a u razini kata njegov oblik prati istaknuti ugaoni balkon s željeznom ogradom. Ravna krovna terasa izvorno nije bila predviđena za korištenje, no izmjenama tijekom izvedbe povezana je s katom vanjskim stubištem uz začelje, a dijelom je natkrivena nadstrešnicom.</p> <p>Povratak radikalnijem modernističkom tretiranju vanjštine, ne prati prostorna organizacija. Naime, ograničavajući element, uvjetovan možda ratnom nestašicom materijala, predstavlja korištenje tradicionalne drvene međukatne konstrukcije, pa je i prostorni raspored nešto konvencionalniji no kod ranijih ostvarenja.</p>
današnje stanje	Zadržan je izvorni volumen i oblikovanje vanjštine kuće.
kontekstualizacija	Primijenjeni radikalni purizam, bez ustupaka regionalnim obilježjima graditeljstva, svrstava kuću Pervan – Zuanić u uski krug dosljedno modernističkih ostvarenja na dubrovačkom području.
izvori	HR-DADU-292, svež. 154/20
literatura	ROBERT PLEJIĆ, Utjecaj praške škole na arhitekturu moderne u Splitu, doktorski rad, Zagreb, 2003., 241
status zaštite	-
napomene	Kuća je završena tek nakon Drugog svjetskog rata, kada je prodana Općini.

Prilozi 198

B. Pervan i T. A. Žuanić, Kuća Pervan – Žuanić, projekt, 1941., DADU

Kuća Pervan - Žuanić, istočno pročelje

Kuća Pervan - Žuanić, pogled sa sjeverozapada

kataloška jedinica	199
naziv	Kuća Pehovac - Sessa (1941.-1942.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Ulica Vladimira Nazora 22
katastarska oznaka	čest. zgr. 2600 na čest. zem. 1141/4 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Ivo Pehovac, Nikša Sessa
projektant	Isidor Reiss
osnova za atribuciju	potpis na nacrtima
izvođač	Drago Pogačić
izvorna namjena	stambena
današnja namjena	stambena
datacija projekta	siječanj 1941.
građevna dozvola	9. svibnja 1942.
uporabna dozvola	-
opis	<p>Kuća je smještena na uskoj, kaskadno organiziranoj vrtnoj parceli, na sjevernoj strani Ulice Vladimira Nazora, ranije Wilsonova puta, prometnice izgrađene krajem dvadesetih godina 20. stoljeća.</p> <p>Kubični volumen kuće natkriven je četverostrešnim krovijem, pročelja su građena kamenom, zaključena profiliranim vijencem položenim na zaobljene konzole, a otvori su oblikovani bez naglašenih okvira, izuzev istaknutih jednostavnih prozorskih klupčica. Prozori glavnog, južnog pročelja su pravokutnog, horizontalno položenog formata. Glavni naglasak kući daje armiranobetonska konstrukcija terase kata pružena uz zapadno pročelje. S južne strane terasa je istaknuta prema cesti, pa gotovo u potpunosti natkriva prilazno kameno stubište koje vodi od ulaza u ogradnom zidu. U osi prilaznog stubišta položeno je i armiranobetonsko stubište za pristup terasi, odnosno stambenoj jedinici kata. Terasa, koja se oslanja na niz vitkih betonskih stupova kontinuirano i na dijelu sjevernog pročelja.</p> <p>Unutrašnjost, organizirana krajnje racionalno i funkcionalno, podijeljena je na četiri stambene jedinice - zapadni dio prizemlja zauzima manji stan, dvije garsonijere sa zasebnim ulazima smještene su u istočnom dijelu, a drugi stan zauzima čitavu površinu kata.</p>
današnje stanje	Očuvan je izvorni volumen i oblikovanje vanjštine kuće.
kontekstualizacija	Oblikovanje vanjštine kuće u načinu prilagodbe moderne arhitekture regionalnim osobitostima, s obzirom na vrijeme nastanka, može se smatrati gotovo konvencionalnim. U jakom kontrastu s tretmanom pročelja stoji oblikovanje terase, ogoljene armiranobetonske konstrukcije, pa iako se s funkcionalnog stanovišta njeno uvođenje može opravdati (nadstrešnica - trijem pred ulazom prizemlja, pristup i prostrana terasa stambene jedinice kata), u estetskom smislu ne može se smatrati uspješnim eksperimentom.
izvori	HR-DADU-292, svež. 154/18
literatura	-
status zaštite	-
napomene	Pojedini detalji izvornog projekta izmijenjeni su prema traženju Građevinskog odbora (povijeni puni parapet terase prema jugu zamijenjen je običnom željeznom ogradom), a neki su u izvedbi odbačeni (zaobljeni uglovi na glavnom pročelju).

Prilozi 199

I. Reiss, Kuća Pehovac - Sessa, nacrt južnog i zapadnog pročelja, presjek, 1941., DADU

I. Reiss, Kuća Pehovac - Sessa, tlocrt prizemlja i kata, 1941., DADU

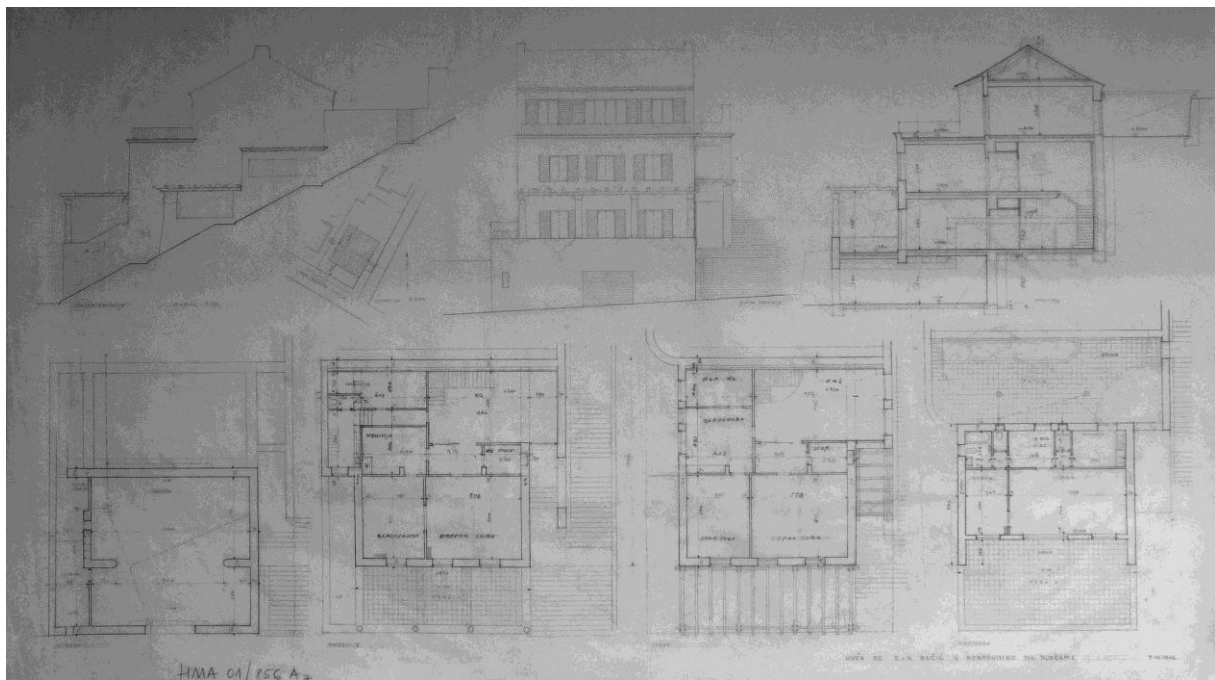

Kuća Pehovac - Sessa, pogled s jugozapada

Kuća Pehovac - Sessa, detalj prilaznog stubišta i terase

kataloška jedinica	200
naziv	Kuća Bačić (1942.-1943.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	izvedeno
lokacija / adresa	Dubrovnik, Ploče / Župska 1
katastarska oznaka	čest. zgr. 3178 na čest. zem. 1707/2 k.o. Dubrovnik
naručitelj	Ela i Kazimir Bačić
projektant	Lavoslav Horvat
osnova za atribuciju	atribucija u literaturi, nacrt u HMA-HAZU-LH
izvođač	?
izvorna namjena	stambena, obiteljska kuća
današnja namjena	stambena
datacija projekta	7. travnja 1942.
građevna dozvola	1942.
uporabna dozvola	?
opis	Smještena na uglu Puta Frana Supila i stubišne, Župske ulice, kuća s dvije stambene jedinice organizirana je kaskadno. Poštujući tipologiju izgradnje uz sjevernu stranu Puta Frana Supila, stambeni dio kuće uvučen je u odnosu na suterensku etažu s garažnim prostorom i pred pročeljem ima terasu s pergolom. U odnosu na liniju pročelja, uvučena je i posljednja, treća stambena etaža, koja je tako na južnoj strani dobila prostranu terasu. Ova etaža, tvori odvojenu, manju stambenu jedinicu, a zahvaljujući konfiguraciji terena uz začelje ima i dvorišni prostor sa zasebnim ulazom iz Župske ulice.
današnje stanje	Očuvan je izvorni volumen i oblikovanje eksterijera.
kontekstualizacija	Prilagodivši se u potrebnoj mjeri obilježjima lokalnog izričaja (izvedba fasada kamenim zidom, dvostrešno krovšte pokriveno kupom kanalicom) te tipologiji predjela Ploča (formiranje terase nad suterenom), arhitekt oblikovanju obiteljske kuće, u okvirima dubrovačke sredine, pristupa inovativno. Izmicanjem posljednje etaže, prilagođava kuću konfiguraciji terena, ublaživši vertikalitet volumena, a dvije stambene jedinice organizira potpuno autonomno, sa zasebnim ulazima, kao i sa zasebnim otvorenim prostorima. Inventivan je i detalj prepusta krovšta, odnosno uvlačenja linije pročelja u odnosu na bočne, zabatne zidove, stvorivši tako sjenovitu strehu, koja omogućava lagodnije rastvaranje unutrašnjosti južnim vizurama. Kod organizacije unutrašnjosti zamjetni su određeni nedostaci, prije svega smještanje prostranog predvorja, glavnog komunikacijskog čvorišta veće stambene jedinice u potpuno zatvoreni, mračni sjeveroistočni ugao prizemlja, dok je prostoriji istih dimenzija na katu - predsoblju, rastvaranjem prema stubišnoj ulici narušena intimnost.
izvori	HMA-HAZU-LH
literatura	EMA FIORENINI ŠKERLJ, Izgradnja područja Ploče u Dubrovniku od kraja I. svjetskog rata do danas, magistarski rad, 1979., 55-56 ZRINKA PALADINO, Lavoslav Horvat: arhitektonsko djelo 1922.-1977., doktorski rad, Zagreb, 2011.
status zaštite	Zaštićeno u sklopu Povijesne cjeline grada Dubrovnika i njene neposredne okoline (Z-3818) – zona „B“
napomene	-

L. Horvat, Kuća Bačić, projekt, 1942., HMA

kataloška jedinica	201
naziv	Projekt Pomorsko – trgovačke akademije (1938.-1944.)
vrsta zahvata	novogradnja
razina realizacije	projekt
lokacija / adresa	Dubrovnik, Ploče
katastarska oznaka	-
naručitelj	Zaklada Račić
projektant	Juraj Denzler
osnova za atribuciju	nacrti u AF-OJD, navodi u literaturi
izvođač	-
izvorna namjena	Pomorsko – trgovačka akademija
današnja namjena	-
datacija projekta	1938. – 1944.
građevna dozvola	-
uporabna dozvola	-
opis	<p>Zemljište na kojemu se tijekom tri desetljeća planirala izgradnja Pomorsko – trgovačke akademije nalazi se na Pločama, istočno uz kompleks Gimnazije, a od Lazareta, smještenih južno, dijeli ga cesta, Put Frana Supila. Posjed se od ceste kaskadno uspinje prema sjeveru. Na ovoj se lokaciji nekada nalazila crkva sv. Antuna, sjedište bratovštine Antunina. Ostaci trošne crkve porušeni su 1878. godine, kada se na njenom mjestu podiže za tadašnje pojmove velika stambena zgrada. Posjed krajem 19. stoljeća prelazi u vlasništvo Iva Račića (1945.-1918.), pomorca i brodovlasnika, osnivača „Dubrovačke plovidbe“. Prema posljednjoj želji njegove supruge Marije, sastavljenoj 1919. godine, kuća s okolnim zemljištem namijenjena je izgradnji Pomorsko – trgovačke akademije, a za izvršitelja je imenovan dr. Miše Kolin, bliski suradnik Iva Račića. Izvršenje volje pokojnice dugo je odgađano, pa su se krajem tridesetih godina već otvoreno iznosile sumnje o upravljanju novcem Zaklade i namjerama njenog upravitelja. Kolin je, očito pod pritiscima javnosti, konačno ipak započeo s pripremama za izgradnju zgrade Akademije, naručivši projekt od Jurja Denzlera. Po izbivanju rata i uspostavi Nezavisne države Hrvatske, okolnosti su se promijenile, Kolin je optužen za pronevjeru, no Denzler je i dalje nastavio rad na projektima.</p> <p>Očuvana projektna rješenja nastala su četrdesetih godina 20. stoljeća. Prema nacrtima iz srpnja 1943. godine četiri krila zgrade organizirana su oko središnjeg, staklenim krovom natkrivenog, pravokutnog atrija. Natkriveni atrij riješen je kao prostrani <i>hall</i> sa stubištem, koje vodi na galeriju prvog kata. Krila zgrade, prilagodivši se konfiguraciji terena, različite su katnosti. Podrum, namijenjen servisnim sadržajima i skloništu, nalazi se ispod južnog te dijela bočnih krila. Prostorije visokog prizemlja namijenjene upravi škole, kabinetima i knjižnici pružaju se oko atrija, izuzev u istočnom dijelu začelnog krila. Na prvom katu, organiziranom oko galerije atrija, nalaze se učionice te dvorana, smještena u središnjem dijelu nižeg, začelnog krila. Drugi kat ima u bočnim krilima stanove za nastavnike i upravitelja, a u dijelu južnog krila, smješteni su prostori Zaklade Račić, rastvoreni prema prostranoj terasi. Osim stubišta u atriju, koje iz prizemlja vodi na galeriju, pri sredini bočnih krila nalaze se stubišta koja povezuju sve etaže.</p> <p>Glavno, južno pročelje zgrade, položeno u istoj liniji s pročeljem Gimnazije, ima monumentalno prilazno stubište i trijem sa stupcima velikog reda između ugaonih, potpuno zatvorenih rizalita. Nad trijemom je terasa drugog kata.</p> <p>Denzler je očito tijekom druge polovice 1943. i početkom 1944. godine bio znatno zaokupljen projektom Pomorske akademije, o čemu svjedoči više idejnih skica, da bi konačno u travnju 1944. godine razradio novo rješenje. Sadržaji Akademije sada su organizirani u dva paralelna, izdužena pravokutna trakta, položena na kaskadno organizirani teren. Poveznicu između dvaju traktova, južnog i sjevernog, predstavlja ostakljeni pravokutni atrij položen u istočnom dijelu međuprostora. Prednji, južni trakt u prizemlju sadrži prostorije školske uprave te prostore namijenjene Zakladi. Na istočnoj strani nalazi se ulazni <i>hall</i>, do kojeg se od ceste uspinje prilazno stubište. Iz <i>halla</i> široko</p>

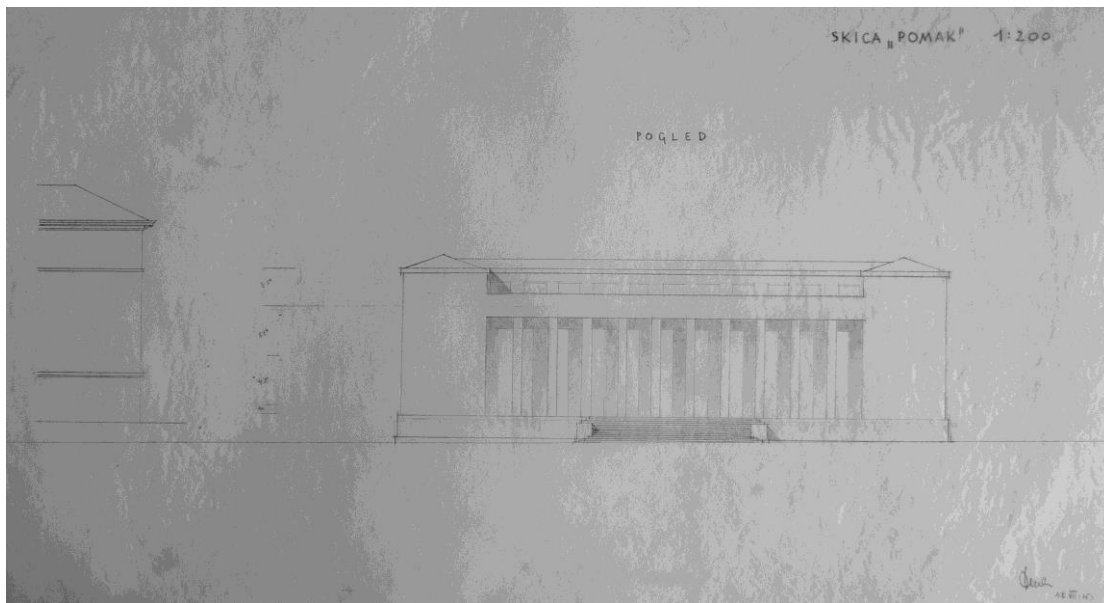
	<p>jednokrako stubište vodi na razinu atrija. Iz atrija je moguće pristupiti hodniku kata južnog trakta na kojega se južno veže pet učionica. Također je moguće pristupiti dvorani i kabinetu za brodogradnju i strojarstvo smještenim u prizemlju sjevernog trakta. U osi prilaznog stubišta atrija, nastavlja se dvokrako stubište sjevernog trakta iz kojeg se pristupa u hodnike prvog i drugog kata, na koje se južno vežu učionice. Traktove natkrivaju dvostrešna krovništa.</p> <p>Zidni plašt, odnosno, elementi nosive konstrukcije obloženi su kamenom. Bočna pročelja gotovo su u potpunosti zatvorena, a glavnim južnim pročeljem dominira raster staklenih stjenki.</p> <p>Stan upravitelja zamišljen je kao manja samostojeća jednokatnica dvostrešnog krovništa, smještena istočno od atrija.</p>
današnje stanje	-
kontekstualizacija	<p>Projektno rješenje iz 1943. godine u velikoj je mjeri opterećeno povijesnim citatima - monumentalno klasično koncipirano glavno pročelje nastoji korespondirati sa susjednom, neorenesansnom zgradom Gimnazije, a jednako kao i prostorna organizacija, temeljena na središnjoj ulozi atrija sa stubištem, vjerojatno želi referirati na dubrovački Knežev dvor. U projektu iz 1944. godine doslovne reference su odbačene u korist slobodnijih interpretacija regionalnih karakteristika - zadržana je kamena obloga i kosa krovništa zgrada, no glavnim pročeljem sada umjesto stuporeda dominira staklena opna. I atrij, iako zadržan kao središnja tema i prostorna poveznica kompleksa, suvremeno je koncipiran, znatno izgubivši na monumentalnosti.</p>
izvori	AF-OJD
literatura	<p>Arhitekti članovi JAZU, (ur.) Drago Galić, Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, 437, Zagreb, 1991., 61</p> <p>SENA SEKULIĆ GVOZDANOVIĆ, Juraj Denzler, Zagreb, 2000.</p> <p>NATAŠA JAKŠIĆ, Arhitektonski opus Jurja Denzlera tridesetih godina dvadesetog stoljeća, doktorski rad, Zagreb, 2007.</p>
status zaštite	-
napomene	-

Prilozi 201

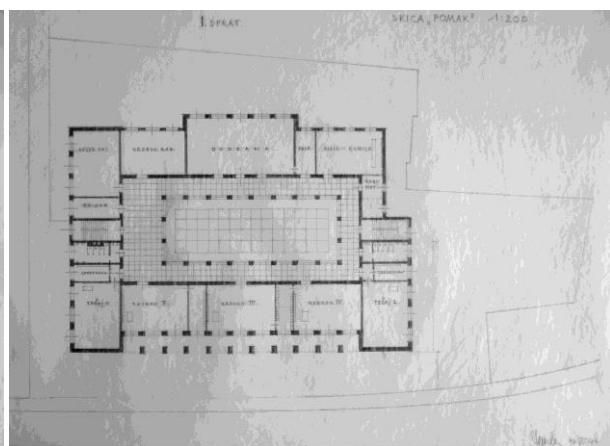
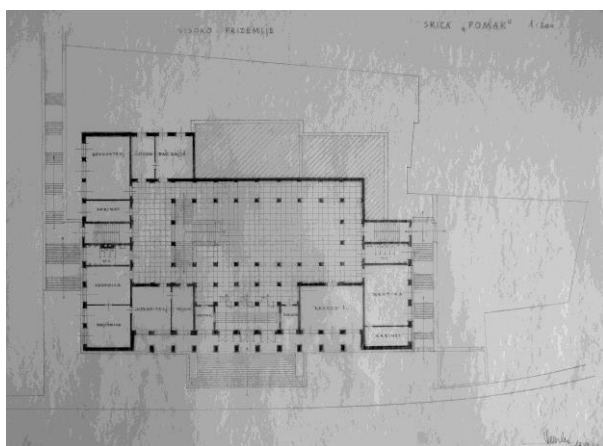

Projekt Pomorsko – trgovačke akademije, građevna parcela, AF

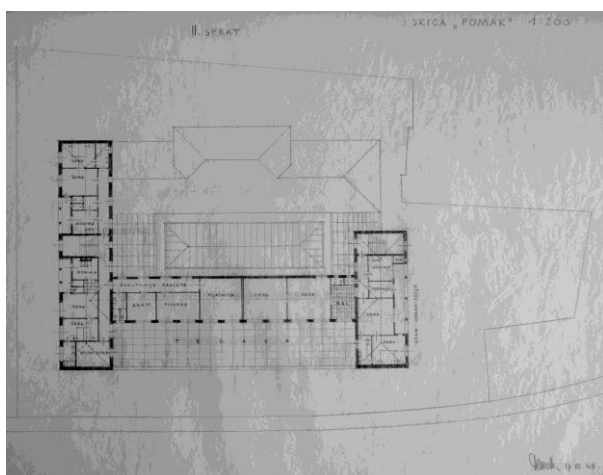
Prilozi 201

J. Denzler, Projekt Pomorsko – trgovačke akademije, nacrt pročelja, 1943., AF

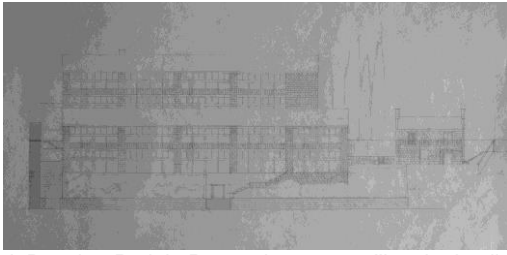

J. Denzler, Projekt Pomorsko – trgovačke akademije, tlocrt visokog prizemlja i prvog kata, 1943., AF

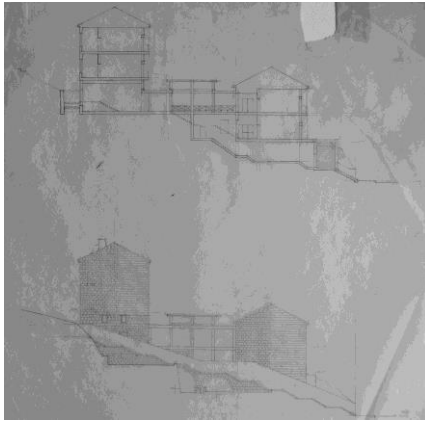
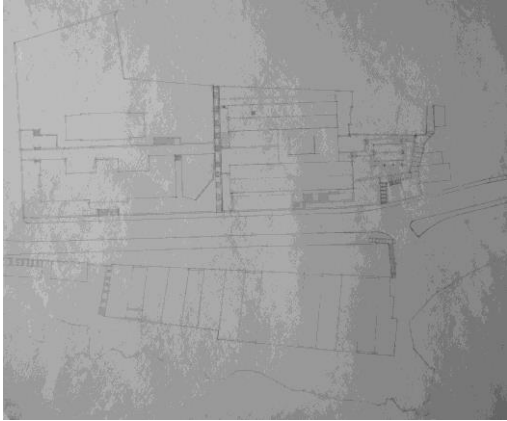

J. Denzler, Projekt Pomorsko – trgovačke akademije, tlocrt drugog kata, 1943., AF

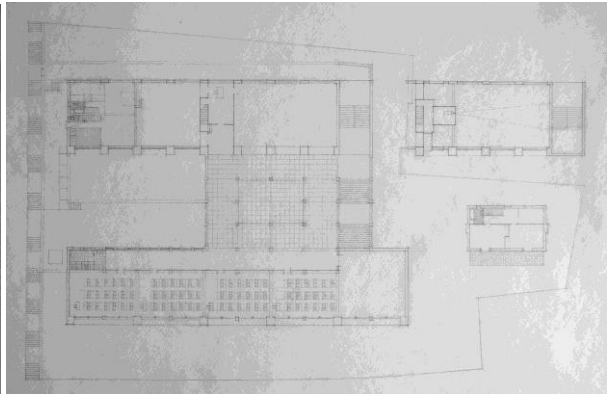
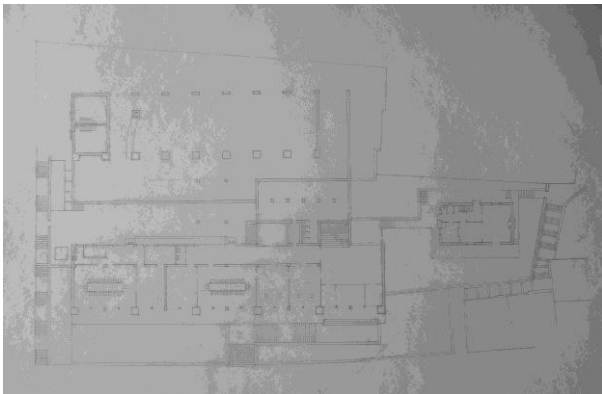
Prilozi 201

J. Denzler, Projekt Pomorsko – trgovačke akademije, nacrt pročelja, 1944., AF

J. Denzler, Projekt Pomorsko – trgovačke akademije, situacija, presjek, nacrt zapadnog pročelja 1943., AF

J. Denzler, Projekt Pomorsko – trgovačke akademije, tlocrt prizemlja i prvog kata, 1943., AF

J. Denzler, Projekt Pomorsko – trgovačke akademije, tlocrt drugog kata, 1943., AF

8. ŽIVOTOPIS

Životopis

Antun Baće rođen je 1971. godine u Dubrovniku, gdje je završio osnovnu i srednju školu. Studij povijesti umjetnosti i etnologije završio je na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 1999. godine, obranivši diplomski rad „Prostorni razvoj područja Rožata“ (mentor: dr. sc. Nada Grujić).

Od 1999. do 2001. godine radi kao nastavnik likovne kulture u Osnovnoj školi „Mokošica“ u Dubrovniku. Od 2002. godine zaposlen je u Upravi za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture, Konzervatorskom odjelu u Dubrovniku, od 2007. godine kao viši stručni savjetnik - konzervator za nepokretna kulturna dobra.

Autor je i koautor više znanstvenih i preglednih radova iz područja povijesti arhitekture te recenzija i prikaza objavljivanih u časopisu „Kvartal“.

Član je Društva povjesničara umjetnosti Hrvatske.